

İSLÂM AHLÂKÎ

HÜSEYN HİLMİ IŞIK

Hakikat Kitâbevi Yayınları No: 4

İSLÂM AHLÂKÎ

Alî bin Emrullah

Muhammed Hâdimî

Hâzırlayan
Hüseyin Hilmi Işık

Yüzaltmışbirinci Baskı

Hakikat Kitâbevi

Darüşşefeka Cad. No: 53 P.K.: 35 **34083**

Fâtih-İSTANBUL

Tel: 0212 523 45 56-532 58 43 Fax: 0212 523 36 93

<http://www.hakikatkitabevi.com.tr>

e-mail: bilgi@hakikatkitabevi.com.tr

OCAK-2023

KELİME-İ TENZÎH

(**Sübhânallahi ve bi-hamdihi sübhânallahil-azîm**). Bu kelime-i tenzîh, (**Mektûbât Tercemesi**) kitabının 307 ve 308.ci mektûblarında yazılıdır. Bunu, sabâh ve akşam yüz kerre okuyanın günâhları afv olur. Derdlerden kurtulur. Bir dahâ günâh işlemekden muhâfaza olunur.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri (**Mektûbât**) kitabının 1.ci cild, 275.ci mektûbunda buyuruyor ki:

Sizin bu ni'mete kavuşmanız, islâmiyyet bilgilerini öğretmekle ve fıkıh hükmlerini yaymakla olmuştur. Oralara cehâlet yerleşmişti ve bid'atler yayılmıştı. Allahü teâlâ, sevdiğinin sevgisini size ihsân etdi. İslâmiyyeti yaymağa sizi vesîle eyledi. Öyle ise, din bilgilerinizi öğretmeğe ve fıkıh ahkâmını yaymağa elinizden geldiği kadar çalışınız. Bu ikisi bütün se'âdetlerin başı, yükselmenin vâsıtası ve kurtuluşun sebebi-dur. [Çok şükr Türkiye'de doğru din kitabı yazmak ve neşretmek serbestdir. Müslimânlar bu hürriyeti veren devlete yardım etmek, her müslimâna lâzımdır.]

TENBÎH: Misyonerler, hristiyanlığı yaymağa, yehûdiler, Talmûtu yaymağa, İstanbul'daki Hakikat Kitâbevi, islâmiyyeti yaymağa, masonlar ise, dinleri yok etmeğe çalışıyorlar. Akıllı, ilmi ve insânî olan, bunlardan doğrusunu iz'ân, idrâk eder, anlar. Bunun yayılmasına yardım ederek, bütün insanların dünyâda ve âhiretde se'âdete kavuşmalarına sebep olur. İnsanlara bundan dahâ kıymetli ve dahâ fâideli bir hizmet olamaz. Bugün hristiyanların ve yehûdîlerin ellerindeki Tevrât ve İncil denilen din kitâblarının, insanlar tarafından yazılmış olduklarını kendi adamları da söylüyor. Kur'ân-ı kerîm ise, Allahü teâlâ tarafından gönderildiği gibi tertemizdir. Bütün papazların ve hahamların, Hakikat Kitâbevinin neşrettiği kitâbları dikkat ile ve insâf ile okuyup anlamaga çalışmaları lâzımdır.

Baskı: İhlâs Gazetecilik A.Ş.

Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlâs Plaza No: 11 A/41
34197 Yenibosna-İSTANBUL Tel: 0.212.454 30 00

İÇİNDEKİLER

Sahife No:

I. İslâm Ahlâkı [Alî bin Emrullah-Muhammed Hâdimî].....	7
Birinci kısım: Kötü ahlâk ve bunlardan kurtulmak çâreleri.....	11
Kötü ahlâk ve ilâcları	13
Küfr.....	18
Cehâlet	26
Mal, mevki' hırsı	26
Ayblanmak korkusu.....	28
Övülmeyi sevmek	29
Bid'at i'tikâdı.....	29
Hevây-ı nefis.....	30
Taklîd ile îmân	34, 553
Riyâ.....	36
Tûl-i emel.....	41
Tama'	42
Kibr.....	48
İlmin ve âlimlerin kıymeti	64
Tezellül.....	67
Ucb	70
Hased.....	71
Hıkd	78
Şemâtet.....	82
Hicr	82
Cübû	84
Tehevvür	84
Gadr	89
Hıyânet.....	90
Va'dini bozmak	90
Sû-i zan	92
Mâla muhabbet	94
Tesvîf	97
Fâsikları sevmek	97
Âlimlere düşmanlık	99
Fitne.....	100
Müdâhene ve müdârâ	103
Înâd ve mükâbere.....	104
Nifâk	105
Tefekkür etmemek	105
Müslimâna beddûâ	107
Müslimâna kötü ism takmak.....	107
Özrü red etmek.....	108
Kur'ân-ı kerîmi yanlış tefsîr etmek	109
Harâm işlemekte ısrâr.....	111
Gîbet etmek.....	112

Tevbe etmemek	115
İkinci kısım [Mukaddeme]	123
İslâm ahlâkı üçe ayrılır	123
Ahlâk ilminin fâideleri ve neye yaradığı	124
Kalb ve Rûh nedir?	129
İnsan ölünce rûh ne olur?	130
Kalb ve Rûhun kuvvetleri	133
Mukaddemenin birinci ilâvesi	136
Mukaddemenin ikinci ilâvesi	142
İlm-i ahlâk ve islâmiyyetde ahlâk terbiyesi	146
Hikmetden meydâna gelen iyi huylar	148
Şecâ'atden hâsıl olan iyi huylar	149
İffetden meydâna gelen iyi huylar	150
Adâletden doğan iyi huylar	152
Kötü huyların başı dördür	155
Hikmete benziyen kötü ahlâk	158
İffete benziyen kötü huy	158
Şehâya benziyen kötü huy	159
Şecâ'ate benziyen kötü huy	159
II. Cennet Yolu İlmihâlî [Muhammed bin Kudbüddîn İznîkî]	169
İslâmiyyet, Allah vardır ve birdir	171
İmânın sıfatları	177, 553
Sıfât-ı zâtîyye	178
Sıfât-ı sübûtiyye	179
İmânın gitmesine sebep olan şeyler	184
Resûlullahın zevceleri ve gazveleri	195
İmânın tafsîline dâir	196
Küfre sebep olan şeyler	199
Ahkâm-ı islâmiyye	205
İslâmın binâsı	209
Nemâz bâbı	210
Gusl bâbı	212
Hayz ve nifâs bahsi	220
Abdest bahsi, sulara dâir	230
Abdestin sünnetleri	231
Misvâk kullanma bahsi	232
Abdestin müstehabları	232
Abdestin mekrûhları, abdesti bozan şeyler	233
Abdest düâları	235
Teyemmüm bâbı	236
İstincâ, istibrâ, istinkâ	240
Nemâz nasıl kılınır? Mâlikî'yi taklîd	241
Ezân-ı Muhammedî	244
Nemâzın vâcibleri	249
Nemâzın sünnetleri	249
Nemâzın müstehabları	250
Nemâzın âdâbı	250

Nemâzın mekrûhları.....	252
Nemâzı bozan şeyler	254
Cemâ'at ile nemâzın fazîleti.....	258
Nemâzda imâmet, ...	258
Nemâzda ta'dîl-i erkân.....	259
Yolculukda nemâz	260
İftitâh tekbîrinin fezâili	262
Cennât-i âliyyât hakkında	264
Kazâ nemâzları.....	266
Meyyit için nemâz iskâtı	271
Cum'aya dâir	274
Nemâz kılmak, Özgü sahibi olmak.....	279
Hastalıkda nemâz	281
Nemâzın ehemmiyeti	284
Zekât vermek	292
Oruc bâbı	300
Kurbanın şartı üçdür	306
Haccın rûknü üçdür	307
Ellidört farz	308
Günâh-ı kebâir hakkında	311
Avret mahallî ve kadınların örtünmesi	315
Mü'minin evsâfı	321
Ahlâk-ı hamîdenin beyânı	323
Fezâil-i eshâb bahsi	325
Ta'âm bahsi	327
Evlenmeğe dâir	331
Cenâzenin techiz, tekfîn ve defnine dâir	337
Ölüm hâllerine dâir	339
Ma'sûmların ölümüne dâir	343
Müslimân kadınların ölümüne dâir	344
Mazlûm, sabırlı ve garîb olanların ölümüne dâir, şehîdler	347
Kâfirlerin ölümüne dâir	348
Kabr ziyâreti ve Kur'ân-ı kerîm okumak.....	352
Üçüncü cild, 9. cu mektûb	355
Üçüncü cild, 84. cü mektûb	356
Abdullah-ı Dehlevînin (Mekâtib-i şerîfe) kitâbının 114. cü mektûbu	357
Cennet Yolu İlmihâlî kitâbının son sözü.....	360
III. Ey Oğul İlmihâlî [Süleymân bin Cezâ']	363
Birinci bâb: Nemâz.....	364
Abdest bahsi.....	365
Abdestin farzları, sünnetleri.....	366
Abdestin müstehabları, âdâbı, nâfileleri	367
Abdestin mekrûhları, abdesti bozan şeyler	368
Gusl bahsi, ...	368
Guslün farzları, sünnetleri, sebepleri	369
Sünnet olan gusller	369
Mest üzerine mesh bahsi	370

Teyemmüm bahsi	370
Nemâzın şartları.....	380
Nemâz vaktleri.....	381
Nemâzın edâsı	400
Sabâh nemâzı	400
Câmi' âdâbı bahsi	403
Âyetel-kürsînin fazîleti	405
Müsâfeha (el sıkmak).....	406
Cemâ'atin fazîleti.....	407
Kur'ân-ı kerîm okurken edebler	416
Ezân bahsi.....	423
Yolculukda nemâz	429
Receb-i şerîfin fazîleti. Şa'bân-ı şerîfin fazîleti.....	430
Ramezân-ı şerîfin fazîleti.....	431
Terâvîhin fazîleti	433
Îmân bahsi	438
Tevhîd faslı	441
Allah rızâsı.....	443
Hamd etmek fazîleti.....	444
Îmân düâsı	445
Tecdîd-i îmân düâsı	447
İhlâs sûresini okumanın fazîleti.....	448
Salevât faslı.....	449
Alış-verişde yalan söylemek faslı	454
Vücûd emânetinin faslı	455
Ni'metlere şükr faslı	459
Bayram fazîleti	460
Zühd ve takvâ faslı	466
Ana-babaya itâ'at faslı.....	470
Sıla-ı rahm bahsi	476
Nikâh faslı.....	477
Süt kardeşlik.....	484
Komşu faslı.	486
Mahalle âdâbı hakkında fasl	487
Cum'anın âdâbı hakkındadır	487
Âlimler ile sohbet âdâbı	491
Hâkim ve da'vâcılar faslı	492
Arkadaşlık ve dostluk	492
Yemek yime faslı	493
Su içmek âdâbı.....	496
Kadınların hayz ve nifâs hâlleri.....	501
Sabr faslı.....	529
Kabr ziyâreti faslı.....	529
Zekât vermek	534
Yardım dernekleri, kumar, sigorta.....	538
Hakîkî müslimân nasıl olur	551
Muhammed Ma'sûm Fârûkînin onbir mektûbu	557

İSLÂM AHLÂKI

ÖNSÖZ

*Besmeleyle başlayalım kitâba!
Allah adı, en iyi bir sığınaktır.
Ni'metleri sığmaz ölçü, hisâba,
Çok acıyan, afvı seven bir Rabdır!*

Allahü teâlâ, dünyâda bütün insanlara acıyor. Muhtâc oldukları ni'metleri yaratıp, herkese gönderiyor. Dünyâda ve âhîretde se'âdete kavuşmak için, bu ni'metlerin nasıl kullanılacağını da bildiriyor. İslâmiyyeti hiç işitmemiş olan kâfirlerin Cehenneme sokulmayacaklarını, bunların hesâbdan sonra, hayvânlar gibi yok olacaklarını, İmâm-ı Rabbânî, 259.cu mektûbunda bildirmektedir. İştikten sonra, düşünüp îmân edenleri Cennete sokacaktır. Düşünmek için ömür boyu zeman vermiştir. Nefslerine, kötü arkadaşlara, zararlı kitâblara ve yabancı radyolara aldanarak küfr ve dalâlet yoluna sapanlardan îmâna gelenleri afv ediyor. Bunları ebedî felâketden kurtarıyor. Azgın, zâlim olanlara hidâyetini ihsân etmiyor. Onları, beğendikleri, istedikleri, içine düşükleri inkâr bataklığında bırakıyor. Âhîretde, Cehenneme gitmesi gereken mü'minlerden, dilediklerini, Cehennemde, günâhları bitinciye kadar yakdıktan sonra Cennete kavuşturacaktır. Her canlıyı yaratan, her vâri, her ân varlıkta durduran, hepsini korku ve dehşetden koruyan yalnız Odur.

Herhangi bir kimse, herhangi bir zemânda, herhangi bir yerde, herhangi bir kimseye, herhangi bir şeyden dolayı, herhangi bir sûretle hamd ve şükr ederse, bu medh-ü senâların ve teşekkürlerin hepsi, Allahü teâlâyâ mahsûsdur. Çünkü, her ni'meti [iyiliği] yaratan, gönderen, hep Odur. O hâtırlatmazsa ve kuvvet ve kolaylık vermezse, kimse kimseye iyilik ve kötülük yapamaz. Hep Onun dilediği olur. Onun dilemediğini kimse yapamaz. [Hadîs-i kudsîde, **(İnsanları, beni tanımakla şereflemeleri için yarattım)** buyuruldu. Bunu işitince, (kâfirler, dünyâda Allahü teâlâyâ inanıyorlar. Bu hadîs-i şerîf hâsıl olmuyor) demek doğru değildir. Çünkü, âlimler, velîler, belli bir dereceye yükselince, belli bir yaşa gelince, Allahü teâlâyı tanımağa başlıyorlar. Kâfirler de, âhîrete gidince tanıyacaklardır. Tanımayan kalmıyacaktır.]

Hamd, bütün ni'metleri Allahü teâlânın yarattığına ve gönderdiğine inanmak ve söylemek demektir. Şükr, bütün ni'metleri ahkâm-ı islâmiyyeye uygun kullanmak demektir. Ni'met, fâideli şey demektir. Ni'metler, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılıdır. Ehl-i sünnet âlimleri, meşhûr dört mezhebin âlimleridir.

Onun sevgili Peygamberi, insanların her bakımından en güzeli, en üstünü olan Muhammed aleyhisselâma ve Onun iyi ahlâk ve ilm sa-
çan, Âline, ya'nî akrabâsına ve Eshâbının hepsine “rıdvânullahi teâlâ
aleyhim ecma'ın” bizden düâlar ve selâmlar olsun!

Müslimânların öğrenmeleri lâzım olan bilgilere (**İslâm ilmleri**) de-
nir. İslâm ilmleri ikiye ayrılır: (**Din bilgileri**) ve (**Fen bilgileri**). Fen bil-
gilerine (**Hikmet**) denir. Dinde reformcular, fen bilgilerine (**Rasyonel
bilgiler**), din bilgilere (**Skolastik bilgiler**) diyor. Peygamberimiz “sal-
lallahü aleyhi ve sellem” (**Hikmet, müslimânın gayb olması malı gibidir.
Onu nerede bulursa alsın!**) buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, fen bilgileri-
ni öğrenmeği emr etmektedir. Din bilgilerinin esâsı yirmi ilmdir. Bun-
lardan sekizi, yüksek ilmler, onikisi de, yardımcı ilmlerdir. Yüksek
ilmlerden birisi, (**Ahlâk ilmleri**)dir.

[Güzel ahlâk sâhibi olan ve zemânının fen bilgilerinde yükselmiş
olan müslimâna (**Medenî**), ya'nî ilerici denir. Fende ilerlemiş ağır sa-
nâyî' kurmuş, fekat ahlâkı bozuk olan kimseye (**Zâlim**), ya'nî (**gerici**),
eşkiyâ ve diktatör denir. Fen ve san'atda geri ve ahlâkı bozuk olanlara
(**Vahşi**), ya'nî âdî denir. (**Medenîyyet**), ta'mîr-i bilâd ve terfih-i ibâd-
dır. Ya'nî, şehirler yapmak ve insanlara hizmetdir. Bu da, fen ve san'at
ve güzel ahlâk ile olur. Kısacası, fen ve san'atin güzel ahlâk ile birlikte
olmasına (**Medenîyyet**) denir. Medenî insan, fen ve san'ati, insanların
hizmetinde kullanır. Zâlimler ise, insanlara işkence yapmakda kulla-
nır. Görülüyor ki, hakîkî müslimân, ilerici bir insandır. Hristiyan,
yehûdî ve komünist [ya'nî dinsiz], gerici, şakî ve zevallı bir kimsedir.
Görülüyor ki, medenîyyet, şehirler, binâlar yapmaktır. Bu da, fen ve
san'at ile olur. Tekmîl-i sinâ'at, telâhuk-ı efkâr ile dir. İnsanların refâh
içinde yaşamaları da, islâm ahlâkı ile olur.]

Her müslimânın islâm bilgilerini lüzûmu kadar öğrenmesi farzdır.
Bunun için, islâm âlimleri, birçok kitâb yazmışlardır. Ahlâk kitâbların-
dan Nasîrüddîn-i Muhammed Tûsinin yazdığı (**Ahlâk-ı nâsirî**) ve
Celâlüddîn-i Muhammed Devânînin yazdığı (**Ahlâk-ı Celâlî**) ve Hıratlı
Hüseyn Vâz-ı Kâşifinin yazdığı (**Ahlâk-ı muhsinî**) kitâbları meşhûrdur.
Kitâbımızın birinci kısmı, Muhammed Hâdimînin “rahimehullahü
teâlâ” (**Berika**) kitâbından terceme edilmiştir. Bu kısımda, islâmîyyetin
beğenmediği ahlâkı ve bunlardan korunma ve kurtulma çârelerini bil-
direceğiz. Bu kötü ahlâk, kalbin hastalıklarıdır. Kalbi ve rûhu ebedî
ölüme sürüklerler. Başka kitâblardan alarak yapılan ilâveler, köşeli
parantez [ ] içine yazılmışdır. Kitâbımızın ikinci kısmında, 979 [m. 1572]
senesinde Edirne'de vefât etmiş olan, Alî bin Emrullahın “rahime-hul-
lahü teâlâ” yazmış olduğu, türkçe (**Ahlâk-ı alâî**) kitâbının baş kısmını
yazarak, ahlâkın ta'rîfini ve çeşidlerini açıklıyacağız.

Bu kitâbımızı okuyan temiz gençler, dedelerinin, sağlam bedenli, iyi
ahlâklî, çalışkan, medenî, ilerici olduklarını anlıyacak, islâm düşmanları-
nın yalanlarına, iftirâlarına aldanmaktan kurtulacaktır.

Nasîrüddîn-i Tûsinin ismi Muhammed bin Fahreddîndir. Hicrî 597

senesinde Tûsda ya'nî Meşhed şehrinde tevellüd, 672 [m. 1273] de Bağdâdda vefât etdi. Şî'i idi. Hülâgünün Bağdâdı yakıp yıkmasına, yüzbinlerle müslimânı öldürmesine sebep olanlardan biridir. Hülâgünün vezîri oldu. Dörtüzbün kitâb bulunan bir kütübhâne ve Rasadhâne, bir akademi yaptı. Çok kitâb yazdı. **(Fâideli Bilgiler)** kitâbının 97.ci sahîfesine bakınız!

Muhammed Celâlüddîn-i Devânî “rahime-hullahü teâlâ” 829 senesinde tevellüd, 908 [m. 1503] de, Şîrâzda vefât etdi. İslâm âlimlerinin en büyüklerindendir. Çok kitâb yazdı. **(Ahlâk-ı Celâlî)** kitâbı fârisî olup, 1304 [m. 1882] senesinde Hindistânda sekizinci baskısı yapılmıştır. İngilizceye de terceme edilmiştir.

Hüseyn bin Alî Vâz-i Kâşîfî “rahime-hullahü teâlâ”, Hıratda vâz idi. Hicrî 910 [m. 1505] senesinde orada vefât etdi.

Ey temiz gençler! Ey, ömrlerinizi islâm dîninin güzel ahlâkını öğrenmekde ve yaymakda tüketen ve canlarını Allahın dînini insanlara yaymakda fedâ eden şehîdlerin asıl ve kıymetli çocukları! Şerefli ecdâdımızın sizlere tam ve doğru olarak getirdiği ve emânet bıraktığı, mubârek islâm dînini ve bunun bildirdiği güzel ahlâkı iyi öğreniniz! Güzel yurdumuza göz diken, can, mal, dîn ve ahlâk düşmanlarının saldırılarına karşı, bu mukaddes emâneti bütün gücünüzle savununuz! Her yere yayararak, insanları se'âdete kavuşdurmağa çalışınız! Biliniz ki, dînimiz, güzel huylu olmamızı, sevişmemizi, büyüklere hurmet, küçüklere şefkat etmeği, dinli dinsiz, herkese iyilik etmeği emr etmektedir. Herkesin hakkını, ücretini veriniz! Kanûnlara, hükûmetin emrlerine karşı gelmeyiniz! Vergilerinizi vaktinde ödeyiniz! Allahın, doğruların yardımcı olduğunu hiç unutmayınız! Sevişelim, yardımlaşalım ki, Allahü teâlâ yardımcımız olsun!

İslâm âlimleri buyuruyorlar ki, (Allahü teâlâ insanda üç şey yaratır: Akl, kalb ve nefs. Bunların hiçbirini görülmez. Varlıklarını eserleri ile, yaptıkları işlerle ve dînimizin bildirmesi ile anlıyoruz. Akl ve nefis dimâgımızda, kalb göğsümüzün sol tarafındaki yüreğimizdedir. Bunlar, madde değildir. Yer kaplamazlar. Buralarda bulunmaları, elektrığın ampulde, miknâtisın endüksiyon bobininde bulunması gibidir. Akl, fen bilgilerini anlamağa çalışır. Bunları anlar. İslâmiyyete uygun olanlarını, fenâlarından, zararlı olanlarından ayırır. İyileri, fenâları, islâmiyyet ayırmaktadır. İslâmiyyeti bilen ve uymak isteyen akla **(Akl-ı selîm)** denir. Aklı az olan, hep şaşıran kimseye **(Ahmak)**, aklı hiç olmayana **(Mecnûn)** denir. Selîm olan akl, islâmiyyetin bildirdiği iyi şeyleri kalbe bildirir. Kalb de, bunları yapmağı irâde ederek, dimâğdan çıkan hareket sınırları vâsıtası ile, a'zâlara, organlara yaptırır. İyi veyâ fenâ şeyleri yapmak arzûsunun kalbe yerleşmesine **(Ahlâk)**, **(Huy)** denir. Nefs, bedene tatlı gelen şeylere düşkündür. Bunların iyi, fenâ, fâideli, zararlı olduklarını düşünmez. Arzûları, islâmiyyetin emrlerine uygun olmaz. İslâmiyyetin yasak ettiği şeyleri yapmak, nefsi kuvvetlendirir. Dahâ beterini yaptırmak ister. Fenâ, zararlı

şeyleri, iyi gösterip, kalbi aldatır. Kalbe bunları yapıdırarak, zevklerine kavuşmak için çalışır. Kalbin nefse aldanarak, fenâ huylu olmaması için, ahkâm-ı islâmiyyeye uyarak kalbi kuvvetlendirmek ve nefsi za'îfletmek lâzımdır. Akli kuvvetlendirmek, islâm bilgilerini okuyup, öğrenmekle olduğu gibi, kalbin kuvvetlenmesi, ya'nî temizlenmesi de, ahkâm-ı islâmiyyeye uymakla olur. İslâmiyyete uymak için, ihlâs lâzımdır. (**İhlâs**), işleri, ibâdetleri, Allahü teâlâ emrettiği için yapmak, başka hiçbir menfe'at düşünmemektir. Kalbde ihlâs hâsıl olması, kalbin zikir etmesi ile, ya'nî Allah ismini çok söylemesi ile olur. Zikrin ehemmiyyeti, (**Kıyâmet ve Âhret**) kitâbı 284.cü sahifesinden başlayarak, uzun bildirilmektedir. Zikrin nasıl yapılacağını, Mürşid-i kâmiliden öğrenmek ve aklda bulunan ve his organlarından gelen dünyâ düşüncelerini kalbden çıkarmak şarttır. Dünyâ düşüncesi hiç kalmazsa, kalb kendiliğinden zikir etmeğe başlar. Zikrin nasıl yapılacağı (**Tam İlmihâl**)in 921.ci sahifesinde yazılıdır. Şişedeki su boşalınca, havânın şişeye kendiliğinden, hemen girmesi gibidir. Kalbi dünyâ düşüncelerinden korumak, kalbin Mürşid-i kâmilin kalbinden feyz [Nûr] alması ile olur. Kalbden kalbe (**feyz**), muhabbet yolu ile akar. Mürşidin başka memleketde bulunması veya vefât etmiş olması, feyz gelmesine mâni' olmaz. (**Mürşid**), islâm bilgilerini iyi bilen ve islâmiyyete tâm uyan, ihlâs sâhibi, Ehl-i sünnet âlimidir. İslâmiyyete uymak, kalbi kuvvetlendirdiği gibi, nefsi za'îfletir. Bu sebep ile (**nefs**), kalbin islâmiyyete uymasını, Mürşid-i kâmilin sohbetinde bulunmağı, kitâblarını okumağı istemez. Dinsiz, îmânsız olmasını ister. Akllarına uymayıp, nefslarına uyan kimseler, bunun için, dinsiz olmaktadır. Nefs ölmez. Fekat, gücü kuvveti kalmayınca, kalbi aldatamaz.)

Bugün, yer yüzünde bulunan müslimânlar üç fırkaya ayrılmıştır. Birinci fırka, Eshâb-ı kirâmın yolunda olan, hakîkî müslimânlardır. Bunlara (**Ehl-i sünnet**) ve (**Sünnî**) ve (**Fırka-i nâciyye**), Cehennemden kurtulan fırka denir. İkinci fırka, Eshâb-ı kirâma düşman olanlardır. Bunlara (**Şîî**) veya (**Fırka-i dâlîle**) sapık fırka denir. Üçüncüsü, sünnîlere ve şîîlere düşman olanlardır. Bunlara (**Vehhâbî**) ve (**Necdî**) denir. Çünkü bunlar, ilk olarak Arabistânın Necd şehrinde meydana çıkmıştır. Bunlara (**Fırka-i mel'ûne**) de denir. Çünkü, bunların müslimânlara müşrik dedikleri (**Kıyâmet ve Âhret**) ve (**Se'âdet-i Ebediyye**) kitâblarımızda yazılıdır. Müslimânlara kâfir diyene Peygamberimiz la'net etmiştir. Şîî fırkasını yehûdîler, vehhâbî fırkasını ingilizler kurdu. Ehl-i sünnet fırkasını türkler korudu.

Hangi fırkadan olursa olsun, nefesine uyan ve kalbi bozuk olan, Cehenneme gidecektir. Her mü'min, nefsinin tezkiye için, her zemân çok (**Lâ ilâhe illallah**) ve kalbini tasfiye için (**Estagfirullah**) okumalıdır. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyanın düâsı muhakkak kabûl olur. Nemâz kılmayanın, açık kadınlara bakanın ve harâm yiyip içenin, ahkâm-ı islâmiyyeye uymadığı anlaşılar. Bunların düâları kabûl olmaz.

Milâdî sene
2001

Hicrî şemsî
1380

Hicrî kamerî
1422

İSLÂM AHLÂKI

Birinci Kısım

Kitâbımızın birinci kısmında, kötü ahlâktan mühim olan kırk adedi ve bunların ilâcları açıklanacaktır. Aşağıdaki yazıların hepsi, Ebû Sa'îd Muhammed Hâdimînin “rahime-hullahü teâlâ” (**Be-rîka**) kitâbının birinci cildinden terceme edilmiştir. Bu kitâbı iki cild olup arabîdir. 1284 [m. 1868] senesinde İstanbulda basdırılmış, 1411 [m. 1991] de, (Hakikat Kitâbevi) tarafından, tekrâr tab' edilmiştir. Hâdimî hazretleri, 1176 hicrî kamerî [m. 1762] senesinde Konyanın Hâdim kasabasında vefât etmiştir.

KÖTÜ AHLÂK VE BUNLARDAN KURTULMAK ÇÂRELERİ

İnsana dünyâda ve âhîretde zarar veren herşey, kötü ahlâktan meydâna gelmekdedir. Ya'nî, zararların, kötülüklerin başı, kötü huylu olmaktır. Harâmlardan [kötülüklerden] sakınmağa (**Takvâ**) denir. Takvâ, ibâdetlerin en kıymetlisidir. Çünkü, birşeyi tezyîn etmek, süslemek için, önce pislikleri, kötülükleri yok etmek lâzımdır. Bunun için, günâhlardan temizlenmedikçe, tâ'atların, ibâdetlerin fâidesi olmaz. Hiçbirine sevâb verilmez. Kötülüklerin en kötüsü, (**küfr**)dür. Kâfirin [Allaha düşman olanın] hiçbir iyiliği, hayrâtı, hasenâtı, âhîretde fâideli olmaz. [Zulm ile öldürülen kâfir, şehîd olmaz. Cennete girmez.] İmânı olmıyanın hiçbir iyiliğine sevâb verilmez. Bütün iyiliklerin temeli takvâdır. Herşeyden önce, takvâ sâhibi olmağa çalışmak lâzımdır. Herkese, takvâ sâhibi olmalarını emr ve nasihat etmelidir. Dünyâda râhata, huzûra kavuşmak, sevimlik, kardeşçe yaşayabilmek, âhîretde de, sonsuz azâbdan halâs olarak, ebedî ni'metlere, se'âdetlere kavuşmak, ancak takvâ ile nasîb olur.

Kötü huylar, kalbi hasta eder. Bu hastalığın artması, kalbin ölümlüne [ya'nî küfre] sebep olur. Kötü huyların en kötüsü olan şîrk, ya'nî küfr ise, kalbin en büyük zehridir. İmânı olmıyanın, (Kalbim temizdir. Sen kalbe bak) gibi sözleri, boş lâflardır. Ölmüş olan kalb temiz olmaz.

Küfrün envâ'ı vardır. Hepsinin de en kötüsü, en büyüğü (**şîrk**)dir. Bir kötülüğün her çeşidini bildirmek için, çok kerre, bunların en kö-

tüsü söylenir. Bunun için, âyet-i kerîmelerde ve hadîs-i şerîflerde bulunan şîrk kelimesinden, her nev' küfr ma'nası anlaşılır. Nisâ sûresinin kırksekiz ve yüzonaltıncı âyet-i kerîmelerinde, müşrikin hiç afv edilmeyeceği bildirildi. Bu âyet-i kerîmeler, kâfirlerin Cehennem ateşinde sonsuz yanacaklarını bildirmektedir.

[(Şîrk), Allahü teâlâya ortak yapmak, benzetmek demektir. Benzeten kimseye (**Müşrik**), benzetilen şeye (**Şerîk**) denir. Bir kimse, birşeyde, ülühiyyet sıfatlarından birisinin bulunduğuna inanmak, onu şerîk yapmak olur. Allahü teâlâya mahsûs olan sıfatlara, ya'nî (**Sıfât-ı zâtîyye**) ve (**Sıfât-ı sübûtiyye**)lere (**ülühiyyet sıfatları**) denir. Sonsuz var olmak, yaratmak, herşeyi bilmek, hastalara şifâ vermek, ülühiyyet sıfatlarındandır. Bir insanda, güneşde, inekde, herhangi bir mahlûkda, ülühiyyet sıfatı bulunduğuna inanarak, ona ta'zîm, hurmet etmeğe, ona yalvarmağa, ona (**ibâdet etmek**), tapınmak denir. O şeyler (**Sanem=put**) olur. Böyle zan olunan insanın ve kâfirlerin heykelleri, resmleri ve mezârları önünde de, ta'zîm edici şeyler söylemek, yapmak da, ibâdet etmek, şîrk olur. Bir insanda ülühiyyet sıfatlarından birinin bulunduğuna inanmayıp, Allahın sevgili kulu olduğuna veya vatana, millete hizmetleri olduğuna inanarak, bunun resmine, heykeline, ta'zîm etmek şîrk olmaz, küfr olmaz. Fekat, herhangi bir insanın resmine hurmet etmek harâm olduğu için, ta'zîm, hurmet eden bir müslimân fâsık olur. Harâm olduğuna ehemmiyyet vermezse, diğer bir harâmı, ehemmiyyet vermiyerek yapanlar gibi (**Mürted**) olur. Müşrik olmıyan yehûdî ve hristiyanlar da, Muhammed aleyhisselâma inanmadıkları için kâfirdirler. [Allaha düşmandırlar.] Bunlara (**Kitâblı kâfir**) denir. Şimdi, hristiyanların çoğu, İsâ aleyhisselâma ülühiyyet sıfatı isnâd etdikleri için, müşriktir. Barnabas ve Aryus mezhebinde olanları, kitâblı kâfir iseler de, bunlar bugün yokdur.]

Kalb hastalıklarının şîrkden sonra en kötüsü, (**Bid'at**)lara inanmak ve bid'at işlemektir. Bid'atlardan sonra, günâhlardan sakınmamak gelir. Küçük olsun, büyük olsun, şîrkden ya'nî küfrden başka günâh işleyip, tevbe etmeden ölen bir mü'min, şefâ'at olunmakla, yâhud hiçbir sebep olmadan, yalnız Allahü teâlânın merhamet etmesi ile, afv olunabilir. Küçük günâh, afv edilmezse, Cehennemde azâb çekilecektir. Kul hakkı da bulunan günâhların afvı güçdür ve azâbları dahâ şiddetli olacaktır. Zevcesinin mehrini vermemek ve insanların hak dîni öğrenmelerine mâni' olmak, kul haklarının en büyüğüdür. Hadîs-i şerîflerde buyuruldu ki, (**Bir zemân gelir ki, insan kazancının halâlden mı, harâmdan mı olduğunu düşünmez**) ve (**Bir zemân gelir ki, islâmiyyete yapışmak, elinde ateş tutmak gibi güç olur.**) Bunun için, harâmların

hepsinden ve tahrîmî mekrûhlardan sakınmak takvâ olur. Farzları ve vâcibleri terk etmek harâmıdır. Müekked sünnetleri özsüz terk etmek tahrîmen mekrûh olur denildi. İ'tikâdda ve ahlâkda ve amelde emr olunanları terk edene, kıyâmetde azâb yapılacaktır. Azâba sebep olan şeyleri terk etmek lâzımdır. Meselâ nemâz kılmamak ve kadınların, kızların açık gezmeleri büyük günâhlardandır. Bir günâhu terk etmek, meselâ beş vakt nemâzı hergün kılmak çok lâzımdır. Fekat, bu kitâbımızda, terk edilmemesi lâzım olanları değil, terk edilmesi lâzım olanları bildireceğiz.

Yapılmaması lâzım olan şeyler, yâ belli bir uzv ile yapılır, yâhud bütün beden ile yapılır. Günâh işlenen uzvlardan sekiz uzv meşhûr-
dur. Bu uzvlar, kalb, kulak, göz, dil, el, mi'de, ferc ve ayaklardır. Kalb, insanın göğsünde, sol tarafında bulunan yürek denilen et parçasına nefh olunmuş [üfürölmüş] rûhânî bir latîfedir. Rûh gibi, madde olmıyan [mücerred olan] bir varlıktır. Günâh işleyen, bu uzvların kendileri değildir. Bunlarda bulunan his kuvvetleridir. Dünyâda ve âhiretde se'âdete kavuşmak, râhat etmek isteyen kimse, bu uzvların günâh işlemelerine mâni' olmalıdır. Günâh işlememek, kalbinde meleke, tabî'at, hâlini almalıdır. Nemâz kılan, harâm işlemeyen sünnî bir kimseye (**Müttekî**) ve (**Sâlih**) [iyi insan] denir. Allahü teâlânın rızâsına, sevmesine kavuşarak, (**Velî**)si olur. Kalbde tabî'at hâlini almadan, kendini zorlayarak günâhlardan sakınmak da, takvâ olur ise de, velî olmak için, günâh işlememek tabî'at, huy hâlini almalıdır. Bunun için de, kalbin temizlenmesi lâzımdır. (**Kalbin temizlenmesi, islâmiyyete uymakla olur.**) (**İslâmiyyet**) üç kısımdır: İlm, amel, ihlâs. Ya'nî, emrleri ve yasakları öğrenmek, öğrendiklerine tâbî' olmak, bunları yalnız Allah rızâsı için yapmak lâzımdır. Kur'ân-ı kerîm, bu üçünü emr ve medh etmektedir. 449. cu sahîfeye bakınız! Bu (**İslâm ahlâkı**) kitâbında, kalbin temizlenmesi için, yalnız, terk edilmesi lâzım olan günâhlar bildirilecektir. Bunlara (**Kötü ahlâk**) denir.

KÖTÜ AHLÂK VE İLÂÇLARI

Müslimânın herşeyden evvel kalbini temizlemesi lâzımdır. Çünkü, kalb, bütün bedenın reîsidir. Bütün uzvlar kalbin emrinde-
dir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", (**İnsanın bedeninde bir et parçası vardır. Bu iyi olursa, bütün uzvlar iyi olur. Bu kötü olursa, bütün organlar bozuk olur. Bu, kalbdır**) buyurdu. Ya'nî bu, yürek denilen et parçasındaki gönüldür. Bunun iyi olması, kötü ahlâkdan temizlenmesi ve iyi ahlâk ile tezyîn edilmesidir. İnsanın sûretine, şekline (**Beden**), (**Halk**) denir. İnsanın kalbindeki kuvvete, hâle, huya (**Hulk**) denir. (**Ahlâk-ı zemîme**), kalbin hastalıkları-

dır. Bunların tedâvîleri güçtür. İlâclarını iyi bilmek ve iyi kullanmak lâzımdır. Hulk, ya'nî huy, kalbdeki meleke ve kalbdeki arzû, hâl demektir. İnsanın i'tikâdî, sözleri, hareketleri, hep bu kuvvetden hâsıl olmaktadır. İhtiyârî hareketleri, huyunun eserleridir.

Ahlâkî tebdîl etmek, kötüsünü yok edip, yerine iyisini getirmek mümkündür. Hadîs-i şerîfde, **(ahlâkınızı iyileştiriniz!)** buyuruldu. İslâmiyyet mümkün olmyan şeyi emr etmez. Tecribeler de, böyle olduğunu göstermektedir. [Tecrîbe, kat'î bilgi elde etmeğe yarıyan üç vâsıtadan biridir. Bu vâsitalardan ikincisi, Muhbir-i Sâdıkın haber vermesidir. Üçüncüsü, hesâb ile anlamaktır.] İnsanların, ahlâklarını tebdîl etmek isti'dadları aynı değildir.

Ahlâkın menşei, sebebi, insânî rûhun üç kuvvetidir. Bunlardan birincisi, rûhun **(İdrâk)** kuvvetidir. Buna **(Nutk)** ve **(Akl)** denir. Nutkun nazarî kuvvetinin mu'tedil, orta mikdârına **(Hikmet)** denir. Hikmet, iyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ayıran kuvvettir. Bu kuvvetin lüzûmundan fazla olmasına **(Cerbeze)**, ya'nî ukalâlık denir. Cerbeze insan, mümkün olmayan şeyleri anlamağa kalkışır. Müteşâbih âyetlere ma'nâ verir. Kazâ kader üzerinde konuşur. Mekk, hiyle, sihr gibi zararlı şeyler yapar. Bu kuvvetin lüzûmundan az olmasına **(Belâdet)**, ya'nî ahmaklık denir. Böyle kimse, hayrı, şerri birbirinden ayıramaz. Nutkun amelî kuvvetinin orta olmasına **(Adâlet)** denir. Adâletin azı çoğu olmaz.

Ahlâkın kaynağı olan kuvvetlerden ikincisi **(Gadab)**dir. Hayvânî rûhun kuvvetidir. Beğenmediği, istemediği birşey karşısında, kanı harekete gelir. Bu kuvvetin insânî rûh tarafından te'mîn edilen orta mikdârına **(Secâ'at)**, cesâret denir. Lüzûmlu, fâideli işlere atılmaktır. Müslimânların, iki mislinden fazla olmyan kâfirlerle harb etmeleri, mazlûmu zâlimden kurtarmaları böyledir. Bu kuvvetin fazla olması **(Tehevûir)**, atılğan, saldırgan olmandır. Çabuk hiddetlenir. Bu kuvvetin az olması **(Cübñ)**, korkaklıktır. Lüzûmlu olan şeyi yapmaktan çekinir.

Rûhun kuvvetlerinden üçüncüsü **(Şehvet)**dir. Hayvânî rûhun, kendine tatlı gelen şeyleri istemesidir. Bunun insânî rûh tarafından te'mîn edilen orta mikdârına **(İffet)**, nâmûs denir. İnsan, tabî'atinin muhtâc olduğu şeyleri, islâmiyyete ve insanlığa uygun olarak yapar. Lüzûmundan fazla olmasına **(Şereh)**, hırs ve fücûr denir. Halâldan olsun, harâmdan olsun, her istediğini elde etmeğe çalışır. Başkalarının zararına da olsa, beğendiği şeyleri toplar. Şehvetin lüzûmundan az olmasına **(Humûd)**, uyuşukluk denir ki, hasta olduğundan veyâ hayâsından, yâhud korkusundan, kibrinden, muhtâc olduğu şeylere kavuşmakda gevşek davranır.

Yukarıda bildirilen dört orta derece, ya'nî hikmet, adâlet ve if-

fet ve şecâ'at, iyi huyların esâsıdır. İnsan, rûhun üç kuvvetinden hikmete tâbî' olunca, diğer ikisine, ya'nî gadaba ve şehvete hâkim olur. Bu ikisini, orta dereceli olan iffete ve şecâ'ate kavuşdurarak se'âdete erer. Eğer, aklın nazârî kuvveti; orta derecesi olan hikmeti bulamayıp, iki kötü uca meyl ederse, kötü huylar hâsıl olur. Aşırı olan altı huy, her zemân kötüdür. Orta derecede olan dört huy da, kötü niyyet ile yapılıncâ, kötü olur. Mala, mevkî'e kavuşmak için, din adamı olmak, ri'yâ ile, gösteriş olarak nemâz kılmak ve cihâd yapmak, hikmeti kötüye kullanmak olur. Bir zevke veyâ mevkî'e kavuşmak için, ba'zı zevklerini terk etmek, iffeti kötüye kullanmaktır.

Esâs olan dört iyi huydan herbirinin, eserleri, alâmetleri vardır. Hikmetin yedi eseri vardır. Şecâ'atin ve iffetin onbirer eserleri vardır.

Kötü huyların ilâcı - Kötü huyların hepsi için müşterek ilâc, hastalığı ve zararını ve sebebini ve zıddını ve ilâcın fâidesini bilmektir. Sonra, bu hastalığı kendinde teşhîs etmek, aramak, bulmak gelir. Bu teşhîsi kendi yapar. Yâhud bir âlimin, rehberin bildirmesi ile anlar. Mü'min, mü'minin aynasıdır. İnsan kendi kusûrlarını zor anlar. Güvendiği arkadaşına sorarak da, kusûrunu öğrenir. Sâdık olan dost, onu tehlikelerden, korkulardan muhâfaza eden kimsedir. Böyle bir arkadaş bulmak çok müşkildir. Bunun içindir ki, İmâm-ı Şâfi'î:

***Sâdık dost ve hâlis Kimyâ
az bulunur, hiç arama!*** buyurdu.

Hazret-i Ömer "radıyallahü anh" de,

***Arkadaşım aybıma uyardı beni,
kardeşlik sünnetinin budur temeli!*** buyurdu.

Düşmanlarının kendisine karşı kullandıkları kelimeler de, insana ayblarını tanıtmaya yarar. Çünkü düşman, insanın ayblarını arayıp, yüzüne çarpar. İyi arkadaşlar ise, insanın ayblarını pek görmezler. Birisi İbrâhîm Edhem hazretlerine, aybını, kusûrunu bildirmesi için yalvarınca, seni dost edindim. Her hâlin, hareketlerin, bana güzel görünüyor. Aybını başkalarına sor dedi. Başkasında bir ayb görünce, bunu kendinde aramak, kendinde bulursa, bundan kurtulmaya çalışmak da, kötü huyların ilâclarındandır. **(Mü'min mü'minin aynasıdır)** hadîs-i şerîfinin ma'nâsı budur. Ya'nî, başkasının ayblarında, kendi ayblarını görür. İsâ aleyhisselâma, bu güzel ahlâkını kimden öğrendin dediklerinde, (Bir kimseden öğrenmedim. İnsanlara bakdım. Hoşuma gitmeyen huylarından ictinâb etdim. Beğendiklerimi ben de yaptım) buyurdu. Lokman hakîme, (Edebi kimden öğrendin) dediklerinde, (Edeb-

sizden!) dedi. Selef-i sâlihînin, Eshâb-ı kirâmın, Velîlerin “rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma’în” hayât hikâyelerini okumak da, iyi huylu olmağa sebep olur.

Kendinde kötü huy bulunan kimse, buna yakalanmanın sebebi ni araştırmalı, bu sebebi yok etmeğe, bunun zıddını yapmağa çalışmalıdır. Kötü huydan kurtulmak, bunun zıddını yapmak için çok uğraşmak lâzımdır. Çünkü, insanın alıştığı şeyden kurtulması müşkildir. Kötü şeyler nefse tatlı gelir.

İnsanın, kötü şey yapınca, arkasından riyâzet çekmeği, nefse güç gelen şey yapmağı âdet edinmesi de, fâideli ilâcdır. Meselâ, bir kötülük yaparsam, şu kadar sadaka vereceğim veyâ oruc tutacağım, gece nemâzları kılacağım diye yemîn etmelidir. Nefs, bu güç şeyleri yapmamak için, onlara sebep olan kötü âdetini yapmaz. Kötü ahlâkın zararlarını okumak, işitmek de, fâideli ilâcdır. Bu zararları bildiren hadîs-i şerîfler çokdur. Bunlardan birkaçı şunlardır:

1 - **(Allah katında kötü huydan büyük günâh yokdur.)** Çünkü, bunun günâh olduğunu bilmez. Tевbe etmez. İşledikçe, günâhı katkat artar.

2 - **(İnsanların hiç çekinmeden, sıkılmadan yapıldıkları günâh, kötü huylu olmaktır.)**

3 - **(Her günâhın tevbesi vardır. Kötü ahlâkın tevbesi olmaz. İnsan, kötü huyunun tevbesini yapmayıp, dahâ kötüsünü yapar.)**

4 - **(Sıcak su buzu eritdiği gibi, iyi ahlâk da, hatâları eritir. Sirke balı bozduğu gibi, kötü ahlâk, hayrâtı, hasenâtı mahv eder.)**

Kötü niyyet ile olmıyan hikmet, adâlet, iffet ve şecâ’at, iyi ahlâkın kaynağıdır. İyi huylu olmak için ve iyi ahlâkını muhâfaza edebilmek için, sâlih kimselerle, iyi huylularla arkadaşlık etmelidir. İnsanın ahlâkı, arkadaşının huyu gibi olur. Ahlâk, hastalık gibi sârîdir. Kötü huylu ile arkadaşlık etmemelidir. Hadîs-i şerîfde, **(İnsanın dîni, arkadaşının dîni gibi olur)** buyuruldu. Fâidesiz şeylerden, oyunlardan, zararlı şakalaşmakdan ve münâkaşa etmekden ictinâb etmelidir. İlm öğrenmeli ve fâideli işler yapmalıdır. Ahlâkı bozan, şehveti harekete getiren seks, fuhş kitâbları okumamalı, böyle radyo ve televizyondan sakınmalıdır. İyi huyların fâideleri ve harâmın zararları ve Cehennemdeki azâbları, hep hâtırlanmalıdır. Mâl, mevkî’ arkasında koşanlardan hiçbirî murâdına kavuşamamıştır. Mâlî, mevkî’i hayr için arıyan ve hayr işlerde kullanan, râhata, huzûra kavuşmuştur. Mal, mevkî’ gâye olmamalı, hayra vâsita olmalıdır. Mal, mevkî’ , bir deryâya benzer. Çok kimse, bu denizde boğulmuştur. Allahü teâlâdan korkmak, bu deryânın gemisidir. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâda, kalıcı değil, yolcu gibi yaşamalı! Öle-**

ceğini hiç unutmamalı!) buyuruldu. İnsan, dünyâda bâkî değildir. Dünyâ zevklerine daldıkça, derdler, üzüntüler, güçlükler artar. Aşağıdaki hadîs-i şerîfleri hiç unutmamalıdır:

1 - **(İbâdetleri az olan bir kul, iyi huyu ile, kıyâmetde yüksek derecelere kavuşur.)**

2 - **(İbâdetlerin en kolayı ve çok fâidelisi, az konuşmak ve iyi huylu olmaktır.)**

3 - **(Bir kulun ibâdetleri çok olsa da, kötü huyu, onu Cehennem dibine götürür. Ba'zan küfre götürür.)**

4 - Birinin gündüzleri oruc tutduğu, geceleri nemâz kıldığı, fekat kötü huylu olduğu, dili ile komşularına, arkadaşlarına eziyet ettiği söylendikde, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” cevâbında, **(Böyle olmak iyi değildir. Gideceği yer, Cehennem ateşidir)** buyurdu.

5 - **(Güzel ahlâkı temâmlamak, yerleştirmek için gönderildim).** Semâvî dinlerin hepsinde iyi huylar vardı. Bu din, bunları temâmlamak için gönderildi. Bu din varken, iyi huy bildirecek başka kaynağa, başka kimseye lüzûm yoktur. Bunun için, Muhammed aleyhisselâmdan sonra, Peygamber gelmiyecektir.

6 - **(İyi huylu olan, dünyâ ve âhret se'âdetlerine kavuşur.)** Çünkü iyi huylu kimse, Allahü teâlâyâ ve kullara karşı olan hakları, vazîfeleri îfâ eder.

7 - **(Sûreti ve huyu güzel olanı Cehennem ateşi yakmaz.)**

8 - **(Kendinden uzaklaşanlara yaklaşmak, zulm edenleri afv etmek, kendini mahrûm edenlere ihsân etmek, güzel huylu olmaktır).** İyi huylu kimse, kendisine darılana iyilik yapar. İhsânda bulunur. Malına, haysiyyetine, bedenine zarar vereni afv eder.

9 - **(Kızdığı zemân, yumuşak davrananın kalbini Allahü teâlâ emniyyet ve îmnân ile doldurur.)** Korkusuz ve emîn olur. Kötülük edene iyilik yapmak, iyi huyların en üstünüdür. Kâmil insan olmanın alâmetidir. Düşmanları dost yapar. İmâm-ı Gazâlî “rahimehullahü teâlâ” diyor ki, **(İncil)**de gördüm: İsâ aleyhisselâm, (Kötülük yapana kötülükle cevâb vermeyiniz! Sağ yanağınıza vurana, sol yanağınızı çeviriniz! Paltonuzu alana, şalvarınızı da veriniz!) buyurdu. Hristiyanların şimdi ellerinde mevcûd uydurma **(İncil)** kitâblarında da böyle yazılı olduğunu **(Cevâb veremedi)** kitâbımız bildirmektedir. Hristiyanların, İspanyada, Kudüsde, Hindistânda ve (Bosna Hersek)de müslimânlarla ve yehûdîlere yaptıkları korkunc zulmler ve engizisyon mahkemelerinde, birbirlerine yaptıkları işkenceler, kitâblarda mevcûddur. Bu vahşî hareketleri, hakîkî İncile tâbî' olmadıklarını göstermektedir.

Her müslimân, kalbinden bütün kötü huyları çıkarıp, iyi ahlâkı yerleştirmelidir. Birkaçını çıkarıp, birkaçını yerleştirmekle, insan güzel huylu olmaz. Tesavvuf, insanı bu kemâle kavuşduran yoldur. [Böyle olmıyan yola, tesavvuf denmez. Her ilmin, her san'atın sah-teleri, bozukları olduğu gibi, dinden, islâmiyyetden, islâmiyyetin güzel ahlâkından haberleri olmıyan sahtekârlar, yalancılar, kendi-lerine tarîkatçı, şeyh diyorlar. Bunlara aldanmamalı, câhillerin, ah-lâksızların kitâblarını okumamalı, radyolarını dinlememeli, tuzak-larına düşmemelidir.]

Kötü ahlâkın meşhûrları altmış adeddir. Bunlardan kırk adedi terceme edilerek, kırk madde hâlinde aşağıda bildirilmiştir. Bun-lardan sakınan ve zıdlarını yapan kimse, güzel ahlâklı olur.

K Ü F R

1 - Kötülüklerin en kötüsü, Allahü teâlâyâ inanmamak, ateist olmaktır. Muhammed aleyhisselâma inanmamak (**küfr**) [Allaha düşmanlık] olur. Meleklerin, insanların ve cinnin îmân etmeleri, inanmaları emr olundu. Muhammed aleyhisselâmın, Allahü teâ-lâdan getirip bildirdiği şeylerin hepsine kalb ile inanıp, dil ile de ikrâr etmeğe, söylemeğe (**îmân**) denir. Îmânın yeri (**Kalb**)dir. Kalb, yürek dediğimiz et parçasında bulunan bir kuvvettir. Bu kuvvete (**gönül**) de denir. Îmânı söylemeğe mâni' bulunduğu zemân, söylememek afv olur. Meselâ korkutulduğu, hasta, dilsiz olduğu, söyleyecek vakt bulamadan öldüğü zemân, söylemek îcâb etmez. Anlamadan, taklîd ederek inanmak da, îmân olur. Allahü teâlânın var olduğunu anlamamak, düşünmemek günâh olur. Bildirilenlerden birine inanmamak, hepsine inanmamak olur. Herbirini bilmeden, hepsine inandım demek de, îmân olur. Îmân hâsıl olmak için, islâmiyyetin küfr âlâmeti dediği şeylerden sakınmak da lâzımdır. İslâmiyyetin ahkâmından ya'nî emr ve yasaklarından birini haffî görmek, Kur'an-ı kerîm ile, melek ile, Peygamberlerden biri ile "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" alay etmek, küfr âlâmetlerindendir. İnkâr etmek, ya'nî işitdikden sonra inanmamak, tasdîk etmemek demektir. Şübhe etmek de, inkâr olur.

Küfr üç nev'dir: Cehlî, cühûdî [inâdî] ve hükûmî.

1-) Küfr olduğunu herkesin bildiği bir şeyi, işitmediği, düşün-meddiği için kâfir olanların küfrü (**Küfr-i cehlî**)dir. Cehl de iki dür-lüdür: Birincisi basîtdir. Böyle kimse, câhil olduğunu bilir. Bunlar-da, yanlış i'tikâd olmaz. Hayvân gibidirler. Çünkü, insanı hayvân-dan ayıran, ilm ve idrâkdir. Bunlar, hayvândan da aşağıdırlar.

Çünkü hayvânlar, yaratıldıkları şeyde ileridedirler. Kendilerine fâideli şeyleri anlar ve onlara yaklaşırlar. Zararlı olanları da anlayıp, onlardan uzaklaşırlar. Hâlbuki bunlar, bilmez olduklarını bildikleri hâlde, bu çirkin hâlden uzaklaşmaz, ilme yaklaşmazlar.

[İmâm-ı Rabbânî “rahime-hullahü teâlâ”, (**Mektûbât**) kitâbının birinci cildinin ikiyüzellidokuzuncu mektûbunda buyuruyor ki, (Bu fakîre göre, dağda yetişip, hiçbir din duymayıp, puta tapan müşrikler, ne Cennete, ne de Cehenneme girmeyeceklerdir. Âhirette dirildikten sonra, hesâba çekilip, zulmleri, kabâhatleri kadar, mahşer yerinde azâb çekeceklerdir. Herkesin hakkı verildikten sonra, bütün hayvânlar gibi, bunlar da, yok edileceklerdir. Bir yerde sonsuz kalmıyacaklardır. Herkesin aklı, dünyâ işlerinde bile, şaşırıp yanılırken, Allahü teâlânın, akları ile bulamadıkları için, kullarını ateşte sonsuz olarak yakacağını söylemek, bu fakîre çok ağır gelmektedir. Küçük iken ölen kâfir çocukları da, böyle yok olacaklardır.

Bir Peygamberin “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” vefâtından sonra, çok vakt geçip, zâlimler tarafından din bozularak, unutulduğu yerlerde yaşayıp, Peygamberlerden ve islâmiyyetden haberi olmayan insanlar da, Cennete ve Cehenneme sokulmıyacak, böyle tekrâr yok edileceklerdir). Kâfir memleketlerinde yaşayıp, islâmiyyeti iştmeyenler de böyledir.]

İmân edilecek şeyleri ve farzlardan, harâmlardan meşhûr olanları, lüzûmu kadar öğrenmek farzdır. Bunları öğrenmemek harâmdır. İştîp de, öğrenmeğe ehemmiyyet vermemek küfr olur. Cehlin ilâcı, çalışıp öğrenmektir. Cehlin ikincisi, (**Cehl-i mürekkeb**)dir. Yanlış, sapık i'tikâd etmektir. Yunan felsefecilerinden ve müsilmânlardan yetmişiki bid'at fırkasından imânı gidenler böyledir. Bu cehâlet, birincisinden dahâ fenâdır. İlâcı bilinemiyen bir hastalıktır. İsa aleyhisselâm, (Sağırı, dilsizi tedâvî etdim. Ölüyü diriltim. Fekat, cehl-i mürekkebin ilâcını bulamadım) demiştir. Çünkü, böyle kimse, cehlîni ilm ve kemâl sanmaktadır. Câhil ve rûh hastası olduğunu bilmez ki, ilâcını arasın! Ancak, Allahü teâlânın hidâyeti ile hastalığını anlayan, bu derdden kurtulabilir.

2-) (**Küfr-i cühûdî**)ye, küfr-i inâdî de denir. Küfr olduğunu bilerek, inâd ederek, kâfir olmaktır. Kibr sebebi ile ve mâla, zevke ve mevki' sâhibi olmayı sevmekten veyâ ayblanmaktan korkmak sebebi ile hâsıl olur. Fir'avnın ve yoldaşlarının küfrleri böyle idi. Mûsâ aleyhisselâmın mu'cizelerini gördükleri hâlde, imân etmediler. Bizim gibi bir insana inanmayız dediler. Kendileri gibi bir insanın Peygamber olacağını kabûl etmediler. Peygamber

melekden olur sandılar. Hâlbuki, kendileri gibi insan olan Fir'avna ilâh dediler. Ona tapındılar. Rum İmperatörü Herakliyüs da, tahtından, saltanatından ayrılmak korkusu ile îmân etmedi. Rum pâdişâhlarına Kayser denir. Acem pâdişâhlarına Kısra, Habeş krallarına Necâşi ve Türk sultânlarına Hâkan, Kıbtî pâdişâhlarına Fir'avn, Mısır sultânlarına Azîz, Himyer sultânlarına Tübba' denirdi. Eshâb-ı kirâmdan Dıhye "radiyallahü teâlâ anı", Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" islâma da'vet eden mektûbunu Medîneden Şâma, Herakliyüsa getirdi. Herakliyüs, bir gün evvel, Mekkenen Şâma gelmiş olan Kureyş kâfirlerinin ticâret kervanının reîsi, Ebû Süfyânı serâyına çağırıp:

Medînede birisinin peygamberlik iddi'â ettiğini işitdim. Kendisi, tanınmış kimselerden midir? Yoksa, aşağı tabakadan mıdır? Ondan evvel, başkası da böyle iddi'âda bulundu mu? Dedeleri arasında, melik ve emîr olanlar var mıdır. Kendisine tâbî' olanlar zengin midir, fakîr ve âciz kimseler midir? Çalışmaları ilerliyor mu, geriliyor mu? Dînine girip de, sonra ayrılanlar oluyor mu? Sözünde durmadığı, yalan söylediği görüldü mü? Harblerinde gâlib midir, mağlûb mudur? Ebû Süfyân bunların cevâblarını bildirince, bu sözlerinin hepsi, Onun peygamber olduğunu gösteriyor dedi. Ebû Süfyân [o zemân henüz îmân etmediği için], küfründen ve hasedinden dolayı, yalan söylediği de oldu. Bir gece içinde, Mekkenen, Kudüsdeki Mescid-i aksâya götürüldüğünü söyledi, dedi. Herakliyüsün yanında olup, bunu işitenlerden biri lâfa karışıp:

Ben, o gece Mescid-i aksâda idim dedi. O gece gördüklerini anlatdı. Ertesi gün, Herakliyüs, mektûbu okutdu. Mektûba inandığını, Muhammed aleyhisselâma îmân ettiğini Dıhyeye bildirdi. Fekat, îmân ettiğimi millete bildirmekten korkuyorum. Bu mektûbu falanca râhibe götür. O, çok şey bilir. Onun da îmân edeceğini sanıyorum dedi. Râhib, Resûlullahdan gelen mektûbu okuyunca, hemen îmân etti. Oradakilere de îmân etmelerini söyledi. Kendisini öldürdüler. Dıhye, Herakliyüsa gelip, olanları bildirdi. Böyle yapılacağını bildiğim için, îmân ettiğimi kimseye söylemedim dedi. Resûlullah'a mektûb gönderip îmân ettiğini bildirdi. Başşehri olan Humsa gitdi. Orada kendisine, bir adamından gelen mektûbda, Muhammed aleyhisselâmın peygamberliği ve muvaffakiyetleri bildirildi. İleri gelenleri toplayıp, mektûbu okutarak, kendisinin îmân ettiğini açıkladı. Hepsî karşı çıktılar. İmân etmiyeceklerini ve red etdiklerini anlayınca, onlardan özlü diledi. Maksadım, dînimize olan bağlılığınızın kuvvetini anlamak idi dedi. Bu sözü işitince, hepsi kendisine secde etdiler, râzı olduklarını bildirdiler. Saltanatını kaçırmamak için, küfrü îmân-

na tercîh etdi. Müslimânlarla harb etmek için, Mûte denilen yere ordu gönderdi. Burada çok müslimân şehîd edildi. Resûlullah'a "sallallahü aleyhi ve sellem" Herakliyüsün mektûbu gelince, **(Yalan söylüyor. Nasrânî dîminden ayrıldı!)** buyurdu. Herakliyüsa gönderilen mektûb-i nebevînin sûreti, **(Buhârî)**de ve **(Mevâhib)** ve **(Berîka)**da yazılıdır.

3-) Küfrün üçüncü nev'i, **(Küfr-i hükmî)**dir. İslâmiyyetin îmânsızlık alâmeti dediği sözleri söyleyen ve işleri yapan, kalbinde tasdîk olsa ve inandığını söylese de, kâfir olur. İslâmiyyetin ta'zîmini emr ettiği şeyi tahkîr etmek, kötölemek böyledir. Bunun için, Allahü teâlâyâ lââyık olmıyan şey söyleyen kâfir olur. Meselâ, Allah, Arşdan veyâ gökden bize bakıyor demek, sen bana zulm ettiğin gibi, Allah da sana zulm ediyor demek, filân müslimân benim gözümde yehûdî gibidir demek, yalan bir söze, Allah biliyor ki, doğrudur demek ve melekleri küçültücü şeyler söylemek ve Kur'ân-ı kerîmi, hattâ bir harfini küçültücü söz söylemek, bir harfine bile inanmamak, çalgı çalarak Kur'ân okumak, hakîkî olan Tevrâta ve İncile inanmamak, bunları kötölemek, Kur'ân-ı kerîmi şâz olan harflerle okuyup Kur'ân budur demek, küfr olur. Peygamberleri küçültücü şeyler söylemek, Kur'ân-ı kerîmde isimleri bildirilen yirmibeş Peygamberden "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" birine inanmamak, meşhûr sünnetlerden birini beğenmemek, çok iyilik yapan birisi için, Peygamberden dahâ iyidir demek küfrdür. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" muhtâc idi demek küfr olur. Çünkü, onların fakîrlikleri kendi istekleri ile idi. Birisi, peygamber olduğunu söylese, buna inananlar da kâfir olur. **(Kabrim ile minberim arası, Cennet bağçelerinden bir bağcedir)** hadîs-i şerîfini işitince, ben minber, hasır ve kabrden başka birşey görmüyorum demek küfr olur. Âhıretde olacak şeylerle alay etmek küfrdür. Kabrdeki ve kıyâmetdeki azâblara [akla, fenne uygun değildir diyerek] inanmamak, Cennetde Allahü teâlâyı görmeğe inanmamak, ben Cenneti istemem, Allahı görmeği isterim demek küfr olur. İslâmiyyete inanmamak alâmeti olan sözler, fen bilgileri, din bilgilerinden dahâ hayrlıdır demek, nemâz kılsam da, kılmısam da, berâberdir demek, zekât vermeme demek, fâiz halâl olsaydı, zulm etmek halâl olsaydı demek, harâmdan olan mâlî fakîre verip sevâb beklemek, fakîr, verilen paranın harâm olduğunu bilerek, verene hayr düâ etmek, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin "rahime-hullahü teâlâ" kıyâsı hak değildir demek küfrdür. **(A'râf)** sûresinin ellialtıncı âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allahü teâlâ, rüzgârı, rahmeti olan yağmurdan önce, müjdecî gönderir. Rüzgârlar, ağır olan bulutları sürükler. Bulutlardan ölü olan toprağa su yağdırırız. O yağmurla**

yerden meyvalar çıkarırız. Ölülerini de mezârlarından böyle çıkaracağız) buyuruldu. Bu âyet-i kerîme, kıyâsın hak olduğunu isbât etmektedir. Bu âyet-i kerîmede, ihtilâflı olan bir şeyi, sözbirliği ile anlaşılmış olana benzetmek bildirilmektedir. Çünkü, Allahü teâlânın yağmur yağdırdığını ve yerden ot çıkardığını, hepsi biliyordu. Öldükten sonra dirilmenin hak olduğunu, yer yüzünün kuruduktan sonra tekrar yeşillenmesine benzeterek isbât etmektedir.

İslâm bilgilerine inanmamak, bunları ve din âlimlerini aşağılamak da, küfr-i cühûdî olur.

Kâfir olmağı isteyen kimse, buna niyyet ettiği anda kâfir olur. Başkasının kâfir olmasını isteyen kimse, küfrü beğendiği için istiyorsa, kâfir olur. Kötü, zâlim olduğundan, zulmünün cezasını Cehennem ateşinde çekmesi için istiyorsa, kâfir olmaz. Küfre sebep olduklarını bilerek ve arzûsu ile küfr kelimelerini söyleyen kâfir olur. Bilmiyerek söylüyorsa, âlimlerin çoğuna göre yine kâfir olur. Küfre sebep olmıyan kelime söylemek isterken, şaşırarak, küfre sebep olanı söylerse kâfir olmaz.

Küfre sebep olan bir işi, bilerek yapmak küfr olur. Bilmiyerek yapınca da küfr olur diyen âlimler çokdur. Beline, zünnar denilen papas kuşağını bağlamak ve küfre mahsûs şey giymek de böyledir. [100.cü sahîfeye bakınız! **(Nuhbe)** 100.cü sahîfesinde diyor ki, (Küfr alâmeti bir şey yapan, meselâ puta secde eden kâfir olur)]. Bunları harbde düşmana karşı, sulhda zâlime karşı, hîle olarak kullanmak küfr olmaz. Tüccârın dâr-ül-harbde de kullanması küfr olur. Bunları mizâh için, başkalarını güldürmek için, şaka için kullanmak da küfre sebep olur. İ'tikâdının doğru olması fâide vermez.^[1] Kâfirlerin bayram günlerinde, o güne mahsûs şeylerini, onlar gibi kullanmak, bunları kâfire hediye etmek küfr olur. Müslimân olmak için, nefsin de îmân etmesi lâzım değildir. Nefsinden kalbine küfre sebep olan şeyler gelen kimse, bunları söylemese, îmânının kuvvetine alâmet olur. Küfre sebep olan şeyi kullanan kimseye kâfir dememeli. Bir müslimânın bir işinde veyâ sözünde doksandokuz küfr ihtimâli olsa, bir îmân ihtimâli olsa, bu kimseye kâfir denilmez. Müslimâna hüsn-i zan etmek lâzımdır.

Aklı, bilgili, edebiyâtçı olduğunu göstermek için veyâ yarındakileri hayrete düşürmek, güldürmek, sevindirmek veyâ alay etmek için söylenen sözlerde (küfr-i hükmî)den korkulur. Gaddab, kızgınlık ve hırs ile söylenen sözler de böyledir. Bunun için insan, sözünün ve işlerinin neye varacağını düşünmelidir. Herşey-

---

[1] İbni Hacerin **(El-i'lâm bi-kavâti'il-islâm)** kitâbı 363.cü sahîfeye bakınız!

de dînini kayırmalıdır. Hiçbir günâhı, küçük görmemelidir. Bir kimse, küçük günâh işlese, buna tevbe et denildikde, tevbe edecek bir şey yapmadım ki dese, yâhud niçin tevbe edeyim dese, küfr olur. Çocuk iken nikâh edilmiş olan kız, âkıl ve bâliğ olduğu zaman, îmânı, islâmı bilmese ve sorulunca anlatamasa, zevcinden boş olur. Çünkü, nikâhın sahîh olması için ve devâm etmesi için îmânlı olmak lâzımdır. Küçük iken, anasına babasına tâbî' olarak îmânı var idi. Bâliğ olunca, onlara tâbî' olması devâm etmez. Erkek çocuk da, böyledir. Bir mü'mini öldüren veyâ öldürülmesini emr eden kimseye, iyi yapdın diyen kâfir olur. Katli vâcib olmıyan kimse için, öldürülmesi lâzımdır demek küfr olur. Bir kimseyi haksız olarak döven veyâ öldüren zâlîme, iyi yapdın, bunu hak etmişdi demek küfr olur. Yalan olarak, Allah biliyor ki, seni çocuğumdan çok seviyorum demek küfr olur. Mevki' sâhibi bir müslimân aksırınca, buna **(yerhamükallah)** diyen kimseye, büyüklere karşı böyle söylenmez demek küfr olur. Vazife olduğuna inanmıyarak, ehemmiyet vermiyerek, hafîf görerek nemâz kılmamak, oruc tutmamak, zekât vermeme, küfr olur. Allahın rahmetinden ümmîdini kesmek küfrdür. Kendisi harâm olmayıp, sonradan hâsıl olan bir sebebdan dolayı harâm olan mâla, paraya, **(harâm-ı ligayrihi)** denir. Çalınan ve harâm yollardan gelen mâl böyledir. Bunlara halâl demek küfr olmaz. Leş, domuz, şerâb gibi, kendileri harâm olan şeylere **(harâm-ı li-aynihi)** denir. Bunlara halâl demek küfr olur. Kat'î olarak bilinen harâmlardan birine halâl demek de, küfr olur. Ezân, câmi', fıkıh kitâbları gibi islâmiyyetin kıymet verdiği şeyleri aşağılamak, küfr olur. [Radyodan, ho-parlörden işitilen ezân, hakîkî ezân değildir. Ezânın benzeridir. Bir şeyin benzeri kendisi değildir.] Abdestsiz olduğunu veyâ nemâz vaktinin gelmediğini bildiği hâlde, nemâz kılmak, bildiği hâlde kiblede başka tarafa dönerek kılmak küfr olur. Bir müslimânı kötülemek için, kâfir demek küfr olmaz. Kâfir olmasını isteyerek söylemenin küfr olacağı yukarıda bildirilmişdi. Allahü teâlânın emrlerine **(Farz)** denir. Yasak ettiği şeylere **(Harâm)** denir. Farzlara ve harâmlara **(İslâmiyyet)** ve **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. İslâmiyyete uymıyan şeyi yapmağa **(Günâh işlemek)** denir. Günâh işlemek küfr olmaz. Günâh olduğuna ehemmiyet verilmezse, küfr olur. İbâdet yapmanın lâzım olduğuna ve günâhdan sakınmak lâzım olduğuna inanmamak küfr olur. Toplanan vergiler sultânın mülkü olduğuna inanmak küfr olur. Bir Velînin, aynı gün ve aynı saatde, çeşidli memleketlerde görüldüğünü söylemenin câiz olduğunu Sadr-ül-islâm bildirmiştir. Şarkda bulunan bir kadınla garbda bulunan bir erkeğin çocukları olabileceği fıkıh kitâblarında yazılıdır. Büyük âlim Ömer Nese-

fî “rahime-hullahü teâlâ”, (Allahü teâlânın, Evliyâsına, âdetini, kanûnlarını bozarak (kerâmet) vermesi câizdir) demiştir. Bu söz doğrudur. Câhile (Îmân nedir, İslâm nedir?) gibi sorulmamalı. Bunların cevâbları söylenip, böyle midir, demelidir. Nikâh yapılacak erkeğe ve kıza önceden böyle sorarak, müslimân olduklarını anlamak lâzımdır. Küfre sebep olan sözler ve hareketler görülünce, kâfir dememeli, küfrü irâde ettiği, ahkâm-ı islâmiyyeye ehemmiyet vermediği anlaşılmadıkça, sû-i zan etmemelidir.

Müslimân, îmânın yok olmasına sebep olacağı sözbirliği ile bildirilmiş olan şeyleri amden [istekle] söyler veyâ yaparsa, kâfir olur. Buna (**Mürted**) denir. Mürtedin, mürted olmadan önceki ibâdetleri ve sevâbları yok olur. Tekrâr îmâna gelirse, zengin ise, yeniden hac etmesi lâzım olur. Nemâzlarını, oruçlarını, zekâtlarını kazâ etmesi lâzım olmaz. Mürted olmadan önce, kazâya bırakmış olduklarını kazâ etmesi lâzımdır. Çünkü, mürted olunca, önceki günâhlar yok olmaz. Mürted olanın nikâhı fesh olur, gider. Îmâna gelerek, tecdîd-i nikâh etmeden önceki çocukları veled-i zinâ [piç] olur. Kesdiği, leş olur, yinmez. Îmânının gitmesine sebep olan şeyden tevbe etmedikçe, yalnız (**Kelime-i şehâdet**) söylemekle veyâ nemâz kılmakla, müslimân olmaz. Mürted olacak şeyi yaptığını inkâr etmesi de tevbe olur. Tevbe etmeden ölürse, Cehennem ateşinde ebedî olarak azâb görür. Bunun için, küfrden çok korkmalı, az konuşmalıdır. Hadîs-i şerîfde, (**Hep hayırlı, fâideli konuşunuz. Yâhud susunuz!**) buyuruldu. Ciddî olmalı, latîfeci, oyuncu olmamalıdır. Dîne, kanûnlara, akla, insanlığa uygun olmıyan şeyler yapmamalıdır. Kendisini küfrden muhâfaza etmesi için, Allahü teâlâyâ çok düâ etmelidir. Hadîs-i şerîfde, (**Şirkden sakınınız. Şirk, karıncanın ayak sesinden dahâ gizlidir**) buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfdeki şirk, küfr demektir. Bu kadar gizli olan şeyden korunmak nasıl olur denildikde, (**Allahümme innâ ne’üzü bike en-nüşrike-bike şey’en na’lemühu ve nes-tagfirüke limâ lâ-na’lemühu düâsını okuyunuz!**) buyuruldu. Bu düâyı sabâh ve akşam çok okumalıdır. Kâfirlerin, Cehennem ateşinde sonsuz azâb görecekleri, Cennete hiç girmiycekleri söz birliği ile bildirilmiştir. Kâfir, dünyâda sonsuz yaşasaydı, sonsuz kâfir kalmak niyyetinde olduğu için, cezası da sonsuz azâbdır. Allahü teâlâ, herşeyin hâlikı, sâhibidir. Mülkünde dilediğini yapması hakkıdır. Ona, niçin böyle yaptın demeğe kimsenin hakkı yoktur. Bir şeyin sâhibinin, o şeyi dilediği gibi kullanmasına zulm denmez. Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîmde, zâlim olmadığını, hiçbir mahlûkuna zulm yapmadığını bildirmektedir.

[Allahü teâlânın (**Esmâ-i hüsnâ**)sı vardır. Bu isimleri de, kendi varlığı gibi ezelîdir. Herşeyin yokdan var olduğunu, bütün varlık-

ların yok olduğunu görüyoruz. Bu hâl sonsuzdan böyle gelmiş olamaz. Herşeyi yokdan var eden ve hiç yok olmıyan bir yaratıcı yaratmıştır. Bu yaratıcı, varlığını bildirmek için, Peygamberler ve kitâblar göndermiştir. Peygamberler ve kitâblar, meşhûrdur. İsmi, dünyânın her yerindeki kütübhânelerde yazılıdır. Meydânda olan şey, inkâr olunamaz. Allahü teâlânın, varlığına inanmamak, meydânda olan şeyi inkâr etmek olur. Allahü teâlânın varlığına ve birliğine inanmamak, günlük hâdiseleri, kitâbda okuyup, inanmamak gibidir. Bu da, akıllı bir kimsenin yapacağı birşey değildir. Bu doksandokuz isminin arasında bulunan **(Müntekim)** ve **(Sedîd-ül-ikâb)** gibi isimlerinden dolayı yedi Cehennemi yarattı. **(Rahman)** ve **(Rahîm)** ve **(Gaffâr)** ve **(Latîf)** ve **(Raûf)** gibi isimlerinden dolayı, sekiz Cenneti yarattı. Cehenneme ve Cennete gitmeğe sebep olacak şeyleri ezelde ayırd etdi. Çok merhametli olduğu için, bunları kullarına bildirdi. (Cehenneme girmeğe sebep olan şeyleri yapmayınız! Onun ateşi çok şiddetlidir. Dayanamazsınız!) diyerek, kullarına tekrâr tekrâr haber verdi. Sonsuz olan Cennet ni'metlerine kavuşduracak şeyleri yaparak, [ahkâm-ı islâmiyyeye uyarak] dünyâda ve âhiretde râhat ve mes'ûd yaşamağa da'vet etdi. Bu da'veti beğenip seçmeleri için, insanlara akl ve irâde, ihtiyâr ni'metlerini de verdi. Allahü teâlâ, hiçbir kimsenin Cehenneme girmesini, Cehenneme götürecek şeyleri yapmasını ezelde emr etmedi, dilemedi. Fekat dünyâda, kimlerin Cennet yolunu, kimlerin de Cehennem yolunu tutacaklarını ezelde biliyordu. **(Kazâ)** ve **(kader)i**, ya'nî, ilmi de ezelîdir. Ebû Lehebin Cehenneme gideceğini haber vermesi, onun Cehenneme gitmesini ezelde, istediği için değildir. Cehennem yolunu dileyceğini, bildiği içindir.

Îmâna gelmek çok kolaydır. Mahlûklardaki hesâblı nizâma, düzene bakmak ve bunlardaki incelikleri düşünmek, herkese vâcibdir. Atomdan güneşe kadar bütün varlıklardaki düzen, birbirlerine bağılılıkları, bunların kendiliklerinden tesâdüfen var olmadıklarını, bilgili, hikmetli ve sonsuz kuvvetli bir varlık tarafından yaratıldıklarını açıkça göstermekdedir. Akıllı başında olan bir kimse, liselerde ve üniversitede, astronomi, fen, biyoloji ve tıp bilgilerini öğrenince, bu varlıkların bir yaratıcısı olduğunu ve her dürlü aybdan uzak olduğunu ve Muhammed aleyhisselâmin Onun Peygamberi olduğunu ve bildirdiklerinin hepsinin Ondandır gelmiş olduğunu hemen anlar. Bu yaratana hemen inanır. Kâfirlerin, ya'nî kâfir olarak ölenlerin sonsuz Cehennemde kalacaklarını, mü'minlerin de sonsuz olarak Cennet ni'metleri içinde yaşayacaklarını öğrenince, seve seve müslimân olur. Erzurumlu İbrâhîm Hakkı hazretleri, 1195 [m. 1781] de Si'ridde vefât etmiştir. **(Ma'rifetnâme)** kitâbının

9.cu faslında, türkçe buyuruyor ki, (Fen ve astronomi bilgileri ve makineler, fabrikalar, akl ile, tecrube ile hâsıl oldukları için, zemânla yenileri bulunmuş, birçok eski bilgilerin yanlış olduğu anlaşılmıştır. Eski ve yeni, yanlış ve doğru bütün fen bilgileri, bu âlemin yokdan var edildiğini, sonsuz ilm ve kudret sâhibi bir yaratıcının varlığına inanmak lâzım olduğunu göstermektedir.) Muhammed aleyhisselâmın güzel ahlâkını ve mu'cizelerini okuyan da, Onun peygamber olduğunu anlar. Birinci cild, 46.cı mektûbu okuyunuz!]

Hergün bir kerre nemâz kılmak kolaydır. Hergün beş kerre nemâz kılmak güçdür ve çok kimselere usanc verir. Merhameti sonsuz bol olan Allahın kolay şeyi emr etmeyip, zor şeyi emr etmesi akla uygun mudur? [Bu süâlin çok güzel cevâbı için, 248.ci sahîfeye ve **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbının 1058.ci sahîfesine bakınız!]

C E H Â L E T

2 - Kalb hastalıklarının, ikincisi, **(Cehâlet)**dir. Câhilliğin çeşidleri ve zararları birinci maddenin baş tarafında bildirilmiştir.

MAL, MEVKİ' HIRSI

3 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların üçüncüsü, mal ve mevki' hırsıdır. Aşağıdaki hadîs-i şerîfler **(Hubbürriyâset)** denilen, bu hastalığın teşhîs ve tedâvîsine ışık tutmaktadır:

1) **(İki aç kurd, bir koyun sürüsüne girdiği zemân, yaptıkları zardan, mal ve şöhret hırsının yapacağı zarar dahâ çokdur.)**

2) **(İnsana zarar olarak, din ve dünyâ işlerinde parmakla gösterilmesi yetişir.)** Ya'nî, insanın din veyâ dünyâ işlerinde şöhrat sâhibi olması, dînine de, dünyâsına da çok zarar verir.

3) **(Medh olunmağı sevmek, insanı kör eder ve sağır eder. Kabâhatlerini, kusûrlarını görmez olur. Doğru sözleri, kendisine yapılan nasihatları işitmez olur.)**

Mevki' ve şöhrat sâhibi olmak arzûsu, insanlarda üç şeyden hâsıl olur: Birinci sebep, nefsin arzûlarına kavuşmaktır. Nefs, arzûlarının, harâm yollardan elde edilmesini ister. İkincisi, kendinin ve başkalarının haklarını zâlimlerden kurtarmak ve müstehab olan meselâ, sadaka vermek için ve hayrât, hasenât yapmak için yâhud mubâh olan işler yapmak için, meselâ, iyi yemek, iyi giyinmek, iyi evlerde oturmak ve çoluk çocuk sâhibi olup, râhat ve mes'ûd yaşamak için veyâ ibâdetlerine mâni' olacak şeylerden kurtulmak için ve islâm dînine ve müslimânlara hizmet için mevki' sâhibi olmak istenir. Bu niyyet ile mevki'â kavuşurken, ri'yâ gibi ve hakkı bâtil ile karışdırmak gibi, islâmiyyetin yasak ettiği şeyleri

yapmazsa ve vâcibleri, sünnetleri terk etmezse, bunun mevkı' sâhibi olması câizdir, hattâ müstehabdır. Çünkü, câiz ve lâzım olan şeylere kavuşdurucu sebepleri, vâsıtaları yapmak da, câiz ve lâzım olur. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde, iyi insanların nasıl olacağını bildirirken, bunların (Müslimânlara imâm olmak istediklerini) de bildirmektedir. Süleymân aleyhisselâm, (Yâ Rabbî! Benden sonra kimseye nasîb etmeyeceğin bir mülkü bana ihsân eyle!) diyerek melik ve emîr olmak istemiştir. Önceki dinlerden bildirilen ve red edilmeyen haberler bizim dînimizde de mu'teberdir. Hadîs-i şerîfde, **(Hak ve adâlet üzere bir gün hâkimlik yapmağı, bir sene devâmlı gâzâ etmekden dahâ çok severim)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Bir sâat adâlet ile idârecilik yapmak, altmış sene nâfile ibâdet yapmaktan dahâ iyidir)** buyuruldu. Riyâ ile ve hakkı bâtil ile karışdırarak mevkı' sâhibi olmak câiz değildir. İyi niyyet ile olsa da, câiz değildir. Çünkü, harâmları ve mekrûhları, iyi niyyet ile de yapmak câiz değildir. Hattâ, ba'zı harâmların iyi niyyet ile yapılması, dahâ büyük günâh olur. Niyyetin iyi olması, tâ'atlarda, ibâdetlerde fâideli olur. Mubâh, hattâ farz olan bir amel, niyyete göre günâh olabilir. Günâh işliyenin, (Sen kalbime bak! Kalbim temizdir. Allah kalbe bakar) sözünün yanlış, hattâ zararlı olduğu buradan da anlaşılmalıdır.

Mevkı' sâhibi olmağı istemenin sebeblerinden üçüncüsü, nefsi ni eğlendirmekdir. Nefsi, maldan olduğu gibi, mevkı'den de lezzet almaktadır. Arada islâmiyyete uymayan işler bulunmazsa, nefsi lezzet aldığı şeye kavuşdurmak harâm olmaz ise de, takvânın, himmetin az olduğunu gösterir. Mevkı' elde etdikden sonra, insanların gönüllerini kazanmak için, riyâ ve müdâhane ve gösteriş yapmasından korkulur. Hattâ, münâfıklık ve hakkı bâtil ile karışdırmak ve hattâ hiyle ve yalan gibi tehlükeli hâller de olabilir. Halâl ile harâm karışık olan şeyi yapmamak lâzımdır. Mevkı' sâhibi olmanın bu üçüncü sebebi, harâm değil ise de, iyi olmadığı için, ilâcını bilmek ve yapmak lâzımdır. Önce mevkı'in geçici olduğunu ve zararlarını, tehlükelerini düşünmelidir. Şöhretten ve hurmet toplayarak kibrli olmaktan kurtulmak için, islâmiyyetde mubâh olup, câiz olup, halkın beğenmediği işleri yapmalıdır. Bir zemân, bir emîr, bir zâhidi ziyârete gitmiş. Zâhid, emîrin ve etrâfındakilerin kendisine yaklaşmak istediklerini anlayınca, ziyâfet vermiş. Kendisi, iri lokmaları hırs ile çabuk çabuk, yimeğe başlamış. Emîr, bu hâli görünce, zâhidi beğenmiyerek, oradan ayrılmış. Zâhid, arkasından, Elhamdü lillah! Rabbim beni kurtardı demiş. Mevkı' sâhibi olmak arzûsunu gideren en kuvvetli ilâc, insanlardan uzlet etmektir. Din ve dünyâ için zarûrî vazîfelerden başka, insanlar arasına karışmamalıdır. Hadîs-i şerîfde, bu ilâc tavsiye edilmektedir.

AYBLANMAK KORKUSU

4 - Kalb hastalıklarının dördüncüsü, insanların kötülerine, çekişdirmelerine, ayblamalarına üzülmektir. Küfr-i cühûdiye sebep olan şeylerin üçüncüsü, insanlardan utanmak ve başkalarının kötülerinden, ayblamalarından korkmaktır. Ebû Tâlibin kâfir olmasının sebebi budur. Ebû Tâlib, hazret-i Alînin “radıyallahü teâlâ anh” babasıdır. Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” amcasıdır. Resûlullahın Peygamber olduğunu biliyordu. İnsanların kötülüyeceklerinden korkarak ve ayblıyacıklarını düşünerek, îmân etmedi. Ebû Tâlib ölüm döşğinde iken, Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” onun yanına gelerek, **(Ey amcam! Sana şefâat edebilmekliğim için, lâ ilâhe illallah söyle!)** buyurdu. Cevâbında, (Ey kardeşimin oğlu, doğru söylediğini biliyorum. Lâkin ölüm korkusu ile îmâna geldi denilmesini istemem) dedi. Beydâvî tefsîrinde, Kasas sûresinin **(Sevdiklerini hidâyete getirmek senin elinde değildir)** meâlindeki, ellialtıncı âyet-i kerîmesinin bu zemân indiği bildirilmiştir. Bir rivâyete göre, Kureys kâfirlerinin ileri gelenleri, Ebû Tâlibin yanına geldiler. Sen, bizim emîrimizsin, sözlerin başımızın üzerindedir. Fekat, senden sonra, Muhammed ile “aleyhissalâtü vesselâm” aramızda düşmanlığın devâm edeceğinden korkuyoruz. Ona söyle! Dînimizi kötülemesin, dediler. Ebû Tâlib, Resûlullahı “sallallahü aleyhi ve sellem” yanına çağırdı. İşitdiklerini söyledi. Resûlullahın, onlar ile sulh yapmayacağını anlayınca, müslimân olacağı anlaşılabacak ba’zı şeyler söyledi. Bunları işitince, amcasının îmân etmesini istedi. (İşitenler bana dil uzatacaklarından korkmasaydım, îmân ederdim. Seni sevindirirdim) dedi. Öleceği zemân, bir şeyler söyledi. Bunları işitebilmek için, Abbâs “radıyallahü anh” yanına yaklaştı. Îmân ettiğini bildiriyor dedi. Ebû Tâlibin îmân ettiği şübhelidir. Ehl-i sünnet âlimlerine göre, îmân etmedi. Îmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe “rahime-hullahü teâlâ”, Ebû Tâlib kâfir olarak öldü demiştir. Hazret-i Alî “radıyallahü anh”, Resûlullah’a gelerek “sallallahü aleyhi ve sellem”, dalâletde olan amcan öldü dedikde, **(Yıka, kefen içine sar ve defn et! Men’ olununcaya kadar onun için düâ ederiz)** buyurdu. Birkaç gün evinden çıkmıyarak, onun için çok düâ etdi. Eshâb-ı kirâmdan ba’zıları bunu işitince, onlar da, kâfir olarak ölmüş olan akrabâları için düâ etmeğe başladılar. Bunun üzerine, Tevbe sûresinin, **(Peygamber ve îmân edenler, akrabâları olsalar da, müşrikler için istigfâr etmemelidirler)** meâlindeki yüzondördüncü âyet-i kerîmesi nâzil oldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, kâfirlerden azâbı en hafif olanı, Ebû Tâlibdir. Ayaklarında**

ateşden na'ln olacak, bunların sıcaklığından dimâğı kaynayacaktır) buyuruldu.

İnsanların kötulemelerinden ve ayblamalarından korkmağa karşı ilâc olarak şöyle düşünmelidir: Kötulemeleri doğru ise, ayblarımı bana bildirmiş oluyorlar. Bunları yapmamağa karâr verdim demeli, böyle kötulemelerden ferahlık duymalıdır. Onlara teşekkür etmelidir. Hasen-i Basrîye “rahime-hullahü teâlâ”, birisinin kendisini gîbet ettiğini haber verdiler. Ona bir tabak helva gönderip, (Sevâblarını bana hediye ettiğini işitdim. Karşılık olarak bu tatlıyı gönderiyorum) dedi. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfeye “rahime-hullahü teâlâ”, birisinin kendisini gîbet ettiğini söylediler. Ona bir kese altın gönderip, (Bize verdiği sevâbları arttırdırsa, biz de karşılığını arttırırız) dedi. Yapılan kötuleme yalan ise, iftirâ ise, zararı söyliyene olur. Onun sevâbları bana verilir. Benim günâhlarım, ona yüklenir demelidir. İftirâ etmek, nemmâmlik yapmak, gîbet etmekden dahâ fenâdır. Nemîme, müslimânlar arasında söz taşımaktır. [(Mektûbât-ı Ma'sûmiyye) ikinci cild, 123. cü mektûbuna bakınız!]

ÖVÜLMİYİ SEVMEK

5 - Kalb hastalıklarının beşincisi, (**Medh ve Senâ**) olunmağı sevmekdir. Bunun sebebi, insanın kendini beğenmesi, yüksek, iyi sanmasıdır. Medh olunmak, böyle kimseye tatlı gelir. Bunun üstünlük, iyilik olmadığını, olsa da, geçici olduğunu düşünmelidir. Kibr hastalığı anlatılırken, bu konuda bilgi verilecektir.

BİD'AT İ'TİKÂDİ

6 - (**Bid'at i'tikâdî**), yanlış, sapık inanmaktır. İmânın bozuk ve sapık olmasıdır. Müslimânların çoğu, bu kötü hastalığa yakalanmışlardır. His organları ile anlaşılamıyan, hesâb ile ulaşılamıyan şeylerde akl yürütmek ve aklın yanıldığı şeylere inanmak, insanı bu hastalığa sürükler. Her müslimânın (**i'tikâdda mezheb**)in iki imâmından birine, ya'nî (**Mâtürîdî**) veyâ (**Eş'arî**) mezhebine tâbî olması lâzımdır. Bu iki imâmdan birini taklîd etmek, insanı bu hastalıktan kurtarır. Çünkü, (**Ehl-i sünnet**) âlimleri “rahime-hü-mullahü teâlâ”, aklın ermediği bilgilerde, yalnız Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere uymuşlar, aklarını yalnız bu ikisinin ma'nâlarını arayıp bulmakda ve anlamakda kullanmışlardır. Bu ma'nâları, Eshâb-ı kirâmdan, Onlar da, Resûlullahdan öğrenmişler ve öğrendiklerini kitâblarına yazmışlardır.

[Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan

birşeye inanmıyan veya şübhe eden (**Kâfir**) [Allahın düşmanı] olur. Açık olarak bildirilmemiş, şübheli olan emrlere yanlış ma'nâ vermek (**Bid'at**) olur. Kur'ândan, hadîsden yanlış ma'nâ çıkarana (**Bid'at sâhibi**) denir. Kendi anladıklarına, düşüncelerine Kur'ân, hadîs diyene (**Zındık**) denir. Bu yanlış anladığına inanan, bid'at sâhibi olur. Böyle şey olmaz, aklım kabûl etmez derse, kâfir olur. Bir harâma mubâh diyen kimse, bir âyete veya hadîs-i şerîfe dayanarak söylüyorsa, kâfir olmaz, bid'at sâhibi olur. Ebû Bekr ile Ömerin hilâfete seçilmeleri haklı değildi demek bid'atdır. Hilâfete hakları yok idi demek küfrdür. Muhammed Şihristânî "rahime-hullahü teâlâ", (**Milel ve Nihal**)da diyor ki, Hanefî mezhebinin âlimleri, i'tikâdda, Ebû Mansûr Mâtürîdî "rahime-hullahü teâlâ" hazretlerine tâbî olmuşlardır. Çünkü, Ebû Mansûr hazretleri, üsûl ve fîrû'da, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin mezhebindedir. (**Üsûl**), i'tikâd demektir. (**Fürû'**), ahkâm-ı islâmiyye demektir. Mâlikî, şâfi'î ve hanbelî mezheplerinin âlimleri, i'tikâdda, Ebûl-Hasen Eş'arî "rahime-hullahü teâlâ" hazretlerine tâbî olmuşlardır. Ebûl-Hasen Eş'arî hazretleri, şâfi'î mezhebinde idi. Şâfi'î âlimlerinden Ebûl-Hasen Alî Sübkînin oğlu Abdülvehhâb Tâc-üddîn-i Sübkî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, hanefî âlimlerinin kitâblarını inceledim, onüç mes'eledde, şâfi'î i'tikâdından ayrıldıklarını gördüm. Fekat bu ayrılıkları, kendilerini doğru yoldan çıkarmamaktadır. Esâsda ayrılıkları yoktur. Her ikisi de, hak yoldadır. Muhammed Hâdimî "rahime-hullahü teâlâ" (**Berîka**) kitâbının üçyüzyedinci sahîfesinde, Mâtürîdî ve Eş'arî mezhepleri arasındaki en küçük farkları da hesâba katarak, hepsinin yetmişüç adet olduğunu bildirmiştir. Bid'at sâhiblerinin muhakkak Cehen-neme gidecekleri (**Hadîka**) ve (**Berîka**) kitâblarında uzun yazılıdır.]

HEVÂY-İ NEFS

7 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların yedincisi, (**nefsin hevâsı**)na, şehvetlerine, isteklerine, lezzetlerine tâbî olmaktır. Bunun kötü olduğu, âyet-i kerîmelerde açıkca bildirilmiştir. Nefsin arzûlarının, insanı Allah yolundan sapdırıcı oldukları, Kur'ân-ı kerîmde haber verilmiştir. Çünkü nefs, dâimâ Allahü teâlâyı inkâr, Ona inâd, isyân etmek ister. Her işde, nefsin arzûlarına uymak, nefse tapınmak olur. Nefsine uyan, küfre veya bid'at sâhibi olmağa yâhud fıska ya'nî harâm işlemeğe başlar. Ebû Bekr Tamistânî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Nefse uymakdan kurtulmak, dünyâ ni'metlerinin en büyüğüdür. Çünkü nefs, Allahü teâlâ ile kul arasındaki perdelerin en büyüğüdür). Sehl bin Abdüllah Tüsterî [283 h. Basrada] diyor ki, (İbâdetlerin en kıymetlisi, nefse uymamaktır). İslâm bin Yûsûf Belhî, Hâtem-ül-esam'a [237 h.] bir şey hediye etti. Hâtem bunu kabûl edince, bunu ka-

bûl etmek nefsin arzûsuna uymak olmaz mı dediler. Kabûl etmekle kendimi zelîl, onu azîz eyledim. Red etseydim, kendim azîz, o zelîl olurdu. Nefsimin hoşuna giderdi dedi. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, uzun bir hadîs-i şerîfin sonunda buyurdu ki, **(İnsanı felâkete sürükleyen şeyler üçdür: Hasîslik, nefse uymak, kendini beğenmek.)** İmâm-ı Gazâlî “rahime-hullahü teâlâ” buyurdu ki, Allahü teâlânın insana yardımına mâni’ olan perdelerin en kötüsü, **(Ucb)**dur. Ya’nî aybılarını görmeyip, ibâdetlerini beğenmektedir. İsâ aleyhisselâm buyurdu ki, (Ey havârîler! Rüzgâr, çok ışıkları söndürmüştür. Ucb da, çok ibâdetleri söndürmüş, sevâblarını yok etmiştir.)

Hadîs-i şerîfde, **(Ümmetimin iki kötü huya yakalanmalarından çok korkuyorum. Bunlar, nefse uymak ve ölümü unutup, dünyâ arkasına koşmaktır)** buyuruldu. Nefse uymak, islâmiyyete uymağa mâni’ olur. Ölümü unutmak, nefse uymağa sebep olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Aklın alâmeti, nefse gâlib ve hâkim olmak ve öldükten sonra lâzım olanları hâzırlamaktır. Ahmaklık alâmeti, nefse uyup, Allahdan afv, merhamet beklemektir)** buyuruldu. Nefse uyup da, tevbe ve istigfâr etmeden, afv ve Cennet beklemek ahmaklık olmaktadır. Sebebine yapışmadan birşey beklemeye **(Temennî)** denir. Sebebine yapışdıktan sonra, beklemeye **(Recâ)** denir. Temennî, insanı tembelliğe götürür. Recâ ise, çalışmağa sebep olur. Nefsin sevdiği, istediği şeylere **(Hevâ)** denir. Nefs, yaratılışında kötülükleri, zararlı şeyleri sevice ve isteyicidir. (Nefsinden sakın dâim. Ona güvenme aslâ. Yetmiş şeytândan dahâ, fazla düşmandır sana) beyti, tâm yerinde söylenmiştir. Nefsin, insanı harâmlara ve mekrûhlara sürüklemesinin zararları meydândadır. İstekleri hep hayvânî arzûlardır. Hayvânî arzûlar ise, hep dünyâdaki ihtiyâclardır. İnsan bu arzûları peşinde olduğu kadar, âhîret ihtiyâclarını hâzırlamakda geri kalır. Çok mühim olan bir şey de, nefis mubâhlarla doymaz. Mubâhları kullanmağı arttırdıkça, isteklerini arttırır. Yine de, doymaz. İnsanı harâmlara sürükler. Bundan başka, mubâhları aşırı kullanmak, elemelere, dertlere, hastalıklara sebep olur. Böyle insan, hep mi’desini, zevkini düşünür. Hasîs ve rezîl olur.

[İmâm-ı Rabbânî “rahime-hullahü teâlâ” buyuruyor ki, (Bütün varlıkların aslı, (Adem)dir, yoklukdur. Herşey yok iken, Allahü teâlâ, bunları yoklukda biliyordu. İlmindeki bu ademlere, kendi sıfatlarından aks etdirdi, yansıtdı. Varlıkların aslları hâsıl oldu. İlmedeki bu aslları, hârice çıkardı. Varlıklar hâsıl oldu. Elma çekirdeğinin, elma ağacına asl olması gibi. İnsanın yapısını anlamak için, birşeyin aynadaki hayâlini düşünelim. Aynadaki bu görüntü, o

şeyden gelen ışınların, aynadaki yansımalarıdır. Ayna adem gibidir. İnsanın kalbi ve rûhu bu ışınlara benzer. Ayna, insanın bedenine, camın parlaklığı ise, nefse benzer. Ya'nî, nefsin aslı, ademdir. Kalb ile rûh ile ilgisi yoktur). Nefse uyan kimse, hep islâmiyyetin dışına çıkar. Hayvânlarda akl ve nefis olmadığı için, ihtiyâclarını bulunca kullanırlar. Yalnız bedenlerine zarar veren, kendilerini inciten şeylerden kaçarlar. İslâm dîni, râhat ve huzûr içinde yaşamak için lâzım olan şeylerden ve dünyâ lezzetlerinden fâideli olanları yasak etmiyor. Bunların elde edilmesinde ve kullanılmasında, akla ve dîne uymağı emr ediyor. İslâm dîni insanların dünyâda da, âhîretde de râhat ve huzûr içinde yaşamasını istiyor. Bunun için, akla uymağı emr ediyor. Nefse uymağı yasak ediyor. Akl yaratılmasaydı, insan hep nefesine uyar, felâketlere sürüklenirdi. Nefs olmasaydı, insan, yaşaması ve üremesi için ve medenî hayât için lâzım olan şeyleri kazanmak için çalışmasında kusûr ederdi ve Nefs ile cihâd sevâbından mahrûm kalırdı. Meleklerden dahâ üstün olmak yolu kapalı kalırdı. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Âhîretde olacaklardan, sizin bildiklerinizi hayvânlar bilselerdi, yimek için et bulamazdınız!)** Ya'nî, hayvânlar âhîretdeki azâbların korkusundan dolayı, yimekten, içmekten kesilirlerdi. Bir deri, bir kemik kalırlardı. İnsanlarda nefis olmasaydı, hayvânlar gibi, korkudan, yiyemez, içemez, yaşıyamazlardı. İnsanların yaşayabilmeleri, nefslerinin gafleti ve dünyâ lezzetlerine düşkün olması iledir. Nefs, iki tarafı keskin bıçak gibidir. Hem de, zehirli ilâc gibidir. Tabîbin tavsiyesine göre kullanan, bundan fâide kazanır. Aşırı kullanan helâk olur. İslâmiyyet, nefsin helâk edilmesini, yok edilmesini değil, terbiye edilmesini, ondan istifâde edilmesini emr etmektedir.]

Nefsin islâmiyyetin dışına taşmasını önlemek için, onunla iki cihâd vardır: Birincisi, ona uymamak, onun arzûlarını yapmamaktır. Buna, **(Riyâzet)** çekmek denir. Riyâzet, vera' ve takvâ ile olur. **(Takvâ)**, harâmlardan sakınmaktır. **(Vera')** harâmlardan ve mu bâhları ihtiyâcdan fazla kullanmaktan da sakınmaktır. Cihâdın ikincisi, nefsin istemediği şeyleri yapmaktır. Buna **(Mücâhede)** denir. Bütün ibâdetler mücâhededir. Bu iki cihâd, nefsi terbiye eder. İnsanı olgunlaştırır. Rûhları kuvvetlendirir. Sıddîkların, şehîdlerin ve sâlihlerin yoluna kavuşdurur. Allahü teâlâ kullarının tâ'atlarına, ibâdetlerine muhtâc değildir. Kullarının günâh işlemesi Ona hiç zarâr vermez. Kullarının nefslerini terbiye etmek, nefisle cihâd etmek için bunları emr etmiştir.

İnsanlarda nefis olmasaydı, insanlık kalmaz, meleklik hâsıl olurdu. Hâlbuki, beden birçok şeylere muhtâcdır. Yimek, içmek, uyumak,istirâhat etmek lâzımdır. Süvâriye hayvân lâzım olduğu

gibi, insana da beden lâzımdır. Hayvâna bakmak lâzım olduğu gibi, bedene hizmet etmek de lâzımdır. İbâdetler beden ile yapılmakdadır. Birisinin geceleri uyumayıp, hep nemâz kıldığı söylendikde, **(İbâdetlerin kıymetlisi, az olsa da devâmlı yapılanlardır)** buyuruldu. İbâdetin devâmlı yapılmasında, kulluğa alışmak vardır.

Niyyet ederek islâmiyyete uymağa **(İbâdet)** etmek denir. Allâhü teâlânın emrlerine ve yasaklarına **(Ahkâm-ı islâmiyye)** ve **(Ahkâm-ı ilâhiyye)** denir. Emr edilenlere **(Farz)**, yasak edilenlere **(Harâm)** denir. Hadîs-i şerîfde, **(İbâdetleri tâkat getireceğiniz kadar yapınız. Neş'e ile yapılan ibâdetin kıymeti çok olur)** buyuruldu. Beden istirahat edince, ibâdetler zevk ile yapılır. Beden ve zihn yorgun iken yapılan işden usanç hâsıl olur. Yorgunluğu gidermek için, arasına mubâh olan şeylerle, bedene neş'e getirmelidir. İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, (Çok ibâdet yapınca, beden yorulur. Hareket etmek istemez. Bu zemân uyumakla veyâ sâlihlerin hayât hikâyelerini okumakla yâhud mubâh olan eğlencelerle bedeni neş'elendirmeli. Böyle yapmak, usanarak ibâdet yapmaktan efaldır.) İbâdet yapmaktan maksad, hem mücâhede yaparak, nefsi terbiye etmek, hem de, kalbe ferahlık getirmek, kalbi Allaha bağlamak içindir. **(Nemâz, insanı kötü ve çirkin işler yapmaktan korur)** buyuruldu. Severe, neş'e ile kılınan nemâz böyle olur. Bu neş'eyi hâsıl etmek için, nefsin mubâhlardaki arzûlarını, ihtiyâc olduğu kadar, yerine getirmek lâzım olur. Böyle yapmak, islâmiyyete uymak olur. İbâdetlere sebep olan mubâhlar da ibâdet olur. **(Âlimin uykusu, câhilin ibâdetinden hayrlıdır)** hadîs-i şerîfi, bu sözümüzün şahididir. Uykuliyarak, terâvîh nemâzı kılmak mekrûhdur. Uykulu hâl gidince, neş'e ile kılmalıdır. Uykuliyarak kılınan nemâzda gevşeklik ve gaflet olur.

[Yukarıdaki yazıları yanlış anlamamalıdır. Yorgunluk ve usanç hâsıl olduğu zemân ibâdet te'hîr edilir, terk edilmez. Farzları özsüz terk etmek büyük günâhdır. Kazâ etmek farz olur. Vâcibleri de kazâ etmek vâcib olur. Sünnetleri terk eden, bunların sevâbından mahrûm kalır. Özsüz terk etmeği âdet ederse, bu sünnetlere mahsûs olan şefâ'atdan mahrûm kalır. Yorgun, hâlsiz, neş'esiz olmak, farzları vaktinden sonraya bırakmak için özr olmaz. Vaktinden sonraya bırakmak günâhından ve azâbından insan kurtulamaz. Ahkâm-ı islâmiyyeye, ya'nî farzlara ve harâmlara ehemmiyet vermemenin küfr olduğu akâid kitâblarında bildirilmiştir. İslâm düşmanları bu noktadan da gençleri aldatmağa, islâmiyyeti içerden yıkmaya çalışıyorlar. Bunlara aldanmamak için, Ehl-i sünnet âlimlerinin yazdıkları fıkıh ve ilmihâl kitâblarını okuyup, farzları, harâmları iyi öğrenmekten başka çâre yoktur.]

TAKLÎD İLE ÎMÂN

8 - Kalb hastalıklarının sekizincisi, tanımadığı kimseleri (**taklîd**) etmektir. Ehl-i sünnet âlimi olduğu anlaşılmayan kimsenin sözlerinin, kitâblarının ve kendisinin medh olunmasına, yaldızlı, ateşli propagandalara aldanarak, buna tâbî' olmak câiz değildir. Nasıl kimse olduğunu araştırmadan, onu güvendiği kimselere sormadan, i'tikâdında, sözlerinde ve ibâdetlerinde ona uymak, insanı felâkete götürür. Müslimân olmak için, ya'nî Allahu teâlânın varlığını, bir olduğunu, kudretini, sıfatlarını anlamak için, zâten kimseyi taklîde ihtiyâc yoktur. Fen bilgilerini iyi öğrenen, aklı başında bir kimse, yalnız düşünmekle, Onun var olduğunu anlar. Îmâna kavuşur. Eseri görerek müessirin, ya'nî eseri yapanın varlığını anlamamak, ahmaklık olur. Her insanın böyle düşünerek îmâna gelmesini dînimiz emr etmektedir. Selef-i sâlihîn, bu emri söz birliği ile bildirmişlerdir. Hicretin dört yüz senesinden sonra meydâna çıkan ba'zı sapık fırkadakiler, nazar [incelemek] ve istidlâl etmeğe [eseri görünce, müessirini anlamağa] lüzûm yoktur dediler ise de, bunların sözlerinin kıymeti yoktur. Çünkü, sonra gelenlerin hilâfı, sâbıkların icmâ'ını men' etmez. Bunun için, anasını, babasını, hocalarını taklîd ederek, doğru i'tikâda kavuşan kimsenin îmânı sahîh ise de, nazarı ve istidlâli terk ettiği için, ya'nî fen bilgilerini kısaca öğrenip, Allahü teâlânın varlığını düşünmediği için, günâh işlemiştir. Fen derslerini öğrenmemiş bir kimse, anadan babadan, kitâbdan öğrenerek îmân ettiği, düşünerek kabûl ettiği, aklını kullanarak inandığı için, istidlâli terk etmiş sayılmaz diyenler vardır.

Amellerde, ibâdetlerde, ictihâd derecesine yükselmiş olan âlimlerden birini seçerek, her işinde bunu taklîd etmesi lâzımdır. Dört mezheb âlimlerinden birini taklîd eder. Böyle hakîkî Ehl-i sünnet âlimi bulamazsa, kitâblarını taklîd eder. (**İctihâd**), nasslarda açık bildirilmemiş, kapalı bildirilmiş olan bilgileri anlamak, açıklamak demektir. Âyet-i kerîmelere ve hadîs-i şerîflere (**Nass**) denir. İctihâd yapmak şartlarına mâlik olan derin âlimlere (**Müctehid**) denir. Hicretten dört yüz sene sonra, müctehid yetişmedi. Müctehide ihtiyâc da kalmadı. Çünkü, Allahü teâlâ ve Onun resûlü Muhammed aleyhisselâm, kıyâmete kadar, hayât şeklerinde ve fen vâsıtalarında yapılacak değişikliklerin, yeniliklerin hepsine şâmil olan ahkâmın hepsini bildirdiler. Müctehidler de, bunların hepsini anlayıp, açıkladılar. Sonra gelen âlimler, bu ahkâmın, yeni hâdiselere nasıl tatbîk edileceklerini, tefsîr ve fıkıh kitâblarında bildirirler. (**Müceddid**) denen bu âlimler kıyâmete kadar mevcûddur. (Fen vâsıtaları değişti. Yeni hâdiselerle karşılaşıyoruz. Dîn adamları toplanarak yeni tefsîrler yazılmalı, yeni ictihâdlar yapılmalıdır) diyerek, nasslara ilâveler, değişiklikler yapmak lâzım olduğunu savunanların (**Zıddık**) ve

islâm düşmanı oldukları anlaşılır. İslâm düşmanlarının en zararlısı, ingilizlerdir. **(İngiliz Câsûsunun İtirâfları)** kitâbımıza bakınız! Doğru olan dört mezhebden birini taklîde başlayınca, ihtiyâc olmadıkça, başka mezheb taklîd edilmez. Fekat, bir işi yapmakda kendi mezhebini taklîd güç olursa, o işi dört mezhebden birini taklîd ederek yapması câiz olur. Dört mezhebi **(telfîk)** etmek, ya'nî bir işi yapmak için, dört mezhebin kolaylıklarını toplayarak, bu işi bu kolaylıklara uygun yapmak câiz değildir. Böyle yapılan iş ve ibâdet sahîh olmaz. Hicretten dört yüz sene geçtikden sonra, kıyâs yapabilecek, ictihâd derecesine yükselmiş mutlak müctehid yetişmediği için, bu târîhden sonra gelen âlimleri taklîd etmek câiz değildir. Bu târîhden evvel yetişmiş olan bir müctehidin mezhebini öğrenmek için, bu mezheb âlimlerinin sözbirliği ile kabûl etdikleri fikh kitâb-larını okumak lâzımdır. Ehl-i sünnet âlimi olan hakîkî din adamlarının kabûl ve tasdîk etmediği kitâblardan ve sözlerden din bilgisi öğrenmeğe kalkışmamalıdır. Her din kitâbına uyarak ibâdet yapmak câiz değildir. Ehl-i sünnet olmayan din adamlarının kitâblarına ve sözlerine uymamalıdır. **(Kâdîhân), (Hâniyye), (Hülâsa), (Bezzâziyye) ve (Zahiriyye), (İbni Âbidîn)** fetvâ kitâbları, hanefî mezhebinde, **(Muhtasar-ı Halîl)** mâlikîde ve **(El-Envâr li-a'mâli ebrâr)** ve **(Tuhfet-ül-muhtâc)** şâfi'îde ve **(El-fikh-u alel-mezâhib-il-erbe'a)** dört mezhepde sağlam ve sahîhdirler. İbâdet ve ahkâm bilgileri hadîs kitâblarından kolay anlaşılmaz. **(Ahkâm)**, halâl, harâm olan şeyler demektir. Hadîs kitâblarının en sağlamı **(Buhârî)** ve **(Müslim)** ve **(Kütüb-i sitte)** denilen diğer dört hadîs kitâbidir.

Tesavvufu anlatan kitâbların en kıymetlisi **(Mesnevî)**dir. Tesavvufu ve islâmiyyeti birlikde anlatan en kıymetli kitâb, imâm-ı Rabbânînin **(Mektûbât)**ıdır.

Âlim görünen ve din adamı denilen herkesin sözüne veyâ kitâbına uyarak amel etmek câiz değildir. Yukarıda bildirilen kıymetli kitâblardan toplanmış, terceme edilmiş Ehl-i sünnet âlimlerinin yazdıkları **(ilmihâl kitâbları)**nı okumalıdır. Böyle terceme edilmemiş, kafadan yazılmış ilmihâl kitâblarını ve uydurma tefsîrleri okumak, insanı dünyâ ve âhîret felâketlerine sürükler. [Kazanlı koca moskof Mûsâ Beykiyef kâfiri, kendisine müslimân demekde, Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere inanmayıp, yeni bir din uydurup, buna islâmiyyet demekdedir. Yaldızlı kelimelerle, müslimânlara gericî, Ehl-i sünnet âlimlerine yobaz demekdedir. Kur'ân ve hadîsler, bugünkü fen bilgileri ile yetişmiş olan gençlerin uyacakları bir din değildir diyerek, uydurduğu düşüncelerin din demekde, kitâbları ile gençleri aldatmakdadır. Buna aldananlar, çıkardıkları aylık türkçe (Haber bülteni) mec-mû'asında bozuk, alçak yalanlarla Ehl-i sünnet âlimlerine saldır-

makdadırlar. Bunların Ehl-i sünnet kitâblarını okuyarak, doğru yola kavuşmaları için düâ ediyoruz.]

Şirkden ya'nî küfrden, ya'nî îmânsızlıktan sonra, en büyük günâh, bid'at i'tikâdında olmaktadır. Bu sapık ve bozuk i'tikâdın aksine, **(Ehl-i sünnet vel-cemâ'at)** i'tikâdı denir. Allaha îmândan sonra, ibâdetlerin, üstünlüklerin en kıymetlisi, Ehl-i sünnet i'tikâdında olmaktadır. Ehl-i sünnet demek, i'tikâdda ve söylemekte ve her işde ve ibâdetlerde ve insanlara karşı yapılan işlerde, Muhammed aley-hisselâmin sünnetine, ya'nî yoluna ve Eshâb-ı kirâma ve Tâbi'înin ve dahâ sonra gelen Ehl-i sünnet âlimlerinin “radiyallahü teâlâ anhüm ecma'in” icmâ'ına, ya'nî söz birliğine uymaktır. Bunların yolunu, fıkıh ve ilmihâl kitâblarından okuyup öğrenmek lâzımdır. Yüzonbirinci sahîfeye bakınız! Hakikî müslimân, bu yolda olanlardır. Müslimânların çoğu nefslerine ve kısa akllarına, kendi görüşlerine ve zemânlarındaki fen bilgilerine uyarak, Ehl-i sünnet âlimlerinin yolundan ayrılmışlar, **(bid'at ehli)** olmuşlardır.

[Kötü kimse [Fâsık] ile arkadaş olmanın sonu felâketdir. Kötü insan, islâmiyeti beğenmiyen kimse demektir. Muhammed aley-hisselâmin emrlerine ve yasaklarına **(İslâmiyyet)** ve **(Ahkâm-ı ilâhiyye)** denir. İnsanların en kötüsü **(Zındık)**lardır. Bunlar, müslimân ismini taşır, büyük sarık, eski cübbe içinde gizlenirler. Peygamberimizi ve islâmiyeti medh ederler. Fekat Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere yanlış ma'nâ vererek, islâmiyeti istedikleri şekle sokarlar. Bunlar, ingiliz uşaklarıdır. Londradaki mason merkezinin aldıkları bol para, sahte diploma, şöhet ile, kâfirlere satılmış ahmaklardır. Akli olan, Ehl-i sünnet kitâblarını okumuş olan, bunlara aldanmaz. Peygamberimiz, bu münâfıkların geleceğini ve Cehennemin dibinde çok acı azâbda sonsuz yanacaklarını haber verdi. Genç kardeşlerimizi bu sinsi düşmanlara aldanmaktan korumak için, bu satırları yazıyoruz. Bu nasîhatımız, akli olana çok fâideli olacaktır. (Akli olana nasîhat dinlemek saz, akli olmıyana davul, zurna az) sözü meşhûrdur. Bu bilgiler, **(Kıyâmet ve Âhret)** kitâbımızın 18.ci ve sonraki maddelerinde uzun yazılıdır.]

RIYÂ

9 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların mühimlerinin almış aded olduğunu bildirmişdik. Bunlardan dokuzuncusu riyâdır. Riyâ, birşeyi olduğunun tersine göstermektir. Kısaca, gösteriş demektir. Âhret amellerini yaparak âhret yolunda olduğunu göstererek, dünyâ arzûlarına kavuşmak demektir. Kısaca, dünyâ kazancına dîni âlet etmektir. İbâdetlerini göstererek, insanların sevgisini kazanmaktır. [Sözleri veya ibâdetleri riyâ ile olan kimse, din bilgisi varsa, buna **(Münâfık)** denir. Din bilgisi yoksa,

buna (**Din yobazı**) denir. Fen bilgisi olmayıp da, kendisini fen adamı tanıtıp, kendi görüşlerini, fen bilgisi olarak söyleyip, müslimânları aldatmağa, bunların dinlerini, îmânlarını bozmağa çalışan islâm düşmanlarına (**Zındık**) veya (**Fen yobazı**) denir. Din yobazlarına ve fen yobazlarına aldanmamalıdır.] Riyâ, ancak mülci' olan ikrâh yapılırca câiz olur. (**İkrâh**), bir kimseyi istemediği şeyi yapmağa zorlamak demektir. Ölümle veyâ bir uzvunu yok etmekle zorlamağa (**Mülci' ikrâh**) denir. [Zâlimlerin, eşkiyânın işkence yapmaları da, mülci' ikrâh olur.] Bu zemân, zorlanan işi yapmak zarûret olur. Habs etmekle ve dövmekle zorlamağa hafîf ikrâh denir. Hafîf ikrâh karşısında kalan kimsenin riyâ yapması câiz değildir. Riyânın zıddı, aksi (**İhlâs**)dır. (**İhlâs, dünyâ fâidelerini düşünmeyip ibâdetlerini yalnız Allahü teâlânın rızâsı için yapmaktır.**) İhlâs sâhibi, ibâdet yaparken başkalarına göstermeği hiç düşünmez. Bunun ibâdetlerini başkalarının görmesi ihlâsına zarar vermez. Hadîs-i şerîfde, (**Allahü teâlâyı görür gibi ibâdet et! Sen görmüyor isen de, O, seni görmektedir**) buyuruldu.

Başkalarının sevgisine ve medh etmelerine kavuşmak için, dünyâ işleri ile, onlara iyilik yapmak, riyâ olur. İbâdet ile olan riyâ bundan dahâ fenâdır. Allahü teâlânın rızâsını hiç düşünmeden yapılan riyâ, hepsinden dahâ fenâdır. İbâdet yaparak Allahü teâlâdan dünyâ menfe'atlerini istemek, riyâ olmaz. Yağmur düâsına çıkmak böyledir. İstihâre yapmak da, böyledir. Ücret ile imâmlık, hatîblik, mu'allimlik yapmak, sıkıntıdan, hastalıktan ve fakîrlikten kurtulmak için âyet-i kerîmeler okumak da, böyledir denildi. Bunlarda hem ibâdet, hem de menfe'at niyyetleri bulunmaktadır. Ticâret maksadı ile hacca gitmek de böyledir. İbâdet niyyeti hiç bulunmazsa riyâ olurlar. İbâdet niyyeti çok olursa, sevâb hâsıl olur. İbâdetlerini başkalarına göstermek, onlara öğretmek ve teşvîk etmek niyyeti ile olursa, yine riyâ olmaz ve çok sevâb olur. Ramezân orucunu tutmakta riyâ olmaz. Allahü teâlânın rızâsı için nemâza başlayıp, sonradan hâsıl olan riyânın zararı olmaz. Riyâ ile yapılan farzlar sahîh olur. İbâdet borcu ödenmiş olur ise de, sevâbı olmaz. Et ihtiyâcını karşılamak niyyeti ile, kurban kesmek câiz olmaz. Allahü teâlâ için ve bir insan için birlikde niyyet ederek kurban kesmek câiz değildir. Allahü teâlânın rızâsı için olmayıp, yalnız hacdan, gazâdan gelen için ve gelen emîri, reîsi karşılamak için kesilen hayvân leş olur. Kesmesi ve yimesi harâm olur. Riyâdan korkarak ibâdeti terk etmek câiz değildir. Allahü teâlânın rızâsı için nemâza durup, nemâzı bitirinceye kadar hep dünyâ işlerini düşünürse, nemâzı sahîh olur. Şöhrete sebep olacak şekilde giyinmek de riyâ olur. Din adamlarının, temiz, kıymetli elbise giymeleri lâzımdır. Bunun için, imâm-ların, Cum'a ve bayram günleri zînetli elbise giymeleri sünnettir.

Şöhret için va'z vermek, nasihat etmek, kitâb yazmak da riyâ olur. **(Va'z)**, emr-i ma'rûf ve nehy-i münker demektir. Münâkaşa etmek, başkalarından üstün görünmek ve övünmek için ilm öğrenmek de, riyâ olur. Dünyâlık elde etmek, ya'nî mal, mevki' elde etmek için ilm öğrenmek de, riyâ olur. Riyâ harâmdır. Allahü teâlâ için olan ilm, Allahü teâlâdan korkmağı arttırır. Kendi ayblarını görmeğe sebep olur. Şeytânın aldatmasına mâni' olur. İlmîni dünyâ kazancına, mâla ve mevki'e kavuşmağa vâsita eden din adamlarına **(ulemâ-i sû')**, ya'nî kötü din adamları denir. Bunların gideceği yer, Cehennemdir. Herkesin yanında sünnetlere uygun olarak, yalnız iken ise, edeblere uymıyarak yapılan ibâdetler, riyâ olur. Onbirinci maddenin sonuna bakınız!

Yapılan ibâdetin sevâbını, ölü veyâ diri başkasına hediye etmek câizdir. Hac, nemâz, oruc, sadaka, Kur'ân-ı kerîm, mevlid okumak, zıkr ve düâ okumak sevâblarını başkasına hediye etmek, hanefî mezhebinde câizdir. Bu ibâdetleri ücret karşılığı, pazarlık ederek yapmak câiz değildir. Allahü teâlâ için Kur'ân okuyup, verilen hediye kabul edilir. Mâlikî ve şâfiî mezheplerinde, sadaka, zekât ve hac gibi mâl ile yapılan ibâdetlerin sevâbını hediye etmek câiz olup, nemâz, oruc ve Kur'ân-ı kerîm okumak gibi beden ile yapılanları câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, **(Kabristândan geçen kimse onbir ihlâs sûresi okuyup, sevâbını kabrdekilere hediye ederse, meyyitler adedince sevâb verilir)** buyuruldu. Hanefî olan, sevâbını hediye eder. Mâlikî ve Şâfiî ise, meyyitin afvı için düâ eder.

İbâdetlerin sahîh olması için, Allahü teâlânın rızası için yapmağa niyyet etmek lâzımdır. Niyyet, kalb ile olur. Yalnız söylemek ile niyyet edilmiş olmaz. Kalb ile birlikde olmak şartı ile söyliyerek niyyet etmek câiz olur denildi. Kalb ile niyyet, söz ile niyyete benzemezse, kalbdeki niyyete bakılır. Yalnız yemîn etmek böyle değildir. Yemîn etmekde, söz esâsır. İbâdetlerde niyyetin söz ile yapılacağını bildiren hiçbir hadîs-i şerîf ve haber mevcûd değildir. Dört mezhebin imâmları da bildirmemiştir. Niyyet, ibâdet yapmağı kalbe getirmek, hâtırlamak değildir. Allahü teâlâ için yapmağı irâde etmek, istemek demektir. Niyyet, ibâdete başlarken yapılır. Dahâ önce, meselâ bir gün önce yapılırsa, niyyet olmaz. Buna emel, arzû, va'd denir. Meselâ, hanefî mezhebinde oruca niyyet etmek zemânı, bir gün evvel, güneşin batmasından başlayarak, ertesi gün, **(Dahve-i kübrâ)** vaktine kadardır.

Başkalarının günâha girmemeleri için, bir kimsenin mubâhları terk etmesi iyi olur. Fekat sünnetleri, hattâ müstehabları terk etmesi câiz olmaz. Meselâ gîbet yapmamaları için, misvâk kullanmağı, sarık sarmağı, başı açık gezmeğı, merkebe binmeğı terk et-

mek iyi olmaz. Misvâk, erak ağacının veyâ zeytin, dut ağaçlarının dalından kesilen bir çubuktur. Bir parmak kalınlığında, bir karış uzunluğundadır. Kadınların misvâk yerine sakız çiğnemeleri de câizdir. Misvâk bulamayan, baş ve şehâdet parmaklarını dişlerine sürer. Bişr-i Hâfî, sokakda ayakları çıplak yürürdü.

Günâh işleyecek kimsenin, bu günâhdan vaz geçmesi, Allahü teâlâdan korkduğu için veyâ insanlardan hayâ ettiği için, yâhud başkalarının yapmasına sebep olmamak için olur. Allahü teâlâdan korkarak terk etmenin alâmeti, o günâhı gizli olarak da işlemekdir. İnsanlardan hayâ etmek, onların kötülüklerinden korkmak demektir. Başkalarının günâh işlemelerine sebep olmak, yalnız yapmaktan dahâ çok günâhtır. Başkalarının bu günâhı işlemelerinin günâhları da, kıyâmete kadar bunlara sebep olana yazılır. Bir hadîs-i şerîfde, **(İnsan günâhını dünyâda gizlerse, Allahü teâlâ da, kıyâmet günü, bu günâhı kullarından saklar)** buyuruldu. Herkese vera' sâhibi olduğunu bildirmek için, günâhını saklamak ve gizli olarak devâm etmek, riyâ olur.

İbâdetlerini başkalarına göstermekden hayâ etmek câiz değildir. **(Hayâ)**, günâhlarını, kabâhatlerini göstermemeğe denir. Bunun için, va'z vermekden ve emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapmaktan [din kitâbı, ilmihâl kitâbı yazmaktan ve satmaktan] ve imâmlik, müezzinlik yapmaktan, Kur'ân-ı kerîm ve mevlid okumaktan hayâ etmek câiz değildir. **(Hayâ îmândandır)** hadîs-i şerîfinde hayâ, kötü, günâh şeyleri göstermekden utanmak demektir. Mü'minin, önce Allahü teâlâdan hayâ etmesi lâzımdır. Bunun için, ibâdetlerini sıdk ile, ihlâs ile yapmalıdır. Buhârâ âlimlerinden birisi, sultânın oğullarının sokakda abes oyun oynadıklarını gördü. Elindeki asâ ile bunları dövdü. Kaçdılar. Babalarına şikâyet etdiler. Sultân, bunu çağırıp, sultâna karşı çıkanın habs olacağını bilmiyor musun dedi. Âlim, cevâb olarak, Rahmâna karşı çıkanın Cehenneme gideceğini bilmiyor musun dedi. Sultân, emr-i ma'rûf yapmak vazîfesini sana kim verdi dedi. Âlim, seni kim sultân yaptı cevâbını verince, beni halîfe sultân yaptı dedi. Beni de, halîfenin Rabbi vazîfelendirdi dedi. Sultân, sana Semerkand şehrinde emr-i ma'rûf yapmak vazîfesini veriyorum dedikde, ben de kendimi bu vazîfeden azl etdim cevâbını verdi. Bu cevâbına hayret etdim, emr olunmadan, izn verilmeden vazîfe yaptığını söyledin. İzn verilince de, azl olunmanı istiyorsun dedi. Sen izn verince, sonra azl edersin. Rabbimin verdiği vazîfeden beni kimse azl edemez dedi. Bu söz üzerine sultân, dile benden istediğini vereyim dedi. Gençlik hâlimi bana getir dedi. Bu iş elimden gelmez deyince, bana bir fermân yaz da, Cehennemdeki meleklerin reîsi olan Mâlik, beni ateşde yakmasın dedi. Bu-

nu da yapamam deyince, benim öyle bir sultânım var ki, herşeyimi Ondan istiyorum. Her dilediğimi ihsân etdi. Bunu yapamam hiç de-
medi, dedi. Sultân, beni düâdan unutmaya diyerek serbest bıraktı.

Hadîs-i şerîfde, **(Başkalarına gösteriş için nemâzını güzel kılan, yalnız olduğu zemân böyle kılmıyan, Allahü teâlâyı tahkîr etmiş olur) ve (Sizde bulunmasından en çok korktuğum şey, şirk-i asgarı yakalanmanızdır. Şirk-i asgar, riyâ demektir) ve (Dünyâda riyâ ile ibâdet edene, kıyâmet günü, ey kötü insan! Bugün sana sevâb yoktur. Dünyâda kimler için ibâdet etdin ise, sevâblarını onlardan iste denir) ve (Allahü teâlâ buyuruyor ki, benim şerîkim yoktur. Başkasını bana şerîk eden, sevâblarını ondan istesin. İbâdetlerini zi ihlâs ile yapınız! Allahü teâlâ, ihlâs ile yapılan işleri kabûl eder)** buyuruldu. İbâdet, Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için yapılır. Başkasının muhabbetine, ihsânına kavuşmak için yapılan ibâdet, ona tapınmak olur. Allahü teâlâyı ihlâs ile ibâdet etmemiz emr olundu. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın birliğine îmân edenden ve nemâzı ve zekâtı ihlâs ile yapandan Allahü teâlâ râzı olur)** buyuruldu. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” Mu’âz bin Cebeli “radiyallahü teâlâ anı”, Yemene vâlî olarak gönderirken, **(İbâdetlerini ihlâs ile yap. İhlâs ile yapılan az amel kıyâmet günü sana yetişir)** ve **(İbâdetlerini ihlâs ile yapanlara müjdeler olsun. Bunlar hidâyet yıldızlarıdır. Fitnelerin karanlıklarını yok ederler)** ve **(Dünyâda harâm edilmiş olan şeyler mel’ûndur. Ancak Allah için yapılan şeyler kıymetlidir)** buyuruldu. Dünyâ ni’metleri geçicidir. Ömrleri pek kısadır. Bunları ele geçirmek için dînini vermek ahmaklıktır. İnsanların hepsi âcizdir. Allahü teâlâ dilemedikçe, kimse kimseye fâide ve zarar yapamaz. İnsana Allahü teâlâ kâfidir.

Allahü teâlâdan korkmalı, Onun rahmetinden ümmîdi kesmemelidir. Ümmîd, recâ, korkudan çok olmalıdır. Böyle olanın ibâdetleri zevkli olur. Gençlerde korkunun dahâ fazla olması, ihtiyârlarda recânın dahâ fazla olması lâzımdır denildi. Hastalarda recâ fazla olmalıdır. Korkusuz recâ ve recâsız korku câiz değildir. Birincisi emîn olmak, ikincisi ümmîdsiz olmalıdır. Hadîs-i kudside, **(Kulumu, beni zan ettiği gibi karşılarım)** buyuruldu. Zümer sûresinin elliüçüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allah bütün günâhları aff eder. O gafûrdur, rahîmdir)** buyuruldu. Bunlardan, recânın fazla olması lâzım geldiği anlaşılmaktadır. **(Allah korkusundan ağlayan, Cehenneme girmez)** ve **(Benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağladınız)** hadîs-i şerîfleri de, havfın, korkunun fazla olması lâzım geldiğini göstermektedir.

Kimseye etmem şikâyet, ağlarım ben hâlîme, titrerim mücrim gibi, bakdıkca istikbâlîme!

TÛL-İ EMEL

10 - Kalb hastalıklarının onuncusu (**Tûl-i emel**)dir. Tûl-i emel, zevk ve safâ sürmek için çok yaşamağı istemektir. İbâdet yapmak için, çok yaşamağı istemek, tûl-i emel olmaz. Tûl-i emel sâhibleri, ibâdetleri vaktinde yapmazlar. Tevbe etmeğı terk ederler. Kalbleri katı olur. Ölümü hâtırlamazlar. Va'z ve nasîhatdan ibret almazlar. Hadîs-i şerîfde, (**Lezzetlere son veren şeyi çok hâtırlayınız**) buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, (**Ölümünden sonra olacak şeyleri bildiğiniz gibi, hayvânlar da bilselerdi, yimek için semiz hayvân bulamazdınız**) ve (**Gece ve gündüz ölümü hâtırlayan kimse, kıyâmet günü şehîdler yanında olacaktır**) buyuruldu. Tûl-i emel sâhibi, hep dünyâ mâlına ve mevkî'ine kavuşmak için ömrünü harcar. Âhireti unuttur. Yalnız zevk ve safâsını düşünür. Çoluk çocuğunun bir senelik gıdâsını hâzırlamak, uzun emel olmaz. Bir senelik nafakaya (**Havâyic-i aslıyye**) denir. Lüzûmlu eşyâdan sayılır. Nisâb hesabına katılmaz. Buna mâlik olan, zengin sayılmaz. Buna mâlik olmıyan bekâr kimsenin kırk günlük gıda maddesi saklaması câizdir. Dahâ fazla saklamaları tevekkülü bozar. Hadîs-i şerîfde, (**İnsanların en iyisi ömrü uzun ve ameli güzel olan kimsedir**) ve (**İnsanların en kötüsü, ömrü uzun, ameli kötü olandır**) ve (**Ölmek istemeyiniz. Kabr azâbı çok acıdır. Ömrü uzun olup islâmiyyete uymak, büyük se'âdetdir**) ve (**Müslimânlıkda beyâzlaşan kıllar, kıyâmet günü nûr olacaktır**) buyuruldu.

Tûl-i emelin sebepleri, dünyâ zevklerine düşkün olmak ve ölmü unutmak ve sıhhatine, gençliğine aldanmaktır. Tûl-i emel hastalığından kurtulmak için, bu sebepleri yok etmek lâzımdır. Ölümün her an geleceğini düşünmelidir. Sıhhatin, gençliğin ölüme mâni' olmadıklarını unutmamalıdır. Çocuklardaki ve gençlerdeki ölüm sayısının yaşlılardaki ölüm sayısından çok olduğunu istatistikler göstermektedir. Çok hastaların iyi olup yaşadıkları, çok sağlam kişilerin çabuk öldükleri her zemân görülmektedir. Tûl-i emel sâhibi olmanın zararlarını ve ölümü hâtırlamanın fâidelerini öğrenmelidir. Hadîs-i şerîfde, (**Ölümü çok hâtırlayınız. Onu hâtırlamak, insanı günâh işlemekten korur ve âhirete zararlı olan şeylerden sakınmağa sebep olur**) buyuruldu. Eshâb-ı kirâmdan Bera' bin Âzib “radiyallahü teâlâ anh” diyor ki, bir cenâze götürdük. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, kabr başına oturdu. Ağlamağa başladı. Mubârek gözyaşları toprağa damladı. Sonra, (**Ey kardeşlerim! Hepiniz buna hâzırlanınız**) buyurdu. Ömer bin Abdül'azîz “rahime-hullahü teâlâ”, bir âlimi görünce, nasîhat istedi. O da, şimdi halîfesin, istediğin gibi emr

edersin. Yarın öleceksin, dedi. Biraz dahâ söyle deyince, Âdem aleyhisselâma kadar, bütün dedelerin ölümü tatdı. Şimdi sıra sana geldi, dedi. Halîfe, uzun zemân ağladı. Hadîs-i şerîfde, **(İnsanlara vâiz olarak ölüm yetişir. Zenginlik isteyene, kazâ ve kadere îmnân etmek yetişir)** buyurdu ve **(İnsanların en akıllısı, ölümü çok hâtırlayandır. Ölümü çok hâtırlayan insana, dünyâda şeref, âhiretde yüksek dereceler nasîb olur)** ve **(Allahü teâlâdan hayâ ediniz. Başkalarına kalacak olan şeyleri toplamakla vaktinizi gayb etmeyiniz. Kavuşamıyacağınız şeyleri ele geçirmek için uğraşmayınız. İhtiyâcınızdan fazla binâlar yapmakla hayâtınızı harcamayınız)** ve **(Evlerinizi harâm malzeme ile yapmayınız. Dîninizin ve dünyânızın harâb olmasına sebeb olur)** ve çok sevdiği Üsâme bin Zeydin “radı-yallahü teâlâ anhümâ” bir ay sonra ödemek üzere yüz altına bir köle satın aldığını işitince, **(Siz buna hayret etmediniz mi? Üsâme tûl-i emel sâhibi olmuş)** buyurdu. İhtiyâc maddelerinin veresiye de alınmaları câizdir. Bir hadîs-i şerîfde, **(Cennete girmek isteyen, uzun emel sâhibi olmasın. Dünyâ işleri ile uğraşması ölümü unutturmasın. Harâm işlemekte Allahdan hayâ etsin)** buyurdu. Harâm olan lezzetlerin içinde yaşamak için uzun emel sâhibi olmak harâmdır. Mubâhlarla lezzetlenmek için tûl-i emel sâhibi olmak, harâm değil ise de, iyi değildir. Çok yaşamağı değil, sıhhat ve âfiyet ile yaşamağı istemelidir.

T A M A ’

11 - Kalb hastalıklarının onbirincisi **(Tama’)**dır. Dünyâ lezzetlerini harâm yollardan aramağa **(Tama’)** denir. Tama’ın en kötüsü, insanlardan beklemektir. Kibre, ucba sebeb olan **(Nâfile)** ibâdetleri ve âhireti unutturan **(Mubâh)**ları yapmak da Tama’ olur. Tama’ın zıddına, aksine **(Tefvîz)** denir. Tefvîz, halâl ve fâideli şeyleri kazanmağa çalışıp da, bunlara kavuşmağı Allahü teâlâdan beklemektir.

Şeytân, riyâyı ihlâs olarak ve tama’ı tefvîz olarak göstererek, insanı aldatmağa çalışır. Allahü teâlâ, herkesin kalbine bir melek vazîfelendirmişdir. Bu melek, insana iyi düşünceler **(ilhâm)** eder. Şeytân da, insanın kalbine kötü düşünceler, **(vesvese)**ler getirir. Halâl yiyen kimse, ilhâm ile vesveseyi birbirinden ayırır. Harâm yiyenler ayıramaz. İnsanın nefsi de, kalbine kötü düşünceler getirir. Bu düşüncelere ve arzûlara **(Hevâ)** denir. İlhâm ve vesvese devâmlı olmaz. Nefsin hevâsı ise, devâmlıdır ve gittikçe artar. Vesvese, düâ ederek, zikir ederek azalır ve yok olur. Hevâ ise, ancak kuvvetli **(mücâhede)** ile azalır, yok olur. Şeytân, köpek gibidir. Köpek kovalayınca kaçır ise de, başka taraftan yine gelir.

Nefs, kaplan gibidir. Saldırması, ancak öldürmekle biter. İnsanlara vesvese veren şeytânı bunun için **(hannâs)** denilmiştir. İnsan, şeytânın bir vesvesesine uymazsa, bundan vazgeçer. Başka vesveseye başlar. Nefs-i emmâre, dâimâ zararlı şeyler ister. Şeytân ise, çok hayrlı işe mâni' olmak için, az hayrlı olan şeyi de vesvese yapar. Büyük günâha sürüklemek için, küçük hayr yapmağı da vesvese eder. Şeytânın vesvesesi olan hayrlı iş, insana tatlı gelir ve acele ile yapmak ister. Bunun için, hadîs-i şerîfde, **(Acele etmek, şeytândandır. Beş şey bundan müstesnâdır: Kızını evlendirmek, borcunu ödemek, cenâze hizmetlerini çabuk yapmak, müsâfiri doyurmak, günâh yapınca hemen tevbe etmek)** buyuruldu. **(Eşi'at-ül-lemeât)**de, nemâzı gecikdirmemeli bâbındaki hadîs-i şerîfde, **(Yâ Ali! Üç şeyi geciktirme! Nemâzı evvel vak-tinde kıl! Hâzırlanmış cenâze nemâzını hemen kıl! Dul veyâ kızı, küfvü isteyince, hemen ver!)** Ya'nî, nemâzını kılan ve günâh işlemiyen ve nafakasını halâlden kazanan birini bulunca, hemen ona ver buyuruldu. İlhâm olunan hayr, Allahü teâlânın korkusu ile ve yavaş yavaş yapılır ve sonu düşünülür. Bir hadîsde, **(Melekden gelen ilhâm, islâmiyyete uygun olur. Şeytândan gelen vesvese islâmiyyetden ayrılmağa sebep olur)** buyuruldu. İnsan, ilhâm olunan şeyleri yapmalı. Vesveseyi yapmamak için cihâd etmeli, çalışmalıdır. Nefse uyan kimse vesveselere tâbi' olur. Nefsin hevâsına uymayanın, ilhâma uyması kolay olur. Bir hadîs-i şerîfde, **(Şeytân, kalbe vesvese verir. Allahın ismi zikir edilince, söyle-nince kaçır. Söylenmezse vesveselerine devâm eder)** buyuruldu. [Zikir etmek lâzım olduğu, bu hadîs-i şerîfden de anlaşılmaktadır.] Kalbe gelen hâtıranın cinsini anlamak için, islâmiyyete uygun olup olmadığına bakılır. Böyle anlaşılamazsa, sâlih olan bir âlime sorulur. Sâlih olmıyan, dîni dünyâ kazançlarına âlet eden kötü din adamına sorulmaz. Yâhud, Resûlullah'a "sallallahü aleyhi ve sellem" kadar üstâdlarının hepsi ma'lûm olan hakîkî bir rehber sorulur. **(Kutb-i medâr)** denilen Evliyâ, az olsa da, kıyâmete kadar mevcûddur. **(Kutb-i irşâd)** denilen Ehl-i sünnet âlimi her zemân ve her yerde bulunmaz. Uzun zemân aralıkları ile ve nâdir olarak bulunur. Her yerde çok bulunan câhil tarikatçıları ve yalancı şeyhleri, hakîkî rehber sanmamalıdır. Böylelerin tuzaklarına düşerek dünyâda ve âhretde se'âdetden mahrûm kalmamak için çok uyanık olmalıdır. Kalbe gelen hâtıra, nefse acı gelirse, hayr olduğu anlaşılır. Tatlı gelir, hemen yapmak isterse, şer olduğu anlaşılır.

Şeytânın hileleri çokdur. Bunlardan onu mühimdir: Birincisi, Allahü teâlânın senin ibâdetine ihtiyâcı yokdur, der. Buna karşı

Bekara sûresi, altmışikinci âyetinin (**Amel-i sâlihın fâidesi, bunu yapanadır**) meâl-i şerîfini hâtırlamalıdır.

Şeytânın ikinci hîlesi, Allahü teâlâ rahîmdir, kerîmdir, seni de afv eder, Cennete kor, der. Buna karşı, Lokman sûresi, otuzüçüncü âyetinin (**Allahın kerîm olması, sizi aldatmasın**) ve Meryem sûresi, altmışüçüncü âyetinin, (**Cennete kullarımızdan müttekî olanları vâris kılarız**) meâl-i şerîflerini hâtırlamalıdır.

Üçüncü hîlesi, senin ibâdetlerin hep kusûrludur. Riyâ karışık-
dır. Böyle ibâdetlerle müttekî olamazsın. Allahü teâlâ, Mâide sû-
resinde, (**Allah, yalnız müttekîlerin ibâdetlerini kabûl eder**) buyu-
ruyor. Senin ibâdetlerin kabûl olmaz. Boşuna uğraşıyorsun. Boş
yere, sopa yiyen hayvân gibi, eziyyet çekiyorsun, der. Buna karşı-
lık, ben, Allahü teâlânın azâbından kurtulmak ve emrine uymak
için ibâdet ediyorum. Benim vazîfem, emri yerine getirmektir. Ka-
bûl olup olmayacağı, Onun bileceği şeydir. Şartlarına uygun olan
ve farzları yapılan ibâdetin sahîh olması muhakkaktır, demelidir.
Farzları terk etmek büyük günâhdır. Bu günâhlardan kurtulmak
için ibâdetleri yapmak lâzımdır. İbâdet yapmadan Cennete girmek
için düâ etmek günâhdır. Hadîs-i şerîfde, (**Akl olan kimse, nefesine
uymaz ve ibâdet yapar. Ahmak olan, nefesine uyar, sonra Allahın
rahmetini bekler**) buyuruldu. Âhiret için lâzım olan şeyleri, bu fânî
dünyâda hâzırlamak lâzımdır.

Şeytânın hîlelerinden dördüncüsü, şimdi dünyâyı kazanmak
için çalış da, râhata kavuş, o zemân, râhat râhat, huzûr içinde ibâ-
det edersin, diyerek ibâdet yapmağa mâni' olur. Buna cevâb ola-
rak, ecel benim elimde değildir. Herkesin ömrünü Allahü teâlâ
ezelde takdîr etmiştir. Belki yakında ölürüm. İbâdet vazîfelerini
vaktinde yapmalıyım, demelidir. Hadîs-i şerîfde, (**Helekel-müsev-
vifün**) buyuruldu ki, bugünkü vazîfelerini yarına bırakanlar zarar
etdiler, demektir.

Şeytânın hîlelerinden beşincisi, ibâdetleri terk etdiremeyince,
çabuk kıl, vaktini kaçırma, diyerek şartlarını, farzlarını temâm yap-
dırmamak ister. Buna karşılık, farzlar çok azdır. Bunları, yavaş ya-
vaş ve şartlarına uygun olarak yapmak lâzımdır. Farz olmıyanları
da, şartlarına uygun olarak yapmak, şartları noksan olarak çok
yapmaktan iyidir, demelidir.

Altıncı hîle olarak riyâyı tavsiye eder. Herkes görsün de, be-
ğensin, der. Buna cevâb olarak, kendine fâide ve zarar vermek,
kimsenin elinde değildir. Başkalarına ise, hiç veremezler. Böyle
olan kimselerden birşey beklemek abes olur, bâtil olur. Fâide ve
zarar veren ancak Allahü teâlâdır. Yalnız onun görmesi, bana yeti-
şir, demelidir.

Yedinci hîle olarak, ibâdetlere mâni' olamayacağını anlayınca, insana ucb, ya'nî ibâdetlerini beğenmek vesvesesi verir. Senin gibi akllı, uyanık kimse var mı? Bu zemânda, herkes gaflet uykusunda iken, sen ibâdet yapıyorsun, der. Buna karşılık, bu akl ve intibâh benden değildir. Rabbimin ihsânıdır. Onun ihsânı olmasa, ibâdet yapamam demelidir.

Sekizinci hîle olarak, ibâdetlerini gizli yap. Allahü teâlâ, senin sevgini ve şerefini insanların kalbine yerleştirebilir, diyerek gizli riyâyâ düşürmek ister. Buna karşılık, ben Allahü teâlânın kuluyum. O, benim sâhibimdir. İbâdetimi isterse beğenir, isterse red eder. İnsanlara bildirip bildirmemesine karışmam, demelidir.

Dokuzuncu hîle olarak da, ibâdet yapmağa ne lüzûm var? İnsanların sa'îd ve şakî olacakları ezelde takdîr edilmiştir. Sa'îd olan, ibâdeti terk edince, afv edilir, Cennete gider. Ezelde şakî olan, ne kadar ibâdet yaparsa yapsın, fâidesi olmaz, muhakkak Cehenneme gider. O hâlde, kendini boşuna yorma! Râhatına bak, der. Buna cevâb olarak, ben kulum, kulun vazîfesi, sâhibinin emrini yapmaktır, demelidir. Buna karşılık, (Emri yapmayınca, azâb korkusu olursa, emri yapmak lâzım olur. Ezelde sa'îd olan için bu korku yoktur) derse, buna cevâb olarak da, Rabbim herşeyi bilir ve dilediğini yapar. Dilediğine hayr, dilediğine şer verir. Kimsede, Ona sîâl sormak hakkı yoktur demelidir. İblîs, İsâ aleyhisselâma görünerek, (Ezelde Allahü teâlânın takdîr etdikleri hâsıl olur) diyor-sun, öyle mi? dedi. Evet, öyledir buyurdu. Öyle ise, kendini şu dağın tepesinden aşağı at. Eğer ezelde selâmetin takdîr edilmiş ise, sana birşey olmaz dedi. Cevâbında, ey mel'ûn! Allahü teâlâ kullarını imtihân eder. Kulun, sâhibini imtihân etmeğe hakkı yoktur, buyurdu. Şeytânın bu hîlesine karşı, (İbâdet yapmak fâidelidir. Çünkü, ezelde sa'îd isem, sevâbların artması, derecelerin yükselmesi için ibâdetleri yapmak lâzımdır. Şakî isem, ibâdet yapmamak azâbından kurtulmak için, ibâdet yapacağım) demelidir. İbâdet yapmanın bana hiçbir zararı da olmaz. Çünkü, Allahü teâlâ hakîmdir. İbâdet yapanlara azâb etmesi, Onun hikmetine yakışmaz. İbâdeti terk etmenin, ezelde sa'îd olana zararı olmasa bile, fâidesi yoktur. Böyle olunca, terk etmek nasıl tercih edilir? Akllı olan kimse, fâideli olanı yapar. Fâidesiz olanı terk eder. Ezelde şakî isem, Rabbime itâ'at etmiş olarak Cehenneme girmeyi, âşî olarak girmeyi tercih ederim. Bundan başka, Allahü teâlâ, ibâdet edenleri Cennete sokacağını, ibâdet etmeyenlere Cehennemde azâb yapacağını va'd etmiştir. Allahü teâlâ va'dinde sâdık. Va'dinden dönmiyeceği, söz birliği ile bildirilmiştir.

Allahü teâlâ herşeyi sebep ile yaratmaktadır. Âdet-i ilâhiyye-

si böyledir. Ancak mu'cize ve kerâmet olarak âdetini bozmakdadır. İbâdetleri, Cennete girmek için sebep yaptığını bildiriyor. Ya'nî, Cennet ni'metlerini ibâdetlere karşılık olarak yaratmıştır. Hadîs-i şerîfde, **(Hiç kimse Cennete, ibâdeti sebebi ile girmez)** buyruldu. Karşılık başkadır, sebep olmak başkadır.

Şeytân hîlelerinin onuncusu olarak, ibâdet yapmak ezelde takdîr edilmiş ise, mümkün olur. Allahü teâlânın takdîri değişmez. İbâdet yapmakda ve terk etmekde insanlar mecbûr olmaktadır, der. Şeytânın bu sözü bir evvelkinin aynıdır. Ezelde sa'îd denilenlere ibâdet yapmak nasîb olur. Şakî denilenlerin de terk etmeleri lâzım olur. Şeytânın bu hîlesine karşı, herşeyi ve insanların iyi, kötü her işini Allahü teâlâ yaratıyor ise de, insanlara ve hayvânlara **(irâde-i cüz'îye)** vermiştir. İrâde-i cüz'îye insandan meydâna gelir. Fekat, insan bunu yarattı denilemez. Çünkü irâde hâricde mevcûd birşey değildir. İnsanın kalbinde hâsıl olmaktadır. Hâricde mevcûd olan şeyin meydâna gelmesine **(Halk etmek)**, yaratmak denir. Allahü teâlânın **(irâde-i külliye)**si ise hâricde vücûdû var olan bir kuvvettir. Allahü teâlâ, insanın ihtiyârî hareketini yaratmak için, insanın irâdesini sebep kılmıştır. Bu şart olmasa da yaratır. Fekat bu şart ile, bu sebep ile yaratması âdetidir. Peygamberlerinde “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” ve Evliyâsında “kaddesallahü teâlâ esrârehümül'azîz” bu âdetini bozarak sebebsiz de yarattığı çok görülmüştür. Buna **(Kerâmet)** denir.

İnsanların işleri yalnız irâde-i cüz'îye ile meydâna gelmez. Ya'nî insanın her istediği vücûde gelmez. Yalnız Allahü teâlânın irâdesi ile de yaratmak âdeti değildir. Bunun için, insanlar işlerinde mecbûr değildirler. İnsan irâde eder. Hareket etmesini ister, kudretini kullanır, Allahü teâlâ da, irâde ederse, iş meydâna gelir. Şeytân, (İnsan, Allahü teâlâ isterse ibâdet yapar, istemezse yapmaz. O hâlde insan, işleri yapıp yapmamakda cebr olunmaktadır. İnsan çalışsa da, çalışmasa da, ezeldaki kazâ ve kader hâsıl olacaktır) diyerek aldatmaktadır. İnsanın işleri ezeldaki takdîr ile meydâna geliyor ise de, meydâna gelmeleri için, önce kul irâde-i cüz'îyesini kullanmaktadır. İşin yapılmasını veyâ yapılmasını istemektedir. İnsanın işlerini Allahü teâlânın ezelde takdîr etmesi demek, insanın neleri irâde edeceğini bilmesi ve dilemesi demektir. Bunları Levh-ül-mahfûzda yazmıştır. Böyle olduğu için, kulun mecbûr olması lâzım gelmez. Büyük islâm âlimi seyyid Abdülhakîm efendi, (Ezeldaki kazâ ve kader, Allahü teâlânın kullarının neleri yapmak istediğini ezelde bilmesidir. Neleri yapmasını ezelde emr etmesi değildir) buyurdu. Ya'nî kazâ ve kader, emr-i ezeli değildir, ilm-i ezeldir. Ya'nî bir cebr-i mü-

tehakkim değil, ilm-i mütekaddimdir. Bir kimse, birisinin bir gün-de yapacağı şeyleri bilse ve bunları yapmasını irâde etse ve hepsini bir kâğıda yazsa, bunları yapacak olan kimse, o kimsenin mecbûru olmaz. Yapacaklarını biliyordun ve yapılmasını istedin ve kâğıda yazdın. O hâlde, bunları sen yaptın da diyemez. Çünkü, bunları kendi irâdesi ile ve kendisi yapmıştır. O kimsenin bildiği ve dilediği ve yazdığı için yapmamıştır. Allahü teâlânın ezelde bilmesi ve dilemesi ve levh-ül-mahfûza yazması da, insanları mecbûr etmek olmaz. Allahü teâlâ ezelde dilediği için, levh-ül-mahfûza yazmıştır. Kulun yapacağını bildiği için, yapılmasını irâde etmiştir. Allahü teâlânın ezeldaki bilgisi, kulun kendi irâdesi ile yapacağı işe bağlıdır. Kulun işi de, Allahü teâlânın bu ilmi ve irâdesi ile ve yaratması ile meydana gelmektedir. Kul, irâdesini kullanmazsa, Allahü teâlâ, kulun irâdesini kullanmayacağını ezelde bilir ve bildiği için irâde etmez ve yaratmaz. Demek ki, ilm ma'lûma tâbî'dir. İnsanların irâdesi olmasaydı da, insanların işleri yalnız Allahü teâlânın irâdesi ile yaratılışaydı, insanlar mecbûrdur denilirdi. Ehl-i sünnet mezhebine göre, insanların işleri, insanın kudreti ile Allahü teâlânın kudretinin birlikde te'sîri ile meydana gelmektedir.

[İnsanın kalbi ya'nî gönlü madde değildir. Elektrik ve miknâtis dalgaları gibidir. Yer kaplamaz. Fekat, göğsümüzün sol tarafında bulunan, yürek dediğimiz et parçasında, kuvveti, te'sîrleri hâsıl olmaktadır. Akl, nefs ve rûh da, kalb gibi birer varlıklardır. Bu üçünün de, kalb ile bağlantısı, irtibâtı vardır. İnsanın, gözü, kulağı, burnu, ağzı ve cildi ile his ettiği renk, ses, koku, zevk [tad] ve sıcaklık, sertlik gibi şeyler, duygu sinirleri ile dimâga gelir. Beyin de bunları hemen kalbe bildirir. Aklin, nefsin, rûhun ve şeytânın arzûları, istekleri de, kalbe gelir. Kalb, ne yapılacağına karâr verir, irâde eder, seçer. Bu şeyleri yâ red eder, yok eder. Yâhud dimâga bildirir. Dimâg da, bunları hareket sinirleri ile uzvlara, organlara bildirir. Organlar da, Allahü teâlâ isterse ve kuvvet verirse, hareket ederek, kalbin irâde ve ihtiyâr ettiği şey yapılır.]

***Kötü huylardan sefer etse kişi,
hüsnü ahlâk şehrine girse kişi!***

***Zikr-i Hakdan bir nefes dûr olmasa,
zât-ı Hakkı hiç ferâmuş kılmasa.***

***Nefs-i âsî, âkıbet mutî' olur,
rûh-ı mü'min Sidreden eyler ubûr.***

***Küfr-ü inkârdan geçip nefs-i denî,
burda olur, hâlisîyyet ma'deni.***

KİBR

12 - Kalb hastalıklarının onikincisi (**Kibr**)dir. Kibr, kendisini başkasından üstün görmektir. Kendini ondan üstün görmekle, kalbi râhat eder. (**Ucb**) da kendini ondan üstün bilmektir. Burada başkasını düşünmez. Kendini ve ibâdetlerini beğenir. Kibr; kötü huydur. Harâmdir. Hâlıkını, Rabbini unutmamanın alâmetidir. Çok din adamı, bu kötü hastalığa yakalanmıştır. Hadîs-i şerîfde, (**Kalbinde zerre kadar kibr bulunan kimse Cennete girmez**) buyuruldu. Kibrin aksine (**Tevâdu'**) denir. Tevâdu' kendini başkaları ile bir görmektir. Başkalarından dahâ üstün ve dahâ aşağı görmektir. Tevâdu', insan için çok iyi bir huydur. Hadîs-i şerîfde, (**Tevâdu' edene müjdeler olsun. Tevadû' sâhibi, kendini başkalarından aşağı görmez. Zelîl ve miskîn olmaz. Mâlmı halâldan kazanıp çok hediyeye verir. Âlimlerle ve fen adamları ile tanışır. Fakîrlere merhamet eder**) buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, (**Tevâdu' eden, halâl kazanan, huyu güzel olan, herkese karşı yumuşak olan ve kimseye kötülük yapmayan, çok iyi bir insandır**) ve (**Allah için tevâdu' edeni, Allahü teâlâ yükseltir**) buyuruldu. Tekebbür edene, ya'nî kibr sâhibi olana karşı tekebbür etmek câizdir. Allahü teâlâ, kullarına karşı mütekebbirdir. Allahü teâlâ, kibriyâ sâhibidir. Kibr sâhibine tekebbür etmek, sadaka vermek gibi sevâbdır. Kibr sâhibine karşı tevâdu' eden kimse, kendisine zulm etmiş olur. Bid'at sâhiblerine ve zenginlere karşı da tekebbür etmek câizdir. Bu tekebbür kendini yüksek göstermek için değildir. Onlara ders vermek, gafletten uyandırmak içindir. Harbde düşmana karşı tekebbür etmek sevâbdır. Bu tekebbüre (**Huyelâ**) denir. Sadaka verirken, neş'e ve sevinç ile karışık tekebbür etmek lâzımdır. Sadaka verenin tekebbür etmesi, fakîre karşı değildir. Verdiği mâlî küçültmektir. Mâla kıymet vermediğini gösterir. Hadîs-i şerîfde, (**Veren el, alandan yüksektir**) buyuruldu. Riyâ, gösteriş yapanlara karşı da tekebbür etmek câizdir. Kendinden aşağı olanlara karşı tevâdu' göstermek iyi ise de, bunun ifrâta kaçmaması, ya'nî aşırı olmaması lâzımdır. Aşırı olan tevâdu'a (**Temelluk**) denir. Temelluk, ancak üstâda ve âlime karşı câizdir. Başkalarına karşı câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, (**Temelluk, müslimân ahlâkından değildir**) buyuruldu. Şi'r:

***Mu'allim ile tabîbe
temelluk etmek lâzımdır.
Biri bâtın, biri zâhîr,
tedâvîsine hâdimdir.***

Kibr çeşidlerinin en kötüsü Allahü teâlâyâ karşı kibrli ol-

makdır. Nemrûd böyle idi. Tanrı olduğunu i'lân etdi. Allahü teâlânın nasihat vermek için gönderdiği Peygamberi “aleyhissalâtü vesselâm” ateşe atdı. Fir'avn da böyle ahmaklardan biri idi. Mısırdâ ülühiyyetini i'lân etdi. Ben sizin güçlü tanrınızım dedi. Allahü teâlâ, nasihat vermek için, Mûsâ aleyhisselâmı gönderdi. Buna inanmadı. Allahü teâlâ, onu Süveyş denizinde boğdu. Bunlar gibi, bu dünyânın yaratıcısına inanmayanlara **(Dehrî)**, ateist denir. [Her asrda böyle ahmaklar gelmiştir. Mao gibi, Stalin gibi zâlimler, milyonlarca insanı öldürerek ve işkence yaparak ve din, islâm adamlarını ve kitâblarını yok ederek, milletlerini sindirmişler, korkutmuşlardır. Her istediklerini zorla yapıdırarak şıarmışlardır. İlâha, ma'bûda mahsûs üstünlüklere mâlik olduklarını sanmışlar ve söylemişlerdir. İslâm kitâblarının yurdlarına sokulmasını, okunmasını yasak etmişler, dinden, Allahü teâlâdan bahs edenleri öldürmüşlerdir. Allahü teâlânın kahrından, gadabından kurtulamayıp yok olmuşlar. Târîhde geçen bütün zâlimler gibi, la'net ve nefret ile anılmışlardır. İhtilâl ve hîle yolu ile, ba'zı arab memleketlerinin başına geçen, zehrli propagandalarla beyinleri yıkanmış, zâlimler, diktatörler de, o ateistleri taklîd ediyor, islâm düşmanlığı yapıyorlar. Târîh kitâblarında okudukları zâlimlerin feci' âkıbetlerinden ibret almıyorlar. Dünyâda, âhiretde başlarına gelecek olan azâbları, felâketleri hiç düşünmüyorlar.]

Resûlullaha “sallallahü aleyhi ve sellem” karşı da tekebbür edenler çok işitildi. Allahın gönderdiği Peygamber “aleyhissalâtü vesselâm” bu mudur? dediler. Bu Kur'ân, Mekke şehrinin ileri gelenlerine indirilseydi iyi olurdu dediler. Târîh boyunca, islâmın büyüklerine karşı da, böyle tekebbür edenler, alay edenler, hiç eksik olmadı. Bu tekebbürler, âciz, za'îf, elinden birşey gelmeyen, hattâ kendinden ve bedeninin yapısından haberi olmıyan kulun, kendi mâlikine, sâhibine, kuvveti, gücü sonsuz olan Rabbine karşı bir savaş idi. Vaktiyle iblîs de, böyle tekebbür etdi. Meleklerle, Âdem aleyhisselâma karşı secde etmeleri emr olununca, toprağa karşı niçin secde edeyim? Ben ondan dahâ üstünüm. Beni ateşden, onu çamurdan yaratdın diyerek, Rabbine karşı geldi. Ateşin alevini, latîflîğini ve ışık yaydığını görünce, onu sudan ve topraktan üstün sandı. Hâlbuki üstünlük, kendini üstün görmekte değil, tevâdu' göstermekdedir. Cennetde toprak vardır ve misk gibi kokacaktır. Cennetde ateş yoktur. Ateş, Cehennemde azâb vâsitasıdır. Ateş, harâb etmeğe, toprak, binâ yapmağa yarar. Mahlûklar toprak üstünde yaşamaktadır. Hazîneler, defneler toprakda bulunur. Kâ'be toprakdan yapılmıştır. Ateşin ışığı gecelere son verir, gündüzü getirir ise de, toprakdan çiçekler,

meyveler hâsıl olmaktadır. Kâinâtın, varlıkların en üstünü olan Muhammed aleyhisselâmın yeri topraktır.

Hadîs-i şerîflerde, **(Allahü teâlâ buyuruyor ki, kibriyâ, üstünlük ve azamet bana mahsûsdur. Bu ikisinde bana ortak olanı Cehenneme atarım, hiç acımam)** ve **(Kalbinde zerre kadar kibr olan Cennete girmeyecektir)** buyurdukda, güzel elbise giymeği ve temiz na'lın kullanmağı seven kimse, böyle midir? denildi. Cevâbında, **(Allahü teâlâ cemîldir. Cemâl sâhiblerini sever)** buyurdu. [Çirkin, iğrenç olmamak için, çirkinlikle meşhûr olmamak için yapılan temizliğe, güzelliğe, cemâl sâhibi olmak denir. İhtiyâc eşyasını, hoş ve sevimli görünecek şekilde kullanmak, cemâl olur. Süslenmek, güzel görünerek, başkasına üstünlük sağlamak için, bedeninde, elbisesinde, eşyasında yapılan değişikliklere zînet denir. Bedenini, sıhhatini, şerefini, değerini korumak için ihtiyâc olunanı fazla şeylerdir. Erkeklerin her yerde, kadınların ise, yabancı erkeklerin yanında, zînet eşyası kullanmaları câiz değildir.] Allahü teâlânın her işi güzeldir. Ahlâkı güzel olanları sever. Bu hadîs-i şerîf, kibr sâhiblerinin, diğer günâh işliyenler gibi, azâbsız hemen Cennete giremeyeceklerini bildirmektedir. Cennete girmeyenlerin gidecekleri yer Cehennemdir. Çünkü, âhirette bu ikisinden başka gidecek yer yoktur. Zerre kadar îmânı olan, Cehennemde sonsuz kalmayacak, Cennete gidecektir. Büyük günâh işleyip de tevbe etmeyen, şefâ'ate, afva kavuşmayan mü'min, Cehennemde, günâhlarının karşılığı olan azâbları çekdikden sonra, çıkarılacak, Cennete sokulacaktır. Cennete giren, Cennetden hiç çıkmayacaktır. Hadîs-i şerîfde, **(Kibri ve hıyâneti ve kul borcu olmayan mü'min, hesâbsız Cennete girecektir)** ve **(Kul hakkı, mü'minin aybı, kusûrudur)** buyuruldu. Nafaka için ödünç almak ve mâl olunca, hemen ödemek lâzımdır. Yukardaki hadîs-i şerîfde, ihtiyâc olmadan alınan ve malı olunca ödenmeyen ve harâm yollarla alınan borç ve zevcesine olan mehr borcu ve din bilgisi öğretmek borcu bildirilmektedir. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" vefât edeceği zemân, **(Yâ Alî! Filân yehûdîye borcum vardır. Onu öde!)** buyurdu. Yehûdîden ödünç arpa almışdı. Ödenmesi için vasiyyet buyurdu. Yehûdî âlimlerinin büyüklerinden iken, Resûlullah ile "sallallahü aleyhi ve sellem" bir kerre konuşmakla, hak Peygamber olduğunu anlayarak îmâna gelen Abdûllah bin Selâm "radiyallahü teâlâ anh", sırtında odun demeti taşıyordu. Bunu görenler, o kadar çok mâlın, paranın var iken, niçin bu zahmeti çekiyorsun dediklerinde, nefsimi kibrden kurtarmak için dedi. Zengin, hammâl ücreti vermek için, mâlını kendi götürmesi, tezellüldür, aşağılıktır. Sünne-

te uymak ve nefsinı kırmak için götürmesi iyidir ve sevâbdır. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ kıyâmet günü, üç kimse ile konuşmıyacak, hepsine çok acı azâb yapacaktır: Zinâ eden ihtiyâr, yalan söyleyen hükûmet reîsi ve kibrli olan fakîr)** buyuruldu. Ömer “radiyallahü anh”, Şâma gelince, Ebû Ubeyde bin Cerrâh “radiyallahü teâlâ anh”, emrinde olanlarla birlikde karşıladı. Halife devesinden indi. Yerine kölesini bindirdi. Çünkü, kölesi ile nevbet ile biniyorlardı. O sâat, binme sırası köleye gelmişti. Kendisi yuları tutdu, su kenârından geçerken mestlerini çıkardı. Ayaklarını suya sokdu. Şâm ordusunun kumandanı olan Ebû Ubeyde “radiyallahü teâlâ anh”, yâ halîfe! Böyle ne yapıyorsun? Bütün Şâmlılar, bilhâssa rûmlar, müslimânların halîfesini görmek için toplandılar. Sana bakıyorlar. Bu yaptığını beğenmiyecekler deyince, yâ Ebâ Ubeyde! Senin bu sözün, burada toplananlar için çok zararlıdır. İştienler insanın şerefini, vâsitaya binerek gitmekde ve süslü elbise giymekde sanacaklar. Şerefın, müslimân olmakda ve ibâdet yapmakda olduğunu anlamıyacaklar. Biz aşağı, bayağı insanlardık. [Acem şâhlarının elinde esîr idik.] Allahü teâlâ müslimân yapmakla bizleri şereflendirdi. Allahü teâlânın verdiği bu izzetden, bu şerefden başka şeref ararsak, Allahü teâlâ bizi yine zelîl eder. Herşeyden aşağı eder buyurdu. İzzet, islâmdadır. İslâmın ahkâmına uyan, azîz olur. Bu ahkâmı beğenmeyip, izzeti, huzûru, se’âdeti başka şeylerde arayan zelîl olur dedi. İslâmın emrlerinden biri tevâdu’dur. Tevâdu’ gösteren azîz olur. Yükselir. Tekebbür eden zelîl olur.

Bir hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, dünyâdaki kibr sâhibleri küçük karınca gibi zelîl ve hakîr olarak kabrden çıkarılacaktır. Karınca gibi, fekat insan şeklinde olacaklardır. Herkes bunları hakîr göreceklerdir. Cehennemın en derin ve azâbı en şiddetli olan Bolis çukuruna sokulacaklardır. Buraya girenler kurtulmakdan me’yûs oldukları için Bolis denilmiştir. Ateş içinde gayb olacaklardır. Su istediklerinde kendilerine Cehennemdekilerin irinleri verilecektir)** buyuruldu. Medîne vâlisi olan Ebû Hüreyre “radiyallahü teâlâ anh”, odun demeti taşıyordu. Muhammed bin Ziyâd “rahime-hullahü teâlâ”, bunu tanıyarak, yanındakilere, yol verin, emîr geliyor dedi. Gençler vâlînin böyle tevâdu’una hayret etdiler. Hadîs-i şerîfde, **(Önceki ümmetlerde kibr sâhibi birisi, eteklerini yerde sürüyerek yürürdü. Gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, yer bunu yutdu) ve (Merkebe binmek, yün elbise giymek ve koyunun sütünü sağmak, kibrsizlik âlâmetidir)** buyuruldu.

Kibrin başlıca yedi sebebi vardır: İlmi, ya’nî din bilgileri, ibâdet, neseb, cemâl, kuvvet, mâl, mevkî’. Bu sıfatlar câhillerde bu-

lununca kibre sebep olurlar.

İlm kibre sebep olduğu gibi, kibrin ilâcı da ilmdir. Kibre sebep olan ilmin ilâcı çok zordur. Çünkü ilm, çok kıymetli bir şeydir. Bunun için, ilm sâhibi kendini üstün ve şerefli sanır. Böyle kimsenin ilmine cehl demek dahâ doğru olur. Hakîkî ilm, insana aczini, kusûrunu ve Rabbinin büyüklüğünü, üstünlüğünü bildirir. Hâlıkına karşı korkusunu ve mahlûklara karşı tevâdu'unu arttırır. Kul haklarına ehemmiyyet verir. Böyle ilmi öğretmek ve öğrenmek farzdır. Buna **(İlm-i nâfi')** denir. İhlâs ile ibâdet etmeğe sebep olur. Kibre sebep olan ilmin ilâcı iki şeyi bilmekle olur. Birincisi, ilmin kıymetli, şerefli olması, sâlih niyyete bağlıdır. Cehâletten ve nefsinin hevâsından kurtulmak için öğrenmek lâzımdır. İmâm olmak, müftî olmak, din adamı tanınmak için öğrenmemek lâzımdır. İkincisi, ilmi ile amel etmek ve başkalarına öğretmek ve bunları ihlâs ile yapmak lâzımdır. Amel ve ihlâs ile olmayan ilm zararlıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Allah için olmayan ilmin sâhibi Cehennemde ateşler üzerine oturtulacaktır)** buyuruldu. Mâl, mevki' ve şöhrat için ilm sâhibi olmak böyledir. Dünyâlık ele geçirmek için ilm öğrenmek, ya'nî dîni dünyâyâ vesîle etmek, altın kaşıkla necâset yimeğe benzer. Dîni dünyâ kazancına âlet edenler, din hırsızlarıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Din bilgilerini dünyâlık ele geçirmek için edinenler, Cennetin kokusunu duymayacaklardır)** buyuruldu. Fen bilgilerini dünyâ menfe'atı için öğrenmek câizdir. Hattâ lâzımdır. Hadîs-i şerîfde, **(Bu ümmetin âlimleri iki dürlü olacaktır: Birincileri, ilmleri ile insanlara fâideli olacaktır. Onlardan bir karşılık beklemeyeceklerdir. Böyle olan insana denizdeki balıklar ve yeryüzündeki hayvânlar ve havadaki kuşlar düâ edeceklerdir. İlmi başkalarına fâideli olmayan, ilmini dünyâlık ele geçirmek için kullananlara kıyâmetde Cehennem ateşinden yular vurulacaktır)** buyuruldu. Yerde ve gökde bulunan mahlûkların hepsinin tesbîh etdiklerini Kur'ân-ı kerîm haber veriyor. **(Âlimler, Peygamberlerin vârisleridir)** hadîs-i şerîfindeki âlim, Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" yolunda olan, Onun yoluna uyan din âlimi demektir. İslâmiyyete uyan âlim, etrâfına ziyâ saçan ılık kaynağı gibidir. **(Kıyâmet günü bir din adamı getirilip Cehenneme atılır. Cehennemdeki tanıdıkları etrâfına toplanıp, sen dünyâda Allahın emrlerini bildirirdin. Niçin bu azâba düşdün derler. Evet, günâhdır yapmayın derdim, kendim yapardım. Yapınız dediklerimi de yapmazdım. Bunun için, cezâsını çekiyorum der)** ve **(Mi'râc gecesi göğe götürülürken insanlar gördüm. Ateşden makaslarla dudaklarını kesiyorlar. Bunların kim olduklarını Cebrâile sordum. Ümmetinin hatîblerinden, vâizlerinden,**

kendilerinin yapmadıklarını yapınız diyenlerdir dedi) ve (Cehennem zebânîleri, günâh işleyen hâfızlara, puta tapanlardan dahâ önce azâb yapacaklardır. Çünkü bilerek yapılan günâh, bilmiyerek yapılandan dahâ kötüdür) hadîs-i şerîfleri meşhûrdur. Eshâb-ı kirâm çok âlim oldukları için küçük günâhlardan da, büyük günâhlar gibi korkarlardı. Buradaki hâfızlar, Tevrât hâfızları olsa gerektir. Çünkü günâh işleyen müslimânlara kâfirlerden dahâ şiddetli azâb yapılmayacaktır. Yâhud, bu ümmetden olup da, günâhlardan, harâmlardan sakınmağa ehemmiyet vermeyip, kâfir olan hâfızlardır. Hadîs-i şerîfde, **(Âlimler devlet adamlarına karışmadıkca ve dünyâlık toplamak peşinde olmadıkca, Peygamberlerin emînleridir. Dünyâlık toplamağa başlayınca ve hükûmet adamlarının arasına karışınca, bu emânete hıyânet etmiş olurlar)** buyuruldu. Emânetcinin kendisine bırakılan mâlları muhâfaza etmekde emîn olması lâzım geldiği gibi, din âliminin de, islâm bilgilerini bozulmaktan muhâfaza etmekde emîn olması lâzımdır. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, Kâ'beyi tavâf ediyorken, hangi insan dahâ kötüdür? diye soruldu. **(Kötü olanı sorma! İyi olanları sor. Âlimlerin kötüsü, insanların en kötüsüdür)** buyurdu. Çünkü âlimler, bilerek günâh işlemektedir. Îsâ aleyhisselâm, (Kötü âlimler, su yolunu kapayan kaya gibidir. Su, kayadan sızıp geçemez. Akmasına da mâni' olur) dedi. Kötü din adamı, kanalizasyona benzer. Görünüşde, sağlam, san'at eseridir. İçi ise, pislik doludur. Hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü azâbların en şiddetlisi, ilmi kendisine fâideli olmıyan din adamıdır)** buyuruldu. Bunun için, münâfıklar, ya'nî müslimân görünen kâfirler, Cehennemin dibine gideceklerdir. Çünkü, bunlar işitdikleri, bildikleri hâlde, inâd ederek, kâfir olmuşlardır. İlm sâhibi, ya'nî din bilgilerini öğrenen kimse, yâ sonsuz se'âdete kavuşur, yâhud nihâyetsiz felâkete dâcâr olur. Hadîs-i şerîfde, **(Cehennemde azâb çekenlerden ba'zıları, kötü kokular yayar. Bu koku diğerlerine ateşden dahâ fazla azâb verir. Sen ne günâh işledin ki, böyle pis koku çıkarıyorsun denildikde, ben din adamı idim. Bildiklerimi yapmazdım der)** buyuruldu. Ebüdderdâ “radiyallahü teâlâ anh” diyor ki, (İlmi ile âmil olmıyan din adamına âlim denilmez.) İblîs, bütün dinleri biliyordu. Fekat ilmi ile amel etmedi. Çölde kalan kimsenin yanında on aded kılınç ve çeşidli silâhlar bulunsa, bunları kullanmasını iyi bilse ve çok cesûr olsa, kendisine hücum eden arslana karşı kullanmadıkca, bu silâhların fâidesi olur mu? Elbette olmaz. Bunun gibi, din bilgilerinden yüzbin mes'ele öğrense, bunları kullanmadıkca, fâidelerini görmez. Hasta olan kimse de, derdinin en fâideli ilacı bulunsa, kullanmadık-

ca, fâidesini görmez.

(Âhir zemânda ibâdet edenlerin çoğu din câhili olacaktır. Din adamlarının çoğu da fâsık olacaktır) hadîs-i şerîfinde bildirilen fâsık din adamları, dünyâlık ele geçirmek için, hükûmet adamları arasına karışacaklardır. Süfyân-ı Sevri “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, Cehennemde ateşden bir vâdî vardır. Bu vâdîde, hükûmet adamları arasına karışan riyâkâr hâfızlar azâb göreceklerdir. Yine Süfyân diyor ki, ilmde o kadar ilerledim ki, bir âyet-i kerîmeye otuzüç dürlü ma'nâ veriyordum. Sultânın ziyâfetine gittim. Yidiğim lokmaların te'sîri ile bildiklerimin hepsini unuttum. Muhammed bin Seleme “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, dünyâ menfe'ati için hükûmet adamlarının kapısında bekliyen bir hâfızın hâli, pislik üzerine konmuş olan sineğin hâlinden dahâ kötüdür.

(Allahü teâlânın ihsân ettiği ilmi, insanlara öğretmiyen kimseye, kıyâmet günü ateşden yular bağlanacaktır) hadîs-i şerîfi, yukarıda bildirilmişdi. İlmi, ehlinden saklayan din adamları böyle olacaktır. Nisâ sûresinin, **(Mallarımızı sefîhlere vermeyiniz!)** meâlindeki beşinci âyet-i kerîmesi, alçaklara, münâfıklara ilm öğretmeyi men' etmektedir.

(İslâmiyyet her tarafa yayılacaktır. Hattâ, islâm tâcirleri, ticâret için büyük denizlerde serbest yolculuk yapacaklar ve gâzilerin atları başka memleketlere yayılacaklardır. Sonra, hâfızlar türeyecek, benden dahâ iyi okuyan var mı? Benden dahâ çok bilen var mı? diyeceklerdir. Cehennemin odunları bunlardır) hadîs-i şerîfinden anlaşılıyor ki, riyâ ile okumaları ve tekebbür etmeleri kendilerini Cehenneme sürükleyecektir.

Hadîs-i şerîfde, **(Âlim olduğunu söyleyen kimse, câhildir)** buyuruldu. Her sorulana cevâb veren, her gördüğünden ma'nâ çıkaran ve her yerde bilgi satan kimse, câhilliğini ortaya koyar. Bilmiyorum, öğrenip de söylerim diyen kimsenin, derin âlim olduğu anlaşılır. Resûlullah’a “sallallahü aleyhi ve sellem”, en kıymetli yer neresidir, denildikde, **(Bilmiyorum, Rabbim bildirirse söyleirim)** demiştir. Bunu Cebrâîl aleyhisselâma sormuş, ondan da, aynı cevâbı almıştır. O da, Allahü teâlâyâ sormuş, **(Mescidler)**dir cevâbını almıştır. A'râf sûresinin **(Afv et ve ma'rûfu emr et)** meâlindeki yüzdoksansekizinci âyet-i kerîmesi gelince, Cebrâîl aleyhisselâmdan bunu açıklamasını istemiş, o da, Rabbimden öğreneyim, diyerek gitmiştir. Tekrâr geldiğinde, Allahü teâlâ, **(Senden uzaklaşana yaklaş! Senden esirgeyene ihsân et! Sana zulm edenleri afv et!)** emrini verdi dedi. Şa'bî “rahime-hullahü teâlâ”, kendisine sorulanalardan birine bilmiyorum deyince, sen

Irak memleketinin müftüsün. Bilmiyorum demek, sana yakışır mı? dediklerinde, meleklerin üstünleri bilmiyoruz dediler. Benim söylememden ne çıkar, buyurdu. İmâm-ı Ebû Yûsûf “rahime-hullahü teâlâ”, bir sü’âle bilmiyorum deyince, hem Beyt-ül-mâldan ma’âş alıyorsun, hem de cevâb vermiyorsun, dediler. (Beyt-ül-mâldan, bildiklerim kadar ücret alıyorum. Bilmediklerim için alsaydım, Beyt-ül-mâlda bulunanların hepsi yetişmezdi) dedi. Nefsine uymayan câhil ile arkadaşlık etmek, nefsinin esîri olan din adamı ile arkadaşlık etmekten iyidir. Din adamı olduğu için tekebbür etmek, câhil olmanın âlâmetidir. Çünkü, ilm, tevâdu’a sebep olur, kibrden men’ eder.

Tekebbür etmek harâmıdır. Tekebbür, Allahü teâlânın bir sıfatıdır. Kibr ve Kibriyâ sıfatı, ona mahsûsdur. İnsan, nefsini ne kadar aşağılarsa, Allahü teâlâ indinde kıymeti o kadar yükselir. Kendine kıymet verenin, Allahü teâlâ katında kıymeti olmaz. Kibrin zararını bilmeyen kimse için âlim demek, yalan olur. İnsanın ilmi arttıkça, Allahü teâlâdan korkması artar. Günâh işlemeğe cesâret edemez. Bunun için, Peygamberler “aleyhimüsselâm”, tevâdu’ sâhibi idiler. Allahü teâlâdan çok korkarlardı. Kendilerinde kibr ve ucb gibi kötü huylar hiç yoktu. Küçüklere, fâsıklara ve fâcirlere karşı da kibrli olmamalıdır. Yalnız, tekebbür sâhibine karşı tekebbür etmek lâzımdır. Bir âlim, câhili görünce, bu, bilmediği için günâh işliyor. Ben ise, bilerek işliyorum, demelidir. Bir âlimi görünce, bu benden dahâ çok biliyor ve ilminin hakkını veriyor. İhlâs ile amel yapıyor. Ben böyle değilim, demelidir. Kendinden dahâ yaşlı bir kimseyi görünce, bu benden dahâ çok ibâdet etdi, demelidir. Gençleri görünce, bunların günâhı az, benim günâhlarım çok demelidir. Kendi yaşındakileri görünce, günâhlarımı biliyorum, onun ne yaptığını bilmiyorum. Bilinen kötülükleri tahkîr etmek lâzımdır, demelidir. Bir bid’at sâhibini veyâ kâfiri görünce, insanın hâli son nefesde belli olur. Acaba benim hâlim ne olacak, demeli, bunlara da tekebbür etmemelidir. Fekat, bunları sevmemelidir. Hele, küfrü, bid’ati yagmağa uğraşan **(Dinde Reformcular)**, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” sünnetine düşmandırlar. Sünnetin nûrlarını söndürmeğe ve bid’ati, dalâleti yagmağa ve Ehl-i sünnet âlimlerini “rahime-hümullahü teâlâ” kötülemeğe ve âyet-i kerîmelere ve hadîs-i şerîflere yanlış ma’nalar vererek, islâmiyyeti içerden yıkmağa çalışmaktadırlar.

[Kitâbevimizin bütün yayınları, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” kitâblarından terceme edilmiştir. Kendi düşüncelerimiz değildir. Kitâblarımızın hepsinde, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” büyüklüklerini, üstünlük-

lerini gençlere duyurmağa çalışıyoruz. Dünyâda ve âhiretde se'âdete kavuşmak için, tek cârenin, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” kitâblarında gösterilen yol olduğunu bildiriyoruz. Bu se'âdeti, kurtuluş yolunu insanlığa tanıtmaya uğraşıyoruz. Buna karşılık, hiçbir dünyâ menfe'ati düşünmüyoruz. Kimse-den birşey beklemiyoruz. Bid'at sâhibleri, mezhebsizler, her çeşid islâm düşmanları, kitâblarımızın okunmasını, yayılmasını istemiyebilir. Kitâblarımıza karşı şeytânca iftirâlar yapabilirler. İlm sâhibi olmadıkları için, ilmî bir kusûr bulamıyorlar. Kitâblardan para kazanıyor. Menfe'at sağlıyor da diyemezler. Bu kitâblar bozuktur. Bunları okumayınız diyenler oluyor. Neresi bozuk? Gösterin denildikde, öyle iştidik, öyle imiş diyorlar. Elhamdülillah! Uyanık gençler, bu bölücülere aldanmıyor. Okuyanlar, hep artıyor.]

Bu yıkıcıları, bölücüleri de sevmemelidir. Fekat, insanın kendi günâhlarını unutmaması ve ezelde kendi hakkında nasıl takdîr olduğunu ve son nefesinin nasıl olacağını düşünmesi lâzımdır. Âhiretde kimin kimden üstün olacağı, dünyâda kesin olarak bilmemez. Çok din adamı, kâfir olarak can vermiştir. Çok kâfirlere de îman ile can vermek nasîb olmuştur. Şimdi, kâfire Cehennemlik, kendine Cennetlik diyen kimse, gaybı bildiğini iddiâ etmiş olur. Bu ise, küfrdür. Çünkü, Cennetlik ve Cehennemlik olmak son nefesde belli olur. Son nefesin nasıl olacağını söylemek, gaybı bilmek olur. Onun için, kimseye tekebbür etmek câiz değildir.

Süâl: (Kâfire ve bid'at sâhibine nehy-i münker yapmak, nasîhat vermek lâzımdır. Kendini bunlardan aşağı gören kimse, onlara nasıl nasîhat verebilir? Bundan başka, âdet-i ilâhiyye şöyledir ki, insan nasıl yaşadı ise, öyle can verir. Bunun aksi olmuş ise de, nâdirdir. Hem de, Allahü teâlâ, mü'minleri medh etmekde, îman-sızlardan üstün olduklarını bildirmektedir) denirse, buna **(cevâb)** olarak deriz ki, onları sevmemek lâzım olması, Allahü teâlâ **(Sevmeyiniz!)** dediği içindir. Onlardan dahâ üstün olduğumuz için değildir. Sultân, küçük oğlunu, hizmetçisi ile bir yere gönderirken, çocuk kabâhat yaparsa, darılmasını, hattâ dövmesini emr eder. Bu da, çocuk kabâhat yapınca, onu döver. Fekat döverken, kendisinin çocukdan dahâ kıymetli olmadığını bilmektedir. Ona tekebbür edemez. Mü'minin kâfiri sevmemesi, buna benzemektedir. Allahü teâlâ mü'minlerin, kendilerinin değil, îmanlarının üstün olduğunu bildirdi. İman kimde bulunursa, o üstün olur. Sonsuz üstünlük, son nefesde belli olur.

İbâdetin kıymetli olması da, şartlara bağlıdır. Müslimân, **(mâ-lâ-ya'nî)** ile, ya'nî fâidesiz şeyler ile vakt geçirmez. Hazret-i Ebû Bekr buyurdu ki, biz, bir harâma düşmek korkusundan dolayı,

yetmiş halâli işlemekten sakınırdık. Bunun için, kimse ibâdetine güvenmemelidir. Çok ibâdet yaptığı için tekebbür etmemelidir. İbâdetin kabûl olması için, niyyetin hâlis olması, ya'nî yalnız Allâhü teâlânın rızâsı için yapılması lâzımdır. Bu ihlâsî elde etmek kolay değildir. Nefsi temizlemek takvâ ile olur. Takvâ, harâmlardan sakınmak demektir. Nefsi temizlenmeyen kimsenin ibâdetlerini ihlâs ile yapması çok güçtür.

Babaları ile, dedeleri ile övünmek ve tekebbür etmek, câhillik ve ahmaklıktır. Kabil, Âdem aleyhisselâmın oğlu idi. Ken'an, (Nûh aleyhisselâmın üç oğlundan biridir. Diğer ismi Yâmdır. Kardeşi Yâfes din âlimi idi. Bu ise küfrden kurtulamadı.) Babasının Peygamber olması, bunu küfrden kurtarmadı. İnsanın övündüğü dedeleri, bir avuç toprak oldu. Toprak ile övünmek akla uygun olur mu? Onların sâlih olmaları ile övünmemeli. Onlar gibi sâlih olmağa, onların yolunda bulunmağa çalışmalıdır.

Kadınların çoğu, güzellikleri ile tekebbür eder. Hâlbuki güzellik, insanda kalıcı değildir, çabuk gider. İnsana mülk olmaz. Âriyet olan şeyle tekebbür etmek, ahmaklıktır. Zâhirin güzelliği, kalbin güzelliği ile, ya'nî iyi huyla birlikte olunca kıymetlidir. Kalbin temizliği de, Resûlullahın sünnetine uymakla belli olur. İnsanın kalbine, rûhuna, ahlâkına kıymet verilmezse, insanın hayvândan farkı olmaz. Hattâ hayvânlardan aşağı olur. Pislikle dolu, bozulan, parçalanmış bir makina olur. Her zemân beslenmesi, temizlenmesi, ta'mîr edilmesi lâzım gelen harâb bir makinaya benzer. Böyle kimseye tekebbür etmek yakışır mı? Bunun ancak tevâdu' göstermesi lâzım olur.

Genç ve kuvvetli olmakla tekebbür etmek de, câhillikdir. Hayvânların mekanik ve his organlarındaki kuvvetleri, insanlardan katkat fazladır. Hayvânların insanlara tekebbür etmesi lâzım olur. Hep kuvvetli kalacağını, hastalığa, tehlikeye, kazâyâ yakalanmayacağını kim iddiâ edebilir? Gençliğinden, gücünden, kuvvetinden, hattâ hareketinden, solumasından ayrılmayan kimse görülüş müdür? Böyle geçici olan, devâmı çok kısa olan ve hayvânlarla ortaklaşa bulunan şeylerle tekebbür etmek akla uygun olur mu?

Mâl ile, evlâd ile, mevkı' ile ve rütbe ile tekebbür etmek, insana hiç yakışmaz. Çünkü bunlar, kendinde bulunan üstünlükler değildir. Gelip geçen, kendinde kalmıyan, insandan çabuk ayrılan şeylerdir. Bunlar ahlâksızlarda, kötü kimselerde de bulunur. Hem de onlarda dahâ çoktur. Bunlar üstünlük olsalardı, bunlara kavuşmayanların ve kavuşup da ayrılanların, çok aşağı kimseler olmaları lâzım gelirdi. Mâl, şeref vesîlesi olsaydı, hırsızların,

az zemânda bile olsa, şerefli kimseler olmaları lâzım gelirdi.

(Hıkd) da, tekebbüre sebep olmamalıdır. Hıkd, lügatda kin tutmak, kin beslemek demektir. Kalbinden düşmanlık beslemektir. Kendisi ile aynı derecede olan veyâ dahâ üstün olan kimseye kızar. Birşey yapmak elinden gelmediği için, ona tekebbür eder. Tevâdu’ gösterilmesi lâzım olan kimseye tevâdu’ edemez. Onun haklı sözlerini, nasîhatlerini kabûl etmez. Herkese karşı ondan dahâ üstün olduğunu göstermek ister. Ona eziyet verirse, özr dilemez.

(Hased) de, tekebbüre sebep olur. Onda bulunan ni’metlerin ondan ayrılarak kendisine gelmesini ister. Onun haklı olan sözlerini ve nasîhatlerini red eder. Ondandır birşey sorup öğrenmek istemez. Kendinden yüksek olduğunu bildiği hâlde, ona tekebbür eder.

(Riyâ) da, tekebbür etmeğe sebep olmaktadır. Riyâ ile, gösteriş yaparak, tanımadığı kimseye, başkalarının yanında tekebbür eder. Yalnız oldukları zemân etmez. Böyle kimselerin tekebbüründen kurtulmak için, âlimlerin vekar sâhibi olmaları, şereflerine uygun elbise giymeleri lâzımdır. Bunun için, İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe “rahime-hullahü teâlâ”, sarığınız büyük olsun ve cübbenizin kol ağzı geniş olsun, buyururdu. İnsanlara va’z ve nasîhat edecek kimselerin yeni, temiz elbise giyerek kendilerine cemâl vermeleri ibâdet olur. Hurmet edilmezlerse, sözleri dinlenmez. Çünkü, câhillere, insanın zâhirine bakar. İlminden, ahlâkından anlamazlar.

Çok kimse, kibrli olduğunun farkında değildir. Bunun için, kibrin alâmetlerini bilmek lâzımdır. İçeri girince, herkesin kendi için ayağa kalkmalarını sever. Kendisine hurmet edildiğini anlıyarak, onlara nasîhat vermek isteyen âlimin, kendisi için ayağa kalkıldığını arzû etmesi kibr olmaz. Kendi oturup, başkalarının kendine karşı ayakda durmalarını istemek, tekebbürdür. Hazret-i Alî “radiyalahü anh”, buyurdu ki, (Cehennemlik bir kimse görmek isteyen, kendi oturup başkalarını ayakda durduran kimseye baksın!) Es-hâb-ı kirâm “aleyhimürrıdvân”, Resûlullahı “sallallahü aleyhi ve sellem” her şeyden çok severlerdi. Geldiği zemân ayağa kalkmazlardı. Çünkü, ayağa kalkılmasını istemediğini bilirlerdi. Bununla berâber, âlimler gelince, ilmin şerefini göstermek için, ayağa kalkmak lâzımdır. Yahyâ bin Kattân “rahime-hullahü teâlâ”, ikindi nemâzını kıldıktan sonra, câmi’in minâresine dayanarak oturmuşdu. Yanına zemânın meşhûr âlimlerinden birkaçı geldi. İçlerinde Ahmed bin Hanbel “rahime-hullahü teâlâ” de vardı. Hepsini, ayakda olarak hadîs ilminden sordular. Yahyâ, her birinin cevâbını verdi. Hiçbirine otur demedi. Hiç biri de, oturmağa cesâret

edemedi. Konuşmaları akşam nemâzına kadar devâm etdi. Genç olan âlim, yaşlı olan câhilin üst tarafına oturur. Talebe, hocasından evvel söze başlamaz. Hocası yok iken, onun yerine oturmaz. Sokakda önünde yürümez. Bir kimse, kendisi için ayağa kalkılmasını sever, fekat bu sevgiden kurtulmak isterse, sevgisi (**Meyl-i tabîî**), ya'nî tabî'at îcâbî olur. Yâhud şeytânın vesvesesinden olur. Her ikisi de, günâh değildir. Elinde değildir, irâdesinin dışındadırlar.

Yalnız olarak yürümeyip, arkasından başkalarının da gelmesini istemek, yâhud kendisi hayvân üstünde, talebelerinin yerde gitmelerini sevmek de kibr alâmetidir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", Medînenin Bakî kabristânına gidiyordu. Birkaç kişi görüp, arkasından geldiler. Durarak öne geçmelerini emr buyurdu. Arkalarından yürüdü. Sebebi soruldukda, (**Ayak sesini işitdim. Kalbine kibrden bir zerre gelmemesi için böyle yaptım**) buyurdu. Kendisine kibr gelmez. Eshâbına ders vermek için böyle yaptı. Ebü'dderdâ "radiyallahü teâlâ anı" diyor ki, kibrli kimsenin arkasında yürüyenlerin sayısı arttıkça, bunun Allahü teâlâdan uzaklaşması da artar.

Üzerinde hakkı bulunanları, ya'nî tanıdıklarını ziyâret etmek de kibr alâmetidir. Kendinden aşağı olanları ziyâret etmek tevâdu' alâmetidir.

Yanına başkasının oturmasını istememek ve hastalarla birlikte oturmamak, evinin işini yapmamak, evine lâzım olan şeyleri satın alıp evine getirmemek ve kullanılmış elbisesini tekrâr giymek istememek, hep kibr alâmetidir. İş başında iş elbisesi giymek istemek de, böyledir. Fakîrlerin da'vetine gitmeyip, zenginlerin da'vetine gitmek de tekebbürdür. Akrobâsının ve çocuklarının muhtâc oldukları şeyleri te'mîn etmemek ve doğru sözü kabûl etmeyip münâkaşa etmek, kusûrunu, kabâhatini bildirenlere teşekkür etmemek, herkesin yanında olursa riyâ olur. Hem yalnız iken, hem de başkalarının yanında yaparsa, kibr olur.

Tevâdu' sâhibi olabilmek için, dünyâyâ nerden geldiğini, nereye gideceğini bilmek lâzımdır. Hiç yok idi. Önce bir şey yapamıyan, hareket edemiyen bebek oldu. Şimdi de, her an hasta olmak, ölmek korkusundadır. Nihâyet ölecek, çürüyecek ve toprak olacaktır. Hayvânlara, böceklerle gıdâ olacaktır. İ'dâm odasına sokulmuş olup, i'dâm olunacağı zemânı bekleyen kimsenin, ölüm odasında çektiği sıkıntılar gibi dünyâ zindânında, her an ne zemân azâba götürüleceğini beklemektedir. Ölecek, leş olacak, böceklerle yem olacak, kabr azâbı çekecek, sonra diriltilip kıyâmet sıkıntılarını çekecektir. Cehennemde sonsuz yanmak korkusu içinde yaşıyan kimseye tekebbür mü yakışır, tevâdu' mu? İn-

sanların yaratıcısı, yetiştiricisi, her an tehlikelerden koruyucusu olan ve kıyâmetde hesâba çekecek, sonsuz azâb yapacak olan, sonsuz kuvvet, kudret sâhibi, benzeri, ortağı olmayan tek hâkim ve kâdir olan Allahü teâlâ, **(Tekebbür edenleri sevmem, tevâdu' edenleri severim)** buyuruyor. Âciz, elinden hiçbir şey gelmeyen zevallı insana bunlardan hangisini yapmak yakışır? Aklı başında olan, kendini ve Rabbini tanıyan kimse, hiç tekebbür edebilir mi? İnsan, aşağılığını, âcizliğini, Rabbine karşı her an izhâr etmek mecbûriyetindedir. Bunun için, her an, her yerde aczini göstermesi, tevâdu' üzere bulunması lâzımdır. Ebû Süleymân Dârânî “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, (Bütün insanlar, beni olduğumdan daha aşağılamak, hakâret etmek isteseler, bunu yapamazlar. Çünkü, herkesin, hakâret derecelerinin en aşağısı olarak düşünebileceklerinden daha aşağı olduğumu biliyorum). İnsan, kendini herkesden, hattâ İblîsden, Fir'avndan daha aşağı düşünebilir mi? Çünkü, bu ikisi [ve Stalin, Mao ve çömezleri gibi islâm ve insanlık düşmanı olan zâlimler] kâfirlerin en kötüleridir. Tanrılık da'vâsı eden, dilediğini yapmaları için milyonlarca insanı öldüren ve işkence altında inleyenlerin, kâfirlerin en aşağısı oldukları muhakkaktır. Allahü teâlâ, bunlara gadab etmiş, küfrün en kötüsüne düşürmüştür. Bana ise, merhamet etmiş, îmân ve hidâyet ihsân etmiştir. Dileseydi, bunun aksini yapardı. Elhamdülillah, yapmadı. Bununla berâber, bu yaşa gelinceye kadar, çok günâh işledim. Kimsenin yapmadığı kötülükleri yaptım. Son nefesimin nasıl olacağını da bilmiyorum, diyerek tevâdu' yapması lâzım geldiğini, kendi kendine anlatmalıdır.

Hadîs-i şerîflerde buyuruldu ki: **(Allahü teâlâ, tevâdu' üzere olmağı bana emr eyledi. Hiçbiriniz, hiçbir kimseye tekebbür etmeyiniz!)** Zimmî denilen gayr-ı müslim vatandaşlara ve izn ile [pasa-port ile] gelmiş olan yabancı tüccârlara, ecnebî iş adamlarına ve turistlere de, tekebbür etmemek lâzım olduğu, bu hadîs-i şerîfden anlaşılmaktadır. Her insana tevâdu' yapmak lâzım olunca, onlara hyânet yapmak, incitmek hiç câiz değildir.

[Dâr-ül-harbde bulunan kâfirlerin mallarına, canlarına, ırzlarına, nâmûslarına saldırmak, orada da hırsızlık, çapulculuk yapmak, can yakmak, kâfirlerin de kanûnlarına karşı koymak, idârecilerine hakâret etmek, huzûrsuzluk, karışıklık çıkarmak, vergi kaçakçılığı yapmak, nakl vâsıtalarının ücretlerini ödememek ve islâmın şerefine ve güzel ahlâkına yakışmayan herhangi bir çirkin hareketde bulunmak câiz olmadığı, bu hadîs-i şerîfden ve yukarda yazılı açıklamasından da anlaşılmaktadır. Kâfir memleketlerindeki hıristiyan kanûnlarına karşı gelmemek, onları ülül-

emr olarak tanımak demek değildir. Allahü teâlâyâ isyâna sebep olacak emrlere karşı gelinmez. Ülül-emrin de, kâfirlerin de, böyle emrlere karşı isyân edilmez. Hükûmete, kanûnlara karşı gelmek, nerde olursa olsun, fitne çıkmasına sebep olur. Fitneye sebep olmak harâmdır. Fıkh kitâblarında, ikrâh kısmında ve Muhammed Ma'sûm "rahmetullahi aleyh" in üçüncü cild, 55. ci mektûbunda, bunun açıklaması mevcûddur. Bir kimse, islâm memleketinde ve-yâ Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketinde, Peygamberimizin "sallallahü aleyhi ve sellem" bu emrine uymıyarak, kâfirlere karşı da edebsizlik, taşkınlık yaparsa, onların idârelerine karşı gelerek suç işlerse, günâh işlemiş olacağı gibi, islâmiyyeti ve müslimânları bütün dünyâya karşı barbar olarak tanıtmış olur. İslâmiyyete büyük hıyânet yapmış olur.

Cihâd, (Emr-i ma'rûf ve nehy-i anil-münker) demektir. Bu cihâd ikiye ayrılır: Birincisi, kâfirlere islâmiyyeti tanıtmak, onları küfr felâketinden kurtarmak demektir. İkincisi, müslimânlara ilm-i hâllerini öğretmek, onların harâm işlemelerine mâni' olmaktır. Bunların her ikisi de, üç dürlü yapılır. Birincisi, beden ile yapmaktır. Beden ile ya'nî her dürlü harb vâsıtaları ile cihâd yapmak, islâmiyyetden haberleri olmayarak, başkalarından görmekle veya zâlimlerin, sömürücülerin baskıları ve işkenceleri ve aldatmaları ile küfre sürüklenmiş olan zevallılara islâmiyyeti bildirmeğe engel olan diktatörlere, emperyalist güçlere karşı olur. En modern harb vâsıtaları ile dövüşerek, bu zâlim diktatörlerin, emperyalistlerin güçleri, kuvvetleri yok edilerek, bunların pençeleri, baskıları altında inleyen zevallı milletler esâretten, kölelikten kurtarılır. Bunlara islâmiyyet öğretilerek, seve seve müslimân olmaları teklîf olunur. Kabûl etmezlerse, müslimânlarla birlikde islâm dîninin âdil, hürriyyetçi ve eşitlik emr eden emrleri altında, müslimânlarla aynı haklara mâlik olarak ve kendi dinlerinin icâblarını ve ibâdetlerini serbestce yapmak sûretiyle yaşamalarına izin verilir. Bu silâhlı cihâd, muhârebeyi yalnız devlet yapar. Ya'nî devletin ordusu, savunma kuvvetleri yapar. Devletin emri, bilgisi, izni olmadan hiçbir müslimânın kâfirlere saldırması, eşkıyâlık yapması câiz değildir. Devletin sulh yaptığı kâfirlerden birini öldüren müslimânı, islâm dîni en ağır cezâyâ çarpdırmaktadır. Görülüyor ki, islâm dîninde, cihâd demek, memleketleri yıkmak, insanları öldürmek demek değildir. İnsanlara islâmiyyeti tanıtarak, kendiliklerinden seve seve müslimân olmalarına çalışmak demektir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâm "radiyallahü teâlâ anhüm ecma'in" ve hakîkî müslimân olan islâm devletleri, meselâ Osmânlılar, hep böyle cihâd etdiler. Güçsüz, sa-

vunmasız insanlara saldırmadılar. Bu insanlara islâmiyyetin ulaştırılmasına, tanıtılmasına mâni' olan, islâm düşmanı, kâfir diktatörlerle, emperyalistlerle ve müslimân ismini taşıyan bid'at sâhibi bölücülerle harb ederek, bunların sömürücü, ezici güçlerini yok ettiler. Bu işkence güçlerinin altında inleyen insanları kurtararak hürriyete kavuşturdular. Onlara islâmiyyeti öğretip, kendiliklerinden seve seve hakîkî müslimân olmalarına, ebedî se'âdete kavuşmalarına sebep oldular.

İslâm devletinin, islâm ordusunun, ikinci vazîfesi müslimânları ve islâm dînini yok etmek için, islâm memleketlerine saldıran kâfirlere ve sapık inançlı bölücülere karşı cihâd ederek, müslimânları ve islâm dînini korumaktır. Allahü teâlâ, Enfâl sûresinde, islâm devletinin, kâfir memleketlerinde yapılan harb silâhlarını araştırpıp, öğrenip, bunların hepsini, sulh zemânında yapmalarını emr ediyor. Bunları yapmayan bir hükûmet, islâmiyyete uymamış olur. Düşmanların hücumlarına cevâb veremeyip, binlerce müslimânın şehîd olmasına ve islâmiyyetin za'îflmesine sebep olur.

İslâm cihâdının ikinci şekli, her dürlü neşr vâsıtası ile islâmiyyeti insanlara yaymak, duyurmaktır. Bu cihâdı, islâm âlimleri yapar ve islâm devletinin yardımı ve kontrolü ile yapılır. Asrımızda islâm düşmanı olan kâfirler, misyonerler, masonlar, komünistler ve mezhebsizler, her dürlü neşr organları ile islâmiyyete saldırıyorlar. Yalanlarla, iftirâlarla insanları, hattâ câhil müslimânları aldatarak, islâm dînini yok etmeğe çalışıyorlar. Şimdi, hristiyanların, onbir süâl uydurarak, bütün islâm memleketlerine götördüklerini 1992 senesinde haber aldık. Bengladeşdeki islâm âlimleri, bunlara cevâb yazarak, papazları rezîl etmişlerdir. İstanbuldaki **(Hakikat Kitâbevi)**, bu cevâbları, **(El-Ekâzib-ül-cedîde-tül-hristiyanıyye)** ismi altında, **(Essırât-ul-müstekîm)** kitâbına ilâve ederek, bütün dünyâya göndermekdedir. **(Kâdiyânî)**, ya'nî ahmedîler ve **(Behâîler)** ve **(Mevdûdîciler)** ve **(Tebliğ-i cemâ'atcılar)** ve **(Seleficiler)**, **(Mezhebsizler)** ve **(Vehhâbîler)**, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden yanlış ve bozuk ma'nâlar çıkararak, islâmın doğru yolundan ayrılıyorlar. Bu sapıkların taşkınlık yapanları kâfir [Allaha düşman] oluyorlar. Bunların hepsi basın yolu ile, kitâblar, mecmû'alar, risâleler çıkararak ve radyolarla bozuk inanışlarını yayıyorlar. Bunu yapmak için milyonlar sarf ediyorlar. Bir yandan, **(Ehl-i sünnet)** veya **(Sünnî)** denilen hakîkî müslimânları aldatarak islâmiyyeti içerden yıkıyorlar. Diğer taraftan da, islâmiyyeti bütün dünyâya yanlış olarak tanıtıyorlar. Müslimân olmak isteyen yabancılar, bu çeşidli propagandalar karşısında ne yapacaklarını şaşıyorlar. Yâ, müslimân olmaktan vazgeçiyorlar, yâhud

yanlış, bozuk bir yola girerek, müslimân olduklarını sanıyorlar.

İslâmın iç ve dış düşmanlarının yıkıcı, aldatıcı propagandalarına karşı Ehl-i sünnet âlimlerinin, hakîkî müslimânlığı ya'nî Muhammed aleyhisselâmın ve Eshâb-ı kirâmın “radiyallahü teâlâ an-hüm ecma'in” yolunu, neşr vâsıtaları ile bütün dünyâya yaymaları, günümüzün en kıymetli cihâdıdır.

Cihâdın üçüncü kısmı, düâ ile yapılan cihâddır. Bütün müslimânların bu cihâdı yapmaları farz-ı ayndır. Bu cihâdı yapmamak, büyük günâh olur. Bu cihâdı yapmak, cihâdın birinci ve ikinci kısımlarını yapanlara düâ etmekle olur. Leşker-i gazâ, leşker-i düânın yardımına muhtâcdır. İhlâs ile yapılan düâ muhakkak kabûl olur.

Cihâdın yukarda yazılı üç kısmını da, Allahü teâlânın yardımı-na güvenerek ve dînine uyarak yapanlara, Allahü teâlâ muhakkak yardım eder. Cihâda hâzırlanmayıp, lâzım olan en yeni silâhları, kuvvetleri önceden te'mîn etmeyip, çalışmadan, birbirimizle sevişmeden, oturduğumuz yerde yapılan düâları Allahü teâlâ kabûl etmez. Düânın kabûl olması için, önce sebeplerine yapışmak lâzımdır. Tevekkül de böyledir. Cihâdda muvaffak olmak için, islâmiyete uymak lâzım olduğunu bildirdik. İslâmiyyet, cihâda önceden hâzırlanmağı emr ediyor. Cihâdın birinci kısmını yapabilmek için, en modern harb vâsıtalarının her çeşidini önceden hâzırlamak ve bunların kullanılmasını öğrenmek ve kumandana, hükûmete tâbî' olmak, bölücülük yapmamak lâzımdır. Kuvvet komutanlıklarının vakflarına her müslimânın elinden geldiği kadar çok para hediye etmeleri lâzımdır. Cihâdın ikinci kısmını yapan Ehl-i sünnet âlimlerine ve bunları besleyen vakflara, kuruluşlara da yardım etmek, mal ile cihâd etmek olur. Beden ile ve mâl ile, para ile cihâd edenlere, Allahü teâlâ kıyâmetde Cenneti va'd ediyor. Alî Muhammed Belhî, h.1411 baskılı, fârisî (Müftiy-yi mücâhid) kitâbında cihâdı uzun anlatmaktadır.]

Hadîs-i şerîfde, (Ni'mete kavuşmuş olanlardan, tevâdu' gösterenlere ve kendilerini kusûrlu bilenlere ve halâldan kazanıp, hayırlı yerde sarf edenlere ve fıkıh bilgileri ile hikmeti ya'nî tesavvufu birleştirenlere ve halâla harâma dikkat edenlere ve fakîrlere merhamet edenlere ve işlerini Allah rızâsı için yapanlara ve huyu güzel olanlara ve kimseye kötülük yapmayanlara ve ilmi ile amel edenlere ve mâlının fazlasını dağıtıp, lâfının fazlasını saklayanlara müjdelersun) buyuruldu.

Alay etmek için ve münâfıklık yaparak, riyâ yaparak, mâla, mevki'e kavuşmak için yâhud korkduğu için yapılan tevâdu' da, kötü huydur. Bu kötü huydan kurtulmak için, buna sebep olan kö-

tülüklerden kurtulmak lâzımdır. Böyle kötü sebeplerden kurtulan kimsenin tevâdu’u, güzel huy olur.

İLMİN VE ÂLİMLERİN KIYMETİ

Fârisî (RİYÂD-UN-NÂSİHÎN) 356.cı sahîfesinden başlayarak diyor ki^[1]:

(Mîrsâd-ül-ibâd minel-mebde-i ilel-me’âd)^[2] de yazılı hadîs-i şerîfde, (Âlimler arasında kıymet bulmak için ve câhilliler ile mücâdele için ve her yerde meşhûr olmak için din bilgisi öğrenen ilm adamı, Cennetin kokusunu bile duymayacaktır) buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfden anlaşılıyor ki, mal toplamak ve bir mevki’ elde etmek ve hayvânî arzûlarına kavuşmak için ilm öğrenen ve ilmi ile amel etmeyen kimse, islâm âlimi değildir. Diğer bir hadîs-i şerîfde, (Dünyalık ele geçirmek için, ilm öğrenen, dünyâda mal ve mevki’ elde eder. Âhıretdeki kazancı ancak Cehennem ateşi olur). Böyle ilmin fâidesi yoktur. Böyle ilmden kaçmak lâzımdır. Nitekim hadîs-i şerîfde, (Yâ Rabbî! Beni fâidesiz ilmden koru!) buyuruldu. Bir müslimânın öğrenmesi lâzım olan bilgilere (İslâm ilmleri) denir. İslâm ilmleri iki nev’dir. (Din bilgileri) ve (Fen bilgileri). Dinde reformcular, din bilgilerine (Skolastik bilgiler), fen bilgilerine (Rasyonel bilgiler) diyorlar. Fâidesiz ilm iki dürlüdü: Birincisi, yukarıda bildirilen Cehennemlik olanların öğrendikleri din bilgileridir. İkincisi, din bilgileri ile birlikte olmıyan fen bilgileridir. [Eski Romalıların yehûdîlere yaptıkları arslanlar mezâlimi ve orta çağda hristiyanların Filistinde müslimânlara yaptıkları korkunc saldırılar ve Hitlerin Avrupadaki ve Rus, Çin komünistlerinin Asyada milyonlarca insanın canlarına kıydıkları nükleer silâhları ve ingilizlerin, milletleri aldatarak, kardeşi kardeşe boğdurdıkları saldırılar, hep bu fen bilgileri ile yapıldı.] Allahü teâlâ, fen bilgilerinde ilerlemiş olan bu canavar insan düşmanlarını eşeklere benzetmekte, (Tevrâtı [ve İncîli] yüklenmiş eşek gibidirler) demektedir. İslâm ahlâkından haberleri olmıyan bu zâlim fen adamları, Hak yolunda değildir. Hak teâlâ bunlardan râzı değildir. [(Künûz-üd-dekâk)daki hadîs-i şerîfde (En iyiniz, Kur’âmı öğrenen ve öğretenidir) buyuruldu.] (Mîşkât) kitâbında diyor ki, (Her müslimân erkeğin ve kadının, islâm bil-

[1] (Riyâd-un-nâsîhîn) fârisî kitâbını Muhammed Rebhâmî 835 h.de yazmıştır. 1313 de Bombayda basılmış, 1994 de Hakikat Kitâbevi tarafından ikinci baskısı yapılmıştır.

[2] (Mîrsâd-ul-ibâd) müellifi Necmüddîn Ebû Bekr Râzî, 654 de vefât etmiştir.

gilerini öğrenmeleri farzdır) hadîs-i şerîfi, Allahü teâlânın rızâsına uygun ilmleri öğrenmeği emr etmektedir. Uygun olmıyan kimse-lere ilm öğretmek, domuzlara altın ve inci tasma takmak gibidir. [Türkiye gazetesi 12 Hazîran 1995 târîhli takvîm yaprağında yazılı olan hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmete yakın hakîkî din bilgileri azalır. Câhil din adamları, kendi görüşleri ile fetvâ vererek, insanları doğru yoldan sapdırırlar)** buyuruldu.] Bir hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Bir zemân gelir ki, insanlar din adamından, sokakda rastladıkları eşek ölüsünden kaçır gibi kaçarlardır)**. Bu hâl, insanların hâllerinin bozuk, pis olacaklarını haber vermektedir. Çünkü, ilme Allahü teâlâ kıymet vermektedir. Fekat dünyâyâ tapınan ahmaklar, çocuk iken ana-baba terbiyesi almamış, mektebe gitmemiş, büyük yaşında iken de, hakîkî din âliminin sohbetinde bulunmakla veya bunların kitâblarını okumakla şerefelenememişlerdir. Dinlerinin noksan olması tehlikesinden korkmazlar ve hakîkî din âlimlerinin kitâblarından okuyup öğrenmezler. Bunların tek düşünceleri, para, mal toplamak ve mevkî' elde etmektir. Halâlden mi, harâmdan mı geldiğini hiç ayırd etmezler. Hakkı bâtıldan ayırmazlar. İlmin ve hakîkî din âlimlerinin kıymetini bilmezler. Hakîkî din adamlarının va'zları, kitâbları, bunların nazarında, hayvân pazarında güzel kokular satan attâr ve körlere ayna satan kimse gibidir. Ebû Leheb gibi kimseye **(Tâhâ)** sûresini okumak ve sokak serserisinin cebine inci, mercan doldurmak ve bir köre sürme hediye etmek, akllı kimsenin yapacağı şey değildir. Allahü teâlâ, böyle boş kafalı kimseye **(Bunlar hayvân gibidir, hattâ dahâ aşağıdırlar)** buyurdu. Enes bin Mâlikin haber verdiği hadîs-i şerîfde, **(Âlime haksız olarak hakâret eden kimseyi, Allahü teâlâ, bütün insanlar arasında hakîr, rezîl eder. Âlime hurmet eden kimseyi, Allahü teâlâ, Peygamberler gibi azîz eder, şereflendirir)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, âlimin sesinden yüksek sesle konuşursa, Allahü teâlâ, onu dünyâda ve âhıretde hakîr eder. Eğer pişmân olur, tevbe ederse afv olur.)** Görülüyor ki, hakîkî âlimlere hurmet etmek lâzımdır. Şi'r:

Bir damla sudan yaratıldın unutma!

Sakin kendini âlimlerle bir tutma!

Bak, ne buyurdu Mustafâ:

(Âlime yapılan hurmet, hurmet etmek olur bana!)

İyi bil ki, insanı dalâletden, kötü yoldan ilm ve âlimler kurtarıır. Rehber olmadan doğru yola kavuşamaz. Bunun için, Ehl-i sünnet âlimlerini ve bunların yazdığı doğru din kitâblarını arayıp, bulmak lâzımdır. Yüce Peygamber Mûsâ aleyhisselâm, ilmin en yüksek derecesinde olduğu ve Allahü teâlâ ile konuşmak şerefi-

ne kavuşduğu ve Allahü teâlânın muhabbet şerbetinden içtiği hâlde, ilm edinmek için, Hızır aleyhisselâma kendi talebesi olan Yûşa' aleyhisselâm ile geldiği, **(Kehf)** sûresinde bildirilmektedir. Mûsâ aleyhisselâm mantuk ilminin üstâdı iken, Hızır aleyhisselâmdan ilm öğrenmeğe geldi. Buhârî tefsîri, bunu uzun anlatmaktadır. O hâlde, ey kardeşim! Kıymetli ömrünü ilmden ve âlimden dahâ kıymetli olan birşey buldun da, ona mı sarf ediyorsun? Bilmiyormusun ki, dînimiz ilme kıymet vermeği ve âlimlere hurmet etmeği ve Allah yolunda olanlarla berâber bulunmağı emr etmektedir. Bunun için, kıymetli ömrünü fâidesiz şeylerle geçirme! Hadîs-i şerîfde, **(Doğru ilm sâhibi olan ve ilmi ile amel eden bir âlim ile Peygamberler arasında bir derece fark vardır. Bu bir derece, peygamberlik makâmıdır)** buyuruldu. Bu se'âdete kavuşmak için, ilm öğrenmeğe çalışmak lâzımdır. Şi'r:

***Ey ilm öğrenmekde olan mes'ûd kimse!
Ömrünün bir dakîkasını boş geçirme!
Bu nasîhatımın kıymetini bil!
Pîşmân olur kıymet bilmiyen kimse!***

Hikâye: İmâm-ı Ebû Yûsûf Kâdînın onbeş yaşında oğlu vardı. Oğlunu çok seviyordu. Ansızın vefât etdi. Talebesine (Defn işini size bıraktım. Ben üstâdımın dersine gidiyorum. Bugünkü dersi kaçırmıyayım) dedi. İmâmı vefâtından sonra rû'yâda gördüler. Cennetde, büyük bir köşkün karşısında duruyordu. Köşkün yüksekliği Arşa varmıştı. Bu köşk kimindir denildikde, benimdir buyurdu. Buna nasıl kavuşdun denilince, (İlme ve ilm öğrenmeğe ve öğretmeğe olan muhabbetim ile) buyurdu. Ey kardeşim! Dünyâda ve âhiretde azîz olmak için, ilm öğren! Şi'r:

***Hep neşeli olmak için,
her yerde hurmet bulmak için,
ilm sâhibi olmağa çalış,
ilm tâcını taşımağa alış!***

Hikâye: Bu fakîrin hocasının çocuklarının en büyüğü takvâ sâhibi idi ve çok âlim idi.^[1] Vefât ederken, babası yasdığı başında idi. Vefât edince, üstünü örttü. Medreseye gelip, bir cüz hadîs dersi verdi. Sonra medreseden çıkıp defn işine başladı. Dağlardan, her yerden gelen bir ses, (Oğlumun eceli geldi. Vefât etdi. Bu iş,

[1] **(Riyâd-un-nâsîhîn)** kitabının müellîfi, Mevlânâ Muhammed Rebhâmîdir. Bunun üstâdı Allâme Muhammed Celâl Kayinî Sümme Hirevîdir.

Allahü teâlânın rızâsı ile olduğu için, ben de râzı oldum. Başka bir câre bilmiyorum. Allahü teâlânın kazâsı ve emri böyle oldu) diyor-du. Hassân bin Atıyyenin “radiyallahü anh” rivâyet ettiği hadîs-i şerîfde, **(Âlimin ölümüne üzülmeyen, münâfıktır. İnsanlar için, bir âlimin ölümünden dahâ büyük musîbet yoktur. Bir âlim ölünce, gökler ve göklerde olanlar, yetmiş gün ağlar)** buyuruldu. Hakîkî âlim vefât edince dinde bir yara açılır ki, kıyâmete kadar kapanmaz. Diğer bir hadîs-i şerîfde, **(Bir insan, yâ âlimdir, yâhud ilm öğrenmekte olan talebedir. Yâhud bunları sevmektedir. Bu üçünden başkaları ahırlarda uçan sinekler gibidir)** buyuruldu. Bu dördüncü dereceden olmamağa çalışınız! Şî'r:

***İnsanı Cehennemden kurtaran ilmdir.
Kimsenin senden alamyacağı mal ilmdir.
İlmden başka birşey isteme ki,
dünyâda ve âhuretde maksada kavuşduran ilmdir!***

Beldeci fetvâlarında diyor ki, İmâm-ı Sadr-üş-şehîd^[1] diyor ki, **(Hakîkî âlim ile alay edenin zevcesi boş olur)**. Bir âlime ahmak, câhil, domuz, eşek diyen ta'zîr olunur. Hakâret ederek söylerse, kâfir olur, zevcesi boş olur. İmâm-ı Muhammed buyuruyor ki, küfre sebep olan her kelimeyi söylemek de böyledir. İlme ve âlimlere hakâret eden kâfir olur. Allahü teâlâ hepimize fâideli ilm nasîb eylesin. Fâidesi olmayandan muhâfaza eylesin. Fâidesi olan ilm, Resûlullahdan gelen ilmdir. Bu ilmler, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılıdır.

TEZELLÜL

13 - Tevâdu'un aşırı mikdârına **(Tezellül)**, bayağılık, kendini aşağı tutmak denir. Tezellül harâmıdır. Başka harâmlarda olduğu gibi, bu da zarûret ile câiz olur. Dînini, cânını, mâlını, ırzını korumak, zâlimden kurtulmak, **(Zarûret)**dir. Meşakkat, harâc bulunca, kolaylık aramak, câiz olur.

Tezellül, kötü huylardan biridir. Bir âlimin yanına bir kunduracı geldiği zemân, âlimin ayağa kalkıp, yerine bunu oturtması ve gideceği zemân kapıya kadar yanında yürümesi ve kunduralarını önüne koyması tezellüle bir misâldir. Yalnız ayağa kalkıp otursaydı, ona yer gösterseydi ve işini, hâlini ve niçin geldiğini sorsaydı ve sâillerine güler yüzle cevâb verseydi ve da'vetini kabûl etseydi ve sıkıntısını giderecek şey yapsaydı, tevâdu' göstermiş olurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşini sıkıntıdan kurtarana [nâ-**

[1] Sadr-üş-şehîd Hüsâmeddîn Ömer, 536 da Semerkandda şehîd oldu.

file] **hac ve umre sevâbı verilir**) buyuruldu. Hazret-i Hasen “radı-yallahü teâlâ anı”, Sâbit Benânîye “rahime-hullahü teâlâ” bir hâ-cetini yapmasını diledi. Câmi’de i’tikâf ediyorum, başka zemân yaparım deyince, din kardeşinin ihtiyâcını gidermek için gitme-nin, [nâfile] hac sevâbından dahâ hayrlı olduğunu bilmiyor mu-sun dedi. Mevkî’ sâhiblerinin, muhtâc olanlara ve hocaların tale-belerine, makâmları ile ve mâlları ile yardım etmelerinin çok se-vâb olması, bu hadîs-i şerîfe dayanmaktadır. Nafakası, ya’nî bir günlük yiyeceği, içeceği olan kimsenin dilenmesi, tezellül olur, harâm olur. Bunun, bir günlük nafakası olmayan, başka bir kim-se için veyâ borçlu için yardım toplaması tezellül olmaz. Fazla hediye almak için, az bir şeyi hediye vermek de, tezellül olur. Âyet-i kerîme böyle hediye vermeyi men’ etmektedir. Alınan hediyyenin karşılığını bundan fazla vermek efdaldır. Fekat fazla karşılık için hediye vermek câiz değildir. Da’vet olunmadan zi-yâfete gitmek de tezellüldür. Hadîs-i şerîfde, **(Da’vet edilen yere gitmemek günâhdır. Da’vet olunmadığı yere gitmek hırsızlık et-mek olur)** buyuruldu. Nikâh sâhibinin da’vet ettiği yerde harâm şeyler yoksa, bu da’vete gitmek vâcib olur. Başka da’vetlere git-mek sünnettir. Riyâ ve iftihâr için ya’nî gösteriş ve övünmek için yapılan da’vetlere gitmek câiz değildir. Bir menfe’ate kavuşmak düşüncesiyle, devlet adamları ile, hâkimlerle, zenginlerle arka-daşlık yapmak tezellül olur. Zarûretin müstesnâ olduğu yukarıda bildirilmişdi. Böyle kimselerle karşılaşınca ve bunlara selâm ve-rirken eğilmek ve secde etmek de tezellüldür. Büyük günâhdır. İbâdet için eğilmek küfr olur. Yehûdîlerin selâm vermelerine benzemek olur. [Fakîr, muhtâc demektir. İslâmiyyetde, havâyıc-ı asliyyesinden mâ’adâ, kurban nisâbı mikdârı malı olmıyana **(Fa-kîr)** denir. Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” Allahü teâlâdan istediği ve övündüğü fakîrlik, her zemân, her işde, Alla-hü teâlâyâ muhtâc olduğunu bilmektir. Abdüllah Dehlevî “rahi-me-hullahü teâlâ”, **(Dürr-ül-me’ârif)** kitâbında buyuruyor ki, (Tesavvufda fakîr, murâdı olmıyan, ya’nî Allahü teâlânın rızâsın-dan başka dileği olmıyan demektir). Böyle olan kimse nafaka olmayınca, sabr ve kanâ’at eder. Allahü teâlânın fi’linden ve irâ-desinden râzı olur. Allahü teâlâ emr ettiği için rızık kazanmağa çalışır. Çalışırken, ibâdetlerini terk etmez ve harâm işlemez. Ka-zanırken de, kazandığını sarf ederken de, islâmiyyete uyar. Böy-le kimseye zenginlik de, fakîrlik de fâideli olur. Dünyâ ve âhiret se’âdetine kavuşmasına sebep olur. Fekat, nefsinde uyarak, sabr ve kanâ’at etmiyen kimse, Allahü teâlânın kazâ ve kaderine râ-zı olmaz. Fakîr olunca, az verdin diye, i’tirâz eder. Zengin olur-

sa, doymaz, dahâ ister. Kazandığını harâmlara sarf eder. Zenginliği de, fakîrlîği de, dünyâda ve âhîretde felâketine sebep olur.]

Her san'atı ve ticâreti yapmak, ma'âş, ücret karşılığında mubâh olan işleri yapmak, meselâ çobanlık, bağcevanlık yapmak, inşâatda ve hafriyâtda çalışmak ve sırtında yük taşımak tezellül değildir. Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” ve Velîler “rahime-hümullahü teâlâ” bunları yapmışlardır. Kendinin ve çocuklarının nafakasını te'mîn için çalışmak farzdır. Başkalarına yardım için her türlü kazanç yolunda çalışarak dahâ fazla kazanmak mubâhdır. İdrîs aleyhisselâm terzilik yapardı. Dâvüd aleyhisselâm demircilik yapardı. İbrâhîm aleyhisselâm zir'at ve kumaş ticâreti yapardı. İlk olarak kumaş dokuyan Âdem aleyhisselâmdır. [Din düşmanları, ilk insanların ot ile örtündüklerini, mağarada yaşadıklarını yazıyorlar. Bu yazılarının hiçbir vesîkası yoktur.] İsâ aleyhisselâm kunduracılık yapardı. Nûh aleyhisselâm marangozluk, Sâlih aleyhisselâm çantacılık yapardı. Peygamberlerin çoğu “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” çobanlık yapmışdır. Hadîs-i şerîfde, **(Evinin ihtiyâclarını alıp getirmek kibrsizlik alâmetidir)** buyuruldu. Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” mal satmış ve satın almışdır. Satın alması dahâ çok olmuştur. Ücret ile çalışmış ve çalışdırmışdır. Mudârebe şirketi ve ortaklık yapmışdır. Başkasına vekîl olmuş ve vekîl yapmışdır. Hediye vermiş ve almışdır. Ödünç ve âriyyet mâl almışdır. Vakf yapmışdır. Dünyâ işi için kimseye kızmamış, incitecek şey kimseye söylememişdir. Yemîn etmiş ve etdirmişdir. Yemîn ettiği şeyleri yapmış, yapmayıp keffâret verdiği de olmuştur. Latîfe yapmış ve söylemiş, latîfeleri hep hak üzere ve fâideli olmuştur. Yukarıda sayılanları yapmaktan çekinmek, utanmak, kibr olur. Çok kimseler burada yanılırlar. Tevâdu' ile tezellülü birbiri ile karışdırırlar. Nefs, burada çok kimseleri aldatır.

***Gel ey gurbet diyârında, esîr olup kalan insan.
Gel, ey dünyâ harâbında, yatıp, gâfil olan insan!***

***Gözün aç, etrâfa bir bak, nice beğler gelip geçti.
Ne mecnûndur bu fânîye, gönül verip, duran insan!***

***Kafesde bülbüle şeker verirler, fekat hiç durmaz.
Aceb niçin karâr eder, bu zindâna giren insan!***

***Aklını başına topla, elinde var iken fırsat.
Sonsuz azâb çekecektir, (Adam sen de) diyen insan!***

U C B

14 - Kötü huyların ondördüncüsü ucbdur. Ucb, yaptığı ibâdetleri, iyilikleri beğenerek, bunlarla övünmektir. Yapdığı ibâdetlerin, iyiliklerin kıymetini bilerek, bunların elden gitmesini düşünererek korkmak, üzülmek uc b olmaz. Yâhud, bunların Allahü teâlâdan gelen ni'metler olduğunu düşünerek, sevinmek de, uc b olmaz. Bunların Allahü teâlâdan gelen ni'metler olduğunu düşünmiyerek kendi yaptığını, kazandığını sanarak sevinmek, kendini beğenmek, uc b olur. Ucbun zıddına **(Minnet)** denir. Minnet, ni'mete kendi eliyle, kendi çalışmasıyla kavuşmadığını, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı olduğunu düşünmektir. Böyle düşünmek, uc b tehlikesi olduğu zaman farz olur. Diğer zemanlarda ise mütehabdır. İnsanı ucba sürükliyen sebeplerin başında cehâlet ve gaflet gelmektedir. Bu ucbdan kurtulmak için, her şeyin Allahü teâlânın dilemesi ile ve yaratması ile meydana geldiğini ve akl, ilm, ibâdet etmek, mâl ve mevki' gibi kıymetli ni'metlerin, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı olduklarını düşünmek lâzımdır. **(Ni'met)**, insana fâideli olan, tatlı gelen şey demektir. Bütün ni'metleri gönderen Allahü teâlâdır. Ondak başka yaratıcı ve gönderici yoktur. Eshâb-ı kirâmdan ba'zıları "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'in", Huneyn gazâsında, askerın çokluğunu görerek, artık biz hiç mağlûb olmayız dedi. Bu sözler Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek kulağına gelince, üzüldü. Bunun için, harbin başlangıcında nusret-i ilâhî yetişmeyip, mağlûbiyyet başladı. Sonra, Cenâb-ı Hak merhamet ederek, zafer nasîb eyledi. Dâvüd aleyhisselâm, düâ ederken, (Yâ Rabbî! Evlâdlarımdan birkaçının nemâz kılmadığı hiçbir gece yoktur ve oruc tutmadığı hiçbir gün geçmemiştir) demişdi. Buna karşılık Allahü teâlâ, **(Ben dilemeseydim, kuvvet ve imkân vermeseydim, bunların hiçbirini yapılamazdı)** buyurdu. Dâvüd aleyhisselâmın bu sözü gayret-i ilâhiyyeye dokundu, târîh kitâblarında yazılı olan sıkıntılarının başına gelmesine sebep oldu. Kibre sebep olan şeyleri yukarda bildirmişdik. Bunlar ucba da sebep olurlar. Allahü teâlânın ni'metlerine şûkr etmek de, büyük bir ni'mettir.

Ucbun zararları, âfetleri çokdur: Kibre sebep olur. Günâhları unutmağa sebep olur. Günâh kalbi karartır. Günâhlarını düşünen kimse, ibâdetlerini büyük görmez. İbâdet yapmanın da, Allahü teâlânın lutfu, ihsânı olduğunu düşünür. Ucb sâhibi, Allahü teâlânın mekrini ve azâbını da unuttur. Başkalarından istifâde etmekden mahrûm kalır. Kimse ile meşveret etmez, danışmaz.

Hadîs-i şerîfde, **(Üç şey, insanı felâkete sürükler: Buhl, hevâ**

ve ucb). Buhl sâhibi, ya'nî hasîs kimse, Allaha karşı ve kullara karşı olan hakları ve vazîfeleri ödemekden mahrûm olur. Hevâsına, ya'nî nefsinin arzûlarına uyan ve ucb sâhibi olan, ya'nî nefsinin beğenen kimse, muhakkak helâka, felâkete dâcâr olur. İmâm-ı Muhammed Gazâlî “rahime-hullahü teâlâ” buyurdu ki, (Bütün kötülüklerin başı, kaynağı üçdür: Hased, riyâ, ucb. Kalbini bunlardan temizlemeğe çalış!) Ucb sâhibi, hep ben, ben der. Toplantılarda baş tarafda bulunmak ister. Her dürlü sözünün kabûl olunmasını ister.

Hadîs-i şerîfde, **(Günâh işlemezseniz, dahâ büyük günâha yakalanmanızdan korkarım. O da, ucbdur)** buyuruldu. Günâh işliyenin boynu bükük olur. Tevbe edebilir. Ucb sâhibi, ilmi ile, ameli ile mağrûr olur. Egoist olur. Tevbe etmesi güç olur. Günâh işliyenlerin iniltileri, Allahü teâlâyâ, tesbîh çekenlerin övünmesinden iyi gelir. Ucbun en kötüsü, hatâlarını, nefsinin hevâsını beğenmektir. Hep nefesine uyar. Nasîhat kabûl etmez. Başkalarını câhil sanır. Hâlbuki, kendisi çok câhildir. Bid'at sâhibleri, mezhebsizler böyledirler. Bozuk, sapık i'tikâdlarını ve amellerini, doğru ve iyi bilip, bunlara sarılmışlardır. Böyle ucbun ilâcı çok güçdür. Mâide sûresinin, **(Kendinize bakınız. Kendiniz doğru yolda oldukca, başkalarının sapıtması size zarar vermez!)** meâlindeki yüzsekizinci âyet-i kerîmesinin ma'nâsını Resûlullahdan sordular. Cevâbında, **(İslâmiyyetin emrlerini bildiriniz ve yasak ettiklerini anlatınız! Bir kimse ucb eder, sizi dinlemezse, kendi hâlinizi islâh ediniz)** buyurdu. Ucb hastalarının ilâcını hâzırhyan âlimler, Ehl-i sünnet âlimleridir. Fekat bu hastalar hastalıklarını bilmedikleri, kendilerini sıhhatli sandıkları için, bu tabîblerin nasîhatlerini, ilmlerini kabûl etmezler, felâketde kahrılar. Hâlbuki bu âlimler, Resûlullahdan “sallallahü aleyhi ve sellem” aldıkları ilâcları, hiç değışdirmeden, bozmadan sunmaktadırlar. Câhiller, ahmaklar, bu ilâcları, onların yaptıklarını sanır. Hak yolda bulunduklarını zan ederek, kendilerini beğenirler.

H A S E D

15 - Kötü huyların onbeşincisi haseddir. Hased, kıskanmak, çekememektir. Allahü teâlânın ihsân ettiği ni'metin ondan çıkmasını istemektir. Fâideli olmıyan, zararlı olan birşeyin ondan ayrılmasını istemek, hased olmaz, **(Gayret)** olur. İlmîni, mâl, mevkı' ele geçirmek, günâh işlemek için kullanan din adamından ilmin gitmesini istemek gayret olur. Mâlini harâmımda, zulmda, islâmiyyeti yıkmakda, bid'atları ve günâhları yaymakda kullananın mâlinin yok olmasını istemek de, hased olmaz, din gayreti olur.

Bir kimsenin kalbinde hased bulunur, kendisi buna üzüldür, bunu istemezse, bu günâh olmaz. Kalbde bulunan hâtıra, düşünce, günâh sayılmaz. Hâtıranın kalbe gelmesi insanın elinde değildir. Kalbinde hased bulunmasından üzülmeyse veyâ arzûsı ile hased ederse, günâh olur, harâm olur. Bu hasedini sözleri ile, hareketleri ile belli ederse, günâhı dahâ çok olur. Hadîs-i şerîfde, **(İnsan, üç şeyden kurtulamaz: Sû-i zan, tayere, hased. Sû-i zan edince, buna uygun hareketde bulunmayınız. Uğursuz zan ettiğiniz şeyi, Allaha tevekkül ederek yapınız. Hased ettiğiniz kimseyi hiç incitmeyiniz!)** buyuruldu. Tayere, uğursuzluğa inanmaktır. Sû-i zan, bir kimseyi kötü zan etmektir. Bu hadîs-i şerîfden anlaşılıyor ki, kalbde hased hâsıl olması, harâm değildir. Bundan râzı olmak, devâmını istemek, harâm olur. **(Hadîka)**da diyor ki, (Kalbe gelen düşünce beş derecedir: Birincisi, kalbde durmaz, def' edilir. Buna (Hâcis) denir. İkincisi kalbde bir zemân kalır. Buna (Hâtır) denir. Üçüncüsü, yapmak ile yapmamak arasında tereddüd olunur. Buna (Hadîs-ün-nefs) denir. Dördüncü derecede, yapması tercih edilir. Buna (Hemm) denir. Beşinci derecede bu tercih kuvvetlenip, karâr verir. Buna (azm) ve (cezm) denir. İlk üç dereceyi melekler yazmaz. Hemm, hasene ise yazılır. Seyyie ise, terk edilirse, sevâb yazılır. Azm olursa, bir günâh yazılır). İşlemezse, bu da afv olur. Hadîs-i şerîfde, **(Kalbe gelen kötü şey söylenmedikçe ve buna uygun hareket edilmedikçe afv olur)** buyuruldu. İnsanın kalbine, küfr veyâ bid'at i'tikâdı olan bir düşünce gelince, bundan üzüldür ve hemen red ederse, bu kısa düşünce, küfr olmaz. Fekat, senelerce sonra kâfir olmağa karâr verirse, hattâ bunu bir şarta bağlarsa dahî, karâr verdiği anda kâfir olur. Senelerce sonra bir kâfir ile evlenmeğe niyyet eden kadın da böyledir.

[Harâmı işlemenin günâhı, işlemeğe karâr vermekten dahâ büyüktür. **(Harâm)**, Allahü teâlânın yasak ettiği şey demektir. Günâh, **(ism)** demektir. Ya'nî, harâm işleyene karşılık verilecek cezâ demektir. Günâh işlemek demek, cezâ ve azâb yapılmasına sebep olacak bir şey yapmak, ya'nî harâm işlemek demektir. **(Sevâb)**, iyilik ve ibâdet yapana âhîretde verilecek iyi karşılık, mükâfât demektir. Allahü teâlâ, dünyâda iyilik ve ibâdet yapanlara âhîretde sevâb vereceğini va'd etmiştir. İyilik ve ibâdet yapana âhîretde sevâb verilmesi, vâcib ve lâzım değildir. Allahü teâlâ, lutf ederek, merhamet ederek, bunlara âhîretde sevâb vereceğini va'd etmiştir. Allahü teâlâ, va'dinden dönmez, muhakkak yapar.]

Hadîs-i şerîfde, **(İnsan, harâm işlemeği kalbinden geçirir, Allahdan korkarak yapmazsa, hiç günâh yazılmaz. Harâmı işleyin-**

ce, bir günâh yazılır) buyuruldu.

Kâfir [Allaha düşman] olmağa ve bid'at sâhibi olmağa niyyet etmek harâmıdır. O anda, öyle olur. Çünkü, bu iki niyyetin kendileri kötüdür. Kendileri harâmıdır. Harâm işlemek düşüncesi ise, harâma sebep olduğu için kötüdür. Düşüncenin kendisi kötü değildir, bunu işlemek, yapmak kötüdür. Kötülüğü işlemeyince, harâmlığın ve günâhın kalkması, Allahü teâlânın merhametindendir ve Muhammed aleyhisselâm hurmetine, bu rahmet-i ilâhiyye onun ümmetine mahsûstur.

İnsan bir kimsede bulunan ni'metin ondan gitmesini istemeyip, kendisinde de bulunmasını isterse, hased olmaz. Buna **(Gıpta)** imrenmek denir. Gıpta güzel bir huydur. İslâmiyyetin ahkâmına, ya'nî farzları yapmağa ve harâmlardan sakınmağa ri'âyet eden, gözetken sâlih kimseye gıpta edilmesi vâcibdir. Dünyâ ni'metleri için gıpta etmek tenzihen mekrûh olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, mü'min kuluna gayret eder. Mü'min de mü'mine gayret eder)** buyuruldu. Allahü teâlâ, gayretinden dolayı, fuhşu harâm etmiştir. Allahü teâlâ, **(Ey Adem oğulları! Sizi kendim için yarattım. Herşeyi de sizin için yarattım. Senin için yarattıklarım, seni, kendim için yaratılmış olduğundan men' ve gâfil ve meşgûl etmesin)** buyurmuştur. Başka bir hadîs-i kudsîde, **(Seni kendim için yarattım. Başka şeylerle oyalanma! Rızıkna kefilim, kendini üzme!)** buyurmuştur. Yûsuf aleyhisselâmın, (Sultânın yanında benim ismini söyle!) demesi gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, senelerce zindanda kalmasına sebep oldu. İbrâhîm aleyhisselâmın, oğlu İsmâ'îlin dünyâyâ gelmesine sevinmesi, gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, bunu kurbân etmesi emr olundu. Allahü teâlânın çok sevdiklerine, ba'zı Evliyâyâ böyle gayret etmesi çok vâkı' olmuştur. **(Gayret)**, bir kimsede olan hakkına, onun başkasını ortak etmesini istememektir. Allahü teâlânın gayret etmesi, kulunun kötü, çirkin şey yapmasına râzı olmamasıdır. Kulun vazîfesi, dilediğini yapmak değildir. Ona kulluk etmektir. Onun emrlerine ve yasaklarına uymaktır. Her dilediğini yapmak, Allahü teâlâyâ mahsûstur. Yalnız Onun hakkıdır. Kulun kendi dilediğini yapması, günâh işlemesi, Allahü teâlânın hakkına ortak olmak olur. Mü'minin, günâh işlemekte, kendisine gayret etmesi lâzımdır. Bu da, günâh işlerken heyecânlanması, kalbinin çarpıntısı, sıkılması ile olur. Mü'minin kalbi, Allahü teâlânın evidir ve güzel huyların yeridir. Kalbinde kötü, çirkin düşüncelere yer vermek, çirkinleri güzellere ortak etmek olur. Kalbin buna râzı olmaması, çarpınarak mâni' olması, gayret olur. Ensârın reîsi olan Sa'd bin Ubâde "radıyallahü teâlâ anh", Yâ Resûlallah "sal-

lallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Zevce mi yabancı erkeklerle bir yatakta görsem, dört şâhid görmeden öldüremez miyim? dedikde, **(Evet, öldüremezsin)** buyurdu. Sa’d buna cevâben, dört şâhid lâzım ise de, buna tahammül edemem. Hemen öldürürüm, deyin ce, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, **(Reîsinizin sözünü işitiniz! O çok gayûrdur. Ben ondan dahâ çok gayûrum. Allahü teâlâ, benden dahâ çok gayretlidir)** buyurdu. Ya’nî böyle gayret olmaz. Ben ondan dahâ gayretli olduğum hâlde, islâmiyyetin dışına çıkmam. Allahü teâlâ, en çok gayretli olduğu hâlde, bu fuhsun cezâsını hemen vermez, demek istedi. Sa’dın haklı olan cezâyı vermekde acele etmesinin doğru olmadığına işâret buyurdu. Harâm işlerken gören her müslimânın ta’zir cezâsı yapması lâzımdır. Görenlerin, işlendikten sonra yapmaları câiz değildir. Bu zemân, ancak hükûmetin ve hâkimin ta’zir etmesi lâzım olur. Zinâ yaparken görüp öldürenin, mahkemede dört şâhid göstermesi lâzımdır. Yalnız yemîn etmesi kabul olunmaz. Dört şâhid getiremezse, kâtil, hâkim tarafından mahkûm edilir.

Kadının ortağına gayret göstermesi câiz değildir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, bir gece hazret-i Âişenin odasından çıktı. Hazret-i Âişe “radiyallahü teâlâ anhâ”, zevcelerinden birinin yanına gittiğini zan ederek gayret eyledi. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” gelince, üzüldüğünü anlayıp, **(Gayret mi eyledin?)** buyurdu. Benim gibi bir zevallı, senin gibi, varlıkların en şerefli, mahlûkların en merhametlisi bir zât için gayret etmez mi, dedi. Buna cevâb olarak, **(Şeytânın vesvesesine uymuşsun)** buyurdu. Benim yanımda şeytân mı var? Yâ Resûlallah! deyince, **(Evet var)** buyurdu. Ey Allahın Resûlü! Senin yanında da var mı? deyince, **(Evet benim yanımda da var. Fekat, Allahü teâlâ, beni onun vesveselerinden muhâfaza etmektedir)** buyurdu. Ya’nî, benim şeytânım müslimân olmuştur. Bana hayrlı şeyleri hâtırlatır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, kimseye ihsân etmediği iki ni’metini bana ihsân eyledi: Şeytânım kâfir idi. Onu müslimân yaptı. İslâmiyyeti yaymakda, bütün zevcelerimi bana yardımcı eyledi)** buyuruldu. Âdem aleyhisselâmın şeytânı kâfir idi. Zevcesi hazret-i Havvâ, Cennette şeytânın yemîn etmesine aldanarak, Âdem aleyhisselâmın hatâ etmesine sebep oldu.

İnsanların Allahü teâlâyı gayret etmeleri, harâm işlenmesini istememekle olur.

Hasedin zıddı **(Nasîhat)** etmektir. Allahü teâlânın bir kimseye verdiği ni’metin onda kalarak, dînine ve dünyâsına fâideli olmasını istemek demektir. Nasîhat etmek, bütün müslimânlara vâcibdir. Hadîs-i şerîfde, **(Hayra sebep olana, bunu yapanın ecir ka-**

dar sevâb verilir) ve **(Kendi için istediğini din kardeşi için de istemiyen kimse, îmân etmiş olmaz)** ve **(Dînin temeli nasîhatdır)** buyuruldu. Nasîhat vermek demek, Allahü teâlânın var olduğunu, bir olduğunu, bütün kemâl ve cemâl sıfatlarının Onda bulunduğunu, Ona lâıyk olmıyan sıfatların, aybların, kusûrların Onda bulunmadığını, hâlis niyyet ile Ona ibâdet etmek lâzım olduğunu, gücü yetdiği kadar Onun rızâsını almağa çalışılmasını, Ona isyân edilmemesini, Onun dostlarına muhabbet, düşmanlarına muhâlefet edilmesini, Ona itâ’at edenleri sevmegi ve isyân edenleri sevmemeği, ni’metlerini saymayı ve bunlara şükr etmeği, bütün mahlûklarına şefkat ve merhamet etmeği, Onda bulunmıyan sıfatları Ona söylememeyi bildirmek, Allahü teâlâ için nasîhat etmek olur. Şükr etmek, Allahü teâlânın gönderdiği ni’metleri islâmiyyete uygun kullanmak demektir. Kur’ân-ı kerîmde bildirilenlere inanmağı, emr edilenleri yapmağı, kendi aklı ile, görüşü ile uydurma tercemeler yapmamağı, Onu çok ve doğru olarak okumağı, Ona abdestsiz el sürmek câiz olmadığını, insanlara bildirmek, Kur’ân-ı kerîm için nasîhat etmek olur. Muhammed aleyhisselâmın bildirdiklerinin hepsine inanmak lâzım olduğunu, Ona ve ismine hurmet etmeği, Onun sünnetlerini yapmağı ve yaymağı, Onun güzel ahlâkı ile huylanmağı, Âlini ve Eshâbını ve ümmetini sevmegi bildirmek, Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” için nasîhat etmek olur. Ona saygı gösteren, Onun dînini muhâfaza eden, Onun dînine uymakda, ibâdet yapmakda kendilerine hürriyyet veren hükûmetlere yardım etmek, onlara doğruyu bildirmek, müsli-mânların hakkını gözetmelerini bildirmek, onlara isyân etmemek, kanûnlarına karşı gelmemek, onların islâmiyyete ve insanlara hizmet etmeleri için düâ etmek, arkalarında nemâz kılmak, kâfirlerle cihâdlarında mâl ile, cân ile ve düâ ile yardımlarına koşmak, zekât ve vergileri ödemek, silâh ile kimseye saldırmamak, zulm ve haksızlık yaptıklarında da isyân etmeyip, tatlılıkla onları doğru yola, adâlete getirmek, onlara yaltakçılık yapmamak, doğru yoldan ayrılımlarına sebep olmamak, hükûmet adamlarına karşı gelmemek lâzım olduğunu herkese bildirmek ve Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma’in” fıkıh kitâblarına, ilmi-hâl kitâblarına ve ahlâk kitâblarına uymak lâzım olduğunu bildirmek, devlet için nasîhat yapmak olur. İnsanlara dünyâda ve âhîretde fâideli olan şeyleri yapmak ve zarârlı olan şeyleri yapmamak lâzım olduğunu ve kimseye eziyyet etmemegi, kalb kırmamağı, bilmediklerini öğretmeği, kusûrlarını örtmeği, farzları emr etmeği, harâmlardan nehy etmeği, bunların hepsini tatlılıkla, acıyarak bildirmeği, küçüklere merhamet, büyüklere hurmet edilmesini, kendilerine yapılmasını istediklerini başkalarına da yapmalarını, ken-

dilerine yapılmasını istemediklerini başkalarına da yapmamalarını, onlara bedenleri ile, mâlları ile, yardım edilmesini bildirmek de, bütün insanlar için nasîhat etmek olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Müslimânlara yardım etmiyen, onların iyilikleri ve râhatları için çalışmıyan, onlardan değildir. Gece ve gündüz, Allah için ve Kur'ân-ı kerîm için ve Resûlullah için ve devlet reîsi için ve bütün müslimânlar için nasîhat etmiyen kimse de, bunlardan değildir)** buyuruldu.

Hased, ibâdetlerin sevâbını giderir. Hadîs-i şerîfde, **(Hased etmekden sakınınız. Biliniz ki, ateş odunu yok ettiği gibi, hased de hasenâtı yok eder!)** buyuruldu. Hased eden, onu gîbet eder, çekişdirir. Onun mâlına, canına saldırır. Kıyâmet günü, bu zulmlerinin karşılığı olarak, hasenâtı alınarak ona verilir. Hased edilendeki ni'metleri görünce, dünyâsı azâb içinde geçer. Uykuları kaçar. Hayr, hasenât işliyenlere, on kat sevâb verilir. Hased bunların dokuzunu yok eder, birisi kalır. Küfrden [Allaha düşman olmakdan] başka hiçbir günâh, hasenâtın sevâblarının hepsini yok etmez. Günâh olduğuna inanmıyarak veyâ islâmiyyete ehemmiyet vermiyerek harâm işlemek ve küfre, irtidâda sebep olan işleri yapmak, sevâbların hepsini yok eder. Çünkü, böyle yapanlar mürted olurlar. Hadîs-i şerîfde, **(Geçmiş ümmetlerden iki kötülük sizlere bulaşdı: Hased ve kazımak. Bu sözümle onların başlarını kazıdıklarını anlatmak istemiyorum. Dinlerinin kökünü kazıyıp yok ettiklerini söylüyorum. Yemîn ederim ki, îmânı olmıyan Cennete girmeyecektir. Birbiriniz ile sevişmedikçe, îmâna kavuşamazsınız. Sevişmek için, çok selâmlaşınız!)** buyuruldu.

[Selâmlaşmanın çok mühim olduğunu bu hadîs-i şerîf açıkca gösteriyor. Selâmlaşmayı emr ediyor. İki müslimân karşılaştınca, birisinin **(Selâmûn aleyküm)** demesi sünnetdir. Diğerinin cevâb olarak, **(ve aleyküm selâm)** demesi farzdır. Kâfirlere mahsûs kelimelerle selâmlaşmak ve el, beden hareketleri ile selâmlaşmak câiz değildir. Karşılaşan iki müslimân, birbirinden uzak olarak yürüyorlarsa, sesini işitemeyeceğini anladığı zemân, söylemekle birlikde, sağ eli kaşının kenârına kaldırmanın da câiz olduğu bildirilmiştir. Kâfirlere karşı başka kelimelerle selâmlaşarak, fitne çıkmasına mâni' olmalıdır. Fitneyi uyandırmak harâmdır. Bu harâma mâni' olmak çok sevâbdır.]

(Müslimânlar hayrlı olur. Hased edince hayr kalmaz) buyuruldu. Diğer bir hadîs-i şerîfde, **(Hased, nemîme ve kehânet sâhibleri benden değildir)** buyuruldu. Nemîme, fitne çıkarmak için, ara açmak için, insanlar arasında söz taşımaktır. Kehânet, bilmediğini söyleyerek bundan hükm, ma'nâ çıkarmaktır. [Bilinmiyen şey-

leri haber veren, falcılara (**Kâhin**) denir. Kâhine inanmamalıdır.] Bu hadîs-i şerîfden, hased edenin şefâ'atden mahrûm kalacağı anlaşılmaktadır. Ya'nî şefâ'at istemeğe hakkı olmayacaktır.

Hadîs-i şerîfde, (**Altı kimse, altı şeyden hesâba çekilip, mahşer yerinde azâb gördükten sonra, Cehenneme gireceklerdir: Devlet reîsleri zulmden, arablar kavmiyyet gayretinden, köy muhtarları kibrden, tüccâr hıyânetden, köylüler cehâletten, âlimler haseden**) buyuruldu. Ticâret ile meşgûl olanın, yalan söylemek, fâiz, hîle ve fâsîd bey' ile başkasının mâlını aşırarak ne demek olduklarını ve bu harâmlardan kurtulmanın çârelerini öğrenmesi lâzımdır. Köylülerin, ya'nî her müslimânın, Ehl-i sünnet i'tikâdını ve ilm-i hâlini bilmesi lâzımdır. Bu hadîs-i şerîf, hasedin din adamlarında dahâ çok bulunduğunu haber vermektedir. (**Tefsîr-i kebîr**)de diyor ki, (Hased on kısımdır. Bunların dokuzu din adamlarında bulunur. Dünyâ sıkıntıları on çeşiddir. Bunların dokuzu sâlihlerde bulunur. Zillet on kısımdır. Dokuzu yehûdîlerdedir. Tevâdu' on kısımdır. Dokuzu nasârâdadır. Şehvet on kısımdır. Dokuzu kadınlarda, biri erkeklerdedir. İlm on kısımdır. Biri Irâkdadır. İmân on kısımdır. Dokuzu Yemendedir. Akl on kısımdır. Dokuzu erkeklerdedir. Yer yüzünün bereketi on kısımdır. Dokuzu Şâmdadır). Fahreddîn-i Râzî hazretleri, bu tefsîrinde kendi zemânında olanları bildirmiştir. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" dünyâya teşrîf etmeden evvel, yehûdîler harb edecekleri zemân, (Yâ Rabbî! Göndereceğini va'd ettiğin ve en çok sevdiğini bildirdiğin, o şerefli Peygamber hurmetine) diyerek düâ ederlerdi. Düâları kabûl olup, Allahü teâlâ kendilerine yardım ederdi. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", insanları müslimân olmağa da'vet edince, kendisinin va'd edilen Peygamber olduğunu anladılar. Fekat hased ederek, kıskanarak inkâr etdiler. Hasedleri kendilerinin ve gelecek olan nesllerinin ebedî olarak felâkete, azâblara sürüklenmelerine sebep oldu.

Allahü teâlâ, şeytânın şerrinden korunmamızı emr ettiği gibi, hased edenin şerrinden de, sakınmamızı emr etti.

Hadîs-i şerîfde, (**Nî'met sâhiblerinden ihtiyâclarınızı, gizli olarak isteyiniz. Çünkü, nî'met sâhiblerine hased edilir**) buyuruldu. İhtiyâclarınızın karşılandığı meydâna çıkınca, hased olunursunuz. Sırrını saklıyan kimse, isterse, açığa çıkarır, isterse çıkar-maz. Sırrını açıklayan kimse, çok def'a söylediğine pişmân olur, üzülür. İnsan, söylemediği sözüne hâkimdir. İsterse söyler, istemezse söylemez. Söylediğinin ise, mahkûmudur. Keşki söylemeydim, der. Mâla, eşyâya emîn olan kimselerin çoğu, esrâra emîn olmazlar. (Zehebini ve zihâbını ve mezhebini gizli tut!) sö-

zû meşhûrdur. [Zeheb, altın, zihâb, i'tikâd, mezheb de, işlerde tutulan yol demektir.]

Hased etmek, Allahü teâlânın takdîrini değiştirmez. Boşuna üzülmüş, yorulmuş olur. Kazandığı günâhlar da, cabası olur. Mu'âviye “radiyallahü anı”, oğluna nasihat olarak, (Hasedden çok sakın! Hasedin zararları sende, düşmanıninkinden dahâ önce ve dahâ çok hâsıl olur) dedi. Süfyân-ı Sevri “rahmetullahi teâlâ aleyh” hased etmeyenin zihni açık olur, demiştir. Hiçbir hasedci murâdına kavuşmamıştır. Kimseden hurmet görmemiştir. Hased, sinirleri bozar. Ömrünün azalmasına sebep olur. Esmâ’î diyor ki, bir köylüye rastladım. Yüzyirmi yaşında idi. Çok yaşamasının sırrını sordum. (Çünkü, hiç hased etmedim) dedi. Ebülleys-i Semerkandî “rahmetullahi teâlâ aleyh” diyor ki, (Üç kimsenin düâsı kabûl olmaz: Harâm yiyenin, gîbet edenin, hased edenin).

Hased olunanın, dünyâda ve âhiretde, bundan hiç zararı olmaz. Hattâ fâidesi olur. Hased edenin ömrü üzüntü ile geçer. Hased ettiği kimsede ni'metlerin azalmadığını, hattâ arttığını görerek, sinir buhrânları geçirir. Hasedden kurtulmak için, ona hediiye göndermeli, nasihat vermeli, onu medh etmelidir. Ona karşı tevâdu' göstermelidir. Onun ni'metinin artmasına düâ etmelidir.

H I K D

16 - Hıkd, kalb hastalıklarının onaltıncısıdır. Hıkd, başkasından nefret etmek, kalbinde ona karşı kin, düşmanlık beslemektir. Kendine nasihat verenlere böyle kin beslemek harâmıdır. Ona hıkd değil, itâ'at etmek lâzımdır. O, Allahın emrini yerine getirmiştir. Onu sevmek, hurmet etmek lâzımdır. Zulm edene karşı hıkd harâm değildir. Bir alacaklı ölse, bunun hakkı vârislerine ödenmese, kıyâmetde ödetilir. Zâlimi afv etmek efdaldır. Uhud gazâsında Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” mubârek yüzü yaralanıp, mubârek diş kırılınca, Eshâb-ı kirâm “radiyallahü teâlâ anhum ecma'in” çok üzüldüler. Düâ et, Allahü teâlâ, cezâlarını versin dediler. **(La'net etmek için gönderilmedim. Hayr düâ etmek için, her mahlûka merhamet etmek için gönderildim) ve (Yâ Rabb! Bunlara hidâyet et. Tanımıyorlar, bilmiyorlar)** buyurdu. Düşmanlarını afv etdi. La'net etmedi.

Hadîs-i şerîfde, **(Sadaka vermekle mâl azalmaz. Allahü teâlâ, afv edenleri azîz eder. Allah rızâsı için afv edeni, Allahü teâlâ yükseltir)** buyuruldu. Gülâbâdî diyor ki, bu hadîs-i şerîfde bildirilen sadaka, farz olan sadaka demektir. Ya'nî zekât demektir. Tevâ-

du' edenin tâ'atlarına, ibâdetlerine, dahâ çok sevâb verilir. Günâhları, dahâ çabuk afv olunur. İnsanın yaratılışında, hayvânî rûhun ve nefsin arzûları bulunmaktadır. Mâlı, parayı sever. Gadab, intikam, kibr sıfatları görünmeğe başlar. Bu hadîs-i şerîf, bu kötü huyların ilâcını bildiriyor. Sadakayı, zekâtı emr ediyor. Afv ederek, gadabı, intikamı temizliyor. Hadîs-i şerîfde, afv etmek, mutlak olarak, şart-sız olarak bildiriliyor. Mutlak olan emr, mukayyedi göstermez. Ya'nî, bir şarta bağlamaz. Mutlak olan emr, umûmîdir. Birkaç şeye mahsûs değildir. Hakkını almak mümkün değilse de, afv etmek iyidir. Mümkün ise, dahâ iyidir. Çünkü, hakkını geri almağa kudreti var iken afv etmek, nefse dahâ güç gelir. Zulm edeni afv etmek, hilmin, merhametin ve şecâ'atin en üstün derecesidir. Kendisine iyilik etmiyene hediyeye vermek de, ihsânın en üstün derecesidir. Kötülük edene ihsânda bulunmak, insanlığın en yüksek derecesidir. Bu sıfatlar, düşmanı dost yapar. Îsâ aleyhisselâm buyurdu ki, (Diş kıranın dişı kırılır. Burnu, kulağı kesenin, burnu kulağı kesilir demişdim. Şimdi ise, kötülük yapana karşı, kötülük yapmayınız. Sağ yanağınıza vurana sol yanağınızı çeviriniz diyorum). Şeyh İbn-ül Arabî "kaddesallahü teâlâ sirre-hül-'azîz"^[1] diyor ki, (Kötülük edene iyilik yapan kimse, ni'metlerin şükürünü yapmış olur. İyilik edene kötülük yapan kimse, küfrân-ı ni'met etmiş olur). Hakkını alandan, yalnız hakkını geri almak, fazlasını almamak, (**İntisâr**) olur. Afv etmek, adâletin yüksek derecesi, intisâr ise, aşağı derecesidir. Adâlet, sâlihlerin en yüksek derecesidir. Afv etmek, ba'zan zâlimlere karşı aczi gösterebilir. Zulmün artmasına sebep olabilir. İntisâr, her zemân zulmün azalmasına, hattâ yok olmasına sebep olur. Böyle zemânlarda, intisâr etmek, afv etmekden dahâ efdal, dahâ sevâb olur. Hakkından fazlasını geri almak (**Cevr**), zulm olur. Cevr edenlere azâb yapılacağı bildirilmiştir. Zâlimi afv eden, Allahü teâlânın sevgisine kavuşur. Zâlimden hakkı kadar geri almak, adâlet olur. Kâfirlere karşı adâlet yapılır. Fekat gücü yetdiği hâlde afv etmek, güzel ahlâkdir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", bir kimsenin zâlime beddûa etdiğini görünce, (**İntisâr eyle-din!**) buyurdu. Afv eyleseydi, dahâ iyi olurdu. (**Berika**) birinci cildin sonundaki hadîs-i şerîfde, (**Üç şey kendisinde bulunan kimse, Cennete dilediği kapıdan girecektir: Kul hakkını ödeyen, her nemâzdan sonra onbir def'a ihlâs sûresini okuyan, kâtilini afv ederek ölen**) buyurulmuştur. Zülkarneyn, Peygamber değildi, diyen âlimler dedi ki, fekat ona Peygamberlerde bulunan sıfatlardan

[1] Muhyiddîn ibni Arabî 638 [m. 1240]da Şâm'da vefât etdi.

dördü verilmişdi. Bunlar, gücü var iken afv ederdi. Va'd ettiğini yapardı. Hep doğru söylerdi. Rızkını bir gün evvelden hâzırlamazdı. Zulmün çokluğu kadar afvın sevâbı çok olur.

Hıkdan hâsıl olan kötülükler, onbirdir: Hased, şemâtet, hicr, istisgâr [aşağı görmek], yalan, gîbet, sırrı ifşâ, alay etmek, eziyyet vermek, hakkı ödememek ve mağfirete mâni' olmak.

Hıkd eden kimse, iftirâ, yalan ve yalancı şahidlik ve gîbet ve sır ifşâ etmek ve alay etmek ve haksız olarak incitmek ve hakkını yimek ve ziyâreti kesmek günâhlarına yakalanır. **(Üç şey bulunmayan kimsenin bütün günâhlarının afv ve mağfiret olunması umulur: Şirke, küfre yakalanmadan ölmek, sihr yapmamak ve din kardeşine hıkd etmemek)** hadîs-i şerîfi, sihr yapmanın islâmiyyetde yeri olmadığını göstermektedir.

Sihr, büyü [Efsûn] yapmak olup harâmıdır. Sihr yapana fârisîde **(Câdû)** denir. Sihr vâsıtasiyle her dilediğini yapacağına inanırsa, kâfir olur. Sihrin te'sîrine inanmayan da kâfir olur. Sihrin, diğer ilâclar gibi, Allahü teâlâ dilerse te'sîr edebileceğine inanmalıdır. Her dilediğini, Allahü teâlânın yaratacağına inanmak küfr olmaz ise de, büyük günâhdır. Sihrin tedâvîsi **(Se'âdet-i Ebediyye)**de uzun yazılıdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, Şa'bânın onbeşinci gecesi bütün kullarına merhamet eder. Yalnız müşriki ve müşâhini afv etmez)** buyruldu. Müşâhin, bid'at sâhibi, mezhebsiz demektir.

[Ehl-i sünnet vel cemâ'tat i'tikâdında olmıyan kimseye **(Bid'at sâhibi)** denir. Dört mezhebden birinde bulunmıyan kimse, ehl-i sünnet fırkasından ayrılmış olur. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyan da, yâ kâfir olur, yâhud bid'at sâhibi olur. Kâfirlerin çeşidleri çokdur. Bunların en kötüsü, müşrikdir. Müşrik, Allahü teâlâyâ ve âhîret gününe inanmıyan kimse demektir. Ateist, mason, komünist de, müşrik demektir. Bid'at sâhibleri, kâfir değildir. Fekat sapık i'tikâdlarında taşkınlık yapanların, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan birşeyi inkâr edince, kâfir olduklarını islâm âlimleri bildirmişlerdir. Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde müşrik kelimesi, kâfir kelimesi yerine kullanılmışdır. Meselâ, müşriki afv etmem, buyurulmuşdur ki, kâfirlerin hiçbir çeşidini afv etmem demektir. Bid'at sâhiblerinden taşkınlık etmeyip, kâfir olmıyanları müslimândır. **(Ehl-i kible)**dirler. Fekat, bunların islâm dînine zararları, kâfirlerin zararlarından dahâ çokdur. Mezhebsiz din adamları, Mevdûdîciler, selefi denilen İbni Teymiyyeciler, Seyyid Kutbular böyledirler. Hindistân âlimlerinden müftî Mahmûd bin Abdülgayyûr pişâvürî "rahimehullahü teâlâ" 1264 [m. 1848] senesinde basdırdığı **(Huccet-ül-is-**

lâm) ismindeki kitâbında, **(Tuhfet-ül-arab-i vel-acem)** risâlesinden alarak, fârisî dil ile diyor ki, müslimânların müctehidleri taklîd etmeleri vâcibdir. Çünkü, Nahl sûresinin kırküçüncü ve Enbiyâ sûresinin yedinci âyetlerinde meâlen, **(Âlimlere sorup öğreniniz!)** ve Tevbe sûresinin yüzüncü âyetinde meâlen, **(İlk Muhâcirlerden ve Ensârdan ve bunlara tâbî’ olanlardan Allah râzıdır)** buyurulmuştur. Bu âyetler taklîd etmeği emr buyurmaktadır. Mu’âz bin Cebel “radiyallahü teâlâ anh” Yemene hâkim olunca, (Kitâbda ve hadîs-i şerîflerde bulamadığım zemân, ictihâd eder, anladığıma göre emr ederim) dedi. Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” da, bu cevâbı beğenerek, Allahü teâlâyâ hamd eyledi. Mısrdaki mâlikî âlimlerinden Ahmed Şihâbüddîn Karâfî “rahime-hullahü teâlâ”, 684 [m. 1285] de vefât etmiştir. Bu büyük âlimin (Yeni müslimân olanın, dilediği bir âlimi taklîd etmesi lâzım olduğunda icmâ’ hâsıl olmuştur) dediğini, Celâlüddîn-i Süyûtî “rahime-hullahü teâlâ” **(Cezîl-ül-mevâhib)** kitâbında bildirmektedir. Hadîs imâmının sahîh dediği bir hadîse müslimânların sahîh demeleri câiz olduğu gibi, fikh imâmının sahîh dediği bir hükme sahîh demeleri de câiz olur. Nisâ sûresinin ellisekizinci âyetinde meâlen, **(Uyuşamadığınız din işlerinde kitâba ve sünnete mürâceat edin!)** buyurulmuştur. Bu emr, müctehid olan âlime emrdir. İbni Hazmın ve dinde reformcuların (Diri veyâ ölü, hiç kimseyi taklîd halâl değildir. Herkesin ictihâd etmesi lâzımdır) sözlerinin kıymeti yokdur. Çünkü, bunlar Ehl-i sünnet değildir. [İbni Hazmın mezhebsiz olduğu, sapık olduğu **(Eşedd-ül-cihâd)** kitâbımızın sonunda yazılıdır.] Müftînin müctehid olması vâcibdir. Mutlak müctehid olmıyan müftînin fetvâ vermesi harâmdır. Bunun, müctehidlerin fetvâlarını nakl etmesi câizdir. Müctehid olmıyan müftîden yeni bir fetvâ istemek câiz değildir. **(Kifâye)**de oruc bahsinde diyor ki, (Müctehid olmıyanın, işitdiği bir hadîse uyması câiz değildir. Bu hadîs, mensûh veyâ te’vîllî olabilir. Fetvâ böyle değildir. **(Tahrîr)**de de böyle yazılıdır.) **(Tuhfe)**den terceme temâm oldu.]

Hıkdın sebeblerinden biri, gadabdır. Gadab eden, kızan kimse, intikam alamayınca, gadabı, hıkd hâlini alır. Gadab, kanın hareketinin artmasından [tansiyonun artmasından], meydâna gelir. Allah için gadaba gelmek, iyidir. Dîne olan gayretindendir.

***Resûlullah, gündüz olurdu sâim,
Gece de, nemâza olurdu kâim.***

***Ümmet isen, ol Müctebâyâ,
Sünnete, mekrûha dikkat et dâim.***

ŞEMÂTET

17 - Şemâtet, başkasına gelen belâyâ, zarara sevinmektir. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşinize şemâtet etmeyiniz! Şemâtet ederse-niz, Allahü teâlâ belâyı ondan alır size verir)** buyuruldu. Zâlimin zulmünden, şerrinden kurtulmak için, onun ölümüne sevinmek, şemâtet olmaz. Düşmanın başına gelen ölümden başka belâlara sevinmek, şemâtet olur. Hele belâların gelmesine kendisinin sebep olduğunu düşünerek sevinmek, meselâ düâsının kabûl olduğuna sevinmek dahâ fenâdır. Ucb kötü huyuna yakalanmasına sebep olur. Ona gelen belânın, kendisi için mekr ve istidrâc olabileceğini düşünmelidir. Ondan belânın giderilmesi için düâ etmelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'minin din kardeşi için, arkasından yaptığı hayr düâ kabûl olur. Bir melek, Allah bu iyiliği sana da versin. Âmin, der. Meleğin düâsı red edilmez)** buyuruldu. Düşman, zâlim olup da, kendisine gelen belâ, başkalarına zulm etmesine mâni' olursa, belânın gelmesine sevinmek, şemâtet olmaz, günâh olmaz. Din gayreti olur. Din gayreti, îmânın kuvvetli olduğunu gösterir. Allah için gayret etmek iyidir. Hayvânî arzûlar için gayret etmek iyi değildir. Zâlîme de belâ gelmesine sevinmek, yine iyi değildir. Fekat, başkalarına zulm etmesine mâni' olduğu için ve diğer zâlimlerin de ibret almaları için, câiz olmaktadır.

H İ C R

18 - Hicr, dostluğu bırakmak, dargın olmak demektir. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'minin mü'mine üç günden fazla hicr etmesi halâl olmaz. Üç gecedен sonra ona gidip selâm vermesi vâcib olur. Selâmu-na cevâb verirse, sevâbda ortak olurlar. Vermezse günâh, ona olur)** buyuruldu. Erkek olsun, kadın olsun, dünyâ işleri için, mü'minin mü'mine darılması, ya'nî onu terk etmesi, aradaki bağılılığı kesmesi câiz değildir. Zimmî, ya'nî gayr-ı müslim, mu'âmelâtta müslimân gibidir. İbâdetlerden ve nikâhdan başka olan işlere **(Mu'âmelât)** denir.

[Gayr-ı müslim vatandaşlara da, dünyâ işleri için, dargın olmak câiz değildir. Onların da, güler yüzle, tatlı dille gönüllerini almak, incitmemek, haklarını ödemek lâzımdır. Müslimân olsun, kâfir olsun, islâm memleketinde olsun, dâr-ül-harbde olsun, nerde olursa olsun, hiç bir insanın mâlına, canına ve ırzına, nâmûsuna dokunmak, câiz değildir. İslâm memleketinde yaşayan kâfirler ve başka memleketlerden gelen kâfir turistler, kâfir tüccârlar, mu'âmelâtta, müslimânların hak ve hürriyetlerine mâlikdirler. Kendi dinlerinin icâblarını yapmakda, ibâdetlerini yapmakda serbest-

dirler. İslâmiyyet, kâfirlere de, bu hürriyyeti vermiştir. Müslimân, Allahın emrlerine uymalı, günâh işlememelidir. Hükûmetin kanûnlarına karşı gelmemeli, suç işlememelidir. Fitne çıkmasına sebep olmamalıdır. Müslimânlara ve kâfirlere her yerde iyilik yapılmalı, herkesin hakkını gözetmelidir. Hiç kimseye zulm, işkence yapmamalıdır. Müslimânlığın güzel ahlâkını, şerefini, her yerde herkese göstermeli, her milletin islâm dînine sevgili ve saygılı olmasına sebep olmalıdır].

Dargın olana, üç günden önce gidip barışmak, dahâ iyidir. Güçlük olmaması için, üç gün müsâ'ade edilmiştir. Dahâ sonra günâh başlar ve gün geçdikçe artar. Günâhın artması, barışmaya kadar devâm eder. Hadîs-i şerîfde, **(Sana darılana git, barış! Zulm yapanı afv et. Kötülük yapana iyilik et!)** buyuruldu. **(Esselâmü aleyküm)** diyene on sevâb verilir. Esselâmü aleyküm ve rahmetullah diyene yirmi sevâb verilir. Esselâmü aleyküm ve rahmetullah ve berekâtüh diyene otuz sevâb verilir. Cevâb vermekde de böyledir. Üç günden fazla dargın duran kimse, şefâ'at olunmazsa, afv olunmazsa, Cehennemde azâb göreceklerdir. Günâh işleyene, ona nasîhat olmak niyyeti ile hicr eylemek, câizdir, hattâ müstehabdır. Allahü teâlâ için darılmak olur. Hadîs-i şerîfde, **(Amellerin, ibâdetlerin en kıymetlisi, hubb-i fillah ve buğd-ı fillahdır)** buyuruldu. Hubb-i fillah, Allahü teâlâ için sevmek demektir. Buğd-ı fillah, Allahü teâlâ için sevmemek, dargın olmak demektir. Allahü teâlâ, Mûsâ aleyhisselâma sordu: Benim için ne yaptın? dedi. Senin için nemâz kıldım, oruc tuttum, zekât verdim, ismini çok zikr eyledim, deyince, Allahü teâlâ, nemâz, sana burhandır. Kötü iş yapmakdan korur. Oruc, kalkandır. Cehennem ateşinden korur. Zekât da, mahşer yerinde gölge verir, sana râhatlık verir. Zikr, mahşerde karanlıktan kurtarır, ışık verir. Benim için ne yaptın? buyurdu. Yâ Rabbî! Senin için olan işin ne olduğunu bana bildir, diye yalvarınca, Yâ Mûsâ! Dostlarımı sevdin mi? Düşmanlarımdan kesildin mi? buyurdu. Mûsâ aleyhisselâm, Allahü teâlânın en çok sevdiği ibâdetin, hubb-i fillah ve buğd-ı fillah olduğunu anladı. Günâh işliyen, kabâhat yapanı uzun zeman hicr eylemek câizdir. Ahmed bin Hanbelin "rahime-hullahü teâlâ" harâmından geldiği bilinen hediyyeyi kabûl etdikleri için amcasını ve oğullarını hicr eylediği meşhûrdur. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", Tebük gazâsına gelemiyen üç kişiyi ve zevcelerini hicr eylemiştir.

***Allaha tevekkül edenin yâveri Hakdır.
Nâ-şâd gönül, bir gün olur, şâd olacaktır.***

C Ü B N

19 - Cübn, korkaklık demektir. Gadabın, sert davranmanın lüzûmlu mikdârına (**Şecâ’at**) denir. Lüzûmundan az olmasına, za’îf olmasına (**Cübn**) denir. Cübn, kötü huydur. İmâm-ı Muhammed bin İdrîs Şâfi’î “rahime-hullahü teâlâ” buyuruyor ki, (Şecâ’at göstermek lâzım olan yerde, korkaklık yapan kimse, eşeğe benzer. Tarziye verilen kimse râzı olmazsa, şeytâna benzer). Korkak olan kimse, zevcesine ve akrabâsına karşı gayretsizlik ve hamiiyetsizlik gösterir. Onları koruyamaz. Zillete ve zulme boyun eğer. Harâm işliyenî görünce susar. Başkalarının mâlına tamâ’ eder. İşinde sebat etmez. Verilen vazîfenin ehemmiyetini anlamaz. Allahü teâlâ, Tevbe sûresinde şecâ’ati, kahramanlığı övüyor. Nûr sûresinde, zinâ edenlere, had cezâsı verilmesinde merhamet olunmamasını emr ediyor.

Hadîs-i şerîfde, (**Sevgili kızım Fâtıma hırsızlık ederse, elini keserim!**) buyuruldu. Allahü teâlâ, Feth sûresinde, Eshâb-ı kirâma “radiyallahü teâlâ anhüm ecma’în”, (**Kâfirlere gadab ederler**), harbde sert davranırlar diyerek övmekdedir. Tevbe sûresi, yetmiş-dördüncü âyet-i kerîmesinin meâl-i âlîsi, (**Kâfirlere karşı sert ol!**). Ya’nî saldırdıkları zemân korkmadır. Bir hadîs-i şerîfde, (**Ümmetimin hayrlısı, demir gibi dayanıklı olanıdır**) buyuruldu. İslâma ve müslimânlara düşmanlık edenlere, saldıranlara karşı sert olmak lâzımdır. Bunlara karşı korkak olmak, câiz değildir. Korkarak kaçmak, Allahü teâlânın takdîrini değişdirmez. Ecel gelince, Azrâil aleyhisselâm, insanı nerde olursa olsun bulur. Kendini tehlikeye atmak da, câiz değildir. Tehlikeli yerde yalnız kalmak, yalnız yürümek, günâhıdır.

TEHEVVÜR^[1]

20 - Gadabın, sertliğin aşırı ve zararlı olmasına (**Tehevvür**), atılganlık denir. Tehevvür sâhibi hiddetli, sert olur. Bunun aksine kâzm, hilm, yumuşaklık denir. Halîm kimse, gadaba sebep olan şeyler karşısında kızmaz, heyecâna gelmez. Korkak olan, kendine zarar verir. Gadablı kimse ise, hem kendine, hem de başkalarına zarar verir. Tehevvür, insanın aklını giderir, küfre kadar götürür. Hadîs-i şerîfde, (**Gadab, îmânı bozar**) buyuruldu. Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” dünyâ için gadaba geldiği görülmedi. Allah için gadaba gelirdi. Gadab sâhibi, karşısındakinin de kendisine karşılık yapacağını önceden düşünmelidir. Gadaba gelen kimsenin sinirleri bozulur, kalb hastası olur. Bu bozukluk,

[1] Gadab=gayz=kızmak. Kâzm=kızmamak.

dışına da sirâyet ederek, çirkin ve korkunç bir hâl alır.

Gadabı yenmeğe (**Kâzm**) denir. Kâzm etmek çok sevâbdır. Kâzm sâhibine, ya'nî gadabını yenene, Cennet müjdelendi. Allah rızâsı için kâzım olan kimse, karşısındakini afv edip, ona karşılık yapmaz ise, Allahü teâlâ onu çok sever, Cennetin, bunlar için hâzırlanmış olduğunu bildirmişdir. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, Allahü teâlânın rızâsı için gadabını def' ederse, Allah da, ondan azâbını def' eder)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Bir müslimânda üç şey bulunursa Allahü teâlâ onu muhâfaza ve himâye eder, onu sever, merhamet eder. Ni'mete şükr etmek, zâlimi afv etmek, gadaba gelince, gadabını yenmek)** buyuruldu. Ni'mete şükr etmek, onu islâmiyyete uygun olarak kullanmak demektir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba gelen bir kimse, dilediğini yapmağa kâdir olduğu hâlde, yumuşak davranırsa, Allahü teâlâ, onun kalbini, emniyyet ve îmnân ile doldurur)** ve **(Bir kimse gadabını örterse, Allahü teâlâ onun ayblarını, kabâhatlarını örter)** buyuruldu. İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ", (hilm sâhibi olmak, gadabını yenmekden dahâ kıymetlidir) buyurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Yâ Rabbî! Bana ilm ver, hilm ile zînetlendir, takvâ ihsân eyle! Âfiyet ile beni güzelleştir)** buyuruldu. Abdüllah ibni Abbâsa "radiyallahü teâlâ anhö-mâ" bir kimse söğdü. Buna karşılık olarak, bir ihtiyâcın varsa, sana yardım edeyim, buyurdu. Adamcağız başını öne eğerek ve utanarak özr diledi. Hazret-i Hüseyin oğlu Zeynel Âbidîn Alîye "radiyallahü teâlâ anhö-mâ" bir kimse söğdü. Elbisesini çıkarıp ona hediye eyledi. İsâ aleyhisselâm, yehûdîlerin yanından geçerken, kendisine çok kötü şeyler söylediler. Onlara iyi ve tatlı cevâblar verdi. Onlar, sana kötülük yapıyor, sen onlara iyi söylüyorsun dediklerinde, (herkes, başkasına, yanında bulunandan verir) buyurdu. Halîm, selîm kimse, dâimâ neş'eli, râhat olur. Onu, herkes medh eder.

Hadîs-i şerîfde, **(Gadab, şeytânın vesvesesinden hâsıl olur. Şeytân, ateşden yaratılmışdır. Ateş, su ile söndürülür. Gadaba gelince, abdest alınız!)** buyuruldu. Bunun için, gadaba gelince, e'ûzü besmele ve iki kul e'ûzüyü okumalıdır. İnsan, gadaba gelince, akli örtülür. İslâmiyyetin dışına çıkar. Gadaba gelen kimse, ayakda ise oturmalıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba gelen kimse, ayakda ise otursun. Gadabı devâm ederse, yan yatsın!)** buyuruldu. Ayakda olanın intikam alması kolaydır. Oturunca, azalır. Yatınca, dahâ azalır. Gadab, kibrden doğar. Yatmak, kibrin azalmasına sebep olur. Gadab edince, **(Allahümmagfir li-zenbî ve ezhîb gayza kalbî ve ecirnî mineşşeytân)** okumak, hadîs-i şerîfde emr olundu. Ma'nâsı, (Yâ Rabbî! Günâhımı afv eyle. Beni kalbimde-

ki gadabdan ve şeytânın vesvesesinden kurtar) demektir. Gadaba sebep olan insana yumuşak davranamıyan kimse, onun yanından ayrılmalı, onunla buluşmamalıdır.

Ne dünyâ için, ne de âhîret için, hiç kimseye kızmamalıdır. **(Lâ tagdab)** hadîs-i şerîfi, kızmayı yasak etmektedir. Bir kimse, gadab ederse, ya'nî kızarsa, bütün sinirleri bozulur. Ba'zı uzvları hasta olur. Doktorlar buna ilâc bulamazlar. Bunun yegâne ilâcî, **(Lâ tagdab)** hadîs-i şerîfidir. Kızan kimse, sözleri ile, hareketleri ile, yanındakileri incitir. Onlar da, sinir hastalığına yakalanır. Evde, râhat, huzûr kalmaz. Yuvanın dağılmasına, câna kıyılmasına bile sebep olur. Bir evde gadab eden kimse yok ise, orada se'âdet, râhat ve huzûr, neş'e vardır. Kızan kimse varsa, orada, râhat, huzûr ve neş'e bulunmaz. Erkek ile zevcesi arasında ve ana ile evlâdı arasında geçimsizlik, hattâ, düşmanlık eksik olmaz. Ahkâm-ı islâmiyyeye uymanın, se'âdet ve râhatlık ve neş'e getireceği buradan da anlaşılmaktadır. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyan kâfirler de dünyâda se'âdete kavuşurlar.

Câhilliler, ahmaklar, gadaba ve tehevvüre şecâ'at ve erkeklik ve izzet-i nefis ve gayret ve hamîyyet diyorlar. Bu, güzel isimlerle gadab kötü huyunu süslüyorlar, güzelleştiriyorlar. Gadab etmenin iyi olduğunu anlatıyorlar. Bunu medh etmek için, büyüklerin gadab etdiklerini gösteren hikâyeler de, anlatıyorlar. Böyle yapmak, câhillikdir. Aklın noksan olduğunu gösterir. Bunun içindir ki, hasta, sağlam olandan, kadın, erkekden, ihtiyâr da, gençden dahâ çabuk kızmaktadır. Otuz yaşından küçük olana genç, otuz ile elli arasında olana yetişkin adam, elli yaşından yukarı olana şeyh, ya'nî ihtiyâr [yetmişden sonra pîr-i fânî] denir.

İslâmiyyetden, kitâbdan almayıp da, kendi kafasından çıkartıp, sert, hiddetli va'z vereni dinlememek de, bunun gadabına sebep olur. Bunun ilâcî, doğruyu, yumuşak ve tatlı söylemektir. Hazret-i Hasen ve Hüseyin "radiyallahü teâlâ anhümâ" çölde gidiyorlardı. Bir ihtiyârın abdest aldığını gördüler. Abdesti doğru almıyor, şartlarına uymuyordu. Yaşlı olduğu için, böyle abdest sahîh olmaz demeğe sıkıldılar. Yanına giderek, mübârek efendim! Birbirimizden dahâ iyi abdest aldığımızı söylüyoruz. Bir abdest alalım. Hangimizin haklı olduğunu bize bildir, dediler. Önce Hasen, sonra Hüseyin güzel bir abdest aldılar. İhtiyâr, dikkatle bakdı. Evlâdılarım! Abdest almasını şimdi sizden öğrendim, dedi. İbrâhîm aleyhisselâm, ikiyüz mecûsiye ziyâfet verdi. Bize ne emr edersen yapalım dediler. Sizden bir dileğim var, buyurdu. O nedir? dediklerinde, benim Rabbime bir kerre secde etmenizi istiyorum dedi. Aralarında konuştular. Bu ihtiyârın ihsânları, zi-

yâfetleri meşhûrdur. Bunu kırmayıp, bir secde eder, sonra gidip yine tanrılarımıza tapınırız. Bir zararı olmaz dediler. Bunlar secdede iken, İbrâhîm aleyhisselâm, (Yâ Rabbî! Gücümün yetdiği bu kadar! Dahâ fazlasını yaptırmak elimden gelmiyor. Bunları hidâyete, se'âdete kavuşturmak, ancak senin kudretindedir. Bunlara müslimânlık nasîb eyle!) dedi. Düâsı kabûl olup, hepsi müslimân oldu. Harâm işleyecek kimseye gizlice nasîhat edilir. Harâm işlemekte olana, tatlılıkla orada söylenir. Herkese önce gizli, tenhâda nasîhat vermek, dahâ te'sîrli olur.

Birinin sözünü yanlış anlamak da, gadabına sebep olur. Böyle zemânlarda az ve açık söylemek, şübheli kelimeler kullanmak lâzımdır. Birşeyi kapalı anlatmak, dinliylene sıkıntı verir. Onu incitir. Emr-i ma'rûf yapmanın üç şartı vardır: Birincisi, Allahü teâlânın emrini ve yasağını bildirmeğe niyyet etmektir. İkincisi, söylediğinin vesîkasını, kaynağını bilmektir. Üçüncüsü, hâsıl olacak sıkıntılara sabr etmektir. Yumuşak söylemek, sertlik yapmamak lâzımdır. Sert söyleyen ve münâkaşa eden fitne çıkmasına sebep olur. Hazret-i Ömer halîfe iken, Abdüllah ibni Mes'ûd ile “radiyallahü anhüm” bir gece Medîne içinde dolaşıyorlardı. Bir kapıdan tegannî, şarkı söyleyen kadın sesi duydu. Kapı deliğinden içerisini gözetledi. Önünde şerâb şişesi, karşısında şarkıcı bir kız bulunan ihtiyâr gördü. Hemen pencereden içeri girdi. Yâ Emîrelmü'minîn! Allahü teâlânın rızâsı için beni dinler misin? deyince, söyle bakalım, buyurdu. Ben, Allahü teâlâyâ bir isyânda bulundum. Fekat sen, onun üç emrine isyân etdin, dedi. Nedir onlar? deyince, Allahü teâlâ, başkasının evini gözetlemeyiniz buyuruyor. Sen, kapıdan içerisini gözetledin. Allahü teâlâ, başkasının evine izn almadan girmeyiniz buyurdu. Sen iznsiz girdin. Allahü teâlâ, evlere kapılarından giriniz ve selâm veriniz buyurdu, sen ise, pencereden girdin ve selâm vermedin, dedi. Hazret-i Ömer “radiyallahü teâlâ anh” buna adâlet ile ve insâf ile cevâb vererek, doğru söyledin dedi ve ondan afv diledi. Ağlayarak dışarı çıktı.

Nasîhat verene ve bütün müslimânlara hüsn-i zan etmek, iyi karşılamak lâzımdır. Sözlerini, mümkün olduğu kadar iyiye yorumalıdır. Müslimânın hayrlı ve sâlih olduğuna inanmak, ibâdet olur. Bir müslimâna sû-i zan ederek ona inanmamak, kötü huylu olmayı gösterir. İşitilen sözü, anlamaya çalışmalı, anlıyamadığını sormalıdır. Söz sâhibine hemen sû-i zan etmemelidir. Şeytânın kalbe getirdiği vesveselerden en çok başardığı, sû-i zan vesvesesidir. Sû-i zan etmek harâmdır. Bir sözden iyi ma'nâ çıkarmağa imkân bulunamazsa, bunun hatâ ile, yanlışlıkla veyâ unutarak söylene-

bileceği düşünölmelidir.

Bir fakîr, bir zenginden birşey isteyip, zengin vermeyince, her ikisi de gadaba gelebilir.

Bir işle meşgûl olana, düşönceli olana, üzüntölü olana, sıkıntıda olana bir şey söylemek, birşey sormak, onu gadaba getirmeye sebep olabilir. Çocuğun ağlaması, bağırması, hayvânın bağırması da böyledir. Böyle gadaba gelmek çok çirkindir. Cansızların hareketinden gadaba gelenler görölmüşdür. Bu, dahâ kötüdür. Koyduğu yerden kayarsa, keseri vurunca kırılmazsa, kızarak söven, vuran, helâk eden, yakan kimseler görölmüşdür. Kendi yapığına kızan, bunun için kendine söven, kendine vuran da yok değıldir. İbâdetde kusûr ettiği için, kendine kızmak iyidir. Dîninde gayret olur, sevâb olur. Emrleri ve yasakları sebebi ile hükûmete, hükûmet reîsine, Resûlullah’a “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” ve hattâ Allahü teâlâyâ karşı gadaba gelmek, hepsinden fenâdır. Küfre sebep olur. **(Gadab, îmâmı bozar)** hadîs-i şerîfi, Allahü teâlâyâ, Resûlullah’a karşı gadabın küfr olduğunu göstermektedir.

Harâm işliyenî görönce, gadaba gelmek, iyidir. Din gayretinden ileri gelir. Fekat, kızınca aklın ve islâmiyyetin dışına taşmamak lâzımdır. Ona, kâfir, münâfik, deyyûs ve diğer fuhs, çirkin şeyler söylemek, harâm olur. Söyliyenin ta’zîr edilmesi, cezâlandırılması lâzım olur. Harâm işliyenî görenin, buna câhil veyâ ahmak demesine izn verilmiş ise de, yumuşak, tatlı söyliyerek nasîhat vermek, iyi olur. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, her zemân yumuşak söylemeği sever)** buyuruldu. Harâm işliyenî, kanûnlara karşı geleni, hükûmet me’mûrunun, polisin güç kullanarak men’ etmesi lâzımdır. Fekat, lüzûmundan fazla dövmesi, işkence yapması, zulm olur, günâh olur. Devlet me’mûru yoksa, gücü yetenin de men’ etmesi, ta’zîr etmesi lâzım olur. Ölüm, evini yıkmak cezâları, ancak hükûmet ve hâkim tarafından yapılır. Lüzûmundan fazla cezâ yapmak, zulm olur. Muhtesiblerin ya’nî emr-i ma’rûf ve nehy-i münker yapan hükûmet me’mûrlarının işkence yapmaları harâm-
dır.

Gadabın mukâbili, karşılığı hilmidir. Hilm, gadabını yenmekten dahâ efaldır. Hilm, gadaba gelmemek demektir. Aklın çokluğuna alâmetdir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba sebep olan şey karşısında hilm göstereni, Allahü teâlâ sever)** ve **(Allahü teâlâ, hayâ ve hilm ve iffet sâhiblerini sever. Fuhs söyliyeneri ve sarkıntılık yaparak dilenenleri sever)** buyuruldu. İffet, başkasının malına göz dikmemektir. Fuhs, çirkin, ayb şeylerdir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, **(Yâ Rabbî! Bana ilm ve hilm ve tak-**

vâ ve âfiyet ihsân eyle!) düâsını çok söylerdi. İlm-i nâfi', kelâm, fıkıh ve ahlâk ilmleridir. Âfiyet, dînin ve i'tikâdın bid'atlerden, amelin ve ibâdetin âfetlerden, nefsin şehvetlerden, kalbin hevâ ve vesveseden ve bedenin hastalıklardan selâmet bulması, kurtulması demektir. Resûlullahdan "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" düâların efdali hangisidir diye soruldukda, **(Allahü teâlâdan âfiyet isteyiniz. İmândan sonra, âfiyetden dahâ büyük ni'met yokdur)** buyurdu. [Âfiyete kavuşmak için, çok istigfâr etmelidir.] Hadîs-i şerîfde, **(İlm ve sekîne sâhibi olunuz! Öğrenirken ve öğretirken yumuşak söyleyiniz! İlm ile tekebbür etmeyiniz!)** buyuruldu. Sekîne, ağır başlı, vekar sâhibi olmaktır. Hadîs-i şerîfde, **(İslâmiyyete uyan ve yumuşak olan kimseyi, Cehennem ateşi yakmaz)** ve **(Yumuşak olmak, bereket getirir. İşinde taşkınlık ve gevşeklik yapmak, gafflete sebep olur)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Rıfk sâhibi olmıyan kimseden hayr gelmez!)** ve **(Rıfk, insana zînet verir, kusûrlarını giderir)** buyuruldu.

Düşmana kızmamalı, hafîf sesle (Allah cezânı versin) demelidir. Allahü teâlâ, haksız olana, çok acı cezâ verir.

Hadîs-i şerîfde, **(İlm, öğrenmekle, hilm de gayret ile hâsıl olur. Allahü teâlâ, hayrlı şey için çalışanı, maksadına kavuşturur. Kötülükten sakınanı, ondan korur)** buyuruldu.

G A D R

21 - Gadabı meydâna getiren sebeplerden birisi de **(Gadr)**, ya'nî ahdinde ve mîsâkında durmamaktır. Bir tarafın söz vermesine **(Va'd)** denir. İki kimsenin sözleşmelerine **(Ahd)** denir. Yemîn ile kuvvetlendirilen va'de **(Mîsâk)** denir. Karşılıklı sözleşilene, önceden haber vermeden sözünü bozmak gadr olur. Devlet reîsi, kâfirlerle yapmış olduğu mu'âhedeyi bozmak lâzım geldiğini anlarsa, onlara haber vermesi vâcibdir. Haber vermeden evvel bozması câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadr eden kimse, kıyâmet günü kötü şekilde cezâsını görecekdir)** buyuruldu. Gadr etmek, harâmıdır. Kâfirlere verilen ahdi dahî korumak vâcibdir.

Hadîs-i şerîfde, **(Emîn olmıyan kimsede îmân yokdur. Ahdini bozan kimsede din yokdur)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf emânete hıyânet edenin îmânı kâmil olmaz, buna ehemmiyyet vermezse, îmânı kalmaz, demektir.

Allahümme inneke Afüvvün, Kerîmün tühıbbül afve fa'fü an-nî!

HIYÂNET

22 - Kalb hastalıklarının yirmiikincisi, hıyânetdir. Hıyânet etmek de, gadaba sebeb olur. Hıyânet de harâmdır. Münâfıklık alâmetidir. Hıyânetin zıddı emânetdir, emîn olmandır. Hıyânet, birine kendini emîn tanıttıkdan sonra, o emniyeti bozacak iş yapmak demektir. Mü'min, herkesin mâlını, cânını emniyyet ettiği kimse-dir. Emânet ve hıyânet, mâlda olduğu gibi, sözde de olur. Hadîs-i şerîfde, **(Meşveret edilen kimse emîndir)** buyuruldu. Ya'nî onun doğruyu söylyeeceğine ve sorulanı başkalarından gizlyeeceğine emânet olunur, güvenilir. Onun, doğru söylemesi vâcibdir. İnsan, mâlını, emniyyet ettiği kimseye bıraktığı gibi, doğru söylyeeceğine emîn olduğu kimse ile istişâre eder, danışır. Âl-i İmrân sûresi, yü-zellidokuzuncu âyetinde meâlen, **(Yapacağın işi önce meşveret et)** buyuruldu. Meşveret, ya'nî danışmak, insanı pişmân olmaktan ko-ruyan bir kal'a gibidir. Meşveret olunacak kimsenin, insanların hâ-lini, zemânın ve memleketin şartlarını bilmesi lâzımdır. Buna siyâ-set bilgisi denir. Bundan başka, akli, fikri kuvvetli, ileriye gören, hattâ sıhhati yerinde olması, lâzımdır. Meşveret olunan kimsenin, bilmediğini veyâ bildiğinin aksini söylemesi günâhdır. Hatâ ile söy-lemesi günâh olmaz. Yukardaki şartları taşımayan biri ile meşveret edilirse, her iki tarafa günâh olur. Din ve dünyâ işlerinde bilmiye-rek fetvâ verene, melekler la'net eder. Bir kimse zararlı olduğunu bilerek bir emr verse, hıyânet etmiş olur.

[(**Hadîka**)da diyor ki, Abdüllah bin Mes'ûd "radıyallahü teâlâ anı" buyurdu ki, (Dîninizden ilk olarak, ayrılacağınız, elinizden ka-çıracacağınız şey, emânet olacaktır. Son olarak elinizden kaçacak şey nemâzdır. Dîni olmadığı hâlde, nemâz kılan kimseler olacaktır). Hadîs-i şerîfde, **(Arkadaşlık ettiği kimseyi öldüren benim ümme-timden değildir. Öldürülen kâfir de olsa, yine böyledir)** buyuruldu.]

VA'DİNİ BOZMAK

23 - Va'dinde durmamak da, gadaba sebeb olur. Bir taraftan verilen söze (**Va'd**), iki taraftan yapılan sözleşmeğe (**Ahd**) denil-diği yukarıda bildirilmişdi. Zarar, azâb yapacağını söz vermeğe (**Va'îd**) denir. Va'îdinde durmamak (**kerem**) olur, ihsân olur. Ya-lan olarak va'd etmek harâmdır. Böyle va'di bozmak da ayrıca gü-nâh olur. Yerine getirmek ise, yalancılık günâhını yok eder. Fâsid bey' de böyledir. Bu bey'i fesh etmeleri, bu satışdan vazgeçmeleri, vâcib olur. Fesh edip, tevbe yapınca, günâhları kalmaz. Bu satışı fesh etmezlerse, günâh iki kat olur. Va'di incâz etmek, ya'nî va'di-ne vefâ etmek, yerine getirmek lâzımdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Münâfıklık alâmeti üçdür: Yalan söylemek, va'dini ifâ etmemek, emânete hıyânet etmek)** buyuruldu. Va'dinde durmağa gücü yetmezse, münâfıklık alâmeti olmaz. Kendisine mâl veyâ söz yâhud sır emânet olunan kimsenin bunlara hıyânet etmesi, münâfıklık olur.

Buhârîde yazılı, Amr ibni Âsın “radiyallahü teâlâ anı” oğlunun bildirdiği hadîs-i şerîfde, **(Dört şey münâfıklık alâmetidir: Emânet olunana hıyânet etmek, yalan söylemek, va'dini bozmak ve ahbine gadr etmek ve mahkemede doğruyu söylememek)** buyuruldu. İbni Hacer buyurdu ki, nifâk ya'nî münâfıklık, zâhirin bâtına uymaması demektir. Sözü, özüne uymaz. İ'tikâd edilecek şeylerde münâfıklık yapmak, küfrdür. İşlerinde ve sözlerinde münâfıklık yapmak, farâm olur. İ'tikâdda, îmânda münâfıklık, diğer küflerden dahâ fenâdır. İfâ etmek, yerine getirmek niyyeti ile va'd yapmak câizdir, hattâ sevâbdır. Böyle va'di ifâ etmek vâcib değildir, müstehabdır. İfâ etmemek tenzîhen mekrûh olur. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, yapmak niyyeti ile verdiği sözü tutamazsa günâh olmaz)** buyuruldu. Hanefî ve Şâfi'î mezheplerinde, ahdi bozmak da, özsüz mekrûh, özrlü câizdir. Fekat bozacağını önceden haber vermek vâcibdir. Hanbelî mezhebinde va'de vefâ vâcibdir. Yerine getirmemek harâm olur. Yapması dört mezhepde de sahîh olan bir şeyi yapmak takvâ olur.

Her müslimânın, dört mezhepde olanların hepsini sevmesi, hepsine hayr düâ etmesi, mezhepde te'assub etmemesi vâcibdir. Dört mezhebi **(Telfîk)** etmesi, söz birliği ile câiz değildir. Telfîk, bir işi, bir ibâdeti yaparken, dört mezhebin ruhsatlarını, kolaylıklarını seçip toplamak demektir. Yapılan bu iş, dört mezhebin hiç birinde sahîh olmamaktadır. Bir mezhebin ruhsatlarını toplayarak amel etmek, câizdir.

[Bir ibâdeti, bir işi yapmak için, dört mezhepden birini taklîd etmeğe niyyet etmek, o mezhebe uyarak yapmak lâzımdır. Dört mezhebin her birinde, bir işin yapılması için, bir kolay yol, bir de güç yol vardır. Birinci yola **(Ruhsat)**, ikincisine **(Azîmet)** yolu denir. Kuvvetli, hâli elverişli olanın, azîmet ile amel etmesi efdaldır. Güç olan işi yapmak, nefse dahâ ağır gelir. Nefsi dahâ çok ezer, za'îftir. İbâdetler, nefsi za'îfletmek için, kırmak için emr olundu. Çünkü nefis, insanın da, Allahın da düşmanıdır. Onu za'îfletmek azmasını önlemek lâzımdır. Fekat, büsbütün öldürülmez. Çünkü, bedeninin hizmetcisidir. Ahmak ve câhil hizmetcidir. Za'îf, hasta, sıkışık hâlde olan kimsenin, ibâdetlerinde, işlerinde azîmet yolunu terk etmesi, ruhsat yolu ile yapması lâzımdır. Kendi mezhebinin ruhsat yolu ile yapması da güç olursa, diğer üç mezhepden birini taklîd ederek yapması câiz olur.]

SÛ-İ ZAN

24 - Günâhının afv olunmıyacağını zan etmek, Allahü teâlâyâ sû-i zan olur. Mü'minleri harâm işleyici, ya'nî fâsık zan etmek, sû-i zan olur. Sû-i zan harâmdır. Harâm işlediğini öğrenerek, bilerek onu sevmemek, sû-i zan olmaz. Buğd-ı fillah olur, sevâb olur. Din kardeşinin aybını görünce, ona hüsn-i zan etmeli, te'viline çalışmalıdır. Onu ıslâh etmelidir. Kalbe gelen hâtıra, düşünce, sû-i zan olmaz. Zan etmek, ya'nî kalbin o tarafa kayması, sû-i zan olur. Hucurât sûresinin onikinci âyetinde meâlen, **(Ey îmân edenler! Sû-i zan etmekden kendinizi koruyunuz! Zan etmenin ba'zısı günâhdır)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Sû-i zan etmeyiniz. Sû-i zan, yanlış karar vermeğe sebep olur. İnsanların gizli şeylerini araştırmayınız, kusûrlarını görmeyiniz, münâkaşa etmeyiniz, hased etmeyiniz, birbirinize düşmanlık etmeyiniz, birbirinizi çekışdirmeyiniz, kardeş gibi sevişiniz. Müslimân müslimânın kardeşidir. Ona zulm etmez, yardım eder. Onu, kendinden aşağı görmez)** buyuruldu. Müslimânın müslimânı öldürmesi harâmdır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Müslimân müslimânın cânına, mâlına ve ırzına saldırmaz. Allahü teâlâ, bedenlerinizin kuvvetine, güzelliğine bakmaz. Amellerinize de bakmaz. Kalblerinize bakar)** buyuruldu. Allahü teâlâ kalblerde olan ihlâsa ve Allah korkusuna bakar. Amellerin, ibâdetlerin kabûl edilmesi için, ya'nî sevâb verilmesi için, hem şartlarına uygun olması, hem de ihlâs ile niyyet edilmesi lâzımdır. (İbâdet, sahîh olursa, kabûl edilir. Niyyete bakılmaz) demek, ilhâd olur, zındıklık olur. Allah rızâsı için yapılmıyan hayrât ve hasenât ve ibâdetler, kabûl edilmez. (Allahü teâlâ, kalbe bakar. İyi niyyetle yapılan herşeyi kabul eder) demek de, câhil şeyhlerin, tarîkatçıların sözleridir.

[Kalbimiz temizdir diyerek harâmları, çirkin ve kötü şeyleri yapıyorlar. İyi niyyet ile yapılan her şey hasenât ve ibâdet olur diyorlar. Böyle açıkca günâh işliyenleri ve müslimânları aldatarak kendilerine mürîd toplayanları sevmemek, bunlara uymamak lâzımdır. Bunların fâsık olduklarını söylemek, sû-i zan olmaz.]

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâyâ hüsn-i zan ediniz)** buyuruldu. Zümer sûresi, elliüçüncü âyetinde meâlen, **(Ey günâhı çok olan kullarım! Allahın rahmetinden ümmîdinizi kesmeyiniz. Allah, günâhların hepsini afv eder. O, sonsuz magfîret ve nihâyetsiz merhamet sâhibidir)** buyuruldu. Şartlarına uygun tevbe yapıncı, her dürlü küfrü ve her dürlü günâhı muhakkak afv eder. Dilerse, küfrden başka günâhları tevbesiz de, afv eder. Hadîs-i kudside, **(Kulum beni nasıl zan ederse, ona zan etdiği gibi mu'âmele ede-**

rim) buyuruldu. Kabûl edeceğini zan ederek tevbe edeni afv eder.

[Allahü teâlânın, Peygamberlerine “salevâtullahi teâlâ ve teslîmâtühu aleyhim ecma’în” haber vermesine, bildirmesine **(Vahy)** denir. Vahy, iki dürlüdür: Cebrâîl ismindeki bir melek, Allahü teâlâdan aldığı haberleri getirerek Peygambere okur. Buna, **(Vahy-i metlû’)** denir. Bu vahyin kelimeleri de, ma’nâları da Allahdan gelmiştir. Kur’ân-ı kerîm, vahy-i metlû’dür. Vahyin ikinci kısmı, **(Vahy-i gayr-i metlû’)**dür. Bu vahy, Allahü teâlâ tarafından Peygamberin “aleyhissalâtü vesselâm” kalbine bildirilir. Peygamber, bu vahyi, kendi bulduğu kelimelerle yanındakilere söyler. Bu sözlere, **(Hadîs-i kudsî)** denir. Hadîs-i kudsînin kelimeleri, Peygamberdendir. Peygamberin “aleyhissalâtü vesselâm” kelimeleri de, ma’nâları da kendinden olan sözlerine, **(Hadîs-i şerîf)** denir.]

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâyâ hüsn-i zan etmek, ibâdetdir)** ve **(Kendisinden başka ilâh olmıyan Allahü teâlâyâ yemîn ederim ki, Allahü teâlâ kendisine hüsn-i zan ederek yapılan düâyı, elbette kabûl eder)** ve **(Kıyâmet günü, Allahü teâlâ bir kulunun Cehenneme atılmasını emr eder. Cehenneme götürülürken arkasına dönerek, yâ Rabbî! Dünyâda sana hep hüsn-i zan etdim deyince, onu Cehenneme götürmeyiniz! Kulumu, bana olan zannı gibi karşılarım buyurur)** buyuruldu.

Sâlih veyâ fâsık olduğu bilinmiyen mü’mine hüsn-i zan etmelidir. Fâsık ve sâlih olmasının ihtimâli müsâvi ise **(Şek)**, şübhe denir. Müsâvî değilse fazla olana **(Zan)**, az olana **(Vehm)** denir.

***Bu yaşa erişdin ne amel kıldın?
Ömrün gelip geçti, pişmân mı oldun?
Şimdi huzûruma ne yüzle geldin,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?***

***İki yol gösterdim, hem akıl verdim,
bir yolu seçmekde serbest bıraktım.
İslâmiyeti terk edip, nefesine uydun,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?***

***Soğuk, sıcak dedin abdest almadın,
dünyâyâ daldın, nemâz kulmadın.
Cenâbet gezip, gusl etmedin,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?***

MÂLA MUHABBET

25 - Harâm yoldan kazanılan mâl, mülk olmaz. Kullanması harâm olur.

Halâl mâlî, ihtiyâcdan fazla toplamak mekrûhdur. Zekâtını vermezse, azâba sebep olur. Hadîs-i şerîfde, **(Altına ve gümüşe köle olana la'net olsun!)** buyuruldu. Köle, dâimâ efendisinin kalbini kazanmağı düşünür. Dünyâ mâlî peşinde koşmak, nefsinin şehvetleri [arzûları] peşinden koşmaktan dahâ fenâdır. Mâl, para peşinde koşmak, Allahü teâlânın emrlerini unutturursa, **(dünyâ muhabbeti)** denir. Allah zikri [düşüncesi] bulunmayan kalbe şeytân yerleşir. Şeytânın en büyük hîlesi, insana hayrlı işler yaptırarak kendisini sâlih, iyi zan etdirmesidir. Böyle kimse, kendisinin kulu olur. Hadîs-i şerîfde, **(Geçen ümmetlerin herbirine fitneler verildi. Benim ümmetimin fitnesi, mâl, para toplamak olacaktır)** buyuruldu. Dünyâlık peşine düşerek, âhireti unuttacaklardır.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, insanları yaratırken, ecellerini, ömrleri ve rızklarını takdir etmiştir)** buyuruldu. İnsanın rızkı değişmez, azalmaz ve çoğalmaz ve zemânından geri kalmaz. İnsan, rızkını aradığı gibi, rızk da, sâhibini arar. Çok fakîrlere vardır ki, zenginlerden dahâ iyi, dahâ mes'ûd yaşar. Allahü teâlâ kendisinden korkanlara, dînine sarılanlara, ummadıkları yerden rızk gönderir. Hadîs-i kudsîde, **(Ey dünyâ! Bana hizmet edene hizmetçi ol! Sana hizmet edene güçlük göster!)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Yâ Rabbî! Beni sevenlere, hayrlı mâl ver. Bana düşmanlık edenlere, çok mâl ve çok evlâd ver!)** buyuruldu. Bir yehûdî öldü. Bir köşk ile iki oğlu kaldı. Köşkü taksimde anlaşılamadılar. Divardan bir ses geldi. Benim için birbirinize düşman olmayınız. Ben bir pâdişâh idim. Çok yaşadım. Mezârda yüz otuz sene kaldım. Sonra, toprağımla çanak çömlek yaptılar. Kırk sene evlerde kullandılar. Kırıldım. Sokağına atıldım. Sonra, benimle kerpiç yaptılar. Bu divarın inşâsında kullandılar. Birbirinizle dövüşmeyiniz. Siz de, benim gibi olacaksınız, dedi.

Hasen Çelebi “rahime-hullahü teâlâ”, **(Mevâkıf)** kitâbının hâşiyesinde diyor ki, Hazret-i Hasen ve Hazret-i Hüseyin hasta oldular. Hazret-i Alî ve hazret-i Fâtıma “radiyallahü teâlâ aleyhim ecma'in” ve hizmetçileri kız, çocuklar iyi olursa, üç gün oruc tutacaklarını adadılar. İyi oldular. İftârda yiyecekleri yoktu. Bir yehûdîden üç sâ' arpa ödünç aldılar. Hazret-i Fâtıma, bir sâ' arpayı un yaptı. Bununla beş ekmek pişirdi. Bir fakîr gelip, (Bana bir yiyecek veriniz) dedi. Ekmekleri buna verip, aç yatdılar. Ertesi

gün, bir yetîm geldi. Bunları da ona verip, yine aç yatdılar. Üçüncü gün de, bir esîr gelip yiyecek istedi. Bunları da, ona verdiler. Allahü teâlâ, Resûlullah'a "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" âyet-i kerîme göndererek, bunların nezrlerini ve îsârlarını medh ve senâ buyurdu. Rızkî [ya'nî parayı, mâlî] zarûret mikdârı bulundurup, fazlasını dağıtmağa (**Zühd**) denir.

[Bir kimsenin hakkını geri vermek, ona olan borcu ödemek, (**Adâlet**) yapmak olur. Hakkından fazlasını vermek, (**İhsân**) etmek olur. Rızkının, ya'nî muhtâc olduğu malın hepsini başkasına vermek, (**İsâr**) olur.]

Zâhid olan âlimin iki rek'at nemâzı, zâhid olmıyanın ömrü boyunca kıldığı nemâzdan hayrlıdır. Eshâb-ı kirâmdan ba'zıları "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'in", tâbi'inden ba'zılarına, siz Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" Eshâbından dahâ çok amel [ibâdet] yapıyorsunuz. Fekat, onların zühdleri sizden çok olduğu için, sizden dahâ hayrlı idiler, demişlerdir. Dünyâ muhabbeti, ya'nî dünyâyâ düşkün olmak demek, nefsin arzûlarını, tatlı gelen şeyleri ve bunlara kavuşmanın sebebi olan parayı, harâm yollardan aramak demektir. Dünyâyâ düşkün olmak, hayâl peşinde koşmaktır. Çünkü, dünyâ lezzetlerinin zararları, fâidelerinden dahâ çokdur. Elde kalmaz, çabuk giderler. Bunlara kavuşmak ise, çok güçdür. Fâidesi hiç olmıyanlara (**La'b**), ya'nî oyun ve (**Lehv**), ya'nî eğlence denir.

[İnsanı ölmekden, bir uzvunu yok olmakdan ve şiddetli ağrıdan kurtaracak şeye (**Zarûret**) denir. Rûhî ve bedenî râhatlığı için ve sadaka vermek, hayrât ve hasenât yapmak, zekât, hac, kurban, ödünç vermek için lâzım olan şeylere (**İhtiyâc**) denir. İhtiyâcdan fazla olup, tatlı gelen, hoşâ giden şeylere (**Zînet**) denir. İhtiyâcdan fazla olan mâlî, (**tekebbür**) için, gösteriş için kullanmak, zînet olmaz, harâm olur. Zarûret mikdârında kazanmak için çalışmak farzdır. İhtiyâc mikdârında kazanmak, sünnetdir. Buna (**Kanâ'at**) denir. Zînet olan şeyleri kazanmak, mubâhdır. İhtiyâc ve zînet eşyâsını islâmiyyete uygun olarak kazanmak ibâdet olur. Bunları kazanmak için, islâmiyyetin dışına çıkmak, harâm olur. Böyle ele geçirilenler, dünyâlık olur. (**Ahkâm-ı islâmiyye**), Allahü teâlânın emrleri ve yasakları demektir.]

Hadîs-i şerîfde, (**Dünyâlık olan şeyler, mel'ündür. Allah için olan şeyler, Allahü teâlânın râzı olduğu şeyler, mel'un değildir**) buyuruldu. Dünyâlık olan şeylerin, Allahü teâlâ indeki hiç kıymeti yoktur. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyarak kazanılan ve kullanılan rızık, dünyâlık olmaz. Dünyâ ni'meti olur. Dünyâ ni'metlerinin en kıymetlisi, sâliha olan kadındır. İmânî olan ve islâmiyye-

te uyan kimseye (**Sâlih**) [iyi insan] denir. Sâliha kadın, zevcini harâm işlemekten korur. Hasenât ve ibâdet yapmasına yardımcı olur. Sâliha olmıyan kadın, zararlı olur. Dünyâlık olur. Hadîs-i şerîfde, (**Dünyâ ni'metlerinden bana, kadınların ve güzel koku sevdirdi**) buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, (**Dünyâlık olan şeylerin Allah indinde sivri sinek kanadı kadar kıymeti olsaydı, kâfire bir yudum su vermezdi**) buyuruldu. Kâfirlere, dünyâlığı çok vererek, onları felâkete sürüklemektedir. Hadîs-i şerîfde, (**Mü'minin Allah indinde kıymeti, topladığı dünyâlık kadar azalır**) ve (**Dünyâ sevgisi arttıkça, âhirete olan zararı da artar. Âhret sevgisi arttıkça, dünyânın ona zararı azalır**) buyuruldu. Hazret-i Alî "radiyallahü teâlâ anı" diyor ki, dünyâ ile âhiret, şark ile garb gibidir. Birine yaklaşan, diğerinden uzaklaşır. Hadîs-i şerîfde, (**Dünyâlık peşinde koşmak, su üzerinde yürümeğe benzer. Bunun ayaklarının ıslanmaması mümkün midir? İslâmiyyete uymağa mâni' olan şeylere dünyâ denir**) ve (**Allahü teâlâ bir kulunu severse, onu dünyâda zâhid ve âhirete râğb yapar. Ayblarını ona bildirir**) ve (**Dünyâda zâhid olanı, Allah sever. İnsanlarda bulunanlarda zâhid olanı insanlar sever**) ve (**Dünyâlık arayanın buna kavuşması güçtür. Âhireti arayanın buna kavuşması kolaydır**) ve (**Dünyâlığa düşkün olmak, hatâların başıdır**) buyuruldu. Ya'nî her dürlü hatâya, günâha sebep olur. Dünyâ peşinde koşan kimse, şübheli şeylere, sonra mekrûhlara, sonra harâmlara, hattâ küfre dalar. Geçmiş ümmetlerin, Peygamberlerine "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" inanmamalarına sebep, dünyâya düşkün olmaları idi. Dünyâ muhabbeti, şerâba benzer. Bundan içen, ancak ölüm zemânında ayılır. Mûsâ aleyhis-selâm, Tûr dağına giderken, birinin çok ağladığını gördü. Yâ Rabbî! Kulun, senin korkundan ağlıyor dedi. Kan ağlasa dahî, onu afv etmem. Çünkü o, dünyâya düşkündür, buyurdu. Hadîs-i şerîfde, (**Dünyâyı halâldan kazanana, âhiretde hesâb vardır. Harâmdan kazanana, azâb vardır**) ve (**Allahü teâlâ, bir kulunu sevmese, mâlını harâmlara sarf etdirir**) buyuruldu. Tekebbür için binâ yapmak böyledir. Bir hadîs-i şerîfde, (**Bir kimse, halâl para ile binâ yaparsa, insanlar, bundan fâidelendiği müddetce, kendisine sevâb verilir**) buyuruldu. Rutûbetden kurtulmak, temiz hava almak niyyeti ile yüksek binâ yapmak câizdir. Tekebbür için, övünmek için, yüksek binâ yapmak harâmdır. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe buyuruyor ki, (Câhillerin hakâret etmemeleri ve düşmanlara azametli, kuvvetli görünmek için, âlimlerin, âmirlerin libâs ve binâlarının zînetli olması lâzımdır.)

**İnsanın şerefi, ilm ve edebledir.
Sanma ki şeref, mal ve nesebledir!**

T E S V İ F

26 - Tesvîf, hayrlı iş yapmağı sonraya bırakmaktır. İbâdetleri ve hayrlı işleri yapmakda acele etmek, **(Musâre'at)** olur. Hadîs-i şerîfde, **(Ölmeden evvel tevbe ediniz. Hayrlı işleri yapmağa mâni' çıkmadan önce acele ediniz. Allahü teâlâyı çok hâtırlayınız. Zekât ve sadaka vermekde acele ediniz. Böylece Rabbinizin rızklarına ve yardımına kavuşunuz!)** ve **(Beş şey gelmeden evvel beş şeyin kıymetini biliniz: Ölmeden önce hayâtın kıymetini, hastalıktan önce sıhhatin kıymetini, dünyâda âhireti kazanmanın kıymetini, ihtiyârlamadan gençliğin kıymetini, fakîrlikten evvel zenginliğin kıymetini)** buyuruldu. Zekâtını vermeyen ve mâlını âhiret yolunda sarf etmeyen kimse, fakîr olunca, çok pişmân olur. Hadîs-i şerîfde, **(Tevsîf eden helâk olur)** buyuruldu.

[İmâm-ı Rabbânî “rahmetullahi aleyh”, halâya girdikten bir müddet sonra, kapıyı vurarak hizmetcisini çağırır. Hizmetçi, tahâret suyunu veyâ bezini hâzırlamadığını sanıp, koşarak gelir. Kapı arasından gömleğini uzatarak, (Al, bunu, falanca fakîre hediye olarak götür) deyince, efendim, bunu halâdan çıkınca emr etseydiniz olmaz mı idi? Kendinize niçin böyle sıkıntı verdiniz? der. Gömleğimi o fakîre hediye etmek, halâda hâtırıma geldi. Dışarı çıkıncaya kadar tesvîf etseydim, şeytânın vesvese ederek, bu hayrlı işi yapmakdan beni vazgeçirmesinden korktum, dedi.]

FÂSİKLARI SEVMEK

27 - Harâm işliyen kimseye **(fâsık)** [kötü kimse] denir. Fıskın en kötüsü, zulm yapmaktır. Çünkü, açıkca yapılmakta ve kul hakkı da karışmaktadır. Âl-i İmrân sûresi, elliyedinci ve yüz kırkırıncı âyetlerinde meâlen, **(Allahü teâlâ, zâlimleri sevmez)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Zâlimin çok yaşamasına düâ etmek, Allahü teâlâyı isyân olunmasını istemektir)** buyuruldu. Süfyân-ı Sevrîye “rahime-hullahü teâlâ”, (Çölde bir zâlim susuzluktan helâk oluyor. Ona su verelim mi?) denildikde, hayır vermeyin, buyurdu. Zâlim, oturduğu evi gasb yolu ile almış ise, o eve girmek harâm olur. Fâsık kimseye tevâdu' edenin dîninin üçde ikisi gider. Zâlime tevâdu' edenin hâlinin nasıl olacağını buradan anlamalıdır. Zâlimin elini öpmek, karşısında eğilmek, günâhdır. Âdilin ise, câiz olur. Ebû Ubeyde bin Cerrah, Hazret-i Ömerin elini öpmüşdür “radyallahü anhumâ”. Kazancının çoğu harâmdan olan kimsenin evine gidip oturmak, câiz değildir. Onu, söz ile veyâ bir hareket ile medh etmek, harâmdır. Ancak, kendini veyâ başkasını, onun zulmünden kurtarmak için, yanına gitmek câiz olur. Ya-

nında iken, yalan söylememek ve kendisini medh ve senâ etmemek lâzımdır. Kabûl etmesi zan olunursa, nasîhat verilir. Zâlim, sana gelirse kalkmak, ayakda karşılamak câiz olur. Dînin izzetini ve zulmün kötülüğünü bildirmek için kalkmamak iyi olur. Mümkün ise, nasîhat yapılır. Zâlimden her zemân uzak kalmak dahâ iyidir. Hadîs-i şerîfde, **(Münâfık ile konuşurken, efendim, demeyiniz!)** buyuruldu. Zâlîme, kâfire hurmet etmek, saygı ile selâm vermek, üstâdım demek, küfr olur.

Allahü teâlâyâ isyân edene **(Fâsık)** [kötü kimse] denir. Başkalarının isyan etmesine, fîskın yayılmasına sebep olana **(Fâcîr)** denir. Harâm işlediği bilinen fâsık sevilmez. Bid’atı, ya’nî bozuk inanışları yayanları ve dîni öğrenmeğe mâni’ olanları sevmek, günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Fâsıkın fîskına mâni’ olmağa kudret varken, kimse mâni’ olmazsa, Allahü teâlâ, bunların hepsine, dünyâda ve âhîretde azâb yapar)** buyuruldu. Ömer bin Abdül’azîz “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, (Allahü teâlâ, bir kimse günâh işlediği için, başkalarına da azâb yapmaz ise de, açıkca günâh işliyenler görülüp de, görebilenler mâni’ olmadığı zemân, hepsine azâb yapar). Allahü teâlâ, Yûşa’ Peygambere “aleyhissalâtü vesselâm” vahy eyledi ki, (Kavminden kırkbin sâlih kimseye ve altmış bin fâsık kimseye azâb yapacağım!). Yâ Rabbî! Fâsıklar, azâbı hak etmiştir. Sâlihlere azâb yapmanın sebebi nedir? dedikde, (Benim gadab etdiklerime, onlar gadab etmedi. Birlikde yidiler, içdiler) buyurdu. Mâlîna, canına, evlâdına ve müslimânlara zarar geleceği, ya’nî fitneye sebep olacağı zemân, bid’at sâhiblerine ve zâlimlere emr-i ma’rûf yapmak lâzım olmaz. Açıkca günâh işliyen fâsıkları, yalnız kalb ile sevmek kâfîdir. Tatlı ve yumuşak sözlerle nasîhat vermek lâzım olur.

Bir kimse, hem ibâdet yapar, hem de fîsk yaparsa, dahâ çok yaptığıının ismi verilir. İkisi müsâvî ise, ibâdeti bakımından sevilir. Fîskı bakımından sevilmez. Başkalarının da fîskına sebep olan kimse, hükûmet memûrları tarafından men’ edilir.

[Allahü teâlânın sevgisini kazanmak için, islâmiyyete uyana ve bir mürşidi sevene **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Bu sevgiyi kazanmış olana **(Velî)** denir. Başkalarının da kazanmaları için çalışan Velîye **(Mürşid)** denir. **(İslâmiyyetin aslı, temeli üçdür: İlmi, amel, ihlâs.)** İslâm ilmleri ikiye ayrılır. Din bilgileri, fen bilgileri. Dinde reformcular, din bilgilerine **(Skolastik bilgiler)**, fen bilgilerine **(Rasyonel bilgiler)** diyorlar. Din bilgileri, ağaçdan armud düşer gibi, insanın kafasına bir yerden gelmez. Bir hakîkî mürşidin sözlerinden ve hâllerinden, hareketlerinden ve Ehl-i sünnet âlimlerinin **(ilm-i hâl)** kitâblarından öğrenilir. Kıyâmet yaklaşıncâ, hiçbir yerde hakîkî mürşid görülmiyecek, câhil, yalancı, fâsık din adamları çoğalacaktır. Bun-

lar Allahü teâlânın sevgisini kazanmak için değil, para, mevkî' ve şöhret kazanmak için çalışacaklar. Zenginlere, makam sâhiblerine yanaşacaklardır. Bu din hırsızlarına aldanmamak, se'âdete kavuşmak için, meşhûr Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını okumalıdır. Zemânımızda ve her zemân günâhların en zararlısı, din bilgilerini öğrenmeğe mâni' olmaktadır. Zararlı oyunları seyr etmek, din kitâbı okumağa mâni' oluyor. Gençler, din kitâbı okumayınca, din câhili oluyorlar. Dinsiz ve îmânsız yetişiyorlar. Müslimân ana-babaların, evlâdlarını bu felâketden kurtarmaları lâzımdır. Bunun için, Hakikat Kitâbevinin neşr ettiği kitâbları evine getirip, evlâdlarına okutmaları lâzımdır. Ana-babalar, bu vazîfelerini yapmazlarsa, evlâdları kâfir olur, Cehenneme gider.]

ÂLİMLERE DÜŞMANLIK

28 - İslâm ilmleri ile ve islâm âlimleri ile “rahime-hümullahü teâlâ” alay etmek küfr olur. İslâm âlimine söven, kötülüyen kâfir olur, mürted olur. Fısk ve bid'at sebebi ile sevmemek, lâzım olur. Dünyâ işleri sebebi ile sevmemek, günâh olur. Sâlihleri sevmemek de, böyledir. Hadîs-i şerîfde, **(Üç şey îmânın lezzetini arttırır: Allahü teâlâyı ve Resûlünü herşeyden çok sevmek, kendisini sevmiyen müslimânı Allah rızası için sevmek, Allahü teâlânın düşmanlarını sevmemek) ve (İbâdetlerin en kıymetlisi, hubb-i fillah ve buğd-ı fillahdır)** buyuruldu. İbâdeti çok olan mü'mini, az olandan dahâ çok sevmek lâzımdır. İsyânı dahâ çok olan, küfrü ve fuhşu yayan kâfirleri dahâ çok sevmemek lâzımdır. Allah için düşmanlık edilmesi lâzım gelenlerin başında, insanın kendi nefsi gelir. Sevmek demek, onların yolunda bulunmak demektir. İmânın alâmeti de, **(hubb-i fillah ve buğd-ı fillah)**dır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın ba'zı kulları vardır. Bunlar, Peygamber değildir. Peygamberler ve şehîdler, kıyâmet günü bunlara imrenirler. Bunlar, birbirini tanımayan, uzak yerlerde yaşayan, Allah için birbirini seven mü'minlerdir)** buyuruldu.

Bir hadîs-i şerîfde, **(İnsan, dünyâda kimi seviyorsa, âhrette onun yanında olacaktır)** buyuruldu. Onun yolunda bulunmazsa, sevgisi sahîh olmaz. İnsan, dînine ve emânetine güvendiği sâlih kimselerle arkadaşlık etmelidir. Yehûdîler ve nasrânîler, Peygamberlerini “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” sevdiklerini söylüyorlar. Fekat, onların yolunda olmadıkları için, hahamların, papasların uydurdıkları yanlış yolda oldukları için, âhrette Peygamberlerinin yanında olmayacaklardır. Hattâ, Cehenneme gideceklerdir. **(Cevâb Veremedi)** kitâbımızda, yehûdîler ve hristi-

yanlar hakkında geniş bilgi vardır. Yüksek rûhlar, sevdikleri rûhları yukarı çekerler. Alçak rûhlar da, aşağı çeker. İnsan, öldükten sonra, rûhunun nereye gideceğini, dünyâda sevdiklerinin hâlinde anlamalıdır. İnsan, başkasını tabî'at îcâbı veyâ akl îcâbı veyâ kendisine yaptığı iyilikler îcâbı veyâ Allahü teâlânın rızâsı için sever. Dünyâda sevişen kimselerin rûhları birbirlerini cezbe ettiği gibi, kıyâmetde de birbirlerini cezbe ederler. Enes bin Mâlik “radiyallahü anh” diyor ki, müslimânları yukardaki hadîs-i şerîf sevindirdiği kadar, hiçbir şey sevindirmemiştir. Kâfirleri seven onlarla birlikte Cehenneme gidecektir. Sevgilisine tâbî’ olmamak, insanın elinde değildir. Sevmenin en kuvvetli alâmeti, sevgilinin sevdiklerini sevmek, sevmediklerini sevmemektir.

F İ T N E

29 - İnsanları sıkıntıya, belâya düşürmek, ihtilâle sebep olmak, fitne çıkarmaktır. Hadîs-i şerîfde, **(Fitne, uykudadır. Bunu uyandırana Allah la’net etsin!)** buyuruldu. İnsanları, hükûmete karşı, kanûnlara karşı isyâna teşvîk etmek, fitne olur. Fitne çıkarmak harâmıdır. Haksız yere adam öldürmekten dahâ büyük günâhdır. Zâlim olan hükûmete karşı isyân etmek de harâmıdır. Mazlûmlar isyân ederse, bunlara yardım etmek de harâmıdır. İsyân etmenin zararı, günâhı, zulmün zararından ve günâhından dahâ çoktur.

İmâmın, sünnet olan miktârdan fazla okuyarak nemâzı uzatması da, fitne çıkarmaktır. Cemâ’atin hepsi râzî olursa, fitne olmaz, câiz olur. Vâizlerin, din adamlarının, cemâ’atin anlayamayacakları şeyleri söylemeleri ve yazmaları da, fitne olur. Herkese, anlayabileceği kadar söylemelidir. Müslimânlara yapamayacakları ibâdetleri emr etmemelidir. Za’îf kavl olsa bile, yapabileceklerini söylemelidir. Emr-i ma’rûf yaparken de fitne çıkarmamağa dikkat etmek lâzımdır. Emr-i ma’rûf yaparken, kendini tehlikeye sokmak, emr olunmadı. Dîne ve başkalarına zarar vererek, dünyâ fitnesine de, sebep olmamalıdır. Kendine dünyevî zararı dokunacak emr-i ma’rûfu yapmak câiz olur, cihâd olur. Sabr edemiyeyse, bunu da, yapmamalıdır. Fitne zemânında evinden çıkmamalı, kimse ile görüşmemelidir. Fitneye yakalanınca, sabr etmelidir.

İmâm-ı Rabbânî “rahime-hullahü teâlâ”, ikinci cildin altmışsekizinci mektûbunda buyuruyor ki: Sevgili yavrum! Tekrâr tekrâr yazıyorum ki, şimdi, günâhlarımıza tevbe edecek, Allahımızdan afv dileyen zemândayız. Fitnelerin çoğaldığı bu zemânda, eve kapanıp, kimse ile görüşmemelidir. Fitneler, nerdeyse yağmur gibi yağarak, heryeri kaplıyacak. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Kıyâmet kopmadan evvel, her yeri fitneler kaplıyacak. Fitnelerin**

zulmeti, ortalığı karanlık gece gibi yapacak. O zemân, evinden mü'min olarak çıkan kimse, akşam kâfir olarak evine dönecek. Akşam mü'min olarak evine gelen, sabâh kâfir olarak kalkacak. O zemân oturmak, ayakda kalmaktan hayrlıdır. Yürüyen, koşandan dahâ iyidir. O zemân oklarınızı kırınız! Yaylarınızı kesiniz. Kılıncılarınızı taşâ çalınız! O zemân, evinize birisi gelince, Âdem nebînin iki oğlundan iyisi gibi olsun!) Eshâb-ı kirâm “radiyallahü teâlâ an-hüm ecma'ın”, bunu işitince, o zemânda bulunacak müslimânlar ne yapmağı emr edersiniz dediler. Cevâbında, **(Evinizin eşyâsı olunuz!)** Bir rivâyetde, **(Öyle fitne zemânında, evinizden dışarı çıkmayınız!)** buyurdu. [Bu hadîs-i şerîf, Ebû Dâvüdda ve Tirmüzîde mevcûddur.] Bu günlerde, Dâr-ül-harb kâfirlerinin Negrekût şehrinde, müslimânlar, islâm memleketlerinde yaptıkları zulmleri, işkenceleri işitmişsinizdir. Müslimânlar, görülmedik hakaretler yaptılar. Böyle alçakca işler, âhır zemânda çok olacaktır. Altmış-sekizinci mektûbdan terceme temâm oldu.

(Tezkire-i Kurtubî) muhtasarında diyor ki: Hadîs-i şerîfde, **(Fitne çıkarmayınız! Söz ile çıkarılan fitne, kılınc ile olan fitne gibidir. Zâlimlere, fâcirlere milleti çekiştirmekden, yalan ve iftirâ söylemekden hâsıl olan fitne, kılınc ile yapılan fitneden dahâ zararlıdır)** buyuruldu. Âlimlerin hemen hemen hepsi, sözbirliği ile bildiriyorlar ki, malını, canını kurtarmak zorunda kalanın da, isyân etmemesi, hükûmete, kanûnlara karşı gelmemesi lâzımdır. Çünkü, zâlim olan hükûmete karşı sabr etmeğı hadîs-i şerîfler emr etmektedir. Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem”, **(Allahümme innî es'elü-ke fi'lel hayrât ve terkelmünkerât ve hubbel-mesâkîn ve izâ erediten fitneten fi kavmî fe-teveffenî gayre meftûn)** düâsını okuduğunu imâm-ı Muhammed “rahime-hullahü teâlâ” bildiriyor. Bu düâ, (Yâ Rabbî! Bana hayrlı işler yapmak, çirkin şeyleri terk etmek ve fakîrleri sevmek nasîb eyle! Kavmim arasında fitne çıkarmak istediğın zemân, fitneye karışmadan canımı al!) demektir. İmâm-ı Kurtubî “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, bu hadîs-i şerîf, fitneden sakınmak, ona karışmamak lâzım olduğunu, fitneye karışmaktansa, ölmenin hayrlı olacağını açıkca göstermektedir.

(Mişkât)daki hadîs-i şerîflerde buyuruyor ki, **(Fitne zemânında, müslimânlar ve onların reislerine tâbî' olunuz. Hak yolda olan yoksa, fitneciler, isyâncılar arasına karışmayınız! Ölünceye kadar, fitneye katılmayınız!).** (Fitne zemânında, hükûmetinize tâbî' olunuz. Siye zulm etse, mallarınızı alsa da, ona itâ'at ediniz!). (Fitne zemânında, islâmîyyete sarılınız. Kendinizi kurtarınız. Başkalarına akl veremeyiniz! Evinizden dışarı çıkmayınız. Dilinizi tutunuz!). (Fitne zemânında, çok kimse öldürölür. Onların arasına karışmıyan kur-

tulur). (Fitnecilere karışmıyan, se'âdete kavuşur. Fitneye yakalanıp, sabr eden de, se'âdete kavuşur). (Allahü teâlâ, Kıyâmet günü, bir kuluna soracak: Günâh işliyenı gördüğün zemân, niçin mâni' olmadın diyecek. O kul, onun zararından, düşmanlık yapmasından korktum ve senin afv ve magfiretine güvendim diyecek). Bu hadîs-i şerîf, düşmanın kuvvetli olduğu zemânlarda, emr-i ma'rûfu ve nehy-i münkeri terk etmek câiz olacağını göstermekdedir.

(Şir'atül-islâm) şerhinde diyor ki, farzın yapılmasını, harâmdan sakınılmasını emr etmek, farz-ı kifâyedir. Sünnetin yapılmasını emr, mekrûhdan nehy, men' etmek, sünnetdir. Harâm işlemekte olan, el ile men' edilmez. Söz ile men' edilir. Ya'nî, kötülüğü, zararı anlatılır. Harâm işlemeğe hâzırlanan, el ile men' edilir. Söz ile, el ile nehy ederken, fitne, zarar çıkarmamak lâzımdır. Nehyin fâideli olacağını önceden bilmek lâzımdır. Zann-ı gâlib, ya'nî çok zan etmek de, bilmek demektir. Hubb-u fillah, buğd-u fillah olmayınca, yapılan ibâdetlerin fâidesi olmaz. Emr-i ma'rûf özsüz terk edilirse, düâlar kabûl olmaz. Hayr ve bereket kalmaz. Cihâdda ve müşkil işlerde zafer nasîb olmaz. Gizli işlenen günâh, bunu işleyene zarar verir. Açıkca işlenirse, herkese zararı dokunur. Bir kimsenin kötölemesi ile, bir insanı kötü bilmemelidir. Bir kimsenin kötölemesi gîbet olur. Bunu dinlemek de harâm olur. Bir insanın fâsık olduğu, iki âdil şâhidin, bunun bir münker işlediğini gördüklerini bildirmeleri ile veyâ kendi tecribesi ile anlaşılır. Günâh işliyenı görüp de, gücü, kudreti olduğu hâlde, nehy etmemek, (Müdâhene) olur. Müdâhene edenlerin, kabrden maymûn ve hınzır şeklinde kalkacakları, hadîs-i şerîfde bildirilmiştir. Emr-i ma'rûf yaparı, arkadaşları sevmez. Müdâhene yaparı severler. Zâlim olan hükûmet adamlarına söz ile emr-i ma'rûf yapmak, cihâdın en kıymetlisidir. Nasîhat vermeğe gücü yetmezse, kalbi ile red etmek de cihâd olur. Devlet adamları el ile, âlimler söz ile, diğer müslimânlar kalb ile emr-i ma'rûf yapar. Emr-i ma'rûfu Allah rızâsı için yapmak ve söylediğinin kitâbdan vesîkasını bilmek ve fitneye sebep olmamak lâzımdır. Sözüünün fâidesi olmayacağını ve fitne çıkmasına sebep olacağını bilen kimsenin emr-i ma'rûf yapması vâcib olmaz. Hattâ, ba'zan harâm olur. Böyle zemânda, fitneye sebep olmamak için, evinden çıkmamalıdır. [Ya'nî, fitnecilerin arasına karışmamalıdır.] Fitne çıkarsa veyâ hükûmet zulm yapar, fesâd çıkarırsa, o şehirden, beldeden hicret etmek lâzım olur. Hicret mümkün iken, hükûmetin ikrâh etmesi, zorlaması, günâh işlemek için özsüz olmaz. Hicret mümkün olmazsa, bir kenâra çekilmeli, kimseye karışmamalıdır. Sözüünün fâidesi olmayacağını ve fitne çıkacağını bilirse, emr-i ma'rûf yapmak vâcib olmaz, müstehab olur. Sözüünün fâideli olacağını, fekat fitneye sebep olacağını da bilirse, yine vâcib

olmaz. Fitne, döğölmek gibi küçük ise, müstehab olur. Fitne büyük ve tehlükeli ise, emr-i ma'rûf yapması harâm olur. Emr-i ma'rûfu yumuşak yapmak vâcibdir. Sertlik, fitneye sebep olur. Müslimâna ve zimmî kâfire karşı, silâh ile işâret etmemeli, bunlara da, zulm, işkence yapmamalıdır. **(Şir'a)**dan terceme temâm oldu.

MÜDÂHENE VE MÜDÂRÂ

30 - Kudreti olduğu, gücü yetdiği hâlde, harâm işliylene mâni' olmamak müdâhene olur. Harâmı işliylene veyâ yanında bulunanlara olan saygısı yâhud dîne olan bağlılığının gevşekliği, müdâheneye sebep olmaktadır. Fitne olmadığı, ya'nî dînine veyâ dünyâsına veyâ başkalarına zarar olmadığı zemân, harâm ve mekrûh işliylene mâni' olmak lâzımdır. Mâni' olmamak, susmak harâm olur. Müdâhene etmek, harâm işlemeğe râzı olmağı gösterir. Susmak çok yerde iyidir. Fekat, hakkı, hayrı söyleyecek yerde susulmaz. Yâ Resûlallah! Geçmiş ümmetlerden bir kısmına zelzele ile azâb yapıldı. Toprak altında kaldılar. Bunların arasında sâlihler [iyi insanlar] de vardı, denildikde, **(Evet, sâlihler de birlikde helâk oldular. Çünkü, Allaha isyân olunurken susmuşlardı. Onlardan ayrılmamışlardı)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Ümmetimden bir kısmı, kabirlerinden maymûn ve hınzır şeklinde kalkacaklardır. Bunlar Allahü teâlâyâ isyân edenlerin arasına karışanlar, onlarla berâber yiyip içenlerdir)** ve **(Allahü teâlâ, bir âlime ilm ihşân edince, Peygamberlerden aldığı gibi, bundan da misâk alır)** buyuruldu. İlmîni, lâzım olduğu zemân söylemekden çekinmiyeceğine söz verir. **(Bir kimse, Allahü teâlânın ihşân ettiği ilmi, lâzım olduğu zemân söylemezse, kıyâmet günü boynuna ateşden tasma takılacaktır)** hadîs-i şerîfi ve Bekara sûresinin, **(Kendilerine ilm ve hidâyet verdığımız kimseler, ilmlerini insanlardan saklarsa, Allahın ve la'net edenlerin la'netleri, bunların üzerine olsun!)** meâlindeki yüzellidokuzuncu âyet-i kerîmesi, müdâhene etmenin harâm olduğunu göstermektedir. Müdâhenenin zıddı, karşılığı, (Gayret) ve salâbetdir. Mâide sûresinde ellidördüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allah yolunda cihâd ederler, kötölenmekden korkmazlar)** buyuruldu. Dinde, gayret ve salâbeti olanların mâlları ile, cânları ile ve sözleri ile ve kâlemleri ile, Allah rızâsı için cihâd etmeleri lâzım olduğu, bu âyet-i kerîmede bildirilmektedir. Hadîs-i şerîfde, **(Çok acı olsa da, hakkı söyleyiniz!)** buyuruldu. Bir zâhid, Emevî halîfelerinin dördüncüsü, Mervânın yanında çalgı çalanları görönce, çalgı âletlerini kırdı. Mervân, bunun, arslanların arasına bırakılmasını emr etti. Arslanların yanında, hemen nemâza durdu. Arslanlar, bunu, yalamağa başladılar. Bunu arslanların yanından alıp halîfeye getirdiler. Arslanlar-

dan korkmadın mı? dedi. Hayır, onlardan korku, hâtırına gelmedi. Bütün geceyi düşünceli geçirdim, dedi. Ne düşündün? dedi. Arslanlar beni yalayınca, tükürükleri necs midir? Allâhü teâlâ, nemâzımı kabûl etti mi, etmedi mi? diye düşündüm dedi^[1].

Kendisine veyâ başkalarına zarar gelmek korkusundan dolayı iyiliği emr etmek ve harâmı men' etmek mümkün olmazsa, böyle fitneye mâni' olmak için susmağa, **(Müdârâ)** etmek denir. Kalbi, harâmı men' etmek istediği hâlde, müdârâ yapmak câizdir. Hattâ, sadaka sevâbı hâsıl olur. Müdârâ ederken tatlı dilli ve güler yüzlü olmak lâzımdır. Talebeye ders verirken de, müdârâ yapılır. İmâm-ı Gazâlî “rahime-hullahü teâlâ” buyurdu ki, (İnsanlar, üç kısımdır: Bir kısmı, gıdâ gibidir. Herkese, her zemân lâzımdır. İkinci kısmı, ilâc gibidirler. İhtiyâc zemânında lâzım olurlar. Üçüncü kısmı, hastalık gibidir. Bunlara ihtiyâc olmaz. Fekat, kendileri insanlara müsallat olurlar, bulaşırlar. Bunlardan kurtulmak için, müdârâ etmek lâzımdır.) Müdârâ, câizdir. Ba'zan da müstehab olur. Evinde, zevceye müdârâ etmiyen kimsenin râhatı, huzûru kalmaz. Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, bir müsâfir geldi, **(İçeri alınz! O, kötü bir insandır)** buyurdu. İçeri girince, onunla tatlı ve neş'eli konuştu. Gidince, yumuşak konuşmasının sebebi soruldukda, **(Kıyâmetde, en kötü yerde bulunacak kimse, dünyâda zararından korunmak için ikrâm olunandır)** buyurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Sıkılmadan açıkca harâm işliyen kimseyi gîbet etmek câiz olduğu gibi, şerlerinden korunmak için bunlara müdârâ etmek de câizdir. Fekat müdârâ, müdâhene şeklini almamalıdır)** buyuruldu. Müdârâ, dîni veyâ dünyâyı zarardan kurtarmak için, dünyâ menfe'atinden vermektir. Müdâhene, dünyâ ele geçirmek için, dinden vermektir. Zâlîme müdârâ ederken kendisi ve zulmleri medh olunmaz.

İNÂD VE MÜKÂBERE

31 - İnâd ve mükâbere, hakkı, doğruyu işitince, kabûl etmektir. Ebû Cehl ve Ebû Tâlib, inâd ederek, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” Peygamber olduğuna inanmadılar, inkâr etdiler. İnâd, riyâdan, hıkdan, hasedden yâhud tama'dan hâsıl olur. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın en sevmediği kimse, hakkı kabûl etmekde inâd edendir)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'min vekar sâhibi olur, yumuşak olur)** buyuruldu. Vekar sâhibi dünyâ işlerinde kolaylık gösterir. Din işlerinde, sarp kaya gibi olur. Bir dağ, zemânla aşınabilir. Mü'minin dîni hiç aşınmaz.

[1] Mervân bin Hakem 65 [m. 683] de öldürüldü.

N İ F Â K

32 - Nifâk, münâfıklık, içinin dışına uymamasıdır. Kalbinde küfr olan kimsenin mü'min olduğunu söylemesi, dinde nifâk olur. Kalbinde düşmanlık olup, dostluk göstermek dünyâ nifâkı olur. Küfrün en kötüsü, dinde nifâk yapmaktır. Medîne şehrindeki münâfıkların reîsi, Abdüllah bin Übey bin Selûl idi. Müslimânların Bedr gazâsındaki zaferlerini görünce, müslimân olduklarını söylediler. Fekat, kalbleri ile inanmadılar. Hadîs-i şerîfde, **(Müslimânlarla, sözleriyle dostluk gösterip, davranışlarıyla düşmanlık edenlere, Allahü teâlâ ve melekler la'net eylesin)** ve **(Münâfığın üç alâmeti vardır: Yalan söyler, sözünde durmaz ve emânete hıyânet eder)** buyuruldu. Böyle kimse, müslimân olduğunu söylese, nemâz kılssa da, münâfıktır.

TEFEKKÜR ETMEMEK

33 - İnsanın, günâhlarını düşünmesi ve bunlara tevbe etmesi, tâ'atlarını, ibâdetlerini düşünüp, bunlara da, şükr etmesi lâzımdır. Mahlûklardaki ve kendi bedenindeki ince san'atları, düzenleri, birbirlerine olan bağılıklarını düşünerek de, Allahü teâlânın varlığını ve büyüklüğünü anlaması lâzımdır. Mahlûkların, varlıkların hepsine **(Âlem)** denir.

[Âlem, üç kısımdır: **(Âlem-i ecsâd)**, **(Âlem-i ervâh)** ve **(Âlem-i misâl)**. Âlem-i misâl, varlık âlemi değildir. Görünüş âlemidir. Her varlığın, bu âlemde bir görüntüsü bulunur. Âlem-i ervâh, Arşın hâricindeki şeylerdir. Bunlar maddî değildir. Bunlara **(Âlem-i emr)** de denir. Âlem-i ecsâd, madde âlemidir. Buna **(Âlem-i halk)** da denir. Bu da ikiye ayrılır: İnsana **(Âlem-i sagîr)** denir. İnsandan başka varlıkların hepsine **(Âlem-i kebîr)** denir. Âlem-i kebîrde olan herşeyin, âlem-i sagîrde, bir nümûnesi, benzeri vardır. İnsanın kalbi, rûh âlemine açılan bir kapıdır. Kâfirlerde bu kapı kapanmış, harâb olmuştur. Bunun için, kâfirlerin rûh âleminde haberleri yokdur ve olamaz. Kalbin hayât bulması, rûh âlemine açılması için tek çâre, tek ilâc, îmân etmesidir, müslimân olmasıdır. Mü'minin kalb kapısından Âlem-i emre girmesi ve bu âlemde sonsuza, ebedî hayâta ilerlemesi için, çalışması lâzımdır. İslâmiyyetin sekiz ana ilminden biri olan **(Tesavvuf)** ilmi, bu çalışmaları öğreten, mu'azzam bir ilmdir. Bu ilmin mütehasşalarına **(Velî)** ve **(Mürşid)** denir. Mürşidlerin en meşhûru, imâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkîdir. 1034 hicrî ve 1624 mîlâdî senesinde Hindistânda vefât etmiştir.

Tıb ve fen fakültelerinde okuyup da, mahlûklardaki san'at in-

celiklerini, aralarındaki hesâblı bağlantıları gören ve anlıyabilen aklı başında bir kimsenin, Allahü teâlânın varlığına, birliğine, büyüklüğüne, ilmine, kudretine inanmaması mümkün değildir. İnanmayanın, anormal, geri kafalı, câhil olması, yâhud inâdcı, şehvetlerine düşkün bir budala olması veyâ nefesine esîr olmuş, işkence yapmakdan zevk alan, zâlim bir sadist olması lâzım gelir. Kâfirlerin hayât hikâyeleri incelenirse, bu üç kısımdan biri olduğu hemen meydâna çıkar.]

Hadîs-i şerîfde, **(Varlıklardaki nizâmı düşünerek Allahü teâlâya îmân ediniz!)** buyuruldu. Astronomi okuyup da, yer küresinin, ayın, güneşin ve bütün yıldızların boşlukda dönmelerinde ve birbirlerinden uzaklıklarında bulunan düzeni, hesâbları anlıyan kimsenin, îmânı artar. Dağların, ma'denlerin, nehrlerin, denizlerin, hayvânların, nebatların, hattâ mikropların yaratılmasında, çeşidli fâideler vardır. Hiçbiri boş yere, lüzûmsuz yaratılmamıştır. Bulutlar, yağmurlar, şimşekler ve yıldırımlar, yer altındaki sular ve enerji maddeleri ve hava, kısaca her varlık belirli hizmetler, belli vazîfeler yapmaktadır. İnsanlar, bu sayısız mahlûkların, sayılamıyacak hizmetlerinden bugüne kadar pek azını anlıyabilmiştir. Mahlûkları kavrayamayan insan aklı, bunların hâlikını, yaratanını nasıl kavrayabilir? Onun büyüklüğünü, sıfatlarını birâz anlıyabilen islâm âlimleri, şaşkına dönmüşler. (Onu anlamak, anlaşılmasını kavrayamamak) demişlerdir. Mûsâ aleyhisselâmın ümmetinden biri, otuz sene ibâdet etmiş. Bir bulut kendisine gölge yaparak, güneşden korumuşdu. Birgün bulut gelmemiş, güneşde kalmıştı. Annesine sebebini sormuş. Herhâlde bir günâh yapmışsın, demişti. Hayır, günâh işlemedim deyince, göklere, çiçeklere bakmadın mı? Onları görünce, yaratanın azametini düşünmedin mi? demiş. Evet, bakdım. Fekat, tefekkürde kusûr etdim deyince, bundan büyük günâh olur mu? Hemen tevbe et, demişti. Aklı başında olan kimsenin, tefekkür vazîfesini hiç ihmâl etmemesi lâzımdır. Yarın ölmeyeceğinden emîn olan kimse var mıdır? Allahü teâlâ, hiçbir şeyi bâtil, fâidesiz yaratmamıştır. İnsanların anlıyamadıkları, göremedikleri fâideler, anlıyabildiklerinden katkat daha çoktur. Tefekkür, dört dürlü olur, demişlerdir. Allahü teâlânın mahlûklarındaki güzel san'atları, fâideleri düşünmek, Ona inanmağa ve sevmeye sebep olur. Onun va'd ettiği sevâbları düşünmek, ibâdet yapmağa sebep olur. Onun haber verdiği azâbları düşünmek, Ondandır korkmağa, kimseye kötülük yapmağa sebep olur. Onun ni'metlerine, ihsânlarına karşılık, nefse uyarak günâh işlediğini, gaflet içinde yaşadığını düşünmek, Allahdan hayâ etmeye, utanmağa sebep olur. Allahü teâlâ, yerlerde ve göklerde

de bulunan mahlûkları düşünerek ibret alanları sever. Hadîs-i şerîfde, **(Tefekkür gibi kıymetli ibâdet yoktur)** ve **(Bir an tefekkür, altmış sene ibâdetden dahâ hayırlıdır)** buyuruldu. İmâm-ı Gazâlî'nin fârisî **(Kimyâ-i Se'âdet)** kitâbında tefekkür uzun yazılıdır.

MÜSLİMÂNA BEDDÜÂ

34 - Hadîs-i şerîfde, **(Kendinize, evlâdınıza, kötü düâ etmeyiniz. Allahın kaderine râzı olunuz. Ni'metlerini artırdırması için düâ ediniz)** ve **(Ananın, babanın çocuğuna olan ve mazlûmun, zâlime olan beddûâları, red olunmaz)** buyuruldu. Bir müslimânın kâfir olması için düâ edenin kendisi kâfir olur. Bir zâlimin, kâfir olarak ölecek, sonsuz azâb çekmesini istemek, küfr olmaz. Mûsâ aleyhisselâmın böyle düâ ettiği, Kur'ân-ı kerîmde bildirilmiştir. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe “rahime-hullahü teâlâ”, başkasının kâfir olmasını istemek, küfr olur buyurdu. Zâlimden başkasına beddûâ etmek harâmıdır. Zâlime, zulmü kadar beddûâ etmek câiz olur. Câiz olan birşeyin mikdârı, özrü'n mikdârı kadar olur. Zâlime de beddûâ etmemek, sabr etmek ve hattâ, afv etmek dahâ iyidir. Zimmîye ve herhangi bir kâfire, Allah ömr versin demek, câiz değildir. Müslimân olması için veyâ cizye vererek müslimânların kuvvetlenmesi için, böyle düâ etmek, câiz olur. Kâfire saygı ile selâm veren, kâfir olur. Kâfire saygı bildiren bir söz söylemek, meselâ üstâdım demek, küfr olur.

MÜSLİMÂNA KÖTÜ İSM TAKMAK

35 - Müslimâna kötü ism takmak veyâ başkasının takdığı kötü ismi söylemek câiz değildir. Soy adı ve nâm-ı müsteâr koymak câizdir. Sıddîk Gümüş, Hüseyin Hilmi Işıkın “rahmetullahi aleyh” nâm-ı müsteâridir. Hadîs-i şerîfde, **(Kötü ismi olan, bunu güzel isme çevirsin!)** buyuruldu. Meselâ, Âsiye ismini, Cemîle yapmalıdır. Müslimâna güzel ism takmak câizdir. Çocuğuna, övücü ism koymamalıdır. Meselâ Reşid, Emîn ismini vermemelidir. Muhyiddîn, Nûrüddîn gibi isimler de, yalan ve bid'at olur. Fâsıkları, câhilleri, mürtedleri böyle isimlerle çağırarak mekrûhdur. Çünkü, bunlar, medh edici, övücü isimlerdir. Mecâz olarak da, söylenemezler. Kendi çocuklarına, bu isimleri tefe'ül ederek, uğurlu olmak için koymak, câiz olur denilmiştir. Sâlih oldukları meşhûr olan âlimleri bu isimler ile zikr etmek câiz ve fâidelidir.

[İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, beşinci cildde buyuruyor ki, çocuğa konulacak isimler arasında en efdal olanı, Abdüllah, sonra Abdürrahmân, sonra Muhammed, sonra Ahmed, dahâ sonra İbrâhîmdir. Allahü teâlânın isimlerinden olan Alî, Reşid, Azîz gibi isimleri de koymak câizdir. Fekat, bu isimleri söylerken

hurmet etmek lâzımdır. Bilerek hurmetsizlik eden kâfir olur. Meselâ, ismi Abdülkâdir olana, Abdülkoydur demek, Hasen yerine Hasso, İbrâhîm yerine İbo demek, bu isimlerle alay etmek olur. Bu isimlerle alay etmek niyyet edilmezse, küfr olmaz ise de, küfre benziyen şeyi söylemekden sakınmak lâzımdır. Çocuk, dünyâyâ gelip, hemen ölse, ism koymadan defn edilmez. Abdünnebi ismi câiz ise de, koymamak ihtiyâtlı olur. Seyyid Abdülhakîm Arvâsî hazretleri hicrî kamerî 1362 [m. 1943] senesinde vefât edinciye kadar, İstanbul'da, Bâyezid câmi'inde, Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri, ikinci nemâzından sonra, yirmibeş sene va'z ve irşâd eyledi. Bir va'zında, (Veledin, vâlideyni üzerinde üç hakkı vardır: Doğdukda müslimân ismi koymak. Âkıl oldukda, kitâbet, ilm ve san'at öğretmek. Bâlig oldukda, dîni ve ahlâkı güzel bir müslimân bulup, bununla hemen evlendirmekdir) buyurdu. Kızları böyle evlendiren ana-baba, hattâ her akrabâ ve ahibâblar ve hattâ komşular çok sevâb kazanırlar. Avrupada, Amerikada, din, edeb düşmanı olarak yetiştirilen soysuzlara, uydurma diploma vererek, profesör ism ve etiketi ile islâm memleketlerine gönderiyorlar. Bu câhil kâfirleri liselere, üniversitelere muallim ve profesör yapıyorlar. Bunlar, tuzaklarına düşen müslimân evlâdlarını dinsiz, mezhebsiz yapıyorlar. Bunlar kolayca, hâin, kâtil oluyorlar.]

ÖZRÜ RED ETMEK

36 - Müslimânın özrünü red etmek mekrûhdur. Hadîs-i şerîfde, **(Müslimân kardeşinin özrünü kabûl etmemek günâh olur)** buyruldu. Özrü kabûl etmek ve kusûrları afv etmek, Allahü teâlânın sıfatlarından. Böyle olmıyan kimseye, Allahü teâlâ gadab ve azâb eder. Özrde bulunmak üç dürlü olur: Niçin yaptım? Veyâ şunun için yaptım. Keşki yapmasaydım demek veyâ yaptım, bir dahâ yapmam demek. Yâhud yapmadım diyerek inkâr etmektir. Yaptım, bir dahâ yapmam demek, tevbe olur. Mü'min, afv etmesi için özr dilemesini bekler. Münâfik, aybların ortaya çıkmasını ister. Hadîs-i şerîfde, **(İffet sâhibi olunuz. Çirkin şeyler yapmayınız. Kadınlarınızı da, affı yapınız)** ve **(İffet sâhibi olursanız, kadınlarınızı da affı olur. Ananıza babanıza ihsân ederseniz, çocuklarınızı da size ihsân eder. Din kardeşinin özrünü kabûl etmeyen, kevser havzından içmeyecektir)** buyruldu. Bu hadîs-i şerîf, din kardeşinin kötülük yaptığını ve özrünün yalan olduğunu bilmiyen kimse içindir. Çünkü, bunun özrünü red etmek müslimâna sû-i zan etmek olur. Yalan söylediğini bilerek özrünü kabûl etmek, afv olur. Afv etmek, vâcib değil, müstehabdır.

KUR'ÂN-I KERÎMÎ YANLIŞ TEFSÎR ETMEK

37 - Tefsîr, beyân etmek ve keşf etmek demektir. Bildirmek ve açıklamaktır. **(Te'vîl)**, rüçû' etmektir. Tefsîr, bir ma'nâ vermektedir. Te'vîl, çeşidli ma'nâlar arasından birisini seçmektir. Kendi re'yi, görüşü ile tefsîr, câiz değildir. Tefsîr, rivâyet ile yapılır. Te'vîl, dirâyet ile yapılır. Hadîs-i şerîfde, **(Kur'ân-ı kerîmî, kendi görüşü ile açıklayan, doğru olsa dahî, hatâ etmiştir)** buyruldu. Resûlullahdan “sallallahü aleyhi ve sellem” ve Eshâb-ı kirâmdan “radiyallahü anhüm” gelen haberlere ve âlimlerin tefsîrlerine ve tefsîr ilminin üsûlüne bakmadan ve Kureys lûgatini bilmeden ve hakîkat ile mecâzı düşünmeden, mücmel, mufassal ve umûmî ve husûsî olanları birbirinden ayırmadan ve âyet-i kerîmelerin indirilme sebeplerini ve nâsih, mensûh olduklarını araştırmadan verilen ma'nâyı, Allahü teâlânın kelâmı olarak söylemek doğru değildir. **(Tefsîr)**, kelâm-ı ilâhîden murâd-ı ilâhîyi anlamak demektir. Kendiliğinden verdiği ma'nâ doğru olsa bile, meşrû' yoldan çıkarmadığı için, hatâ olur. Verdiği ma'nâ yanlış ise, kâfir olur. Hadîs-i şerîfleri de, sahîh veyâ bozuk olduğunu bilmeden söylemek, sahîh olsa bile, günâh olur. Böyle kimsenin hadîs-i şerîf okuması câiz olmaz. Hadîs kitâblarından, hadîs nakl etmek için, hadîs âlimlerinden icâzet almış olmak lâzımdır. Hadîs-i şerîfde, **(Uydurduğu bir sözü, hadîs olarak söyleyen kimse, Cehennemde azâb görecektir)** buyruldu. Kur'ân-ı kerîmî, tefsîr âlimlerinden, icâzeti olmıyanın da, tefsîr kitâblarından alarak söylemesi ve yazması, câizdir. Yukarıda bildirilen, tefsîr etmek şartlarını hâiz olan kimse, yazılı icâzeti olmadan tefsîr ve hadîs nakl edebilir. İcâzet vermek için para almak câiz değildir. Ehliyyeti olana icâzet vermek vâcibdir. Ehliyyeti olmıyana icâzet vermek harâmıdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Kur'ân-ı kerîme, ehliyyeti olmadan ma'nâ veren, Cehennemde azâb görecektir)** ve **(Bilmediğini hadîs olarak söyleyen, Cehennemde azâb görecektir)** ve **(Kur'ân-ı kerîme kendi görüşüne göre ma'nâ veren Cehennemde azâb görecektir)** buyruldu. Bid'at sâhiblerinin, kendi bozuk i'tikâdlarını isbât etmek için, âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîf okumaları, böyledir. [Şî'îler, Vehhâbîler, Teblîğ-ı Cemâ'atçılar, Mevdûdîciler ve Seyyid Kutubcular böyledir. Yûsuf-i Nebhânî “rahmetullahi aleyh” böyle bozuk tefsîrleri **(Şevâhid-ül hak)** kitâbında uzun anlatmaktadır. Kur'ân-ı kerîmin dış ma'nâsı olduğu gibi, iç ma'nâsı da vardır diyerek, kendilerine göre ma'nâ veren [zındıklar] da, böyledir. Kelimelerin, kendi zemânlarında, kendi aralarında kullandıkları

rı ma'nâlarına göre tefsîr yapanlar da böyledir.

Osmânî devletindeki âlimlerden Nûh bin Mustafâ Konevî "rahime-hullahü teâlâ", 1070 [m. 1660] de Kâhirede vefât etmiştir. Muhammed Sîhristânînin "rahime-hullahü teâlâ" (**Milel ve Nihal**) kitâbına yaptığı tercemede diyor ki, (**İsmâ'îliyye**) fırkasında olanlar, imâm-ı Ca'fer Sâdıkın büyük oğlu İsmâ'îlin yolundayız dedikleri için, bu ismi almışlardır. Bunlara (**Bâtmiyye**) fırkası da denir. Çünkü Kur'ânın zâhir ma'nâsı olduğu gibi, bâtın ma'nâsı da vardır. Zâhir ma'nâsı, fıkıhçıların kalıplaştırdığı belli ve sınırlı şeylerdir. Bâtın ma'nâsı ise, Kur'ânın iç ma'nâsı olup uçsuz denizdir dediler. Zâhir ma'nâyı bırakıp, bâtın dedikleri, kendi uydurdukları şeylere inandılar. Hâlbuki, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", Kur'ân-ı kerîmin zâhir, açık ma'nâsını bildirdi. Zâhir ma'nâyı bırakıp, iç ma'nâ uydurmak, küfr olur. Zındıklık olur. Bu hîle ile, islâmiyyeti yok etmeğe çalışdılar. Çünkü, (**mecûsîler**) ya'nî ateşe tapanlar, islâmın yayılmasını önleyebilmek için, reisleri Hamdan Kurmut, bu bölücülüğü ortaya çıkarıp, (**Karâmîta**) devletini kurdu. Hâcıları katl ve Hacer-i esvedî Kâ'beden çıkarıp Basraya getirdi. (Cennet, dünyâ lezzetleri, Cehennem de, dînin ahkâmına uymakdır) dediler. Harâmlara, güzel san'at ismini verdiler. İslâm dîninin kötü huy, fuhş dediği ahlâksızlıklara moral eğitimi diyerek gençleri sefâlete sürüklediler. Devletleri islâmiyyete çok zarar verdi. 372 [m. 983] de gadab-ı ilâhîye yakalanıp mahv oldular.]

Tefsîri, nakl sûretiyle yapmak lâzımdır. Tefsîr yapabilmek için, şu onbeş ilmi bilmek lâzımdır: Lügat, nahv, sarf, istikak, me'ânî, beyân, bedî', kırâ'et, üsûl-i din, fıkıh, esbâb-ı nüzûl, nâsih ve mensûh, üsûl-i fıkıh, hadîs, ilm-i kalb. Bu ilmleri bilmiyen kimsenin tefsîr yapması câiz değildir. İslâm ahkâmına uyan, râsih ilimli âlimlere Allahü teâlânın vâsıtasız olarak ihsân ettiği ilme (**Mevhibe**) veya (**Kalb ilmi**) denir. Hadîs-i şerîfde, (**İlmi ile amel edene, Allahü teâlâ bilmediklerini bildirir**) buyuruldu. Yukarıdaki on beş ilme mâlik olmıyan kimsenin, tefsîr yapması câiz değildir. Yaparsa, kendi görüşü ile yapmış olur. Cehennemde yanmaya müstehak olur. Hadîs-i şerîfde, (**Kırk gün ihlâs ile islâmiyyete uyan kimsenin kalbini, Allahü teâlâ hikmet ile doldurur. Bunları söyler**) buyuruldu. Müteşâbih âyetlere ma'nâ veren, kendi görüşü ile tefsîr yapmış olur. Bid'at sâhiblerinin tefsîri böyledir.

Kur'ân-ı kerîmde bulunan bilgiler üç kısımdır: Bir kısmını, hiç bir kuluna bildirmemiştir. Zâtının ve sıfatlarının hakîkatî ve gaybdan haber vermek böyledir. İkinci kısım, yalnız Peygamberi-

ne bildirdiği esrârdır. Bunları, Peygamberi “aleyhisselâm”, yalnız Allahü teâlânın izn verdiği kimselere bildirir. Üçüncü kısım bilgileri, Peygamberine “aleyhissalâtü vesselâm” bildirmiş ve bütün ümmetine bildirmesini emr etmiştir. Bu üçüncü kısım da, ikiye ayrılır: Birincisi, ancak işitmekle öğrenilir. Kıyâmet hâlleri böyledir. İkincisi, görüp incelemekle ve okuyup ma’nâsını anlamakla öğrenilir. İmân ve islâm bilgileri böyledir. Müctehid imâmlar bile, Nasslarda açık bildirilmemiş olan islâmiyyet bilgilerini kesin olarak anlıyamamışlar, ihtilâfa düşmüşlerdir. Böylece amelde çeşidli mezhebler meydana gelmiştir. Yukarıda bildirilen onbeş ilme sâhib olanın çıkaracağı ma’nâlara tefsîr denmez, **(te’vîl)** denir. Çünkü, bu ma’nâlarda kendi re’y’i bulunur. Ya’nî anladığı çeşidli ma’nâlardan birini seçmekte kendi re’y’ini kullanır. Seçtiği ma’nâ, âyet-i kerîmelerin ve hadîs-i şerîflerin açık ma’nâlarına yâhud icmâ’a uygun olmazsa, fâsid olur. **(Berîka)** sonunda, raksın harâm olduğunu anlatırken diyor ki, (Bize, tefsîr kitâblarına göre amel etmek emr olunmadı. Fıkh kitâblarına tâbi’ olmamız emr edildi.)

HARÂM İŞLEMEKDE ISRÂR

38 - Günâh işlemeği kasd etmek, az işlese dahî, isrâr etmek olur. Kasd etmek, niyyet etmekle, irâde etmekle ve karâr vermekle olur. Karâr verip bir kerre de yaparsa, isrâr olur. Hiç yapmazsa, devâmlı yapmağa kasd etmesi, karâr vermesi isrâr olmaz. Devâmlı yapmağa karâr verip ve işleyip de pîşmân olur, terk ederse isrâr olmaz. Tekrâr yapıp yine tevbe ederse, isrâr olmaz. Günde çok kerre yapıp, her birinden sonra tevbe etmek, isrâr olmaz. Tevbe ederken, günâh işlediğine pîşmân olup üzölmek ve günâhdan hemen vaz geçmek ve bir dahâ yapmamağa karâr vermek şartdır. Bu üç şartı yapmadan, yalnız dil ile tevbe etmek, yalancılık olur. Küçük günâhlara isrâr etmek, büyük günâh olur. Bir büyük günâhı bir kerre yapmakdan dahâ büyük olur. Tevbe edince, büyük günâh da afv olur. Küçük günâhı küçük görmek, büyük günâhdır. Küçük günâh işlediğini söyliyerek övünmek, büyük günâh olur. Küçük günâh işliyen, âlim ve sâlih sanmak da, büyük günâh olur. Küçük günâh işleyince de, Allahü teâlâdan ve azâbından korkmak lâzımdır. Allahü teâlâdan utanmazsa ve azâb yapılacağını düşünmezse büyük günâh olur.

***Kalbi bozuk olana, kıymet mi verir, mal ile mevki’?
altın palan vursan, merkeb yine merkebdir!***

GİBET ETMEK

39 - Belli bir mü'minin veya zimmînin [gayr-ı müslim vatandaşın] aybını, onu kötölemek için arkasından söylemek, gîbet olur. [Kötöleyen sözler doğru ise, **(gîbet)** olur. Yalan ise, **(iftirâ)** olur. Gîbet ve iftirâ söylemek, büyük günâh olduğu gibi, bunları dinlemek de harâmıdır. Söyleyen ve dinleyen, Cehennem ateşinde yanacaktır. Söyleyeni susdurmalı, susduramaz ise, oradan kalkıp gitmelidir. Ve bunlar için, hayr düâ etmelidir. Dostların, ahlâkların isimlerini yazıp, divara asmalı, bu isimleri her görüşde, sâhiblerine hayr düâ etmelidir. Mezârların üzerine taşlar dikip, üzerlerine meyyitin ismi yazılır, geçenler, görenler, bu meyyite rahmet ve istigfâr okurlar. Senelerce bu düâlara kavuşan meyyitler kabr azâbından kurtulur.] Gîbet, harâmıdır. Dinleyen, o kimseyi tanımıyorsa, gîbet olmaz. Gîbet olunan kimse bunu işitirse, üzülmür. Bedeninde, nesebinde, ahlâkında, işinde, sözünde, dîninde, dünyâsında, hattâ elbisesinde, evinde, hayvânında bulunan bir kusûr, arkasından söylendiği zemân, bunu işitince üzülmürse, gîbet olur. Kapalı söylemek, işâret ile, hareket ile bildirmek, yazı ile bildirmek de, hep söylemek gibi gîbetdir. Bir müslimânın günâhı ve kusûru söylendikde, hâfızların, din adamlarının, elhamdülillâh biz böyle değiliz demeleri, gîbetin en kötüsü olur. Birisinden bahs edilirken, elhamdülillâh, Allah, bizi hayâsız yapmadı gibi, onu kötölemek, çok çirkin gîbet olur. Falanca kimse çok iyidir, ibâdetde şu kusûru olmasa, dahâ iyi olurdu demek, gîbet olur. Hucurât sûresinde, onikinci âyetinde meâlen, **(Birbirinizi gîbet etmeyiniz!)** buyuruldu. Gîbet, adam çekiştirmek demektir. Birisini gîbet etmek, ölmüş insanın etini yimek gibi olur buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, bir kimsenin sevâb defteri açılır. Yâ Rabbî! Dünyâda iken, şu ibâdetleri yapmışdım. Sahîfede bunlar yazılı değil, der. Onlar, defterinden silindi, gîbet etdiklerinin defterlerine yazıldı denir)** ve **(Kıyâmet günü bir kimsenin hasenât defteri açılır. Yapmamış olduğu ibâdetleri orada görür. Bunlar seni gîbet edenlerin sevâblarıdır, denir)** buyuruldu. Ebû Hüreyre “radıyallahü anh” diyor ki, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” ile oturuyorduk. İçimizden birisi kalkıp gitdi. Yâ Resûlallah! Râhatsız olup gitdi, denildi. **(Arkadaşınızı gîbet etdiniz, etini yidiniz)** buyurdu. Âişe “radıyallahü anhâ” diyor ki, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanında, bir kadının uzun olduğunu söyledim, **(Ağzında olanı çıkar!)** buyurdu. Tükürdüm. Ağzımdan et parçası çıktı. Allahü teâlâ sıfatları, özellikleri, cism şeklinde göstermeğe kâdirdir. Gîbet, din kardeşinin, bir zimmînin işitince üzüleceği bir kusûrunu arkasından söylemektir. Allahü teâlâ-

lâ, Mûsâ aleyhisselâma vahy eyledi ki, (Gîbet edip tevbe eden kimse, Cennete en son gidecektir. Gîbet edip, tevbe etmeyen kimse, Cehenneme en önce girecektir.) İbrâhîm Edhem “rahime-hullahü teâlâ”, bir yemeğe da’vet edilmişti. Sofrada, çağrılanlardan birinin bulunmadığı söylenince, o ağır kimsedir, denildi. İbrâhîm bin Edhem “rahime-hullahü teâlâ”, gîbet edildi, buyurdu ve çıkıp gitdi. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse için söylenen kusûr, onda varsa, bu söz gîbet olur. Yoksa bühtân, ya’nî iftirâ olur)** buyuruldu. Dindeki kusûrları söylemek, meselâ nemâz kılmaz veyâ şerâb içir veyâ sirkat eder veyâ söz taşıyıcıdır demek ve dünyâdaki kusûrlarını söylemek, meselâ sağırdır, şaşıdır demek, gîbet olur. Dindeki kusûrları, onu kötölemek için söylenirse, gîbet olur. Onun islâhını düşünerek söylerse, gîbet olmaz. Acıyarak söylemek de, gîbet olmaz denildi. Bu köyde, nemâz kılmıyan var veyâ komünist var, hırsız var demek, gîbet olmaz. Çünkü, belli bir şahs söylenmemişdir.

Bir kimse, nemâz kılar, oruc tutar, hem de insanlara eli ile zarar verir. Meselâ döver, mallarını gasb eder, sirkat eder. Yâhud dili ile zarar verir. Meselâ söyler, iftirâ eder, gîbet eder, söz taşır. Âşikâre yapılan fîsk ve harâmları ve bid’atları söylemek, gîbet olmaz. Bunları men’ etmesi için hükûmete haber vermesi, günâh olmaz. Bir kimse, babasından gizli harâm işleyince, babasının mâni’ olacağını bilen, babasına söylemesi veyâ yazarak bildirmesi lâzımdır. Mâni’ olacağı bilinmiyorsa haber vermek câiz olmaz. Çünkü, düşmanlığa sebeb olur. Birinin zararlarını, ona acıdığı için veyâ başkalarının ondan sakınması için söylerse, gîbet olmaz. Onu kötölemek için söylerse, gîbet olur. Altı kişinin kusûrlarını, ayblarını arkasından söylemek, gîbet olmaz: Ona acıdığı için söylemek, ona mâni’ olunması için söylemek, fetvâ almak için söylemek, müslimânları onun şerrinden korumak için söylemek. O kusûr, ona ism olmuş ise, onu bu ism ile tanıtmak mecbûriyyetinde olmak. Âşikâre, herkesce bilinen fîskı, bid’ati ve zulmü söylemek. Kızarak, onu kötölemek niyeti ile söylenen, gîbet olur. Satılmakda olan mâlın kusûrunu müşteriye söylemek, satıcıyı gîbet etmek olmaz. Evlenecek erkeğe, nikâh edeceği kızın aybını, kusûrunu haber vermek, gîbet olmaz, nasîhat olur. Birşeyi bilmeyene nasîhat vermek, vâcibdir. Açıkca harâm işliyenin ve zulm edenin, açık olmiyan başka ayblarını bildirmek, gîbet olur. Hadîs-i şerîfde, **(Hayâ cilbâbını çıkaran kimseyi söylemek gîbet olmaz)** buyuruldu. Cilbâb, kadınların geniş baş örtüsüdür. Burada, hayâ cilbâbını çıkarmak, açıkca harâm işlemek demektir. Hadîs-i şerîf, böyle kimsenin hayâsı olmadığını işâret etmekde-

dir. İmâm-ı Gazâlî ve ba'zı âlimler “rahime-hümullahü teâlâ”, açık günâh işliyenin ve başkalarının kusûrunu söylemenin gîbet olmasında, onu kötölemek, şart değildir, dediler. Bunun için gîbet etmekden çok sakınmak lâzım gelir.

İnsanı gîbet etmeğe sürükliyen sebebler çokdur. Burada onbiri bildirilecektir: Ona karşı düşmanlık, yanında olanların fikrlerine uymak düşüncesi, sevilmiyen bir kimseyi kötölemek, kendisinin o günâhda bulunmadığını bildirmek, kendinin ondan üstün olduğunu bildirmek, hased etmek, yanında bulunanları güldürmek, şakalaşmak, onunla alay etmek, ummadığı kimsenin harâm işlemesine hayretini bildirmek, buna üzüldüğünü, ona acıdığını bildirmek, harâm işlediği için onu sevmediğini bildirmek.

Gîbet, insanın sevâblarının azalmasına, başkasının günâhlarının kendisine verilmesine sebep olur. Bunları, her zemân düşünmek, insanın gîbet etmesine mâni' olur.

Gîbet, üç dürlüdür: Birincisinde, ben gîbet etmedim, onda bulunan şeyi söyledim, der. Böyle söylemek, küfr olur. Çünkü, harâma, halâl demiş olur. İkincisinde, gîbet olunana duyurmaktır. Büyük harâm olur. Tevbe etmekle afv edilmez. Onunla halâllaşmak da lâzım olur. Üçüncüsünde, gîbet olunanın bundan haberi olmaz. Tevbe ve istigfâr etmekle ve ona hayr düâ etmekle afv olur.

Yanında gîbet yapıldığını işiten kimse, buna hemen mâni' olmalıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşine, onun haberi olmadan yardım eden kimseye, Allahü teâlâ dünyâda ve âhîretde yardım eder)** ve **(Yanında, din kardeşine gîbet edilince, gücü yetdiği hâlde ona yardım etmiyen kimsenin günâhı, dünyâda ve âhîretde kendisine yetişir)** ve **(Bir kimse, dünyâda din kardeşinin ırzını korursa, Allahü teâlâ, bir melek göndererek, onu Cehennem azâbından korur)** ve **(Bir kimse, din kardeşinin ırzından bir şeyi korursa, Allahü teâlâ, onu Cehennem azâbından korur)** buyuruldu. Gîbet yapılırken, orada bulunan kimse, korkmazsa, söz ile, korkunca, kalbi ile red etmezse, gîbet günâhına ortak olur. Sözüünü kesmesi veyâhud kalkıp gitmesi mümkün ise, bunları yapmalı. Eliyle, başıyla, gözüyle men' etmesi kâfi gelmez. Açıkca, sus, demesi lâzımdır.

Gîbet etmenin keffâreti, üzülmek, tevbe etmek ve onunla halâllaşmaktır. Pişmân olmadan halâllaşmak, riyâ olur, ayrı bir günâh olur. [Ölüyü ve zimmî olan kâfiri gîbet harâm olduğu İbni Âbidîn 5. ci cild, 263. cü sahîfede yazılıdır.]

***Hak irâde eyleyince, yol verir herkes sana,
Halk eder sebeblerini, bol verir herşey sana.***

TEVBE ETMEMEK

40 - Tevbe, harâm işledikten sonra, pişmân olup, Allahü teâlâdan korkmak, bir dahâ yapmamağa azm etmek, karâr vermektir. Dünyâda zarar hâsıl olmasından korkarak pişmân olmak, tevbe olmaz. Çeşidli günâh işliyenin bunlardan ba'zısında ısrâr ederken, ba'zısına tevbe etmesi, sahîh olur. Tevbeden sonra, günâhı tekrâr işliyenin, tekrâr tevbe etmesi sahîh olur. Böylece, çok kerre tevbe etmesi, sahîh olur. Büyük günâhın afv olması için, tevbe etmek şartdır. Beş vakt nemâz ve Cum'a nemâzı, Ramezân-ı şerîf orucu, hac etmek, istigfâr etmek, büyük günâh işlemekten sakınmak gibi ibâdetler, küçük günâhların afv edilmesine sebep olur. Şartlarına uygun olarak tevbe edince, küfr ve günâhlar muhakkak afv olunur. Şartlarına uygun olarak ve ihlâs ile yapılan hacca, **(Hacc-ı mebrûr)** denir. Hacc-ı mebrûr, kazâya kalmış olan farzlardan ve kul haklarından başka günâhların afvına sebep olur. Bu ikisinin afv olması için, kazâların ve kul haklarının ödenmesi de lâzımdır. Hac ile, farzı yapmamanın günâhı afv edilmez ise de, vaktinde yapmamanın, vaktinden sonraya bırakmanın günâhı afv edilir. Hacdən sonra, farzları kazâ etmeğe hemen başlamazsa, geciktirme günâhı tekrâr başlar ve zemânla katkat artar. Geciktirmek, büyük günâhdır. Bunu iyi anlamak lâzımdır. **(Hacc-ı mebrûr yapanın günâhları afv olur. Dünyâya yeni gelmiş gibi olur)** hadîs-i şerîfi, kazâ ve kul hakından başka günâhların afv olacağını göstermekdedir. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" arefe gecesinde ve Müzdelifede, hacıların günâhlarının afv edilmesi için yaptığı düâların da, böyle olduğu bildirilmiştir. Kazâ ve kul haklarının da, afva dâhil olduğunu bildiren âlimler var ise de, bunlar, tevbe edip de kazâdan ve ödemekden âciz olanlar içindir. Hûd sûresinin yüzondördüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Hasenât, günâhları yok eder)** buyruldu. Bu âyet-i kerîmeye, kazâsı yapılnca, afv olurlar ma'nâsı verilmiştir. Gîbet olunan kimsenin işitmesinden sonra üzülmesi de, bu gîbeti yapan için, ayrıca büyük günâh olur. Bu günâhın afvına sebep olacak hasene, onunla halâllaşmaktır.

Günâhdan sonra hemen tevbe etmek farzdır. Tevbeyi geciktirmek de, bu günâhı işlemekden dahâ büyük günâhdır. Bu günâh, her gün bir misli artar. Bunun için de ayrıca tevbe etmek lâzımdır. Bir günâhın tevbesi yapılnca, bunun tevbesini geciktirme günâhlarının hepsi afv olur. Farzı yapmamanın tevbesi, ancak kazâ etmekle sahîh olur. Her günâhın afvı için, kalb ile tevbe etmek ve dil ile istigfâr etmek ve beden ile kazâ etmek lâzımdır. Yüz kerre tesbîh etmek, ya'nî **(Sübhânallahi ve bi-hamdihi sübhânallahil'azîm)** demek ve sadaka vermek ve bir gün oruc tutmak, çok iyi olur.

Nûr sûresinin otuzbirinci âyetinde meâlen, **(Ey mü'minler! Allah'a tevbe ediniz!)** buyuruldu. Tahrîm sûresinde, sekizinci âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allaha tevbe-i nasûh yapınız!)** buyuruldu. Nasûh kelimesine yirmiüç ma'nâ verilmiştir. Bunlardan en meşhûru, pişmân olup, dili ile istigfâr etmek ve bir dahâ işlememeğe karar vermektir. Bekara sûresinde ikiyüzyirmiikinci âyetinde meâlen, **(Allahü teâlâ, tevbe edenleri sever)** buyuruldu.

Hadîs-i şerîfde, **(En iyiniz, günâhdan sonra hemen tevbe edeninizdir)** buyuruldu. Günâhların en büyüğü, küfrdür ve münâfıklıktır ve irtidâddır.

[Müslimân olmamış ve olmıyan kimseye, **(Kâfir)** denir. Müslimânları aldatmak için müslimân görünen kâfire, **(Münâfık)** ve **(Zındık)** denir. Müslimân iken kâfir olan kimseye, irtidâd etdi denir. İrtidâd edene **(Mürted)** denir. Bu üçü, kalbinden inanarak hâlîs îmân ederse, muhakkak müslimân olur.

(Berîka) ve **(Hadîka)**da, dil âfetlerinde ve **(Mecma'ul-enhür)**de diyor ki, (Erkek veyâ kadın, bir müslimân, âlimlerin sözbirliği ile küfre sebep olacağını bildirdikleri bir sözün veyâ işin küfre sebep olduğunu bilerek, amden [ya'nî tehdîd edilmeden, istekle] veyâ başkalarını güldürmek için söyler, yaparsa, ma'nâsını düşünmese dahî, îmânı gider. **(Mürted)** olur. Buna **(Küfr-i inâdî)** denir. Eğer bunun küfre sebep olduğunu bilmeyip, amden söyler, yaparsa, yine mürted olur. Buna **(Küfr-i cehlî)** denir. Çünkü, her müslimânın, bilmesi lâzım olan şeyleri öğrenmesi farzdır. Bilmemesi özr değil, büyük günâhdır. Küfr-i inâdî ve küfr-i cehlî ile mürted olanın, nikâhı bozulur. Zevcesinden vekâlet alarak, iki şahid yanında veyâ câmi'de cemâ'at ile **(Tecdîd-i nikâh)** yapması lâzım olur. İkidenden fazla tecdîd için **(Hulle)** lâzım olmaz. Küfre sebep olan sözü, hatâ ederek [ya'nî amden olmayıp, yanılarak] veyâ te'vîllî olarak veyâ ikrâh [tehdîd] edilerek söylerse, mürted olmaz ve nikâhı bozulmaz. Küfre sebep olması, âlimler arasında ihtilâflı olan bir sözü amden söyleyen mürted olmaz ise de, bunun tevbe ve istigfâr etmesi ve tecdîd-i nikâh yapması ihtiyâtlı olur.) Câmi'lere giden müslimânın, küfr-i inâdî ve küfr-i cehlî ile mürted olması düşünülemez. Yalnız bu son şekilde, mürted olması düşünülebileceğinden, imâm efendiler cemâ'ate, **(Tecdîd-i îmân)** düâsını, ya'nî **(Allahümme innî ürrîdû en üceddidel-îmâne vennikâha tecdîden bi-kavli lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)** okutarak tevbe ve tecdîd-i nikâh yapıyor. Böylece, **(Lâ ilâhe illallah diyerek, tecdîd-i îmân yapınız!)** hadîs-i şerîfindeki emr yapılmış olmaktadır. [Her zemân, her zevce, zevcine “aramızdaki nikâhı tecdîd etmek için seni vekîl etdim”

demeli, zevci de “bu vekâleti kabûl etdim” demeli. İmâm efendi, her Cum’a nemâzında, düâdan sonra, tecdîd-i îmân düâsını okumalı, cemâ’at de berâber söylemelidir. Hepsinin îmânları ve ni-kâhları tâzelenmiş olur.]

Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” sözbirliği ile olmıyan bildirdiklerine uymayan inanışa (**Bid’at**) ve (**Dalâlet**) denir. Küfrden sonra en büyük günâh bid’at sâhibi olmaktır. Bunlardan, bid’atini yaymak için, müslimânlara bulaştırmak için çalışan zındıkların günâhı katkat dahâ çokdur. Hükûmetin bunları ağır ce-zâyâ çarpdırması, âlimlerin sözle ve yazı ile nasîhat vermeleri, câhillerin de, bunlarla görüşmemeleri, kitâblarını ve mecmû’alarını okumamaları lâzımdır. Bunların yalanlarına, iftirâlarına, heyecanlı ve ateşli sözlerine aldanmamak için çok uyanık olmalıdır. Şimdi mezhebsizler, Mevdûdîciler, Seyyid Kutbcular ve (Cemâ’at-i teblîgiyye) denilen câhillere ve Vehhâbîler, Şîîler, Nusayrîler ve çeşidli isimler altında ortaya çıkmakta olan sahte tarikatçılar, yalancı şeyhler, bozuk i’tikâdlarını, sapık inanışlarını yaymak için, her dürlü vâsıtaya başvuruyorlar. Müslimânları aldatmak ve ehl-i sünneti ezmek, yok etmek için, nefslerinin ve şeytânın ve ingilizlerin yardımı ile akla ve hayâle gelmiyecek tuzaklar, oyunlar hâzırlıyorlar. Mâllarını, milyonlarını sarf ederek, ehl-i sünnete karşı soğuk harblerini sürdürüyorlar. Gençlerin, islâm dînini, hak yolunu, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından okuyup öğrenmeleri lâzımdır. Öğrenmiyen, küfr, bid’at ve dalâlet sellerine yakalanıp boğulur. Dünyâ ve âhîret felâketlerine sürüklenir. [Hakîkat Kitâbevi, yalnız Ehl-i sünnet kitâblarını neşretmektedir. Bu kitâbları alıp okuyanlara müjdeler olsun!] Bid’at sâhiblerinin liderleri, Kur’ân-ı kerîme yanlış, bozuk ma’nâlar veriyorlar. Bu ma’nâları ileri sürerek, sapık düşüncelerini âyet ile, hadîs ile isbât ettiklerini ileri sürüyorlar. Ancak, ehl-i sünnet kitâblarını okuyarak, hakkı anlıyanlar, bunlara aldanmaktan kurtulur. Hakkı bilmiyenlerin, bunların dalâlet girdâblarına, tuzaklarına düşmemeleri imkânsız gibidir. Bunların sapık inanışları, Kur’ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan ve mütehid imâmın sözbirliği ile bildirdikleri ve müslimânlar arasına yayılmış îmân bilgilerine uygun olmazsa, kâfir olurlar. Küfrün bu dürlüsüne (**İlhâd**) ve kendilerine (**Mülhid**) denir. Mülhidlerin müşrik oldukları, ya’nî kitâbsız kâfir sayıldıkları akâid kitâblarında yazılıdır.]

Bid’at sâhiblerinin, mürtedlerin de, tevbeleri kabûl olur. Bunların tevbe etmeleri için, Ehl-i sünnet i’tikâdını kısaca öğrenip inanmaları, sapık i’tikâdlarına pişmân olmaları lâzımdır.

Farzlara ehemmiyyet verip, tembellikle yapmıyan kimse, mürted olmaz. İmânı gitmez. Fekat, bir farzı yapmıyan müslimân,

iki büyük günâha girer. Birincisi, o farzın vaktini ibâdetsiz geçirmek ya'nî farzı geciktirmek günâhıdır. Bunun afv olması için **(tevbe etmek)**, ya'nî pişmân olmak, üzölmek, bir dahâ geciktirmeyeceğine karâr vermek ile olur. İkincisi, bu farzı terk etmek, yapmamak günâhıdır. Bu büyük günâhın afv olması için, bu farzı hemen kazâ etmek, ya'nî vaktinden sonra hemen yapmak lâzımdır. Kazâyı geciktirmek de, ayrıca büyük günâh olur.

[Büyük islâm âlimi, ondördüncü asrın müceddidi, zâhirî ve bâtinî ilmlerin mütehassısı, medreset-ül-mütehassısın müderrislerinden, tesavvuf kürsisi profesörü Seyyid Abdölhakîm Efendi “rahime-hullahü teâlâ”, derslerinde, câmi'lerde va'zlarında ve sohbetlerinde sık sık buyururdu ki, (Bir farzı, özsüz olarak vaktinde yapmamak büyük günâhıdır). Vaktinden sonra hemen kazâ etmemenin de, dahâ büyük günâh olduğu, kitâblarda yazılıdır. **(Farz vakti geçtikden sonra, bu farzı yapacak kadar zemân içinde bu farz özsüz olarak kazâ edilmezse, geciktirme günâhı [6 dakıkada] bir misli artar. Bundan sonra, yine bu kadar zemân içinde kazâ etmezse, bir misli dahâ artar. Böylece, farzı yapacak kadar zemânların herbiri [ya'nî 6 dakika] geçtikçe, günâhlar, katkat artarak, sayılamıyacak ve düşünölemeyecek kadar çoğalır.)** Bir farzın kazâsı özsüz olarak yapılmayınca, günâhı böyle artıyor. Beş vakt nemâzın herbiri, hergün farz olduğu için, her kazânın günâhı hergün yeniden başlıyor. Beş vakt nemâz için, bir günde, yukarıda bir farz için bildirilenin beş misli çoğalıyor. Aylarca, senelerce kılınmıyan nemâzların günâhlarının ne kadar çok olacağı, buradan anlaşılabilir. Bu müdhiş, bu korkunç günâhların altından kurtulabilmek için, her çâyeye başvurmak lâzımdır. İmânı olan ve aklı başında olan kimsenin, gece gündüz kazâ nemâzı kılarak, Cehennemdeki nemâz kılmamak azâbından kurtulması için çalışması lâzımdır. Çünkü, özsüz olarak, tembellikle, üşenerek kılınmıyan bir nemâz için, yetmişbin sene, Cehennemde azâb çekileceğı bildirildi. Yukarda açıklanan sayısız nemâz günâhları için Cehennemde ne kadar çok azâb çekileceğini düşünöen bir müslimânın uykusu kaçır, yemekden içmekden kesilir. Dünyâsı zindân olur. Evet, nemâza ehemmiyyet vermiyen, vazîfe kabûl etmiyen kâfir olur, mürted olur. Mürted, Cehennemde sonsuz azâb çekecektir. O, zâten Cehenneme de, azâba da, nemâzın ehemmiyyetine de inanmamaktadır. Dünyâda, hayvân gibi yaşamakta, zevkından ve zevkine vâsita olan parayı, mâlî toplamaktan başka birşey düşünmemektedir. (Her ne olursa olsun, her kime ne zarar, ziyân olursa olsun, yalnız bana gelsin), onun prensibidir. Onun zevk ve safâsı için herşeyin, herkesin fedâ olması, umûru bile değildir. İmânı ve aklı yoktur. Böyle kimsede, merhamet olmaz. Canavardan, en korkunç hayvândan dahâ zararlı olur. Onun insanlıktan, merhametden,

iyilikden söylemesi, havaya yazı yazmak gibidir. Kendi menfe'ati, hayvânî, şehvânî arzûlarına kavuşması için birer tuzaktır.

Senelerce kılınmamış nemâzları kaza etmek, imkânsız gibi olmuştur. İnsanlar, islâmiyyeti terk ettikleri için, ya'nî Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına uymadıkları için ve islâm dîninin gösterdiği râhat ve huzûr yolundan ayrıldıkları için, dünyâda bereket kalmadı. Rızklar azaldı. Tâhâ sûresinde yüzüymidördüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Beni unutursanız rızklarınızı kısarım)** buyuruldu. Bunun için, îmân rızkı, sıhhat rızkı, gıda rızkı, insanlık ve merhamet rızkı ve dahâ nice rızklar azaldı. (Hâşâ, zulm etmez kuluna hüdâsı, herkesin çektiği kendi cezâsı) sözü Nahl sûresinin otuzüçüncü âyetinden alınmıştır. Bugünkü küfr karanlıkları ve Allahü teâlâyı, Peygamberi “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, islâmiyyeti unutmanın bereketsizlikleri ve sıkıntıları içinde, insan gece gündüz, kadınlı erkekli çalışıp, bir âilenin nafakasını, râhat yaşamasını te'mîn edemez hâle gelmiştir. Allahü teâlâyı inanmadıkça, Onun bildirdiği islâm dînine uymadıkça, Onun Peygamberinin güzel ahlâkı ile bezenilmedikçe, beş vakt nemâzı vaktinde kılmadıkça, dalâlet, felâket akıntısını durdurmak imkânsızdır.

Nemâzların kazâlarını ödeyebilmek için, hergün, sabâh nemâzından başka, dört vakt nemâzın sünnetlerini kılarken, ilk kazâyı kalmış nemâzı kazâ etmeği de niyyet etmelidir. Böylece hergün, bir günlük nemâz kazâsı ödenmiş olur. Hem de, sünnet kılınmış olur. 412.ci sahîfeye bakınız! Kazâların bu niyyet ile nasıl kılınacağı ve kılınması lâzım olduğu, **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında uzun bildirilmiştir. Günâhlara bir kerre tevbe etmekle, bunların hepsinin afv olacağı bildirilmiştir. Nemâz tevbesinin sahîh olması için, terk edilmiş olan her nemâzın kazâ edilmeleri lâzımdır. Kazâlarını kılarak, tevbe etmeğe başlayan, ömür boyunca, ya'nî kazâları bitirinceye kadar, kazâlarını kılmağa niyyet etmiş demektir. Allahü teâlâ bu meyyitin, bu niyyetine göre, bütün kazâlarını afv etmektedir. Bunun gibi, istigfâr okumağa devâm edenin bütün günâhları ve kâfirler îmâna gelince, bütün geçmiş günâhları afv olacak ve îmân etmiyenlere, Cehennemde ebedî azâb yapılacaktır.

Bundan yüzlerce sene önce, fıkıh kitâblarının yazıldıkları zemânlarda, müslimânların îmânlarının kuvveti ve Allahü teâlâdan ve Cehennem azâbından korkuları çokdu. Nemâzı özsüz terk etmek, hâtıra gelmezdi. Nemâzı terk edenin bulunabileceği düşünülemezdi. O zemânlar, ömr ile ve pek az sayıda nemâz, **(Fevt)** edilir, kaçırılırdı. Bu da, bir müslimân için, büyük mâtem, üzüntü olurdu. Nemâzın kazâyı kalması için ömr, uykuya dalmak, unut-

mak, muhârebeye ve yolculukda, oturarak da kılmâğa imkân bulamamaktır. Bu özrlerden birisinden dolayı nemâzın fevt edilmesi, günâh olmaz. Fekat, özr bitince, bu nemâzı kazâ etmek hemen farz olur. Özr ile fevt edilen nemâzların kazâlarını, çoluk çocuğunun ihtiyâcını kazanacak kadar, geciktirmek câiz olur. Özr ile çıkarılan nemâzların kazâlarını, müekked sünnetler yerine kılmak lâzım olmaz. Fıkh kitâblarının (müekked sünnetler yerine kılmamak dahâ iyi olur) demesi, özr ile kılınamıyan nemâzlar içindir. Özsüz terk edilen farzları, hemen kazâ etmek farzdır. Bunları, sünnet yerine de kılmak lâzımdır. İmâm-ı Rabbânî 123. cü mektûbda buyuruyor ki, (Nâfile ibâdet, bir farzı terk etmeğe sebep olursa, ibâdet olmaz. Mâ-lâ-ya'nî, zararlı olur.)]

[Büyük âlim, İbni Âbidîn “rahmetullahi aleyh” buyuruyor ki, (Câmiye girince, iki rek’at nemâz kılmak sünnetdir. Buna **(Tehiyetül-mescid)** denir. Câmiye girince, farz, sünnet, kazâ gibi herhangi bir nemâz kılmak, tehiyyetül-mescid yerine geçer. Bunlara, ayrıca tehiyyetül-mescid diye niyyet etmek lâzım değildir. Hâlbuki, bir vaktin farzı ve sünneti diye iki niyyet edilen bir nemâz böyle değildir. Burada yalnız farz nemâz sahîh olur. Bir mescide girince, herhangi bir nemâz kılarken, ayrıca niyyet etmeden, bunlarla tehiyyetül-mescid nemâzı da kılınmış olur. Fekat, sevâb hâsıl olması için, buna da niyyet edilir. Çünkü, niyyet edilmeyen ibâdete sevâb verilmez). Abdülhakîm efendi “rahmetullahi aleyh” buyurdu ki, (Sünnet nemâz demek, farzdan başka kılınan nemâz demektir. Farzdan evvel veyâ sonra olan sünnet yerine kazâ kılan, bu kazâ nemâzı ile, sünnet nemâzın ta’rîfine uyduğu için, sünneti de kılmış olmaktadır.) Görülüyor ki, sünnet yerine kazâ kılınca, sünnet terk edilmiş olmuyor. Hem kazâ, hem de sünnet niyyet edilince, sünnetin sevâbı da hâsıl olmaktadır.]

Kazâları, yukarıda bildirilen şekilde ödemeğe niyyet eden ve başhyan kimse, ağır hasta olursa, öldükden sonra nemâz keffâreti yapılması için **(vasıyyet)** etmesi, Velîsinin de bu vasıyyeti yerine getirmesi lâzımdır. Velî, vasıyyet olunan kimse veyâ vârislerden birisi demektir. Nemâz kılarken, vâciblerinden biri terk edilmiş veyâ mekrûh işlenmiş ise, vaktinin içinde i’âde edilmesi vâcib olur. Nâfile nemâzı dahî kılarken, fâsîd olursa, ya’nî bozulacak bir şey olursa, i’âde etmesi vâcib olur. Zekâtı, sadaka-i fitrı, nezri ve kurbanı da, her zemân kazâ etmek lâzım olur. Sonradan fakîr olanın, **(Hile-i şer’iyye)** denilen kolaylıkla, bunları kazâ etmeleri lâzımdır. Fakîr olmazlarsa, hile-i şer’iyye yapmaları mekrûh olur.

Allahü teâlâ ile kul arasında olan, ya’nî kul hakkı bulunmıyan günâhların afv olması için, gizlice tevbe etmek kâfidir. Başkala-

rına haber vermek, imâm efendiye bildirmek lâzım değildir. Para vererek, papasa günâh afv ettirmek, hıristiyanlıkta yapılıyor. İslâmiyyetde böyle şey yokdur. Cünüb iken Kur'ân-ı kerîm okumak ve câmi'de oturmak ve câmi'de dünyâ işlerini konuşmak, yimek, içmek ve uyumak ve Kur'ân-ı kerîmi abdestsiz tutmak, çalgı çalmak, şerâb içmek, zinâ etmek, kadınların başları, kolları, baldırları, saçları açık sokağa çıkmaları, kul hakkı bulunmıyan günâhlardır. Hayvân hakkı bulunan günâhları afv ettirmek, çok güçdür. Hayvânı haksız olarak öldürmek, dövmek, yüzüne vurmak, tâkâtından fazla yürütmek, ağır yük vurmak, otunu, suyunu zemânında vermemek, günâhdır. Bu günâha hem tevbe etmek, hem de, istigfâr ederek yalvarmak lâzımdır.

Kul hakkı beş dürlüdür: Mâlî, nefsî, ırzî, mahremî ve dînî. Sirkat, gasb, aldatmak ile ve yalan söylemekle mâl satmak, kalp akça vermek, başkasının mâlına ziyân vermek, yalancı şâhidlikle veyâ zâlîme haber vermekle veyâ rüşvet vermekle, mâlına zarar vermek, mâlî olan kul haklarıdır. Bir kuruş, bir habbe mâl için tevbe etmek ve sâhibi ile halâllaşmak lâzımdır. Mâlî haklar için, çocukların da halâllaşması, ödemeleri lâzımdır. Dünyâda halâllaşmazsa, âhiretde sevâbları ona verilerek halâllaştırılacaktır. Mâl sâhibi ölmüş ise, vârisine ödenir. Vârisi yoksa veyâ mâl sâhibi bilinmiyorsa, fakîre hediye olarak verilir, sevâbı sâhibine gönderilir. Sâlih olan müslimân fakîr yoksa, islâmiyyete ve müslimânlara hizmet eden hayr cem'iyetlerine, vakflara verilir. Kendi sâlih akrabâsına, fakîr olan analarına, babalarına, çocuklarına hediye olarak vermesi de, câiz olur. Fakîre, hediye diyerek verilen şey, sadaka olur. Sadaka sevâbı hâsıl olur. Bunları yapmak imkânını bulamazsa, mâl sâhibinin ve kendisinin afv olunmaları için düâ eder. Kâfirin hakkı için de, onunla halâllaşmak lâzımdır. Gönü alınmazsa, âhiretde afv olunması, çok güç olacaktır.

Nefsî, ya'nî hayâtî günâh, adam öldürmek, bir uzvunu telef etmektir. Önce tevbe etmek, sonra kendini onun Velîsine teslim etmek lâzımdır. Velîsi isterse afv eder. İsterse mâl karşılığı sulh yapar. İsterse, mahkemeye verip, hâkimden cezâlandırılmasını ister. Kendisinin karşılık yapması, câiz değildir. [İslâmiyyetde kan da'vâsı yokdur.] Irza dokunan kul hakkı, gîbet, iftirâ, alay, sövmek gibi şeylerdir. Tevbe etmek ve halâllaşmak lâzımdır. Bunlarda vârisle halâllaşmak olmaz.

Mahremî olan hak, başkasının zevcesine, çocuğuna, hiyânet etmektir. Tevbe ve istigfâr eder. Fitne çıkmak ihtimâli yoksa, sâhibi ile halâllaşır. İhtimâli varsa halâllaşmak yerine, ona düâ eder ve onun için sadaka verir. Dînî hak, akrabâsına ve emri altında

olanlara din bilgisi vermeği terk etmektir. Bunların ve bütün insanların din bilgisi öğrenmelerine ve ibâdet yapmalarına mâni' olmakdır ve başkasına kâfir, fâsık demektir. Halâllaşırken günâhı bildirmeyip, bendeki haklarını afv et demek, câizdir.

Fakîr olan borçluyu afv etmek çok sevâbdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Tevbe eden, günâh işlememiş gibi olur) ve (Günâhına pişmân olmayıp, dili ile istigfâr eden, günâhında devâm edicidir. Rabbi ile alay etmektedir)** buyuruldu. İstigfâr etmek, **(estagfirullah)** demektir. Bunun ma'nâsı, (Beni afv et Allahım) demektir. Muhammed Osmân Hindî "kuddise sirruh"^[1] **(Fevâid-i Osmâniyye)** kitâbında, fârisî olarak diyor ki, (Şifâ için okunacak düâ yazmamı istiyorsunuz. Şifâ için, [Tevbe ediniz ve] istigfâr düâsını çok okuyunuz.) [Ya'nî, **Estagfirullâhel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüv el hayyel kayyûme ve etübü ileyh** deyiniz!] Ölümden başka bütün derdlere, hastalıklara karşı fâidelidir. Ölüm hastasının ağrılarını, sancılarını yok eder, râhat ölmesini sağlar. Bu düâ, **(Hak Sözmün Vesîkaları)** kitâbında sahîfe 344 de uzun yazılıdır. Hûd süresinde elliikinci âyetinde meâlen, **(İstigfâr okuyunuz! İmdâdınıza yetişirim)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde **(İstigfâra devâm edeni Allahü teâlâ derdlerden kurtarır)** buyuruldu. Her zemân ve her yerde ve nemâzlardan sonra ve yatarken, ma'nâlarını düşünerek, çok **(Estagfirullah min külli mâ kerihallah)** veyâ kısaca **(Estagfirullah)** demelidir. Allahü teâlâ, şifâ ve halâs ve dileklerini ihsân eder. Muhammed Ma'sûm hazretlerinin 6.cild, 121.ci mektûbundaki hadîs-i şerîfde, **(Kalbim üzerinde perde hâsıl oluyor. Hergün yetmiş kerre istigfâr ediyorum!)** buyuruldu. Hâlid bin Zeyd câmi'inin müezzini her nemâzdan sonra şu düâyı okurlardı: **(Rabbenâ amennâ bi mâ enzelte vetteba' nerresûle fektübnâ ma'aşşâhidîn).**

Her erkek, her zemân şu magfîret düâsını okumalıdır: **(Allahüm-magfir lî ve li-âbâî ve ümmehâtî ve li-ebnâî ve benâtî ve li-ihvetî ve ehavâtî ve li-ecdâdî ve ceddâtî ve li-a'mâmî ve ammâtî ve li-ahvâlî ve hâlâtî ve li-zevcetî ve ebeveyhâ ve li-esâtizetî ve lil-mü'mînîne vel-mü'minât vel hamdü-lillâhi Rabbil'âlemîn!)**. Kadın okursa, zevcetî yerine zevcî ve ebeveyhâ yerine, ebeveyhi demelidir.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, günâh işleyip sonra pişmân olan kulunu, istigfâr etmeden önce afv eder) ve (Günâhınız çok olup göklere kadar ulaşırsa, tevbe edince, Allahü teâlâ, tevbenizi kabûl eder)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfler, kul hakkı bulunmayan günâhlar içindir. Hadîs-i şerîfde, **(Günâh, üç dürlüdür: Kıyâmetde magfîret olunmayan, terk edilmeyen ve Allahü teâlâ dilerse afv edeceği günâh).** Kıyâmet günü muhakkak afv olunmayacak günâh,

[1] Muhammed Osmân 1314 [m. 1896] da vefât etdi.

şirkidir. Şirk, burada her dürlü küfr demektir. Tevbesiz, ya'nî hallâşmadan afv edilmeyecek olan günâh, kul hakkı bulunan günâhdır ve nemâz borcudur. Allahü teâlânın dilerse afv edeceği günâh, kul hakkı bulunmayan günâhlardır.

ÇOK MÜHİM TENBÎH

Erkek olsun, kadın olsun, her müslimânın, her sözünde, her işinde, Allahü teâlânın emrlerine, ya'nî farzlara ve yasak ettiklerine [harâmlara] uyması lâzımdır. Bir farzın yapılmasına, bir harâmdan sakınmağa ehemmiyet vermiyenin îmânı gider, kâfir [Allahın düşmanı] olur. Kâfir olarak ölen kimse, kabrde azâb çeker. Âhiretde Cehennemde gider. Cehennemde sonsuz yanar. Afv edilmesine, Cehennemden çıkmasına imkân ve ihtimâl yoktur. Kâfir olmak çok kolaydır. Her sözde, her işde kâfir olmak ihtimâli çoktur. Küfrden kurtulmak da çok kolaydır. Küfrün sebebi bilinmese dahî, hergün bir kerre, (Yâ Rabbî! Bilerek veyâ bilmiyerek küfre sebeb olan bir söz söyledim veyâ bir iş yaptım ise, nâdim oldum, pişmân oldum. Beni afv et) diyerek tevbe etse, Allahü teâlâyâ yalvarsa, muhakkak afv olur. Cehenneme gitmekden kurtulur. Cehennemde sonsuz yanmamak için, hergün muhakkak tevbe etmelidir. Bu tevbeden dahâ mühim bir vazîfe yoktur. Tekrâr bildirelim ki, kul hakkı bulunan günâhlara tevbe ederken, bu hakları ödemek ve terk edilmiş nemâzlar için tevbe ederken, bunları kazâ etmek lâzımdır. **(Se'âdet-i Ebediyye)** 276 dan 287 ortasına kadar okuyunuz!

İSLÂM AHLÂKI

İkinci Kısım

İslâm ahlâkı üç fasla ayrılarak incelenir. Fekat, bu üçünü anlıyabilmek için, önce yardımcı bilgileri öğrenmek lâzımdır. Bunun için, yazılarımızı bir başlangıç ve üç fasl olarak sıralıyacağız. Biz, bu kitâbımızda yalnız birinci faslı bildireceğiz:

MUKADDEME

Ahlâk bilgilerini öğrenmek, istekle olur. Zor ile olmaz. Her ihtiyârî iş de, iki şeyi öğrenmekle yapılabilir. Önce, o işin ne olduğunu iyice anlamak lâzımdır. Sonra, o işin kazandıracağı fâideleri bilmek icâb eder. Bir de, her ilmi kolay anlıyabilmek için, ba'zı yardımcı bilgileri evvelden öğrenmek, üsûl hâlini almıştır. Biz de, başlangıçta, bu üç maksadı, üç bahs içinde açıklayacağız. Başlangıca ayrıca iki ilâve de yapacağız.

BİRİNCİ BAHS: İslâm ahlâkı üçe ayrılır:

1 - İnsan yalnız iken, başkasını düşünmeden, işlerinin iyi veya kötü olduğunu anlatan ilme **(İlm-i ahlâk)** denir. İnsan yalnız olduğu zemân da, bu işleri, bildiği gibi yapar. Meselâ yumuşak huy-lu, cömerd, hayâlî insan, yalnızken de, başkaları yanında da, hep öyledir. **(İlm-i ahlâk)**, insanın böyle hiç değişmeyen işlerini öğretir.

2 - İkincisi, insanın ev içinde, çocuk çocuğuna karşı hareketle-rini tedkîk eder. Buna **(Tedbîr-i menzil)** ve **(Ev idâresi âdâbı)** de-nir.

3 - Üçüncüsü, insanın cem'iyetdeki vazîfelerini, hareketlerini, herkese fâideli olmasını öğretir. Buna **(Siyâset-i medîne)**, ya'nî **(ic-timâ'î)** veya **(sosyal)** terbiye denir.

(Ahlâk-ı Nâsrî) kitâbında diyor ki, insan, iyi, kötü her işini bir sebep ile yapar. Bu sebep, yâ tabî'îdir. Yâhud bir emrdir, bir ka-nûndur. Tabî'ati îcâbî olan şeyler, akli ve düşüncesi ve tecrübeleri netîcesinde yaptığı işlerdir. Böyle işleri, zemânla ve cem'iyetin te'sîri ile değişmez. İkinci sebep olan emr, kanûn ise, yâ bir ce-mâ'atin, bir milletin müsterek düşüncesinden doğar. Buna **(Rü-sûm)** ve **(Âdet)** denir. Yâhud bir tanınmış âlim, tecribeli, otorite sâhibi kimse tarafından ortaya konur. Peygamberler, Evliyâ ve krallar, diktatörler böyledir. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Evliyâ ve âlimler tarafından bildirilen, Allahü teâlâ-nın emrleri de üçe ayrılır: Birincisi, herkesin ayrı ayrı, yalnız ola-rak uyması lâzım olanlardır. Bunlara **(Ahkâm)** veya **(İbâdetler)** denir. İkincisi, insanlar arasında karşılıklı uymaları lâzım olan emrlerdir. **(Münâkehât)**, ya'nî evlenme işleri ve **(Mu'âmelât)**, ya'nî alış veriş işleri, böyledir. Üçüncüsü, memleketleri, cem'iy-etleri içine alan emrlerdir. Bunlar, **(Hudûd)**, ya'nî **(hukûkî)** ve **(siyâsî)** işlerdir. Bu üç ilmin hepsine **(Fıkıh)** bilgisi denir. Fıkıh bil-gileri ve bu işleri düzenliyen emrlere veya tatbîk edilmeleri, yapıl-maları, memleketlere, milletlere göre ve zemânla değişir. Bu te-beddülât da ancak Allahü teâlânın bildirmesi ile olur. İşte, Allahü teâlânın dinlerde yaptığı neshler, değiştirmeler, böyle emrlerde olmuştur. Meselâ, Âdem aleyhisselâm zemânında insanların ço-ğalması lâzımdı. Bunun için, bir erkeğin kendi kız kardeşi ile ev-lenmesi halâl idi, câiz idi. İnsanlar çoğalınca, buna lüzûm kalmadı. Harâm oldu.

İKİNCİ BAHS: Ahlâk ilminin fâidelerini bildirelim:

İnsan, etrâfını, meselâ yerleri, gökleri ve yıldızlar dediğimiz, milyarlarca gök küresinin boşlukda döndüklerini, asırlar boyunca çarpışmadıklarını, yeryüzünde, sıcaklık, basıncı, hava, su mik-

dârlarının, yapılarının, hareketlerinin tam hayâta uygun olarak ayarlanmış olduğunu, insanların, hayvânların, nebâtların, cansız maddelerin, atomların, hücrelerin, kısaca lise ve üniversitelerde okunan, tedkîk edilen sayısız varlıkların yapılarındaki ve hareketlerindeki nizâmı, düzeni, uygunluğu görerek, bunları yapan, yaratan, kudretli, bilgili bir sâhibin bulunduğunu, ister istemez kabûl etmek, inanmak zorunda kalır. Aklı olan kimse, kâinatdaki ve bedenindeki bu azameti, bu intizâmı görerek, hemen Allahü teâlânın varlığına inanır, **(Müslimân)** olur. Nitekim, 1966 senesinde müslimân olan İsviçreli felsefe profesörü, gazetecilerin sùâllerine karşılık olarak (İslâm kitâblarını tedkîk ederek, hak yolu anladım. İslâm âlimlerinin büyüklüğünü kavrayabildim. İslâm dîni, olduğu gibi anlatılsa, bütün dünyâda aklı olan herkes seve seve müslimân olur) demiştir.

Bir insan, tabî'ati ve kendini tedkîk ederek, hemen müslimân olduktan sonra, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarından, Muhammed aleyhisselâmın hayâtını ve güzel ahlâkını da öğrenirse, îmânı kuvvetlenir. Ahlâk bilgisi öğrenerek, iyi ve fenâ huyları, fâideli ve zararlı işleri anlar. İyi işleri yapıp, dünyâda kâmil, kıymetli bir insan olur. İşleri muntazam ve kolaylıkla hâsıl olur. Dünyâda râhat, huzûr içinde yaşar. Kendisini herkes sever. Allahü teâlâ ondan râzı olur. Âhiretde de, Allahü teâlânın merhametine, mükâfâtlarına nâil olur. Tekrâr bildirelim ki, se'âdete kavuşmak için, iki şey lâzımdır: Mes'ûd ve bahtiyâr kimse, bu iki şeye kavuşan kimsedir. Bu iki şeyden birincisi, doğru ilm ve îmân sâhibi olmaktır. Bu da, fen derslerini ve Muhammed aleyhisselâmın hayâtını, ahlâkını öğrenmek ile ele geçer. İkincisi, iyi huylu, iyi hareketli insan olmaktır. Bu ise, fıkıh ve ahlâk ilmlerini öğrenmek ve bunlara uymakla olur. Bu ikisini elde eden kimse, Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşur. Çünkü Allahü teâlâ, sonsuz ilmi ile herşeye âlimdir. Meleklerle ve Peygamberlere çok ilm vermiştir. Onlarda hiç ayb ve kusûr ve çirkin hiçbirşey yoktur. İnsanların ilmi ise, pek az ve îmânları, yâ bozuk veyâ kötü huylar ile bulaşmış ve kötü işler ile kirlenmiştir. Bunun için insanlar, Allahü teâlâdan ve meleklerden ve Peygamberlerden pek uzak, onlara kavuşmak şerefinden çok mahrûmdur. İnsan, fen bilgilerinde, tabî'ati incelemekte tenbel ve câhil kalarak, hakîkî îmâna, i'tikâda kavuşmazsa ve Muhammed aleyhisselâmı doğru tanıyarak îmânını kuvvetlendirmese, sonsuz felâketde ve sıkıntıda kalanlardan olur. Eğer, hakîkî îmâna kavuşursa ve nefesine tâbî' olmayıp, ahkâm-ı islâmiyyeye, ya'nî Allahü teâlânın emr ve yasaklarına uyarsa, se'âdete kavuşmaktan ve Allahü teâlânın

rahmetinden, afvından mahrûm kalmaz. Fekat, yaptığı kötülükler kadar azâb görür, yanar ve Allahü teâlânın rahmetine kavuşması güç olur. İmânı olduğu için, sonunda yine rahmete kavuşur. Cehennem ateşi, kötülüklerinin kirlerini temizleyip, onu Cennete girmeğe lâyık temiz şekle sokar.

Görülüyor ki, bütün se'âdetlerin, râhatlıkların başı, kâmil îmân sâhibi olmaktır. Herkesin, kalbini yanlış i'tikâdlardan, şübhelerden kurtarmağa çalışması lâzımdır. Bir kimse, doğru îmâna kavuşur ve ahlâkı güzel ve işleri iyi olursa, yüksek rûhlara, ya'nî Peygamberlere ve Evliyâyâ ve meleklerle benzer ve onlara yaklaşıp. Maddenin çekimi kanûnu gibi, onlar tarafından çekilir. Dağ kadar büyük miknâtisin veyâ yüksek gerilimli elektro-mağnetik alanın bir iğneyi çekmesi gibi, onu yüksekliklere çekerler. Sırat köprüsünü şimşek gibi, sür'at ile geçer. Cennet bağçelerinde, kendine münâsib olan, kalbine ve ruhûna lâyık olan ni'metler içinde, sonsuz râhat edenlerden olur. Beyt:

**Âlim-ü âmil olanlar, çekmez azâb-ı elîm,
Cennete hem kavuşurlar, zâlikel fevzül'azîm!**

Ahlâk ilmi, kalb ve rûh temizliği bilgisi demektir. Tıp ilminin, beden sağlığı bilgisi olmasına benzer. Çünkü, fenâ huylar, kalbin ve rûhun hastalıkları ve zararlı işler, bu hastalıkların alâmetleri, ârizalarıdır. Ahlâk ilmi, çok şerefli, pek kıymetli, en lüzûmlu bir ilmdir. Çünkü, kalbin ve rûhun kötülükleri bu ilm ile temizlenebilir. Kalbin ve ruhûn, iyi huylarla sıhhatli ve kuvvetli olmaları, bununla müyesser olur. Kuvvetli kalbler ve rûhlar da, bu ilm yardımı ile, temizlenir, iyi ahlâka kavuşur. İyi, temiz kalbler ve rûhlar da, bu ilm bereketi ile temizliğini arttırır, yerleşdirir.

[Kalb ve rûh, iki ayrı şeydir. Birbirlerine çok benzemektedirler. Bu kitâbda, rûh deyince, ikisi birlikde anlaşılmalıdır.]

Huy değişir mi? İnsanın huyunu bırakıp, başka huylu olması mümkün midir? Bu mes'ele üzerinde muhtelif sözler, birbirine muhâlif fikrler varsa da, hepsi üç merkezde toplanabilir:

1 - İnsanın ahlâkı hiç değişmez. Çünkü huy, insan gücünün değişdiremeyeceği bir varlıktır.

2 - Huy iki dürlüdür: Birisi insanla birlikde yaratılmışdır. Bu huy değiştirilemez. İkincisi, sonradan hâsıl olan alışkanlıktır. Buna, âdet denilir. Bu huy değişebilir.

3 - Ahlâkın hepsi sonradan elde edilir ve değiştirilebilir. Hâricî te'sîrlerle değişebilirler.

İslâm âlimlerinin çoğu bu üçüncü fikr üzerinde birleşmektedir. Peygamberlerin "aleyhimüsselâm" dinleri, bu sözün doğru-

luğuna dayanmaktadır. Tesavvuf büyüklerinin, din âlimlerinin, talebesine terbiye için koydukları üsûller, bu sözün ışığı altında işlemektedir.

İnsanlar hangi huya elverişli olarak dünyâyâ gelmektedir? Bu da, içinden çıkılamamış bir süâldir. Âlimlerin çoğuna göre, insanlar iyiliğe, yükselmeğe elverişli olarak doğar. Sonra, nefsin kötü arzûları ve güzel ahlâkı öğrenmemek ve kötü arkadaşlarla düşüp kalkmak, kötü huyları meydâna getirir. Hadîs-i şerîfde, **(Herkes, müslimânlığa elverişli olarak dünyâyâ gelir. Bunları sonra anaları babaları, yehûdî, huristiyan ve î mânâsız yapar)** buyuruldu.

Kendi elinle bozuyorsun kendini!

Yoksa, Hâlık güzel yaratmışdı seni!

Ba'zılarına göre, insanın rûhu pis olarak dünyâyâ geldi. Rûhun kendisi temiz idi ise de, bedenle karışınca, bedenin ihtiyâcları onu yoldan sapdırmışdır. Allahü teâlânın hidâyet, iyilik nasîb ettiği kimseler, doğdukları gibi pis kalmayıp, iyiliğe dönerler.

Ba'zıları da, rûh, yaratılışda ne iyi, ne de kötü değildir. Sonradan her iki şekle de dönebilecek hâldedir dedi. İyi huyları, güzel işleri öğrenen kimse, se'âdete, kemâle kavuşur. Kötüler arasında kalıp, kötü huy, çirkin işler öğrenen de, şakî, kötü olur diler.

Eski Yunan tabîblerinden Calinusa göre, insan rûhu üç çeşididir: Bir kısmı iyi, ikincisi, kötü yaratılmışdır. Üçüncüsü, her ikisi de değildir. Fekat, sonradan her ikisi de olabilir. Yaratılışı iyi olan insan azdır. Yaratılışda kötü olup, hep kötülük yapmak isteyenler, dahâ çokdur. Kötüler arasında kötü, iyiler arasında iyi olabilen kimselerin sayısı, iki öncekiler arasındadır dedi. Buna göre, ba'zı kimsenin huyu değişebilir. Çok kimsenin ise değişemez. [Yunan feylesoflarının, insanın kalbinden haberleri olmadığından, yalnız rûhu anlatmışlar, ahlâk kitâblarını yazan müslimânların bir kısmı da, bunlara tâbî' olmuşlardır.]

Âlimlerin çoğuna göre, herkesin ahlâkı değişebilir. Hiçbir kimsenin huyu, yaratılışdaki gibi kalmaz. Sonradan değişebilir. Ahlâk değişmeseydi, Peygamberlerin "aleyhimüsselâm" getirdikleri dinler fâidesiz, lüzûmsuz olurdu. Âlimlerin sözbirliği ile koymuş oldukları terbiye ve cezâ üsûlleri abes olurdu. Bütün ilm adamları, çocuklarına ilm ve edeb vermiş ve terbiyenin fâide sağladığı her zemân görülmüşdür. O hâlde, ahlâkın değiştiği güneş gibi meydândadır. Şu kadar var ki, ba'zı huylar pek yerleşmiş, rûhun hâssası gibi olmuşdur. Böyle huyları değiştirmek, yok etmek pek müşkil olur. Böyle ahlâk, en çok, câhil, kötü kimseler-

de bulunur. Bunu değişdirmek için, ağır riyâzet ve çok mücâhede lâzımdır. Nefsin zararlı, kötü isteklerini yapmamak için çalışmağa **(Riyâzet)** denir. Nefsin istemediği fâideli, güzel şeyleri yapmağa **(Mücâhede)** denir. Câhiller, ahmaklar, huy değişmez diyerek, nefis ile mücâhede ve riyâzet etmiyorlar. Kötü huylarını temizlemiyorlar. Böyle kabûl edip de, herkes kendi hevâsına [arzûsuna] bırakılırsa, kabâhatlı olanlara cezâ verilmezse, insanlık kötülüğe gider. Bunun için, Allahü teâlâ, kullarına merhamet ederek, onları terbiye etmek, iyi ve kötü huyları öğretmek için Peygamberler “aleyhimüsselâm” gönderdi. Bu mu’allimlerin en yükseği olarak, habîbi olan **Muhammed** “aleyhisselâm”ı seçti. Onun dîni ile, önce göndermiş olduğu bütün dinleri değişdirdi. Onun dîni, bütün dinlerin sonuncusu oldu. Böylece, iyiliklerin hepsi, terbiye üsûllerinin cümlesi, Onun parlak dîninde yer aldı. Akıllı olanların, iyiyi kötüden tefrîk edebilenlerin, bu dinden elde edilmiş olan ahlâk kitâblarını okuyarak, öğrenerek ve işlerini buna göre tanzîm ederek, dünyâda ve âhîretde râhata ve huzûra, se’âdete, kurtuluşa kavuşması ve böylece âile ve cem’iyyet hayâtının düzenine yardım etmiş olması lâzımdır. İnsanın birinci vazîfesi de budur. **(İslâm ahlâkı)** ismini verdiğimiz bu kitâbı, Allahü teâlânın lütfü ile, buna yardımcı bilgileri topladığı için, herkesin ehemmiyyet ile okuması, öğrenmesi lâzımdır.

***Aklı olan islâmiyyete bağlanır!
İslâmiyyetin aslı, Hadîsle Kur’ândır!***

ÜÇÜNCÜ BAHŞ: İslâm ahlâkını üçe ayırmışdık. Bunları iyi anlamak için, yardımcı olan şeyleri açıklıyalım. Her ilmin, her fenin şu’beleri vardır. Şu’belerin birleşdikleri noktaları bulunur ki, bu noktalarda, o ilmin bütün kolları tek birşey olur. İşte bu tek nokta, o ilmin mevzû’udur. Meselâ, tıp ilminin muhtelif şu’beleri vardır. Fekat her kolu, insan cesedinin hastalık ve sağlığında birleşir. Bu da, bu ilmin mevzû’u demektir. Bir ilmi kolay öğrenmek için, mevzû’unu anlamak lâzımdır. Ahlâk ilminin mevzû’u, insanın rûhudur. Rûhu [ve kalbi], kötü huylardan temizlemeği ve iyi huylar ile süslemeği öğretir. Bunun için, evvelâ rûhu, sonra iyi ve kötü huyları öğrenmek lâzımdır. Şu beyti imâm-ı Şâfi’î söylemiştir:

***Kötülüğü öğrendim, kötü olmak için değil,
kötülüğü bilmiyen, düşer içine, iyi bil!***

Kalbi ve rûhu, mümkün olduğu kadar tanıtabilmek, görünen ve görülemiyen kuvvetlerini açıklamak ve se’âdetinin ve felâke-

tinin nelerde olduğunu anlatmak için, üç makam yazıyoruz:

Birinci makam: Kalb [gönül] ve rûh nedir? Bu iki varlığa eski yunan feylesofları ve onların taklîdcileri, **(Nefs-i nâtika)** veya kısaca Nefs de demişlerdir. [Hâlbuki, tesavvuf ve ahlâk bilgilerinin mütehasısı, **İmâm-ı Rabbânî** “rahime-hullahü teâlâ”, nefsin, kalbin ve rûhun birbirinden farklı varlıklar olduklarını ve **(Nefs-i nâtika)**, nefsin ismi olduğunu bildirmektedir.] İsrâ sûresinin seksenbeşinci âyetinde meâlen, **(Sana rûhdan soruyorlar. Rûh, Rabbimin yarattığı varlıklardan biridir diye cevâb ver)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîme, rûhun ne olduğunu anlatmağı men' etmektedir. Bunun içindir ki, turuk-ı alîye meşâyûlundan ve islâm âlimlerinden çoğu, rûhun ne olduğunu konuşmaktan ictinâb etmişlerdir. Fekat, Kur'ân-ı kerîmden anlaşıyor ki, rûhun yalnız hakikatini, ne olduğunu konuşmak yasaktır. Yoksa hâssalarını, özelliklerini anlatmak yasak değildir. Bunun için, âlimlerin çoğu, talebeye ve sual edenlere, kalbin ve rûhun cism olmadıklarını, bir **(Cevher-i basît)** olduklarını söylediler. Aklın erdiği bilgileri anlayan, his organlarından beyne gelen duyguları alan, bedendeki bütün kuvvetleri, hareketleri idâre eden, kullanan hep bu ikisidir. Tesavvuf büyükleri ve kelâm âlimleri böyle söylemişlerdir. [Kalb ve rûh hakkında geniş bilgi almak isteyen, şâfi'î mezhebi âlimlerinden şeyh Şihâbüddîn Ömer Sühreverdînin **(Avârif-ül me'ârif)** kitâbını ve İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkî Serhendînin **(Mektûbât)** kitâbını okuması tavsiye olunur. Sühreverdî, hicrî kamerî 539 [m. 1145] senesinde tevellüd, 632 [m. 1234] de Bağdâdda vefât etmiştir. Abdülkâdir-i Geylânîden feyz almışdır. İmâm-ı Rabbânî hicrî kamerî 971 [m. 1563] senesinde Hindistânda Serhend şehrinde tevellüd ve 1034 [m. 1624] senesinde, orada vefât etdi. Abdülkâdir Geylânî hicrî kamerî 561 de Bağdâdda vefât etdi.]

Kalbin ve rûhun ta'rîfini, altı madde içinde îzâh edeceğiz:

1 - Evvelâ kalbin ve rûhun mevcûd olduklarını bildirelim. Rûhun varlığı meydândadır. Belli olan şeyi isbât etmeğe lüzûm yoktur. İnsana en ma'lûm olan şey, kendi varlığıdır. İnsan bir ân kendini unutmaz. Uykuda iken, serhoş iken de, rûh kendisini unutmaz. İnsanın kendi kendini tanıması için, birşey isbât etmeğe lüzûm yoktur. Fekat, rûh madde midir, madde değil midir. Kendi kendine var mıdır, yoksa başka şey ile mi bulunur gibi ve dahâ başka sıfatlarını isbât etmek câizdir. Çoğu meydânda ise de, hâtırlatmak lâzımdır. Bunun içindir ki, aşağıdaki beş madde zikr edilmektedir.

2 - Kalb ve rûh, cevherdir. Ya'nî kendileri vardır. Rûha fârisî dilinde **(Cân)** denir. Hayvân ölünce, cânı çıktı denir. Rûhu bede-

ninden ayrıldı demektir. Her mahlûk, yâ cevherdir, yâhûd arazdır. Varlıkta kalabilmesi için, başka bir mahlûka muhtâc değilse, kendi kendine var ise, buna **(Cevher)** denir. Varlıkta başka bir şeye muhtâc ise, **(Araz)** veyâ **(Sıfat)** denir. Madde ve cism, birer cevherdir. Bir cismin rengi, kokusu, şekli ise arazdır, özelliktir. Renk, cism ile vardır. Cism olmazsa, renk olamaz. Cevher, iki dürlüdür. Biri **(Mücerred)**, ya'nî maddî olmyan varlıktır. Ağırlığı, şekli, rengi ve his organlarına te'sfîri yokdur. İkincisi maddedir. Mücerred olan cevher, his organları ile duyulmaz, parçalanamaz. Akl ve rûh böyledir. Madde ise, his olunur ve parçalanabilir. Cism, maddenin şekli almış hâlidir. Rûhun cevher olduğu birçok şekilde isbât edilmiştir. En basît yol şöyledir ki, araz ya'nî hâssa, bir cevher üzerinde bulunur. Cevher, arazi taşımaktadır. His olunan, düşünülen herşeyi rûh almakda, taşımaktadır. Bunun için kalb ve rûh, cevherdir, araz değildir. Araz, araz üzerinde de bulunabilir diyerek, meselâ sür'at, ya'nî hız, hareketde bulunur diyerek, bu isbâtı kabûl etmeyenler de vardır.

3 - Kalb ve rûh, basîtdir. **(Basît)** demek, parçalanamaz, ayrılmaz demektir. Bunun karşılığı, bileşik ya'nî **(Mürekkeb)** olmaktır. Kimyânın basît dediği elementler, bu ta'rîfe göre bileşik oluyor. Çünkü, atomlarına veyâ gaz moleküllerine ayrılabilmededirler. Rûhun basît olduğu şöyle anlaşılır ki, basît olduğu bilinen şeyi, rûh kavramaktadır. Kalb ve rûh, mürekkeb ya'nî bileşik olsaydı, parçalanabilseydi, basît olan birşey bunda yerleşemezdi. Çünkü, rûh parçalanırsa, bunda yerleşen basît şey de parçalanmak lâzım gelir. Basît olan şey ise, parçalanamaz.

4 - Kalb ve rûh, cism değildir. Eni, boyu ve yüksekliği olan cevhere, ya'nî şekli almış maddeye **(Cism)** denir. Cismde yerleşen şeylere cismânî denir. Araz, ya'nî özellikler, cismlerde bulundukları için, cismânîdirler.

5 - Kalb ve rûh, anlayıcı ve idâre edicidir. Kendilerini bilirler. Kendisini bildiğini de bilirler. Göz vâsıtası ile renkleri, kulak ile, sesleri kavrar. Sinirleri, çalışdırır. Adaleleri hareket ettirir. Böylece, bedene iş yaptırırlar. Böyle işlere **(îrâdî)**, ya'nî istekli işler denir.

6 - Rûh, his organları ile duyulmaz. Cism ve cismânî olan şeyler his olunur. Rûh, cism ve cismânî olmadığı için his olunamaz.

İkinci makam: İnsan ölünce, rûhu ne olur? İnsan ölünce, cesed çürüyünce, kalb ve rûh yok olmaz. Ölmek, bunların bedenden ayrılması demektir. Bedenden ayrılınca, mücerred ya'nî maddî olmyan âleme karışırlar. [Kıyâmete kadar] yok olmaz. Din âlimleri ve felsefeciler ve müteassıb [yobaz] olmyan fen adam-

ları böyle söylemiştir. Tabiatçılardan az bir kısmı, bu sözbirliğin-
den ayrılmış, doğru yoldan kaymıştır. Bunlar, insanı, çöldeki otlara
benzetdiler. İnsan ot gibi biter, büyür, yok olur. Rûhu kalmaz
dediler. Böyle söyledikleri için **(Haşhaşî)**ler, ya'nî **(Otcular)** adı ile
anıldılar. Din âlimleri ve felsefeciler, bu otcuların düşüncelerini
muhtelif delillerle red etti.

[Allahü teâlâ, bugün bilinen 105 elementi yaratmış, bunlardan
herbirine başka başka hâssalar vermiştir. Her element atomlardan
yapılmışdır. Her atomu, bir mikro-dinamo gibi, büyük bir enerji
deposu yapmıştır. Atomların birbirleri ile birleşmesinden mole-
külleri veya iyon şebekelerini, böylece organik ve anorganik
mürekkebe cisimleri ve hücreleri, çeşidli dokuları ve sistemleri
yaratmıştır. Bunların herbirinde, akllara hayret veren, incelikler,
kanûnlar, düzenler vardır. Meselâ, ancak mikroskopla görülebilen
bir hücre, çeşidli atölyeleri bulunan mu'azzam bir fabrika gibidir.
İnsan aklı, bugüne kadar, bu fabrikanın ancak birkaç makinasını
görebilmiştir. İnsandaki milyonlarca hücrenin çalışabilmesi, gerek
insanda, gerekse dış âlemde binlerce, uygun şartların bulunmasına
bağlıdır. Bu binlerle şart ve nizâmdan biri bozulursa, insanın bedeni
çalışamaz, durur. O büyük kâdir, âlim olan **Allahü teâlâ**, bu ni-
hâyetsiz nizâmı yaratarak, beden makinasını otomatik olarak çalış-
dırmaktadır. Kalb ve rûh, bu makinanın elektrik kuvveti gibidir.
Bir motorda ufak bir ârıza olunca, ceryan kesildiği gibi, insan vü-
cûdunun iç ve dışındaki yapı ve düzenlerde hâsıl olacak bir ârıza
da, kalbin ve rûhun bedenden ayrılmasına sebep olur ve insan ölür.
Dünyâda hiçbir makina, hiçbir motor nihâyetsiz çalışmıyor. Aşı-
narak, yıpranarak, çürüğe ayrılıyor. Bu, bir umûmî kanûndur. Vü-
cûd makinası da yıpranıyor, çürüyor. İnsan kabrde çürüyünce, hiç-
bir zerresi, hiçbir elementi yok olmuyor. Çürümek, bedeni meydâ-
na getiren organik moleküllerin anaerobik mikroplar ve toprak
te'siri ile parçalanarak, karbon dioksit, amonyak, su gibi ufak mole-
küllere ve serbest azota kadar ayrılması demektir. Bu parçalan-
ma, fizik ve kimyâ hâdiseleridir. Fizik ve kimyâ reaksiyonlarında
maddenin yok olmadığı bugün kesin olarak bilinmektedir. Lavo-
isier adındaki Fransız kimyâgeri, **(Kimyâ tepkimelerinde, madde
gayb olmaz ve yokdan meydâna gelmez)** hakikatini tecrübe ile isbât
etmiş ise de, herşeyin kimyâ tepkimesi, kimyâ kanûnu ile yapıldığını
zan ederek, (tabî'atda birşey yaratılmaz ve hiçbirşey yok edile-
mez) demiştir. Bugün, yeni keşf edilen çekirdek olayları, nükleer
reaksiyonlar, maddenin enerjiye döndüğünü, yok olduğunu, Lavo-
isiernin aldanmış olduğunu göstermektedir. Bugün ilm adamları,

açık olarak görüyor ki, fennin ilerlemesi, fen bilgisindeki her ileri bir adım, islâm dînini kuvvetlendirmekde, islâm düşmanlarının iftirâlarını çürütmekde, maddeye tapan ateistleri rezîl etmekde, yere sermekdedir. Fekat ne yazık ki, fen adamı şekline giren, üniversitede okumuş, ba'zı din câhilleri, fende geri kalmağı behâne ederek, islâm düşmanlığı yapıyorlar. Bu diplomalı kâfirler, temiz gençleri aldatmak için, (İslâmiyyet gericilikdir. Terakkîye mâni' olmakdadır. Hıristiyanlar ilerliyor. Her nevi' fen vâsıtası yapıyorlar. Tabâbetde, harblerde, haberleşmelerde kullandıkları fen âletleri, gözlerimizi kamaştırıyor. Fendeki tekâmülden müslimânların haberleri bile yok. Biz, hıristiyanlara uymalıyız) gibi yalanlar söyleyerek, islâmiyyetdeki güzel ahlâkı, kardeşliği bırakmağa ve Avrupalılara, Amerikalılara benzemeğe ilericilik diyorlar. Gençleri, kendileri gibi islâm düşmanı yapmağa, felâkete sürüklemeye çalışıyorlar. Hâlbuki islâmiyyet, fende, san'atda ilerlemeğı emr ediyor. Hıristiyanlar ve bütün kâfirler, babalarından, ustalarından öğrendiklerini yapıyorlar. Evvelki neslin yaptıklarını, ufak tefek ilâveler ile, tekrâr yapıyorlar. Evvelkiler yapmasalardı, bunlar hiçbirini yapamazdı. **(Tekmîl-i sinâ'ât telâhuk-ı efkâr iledir)** sözü asrlarca evvel söylenmiştir. Târîh gösteriyor ki, fendeki yenilikleri, hep müslimânlar yaptı. Fen bilgilerini, fen âletlerini yüz sene evvelki hâle kadar yükseldiler. Bu terakkîlere, hep islâm dîni ve bu dîni tatbîk eden, islâm devletleri sebep oldu. Hıristiyanlar, haçlı seferleri ile, islâm devletlerini yıkamadıkları için, siyâsî oyunlarla, yalanlarla, hîlelerle, dâhilden yıkdılar. Bunların topraklarında, muhtelif, ilmânî [layık], mason [dinsiz] kimselerle hükûmetler kurdular. Fekat, islâmiyyeti yok edemezler. Müslimânlardan kalan, fendeki keşfle-re, ilâveler yaparak, bugünkü terakkîyi kendilerine mâl ediyorlar. Yalnız kendi keyflerini, zevklerini, menfe'atlarını düşünenler, kötülüklerini ortaya koyduğı için, fen ve san'ati emr eden islâmiyyete gericilik diyorlar. Bütün yehûdîler, hıristiyanlar, hattâ putpe-restler, bütün dünyâ, Cennete, Cehenneme inanıyor, kiliseler, havralar dolup taşıyor. Bu inananlara gerici demediklerine göre, fen-ne, san'ata değil, zevk ve safâya, ahlâksızlıklara ilericilik dedikleri anlaşılıyor. Böyle aslsız ve haksız yalanlarla, islâmiyyete küstâhca, ilk saldıran ingilizlerdir. **(İngiliz Câsûsunun İtirâfları)** kitâbımızı okuyunuz! Şimdi, müslimânların birleşerek, dedeleri gibi islâmiyyetin emr etdiği, din ve fen bilgilerine sarılmaları, yine büyük sanâ-yı' kurarak yeni âletler yapmaları, hıristiyanlardan üstün olarak, bütün beşeriyyeti se'âdete kavuşturmaları lâzımdır.

İnsan bedeninde bulunan maddeler, topraktan, sudan ve ha-

vadan gelmektedir. Canlıların ihtiyâc maddeleri, bu üç kaynaktan hâsıl olmaktadır. İnsan çürüyünce, hâsıl olan maddeler, yine bu üç yere dağılıyor. Kıyâmetde tekrâr dirilmek, bu maddelerin veya benzerlerinin tekrâr bir araya gelmeleri ile olacaktır.

Kalb, rûh ve melekler de, yalnız oldukları zemân, terakkî etmez, yükselmez. Yaratıldığı mertebede kalır. Kalb ve rûh, bu beden ile birleşince, terakkî etmek, yükselebilmek hâssasını kazanıyor. Yâhud, kâfir olmak, günâh işlemek sebepleri ile, alçaklaşıyor, harâb oluyor.

Bu dünyâda her cism kendine mahsûs sıfatları ile tanınmaktadır. Her cism, elementlerin ve bileşiklerin birer yığındır. Elementler, bileşikden bileşiğe geçerek yer değiştirmekde, her cismin ter-kîbi bozularak, sıfatları yok olmakda, başka sıfatlı, başka cism hâline dönmektedir. Bu devâmlı değişmelerde, madde yok olmuyor ise de, cisimler zemânla değişmekde, yok olup başka cism hâsıl olmaktadır. Eskiden maddeye **(Heyûlâ)** diyorlardı. Cisme, ya'nî maddenin şekli almasına **(Sûret)** diyorlardı.

Kalb ve rûh, parçalanmadığı ve parçalardan meydâna gelmedikleri, ya'nî mücerred oldukları için, hiç değişmez, bozulmaz, yok olmaz. Fizik hâdiselerinde cisimlerin şekli ve hâli değişiyor. Mese-lâ su, ısı enerjisi alınca, buhar oluyor. Sıvı hâlde iken gaz hâline dönüşüyor. Su cismi yok oluyor, buhar cismi var oluyor. Kimyâ tepkimelerinde ise, cismin yapısı bozuluyor. O cismin maddesi yok olup, başka madde var oluyor. Fizik olayında cism değişiyor. Madde değişmiyor. Kimyâ değişmesinde, cism yok oluyor. Madde değişiyor. Hiçbirinde madde yok olmuyor. Nükleer değişmelerde ise, madde de yok olup, enerji hâline dönüşüyor.]

Üçüncü makam: Kalb ve rûhun kuvvetleri vardır. Bu kuvvetler, bitki ve hayvânların kuvvetleri gibi değildir. Nebâtların ve hayvânların da, kendilerine göre rûhları vardır. Kalb, yalnız insanda vardır. Her canlıda **(Nebâtî rûh)** vardır. Doğma, büyüme, tegaddî [beslenme], zararlı maddeleri dışarı atma, üreme ve ölme gibi canlılık işlerini **(Nebâtî rûh)** yapar. Bu işler, insanlarda ve hayvânlarda ve nebâtlarda da yapılmaktadır. Nasıl yapıldığı tabî'at bilgisi derslerinde öğrenilmektedir. Bunlarda büyüme, bütün hayât boyunca yapılmaz. Mu'ayyen bir mikdâra vardıkdan sonra, bu iş durur. Bu mikdâr, insanlarda ortalama yirmi dört yaşına geldiği zemândaki mikdârdır. Yağlanmak, şişmanlamak, büyümek değildir. Beslenme ölüncüye kadar devâm eder. Çünkü, gıdâ almadan yaşanamaz.

Hayvânlarda ve insanlarda, **(Hayvânî rûh)** da vardır. Bunun yeri göğüsüdür. İstekli hareketleri yapdıran bu rûhdur. İnsanlar-

da, kalbin emri ile yapar.

İnsanlarda ayrıca bir rûh dahâ vardır ki, Rûh deyince kalb ile berâber, bu rûh anlaşılır. Aklı kullanmak, düşünmek ve gülmek gibi şeyleri yapan bu rûhdur. Hayvânî rûhda iki kuvvet vardır. Biri si, Müdrike kuvveti, ikincisi hareket kuvvetidir. Müdrike kuvveti, idrâk edici, anlayıcı kuvvetdir. Bu anlamak da, iki yol ile olur: Zâ-hirî, görünen his organları ile olan anlama. Bâtınî, ya'nî görünmeyen, his organlarla olan anlama. Görünen his organları beşdir. Birinci his organı, deridir. Deri ile sıcaklık, soğukluk, yaşlık, kuruluk, yumuşaklık, sertlik gibi şeyler anlaşılır. Bir cism deriye değince, hayvânî rûhu, bu şeyin sıcak olup olmadığını anlar. Bu duygu avuç içinde fazladır. İkincisi, koku alma duygusudur. Burun ile olur. Üçüncüsü, tat alma duygusudur. Dildeki sinirlerle duyulur. Dördüncüsü işitmekdir. Kulaktaki sinirlerle duyulur. Beşincisi görme-dir. Gözdeki sinirlerle görülür.

Görünmeyen his organları da beşdir: Birincisi, **(Hiss-i müsterek)**dir. Bu duygunun yeri, beynin önündedir. His organlarından beyindeki duygu merkezlerine gelen hâricî te'sîrlerin hepsi, burada toplanır. İkincisi, **(Hayâl)**dir. Bunun yeri, beynin birinci boşluğun önündedir. Hiss-i müsterekde toplanıp anlaşılan, his edilenler burada saklanır. Bir cisme bakınca, bu cism, hiss-i müsterekde duyulur. Bu cism, göz önünden çekilince, hiss-i müsterekde his edilmesi kalmaz. Fekat, hayâle gelen te'sîri uzun zemân kalır. Hayâl olmasaydı, herkes birbirini unuttur, kimse kimseyi tanımazdı. Üçüncüsü, **(Vâhime)**dir. His organları ile duyulamıyan, fekat duyulandıktan çıkarılabilen ma'nâları anlar. Meselâ düşmanlık, doğruluk bir organla his edilmez. Fekat dost, düşman olan kimse görülür, his edilir. Bu kimselerdeki dostluğu, düşmanlığı anlıyan iç kuvvete Vâhime denir. Vâhime kuvveti olmasaydı, koyun, kurdun düşman olduğunu anlamaz, ondan kaçmazdı. Yavrusunu da korumazdı. Dördüncü kuvvet, **(Hâfıza)**dır. Vâhimenin anladığı ma'nâları saklar. Beşinci kuvvete **(Mütasarrıfa)** denir. Anlaşılan duyguları ve ma'nâları karşılaştırıp, yeni ma'nâlar elde eder. Meselâ zümrüdden bir dağ düşünür. Şâirlerde bu kuvvet fazladır.

Hayvân rûhunun ikinci kuvveti olan, hareket kuvveti de, iki dürlüdü: Birincisi, **(Şehvî)** kuvvettir. İnsanlar ve hayvânlar, şehvet kuvvetleri ile, kendilerine tatlı gelen ve muhtâc oldukları şeyleri isterler. Bunlara **(Behimî)** [ya'nî hayvânî] kuvvet de denir. İkincisi **(Gadabî)** kuvvettir. Bu kuvvet ile, kendilerine çirkin, zararlı olan şeyleri def' ederler, kovarlar. Bunlara **(Canavar)** kuvvetler de denir.

Hareket kuvvetleri, müdrike kuvvetlerine muhtâcdırlar. Çün-

ki, önce duygu organları ile, iyi veyâ kötü olduğu anlaşılmalıdır ki, istenebilsin veyâ atılsın. Bütün bu duyguların ve hareketlerin hepsi sinirlerle yapılmaktadır. İnsan kalbi ve rûhu, yalnız insanlarda bulunur. Bu rûhun da iki kuvveti vardır. İnsan, bu iki kuvvet ile, hayvânlardan ayrılmaktadır. Bu iki kuvvetden birisi, idrâk edici olan **(Kuvve-i âlîme)** ve **(Müdrîke)** denilen bilici kuvvettir. İkincisi, **(Kuvve-i âmîle)** yapıcı kuvvettir. Bilici kuvvete **(Nutf)** ve **(Akl)** denir. Bu kuvvet ikiye ayrılır: Biri, **(Hikmet-i nazârî)** olup, **(Tecribî)** ilmleri, ya'nî fen bilgilerini elde etmeğe yarayan kuvvettir. İkincisi, **(Hikmet-i amelî)** olup, **(Ahlâk)** ilmleri ile âlim olan kuvvettir. Tecribî ya'nî fen bilgileri edinen kuvvet, maddenin hakikatini anlamağı sağlar. Ahlâk bilgileri edinen kuvvet, iyi huyları ve yararlı işleri, kötü huylardan ve çirkin işlerden ayırır.

Rûhun yapıcı kuvveti, fâideli, başarılı işlerin yapılmasını sağlar. Bilici kuvvetler ile edinilen bilgilere göre iş yapar. Hayvân rûhunda hareket kuvvetleri, vâhime kuvvetinin iyi bulduklarını cezbeder. Çirkin bulduklarını def' eder. İnsan rûhunun yapıcı kuvveti, akla dayanır. Bir işde iyilik, fâide olduğunu **(Akl)** ile anlarsa, onu yapar. Sonu noksan, zarar olacağını anlarsa, o işi yapmaz veyâ def' eder. Bunları ve hayvânî rûhun şehevî ve gadabî kuvvetlerini kalb vâsıtası ile idâre eder.

Çok kimse vardır ki, çok işlerini nefsin veyâ hayvânî rûhun kuvvetlerine tâbî' olarak yapar. Ya'nî vehm ve hayâl ile yaparlar.

İmâm-ı Muhammed Gazâlî ve tesavvuf büyüklerinden bir kısmı buyurdu ki, (Rûhun bu kuvvetleri, meleklerdir. Allahü teâlâ, lutf ve merhamet ederek, melekleri rûhun emrine vermiştir. Küçük kıyâmet kopuncıya kadar, ya'nî rûh bedenden ayrılincaya kadar, rûhun emrinde kalırlar. Hadîs-i şerîflerde de buna işâretler vardır. Ba'zı kimselerden, durup dururken, tecribeli kimselere parmak ısırtan hünerlerin meydâna gelmesi de, bunu göstermektedir). İnsanın kemâle gelmesi, rûhun iki kuvveti ile olur.

TENBÎH: Muhammed Ma'sûm hazretleri, **(Mektûbât)**ın ikinci cildi, 80.ci mektûbunda buyuruyor ki, (Belâları, sıkıntıları def' etmek için, **(İstîğfâr)** okumak çok fâidelidir ve tecrübe edilmiştir. Bunu hadîs-i şerîfler de bildirmektedir. Bu fakîr, her farz nemâzdan sonra, üç kerre istîğfâr düâsı, ya'nî **(Estagfirullahel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüv elhayyel kayyûme ve etûbü ileyh)** okuyorum. Sonra, 67 def'a yalnız **(Estagfirullah)** okuyorum).

***Binlerce top ve tüfek, yapamaz aslâ,
Gözyaşının seher vakti yaptığını.
Düşman kaçırın süngüleri, çok def'a,
Toz gibi yapar, bir mü'minin düâsı.***

MUKADDEMENİN BİRİNCİ İLÂVESİ

Bu ilâvede, insanın mahlûklar içinde, en üstünleri ve en şerefli-leri olduğu bildirilecektir:

Bütün cisimler madde olmaları bakımından birbirlerinden fark-sızdır. Hepsinin ağırlığı ve hacmi vardır. İnsan ve hayvân da, bu ba-kımdan, cansızlarla müsâvîdir. Fekat cisimler, özel hâssaları ile bir-birinden ayrılır.

[Her cism (**Atom**)dan yapılmıştır. Bir toz, milyonlarla atom kümesidir. Az ve mu'ayyen mikdârda atom, birbiri ile birleşince bir (**Molekül**) meydana gelir. Cisimler başlıca ikiye ayrılır: Saf cism ve karışım. Mu'ayyen özellikleri bulunan cisme (**Saf cism**) denir. Meselâ, bakır elektrik teli ve yağmur suyu safdır. Çünkü dünyânın her yerinde her zemân aynı hâssaları taşırlar. Kaynama, ergime sı-caklık dereceleri bellidir ve hiç değişmez. Mu'ayyen hâssaları bu-lunmayan cislere (**Karışım**) denir. Süt, tahta, benzin, deniz suyu gibi. Çünkü, bunlar muhtelif sıfatlarda bulunurlar. Belli bir kayna-ma, ergime sıcaklık dereceleri yokdur. İnek sütü başkadır. Koyun sütü başkadır. Karadenizin suyu az tuzludur. Akdenizin suyu çok tuzludur.

Saf cisimler de iki kısımdır. Başka evsâfdaki parçalara ayrıla-mazsa (**Basit cism**) veyâ (**Element**) denir. Altın, kükürt, iyod ve oksijen gazı birer elementdir. Bugün yüzbeş element tanıyoruz. Başka başka evsâf taşıyan parçalara ayrılabilen saf cislere (**Mür-ekkeb**) veyâ (**Bileşik cism**) denir. Meselâ şeker, yağmur suyu, al-kol, bileşik cismdir. Çünkü, şeker ateşe konursa karbon ve suya ve başka parçalara ayrılır. Su ise, elektrik enerjisi yardımı ile oksijen ve hidrojen denen iki muhtelif gaza ayrılır. Bugün milyonlarca bileşik cism tanıyoruz. Bileşik cism, iki veyâ dahâ fazla elementin atomlarının birbiri ile birleşmesinden hâsıl olur.

Aynı bir cism, katı, sıvı ve yâhud gaz hâlinde bulunabilir. Me-selâ su, buz hâlinde iken katıdır, su hâlinde iken mâyi'dir, ya'nî sı-vıdır. Buhar hâlinde iken gazdır. Gaz demek, hava gibi, uçan de-mekdir. Belli bir hacmi ve şekli yokdur.

Basit cism, ya'nî element üçe ayrılır:

- 1 - Hakîkî ma'den. Buna metal de denir.
- 2 - Ma'den olmıyanlar. Bunlara ametal de denir.
- 3 - Yarı ma'denlerdir.

Hakîkî ma'denler 78 adeddir. 77 adedi normal şartlarda katıdır. Yalnız cıva sıvıdır. 357,3 derecede kaynar. -39,4 derecede donar. Katı ma'denler çekiçe döğülünce, levha olur. Dağılıp toz olmaz. Metal atomu, başka atomla birleştiği zemân, artı [+] elektrik taşır. Eksi elektrik taşıyamaz. O hâlde iki metal, birbiri ile birleşemez. Çünkü, artı elektrik yüklü iki atom birbirini çekmez, iter.

Ametaller on yedi dânedir. Biri sıvı, beşi katı, onbir dânesi gaz hâlinindedir. Katı olanlar havanda döğülünce, toz olur. Levha hâline gelmez. Saf odun kömürü ametaldir. Buna kimyâ dilinde karbon denir. Ametal atomları bileşik hâle geçince, artı da olur, eksi de olabilir. O hâlde, birkaç ametal atomu birbiri ile birleşerek bir molekül meydana getirirler.

Bileşik cisimler ikiye ayrılır. İçinde Karbon ve Hidrojen atomu birlikde bulunan bileşiklere (**Organik**) veyâ (**Uzvî**) cism denir. Bunlar yanabilir ve canlılarda hâsıl olurlar. Şimdi fabrikalarda da ba'zılarının sentezleri yapılmaktadır. Yağ, şeker, aseton, kinin organik cismdir. Bileşiminde hem Karbon, hem de Hidrojen atomu birlikde bulunmayan bileşik cislere (**Anorganik**) veyâ (**Uzvî olmayan**) cism denir. Bunlar, yer kabuğunda ve erimiş olarak denizlerde bulunur. Yemek tuzu, su, kireç taşı, şap, kum böyledir.

Bütün bu cansız cisimler uygun bir şekilde birleşerek ve karışarak canlı mahlûkların yapı taşı olan (**Hücre**) meydana gelir. Hücre canlıdır. Nebât hücresi, hayvân hücresine benzemez. İnsan hücresi, hayvân hücresine benzer. Hücreler, birbirleri ile karışarak, (**Nesc**) veyâ doku meydana gelir. Çeşidli cinsden nescler karışınca, Uzvlar (**organlar**) olur. Organların bir araya gelmesinden (**Cihâz**)lar, ya'nî (**sistemler**) olur. Hücre, nesc, organ ve sistem topluluğu da bir bitki (**nebât**) veyâ (**hayvân**) veyâ (**insan**) meydana getirmektedir.]

Bütün mevcûdât, **cansızlar**, **nebâtât** ve **hayvânât** olmak üzere üç cinse ayrılır. Hayvân cinsinin en kıymetlisi, en şereflişi insan nev'idir. Her cinsin nev'leri arasında üstünlük sırası vardır. Ya'nî, bir nev', başka nev'den dahâ üstündür. Bir cinsin en üstün nev'i, dahâ üstün olan cinsin en aşağı nev'ine yakın özellikler gösterir. Hattâ, birçok sıfatları müşterek olur. Meselâ mercan, cansızlardan taş benzer. Fekat, canlılar gibi ürer, büyür. Hurma ağacı ve sinek kapan otu, hayvân gibi his ve hareket etmektedir. Hurma ağaçlarından bir kısmı erkek, bir kısmı dişidir. Erkek ağac, dişi tarafına eğilmektedir. Erkek ağacdan, bir madde dişiye gelmeyince, dişide meyve hâsıl olmaz. Gerçi bütün nebâtlarda bu iki organ vardır ve fekondasion [Telkîh] olmaktadır. Fekat, hurma ağacında, hay-

vânlar gibi görünmektedir. Hattâ, hurma ağacının başında beyâz birşey vardır. Hayvânların yüreği gibi iş görür. Bu şey yaralanırsa veyâ suda kalırsa, ağac kurur. Hadîs-i şerîfde, **(Halanız olan hurma ağacına saygı gösteriniz! Çünkü, ilk hurma ağacı, Âdem aleyhisselâmın çamuru artıklarından yaratıldı)** buyuruldu. Belki, bu ağacın, bitkilerin en üstünü olduğuna işâret buyurulmuş olabilir.

Hayvân cinsinin en aşağı nev'i süngerlerdir. Beyâzdırlar. Denizlerde yaşarlar. İrâdeli, istekli hareketleri vardır. Sularda yaşayan binlerle ibtidâî hayvân vardır. Her nev'den dahâ olgun, dahâ üstün başka bir nev' yaratılmışdır. Tabî'yye kitâblarında üstünlük sıralarını bildirilmektedir. Her sınıfta, başka başka tegaddî ve müdâfeâ uzvları vardır. Kimisine ok, kimisine diş, kimisine pençe, kimisine boynuz, kimisine kanat, kimisine sür'at, tilki gibi olanlara da hiyle verilmiştir. Her sınıfın şahsının ve nev'inin korunması sağlanmışdır. Yaşamaları için, insan aklını şaşırtan şeyler ilhâm olunmuştur. Bal arısı mühendis gibi, altı köşe petek yapar. Silindir yapsaydı aralarında boşluk kalırdı. Altıgen prismalar arasında yer ziyân olmuyor. Dörtgen olsaydı, hacmları dahâ az olurdu. Bunu insanlar okumakla, öğrenmekle anlar. Öğrenmiyen anlamaz. Ariya bunu bildiren kimdir? Allahü teâlâ (**ilhâm**) etmektedir. İlhâma şimdi (**ic güdü**) deniyor.

Hayvânların derece derece üstünleri düşünülürse, en üstünleri, insana en yakın olanları at, maymûn, fil ve kuşlardan tûtî ya'nî papağandır. Maymûnun ve filin zekâsı, çok insandan aşağı değildir. Darwin adındaki bir doktor, hayvânların üstünlük sırasını yazmış, en üstünü maymûn olduğunu bildirmiş. Bunu okuyan islâm düşmanları, kendilerine ilerici diyen, kalın kafalı birkaç fen yobazı, Darwinin, (hayvânların birbirine döndüğünü, yüksele yüksele, sonunda insan olduğunu) yazıyor diyorlar. Bunu ileri sürerek, Âdem aleyhisselâmın topraktan yaratıldığını inkâr ediyor ve müslimân çocuklarını aldatıyorlar. Hâlbuki Darwin, kitâbında, hayvânlar birbirine döner demiyor. (Yaratılışlarında bir tekâmül, bir üstünlük sırası vardır) diyor. Aşağı derecedekilerin üstündekilere gıdâ, yem olduklarını yazıyor. Bu hâli islâm âlimleri dahâ önce görmüşler, anlamışlar ve yazmış, bildirmişlerdir. Nitekim, Darwin 1224 [m. 1809] senesinde tevellüd, 1299 [m. 1882] da vefât etdi. Hayvânların üstünlük sırasını ve en üstünlerini, yukarıda yazdığımız şekilde bildiren Alî bin Emrullah "rahime-hullahü teâlâ", bundan çok önce, ya'nî 916 da tevellüd ve 979 [m. 1570] da vefât etmiştir. Darwinin, bu yazılarını islâm kitâblarından aldığı anlaşılmaktadır.

Hayvânların üstünde, insan nev'inin en aşağısı gelir. Çöllerde,

ormanlarda, kutublarda yaşayanlar böyledir. İnsanların en üstünü, orta iklimlerde, ya'nî 23 derece ile 66 derece arz dâireleri arasında, şehirlerde yaşayanlardır.

Yaratılış bakımından olan bu üstünlük farklarından başka, insanlar arasında, çalışarak maddede ve ahlâkda yükselmek farkları da vardır. Ba'zı insanlar, zekâları ile çalışarak birçok âlet yapmış, ba'zıları ise, bununla birlikde, akl ilmlerinde, fende, teknikde ilerlemişlerdir. En üstünlerine gelince, bunlar teknikde, ilmde, fende yükselmekle birlikde, ahlâkda da ilerlemiş, vilâyet ve Allahü teâlâyâ yakınlık denen, insanlığın en yüksek derecesine varmışlardır. Bunlar, aşağılarındaki insanları irşâd ederek yükseltirler. Bunların en yükseği Peygamberlerdir “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”. Bunlar, Cebrâîl aleyhisselâm denilen bir melek ile, Allahü teâlâdan emr ve haber almakla şereflenmişlerdir. Bu meleğin getirdiği emr ve haberlere (**Vahy**) denir. Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”, kendilerine gelen Vahyleri insanlara bildirmişler, insanlara yükselme yolunu göstermişlerdir. Peygamberlerin gösterdiği bu yükselme ve ilerleme yoluna (**Din**) denir. İnsanların yükselerek vardıkları dereceler, meleklerin derecesinden dahâ yukarıdır. Peygamberlik makâmı da, dört derecedir. Birincisi **Nebîler**, ikincisi **Resûller**, üçüncüsü **Ülül'azm** Peygamberlerdir. **Âdem, Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, İsâ ve Muhammed** “aleyhimüsselâm” bu derecededirler. Dördüncü derece hâtem-ül enbiyâ olmak, ya'nî son olarak gelmek derecesidir. Bu en yüksek derece, Muhammed aleyhisselâma mahsûsdur. (**Sen olmasaydın, sen olmasaydın, hiçbir şeyi yaratmazdım!**) iltifâtı ile, insanların, meleklerden dahâ üstün olduğuna vesîka olmuştur.

İnsanların dereceleri, bütün mahlûkların tam ortasındadır. İslâmiyyete uyanlar, yükselirler, meleklerden üstün olurlar. Nefslerine ve kötü arkadaşlara uyarak, islâmiyyetden uzaklaşanlar, alçalırlar. Çünkü, rûhun mücerred olduğunu, bedenine ise, özellikleri birbirlerine benzemiyen maddelerin yığını olduğunu bildirmişdik. İnsan, rûhu tarafından meleklerle, bedeninin yapısı bakımından hayvânlara benzemektedir. Rûh tarafını kuvvetlendiren kimse, meleklerden de üstün olur. Çünkü beden, insanı meleklikten uzaklaştırmakda, hayvânlara yaklaştırmakda iken, bu alçalmağa karşı koymuş ve yükselmiştir. Melekde, hayvânlaşdırıcı bir beden yoktur. İyilikleri, meleklik ile birlikde yaratılmışdır.

Bir kimse, bedeni kayırır, nefsi kuvvetlendirirse, hayvânlardan aşağı olur. Allahü teâlâ, A'râf sûresinin yüzyetmişsekizinci âyetinde ve Fûrkan sûresinin kırkdördüncü âyetinde, (**Hattâ onlar, hayvânlardan dahâ aşağıdırılar**) buyurarak, böyle kimselerin kö-

tülüklerini bildirmekdedir. Çünkü, hayvânda akl yokdur. Meleklerle benziyen rûhları da yokdur. Şehvetlerine uymaları suç olmaz. İnsanlara akl ışığı verilmiş olduğundan, nefslerine uymaları, doğru yoldan sapmaları çok çirkin olur.

***Karışımıdır, Âdem oğlu,
meleklikle hayvânlıktan.***

***Kim ki, meleğine uydu,
üstün oldu, hem de ondan.***

***Kim ki olur hayvân huylu,
kötü olur her mahlûkdan!***

Hayvânların yaşayabilmeleri için, kendilerine lâzım olan tenefüs edecek hava, yiyecek, içecek, giyecek, barınacak, eş olacak şeylerin hepsi hâzır olarak yaratılmışdır.

[Bunlar arasında, yaşamaları için, ençok lâzım olanı havadır. Havasızlığa birkaç dakîkadan fazla dayanamazlar. Hemen ölürlür. Hava, aramakla, bulmakla, zahmet çekmekle ele geçecek birşey olsaydı, bunu arayacak kadar zemân bile yaşıyamazlardı. Bu derece acele lâzım olan, bu çok lüzûmlu maddeyi, Allahü teâlâ, her yerde bulunacak ve mahlûklarının ciğerlerine kadar, kendiliğinden, kolayca girecek şekilde yaratmışdır. Yaşıyabilmek için su, bu kadar acele lâzım değildir. İnsan ve hayvânlar, suyu arayıp bulacak zemân kadar yaşıyabilirler. Bunun için, suyu bulmak îcâb etmedir. Hayvânlarda akl bulunmadığı ve birbirlerine yardımcı olmadıkları için, yiyeceklerini ve giyeceklerini hâzırlıyamazlar. Bundan dolayı, yiyeceklerini pişirmeleri, hâzırlamaları lâzım değildir. Ot, leş yirler. Tüy, yün, kıl ile ısınırlar. Korunma âletleri, kendilerinde yaratılmışdır. Birbirlerine muhtâc değildirler.

İnsanlar ise, bütün bunları hâzırlamağa, düşünmeğe mecbûrdur. Ekip biçmedikçe, ekmek yapmadıkça doyamazlar. İplik ve dokuma ve dikicilik yapmadıkça giyinemezler. Korunmaları için de, akllarını, zekâlarını işletmeleri, fen bilgisi öğrenmeleri, sanâyî' kurmaları lâzımdır. Her hayvânda bulunan bir çeşid üstünlük, insanda bir araya getirilmişdir. İnsanın, kendisinde yaratılan bu üstünlükleri meydâna çıkarması için, aklını kullanması, fikrini yorması, çalışması lâzımdır. Se'âdet ve felâket kapılarının anahtarı, insanın eline verilmişdir. Yükselmesi veyâ alçalması, kuvvetini sarf etmesine ve çalışmasına bırakılmışdır. Aklını, fikrini işleterek, se'âdet yolunu görüp, bu yolda yürümeğe çalışırsa, içinde yaratılmış olan yükseklikler, kıymetler eline geçer. Ufkdan ufka yükselerek, meleklerle karışır. Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine

kavuşur. Yok eğer, nefsin zararlı arzûlarına uyarak, yaratıldığı gibi, hayvânlık derecesinde kalırsa, işi tersine dönerek, alçala alçala, esfel-üs-sâfilîne düşer. Felâketden felâkete, Cehenneme kadar sü-rüklenir.

İnsan, yaratılışda iki taraflıdır. Ona hidâyet, üstünlük tarafını tanıtılabilmek ve bunu kuvvetlendirmeye çalışmasını sağlamak için, bir mu'allim, bir üstâd lâzımdır. Ba'zı çocuklar, nasihatla, yumuşak sözle ve mükâfât verilerek yola gelir. Ba'zısı ise, sert ve acı sözle ve cezâ vererek terbiye kabûl eder. Üstâd mâhir olup çocuğun yaratılışının nasıl olduğunu anlamalı, onu şefkat ile, tatlı veyâ acı te'sîr ederek terbiye etmeli, ya'nî yetiştirmelidir. Böyle mâhir ve müşfik bir rehber olmadıkça, çocuk ilm ve ahlâk edinemez, yükselemez. Rehber, ya'nî ilm ve ahlâk sunan zât, çocuğu felâketden kurtarıp, se'âdete kavuşturur.]

***Hak teâlâ, ilmi çok yerde övdü, Kur'ânda,
Resûlün, ilmi emr eden sözleri, meydânda.***

***İslâmın en büyük düşmanıdır, bil, cehâlet,
çünkü, cehl mikrobunun hastalığı: Felâket!***

***Cehâlet olan yerden, din gider dedi, Nebî.
Dîni seven, o hâlde ilmi, fenni sevmeli!***

***Cennet, kılnc gölgesinde, demedi mi hadîs,
atom gücü, jet uçuşuna bu emr, pek vecîz!***

***İslâmın zilletine cehldir, bütün illet!
ey derd-i cehâlet, sana düşmekle, bu millet!***

***Bir hâle getirdin ki, ne din kaldı, ne nâmûs,
ey sine-i islâma çöken, kapkara kâbus.***

***Ey hâin düşman, seni öldürmeli evvel,
sensin, bize kâfirleri, üstün çıkaran el!***

***Ey millet, uyan, cehline kurban gidiyorsun!
İslâm geriliktir, diye bir damga yiyorsun!***

***Allahdan utan, bâri bırak, dîni elinden,
gir, leş gibi, topraklara kendin, gireceksen!***

***Lâkin bu sözüm de, te'sîr etmez ki câhile,
Allahdan utanmak da, olur elbet, ilm ile.^[1]***

[1] Sadr-ı a'zam Mustafâ Reşîd pâşa mason idi. İngilizlerden aldığı emr ile, mekteplerden fen derslerini kaldırdı. Fen adamı yetişmez oldu. Modern harb silâhları yapılamadı. Sonraki harblerde hep mağlûb olduk. İngilizlerin islâma yaptıkları en büyük düşmanlık bu oldu.

MUKADDEMENİN İKİNCİ İLÂVESİ

Burada, rûhun yükselmesi ve alçalması ne demek olduğu bildirilecektir:

Rûhun yükselmesine ve felâkete düşmesine sebep olan şeyleri yukarıda bildirmişdik. Burada, dahâ îzâh edeceğiz. Her maddede ağırlık ve hacm gibi ortak özellik olduğu gibi, o maddeye mahsûs olup, onu tanıtan özellikleri de vardır. Meselâ, her maddenin belli özgül ağırlığı vardır. Her mâyi'in kaynama ve donma sıcaklıkları, katı cisimlerin belli ergime sıcaklığı, şu'âların [ışınların] belli dalga boyları vardır. Bunun gibi, canlıların da, belli husûsî sıfatları, hâs-saları, özellikleri vardır. Meselâ, Dijital denilen yüksük otu, kalbe te'sîri ile tanınır. Atın, binicisine itâ'ati, koşma özelliği meşhûrdur. Atta bu hâssa olmasa, ona eşek gibi yük vurulurdu.

İnsan, birçok bakımdan başka hayvânlara, hattâ ba'zı sıfatları nebâtlara ve cansız maddelere benzer ise de, insanı hayvândan ayıran, belli husûsî insanlık sıfatları da vardır. Ona insanlık şerefi, bu evsâfından gelmekdedir. Bu özellik **(Nutm)**, ya'nî rûhun idrâk [kavrama, düşünme] kuvvetidir. Söz söylemeğe de (nutk vermek) denir ise de, burada, bu ma'nâyı düşünmüyoruz. Dilsiz kimse, söylemez. Fekat yine insandır. Çünkü nutk sâhibidir. Ya'nî anlayışlıdır ve düşünür. Tûtî kuşu, ya'nî papağan, söyler. Fekat, insan değildir. Çünkü nutku, anlayışı, aklı, fikri, düşünmesi yokdur. İşte, iyi huyları kötülerinden, iyi işleri, fenâlarından ayıran, bu nutkdur. Allahü teâlâ, bu hâssayı insana verdi ki, bununla yaratanını anlasın. Kalb ve rûh, bu kuvveti ile, ya'nî nutk, akl ni'meti ile yerleri, gökleri [Madde âlemini, fizik, kimyâ kanûnlarını, hayâtî fe'âliyetleri] inceliyerek, Allahü teâlânın varlığını ve yüksek sıfatlarını anlar. Sonra, emrlerine ve yasaklarına, ya'nî islâmiyyete uyarak dünyâ ve âhîret se'âdetine kavuşur. Felâketlerden kurtulur. Zâri-yât sûresinin ellialtıncı âyetinde meâlen, **(İnsanları ve cinni, bana ibâdet etmeleri için yarattım)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîmedeki (ibâdet etmeleri için) ifâdesi, (beni tanımaları için) demektir. Ya'nî, Allahü teâlâyı tanımak, inanmak için yaratıldık. İnsanların hayvânlara benzeyen tarafları, hayvânî rûhdan ileri gelen şehvânî ve gadab kuvvetleridir. Bunun ikisi de, insan rûhu için kıymetli değildir. Bu kuvvetler, hayvânlarda da vardır. Hattâ hayvânlarda, insandan dahâ kuvvetlidir. Meselâ, öküz ve eşek insandan dahâ fazla yir ve içer. Domuz ve kuşlar, insandan dahâ fazla şehvetlidir. Arslan, manda ve fil, insandan dahâ kuvvetlidir. Kurt ve

kaplan, insandan dahâ çok döğüşür, parçalar. Fâre, kedi, köpek, karanlıkda da görür. Uzakdan, çabuk koku alırlar. Bütün bu kuvvetler, insan için şeref olamaz. Bunlar, şeref sayılıysaydı, isimleri geçen hayvânlar, insandan dahâ şerefli, dahâ üstün olurlardı. İnsanın şerefi, rûhunun iki kuvvetinden gelmektedir. Kalb ve rûh, ilm, nutk kuvveti ile, fazîletleri, üstünlükleri anlıyacak, amelî kuvveti ile, bunlara sarılacak, kötülüklerden sakınacaktır.

Allahü teâlâyâ ma'rifet hâsıl etmek, inanmak, yalnız lâfla olmaz. İmânın altı şartı olan (**Âmentü**)nün ma'nâsına kalb ile inanmakla olur. Bu altı şartdan beşincisi (**Kıyâmet**) gününe, ya'nî öldükden sonra dirilmeğe inanmaktır.

İslâm düşmanları diyor ki, (Cennet ni'metlerinin, kuş etleri, meyvalar, süt, saf bal, köşkler, hûrî kızları gibi, bedene tatlı gelen şeyler oldukları bildirilmiştir. Bunlar ise, şehveti, hayvânî arzûları yerine getirecek şeylerdir. Rûhun se'âdeti, insanın yüksekliği, ma'rifet ve aklın beğendiği şeyler olduğuna göre, Cennetde bunlar unutulacak, hayvânî zevkler, rûhun zevklerini örtecektir. Bu hâl, dünyadaki yüksek insanların, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Velîlerin, Âlimlerin "rahime-hümullahü teâlâ", Cennetde, en aşağı insan, hattâ hayvân derecesine düşeceklerini göstermez mi? Bundan başka, bedeninin zevk, lezzet alabilmesi için, önce elem, acı duyması lâzımdır. Beden sıkılmayınca, birşey istemez. Meselâ, açlık acısı olmayınca, yimek, içmek lezzeti anlaşılır. Yorgunluk, uykusuzluk sıkıntısı olmadan, râhatlık ve uyku lezzeti anlaşılır. Cennetde hiçbir sıkıntı olmayacağı için, bedeninin bu lezzetleri duymasına da imkân yok demektir) dediler. Hattâ İbni Sînâ, (**Sifâ**) ve (**Necât**) kitâblarında, Kıyâmet gününü anlatdı ise de, (**Muâd**) ismindeki kitâbında, inanmadığını açıklamaktadır. Nasîrüddîn-i Tûsî de, (**Tecrid**) kitâbının ba'zı yerlerinde tekrâr dirilmeği anlatıyor ise de, başka yerlerde de, aksini bildiriyor.

Ehl-i sünnet âlimleri sözbirliği ile bildiriyor ki, Kıyâmet günü, bu beden tekrâr var olacaktır. Fekat, Cennet ni'metlerini, lezzetlerini yalnız bedeninin lezzeti zan etmek yanlışdır. Dünyâda yükselmeğe başlayan bir rûh, bedenden ayrılınca, kıyâmete kadar, her ân, yükselmeğe devâm eder. Cennetde beden, sonsuz kalabilecek evsâfda dünyâdakinden bambaşka özellikde var olacaktır. Yükselmiş olan rûh, bu cesed ile birleşerek kıyâmet hayâtı başlayacaktır. Cennetde, bedeninin ve rûhunun ayrı ayrı ni'metleri, lezzetleri olacaktır. Yüksek olanlar, Cennetde de rûhunun lezzetlerine ehemmiyet vereceklerdir. Rûhunun lezzeti, bedeninin lezzetlerinden farklı ve katkat ziyâde olacaktır. Rûhunun lezzetlerinin en tatlısı, en yükseği de, Allahü teâlâyı görmek olacaktır. Yüksek insanların, âriflerin, dünyâda iken, rûh Cennetine girmeleri, âhretdeki rûh lez-

zetlerinden bir kısmına kavuşmaları câizdir denildi. Bedenin Cennetine dünyâda kavuşulamaz. Cennet lezzetleri, dünyâ lezzetleri gibi değildir. Hattâ, dünyâ lezzetlerine hiç benzemezler. Allahü teâlâ, Cennetdeki lezzetleri, dünyâda işiterek anlıyabil-memiz için, dünyâda onlara benziyen lezzetler yarattı. Böylece, o lezzetlere kavuşmak için çalışmamızı emr etdi. Cennet lezzet-lerinin tadını alabilmek için, önce acı, sıkıntı çekmek lâzım de-ğildir. Çünkü, Cennetdeki bedenin yapısı, dünyâdaki gibi değildir. Dünyâdaki beden, yok olacak bir hâlde yaratıldı. Takrîben yüz sene dayanacak kadar sağlamdır. Cennetdeki beden ise, sonsuz kalacak, hiç yıpranmıyacak sağlamlıktadır. Aralarındaki ben-zerlik, insan ile, aynadaki hayâlî arasındaki müşâbehet gibidir. İnsan aklı, kıyâmetdeki varlıkları anlıyamaz. Akl, his organları ile duyulanları ve bunlara benziyenleri anlıyabilir. Cennet ni'metlerini, lezzetlerini, dünyâdakilere benzetmek, onlar üze-rinde mantık, fikr yürütmek insanı, çürük, yanlış netîcelere götü-rür. Bilinmiyen şeyleri, bilinen şeylere benzeterek, fikr yürüt-mek, bâtıldır.

Tesavvuf büyüklerine ve birçok âlimlere göre “rahime-hümulla-hü teâlâ”, dünyâda (**Âlem-i misâl**) denilen üçüncü bir âlem vardır. Bu âlem; gördüğümüz (**Cism âlemi**) gibi, maddeden yapılmamıştır. (**Rûh âlemi**) gibi mücerred de değildir. Ya'nî maddesiz de değildir, ikisi arasındadır. Oradaki mahlûklar parçalanabildikleri için, mad-de âlemine benzer. Ağırlığı olmadığı, yer kaplamadığı için ise, ben-zemez. Dünyâdaki her maddenin ve her ma'nânın, o âlemde bir mi-sâli, şekli vardır. Suyun misâli, orada yine sudur. İlmin misâli, ora-da sütdür. İyi huyların ve iyi işlerin orada görünüşü, bostan, çiçek, meyva gibi lezzetli şeylerdir. Kötü huyların ve çirkin işlerin, o âlem-de görünüşü, karanlık, yılan, akreb gibi sıkıntı verici şeylerdir. Her-kesin gördüğü rû'yâlar, hep o âlemdendir. Tesavvuf büyüklerine göre, âlem-i misâl de, ikiye ayrılmaktadır. Tesavvufcular, bu âleme hayâl kuvveti ile girerse, (**Hayâle bağlı**) olan âlem-i misâl denir. Hayâlin ve başka iç his organlarının ilgisi olmadan hâsıl olursa, (**Mutlak**) olan âlem-i misâl denir. [(**Mektûbât**) kitâbının ikinci cil-dinin ellisekizinci mektûbunda, Âlem-i misâl hakkında geniş bilgi vardır. Bu uzun mektûbun tercemesi, (**Se'âdet-i Ebediyye**) kitâbı, birinci kısım, 39.cu maddesinde mevcûddur.] Tesavvufculardan ba'zısı, (**Riyâzet**) çekerek ve (**Mücâhede**) yaparak, âlem-i misâle girdiklerini ve orada gördükleri şeyleri haber vermişlerdir. Din âlimleri de, bu âlemin varlığını ve ba'zı sırlarını bildirmişlerdir. Ab-düllah ibni Abbâs “radıyallahü anhümâ” buyurdu ki, (Bu gördüğü-

müz âlemden başka bir âlem dahâ vardır. Bu âlemde bulunan herşeyin, orada bir benzeri vardır. Hattâ, orada benim gibi bir İbni Ab-bâs vardır).

Tesavvuf mütehasşısıları “rahime-hümullahü teâlâ” diyor ki, in-san ölünce, rûhu bedenden ayrılır. İnsanın dünyâda iken yaptığı iyi işleri, îmânî ve güzel ahlâkı, nûrlar, ışıklar, bostanlar, çiçekler, hûrîler, köşkler, inciler şeklini alırlar. Câhilliği, sapıklığı, kötü huy-ları da, ateşler, karanlıklar, akrebler, yılanlar şeklinde görünürler. İmânî ve iyi huylu rûh, ni’metleri Cennetlere kendi götürmekde-dir. Kâfir ve fâsık rûhlar da, ateşleri, azâbları, kendisi birlikde gö-türür. Rûh, bu cism âleminde kaldıkca, yüklendiği bu şeyleri anlı-yamaz. Bedene bağılılığı ve cism âlemine dalmış olması, onları an-lamasına mâni’ olur. Rûh, bedenden ayrılınca, bu engeller kalmaz. O zemân, kendinde bulunan iyi ve kötü yükleri, onlara uygun şekl-lerde görmeğe başlar. İnsanın dünyâdaki hâli, bir serhoşa benzer. Ölmek, serhoşun ayılması demektir. Serhoşun yanına sevdiği kim-seler toplanır, sevdiği hediyeler gelirse, yâhud, koynuna akrebler, yılanlar girerse, hiçbirini duymaz. Ayılınca, bunları görür, anlar. Bu (Âhiret hâlleri), âlem-i misâl hâlleri gibidir. Sa’deddîn-i Teftâzânî “rahime-hullahü teâlâ”, (**Serh-i mekâsîd**) kitâbında, âlem-i misâli anlatdıktan sonra, bunları isbât edecek delîl, sened olmadığından, hakîkî âlimler, buna ehemmiyyet vermediler diyor. Hakîkî âlim diyerek, aklın anlayabileceği herşeyi akla kabûl etdir-meğe çalışan âlimlere işâret etmektedir. Hâlbuki, akla uyan kim-senin, kendisi bu âleme kavuşamasa da, bunu, hiç olmazsa, olmya-cak şey değildir diyerek, red etmemesi lâzımdır. Nitekim, akla uyanların önderlerinden olan İbni Sînâ, (Olamıyacağı isbât edile-miyen birşeye, olamaz dememelidir. Çünkü, isbât etmeden olamaz demek, anlamadığına inanmamak gibi, ayb ve kusûrdur) demiştir.

Şihâbüddîn-i Sühreverdi “rahmetullahi aleyh” buyuruyor ki, (Milyonlarca yıldızın bir araya gelip bir sistem kurduğunu ve her sis-temin boşlukda bozulmadan hareket ettiğini söyleyen astronomi adamlarının sözlerine, görmeden inanıldığı gibi, tesavvufcuların keşf etdikleri, bildirdikleri âlem-i misâl ve rûh âlemine de inanmak lâzım gelir). İnkâr edenlere değil, haber verenlere inanmak doğru olur. [Akli olan, fen bilgisinden haberi olan, Allahü teâlânın varlığını ve birliğini hemen anlar ve isbât eder. Âhirete inanmak, böyle değildir. Buna, Allahü teâlâ haber verdiği için inanılır.]

İnsanlar dört kısımdır:

1- Peygambere inanır ve buna uyar. Bunlar dünyâda râhat ve huzûr içinde yaşar. Âhiretde, doğru Cennete gider. Nefsine uya-

rak hâsıl olan günâhları, kalb ile tevbe, dil ile istigfâr ederek ve dünyâda sıkıntılar çekerek, afv edilecek, doğru Cennete giderek, ni'metler içinde sonsuz yaşayacaktır. Bunlara **(Sâlih kul)** denir.

2- Peygambere inanır ve buna uyar. Dünyâda dert, sıkıntı ve hastalık içinde yaşar. Derdlere sabr ve şükr eder. Sabırları, derecelerinin, sonsuz ni'metlerinin artmasına sebep olur. Bunlar, nefslere uymaz. Bunlara **(Velî)** denir. Böyle kimseler azdır.

3- Peygambere inanır. Peygambere değil, nefsine uyar. Dünyâda sıkıntı çeker. Bunlar, nefslere uyararak hâsıl olan günâhlar kadar Cehennemde yandıktan sonra, Cennete gireceklerdir. Bunlara **(Fâsık kul)** denir. Çok habîs kimselerin dahâ çok azmaları için, işlerinde başarı, kolaylık ve râhatlık da verilir. İslâmiyyetin bir emrini beğenmiyen kâfir olur. Kâfirler, Cennete girmeyecek, Cehennemde sonsuz yanacaklardır.

4- Peygambere inanmaz. Ahkâm-ı islâmiyyenin emr ve yasak ettiği şeyleri akl ile bulup, bunlara ve müslimânlara uyan kâfirler, dünyâda se'âdete kavuşur.

İLM-İ AHLÂK VE İSLÂMİYYETDE AHLÂK TERBİYESİ

Kalb ile rûhun hâllerini ve işlerini bildiren ilme **(Ahlâk ilmi)** denir. İnsan yalnız başına iken, bu hâller ve işler dokuz bâb olarak bildirilmiştir. [Biz, kitâbımıza, bunlardan yalnız altı bâbı aldık.]

BİRİNCİ BÂB

Burada huyların nev'leri, iyi ve fenâ şeyler bildirilecektir. Huy, kalb ile rûhun melekesi, ya'nî alışkanlığı demektir. Bu alışkanlık ile, düşünmeğe lüzûm kalmadan iş yaparlar. Yerleşmiş olan huya **(Meleke)** denir. Geçici olan huya **(Hâl)** denir. Meselâ gülmek, utanmak, birer hâldir. Cömerdlik, cesâret, birer melekedir. Ahlâk, ya'nî huy deyince, meleke anlaşılır. Ba'zan hayr işlemek huy değildir. Her zemân hayr işlerse, cömerd huylu denir. Her zemân, fekat kendini zorlıyarak yaparsa, yine cömerd huylu olmaz. Kolaylıkla, seve seve yaparsa, huy denir.

Huy, iyi veyâ kötü iş yapmağa sebep olur. Yâhud da, iyi ve kötü olmıyan şeye sebep olur. Birincisine **(Fazîlet)** veyâ iyi ahlâk denir. Cömerdlik, şecâ'at ya'nî yiğitlik, yumuşaklık böyledir. İkincisine **(Rezâlet)** veyâ kötü ahlâk denir. Hasîslik ve erkekler için korkaklık böyledir. Üçüncüsüne fazîlet de, rezâlet de denmez. **(San'at)** deniliyor. Terzilik, çiftçilik böyledir. Bu kitâbda birincisi ve ikincisi zıkr edilecektir.

Kalbin ve rûhun iki kuvveti olduğunu mukaddemenin son sahî-fesinde bildirmişdik. Birincisi, **(Kuvve-i âlime)** ve **(Müdrîke)** denilen (anlama kuvveti) idi. Bu kuvvete, **(Nutk)** ve **(Akl)** demişdik. Bu kuvvet ile, aklın erdiği şeyleri anlarlar. İkincisi, hareket ettiren **(Kuvve-i âmile)**, (yapıcı kuvveti) idi. Her iki kuvvet de ikiye ayrılır. Aklın birinci kısmına **(Hikmet-i nazarî)**, ikinci kısmına **(Hikmet-i amelî)** denir. Yapıcı kuvvetin birinci kısmına **(Şehvet)** denir ki, zevkli, tatlı şeylere kavuşmak istiyen kuvvettir. İkinci kısmına **(Gadab)** denir ki, beğenmediği şeylerden uzaklaştırmak istiyen kuvvettir. Bu dört kuvvetten muhtelif işler meydana gelir. Bu işler akla uygun, güzel, noksan olmaktan ve aşırı olmaktan kurtulmuş olursa, bunları yapan huy fazîlet olur. Noksan veyâ aşırı olan işleri yapan huy, rezâlet olur. Aklın nazarî kuvveti iyi olursa, o huya **(Hikmet)** denir. İkinci kuvveti olan **(Hikmet-i amelî)** kuvveti iyi olursa, o huya **(Adâlet)** denir. Kalbin ve rûhun, yapıcı kuvvetlerinin şehvânî kuvveti iyi olursa, o huya **(İffet)** denir. Gadabî kısmı iyi olursa, o huya **(Şecâ'at)** denir. İyiliklerin başı, bu dört huydur. Adâletin azı çoğu olmaz. Diğer üçünün aşırı ve noksan olmaları, rezâlet olur. Hikmetin aşırısı **(Cerbeze)** ya'nî, ukalâlıktır. Noksan olması ise; **(Belâdet)**, ya'nî kalın kafalılıktır. Adâletin aşırısı ve noksanı olmaz. Yalnız zıddı, tersi olur ki, bu da **(Zulm)**dür. İffetin aşırısı **(Fücûr)** ya'nî **(Sefâhet)**dir. Noksan olması ise **(Humûd)** ya'nî durgunluktur. Şecâ'atin aşırısı **(Tehevîr)** ya'nî saldırmaktır. Noksanı, korkaklıktır. Ahlâkın bu nev'leri, İmâm-ı Gazâlî hazretlerinin **(İhyâ)** kitâbında böyle ta'rîf edilmiştir. Abdülganî Nablûsînin^[1] **(Hadîkat-ün-Nediyye)** kitâbında da yazılıdır. Bu kitâb, arabî olup, İstanbul'da, (Hakikat Kitâbevi) tarafından, ofset yolu ile basdırılmıştır. Ba'zılarına göre hikmet, iffet ve şecâ'at bir araya gelince **(adâlet)** olur.

Cerbeze huylu kimse, rûhun kuvveti olan aklını, hiyle, dedikodu, maskaralık yapmak için kullanır. Belâdet huylu kimse, hakikatları anıyamaz. İyi, kötü şeyleri birbirinden ayıramaz. Tehevîr huylu kimse, kendini tehlikelere atar. Kuvvetli düşmanla döğüşmeğe kalkar. Korkak olan adam, sabr edemez. Dayanamaz. Hakkını arayamaz. Fücûr huylu olan kimse, yimekte, içmekte ve evlenmekte mekrûhlara ve harâmlara sapar. Çirkin, kötü işlerden zevk alır. Humûd huylu olan kimse de, halâl olan zevkleri, meşrû' olan arzûları terk eder. Yâ kendi helâk olur, yâhud nesli kesilir.

İnsanlarda bulunan bütün güzel ahlâk, yukarıda bildirilen dört iyi ana huydan doğar. Herkes bu dört huy ile öğünür. Hattâ, soyu ile, yakınları ile iftihar eden kimseler, onlarda bu huylar bulunduğu için öğünürler.

[1] Abdülganî Nablûsî, 1143 [m. 1731]de Şâmda vefât etti.

İKİNCİ BÂB

Burada dört esâs iyi huyun kısımları bildirilecektir. Bu dört ana huydan türeyen iyi huylar, sayısız denilecek kadar çoktur. Bunların herbirini anlatmağa insan gücü yetişmez. Burada, islâm ahlâk-
cılarının üzerinde durdukları, meşhûrlarını bildireceğiz.

Hikmetden, yedi iyi huy meydâna gelmektedir:

1 - Birincisi (**Zekâ**)dır. Bir melekedir. Bir alışkanlıktır. Bunun yardımı ile, insan, bilinen şeylerden, bilinmeyenleri çıkarır. Delilleri bir araya toplıyarak, aranılan şeyleri bulur. Bunu kazanmak için, ma'lûm şeyler yardımı ile mechûl olan şeyleri bulmağa çalışmak, hesâb [matematik] ve hendese [geometri] problemleri çözmek lâzımdır.

İnsanların zekâları muhtelif miktârdadır. Zekânın en üstün de-
recesine (**Dehâ**) denir. Zekâ (**Test**) üsûlü ile ölçülür. Yirminci as-
rın tanınmış rûhiyyâtçılarından [psikologlarından] Amerikalı Ter-
man^[1] diyor ki, test üsûlü ile zekâ ölçmesi, ilk olarak Osmânlılarda
yapıldı. Osmânlı orduları Avrupada ilerliyor. Viyana elden gidi-
yordu. Viyana gidince, bütün Avrupanın müslimânların eline geç-
mesi çok kolay olacaktı. Osmânlılar, Avrupaya islâm medeniyeti-
ni getiriyor. İlm, fen, ahlâk nûrları, hristiyanlığın kararttığı, uyuş-
durduğu yerlere, zindelik, insanlık, huzûr, se'âdet saçıyordu. Asr-
larca, diktatörlerin, kapitalistlerin, papasların zulmleri altında inle-
yen, barbarlaşan Avrupa, islâm adâleti ile, islâm ilmleri ile, islâm
ahlâkı ile, insan haklarına kavuşuyordu. Avrupa diktatörleri ve
öncelikle hristiyan kiliseleri, Osmânlı ordularına karşı son gayret-
lerini harcıyorlardı. Bir gece, İstanbuldaki, ingiliz sefîri, Londraya
târihî mektûbunu yolladı. **BULDUM... BULDUM!...** Osmânlı
ordularının ilerleme sebebini buldum. Onları durdurmanın yolunu
buldum diyor. Şöyle yazıyordu:

(Osmânlılar ele geçirdikleri her yerde din, ırk farkı gözetmek-
sizin, seçtikleri çocukların zekâlarını ölçüyor, ileri zekâlıları ayı-
rarak, medreselerde okutup, islâm terbiyesi ile yetiştiriyorlar.
Bunlar arasından da seçtiklerine, serâydaki **ENDERUN** denilen
yüksek okulda, o zemânın en ileri bilgilerini veriyorlar. İşte, Os-
mânlı siyâset adamları, başkumandanları, böyle seçilen, yetiştiril-
en keskin zekâlı şahsiyyetlerdir. Sokullular, Köprülüler, böyle
yetiştirilmiştir. Osmânlı akınlarını durdurmak, hristiyanlığı kurtar-
mak için biricik çâre, enderun mekteblerini ve medreseleri dağıt-
mak, onları içerden yıkmaktır). Bu mektûbdan sonra, İngiltere-
de (Müstemlekeler nezâreti) kuruldu. Burada yetiştirilen câsûs-

[1] Terman 1380 [m. 1960] de sağ idi.

lar ve hristiyan misyonerleri ve masonlar, yalan propaganda ve yaldızlı va'dlerle avladıkları câhilleri Osmânî devletinin kilid noktalarına yerleştirmeye ve bu kuklaların eli ile; medreselerden fen, ahlâk derslerini, hattâ, yüksek din bilgilerini kaldırmağa, müslimânları câhil bırakmağa uğraşdılar. Bu sinsî kampanyalarında, tanzîmatdan sonra tam başarı sağladılar. İslâm devleti yıkıldı. İslâmiyyetin dünyâya neşr ettiği se'âdet, huzûr nûrları söndü.

2 - Sür'at-i fehmdir. Buna (**Sür'at-i intikâl**) de denir. İhtiyâc olunca, lâzım olan şeyi hemen anlıyan melekeye denir. Birşey işitince, onun aksini, tersini de hemen anlar. Zekâ, düşünmede ve incelemede, ya'nî fikrde ve nazarda olur. Ya'nî bilinen şeyleri inceleyip, bunlardan bilinmeyen bir netîce elde eder. Sür'at-i fehmi ise, fikrden ve nazardan başka şeylerde olur.

3 - Zihn açıklığıdır. İstediği şeyleri çabuk anlamak, elde etmektir.

4 - Dikkat etmektir. Düşünceler mâni' olmayıp, istediği şeye teveccüh etmektir.

5 - Te'akküldür. Lüzûmlu şeyleri öğrenirken, herşeyin, haddini, sınırını aşmamaktır. Ya'nî lüzûmlu olanı terk etmez, lüzûmsuz olanla da meşgûl olmaz, vakt öldürmez.

6 - Tehaffuz, ya'nî unutmamaktır. Rûhun, akl erdirdiği, anladığı bilgileri unutmamasıdır.

7 - Tezekkürdür. Hâfızadaki bilgileri, her istenilen zemânda hâtırlamaktır.

Şecâ'atden hâsıl olan iyi huylar onbirdir:

1 - Ağır başlı olmaktır. Medh olunmaktan sevinmez, zem olunmaktan üzülmeyen olmaktır. Fakîrle zenginleri müsâvî tutar. Tatlıyı, acıyı tefrîk etmez. Hâdiselerin değişmesi ile ve korkulu, sıkıntılı hâller karşısında çalışması sarsılmaz.

2 - Necdet, ya'nî yiğitlikdir. Korkulu hâllerde, sıkıntılı işlerde, sabr ve sebât etmektir. Bu zemânda, bağırıp çağırılmaz. Uygunsuz iş yapmaz.

3 - Himmet sâhibi olmak, gayretli olmaktır. Bu dünyânın mevki'i, rütbesi, yükselmesi, alçalması, serveti gözündedir.

4 - Sebâtdir. Maksada kavuşmak için çalışırken, karşılaşılan sıkıntılara katlanmak, dayanabilmektir.

5 - Hilmdir. Rûhun sâkin olması, kızmamasıdır. Yumuşak huylu olmaktır.

6 - Sükûndür. Vatani, dîni ve milleti korumak için yapılan ci-hâdlarda, muhârebelerde gayret ve mukâvemet gösterip, düşma-

nına alay etdirmemekdir.

7 - Şehâmetdir. İyi işler yapmak, yüksek mertebeler ele geçirmek istemekdir. Hayr ile anılmak, sevâb kazanmak ister.

8 - Tehammüldür. Güzel huylar, iyi işler edinmek için çalışmaktan yılmamaktır.

9 - Tevâdu'dur. Dünyâ rütbelerinde kendinden aşağı olanlara büyüklük göstermemekdir. Çünkü, eline geçenler, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânıdır. Kendi elinde birşey yoktur. Mevki' ve servet sâhiblerinin tevâdu' göstermeleri iyi olur. Sevâb olur. Bir menfe'ate kavuşmak veya bir zarardan korunmak için tevâdu' göstermeğe **(tebasbus)**, ya'nî yaltaklanma denir. Dilencilerin tevâdu'ları böyledir. Günâhdır.

10 - Hamiyyetdir. Dîni, milleti himâye etmekde, korumakda, şerefini savunmakda, tenbellik etmeyip, bütün kuvveti ile gayret etmektedir.

11 - Rikkatdır. İnsanlardan gelen zararlara üzülmemekdir. Bundan dolayı işlerinde ve hareketlerinde değişiklik olmamalıdır. İyilik yapmasını durdurmamalıdır.

İffetden on iki iyi huy meydâna gelir:

1 - Hayâdır. Hayâ, kötü iş yapınca utanmaktır.

2 - Rıfkdır. Rıfk, islâmiyyete uymaktır. Kelimenin ma'nâsı, acımak, iyilik etmek demektir.

3 - Hidâyetdir. İyi huylu olmağa çalışmaktır.

4 - Müsâlemetdir. Fikrler ayrıldığı, sözler çoğaldığı zemân, mü-nâkaşa etmemek, sertliği, bölücülüğü, ayrıcılığı istemeyip, uyusmak, barışmak istemekdir.

5 - Nefse hâkim olmaktır. Şehvet zemânında nefse uymamak, irâdesine hâkim olmaktır.

6 - Sabrdır. Kişi harâmdan sakınıp, nefsin kötü arzûlarını yapmamaktır. Böylece, sonu pişmânlık olan lezzetlerden yüz çevirir. Sabr ikiye ayrılır: Biri, günâh işlemek için sabr etmektir. Şeytân ve insanın kendi nefsi ve kötü arkadaşlar, insana günâh işletmek isterler. Bunları dinlemeyip sabr etmek çok sevâbdır. Burada bildirilen sabr, işte bu sabrdır. İkincisi, derdlerin, belâların acılarına sabr edip, bağırıp çağırmamaktır. Çok kimse, sabr deyince, yalnız bu sabrı anlar. Bu sabr da sevâbdır. Ya'nî sabrın ikisi de farzdır.

7 - Kanâ'atdır. Nafakada, ya'nî yime, içme, giyinme ve barınacak yerde zarûret mikdârına râzı olup, dahâ çok aramamaktır.

Yoksa, verileni almamak demek değildir. Bu huya taktîr derler ki, kötü huydur. Aklın da, islâmiyyetin de beğenmediği birşeydir. Kanâ'at ise, iyi ahlâktır. [Ölmemek, bir uzvu telef olmamak için lâzım olan şeye (**Zarûret**) denir. Nafaka için ve bedeni sıkıntıdan korumak için, lâzım olan şeye (**İhtiyâc**) denir. İhtiyâcdan fazla olup, hoş giden, tatlı olan ve insanın kıymetini, şerefini korumaya yarayan şeylere (**Zînet eşyâsı**) denir. Zînet eşyâsını, övünmek, başkalarına gösteriş, üstünlük sağlamak için kullanmağa (**Tefâhur**) denir. Zarûret ve nafaka eşyâsını te'mîn etmek farzdır. Nafakadan fazla olan ihtiyâc eşyâsını, meselâ ilâc ve tabîb ücretini te'mîn etmek sünnetdir. Zînet câizdir. Tefâhur harâmdır.]

8 - Vekârdır. İhtiyâcları ve kıymetli şeyleri elde ederken sür'at ve acele etmeyip, yavaş hareket etmektir. Vekâr, ağır başlı olmaktır. Yoksa, fırsatı kaçırarak, menfe'atini kapdıracak şekilde uyuşuk olmak değildir.

9 - Vera'dır. İslâmiyyetin harâm ettiği ve harâm şübhesi olan şeylerden sakınmak ve emr ettiği şeyleri, herkese yarar işleri yapmaktır. Kusûrlu ve gevşek olmakdan sakınmaktır.

10 - İntizâmdır. İşleri bir sıraya, düzene koyarak yapmaktır.

11 - Hürriyyetdir. Mâlî, parayı halâldan kazanmak ve iyi yerlere vermek, herkesin hakkını gözetmektir. Hürriyyet, başı boş olup, her istediğini yapmak demek değildir.

12 - Sehâvetdir. Parayı, mâlî, hayrî, iyi yerlere dağıtmaktan lezzet almaktır. İslâmiyyetin emr ettiği yerlere seve seve vermedir. Sehâvet, cömerd olmak demektir. İyi huyların en yüksele-rindendir. Âyet-i kerîmelerle ve hadîs-i şerîflerle medh olunmuştur. Sehâdan birçok iyi huylar doğar. Bunlardan sekizi meşhûr-dur:

1 - Keremdir. Herkese fâideli işleri, para yardımı yapmasını sevmektir.

2 - Îsârdır. Kendi muhtâc olduğu mâlî, muhtâc olan başkasına verip, yokluğuna kendisi sabr etmektir. İyi huyların çok kıymetli-sidir. Âyet-i kerîmeler ile medh olunmuştur.

3 - Afvdir. Düşmandan veyâ suçludan intikam almağa, karşılı-ğını yapmağa gücü yeter iken, yapmamaktır. Kötülüğe iyilikle kar-şılık etmek, afvdan dahâ iyi olur. Beyt:

***Kötülüklere karşı, kolay olur kötülük,
Kötülük yapanlara, iyilik yapmak merdlik!***

4 - Mürüvvetdir. Muhtâc olanlara, lâzım olan şeyleri vermek-

dir. Başkalarına iyilik etmesini sevmekdir.

5 - Vefâ'dır. Tanıdıklara, arkadaşlara geçim işlerinde yardımcı olmaktır.

6 - Müvâsâtdır. Tanıdıkları, arkadaşları ni'metlerine ortak kılmak, iyi geçinmektir.

7 - Semâhatdır. Vermesi lâzım ve vâcib olmıyan şeyleri, seve seve vermektedir.

8 - Müsâmeha etmektir. Terk etmesi lâzım olmıyan şeyleri, başkasına fâideli olmak için terk etmektir. Başkasının kabâhatini görmemezlik demektir.

Adâletden on iki huy doğmaktadır:

1 - Sadâkatdır. Arkadaşını sevmekdir. Onun iyiliğini, râhatını istemektir. Onu zarardan korumaktır. Onu sevindirmeğe çalışmaktır.

2- Ülfetdir. Bir topluluğun, din ve dünyâ düşüncelerinde, inançlarında birbirlerine uygun olmalarıdır.

3 - Vefâdır. İyi geçinmek, yardımlaşmaktır. Sözünde durmak, hakkını gözetmektir de dediler.

4 - Şefkatdır. Başkalarına derd, felâket gelmesinden üzülmektir. Herkesin sıkıntıdan kurtulmasına çalışmaktır.

5 - Sıla-i rahmdır. Akrabâyı, yakınlarını gözetmek, ziyâret etmek ve yardım etmektir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" bir hadîs-i şerîfde, **(Putları, tapınılan heykelleri kırmak için ve akrabâyâ iyilik etmek için gönderildim)** buyurdu.

6 - Mükâfâtdır. İyiliğe karşı iyilik etmektir.

7 - Hüsn-i şîrketdir. Hakkı gözetip adâlet eylemektir.

8 - Hüsn-i kazâdır. Herkesin, herşeyde hakkını gözetip, başa kakmamak ve pişmân olacak iş yapmamaktır.

9 - Teveddüddür. Teveddüd, muhabbet demektir. Arkadaşlarını sevip, hediyeye vermek, kendini sevdirmekdir.

10 - Teslîmdir. İslâmiyyetin emrlerini ve yasaklarını ve islâm ahlâkını, tatlı gelmese dahî, kabûl edip râzı olmaktır.

11 - Tevekküldür. İnsan gücünün dışında olan ve değışdirilemeyecek olan üzücü hâdiseleri, olayları, ezelde takdîr edilmiş, yazılmış bilip, üzülmemek, Allahü teâlâdan geldiğini düşünerek, seve seve karşılamaktır.

12 - İbâdetdir. **İbâdet**, herşeyi yokdan var eden ve her canlıyı, her an görünür görünmez kazâlardan, belâlardan koruyan ve her an çeşidli ni'metler, iyilikler vererek yetiştiren Allahü teâlâ-

nın emr ve yasaklarını yerine getirmektir. Ona hizmetde kusûr etmemeğe çalışmaktır. Allahü teâlânın sevgisine kavuşmuş olan Resûllere, Nebîlere “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”, Velîlere, Âlimlere “rahime-hümullahü teâlâ”, benzemeğe özenmektir.

[Müslimânlar iki kısımdır: Havâs [âlimler] ve avâm [câhiller]. Türkçe (**Dürr-i yektâ**)da diyor ki, (Avâm, sarf ve nahv ve edebiyât ilmlerinin üsûllerini, kâ'idelerini bilmiyen kimselerdir. Bunlar fetvâ kitâblarını anıyamaz. Bunların, (**îmân**) ve (**ibâdet**) bilgilerini arayıp, sorup, öğrenmeleri farzdır. Âlimlerin de, sözleri, va'zları ve yazıları ile, önce îmân, sonra dînin temeli olan beş ibâdeti öğretmeleri farzdır. (**Zahîre**) ve (**Tâtârhâniyye**) kitâblarında, îmânın şartlarını ve (**Ehl-i sünnet i'tikâdı**)nı öğretmenin herşeyden evvel lâzım olduğu bildirilmektedir). Bunun içindir ki, büyük âlim, zâhir ve bâtın ilmlerinin mütehasısı seyyid Abdülhakîm-i Arvâsî “rahmetullahi aleyh”, vefâtına yakın, (İstanbul câmi'lerinde, otuz sene, yalnız Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılı olan îmânı, ya'nî Ehl-i sünnet i'tikâdını ve islâmın güzel ahlâkını anlatmağa çalıştım. Ehl-i sünnet âlimleri, bu bilgileri, Eshâb-ı kirâmdan, Onlar da, Resûlullahdan öğrendiler.) demiştir. İmân bilgilerine (**Akâid**) ve (**i'tikâd**) denir. Bunun için biz de, bütün kitâblarımızda, Ehl-i sünnet i'tikâdını, islâmın güzel ahlâkını, herkese iyilik ve hükûmete yardım etmek lâzım olduğunu bildiriyoruz. Seyyid kutb ve Mevdûdî gibi din câhillerinin ve (Tebliğ-i cemâ'atçı) gibi bid'at sâhiblerinin, ya'nî mezhebsizlerin hükûmete karşı kıskırtıcı, kardeşi kardeşe düşman yapıcı, bölücü yazılarını tasvîb etmiyoruz. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem”, (**Din, kılınclların gölgeleri altındadır**) buyurarak, müslimânların hükûmet ve kanûn himâyesinde râhat yaşayabileceklerini bildirdi. Hükûmet, kuvvetli oldukça, râhat, huzûr artar. Avrupa, Amerika gibi kâfir memleketlerde râhat yaşayan, dînî vazîfelerini serbestçe yapan müslimânlar da, kendilerine hürriyyet veren hükûmete, kanûnlara karşı gelmemeli, fitneye, anarşiye âlet olmamalıdır. Ehl-i sünnet âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ” böyle olmamızı emr etmektedir. İbâdetin en üstünü, en kıymetlisi, fitne fesâd ateşi ile oynamamak ve isyân edenlere, fitne, anarşi çıkaranlara âlet olmamak, (**Ehl-i sünnet i'tikâdı**)nı öğrenip, îmânının buna uygun olmasına çalışmaktır. İmânını böyle düzelterek, (**Bid'at ehli**) denilen yetmişiki çeşid bölücü, bozuk inanışdan kurtulduktan sonra, ibâdetlerde de bid'at işlemekten sakınmalıdır. İslâmiyyetin emr etmediği şeyleri ibâdet zan ederek yapmağa (**İbâdetde bid'at**) denir. Allahü teâlânın emrlerine ve ya-

saklarına (**Ahkâm-ı islâmiyye**) denir. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyma-
ğa (**İbâdet etmek**) denir. İbâdetlerin doğru olarak yapılmasını bil-
diren (**Dört mezheb**) vardır. Bunların dördü de hakdır, doğrudur.
Bu dört mezheb, Hanefî, Şâfi'î, Mâlikî, Hanbelî mezhebidir. Her
müslimânın bu dört mezhebden birisinin (**İlm-i hâl**) kitâbını oku-
yup, ibâdetlerini bu kitâba uygun yapması lâzımdır. Böylece, bu
mezhebe girmiş olur. Bu dört mezhebden birine girmiyen kimseye
(**Mezhebsiz**) denir. Mezhebsiz olan, Ehl-i sünnet değildir. Ehl-i
sünnet olmıyan da, ya (**Bid'at ehli**)dir, yâhud kâfirdir.

Hazret-i Alî “kerremallahü vecheh” buyuruyor ki, (Öldükden
sonra tekrâr dirilmeğe inanmıyan birini görürsen, ona de ki: Ben
inanıyorum. Senin dediğin doğru çıkarsa, benim hiç zararım olmaz.
Benim dediğim doğru olunca, sen sonsuz olarak ateşde yanacak-
sın!). Avrupada, Amerikada bütün fen adamları, devlet adamları,
profesörler, kumandanlar, âhıret hayâtına inanıyorlar. Hepsî, kili-
selere gidip tapınıyorlar. Yehûdîler, Budistler, Berehmenler, ateşe
tapanlar, putperestler, medenî, vahşî herkes inanıyor. Yalnız, bir-
kaç komünist memleketini idâre eden, yalancı, zâlim, azgın dikta-
törler ve bunların etrâfındaki ve başka memleketlerdeki paralı
uşakları inanmıyor. Geçinebilmeleri ve zevkleri için, din düşmanlı-
ğı yapan birkaç câhilin, ahmağın, dünyâ nüfusunun yüzde doksanı-
nı teşkil eden, inananlar karşısında, haklı olacakları düşünülebilir
mi? İnanmıyan bir kimse ölünce, kendi inancına göre, yok olacak.
İnanana göre ise, Cehennemde sonsuz azâb görecekdir. İnanan bir
kimse ölünce, inanmıyana göre, yine yok olacak. Kendi inancına
göre, sonsuz zevkler, ni'metler içinde yaşayacaktır. Akıllı, bilgisi
olan bir insan, bu ikisinden hangisini seçer? Elbet, ikincisini değil
mi? Dünyâ işlerindeki, madde âlemindeki intizâm, Allahü teâlânın
varlığını aklî sâhiblerine haber veriyor. Âhıretin var olduğunu da
Allahü teâlâ haber veriyor. O hâlde, Akıllı, ilmi olanın, Allahın var-
lığına ve birliğine inanması lâzımdır. İnanmamak, ahmaklık, câhil-
lik olur. Allahü teâlâyâ îmân etmek, Onun (**Ülûhiyyet sıfatları**)na
ya'nî Onun (**Sıfât-ı zâtîyye**)sine ve (**Sıfât-ı sübûtiyye**)sine ve verdi-
ği haberlere inanmaktır ve Onun dînine uymaktır. İslâmiyyete
uyan bir kimse, dünyâda da râhat ve mes'ûd yaşar. Herkese iyilik
eder. Allahü teâlâ, kullarına çok acıdığı için, fâideli şeyleri yapma-
larını emr etmiştir. Bu emrlere (**Farz**) denir. Zararlı şeyleri yasak
etmiştir. Bunlara (**Harâm**) denir. Farzların ve harâmların hepsine
(**Ahkâm-ı islâmiyye**) denir. Dinler, Allahü teâlânın kullarına rah-
metidir, ihsânıdır. Dinlere inanan ve uyan, dünyâda ve âhıretde

Allahü teâlânın ihsânına kavuşur, mes'ûd olur. İnanmıyan, aklı ile fâideli olduğunu anlayarak, dünyâ işlerinde uyarsa, yalnız dünyâda mes'ûd, râhat yaşar. Şimdi Avrupalıların bir kısmı, bunun için, râhat ve mes'ûd yaşamakda, islâmiyyete uymıyan müslimânlar zelif, hakîr yaşamaktadır.]

ÜÇÜNCÜ BÂB

Burada kötü ahlâk bildirilecektir. İyi huyların anası, temeli dört iyi huy idi. Kötü huyların başı da dördür:

- 1 - Rezâlet, hikmetin zıddıdır.
- 2 - Cübn, korkmak, yüreksiz olmak, şecâ'atin zıddıdır.
- 3 - Fücûr, nefse uymak, günâh işlemek, iffetin zıddıdır.
- 4 - Cevr, zulmdür. Adâletin zıddıdır.

Her iyi huyun zıddı, karşılığı olan sayısız kötü huy vardır. Çünkü iyilik demek, tam orta yol demektir. Ortanın sağında, solunda olmak, iyilikten ayrılmak olur. Ortadan uzaklığı kadar, iyiliği azalır. Hak yol birdir. Sapık, bozuk yollar ise, çokdur. Hattâ sonsuzdur. Doğru yola kavuşukdan sonra, orada kalmak, oradan hiç çıkmamak çok zordur. Hûd sûresinin yüzonikinci âyetinde meâlen, **(Emr olduğun doğru yolda bulun!)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîme indiği zemân, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, **(Hûd sûresi, sakalıma ak düşürdü)** buyurdu. Âyet-i kerîmede emr olunan istikâmeti yerine getirebilmek için, Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”, Velîler, Sıddîklar “rahime-hümullahü teâlâ” şaşkına dönmüşlerdir. Bu korkudandır ki, Efdal-i kâinâtın “sallallahü aleyhi ve sellem” mübârek sakalına ak düşmüşdür. Doğru yolda bulunabilmek çok güç olduğu için, **(Sırat köprüsü, kıldan ince, kılncdan keskindir)** buyuruldu. Fâtîha-i şerîfe sûresindeki âyet-i kerîmenin meâl-i şerîfi, **(Doğru yola kavuşdurmasını Allahü teâlâdan dileyiniz!)**dir. Mü'mine bu dünyâda, doğru yola yapışmak lâzımdır. Kıyâmet günü, Sırat köprüsünden geçebilmek için, dünyâda, doğru yolda bulunmak gerekir.

Evliyânın büyükleri “rahime-hümullahü teâlâ” buyuruyor ki, Muhbir-i sâdık, [ya'nî hep doğru söyleyici] “sallallahü aleyhi ve sellem”, kıyâmetdeki ni'metlerden ve azâblardan her ne haber verdi ise, onların hepsi, insanın bu dünyâda kazandığı huyların, ahlâkın ve amellerin sûretleridir. Oradaki görünüşleridir. Ahlâkda ve amelde doğru yolda bulunmanın, oradaki sûreti, görünüşü de, sırat köprüsüdür denildi. Dünyâda doğru yolda bulunanlar, islâmiyyetden ayrılmıyanlar, orada sırat köprüsünü, çabuk geçecek,

ma'rifetler ve olgunluklar Cennetlerine ve iyi amellerin bağçeleri-ne kavuşacaklardır. Burada, din yoluna uymakda gevşek davrananlar, orada sırat köprüsünü düşe kalka geçeceklerdir. İslâmiyyetin gösterdiği doğru i'tikâddan ve amellerden ayrılanlar, sağa, sola sapanlar, sıratdan geçemeyip Cehennem ateşine düşeceklerdir.

Zuhruf sûresinin otuzaltıncı âyetinde meâlen, **(Nefsine uyarak, Allahü teâlânın dîninden yüz çevirenlere, dünyâda bir şeytân musallat ederiz)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîmeye bakarak, ba'zı âlimler dedi ki, hayr ve kemâl işleri yapıran melekeyi, bir melek hâsıl eder. Ortadan sapdıran, kötülük yapıran melekeyi de bir şeytân hâsıl eder. İkisinden biri, kıyâmetde o insana arkadaş olur. O hâlde herkes, kendi huyuna ve ameline bakarak, âhıretdeki arkadaşının nasıl olacağını anlıyabilir.

Orta yol deyince, iki şey anlaşılır: Birisi, herkesin anladığı gibi, birşeyin tam ortasıdır. Dâirenin merkezi, kutru böyledir. İkincisi, izâfî, takdîrî orta olmaktır. Ya'nî belli birşeyin ortasıdır. O şeyin ortası olduğu için, herşeyin ortası olmak lâzım gelmez. Ahlâk bilgisinde kullanılan, bu ikinci ortadır. Bunun için, iyi huy, herkese göre farklı olur. Hattâ, zemâna ve mahalle göre de değişir. Birinde güzel olan bir huy, başkasında iyi olmayabilir. Bir zemânda iyi denilen bir huy, başka zemânda iyi olmayabilir. O hâlde iyi huy, tam ortada olmak değil, ortalamada olmaktır. Kötü huy da, bu ortalamanın iki tarafına ayrılmaktır. **(İşlerin en iyisi, onların ortasıdır)** hadîs-i şerîfi de bunu bildirmektedir. Bundan dolayı, her iyi huya karşı, iki kötü huy bulunur. Dört esâs iyi huya karşılık da, sekiz ana kötü huy olur:

1 - Cerbeze olup, hikmetin aşırı olmasına denir. Ahlâkî ve işleri incelemek, anlamak kuvvetini, lüzûmsuz yerlerde kullanmaktır. Hiyle yapmak, aldatmak, harâm işleri neşr etmek gibi. Rûhun fen kuvvetini [ya'nî aklı], aşırı kullanmak cerbeze olmaz. Kötü olmaz. Din bilgilerini, fen bilgilerini ve matematiği ilerletmek için, ne kadar çok inceler, araştırırsa, o kadar çok iyi olur.

2 - Belâdet, eblehlikdir. Aklı kullanmamaktır. Ahmaklık da denir. Kalın kafalılıktır. Öğrenmesi ve işlemesi kusûrlu olur. İyiyi kötüden ayıramaz. Âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler, ilmi çok övmüşdür. Sayılmakla bitmez.

3 - Tehevürdür. Çabuk kızmak demektir. Seçâ'at iyi huyunun aşırı olmasıdır. Akllı tanınan kimselerin beğenmiyeceği işler yapmağa kalkışmaktır. Rûhunu veyâ bedenini boş yere yorar.

4 - Cübndür. Korkaklık demektir. Şecâ'atin lüzûmundan az olmasıdır. Korkmak câiz olmıyan yerde korkaklık gösterir.

5 - Fücûrdur. İffetin aşırı olmasıdır. Dünyâ lezzetlerine düşkün olur. İslâmiyyetin ve aklın beğenmediği taşkınlıkları yapar.

6 - İffetin az olması Humûd, ya'nî miskinlikdir. İslâmiyyetin ve aklın izin verdiği arzûlarını bırakmaktır. Bedeni, kuvveti gider. Hasta olur. Nesli tükenir.

7 - Zulmdür. Adâletin sınırını aşmaktır. Başkasının hakkına tecâvüz etmektir. Başkasının mâlına, cânına, nâmûsuna zarar verir.

8 - Haysiyyetsizlikdir. Kendisine karşı yapılan zulm, işkence ve hakâretleri kabûl eder. Adâletin noksan olmasıdır. Adâletde bütün iyilikler toplandığı gibi, zulmde de, kötülükler toplanmıştır. Bunun içindir ki, ba'zı âlimler, gönül incitmiyen şeyler günâh olmaz dedi. Meselâ, Abdüllah-i Ensârî "kuddise sirruh" buyurdu ki:

***Hak yolcuları hiç gönül kırmaz,
bunun gibi büyük günâh olmaz!***

Abdüllah-i Ensârî, sôfiyye-i aliyyenin büyüklerindenidir. Şeyh-ul-islâm idi. 396 da Hiratda tevellüd, 481 [m. 1088] de orada vefât etdi. Ba'zı sapıklar, bu büyük zâtın sözünü iyi anlıyamadı. Başkasına kötülük yapma da, kendine ne yaparsan yap sandı. Böylece, ibâdetleri bırakıp, her günâhı işleyip, kimseye zararımız yok diye de övündüler. Hattâ:

***İster kâfir ol, ister Kâ'beyi yak,
istersen şerâb iç, yalnız kırma kalb!***

diyerek islâmiyyetden ayrıldılar. Hâlbuki, dînin harâm ettiği herşey zulmdür. İster başkasına, isterse kendi kendine yapılması harâm olan herşey zulmdür. Zâlimler, ekseriyâ mâlî, mülkü, mevkı'i çok olanlardır. Mazlûmların çoğu da, fakîrlerdir. Orta hâlli olanların çoğu, adâleti gözetenlerdir.

İyi huyların hepsi vasatî [ortalama] mikdârlardır. Herbirinin aşırı veyâ az olması, birer kötü huy olur. Bu muhtelif kötü huylar için, belki her lisânda, ism bile bulunmaz. Fekat, düşünülürse, ma'nâları [ne demek oldukları] kolay anlaşılır.

İnsanda bulunması lâzım olan güzel ahlâkdan, ba'zısı vardır ki, ne kadar çok olursa, iyiliği de o kadar artar zan olunur. Hâlbuki öyle değildir. Her iyi huyun bir sınırı vardır. O sınırı aşınca, iyilik gider, kötülük olur. İyi huyun az olması kötülük olaca-

ğı ise, kolay anlaşılır. Şecâ'at ve sehâvet bunlara misâldir. Bu iki iyi huyun aşırı, fazla olanları tehevvr ve isrâfdır. Câhiller, hele, İslâm ahlâkını bilmiyenler, isrâf edeni, çok cömerd sanır ve överler. Tehevvr edenlere de, çok cesûr, kahraman derler. Hâl-buki, korkak ve hasîs olana hiç kimse, kahraman ve cömerd demez.

İnsanda bulunması lâzım olan güzel ahlâkdan ba'zısı da vardır ki, az olunca iyi zan olunur. Aşırı, çok olunca, kötülüğü belli olur. Tevâdu' böyledir. İnsanda kibrin bulunmaması demektir. Bunun noksan olması tezellüldür. Tezellülü, tevâdu'dan ayırmak güçdür. Hattâ çok kimse, dilencinin zilletini, âlimin tevâdu'u ile karışdırır. Çünkü, kibrsizlik onda da çokdur. Onu da çok iyi sanır.

DÖRDÜNCÜ BÂB

Güzel ahlâka benzeyen kötü ahlâkı ve bunların iyi huylardan nasıl ayrılacağını bildireceğiz.

Çok kimse, hâlis altını, pirinc denilen sarı ma'denden ayıramaz. Mâvi boncuğu mücevher sanır. Bunun gibi, kötü huyu iyi sanır. Bunun için ahlâk ilmini iyi öğrenmek, işlerdeki saklı aybları, kusûrları görebilmek, iyiyi kötüden ayırmakda usta olmak lâzımdır.

1 - Hikmete benzeyen kötü ahlâkı bildirelim: Akl ölçülerinden, fen bilgilerinden veya tesavvuf ma'rifetlerinden birkaçını ağızlarından kaparak veya gazeteden, mecmû'a ve radyodan duyarak, bunları ötede beride söyleyen, münâkaşalara karışan kimseleri, akllı, bilgili, fen adamı, mütehasıs ve mürsid zan edenler az değildir. Hâlbuki bu kimse, söylediği mes'elelerden birinin çözümünü, ma'rifetlerden hiçbirinin ma'nâsını bilmez. Bunun âlimlere, mürsidlere ve fen adamlarına benzemesi, papağanın insan gibi konuşmasından fazla değildir. Çünkü, hikmet denilen huy, insanın kafasında, rûhunda olur. Eserleri, nûrları, his organları ile duyulmaz. Birçok ilerici denilen kimseler vardır ki, hikmetden ve kıymetden haberleri yoktur. Bilgisiz ve kötü huyludurlar. İlm ve ahlâk ile bir münâsebetleri de yoktur. Ağızlarından iyi huylu bir söz çıkmaz. Fekat arkalarında şık elbise taşırlar. Mevkî sâhiblerinin karşılarında eğilmesini iyi bilirler. Balolarda, kokteyl partilerinde dansa giderler. İçki masalarında hizmet ederler. Bir şef veya meclis a'zâsı, yâhud müşâvir adı ile ortaya çıkarlar.

2 - İffete benzeyen kötü huy da vardır: Kötü iş yapmazlar. Şehvetlerinin arkasında koşmazlar. Ağır başlı, fazîletli, ilm ve gü-

zel ahlâk sâhibi görünürler. Dillerde medh olunur, her yerde hürmet gösterilir. Mâlî çok olanlar arasında ve mevki' sâhibleri yanında sözleri kırılmaz. Kendilerine gelen hediyelerin ardı kesilmez. Adak, zekât paraları önlerine yığılır. Farz ve sünnetleri yapmakda gevşekdirler. Başkalarının yanında, nâfile ibâdetleri yapmakdan, bedenleri za'îf olmuştur. Nefs-i emmâreleri ise, pek kuvvetlenmiştir. İnsanlar arasında emîn, Allah nazarında hâindirler. Sahte tarîkatçılar ve dünyâyâ düşkün din adamları böyledir.

Ba'zı köylüler, şehirdeki yemekleri yimez. Ba'zıları da, parasına kıyamayıp kıymetli gıda almaz. Bunları gören, kendilerini derviş sanır. Kanâ'at ve iffet sâhibi görünürler. Bunlar, kanâ'atsız ve iffetsizdir. Yaptıkları, hep gösterişdir, yalandır, riyâdır.

3 - Sehâya benzien kötü huy da şöyle olur: Mâlî alınteri ile kazanmamış, mîrâsa konmuş veyâ kaçakçılık, istifcilik yapmış, yâhud piyango, toto vurmuştur. Mâlın kıymetini bilmez. Harâmlara, lüzumsuz yerlere dağıtır. Aklın ve islâmiyyetin beğenmediği kötü yerlere saçar. Ahmaklar, bunu cömerd sanır. Hâlbuki, bunda sehâ denilen iyi huy yoktur. Mâl kazanmak, dağa yük çıkarmak gibidir. Mâl dağıtmak, yuvarlak taşı, dağdan aşağı bırakmağa benzer. Fakîrlik, çok kimsenin iyi adam olmasına mâni' olur. Çok kimse, fakîrlik sıkıntısı ile îmânını elden kaçırmış, mürted olmuştur. **(Râ-mûz-ül-ehâdîs)**deki hadîs-i şerîfde, **(Eshâbım için fakîrlik se'âdetdir. Âhır zemândaki ümmetim için, zengin olmak se'âdetdir)** buyruldu.

***İyi anladım, uzun tecrîbe ile:
Adam ilmle ölçülür, ilm de mâl ile!***

Mâlî halâldan, sahîh bey' ile kazanmak güçtür. Halâl yoldan, islâmiyyete uyarak kazanan az olur. Halâl mâl damla damla, harâm mâl ise, sel gibi akararak gelir. Mâl dağıtmakda sehâvet iyidir. İsrâf ise, kötüdür, harâmdır. Sehâ demek, sehâ huyunu kazanmak, cimrilik denilen kötü huydan kurtulmak için vermek demektir. Dünyâdan birşey ele geçirmek için ve nefsin kötü arzûsuna kavuşmak için vermeğe sehâ denilmez.

4 - Şecâ'ate benzien kötü huy da şöyledir: Şecâ'at göstermesi, şecâ'at huyunu kazanıp, tehevür ve korkaklık kötü huylarından kurtulması için değildir. Dünyâ mâlını, mevki'ini ele geçirmek için tehlûkeye atılır. Yâhud şöhret kazanmak ister. Mâl toplamak için, müslimânların yolunu keser, hayvânlarını ka-

par, evlere girer. Bunları yapabilmek için tehlikelere atılır. Bunlar arasında yakalananlar, işkencelere katlanarak, hattâ mallarını, cânlarını vermeği göze alarak, suç ortaklarını ele vermemeyi şecâ'at sayarlar. Hâlbuki, bu alçaklarda şecâ'atin kokusu bile yoktur. Şecâ'at sâhibi kimse, aklın ve dînin beğendiği şeyi yapmak için ortaya atılır. Millete, hükûmete hizmet etmek, sevâb kazanmak ister. Şecâ'at güzel huyuna kavuşarak, Allahü teâlânın rızâsına ulaşmağı sever. Kurdun, kaplanın saldırımları da bir kahramânın hücumuna benzer ise de, şecâ'atla alâkaları yoktur. Kuvvetleri ve yaratılışları îcâbı saldırarak zarar yaparlar. İyi düşünce ile ve hayr yapmak, sevâb kazanmak için ileri atılmazlar. Kendilerine dayanamıyan za'îflere hücum ederler. Silâhlı ve kuvvetli bir kimsenin, silâhsız, çıplak, aç bir kimseye saldırması da böyledir. Bu ise, şecâ'at olmaz. Şecâ'at demek, aklı, fikri ve bilgisi ile saldırmayı uygun görmek, dünyâ kazancını düşünmeyip, rûhunda şecâ'at iyi huyu bulundurmağı, tehevür ve korkaklık kötü huylarından kurtulmağı istemek demektir. Böyle kimse, zararlı, çirkin iş işlemekten ise, ölmeğı tercih eder. Şerefle ölmeğı, şerefsiz yaşamaktan üstün tutar. Hayr ile anılmağı, yüz karası ile yaşamağı değışir. Şecâ'atde, yaralanmak ve ölmek tehlikeleri olduğı için, önceden tatlı olmayabilir. Fekat sonunda, dünyâ ve âhiret kazançlarının ve zaferin lezzeti ile sonsuz tatlı olur. Hele islâmiyyeti korumak, Resûlullahın parlak dînini yaymak için can vererek (**Şehîd olmak**) lezzeti, dünyâ ve âhiret lezzetlerinin hiç birinde bulunmaz. Nitekim Âl-i İmrân sûresinin yüzaltmışdokuzuncu âyetinde meâlen, (**Allah yolunda canlarını verenleri ölü sanmayınız! Onlar diridir. Rablerinin ni'metlerine kavuşmuşlardır**) buyurulmuştur. Şecâ'ati medh eden hadîs-i şerîfler sayılamıyacak kadar çoktur. Cihâddan kaçmak, insanı ölümden kurtarmaz. Ömrü uzatmaz. Düşman karşısında kalmak da, insanı öldürmez, yok etmez. Ecel, ileri ve geri gitmez. İnsanın ömrü değışmez. Çok olur ki, kaçmak ölüme sebep olur. Düşmana karşı dayanmak da, zafere ve selâmete kavuşdurur. Hazret-i Mu'âviye "radiyallahü anh" diyor ki, Sıffın muhârebesinde kaçmağı niyyet etmişdim. (**Sabreyliyen, belâdan kurtulur**) hadîs-i şerîfi hâtırıma geldi. Sabr etdim, dayandım. Allaha şükr, kaçmaktan kurtuldum. Bu sabrım sâyesinde hilâfete kavuşdum.

Şecâ'atin temeli, Allahü teâlânın takdîrine râzı olmak, Ona tevekkül etmek, Ona güvenmektir. Allahın arslanı, şecâ'at nehrlerinin kaynağı, vilâyet bağçesinin gülü olan hazret-i Âlî "radiyal-

lahü anı”, Sıffın muhârebesinde, hücum sırasında, başı açık, kolları sıvalı koşar ve şu beytleri okurdu:

***Ölümden kaçmak, şu iki gün doğru olmaz:
ecel geldiği gün ve gelmediği gün.
Ecel geldise kaçmak fâide vermez,
gelmedi ise, tedbîr olmaz hiç uygun!***

Mâlini, mevkî'ini gayb ettiği için veyâ düşman eline esîr düşdüğü için intihâr eden, ya'nî kendini öldüren ahmaklarda şecâ'at değil, korkaklık vardır. Şecâ'at sâhibi olan derdlere, belâlara göğüs gerer, dayanır, sabr eder. Bu ahmaklar ise, ölmekle sıkıntıdan kurtulacaklarını sanırlar. Bunlar çok câhildir. Ölünce dahâ çok sıkıntılara, acılara düşeceklerini bilmiyorlar. İntihâr etmek, başkasını öldürmekten dahâ büyük günâhdır. Şiddetli azâb çekecektir. Aklı gitdikden sonra intihâr eden böyle değildir. Ölmeği değil, Allahü teâlâdan sıhhat ve âfiyet istemelidir.

5 - Adâlete benziyen kötü huy da vardır. Bu, iffete benzeyen kötü huya yakındır. Adâlet iyi huyundan mahrum, kötü bir kimse, bulunduğu yerlere adâleti öven levhalar asar. Adâlet üzerinde konuşur. Fıkralar yazar. Dahâ kötüsü, adâleti temsil eden vazifeleri, kürsileri tutar. Gösteriş olarak, âdillerle düşer kalkar. İçeri zulm, kin, intikam ile doludur. Adâlet ise, huyları ve hareketleri dîne ve akla uygun olmak demektir. Görünüşü, içi gibi olmaktadır. Herkesin yanında, yalnız iken olduğu gibi bulunmaktır. İki yüzlülük, adâlet değil, münâfıklıktır. Beyt:

***İbâdet, temiz niyetli olmak gerek,
birşeye yaramaz, içi boş çekirdek.***

BEŞİNCİ BÂB

Şimdi, adâletin ne olduğunu bildirelim: Adâlet, iyi huyların en şerefliisidir. Âdil kimse, insanların en iyisidir. Adâlet; ittîfâk, müsâvât demektir. İki şeyin yâ kendileri veyâ sıfatları müsâvî olur. Benziyen yerlerinde birleşmişler demektir. Demek ki adâlet, birlikden, vahdetden doğmaktadır. Vahdet ise, en şerefli bir sıfat, en üstün bir hâldir. Çünkü, bütün varlıklar bir varlıktan meydana gelmiştir. Âlemde rastlanan her birlik, hakîkî biricik varlığa benzemekdedir. Her varlık, o bir olan varlıktan olduğu gibi, her birlik, o birdendir. Ölçme, karşılaştırma işlerinde, müsâvât ya'nî eşitlik gibi şerefli, kıymetlisi yoktur. Mûsikîde bu mes'eale dahâ mufassal tedkîk edilmektedir. İşte bunun için, iyiliklerin en

şerefli adâletdir. Adâlet, ortada olmaktır. Ortadan ayrılında adâlet olmaz. Üç yerde adâletin bulunması lâzımdır:

1 - Bir malı, bir ni'meti bölerken adâlet ile bölmek lâzımdır.

2 - Mu'âmelâtta, alış verişde adâlet lâzımdır.

3 - Ukûbâtta, cezâ vermekde adâlet lâzımdır. Bir kimse, birisine korku verse, saldırsa, bu kimseye de, öyle yapılması lâzımdır. [Fekat, bu karşılığı ancak hükûmet yapar. Kendisine saldırılan kimse, buna karşılık yapmamalı, bunu emniyete, mahkemeye haber vermelidir. Müslimân, hem islâmiyyete uyar, günâh işlemez. Hem de kanûna uyar, suç işlemez.] Adâlet olunca, herkes korkusuz yaşar. Adâlet, korkusuzluk demektir.

Adâlet nedir? Bunu insan aklı ile bulmak çok güç olduğu için, Allâhü teâlâ, kullarına acıyarak, memleketleri korumak için, bir ölçü âleti gönderdi. Bu ilâhî ölçü ile, adâleti ölçmek kolay oldu. Bu ölçü, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" getirdikleri dinlerdir. İslâmiyyete nâmûs-i ilâhî de denir. Bugün ve kıyâmete kadar kullanılması emr olunan ilâhî ölçü, Muhammed aleyhisselâma gönderilen dindir. Bu ölçüden sonra, bir de ikinci ölçü verilmiştir. Bu da, sözü geçen hâkimdir. İnsan, medenî olarak yaratılmışdır. Ya'nî, öyle yaratılmışdır ki, birbirleri ile karışmak, bir arada yaşamak, yardımlaşmak zorundadırlar. Hayvânlar, medenî yaratılmadı. Medînede, şehirde birlikde yaşamağa mecbûr değildirler. İnsan nâzik, za'îf yaratıldığı için, pişmemiş yemek yiyemez. Gıdâ, elbise ve binânın, hâzırlanması lâzımdır. Ya'nî, san'atlara ihtiyâc vardır. Bunun için de, araştırmak, düşünmek ve tecrübe yapmak, çalışmak lâzımdır.

[İslâmiyyet fenni, tekniği, çalışmağı, güzel ahlâkı teşvîk etmekte, emr eylemektedir. İngilizler ve komünistler, islâmiyyete alçakca iftirâ ediyor. İslâmiyyet, insanları uyuşturmakta, çalışmağı frenlemektedir diyerek, küstahca yalan söylüyorlar. İslâm memleketlerinde avadıkları, aldatdıkları, câhil, soysuz kimsele-re, bol para ve mevkî' sağlıyarak, onları da, böyle konuşturuyorlar. Fenni, ilmi, çalışmağı emr eden, çalışanları öven âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler meydânda dururken, bu alçak, hayâsızca iftirâlar, güneşi balçıkla sıvamağa benziyor. İngilizler, islâmiyyete sinsice saldırıyor. İslâmiyyeti içerden yıkıyorlar. Yalanlarına gençlerin kolay aldanmalarını sağlayabilmek için, islâm bilgilerini, din kitâblarını yok ediyorlar. İslâmiyyete hücum etmek için, Londrada (**Müstemlekeler nezâreti**) kurdular. Burada hâin plânlar hâzırladılar. Binlerce câsûs yetiştirdiler. Tuzaklarına dü-

şen câhil, soysuz din adamlarından, Necdli Abdülvehhâb oğlu Muhammed ve Der'îyye emîri Sü'ûd oğlu Muhammed ile işbirliği yaparak ve milyonlarca lira ve silâh kuvvetleri ile (**Vehhâbîlik**) bid'at fırkasını kurdular. Müslimânların hâmîsi, bekçisi olan Osmânî devletini içerden yıkdılar. (**İngiliz Câsûsunun İ'tirâfları**) kitâbına bakınız!

Abdürreşîd İbrâhîm efendi, 1328 [m. 1910] da İstanbul'da basılan türkçe (**Âlem-i islâm**) kitâbının ikinci cildinde, (İngilizlerin islâm düşmanlığı) yazısının bir yerinde diyor ki: (Hilâfet-i islâmiyyenin bir an evvel kaldırılması, ingilizlerin birinci düşüncesidir. Kırım muhârebeseine sebep olmaları ve burada türklerle yardım etmeleri, hilâfeti mahv etmek için bir hîle idi. Pâris muâhede-i, bu hîle-i ortaya koymaktadır. [1923 de yapılan Lozan sulhunun gizli maddelerinde, bu düşmanlıklarını açıkça bildirmişlerdir.] Her zemân müslimânların başına gelen felâketler, hangi perde ile örtülürse örtülsün, hep ingilizlerden gelmiştir. İngiliz siyâsetinin temeli, islâmiyyeti yok etmektir. Çünkü, islâmiyyetden korkmaktadırlar. Müslimânları aldatmak için, satılmış vicdanları kullanmaktadırlar. Bunları islâm âlimi, kahraman olarak tanıtır. Sözümlüğün hülâsası, islâmiyyetin en büyük düşmanı İngilizlerdir.) Abdürreşîd efendi, 1363 [m. 1944] de Japonya'da vefât etti.

İslâmiyyet, fenne, tekniğe, çalışmağa mâni' olur mu? İnsan, her ihtiyâcını hâzırlamağa mecbûrdur. Bunu hâzırlıyan da, fen ve san'atdır ve çalışmaktır. Bir insanın her san'atı öğrenmesi, mümkün değildir. Herbir san'atı mu'ayyen kimseler öğrenir, yapar. Herkes, kendine lâzım olan şeyi, bu san'at sâhibinden alır. Bu san'at sâhibi de, kendine lâzım olan başka birşeyi, onu yapan diğer san'at sâhibinden alır. Böylece, insanlar birbirlerinin ihtiyâclarını te'mîn eder. Bunun için, insan yalnız yaşayamaz. Bir arada yaşamağa mecbûrdurlar. Medeniyet demek, (**Ta'mûr-i bilâd ve terfîh-i ibâd**) için, bir arada yaşamak demektir.]

İnsanlar bir araya gelince, açık gözler, başkasının hakkına saldırır. Zulm edenler olur. Çünkü, her nefis, istediğine kavuşmak ister. Tatlı olanı almağa uğraşır. Bu şeyleri istiyen birkaç kişi çekişmeğe başlar. Bir leşe toplanan köpeklerin birbirlerine hırlamaları gibi, aralarında döğüşme başlar. Bunları ayırmak için, kuvvetli bir hâkim lâzım olur. Alış verişde, herkes kendi yaptığının dahâ kıymetli olduğunu söyler. Yapılan şeylerin karşılıklı değerlerini adâlet ile ölçmek lâzım olur. Eşânın değerlerini karşılıklı ölçen şey, altın ile gümüşdür. Ya'nî paradır. Altın ile gümü-

şe (**Nakdeyn**) denir. Her milletin kullandığı kâğıd liralara, şimdi hep altın karşılığıdır. Ya'nî, altını çok olan hükûmetler, çok kâğıd para basabilir. Altını az olan, kâğıd parayı çok basarsa, bunların kıymeti olmaz. Çünkü, Allahü teâlâ, altın ile gümüşü para olarak yaratmıştır. Başka hiçbirşey, altının yerini tutamaz. Bunun içindir ki, zekâtın altın veya gümüş olarak hesâb edilmesi ve verilmesi emr olunmuştur. Eşyânın kıymetlerini altın ve gümüşle, adâleti gözeterek ölçecek âdil bir hâkim lâzımdır. Sözü geçer olan bu hâkim de, hükûmetdir. Âdil bir hükûmet, zulmü, işkenceyi önler. Allahü teâlânın emr ettiği adâleti te'mîn eder. Eşyânın kıymetlerini, adâlet ile tesbît eder.

Demek ki, insanlar arasında adâleti te'mîn etmek için üç şey lâzımdır: Nâmûs-i rabbânî, hâkim-i insânî ve dinâr-ı mîzânî. Bunlardan en kuvvetlisi, en büyüğü, nâmûs-i rabbânî olan islâmiyyettir. Dinler, Allahü teâlânın adâleti sağlamak için gönderdiği kanûnlardır. Hakîmlerin adâleti sağlamaları için, bu ilâhî kanûnları gönderdi. Hadîd sûresi yirmibeşinci âyetinde meâlen, **(Onlara kitâb ve terâzî gönderdik ki, bunlarla adâleti yerine getirsinler)** buyruldu. Burada, kitâb, din demektir. Çünkü din, Kur'ân-ı kerîmdeki emr ve yasakların ismidir. Terâzî de, altına işaretdir. Çünkü altın, ağırlıkla ölçülür. Kur'ân-ı kerîmin emr ve yasaklarını beğenmeyen kâfirdir ve münâfıktır. Hâkimi, hükûmeti dinlemeyen âsîdir. [Müslimân, Dâr-ül-harbdeki kâfirlerin kanûnlarına da karşı gelmez. Suç işlemez.] Altının değerini kabûl etmeyen de, hâin ve hırsız olur.

TENBÎH - İnsanın evvelâ kendine, hareketlerine, a'zâsına adâlet etmesi lâzımdır. İkinci olarak, çocuklarına, komşularına, arkadaşlarına adâlet yapması lâzımdır. Adliyecilerin ve hükûmet adamlarının da, millete adâlet yapması lâzımdır. Demek ki, bir insanda adâlet huyunun bulunabilmesi için, önce kendi hareketlerinde, a'zâsında adâlet bulunmalıdır. Her kuvvetini, her a'zâsını, ne için yaratıldı ise, o yolda kullanmalıdır. Allahü teâlânın âdetini değiştirip, onları aklın ve islâmiyyetin beğenmediği yerlerde kullanmamalıdır. Çocuk çocuğu varsa, onlara karşı da, akla ve dîne uygun hareket etmeli, dînin gösterdiği güzel ahlâktan sapmamalıdır. Güzel ahlâk ile huyulanmalıdır. Hâkim, vâlî, kumandan ve herhangi bir âmir ise, yine ibâdetleri yaptırmalı ve yapmalıdır. Böyle olan kimse, bu dünyâda, Allahü teâlânın halfesi olmuştur. Kıyâmetde de âdiller için va'd edilen ni'metlere kavuşur. Böyle bir hayrlı kimsenin hayr ve bereketi, onun bulunduğu tâlî'li zemâna, mubârek yere ve orada bulunmakla bahtiyâr

olan insanlara, hayvânlara, hattâ nebatlara ve rızklara sirâyet eder, yayılır. Fekat, Allah korusun, bir yerdeki hükûmet adamları, şefkatli, iyi huylu, adâletli olmazsa, insan haklarına saldırırlar, zulm, yağma, işkence yaparlarsa, bunlar adâlet erbâbı değil, iblislerin ah-bâbı, şeytânların yoldaşlarıdır. Beyt:

***Aldatmasın seni, diktatörün serâyı, kumaşı,
serây bağçesini, sular dâim, mazlûmların göz yaşı!***

Emri altında olanlara merhamet etmeyenler, kıyâmet günü Allahü teâlânın merhametinden uzak kalacaklardır.

Men, lâ yerham, lâ yurham!

buyurulmuştur ki, acımıyana acınmaz demektir. Böyle zâlimlerin topluluğuna hükûmet değil, eşkiyâ denir. Bunlar, birkaç senelik, muvakkat dünyâ zevkleri için, milyonlara eziyyet ederler. Fekat, zulmlerinin cezâsını çekmedikce, bu dünyâdan gitmezler. O kadar refâh ve lezzetler içinde oldukları hâlde, elbette şiddetli sıkıntılar, büyük derdler yakalarını bırakmaz. O saltanat hiçbirinin elinde kalmaz. Çok olur ki, saltanatları düşmanlarının eline geçer. Bu hâli görür. Ciğerleri yanar. Meryem sûresinin seksenbirinci âyetinde meâlen, **(Mâlik, hâkim olduğunu söylediği şeylerin hepsini elinden alırız. Yalnız başına huzûrumuza gelir)** buyuruldu. Burada buyurulduğu gibi, Allahü teâlânın mahkemesine, yüzü kara, sürünerek getirilir. Yapdığı kötülükleri inkâr edemez. Hepsinin cezâsını çok acı olarak çeker. Yapdığı zulmlerin, işkencelerin karanlığı, etrâfını kaplar. Önünü göremez. Azâb meleklerinin pençesinde, kendi yaptıklarının katkat kötüsünü çekmek için, Cehennem azâbına atılır. Allahü teâlânın dî-nini beğenmediği, ona çöl kanûnu dediği için, orada rahmete kavuşamaz.

ALTINCI BÂB

(Ahlâk-ı alâî) kitâbının altıncı bâbında güzel ahlâkın nev'leri bildirilmektedir. Biz, bunlardan yalnız adâleti bildireceğiz. Adâlet üçe ayrılır:

Birincisi, Allahü teâlâyâ kulluk etmektir. Allahü teâlânın merhameti, ni'metleri, ihsânları, her mahlûka yayılmışdır. Ni'metlerinin en büyüğü, kullarına se'âdet yolunu göstermesidir. Hakları yok iken, hepsini en güzel şekilde yaratmıştır. Ebedî, sayısız ni'metler, iyilikler vermiştir. Böyle bir sâhibe, yaratana ibâdet etmek, Onun ihsân ettiği ni'metlere şükr etmek elbette lâzımdır.

Adâlet için sâhibinin hakkını gözetmek îcâb eder. Her insanın yaratanına karşı borçlu olduğu bu kulluk hakkını edâ etmesi vâcibdir.

Adâletin ikinci kısmı, insanların hakkını edâ etmektir. Hükûmete, âmirlere, kanûnlara karşı gelmemek, âlimlere hurmet, emânetlere vefâ, alış veriş haklarını edâ, va'dlerini îfâ etmek lâzımdır.

Üçüncüsü, geçmişlerin haklarını edâ etmektir. Bu da, onların borçlarını ödemek, vasiyyetlerini îfâ etmek, vakflarını muhâfaza ve bıraktığı hayrât ve hasenâtı devâm ettirmekle olur.

İyilik edene, mâl ile, hizmet ile karşılığı yapılır. Bunu yapamıyan, hamd ve senâ, teşekkür ve düâ eder. Karşılık yapmıyanın başına kakılır. Kötülenir. İncitilir. Çünkü, iyiliğe karşı, iyilik yapmak, insanlık vazifesidir. Böyle olunca, her iyiliği yapan, en büyük iyilik olarak, yok iken var eden, en güzel şekli veren, lüzûmlu uzvları, kuvvetleri ihsân eden, herbirini bir âhenk ile işleterek sıhhat veren, akl ve zekâ bahş eden, çoluk çocuk, ev, ihtiyâc eşyası, gıdâ, içecek, elbiselerimizi yaratan yüce bir sâhibe, bu ni'metleri sebebsiz, karşılıksız ihsân eden ve her an yok olmaktan, düşmandan, hastalıktan muhâfaza eden ve bize hiç ihtiyâcı olmiyan, sonsuz kuvvet, kudret sâhibi olan, Allahü teâlâyâ şükr etmemek, kulluk hakkını ödememek ne büyük kabâhât, ne çok zulm ve ne alçak bir vaz'ıyyet olur? Hele, Ona ve ni'metlerin Ondan geldiğine inanmamak veyâ bunları başkasından bilmek en büyük zulm, en çirkin yüz karası olur. Bir kimseye her ihtiyâcı verilse, her ay yetecek para, gıdâ hediye olursa, bu kimse, o ihsân sâhibini her yerde herkese nasıl över. Gece gündüz onun sevgisini, teveccühünü, onun kalbini kazanmağa uğraşmaz mı? Onu derdlerden, sıkıntılardan muhâfaza etmeğe çalışmaz mı? Ona hizmet edebilmek için, kendini tehlikelere atmaz mı? Bunları yapmasa, o ihsân sâhibine hiç kıymet vermeseydi, herkes onu ayblamaz mı? Hattâ, insanlık vazifesini yapmıyor diye cezâlandırılmaz mı? İyilik eden bir insanın hakkına böyle riâyet ediliyor da, her ni'metin, her iyiliğin hakîkî sâhibi olan, hepsini yaratan, gönderen, Allahü teâlâyâ şükr etmek, Onun beğendiği, istediği şeyleri yapmak, niçin lâzım olmasın? Elbette, en çok Ona şükr etmek, en çok Ona itâ'at etmek, ibâdet etmek lâzımdır. Çünkü, Onun ni'metleri yanında başkalarının iyilikleri, deniz yanında damla kadar bile değildir. Hattâ, diğerlerinden gelen iyilikleri de, yine O göndermekdedir.

**Allahü teâlânın ni'metlerini kim sayabilir?
ni'metlerinin milyonda birine kim şükr edebilir?**

İnsan, Allahü teâlâya karşı lâzım olan şükr borcunu nasıl yapmalıdır? Ba'zılarına göre, birinci vazîfe, Allahü teâlânın varlığını düşünmektir. Mesnevî:

**Hamd olsun, ni'metleri bol Allaha,
önce, varlık ni'meti verdi bana!
İhsânlarını saymağa güç yetmez,
güç de, her üstünlük de, lâyük Ona!**

Ba'zılarına göre, ni'metlerin Ondan geldiğini anlamalı ve dil ile hamd ve senâ etmelidir.

Ba'zılarına göre, birinci vazîfe, Onun emrlerini yapmak, harâmlarından sakınmaktır.

Bir kısmı da, insan önce kendini temizlemeli. Böylece, Allahü teâlâya yaklaşmalıdır, dedi.

Ba'zıları, insanları irşâd etmeli, doğru, sâlih olmalarına çalışmalıdır, dedi.

Ba'zıları da, insanın belli bir vazîfesi olmaz. Her insanın kendine göre, başka başka vazîfeleri olur, dedi.

Sonra gelenlere göre, insanın Allahü teâlâya karşı vazîfesi üçe ayrılır: Birincisi, bedeni ile yapacağı işlerdir. Nemâz, oruc gibi. İkincisi, rûhu ile yapacağı vazîfedir. Doğru i'tikâd etmek [Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi îmân etmek, inanmak]. Üçüncüsü, insanlara adâlet yapmakla, Allahü teâlâya yaklaşmaktır. Bu da, emâneti muhâfaza, insanlara nasîhat etmek, evvelâ islâmiyeti öğretmekle olur.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, ibâdet üçe ayrılır: Doğru i'tikâd, doğru söz ve doğru iş. Bunlardan son ikisinde, açık olarak emr edilmemiş olanlar, zemâna ve şartlara göre değişir. Allahü teâlâ, Peygamberleri “aleyhimüssalavâtü vetteslîmât” vâsıtası ile değiştirir. İbâdetleri, insanlar değiştiremez. Peygamberler “aleyhimüsselâm” ve bu büyüklerin vârisleri olan, Ehl-i sünnet mezhebinin âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ”, ibâdetlerin çeşidlerini ve nasıl yapılacaklarını ayrı ayrı bildirmişlerdir. Herkesin bunları öğrenmesi ve ona göre hareket etmesi lâzımdır.

Bu fakîre göre, sözün hulâsası, yukarıda bildirildiği üzere, doğru i'tikâd, doğru söz ve amel-i sâlih, birinci vazîfedir.

İslâm âlimleri ve tesavvuf büyükleri “rahime-hümullahü teâlâ”

buyurdular ki, insana vâcib olan birinci vazîfe, îmân ve amel ve ihlâs sâhibi olmaktır. Dünyâ ve âhiret se'âdetleri, ancak bu üçüne kavuşmakla elde edilir. Amel, kalb ile ve dil ile, ya'nî söz ile ve beden ile yapılacak işler demektir. Kalbin işleri, ahlâkdir. İhlâs, amelini ya'nî bütün işlerini, ibâdetlerini, yalnız Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşmak için yapmak demektir.

***Âşkın aldı benden beni,
seviyorum Rabbim seni!
Senin sevgin, pek tatlıymış,
seviyorum Rabbim seni!***

***Ne varlığa sevinirim,
ne yokluğa yerinirim.
Âşkın ile zevklenirim,
seviyorum Rabbim seni!***

***Emretdin ibâdetleri,
medhetdin iyi hâlleri,
verdin sonsuz ni'metleri,
seviyorum Rabbim seni!***

***Ne nankör nefsim var aceb,
zevk için, bana kıyar hep!
Ben hakîkî zevki buldum,
seviyorum Rabbim seni!***

***İbâdeti güzel yapmak,
dünyâ için de çalışmak,
gece gündüz işim, çünkü,
seviyorum Rabbim seni!***

***Sevmek lâfla olmaz Hilmi,
Rabbim, çalışmız dedi.
Hâlimden de anlaşılsın;
seviyorum Rabbim seni!***

***İslâm düşmanları nice,
çatıyor dîne sinsice.
Durursan, doğru mu olur,
seviyorum Rabbim seni!***

***Âşık tenbel oturur mu?
Ma'sûka toz kondurur mu?
Düşmanı susdur da, söyle:
Seviyorum Rabbim seni!***

CENNET YOLU İLMİHÂLİ

ÖNSÖZ

Allahü teâlâ, insanların dünyâda ve âhirette mes'ûd olmaları, râhat ve huzûr içinde bulunmaları ve gönüllerini birleştirep, kardeşçe yaşamaları ve kendine kulluk vazîfelerini nasıl yapacaklarını bildirmek için, onlara Peygamberler gönderdi “aleyhimüsse-lâm”. İnsanların, her bakımdan en üstünleri olan bu seçilmiş zât-lar vâsıtası ile kullarına en iyi yaşama yollarını bildirdi. Peygamberlerinin “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” en üstünü ve sonuncusu olan Muhammed aleyhisselâmın, dünyânın her yerinde, kı-yâmete kadar gelecek olan bütün insanların Peygamberi olduğunu bildirdi. Allahü teâlâ, çok sevdiği bu Peygamberine melek ile, yirmüç senede gönderdiği **(Kur’ân-ı kerîm)** adındaki büyük kitâbında, emrlerini ve yasaklarını bildirdi. Kur’ân-ı kerîm, arabca olduğu için ve çok ince bilgileri ve aklın eremeyeceği şeyleri anlattığı için, Muhammed aleyhisselâm, bu kitâbın hepsini, başından sonuna kadar, Eshâbına “aleyhimürrıdvân” açıkladı. **(Kur’ân-ı kerîmi benim anlatıldığımdan başka dürlü açkılayan kâfir olur)** dedi. İslâm âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ”, Peygamberimizin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” yaptığı açıklamaları, Eshâb-ı kirâmdan işitip, herkesin anlıyabileceği gibi genişlettiler ve Tefsîr kitâblarına yazdılar. Bu âlimlere, Ehl-i sünnet âlimleri denir. Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ”, Kur’ân-ı kerîmin açıklamalarından ve ayrıca Peygamberimizin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” **(Hadîs-i şerîf)** denilen sözlerinden derliye-rek yazdıkları din kitâblarına **(ilm-i hâl)** kitâbları denir. Allahü teâlânın, Kur’ân-ı kerîmde bildirdiği **(İslâm dîni)**ni doğru, sağlam öğrenmek isteyenlerin, bu ilmihâl kitâblarını okumaları lâzımdır.

Şimdi sunduğumuz **(Cennet Yolu)** ilmihâlinin asl ismi **(Miftâh-ul Cennet)**, ya’nî, Cennet kapısının anahtarıdır. Hicrî kamerî 885 [m. 1480] senesinde Edirne’de vefât etmiş olan Muhammed bin Kutbüddîn-i İznîkî “rahime-hullahü teâlâ” yazmıştır.

Derin İslâm âlimi, seyyid Abdülhakîm Efendi “rahime-hullahü teâlâ”, **((Miftâh-ul Cennet))** ilm-i hâlinin yazarı sâlih bir zât imiş. Okuyanlara fâideli olur) buyurmuştur. Bunun için, bu ki-

tâbı neşr ediyoruz. Birkaç yerine yapılan açıklamalar bir köşeli parantez [ ] içine konuldu. Bu açıklamalar, başka kitâblardan seçerek eklenmiştir. Bunların hiçbiri şahsî düşünceler değildir. Allahü teâlâ, hepimizi, pusuda bekliyen islâm düşmanlarının ve müslimân ismini taşıyan, hattâ din adamı geçinen sapıkların, mezhebsizlerin, dinde reformcuların tuzaklarına düşerek, bölünmekden, parçalanmaktan korusun! Hepimizi, sevgili Peygamberinin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” yolunda, izinde bulunan **(Ehl-i sünnet)** mezhebinde birleştirdisin! Birbirlerimiz ile sevişmemizi, yardımlaşmamızı nasîb eylesin! Âmîn.

[İnsan, bir iş yapacağı zemân, evvelâ kalbine bir hatara [fıkr, düşünce] gelir. Bunu yapmak ister. Bu isteğine **(Niyyet)** denir. Bu işi yapmaları için uzvlarına [organlarına] emr eder. Emr vermesine **(Kasd, teşebbüs)** denir. Uzvların iş yapmalarına **(Kesb)** denir. Kalbin yaptığı işlere **(ahlâk)** [huy] denir. Kalbe hatara altı yerden gelir: Allahü teâlâdan gelen hatarlara **(Vahy)** denir. Vahy, yalnız Peygamberlerin kalblerine gelir. Meleklerin getirdikleri hatarlara **(İlhâm)** denir. İlhâm Peygamberlerin “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” ve sâlih müslimânların kalblerine gelir. Sâlih müslimânların verdikleri hatarlara **(Nasîhat)** denir. Vahy, ilhâm ve nasîhat, dâimâ iyi ve fâidelidir. Şeytândan gelen hatarlara **(Vesvese)**, insanın kendi nefsinden gelen hatarlara **(Hevâ)**, kötü arkadaşın telkîn ettiği [aşılacağı] hatarlara **(İgfâl)** denir. Nasîhat her insana verilir. Vesvese ve hevâ, kâfirlerin ve fâsik müslimânların kalblerine gelir. İki de, fenâ [kötü] ve zararlıdır. Allahü teâlânın râzı olduğu, beğendiği şeylere **(İyi)** denir. Beğenmediklerine **(Fenâ)** denir. Allahü teâlâ, çok merhametli olduğu için, iyi ve fenâ şeyleri **(Kur’ân-ı kerîm)**de bildirmiştir. İyileri yapmağı emr etmiş, fenâları yasaklamıştır. Bu emr ve yasaklara **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Bir kalb, iyi arkadaşların nasîhatlarına ve akla tâbî’ olup, ahkâm-ı islâmiyyeye uyarsa, nûrlanır, temiz olur. Dünyâda ve âhiretde se’âdete, huzûra kavuşur. Fenâ kimselerin, zındıkların igfâl edici, aldâtıcı sözlerine, yazılarına ve nefse, şeytâna uyup, ahkâm-ı islâmiyyeye uymayan kalb, kararır, bozulur. Nûrlu, temiz kalb, ahkâm-ı islâmiyyeye uymağı sever. Kararmış kalb, kötü arkadaş, nefse, şeytâna uymağı sever. Allahü teâlâ, çok merhametli olduğu için, dünyânın her yerinde yeni doğan çocukların kalblerini temiz olarak yaratmaktadır. Bunları, sonra anaları, babaları ve fenâ arkadaşları karartmakta, kendileri gibi yapmaktadır.]

CENNET YOLU İLMİHÂLİ

El-hamdü lillâhillezî cealenâ minet-tâlibîne ve lil-ilmi minerrâ-gıbîne ves-salâtü ves-selâmü alâ Muhammedinil lezî erselehü rahmeten lil-âlemîne ve alâ Âlihi ve Eshâbihi ecma'ın.

İSLÂMİYYET

ALLAH VARDIR VE BİRDİR

[Allahü teâlâ, bütün varlıkları yaratdı. Herşey yok idi. Yalnız Allahü teâlâ var idi. O hep vardır. Sonradan var olmuş değildir. Önceden yok olsaydı, Onu var eden bir kuvvetin bulunması lâzım olurdu. Çünkü, var olmayan bir şeyi yaratacak kuvvet olmazsa, o şey hep yok olur, var olamaz. Onu yaratan kuvvet sâhibi hep var idi ise, işte Allahü teâlâ bu kuvvet sâhibi olan sonsuz varlıktır. Yok eğer, bu yaratıcı kuvvet sâhibi de, sonradan var olmuştur denirse, bunu da var edenin bulunması lâzım olur. Böylece, sonsuz sayıda var edicilerin bulunması lâzım olur. Bu ise, var edicilerin bir başlangıcının bulunmaması demektir. İlk var edicinin bulunmaması, bunun var edeceklerinin de bulunmaması demek olur. Var edici var olmayınca, yokdan var edilmiş olan bu gördüğümüz veyâ işitdiğimiz madde ve rûh âleminin de bulunmaması lâzım olur. Maddeler ve rûhlar var oldukları için, bunların yalnız bir yaratıcılarının da bulunması ve hep var olması lâzımdır.

Allahü teâlâ, herşeyin yapı maddesi olan basît cismleri ve rûhları ve melekleri önce yaratdı. Basît cismlere şimdi element deniyor. Bugün, yüzbeş çeşid elementin var olduğu biliniyor. Allahü teâlâ, her maddeyi, her cismi bu yüzbeş elementden yaratmış ve hep yaratmaktadır. Demir, kükürt, karbon, oksijen gazı, klor gazı birer elementdir. Allahü teâlâ bu elementleri kaç milyon sene önce yaratmış olduğunu bildirmedir. Bunlardan meydâna gelen, yerleri, gökleri ve canlıları da, ne zemân yaratmağa başladığını bildirmedir. Canlı, cansız herşeyin belli bir ömrü vardır. Zemânı gelince yaratmakda, ömrü bitince yok etmektedir. Birşeyi yokdan var ettiği gibi, birşeyden, yavaş yavaş veyâ birden bire başka birşeyi yapmakda, birincisi yok olmakda, yenisi var olmakdadır.

Allahü teâlâ, ilk insanı, cansız maddelerden ve rûhdan mey-

dâna getirdi. Bundan önce, hiç insan yokdu. Hayvânlar, otlar, cin ve melekler, bu ilk insandan dahâ önce yaratıldı. Bu ilk insanın ismi, Âdem “aleyhissalâtü vesselâm” idi. Bundan, Havvâ isminde bir kadın da yarattı. Bütün insanlar, bu ikisinden üredi. Her hayvândan da kendi cinsleri türedi. Canlı ve cansız herşeyin her zemân değiştiğini görüyoruz. Kadîm olan şey ise, hiç değişmez. Fizik olaylarında, maddelerin hâlleri, şekilleri değişiyor. Kimyâ reaksiyonlarında özü, yapıları değişiyor. Cisimler yok olup, başka cisimler hâsıl oluyor. Çekirdek olaylarında, element de yok oluyor, enerjiye dönüşüyor. Herşeyin birbirinden hâsıl olmaları, sonsuzdan gelemez. Yokdan var edilmiş olan ilk maddelerden hâsıl olmaları lâzımdır. Çünkü sonsuz, başlangıcı yok demektir.

İslâm düşmanları, müslimânların çocuklarını aldatmak için, fen adamı şekline giriyorlar. İnsanlar maymundan yaratıldı diyorlar. Darwin ismindeki İngiliz doktoru böyle söyledi diyorlar. Bunlar yalan söylüyorlar. Darwin böyle birşey söylemedi. Canlılar arasında hayât mücâdelesini anlattı. **(Nev’lerin menşei)** ismindeki kitâbında, canlıların muhîte uyduklarını, bunun için, ufak değişikliklere uğradıklarını yazdı. Bir cins, başka cinsle döner demedi. İngiliz ilm birliğinin 1980 senesinde Salfordda düzenlediği toplantıda Swansea Üniversitesi öğretim üyesi Prof. John Durant: “Darwinin insanın menşei ile ilgili görüşleri, modern bir efsâne oldu. Bu efsâne ilmî ve içtimâî gelişmemize zarardan başka birşey vermedi. Tekâmül masalları, ilmî araştırmalar üzerinde tahrîb edici te’sîr yaptı. Tahrîfâta, lüzûmsuz münâkaşalara ve ilmin büyük ölçüde sûstümâllerine yol açdı. Şimdi Darwinin teorisi, dikiş yerlerinden patlamış, geriye perîşân ve bozuk bir düşünce yığını bırakmıştır” dedi. Prof. Durantın vatandaşı hakkında söylediği bu sözler, Darwincilere ilm adına verilen en enteresan cevâblardan biridir. Günümüzde tekâmül teorisinin değişik kültür seviyesindeki insanlara anlatılmak istenmesinin asıl sebebi ideolojiktir. İlmî değildir. Bu teori materyalist felsefenin telkîni için bir vâsita olarak kullanılmaktadır. İnsan, maymundan oldu sözü, ilmî bir söz değildir. Fennî bir söz de hiç değildir. Darwinin sözü de değildir. İlmden, fenden haberi olmıyan câhil islâm düşmanlarının yalanlarıdır. İlm adamı, fen adamı, böyle câhilce, saçma söz söyleyemez. Üniversiteden diploma alan bir kimse, sefâhete ya’nî zevk ve eğlenceye başlayıp, bulunduğu ilm dalında çalışmaz, okuduklarını da unutursa, bu kimse ilm adamı, fen adamı olamaz. İslâm düşmanlığı da yaparak, yalan ve yanlış sözlerini, yazılarını, ilm ve fen olarak saçmağa kalkışırsa, cem’iyyet için zararlı, alçak, hâin bir mikrop olur. Onun diploması, etike-

ti, mevkî'i, bir gösteriş, gençleri avlıyan bir tuzak olur. Yalanlarını, iftirâlarını, ilm ve fen olarak saçan fen taklîdcilerine, **(Fen yobazı)** denir. Bu fen yobazlarına aldanmamalıdır.

Allahü teâlâ, insanların dünyâda râhat, huzûr içinde yaşamalarını, âhiretde de sonsuz se'âdete kavuşmalarını istiyor. Bunun için, se'âdete sebep olan fâideli şeyleri emr etdi. Felâkete sebep olan, zararlı şeyleri yasak etdi. Dinli olsun, dinsiz olsun, inansın, inanmasın, herhangi bir kimse, bilerek veyâ bilmiyerek, ahkâm-ı islâmiyyeye, ya'nî Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına uyduğu kadar, dünyâda râhat ve huzûr içinde yaşar. Fâideli ilâcı kullanan herkesin, derdden, sıkıntıdan kurtulması gibidir. Şimdi, dinsiz, îmânsız, çok kimsenin ve milletlerin, birçok işlerinde muvaffak olmaları, Kur'ân-ı kerîmin ahkâmına uygun olarak çalışdıkları içindir. Kur'ân-ı kerîme uyararak, âhiretde sonsuz se'âdete kavuşabilmek için ise, buna, inanarak, uymak lâzımdır.

Allahü teâlânın birinci emri **(Îmân)** etmektir. Birinci yasak ettiği şey de **(Küfr)**dür. Îmân demek, Muhammed aleyhisselâmın, Allahü teâlânın son Peygamberi olduğuna inanmaktır. Allahü teâlâ, Ona emrlerini ve yasaklarını arabî olarak **(Vahy)** etmiştir. Ya'nî bir melek vâsıtası ile bildirmiş, O da bunların hepsini insanlara anlatmıştır. Allahü teâlânın arabî olarak, bir melek ile bildirdiklerine **(Kur'ân-ı kerîm)** denir. Kur'ân-ı kerîmin hepsi yazılı kitâba **(Mîshaf)** denir. Kur'ân-ı kerîm, Muhammed aleyhisselâmın sözü değildir. Allah kelâmıdır. Hiç bir insan öyle düzgün söyleyemez. Kur'ân-ı kerîmde bildirilenlerin hepsine **(İslâmiyyet)** denir. Hepsine kalb ile inanan insana **(Mü'min)** ve **(Müslimân)** denir. Birini bile beğenmemeğe, îmânsızlık, ya'nî **(Küfr)** [Allaha düşman olmak] denir. Kıyâmete, cinnin, meleklerin var olduklarına, Âdem Peygamberin "aleyhissalâtü vesselâm", bütün insanların babası olduğuna ve ilk Peygamber olduğuna inanmak, yalnız kalb ile olur. Bunlara, **(Îmân)**, **(İ'tikâd)** ve **(Akâid)** bilgileri denir. Beden ile ve kalb ile yapılacak ve sakınılacak şeylere ise, hem inanmak, hem de yapmak veyâ sakınmak lâzımdır. Bunlara **(Ahkâm-ı islâmiyye)** bilgileri denir. Bunlara inanmak da, îmân olur. Bunları yapmak ve sakınmak, **(İbâdet)** olur. Niyyet ederek ahkâm-ı islâmiyyeye uymağa **(İbâdet)** yapmak denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına **(Ahkâm-ı islâmiyye)** ve **(Ahkâm-ı ilâhiyye)** denir. Emr edilenlere **(Farz)**, yasak edilenlere **(Harâm)** denir. Görülüyor ki, ibâdetlerin, vazife olduğuna inanmayan, ehemmiyet vermeyen **(Kâfir)** [Allaha düşman] olur. Bunlara inanıp da, yapmayan kâfir olmaz. Buna **(Fâsık)** denir. İslâm bilgilerine îmân edip de, elinden geldiği kadar yapan mü'mine, **(Sâlih müslimân)** [iyi insan] denir. Alla-

hü teâlânın rızâsını, sevgisini kazanmak için, islâmiyyete uyan ve bir mürşidi seven müslimâna (**Sâlih**) [iyi insan] denir. Allahü teâlânın rızâsını, sevgisini kazanmış olana (**Ârif**) veyâ (**Velî**) denir. Başkalarının da, bu sevgiyi kazanmalarına vâsıta olan Velîye (**Mürşid**) denir. Bu mubârek, seçilmiş insanların hepsine (**Sâdik**) denir. Bunların hepsi sâlihdir. Sâlih mü'min Cehenneme hiç gitmeyecektir. Kâfir, muhakkak Cehenneme gidecektir. Cehennemden hiç çıkmıyacak, sonsuz azâb görecektir. Kâfir îmân ederse, bütün günâhları hemen afv olur. Fâsık, tevbe edip, ibâdetleri yapmağa başlarsa, Cehenneme girmeyecek, sâlih mü'min gibi, doğru Cennete gidecektir. Tevbe etmezse, yâ şefâ'at ile veyâ sebebsiz afv olup, doğru Cennete gidecek, yâhud Cehennemde günâhları kadar yandıkandan sonra, Cennete girecektir.

Kur'ân-ı kerîm, o zemânki insanların konuştuğu arabî gramerine uygun olarak gelmiştir ve nazm hâlinindedir. Ya'nî, şî'r gibi, düzgündür. Arabî lisânının incelikleri ile doludur. Bedî', Beyân, Me'ânî ve Belâgat ilmlerinin bütün inceliklerine uygundur. Bunun için anlaması çok güçtür. Arabî lisânının inceliklerini bilmiyen kimse, arabî okuyup yazsa bile, Kur'ân-ı kerîmi iyi anlayamaz. Bu incelikleri bilenler bile anlayamamış, çok yerlerini, Peygamber efendimiz açıklamıştır. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" bu açıklamalarına (**Hadîs-i şerîf**) denir. Eshâb-ı kirâm "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in, Peygamberimizden "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" işitip öğrendiklerini, gençlere bildirmişlerdir. Zemân geçdikçe kalbler kararmış, hele yeni müslimân olanlar, Kur'ân-ı kerîmden, kendi noksan akları ve kısa görüşleri ile ma'nâ çıkarmağa kalkışmışlar, Peygamber efendimizin bildirdiklerine uymıyan şeyler anlamışlardır. İslâm düşmanları da, bu bölünmeyi, parçalanmağı körüklemiş, böylece, yetmişiki dürlü bozuk, sapık inanış meydâna gelmiştir. Böyle sapık inanan müslimânlara (**Bid'at ehli**) veyâ (**Dalâlet ehli**) denir. Yetmişiki bid'at fırkasından olanların hepsi, muhakkak Cehenneme girecek, fekat mü'min oldukları için, Cehennemde sonsuz kalmıyacaklar, çıkıp Cennete gireceklerdir. İnaniş, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açık olarak bildirilmiş bir bilgiye uymaz ise, bunun îmânı gider. Buna (**Mülhid**) denir. Mülhid, kendini müslimân sanır.

İ'tikâd bilgilerini, ya'nî inanılması lâzım olan din bilgilerini, Eshâb-ı kirâmdan "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in" doğru olarak öğrenip, kitâblara yazan islâm âlimlerine, (**Ehl-i sünnet**) âlimleri denir "rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma'in". Bunlar, dört mezhebin birinde ictihâd derecesine yükselmiş olan âlimlerdir. Bu âlimler, Kur'ân-ı kerîmin ma'nâsını, kendi akları ile,

kendi görüşleri ile anlamağa kalkışmamış, yalnız Eshâb-ı kirâm-dan öğrendiklerine inanmışlardır. Kendi anladıklarına uymamış-lar, Peygamberimizin bildirdiği doğru yolu yaymışlardır. Osmânî devleti müslimân idi ve Ehl-i sünnet i'tikâdında idi.

Yukarıda bildirilenlerden anlaşılıyor ve birçok kıymetli kitâb-lar yazıyor ki, dünyâda ve âhîretde felâketlerden kurtulmak ve râhat, mes'ûd yaşamak için önce Ehl-i sünnet âlimlerinin “rah-metullahi teâlâ aleyhim ecma'în” bildirdikleri gibi îmân etmek, ya'nî öğrenmek ve hepsine inanmak lâzımdır. Ehl-i sünnet i'tikâ-dında olmıyan kimse, yâ (**Bid'at ehli**), ya'nî sapık müslimân olur. Yâhud (**Mülhid**), ya'nî kâfir olur. Îmânı, ya'nî i'tikâdı doğru olan mü'minin ikinci vazîfesi, sâlih olmakdır. Ya'nî, Allahü teâlânın rı-zâsını, sevgisini kazanmakdır. Bunun için, kalb ile ve beden ile yapılması ve sakınılması emr olunan islâm bilgilerini öğrenip, bunlara uygun yaşamak lâzımdır. Ya'nî ibâdet yapmaktır. Ehl-i sünnet âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ”, ibâdet bilgilerini anla-tırken dörde ayrıldılar. Dört (**Mezheb**) meydâna geldi. Ayrılıkla-rı az ve mühim olmıyan işlerde olduğu için ve îmânlarında birleş-dikleri için, birbirlerini sever ve sayarlar. Her müslimânın bu dört mezhebden birine göre ibâdet yapması lâzımdır. Bu dört mez-hebden birine uymıyan kimsenin Ehl-i sünnetden ayrılmış olaca-ğı Tahtâvînin (**Dürr-ül-muhtâr**) hâşiyesi Zebâyh kısmında yazılı-dır.

Harbde esîr alınan herhangi bir kâfir veyâ sulh zemânında, bir kâfir, ben müslimân oldum deyince, buna inanılır. Fekat, bu-nun (**Îmânın altı şartı**)nı hemen öğrenmesi ve inanması lâzımdır. Sonra farzları ve harâmları, sırası gelince ve imkân bulunca, he-men öğrenmesi ve öğrendiklerine uyması lâzımdır. Öğrenmezse veyâ öğrendiklerinden birine dahî ehemmiyyet vermeyip, yap-mazsa, Allahü teâlânın dînine ehemmiyyet vermemiş olur. Îmâ-nı yok olur. Böyle îmânı giden kimseye (**Mürted**) denir. Mürted-lerden din adamı şekline girip, müslimânları aldatanlara (**Zın-dık**) denir. Zındıklara, bunların yalanlarına aldanmamalıdır. Bir kimse, dünyâ çıkarlarında aldanmayıp, lâkin islâmı vasf ve te'ak-kul etmiyerek, müslimânlığı bilmiyerek bâliğ olmuş ise, bunun mürted hükmünde olacağı, (**Siyer-i Kebîr şerhi**) tercemesinin yüzonaltıncı sahifesinde ve (**Dürr-ül-muhtâr**)da, kâfirin nikâhı sonunda yazılıdır. (**Dürr-ül-muhtâr**)da, kâfirin nikâhı sonunda diyor ki, nikâhlı müslimân bir kız, bâliga olduğu zemân, müsl-i-mânlığı bilmezse, nikâhı bozulur. [Ya'nî mürted olur.] Allahü te-âlânın sıfatlarını ona bildirmelidir. O da, tekrâr etmeli ve bunla-ra inandım demelidir. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, bunu

açıklarken diyor ki, (Kız küçük iken, anasına babasına tâbî' olarak müslimândır. Bâliga olunca, anasının babasının dînine tâbî' olması devâm etmez. İslâmiyyeti bilmeyerek bâliga olunca, mürted olur. İmân edilecek şeyleri işitip de, inanmamış kimse, keli-me-i tevhîd söylese, ya'nî (**Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlul-lah**) dese, müslimân olmaz. (Âmentü billâhi...) de bulunan altı şeye inanan ve Allahü teâlânın emrlerini ve yasaklarını kabûl etdim diyen kimse, müslimân olur). Buradan anlaşılıyor ki, her müslimânın, çocuklarına (Âmentü billâhi ve Melâiketihî ve Kütübihî ve Rüsûlihî vel Yevmil-âhiri ve bil Kaderi hayrihî ve şerrihî minnallâhi teâlâ vel-bâ'sü ba'delmevî hakkun Eşhedü en Lâ ilâhe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlühü) ezberletmeli, ma'nâsını iyice öğretmelidir. Çocuk bu altı şeyi ve islâmiyyetin emrlerinden ve yasaklarından birisini öğrenmez ve inandığını söylemezse, bâlig olduğu zemân müslimân olmaz, mürted olur. Bu altı şey üzerinde, (**Herkese Lâzım Olan İmân**) kitâbında geniş bilgi vardır. Her müslimânın bu kitâbı okuyup ve çocuklarına okutup, imânlarını kuvvetlendirmeleri ve bütün tanıdıklarının okumaları için çok gayret etmesi lâzımdır. Bunun için, çocuklarımızın mürted yetişmemesi için çok dikkat etmeliyiz. Onlara, dahâ küçük yaşda, imânî, islâmî, abdesti, guslû, nemâzı öğretmeliyiz! Ananın babanın birinci vazîfesi, evlâdını müslimân olarak yetiştirmektir.

(**Dürer ve Gurer**)de diyor ki, (Mürted olan erkeğe müslimân ol denir. Şübhe ettiği şey anlatılır. Zemân isterse, üç gün habs olunur. Tevbe ederse kabûl edilir. Tevbe etmezse, hâkim tarafından öldürülür. Mürted olan kadın öldürülmez. Müslimân olunca ya kadar habs olunur. Dâr-ül-harbe kaçarsa, Dâr-ül-harbde câriye olmaz. Esîr alınırsa câriye olur. Mürted olunca, nikâh fesh olur. Bütün malları mülkünden çıkar. Tekrâr müslimân olursa, tekrâr mülkü olurlar. Ölünce veyâ Dar-ül-harbe kaçınca [veyâ Dâr-ül-harbde mürted olunca] müslimân vârisine kalır. [Vârisi yoksa, Beyt-ül-mâldan hakkı olanların olur.] Mürted mürtede vâris olamaz. Mürted iken kazandıkları mülkü olmaz. Müslimânlarla fey olur. Alış veriş ve kirâ sözleşmeleri ve hediye vermesi bâtil olur. Tekrâr müslimân olursa, sahîh hâle dönerler. Evvelki ibâdetlerini kazâ etmez. Yalnız, tekrâr hac yapması lâzım olur). İmândan sonra, ilk öğrenilecek şey, abdest almak, gusl abdesti ve nemâzdır.

İmânın altı şartı: Allahü teâlânın var olduğuna ve bir olduğuna ve sıfatlarına inanmak, Meleklerle, Peygamberlere, Kitâblara, Âhirette olan şeylere, Kazâ ve Kadere imândır. İleride bunları

ayrı ayrı açıklıyacağız.

Sözün kisası, kalb ile ve beden ile, islâmiyyetin emrlerine ve yasaklarına uymalı ve kalb, gafletten uyanık olmalıdır. Kalbi uyanık olmayan [ya'nî Allahü teâlânın varlığını, büyüklüğünü ve Cennet ni'metlerini ve Cehennem ateşinin şiddetini hâtırlamayan, düşünmeyen] kimsenin bedeninin islâmiyyete uyması güç olur. Fıkıh âlimleri fetvâları bildirirler. Bunların yapılmasını kolaylaştırmak, Allah adamlarının işidir. Bedenin islâmiyyete seveerek ve kolay uyması için, kalbin temiz olması lâzımdır. Fekat yalnız kalbin temiz olmasına, ahlâkın güzel olmasına ehemmiyyet verip, bedeninin islâmiyyete uymasına ehemmiyyet vermiyen kimse, **(Mülhid)**dir. Bunun nefsinin parlaması ile hâsıl olan [gaybdan haber vermek, hasatları okuyup üfleyip iyi etmek] gibi âdet dışı başarıları **(İstidrâc)** olup, kendisini ve buna uyanları Cehenneme sürükler. Kalbin temiz ve nefsin mutmainne [uysal] olduğunun alâmeti, bedeninin islâmiyyete seve seve uymasıdır. His organlarını ve bedenini islâmiyyete uydurmayanların (Kalbim temizdir. Sen kalbe bak!) demeleri boş lâfdir. Böyle söylemekle kendilerini ve etrâfındakileri aldatmaktadırlar.]

ÎMÂNIN SIFATLARI

Ehl-i sünnet âlimleri diyor ki, îmânın sıfatları altıdır:

ÂMENTÜ BILLÂHİ: Ben Allahü azîm-üş-şânın varlığına ve birliğine inandım, îmân etdim.

Allahü azîm-üş-şân, vardır ve birdir.

Şerîki ve nazîri yokdur. (Ortağı ve benzeri yokdur).

Mekândan münezzehtir. (Bir yerde değildir).

Kemâl sıfatlarıyla muttasıftır. Kemâl sıfatları vardır.

Ve noksan sıfatlardan berîdir. Onda bulunmaz.

Kemâl sıfatlar, Allahü azîm-üş-şânda bulunur. Noksan sıfatlar, bizlerde bulunur.

Bizlerde bulunan noksan sıfatlar, elsizlik ve ayaksızlık ve gözsüzlük ve hastalık ve sağlık, yemek ve içmek ve bunlara benzeyen bir çok şeylerdir.

Allahü azîm-üş-şânda bulunan sıfatlar, yer ve gökleri ve -havada, sularda, yer yüzünde ve toprak altında yaşamakta olan- dür-lü mahlûkatı yaratması ve aklımızın erdiği ve -acımız sebebiyle- birçoklarına ermediği, pek çok mahlûkları [yaratıkları] her an varlıkta durdurması ve cümle mahlûkatın rızkını vermesi ve diğer kemâl sıfatlardır. Kâdir-i mutlakdır. Her varlık, Allahü azîm-

üş-şânın kemâl sıfatlarından bir eserdir.

Allahü azîm-üş-şân hakkında, bizlere bilmesi vâcib olan sıfatlar, yirmiikidir. Ve yirmiiki de, muhâl sıfatları vardır.

Vâcib, lâzım demektir. Bu sıfatlar, Allahü azîm-üş-şân'da bulunur. Muhâl olanlar bulunmaz. Muhâl, vâcibin zıddıdır. Var olamaz demektir.

Allahü azîm-üş-şân hakkında bizlere bilmesi vâcib olan sıfât-ı nefsiyye birdir: **Vücûd**, ya'nî var olmaktır.

Allahü azîm-üş-şânın var olmasının, naklen delîli, Allahü teâlânın, **(İnneni enellâhü)** kavl-i şerîfidir. Aklen delîl ise, bu âlemleri halk eden [yokdan var eden], bir hâlık [yaratıcı], elbet mevcûddur, elbette vardır. Mevcûd olmamak muhâldir.

Sıfât-ı nefsiyye demek; zât, Onsuz ve O, zâtsız tasavvur olunmaz, düşünülemez demektir.

ŞİFÂT-İ ZÂTİYYE

Allahü azîm-üş-şân hakkında, bizlere bilmesi vâcib olan sıfât-ı zâtîyye beşdir: Bunlara **(Ülûhiyyet sıfatları)** denir.

1- **Kıdem**, Allahü azîm-üş-şânın varlığının evveli olmamak.

2- **Bekâ**, Allahü azîm-üş-şânın varlığının âhırî olmamak, buna vâcib-ül-vücûd derler. Naklen delîl, Allahü teâlânın Hadîd sûresinde, üçüncü âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl varlığının evveli ve âhırî olsa, sonradan var olmuş olup, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olan, başkasını yaratamaz. Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

3- **Kıyâm bi-nefsihi**, Allahü azîm-üş-şân, zâtında ve sıfatlarında ve ef'âlinde, kimseye muhtâc olmamak. Naklen delîl, Muhammed "aleyhisselâm" sûresinin son âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, bu sıfatlar, Onda olmamış olsa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

4- **Muhâlefetün lil-havâdis**, Allahü azîm-üş-şân zâtında ve sıfatında, kimseye benzememek. Naklen delîl, Allahü teâlânın Şûrâ sûresindeki onbirinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl bu sıfatlar, Onda olmamış olsa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

5- **Vahdâniyyet**, Allahü azîm-üş-şânın, zâtında ve sıfatında ve ef'âlinde şerîki ve nazîri yokdur. Naklen delîl, Allahü teâlânın İhlâs sûresindeki birinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, eğer ortağı olsa, âlem fenâ bulur, yok olurdu. Biri, birşeyin yaratmasını ve diğeri yaratmamasını dilerdi.

[Âlimlerin çoğuna göre, (**Vücûd**) ya'nî var olmak da, ayrıca bir sıfattır. Böylece, (**Sıfât-ı zâtîyye**) altı olmaktadır].

SIFÂT-I SÜBÛTİYYE

Allahü azîm-üş-şân hakkında bizlere bilmesi vâcib olan sıfât-ı sübûtiyye sekizdir: Hayât, ilm, sem', basar, irâde, kudret, kelâm, tekvîn.

Bu sıfatların ma'nâları budur ki:

1- **Hayât**, Allahü azîm-üş-şân, diri olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın Bekara sûresindeki ikiyüzellibeşinci âyet-i kerîmesinin baş kısmıdır. Aklen delîl, Allahü azîm-üş-şân, diri olmasa, bu mah-lûkat vücûda gelmezdi.

2- **İlm**, Allahü azîm-üş-şânın bilmesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın Haşr sûresindeki yirmikiinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, Allahü azîm-üş-şânın bilmesi olmasa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Onun hakkında muhâldir.

3- **Sem'**, Allahü azîm-üş-şânın işitmesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın İsrâ sûresindeki birinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, işitmesi olmasa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

4- **Basar**, Allahü azîm-üş-şânın görmesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın yine İsrâ sûresindeki birinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, görmesi olmasa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

5- **İrâde**, Allahü azîm-üş-şânın dilemesi olmak. Onun dilediği olur. O dilemezse, hiçbir şey olmaz. Varlıkları dilemiş, yaratmıştır. Naklen delîl, Allahü teâlânın İbrâhîm sûresindeki yirmiyedinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, eğer dilemesi olmasa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

6- **Kudret**, Allahü azîm-üş-şânın herşeye gücünün yetmesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın Âl-i İmrân sûresindeki yüzaltmışbeşinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, eğer gücü yetmese, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

7- **Kelâm**, Allahü azîm-üş-şânın söylemesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın Nisâ sûresindeki yüzaltmışdördüncü âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, eğer söylemesi olmasa âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

8- **Tekvîn**, Allahü azîm-üş-şân hâlikdır, yaratıcıdır. Her şeyi yaratan, yokdan var eden Odur. Ondandır gayri yaratıcı yokdur. Nak-

len delil, Allahü teâlânın Zümer sûresindeki altmışikinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delil, yerlerde ve göklerde acâib-i mahlûkatı vardır ve cümlesini yaratan Odur. Ondan başkası için (yaratdı) demek küfr olur. İnsan birşey yaratamaz.

Allahü azîm-üş-şân hakkında bize bilmesi vâcib olan sıfât-ı ma'nevîyye, sekizdir. Hayyün, Alîmün, Semî'un, Basîrün, Mürîdün, Kadîrün, Mütেকellimün, Mükevvinün.

Bu sıfât-ı şerîflerin ma'naları budur ki:

- 1- **Hayyün**, Allahü azîm-üş-şân, diri olucudur.
- 2- **Semî'un**, Allahü azîm-üş-şân, sem'ı kadîmî ile işiticidir.
- 3- **Basîrün**, Allahü azîm-üş-şân, görücüdür.
- 4- **Mürîdün**, Allahü azîm-üş-şân, irâde-i kadîmî ile dileyicidir.
- 5- **Alîmün**, Allahü azîm-üş-şân, ilm-i kadîmî ile bilicidir.
- 6- **Kadîrün**, Allahü azîm-üş-şân, kudret-i kadîmesi ile gücü yeticidir.
- 7- **Mütেকellimün**, Allahü azîm-üş-şân, kelâm-ı kadîmî ile söyleyicidir.

8- **Mükevvinün**, Allahü teâlâ, herşeyi halk edicidir.

Allahü teâlâ hakkında, muhâl olan sıfatlar, bunların zıddıdır.

VE MELÂİKETİHİ: Dahî ben, Allahü azîm-üş-şânın meleklerine inandım, îmân eyledim. Allahü azîm-üş-şânın melekleri vardır. Onları nûrdan halk etmiştir. Cismdirler. [Burada cism demek, fizik kitâblarında bildirilen cism değildir.] Yimezler ve içmezler. Onlarda erkeklik, dişilik olmaz. Gökden yere inerler ve yerden göğe çıkarlar. Ve bir hâlden bir hâle girerler. Göz açıp yumacak kadar, Allahü azîm-üş-şâna âsî olmazlar ve bizim gibi günâh işlemezler. Onların içinde mukarrebler ve Peygamberler vardır.

Ve cümlesinin efdali, Cebrâîl, Mikâîl, İsrâîl, Azrâîl “aleyhi-müselâm”dır. Bu dördü cümle meleklerin Peygamberleridir. Ve onların her birisini, Allahü azîm-üş-şân, bir hizmete koymuştur. Kıyâmete kadar, başka bir hizmete nevbet gelmez.

VE KÜTÜBİHİ: Dahî, Allahü azîm-üş-şânın kitâblarına inandım, îmân eyledim.

Allahü azîm-üş-şânın kitâbları vardır. Kur'ân-ı kerîmde bildirilen, yüzdört kitâbdır. Yüzü küçük kitâbdır. Bunlara (suhuf) denir. Ve dördü büyük kitâbdır. **Tevrât**, hazret-i Mûsâ “aleyhisselâm”a, **Zebûr**, hazret-i Dâvûd “aleyhisselâm”a, **İncil**, hazret-i İsâ “aleyhisselâm”a, **Kur'ân-ı kerîm**, bizim Peygamberimiz Muhammed “aleyhisselâm”a nâzil olmuştur. Bugün yehûdîlerin ve

hristiyanların okudukları (**Tevrât**) ve (**İncîl**) hakkında (**Cevâb Vemedi**) kitâbımızda geniş bilgi vardır.

Yüz suhufdan, on suhufu, hazret-i Âdem “aleyhisselâm”a, eli suhufu, Şit “aleyhisselâm”a, otuz suhufu, İdrîs “aleyhisselâm”a, on suhufu, İbrâhîm “aleyhisselâm”a inmiştir. Bunların cümlesini, Cebrâîl “aleyhisselâm” indirmiştir. Cümlesinden sonra, Kur’ân-ı azîm-üş-şân nâzil olmuştur. Kur’ân-ı azîm-üş-şânın nüzûlü -az az, âyet âyet- yirmüç senede temâm olmuştur. Ve hükmü, kıyâmete değin bâkîdir. Nesh olmakdan [geçersiz olmakdan] ve tebdîl ile tahrîfden [insanların değışdirmelerinden] mahfûzdur.

VE RÛSÛLÎHÎ: Dahî ben, Allahü azîm-üş-şânın Peygamberlerine “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” îmân eyledim.

Allahü teâlânın Peygamberleri “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” vardır. Peygamberlerin hepsi insandır. Evveli Âdem “aleyhisselâm” ve âhırı, bizim Peygamberimiz hazret-i Muhammed Mustafâ “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”dir. Bu ikisinin arasında, çok Peygamber “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” gelmiş ve geçmiştir. Onların sayısını Allahü azîm-üş-şân bilir.

Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” hakkında bizlere bilmesi vâcib olan sıfatlar beşdir: Sıdk, Emânet, Teblîğ, İsmet, Fetânet.

1- **Sıdk**, cümle Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”, sözlerinde sâdik olurlar. Her sözleri doğrudur.

2- **Emânet**, Onlar emânete hıyânet etmezler.

3- **Teblîğ**, Onlar, Allahü azîm-üş-şânın emrinin ve nehyinin hepsini bilip, ümmetlerine bildirir ve ulaşıdırırlar.

4- **İsmet**, büyük ve küçük bütün günâhlardan berî olmaktır. Hiç günâh işlemezler. İnsanlardan ma’sûm olan, yalnız Peygamberlerdir “aleyhimüsselâm” [Bunlardan başkasına ma’sûm diyenler, Şîîlerdir].

5- **Fetânet**, Cümle Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”, sâir insanlardan dahâ akllı olmaktır.

Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” için câiz olan sıfatlar beşdir: Onlar, yirler, içerler, hasta olurlar, ölür, dünyâlarını değışdirirler. Dünyâya muhabbet etmezler.

Kur’ân-ı azîm-üş-şânda, ism-i şerîfleri bildirilen yirmisekiz Peygamberdir. Bunları bilmek, herkese vâcibdir dediler.

Peygamberlerin isimleri “aleyhimüssalâtü vesselâm”:

Âdem, İdrîs, Nûh, Şis [Şit], Hûd, Sâlih, Lût, İbrâhîm, İsmâ’îl,

İshak, Ya'kûb, Yûsûf, Şuayb, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Süleymân, Yûnûs, İlyâs, Elyesa', Zül-kifl, Eyyûb, Zekerıyyâ, Yahyâ, İsâ, Muhammed "salevâtullahi alâ nebiyyinâ ve aleyhim"dir. Üzeyr ve Lokmân ve Zülkarneyn için, ihtilâf olundu. Bunlara ve Hıdır aleyhisselâma âlimlerden kimisi nebîdir, kimisi velîdir, dediler. Mektûbât-ı Ma'sûmiyye C.2, 36.cı mektûbda, Hıdırın Peygamber olduğunu bildiren haberin kuvvetli olduğu yazılıdır. 182.cı mektûbda, Hıdır aleyhisselâmın, insan şeklinde görülmesi ve ba'zı işler yapması, Onun hayâtta olduğunu göstermez. Allahü teâlâ, Onun ve birçok peygamberin ve velînin rûhlarının insan şeklinde görülmesine izin vermiştir. Onları görmek hayâtta olduklarını göstermez demek-dedir.

Ve dahî, sana gereken, ilk Peygamber olan hazret-i Âdem "aleyhisselâm" zürriyyetindenim ve âhır zemân Peygamberi Muhammed "aleyhissalâtü vesselâm" dîninden ve ümmetindenim, el-hamdülillah, demektir. Vehhâbîler, Âdem aleyhisselâmın peygamber olduğuna inanmıyorlar. Bunun için ve müslimânlara müşrik dedikleri için, kâfir oluyorlar.

VEL-YEVMİL-ÂHİRİ: Dahî ben, kıyâmet gününe inandım. İmân etdim. Çünkü, Allahü teâlâ haber vermiştir. Kıyâmet günü, kabrden kalkınca başlar. Cennete veyâ Cehenneme gidinceye kadar devâm eder. Cümlemiz ölüp yine dirilsek gerektir. Cennet ve Cehennem ve mîzân [Terâzî] ve sırât köprüsü, haşr [toplanmak] ve neşr [Cennete ve Cehenneme dağılmak], kabr azâbı, münker ve nekîr adındaki iki meleğin kabrde süâli hakdır. Ve olacaktır.

VE BİL-KADER-İ HAYRİHİ VE ŞERRİHİ MİNALLAHİ TEÂLÂ: Dahî hayr ve şer, olmuş ve olacak şeylerin cümlesi, Allahü azîm-üş-şânın takdîriyle, ya'nî ezelde bilmesi ve dilemesi ve vaktleri gelince yaratması ile ve levh-il mahfûza yazmasıyla olduğuna inandım, imân eyledim. Kalbimde, aslâ şek ve şübhe yokdur.

Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh.

Ve dahî, i'tikâdda [ya'nî inanılacak şeylerde] mezhebin, **(Ehl-i sünnet ve cemâ'at)** mezhebidir. Ben bu mezhebdenim. Diğer yetmişiki fırkanın inançları yanlıştır, bozuktur. Cehenneme gideceklerdir.

[Eshâb-ı kirâmın "aleyhimürrıdvân" hepsini sevenlere **(Ehl-i sünnet)** denir. Eshâb-ı kirâmın hepsi âlim ve âdil idi. İnsanların efendisinin "sallallahü aleyhi ve sellem" sohbetinde, hizmetinde bulunmuşlar ve Ona yardımcı olmuşlardır. En az sohbetde bulunanı bile, Eshâb-ı kirâmdan olmanın en yüksek Velîden dahâ yüksektir. O islâm güneşinin, O Allahü teâlânın habîbinin bir soh-

betinde, bir teveccühünde hâsıl olan hâller, o mubârek nefesleri ve nazarları te'sîri ile zuhûr eden kemâller, o huzûra, o yakınlık se'âdetine kavuşamıyanlara nasîb olmamıştır. Eshâb-ı kirâmın hepsi "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in" dahâ ilk sohbetde, nefslerine uymaktan kurtulmuşlardır. Hepsini sevmekle emr olunduk. **(Şir'atül İslâm)** şerhinin ilk sahîfelerinde: (Eshâb-ı kirâmın "aleyhimürıdvân" hepsinin hakkında, mümkün olduğu kadar, iyi söyleyiniz, onların hiç birine sakın dil uzatmayınız) diye yazıyor. Yetmişiki fırkaya gelince: Kimi ifrâta vararak, taşkınlık yaptı, kimi tefrîte düşerek haklarını vermedi, kimi akla güvendi, kimi felsefeye ve eski yunan felsefecilerine aldandı. Böylece dîn-i islâmda olmıyan, hattâ yasak olan şeyleri yaptılar. Bid'ate sarıldılar. Sünneti, ya'nî islâmiyyeti bıraktılar. Ebû Bekr-i Sıddîk, Hazret-i Ömer "radiyallahü anhümâ" gibi, Eshâb-ı kirâmın "aleyhimürıdvân" icmâ' ile en üstünü olanlarını, hattâ Peygamber efendimizi "aleyhisselâm" çekemiyenler zuhûr etdi. Peygamber efendimizin mi'râca, cesedi ve rûhu birlikde olarak götürüldüğünü inkâr edenler türedi.

Çok şaşılır ki, zemânımızda da islâm âlimi olarak tanınan, fekat yetmişiki fırkanın en zararlısı **(İsmâ'îliyye)** ağız ile konuşan zevallılar görülmektedir. Peygamber efendimizin "aleyhisselâm" annelerinin ve babalarının kâfir olduğunu ve Peygamber efendimizin "aleyhisselâm" nübüvveti teblîğden önce putlara kurban kesdiğini söyleyerek, vesîka olarak da ba'zı şî'î kitâblarını göstererek ve bunlar gibi nice yıkıcı yazılarla temiz gençleri aldatmağa, zehrlemeğe çalışmaktadırlar. Böylece bozguncuların maksadı; islâm dînini baltalamak, gençlerin îmânını çalmak, onlara küfrü bulaştırmak olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Hadîs-i şerîfde: **(Kur'ân-ı kerîme kendi aklı ile ma'nâ veren kâfir olur)**, buyuruldu. Din âlimleri edebli idi. Dikkatli konuşurlardı ve yazarlardı. Yanlış bir şey söylemiyeyim diye, çok düşünürlerdi. Ulu orta konuşmak, islâmiyyeti **(Edille-i şer'iyye)**den, ya'nî dört ana kaynaktan alarak değil de, kendi yanlış görüşleri ile ve bozuk düşünceleri ile anlatmağa kalkışmak, değil bir islâm âliminin, herhangi bir müslimânın bile yapacağı şey değildir. Peygamberimizin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâmın "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in" büyüklüğünü anlamayan câhillerin, i'tikâdı zedeliyen yıkıcı sözlerini ve yazılarını öldürücü zehr bilmeliyiz.

Fârisî mısra' tercemesi:

İmânıma saldıracaklarından söğüt yaprağı gibi titriyorum.

Allahü teâlâ, kalblerimizde, sevdiklerinin sevgisini arttırsın.

Düşmanlarını sevmek felâketine düşürmesin! Bir kalbde îmân bulunduğuna alâmet, Allahü teâlânın sevdiklerini sevmek, sevmediklerini sevmemektir.]

Amelde mezheb dördtür: İmâm-ı a'zam, imâm-ı Şâfi'î, imâm-ı Mâlik, imâm-ı Ahmed bin Hanbelin “rahmetullahi aleyhim” mezhepleri.

Bu dört mezhebden, her hangi birini taklîd etmek lâzımdır. Dördünün mezhebi de hakdır, doğrudur. Dördü de Ehl-i sünnettir. Biz, İmâm-ı a'zam mezhebindeniz. Bu mezhebde olanlara **(Hanefî)** denir. İmâm-ı a'zam mezhebi savâbdır, doğrudur. Hatâ olmak ihtimâli de vardır. Diğer üç mezheb hatâdır. Savâb olmak ihtimâli de vardır deriz.

Ve dahî, îmânın, bizde bâkî kalıp çıkmamasının şartı ve sebebi altıdır:

1- Biz gâibe îmân eyledik. Bizim îmânımız gâibedir, zâhire değildir. Zîrâ biz, Allahü azîm-üş-şânı, gözümüzle göremedik. Lâkin görmüş gibi inandık, îmân etdik. Bundan aslâ şübhemiz yokdur.

2- Yerde ve gökde, insanda ve cinde ve meleklerde ve Peygamberlerde “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”, gâibi bilen yokdur. Gâibi ancak Allahü azîm-üş-şân bilir ve dilediklerini dilediklerine bildirir. [Gâib demek, duygu organları ile veyâ hesâb, tecrübe ile anlaşılmiyan demektir. Gâibi ancak Onun bildirdikleri bilir.]

3- Harâmı harâm bilip, i'tikâd etmek.

4- Halâlî halâl bilip, böyle i'tikâd etmek.

5- Allahü azîm-üş-şânın azâbından emîn olmayıp, dâimâ korkmak.

6- Her ne kadar günâhkâr olsa da, Allahü azîm-üş-şânın rahmetinden ümmîd kesmemek.

Bu altı şeyden birisi, bir kimsede bulunmasa da, beşi bulunsa, yâhud birisi bulunsa da, beşi bulunmasa, o kimsenin îmânı ve islâmı sahîh değildir.

Şimdi îmânı olduğu hâlde, ileride îmânının gitmesine sebep olan şeyler kırk [40] kadardır:

1- Bid'at sâhibi olmak. Ya'nî i'tikâdı bozuk olmak. [Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiği doğru i'tikâddan çok az da olsa ayrılan, sapık veyâ kâfir olur. İnanması zarûrî olan şeye inanmazsa, hemen kâfir olur. İnanması zarûrî olmayan şeyi inkâr etmek **(Bid'at)** veyâ **(Dalâlet)** olur. Son nefesde îmânsız gitmeğe sebep olur.]

2- Za'îf îmân, ya'nî amelsiz îmân.

- 3- Dokuz a'zâsını doğru yoldan çıkarmak.
- 4- Büyük günâh işlemeğe devâm etmek. [Bunun için, içki içmemeli, müslimân hanımları ve kızları, baş, saç, baldır ve bileklerini yabancı erkeklere göstermemelidir.]
- 5- Ni'met-i islâma şükrünü kesmek.
- 6- Âhirete îmnâsız gitmekten korkmamak.
- 7- Zulm etmek.
- 8- Sünnet üzere okunan ezân-ı Muhammedîyi dinlememek. [Böyle okunan ezâna kıymet vermezse hemen kâfir olur.]
- 9- Anaya babaya âsî olmak. Onların islâmiyyete uygun olan, mubâh olan emrlerini sert sözle red etmek.
- 10- Doğru olsa bile, çok yemîn etmek.
- 11- Nemâzda, rükû'da, kavmede, iki secdede ve celsede, ta'dîl-i erkânı terk etmek. Ta'dîl-i erkân, tumânînet ile, ya'nî hiç hareket etmeden sübhânallah diyecek kadar durmaktır.
- 12- Nemâzı ehemmiyyetsiz sanıp, öğrenmesine ve çoluk çocuğuna öğretmeğe ehemmiyyet [önem] vermemek ve nemâz kılanlara mâni' olmak.
- 13- Hamr [şerâb] ve fazlası serhoş eden her içkiyi, az da olsa, içmek. [Bira içmek de harâmıdır.]
- 14- Mü'minlere eziyyet etmek.
- 15- Yalan yere evliyâlık ve din bilgisi satmak. Ehl-i sünnet bilgilerini öğrenmeyip, kendini din adamı, vâiz olarak tanıtmak. [Böyle yalancıların yazdıkları uydurma din kitâblarını okumamalıdır. Va'z ve nutklarını dinlememelidir.]
- 16- Günâhını unutmak, küçük görmek.
- 17- Kibrli olmak, ya'nî kendisini beğenmek.
- 18- Ucb, ya'nî ilm ve amelim çokdur demek.
- 19- Münâfıklık, iki yüzlülük.
- 20- Hased etmek, din kardeşini çekememek.
- 21- Hükûmetin ve üstâdının islâmiyyete muhâlif olmayan sözünü yapmamak. Muhâlif olan emrlerine karşı gelmek.
- 22- Bir kimseyi tecrîbe etmeden, iyi demek.
- 23- Yalanda ısrâr etmek.
- 24- Ulemâdan kaçmak. [Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını okumamak.]
- 25- Bıyıklarını sünnet mikdârından ziyâde fazla uzatmak.
- 26- Erkekler ipek giymek. Sun'î ipek ve atkısı ipek, çözgüsü pamuk olan câizdir.

- 27- Gîbet etmekde ısrâr etmek.
- 28- Kâfir de olsa, komşusuna eziyyet etmek.
- 29- Dünyâ umûru için, çok gazaba gelmek, sinirlenmek.
- 30- Ribâ, fâiz almak ve vermek.
- 31- Öğünmek için elbisesinin kollarını ve eteklerini fazla uzatmak.
- 32- Sihrbazlık, büyü yapmak.
- 33- Müslimân ve sâlih olan mahrem akrabâyı ziyâreti terk etmek.
- 34- Allahü teâlânın sevdiği kimseyi sevmemek ve islâmiyyeti bozmak için uğraşanları sevmek.
- 35- Mü'min kardeşine üç günden fazla kin tutmak.
- 36- Zinâyâ devâm etmek.
- 37- Livâtada bulunup, tevbe etmemek. Livâta, zekeri başkasının dübürüne sokmaktır. Erkeklerin idrâr çıkan yerine zeker, kadınların yerine ferc denir.
- 38- Ezânı fıkıh kitâblarının bildirdikleri vaktlerde ve sünnete uygun okumamak ve sünnete uygun okunan ezânı işitince saygı göstermemek.
- 39- Münkiri (harâm) işliyenı görüp de, gücü yetdiği hâlde, tatlı dil ile nehy [ya'nî men'] etmemek.
- 40- Karısının, kızının ve nasîhat vermek hakkına sâhib olduğu kadınların başı, kolları, bacakları açık, süslü, kokulu sokağa çıkmasına ve kötülerle görüşmesine râzı olmak.
- Peygamberlerin Allahü azîm-üş-şândan getirdiği şeyleri, dil ile ikrâr ve kalb ile tasdîk etmeğe (**îmân**) denir. Muhammed aleyhis-selâma îmân etmeğe ve bildirdikleri ile amel etmeğe (**İslâmiyyet**) denir.
- Ve dahî, **Din** ve **Millet**, ikisi birdir. Peygamberlerin Allahü azîm-üş-şândan i'tikâda, ya'nî inanmağa müteallik getirdiği şeylere **din** ve **millet** denir.
- Peygamberimizin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” Hak teâlâdan amele, işe müteallik getirdiği şeylere, (**İslâmiyyet**) veya (**ahkâm-ı islâmiyye**) denir.
- Ve dahî, îmân-ı icmâlî, ya'nî kısaca inanmak kâfidir. Tafsîl etmek, îmânı uzun bilmek lâzım değildir. Mukallidin, anlamadan inananın îmânı sahîhtir. Ve ba'zı yerlerde, tafsîl dahî gereklidir.
- Îmân üç kısımdır: Îmân-ı taklîdî, îmân-ı istidlâlî, îmân-ı hakîkî.
- Îmân-ı taklîdî**, farzı, vâcibi, sünneti, müstehabı bilmez. Anasından, babasından işitdiği gibi, inanır ve gördüğü gibi ibâdet

yapar. Bu gibilerin îmânından korkulur.

Îmân-ı istidlâlî, farzı, vâcibi, sünneti, müstehabı ve harâmı hem bilir ve hem islâmiyyete uyar. İnanılacak şeyleri hem bilir, hem bilir. Üstaddan, ilmihâl kitâbından öğrenmiş, bu gibilerin îmânı kuvvetlidir.

Îmân-ı hakîkî, cümle âlem bir yere gelse, hepsi Rabbi inkâr et-seler, o etmez. Ve kalbine aslâ şek ve şübhe gelmez. Onun îmânı, enbiyâ îmânı gibidir. Böyle îmân, diğer iki îmandan a'lâdır.

Ve dahî, islâmiyyet ahkâmı, amele müteallikdir. Îmâna müteal-lik değildir. Yalnız îmân ile Cennete girilir. Fekat, yalnız amel ile, Cennete girilmez. Amelsiz îmân makbûldür. Ammâ, îmânsız amel makbûl değildir. Îmânı olmıyanların yaptıkları ibâdetler, hayrlı iş-ler, sadakalar, kıyâmetde hiç bir işe yaramaz. Îmân başkasına he-diyye verilmez, ammâ amelin sevâbı verilir. Îmân vasiyyet edilmez. Ammâ, kendi için amel yapılması, vasiyyet edilir. Ameli terk eden, kâfir olmaz, lâkin îmânı terk eden ve amele kıymet vermıyen kâfir olur. Özü olandan, âciz olandan amel afv olunur. Îmân, kimseden afv olunmaz.

Cemî' Nebîlerin ümmetlerine bildirdikleri îmân birdir. Ancak, ahkâmlarında, dinlerinde, amellerinde ihtilâf, ayrılık vardır.

Ve dahî, îmân iki nev'dir. Biri, îmân-ı hilkî ve biri de, îmân-ı kesbî.

Îmân-ı hilkî, ahd-i mîsâk vaktinde, kulların **BELÂ (Evet)** de-meleridir.

Îmân-ı kesbî, bulûğdan sonra edilen îmandır. Cemî' mü'minle-rin îmânı birdir. Amelleri bir değildir.

Îmân, farz-ı dâimdir. Amel, vakti gelince farz olur.

Îmân, kâfire ve müslime farzdır. Amel yalnız müslime farzdır.

Ve dahî, îmân sekiz nev'dir:

Îmân-ı metbû, melekler îmandır.

Îmân-ı ma'sûm, Nebîler îmandır.

Îmân-ı makbûl, mü'minler îmandır.

Îmân-ı mevkûf, ehl-i bid'atin bozuk îmandır.

Îmân-ı merdûd, münâfıkların izhâr ettikleri yalan îmandır.

Îmân-ı taklîdî, anasından ve babasından işitip, üstâddan öğren-memiş olan kimsenin îmandır. Bu gibilerin îmânından korkulur.

Îmân-ı istidlâlî, Mevlâ-ı müteâliyi, delîl ile anlayarak bilendir. Onun îmânı kuvvetlidir.

Îmân-ı hakîkî, cümle âlem bir yere gelse ve Rabbini inkâr etse-ler, o inkâr etmez ve kalbine aslâ şek ve şübhe gelmez. İşte bunun, cümleden a'lâ olduğunu yukarıda bildirmişdik.

Îmânın hükmü üçdür:

Evvelkisi, boynu kılıncdan kurtulur.

İkincisi, malı cizyeden ve harâcdan kurtulur.

Üçüncüsü, cesedi Cehennemde -muhallem- (devâmlı olarak) yanmaktan kurtulur.

(**Âmentü billâhi...**) buna, sıfât-ı îmân ve mü'menün bih ve zât-ı îmân ve asl-ı îmân da denilir. Ululuğuna binâen ve şerefine binâen.

Ve dahî, îmânın medârı, ya'nî îmân etmenin lâzım olduğu zaman ikidir: Âkıl olmak ve bâliğ olmak.

Ve îmânın sebebi ikidir: Âlemin yaratılması ve Kur'ân-ı azîm-üş-şânın inmesi.

Ve dahî, **delîl ikidir**: Delîl-i aklî ve delîl-i naklî.

Ve dahî, **îmânın rüknü, ahl ikidir**: İkrârün bil-lisân ve tasdîkun bil-cenândır. Bunların da şartı ikidir:

Kalbin şartı, şek olmamak, dilin şartı, ne söylediğini bilmektir.

Ve dahî, îmân mahlûk mudur? Allahü azîm-üş-şânın hidâyeti olması haysiyyetinden, gayr-ı mahlûkdur. Ammâ, kulun tasdîk ve ikrâr etmesi ciheti ile mahlûkdur.

Îmân; cemî' midir, bir bütün müdür, tefrîk, dağınık mıdır?

Kalbde cemî'dir ve a'zâda tefrîkdir.

Yakîn, Allahü azîm-üş-şânın zâtını, kemâliyle bilmektir.

Havf, Allahü azîm-üş-şândan korkmaktır.

Recâ, Allahü azîm-üş-şânın rahmetinden ümmîdini kesmemektir.

Muhabbetullah, Allaha ve Resûlüne "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ve dîn-i islâma ve mü'minlere muhabbet etmektir.

Hayâ, Allahdan ve Resûlünden "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" utanmaktır.

Tevekkül, cemî' işlerini Allahü teâlâyâ ısmarlamaktır. Bir işe başlarken Ona güvenmektir.

Ve dahî, îmân ve islâm ve ihsân neye derler?

Îmân, Muhammed aleyhisselâmın bildirdiklerine inanmağa derler.

İslâm, Allahü azîm-üş-şânın emrlerini tutmağa ve nehyinden ictinâb etmeğe, sakınmağa derler.

İhsân, Allahü azîm-üş-şâmı görür gibi, ibâdet etmeğe derler.

Îmân, lügatda mutlak tasdîk etmeğe derler. İslâmiyyetde al-

tı şeyi tasdik etmeğe, inanmağa derler.

Ma'rifet, Allahü azîm-üş-şânı, kemâl sıfatlariyle muttasıf ve noksan sıfatlardan berî bilmekdir.

Tevhîd, Allahü azîm-üş-şânı birlemektir. Ona kimseyi ortak etmemekdir.

İslâmiyyet, (Ahkâm-ı islâmiyye), ya'nî Allahü azîm-üş-şânın emrleri ve nehyleri [yasakları] demektir.

Din ve millet, inanılması lâzım olan şeylerde ölünceye kadar se-bât etmektir.

Ve dahî, îmân beş kal'anın içinde hıfz olunur.

1- Yakîn.

2- İhlâs.

3- Farzları edâ ve harâmlardan ictinâb.

4- Sünnete yapışmak.

5- Edebi hıfz etmek, gözetmektir.

Her kim, bu beş şeyi hıfz ederse, îmânını hıfz etmiş olur. Bun-lardan, velev birini terk ederse, düşman gâlib olur. Îmânın düşma-nı dördtür: Sağda kötü arkadaş, solda nefsin hevâsı [istekleri], önde dünyâyâ düşkün olmak ve arkada şeytân, îmânı almak diler-ler. Kötü arkadaş, yalnız insanın malını, parasını çalmak, dünyâsını almak için aldatanlar değildir. Arkadaşların en kötüsü, en zararlısı insanın dînini, îmânını, edebini, hayâsını, ahlâkını bozmağa uğra-şanlar, böylece dünyâsına ve âhiretine, ebedî se'âdetine saldıran-lardır. Îmânımızı, Allahü teâlâ bu düşmanların şerrinden ve islâm düşmanlarının aldatmalarından emîn eyleye.

(Kelime-i Tevhîd)in, ya'nî **Lâ ilâhe illallah** demenin ma'nây-ı şerîfi, ibâdete lâyık ve müstehak, Allahü azîm-üş-şândan gayri, bir zât yokdur. Ancak, Allahü azîm-üş-şândır. O, hep vardır ve birdir. Şerîki [ortağı] ve nazîri [benzeri] yokdur. Zemânsız ve mekânsız-dır.

Muhammedün resûlullah, demenin ma'nâsı, hazret-i Muham-med Mustafâ "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" Allahü azîm-üş-şânın kulu ve hak resûlüdür. Biz dahî Onun ümmetiyiz, elhamdü-lillah.

Ve dahî, kelime-i tevhîdin sekiz ismi vardır.

1- Kelime-i şehâdetdir.

2- Kelime-i tevhîd.

3- Kelime-i ihlâsdır.

4- Kelime-i takvâ.

5- Kelime-i tayyibe.

6- Da'vetül-hak.

7- Urvetülvüskâ.

8- Kelime-i semeret-ül-Cennetdir.

Ve dahî, ihlâsın şartı, niyyet etmek ve ma'nâsını bilmek ve ta'zîm ile okumaktır.

Ve zikr eden kimsenin dört şeye ihtiyâcı vardır: Tasdîk, ta'zîm, halâvet, hurmet.

Tasdîki terk eden, münâfıktır. Ta'zîmi terk eden, bid'at sâhibidir. Halâveti terk eden, mürâfîdir, gösteriş yapar. Hurmeti terk eden fâsıktır. Eğer, inkâr ederse, kâfir olur.

Ve dahî, zikr üç nev'dir:

1- Zikr-i avâm.

2- Zikr-i havâs.

3- Zikr-i ehasdır.

Zikr-i avâm, câhillerin zikri. Zikr-i havâs âlimlerin zikri ve zikr-i ehas, enbiyâ zikridir.

Ve dahî, zikr edecek a'zâ üçdür:

1- Lisan ile zikr ki, kelime-i şehâdet söylemektir.

2- Tevhîd ve tesbîh ve Kur'ân-ı kerîm okumaktır.

3- Kalb ile zikrdir.

Kalbin zikri üç nev'dir:

1- Allahü azîm-üş-şânın sıfatlarına delâlet eden delîlleri, alâmetleri tefekkür etmek.

2- Ahkâm-ı islâmiyyenin delîllerini tefekkür etmek.

3- Mahlûkların sırrını tefekkür etmek.

Tefsîr âlimleri, Bekara sûresinin yüzelliikinci âyet-i kerîmesini tefsîr ederek, Allahü azîm-üş-şân, **(Kullarım! Siz beni tâ'at ile zikr ederseniz, ben de sizi rahmet ile zikr ederim. Ve eğer siz beni düâ ile zikr ederseniz, ben de sizi icâbet ile zikr ederim. Ve eğer siz beni tâ'at ile zikr ederseniz, ben de sizi na'îmim [Cennetim] ile zikr ederim. Ve eğer siz beni, tenhâlarda zikr ederseniz, ben de sizi Cem'ıyyet-i kübrâda [mahşerde] zikr ederim. Ve eğer siz beni, yoklukda zikr ederseniz, ben de sizi yardımım ile zikr ederim. Ve eğer siz beni icâbetle zikr ederseniz, ben de sizi hidâyetle zikr ederim. Ve eğer siz beni, sıdk ve ihlâs ile zikr ederseniz, ben de sizi halâs ve necât [kurtulmak] ile zikr ederim. Ve eğer siz beni, fâtiha-i şerîfe ile ve fâtiha-i şerîfenin içindeki rûbûbiyyet ile zikr ederseniz, ben de sizi rahmetim ile zikr ederim)** buyurur dediler.

Ve dahî, zikr etmenin yüz kadar fâidesini, ulemâ beyân etmişdir. Biz ba'zısını bildirelim:

Zikr edenden, Allahü azîm-üş-şân râzı olur. Melekler râzı olur. Şeytân, gamlanır. Kalbi rakîk ve yumuşak olur. İbâdete istekli ve gayretli olur. Kalbinden gamı giderir. Kalbini ferahlandırır. Yüzünü nûrlandırır. Şecâ'at sâhibi olur. Muhabbetullahâ vâsıl olur. Ona ma'rîfetullahdan bir kapı açılır. Evliyâdan feyz alır. Seksen kadar ahlâk-ı hamîdeyi cem' etmiş olur.

(Eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlüh) demenin ma'nây-ı şerîfi dahî budur ki, âhır zemân Peygamberi Muhammed Mustafâ "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" hazretleri Allahü azîm-üş-şânın hem kulu, hem Resûlüdür.

Yidi ve içdi ve hâtunları nikâhladı. Oğulları ve kızları oldu. Cümlesi hazret-i Hadîceden "radiyallahü anhâ" olmuştur. Yalnız İbrâhîm, Mâriye adlı câriyeden olmuştur. Ve memeden kesilmeden vefât etmiştir. Fâtıma "radiyallahü anhâ"dan gayri cümle evlâdları kendinden evvel vefât etmiştir. Onu hazret-i Alîye "kerremallahü vecheh" tezvîc etmiştir. Hazret-i Hasen ve hazret-i Hüseyin, hazret-i Alînin ve hazret-i Fâtımanın "radiyallahü anhüm" çocuklarıdır. Ve cümle kızlarının içinde, hazret-i Fâtıma efdaldır. Ve Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" hazretlerinin sevgilisidir.

Resûl-i ekremin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" onbir hâtunu vardır: Hazret-i Hadîce, Sevde, Âişe, Hafsa, Ümm-i Seleme, Ümm-ı Habîbe, Zeyneb bint-i Cahş, Zeyneb bint-i Huzeyme, Meymûne, Cüveyriye, Safiye "radiyallahü anhünne".

İnsanla cinne, hak ile bâtılı ve harâm ile halâli, dünyânın fânî ve âhiretin bâkî olduğunu, dînin ilmihâlini ta'lîm için gelmiş, hak Peygamberdir "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem".

(Edille-i şer'iyye) dördtür: Kitâb, Sünnet, İcmâ-i ümmet, Kıyâs-ı müctehid. Âlimler din bilgilerini bu dört kaynaktan almıştır. Kitâb, Allahü azîm-üş-şânın kelâmına denir. Sünnet, kavli Resûl, fi'l-i Resûl, takrîr-i Resûldür. İcmâ-i Ümmet, bir asrda bulunan müctehidlerin, meselâ Eshâb-ı kirâmın "radiyallahü teâlâ anhüm" veyâ dört mezhebin bir konuda sözbirliği yapmasıdır. Kıyâs, Müctehidlerin, bir şeyi, başka bir şeye benzetmesine denir.

Ve dahî, mezheb, lügatda yola derler. Bizim iki yolumuz vardır: Biri, i'tikâd yolu ve biri de, amel (iş) yolu.

İ'tikâd yolunda imâmımız, ya'nî kılavuzumuz, Ebû Mansûr

Mâtürîdîdir “rahime-hullahü teâlâ”. Bunun yoluna **(Ehl-i sünnet)** denir. Amel yolunda, kılavuzumuz, imâm-ı a’zam Ebû Hanîfedir “rahime-hullahü teâlâ”. Bunun yoluna **(Hanefî Mezhebi)** denir.

Ebû Mansûr-i Mâtürîdînin adı, Muhammed ve babasının adı, Muhammed ve dedesinin adı Muhammed ve hocasının adı, Ebû Nasr-ı İyâddir “rahime-hümullahü teâlâ”.

Ebû Nasr-ı İyâdînin hocasının ismi, Ebû Bekr-i Cürcânî ve onun hocasının ismi, Ebû Süleymân Cürcânî ve Ebû Süleymân Cürcânînin hocasının ismi, Ebû Yûsûf ve imâm-ı Muhammed Şeybânîdir. Bu ikisinin hocası da imâm-ı a’zam Ebû Hanîfedir “rahime-hümullahü teâlâ”. Görülüyor ki, i’tikâdda mezhebimizin başı da, amelde mezhebimizin başı da, hep İmâm-ı a’zamdır.

Cümle nâsın, üç imâmı vardır ki, bunları bilmek farzdır. Emrleri ve nehyleri veren imâmımız, Kur’ân-ı azîm-üş-şândır. Bunları, ya’nî islâmiyeti bildiren imâmımız, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretleridir. Bunları zor ile yapıdıran imâmımız, Resûlullahı temsil etmekte olan, müslimân devlet reisidir.

İmâm-ı a’zâmın hocasının ismi, Hammâd ve Hammâdın hocasının ismi, İbrâhîm-i Neha’î ve onun hocasının ismi Alkama bin Kaysdır ve dayısıdır. Onun hocasının ismi, Abdüllah ibni Mes’ûddur “rahime-hümullahü teâlâ”. Bu dahî, Resûlullahdan “sallallahü aleyhi ve sellem” ahz eylemiştir, almıştır.

Resûlullah “aleyhisselâm” dahî, Cebrâîl “aleyhisselâm”dan ahz etmiştir. Ve Cebrâîl “aleyhisselâm”a, Allahü sübhânehu ve teâlâ hazretleri emr eylemiştir.

Allahü azîm-üş-şân, Âdem oğluna dört cevher vermiştir: Akl, İmân, Hayâ ve fi’l, ya’nî amel-i sâlih.

Ve dahî, düâların ve herhangi bir amelin kabûl olunmasının şartı ve sebebi beşdir: İmân, İlmi, Niyyet, Hulûs ya’nî ihlâs ve Kul hakkı bulunmamaktır. Önce, Ehl-i sünnet i’tikâdında olmak, sonra yapılacak ibâdetin sıhhatinin şartlarını bilmek lâzımdır.

[Bir amelin, ibâdetin sahîh olması başkadır, kabûl olması başkadır. İbâdetlerin sahîh olmaları için, kendilerine mahsûs şartları, farzları vardır. Bunlardan biri noksan olursa, o ibâdet sahîh olmaz. O ibâdet yapılmamış olur. Cezâsından, azâbından kurtulamaz. Sahîh olup da, kabûl olmıyan ibâdet için azâb yapılmaz ise de, o ibâdetin sevâbına kavuşamaz. İbâdetin kabûl olması için, önce sahîh olması, sonra yukarıda yazılı beş şartın bulunması da lâzımdır. Kul hakkı da bu şartlara dâhildir]. İmâm-ı Rabbânî “rahime-hullahü teâlâ”, ikinci cildin seksenyedinci mektûbunda diyor ki, (Bir kimse, Peygamberin ameli gibi amel yapsa, fekat

üzerinde yarım dank [ya'nî çok az] kul borcu olsa, bunu ödemedikçe Cennete giremez). [Düâları da kabûl olmaz.]

İbni Hacer-i Mekki "rahime-hullahü teâlâ", (**Zevâcîr**) kitâbında, yüzseksenyedinci günâhı anlatırken diyor ki: Bekara sûresi yüzseksensekizinci âyetinde meâlen, (**Ey mü'minler! Birbirinizin mallarını bâtil yoldan yimeyiniz!**) buyuruldu. Bâtil yol, fâiz, kumar, gasb, sirkat, hîle, hiyânet, yalancı şahidlik, yalan yemîn ederek aldatmaktır. Hadîs-i şerîflerde, (**Halâl yiye, farzları yapıp, harâmlardan sakın ve insanlara zarar vermiyen bir müslimân Cennete gidecektir**) ve (**Harâm ile beslenen beden, ateşde yanar**) ve (**Şerrinden, zararından emîn olunmayan kimsenin, dîni, nemâzları, zekâtları, kendisine fâide vermez**) ve (**Üzerindeki cilbâbı harâmdan gelmiş olan adamın nemâzları kabûl olmaz**) buyuruldu. [Cilbâb, kadınların geniş baş örtüsü demektir. Erkeklerin uzun gömleğine de denir. Cilbâb, kadınların iki parçadan giydikleri çarşaf demektir diyenlere göre, hadîs-i şerîfde, erkeklerin de bu çarşafı giydikleri bildirilmiş oluyor. Böyle söylemenin doğru olmadığı, câhilce ve gülünç bir inanış olduğu meydândadır.] İkiyüzüncü günâhı anlatırken bildirdiği hadîs-i şerîfde, (**Hileli mal satan, bizden değildir. Gideceği yer Cehennemdir**) buyuruldu. İkiyüzonuncu günâhdaki hadîsde, (**Çok nemâz kılan, oruç tutan, sadaka veren, fekat dili ile komşularını incitenin gideceği yer Cehennemdir**) buyuruldu. Kâfir olan komşuyu da incitmemek, ona da iyilik yapmak, ihsân etmek lâzımdır. Üçyüzonüçüncü günâhdaki hadîsde, (**Sulh zemânında bir kâfiri haksız öldüren, Cennete girmeyecektir**) ve (**İki müslimân, dünyâ çıkarları için döğüşünce, ölen de öldüren de Cehenneme gidecektir**) ve üçyüzonyedinci günâhdaki hadîsde, (**İnsanlara zulm eden, Kıyâmetde bunun azâbını çekecektir**) buyuruldu. Gayr-ı müslimlere zulm yapmak da böyledir. Üçyüzellinci günâhdaki hadîsde, (**Üç kimsenin düâsı muhakkak kabûl olur: Mazlûmun, müsâfirin ve (ana) babanın**) ve (**Kâfir olsa da, mazlûmun beddûâsı red edilmez**) ve dört-yüzikinci günâhdaki hadîsde, (**Kâfir olan arkadaşını öldüren de bizden değildir**) ve dörtyüzdokuzuncu günâhdaki hadîsde, (**Günâhlar içinde, azâbı en çabuk verilecek olanı, hükûmetine isyân etmektedir**) buyuruldu. (**Zevâcîr**)den terceme temâm oldu. Ey müslimân! Allahü teâlânın rızâsına kavuşmağı ve amellerinin kabûl olmasını istiyorsan, yukarıda bildirilen hadîs-i şerîfleri kalbine yaz! Müslimân olsun, kâfir olsun, kimsenin malına, canına, ırzına saldırma! Kimseyi incitme! Herkesin hakkını öde! Boşadığı kadına mehr parasını ödemesi de kul hakkıdır. Ödemezse, dünyâda ve âhretde cezâsı çok şiddetlidir. Kul hakkının en mü-

himmi ve azâbı en çok olanı akrabâsına ve emri altında olanlara din bilgisi öğretmeği terk etmektir. Onların ve bütün insanların din bilgisi öğrenmelerine ve ibâdetlerini yapmalarına, işkence ederek veyâ aldatarak mâni' olanın kâfir olduğu, islâm düşmanı olduğu anlaşılır. Bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin, sözleri ile, yazıları ile Ehl-i sünnet bilgilerini değışdirmeleri, dîni, îmâmı bozmaları da böyledir. Hükûmete, kanûnlara karşı gelme. Vergilerini öde. Hükûmet zâlim, fâsık olsa bile, hükûmete isyân etmenin günâh olduğu, **(Berîka)**da yazılıdır. Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketlerinde de, kanûnlara, emrlere karşı gelme! Fitne çıkarma! İslâma saldıranlarla ve bid'at sâhibleri ile ve mezhebsizlerle arkadaşlık etme! Onların kitâblarını, gazetelerini okuma! Radyolarını, televizyonlarını evine sokma! Sözüünü dinleyenlere, **(Emr-i ma'rûf)** yap! Ya'nî, güler yüzle, tatlı dil ile nasîhat eyle! Kimse ile münâkaşa etme! Güzel ahlâkın ile, islâm dîninin şânını, şerefini herkese göster!

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", birinci cildde diyor ki, (Sev'eteyn, ya'nî kabul ve dübür, dört mezhebde de galîz ya'nî kaba avretdir. Bunları örtmek sözbirliği ile farzdır. Örtmeğe ehemmiyyet vermeyen kâfir olur. Dizi açık olan erkeğe, bunu örtmesi için, Emr-i ma'rûf yapılır. Ya'nî, tatlı sözle nasîhat edilir. İnâd ederse, susulur. Uylukları açık olan inâd ederse, sert söylenir. Sev'eteyni açık olan, inâd ederse, hâkime söyleyerek, zor ile [döğerek, habs ederek] ördürülür. Başka erkeğin avret yerine bakmanın günâhı da bu sıra ile artar.) Kadınların, ellerinden ve yüzlerinden başka, bütün vücûdlarını, bacaklarını, kollarını, saçlarını yabancı erkeklere ve kâfir kadınlara göstermemeleri dört mezhebde de farzdır. Şâfi'îde, yüzlerini de göstermemeleri farzdır. Kendileri ve babaları veyâ kocaları buna ehemmiyyet vermezse, kâfir olurlar. Oğlanların, baldırları, bacakları açık, kızların da, başları, kolları açık oyun oynamaları ve bunları seyr etmek, büyük günâhdır. Müslimân, serbest zemânlarını oyun ile, fâidesiz şeylerle ziyân etmemeli, ilm öğrenmekle, nemâz kılmakla kıymetlendirmelidir. **(Kimyâ-i se'âdet)**de diyor ki, (Kadınların, kızların, başı, saçı, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları harâm olduğu gibi, ince, süslü, dar, hoş kokulu elbise ile örtülü çıkmaları da harâmdır. Böyle çıkmalarına izn veren, râzı olan, beğenen anası, babası, zevci ve kardeşi de, onun günâhına ve azâbına ortak olurlar.) Ya'nî, Cehennemde birlikde yanacaklardır. Eğer tevbe ederlerse, afv olunur, yakılmazlar. Allahü teâlâ tevbe edenleri sever. Kadınların örtünmeleri, **(Fâideli Bilgiler)**de 284 de uzun yazılıdır.

ZEVCÂT VE GAZEVÂT-İ PEYGAMBERÎ

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” kırk yaşında iken Ceb-râîl ismindeki melek gelerek, Peygamber olduğunu kendisine bildirdi. Bu da, Peygamber olduğunu, üç sene sonra, Mekke şehrinde i’lân eyledi. Bu seneye **(Bî’set)** senesi denir. Yirmiyedi kerre cihâd yaptı. Dokuzunda er olarak hücum etdi. Onsekizinde başkumandan oldu. Dört erkek, dört kız evlâdı, onbir zevcesi, oniki amcası, altı halası vardı. Yirmibeş yaşında Hadîcetül-kübrâyı nikâh eyledi. Elli yaşında iken, Hadîcetül-kübrânın vefâtından bir sene sonra, Allahü teâlânın emri ile, Ebû Bekrin “radıyallahü anh” kızı Âişeyi nikâh etdi. 63 yaşında iken, Medîne’de, onun, mescide bitişik olan odasında vefât etdi. Bu odaya defn edildi. Ebû Bekr ile Ömer “radıyallahü anhümâ” de bu odadadır. Mescid genişletilirken, oda mescidin içine alındı. Mekke’deki Kureyş kâfirlerinin reîsi olan Ebû Süfyân bin Harbin kızı Ümm-i Habîbeyi, yedinci senede nikâh etdi. Ebû Süfyân, Mu’âviyenin “radıyallahü anh” babasıdır. Mekkenin fethinde îmân etdi. Üçüncü senede Ömerin “radıyallahü anh” kızı Hafsayı nikâh etdi. Hicretin beşinci senesinde Benî Mustalak kabîlesinden esîrler arasındaki ve reîslerinin kızı Cüveyriyeyi satın alıp, âzâd ederek, nikâh etdi. Ümm-i Seleme, Sevde, Zeyneb bint-i Huzeyme, Meymûne ve Safiyyeyi “radıyallahü teâlâ anhünne” dînî sebebler ile nikâh etdi. Halasının kızı Zeyneb ile nikâhını Allahü teâlâ yaptı.

Ceb-râîl aleyhisselâm yirmidörtbin kerre gelmiştir. Elliiki yaşında mi’râca çıkarıldı. Elliüç yaşında, Mekke’den Medîneye hicret eyledi. Sevr dağındaki mağarada Ebû Bekrle üç gece kalıp, pazar-tesi gecesi yola çıkdılar. Bir hafta yolculukla, Eylûlün yirminci pazartesi günü Medînenin Kubâ köyüne geldiler. Cum’a günü Medîneye girdiler.

Hicretin ikinci senesinde, Ramezân ayında Cum’a günü Bedr gazâsı oldu. İslâm ordusu üçyüzonüç nefer olup, bunlardan sekizi başka yerlerde vazîfeli idi. Kureyşliler bin kişi idi. Onüç sahâbî şehîd oldu. Ebû Cehl ve yetmiş kâfir öldürüldü.

Hicretin üçüncü senesinde, şevvâl ayında Uhud gazâsı oldu. İslâm askeri yediyüz kişi, kâfir ordusu üçbin kişi idi. Eshâb-ı kirâmdan yetmiş kişi şehîd oldu. Uhud gazâsından dört ay sonra, Necd halkına, islâma da’vet için yetmiş genç gönderildi. **(Bî’ri Me’ûne)** denilen yerde hücum edip, iki sahâbî hâriç hepsini şehîd etdiler.

Hicretin beşinci senesinde Hendek gazâsı oldu. Kâfirler onbin kişi, müslimânlar üçbin kişi idi. Medîneyi muhâsara etdiler. Müslimânlar Medîne çevresine hendek kazmış idi. Yedinci senedeki Hayber gazâsından bir sene evvel Hudeybiyede (**Bî'at-ür-rıdvân**) yapıldı. (**Mûte gazâsı**) Rûm kayseri Herakliyüs ile yapılan cihâddır. Müslimânlar üçbin kişi idi. Rûm ordusu yüz bin kişi idi. Ca'fer Tayyâr “radiyallahü anı” bu muhârebeye şehîd oldu. Hâlid bin Velîd muhârebeyi kazandı. Sekizinci senede Mekke feth edildi. **Huneyn**, meşhûr büyük gazâdır. Zafer ile netîcelendi. **Hayber**, yehûdîlerin meşhûr kal'asıdır. Resûlullah, hazret-i Alîyi göndererek feth olundu. Resûlullah, burada zehirli yemek ikrâm etdiler, yime-di. Bir gazâdan dönüşde hazret-i Âişeye cirkin iftirâ yapıldı. Resûlullah çok üzüldü. Âyet-i kerîme gelerek, iftirânın yalan olduğu anlaşıldı. Tâif zaferi de meşhûrdur.

***Se'âdet istersen eğer, ey civân,
sarıl islâmiyyete, yavrum her zemân.***

***Farz ve vâcib, sünnetü mendûbunu,
emr-i bilma'rûfunu, mecmû'unu.***

***Dâimâ icrâ edip, terk eyleme,
bu küçükdür, bu büyükdür söyleme.***

***Hem mekrûh ve harâmdan kaçınmak gerek,
hele kul hakkına çok dikkat gerek.***

***Ehl-i sünnet olandan öğren hemân,
âmil ol ilminle, fevtetme zemân.***

ÎMÂNIN TAFSÎLİNE DÂİR

Îmânın tafsîli onikidir: Rabbim, Allahü teâlâdır. Delîlim Bekara sûresindeki yüzaltmışüçüncü âyet-i kerîmedir. Nebîm, hazret-i Muhammed “aleyhisselâm”dır. Delîlim, Feth sûresindeki yirmise-kiz ve yirmidokuzuncu âyet-i kerîmelerdir. Dînîm, dîn-i islâmdır. Delîlim, Allahü teâlânın Âl-i İmrân sûresindeki ondokuzuncu âyet-i kerîmesidir. Kitâbım, Kur'ân-ı azîm-üş-şândır. Delîlim, Bekara sûresinin ikinci âyet-i kerîmesidir. Kiblem, Kâbe-i şerîfidir. Delîlim, Bekara sûresinin yüzkırdördüncü âyetidir.

İ'tikâdda mezhebim, (**Ehl-i sünnet vel-cemâ'at**)dır. Delîlim, En'am sûresinin yüzelliüçüncü âyet-i kerîmesidir.

Zürriyyetim, hazret-i Âdem zürriyyetindenim. Delîlim A'râf sûresindeki yüzyetmişikinci âyet-i kerîmesidir.

Milletim, millet-i islâmdır. Delîlim, Allahü teâlânın Hac sûresindeki yetmişsekizinci âyet-i kerîmesidir.

Ümmet-i Muhammeddenim. Delîlim, Allahü teâlânın Âl-i imrân sûresindeki yüzonuncu âyet-i kerîmesidir.

Mü'minim hakkan. Delîlim, Enfâl sûresindeki dördüncü âyet-i kerîmesidir. El-hamdülillahi alet-tevfîkîhi vestağfirullahe min külli taksîrin.

Beş sebep ile, ilm amelden efaldır. Zîrâ ilm metbûdur, amel ise ona tâbîdir. İlm, lâzımdır, amel ise, melzûmdur. İlm, yalnız olduğu hâlde nef' verebilir, amel ise, ilmsiz nef' veremez.

İlm akıldan efaldır. Zîrâ, kadîmdır, akl ise hâdisdir.

İnsanın zîneti, ihlâs ileidir. İhlâsın zîneti, îmân ileidir. Îmânın zîneti, Cennet ileidir. Cennetin zîneti, hûrîler ve gılmanlar ileidir. Ve cemâlullahı müşâhede ileidir.

Ve dahî, amel îmandan cüz' olsaydı, âdetli kadınlara vakt nemâzı bağışlanmazdı. Zîrâ, îmân bağışlanmaz.

Ömründe bir kerre şehâdet getirmek, farzdır. Bunun delîli, Muhammed sûresindeki ondokuzuncu âyet-i kerîmedir.

Kelime-i şehâdet getirmenin dört şartı vardır: Dil ile söylerken, kalb hâzır olmak. Ma'nâsını bilmek. Hulûs-i kalb ile söylemek. Ta'zîm ile söylemek.

Şehâdet getirmenin yüzotuz kadar fâidesi vardır. Ammâ dört şeyden biri bulunursa, fâidesi yokdur. O dört şey: Şirk, şek, teşbîh, ta'tildir. Şirk, Allahü azîm-üş-şânın zâtında birşeyi ortak koşmağa denir. Şek, dinde meks etmeğe (durmağa, tevakkuf etmeğe), teşbîh -vehmen- Allahü teâlâyı bir mahlûka benzetmeğe, ta'til, (Allah âleme karışmaz, her şey vakti geldikde, kendi tabiatıyla olur) demeğe denir.

Ve dahî, yüzotuz fâidenin, otuzu bu mahalde zikr olunmuşdur: Otuzdan beşi, dünyâda ve beşi, ölürlen ve beşi, kabrde ve beşi, arasâtta ve beşi, Cehennemde ve beşi, Cennettedir. Ammâ dünyâda olan beş fâide:

- 1- Adı güzel çağrılır.
- 2- Ahkâm-ı islâmiyye kendisine farz olur.
- 3- Boynu kılıncdan kurtulur.
- 4- Allahü azîm-üş-şân, ondan râzı olur.
- 5- Cümle mü'minler, ona muhabbet eder.

Ölürlen olan beş fâide:

- 1- Azrâil "aleyhisselâm" ona güzel sûretde gelir.
- 2- Yağdan kıl çeker gibi, rûhunu alır.

3- Cennet kokuları gelir.

4- İlliyyîne çıkar, müjdedi melekler gelir.

5- Merhabâ yâ mü'min! Sen Cennetliksin denir.

Kabrde olan beş fâide:

1- Kabri geniş olur.

2- Münker ve nekir güzel sûretde gelir.

3- Bir melek ona bilmediğini ta'lîm eder.

4- Allahü azîm-üş-şân bilmediğini hâtırına getirir.

5- Cennetdeki makâmını görür.

Arasâtta olan beş fâide:

1- Süûl ve hisâbı âsân olur.

2- Kitâbı sağından verilir.

3- Mizânda sevâbı ağır gelir.

4- Arş-ı rahmân altında gölgelenir.

5- Sırâtı yıldırım gibi geçer.

Cehennemde olan beş fâide:

1- Cehenneme girerse, Cehennem ehli gibi, gözleri gök olmaz.

2- Şeytânı ile çatışmaz.

3- Elleri ateşden kelepçe, boğazına zincir vurulmaz.

4- Hamîm suyundan içirilmez.

5- Ebedî Cehennemde kalmaz.

Cennetde olan beş fâide:

1- Cümle melekler ona selâm verir.

2- Sıddîklar ile refik olur.

3- Ebedî Cennetde kalır.

4- Allahü teâlâ ondan râzı olur.

5- Allahü teâlânın didârını görür.

[Kâdî-zâde Ahmed efendi (**Ferâid-ül-fevâid**) ismindeki (**Âmentü şerhi**) kitabında diyor ki: Cehennem yedi tabakadır. Bir-birinin altındadırlar. Her tabakanın ateşi, üstündekilerden dahâ şiddetlidir. Günâhı afv edilmemiş olan mü'minler birinci tabakada, günâhları mikdârı yanıp, sonra Cehennemden çıkarılarak, Cennete götürüleceklerdir. Diğer altı tabakada çeşidli kâfirler sonsuz yanacaklardır. Azâbı en şiddetli olan yedinci tabakasında münâfıklar yanacaktır. Bunlar, dilleri ile islâmiyeti medh edip, övüp, kalbleri ile inanmıyan iki yüzlü kâfirlerdir. Kâfirler yanıp kül olunca, tekrâr yaratılarak, tekrâr yanacaklar, sonsuz olarak böyle yanacaklardır. Cennet ve Cehennem şimdi mevcûddur.

Ba'zı âlimlere göre, Cehennemin nerde olduğu ma'lûm değildir. Ba'zılarına göre, yedi kat yerin altındadır. Bu sözleri, Erd küresi-nin içinde olmadığını göstermekdedir. Erd küresi, güneş ve bütün yıldızlar birinci semâ [gök] içinde olduklarına göre, yeryüzünün neresinde olursak olalım, yedi kat yerin altında semâ vardır. Cehennemin, yedi kat semâdan birisinde bulunduğu anlaşılmaktadır.]

KÜFRE SEBEB OLAN ŞEYLER

Küfr [Allaha düşman olmak] üç nev'dir: Küfr-i inâdî, küfr-i cehlî, küfr-i hükmi.

Küfr-i inâdî, Ebû Cehl ve Fir'avn ve Nemrûd ve Şeddâd küfrü gibi, dîni, îmânı bilerek, inanmamak olup, bunlar Cehennemlikdir demek câizdir.

Küfr-i cehlî, kâfirlerin avâmına, bu dînin hak olduğunu bilir ve ezân-ı Muhammedî okunur iken, iştirler de, gel müslimân ol, desen, biz atamızdan ve anamızdan böyle bulduk, böyle gideriz, derler.

Küfr-i hükmi, ta'zîm olunacak yerde tahkîr ve tahkîr olunacak yerde, ta'zîm etmektir.

Allahü azîm-üş-şânın Evliyâsını ve Enbiyâsını ve Ulemâsını, bunların sözlerini ve fıkıh kitâblarını ve fetvâları ta'zîm edecek iken tahkîr ederse, o dahî küfrdür. Kâfirlerin dîni âyinlerini beğenmek ve zarûret yok iken zünnâr kuşanmak ve papaslara mahsûs olan başlık, salib [birbirine dik çakılmış iki çubuk, haç] gibi küfr âlâmetlerini kullanmak. Ve bunlara, muhabbet, küfrdür.

Küfrün yedi zararı vardır: Dîni ve nikâhı giderir. O kimsenin boğazladığı yinmez. Halâli ile ettiği, zinâ olur. O kimseyi öldürmek vâcib olur. Cennet ondan uzaklaşır. Cehennem ona yakındır. O hâlide ölürse nemâzı kılınmaz.

Rızâsı ile, filân şey, filân kimsededir, yâhud yokdur, kâfir olayım, cühûd [ya'nî yehûdî] olayım diye, yemîn eylemiş olsa, o şey, o kimsede olsun veya olmasın, o kimse, kendi rızâsı ile küfre varmıştır. İmânının ve nikâhının tecdîdi lâzımdır.

Zinâ, fâiz, yalan gibi her dinde harâm olan bir şey için, halâl olaydı da, ben dahî, işleseydim, diye temennî eder ise, bu dahî küfrdür.

Peygamberlere “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” inandım, ammâ Adem “aleyhisselâm” Peygamber midir, bilmiyorum dese, kâfir olur. Hazret-i Muhammed “aleyhisselâm”ın âhır zemân Peygamberi olduğunu bilmeyen kâfir olur.

Bir kimse, Peygamberlerin “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”

dediği doğru ise, biz kurtulduk demiş olsa, kâfir olur, demişlerdir. Birgivî merhûm buyurur ki: (Bu sözü şübhe yolu ile söylerse küfrdür. Eğer ilzâm tarîkiyle söylerse küfr değildir.)

Bir kimseye, gel nemâz kıl deseler, o dahî, kılmam dese, kâfir olur, demişler. Ammâ murâdı, senin sözünle kılmam, Allah emri ile kılarım dese kâfir olmaz.

Bir kimseye, sakalını bir tutamdan kısa yapma veya bir tutamdan fazlasını kes ve tırnaklarını kes, zîrâ, Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” sünnetidir deseler, o da kesmem dese, kâfir olur. Sâir sünnetler dahî böyledir. Husûsiyle, sünnet olduğu ma’rûf ve sübûtü, tevâtür ile sâbit ola. Misvâk gibi. Birgivî merhûm buyurur ki: Bu sözü, sünnetliğini inkâr tarîkiyle dese, küfrdür. Murâdı, senin emrinle işlemem, Resûlullahın sünneti olduğu için işlerim dese, küfr değildir.

[Yûsüf Kardâvî (**El-halâl-ü vel-harâm-ü fil-İslâm**) kitâbının, dördüncü baskısının, seksenbirinci sahîfesinde diyor ki: (**Buhârî**)deki hadîs-i şerîfde, (**Müşriklere muhâlefet ediniz! Sakalınızı uzatınız! Bıyığınızı kısaltınız!**) buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, sakalı kazımağı ve bir tutamdan kısa yapmağı men’ etmektedir. Ateşe tapanlar, sakallarını kesiyor. Kazıyanları da oluyordu. Hadîs-i şerîfde, bunlara muhâlefet etmemiz emr olundu. Fıkh âlimlerinin ba’zısı bu hadîs-i şerîf, sakal uzatmanın vâcib olduğunu, sakal kazımanın harâm olduğunu gösteriyor dedi. Bunlar arasında İbni Teymiyye, sakalı kesmeğe karşı pek şiddetli yazmaktadır. Ba’zı âlimler ise, sakal uzatmanın âdet olduğunu, ibâdet olmadığını bildirdi. Feth kitâbı, İyâddan alarak, [özsüz] sakal kazımanın mekrûh olduğunu yazmaktadır. Doğrusu da budur. Bu hadîs-i şerîf, sakal uzatmanın vâcib olduğunu gösteriyor denilemez. Çünkü, (**Buhârî**)de yazılı hadîs-i şerîfde, (**Yehûdîler ve hristiyanlar** [saçlarını, sakallarını] **boyamıyorlar. Siz onlara muhâlefet ediniz!**). Ya’nî, siz boyayınız buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, saç sakal boyamanın vâcib olduğunu göstermiyor. Müstehab olduğunu gösteriyor. Çünkü, Eshâb-ı kirâmın bir kısmı boyadı. Çoğu boyamadı. Vâcib olsaydı hepsi boyardı. Sakal uzatmağı emr eden hadîs-i şerîf de böyle olup, sakal uzatmanın vâcib olduğunu değil, müstehab olduğunu bildirmektedir. İslâm âlimlerinden hiç birinin sakalını kazıdığı haber verilmedi. Çünkü, onların zemanlarında sakal bırakmak âdet idi. [Müslimânların âdetine uymamak, şöhet olur. Mekerûh olur. Fitneye sebep olursa, harâm olur.] Kardâviden terceme temâm oldu. Kardâvî, kitâbının önsözünde, dört mezhebin fıkh bilgilerini birbirlerine karıştırdığını, tek bir mezhebi taklîd etmenin uygun olmadığını yazıyor. Böy-

lece, Ehl-i sünnet âlimlerinin yolundan ayrılıyor. Ehl-i sünnet âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ”, her müslimânın dört mezhebden birini taklîd etmesi lâzım olduğunu, mezhepleri karışdıranın mezhebsiz hattâ zındık olacağını bildiriyorlar. Bununla berâber, Kardâvînin sakal hakkındaki yazısı, hanefî mezhebinin reyini açıkladığı için, vesîka olarak alınması uygun görüldü. Abdülhak-ı Dehlevî hazretleri, **(Eşî’at-ül-leme’ât)**ın üçüncü cildinde diyor ki: (İslâm âlimleri, saç, sakal boyamakda, bulundukları yerin âdetine uymuşlardır. Çünkü, [câiz olan, mubâh olan işlerde], bulunduğu yerin âdetine uymamak, şöhrete sebep olur. Bu ise, mekrûhdur). Muhammed Hâdimî “rahime-hullahü teâlâ” **(Berîka)** kitabında diyor ki, (Hadîs-i şerîfde, **(Bıyığı kısa, sakalı uzun yapınız!)** buyruldu. Bunun için, sakalı kazımak, kesmek ve sünnet mikdârından kısa yapmak men’ olundu. Sakalı bir kabza, bir tutam uzatmak sünnetdir. Sakalı bir kabzadan kısa yapmak câiz değildir. Bir kabzadan fazlasını kesmek de sünnetdir). Bir kabza, dudak kenârından, dört parmak eni kadar uzun olmak demektir. Sünnet olan, hattâ mubâh olan şeyi sultân emr edince, bunu yapmak vâcib olur. Sultânın ve bütün müslimânların yapması, emr demektir. Böyle yerlerde sakalı bir tutam uzatmak vâcib olur. Bir tutamdan kısa yapmak veyâ kazımak, vâcibi terk etmek olur. Tahrimen mekrûh olur. Bunun, câmi’de imâm olması câiz olmaz. Fekat, Dâr-ül-harbede bulunan veyâ zulm görmemek, nafakadan olmamak yâhud emr-i ma’rûf yapabilmek, müslimânlara ve islâmiyyete hizmet edebilmek, dînini, nâmûsunu koruyabilmek için sakalını kazımak câiz hattâ lâzım olur. Özsüz olarak kısaltmak ve kazımak mekrûh olur. Bir tutamdan kısa sakal bırakarak, böylece sünneti yaptığına inanmak, bid’at olur. Sünneti değiştirmek olur. Böyle bid’at işlemek, adam öldürmekden dahâ büyük günâh olur.]

Bir kız ile bir oğlan, âkıl ve bâliğ olsalar ve onları nikâh etseler ve onlara, îmânın sıfatlarını sorduklarında, bilmeseler, onlar müslimân değildir. Onlara îmân edilecek şeyleri öğretip, sonra nikâhlarını yeniden kıyarlar ise, nikâhları sahîh olur. Ellidört farz bölüme bakınız!

Bir kimse bıyıklarını kırkıldıkda, yanındaki, bir şeye yaramadı dese, o diyenin küfründen korkulur. Zîrâ, bıyıkları kısaltmak sünnetdir. Sünneti hafîf görmüş olur.

Bir kimse, -başdan ayağa- harîr giyinse, başka birisi bu hâline, mubârek olsun dese, küfründen korkulur.

Bir kimse, kibleye karşı ayağını uzatıp yatmak veyâ tükürmek veyâ kibleye karşı bevl etmek gibi bir mekrûhu işlese, o kimse-

ye bu yaptıkların mekrûhdur, işleme deseler, o âdem, ona, her günâhımız bu kadar olsa dese, küfüründen korkulur. Ya'nî, mekrûhu önemsiz bir şey saydığı için.

Ve dahî, bir kimsenin hizmetkârı, kapıdan içeriye girse, efendisine selâm verse, efendisinin yanında bir kimse olsa da, sus edersiz, efendisine selâm vermek olur mu? dese, o diyen kimse, kâfir olur. Ammâ murâdî, müâşeret âdâbını öğretmek ise ve selâmı kalben vermek gerekdi, demek ise, küfr olmaması zâhirdir.

Bir kimse, birinin gıyâbında bir şey söylese, yanındaki de, gîbet etme dese, buna karşı o kimse de, bu bir şey midir dese, kâfir olur demişler. Bu hareketiyle, harâmı istihsân ettiği, kötülemediği için.

Bir kimse, Allahü teâlâ, bana Cennet verirse sensiz Cennete girmem dese, yâhud filân ile Cennete girmeğe emr olunsam, girmem, yâhud Allahü teâlâ bana, Cennet verse, istemem, lâkin didârını görmek dilerim dese, bu sözler, küfrdür demişler. Bir kimse, îmân artar ve eksilir dese, küfrdür, demişler. Birgivî buyuruyor ki: **(Mü'menün bih)** i'tibâriyle, artar ve eksilir dese, küfrdür. Ammâ, yakîn ve kuvvet-i sıdk i'tibâriyle olursa, küfr değildir. Zîrâ müctehidlerden bir çok kimseler, îmânın ziyâde ve noksanına kâillerdir.

Bir kimse, kible ikidir, biri Kâ'be ve biri Kudüsdür, dese, küfrdür, demişler. Birgivî buyurur ki: Şimdiki hâlde ikidir dese küfrdür. Ammâ Beyt-i mukaddes kible idi. Sonra, kible Kâ'be oldu dese, küfr değildir.

Bir kimse, bir âlime buğz etse veyâ söğse, bu yaptığı sebebsiz ise, o kimsenin küfüründen korkulur.

Bir kimse, kâfirlerin ibâdetleri, islâmiyyete uymıyan işleri güzeldir dese ve böyle i'tikâd etse küfrdür.

Bir kimse, ta'âm yirken konuşmamak mecûsîlerin iyi âdetlerindendir dese, yâhud âdetli ve lohusa hâlinde, avretle yatmamak, mecûsîlerin iyi şeylerindendir, dese, o kişi kâfir olur, demişler.

Bir kimse, bir kişiye, sen mü'min misin? dese, o dahî, inşâallah dese ve te'vîle kâdir olmasa, küfrdür.

Bir kimse, evlâdı ölen kimseye, Allahü teâlâyâ senin oğlun gerek idi, dese, kâfir olur, demişler.

Bir avret, beline bir kara ip bağlasa, bu nedir? deseler, zünnârdır dese, kâfir olur, erine harâm olur.

Bir kişi, harâm ta'âm yidikde, Bismillah dese, kâfir olur demişler. Birgivî hazretleri buyurur ki: (Bu fakîrin anladığı, harâm li-aynihî olursa [hamr gibi, murdâr, ölmüş hayvân eti gibi ve o hay-

vânın yağı gibi] kâfir olur. Ammâ harâm li-aynihî olduğunu bilmek gerektir. Böylece, ismullahı hafifletmiş olur. Zîrâ, bunların kendileri harâmdır. İmâmlarımızdan mervîdir ki, bir kimse, ta'âm gasbedip yirken; Bismillah dese, kâfir olmaz. Çünkü, ta'âmın kendisi harâm değildir. Gasb harâmdır). Bir kişi, bir gayriye, beddûa ederek, Allahü teâlâ, senin canını küfrle alsın dese, kâfir olmasında ulemâ ihtilâf etdiler. Aslı budur ki, kendinin küfrüne râzı olmak, -ittifakla- küfrdür. Ammâ, gayrin küfrüne rızâ, ba'zıları indinde, o dahî küfr ise de, ba'zılar indinde, -istihsânen rızâ ise- küfrdür. Ammâ, zulm ve fiskdan ötürü, -azâbı dâim ve şedîd olsun- diye, rızâ ise, küfr değildir. Birgivî “rahime-hullahü teâlâ” buyurur ki: (Bu kavli esah anlarız. Zîrâ, Kur'ân-ı azîmde, hazret-i Mûsâ “aley-hisselâm”ın kıssasında, buna delîl vardır).

Bir kimse, -Allahü teâlâ bilir- filân işi işlemedim dese, hâlbuki, o işi işlediğini bilse, kâfir olur. Hak teâlâ hazretlerine cehl-i mürekkeb isnâd etmiş olur.

Bir kimse, bir avreti [şâhidsiz] nikâh etse, o er ile avret, Allahü teâlâ ve Peygamber şâhidimizdir deseler, her ikisi kâfir olur. Zîrâ, Peygamberimiz “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” diri iken gaybı bilmezdi. Gaybı bilir demek, küfr olur.

Ben çalınanları ve gayb olanları bilirim dese, söyleyen ve inanan kâfir olur. Bana cin haber veriyor dese, yine kâfir olur. Peygamberler ve cinnîler dahî gaybı bilmezler. Gaybı, ancak Allahü teâlâ bilir ve Onun bildirdikleri bilir.

Bir kimse, Allahü teâlâyâ and içmek dilese, bir âhar kimse dahî, ben senin, Allahü teâlâyâ and içtiğini istemem. Talâka ve itâka veyâ şeref, nâmûsa and etmeni dilerim dese, kâfir olur, demişlerdir.

Bir kimse, bir kişiye, senin dîdârın bana can alıcı gibidir dese, kâfir olur demişler. Zîrâ, can alıcı, bir ulu melektir.

Bir kimse, nemâz kılmamak hoş işdir dese, kâfir olur. Bir kimse, bir kişiye gel nemâz kıl dese, o dahî bana nemâz kılmak zor işdir dese, kâfir olur demişler.

Allahü teâlâ, gökde benim şâhidimdir dese, kâfir olur. Zîrâ Allahü teâlâyâ, mekân isnâd etmiş olur. Allahü teâlâ, mekândan berîdir. [Allah baba diyen de kâfir olur.]

Bir kimse; Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” yemek yidikden sonra mubârek parmağını yalardı dese, bir başkası, bu iş terbiyesizliktir dese, kâfir olur.

Rızık Allahdandır. Lâkin kuldanda hareket gerektir dese, bu söz şirktir. Zîrâ kulun hareketi de Allahdandır.

Nasrânî olmak, yehûdî olmakdan, [Amerikan kâfiri olmak, komünist olmakdan] hayırlıdır dese, kâfir olur. Yehûdî, nasrânîden [komünist] hristiyandan şerlidir, dahâ fenâdır demelidir.

Kâfir olmak, hıyânet etmekden yeğdir dese, kâfir olur.

Harâmdan sadaka verse ve sevâb umsa, alan fakîr dahî, harâmdan olduğunu bilerek, Allah kabûl etsin dese ve veren dahî, âmîn dese, ikisi de kâfir olur.

İlm meclisinde ne işim var, yâhud âlimlerin dediğini işlemeğ kim kâdir olur dese veyâ fetvâyı, yere atsa ve din adamlarının sözü neye yarar dese, kâfir olur.

Hasmına şer'a gidelim dese, polis götürmeyince gitmem yâhud islâmiyeti ben ne bileyim dese, kâfir olur.

Bir kimse, küfr söylese, bir kişi dahî gülse, gülen dahî kâfir olur. Gülmesi, zarûrî olursa, küfr değildir.

Bir kimse Allahdan hâlî [boş] yer yok dese veyâ Allahü teâlâ gökdedir dese, kâfir olur demişler.

Bir kimse, meşâyihin ervâhı hep hâzırdır, bilirler dese kâfir olur. Hâzır olur dese, küfr olmaz.

İslâmiyeti bilmem veyâ istemem dese, kâfir olur.

Bir kimse, Âdem “aleyhisselâm” buğday yimese idi, biz şakî olmazdık dese, kâfir olur. Ammâ biz dünyâda olmazdık dese, küfründe ihtilâf etmişlerdir.

Âdem “aleyhisselâm” bez dokurdu dese, birisi dahî, öyle ise, biz, çulhacı oğlanları imişiz dese, kâfir olur.

Bir kişi, küçük günâh işlese, birisi ona tevbe et dese, o dahî, ne işledim ki tevbe edeyim dese, kâfir olur.

Biri diğerine, gel islâm âlimine gidelim veyâ fık, ilmi-hâl kitâbını okuyup öğrenelim dese, o dahî, ben ilmi ne yapayım dese, kâfir olur. Zîrâ, ilmi istihfâfdır. Tefsîr ve fık kitâblarına hakâret eden, bunları beğenmeyen, kötülüyen kimse kâfir olur. Dört mezhebdan birinin âlimlerinin yazmış oldukları bu kıymetli kitâblara saldıran azgın kâfirlere (fen yobazı) ve (zındık) denir.

Bir kimseye, kimin zürriyetindensin? Kimin milletindensin? İ'tikâdda mezhebinin imâmı kimdir? Amelde mezhebinin imâmı kimdir diye sül etseler, bilmese, kâfir olur.

Bir harâm-ı kat'iyye -hamr, hınzır eti gibi- halâldir dese veyâ halâl-i kat'iyye, harâmdır dese, kâfir olur demişler. [Tütüne harâm demek tehlikelidir.]

Cemî' edyânda harâm olan, halâl edilmesi hikmete muhâlif olan birşeyin halâl olmasını arzû etmek küfrdür. Zinâ ve livâta ve

karnı doyduktan sonra ta'âm yemek ve fâiz almak veyâ fâiz vermek gibi. Şerâbın halâl olmasını temennî küfr değildir. Çünkü şerâb her dinde harâm değildi. Kur'ân-ı azîm-üş-şânı, lâf ve latîfe arasında isti'mâl etmek küfrdür. Yahyâ adlı kimseye, **(Yâ Yahyâ! huz-il-kitâbe)** dese kâfir olur. Kur'ân-ı kerîmle alay etmiş olur. Çalgı, oyun, şarkı arasında Kur'ân okumak da böyledir.

Şimdi geldim Bismillâhi dese, âfâtdır. Birşeyi çok görse **(Mâ halakallah)** dese, ma'nâsını bilmeseyse kâfir olur.

Bir kimse, şimdi sana sövmem, sövmenin adını günâh koymuşlar, dese, âfâtdır.

Bir kimse, Ceb râîl buzağısı gibi cıvılcıplak olmuşsun dese, âfâtdır. Melekle alay etmek olur.

Bir kimse, Allahü tebâreke ve teâlâdan gayri eşyâya yemîn etse, harâmdır. Harâmı işliyen, mürted ve kâfir olmaz. Meğer (Man-sûsun aleyh) olan harâma halâl dese, kâfir olur.

Ve dahî, oğlunun başı için veyâ başım için kelimelerine, yemîn billahi atf etse, meselâ, vallahî oğlumun başı için dese, küfr olmasından korkulur.

AHKÂM-I İSLÂMÎYYE

İslâm dîninin bildirdiği emrlere ve yasaklara **(Ahkâm-ı islâmiyye)** veyâ **(İslâmiyyet)** denir. Ahkâm-ı islâmiyye sekizdir: **Farz, vâcib, sünnet, müstehab, mubâh, harâm, mekrûh, müfsid.**

Farz odur ki, onu Allahü azîm-üş-şân buyurmuş ola. Ve buyurduğu şübhesiz delîl ile, belli olmuş ola. Ya'nî âyet-i kerîmeden açıkça anlaşılmış ola. İnanmıyan, ehemmiyyet vermıyen kâfir ola. İmân, Kur'ân, abdest almak, nemâz kılmak, oruc tutmak, zekât vermek, hacca gitmek, cünüblükden gusl etmek [ya'nî boy abdesti almak] gibi.

Farz dahî üç nev'dir: Farz-ı dâim, farz-ı muvakkat, farz-ı alel-kifâye. Farz-ı dâim **(âmentü billâhi)**yi sonuna kadar ezberleyip ve ma'nâsını bilip ve inanıp, dâimî i'tikâd etmeğe derler. Farz-ı muvakkat, amelin vakti geldikde, işlediğimiz farz olan amellere derler. Beş vakt nemâz kılmak ve Ramezân-ı şerîf ayında oruc tutmak ve san'atine ve ticâretine lâzım olan din ve fen bilgilerini öğrenmek gibi. Farz-ı alel-kifâye, onu, elli kişiden veyâ yüz kişiden biri işlese, sairlerden sâkıt olur. Verilen selâmın cevâbını söylemek gibi. Ve cenâze nemâzı kılmak ve cenâzeyi gasl etmek gibi, sarf ve nahv okumak ve hâfız olmak ve vücuh ilmini öğrenmek ve san'atine, ticâretine lâzım olandan ziyâde din ve fen bilgilerini öğrenmek gibi.

Ve dahî, bir farz içinde, beş farz vardır. Bu farzlar, ilm-i farz,

amel-i farz, mikdâr-ı farz, i'tikâd-ı farz, ihlâs-ı farz, inkâr-ı farzdır. İnkâr-ı farz küfrdür.

Vâcib odur ki, onu Allahü azîm-üş-şân buyurmuş ola. Buyurduğu, şübheli delîl ile belli olmuş ola. Vâcib olduğuna inanmayan, kâfir olmaz. Lâkin, işlemeyen, Cehennem azâbına lâıyk olur. Meselâ, vitr nemâzında, kunût düâsını okumak ve hâcî bayramında kurban kesmek ve Ramezân-ı şerîf bayramında fitra vermek ve secde âyeti okununca, **(Secde-i tilâvet)** yapmak gibi. Vâcib içinde, dört vâcib ve bir farz vardır. İlmi vâcib, ameli vâcib, mikdârı vâcib, i'tikâdı vâcib, ihlâsı farz. Farzın ve vâcibin riyâsı harâmdır.

Ve dahî sünnet, onu, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretleri, bir kerre veyâ iki kerre terk etmiş ola. Terk edene, azâb olmaz. Lâkin, özrsüz ve devâmlı terk eden, itâba ve sevâbından mahrûm olmağa lâıyk olur. Meselâ, misvâk isti'mâl etmek ve ezân ve ikâmet ve cemâ'at ile nemâz kılmak ve evlendiği gece ta'âm yidirmek ve çocuğunu sünnet ettirmek gibi. Sünnet dahî üç nev'dir: Sünnet-i müekkede, sünnet-i gayr-ı müekkede, sünnet-i alel-kifâye.

Sünnet-i müekkede olanlar, sabâh nemâzının sünneti ve öğle nemâzının evvel ve son sünnetleri ve akşam nemâzının sünneti ve yatsı nemâzının son sünneti gibi. Bunlar, sünnet-i müekkededir. Sabâh nemâzının sünnetine vâcib diyen âlimler de vardır. Bu sünnetler aslâ özrsüz terk olunmaz. Beğenmiyen kâfir olur.

Sünnet-i gayr-ı müekkede olanlar, ikindinin sünneti ve yatsı nemâzının evvel sünneti. Bunlar çok kerre terk olunursa, bir şey lâzım gelmez. Özrsüz olarak büsbütün terk olunursa, itâba ve şefâ'atden mahrûm olmağa sebep olur.

[(Halebî)]de ve **(Kudûrî)**de diyor ki, ibâdetler, **(Ferâiz)** ve **(Fedâil)** olmak üzere ikiye ayrılır. Farz ve vâcib olmayan ibâdetlere **(Fedâil)** veyâ **(Nâfile ibâdet)** denir. Beş vakt nemâzın sünnetleri, nâfile ibâdetdir ve farzlardaki noksanları temâmlar. Ya'nî yapılan farzdaki kusûrları temâmlar. Yoksa, kılınmayan farz nemâz yerine sünnet geçmez. Sünnet kılmak, farzı terk edeni Cehennemden kurtarmaz. Farzı özrsüz terk edenin, kıldığı sünnet sahîh olmaz. Sahîh olan [kusûrsuz kılınan] sünnete niyyet etmek lâzımdır. Niyyet edilmezse sünnet sevâbına kavuşmaz. Bunun için, senelerce nemâz kılmamış olanlar, dört vakt nemâzın sünnetlerini kılarken, hem, o vaktin ilk kazâyâ kalmış farzını kazâ etmeğe, hem de, o vaktin sünnetini edâ etmeğe niyyet etmelidir. Böyle niyyet edince, hem kazâ, hem de sünnet kılmış olur. Sünneti terk etmiş olmaz.]

Sünnet-i alel kifâye, beş on kimseden birisi işlese, sâirlerinden sâkıt olur. Selâm vermek ve i'tikâfa girmek ve meşrû' olan işlerinin evvelinde Besmele-i şerîfeyi söylemek gibi.

Eğer, ta'âmın evvelinde, Besmele-i şerîfeyi demezse, üç zararı vardır: 1- Şeytân kendisiyle birlikde, ta'âm yir. 2- Yidiği ta'âm bedenine maraz olur. 3- Ta'âmda bereket olmaz.

Besmele söylerse, üç fâidesi vardır: 1- Şeytân ta'âma ortak olmaz. 2- Ta'âm bedenine şifâ olur. 3- Ta'âmda bereket olur. [Yimeğe başlarken Besmele söylemeği unutursa, hâtırladığı zemân söylemelidir.]

Müstehab demek, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” ömründe bir iki kerre işlemiş ola. İşlemeyene azâb ve itâb olmaz. Şefâ'atden mahrûm kalmak dahî yokdur. Lâkin, işleyene sevâb çokdur. Meselâ, nâfile nemâz kılmak ve nâfile oruc tutmak ve umreye, nâfile hacca gitmek ve nâfile sadaka vermek gibi.

Ve dahî, mubâh odur ki, onun iyi niyyetle işlenmesinde sevâb, kötü niyyetle işlenmesinde azâb vardır. Terkinde azâb olmaz. Yürümek, oturmak, ev almak, halâlından dürlü ta'âm yimek, halâl olmak şartiyle, dürlü elbise giymek gibi.

Harâm odur ki, onu Allahü azîm-üş-şân, Kur'ân-ı kerîmde açık nehy etmiş ola. Ya'nî, işlemeyiniz, demiş ola. Harâma, ehemmiyet vermeyen, inanmıyan kâfir olur. İnandığı hâlde işliyen kâfir olmaz, fâsık olur. [İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” imâmlığı anlatırken buyuruyor ki, (Fâsık imâmın arkasında nemâz kılmamalıdır. Fâsık demek, şerâb içmek, zinâ etmek, fâiz yimek gibi büyük günâh işliyen demektir. [Küçük günâha devâm etmek de büyük günâh olur.] Birden çok câmi'de Cum'a nemâzı kılınan yerlerde, fâsık hatîbin arkasında Cum'a nemâzı kılmamalı, imâmı sâlih olan câmi'de kılmalıdır. Fâsık ihânet etmek, hakâret etmek vâcibdir. Çok âlim olsa da, onu imâm yapmamalıdır. İmâm yapmak, ona ta'zîm etmek, saygı göstermek olur. Fâsıkın da, mezhebsizin de, imâm yapılmaları, her zemân tahrîmen mekrûhdur. Harâmlardan sakınmağa (**Takvâ**) denir. Halâl veyâ harâm olduğu şübheli olan şeylerden de sakınmağa (**Vera'**) denir. Şübheli şey işlememek için bir halâli terk etmeğe (**Zühhd**) denir. Dâr-ül-harbde îmâna gelenin, Dâr-ül-islâma hicret etmesi vâcib olur]).

Harâm iki nev'dir: Biri, (**Harâm li-aynihî**) ve biri, (**Harâm li-gayrihî**). Evvelkisi, kendisi harâm olup, her zemân harâmdır. Adam öldürmek, zinâ ve livâta etmek, hamr ve alkollü içkiler içmek, kumar oynamak, hınzır eti yimek ve kadınların, kızların başı, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları böyledir. Bir kimse bu günâhları işlerken, Besmele-i şerîfe dese veyâ halâl i'tikâd etse, ya'nî Allahü teâlânın harâm etmesine ehemmiyet vermese, kâfir olur. Ammâ, bunların harâm olduğuna inanıp, Allahdan, azâbından korkarak yapsa, kâfir olmaz. Fekat, Cehennem azâbına lâayk olur.

Harâm li-gayrihî, kendisi harâm değil ise de, harâm yoldan elde edildiği için, harâm olur. Bir kimse, bir kişinin bağına girip, sâhibinin izni yokken, meyvesini koparıp yimek, ev eşyâsını ve akçasını çalıp harcamak gibi. Bunları yapan kimse, yaparken Besmele dese yâhud halâldir söylese, kâfir olmaz. Bir kimsede, bir arpa ağırlığınca haksız olan mal varsa, yarın kıyâmet gününde, cemâ'at ile kılınmış yediyüz rek'at, -kabûl olunmuş- nemâzının sevâbını, hazret-i Mevlâ bu kimseden alırsa gerektir. Harâmın her iki kısmından kaçınmak, ibâdet yapmakdan dahâ çok sevâbdır.

Ve dahî mekrûh, amelin sevâbını gideren şeye derler. Mekrûh dahî, iki nev'dir: Kerâhet-i tahrîmiyye ve kerâhet-i tenzîhiyye.

Kerâhet-i tahrîmiyye, vâcibin terkidir. Harâma karîbdır [yakındır]. Kerâhet-i tenzîhiyye, sünnetin terkidir. Halâla karîbdır. Kerâhet-i tahrîmiyye işleyen, eğer kasd ile işlerse, âsî ve günâhkâr olur. Cehennem azâbına lâıyk olur. Nemâzda ise, o nemâzın îadesi vâcib olur. Eğer sehiv ile işlerse secde-i sehiv yapar. İadesi sâkıt olur. Kerâhet-i tenzîhiyyeyi işleyene azâb olmaz. Lâkin, ısrâr ederse, itâba ve sevâbdan mahrûm kalmağa müstehak olur. At etini ve kedi ve fâre artığını yimek, şerâb yapana üzüm satmak gibi.

Müfsid, amelleri, temelinden giderene denir. İmânı ve nemâzı, nikâhı ve haccı ve zekâtı, alış ve satışı bozmak gibi.

[Farzları, vâcibleri ve sünnetleri yapan ve harâmdan, mekrûhdan sakınan müslimâna, âhuretde (**Ecr**) ya'nî (**Sevâb**) ya'nî karşılık verilir. Harâmları, mekrûhları yapana ve farzları, vâcibleri yapmayan müslimâna (**Günâh**) yazılır. Harâmdan sakınmanın sevâbı, farzı yapmanın sevâbından katkat çokdur. Bir farzın sevâbı, bir mekrûhdan sakınmanın sevâbından, bu da, bir sünnetin sevâbından çokdur. Mubâhlar içinde, Allahü teâlânın sevdiklerine (**Hayrât**) ve (**Hasenât**) denir. Bunları yapana da sevâb verilir ise de, bu sevâb, sünnet sevâbından azdır. Sevâb verileceğini bilerek yapmağa (**Kurbet**) denir.

Allahü teâlâ, kullarına çok acıdığı için, râhat ve se'âdet menba'ı olan, dinleri gönderdi. Dinlerin sonuncusu, Muhammed aley-hisselâmin dînidir. Diğer dinler, kötü insanlar tarafından, değiştirildi. Müslimân olsun, kâfir olsun, herhangi bir insan, bilerek veya bilmiyerek, bu dîne uygun yaşarsa, dünyâda hiç sıkıntı çekmez. Râhat ve neş'e içinde yaşar. Şimdi, Avrupada ve Amerikada, bu dîne uygun çalışan kâfirler, böyledir. Fekat, kâfirlere âhuretde hiç sevâb ve mükâfât verilmez. Böyle çalışan, eğer müslimân ise ve islâmîyete uymağa niyyet ederse, âhuretde de, sonsuz se'âdete kavuşacaktır.]

İSLÂMİN BİNÂSİ

İslâmın binâsı beşdir. Ya'nî, islâm beş şey üzerine binâ kılınmıştır. Evvelkisi, kelime-i şehâdet getirmek ve ma'nâsını öğrenip inanmak. İkincisi, hergün beş vakt nemâzı vakti geçmeden kılmak. Üçüncüsü, Ramezân-ı şerîfde her gün oruc tutmak. Dördüncüsü, eğer farz olduysa, yılda bir kerre, zekât ve uşr vermek. Beşincisi, kudreti var ise, ömründe bir kerre, hacca gitmek. [Allahü teâlânın bu beş emrini yapmağa ve harâmlardan sakınmağa (**İbâdet etmek**) denir. Vücûb ve edâ şartlarına mâlik olmıyanın ve hacca gitmiş olanın tekrâr gitmesi, nâfile ibâdet olur. Bid'at ve harâm işlemeğe sebep olan nâfile ibâdeti yapmak câiz değildir. İmâm-ı Rabbânî "kuddise sirruh", 29 ve 123 ve 124. cü mektûblarında ve (**Makâmât-ı Mazheriyye**) 26. cı mektûbunda, nâfile hacca ve ümreye gitmeğe izin vermemişlerdir. (**Neşr-ül-mehâsin**)de, makâmât-ı aşereden zühhd makâmını bildirirken diyor ki, (Büyük âlim ve Velî, imâm-ı Nevevîye, her sünnete ri'âyet ediyorsun. Fekat, büyük sünnet olan nikâhı terk ediyorsun dediklerinde, bir sünneti yaparken, birçok harâm işlemekten korkuyorum buyurdu). İmâm-ı Yahyâ Nevevî 676 da Şâmda vefât etdi. Pâkistânda (**Câmi'a-i habîbiyye**) üniversitesi dekanı, müderris Habîb-ür-rahmân, 1401 [m. 1981] de hacca gidince, vehhâbî imâmın ho-parlör ile nemâz kıldığını görüp, nemâzlarını ayrı kıldığı için, ellerine kelepçe takılarak habs edilmiş, sebebi soruldukda, imâmın ho-parlör ile kıldırması câiz değildir demiştir. Hac yapmasına mâni' olunarak, geri gönderilmiştir.

Dünyânın neresinde olursa olsun, her insana önce lâzım olan şey, dînini, imânını öğrenmektir. Din, eskiden islâm âlimlerinden kolayca öğrenilirdi. Şimdi, âhir zemân olduğu için, hiç bir yerde hakîkî din âlimi kalmadı. Câhiller, ingilizlere satılmış olan ahmaklar, din adamı olarak her tarafa yayıldı. Şimdi dîni, imânı doğru olarak öğrenmek için tek çâre, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını okumaktır. Bu kitâbları bulmak, Allahü teâlânın büyük bir ihsânıdır. İslâm düşmanları, gençleri aldatmak için, bozuk din kitâbları yayıyorlar. Hakîkî din kitâbı bulup okumak, çok güç oldu. Gençler, muhtelif oyunlara bağlanıp, hakîkî kitâb bulmaktan ve okumaktan mahrûm edilmektedir. Birçok gencin, oyundan başka birşey düşünmediklerini görüyoruz. Bu hastalık, gençler arasında yayılmaktadır. Müslimân ana-babaların, çocuklarını bu hastalıktan korumaları çok lâzımdır. Bunun için, çocuklarına dînini haber vermeleri ve din kitâbı okumağa alışdırmaları lâzımdır. Bunun için, çocuklarının zararlı oyunlara dadanmalarını önlemelidirler. Ba'zı ahhâblarımızın çocuklarının zararlı oyunları oy-

namakdan yemek yimeyi bile unuttuklarını görmekdeyiz. Böyle çocukların, mekteb kitâblarını bile okuyup sınıf geçmeleri imkân-sız olmaktadır. Anaların, babaların çocuklarına hâkim olmaları, kitâb okumağa alışdırmaları lâzımdır. Bunun için, **(İslâm Ahlâkı)** kitâbını okumalıdır. Bu kitâbı okuyan, dînini, îmânını öğreneceği gibi, islâm düşmanlarının nasıl çalışdıklarını da anlayacaktır. Analar, babalar bu vazîfelerini yapmazlarsa, dinsiz, îmânsız bir gençlik hâsıl olacak, vatanımıza, milletimize çok zarar verecektir.

Müslimân anaların, babaların dikkat edecekleri çok mühim bir mes'ele de (Setr-i avret) mes'elesidir. Zararlı oyunları oynayanlar arasında dizlerinden kasıklarına kadar açık gençleri görüyoruz. İslâm dîninde avret mahallini örtmek mühim farzdır. Buna ehemmiyyet vermiyen îmânını kaybedebilir. Müslimânlar, nemâzlarına çok sevâb kazanmaları için ve vâ'z dinlemek için, câmi'lere gider. Câmi'e gitmek bu sebeble olmasa dahî çok sevâbdır. Avret mahalli açık olanların gittiği yer, câmi' olur, fisk meclisi olur. Fisk meclisine gitmenin harâm olduğu bütün kitâblarda yazılıdır. Böyle câmi'lere giden fisk meclisine gitmiş olur, günâha girer. Sevâb kazanmak ve vâ'z dinlemek için, böyle câmi'lere giden kimse, sevâb değil, günâh kazanmaktadır. Avret mahalli açık olanlar câmi'e gidince, müslimânların günâha girmelerine sebep oluyorlar. Avret mahallini açmak, büyük günâh olduğu gibi, böyle açıklara bakmak da büyük günâhtır. Bunun için, böyle câmi'lere giden müslimânlar sevâb değil, günâh kazanmakta, gadab-ı ilâhiye sebep olmaktadır.]

NEMÂZ BÂBİ

Nemâzın farzları onikidir: Yedisi dışında, beşi içinde.

Dışında olanlar: Hadesden tahâret, necâsetden tahâret, setr-i avret, istikbâl-i kıble, vakt, niyyet, iftitâh tekbîri. İçinde olanlar: Kıyâm; kırâet, her rek'atde bir rükû', iki sücûd, ka'de-i ahîrede teşehhüd mikdârı oturmak. Nemâzın içindeki farzlara **(Rûkn)** denir. Secdede alını ve ayak parmaklarını yere koymak farzdır.

Hadesden tahâret, abdesti yok ise, abdest almağa, cünüb ise gusl etmeğe ve abdest ve gusl iktizâ etdikde, su bulunmazsa, teyemmüm etmeğe derler. Hadesden tahâret, üç şey ile temâm olur:

İstincâsına ve istibrâsına dikkat etmekle ve yıkamada ve başına meshde farz olan yerlerde, bir yer bırakmamakla.

Necâsetden tahâret, üç şeyle temâm olur: Nemâz kılarken giydiği esvâbını, necâsetden pâk etmekle. Nemâz kılarken bedenini pâk etmekle. Nemâz kıldığı mekânı pâk etmekle. [İspirtolu sıvılar için, ellidört farzın sonuna bakınız!]

Setr-i avret, üç şeyle temâm olur: Hanefî mezhebinde, erkekler göbeği altından dizi altına varıncaya dek olan a'zâlarını örtmekle. Erkeklerin nemâzda ayaklarını örtmesinin sünnet olduğu sahîfe 419 da yazılıdır.

Hurre olan hâtunlar, yüz ve el ve bir rivâyete göre ayakdan baş-ka, cümle bedenlerini örtmek ve göstermemekle.

Câriye olan kadınlar, sırt ve göğüsden diz altına kadar örtmekle. [Başı, kolları, bacakları açık gezen veyâ dar, ince şeyle örtünen kadınlar ve bunlara bakan erkekler, harâm işlemiş olurlar. Harâm olduğuna aldırış etmiyen îmânsız olur, mürted olur.]

İstikbâl-i kible üç şeyle temâm olur: Kibleye dönmekle.

Nemâzın tekmiline kadar, kibleden göğsünü ayırmamakla.

Allahü azîm-üş-şânın dîvân-ı ma'nevîsinde, zelîl olmakla.

Vakt üç şeyle temâm olur: Nemâzın evvel ve âhır vaktini bilmekle. Nemâzı mekrûh olan vakte vardırmamakla.

Niyyet, kıldığı nemâz farz mıdır, vâcib midir, sünnet midir, müstehab mıdır, bilmekle ve kalbinden geçirmekle ve dünyâ umûrunu, kalbinden çıkarmakla temâm olur. Salât-ı vitr kılmak, İmâm-ı a'zama göre vâcib, iki imâma göre ve mâlikî ve şâfi'î mezheplerinde sünnetdir. [Mâlikîyi taklîd edenin, harac olunca, vitr nemâzını terk etmesi câiz olur.]

İftitâh tekbîri, erkekler ellerini kulağına kaldırmakla ve kalben uyanık ve hâzır olmakla temâm olur.

Kıyâm, üç şeyle temâm olur: Kibleye karşı, ayakda durmakla, secde yerine bakmakla, kıyâmda iken, iki tarafına sallanmamakla.

Kırâet üç şeyle temâm olur: Cehren okunursa, sadâsını çıkarmak, gizli okunursa kendi işitecek kadar, hürûfâtı sıhhatli olarak okumakla. Kur'ân-ı kerîmin ma'nâsını düşünmekle. Tecvîd üzere okumakla. [Nemâza dururken söylenen tekbîri ve nemâz içinde okunan herşeyi ve ezânı arabca okumak lâzımdır. Bunların arabcasını, dînini bilen ve mezhebinin ilmihâl kitâbına uyan hâfızdan öğrenmelidir. Latin harfleri ile yazılı Kur'ân-ı kerîm doğru okunamaz. Noksan ve yanlış olur. Kur'ân-ı kerîmin tefsîri yapılır. Tercümesi yapılamaz. Dinsizlerin, mezhebsizlerin türkçe Kur'ân dedikleri kitâblar, doğru değildir. Yanlış ve bozuktur. Her müslimân, Kur'ân-ı kerîm kursuna gidip, islâm harflerini öğrenerek, Kur'ân-ı kerîmi ve düâları doğru okumalıdır. Böyle doğru okuyarak kılınan nemâz kabûl olur. **(Tergîb-üs-salât)**da diyor ki, (Bir kimsenin nemâzda okuduğu, dokuz âlime göre yanlış olsa, bir âlime göre doğru olsa, bunun nemâzı fâsid oldu dememelidir.)]

Rükû' üç şeyle temâm olur: Rükû'a kibleye karşı tam eğilmek-

le. Beli ile başı berâber olmakla. Tumânînet üzere [kalben emîn olarak] durmakla.

Secde üç şeyle temâm olur: Secdeye sünnet üzere varmakla. Alnı ile burnu, bir hizâda kıbleye karşı yere konmuş olmakla. Tumânînet üzere olmakla. [Sağlam kimsenin yirmibeş santimetreye kadar yükseğe secde etmesi câiz ise de mekrûhdur. Çünkü Peygamberimiz ve Eshâb-ı kirâmdan hiçbiri, yüksek yere secde etmedi. Dahâ yükseğe secde ederse, nemâzı fâsid olur.]

Ka'de-i ahîre üç şeyle temâm olur: 1- Erkekler sağ ayağını dikip sol ayağı üzerine oturmamakla, kadınlar, teverrük etmekle ya'nî kaba etlerini yere koyup, ayaklarını sağ tarafından çıkarmakla. 2- Tehiyâtı ta'zîm üzere okumakla. 3- Ka'de-i ahîrede, salevât ve düâ okumakla. Nemâzdan sonra okunacak şeyler 251. ci sahîfede yazılıdır.

GUSL BÂBİ

Guslün farzları hanefîde üç, mâlikîde beş, şâfi'îde iki, hanbelîde birdir. Hanefîde:

1- Bir kerre ağzına su vermek. Dişlerin arasını ve diş çukuru-nun içini ıslatmak farzdır. [Hanefî mezhebinde olan kimse, zarûret olmadan diş dolduramaz ve kaplatamaz. Takma diş yapdırır ve gusl abdesti alırken, bunları çıkarıp altını yıkar. Zarûret olursa, dolgu veyâ kaplama yapdırması câiz olur. Fekat, gusl ve abdest alırken ve nemâza dururken (Şâfi'î veyâ mâlikî mezhebinin taklîd ediyorum) diye niyyet etmesi lâzımdır.]

2- Bir kerre burnuna su vermek.

3- Bir kerre cemî'i bedenini yıkamaktır. Bedenin, ıslatmasında harac olmıyan yerlerini yıkamak farzdır. Bedenin bir yeri, zarûrî olan, ya'nî insanın yapmadığı, yaratılışda bulunan bir sebep ile ıslatılmazsa afv olur, gusl sahîh olur.

(Dürr-ül-muhtâr)da diyor ki, dişler arasında veyâ diş çukurunda kalan yemek, guslün sahîh olmasına mâni' olmaz. Fetvâ böyledir. Çünkü, bunların altı ıslanır. Kalan şey, katı ise, mâni' olur denildi. Doğrusu da budur. **(İbni Âbidîn)** "rahime-hullahü teâlâ", bunu açıklarken buyuruyor ki, **(Hülâsa)** kitâbında da, mâni' olmaz. Çünkü su, akıcı olduğu için, yemeğin altına sızar demekdedir. Suyun sızmadığı anlaşılırsa, bu âlimlere göre de, gusl sahîh olmamaktadır. **(Hilye)** kitâbı bunu açık bildirmektedir. Kalan şey, ağızda ezilerek katılaşmış ise, suyu sızdırmıyacağı için, gusl sahîh olmaz. Çünkü, burada zarûret yoktur. [Ya'nî, kendiliğinden hâsıl olan birşey değildir. Bunları temizlemekte] harac, ya'nî güçlük de yoktur.

(Halebî-i sagîr)de diyor ki, bir kimsenin dişleri arasında ekmek

ve yemek ve başka şey artıkları varken gusl abdesti alsın, fetvâlara göre, altına su geçmediğini zan etse bile, guslî sahîh olur. Çünkü su, akıcı olduğu için, altına geçer. Böyle fetvâ verildiği **(Hulâsa)** da yazılıdır. Ba'zı âlimlere göre, kalan şey katı ise, guslî câiz olmaz. **(Za-hîre)** kitabında da böyle yazılıdır. Esah olan da budur. Çünkü, altına su geçmez. Zarûret ve harac da yoktur.

(Dürr-ül-müntekâ) da diyor ki, dış çukurunda yemek artığı varken, gusl eden kimsenin guslî sahîh olur ve olmaz diyenler vardır. İhtiyât olarak, yemek artıklarını önceden çıkarmalıdır. **(Merâk-ıl-felâh)** ın **(Tahtâvî)** hâşiyesinde diyor ki, dış çukurunda veyâ dişleri arasında yemek artığı kalmış ise, gusl sahîh olur. Çünkü su, akıcı olduğu için, her yere sızar. Artıklar çiğnenerek sertleşmiş ise, gusle mâni' olur. **(Feth-ül-kadîr)** de de böyle yazılıdır.

(Bahr-ür-râik) da diyor ki, dış çukurunda veyâ dişlerin arasında yemek kalmış ise, gusl sahîh olur. Çünkü su latîf olduğu için, her yere sızar. **(Tecnis)** de de böyle yazılıdır. Sadr-üş-şehîd Hüsâmeddîn, guslî sahîh olmaz. Bunu çıkarıp dişin içinden suyu akıtması lâzımdır dedi. Çıkarıp altını yıkamak ihtiyâtlı olur.

(Fetâvâ-i Hindîyye) de diyor ki, dış çukurunda veyâ dişleri arasında yemek artığı kalanın guslî sahîh olur sözü dahâ doğrudur. **(Zâhidî)** de de böyle yazılıdır. Fekat, artığı çıkarıp, çukura su akıtmak ihtiyâtlı olur. **(Kâdîhân)** da diyor ki, dişlerinde yemek artığı kalanın guslî temâm olmayacağı **(Nâtîfî)** de yazılıdır, bunu çıkarıp, altını yıkaması lâzımdır.

(El-mecmû'at-üz-zühdiyye) de diyor ki, gerek kalîl, gerek kesîr olsun dişlerin arasında kalan ta'âm kırıntısı, katı hamur gibi olup da, suyun nüfûzuna mâni' olursa, gusle dahî mâni'dir. **(Halebî)** de de böyle yazılıdır. (Yemek artıklarını çıkarmakda harac, zorluk yoktur. Dolgu ve kaplama ise, çıkarılamaz. Çıkarılmasında harac vardır) denilemez. Evet harac vardır. Fekat, insanın yaptığı birşey haraca sebep olunca, başka mezhebi taklîd etmek için özr olur. Farzı terk etmek için özr olmaz. Farzın sâkıt olması için, başka mezhebin taklîd edilememesi ve bu hâlde, zarûret ile haracın birlikde bulunmaları lâzımdır. (Diş doldurması veyâ kaplatması, diş ağrısını önlemek ve dişi telef olmaktan kurtarmak içindir. Bunun için zarûret olmaz mı?) denilirse, cevâbında deriz ki, zarûret olmak için, başka mezheb taklîd edememek şarttır.

(Gusl abdesti alırken, dişlerin yıkanması hükmü, kaplamanın ve dolgunun zâhirine intikal eder) demek, islâmiyyete uygun bir söz değildir. Tahtâvî, **(İmdâd)** hâşiyesinde diyor ki, (Abdest aldıktan sonra mestlerini giymiş olanın abdesti bozulunca, abdestin bozulması ayaklara değil, mestlere intikâl eder). Fıkh kitâblarının,

yalnız abdest almakda ve yalnız mest için söylemiş oldukları bu sözü, diş kaplatmak için, hem de gusl abdesti için söylemek, kendi tarafından uydurma fetvâ vermek olur. Dolgu veyâ kaplama olan dişi, sık olan sakala benzetmek de doğru değildir. Çünkü, abdest alırken, sık olan sakalın dibini yıkamak mecbûrî değil ise de, guslde bunun altındaki deriyi de yıkamak farzdır. (Abdest alırken sık sakal altındaki deriyi yıkamak farz olmadığı için, guslde de sık sakalın altını yıkamak farz olmaz) diyen kimse, gusl abdesti alırken, sık sakalın altını yıkamaz. Böylece bunun ve buna inananların gusl abdestleri ve dolayısıyla nemâzları sahîh olmaz.

Kaplamayı ve dolguyu, ayakdaki yarık içine konan merheme yâhud yara ve kırık üzerine konan cebîre denen tahtalara, alçıdan kalıplara ve sargılara benzetmek de, fıkıh kitâblarına uygun değildir. Çünkü, bunları yara ve kırık üzerinden çıkarmakda harac veyâ zarar olunca, başka mezhebi taklîd imkânı yoktur. Bu üç sebebeden dolayı, altlarını yıkamak sâkit oluyor.

Şiddetli ağrı yapan çürük dişi çıkarmak, bunun yerine, çıkarılabilen müteharrik sun'î diş, yâhud yarım veyâ bütün damaklı dişler yaptırmak istemeyip de, dolgu veyâ kron denilen kaplama yaptırmakda insan serbest olduğu için, dolgu, kaplama veyâ köprü denilen sâbit diş yaptırmak, zarûret olmaz. Zarûret olduğunu söylemek, zâten altlarının ıslanmasının sâkit olmasına sebep olamaz. Çünkü, başka mezhebi taklîd etmeleri mümkündür. Zarûret var diyerek, fıkıh kitâblarına uyup, Şâfi'îyi veyâ Mâlikîyi taklîd edenlere dil uzatmağa kimsenin hakkı yoktur.

İnsanı birşey yapmağa zorlayan semâvî sebebe, ya'nî insanın elinde olmıyan sebebe (**Zarûret**) denir. İslâmiyyetin emr ve yasak etmesi ve şiddetli ağrı ve bir uzvun yâhud hayâtın telef olmak tehlikesi ve başka birşey yapamamak mecbûriyyeti, hep zarûretidir. Yapılan birşeyin, bir farza mâni' olmasını veyâ harâm işlemeğe sebep olmasını önlemenin meşakkatli, güç olmasına (**Harac**) denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına, (**Ahkâm-ı islâmiyye**) denir. Ahkâm-ı islâmiyyeden bir hükm yapılacağı zemân, ya'nî bir emri yaparken veyâ bir yasak işi yapmaktan sakınırken, kendi mezhebinin âlimlerinin meşhûr olan, seçilmiş olan sözlerine uyulur. İnsanın yaptığı birşeyden dolayı, âlimlerin bu sözlerine uymakda harac olursa, seçilmemiş, za'îf sözlerine uyulur. Buna uymakda da harac olursa, bu hükm, başka mezhebi taklîd ederek yapılır. Başka mezhebi taklîd etmekde de harac olursa, haraca sebep olan şeyin yapılmasında zarûret bulunup bulunmadığına bakılır:

1- Haraca sebep olan şeyin yapılmasında zarûret bulunduğu

zemân, o farzı yapmak sâkıt olur.

2- Haraca sebep olan şeyin yapılmasında zarûret yoksa [oje gi-bi] veyâ zarûret olduğu zemân, birkaç şey yapılabilir ve bunlardan harac bulunan şeyi yapmak isterse, o ibâdeti sahîh olmaz. Harac bulunmayan şeyi yaparak, o farzı îfâ etmesi lâzım olur. Zarûret olsa da, olmasa da, yalnız harac, meşakkat bulunduğu için, başka mezhebin taklîd edileceği, **(Fetâvel-hadîsiyye)** de ve **(Hulâsat-üt-tahkîk)** de ve Tahtâvînin “rahime-hullahü teâlâ” **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde ve molla Halîl Es’irdînînin “rahime-hullahü teâlâ” **(Ma’füvât)** kitâbında yazılıdır. Molla Halîl, 1259 [m. 1843] da vefât etdi. Ağrıyan, çürüyen dişini çıkararak, takma protez veyâ damaklı diş yaptırmak istemeyip de, dolgu veyâ kaplama ya’nî kron yaptıran bir hanefî, gusl abdesti alırken, Şâfi’î veyâ Mâlikî mezhebini taklîd eder. Çünkü, bu iki mezhebde, gusl abdesti alırken, ağız ve burnu yıkamak farz değildir. Şâfi’î veyâ Mâlikî mezhebini taklîd etmek de pek kolaydır. Guslde ve abdestde ve nemâza başlarken veyâ unutursa, nemâzdan sonra, hâtırladığı zemân, Şâfi’î veyâ Mâlikî mezhebini taklîd etdiğine niyyet etmeli, ya’nî kalbinden geçirmelidir. Bu kimsenin abdestinin, guslünün ve nemâzının Şâfi’î veyâ Mâlikî mezhebine göre sahîh olmaları lâzımdır. Şâfi’î mezhebine göre sahîh olması için, nikâh etmesi ebedî harâm olan onsekiz kadından başka bir kadının derisine kendi derisi ve kendi kaba avret yerine elinin içi değince, abdest almalı ve imâm arkasında, içinden Fâtiha okumalıdır. Mâlikî mezhebini taklîd etmek için 525. ci sahîfeye bakınız! Başka mezhebi taklîd etmek, mezheb değışdirmek demek değildir. Taklîd eden bir hanefî, hanefî mezhebinden çıkmış değildir. Yalnız, o ibâdetin, o mezhebdeki farzlarına ve müfsidlerine tâbi’ olur. Vâciblerde, mekrûhlarında ve sünnetlerinde kendi mezhebine tâbi’ olur.

Fıkıh âlimlerinin, gusl abdesti hakkındaki beyânları ortada dururken, diş mes’elesini, salâhiyyetsiz, hattâ mezhebsiz kimselerin yazıları ile halletmeğe kalkışanlar işitilmektedir. Diş doldurtmanın câiz olduğu, Sebil-ür-reşâd mecmû’asının 1332 [m. 1913] senesindeki nüshasında yazılı olan fetvâda bildirilmiştir diyorlar. Evvelâ şunu bildirelim ki, bu mecmû’a, reformcuların, mezhebsizlerin yazıları ile doludur. Muharrirlerinden Manastırlı İsmâ’îl Hakkı, sinsi bir masondur. Bunlardan İzmirli İsmâ’îl Hakkı ise, mason olan Kâhire müftisi, reformcu, Mehmed Abduha aldananların başında gelmektedir. Lise tahsilini İzmirde yapmış, İstanbulda öğretmen okulunu bitirmiştir. Din tahsili, din kültürü za’îfdir. İttihâdcıların gözlerine girerek medreselerde hoca olmuş,

derslerinde ve kitâblarında, Abduhun reformcu, bölücü fikirlerini yaymağa çalışmıştır. Zehrlediği, sapdırdığı talebesinden Ahmed Hamdi Aksekinin **(Telfîk-ı mezâhib)** isimindeki, mezhebsiz Mısrî Reşîd Rızâdan terceme kitâbına yazdığı medhiyyesi, İsmâ'îl Hakkın iç yüzünü ortaya sermektedir.

İşte bu İsmâ'îl Hakkı, adı geçen mecmû'ada, dişleri altın tel ile bağlamanın câiz olup olmaması hakkında, fıkıh âlimlerinin ihtilâflarını uzun uzun yazmış, dişlerin gümüş yerine, altın tel ile bağlanmasının zarûret olduğundaki âlimlerin sözbirliğini bildiren kitâbları, meselâ **(Siyer-i kebîr)** şerhini ileri sürerek, diş mes'elesi bir zarûretdir demiştir. Hâlbuki, kendisine sorulan şey; dişlerin altın ile mi, gümüş ile mi bağlanması mes'elesi değil, dolgu veya kaplaması olan kimsenin gusl abdesti sahîh olur mu? sualidir. İzmirli İsmâ'îl Hakkı, kendisine sorulmayan, herkesce bilinen şeyi uzun uzun yazıp, bunun netîcesini, soruya cevâb olarak bildirmiştir. Bu hareketi, ilimde sahtekârlıktır. Kendi görüşlerini, islâm âlimlerinin fetvâsı olarak yazmağa yeltenmiştir. Bu kadarı yetmiyormuş gibi, fıkıh âlimlerinin gusl abdestindeki yazılarını yazarak, kendi görüşünü bunlara benzetmektedir. Meselâ, **((Bahr))**de açıklandığına göre, ulaştırmak güç olan yere suyu temâs ettirmek şart değildir) diyor. Hâlbuki, **(Bahr)** kitâbında, (Bedenin, suyu ulaştırmak güç olan yerlerine) yazılıdır. İnsanın zarûrî olarak yaptığı şeyi, insanda zarûrî bulunan şeye benzetmektir. **(Dürr-ül-muhtâr)**ın, (Kadına başını yıkamak zarar verir ise, yıkmaz) yazısını, diş dolgusu olanın guslünün câiz olacağına delîl göstermesinde de haklı değildir. Su değmesinin başa zarar vermesi, bedende bulunan bir hastalıktır. Dişdeki kaplama, dolgu ise, insanın yaptığı bir şeydir. Bunun içindir ki, **(Dürr-ül-muhtâr)**da, diş çukurunda yemek artığı kalanın guslünün câiz olup olmaması, ayrıca yazılmıştır.

İzmirli İsmâ'îl Hakkı, bu hiyle ve hatâları ile de iktifâ etmemiş, islâm âlimlerini kendine yalancı şâhidi göstermekten çekinmiyerek, (Suyu, altın veya gümüş kaplamanın, dolgunun altına ulaştırmak, buraları yıkamak şart değildir. Diş mes'elesinde zarûret bulunduğu ve zarûret bulunan yerlere suyun ulaştırılmasının şart olmadığı, fıkıh âlimleri tarafından ittifakla bildiriliyor) demiştir. Diş kaplatmanın ve doldurtmanın zarûret olduğunu, Hanefî fıkıh âlimlerinden hiçbirini bildirmedi. Zâten fıkıh âlimleri zemânında diş kaplatmak, dolgu yaptırmak yoktu. Vesîka olarak ileri sürdüğü **(Siyer-i kebîr şerhi)** tercemesinin altmışdördüncü sahîfesinde, imâm-ı Muhammed Şeybânînin "rahime-hullahü teâlâ", diş düşen kimsenin, bunun yerine altından diş koymasına yâhud

altından tel ile dişleri bağlamasına câiz dediği yazılıdır. Diş kaplatmak yazılı değildir. Bunu, İzmirli İsmâ'îl Hakkı eklemiştir. Sonradan ortaya çıkan mason din adamları, mezhebsizler, sapıklar, müslimânları aldatmak, bölücülük yapmak için, her hileye başvurular. Yanlış, bozuk şeyler yazdılar.

İmâm-ı Muhammed “rahime-hullahü teâlâ”, sallanan dişin gümüşle bağlanacağı gibi, altın tel ile de bağlanabileceğini bildirmiştir. Altın ile kaplamak, doldurmak câiz olur dememiştir. Bunları İsmâ'îl Hakkı gibiler, kendileri eklemiştir.

İzmirli İsmâ'îl Hakkının yukarıdaki yanlış ve hiyleli yazısına, o zemânki müftiler ve kıymetli din adamları cevâb vermişler, hakîkati ortaya koymuşlardır. Bu değerli âlimlerden birisi, Bolvadinli müderris Yûnûs-zâde Ahmed Vehbî efendidir “rahime-hullahü teâlâ”. Geniş din bilgisi olan bu zât, diş oyduğunu doldurtmuş olanın gusl abdestinin sahîh olmayacağına, âlimlerin sözbirliği olduğunu isbât etmiştir.

(Sebîl-ür-reşâd) mecmû'ası, İzmirlinin yazısının derme-çatma, hiyleli olduğunu anlamış olacak ki, **(Mecmû'a-i Cedîde)** ismindeki fetvâ kitâbının 1329 [m. 1911] târîhli ikinci baskısındaki (Gusl câiz olur) fetvâsını da vesîka olarak eklemeye lüzûm görmüştür. Hâl-buki, bu fetvâ, bu kitâbın 1299 târîhli birinci baskısında yoktur. İkinci baskıya, ittihâdcıların şeyh-ül-islâmî Mûsâ Kâzım tarafından sokulmuştur. Sebîl-ür-reşâd mecmû'ası, bir reformcunun yazısını bir masonun yazısı ile isbâta kalkışmıştır. Hiçbir fıkıh âlimi, diş kaplatmağa, dolgu yapıdırmağa zarûret dememiştir. Bunu yalnız mason olan din adamları ve dinde reformcular, mezhebsizler ve vehhâbî sapıklarına satılmış veyâ aldanmış olan din câhilleri söylemekde ve yazmaktadırlar.

Ahmed Tahtâvî “rahime-hullahü teâlâ”, **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde diyor ki, (Başka mezheplerdeki bir imâma uymanın sahîh olması için, uyanın mezhebine göre, nemâzı bozan bir şeyin imâmda bulunmaması, eğer varsa, uyanın bunu bilmemesi lâzımdır. Güvenilen kavî budur. İkinci kavle göre, imâmın kendi mezhebine göre, nemâzı sahîh olursa, uyanın mezhebine göre sahîh olmadığı görülse bile, buna uyması sahîh olur). İbni Âbidîn'de de böyle yazılıdır. Tahtâvînin ve İbni Âbidîn'in “rahime-hümullahü teâlâ” bu sözlerinden anlaşılıyor ki, kaplaması veyâ dolgusu olmayan hanefînin, kaplaması veyâ dolgusu olan imâma uymasının sahîh olup olmaması üzerinde, âlimlerin iki ayrı kavleri vardır: Birinci kavle göre, kaplaması, dolgusu olmayan hanefînin, kaplaması, dolgusu olan imâma uyması sahîh olmaz. Çünkü, bu imâmın nemâzı Hanefî mezhebine göre sahîh değildir. İkinci kavle gö-

re, bu imâm, Şâfi’î veyâ Mâlikî mezhebini taklîd ediyorsa, kaplaması veyâ dolgusu olmayan hanefînin, buna uyması sahîh olur. İmâm-ı Hindûvânî “rahmetullahi aleyh” böyle ictihâd etmiştir. Mâlikî mezhebi de böyledir. Kaplaması veyâ dolgusu olan sâlih bir imâmın mâlikî veyâ şâfi’î mezhebini taklîd etmediği bilinmedikce, kaplaması, dolgusu olmıyan hanefîler de, bu imâma uymalıdır. Buna, mâlikî veyâ şâfi’îyi taklîd edip etmediğini sormak, tecessüs etmek câiz değildir. Bu ikinci kavl, her ne kadar za’îf ise de, harac olduğu zemân, za’îf kavl ile amel etmek lâzım olduğu, yukarda bildirilmişdi. Fitneye mâni’ olmak için de, za’îf kavl ile amel edileceği, **(Hadîka)**da da yazılıdır. Mezheblere kıymet vermeyip, fıkıh kitâblarına uygun ibâdet etmiyen kimsenin, Ehl-i sünnet olmadığı anlaşılr. Ehl-i sünnet olmıyan da, yâ bid’at sâhibi, sapıktır, yâhud, îmânı gıtmış, mürted olmuşdur. Biz, dolgu, kaplama yapmayınız demiyoruz. Yaptırmış olan kardeşlerimizin ibâdetlerinin kabûl olması için yol gösteriyoruz. Bunlara kolaylık gösteriyoruz.

Gusl abdesti, onbeş nev’dir: Beşi farz, beşi vâcib, dördü sünnet, biri müstehab. Farz olan gusl, hâtunun hayz ve nifâsdan kesildikde, erkeğin cimâ’ yapınca, ya’nî avrete mukârenetinde, şehvetle menî akdıkda, ihtilâm olup, döşeğinde veyâ donunda meni görünce, kıldığı nemâzın vakti çıkmadan evvel, gusl farzdır.

Vâcib olanlar: Meyyiti yıkamak, bir sabî bâliğ olunca gusl etmek ve bir arada yatan er ve avretin arasında bulunmuş olan menînin hangisinden olduğu bilinmese, ikisi dahî gusl etmek ve bir kimsenin üzerine bulaşmış olup da, bunun ne zemândan olduğunu bilmese, gusl etmek. Ve bir hâtun çocuk getirdiğinde, kan gelmemiş olsa bile, gusl etmek. (Kan gelmişse, gusl farz olur).

Sünnet olanlar: Cum’a günü için ve bayram günleri için ve ih-râm vaktinde -ne niyyetle olursa olsun- ve Arafata çıkmadan evvel gusl etmek. Müstehab olan gusl, bir kâfir îmâna geldiğinde -küfr hâlinde iken, cünüb ise, gusl farz olur- ve cünüb değil ise, müstehab olur.

Guslün harâmı üçdür:

1- Erlerin erlere ve avretlerin avretlere, gusl vaktinde, göbeği altından dizinin altına kadar olan yerlerini birbirine göstermek.

2- Alâ kavlin- müslimân hâtunlar, kâfir avretlerine, gusl ederken, görünmek (sâir vaktlerde dahî hükm yine böyledir).

3- Suyu isrâf eylemek.

Guslün sünnetleri, hanefîde onüçdür:

1- Su ile istincâ etmek. Ya’nî mak’adı ve zekeri yıkamak.

2- Ellerini bileklerine kadar yıkamak.

- 3- Bedeninde hakîkî necâset var ise gidermek.
- 4- Mazmaza ve istinşâkda mübâlağa etmek. Ağızda ve burunda ıslanmadık iğne ucu kadar kuru yer kalsa, gusl sahîh olmaz. Evvelinde nemâz abdesti almak.
- 5- Gusl abdesti için, niyyet etmektir.
- 6- Her a'zâsını, suyu dökünürken oğuşturmak.
- 7- Evvelâ başına, sonra sağ, sonra sol omuzlarına üçer kerre su dökmek.
- 8- El ve ayak parmaklarını hilâllamak. Ya'nî parmak aralarını ıslatmak.
- 9- Ardını ve önünü kıbleye döndürmemek.
- 10- Gusl ederken, dünyâ kelâmı söylememek.
- 11- Mazmaza ve istinşâkı üçer kerre etmek.
- 12- Her a'zâda, sağdan başlamak.
- 13- Gusl etdiği yerde bevl birikiyorsa, bevl etmemek. Bu saydıklarımızdan başka sünnetler de vardır.

(El-fıkh-ü alel-mezâhib-il-erbe'a)da diyor ki, (Cünüb olan erkeğin ve kadının, gusl abdesti almadan evvel, abdestsiz yapılması câiz olmıyan, a'mâl-i şer'iyeden birini yapması, dört mezhebe de harâmdır. Meselâ, cünüb iken, farz veyâ nâfile nemâz kılması halâl değildir. Su bulamaz ise veyâ hastalık gibi bir sebep ile, suyu kullanamaz ise, teyemmüm etmesi lâzım olur. Cünüb iken, farz veyâ nâfile oruc tutması sahîh olur. Kur'ân-ı kerîmi tutması ve okuması harâmdır. Kur'ân-ı kerîmi abdestsiz tutmak da halâl değildir. Mescide girmesi de harâmdır. Düşmandan korunmak için veyâ bir hükm çıkarmak için, bir-iki kısa âyet okuması, mescidden koğa, ip, su almak için veyâ başka yol bulamadığı için, girip hemen çıkması câiz olur. Düâ niyyeti ile bir kısa âyet, meselâ Besmele okuyabilir. Mescide girmeden teyemmüm eder.)

TEVHÎD DÜÂSI

Yâ Allah, yâ Allah. Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah. Yâ Rahmân, yâ Rahîm, yâ afüvvü yâ Kerîm, fa'fü annî verhamnî yâ erhamerrâhimîn! Teveffenî müslimen ve elhıknî bissâlihîn. Allahüm-magfırlı ve li-âbâi ve ümmehâtî ve li âbâ-i ve ümmehât-i zevcetî ve li-ecdâdî ve ceddâtî ve li-ebnâi ve benâtî ve li-ihvetî ve ehavâtî ve li-a'mâmî ve ammâtî ve li-ahvâlî ve hâlâtî ve li-üstâzî Abdülhakîm-i Arvâsî ve li kâffetil mü'minîne vel-mü'minât. "Rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma'în."

HAYZ VE NİFÂS BAHSİ

Hayz müddetinin en azı üç gündür, en çoğu on gündür. Nifâsın ekalline hudûd yoktur, ne vakt kesilirse, gusl edip, nemâz kılmak gerek ve oruc tutmak gerek. En çoğu kırk gündür. Eğer, hayz kanı üç günden eksikde kesilse, hayz sanıp, nemâzını kılmadıysa, kazâ eder. Gusl lâzım değildir. Ve eğer üç gün temâm oldukda kesilse, gusl edip, vakt nemâzını kılar. On gün temâm oldukda, kesilse de kesilmese de gusl edip nemâzını kılar. Nifâsın kırk günü temâm olunca, gusl etdikde, kesilse de, kesilmese de, kılar. Hayz ve nifâs günlerinde, her dürlü akıntı, kan hükmündedir. (Sarı olsun, bula-nık olsun).

Hayzın on günü içinde veya nifâsın kırk günü içinde, bir iki gün kan gelmese, kesildi sanıp, gusl ederek oruc tutsa, sonra yine müddeti içinde kan gelse, o orucuları kazâ etmek gerekdir. Kesildikde yine gusl etmek gerekir. Eğer âdetinden evvel kesilse, lâkin üç günden sonra olsa, gusl edip nemâzını kıla. Lâkin âdeti geçmeyince eri ile cimâ' etmeye. Nifâs dahî böyledir. Eğer âdetden ziyâde kesilse, lâkin on günde veya dahâ eksikde kesilse, hep hayzdır. Eğer, on gün temâm oldukda kesilmeyip aksa, âdetinden ilerisi hayz olmaz, o günlerin nemâzlarını kazâ eder. Nifâsın kırk günü dahî hayzın on günü gibidir.

Ramezânda tan yeri ağardıktan sonra, hayz ve nifâs kesilse, o günü yimeyip ve içmeyip imsâk ede. Lâkin, oruc olmaz. Kazâsı lâzımdır. Ve eğer, tan yeri ağardıktan sonra kan gelse, ikindiden sonra görürse de, o günü, gizli yiye ve içe. Umûmiyyetle, bir avret kan görse, nemâzdan ve orucdan vaz geçe. Ve eğer, üç gün olmadan kesilse, nemâzın son vaktine dek, sabr ede, kan görülse, nemâz kılmaya ve eğer gelmezse, abdest alıp nemâzını kıla, eğer yine kan gelse, yine nemâzdan fârîğ ola. Eğer ki, yine kesilse, nemâzın son vaktine dek eğlene, gelmezse, abdest ala ve nemâzını kıla. Üç güne dek böyle eyleye, gusl lâzım değildir. Yalnız abdest kifâyet eder. Üç günden sonra kesilse, yine nemâzın âhırına dek bekleye, gelmezse gusl ede ve nemâzını kıla, gelirse, nemâzdan vaz geçe. Kıyas üzere on güne varınca, ondan sonra gusl ede ve nemâzını kıla, kan akarsa da. Nifâsda dahî, böyledir. Lâkin, her kesildikçe gusl lâzımdır. Bir günde kesilir ise de. Ramezânda, eğer tan yeri ağarmadan kesilse niyyet edip, orucunu tuta. Eğer kuşluk vakti veya ikindiden sonra, yine kan gelse, o oruc oruc olmaz. O günü dahî, sonra kazâ eder.

Eğer düşük düşerse, parmağı, yâ saçı, yâ ağzı veya burnu belli olursa, bütün çocuk doğurmuş gibi olur. Eğer hiç bir yeri belli

değilse, nifâs olmaz. Lâkin, üç gün yâ dahâ ziyâde akarsa, hayz olur. Eğer hayzdan kesileli onbeş gün veyâ dahâ ziyâde olup da düşmüş, eğer üç günden eksik kesilir ise veyâ dahâ hayz kesileli onbeş gün olmamış ise, hayz değildir. Burun kanı gibidir. Nemâzını kılması lâzımdır. Ve orucunu dahî tuta. Eri ile yatmadan önce gusl lâzım değildir.

[Büyük islâm âlimi Muhammed Birgivî “rahmetullahi aleyh”, kadınların hayz ve nifâs hâllerini hanefî mezhebine göre bildiren **(Zuhr-ül-müteehhilîn)** isminde çok kıymetli bir kitâb yazmıştır. Kitâb arabîdir. Allâme-i Şâmî seyyid Muhammed Emîn ibni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, bu kitâbı genişleterek, **(Menhel-ül-vâridîn)** ismini vermiştir. İmâm-ı Birgivî, 981 [m. 1573] de tâ’ûndan vefât etdi. Anadolu da, Ödemiş’in Birgi kasabasındadır. İbni Âbidîn, 1252 [m. 1836] de Şâm da vefât etdi. **(Menhel)** de diyor ki, her müslimân erkeğin ve kadının ilmihâl öğrenmesi farz olduğunu fıkıh âlimleri sözbirliği ile bildirdi. Bunun için, kadınların ve zevcelelerinin hayz ve nifâs bilgilerini öğrenmeleri lâzımdır. Zevceleleri, kadınlara öğretmeli, kendileri bilmiyorsa, bilen kadınlardan öğrenmesi için izin vermelidir. Zevci izin vermiyen kadının, zevcinden izinsiz gidip öğrenmesi lâzımdır. Kadınlara mahsûs olan bu bilgi, şimdi unutulmuş, bilen din adamı kalmamış gibidir. Zemânın din adamları, hayz, nifâs ve istihâza kanlarını ayıramıyorlar. Bunları uzun bildiren kitâbları yoktur. Kitâbı olan da, okumaktan ve anlamaktan âcizdir. Çünkü, bu bilgiyi anlamak güçtür. Hâlbuki, abdest, nemâz, Kur’ân-ı kerîm, oruc, i’tikâf, hac, bâlig olmak, evlenmek, boşanmak, kadının iddet zemânı ve istibrâ ve dahâ nice din işleri için, kan bilgilerini öğrenmek lâzımdır. Bu bilgiyi iyi anlayabilmek için, ömrümün yarısını harc etdim. Öğrendiklerimi, din kardeşlerime kısa ve açık olarak anlatmağa çalışacağım:

(Hayz), sekiz yaşını doldurmuş sıhhatli bir kızın veyâ âdet zemânı son dakikasından tam temizlik geçmiş olan kadının önünden çıkan ve en az üç gün devâm eden kana denir. Buna **(Sahîh kan)** da denir. Âdet zemânından sonra başhyan onbeş veyâ dahâ ziyâde gün içinde hiç kan görülmezse ve öncesi ve sonrası hayz günleri olursa, bu temiz günlere **(Sahîh temizlik)** denir. Onbeş veyâ dahâ ziyâde temiz günden önce veyâ sonra veyâ iki sahîh temizlik arasında fâsîd kan günleri bulunursa, bu günlerin hepsine **(Hükmî temizlik)** veyâ **(Fâsîd temizlik)** denir. Kan görülmiyen onbeş günden az günlere de **(Fâsîd temizlik)** denir. Sahîh temizliğe ve hükmî temizliğe **(Tam temizlik)** denir. Tam temizlikten önce ve sonra görülüp üç gün devâm eden kanlar iki ayrı hayz olurlar.

Beyâzdan başka her renge ve bulanık olana hayz kanı denir.

Bir kız, hayz görmeye başlayınca (**bâliga**) olur. Ya'nî kadın olur. Kan görüldüğü andan, kesildiği güne kadar olan günlerin sayısına (**Âdet zemânı**) denir. Âdet zemânı en çok on gündür. En az üç gündür. Şâfi'î ve Hanbelî mezheplerinde, en çoğu onbeş, en azı bir gündür.

Hayz kanının durmadan hep akması lâzım değildir. İlk görülen kan kesilip, birkaç gün sonra tekrâr görülürse, aradaki üç günden az olan temizlik, sözbirliği ile hep akdı kabûl edilir. Üç gün ve daha çok süren temizlik, hayzın onuncu gününden önce biterse, imâm-ı Muhammedin “rahime-hullahü teâlâ” imâm-ı a'zam Ebû Hanîfeden “rahime-hullahü teâlâ” rivâyet etdiğine göre, on gün içinde hep akdı kabûl edilir. İmâm-ı Muhammedin bildirdiği başka bir rivâyet de vardır. İmâm-ı Ebû Yûsûfe “rahime-hullahü teâlâ” göre ise, onbeşinci günden önce biten bütün temizlik günlerinde hep akdı kabûl edilir. Bir kız, bir gün kan, sonra ondört gün temizlik, sonra bir gün kan görse ve bir kadın, bir gün kan, on gün temizlik ve bir gün kan görse, veyâ üç gün kan, beş gün temizlik ve bir gün kan görse, imâm-ı Ebû Yûsûfe göre, kızın ilk on günü hayz olur. Birinci kadının âdet günü kadarı hayz olup sonraki günlerin hepsi istihâza olur. İkinci kadında, dokuz günün hepsi hayz olur. İmâm-ı Muhammedin “rahime-hullahü teâlâ” birinci rivâyetine göre, yalnız ikinci kadının dokuz günü hayz olur. İmâm-ı Muhammedin ikinci rivâyetine göre, yalnız ikinci kadının ilk üç günü hayz olup, diğerleri hayz olmazlar. Biz, kitâbımızı (**Mülteka**)dan terce me ederek, aşağıdaki bilgilerin hepsini, imâm-ı Muhammedin birinci rivâyetine göre yazdık. Bir gün, tam yirmidört sâat demektir. Evlenmemiş (Bâkire) kadınların, yalnız hayz zemânında, evli olanların ise her zemân, fercin ağzına (Kürsüf) denilen bez veya pamuk koymaları ve buna koku sürmeleri müstehabdır. Kürsüfün hepsini fercin içine sokmaları mekrûhdur. Kürsüf üzerinde, aylarca, hergün kan lekesi gören kız, ilk on gün hayzlı, sonra yirmi gün istihâzalî kabûl edilir. (**İstîmrâr**) denilen bu kan kesilinceye kadar, hep böyle devâm eder. Bir kız, üç gün kan görüp, bir gün görmese, sonra bir gün görse, iki gün görmese, bir gün daha görüp bir gün görmese, yine bir gün görse, bu on günün hepsi hayz olur. Her ay, bir gün kan görse, bir gün görmese, böyle on gün birer gün görüp görmese, gördüğü günlerde nemâzı ve orucu terk eder. Ertesi günlerde gusl abdesti alıp nemâzlarını kılar [**Mesâil-i şerh-i vikâye**]. Üç günden, ya'nî yetmişiki sâatden, beş dakika bile az olan ve yeni başlayan için on günden çok sürünce, onuncu günden sonra ve yeni

olmayanlarda âdetden çok olup, on günü de aşınca, âdetden sonraki günlerde gelmiş olan ve hâmile ve âyise [ihtiyâr] kadınlardan ve dokuz yaşından küçük kızlardan gelen kanlar, hayz olmaz. Buna (**İstihâza**) veyâ (Fâsid kan) denir. Kadın ellibeş yaşlarında (**Âyise**) olur. Âdeti beş gün olan, güneşin yarısı doğunca kan görüp, onbirinci sabâhı güneşin üçde ikisi doğarken kan kesilse, ya'nî on günü birkaç dakika aşmış olsa, âdet zemânı olan beş günden sonra gelenler, istihâza olur. Çünkü, güneşin doğma zemânının altıda biri kadar, on günü ve on geceyi aşmıştır. On gün temâm olunca gusl edip, âdetden sonraki günlerde kılmadığı nemâzları kazâ eder.

İstihâza günlerindeki kadın, idrârını tutamıyan veyâ devâmlı burnu kanayan kimse gibi, özr sâhibi olur. Nemâz kılması ve oruc tutması lâzım olur ve kan gelirken dahî vaty câiz olur.

İmâm-ı Muhammedin bir kavline göre, bir kız, ömründe ilk olarak, bir gün kan görse, sonra sekiz gün görmese ve onuncu gün yine görse, on günün hepsi hayz olur. Fekat, birgün görse, dokuz gün görmese, onbirinci günü yine görse, hiçbirisi hayz olmaz. Kan görülen iki gün istihâza olur. Çünkü, onuncu günden sonra görülen kandan önce temizlik günlerinin, hayz sayılmıyacağı yukarıda bildirilmişdi. Onuncu ve onbirinci günleri kan görürse, aradaki temizlikler de hayz sayılarak, on günü hayz, onbirinci günü istihâza olur.

İstihâza kanı hastalık alâmetidir. Uzun zemân akması, tehlikeli olur. Tabîbe mürâceat etmek lâzım olur. Kardeş kanı (Sangdragon) denilen kırmızı sakızı top edip sabâh, akşam birer gram su ile yutulursa, kanı keser. Günde beş gram alınabilir. Bir kadının hayz ve temizlik zemânı çok def'a, her ay aynı gün sayısında olur. Burada bir ay demek, bir hayz başından, ikinci hayz başına kadar geçen zemân demektir. Her kadının kendi hayz ve temizlik gün sayılarını ve sâatlerini, ya'nî âdetlerini ezberlemesi lâzımdır. Âdetleri çok sene değişmez. Değişirse, yeni âdetlerini, ya'nî yeni hayz ve temizlik günlerini ezberlemelidir.

Âdetin değişmesini (**Menhel**) kitâbı şöyle bildirmektedir: Kadın bir önceki âdetinin zemânına ve sayısına uygun kan görürse, hayzın değişmediği anlaşılır. Uygun olmazsa âdetin değiştiği anlaşılır ki, bunun çeşidleri, aşağıda bildirilmiştir. Bir kerre uygun olmayınca, âdet değişti kabûl edilir. Fetvâ da böyledir. Âdeti beş gün olan, sahîh temizlikden sonra altı gün kan görürse, bu altı gün yeni hayz olur ve yeni âdeti olur. Temizlik gün sayısı da bir def'ada değişir. Bu değişince, âdetin zemânı değişmiştir. Âdeti beş gün kan ve yirmibeş gün temizlik iken, zemânında üç

gün kan ve yirmibeş gün temizlik olsa yâhud beş gün kan ve yirmi-
üç gün temizlik olsa, birincisinde kan, ikincisinde temizlik sayısı
değişmiş olur. Bunun gibi, on günü aşarak fâsid olan kan olursa ve
bunun sondan üç veyâ dahâ çok günü önceki âdeti olan günlerine
rastlar ve önceki âdetinin kalan son kısmı yeni sahîh temizliğe rast-
larsa, âdeti olan günlere rastlayan günler, yeni âdeti olur. Âdeti de-
ğişmiş olur. Âdeti beş gün iken temizlik sayısı bitmeden yedi gün
önce kan başlasa ve onbir gün devâm etse, bu kan, on günü aşdığı
için, fâsid kandır. Bunun üç günden fazlası, ya'nî dört günü, önce-
ki âdet günleri içinde bulunmakda, önceki âdetin artan bir günü,
yeni sahîh temizlik içinde bulunmakdadır. Âdet zemânı değişme-
miş, sayısı dört olmuştur. Bu iki şekilde âdetin değişmesini dahâ
açıklıyalım:

Evvelki sayısından farklı olan sonraki kan günleri, on günden
fazla olur ve bunun üç veyâ dahâ fazla günü, önceki âdet günleri
içinde bulunmazsa, âdetin zemânı değişir. Sayısı değişmeyip ilk
görüldüğü günden başlar. Âdeti beş gün olan kadın, sonraki ayda
bu beş günde hiç kan görmeyip veyâ başdan üç gününde görme-
yip, sonra onbir gün görse, ilk görülen günden başlayarak hayzı
beş gün olup, zemânı değişmiş olur. Üç veyâ dahâ fazla kan gün-
leri, önceki âdet günleri içinde bulunursa, yalnız bu günleri hayz
olup, kalanı istihâza olur. Âdetinden beş gün önce kan görse, âde-
ti zemânında görmese ve âdetinden sonra bir gün görse, aradaki
beş temiz gün, imâm-ı Ebû Yûsûfe göre, hayz olup âdeti de-
ğişmez. Âdetinin son üç günü ve sonra sekiz gün kan görse, bunun
ilk üç günü hayz olup, sayısı değişmiş olur. Sonraki kan günleri on
günü geçmezse ve sonra sahîh temizlik olursa hepsi hayz olur.
Sonraki temizlik fâsid ise, âdeti değişmez. Âdeti beş gün iken, altı
gün kan, sonra ondört gün temizlik ve bir gün kan görse, âdeti
değişmez. Yukarıda bildirilenlerin iyi anlaşılması için, âdeti beş
gün hayz ve ellibeş gün temizlik olan kadın üzerinde onbir misâl
verelim:

1- Bu kadın beş gün hayz ve onbeş gün temizlik ve onbir gün
kan görürse, âdet kanı ellibeş gün sonra olduğu için, önceki âdeti
içine kan rastlamaz. Âdetin zemânı değişip, sayısı değişmez. Onbir
günün ilk beşi de hayz olur.

2- Beş kan, kırkaltı temizlik ve onbir kan olursa, onbir günün
son ikisi, önceki âdet zemânı içinde ise de, üçden az olduğundan,
âdetin sayısı değişmez. Yalnız zemânı değişir.

3- Beş kan, kırksekiz temizlik, oniki kan olsa, oniki günün yedi-
si temizlik ve beşi âdet içinde olup, hiç değişiklik olmaz.

4- Beş kan, ellidört temizlik, bir kan, ondört temizlik, bir kan olsa, ortadaki bir kan günü, temizliğin son günü olur. Ondört gün, nâkıs temizlik olduğundan, kan günleri olur, bunun başdan beş günü hayz olur. Âdetin zemânı ve sayısı değişmez.

5- Beş kan, elliyedi temizlik, üç kan, ondört temizlik, bir kan olsa, üç kan, âdet zemânındadır. Bundan sonraki ondört gün, kan sayılıp onbir günü aşdığı için, âdetin yalnız sayısı değişir.

6- Beş kan, ellibeş temizlik, dokuz kan olsa, dokuz günden sonra sahîh temizlik olursa, dokuz gün hayz olur. Yalnız sayı değişir. Âdet zemânında da, sonra da üç günden fazla vardır.

7- Beş kan, elli temizlik, on kan olsa, on gün hayzdır. Temizlik âdeti elli olmuştur. Kan günleri, âdeti zemânında ve sayısındadır.

8- Beş kan, ellidört temizlik, sekiz kan olsa, sekiz gün hayz olup, üç günden fazlası âdet içindedir. Hayz ve temizlik sayıları bir gün değişmiştir.

9- Beş kan, elli temizlik, yedi kan olsa, yedi gün hayz olup, bundan nisâb mikdârı âdetden önce, üç günden azı âdetin içindedir. Hayzın zemânı ve adedi, temizliğin yalnız adedi değişmiştir.

10- Beş kan, ellisekiz temizlik, üç kan olsa, üç gün yine hayz olup, bundan iki gün, âdet günleri içinde, birisi ise sonradır. Hayzın adedi ve zemânı, temizliğin adedi değişmiştir.

11- Beş kan, altmışdört temizlik, yedi veyâ onbir kan olsa, birincisinde yedi gün hayz olup, aded ve zemân değişmiştir. İkinci hâlde, onbir günün başından beş günü hayz olup, altı günü istihâza olur. Âdetin yalnız zemânı değişir. Adedi, on günü aşdığı için değişmez. Temizlik âdetinin sayısı değişir.

İmâm-ı Fahrüddîn Osmân Zeylâî “rahime-hullahü teâlâ” (**Tebyîn-ül-hakâik**) kitâbında ve Ahmed Şilbînî “rahime-hullahü teâlâ” hâşiyesinde diyor ki, (Âdetinden bir gün önce kan, on gün temizlik, bir gün kan görse, imâm-ı Ebû Yûsûfe göre “rahime-hullahü teâlâ”, kan görmediği on gün ile hayz başlayıp âdeti kadar devam eder. Yeni hayzın ilk ve son günleri kansız olmaktadır. Çünkü âdetden önce ve on günden sonra kan görülmüş olup, aradaki fâsid temizlik kan sayılmaktadır. İmâm-ı Muhammede göre “rahime-hullahü teâlâ”, bunun hiçbir günü hayz olmaz. Âdeti beş gün kan ve yirmibeş gün temizlik olan kadın:

1- Bir gün evvel kanlı, bir gün temiz olsa, sonra kan istimrâr etse ve on günü aşırsa, Ebû Yûsûfe göre, beş gün âdeti hayz olur. Önceki ve sonraki günler istihâza olur. İmâm-ı Muhammede gö-

re, âdetine rastlıyan üç kanlı gün hayz olur. Bunlar da, âdetinin ikinci, üçüncü ve dördüncü günleridir. Çünkü, âdetinin birinci gününü kan görmemiştir. Gördüğü günlerin beşinci günü ise, âdetin dışındadır.

2- Âdetinin birinci günü kan görse, sonra bir gün temizlik, sonra kan istimrâr ederek on günü aşıya, sözbirliği ile, beş gün âdeti hayz olur. Çünkü ilk ve son günleri kanlıdır.

3- Âdetinin ilk üç günü kan görse, diğer iki günü temiz olsa, sonra istimrâr ederek on günü aşsa, Ebû Yûsufe göre, âdeti olan beş gün hayzdır. İmâm-ı Muhammede göre, âdetinin ilk üç günü hayzdır. Çünkü, imâm-ı Muhammede göre, hayzın ilk ve son günlerinin kanlı olması lâzımdır).

(Bahr)de ve **(Dürr-ül-müntekâ)**da diyor ki, (Kan, âdet zemânını aşır, on günden önce kesilince, kesildikten sonra, onbeş gün içinde hiç gelmezse, aşırı geldiği günlerin hayz olacağı sözbirliği ile bildirildi. Bu takdîrde âdet günü değişmiş olur. Onbeş gün ve gece içinde bir kerre kan gelirse, âdetini aşmış olanlar hayz olmaz, isti-hâza olur. İstihâza oldukları anlaşılınca, o günlerde kılmadığı nemâzları kazâ eder). Âdetden sonra ve on günden önce kesildiği nemâz vaktinin sonu yaklaşıncaya kadar beklemesi müstehab olur. Sonra gusl edip, o vaktin nemâzını kılar. Sonra vaty câiz olur. Beklerken, guslü ve nemâzı kaçırırsa, nemâz vakti çıkınca, guslsüz vaty câiz olur.

Kızda ilk olarak ve kadında âdetinden onbeş gün sonra görülen kan üç günden önce kesilince, nemâz vaktinin sonu yaklaşıncıya kadar bekler. Sonra, gusl etmeden yalnız abdest alıp, o nemâzı kılar ve önce kılmadıklarını kazâ eder. O nemâzı kıldıktan sonra kan yine gelirse, nemâz kılmaz. Yine kesilirse, vakt sonuna doğru yalnız abdest alıp, o nemâzı kılar ve kılmadıkları varsa kazâ eder. Üç gün temâm oluncıya kadar böyle yapar. Fekat gusl etse bile, vaty halâl olmaz.

Kan gelmesi üç günü geçdi ise, âdetden önce kesilince, âdet zemânı geçinciye kadar, gusl etse bile, vaty halâl olmaz. Fekat nemâz vakti sonuna kadar kan lekesi görmezse, gusl edip o nemâzı kılar. Kılmadıklarını kazâ etmez. Oruc tutar. Kan kesildiği günden sonra, onbeş gün hiç gelmezse, kesildiği gün, yeni âdetinin sonu olur. Fekat, kan yine başlarsa, nemâzı bırakır. Tutmuş olduğu orucu Ramezândan sonra kazâ eder. Kan durursa yine nemâz vaktinin sonuna yakın gusl edip, nemâzını kılar. Oruc tutar. On güne kadar böyle devâm eder. On günden sonra, kan görse de tekrâr gusl etmeden kılar ve guslden önce vaty halâl olur. Fekat

vatyden önce gusl abdesti almak müstehab olur. Fecr doğmadan önce kan kesilse, fecrin doğmasına, yalnız gusl abdesti alıp elbisesini giyecek kadar zemân olur da, Allahü ekber diyecek kadar fazla zemân kalmazsa, o günün orucunu tutar. Fekat, yatsıyı kazâ etmesi lâzım olmaz. Tekbîri söyliyecek kadar da zemân olursa, yatsıyı kazâ etmesi de lâzım olur. İftârdan önce hayz başlarsa, orucu bozulur. Ramezândan sonra kazâ eder. Nemâz içinde hayz başlarsa, nemâzı bozulur. Temizlenince farz nemâzı kazâ etmez. Nâfileyi kazâ eder. Fecr doğduktan sonra, uyanınca kürsüsünde kan görse, o anda hayzlı olur. Uyanınca kürsüsünü temiz gören, yatarken hayzdan kurtulmuştur. İkisine de yatsıyı kılmak farzdır. Çünkü, nemâzın farz olması, vaktinin son dakîkasında temiz olmağa bağlıdır. Vakt nemâzını kılmadan önce hayz gören, bu nemâzı kazâ etmez.

İki hayz arasında **(Tam temizlik)** bulunması lâzımdır. Bu tam temizlik, **(Sahîh temizlik)** ise, önceki ve sonraki kanların başka iki hayz olacakları, sözbirliği ile bildirildi. On günlük hayz müddeti içinde, kan görülen günler arasında bulunan temizlik günleri hayz kabûl edilmekte, on günden sonraki istihâzalı günler ise, temiz kabûl edilmektedir. Bir kız üç gün kan görüp, sonra onbeş gün kesilse, sonra bir gün kan, sonra bir gün temizlik, sonra üç gün kan görse, kan görülen ilk ve son üç günler, iki ayrı hayz olurlar. Çünkü, âdeti üç gün olacağından, ikinci hayz, aradaki bir günlük kandan başlayamaz. Bu bir gün, önündeki tam temizliği fâsid yapar. Molla Husrev “rahime-hullahü teâlâ”, **(Gurer)**inin şerhinde diyor ki, (Bir kız, bir gün kan, ondört gün temizlik, bir gün kan, sekiz gün temizlik, bir gün kan, yedi gün temizlik, iki gün kan, üç gün temizlik, bir gün kan, üç gün temizlik, bir gün kan, iki gün temizlik, bir gün kan görse, imâm-ı Muhammede göre “rahime-hullahü teâlâ”, bu kırkbeş günden yalnız, ondört günden sonra olan, on gün hayz olup, diğerleri istihâza olur). Çünkü, bu on günden sonra tam temizlik olmadığı için, yeni hayz başlamaz. Sonraki temiz günler, hayz zemânında olmadıkları için, hep akdî kabûl edilmez. (İmâm-ı Ebû Yûsûfe göre “rahime-hullahü teâlâ” ise, ilk on gün ve iki tarafı temizlik olan dördüncü on gün hayz olurlar). Çünkü, sonraki fâsid temizlik günleri, imâm-ı Ebû Yûsûfe göre, hep akdî kabûl edilir. Aşağıdaki birinci maddeye göre, on gün hayzdan sonra, yirmi gün temizlik, sonra on gün [dördüncü on gün] hayz olur.

Onbeş gün içinde hiç temiz gün olmadan, kan **(İstîmrâr)** ederse, âdetine göre hesâb olunur. Ya’nî, âdetinden sonra başlayarak bir evvelki ay içindeki temizlik günü kadar temizlik ve sonra

âdeti kadar hayz kabûl edilir.

İstibrâr kızda olursa (**Menhel-ül-vâridîn**) risâlesinde, bunun dört dürlü olduğu bildirilmektedir:

1- Görülen kan istibrâr ederse, ilk on gün hayz, sonra yirmi gün temiz kabûl edilir.

2- Kız, sahîh kan ve sahîh temizlik gördükten sonra istibrâr ederse, bu kız, âdeti belli olan kadın olur. Meselâ beş gün kan görse, sonra kırk gün temiz olsa, istibrâr başından beş gün hayz, sonra kırk gün temiz kabûl edilir. Kan kesilinceye kadar böyle devâm eder.

3- Fâsid kan ve fâsid temizlik görürse, ikisi de âdet kabûl edilmez. Temizlik, onbeş günden az olduğu için fâsid ise, ilk görülen kan istibrâr etmiş gibi kabûl edilir. Onbir gün kan ve ondört gün temiz olsa, sonra istibrâr etse, birinci kan, on günü aşdığı için fâsiddir. Onbirinci ve istibrârın ilk beş kan günleri temizlik günleri olup, bu beşinci günden sonra, on gün hayz, yirmi gün temizlik olmak üzere devâm eder. Temizlik tam olup, kanlı gün karıştığı için fâsid ise, böyle fâsid temizlik ile kan günleri toplamı otuzu geçmezse, yine ilk kan istibrâr etmiş gibi kabûl edilir. Onbir gün kan ve onbeş gün temizlikten sonra istibrâr etmesi böyledir. Onaltı günün ilk günü kanlı olduğu için, fâsid temizlikdir. İstibrârın ilk dört günleri temizlik olur. Topamları otuzu aşar ise, ilk on gün hayz olup, sonra istibrâra kadar olan günlerin hepsi temiz kabûl edilip, istibrârdan sonra on gün hayz, yirmi gün temiz olarak devâm eder. Onbir gün kan, sonra yirmi gün temizlikten sonra istibrâr etmek böyledir.

4- Sahîh kan ve fâsid temizlik görürse, sahîh kan günleri âdet olur. Sonra otuz güne kadar temizlik kabûl edilir. Meselâ, beş gün kan ve ondört gün temizlikten sonra istibrâr etse, ilk beş gün kan ve bundan sonra yirmibeş gün temiz olur. Bu yirmibeş günü temâmlamak için, istibrârın ilk onbir günü temiz kabûl edilir. Bundan sonra, beş günü hayz, yirmibeş günü temiz olarak devâm edilir. Bunun gibi, üç gün kan, onbeş gün temizlik, bir gün kan ve sonra onbeş gün temizlikten sonra istibrâr etse, ilk üç gün sahîh kan ve sonra istibrâra kadar olan günlerin hepsi fâsid temizlik olup, üç gün hayz, sonra otuzbir gün temiz olur. İstibrâr zemânında ise; üç gün hayz, sonra yirmiyedi gün temiz olarak devâm eder. İkinci temizlik ondört gün olsaydı, imâm-ı Ebû Yûsûfe göre hep akdı kabûl edileceğinden, bunun ilk iki günü de hayz, sonra onbeş gün temizlik olmak üzere devâm edilir. Çünkü ilk üç gün kan ve onbeş gün temizlik sahîh olduklarından âdet kabûl olunurlar.

Âdet zemânını unutan kadına **(Muhayyire)** veyâ **(Dâlle)** denir.

(Nifâs), lohusa demektir. Elleri, ayakları, başı belli olan düşükde gelen kan da nifâsdır. Nifâs zemânının azı yokdur. Kan kesildiği zemân, gusl edip nemâza başlar. Fekat, âdeti kadar gün geçmeden, cimâ' edemez. En çok zemânı kırk gündür. Kırk gün temâm olunca, kan kesilmese de, gusl edip, nemâza başlar. Kırk günden sonra gelen kan, istihâza olur. Birinci çocuğunda, yirmi-beş günde temizlenen kadının âdeti, yirmibeş gün olur. Bu kadının ikinci çocuğunda kan, kırkbeş gün gelse, nifâsı yirmibeş gün sayılıp, yirmi günü istihâza olur. Yirmi günlük nemâzlarını kazâ eder. O hâlde nifâs gününü de ezberlemek lâzımdır. İkinci çocukda kan, kırk günden önce, meselâ otuzbeş günde kesilirse, bunun hepsi nifâs olur ve âdeti yirmibeş günden, otuzbeş güne değişmiş olur.

Ramezânda, sahûrdan [ya'nî fecrden] sonra, hayzdan veyâ nifâsdan kesilen o gün yimez, içmez. Fekat, o günü kazâ eder. Hayz ve nifâs sahûrdan sonra başlarsa ikindiden sonra da olsa, o gün yiyip, içer.

Hayz ve nifâs günlerinde nemâz, oruc, câmi' içine girmek, Kur'ân-ı kerîmi okumak ve tutmak, tavâf, cimâ', dört mezhebde de harâm olur. Orucuları kazâ eder. Nemâzları kazâ etmez. Nemâzları afv olur. Her nemâz vaktinde abdest alıp, seccâdesi üzerinde, o nemâzı kılacak kadar zemân oturup zikr, tesbîh ederse, en iyi kılmış olduğu bir nemâzın sevâbını kazanır.

(Cevhere) kitâbında buyuruyor ki, (Kadının, hayz başladığını kocasına bildirmesi lâzımdır. Kocasının sorunca bildirmezse, büyük günâh olur. Temiz iken, hayz başladı demesi de, büyük günâhdır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Hayzın başladığını ve bittiğini kocasından saklayan kadın mel'ündür)** buyurdu. Hayz hâlinde de, temiz iken de kadına dübüründen yaklaşmak harâm'dır. Büyük günâhdır). Zevcesine böyle yapan, mel'ündür. Puşluk, ya'nî oğlan kirlletmek dahâ büyük günâhdır. Buna **(Livâta)** denir. Enbiyâ sûresinde livâtaya **(Habîs işdir)** buyuruyor. Kâdî-zâdenin, **(Birgivi)** şerhinde, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" **(Lût kavmi gibi livâta yapanları, suç üstü yakalarsanız, ikisini de öldürünüz!)** buyurdu. Ba'zı âlimler, ikisini de yakmalıdır dedi. Livâta yapınca, ikisi de cünüb olur. İhtikan yapınca, cünüb olmaz ise de, orucu bozulur (Feyziyye).]

Vakt içinde, nemâz kılmadan evvel, kadın hayzını görse, o vak-tin nemâzını kaza etmek lâzım değildir. **[(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâ-bında gusl bahsini okuyunuz!]

ABDEST BAHSİ

Abdestin farzları hanefîde dört, mâlikîde yedi, şâfiîde ve hanbelîde altıdır. Hanefîde:

- 1- Yüzünü yıkamak.
- 2- Kolları dirsekleri ile birlikde yıkamak.
- 3- Başının dört bölükden bir bölümüne mesh etmek.
- 4- Ayaklarını topuk kemikleri ile birlikde yıkamak.

Ve dahî, abdest dört nev'dir: Biri farz, biri vâcib, biri sünnet, biri mendûbdur.

Farz olanı, dörtlüdür: Mushaf-ı şerîfi tutabilmek için ve beş vakt nemâz kılmak için ve cenâze nemâzı kılmak için ve tilâvet secdesi etmek için abdest almak.

Vâcib olanı: Ziyâret tavâfi etmek için abdest almak.

Sünnet olan: Ezberden Kur'ân okumak için ve kabristân ziyâreti için ve guslden evvel abdest almak.

Mendûb olanı, uykuya yatdıkda ve uykudan kalkdıkda, yalan ve gîbet söyledikde ve şehveti tahrik edici çalgı dinledikde bu şeylere tevbe ve istigfâr edip, abdest almak mendûbdur.

Ve dahî, ilm meclisine giderken abdestli gitmek ve abdest aldıktan sonra, abdestsiz câiz olmayan bir işi işlediyse [Meselâ nemâz kıldıysa] abdestli iken, tekrâr abdest almak mendûbdur. Eğer işlemediyse, abdestli iken abdest almak mekrûhdur.

SULARA DÂİR

Sular dört nev'dir: Mâ-i mutlak, mâ-i mukayyed, mâ-i meşkül, mâ-i müsta'mel.

1- Mâ-i mutlak, yağmur suyu, deniz suyu, akar pınar suyu ve kuyu suyu. Bu sular, murdar olanı pâk eder. Ne işlesen olur.

2- Mâ-i mukayyed, kavun suyu, karpuz suyu, asma suyu, çiçek suyu ve bunların benzerleri.

Bu sular, murdarı pâk eder, ammâ abdest ve gusl için kullanılmaz.

3- Mâ-i meşkül, himârın ve anası himâr olan katırın içdiği suyun artığına derler.

Bu su ile, hem abdest ve hem gusl câiz olur. Her hangisini evvel ederse, eder, muhayyerdur.

4- Mâ-i müsta'mel, yere düşen midir, yoksa bedenden ayrılan mıdır? Bunda ihtilâf vardır. Esah olanı bedenden ayrılındır. Ve bunda dahî, üç kavl vardır. İmâm-ı a'zama göre "rahime-hullahü

teâlâ” necâset-i galîzadır. İmâm-ı Ebû Yûsûfe göre “rahime-hullahü teâlâ”, necâset-i hafîfedir. İmâm-ı Muhammede göre “rahime-hullahü teâlâ”, pâkdir. Esah olan da budur.

Abdestin vücûbünün şartı dokuzdur:

- 1- Müslimân ola.
- 2- Bâliğ ola.
- 3- Akıllı ola.
- 4- Abdestsiz ola.
- 5- Abdest suyu pâk ola.
- 6- Abdest almağa kudreti ola.
- 7- Hayzlı olmaya.
- 8- Nifâs üzere olmaya.
- 9- Her nemâzın vakti -içinde- ola. [Bu dokuzuncu, özr sâhibine göredir.]

ABDESTİN SÜNNETLERİ: Yirmibeş kadar beyân olunur.

- 1- E’üzü okumak.
- 2- Besmele okumak.
- 3- Ellerini yıkamak.
- 4- Parmakların arasını hilâllamak.
- 5- Ağzına su vermek.
- 6- Burnuna su vermek.
- 7- Niyyet etmek. Hanefîde yüzü yıkarken niyyet etmek farz değildir, sünnetdir. Şâfi’de farzdır. Mâlikîde elleri yıkarken farzdır.
- 8- Kibleye dönmek.
- 9- Sakalını hilâllamak, [eğer sık ise].
- 10- Sakalını mesh etmek.
- 11- Sağ yanından başlamak.
- 12- Sol elinin küçük parmağı ile, sağ ayağının küçük parmağının altından başlayarak, sırayla parmaklarının arasını hilâllamak.
- 13- Başına -kaplıyarak- mesh etmek.
- 14- Başından artan su ile, kulaklarına ve boynuna mesh etmek.
- 15- Tertîbe riâyet etmek.
- 16- Arasını kesmeyip, birbirine ulaştırmak.
- 17- Başına mesh verdiği vakt, önünden başlamak.
- 18- Misvâk kullanmak.
- 19- Gözünün kenârına ve kaşına suyu ulaştırmak.
- 20- Delk, yıkanan yerleri oğmak.

- 21- Abdestini yüksek bir yerde durarak almak.
- 22- Abdest a'zalarını üç kerre yıkamak.
- 23- Abdest aldıktan sonra ibriği doldurmak.
- 24- Abdest alırken, dünyâ kelâmı söylememek.
- 25- Dâimâ bu niyyet üzerine olmak.

MİSVÂK KULLANMA BAHSİ

Ve dahî, misvâk kullanmanın onbeş fâidesi vardır. Bunlar, **(Si-râcül-vehhâc)**dan alınarak, aşağıda bildirilmiştir.

- 1- Ölürlen, şehâdet kelimesini söylemeğe sebep olur.
- 2- Dişlerin etlerini pekiştirir.
- 3- Balgamı giderir.
- 4- Safrayı keser.
- 5- Ağız ağrısını giderir.
- 6- Ağız kokusunu giderir.
- 7- Allahü teâlâ ondan râzı olur.
- 8- Baş damarlarını kuvvetlendirir.
- 9- Şeytân gamlanır.
- 10- Gözleri nûrlanır.
- 11- Hayrı ve hasenâtı çok olur.
- 12- Sünnet ile amel etmiş olur.
- 13- Ağzı pâk olur.
- 14- Fasîh-ul-lisân olur.
- 15- Misvâklı kılınan iki rek'at nemâzın sevâbı, misvâksız olarak kılınan yetmiş rek'at nemâzın sevâbından dahâ çok olur.

ABDESTİN MÜSTEHAHLARI: Altısı şunlardır:

- 1- Kalble yapılan niyyeti dil ile söylememek.
- 2- Kulağından artan su ile boynuna mesh etmek.
- 3- Ayaklarını kıbleye karşı yıkamamak.
- 4- Mümkün olursa, abdestden artan suyu, kıbleye karşı ayak üzere içmek.
- 5- Abdestden sonra şalvarına biraz su serpmek.
- 6- Pâk ve temiz bir peşkirle silinmek.

İbni Âbidîn abdesti bozanlarda diyor ki, (Kendi mezhebinde mekrûh olmıyan birşey, başka mezhebe farz ise, bunu yapmak müstehabdır). İmâm-ı Rabbânî, 286. cı mektûbda diyor ki, (Mâlikî mezhebinde, abdest a'zâsını uğmak farz olduğu için, muhak-kak uğmalıyız). İbni Âbidîn, ric'î talâkı anlatırken diyor ki, (Ha-

nefî mezhebinde olanın, mâlikî mezhebini taklîd etmesi evlâdır. Çünkü, imâm-ı Mâlik, İmâm-ı a'zâmın talebesi gibidir. Bir mes'elede, hanefî mezhebinde, bir kavl bulunmadığı zemân, hanefî âlimleri, mâlikî mezhebine göre fetvâ vermişlerdir. Mezhebler içinde, hanefîye en yakın olanı, mâlikî mezhebidir.)

ABDESTİN MEKRÛHLARI: Onsekizi şunlardır:

- 1- Yüzüne -suyu- pek vurmak.
- 2- Abdest aldığı suya üfleme.
- 3- Üçden eksik yıkamak.
- 4- Üçden ziyâde yıkamak.
- 5- Abdest aldığı suya tükürmek.
- 6- Suyun içine sümkürmek.
- 7- Gargara yaparken buğazına su kaçırmak.
- 8- Arkasını kıbleye dönmek.
- 9- Gözünü yummak.
- 10- Gözünü pek açmak.
- 11- Soldan başlamak.
- 12- Sağ eliyle sümkürmek.
- 13- Sol eliyle ağzına su vermek.
- 14- Sol eli ile burnuna su vermek.
- 15- Ayağını yere vurmak.
- 16- Güneşde ısınmış su ile abdest almak.
- 17- Mâ-i müsta'melden sakınmamak.
- 18- Dünyâ kelâmı söylemek.

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER: Bu makamda yirmidört kadar beyân olunur:

- 1- Ardından çıkanlar.
- 2- Önünden çıkanlar.
- 3- Kurd ve ufak taş gibiler önden veyâ arkadan çıksa.
- 4- İhtikan etdirmek.
- 5- Kadınlar, doğum yerine akıttığı ilâc, geri gelse.
- 6- Bir kimse, kulağına akıttığı ilâc, ağzından çıksa bozar. [Kulağından veyâ burnundan çıksa bozmaz (**Hindiyye**).]
- 7- Bir adam, bevl yoluna tıkadığı pamuk, ıslanıp düşmüş olsa, [Pamuğun bir kısmı dışarda kalıp dış kısmı kuru ise, düşmedikçe bozmaz.]
- 8- Pamuk düşse ve dışarda kalan kısmı ıslanmış olsa.
- 9- Ağız dolusu kusmak. Balgam kusmak, çok olsa da, bozmaz.

Uyuyan kimsenin ağzından gelen su, sarı da olsa temizdir.

10- Hastalık sebebi ile, gözünden yaş akmak bozar. Ağlamakla, soğan gibi şeylerin te'sîri ile akınca bozmaz.

11- Burnundan gelen kan, cerâhat, sarı su, delikden dışarı çıkmassa da bozar. Sümük necs değildir. Bozmaz.

12- Tükürdüğü tükürükde görülen kan fazla olursa.

13- Bir şeyi ısırdığında, ısırdığı yerde kan olursa ve kan, ağzına, dişine bulaşmış ise, abdesti bozulur. Bulaşmadı ise, bozulmaz.

14- Bir yerinde, kan çıkmış ve az da olsa dağılmış görmek, hanefîde bozar. Mâlikîde ve şâfiî'de bozmaz.

15- Çıplak hayvân üzerinde, dalgın uyuyup, yokuş aşağı inse.

16- Abdest aldım mı, almadım mı diye şek edip, zann-ı gâlibi, abdestsizlikde olsa.

17- Erler, avreti ile çıplak iken kucaklaşsa.

18- Abdest a'zalarından birini yıkamağı unutmuş, hangisini bilememiş olsa.

19- Bir yerinde bulunan kabarcıktan, kendiliğinden veyâ sıkınca cerâhat, kan ve sarı su dışarı çıksa.

20- Bir yerinde yarası var imiş, orta yerine sarı su, kan, cerâhat gibi necs sıvı birikmiş, sağlam yerine veyâ üstündeki pamuğa, sarıya bulaşmışsa bozulur. Yaradan, çıbandan çıkan renksiz su abdesti bozmaz denildi. Uyuz, çiçek [ve ekzema]lı olanların bu kavle uymaları câiz olur.

21- Bir yere dayanmış uyumuş, dayandığı şey alınsa, düşecek gibi olursa.

22- Rükû' ve sücûdü olan nemâzlarda, kendi ve yanındaki işitecek kadar gülmek. Eğer yalnız kendi işitecek kadar gülerse, yalnız nemâzi fâsid olur, abdesti bozulmaz.

23- Sar'ası tutsa, yâhud bayılsa.

24- Kulakdan, cerâhat, sarı su, kan gelse ve guslde yıkaması lâzım gelen yere dek inerse.

***Hamamda yıkanmağı, Avrupalı bizden öğrendi.
Bundan önce, pis kokudan, evlerine girilemezdi.
Temizliği dünyâyâ müslimânlar yaydı.
İnsanları, böylece, büyük düşmandan kurtardı.***

ABDEST DÜÂLARI

Abdest almağa başlarken, **(Bismillâhil-azîm velhamdü lil-lahi alâ dînîl-islâmî ve alâ tevfikul-îmânî elhamdü lillahillezî ce'alel-mâe tahûren ve ce'alel-islâme nûren)** denir.

Ağzına su verdikde, **(Allahümmeskinî min havdi nebiyyike ke'sen lâ azmeü ba'dehü ebeden).**

Burnuna su verdikde, **(Allahümme erihnî râyihatel-Cenneti verzuknî min na'imihâ velâ türihnî râyihaten-nâri).**

Yüzünü yıkadıkda, **(Allahümme beyyid vechî binûrike yevme tebyaddu vücûhü evliyâike velâ tüsevid vechî bizünûbî yevme tesveddü vücûhü a'dâike).**

Sağ kolunu yıkadıkda, **(Allahümme a'tunî kitâbî bi-yemîni ve hâsibnî hisâben yesîren).**

Sol kolunu yıkadıkda, **(Allahümme lâ tü'tunî kitâbî bişimâlî velâ min verâî zahrî velâ tuhâsibnî hisâben şedîden).**

Başını mesh etdikde, **(Allahümme harrim şa'rî ve beşerî alen-nâri ve ezillenî tahte zillî Arşike yevme lâ zille illâ zillûke).**

Kulaklarına mesh verdikde, **(Allahümme-c'alnî minelle-zîne yestemi'ûnel-kavle fe-yettebî'üne ahseneh).**

Boynuna mesh verdikde, **(Allahümme a'tik rekabetî minennâri vahfaz mines-selâsili vel-ağlâl).**

Sağ ayağını yıkadıkda, **(Allahümme sebbit kademeyye alessırâti yevme tezillü fihil-akdâm).**

Sol ayağını yıkadıkda, **(Allahümme lâ tatrud kademeyye alessırâti yevme tatrudü küllü akdâmi a'dâike. Allahümme'c'al sa'yî meşkûren ve zenbî magfûren ve amelî makbûlen ve ticâretî len'tebûre).**

Abdesti tekmil olduktan sonra, **(Allahümme'c'alnî minettev-vâbîne vec'alnî minel-mütetahhirîne vec'alnî min ibâdikes-sâlihîne vec'alnî minellezîne lâ havfun aleyhim velâ hümm yahzenûn).**

Ba'dehü semâya bakarak, **(Sübhânekallahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente vahdeke lâ şerîke leke ve enne Muhammeden abdüke ve resûlüke)** okuya.

Bundan sonra, bir veyâ iki, yâhud üç def'a, evvelinde **(Besmele)** okumak üzere **(İnnâ enzelnâ)** sûresini okuya.

Ve dahî, ehl ve iyâline ve çocuklarına lâzım olan din bilgilerini öğrene ve öğretene ki, kıyâmetde, avretler erlerinden süâl olurlar.

TEYEMMÜM BÂBÎ

Hanefî mezhebinde, teyemmüm, vakt girmeden de sahîh olur. Diğer üç mezhebde olmaz. Teyemmümün farzları üçdür: Abdest almak için lâzım olan teyemmüm ile, gusl etmek için lâzım olan teyemmüm birbirinin aynıdır. Yalnız niyyetleri farklıdır. Bunun için, bu iki teyemmümden birisi diğeri yerine kullanılamaz.

1- Niyyet etmek olup, bu şarttır.

2- Ellerini pâk toprağa vurup, yüzüne kaplıyarak mesh etmek.

3- Ellerini bir dahâ toprağa vurup, önce sol eliyle sağ kolunun ve sonra, sağ eliyle sol kolunun her tarafını mesh etmek, bunlar dahî, rükndür.

Teyemmümün farz olduğuna delîl, Nisâ sûresinin kırküçüncü ve Mâide sûresinin altıncı âyet-i kerîmeleridir. Mâlikîde ve şâfi'îde teyemmüm, nemâz vaktinden evvel câiz değildir ve bir teyemmüm ile birden fazla farz kılınamaz.

Altı şeyle teyemmüm yapmak câiz değildir. Meğer, o şeylerin üstlerinde toprak tozu buluna. O şeyler şunlardır: Demir, bakır, tunç, kalay, altın, gümüş ve bütün ma'denler. Sıcakda eriyen bu metallerden ve sıcakda yumuşayan camdan ve üzeri sırlanmış por-selenden ma'da her şeyle, teyemmüm câizdir. Lâkin, toprak cinsinden olmak şarttır.

Bir toprağa bevl edilmiş, sonra kurumuş olsa, orada nemâz kılınır. Ammâ o yerden teyemmüm olunmaz.

Teyemmüm yapabilmek için, suyu aramak ve arayıp bulamamak ve bir müslimân ve âdil kimseye sormak ve o âdil dahî, sâlih olmak şartındandır.

Teyemmümün şartları beşdir:

1- Niyyet etmek. 2- Mesh etmek. 3- Teyemmüm etdiği şey, toprak cinsinden olmak. Toprak cinsinden olmazsa, üzerinde toprak tozu bulunmak lâzımdır. 4- Kullandığı yer cinsi şeyin veyâ tozun, pâk olması lâzımdır. 5- Suyun isti'mâline, hakîkaten veyâ hükmen kudreti olmamak. [Hastalıktan sonra, kollarındaki ve ayaklardaki hâlsizlik de özdür. İhtiyârlardaki hâlsizlik de böyledir. Bunlar, nemâzlarını oturarak kılar.]

Ve dahî, teyemmümün sünnetleri yedidir:

1- Besmele okumak. 2- Ellerini pâk toprağa vurmak. 3- Ellerini, vurduğu şey üzerinde, bir kerre ileriye ve geriye çekmek. 4- Parmaklarını açmak. 5- İki elini birbirlerine çarparak silmek. 6- Evvelâ yüzüne mesh etmek. 7- Kolların dirsekleri ile berâber her yerini mesh etmek.

Su aramanın şartı dördtür:

- 1- Bulunduğu mahal ma'mûrluk ola.
- 2- Suyun bulunduğu haber verilse.
- 3- Suyun bulunduğuna, zann-ı gâlibi var ise.
- 4- Korkulacak mahal değil ise.

Bir kimse suyu bulsa, ammâ suyun bulunduğu mahal, bir mîlden ziyâde ise, teyemmüm câizdir. Bir mîlden eksik ise ve vakt geçmiyecek ise, teyemmüm etmek câiz değildir. [Bir mîl, dörtbin zrâ', ya'nî Hanefî mezhebinde 0,48 x 4000 = 1920 metre yoldur.]

Ve eğer, bir kimse suyu arasa ve bulamayınca teyemmüm edip nemâzı kıldıktan sonra, suyu görse, nemâzını iâde eder mi, veya etmez mi? Bu, ihtilâfıdır. Esah olan, kılmış olduğu nemâzı iâde etmez.

Bir kimse, ıslansa, ammâ abdest alacak su bulamasa ve teyemmüm edecek yer dahî bulamasa, bir parça çamuru kurutup, onunla teyemmüm eder. Birkaç kimse teyemmüm etmiş olsa, bunlardan yalnız birisi suyu görse, hepsinin teyemmümü bozulur.

Ve dahî, bir kimse bir mikdâr su getirirse, içinizden biriniz abdest alsın dese, cümlesinin teyemmümü fâsid olur. Ammâ cümleiniz abdest alınız dese, hâlbuki getirilen su, yalnız bir kişiye kifâyet etse, hepsinin dahî, teyemmümü sahîh olur.

Bir kimse cünüb olsa, bir yerde su bulamayıp, ancak câmi'de bulsa, gusl için, teyemmüm eder ve sonra suyu almak için câmi'e girer. Ammâ câmi'e girdiğinde, su bulamazsa, nemâz için, başka teyemmüm lâzım gelir.

Bir kimse, câmi' içinde otururken, ihtilâm olsa, teyemmüm eder ve sonra câmi'den çıkar.

Bir kimsenin elleri kesik olsa, teyemmüm edebilir. Lâkin, o kimsenin istincâ edecek kimsesi var ise, ondan istincâ sâkit olmaz. Eğer yok ise sâkit olur.

Ve eğer, hem elleri ve hem ayakları kesik olsa, Tarafeyne göre, nemâzı sâkit olur. İmâm-ı Ebû Yûsûfe göre, nemâzını kılmaması lâzımdır.

Ve dahî, Cum'a nemâzında teyemmüm câiz değildir. Ya'nî, abdest almak için vakt az olup, Cum'a fevt olur diye, acele teyemmüm etse, câiz değildir. [Cum'a nemâzının bedeli öğle nemâzı olduğundan ötürü.] Nebîz denilen hurma suyu ile abdest almak câiz olmadığı (**Dürr-ül-muhtâr**)da yazılıdır.

Bir kimse, yolda ihtilâm olsa, teyemmüm eder, sabâh nemâzını kılar. Ve öğleye dek gider. İkindinin vakti yaklaşıp, öğlenin

vakti çıkacak zemânda, teyemmüm ederek öğleyi kılar. Bu kimse, ikindiden sonra su bulsa, sabâh ve öğle nemâzlarını iâde eder mi? Bunda, ulemâ ihtilâf etdiler. Bir kavilde, iâde eder, diğer kavle göre iâde etmez. Bu mesele sâhib-i tertîbe göre olmak muhtemeldir.

Bir kimsenin merkebinde su olsa, merkebinin gayb etse, teyemmüm eder ve nemâzını kılar. Nemâzını kılariken, merkebin sesini işitse, abdesti bozulur.

Bir kimse binekli olsa, inerse yoldaşları onu beklemese, atının üzerinde iken teyemmüm eder ve îmâ ile nemâzını kılar.

Yol korkulu veyâ hava soğuk olur ve gusl ederse, hasta olması muhtemel bulunursa, teyemmüm ile nemâzını kılar.

Yola gidenin heybesinde bir kiremit veyâ bir tuğla bulundurması lâzımdır. Zîrâ, teyemmüm edecek olsa, ortalık yaş ise o zemân tuğla ile teyemmüm eder. Nemâzını kılar.

Bir kimse bayram nemâzına dursa, abdesti bozulsa, eğer tekrâr abdest alırsa bayram nemâzına yetişemeyeceğini bilse, yâhud fazla izdihâm olmak korkusu olunca, teyemmüm eder, nemâza durur. Bu kavîl, İmâm-ı a'zama göredir. İmâmeyn kavline göre ise, abdest alır.

[(**Merâk-ıl-felâh**)]ın Tahtâvî hâşiyesinde diyor ki, (Hastalık, teyemmüm etmek için özürdür. Sağlam kimsenin, abdest alırsa, hasta olacağından korkması özr olmaz. Sağlam kimse oruc tutunca, hasta olacağından korkarsa, kazâyâ bırakması câiz olur diyen âlimler, hasta olmakdan korkanın teyemmüm etmesi câiz olur dediler. Hastalık dört çeşiddir: Su zarar verir. Hareket etmek zarar verir. Kendisi suyu kullanamaz. Teyemmüm de edemez. Zarar vermek, kendinin çok zan etmesi ile veyâ müslimân, âdil ve mütehasıs bir doktorun haber vermesi ile anlaşılır. Âdil bulunmazsa, fıskı zâhîr olmıyan tabîbin sözü de kabûl edilir. Kendisi suyu kullanamayan, abdest aldırarak kimse bulamazsa teyemmüm eder. Çocuğu ve hizmetcisi veyâ hâtır için abdest aldırarak kimsesi varsa, bunlar abdest aldırır. Bunlar yoksa, teyemmüm eder. İmâm-ı a'zama göre ücretli adam tutması lâzım değildir. Teyemmüm de yapamıyan nemâzı kazâyâ bırakır. Zevc ve zevce birbirlerinin abdest ve nemâzlarına yardım etmeğe mecbûr değil iseler de, zevcesinden yardım istemesi lâzımdır. Şehr, köy hâricinde olup sıcak su bulamayan kimse, soğuk su ile gusl ederse, hasta olacağından korkunca teyemmüm eder. Şehr içinde de böyle olduğuna fetvâ verildi. Abdest ve gusl a'zâsının yaridan fazlası yara ise, teyemmüm eder. Yarısı yara ise, sağlam yerleri yıkar. Yara-

ları mesh eder, yaraya mesh zarar verirse, sargı üzerine mesh eder. Bu da zarar verirse, hiç mesh etmez. Başında hastalık olup, mesh zarar verirse, mesh sâkıt olur. İki elinin ve iki ayağının yıkaması farz olan yerleri kesik olanın yüzü de yara ise, teyemmüm edemeyeceğinden abdestsiz kılar ve i'âde etmez. Yüzü sağlam ise, yüzünü yıkatır. Yardımcısı yoksa, yüzünü toprağa sürer. Sağlam kimsenin bir eli nüzüllü, yaralı, kesik, çolak ise, diğer eli ile abdest alır. İki eli de böyle ise, elini, yüzünü toprağa sürer. Yaranın, çıbanın, kırığın üstüne, bunları tedâvî ve zarardan korumak için zarûfî olarak sarılan sargı veyâ tahta, merhem, alçı açılıp yara yıkanamaz ve mesh edilemezse, bunların yüzeylerinin ekserisine ve arada kalan sağlam cild üzerine mesh edilir. İmkân olursa, bunlar çıkarılıp yara üzerine mesh etmek ve sağlam cildi yıkmak lâzım olur. Bunların abdestli olarak sarılması ve belli müddeti yokdur. Sağlam ayağı yıkayıp diğerindeki sargıya mesh câizdir. Yara iyi olmadan, üzerindeki şey düşerse, abdest bozulmaz. Mesh ettikten sonra, mesh olunan şey değiştirilirse de bozulmaz. Tırnak kırılır veyâ yara olursa, üzerine veyâ ayakdaki çatlağa konan merhemi kaldırmak zarar verirse, zarûret olacağından, merhemini üstü yıkanır. Yıkamak zarar verirse mesh eder. Bu da zarar verirse mesh de etmez. [Diğer üç mezhebde, böyle olduğu için başka mezhebi taklîde imkân yokdur.] Bu merhemini, cebîre gibi olduğu, İbni Âbidîn'de yazılıdır. Fekat, diş dolgusu ve kaplaması böyle değildir. Çünkü, mâlikîyi veyâ şâfi'îyi taklîd mümkündür. Kendi sebep olmayarak aklı giden veyâ bayılan üzerinden altı nemâz vakti geçerse, aklı gelinciye kadar kılamadığı nemâzları kazâ etmez. Hasta, imâ ile de kılamadığı nemâzların sayısı ne olursa olsun, bunların iskâtı için vasiyyet etmez. İyi olursa, hepsini kazâ eder.)

İbni Âbidîn "rahmetullahi aleyh" diyor ki, (Sağlam insanın abdest uzvlarını başkasının yıkaması, mesh etmesi mekrûhdur. Buna başkasının abdest suyu getirmesi ve kendisi yıkarken başkasının su dökmesi câizdir. Hasta, elbisesini ve yatağını hep kirletiyorsa yâhud bunları değiştirmek meşakkatli oluyorsa, necs oldukları hâlde kılar. Cebîre denilen tahtalar, flasterler, merhemler, altlarındaki yara iyi olduktan sonra düşerlerse, abdest bozulur. Yara iyi olur, fekat üstündekiler düşmezse, zararsız kaldırılabilirlerse, abdest ve gusl yine bozulur.)

Allahü teâlâ, sevdiklerine, günâhlarını afv etmek için veyâ Cennetdeki ni'metlerini arttırmak için, derdler, hastalıklar veriyor. İbâdetleri zahmetli, sıkıntılı oluyor. Buna karşılık, dünyâ işlerinde, râhatlık, kolaylık ve rızklarına bereket veriyor. İbâdet

yapmıyanlara, râhatlık, bereket vermiyor. Bunlar, zahmet çeke-
rek, hîle ve hiyânet yaparak, çok kazanıp, zevk ve safâ içinde ya-
şarlar ise de, bu zevkleri uzun sürmez. Az zemân sonra, hastahâne-
lerde, habshânelerde sürünürler. Âhiretdeki azâbları da, çok şid-
detli olur.]

İSTINCÂ, İSTİBRÂ, İSTINKÂ

İstincâ, su ile, ma'lûm yeri yıkamak. İstibrâ, bevl yapıldıktan
sonra mesânenin yaşlığı gidinceye kadar gerek gezinerek ve gerek
diğer sûretle vakt geçirmeğe denir. İstinkâ, pâk olduğuna, kalbinin
mutmain olmasına derler.

İstincâ dahî, altı nev'dir:

Farz olanı, esvâbında ve bedeninde ve nemâz kılacak mekânda,
bir dirhemden ziyâde necâset olsa, su ile gidermek farzdır. Kezâlik,
gusl ederken dahî, istincâ farzdır. [Burada bir dirhem, bir miskal
demekdir ki, dört gram ve seksen santigramdır.]

Vâcib olanı, esvâbında ve nemâz kılacak mekânda, bir dirhem
mikdârı necâset olsa, gidermek vâcibdir.

Bir dirhemden az olsa, gidermek sünnetdir.

Müstehab olanı, pek cüz'î olan necâseti gidermek dahî, müste-
habdır. Mendûb olanı, bir kimsenin oturak yeri yaş iken yellense,
yıkamak mendûbdur.

Bir kimse, o yeri kuru iken, yellense, yıkaması bid'atdır.

İstincânın sünnetleri: Taş ile veyâ toprak ile temizlenmek ve
bundan sonra su ile yıkamak dahî sünnetdir.

Eğer, taş ve toprak ile necâset giderilemeyip, dirhemden ziyâde
kalırsa yâhud dirhemden ziyâde olarak, mak'adın etrâfına bulaş-
mış ise, su ile yıkamak farz olur. Bundan sonra, pâk bir bezle sil-
meli, eğer bez yok ise, eliyle kurulmalıdır.

Ve istincânın müstehabı birdir: Taşı tek tutmak. Ya'nî, yâ üç, yâ
beş veyâ yedi olmalıdır.

[İdrâr kaçırın adam, çamaşırına idrâr bulaşmaması için, (12 x
12) cm büyüklüğündeki bezin bir köşesini biraz büküp, buraya
yarım metre kadar sicimin bir ucu bağlanır. Bez zekerin ucuna
kaplanır. Sicim bezin uçlarının ya'nî zekerin üzerine bir kerre
sarılır. Sargıya yakın yeri iki kat yapıp, katlı yeri sargının altına
geçirilerek çekilip sıkıştırılır. Serbest ucuna, bir düğümle halka
yapılıp, çengelli iğne ile dona rabt edilir. İdrâr yapılacağı zemân
iğne açılıp, ipin halkası çıkarılarak, ip çekilince, hemen çözülüp,
bezi çıkar. İpin halkası iğneden kolay ayrılamazsa, iğneye bir

rabtiye teli ve buna halka takılır. Ba'zı ihtiyârlarda zeker küçülüyor. Üzerine bez sarılamıyor. Bunlar, zekeri ve husyeleri, küçük bir naylon torbaya koyup, torbanın ağzını bağlamalıdır. İdrâr kaçırarak, fekat ömr sâhibi olamıyan, hanefî mezhebindeki kimse, abdest almağa, gusle ve nemâza başlarken, mâlikî mezhebini taklîd etmeğe niyyet eder. Câmi'ul-ezher medresesi müderrislerinden, 1384 h.de vefât eden, Abdürrahmân Cezîrî "rahmetullahi aleyh" in riyâsetindeki Mısır âlimlerinin hâzırladıkları **(Kitâb-ül-fıkh alel-mezâhibil-erbe'a)**da diyor ki, (Mâlikî mezhebinde, ikinci kavle göre, hastada, ihtiyârda, abdesti bozan birşey hâsıl olursa, hemen ömr sâhibi olarak abdesti bozulmaz. Harac hâlinde olan, hanefîler ve şâfi'îler, bu kavli taklîd eder) demektedir. Nemâz içinde idrâr kaçırarak hanefî, hâli müsâid olmadığı zemân, mâlikînin bu kavlini taklîd eder. Niyyet ederek, nemâzına, özlü olarak devâm eder.]

NEMÂZ NASIL KILINIR

Nemâza dört şey ile girilir: Farz ile, vâcib ile, sünnet ile, müstehab ile. Hanefî mezhebinde, ellerini kulağının hizâsına kaldırmak, sünnet. Ellerinin ayasını, kibleye yöneltmek sünnet. Er kişilerin baş parmağını kulağı yumuşağına değdirmek ve hâtun kişilerin, omuzu hizâsına kaldırmak müstehab, **(Allahü ekber)** demek farz. Tekbîr aldıktan sonra, el bağlamak sünnet. Sağ elini, sol elinin üstüne koymak, sünnet. Er kişinin, ellerini göbeğinden aşağı koymak ve hâtun kişi, göğsüne koymak sünnet. Er kişi, sol elin bileğini pekçe kavramak müstehab.

Nemâzda -İmâm olsun, muktedî olsun ve yalnız olsun- Sübhâneke okumak sünnet. Eğer imâm veyâhud yalnız olursa, E'ûzü okumak sünnet. Besmele okumak sünnet. Fâtiha-i şerîfe okumak vâcib ve Fâtihadan sonra, üç âyet, yâhud, üç âyet kadar uzun bir âyet okumak vâcib, sünnetlerin ve vitrin her rek'atinde, yalnız kılarak farzların iki rek'atinde, ayakda Kur'ân-ı kerîmden bir âyet okumak farz.

Rükû'da belini eğmek farz. Üç kerre **(Sübhânallah)** diyecek kadar eğlenmek vâcib. Üç kerre **(Sübhâne rabbiyelazîm)** demek sünnet. Beş kerre veyâ yedi kerre demek müstehab. Rükû'dan kıyâma doğruldukda ve iki secde arasında doğrulup oturdukda, bir kerre **(Sübhânallah)** diyecek kadar eğlenmek, İmâm-ı Ebû Yüsufe göre farz. Ve tarafeyn kavline göre, vâcib olup, ba'zıları sünnet demişler ise de, esah olan vâcibdir.

Secdede, başını secdeye koymak farz. Üç kerre **(Sübhânallah)** diyecek kadar eğlenmek vâcib. Üç kerre **(Sübhâne rabbiyel-a'lâ)** demek sünnet. Beş kerre veyâ yedi kerre demek müstehab.

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Secde yaparken,

önce iki diz, sonra iki el, sonra burun ve sonra alın yere konur. Baş parmakları, kulakları hizâsında olur. Şâfi’îde, eller omuz hizâsına konur. Ayakların, en az birer parmağını yere koymak farzdır. Yerin sertce olup, başın içine girmemesi lâzımdır. Yere serili halı, hasır, buğday ve arpa böyledir. Yerde duran masa, kanape, araba da, yer demektir. Hayvân üzeri ve hayvân üstünde bulunan semer ve benzerleri, yer sayılmaz. Salıncak ve ağaçlara, direklerle bağlanarak havada gerilmiş duran bez, halı, hasır yer sayılmaz. Pirinç, darı, keten tohumu gibi kaygan şeyler üzerine secde sahîh olmaz. Çuval içinde iseler sahîh olur. Secde yeri, dizlerini koyduğu yerden yarım zrâ’, ya’nî oniki parmak eni [yirmibeş santimetre] yüksek olunca nemâz sahîh olur ise de, mekrûhdur. Secdede dirsekler bedenden, karnı da uyluklardan açık tutulur. Ayak parmaklarının uçları kibleye karşı tutulur. Rükû’a eğilirken topuk kemiklerini birbirine yapışdırmak sünnet olduğu gibi, secdede dahî bitişik tutulur.

Kadın, nemâza dururken, ellerini omuzlarına kadar kaldırır. Ellerini kol ağzından dışarı çıkarmaz. Sağ avucu sol üzerinde olarak göğüs üstüne kor. Rükû’da az eğilir. Belini kafası ile düz tutmaz. Rükû’da ve secdede parmaklarını açmaz. Birbirlerine yapışdırır. Ellerini dizleri üzerine kor. Dizlerini bükür. Dizlerini tutmaz. Secdede kollarını, karnına yakın olarak yere serer. Karnını uyluklarına yapışdırır. Teşehhüdde, ayaklarını sağa çıkararak yere oturur. El parmaklarının ucu dizlerine uzanır. [Erkekler de dizi kavramaz.] Parmakları birbirlerine yapışık olur. Kendi aralarında veyâ erkeklerin cemâ’ati arasında imâm ile kılmaları mekrûhdur. Cum’a ve bayram nemâzı kılması farz değildir. Kurban bayramında farz nemâzlardan sonra **(Tekbîr-i teşrîk)** sessiz okur. Sabâh nemâzını geç kılması müstehab değildir. Nemâzlarda yüksek sesle okumaz.) İbni Âbidînden terceme temâm oldu. Hamevî “rahimehullahü teâlâ”, **(Eşbâh)** şerhinde diyor ki: Kadınların başlarındaki saçlarını, kazımakla veyâ kesmekle yâhud ilâc ile izâle, ya’nî yok etmeleri tahrîmen mekrûhdur. [Erkeklerle benzetmemek şartı ile saçlarını kulaklara kadar kısaltmalarının câiz olduğu anlaşılmaktadır.] Kadının ezân ve ikâmet okuması mekrûhdur. Zevci veyâ mahremi yanında olmadan sefere çıkamaz. Hacda başını açmaz. Safâ ile Merve arasında, özrlü iken de, sa’y yapar. Tavâfı Kâ’beden uzak olarak yapar. Hutbe okumaz. Çünkü, sesinin avret olması sahîhdir. Hacda mest giyer. Kadın, cenâze taşımaz. Mürted olunca öldürülmez. Had ve kısas da’vâlarında şahidliği kabûl edilmez. Câmî’de i’tikâf yapmaz. Ellerini, ayaklarını, kına ile boyamaz câizdir. [Oje kullanmaz.] Mîrâsda ve şahidlikde ve fakîr akrabaya nafaka vermekde erkeğin yarısıdır. Muhsine kadın mahkemeye çağrılmaz. Hâkim veyâ vekîli, onun evine gider. Genç kadın,

yabancı erkeğe selâm ve başsağlığı ve aksırana birşey söylemez ve kendine söylenince cevâb vermez. Yabancı erkekle bir odada yalnız kalmaz. Hamevîden terceme temâm oldu.

Ka'de-i ûlâda oturmak, vâcib. Ka'de-i ahîrede oturmak farz. Son ka'dede tehıyyât okumak vâcib.

Farzların ve vâciblerin ve öğlenin ve Cum'anın evvel sünnetlerinin ve Cum'anın son sünnetinin -yalnız ka'de-i ahîrelerinde- ve sâir nemâzların [İkinci ve yatsının dört rek'at sünnetleri gibi] her ka'delerinde, salevât düâlarını okumak sünnet. Selâm lafzı, vâcib. Ve selâmda, iki omuzuna bakmak sünnet. Dikkatle bakmak müstehab.

Ve dahî, nemâzın kemâl-i mertebe kabûl olmasının şartı, [harâmlardan sakınmak ve] huşû' ve takvâ ve mâlâya'nîyi terk ve terk-i kesel ve ibdâddır. Huşû', Allahü azîm-üş-şândan korkmağa, takvâ, dokuz a'zâsını harâmdan ve mekrûhdan hıfz etmeğe; mâlâya'nîyi terk demek, dünyâsına ve âhiretine yaramıyan sohbeti ve işi terk etmeğe; terk-i kesel, nemâzının ef'âlini edâda üşenmekliği terk etmeğe; ve ibdâd, ezân-ı Muhammedî okunduğu vakt, her işi terk edip, cemâ'ate müdâvemet etmeğe derler.

Nemâzın içinde, riâyeti ehem olan altı şey bunlardır: İhlâs, tefekkür, havf, recâ, rü'yet-i taksîr, mücâhede.

İhlâs, amelinde hulûs üzere bulunmağa [yalnız Allah rızâsı için yapmağa], tefekkür, nemâz içinde olan mes'elesi düşünmeğe; havf, Allahü azîm-üş-şândan korkmağa; recâ, Allahü azîm-üş-şânın rahmetini ummağa; rü'yet-i taksîr, kendisini kusûrlu bilmeğe; mücâhede, nefisle ve şeytânla cenk etmeğe derler.

Ezân-ı Muhammedî okundukda, İsrâîl "aleyhisselâm" sûru üfürüyor diye, abdeste kalkarken, kabrimden kalkıyorum diye, câmi'e giderken, mahşer yerine gidiyorum diye, müezzin ikâmet edip, cemâ'at safsaf olurlarken, bu insan mahşer yerinde yüzüymü saf olup, seksen safı, bizim Peygamberimizin ve kırk safı, sâir Peygamberlerin ümmetleri olsa gerekdir diye, imâma uyduktan sonra, imâm, Fâtîha-ı şerîfeyi okurken, sağımda Cennet ve solumda Cehennem ve ensemde Azrâîl "aleyhisselâm" ve karşımda Beytullah ve önümde kabir ve ayağımın altında sırat. Acaba, benim süâlîm âsân olur mu? Ve ettiğim ibâdet, âhirette başıma tâc ve yanıma yoldaş ve kabrimde چراغ olur mu? Yoksa kabûl olmayıp, eski bez gibi yüzüme vurulur mu diye tefekkür etmek gerek.

***Vefâsızdır, ey denî dünyâ senin her ni'metin!
Ecel fırtınaları, mahv eyliyor her rif'atın.***

EZÂN-I MUHAMMEDÎ

Aşağıdaki yazı (**Dürr-ül-muhtâr**)dan ve bunun şerhî olan (**İbni Âbidîn**)den terceme edilmiştir:

İlmihâl kitâblarında bildirilmiş olan belli kelimeleri, akllı bir müslimânın belli şekilde okumasına, (**Ezân-ı Muhammedî**) denir. Ya'nî minâreye çıkıp, arabî kelimeleri ayakda okumak lâzımdır. Başka dillerde tercemelerini okumak, ma'nâsını anlasa bile ezân olmaz. Ezân, beş vakt nemâz vaktlerinin geldiğini bildirmek için okunur. Erkeklerin, mescidin dışında yüksek yere çıkıp okumaları müekked sünnetdir. Kadınların ezân ve ikâmet okumaları mekrûhdur. Kadınların seslerini erkeklere duyurmaları harâm-dır.

Müezzin efendinin, mescidin dışında yüksekde ve yüksek sesle okuyarak, komşulara duyurması lâzımdır. Fazla bağırması câiz değildir. Ekber derken son harfi cezm ederek durulur veyâ üstün okunarak vasl edilir. Ötre okumaz. Kelimelerin başına veyâ sonuna hareke, harf, med ekleyecek şekilde fazla tegannî ile okumak ve bunu dinlemek halâl olmaz. Salât ve felâh derken yüzünü sağa ve sola çevirmesi sünnetdir. Ayakları ve göğsü kiblelen ayırmaz. Yâhud minârede dönerek okur. İlk minâreyi hazret-i Mu'âviye yaptırmıştır. Resûlullahın mescidi üzerine yüksek birşey yapılmıştı. Bilâl-i Habeşî buraya çıkıp ezân okurdu. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" Bilâle, parmaklarını kulaklarına koymasını emr eyledi. Arada konuşursa tekrâr okuması lâzımdır. Birkaç kişinin birlikde okumaları câizdir. Bir kısmının okuduğunu diğerleri okumazsa sahîh olmaz. Ezânı oturarak okuması tahrîmen mekrûhdur. Müezzinin sâlih olması, ezânın sünnetlerini ve vaktlerini bilmesi, her gün devâmlı okuması, Allah rızâsı için ücretsiz okuması sünnetdir. Ücret ile okuması da câizdir. Âkil olmamış çocuğun ezânı sahîh olmaz. Çünkü bunun sesi kuş ve âlet sesi gibidir. [Bunun için, ezânı, kameti hoparlör ile okumak sahîh olmaz. Fâsıkın ezânına ve imâmın tekbîrlerini nakl etmesine güvenilmez. Bunun okuması mekrûh olur. Müezzinin, ezânı vaktinde okuduğunu, başkalarının da nemâzı vaktinde kıldığını bilmeleri şarttır. Vaktin geldiğinde şübhe ederek nemâza duran kimsenin vaktinde kılmış olduğu sonradan anlaşılabilir, nemâzı sahîh olmaz. Kâfirin, fâsıkın hâzırlamış olduğu takvîme uyarak kılınan nemâz sahîh olmaz. Dâr-ül-harbde kullanılan takvîmin doğru olduğunu, sâlih ve âlim olduğuna güvendiği bir müslimândan sorup öğrenmek lâzımdır.] Sünnete uygun okunan çeşidli ezânlardan yalnız birincisini işitenlerin işittiğini söylemele-

ri ve kendi mescidinin ezânı ise, cemâ'ate gitmeleri lâzımdır. Kur'ân-ı kerîm okuyanların da söylemeleri lâzımdır. Cenâze nemâzı kılanın, hâlâda, yimekte, mescidde olanın, din bilgisi öğretmekde ve öğrenmekde olanın, ezânı tekrâr etmeleri lâzım değildir. Arabî olmıyan ve fazla tegannî ile okunan ezân sünnete uygun değildir. Ezânı işitenin oturuyorsa kalkması, yürüyorsa durması müstehabdır. Yemîn bahsinde nezri anlatırken diyor ki, (Her belde, her mahallede mescid yapmak, hükûmet üzerine vâcibdir. Beyt-ül mâl parasından yaptırılır. Hükûmet yaptırmazsa, müslimânların yaptırmaları vâcib olur.)

[Görülüyor ki islâmiyyete uyarak, her mahallede mescid yapılırsa, her mahallede ezân okunacak, herkes mahallesinin ezânını işitecektir. Müezzinin çok bağırmasına, ho-parlör kullanmasına lüzûm kalmıyacaktır. Ho-parlör, ezânın sünnetlerinin terk edilmesine sebep olan bir bid'atdır. Ezân okurken ve nemâz kılariken bu bid'ati kullanmak büyük günâhdır. Bu ibâdetlerin bozulmasına da sebep olmaktadır. Bunun içindir ki, Diyânet işleri reîsliğinin müşâvere ve dînî eserleri inceleme heyetinin 1.12.1954 târîh ve 737 sayılı kararının onbeşinci maddesinde, (Ho-parlörün mihrâba konulması, sûret-i kat'iyde memnû'dur. Şâyed imâmın tekbr ve tesmî'i duyulamayacak derecede cemâ'at kesretli olursa, müezzinlerden biri veyâ dahâ uzakda diğeri de iblâğ vazîfesini görürler) denilmektedir. Radyoda, teypde ve ho-parlörde okunan Kur'ân-ı kerîmin ve ezânın insan sesi olmadığını, bunları okuyan insanların seslerinin hâsıl ettikleri miknâtis ve elektrik tarafından meydâna getirilen çalgı sesleri olduklarını ve meydâna gelmelerine sebep olan insan seslerinin kendileri değil iseler de, onlara çok benzedikleri için okuyanların sesleri zan edildiği **(El-fıkh-u al-el-mezâhib-il-erbe'a)**nın secde-i tilâvet bahsinde ve **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitabının (tegannî ve müzik) kısmında uzun bildirilmişdir. İslâmiyyetin emr etdiği **(Ezân-ı Muhammedî)**, sâlih müslimânın sesine denir. Borudan çıkan ses ezân değildir. Asrımızın hakîkî din âlimlerinden Elmalılı Hamdi efendi "rahimehullahü teâlâ", tefsîrinin üçüncü cildi, 2361. ci sahifesinde diyor ki, (Görülüyor ki bu "istimâ ve insât" emrleri kırâete terettüb edilmiştir. Kırâet ise bir lisân fi'l-i ihtiyârîsidir ki, âkil ve nâtık bir insanın ağzından mehâric-i mahsûsaya i'timâd ile çıkan ve kasd-ü fehmine iktirân eden savtı ile yapılır. Ve nitekim, Cibrîlin fi'li bile kırâet değil bir ikra ya'nî kırâet ettirmektir. Fi'l-i ilâhî de tenzîl ve halk-ı kırâetdir. Binâenaleyh gayr-ı âkıldan ve cimâdâtan sâdır olan savtlara kırâet denilemeyeceği gibi, sadâdan

ya'nî savtın aksinden hâsıl olan fi'le de kırâet denilmez. Bunun içindir ki, fukahâ bir kırâetin aksinde hâsıl olan sadây-ı mün'akise kırâet ve tilâvet hükmü terettüb etmiyeceğini ve meselâ: Secde-i tilâvet lâzım gelmiyeceğini beyân etmişlerdir. Bir kitâbı sessiz mutâlea etmek kırâet etmek demek olmadığı gibi, çalan veyâ cınlayan mün'akis bir sadâyı dinlemek de bir kırâet dinlemek değil, bir çalma ve cınlama dinlemektir. Şu hâlde, Kur'ân-ı kerîm okuyan bir kâriin sadâsını aks etdiren gramofondan veyâ radyodan gelen savt veyâ sadâ, bir kırâet değil, bir kırâetin aksi ve tayfidır ve bunlara istimâ' ve insât emrinin hükmü terettüb etmez. Ya'nî dinlenmesi, susulması vâcib olan Kur'ân-ı kerîm, çalınan Kur'ân değil, kırâet olunan Kur'ândır. Ma'amâfih istimâi vâcib veyâ müstehab olmamakdan, istimâi gayr-ı câiz, adem-i istimâ'ı vâcib olmak lâzım gelir zan edilmemelidir. Zîrâ Kur'ânı çalmak, başka bir fi'il, çalınan Kur'ânı dinlemek de başka bir fi'ildir. Kur'ân-ı kerîmi çalmak, çalgılar miyânına koymak şayân-ı tecviz olmiyan bir fi'il olduğu zâhirdir. Nitekim Kur'ân-ı kerîm okumak bir kurbet olduğu hâlde, muhîl-i ta'zîm olan yerlerde okumak bir kabâhatdir. Fakat, okunmuş bulunursa, istimâi kabâhat değil, adem-i istimâi kabâhat olur. Meselâ, hamamda Kur'ân-ı kerîm kırâet eden günâha girer. Bununla berâber, okunduğu takdîrde, dinlememek de sevâb değildir. Bunun gibi, bir aks-i sadâ ile cınlayan, kezâlik bir gramofon veyâ radyoda çalınan bir Kur'ân-ı kerîm in'ikâsını dinlemek bir vazîfe değildir diye dinlememek vazîfedir gibi de zan edilmemelidir. Zîrâ, bir kırâet değilse de, kırâete müşâbihdir. Çünkü, kelâm-ı nefsiye dâldır. Binâenaleyh istimâi kırâet gibi, vâcib veyâ müstehab değilse de, lâ-ekal câizdir, evlâdır ve hattâ ona da hurmetsizlik etmek gayr-ı câizdir. Öyle bir hâl karşısında bulunan bir müslimân, lâıyk olmiyan yere konmuş bir Kur'ân-ı kerîm sahîfesi karşısında bulunuyormuş gibidir ki, ona karşı lâübâlîlik etmemesi ve elinden geldiği kadar onu oradan alıp lâıyk olduğu bir yere kaldırması vazîfe-i diyâneti iktizâsındandır.]]

Fıkıh ve fetvâ kitâblarının çoğunda, meselâ (**Kâdihân**)da diyor ki, (Ezân okumak sünnetdir. İslâm dîninin şî'ârından, alâmetlerinden olduğu için, bir şehirde, bir mahallede ezân terk edilirse, hükûmetin oradaki müslimânlara zorla okutması lâzımdır. Müezzinin Kible cihetini ve nemâz vaktlerini bilmesi lâzımdır. Çünkü, ezânı başından sonuna kadar Kibleye karşı okumak sünnetdir. Ezân, nemâz vaktlerinin ve iftâr zemânının başladığını bildirmek için okunur. Bu vaktleri bilmiyenin ve fâsıkın okuması, fitne çıkmasına sebep olur. Akıllı olmiyan çocuğun, serhoşun, delinin, cünüb olanın ve kadının ezân okumaları mekrûhdur. Müezzinin

tekrâr okuması lâzım olur. [Mevlid okumak, okutmak ve dinle-meğe gitmek çok sevâbdır. Fekat, kadının, mevlid, ezân okuya-rak, şarkı söyliyerek, lüzûmundan fazla konuşarak, sesini yabancı erkeklere duyurması ve bunların dinlemeleri harâmıdır. Kadın, yalnız kadınlara okumalı, sesini, teybe, radyoya, televizyona ver-memelidir.] Oturarak, abdestsiz, şehirde hayvân üstünde okumak da mekrûh ise de, bunların ezânı îade edilmez. Ezân minârede veyâ mescidin dışında okunur. Mescidin içinde okunmaz. Telhîn ile, ya'nî kelimeleri bozacak şekle uzatarak tegannî yapmak mekrûhdur. Arabîden başka dil ile ezân okunmaz). **(Hindiyye)**de diyor ki, (Müezzinin, sesini tâkatinden fazla yükseltmesi mekrûh-dur). **(İbni Âbidîn)** “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, (Ezânın uzaklardan işitilmesi için, müezzinin yüksek yere çıkıp okuması sünnetdir. Birkaç müezzinin, bir ezânı birlikde okumaları câiz-dir.) Âlimlerin bu yazılarından anlaşılıyor ki, ho-parlörle ezân, kâmet okumak ve nemâz kıldırmak bid'atdır. Bid'at işlemek bü-yük günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Bid'at işliyenin hiçbir ibâdeti ka-bûl olmaz!)** buyuruldu. Ho-parlörün sesi, insanın sesine çok ben-ziyor ise de, insan sesinin kendisi değildir. Miknâtisin hareket et-dirdiği parçalardan hâsıl olan sesdir. Yüksek yere çıkıp ayakda duran insanın sesi değildir. Ho-parlörleri minârenin, çatının sağı-na, soluna, arka tarafına koyarak, sesin Kibleye doğru çıkmama-sı da, ayrıca günâh olmaktadır. Sesin uzaklara ulaşmasına ve ho-parlörün tırmalayıcı, metalik sesine ihtiyâc da yokdur. Çünkü, her mahallede mescid yapmak vâcibdir. Her mahallede ezân okuna-cak, her evden, mahallesinin ezânı işitilecektir. Bundan başka, **(Ezân-ı cavk)** da câizdir. Birkaç müezzinin, bir ezânı birlikde okumalarına, **(Ezân-ı cavk)** denir. Hazîn olan insan sesleri uzak-lardan işitilmekte, kalblere ve rûhlara te'sîr etmekte, îmânları tâzelemektedir. [Müezzin ezânı ve imâm efendi kırâeti, câmi' ci-vârında bulunan ve câmi'deki cemâ'ate işitdirecek kadar tabîî sesleri ile okur. Uzaklardan işitilmesi için, kendilerini zorlamala-rı mekrûhdur. Ho-parlör kullanmağa lüzûm olmadığı buradan da anlaşılmalıdır.] Hulâsa, ho-parlör denilen borudan çıkan ses, ezân değildir. Müezzin efendinin ağzından çıkan ses, **(Ezân-ı Mu-hammedî)**dir. Büyük islâm âlimi Ebû Nuaym İsfehânînin **(Hilyet-ül-Evliyâ)** kitabındaki hadîs-i şerîfde, **(Çalgıdan çıkan ezân sesi, şeytân ezânıdır. Bunu okuyanlar, şeytânın müezzinleridir)** buyu-ruldu.

Hadîs-i şerîflerde buyuruldu ki, **(Kıyâmet yaklaşınca, Kur'ân-ı kerîm mizmârdan okunur)** ve **(Bir zemân gelir ki, Kur'ân-ı kerîm mizmârlardan okunur. Allah için değil, keyf**

için okunur) ve (Kur'ân-ı kerîm okuyan çok kimseler vardır ki, Kur'ân-ı kerîm onlara la'net eder) ve (Bir zemân gelecektir ki, müslimânların en sefilleri, müezzinlerdir) ve (Bir zemân gelir ki, Kur'ân-ı kerîm mizmârlardan okunur. Allahü teâlâ bunlara la'net eder). Mizmâr, her nev'i çalgı, düdük demektir. Ho-parlör de, mizmârdır. Müezzinlerin, bu hadîs-i şerîflerden korkmaları, ezânı, ho-parlör ile okumamaları lâzımdır. Ba'zı din câhilleri ho-parlörün fâideli olduğunu, sesi uzaklara götürdüğünü söylüyorlar. Peygamberimiz, (İbâdetleri benden ve eshâbımdan gördüğünüz gibi yapınız! İbâdetlerde değişiklik yapanlara (bid'at ehli) denir. Bid'at sâhibleri, muhakkak Cehenneme gidecektir. Bunların hiçbir ibâdetleri kabûl olmaz) buyurdu. İbâdetlere fâideli şeyler ilâve ediyoruz demek doğru değildir. Böyle sözler, din düşmanlarının yalanlarıdır. Bir değişikliğin fâideli olup olmayacağını yalnız İslâm âlimleri anlar. Bu derin âlimlere (Müctehid) denir. Müctehidler kendiliklerinden bir değişiklik yapmazlar. Bir ilâvenin, değişikliğin bid'at olup olmayacağını anlarlar. Ezânı (Mizmâr) ile okumağa söz birliği ile bid'at denildi. İnsanın Allahü teâlânın rızasına, sevgisine kavuşduran yol insanın kalbidir. Kalb, yaratılışında temiz bir ayna gibidir. İbâdetler, kalbin temizliğini, cilâsını arttırır. Bid'atlar, günâhlar kalbi karartır. Muhabbet yolu ile gelen feyzleri, nûrları alamaz olur. Sâlihler bu hâli anlar, üzülür. Günâh işlemek istemezler. İbâdetlerin çok olmasını isterler. Her gün beş kerre nemâz kılınması yerine, dahâ çok kılmak isterler. Günâh işlemek nefse tatlı, fâideli gelir. Bütün bid'atlar, günâhlar, Allahü teâlânın düşmanı olan nefsi besler, kuvvetlendirir. Ho-parlör ile ezân okumak böyledir. Abdülâh-ı Dehlevînin halîfelerinden Rauf Ahmed, (Dürr-ül me'ârif) önsözünde diyor ki, (Kur'ân-ı kerîmi ve diğer vazîfeleri (Mizmâr) çalgı âleti ile okumak harâmıdır). Ezânı ho-parlör ile okumak böyledir.

[Şâfi'î (El-mukaddimet-ül-hadremiyye) ve (Envâr) kitâblarında diyor ki, (Câmi'in hâricinde olanın câmideki imâma uymasının şâfi'î mezhebinde sahîh olması için, imâmı görmesi ve sesini işitmesi ve son safdan takrîben üçyüz zrâ' (300 x 0,42 = 126 metre) uzak olmaması lâzımdır). Televizyonda görülen ve sesi işitilen uzaktaki imâma uyarak kılınan nemâz, hanefî mezhebinde de, şâfi'î mezhebinde de sahîh değildir. Selef-i sâlihîn zemânında, ibâdetlerde bulunmayan şeyleri, sonradan ibâdetlere karıştırmak (Bid'at) işlemek olur. Ezâna ve nemâza, radyo, televizyon ve ho-parlör karıştırmak bid'atini işliyenlerin Cehenneme gidecekleri, Nisâ sûresinin yüzondördüncü âyetinden de anlaşılacak-

dadır. Ho-parlörden, radyodan işitilen ses, ezânın kendisi değildir, benzeridir. Aynada, kâğıdda görülen de, insana tam benziyor ise de, kendisi değil, benzeridir.]

NEMÂZIN VÂCİBLERİ: Hanefî mezhebinde, nemâzın vâcibleri: İmâmın arkasında, Sübhânekeden gayri bir şey okumak. İmâm ve yalnız kılan, farzların iki rek'atında ve sâir nemâzların her rek'atında birer kerre Fâtiha-i şerîfe okumak. Dört ve üç rek'atlı farzların, iki evvelki rek'atlarında ve sâir nemâzların her rek'atında, zamm-ı sûre okumak. Üç ve dört rek'atlı farzlarda, Fâtiha-i şerîfeyi, iki evvelki rek'atlerde tahsis etmek. Bir farzdan bir farza intikal etmek. Fâtiha-i şerîfeyi, sûreden evvel okumak. Ka'de-i ûlâda oturmak. Secdeleri birbiri arkasından yapmak. Ka'de-i ahîrede tehiyyât okumak. Selâm lafzı ile nemâzdan çıkmak. Salât-i vitrde kunût düâsını okumak. Bayram nemâzını kılar-ken, zâid olan tekbîrleri almak. İhfâ ile okunacak yerde ihfâ ile okumak. Cehr ile okunacak yerde, cehr ile okumak. Ta'dîl-i erkân ile kılmak. [185.ci sahîfeye bakınız!] Nemâzda okursa, yâhud imâmından işitirse, tilâvet secdesini etmek. Secde-i sehv etmek. Dört rek'at olan farzlarda, ka'de-i ûlâda tehiyyât okuduktan sonra, eğlenmeyip kalkmak. Her hâlde imâma tâbî olmak. Özü yok ise, bir kavle göre, farzları cemâ'at ile kılmak. Kurban bayramının arefesinin sabâh nemâzından, dördüncü günün ikindi nemâzına kadar, yirmiiç farz nemâzın akabinde, **(tekbîr-i teşrîk)** okumak.

NEMÂZIN SÜNNETLERİ: Hanefî mezhebinde, nemâzın sünnetleri:

İftitâh tekbîrinde ve vitrin kunût tekbîrinde, erkekler ellerini kulaklarının yumuşağına, kadınlar omuz berâberine kaldırmak. İftitâh ve kunût tekbîrlerinde, avuçlarını kibleye teveccüh ettirmek. Kıyâmda sağ elin baş ve ince parmaklarını sol elin bileğine bağlamak. Kadınlar, sağ elini sol elinin üzerine koymak. Erler göbeğinin altına ve avretler göğsü berâberinde bağlamak. Her nemâzın evvelki rek'atında -imâm olsun, cemâ'at olsun, yalnız olsun- **(Sübhâneke)** okumak. İmâm ve yalnız kılan, her evvelki rek'atda, Sübhânekeden sonra, E'ûzü ve Besmele okumak. Kezâlik imâm ve yalnız kılan, cümle rek'atlerde, Fâtiha-i şerîfenin evvelinde, Besmele-i şerîfe okumak. İmâm **(Veled- dâllîn)** dedikde, imâm ve cemâ'at ve yalnız kılan, kendisi Fâtiha-i şerîfeyi bitirdikde, -yavaşça- [âmîn] demek. Kıyâmdan rükû'a inerken tekbîr almak. Rükû'da ellerini dizlerinin üzerine koyup, parmaklarını açmak. Rükû'da üç kerre **(Sübhâne rabbiyel'azîm)** demek. Rükû'da beli ile başı bir hizâda olmak. İmâm ve yalnız kılan, rü-

kû'dan kalkarken, **(Semi'allahü limen hamideh)** demek. Cemâ't ile ve yalnız kılan, rükû'dan kalktıktan sonra, **(Rabbenâ lekel-hamd)** demek. Kıyâmdan secdeye inerken, **(Allahü ekber)** demek. Secdede üç kerre **(Sübhâne rabbiyel-a'lâ)** demek. Birinci secdeden kalkarken, **(Allahü ekber)** demek. İnerken, **(Allahü ekber)** demek. Secdede, el parmaklarını bitişdirmek. Erler secdede dizlerini yere koyup, uyluklarını karnından ayırmak ve hâtunlar uyluklarını karnına yapışdırmak. İkinci secdeden kalkarken, **(Allahü ekber)** demek. Erkekler, sağ ayağını dikip, sol ayağının üzerine oturmak. Ka'de-i ahîrede, salevât düâsını okumak. Sağına ve soluna selâm verirken, baş çevirmek. Tehiyyâtda, elleri dizlerinin ucuna berâber tutup, parmaklarını kendi hâline bırakmak. Secdede ellerini ve ayak parmaklarını kibleye çevirmek. Secdeye vardıkda, ellerini kulaklarının hizâsında tutmak. Yedi a'zâ üzerine, secde kılmak. Dört rek'at olan farzların son iki rek'atlerinde yalnız Fâtiha-i şerîfe okumak. Sünnet-i şerîfe üzere, ezân-ı Muhammedî okumak. Cemâ't ile olsun veya yalnız olsun, farzlarda erkekler ikâmet eylemek.

NEMÂZIN MÜSTEHABLARI: Hanefî mezhebinde, nemâzın müstehabları:

Müezzin ikâmetinde **(Hayye alessalâh)** dediği zemân, cemâ't eğlenmeyip kalkmak. İftitâh ve vitrin kunût tekbîrlerinde, erkekler baş parmağını kulaklarının yumuşağına dokundurmak. Kıyâmda, ellerini bağladıkda, bileğini pekçe tutmak. Kıyâmda, secde yerine bakmak. Rükû'da ve secdede, ya beş, ya yedi kerre tesbîh etmek. Rükû'da ayakları üzerine bakmak. Rükû'da ayakları bitişdirmek. Kıyâma kalkınca, sol ayağı sağ ayaktan tekrâr açmak. Alından önce, burnunu yere koymak. Secdede burnunun iki yanına bakmak. Selâm verirken, omuz başına nazar etmek. İmâmın solunda bulunan kimse, selâm verirken, imâma ve hafaza meleklerine ve cemâ'ate niyyet etmek. İmâmın sağında olan kimse, hafaza meleklerine ve cemâ'ate niyyet etmek. Sağında ve solunda kimse yok ise, ancak hafaza meleklerine niyyet etmek. Nemâz içinde terini silmemek. Öksürtüğü terk etmek. Esnemeği terk etmek. Tehiyyâtda oturdukda uylukları üzerine bakmak. İmâm nemâzdan sonra yüzünü cemâ'ate döndürmek.

NEMÂZIN ÂDÂBI:

1- Yalnız kılmış olan veya imâmla kılan kimse, selâmın akabinde, **(Allahümme entesselâmü ve minkes-selâmü tebârekte yâ zel-celâli vel-ikrâm)** demek. Bundan sonra, üç kerre **(Estagfirullahel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüv elhayyelkayyûme ve etûbü**

ileyh) demek. Buna (**İstigfâr düâsı**) denir. Abdestsiz okumak da câizdir.

2- Bundan sonra, (**Âyetel-kürsî**) okumak.

3- Otuzüç kerre (**Sübânallah**) demek.

4- Otuzüç kerre (**Elhamdülillah**) demek.

5- Otuzüç kerre (**Allahü ekber**) demek.

6- Bir kerre (**Lâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerîkeleh lehül mülkü ve lehülhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr**) demek.

7- Kolları ileri uzatıp, ellerini düânın kıblesi olan Arşa açıp, hulûs üzere düâ etmek.

8- Cemâ'at ile ise, düâyı beklemek.

9- Düâ sonunda (**âmîn**) demek.

10- Düânın hitâmında elini yüzüne sıgamak.

11- Sonra, her birinde Besmele çekerek, onbir (**İhlâs-ı şerîf**) okumağı emr eden hadîs-i şerîf, (**Berîka**) birinci cild, son sahîfesinde yazılıdır. Sonra birer (**Kul'e-ûzü**) okumak ve 67 (**Estagfirullah**) diyerek yetmişe tamamlamak, on kerre (**Sübânallah ve bi-hamdihi sübhânallahil'azîm**) demek. Sonra (**Sübâne Rabbike**) âyetini okumaktır. Bunlar, (**Merâk-il-felâh**) kitâbında yazılıdır. Hadîs-i şerîfde, (**Beş vakt farz nemâzdan sonra yapılan düâ kabûl olur**) buyuruldu. Fekat düâ, uyanık kalb ile ve sessiz yapılmalıdır. Düâyı yalnız nemâzlardan sonra veyâ belli zemânlarda yapmak ve belli şeyleri ezberleyip, şi'r okur gibi düâ etmek mekrûhdur. Düâ bitince, elleri yüze sürmek sünnettir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", tavâfda, yemekden sonra ve yatarken de düâ ederdi. Bu düâlarında kolları ileri uzatmaz ve ellerini yüzüne sürmezdi. Düânın ve her zikrin sessiz olması efaldır. Düâları ve istigfârı, abdestli okumak müstehabdır. Tarikatçıların yaptıkları gibi, raks etmek, dönmek, el çırpma, def, dümbelek, ney, saz çalmak sözbirliği ile harâmdır. Görülüyor ki, cemâ'atin imâm ile birlikde, sessizce düâ etmeleri efaldır. Ayrı ayrı düâ yapmaları ve düâ etmeden kalkıp gitmeleri de câizdir. (**Hindiyeye**) fetvâsında diyor ki, (Son sünneti olan nemâzlarda, selâm verince imâmın oturması mekrûhdur. Sağa, sola veyâ biraz geriye çekilip hemen son sünneti kılması lâzımdır. Yâhud, hemen gidip evinde kılar. Cemâ'at ve yalnız kılan, oturduğu yerde kalıp düâlarını okuyabilir. Yâhud oturduğu yerde, sağda, solda veyâ geriye çekilerek son sünneti kılması da câizdir. Son sünneti olmıyan nemâzlarda, imâmın, oturduğu yerde kibleye karşı kalması mekrûhdur, bid'atdır. Kalkıp gitmesi veyâ cemâ'ate dönmesi yâhud sağa, sola dönüp oturması lâzımdır.)

NEMÂZDAN SONRA DÜÂ: Elhamdülillahi Rabbil'âlemîn. Essalâtü vesselâmü alâ resûlinâ Muhammedin ve Âlihî ve Sahbihî ecma'în. Yâ Rabbî! Kıldığım nemâzı kabûl eyle! Âhir ve âkıbetimi hayr eyle. Son nefesimde Kelime-i tevhîd söylememi nasîb eyle. Ölmüşlerimi afv ve magfîret eyle. Allahümmagfir verham ve ente hayrürrahîmîn. Teveffenî müslimen ve elhıknî bissâlihîn. Allahümmagfir-lî ve li-vâlideyye ve li-üstâziyye ve lilmü'minîne vel mü'minât yevme yekûmül hisâb. Yâ Rabbî! Beni şeytân şerrinden ve düşman şerrinden ve nefis-i emmârem şerrinden muhâfaza eyle! Evimize iyilikler, halâl ve hayrlı rızklar ihsân eyle! Ehl-i islâma selâmet ihsân eyle! A'dây-ı müslimîni kahr ve perîşân eyle! Kâfirlerle cihâd etmekde olan müslimânlara imdâd-i ilâhiyyen ile imdâd eyle! Allahümme inneke afüvvün kerîmün tuhibbül afve fa'fü annî. Yâ Rabbî! Hastalarımıza şifâ, dertli olanlarımıza devâ ihsân eyle! Allahümme innî es'elükessihhate vel-âfiyete vel-emânete ve hüsnelhulkı verridâe bilkaderi bi-rahmetike yâ erhamerrâhimîn. Anama, babama ve evlâdlarıma ve akrabâ ve ahibbûma ve bütün din kardeşlerime hayrlı ömürler ve hüsn-i hulk, akl-ı selîm ve sıhhat ve âfiyet, rüşdü hidâyet ve istikâmet ihsân eyle yâ Rabbî! Âmîn. Velhamdü-lillâhi rabbil'âlemîn. Allahümme salli alâ..., Allahümme bârik alâ..., Allahümme Rabbenâ âtinâ... Velhamdü lil-lâhi Rabbil'âlemîn. Estagfirullah, estagfirullah, estagfirullah, estagfirullahel'azîm elkerîm ellezî lâ ilâhe illâ huv el-hayyel-kayyûme ve etûbü ileyh.

NEMÂZIN MEKRÛHLARI:

- 1- Boynunu eğerek iki yanına bakmak.
- 2- Üzerindeki bir şeyle oynamak.
- 3- Özrsüz, elleri ile, secde yerini süpürmek.
- 4- Erkekler, ellerini ayakda göğsü üstünde, secdede göğsü hizâsında tutmak.
- 5- Parmaklarını çıtlatmak.
- 6- Özrsüz bağdaş kurup oturmak.
- 7- Secdede bir ayağını kaldırmak.
- 8- Büyüklerden birinin yanına varamıyacağı kirli esvab ile nemâz kılmak.
- 9- Kişinin yüzüne karşı nemâz kılmak.
- 10- Ateşe karşı kılmak.
- 11- Bedeninde ve libâsında resm -sûret- bulunmak.
- 12- Özrsüz esnemek.
- 13- Ellerini yenlerinden çıkarmadan kılmak.

- 14- Kelbler gibi, inciklerini dikerek oturmak.
- 15- Gözlerini yummak.
- 16- Ellerini kıbleden çevirmek.
- 17- Cemâ'at ile kılarken, önünde boş saf var iken, geri safda kılmak. Eğer yanında kimse var ise, tenzihen kerâhet, yalnız ise, tahrîmen kerâhet olur. Bu takdîrde, vâcibi terk etmiş olur, -noksanın cebri için- o nemâzın iâdesi lâzım gelir.
- 18- Önünde hâil yok iken, kabre karşı kılmak.
- 19- Necâsete karşı kılmak.
- 20- Bir er ile, bir avret -yan yana durup- başka nemâz kılmak.
- 21- Ayak yolu hâceti var iken, -sıkıntılı- nemâz kılmak.
- 22- Rükû'dan kalkıp dikildikten sonra, secdeye varırken, özsüz olarak, önce ellerini yere koymak.
- 23- Bir rüknde iki kerre bir yerini kaşımak, (Eğer bir rüknde, elini kaldırarak, üç def'a kaşırsa, nemâz fâsid olur.)
- 24- İmâmdan önce, rükû'a varmak.
- 25- İmâmdan evvel rükû'dan kalkmak.
- 26- İmâmdan evvel secdeye varmak.
- 27- İmâmdan önce secdeden kalkmak.
- 28- Özsüz bir şeye dayanıp kalkmak.
- 29- Secdeden kalkarken, ellerinden evvel dizlerini kaldırmak.
- 30- Yüzünde ve gözündeki bulunan tozları süpürmek.
- 31- İkinci rek'atde evvelki rek'atde okuduğu sûreden sonraki sûreyi atlamak.
- 32- Birinci ve ikinci rek'atlerde, aynı sûreyi okumak veya bir rek'atde, aynı sûreyi, iki kerre okumak. (Nâfile nemâzda câizdir.)
- 33- İkinci rek'atde, birinci rek'atde okuduğu sûrenin evvelindeki sûreyi okumak.
- 34- İkinci rek'atde, birinci rek'atde okuduğu zamm-ı sûreden, üç âyet mikdârı, ziyâde okumak.
- 35- Özü olmadığı hâlde, bir yere dayanarak, eğilmek veya kalkmak.
- 36- Sinek kovmak.
- 37- Kolları sıvalı, omuzları, ayakları açık olarak nemâz kılmak.
- 38- Sahrâda sütreyi terk etmek.
- 39- Geçit yerinde nemâza durmak.
- 40- Rükû'da ve secdede, parmakları ile tesbîhleri saymak.

41- İmâm mihrabın içinde olup, bir perde çekilse, büsbütün içerde kalacak mertebede, mihrabda olmak.

42- İmâm, yalnız olarak, cemâ'atden, bir zrâ'dan fazla aşağıda veyâ yüksekde bulunmak. (Bir zrâ', takrîben yarım metredir.)

43- İmâm mihrabdan başka yere durmak.

44- Nemâz arasında, âmîni cehr ile söylemek.

45- Kıyâmda okuduğunu, rükû'da temâmlamak.

46- Rükû'da okuduğunu kıyâmda temâmlamak.

47- Özsüz, bir ayağı üzerine durmak.

48- Nemâzda sallanmak.

49- Isırmayan kehle ve benzerini öldürmek.

50- Nemâz içinde bir şeyi koklamak.

51- Baş açık kılmak. Hâcılar ihrâmda baş açık kılar.

52- Kolları açık nemâza durmak.

53- Ayakları çıplak olarak nemâza durmak. (Hâtunların, ayağı açık nemâz kılması, bir kavle göre mekrûhdur. İkinci kavle göre nemâzı bozar.) Câmî'de ayakkabı ve benzerlerini arkada bırakmak mekrûh olduğu İbni Âbidinde 439. cu sahîfede yazılıdır. Öne ve sağa değil, sol tarafa koymanın sünnet olduğu (**Berika**) sonunda yazılıdır.

Farz ile son sünnet arasında düâ ve evrâd okumanın mekrûh olduğu (**Tergib-üs-salât**)da yazılıdır.

NEMÂZI BOZAN ŞEYLER: Amden veyâ sehven yapılıncâ, nemâzı bozanlar, hanefî mezhebinde ellibeş kadar beyân olunur:

1- Dünyâ kelâmı söylemek.

2- Kendisi işitecek kadar gülmek.

3- Amel-i kesîr denecek şeyi işlemek.

4- Farzın birini -özsüz olarak- terk etmek.

5- İhtiyârsız, farzın birini terk etmek.

6- Dünyâ işi için yüksek sesle ağlamak.

7- Özsüz, buğazını ayıklamak, öksürmek.

8- Sakız çiğnemek.

9- Bir rüknde, üç kerre bir yerini kaşımak, yâhud elini kaldıracak birbirine vurmak.

10- Mûsâfeha etmek.

11- Kendi işitecek kadar sesle iftitâh tekbîrini almamak.

12- Kendi işitecek kadar okumamak.

13- Birisi çağırıldıkda, **(Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil-aliy-yilazîm)** yâhud **(Sübhânallah)**, **(Lâ ilâhe illallah)** demek. Nemâz içinde bulunduğunu bildirmek kasdi ile söylenmiş ise, nemâz fâsid olmaz. Sorana cevâb ise bozulur.

14- Kasd ile selâm almak.

15- Ağzında bulunan şeker gibi şeylerin lezzetini duyup, suyunun buğazına kaçması.

16- Açıkda nemâz kılarken, ağzını havaya açması üzerine, yağın yağmur veyâ dolu gibisinin buğazına kaçması.

17- Hayvânın yularını üç kerre çekmek.

18- Üç kerre elini kaldırmak yâhud üç kerre ezerek kehle ve pi-re ve emsâlini öldürmek.

19- Bir rüknde üç kıl koparmak.

20- Üç harf olarak, yuf, püf, demek.

21- At üstünde, islâmiyyete mütâbık olarak nemâz kılarken, bir ayağı ile üç kerre özengisini tepmek.

22- İki ayağı ile, bir kerre özengiye tepmek.

23- İmâmdan ileri durmak.

24- Özrsüz bir saf kadar yürümek.

25- Saçını ve sakalını taramak.

26- İmâm, er ve avret için imâmete niyyet etmekle, er ve avret - bir safda bulunarak- imâma uyarak yan yana kılmak. (Aynı safda, ya'nî yan yana olmazsa veyâ aralarında perde varsa câizdir. Kadınların ve kızların câmi'e gitmek için veyâ herhangi bir sebeble, başları, kolları, kısaca avret mahalleri açık olarak sokağa çıkmaları harâm-dır. Bu hâlde yaptıkları ibâdetleri sevâb değil, büyük günâh olur.)

27- Kendi imâmından gayriye, feth etmek. (Ya'nî, imâm kırâet-de duraklarsa, okumasına yardım etmek.)

28- Bir avret, hâli yerde, imâma iktidâ etse, sonradan gelen cemâ'atin teşkîl etdikleri saflar, o avretin bulunduğu yere kadar yayılsa, onun sağında ve solunda ve arkasına tesâdüf eden mahalde nemâzda bulunan üç kişinin nemâzı fâsid olur.

29- Çocuğunu kucaklamak.

30- Bir şey yimek veyâ içmek.

31- Dışının arasında kalan nohut kadar şeyi yutmak.

32- İki eliyle yakasını kavuşturmak, başındaki kisvesini eliyle çıkarmak, yâhud çıkarıp giymek.

33- Bir musîbet iştirmekle, **(İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn)** demek.

34- Bir sürûr iştirmekle **(Elhamdülillah)** demek.

- 35- Bir kavle göre, bir kimse, nemâz içinde aksırıp, **(Elhamdü-lillah)** demek.
- 36- Yanındakinin aksırmasına **(Yerhamükellah)** demek.
- 37- Başkası aksırınca **(Yehdikümüllah)** demek.
- 38- Er gelip, nemâz kılan avreti öpmek.
- 39- Nemâz içinde düâ ederken, altın ve gümüş ve sâir dünyâ metâına müteallik birşey istemek.
- 40- Göğsünü, kıbleden döndürmek. Kible cihetini bulmak iki yol ile olur. 1- Kible açısı ile. 2- Kible sâati ile. 1- Harita üzerinde, bir şehir ile Mekke arasına bir doğru çizilirse, bunun istikâmeti, **(Kible hattı)** olur. Bunun cenûbdan farkı, **(Kible açısı)** olur. 2- Takvîmde yazılı, **(kible sâati)** vaktinde, güneşe dönen, kibleye dönmüş olur. Kedûsî hâşiyesinde diyor ki, (Rub’-ı dâirede, mürî ayarlandıktan sonra, kible kavsine getirilince, haytın kavs-i irtifâ’ üzerinde gösterdiği derecenin temâmîsi, İstanbulda kible vaktinin H fadl-ı dâir derecesi olur). Bir sâat makinesi yüzü semâya doğru ve akrebi güneşe doğru tutulunca, akreb ile 12 arasındaki zâviyenin orta hattı cenûbu gösterir. 568. ci sahîfeye bakınız!
- 41- Secdede iki ayağını yerden kaldırmak.
- 42- Kur’ânı, ma’nâsı bozulacak kadar yanlış okumak.
- 43- Kadın, çocuğunu emzirmek.
- 44- Başkasının sözü ile yerini değiştirmek.
- 45- Hayvâna üç kamçı vurmak.
- 46- Kapalı kapıyı açmak.
- 47- Üç harfe kadar yazı yazmak.
- 48- Kaftanını giymek.
- 49- Kazâ nemâzları altıdan az ise, bunları hâtırlamak.
- 50- [Gemide, trende] ve hayvân üzerinde -özlü olarak- farz nemâz kılarken, kıbleden gayri yere çevrilmek.
- 51- Hayvânın üzerinde yük yapmak.
- 52- Kalbinden mürted olmak.
- 53- Cünüb olmak veyâ kadın âdetli olmak.
- 54- İmâm, abdestim bozuldu zanniyle, yerine diğerini geçirmek.
- 55- Ma’nâyı bozacak derecede harfleri değiştirmek sûretiyle Kur’ân-ı kerîm okumak. [İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, nemâzin sünnetlerini anlatmağa başlarken diyor ki, (Nemâz hâricindekine uyarak kılınan nemâz sahîh olmaz. İmâmın ve müezzinin cemâ’ate duyuracak mikdârdan fazla ses çıkarmaları mekrûhdur. İmâmın ve müezzinin, nemâza durmak için tekbîr alırlarken, nemâza başlamağı niyyet etmeleri lâzımdır. Yalnız cemâ’ate du-

yurmağı niyyet ederlerse, nemâzları sahîh olmaz. Bunlara uyanların da nemâzları sahîh olmaz. İmâmın sesi yetişirken, müezzinin de nemâz içindeki tekbîrleri söylemesi mekrûhdur ve çirkin bid'atdır. İhtiyâc olunca söylemesi müstehab olur ise de, tegannî etmeğı düşünürse, nemâzı fâsid olur). Buradan da anlaşılıyor ki, imâmın ve müezzinin cemâ'ate ho-parlör ile seslerini duyurmaları, hem cemâ'atin nemâzını ifsâd eder. Nemâzları sahîh olmaz. Hem de, çirkin bid'at olur. Bid'at işlemek büyük günâhdır. Başka yerde nemâz kıldırırken televizyonda görülen ve sesi de işitilen imâma uymanın sahîh olmadığı, Hindistân âlimlerinin Malappuram şehrinde çıkardıkları **(El-mu'allim)** mecmû'asının Rebî'ul-evvel 1406 ve Desembr [aralık] 1985 târîh ve oniki sayılı nüshasında, vesîkaları ile yazılıdır.]

Ve dahî, nemâzı bozmayanlar: Önünde, boş saf olduğunda, bir veyâ iki adım yürüyerek varırsa veyâ âmîn dese ve bu deyiş, eğer bir başkasına cevâb değilse, kaşıyla veyâ gözü ile bir kimsenin selâmını alsa, birisi gelip, kaç rek'at kıldınız dese ve ona parmaklarıyla işâret etse, bu sûretlerin hiç birisi nemâzı bozmaz.

Salât, lügatda Allahü azîm-üş-şândan rahmet ve meleklerden istigfâr, mü'minlerden düâ etmeğe derler. İstilâh ma'nâsı, ef'âl-i ma'lûme ve erkân-ı mahsûsaya derler ki, türkçede nemâz kılmak denir. Ef'âl-i ma'lûme, nemâzın hâricinde işlediğimiz fi'llere, erkân-ı mahsûsa, nemâzın içinde olan rüknlere derler ki, ancak nemâza mahsûsdur.

Ve dahî birgün Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" Hazret-i Alî "kerremallahü vechehü ve radiyallahü anh" hazretlerine se'âdetle, **(Yâ Alî! Senin nemâzın farzına, vâcibine, sünnetine, müstehabına riâyet etmen gerekdir)** buyurduklarında, ensârdan bir zât dedi ki, (Yâ Resûlallah! Hazret-i Alî bunların cümlesini bilir. Bize, bir nemâzın farzına, vâcibine, sünnetine, müstehabına riâyet etmenin fazîletini beyân buyur. Biz dahî, ona göre amel edelim.) Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" hazretleri buyurdu ki: **(Ey benim ümmetim ve Eshâbım! Nemâz, Allahü azîm-üş-şânın hoşnud olduğudur. Feriştelerin sevdiği. Peygamberlerin sünnetidir. Ma'rifetin nûrudur. A'mâlin efdalidir. Bedenin kuvvetidir. Rızkın berekâtıdır. Canın nûrudur. Düânın kabûlüdür. Melek-ül-mevte şefâ'atcudur. Kabrde çağdır. Münker ve Nekîr hazerâtına cevâbdır. Kıyâmet gününde, üzerinize sâyebândır. Cehennem ile aranızda perdedir. Sırâtı yıldırım gibi geçiricidir. Cennetde başınıza tâcdır. Cennetin anahtarıdır.)**

CEMÂ'AT İLE NEMÂZIN FAZÎLETİ

Bir kimse, cemâ'at ile iki rek'at nemâz kılsa, yalnız yirmiyedi rek'at nemâz kılsa, yine cemâ'at ile kıldığı iki rek'atın sevâbı ondan ziyâdedir.

Bir rivâyetde, yalnız bin rek'at nemâz kılsa, yine cemâ'at ile kılınan iki rek'atın sevâbı dahâ ziyâdedir. Cemâ'at ile nemâz kılmanın sevâbı çoktur. Bunlardan birkaçı beyân edilmiştir:

1- Mü'minler bir araya geldikde, birbirlerine muhabbet hâsıl olur.

2- Câhillere âlimlerden nemâzın mes'elelerini öğrenirler.

3- Ba'zısının nemâzı kabûl olur ve ba'zısının olmazsa, kabûl olanların hurmetine, kabûl olmayanların nemâzı dahî kabûl olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Ey ümmetim ve Eshâbım! Sizin için iki yol koydum: Biri Kur'ân-ı azîm-üş-şân, diğeri sünnetimdir. Bunlardan gayri yol tutan kimse, ümmetim değildir!)** buyuruldu. [Abdülganî Nablûsî "rahime-hullahü teâlâ", **(Hadîka)**nın doksandokuzuncu sahîfesinde diyor ki, (Allahü teâlâ, islâmiyyetin bir kısmını Kur'ân-ı kerîm ile bildirdiği gibi, bir kısmını da, Peygamberinin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" sünneti ile bildirmiştir. Resûlullahın sünneti, Onun inandıkları, söyledikleri, yaptıkları, ahlâkı ve birinin sözü veyâ işi karşısında susması [böylece kabûl ettiğinin anlaşılması]dır.) Bu hadîs-i şerîf, **(Edille-i şer'ıyye)**den ikincisini göstermektedir.]

NEMÂZDA İMÂMET

Ve dahî, imâma uyanlar dört nev'dir. Bunlar, Müdrik, Muktedî, Mesbûk, Lâhık diye anılırlar.

1- Müdrik, iftitâh tekbîrini imâm ile birlikde alana denir.

2- Muktedî, iftitâh tekbîrine yetişemiyene denir.

3- Mesbûk, imâm rek'atların birini veyâ ikisini kıldıkdan sonra uymuş olana denir.

4- Lâhık, iftitâh tekbîrini imâm ile berâber almış, fekat sonra, kendisine hades vâkı' olduğundan, abdest alıp, tekrâr imâma uyanı denir. Bu kimse, yine evvelce olduğu gibi, kırâetsiz, rûkû' ve sücûd tesbîhlerini ederek nemâzını kılar. O kişi, eğer dünyâ kelâmı söylememiş ise, imâmın ardında gibidir. Lâkin, câmi'den çıkdıkdan sonra, pek yakın yerden abdestini almalıdır. Çok ileriye giderse, nemâzı fâsîd olur diyen vardır.

Bir kimse, mescide geldiğinde, imâmı, rûkû'da bulsa ve rûkû'a yetişeyim diye acele edip, iftitâh tekbîrini rûkû'a inerken alsa, imâ-

ma uymuş olmaz. İmâmı, rükû'da buldukda, imâma uymağa niyyet edip, tekbîri ayakda tekmil edip, sonra rükû'a gider ve imâmın beli ile berâber olup, tesbîh ederse, o rek'ate uymuş olur. Ammâ rükû'a inerken, imâmın beli doğrulsa, o rek'ate yetişmiş olmaz.

NEMÂZDA TA'DÎL-İ ERKÂN

Nemâzın beş yerinde, ta'dîl-i erkânı, unutmadığı hâlde, bile-rek terk etse, İmâm-ı Ebû Yüsûfe göre "rahime-hullahü teâlâ", nemâzı fâsid olur. Tarafeyne göre, fâsid olmaz. Lâkin vâcibin kas-den terki dolayısı ile, noksanın cebri için iâde lâzım gelir. Unu-tarak terk edince (**Secde-i sehiv**) lâzım olur. [185.ci sahîfeye bakı-nız!]

Ta'dîl-i erkânın terkinden, yirmialtı kadar zarar vardır:

- 1- Fakîrliğe sebep olur.
- 2- Âhîret ulemâsı, ona buğz eder.
- 3- Adâletden düşer, şehâdeti makbûl olmaz.
- 4- Nemâz kıldığı mekân, kıyâmet gününde aleyhine şehâdet eder.
- 5- Bir kimse, ta'dîl-i erkânsız nemâz kılarken biri görüp söyle-mese günâhkâr olur.
- 6- O nemâzın tekrâr kılınması vâcib olur.
- 7- İmânsız ölümüne sebep olur.
- 8- Nemâzın hırsız olur.
- 9- Kıldığı nemâzı, eski bez gibi -yevm-i cezâda- yüzüne vurulur.
- 10- Allahü teâlânın merhametinden mahrûm olur.
- 11- Allahü teâlâyâ münacâtda, sû-i edeb etmiş olur.
- 12- Nemâzın fazla olan sevâbından mahrûm olur.
- 13- Sâir ibâdetlerin sevâbının verilmemesine sebep olur.
- 14- Cehenneme müstehak olur.
- 15- Câhiller onu görüp, ta'dîl-i erkânı terk etmelerine sebep olur. Bunun içindir ki, din adamının günâh işlemesi, dahâ çok azâb çekmesine sebep olur.
- 16- İmâmına muhâlefet etmiş olur.
- 17- İntikâlâtda olan sünnetleri terk etmiş olur.
- 18- Allahü azîm-üş-şânın gazabına dâcâr olur.
- 19- Şeytânı sevindirmiş olur.
- 20- Cennetden uzak olur.
- 21- Cehenneme yakın olur.

- 22- Kendi nefesine zulm etmiş olur.
23- Nefsini mülevves etmiş olur.
24- Sağında ve solunda olan meleklerle eziyyet etmiş olur.
25- Resûlullahı “sallallahü aleyhi ve sellem” mahzûn etmiş olur.
26- Bütün mahlûkata zararı dokunur. Zirâ o kimsenin günâhı sebebine, yağmurlar yağmaz, yerde ekinler bitmez ve vaksiz olarak yağmur yağmış olup, fâide yerine zarar vermiş olur.

YOLCULUKDA NEMÂZ

(Ni'met-i islâm)da diyor ki: Nâfile nemâzları ayakda kılmğa gücü yeterken, oturarak kılmak, her zemân ve her yerde câizdir. Oturarak kılarken, rükû' için bedeni ile eğilir. Secde için, başını yere kor. Lâkin, özü yok iken nâfileleri oturarak kılan, ayakda kılanın yarısı kadar sevâb verilir. Beş vakt nemâzın sünnetleri ve terâvîh nemâzı da, nâfile nemâzdır. Yolda, ya'nî şehir, köy hâricinde, nâfile nemâzları hayvân üzerinde kılmak câizdir. Kibleye dönmek ve rükû' ve secde yapmak lâzım değildir. İmâ ile kılar. Ya'nî, rükû' için, bedeni ile biraz eğilir. Secde için bundan dahâ çok eğilir. Hayvân üzerinde fazla necâset bulunması, nemâza mâni' değildir. Yerde nâfile kılarken yorulanın, bastona, insana, dıvara dayanıp kılması câiz olur. Kendi yürürken nemâz kılmak sahîh değildir. Farz ve vâcib nemâzları, şehir hâricinde, ancak özlünce, hayvân üstünde kılabilir. Özlünce, inince arkadaşlarının gidip yalnız kalması, canı, malı, hayvânı için, hırsız korkusu olması, yerin çamur olması, hayvâna binmekden âciz olmak gibi şeylerdir. Mümkün ise, hayvânı kibleye karşı durdurup kılar. Mümkün değil ise, hareket cihetlerinde kılar. Hayvân üzerindeki mahmil denilen sandık gibi şeylerin içinde kılmak da böyledir. Hayvân durdurulup, mahmilin altına direk konursa, (Serîr), ya'nî masa, kanape gibi olup, yerde kılmak demektir. Kibleye karşı ayakda kılması lâzım olur.

Gemide nemâz kılmak, Ca'fer Tayyâr hazretleri Habeşistâna giderken, Resûlullahın ona öğrettiği gibi şöyledir: Hareket eden gemide, özü olmadan farz ve vâcib de kılınır. Gemide cemâ'at ile kılınabilir. Hareket eden gemide de, imâ ile kılmak câiz olmayıp, rükû' ve secde yapar. Kibleye dönmesi de lâzımdır. Nemâza başlarken kibleye karşı durur. Gemi döndükçe, kendisi kibleye döner. Gemide necâsetden tahâret de lâzımdır. Hanefîde, giden gemide farzları da özlüsüz iken; yerde oturarak kılmak câiz olur.

Deniz ortasında demirlemiş gemi, çok sallanıyor ise, giden ge-

mi gibidir. Az sallanıyorsa, sâhilde duran gemi gibidir. Sâhilde duran gemide farzlar oturarak kılınmaz. Sâhile çıkmak mümkün ise, ayakda kılmak da sahîh olmayıp, karaya çıkıp kılmak lâzımdır. Malı, canı veyâ geminin hareket etmek tehlikesi varsa, gemide ayakda kılması câiz olur. **(Ni'met-i islâm)**ın yazısı temâm oldu.

(İbni Âbidîn) diyor ki, (İki tekerlekli olup da, hayvâna bağlanmadan yerde düz duramıyan arabada dururken de, giderken de nemâz kılmak, hayvân üzerinde kılmak gibidir. Dört tekerlekli araba dururken serîr gibidir. Hareket ederken ise, hayvân için yukarıda yazılı özrlerle içinde farz kılınabilir ve arabayı durdurup kibleye karşı kılar. Durduramazsa, giden gemideki gibi kılar.) Seferî olup da, nakl vâsitasında yerde oturamıyan veyâ kibleye dönemiyen vâsitadan inince, şâfi'î veyâ mâlikî mezhebini taklîd ederek, iki nemâzı cem' eder. Yerde oturabilen hastanın sandalyada, koltukda oturarak, îmâ ile nemâz kılması câiz değildir. Otobüsde, tayyârede nemâz kılmak, arabada kılmak gibidir. Sefere çıkacağı zemân, şehrin veyâ köyün kenârından i'tibâren üç günlük ya'nı onsekiz fersah = Elli dört mîl [$54 \times 0,48 \times 4 = 104$ kilometre] uzağa gitmeğe niyyet eden kimse, şehrin kenârından ayrılınca, seferî olur. İbni Âbidîn, bir mîl 4000 zrâ' ve bir zrâ' 24 parmakdır dedi. [Bir parmak, iki santimetredir. Şâfi'îde ve mâlikîde, 16 fersah = 48 mîl = $48 \times 0,42 \times 4000 = 80$ km.dir.]

***Gelin nemâz kılalım, kalbden pası silelim,
Allaha yaklaşılmaz, nemâz kılınmadıkca!***

***Nerde nemâz kılınır, günâhlar hep dökülür,
İnsan, kâmil olamaz, nemâzı kılınmadıkca!***

***Kur'ân-ı kerîmde Hak, nemâzı çok medh etdi,
dedi sevmem kişiyi, nemâzı kılınmadıkca!***

***Bir hadîs-i şerîfde: İmânın alâmeti,
insanda belli olmaz, nemâzın kılınmadıkca!***

***Bir nemâzı kılmamak, ekber-i kebâirdir,
tevbe ile afv olmaz, kazâsın kılınmadıkca!***

***Nemâzı hafif gören, îmândan çıkar hemân,
müslimân olamaz o, nemâzın kılınmadıkca!***

***Nemâz kalbi temizler, kötülükden men'eder,
münevver olamazsın, nemâzın kılınmadıkca!***

İFTİTÂH TEKBÎRİNİN FEZÂİLİ

Ve dahî, bir kimse iftitâh tekbîrini imâm ile berâber alsa, son-behâr günlerinde ağaçların yaprakları, rûzgâr estikçe ne şekilde dökülürse o kişinin günâhları da öylece dökülür.

Birgün, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” nemâz kılar-ken, bir kimse sabâh nemâzında, iftitâh tekbîrine yetişemedi. Bir kul âzâd etdi. Ba’dehu, gelip Resûlullah’a “sallallahü aleyhi ve sellem” etdi: (Yâ Resûlallah! Ben bugün, iftitâh tekbîrine yetişemedim. Bir kul âzâd etdim. Acabâ iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olabildim mi?) Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, hazret-i Ebû Bekre “radiyallahü teâlâ anh” **(Sen ne dersin bu iftitâh tekbîrinin hakkında?)** diye sordu. Ebû Bekr-i Sıddîk “radiyallahü anh” buyurdu ki, (Yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Kırk deveye mâlik olsam, kırkının da yükü cevâhir olsa, cümlesini fakîrlere tasadduk etsem, yine imâm ile berâber alınan iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olamam.) Ondan sonra, **(Yâ Ömer! Sen ne dersin bu iftitâh tekbîrinin hakkında?)** dedikde, hazret-i Ömer “radiyallahü anh”, (Yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Mekke ve Medîne arası dolu devem olsa ve bunların yükleri cevâhir olsa, cümlesini fakîrlere tasadduk etsem, yine imâm ile berâber alınan iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olamam) dedi. Ondan sonra, **(Yâ Osmân sen ne dersin bu iftitâh tekbîri hakkında?)** dedikde, hazret-i Osmân zin-nûreyn “radiyallahü anh” (Yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Gece iki rek’at nemâz kılsam, her birinde Kur’ân-ı azîm-üş-şânı hatm eylesem, yine imâm ile berâber alınan iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olamam) dedi. Ondan sonra, **(Yâ Alî! Sen ne dersin bu iftitâh tekbîri hakkında?)** dedikde, hazret-i Alî “kerremallahü vecheh”: (Yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Mağrib ile mesrik arasındaki kâfirlerin hepsi, müslimânları yok etmek için saldırsalar, Rabbim bana kuvvet verse, bunlarla cihâd edip, cümlesini katl eylesem, yine imâm ile alınan iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olamam) dedi.

Sonra Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, **(Ey benim ümmet ve Eshâbım! Yedi kat yerler ve yedi kat gökler kâğıd olsa ve deryâlar mürekkebe olsa ve bütün ağaçlar kalem olsa ve cümle melâike kâtib olsalar ve kıyâmete kadar yazsalar, yine imâm ile alınan iftitâh tekbîrinin sevâbını yazamazlar)** buyurdu.

Ve eğer, Allahü azîm-üş-şânın yarattığı melekler bu kadar mıdır? dersin, Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, mi’râ-

ca çıktığı gece, Cenneti ve Cehennemi ve beyt-i ma'mûru, melâike tavâf edip giderlerdi. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" etdi: **(Yâ karındaşım Cebrâîl! Bu beyt-i mamûru tavâf edip giden melâike geri dönmüyor. Onlar nereye giderler?)** Cebrâîl "aleyhisselâm" etdi: (Yâ Habîballah! Ben halk olduğum günden bugüne kadar, bu beyt-i ma'mûru tavâf edip giden melâikenin geri döndüğünü görmedim. Bir kere tavâf edene, -kıyâmete değin- bir dahâ nevbet gelmez) dedi.

Bir kimse nemâzda, E'üzü Besmele okudukda, Allahü azîm-üş-şân, o kula, bedenindeki kılların sayısınca sevâb verir. Ve bir Fâtîha-i şerîfe okudukda, Allahü teâlâ hazretleri, o kula kabûl olmuş hac sevâbı verir. Ve rükû'a vardıkda, Allahü azîm-üş-şân, o kula nice bin altın sadaka vermiş sevâbı ve rükû'da sünnet üzere üç kerre tesbîh etdikde, o kula, Allahü azîm-üş-şân hazretleri, gökden inen dört kitâbı ve yüz suhufu okumuş kadar sevâb verir. **(Semi'allahü limen hamideh)** dedikde, o kulu, Allahü azîm-üş-şân, rahmet deryâsına gark eder. Secdeye vardıkda, o kula, Allahü azîm-üş-şân, insanlar ve cinnîler adedince, sevâb verir. Secdede sünnet üzere üç kerre tesbîh etdikde, o kula, Allahü azîm-üş-şânın bahş ettiği fezâil çokdur. Ammâ, birkaçını beyân etmişlerdir:

Evvelki fazîleti, Arş ve Kürsî ağırlığınca sevâb verse gerekdir. İkincisi, Allahü azîm-üş-şân o kulunu mağfiret etse gerekdir. Üçüncü fazîleti, o kul öldükde, Mikâîl "aleyhisselâm" o kulun kabrine kıyâmete değin devâm etse gerekdir. Dördüncüsü, kıyâmet gününde, Mikâîl "aleyhisselâm" o kulu mubârek kanadı üzerine alıp, şefâ'at etse ve Cennet-i a'lâya götürse gerekdir.

Ve ka'de-i ahîreye oturdukda, Allahü azîm-üş-şân, o kula fukarây-ı sâbirîn sevâbı verir.

Fukarây-ı sâbirîn, agniyây-ı şâkirînden beşyüz yıl evvel Cennete girse gerekdir. Agniyây-ı şâkirîn, onları görünce, ne olaydı da dünyâda iken, fukarây-ı sâbirînden olsaydık diye temennîde bulunsalar gerekdir.

***Süâl melekleri kabre geeler,
nemâzı doğru kıldın mı diyeler.
Hemen kurtuldun mu sandın ölünce?
senin için azâb hâzır diyeler.***

CENNÂT-İ ÂLİYYÂT HAKKINDA

Sekiz Cennetin, sekiz kapısı vardır ve sekiz de miftâhı vardır. Evveli, beş vakt nemâz kılan mü'minlerin îmânıdır. İkincisi, Besmele-i şerîfedir. Altısı dahî, Fâtîha-i şerîfenin içindedir. Sekiz Cennet:

1- Dâr-ı celâl. 2- Dâr-ı karâr. 3- Dâr-ı selâm. 4- Cennetül-huld. 5- Cennetül-Me'vâ. 6- Cennetül-Adn. 7- Cennetül-Firdevs. 8- Cennetül-Na'îm.

Dâr-ı celâl, beyâz nûrdandır.

Dâr-ı karâr, kırmızı yâkuttandır.

Dâr-ı selâm, yeşil zeberceddendir.

Cennet-ül-Huld, mercandandır.

Cennetül-Me'vâ, gümüşdendir.

Cennetül-Adn, altındandır.

Cennetül-Firdevs, hem altından ve hem gümüşdendir.

Cennetül-Na'îm, kırmızı yâkuttandır.

Cennete giren mü'minler, ebedî orada kalırlar, hiç çıkmazlar. Orada olan hûrilerin, âdetleri ve lohusalıkları ve yaramaz huyları yoktur. İstedikleri her dürlü yiyecek ve içecek hâzır olarak önlerine gelir. Pişirmek ve koparmak gibi şeylerden uzaktırlar. Başları üzerinde, kuşlar uçar. Mü'minler, köşklerinde oturur iken, bunları görür. Eğer sen dünyâda iken bana böyle yakın gelseydin, ben seni kebâb ederdim, diye kalbine geldiği ânda, nûrdan tabak içinde henüz pişmiş olarak, gelip onu yimeğe başlar. Kemiklerini bir yere yıgar ve kalbine gelir ki, şimdi bu, yine kuş olsaydı. Kalbine geldiği ânda, o evvelki gibi, kuş olup, uçar gider.

Cennetin toprağı miskden ve binâsının bir kerpici gümüşden, bir kerpici altındandır.

Cennet ehlinin her birine, yüz er kuvveti verilse gerekir. Ve Cennet ehlinin her birine, en az yetmiş hûri ve iki dünyâ hâtunu verilse gerekir.

Ve dahî, Cennetde dört ırmak akar. Bunların menba'ı bir, akışı ayrı ayrı olup, bunların her birinin lezzeti, birbirine uymaz. Onların birisi, sâfî su ve birisi, hâlis süt ve birisi Cennet şerâbı ve birisi de sâf baldır.

Cennetde yüksek köşkler vardır. Eğilince, mü'minler onlara binerler ve istedikleri yere götürürler. (Bunların dünyâda misâli, şimdiki hâlde, yürüyen merdivenler ve tayyârelerdir.)

Cennetde Tûbâ ağacı vardır. Bu ağacın, kökleri yukarıda, dal ve budakları, aşağıya doğru sarkmaktadır. Bunun, dünyâda misâli, ay ve güneşdir.

Ve dahî, Cennet ehli, yemek ve içmek tadını ve zevkini duyarlar ve lâkin ifrâzât hâcetini hissetmediklerinden bu gibi beşerî ihtiyâc ve ızdırâblarından berîdirlere.

Allahü teâlâ, Cennetde mü'min kullarına hitâb edip: **(Kullarım! Benden dahâ ne istersiniz ki vereyim. Siz zevk ve safâda olun!)** buyura. Kullar dahî, yâ Rabbî! Bizi Cehennemden âzâd eyledin ve Cennetine idhâl edip, bu kadar hûri ve gılman ve vildan verdin. Bunlardan ma'dâ, akla gelmedik ve gözler görmedik ve kulaklar işitmedik, bu kadar ni'metler verdin. Dahâ bir şey istemeğe hayâ ederiz dedikde, Rabbül-âlemîn yine hitâb edip: **(Kullarım! Sizin benden, bunlardan başka isteyeceğiniz var)** dedikde, kullar dahî, yâ Rabbî, dahâ istemeğe yüzümüz yokdur. Ve hem de ne isteyeceğimizi bilmiyoruz, dediklerinde, Rabbül-âlemîn buyursa gerek, **(Kullarım! Dünyâda size bir mes'ele iktizâ edince ne yapardınız?)** Onlar dahî, ulemâyâ başvururduk ve o mes'eleyi öğrenip, müşkilimiz hâl edilirdi dedikde, Hak sübhânehü ve teâlâ hazretleri, **(Şimdi dahî, öyle yapınız ve ulemâyâ danışınız, haber alınız! Ve her ne haber verirlerse, size vereyim)** diye buyurdukda, ulemâ da: Sizler Cemâlullahı unuttunuz mu? Dünyâda iken, derdiniz ki, Rabbimiz Cennetde, mekândan münezzeh olduğu hâlde cemâlini bize gösterse gerek, diye arzû ederdiniz. İşte onu isteyiniz deyip, onlar dahî rü'yet-i cemâlullahı istediklerinde, Allahü azîm-üş-şân, mekândan münezzeh olduğu hâlde, cemâl-i bâkemâlini gösterse gerek. Hak teâlânın cemâl-i pâkini gördükde, nice bin yıllar, hayran kalsalar gerektir.

Ve dahî, Cennetde kişi, köşkünde otururken, etrafında, pencereler önlerinde meyveler vardır. Kullar, o meyveleri gördükde, uzanayım, o dalı çekeyim de, meyveyi koparıp, yiyeyim diye, hâtırına geldikde, oturduğu yerden, kalkmağa ve dalı çekmeğe hâcet kalmaz. Hemen oturduğu yere istediği dal önüne gelir, meyveyi koparır, ağzına koyar ve çiğneyip, henüz lezzeti buğazına ulaşmadan, kopardığı yerden, bir dahâsı biter. Ağzına koyduğunda, olgun ve lezizdir. Böylece (Rabbül-izze), tâze bitirse gerektir.

**Âkil isen kıl nemâzı, çün se'âdet tâcıdır.
Sen nemâzı öyle bil ki, mü'minin mi'râcıdır.**

KAZÂ NEMÂZLARI

Ve dahî, vaktinde edâ edilen [kılınan] nemâzın fazîleti pek çokdur. Bunlardan birkaçını beyân etmişlerdir:

- 1- ci fazileti budur ki, yüzü nûrlu olur.
- 2- Ömrünün berekâtı olur.
- 3- Düâsı kabûl olur.
- 4- İnsanların hayırlısı olur.
- 5- Cümle mü'minler ona muhabbet eder.

Ve dahî, nemâzı terk etmenin, ya'nî özsüz olarak, vaktinden sonra kılmanın onbeş zararı vardır. İşbu zararların beşi dünyâda, üçü vefât ederken, üçü kabrde, dördü arasât meydânındadır.

Dünyâdaki beş zararı:

- 1- Yüzünde nûr olmaz.
- 2- Ömründe berekât olmaz.
- 3- Düâsı kabûl olmaz.
- 4- Bir mü'min kardeşine yapacağı düâsı kabûl olmaz.
- 5- Etdiği sâir ibâdetlerin sevâbı eline girmez.

Sekerât-ı mevtde olan üç zararı:

- 1- Aç olarak ölür.
- 2- Susuz olarak ölür.
- 3- Hor ölür. Ne kadar ta'âm yise doymaz ve ne kadar su içse kanmaz.

Kabrde olan üç zararı:

- 1- Kabri onu sıkar ve kemikleri birbirine geçer.
- 2- Kabri ateş dolar.
- 3- Onun üzerine bir ejderhâ musallat olur. O ejderhânın adına Akra' denir. Onun elinde bir kamçı ola. O kamçı ile, bir kerre vurunca, yerin dibine geçirir, yine çıkar, bir dahâ vurur. Bu hâl, kıyâmete değin, böylece devâm eder. O kimse, bu azâbı kıyâmete kadar çeker.

Arasât meydânındaki dört zararı:

- 1- Hisâbı şedîd olur.
- 2- Allahü azîm-üş-şânın gazabına müstehak olur.
- 3- Cehenneme dâhil olur.
- 4- Onun alnına üç satır yazı yazılır ki, şunlardır:
Evvelkisi, bu kimse, Allahın gazabına müstehakdır.

İkincisi, bu kimse, Allahü teâlânın hakkını zâyî' edicidir.

Üçüncü satır, sen, Allahü azîm-üş-şânın hakkını zâyî' etdinse, bugünkü günde, Allahü teâlânın rahmetinden uzaksın.

Nemâz dînin direğidir. Bir kimse, nemâz kılsa, dînin direğini dikmiş olur. Bu sûretle, üzerine gölgelik kurar. Ve onun altında selâmetde olur.

Bir kimse, bir vakt nemâzı bile bile terk eylese ve sonra kazâ etmese o kişinin, üç mezheb üzere, katline fetvâ verilir. Hanefî mezhebine göre, katli lâzım gelmez. Ammâ ekber-i kebâirden olarak, bir büyük günâh işlemiş olur. Nemâza başlayınca kadar hapsi lâzım gelir. Nemâza ehemmiyet vermediği için, birinci vazîfe olduğuna inanmadığı için kılmayan kâfir olur.

Bir kişi, bir vakt nemâzı bile bile terk eylese ve sonra kazâ etse, Cehennemde bir Hukbe mikdârı, ya'nî, seksen sene yansa gerektir. Bu azâbdan kurtulması için ayrıca tevbe edip yalvarması, afv dilemesi de lâzımdır.

(Âhiretin bir günü, bu dünyânın bin senesi kadardır. Âhiretin yılları, ona göre hesâb olunur.)

[Muhammed Emîn ibni Âbidîn "rahmetullahi aleyh" (**Redd-ül-muhtâr**) kitâbında buyuruyor ki, semâvî dinlerin hepsinde, nemâz kılmak emr edilmiştir. Âdem aleyhisselâm ikindi, Ya'kûb aleyhisselâm akşam, Yûnus aleyhisselâm yatsı nemâzlarını kılarlardı denildi. Bütün farzlara ve harâmlara inanmak îmânın şartı olduğu gibi, nemâz kılmanın da, vazîfe, borç olduğuna inanmak, îmânın şartıdır. Fekat, nemâz kılmak, îmânın şartı değildir.

Âkıl ve bâliğ olan her müslimân erkeğin ve kadının, övrü yok ise, hergün beş kerre nemâz kılması farzdır. Beş vakt nemâz, mi'râc gecesinde farz oldu. (**Mukaddimet-üs-salât**), (**Tefsîr-i Mazherî**) ve (**Halebî-yi kebîr**)deki hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: (**Cebrâîl aleyhisselâm Kâ'be kapısı yanında iki gün bana imâm oldu. İkimiz, fecr doğarken sabâh nemâzını, güneş tepeden ayrılırken öğleyi, herşeyin gölgesi kendi boyu uzayınca ikindiye, güneş batarken [üst kenârı gayb olunca] akşamı ve şafak kararınca yatsıyı kıldık. İkinci günü de, sabâh nemâzını, hava aydınlanınca, öğleyi, herşeyin gölgesi kendi boyunun iki katı uzayınca, ikindiye bundan hemen sonra, akşamı oruc bozulduğu zemân, yatsıyı gecenin üçde biri olunca kıldık. Sonra yâ Muhammed, senin ve geçmiştin Peygamberlerin nemâz vaktleri budur. Ümmetin, beş vakt nemâzın herbirini, bu kıldığımız iki vaktin arasında kılsınlar dedi**). Her gün beş kerre nemâz kılınması emr olundu. Yedi yaşındaki çocuğuna nemâz kılmasını emr etmek, on yaşında kılmasa

eli ile döğmek, anaya, babaya lâzımdır. Talebeye üç def'adan fazla vurmak ve sopa ile vurmak câiz değildir. Oruc tutması ve içki içmemesi için de, çocuk böyle dövülür. Nemâzın farz olduğuna, ya'nî birinci vazîfe olduğuna inanmıyan kâfir olur. Farz olduğuna inanıp da, tenbellikle kılmıyan, kâfir olmaz. **(Fâsık)** olur. Nemâz kılmağa başlayınca kadar habs olunur. Hiç müsâmaha, merhamet edilmez. Nemâza başlamazsa, ölünceye kadar habsde bırakılır. Kan akıncaya kadar dövülür diyenler de vardır. Şâfi'î ve Mâlikî mezhebinde de, bir nemâzı tenbellikle kılmıyan kâfir olmaz ise de, cezâ olarak öldürülür. Hanbelî mezhebinde, kâfir olur ve öldürülür, denildi. Şâfi'î mezhebinde de böyle ictihâd eden âlimler vardır. Bir nemâzı, vaktinde cemâ'at ile kılan kimsenin müslimân olduğu anlaşılr. Çünkü, başka dinlerde nemâz yalnız kılınır, cemâ'at ile kılınmaz idi. Hac da ederlerdi. Nemâz, yalnız beden ile yapılan ibâdet olduğu için, başkası yerine nemâz kılınmaz. Zekât, yalnız mal ile yapılan ibâdet olduğu için, övzü olmıyan kimse için, başkası, onun malı ile ve emri ile zekât verebilir. Hac, hem beden ile ve hem mal ile yapıldığı için, övzü olanın yerine, bunun parası ile ve emri ile, başkası hacca gidebilir. Ölünceye kadar, hiçbir zemân oruc tutamıyan çok ihtiyâr kimse, oruc yerine her günün orucu için, fakîre fidye denilen malı verebilir. Nemâz için fidye vermek de câiz değildir. Nemâz kılamıyan kimse, vasiyyet ederse, öldükden sonra, bunun nemâz borçlarının iskâtı için, bıraktığı maldan fidye verilmesi iyi olur. Bıraktığı mal, iskât için kifâyet etmezse, **(Devr)** yapmak câiz olur. Oruc için iskât yapmak ise vâcibdir.

Yaz mevsiminde, şimâl memleketlerinde, şafak yeri kararmadan, fecr ağardığı yerlerde, yatsı ve sabâh nemâzlarının vaktleri başlamadığı için, hanefîde, bu iki nemâzı kılmak lâzım değildir. Büyük müctehid imâm-ı Şâfi'î "rahime-hullahü teâlâ" lâzım olduğuna ictihâd buyurmuşdur. Fekat âlimlerin çoğuna göre, bunlara sabâh ve yatsı nemâzlarını kılmak farz olmaz. Kazâ etmeleri de lâzım gelmez. Çünkü, her iki nemâzın da vakti başlamamışdır. Vakti gelmeden önce kılmak farz değildir. Fekat oruc böyle değildir. Bir memleketde hilâl görülünce, her memleketde Ramezân başlar.

Kendi mezhebine göre, bir farzı yaparken veyâ bir harâmdan sakınırken, **(Harac)** hâsıl olursa, harac bulunmıyan, başka bir mezheb taklîd edilerek, bu haracdan kurtulmalıdır. Harac, bir işi zahmet ile yapmak veyâ hiç yapamamak demektir. Harac bulunmıyan başka mezheb yoksa, haraca sebep olan şey, zarûret ile mevcûd ise, bu farzı yapmak ve harâmdan sakınmak afv olur. Za-

rûret ile mevcûd değilse, bu şey terk edilerek, haracdan kurtulmalıdır. 511.ci sahîfeye bakınız!

Sabâh nemâzına geç gelen, cemâ'ati kaçırmamak için, sünneti terk eder. Vakti kaçırmamak için sünneti terk etmesi dahâ lâzımdır. Cemâ'ate yetişebilecek ise, sünneti câmi'in hâricinde veya direk arkasında kılar. Böyle yer yoksa, cemâ'atin yanında kılmaz. Sünneti terk eder. Çünkü mekrûh işlememek için sünnet terk edilir.

Özr ile kılınamıyan farzlara (**Fevâit**) denir ki, kaçırılan nemâzlar demektir. Özrsüz, tenbellikle kılınmıyan nemâzlara (**Metrukât**) denir ki, özrsüz terk edilen demektir. Fıkh âlimleri, kazâyâ kalan nemâzlara fâiteler demişler, terk edilen nemâzlar dememişlerdir. Çünkü, özrsüz, nemâzı vaktinde kılmamak büyük günâhdır. Kazâ etmekle bu günâh afv olmaz. Ayrıca tevbe etmek veya hacc-ı mebrûr yapmak lâzımdır. Kazâ edince, yalnız terk etmek, kılmamak günâhı afv olur. Kazâ etmeden yapılan tevbe sahîh olmaz. Çünkü, günâhı bırakmak, tevbenin şartıdır.

Nemâzı vaktinden sonraya bırakmak için özr beşdir: Düşman karşısında oturarak ve kiblede başka tarafa dönerek ve hayvân üstünde giderek de kılmağa imkân olmazsa, müsâfir, yolda hırsız, eşkiyâ, yırtıcı hayvâna yakalanacaksa, ananın veya çocuğun telef olacağı zemân ebenin nemâzı geciktirmesi özr olur. Dördüncü özr, unutmak, beşinci uyumaktır. Vakt çıkmadan iftitâh tekbîri alabilmek Hanefîde, bir rek'at kılabilme ise, Şâfi'îde (**Edâ**) olur.

Farzları kazâ etmek farzdır. Vâcibleri kazâ etmek vâcibdir. Sünneti kazâ ederse, sünnet sevâbı kazanır. Beş vaktin farzı ile vitrin edâları ve kazâlarında sırayı gözetmek lâzımdır. Fekat vaktin sonunda lâzım olmaz. Ya'nî kazâ kılabilme için vaktin farzı kazâyâ bırakılmaz. Fâitesi olduğunu unutursa veya fâite adedi altı olursa tertîb yine sâkit olur. Fâitelerin adedi altıdan aşağı düşerse, tertîb avdet etmez. Tertîbsiz kılınan farzlar, fâsid olurlar ise de, adedleri, altı olursa, beşinci vakt çıkınca hepsi sahîh olurlar. Meselâ, sabâh nemâzını kılmıyan kimse, bunu hâtırladığı hâlde, öğleyi, asrı, akşamı, yatsıyı ve vitri kılsa, hiçbirisi sahîh olmaz ise de, güneş doğunca hepsi sahîh olur.

Fâite nemâzları fevren, ya'nî acele kazâ etmek lâzımdır. Ancak, çocuk çocuğunun nafakasını kazanacak kadar ve beş vakt nemâzları sünnetlerini ve duhâ, tesbîh ve tehiyyet-ül-mescid nemâzlarını kılacak kadar geciktirmek câiz olur. İbni Âbidîn, abdestin sünnetlerinde diyor ki, (Câiz demek, memnu' değildir demektir. Tenzîhen mekrûh olan şeye de câiz denir.) O hâlde, câiz denilen

şeyi yapmamak, bu sünnet nemâzlar için, bu kazâları da geciktirmemek lâzımdır. Ramezân orucunun kazâsı acele değildir.

Dâr-ül-harbde müslimân olan, farz olduklarını bilmediği için terk ettiği nemâzları, orucuları ve zekâtları kazâ etmez. Fekat, Dâr-ül-islâmda olanların, farzları, harâmları bilmemesi özr olmaz. Mürted, îmâna gelirse, irtidâd zemânında kılmadığı nemâzlarını kazâ etmez. Çünkü kâfirler islâmiyyetle muhâtab değildirler. Bir sabî, yatsıyı kıldıktan sonra cünüb olsa ve fecrden sonra uyansa, yatsıyı kazâ etmesi lâzım olur. Çünkü, kılmış olduğu nâfile idi. Uykuda farz oldu. Sıhhatde iken kılınmayan nemâzları, hasta olunca, teyemmüm ile, îmâ ile kazâ etmek câiz olur. Kazâyâ kalan, dört rek'at farz, seferî iken de dört rek'at kazâ olunur. Seferde kazâyâ kalan iki rek'at öğle farzı mukîm iken de iki rek'at kazâ olunur. Öğlenin farzını kılariken, bugünün öğle nemâzının farzına veya öğlenin farzına denir. Fâite nemâz sayısı birden fazla olan, (Evvel kazâyâ kalmış olan) veya (Son kazâyâ kalmış olan) öğle farzını kazâ edebilir. Fekat, bir Ramezân ayının birkaç gününü kazâ ederken, günlerin sırasını ta'yîn lâzım değildir.

Metrûk nemâzları kazâ ederken başkalarına belli etmemelidir. Çünkü, nemâzı vaktinde kılmamak günâhıdır. Günâhını izhâr etmek de ayrıca günâh olur. Gece gizli yapılan günâhı, gündüz başkalarına anlatmak da günâhıdır. İbnî Âbidînden terceme burada temâm oldu.

Görülüyor ki, Hanefî mezhebinde, fâite nemâzları acele kazâ etmek lâzımdır. Şâfiî mezhebinde de böyledir. Şâfiî âlimlerinden Şemsüddîn Muhammed Remlî “rahmetullahi aleyh”, fetvâsında buyuruyor ki, (Özr ile fevt edilmiş nemâzları olanın, Ramezânda terâvîh kılıp, fâiteleri Ramezândan sonra kazâ etmesi günâh olmaz. Fekat, özrsüz terk edilmiş nemâzları olanın böyle yapması günâh olur. Çünkü terk edilmiş nemâzların fevren kazâ edilmeleri lâzımdır.) Özrsüz terk edilmiş olan nemâzları önce kılmayıp da sünnetleri meselâ terâvîhi önce kılmanın günâh olduğunu, sünnetler yerine bu nemâzları kazâ etmek lâzım olduğunu, Şâfiî mezhebinin âlimleri açık olarak bildiriyor. Hanefî mezhebi de böyledir. Hanefîde, özr ile kılınamamış olan fâitelerin kazâlarını sünnet kılacak kadar geciktirmek câizdir denilmesi, bunların kazâlarını geciktirmemenin dahâ iyi olacağını göstermekdedir. Çünkü câiz, islâmiyyetde yasak edilmemiştir demektir. İbnî Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, akar suyu isrâf etmek câizdir sözünü, ya'nî tenzihen mekrûhdur diye açıklamaktadır. Özr ile fevt edilen nemâzların kazâ edilmeleri acele olunca, özrsüz terk edilmiş nemâzları sünnetler yerine kılmak lâzım olur. İbnî Âbidîn “rahi-

me-hullahü teâlâ”, (Abdestde üç kerre yıkamak müekked sünnettir. Suyun kıymetinin yüksek olması, soğuk olması, suya muhtâc olmak gibi özrlere bu sünneti terk etmek mekrûh olmaz) demektedir. Terk edilmiş nemâzı bir ân önce kazâ edip, büyük günâhdan kurtulmak için, sabâh nemâzından başka sünnetler yerine de, bunların kazâsını kılmak lâzım olduğu buradan da anlaşılmaktadır. Sünnetler yerine kazâ kılmak, 291.ci sahîfede yazılıdır.]

MEYYİT İÇİN NEMÂZ İSKÂTİ

[Nemâz iskâtı, meyyiti nemâz borçlarından kurtarmak demektir. Bunun için nemâzlarının keffâreti verilir. Keffâret verilmesi için, ölmeden önce, vasiyyet etmesi ve keffârete yetiyecek kadar mal bırakması vâcibdir. Ya’nî, bıraktığı malın sülüsü [üçde biri] keffâret mikdârından az olmamalıdır. Keffâreti velîsi verir. Meyyitin velîsi, vasiyyet ettiği kimsedir. Yâhud vârislerinden biridir. İslâmîyyetde dört çeşid velî vardır. Meyyitin velîsi, yetûmin velîsi, nikâhı yapılacak kadının velîsi, köle ve câriyenin velîsi. Bu sonuncusuna **(Mevlâ)** da denir. Bunlardan başka, Allahü teâlânın da velîleri vardır. Bunlara **(Evliyâ)** da denir. Allahü teâlânın çok sevdiği kimselerdir. Bu sevgiye kavuşmak için, bütün sözlerin, işlerin ve ahlâkın, Muhammed aleyhisselâmın bildirdiği gibi olmaları lâzımdır. Bunlar, hakîkî âlimden kolayca öğrenilir. Hakîkî âlim bulamıyan, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından öğrenmelidir. **(İbni Âbidîn)** “rahime-hullahü teâlâ” buyuruyor ki, (Fâit, ya’nî ömr ile kılınmamış nemâzları olan kimse, bunların keffâretlerinin yapılmasını vasiyyet etse, her bir farz ve vâcib için, bıraktığı malın sülüsünden, yarım sâ’ [2,1 litre], ya’nî beşyüzyirmi dirhem [1750 gram] buğday veyâ buğday unu fakîrlere verilir. Hepsini bir fakîre vermek de olur. Kıymetini [altın veyâ gümüş olarak] vermek dahâ iyidir. Vasiyyet eden kimse mal bırakmamış veyâ bıraktığı malın üçde biri, keffâret için kâfi değil ise, yâhud hiç vasiyyet etmemiş olup da, velîsi az bir para teberru’ ederek keffâretini yapacaksa, bir günlük 1750 x 6 = 10500 gram, ya’nî 10 buçuk kilo ve senelik 3780 kilo buğdayı [veyâ 10 kilo buğdayın kıymeti, dâimâ takrîben bir gram altın olduğu için, kıymeti kadar 52,5 veyâ ihtiyâten 60 aded altın lirayı yâhud bu liraların ağırlığı kadar [432 gr] bileyzik, yüzük veyâ başka altın parçaları] ödünce alır. Kılmış olduğu nemâzların da kusurlu olduğunu düşünerek meyyitin ömründen, erkek için oniki, kadın için dokuz sene düşüp, mükellef olduğu zemânı bulur. Haneff mezhebinde, hergün altı nemâzın keffâreti lâzım olduğundan, bir güneş senesi nemâz keffâreti için lâzım olan [3780 kilo] buğday veyâ da-

hâ iyisi, bunun kıymeti olan [altmış aded bir liralık] altın ödünç alır. Bunu, nemâzının keffâretinin iskâtı için niyyet ederek bir fakîre verir. Fakîrin, âkıl, bâlig, sâlih, erkek olması lâzımdır. Fakîr kabûl etdim deyip alır. Sonra vârise hediye eder. Vâris teslîm aldıktan sonra, ona veyâ başka fakîre verir. Böylece mükellef olduğu sene kadar tekrârlanır. Dahâ fazla altın ödünç almış ise, devr adedi o nisbetde az yapılır. Altın lira yok ise, velî, bileyzik, yüzük gibi altın eşyâ, bir hanımdan ödünç alır. Bundan (Nemâz kılmadığı sene adedi x 7,2) gram dartılıp, bir mendile konur. Mendilde, nemâz kılmadığı sene adedi kadar altın lira vardır. 60 adedine darb ve fakîr adedine bölününce, devr adedi olur. Altın az ise, birincidekinin yarısı kadar dartılır. Devr adedi birincinin iki misli olur. 60 yaşında vefât eden erkek için, bir fakîre 60x48 x 7,2 = 20736 gram altın verilir. Çünkü, bir yıllık nemâz iskâtı 60 altındır. 7 fakîr ve 100 gram altın ile 30 devr yapılır. Veyâ 7 fakîr ve 70 gram altın ile 43 devr yapılır. Devr bitince, sondaki fakîr, elindeki altınları velîye hediye eder. Bu da, borcunu öder. Sonra oruc, kurbân ve yemîn için devrleri yapar. Fekat, bir yemîn keffâreti için, en az on fakîre vermek lâzımdır ve bir fakîre bir gün için yarım sâ'dan fazla verilemez. Hâlbuki, bir fakîre bir günde hattâ bir def'ada, birçok nemâz keffâreti verilebilir. Zekât iskâtı vasiyyetsiz yapılamaz. Meyyitin vasiyyeti lâzımdır. Fekat, oruc için vasiyyet şart olmadığından zekâtı için de, velînin teberra' ederek devr yapması iyi olur. Devrlerin hepsi temâm olduktan sonra, vâris, fakîrlere bir mikdâr mal, para hediye eder.

Keffâret için vasiyyet eden meyyitin bıraktığı malın sülüsü, bütün keffâretleri için yetişmezse velî, vârislerin izni olmadan, sülüsden fazla mal ile keffâret yapamaz. Sülüs keffâretlere yetiştir, fekat borcu varsa, alacaklı iskâtı için verse de, keffâretten önce borcu ödenir. Hakkını aldıktan sonra, keffâret için hediye etmesi câiz olmaz. Çünkü, keffâret yalnız vârisin hibe ettiği mal ile olur. Bütün ömrünün nemâzlarının keffâreti için vasiyyet edenin ömrü bilinmiyorsa, vasiyyet bâtil olur. Fekat sülüs, ömrünün nemâzları için tahmin edilenden az ise, sülüsün hepsini vasiyyet etmiş olduğundan, belli mikdâr malın vasiyyeti olur ve sahîh olur.

Meyyit vasiyyet etmiş olsa dahî, velînin [ya'nî vârisinin veya vasînin] keffâret yapmak için teberra' yapması vâcib değildir. Meyyitin sülüsü keffâretlerine yetiyecek kadar mal bırakması ve bu sülüs ile keffâret yapılmasını vasiyyet etmesi vâcibdir. Sülüsün bir kısmı ile devr yapılmasını, geri kalanının vârislere veyâ başkalarına teberra' edilmesini vasiyyet ederse, vâcibi terk etmiş olur. Bu ise, günâhdır. Bunun için, sülüsün bir kısmı ile devr

yapılmasını, geri kalanı ile Kur'ân-ı kerîm ve tehlîl hatmleri yapılmasını vasiyyet etmek sahîh olmaz. Bundan başka ücret ile Kur'ân-ı kerîm okumak câiz değildir. Ücreti alan da, veren de günâh işlemiş olur. Ücret ile, Kur'ân-ı kerîm öğretmek câiz olur denildi ise de, okumak câiz olur diyen olmamıştır.

Nemâzlarımı vârisim kulsın diye vasiyyet eden meyyitin vârisinin, bunun nemâzlarını kazâ etmesi sahîh olmaz. Fekat bir kimse, nemâz kılar veyâ oruc tutar ve sevâbını bir meyyite hediye ederse, sahîh olur. Ölümlü hastasının, kendi nemâzlarının fidyelerini vermesi câiz değildir.) İbni Âbidînden terceme temâm oldu.

Ahmed Tahtâvî “rahmetullahi aleyh” (**Merâk-ıl-felâh**) hâşiyesinde diyor ki, tutulamiyan orucuların fidyelerini vererek iskât edilmeleri nass ile bildirilmiştir. Nemâz, orucdan dahâ mühim olduğu için, nemâzın da oruc gibi olacağını âlimlerimiz sözbirliği ile bildirmişlerdir. Nemâz iskâtının aslı yokdur diyen din adamı, kendi câhilliğini bilirmiş olur. Bu sözü ile âlimlerin sözbirliğine karşı gelmektedir.

Bir hasta, yatarken başı ile îmâ ederek de nemâz kılamaz ise, kılamadığı bu nemâzları beş vaktten az olsa bile, bunlar için vasiyyet etmesi lâzım olmaz. Bunun gibi, seferde ve hastalıkta oruc tutamayan da, bunları kazâ edecek kadar ikâmet ve sıhhat zemânı bulamazsa, vasiyyet etmez. Sadaka-i fitr, zevcesinin nafakası, hac ihrâmındaki cinâyetleri, haccı, adak sadakaları için de vasiyyet edilir. Vasiyyet etmemiş olan meyyit için vârisinin veyâ herhangi birinin teberru' etmesi inşâallah câiz olur. Hac için vasiyyet edenin vekîli, meyyitin şehrinden veyâ bıraktığı malın sülüsünün kifâyet ettiği yerden; teberru' eden ise, dilediği yerden hacca gider. Meyyit için hiç kimsenin ücretli veyâ ücretsiz oruc tutması ve nemâz kılması sahîh olmaz. Bu husûsdaki hadîs-i şerîf mensûhdur. Keffâret olarak verilen sadaka vâsıtası ile, Allahü teâlâ, meyyitin borçlarını afv eder. Şâfi'î (**Envâr**) kitâbında, (Meyyitin kılmadığı nemâzlar için fidye vermesi vâcib değildir. Verilirse, iskât olmaz) diyor. Mâlikî ve şâfi'îler, hanefîyi taklîd ederek devr yaparlar.

Meyyitin vasiyyet ettiği mal mikdârı, keffâret için kâfi gelmezse veyâ bıraktığı malın sülüsü kâfi gelmezse yâhud hiç vasiyyet etmemiş ise, bir kimsenin teberru' ettiği az bir mal ile borçlarının hepsini iskât edebilmek için devr yapılır. İskât niyyeti ile bir fakîre verilir. Fakîr aldıktan sonra, bunu velîye veyâ bir başkasına hediye eder. Bunun kabz etmesi, ya'nî eline alması lâzımdır. Bu da meyyitin borcunun iskâtı için diyerek, bunu teberru' ederek bir fakîre verir. Tahtâvî hâşiyesinden terceme burada temâm oldu.]

CUM'AYA DÂİR

Ve dahî, Cum'a nemâzının sahîh olması şartları yedidir:

1- Nemâz kılacak yer, mısır olmak, ya'nî şehre denecek kadar büyük olmaktır.

2- Hutbe okumaktır.

3- Hutbeyi nemâzdan önce okumaktır.

4- Orada imâm veyâhud devlet reîsi tarafından me'zûn nâibi olmaktır.

5- Öğle vaktinde kılınmaktır.

6- Cemâ'at bulunmaktır. İmâm-ı a'zama ve imâm-ı Muhammede göre "rahime-hümallahü teâlâ", bâliğ ve âkıl ve erkek imâmdan gayrı, üç âdem ve imâm-ı Ebû Yûsûfe göre "rahime-hullahü teâlâ", imâmdan gayri iki âdem olmaktır. Esah olan, Tarafeyn kavlidir.

7- Nemâza herkesin gelmesi serbest olmaktır.

(Hindiyeye) fetvâsında diyor ki, (Hür, sağlam ve seferî olmıyan erkeklerin Cum'a nemâzı kılmaları farz-ı ayndır. Seferde olana ve hastaya ve kadınlara Cum'a nemâzı kılmak farz değildir. Şiddetli yağmur ve hükûmet adamının zulmünden korkanlara da farz olmaz. Âmir, kumandan ve iş veren, emrinde olanı Cum'a nemâzından men' etmez. O kadar zemânın ücretini kesebilir. Fâsık olan imâm Cum'a kıldırırsa, buna mâni' olamıyanın buna uyması, bunun için Cum'a nemâzını terk etmemesi lâzımdır denildi. Başka nemâzlarda, sâlih imâmın kıldırıldığı câmi'e gitmeli, fâsık imâm arkasında kılmamalıdır. Her kadının, herhangi bir nemâzı cemâ'at ile kılmak için câmi'e gitmeleri mekrûhdur.)

Bir kimse, imâma, Cum'a nemâzının ikinci rek'atının rükû'un-da yetişse, imâm-ı Muhammede göre "rahime-hullahü teâlâ", öğle nemâzını kılar. İmâm-ı a'zama ve imâm-ı Ebû Yûsûfe göre "rahime-hümallahü teâlâ", teşehhüdde dahî yetişse, Cum'ayı kılar. Ve hatîb efendi hutbe okurken, bir kimse nâfile kılrsa, iki rek'at kılar, ziyâde kılmaz. Ve eğer, Cum'a sünneti ise, iki rek'at kılar da mı selâm verir, yoksa dört rek'ati tekmiil eder mi? Bu husûs, ihtilâflıdır. Esah olan, dört rek'ati temâmlar.

Cum'anın vâcibi beşdir:

1- Ezân vaktinde her şeyi terk etmektir.

2- Câmi'e sa'y ederek gitmek.

3- Hatîb efendi hutbedeyken nâfile kılmamak.

4- Dünyâ kelâmı söylememek.

5- Sükût eylemek.

Cum'anın müstehabı altıdır:

1- Râyiha-i tayyibe,

2- Misvâk,

3- Pâk libâs,

4- Tebkîr, [Tebkîr, Cum'a nemâzı için, câmi'e erken gitmeğe derler. Zemân-ı se'âdetde, Eshâb-ı kirâm "radyallahü teâlâ anhüm ecma'in", sabâh nemâzından sonra, dağılmayıp, Cum'adan sonra dağılırlardı. Bu ümmetden ilk terk olunan şey, tebkîr sünnetidir.]

5- Gosl etmektir.

6- Salevât okumaktır.

Cum'anın mekrûhları beşdir:

1- Hatîb efendi hutbede iken selâm vermektir.

2- Kur'ân-ı kerîm okumak.

3- Aksıran kimseye (**Yerhamükellah**) demek.

4- Yemek ve içmek.

5- Mekrûh olan her ameli işlemek. [Hatîb efendinin hutbeyi uzatması da mekrûhdur.]

Minârede okunan birinci Cum'a ezânından sonra, hatîb efendi, minberin yanında, Cum'anın ilk sünnetini kılar. Sonra minber önüne gelip, ayakda, kibleye karşı, kısa düâ edip, minbere çıkar ve cemâ'ate karşı oturup, ikinci ezânı dinler. Sonra ayakda hutbeye başlar.

[Vehhâbî denilen kimseler, Ehl-i sünnet mezhebinde değildir. Mezhebsizdir. Bunlara (**Vehhâbî**) veyâ (**Necdî**) denir. Vehhâbîliği ingilizler kurdu. Abdülvehhâb oğlu Muhammed adındaki Necdli soysuz, câhil bir din adamı vâsıtası ile kurdular. Kitâblarında, vehhâbî olmıyan müslimânlara müşrik, kâfir diyorlar. Bunları öldürmek, kadınlarını, kızlarını, mallarını ganîmet olarak almak câizdir yazıyorlar. Bol para vererek, topladıkları mezhebsiz, câhil din adamlarını vehhâbî yaparak, her memleketde açdıkları, (**Râbita-tül'âlem-il-islâmî**) ismindeki vehhâbî merkezlerine gönderiyorlar. Bunların islâmiyyete uymıyan yazılarını, [Dünyâ islâm âlimleri birliğinin fetvâsı diyerek] bütün islâm memleketlerine yayıyorlar. Her sene, hâcılara parasız dağıtıyorlar. Bu yazılardan birinde, (Kadınların Cum'a nemâzı kılmaları farzdır) diyor. Kadınları, kızları zor ile Cum'a nemâzına gönderiyorlar. Kadın, erkek karışık nemâz kılıyorlar. Bir yazılarında da, (Cum'a ve bayram hutbeleri, cemâ'atin anladığı dil ile okunur. Arabî

okumamalıdır) diyor. Böyle fetvâlarına islâm memleketlerindeki hakîkî din âlimleri vesîkalarla cevâb vermektedirler. Bu doğru cevâblardan biri, Hindistânın çeşidli yerlerindeki ehl-i sünnet âlimlerinin fetvâlarıdır. Meselâ, Madras müftîsi allâme hibrünnih-rir vel-fehhâme sâhibüt-takrîr vettahrîr mevlânâ Muhammed Temîm bin Muhammed Madrâsî “nevverallahü merkadehu” buyuruyor ki:

Hutbenin hepsini arabîden başka dil ile okumak veyâ hem arabî, hem de tercemesi ile birlikte okumak mekrûhdur. Hutbenin hepsini arabî okumak vâcibdir. Çünkü, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, her hutbesini yalnız arabî okumuştur. **(Bahrür-râik)** kitâbında, bayram nemâzlarını anlatırken diyor ki, (Terâvîh ve Kûsûf nemâzlarından başka nâfile nemâzlar cemâ’at ile kılınmaz. Bayram nemâzları hep cemâ’at ile kılındığı için, nâfile olmadıkları, vâcib oldukları anlaşılır). Görülüyor ki, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” devâmlı olarak yaptığı ibâdetin vâcib olduğu anlaşılmaktadır. Allâme Zebîdî “rahime-hullahü teâlâ”, **(İhyâ)** şerhinde diyor ki, (Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” devâmlı yaptığı ibâdet vâcib olur. Farz olduğunu göstermez.) Allâme müftî Ebüssü’ûd efendi “rahime-hullahü teâlâ”, **(Feth-ullah-il-mu’în)** kitâbında diyor ki, (Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” devâmlı olarak yapması, bunun vâcib olduğunu gösterir.) [İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, abdestin sünnetlerinde buyuruyor ki, (Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” devâmlı yaptığı ibâdet, hiç terk etmemiş ise, sünnet-i müekkeke olur. Terk etmemekle berâber, terk edeni inkâr etmiş ise, vâcib olur. Çünkü, inkâr etmemek, hükmen terk etmek olur. Bunun içindir ki, Ebüssü’ûd efendi, hiç terk etmeden devâm ettiği şey, vâcib olur demiştir.) Her ikisini de özsüz terk etmenin tahrîmen mekrûh olduğunu, nemâzın mekrûhlarının sonunda bildirmektedir.] Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” hutbeleri devâmlı olarak yalnız arabî okuması, arabî okumanın vâcib olduğunu göstermektedir. Bunun için, hutbeleri arabîden başka lisân ile okumak veyâ hem arabî, hem de tercemesini okumak tahrîmen mekrûh olur. Çünkü, birincisinde, arabî okumak terk edilmiş olur. İkincisinde ise, hutbenin yalnız arabî olması terk edilmiş olur. Her ikisinde de, Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” devâmlı yaptığı şey terk edilmiş olur. Bunun gibi, nemâza başlarken tekbîri arabî söylemek ve bunlar arasında (Allahü ekber) demek ayrı ayrı iki şeydir. İkisinden birini terk etmek, tahrîmen mekrûh olmaktadır. Çünkü, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, hep Allahü ekber dediği için, bu-

nu söylemek vâcib olmuş, terk etmek de, tahrîmen mekrûh olmuştur. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” (**Redd-ül-muhtâr**)da buyuruyor ki, (Mekrûh, vâcibin veyâ sünnetin terk edilmesidir. Birincisi tahrîmen, ikincisi ise tenzîhen mekrûh olur.) (**Halebî-yi ke-bîr**)de diyor ki, (Sünneti terk etmek, tenzîhen mekrûh olur. Vâcibi terk etmek, tahrîmen mekrûh olur.) (**Fetâvâ-yi Sirâciyye**)de (Hutbeyi fârisî okumak câizdir) diyor. Bu sözü ele alarak, hutbeyi arabîden başka lisân ile okumak câiz olup, tahrîmen ve tenzîhen mekrûh değildir diye fetvâ vermek bâtıldır. Çünkü, Sirâciyyenin sözü (sahîh olur) demektir. Bu da, mekrûh olmadığını bildirmez. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, (**Redd-ül muhtâr**)da buyuruyor ki, (Sahîhdir demesi, mekrûh olmadığını göstermez.) Muhammed Abdülhayy Luknevî “rahime-hullahü teâlâ”, (**Umdet-ür-ri'âye**) kitâbında diyor ki, (Hutbenin arabî okunması şart değildir. Fârisî veyâ başka lisân ile okumak câiz olur sözü, nemâzın câiz olacağını bildirmekdedir. Ya'nî, Cum'a nemâzının sahîh olması için, hutbe okumak şartı yerine getirilmiş olur demektir. Yoksa, hutbe kerâhetsiz olur demek değildir. Çünkü, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” ve Eshâb-ı kirâmın hepsi “radiyallahü anhüm” hutbeyi her zemân yalnız arabî olarak okumuşlardır. Bunlara muhâlefet, tahrîmen mekrûh olur.) Tâbi'in ve Tebe'i tâbi'in “rahime-hümullahü teâlâ” de, hutbeyi, her zemân, her yerde yalnız arabî okudular. Arabîden başka lisân ile okumadıkları gibi, arabî ve tercemesini birlikde okuyan da hiç olmadı. [Hâlbuki, bunların Asyada ve Afrikada, hutbelerini dinliyenlerin hiçbirisi arabî bilmiyorlar, hutbede söylenilenleri anlamıyorlardı. Onların anlamaları için tercemelerini de söylemeleri, yeni müslimân olanlara, islâmiyyeti öğretmeleri lâzım olduğu hâlde, hutbelerde arabîden başka dil ile okumağı câiz görmediler. İslâmiyyeti onlara hutbelerin dışında anlatdılar. Hutbeleri de anlamaları için ve islâmiyyeti iyi öğrenmeleri için, onların arabî öğrenmelerini emr etdiler. Biz de, bu âlimler gibi yapmalıyız.]

Bunlara muhâlefet ederek, hutbeleri arabîden başka dil ile okumak, (**Bid'at**) olur. Tahrîmen mekrûh olur. Birincisine tahrîmen demek ve ikincisine tenzîhen demek bâtıldır. Çünkü, tenzîhen mekrûh, sünneti terk etmeğe denir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hutbenin hepsini her zemân yalnız arabî okuduğu için, hutbenin hepsini yalnız arabî okumak vâcibdir. Bu vâcibi terk etmek, nasıl tenzîhi olur? Tahrîmen mekrûh olan şeyi terk etmek vâcibdir. Mevlânâ Bahr-ul-ulûm “rahime-hullahü teâlâ”, (**Erkân-ül-erbe'a**)da diyor ki, (Tahrîmen mekrûh olan

şeyi terk etmek vâcibdir. Bu mekrûhu yapmak, bu vâcibi terk etmek olur.)

Tahrîmen mekrûh olan şeyi her zemân yapan kimse âdil değildir. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, (**Redd-ül-muhtâr**)da nemâzın vâciblerine başlarken, İbni Nüceymden “rahime-hullahü teâlâ” alarak diyor ki, (Tahrîmen mekrûh işlemek küçük günâhdır. Küçük günâha devâm etmek, adâleti giderir.) Hutbelerin tercemelerini de okuyan hatîblerin adâletleri yok olarak fâsık olurlar. Arkalarında nemâz kılmak tahrîmen mekrûh olur. (**Nûr-ül-izâh**)da ve (**İbni Âbidîn**)de diyor ki, (Köle, köylü ve veled-i zinâ câhil iseler, bunların ve fâsık ile bid’at ehlinin ise, âlim olsalar da, imâm olmaları mekrûhdur. Bunları imâm yapmak günâh olur.) Allâme İbrâhîm Halebî “rahime-hullahü teâlâ”, (**Halebî-yi Kebîr**)de diyor ki, (Fâsıkı imâm yapanlar, günâh işlemiş olurlar. Çünkü, fâsıkları imâm yapmak tahrîmen mekrûhdur.) (**Merâk-ül-felâh**)da diyor ki, (Fâsık kimse, âlim olsa da, imâm yapılması mekrûh olur. Çünkü, islâmiyyete uymakda gevşek davranır. Buna ihânet etmek vâcibdir. İmâm yapmak, ona saygı göstermek olur. İmâm olmasına mâni’ olunamazsa, Cum’ayı ve her nemâzı başka câmi’de kılmalıdır.) Allâme Tahtâvî “rahime-hullahü teâlâ”, bu rayı açıklarken, (Fâsıkın imâm yapılması, tahrîmen mekrûhdur) demektedir.

Hatîbin hutbeleri arabîden başka lisân ile okumasına sebep olmamalıdır. Buna sebep olmak günâhdır. Çünkü günâh işlemeğe yardım etmek de günâhdır. İbni Âbidîn “rahimehullahü teâlâ”, (**Redd-ül-muhtâr**)da diyor ki, (Fâsık imâm arkasında nemâz kılınmaz. Fâsık olmıyan imâmı aramak lâzımdır. Cum’a nemâzı böyle değildir. Şehrde birkaç câmi’de Cum’a nemâzı kılınıyorsa, Cum’a nemâzını da, fâsık imâm arkasında kılmak mekrûh olur. Çünkü, başka imâm arkasında kılması mümkün olur. (**Feth-ül-kadîr**)de de böyle yazılıdır.) Bunun için, arabîden başka lisânda tercemeyi de okuyan imâm arkasında kılmamalı, hutbeyi yalnız arabî okuyan imâmı aramalı, Cum’ayı bunun arkasında kılmalıdır. Fazla bilgi almak için, (**Et-tahkîkât-üs seniyye fî kerâhet-il-hutbet-i bi-gayr-il’arabiyye ve kirâetiha bil arabiyyeti ma’a tercemetihâ bi-gayr-il’arabiyyeti**) kitâbını okuyunuz! Allâme Muhammed Temîmî Madrâsinin yazısının tercemesi burada temâm oldu.

Yukarıdaki yazı 1349 [m. 1931] senesinde, Hindistânda arabî olarak yazılmış, Hindistânın en büyük onüç âlimi tarafından tasdîk ve altı imzâ edilmiştir. Bu târîhî fetvâ ile birlikde, Hindistân-daki (**Diyyobend**) ve (**Bâkıyât-üs-sâlihât**) ve (**Madrâs**) ve (**Haydar-âbâd**) âlimlerinin arabî fetvâları, 1396 [m. 1976] senesinde, İstan-

bulda basdırılmışdır. Osmânlı devletindeki, dünyâca şöhret sâhibi olmuş binlerce derin âlim ve Şeyh-ul-islâmlar “rahime-hümullahü teâlâ”, milletin hutbeleri anlaması için câre aramışlar. Hutbelerde türkçe tercemelerin de okunması için cevâz bulamayıp, buna izin verememişlerdir. Cemâ’ate hutbenin ma’nâsını anlatmak için, her câmi’de, nemâzlardan sonra Cum’a va’zları yapıdırılmış, altıyüz sene hutbeler, millete bu sûretle öğretilmiş, böylece islâmiyyetin dışına çıkmayı önlemişlerdir.]

Bayram nemâzının **(Zevâid tekbîrleri)** dokuzdur: Biri farz. Biri sünnet. Yedisi vâcibdir: İftitâh tekbîri farz. Evvelki rûkû’ tekbîri sünnet. Zevâid tekbîrleri vâcibdir. Ve ikinci rek’atin rûkû’ tekbîri, vâcibe mukârenet ile vâcib olur.

NEMÂZ KILMAK

(Ni’met-i islâm)da diyor ki, âkıl ve bâliğ olan her müslimânın hergün beş vaktde nemâz kılması farzdır. Kimse, kimsenin yerine nemâz kılamaz. Bir kimse kıldığı nemâzın ve başka ibâdetlerinin sevâbını [diri veyâ ölü] başkalarına hediye edebilir. [Kendine verilen sevâb kadar onların herbirine de sevâb verilir. Kendi sevâbı hiç azalmaz.] Hasminın ya’nî alacaklısının hakkını afv etmesi için, nemâz kılıp sevâbını ona bağışlamak câiz değildir. Nemâzın farz olduğuna inanıp da, özürlü olmadığı hâlde tenbellik ederek kılmıyan kâfir olmaz. Fâsik olur. [Bir nemâz için, Cehennemde yetmişbin sene yanacağı bildirildi.] Nemâz kılmağa başlayıncıya kadar habs olunur. Çocuk, yedi yaşına gelince nemâz kılması emr olunur. On yaşına gelince, nemâz kılmazsa, el ile döğülür. Üçden ziyâde vurulmaz. Değnek ile vurulmaz. Değnek ile vurmak, ancak cinâyet işliyen büyük insana hâkim kararı ile vurulur. Zevce de, zevcesini sopa ile döğemez. [Hiçbir canlının başına, yüzüne, göğsüne ve önüne, karnına vurmak câiz değildir.] Hastanın da kudreti, gücü yetdiği kadar nemâz kılması farzdır.

ÖZR SÂHİBİ OLMAK

Abdesti bozan şeyin bedenden çıkması, devâmlı olursa, **(Özr)** denir. İdrâr, iç sürmesi, yel kaçırma, burun kanaması ve yara-dan kan, sarı su akması, ağrıdan, şişden dolayı gözyaşı akması devâmlı olunca, bu kimse ve istihâza kanı akan kadın, **(Özr sâhibi)** olurlar. Tıkamakla, ilâc ile veyâ nemâzı oturarak yâhud îmâ ile kılarak, bunları durdurmaları lâzımdır. [İdrâr kaçırın erkek, idrâr yoluna arpa kadar nebâtî pamuk sokar. Sun’î pamuk kullanırsa, elyâfı böbreklere gidip, iltihâb yapabilir. İdrâr yaparken, fitil kendiliğinden dışarı çıkar, gider. İdrâr çok kaçırırsa, fazlası fitil-

den geçerek, dışarı sızar ve abdesti bozulur. Sızan idrârın çamaşırını kirletmemesi lâzımdır. Bunun için de, idrâr çıkan yere bez sarıp, köşesine bağlı ipi ile, sarılıp bağlanır. İpin serbest ucundaki halka, çengelli iğne ile donâ rabt edilir. İdrâr çok kaçarsa, bezin içine pamuk da konabilir. İp ucundaki halka, iğneden zor çıkarsa, iğneye rabtiye teli takılıp, halka buna geçirilir. Halka bundan kolay çıkarılarak, bez üç def'a muslukda yıkanır. İdrâr kaçırın kimse, cebinde üç, beş bez bulundurmalıdır. İpli bez hâzırlamak için, (12x15) cm. eb'âdında bir bezin, bir köşesi bükülüp buraya 50 cm. kadar sicism bağlanır. İhtiyârlarda ve bazı hastalarda, zeker küçülüp, üzerine sarılı bez çıkıyor. Böyle kimseler, küçük naylon torbaya, mendil kadar bez yerleştirip, zeker ve husyeleri torbaya koyar. Torbanın ağzını bağlar. Bezde dirhemden fazla idrâr birikir ise, abdest alırken, bez değiştirilir. Nemâz vakti çıkınca, ömr sâhibinin abdesti bozulur. Vakt çıkmadan önce de, özre sebep olan şeyden başka bir sebep ile abdesti yine bozulur. Meselâ, burun deliklerinin birinden kan gelmekte iken abdest alıp, sonra diğer delikten de akmağa başlasa, abdesti bozulur. Hanefîde ve şâfi'îde, (ömr sâhibi) olmak için, abdesti bozan şeyin, bir nemâz vaktinde devâmlı akması lâzımdır. Abdest alıp, o vaktin farzını kılacak kadar bir zemânda akmazsa, ömr sâhibi olmaz. Bir kimse ömr sâhibi olunca, sonraki nemâz vaktlerinde, bir kerre, bir damla bile gelse, ömr sâhibi olması, o vaktlerde de devâm eder. Bir nemâz vaktinde hiç gelmezse, ömr sâhibi olmak biter. Özre sebep olan necâset elbiseye dirhem mikdârından fazla bulaşınca, tekrâr bulaşmasına mâni' olmak mümkün ise, bulaşmış yeri yıkamak lâzım olur. **(El-fıkh-u ael-mezâhib-il-erbe'a)**da diyor ki, (Bir hastanın mâlikî mezhebine göre ömr sâhibi olması için, iki kavî vardır: Birinci kavle göre, abdesti bozan şeyin, bir nemâz vaktinin yarısından fazla devâm etmesi ve başladığı ve durduğu vaktlerinin belli olmaması lâzımdır. İkinci kavle göre, birinci kavledeki iki şart olmasa dahî, bu akıntılar başlayınca, hasta ömr sâhibi olur. Abdesti bozulmaz. Kesildiği vakt ma'lûm olursa nemâza duracağı zemân, abdest alması müstehab olur. Hanefîde ve şâfi'îde ömr sâhibi olamıyan hasta ve ihtiyâr, mâlikî mezhebinin ikinci kavlini taklîd eder.))

Gusl abdesti alınca, hasta olmakdan veyâ hastalığının şiddetlenmesinden yâhud uzamasından korkan teyemmüm eder. Bu korku, kendi tecrübeleri ile yâhud müslimân, âdil tabîbin söylemesi ile ma'lûm olur. Fıskı, günâh işlemesi dillere düşmüş olmiyan tabîbin sözü de kabûl edilir. Soğuk olup barınacak yer, suyu ısıtacak şey, şehide hamâm parası bulamamak, hastalığa sebep olabilir. Hanefîde, bir teyemmüm ile, dilediği kadar farz kılabilir. Şâfi'îde ve mâlikîde her farz için yeniden teyemmüm eder.

Abdest a'zasının yarısından fazlası yara olan teyemmüm eder. Yara yaridan azında ise, sağlamını yıkayıp, yarayı mesh eder. Guslde, bütün beden bir uzv sayıldığı için, bütün bedeninin yaridan fazlası yara ise teyemmüm eder. Yaralı yer, yaridan az ise, sağlamını yıkayıp yaraları mesh eder. Yaraya mesh zarar verirse, sargıya mesh eder. Buna da zarar verirse, meshi terk eder. Abdestde ve guslde, başa mesh zarar verirse, başı mesh etmez. Eli çolak [ekzema, yara] olup, su kullanamıyan teyemmüm eder. Yüzünü, kollarını yere, [kirecli, topraklı, taşlı divara] sürer. Elleri ve ayakları keşik olanın yüzü de yara ise, nemâzı abdestsiz kılar. Abdest aldırıcak kimse bulamıyan, teyemmüm eder. Çocuğu, kölesi, ücret ile tutduğu kimse, yardıma mecbûrdurlar. Başkalarından da yardım ister. Fekat, onlar yardıma mecbûr değildir. Zevce ve zevce de, birbirlerine abdest aldırmağa mecbûr değildirler.

Kan aldırarak, sülük tutunarak, yara, çıban olarak, kemiği kırılarak veyâ incinerek sargı [pamuk, gaz bezi üzerine flaster, merhem] koyan, orasını soğuk, sıcak su ile yıkamağa veyâ mesh etmeğe kâdir olamazsa, abdestde ve guslde, bunların yaridan fazlası üstüne bir kerre mesh eder. Sargıyı çözmek zarar verirse, altındaki sağlam yerler yıkanmaz. Sargı aralarında görünen sağlam deri kısımları mesh edilir. Sargıyı abdestli olarak sarmak lâzım değildir. Meshden sonra, sargı değiştirilirse, üstüne başkası da sarılırsa, yenisine mesh lâzım olmaz.

HASTALIKDA NEMÂZ

(Ni'met-i islâm)da diyor ki:

Ayakda duramıyan veyâ ayakda durunca, hastalığının uzayacağını çok zan eden hasta, nemâzını oturarak kılıp, rükû' için bedenini biraz eğër. Sonra dikilip, sonra yere secde yapar. Kolayına geldiği gibi oturur. Diz çökmesi, bağdaş kurması, ihtibâ etmesi, ya'nî kaba etleri üzerine oturup kollarını dizlerinin etrafına halka yapması câizdir. Baş, diş, göz ağrısı hastalık sayılır. Düşmana görünmek korkusu da, özrdür. Ayakda olunca, abdesti bozulan da oturarak kılar. Bir şeye dayanarak ayakda durabilen, dayanarak kılar. Ayakda fazla duramıyan, iftitâh tekbîrini ayakda alıp, ağrı hâsıl olunca oturarak devâm eder.

Yere secde yapmakdan âciz olan, ayakda okuyup, rükû' ve secde için oturarak îmâ eder. Oturup rükû' için biraz, secde için dahâ çok eğilir. Bedenini eğemiyen, başını eğër. Birşey üzerine secde etmesi lâzım değildir. Kaldırılan şey üzerine secde ederken, rükû'dakilerden çok eğilirse, îmâ ile kılınmış olur. Nemâzı sahîh olur. O hâlde, eli ile birşey kaldırmak lüzûmsuzdur. Dayanarak

oturmak mümkün iken, yatarak îâm câiz olmaz. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem”, bir hastanın, önüne yasdık koyup, yasdık üzerine secde ettiğini görerek, yasdığı alıp atmış. Hasta, önüne tahta koymuş. Onu da atmış ve **(Muktedir isen, erd üzerende [ya'nî alnını toprağa koyarak] kıl! Buna gücün yetmezse, îâm et ve secde için, rûkû'dan dahâ çok eğil!)** buyurmuştur. **(Bahr-ür-râik)**da bildirildiği üzere, Âli İmrân sûresinin yüzdoksanbirinci âyet-i kerîmesi, (Nemâzı, gücü yeten ayakda kılar. Âciz olan oturarak kılar. Bundan da âciz olan, yatarak kılar) demektedir. İmrân bin Husayn hasta olunca, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buna, **(Ayakda kıl! Gücün yetmezse, oturarak kıl! Buna da kudretin olmazsa, yan veyâ sırt üstü yatarak kıl!)** buyurdu. [Görülüyor ki, ayakda duramıyan hasta, oturarak kılar. Oturamıyan, yatarak kılar. Herhangi bir şekilde oturamıyan, yatarak kılar. Yerde oturabilen hastanın ve otobüsde, tayyârede gidenin, koltukda, sandalyada ayakları sarkıtarak kılmaması câiz değildir. Cemâ'ate gidince ayakda kılamıyan, evinde ayakda kılar. Yirmi şeyden birinin bulunması, cemâ'ate gitmemek için özer olur: Yağmur, şiddetli sıcak ve soğuk, canına veyâ malına saldırarak düşman korkusu, arkadaşlarının gidip yolda yalnız kalmakdan korkmak, havanın çok karanlık olması, fakîr borçlunun yakalanıp habs olunmakdan korkması, kör olmak, yürüyemeyecek felci olması, bir ayağı kesik olmak, hasta, kötürüm olmak, çamur, yürüyememek, yürüyemiyen ihtiyâr, nâdir bulunan fikh dersini kaçırmak, sevdiği yemeği kaçırmak korkusu, yolculuğa hareket hâlinde olmak, yerine bırakacak kimse bulunmıyan hasta bakıcı, gece şiddetli rüzgâr, halâyâ gitmek için sıkışmak. Hastalığının artmasından veyâ uzamasından korkan hasta ve hastası bakımsız kalacak olan hasta bakıcı ve çok ihtiyârlıktan yürümesi güç olmak, Cum'a nemâzına gitmemek için özerdûr. Cemâ'ate yürüyerek gidip gelmek, vâsitaya binerek gitmekden efaldır. Câmî'de sandalyada, koltukda oturarak, îâm ile kılmak câiz değildir. İslâmiyyetin bildirmediği şekilde ibâdet yapmak **(Bid'at)** olur. Bid'at işlemenin büyük günâh olduğu fikh kitâblarında yazılıdır.]

Kibleye dönemiyen hasta, kolayına gelen cihete doğru kılar. Sırt üstü yatanın başı altına birşey konarak, yüzü kibleye karşı yapılır. Dizlerini dikmesi iyi olur. Başı ile îâm edemiyenin nemâzı kazâyâ bırakması câiz olur. Nemâz arasında hasta olan, gücü yetdiği şekilde devâm eder. Yerde oturarak kılan hasta, nemâzda iyi olursa, ayakda kılarak devâm eder. Akli, şü'ûru giden nemâz kılmaz. Beş vakt geçmeden iyi olursa, beş vakti kazâ eder. Altı nemâz geçerse, hiç kazâ etmez.

İmâ ile de olsa, kılınmıyan nemâzı acele kazâ etmek farzdır. Kazâ etmeğe vakt bulmadan ölüm hâline gelirse, kılmadığı nemâzların iskâtı için, bıraktığı maldan fidye verilmesini vasiyyet etmek vâcib olmaz. Kazâ edecek zemân sıhhat bulursa, vasiyyet vâcib olur. Vasiyyet etmezse, velîsinin hattâ yabancının kendi malından iskât yapması câiz olur denilmiştir. (Ni'met-i islâm)ın yazısı temâm oldu.

Ve dahî, hadîs-i şerîfde şöyle gelmiştir: (İnsana yoksulluk, yirmidört şeyden gelir:

- 1- Zarûret olmadan ayakda bevl etmek.
- 2- Cünüb olarak ta'âm yemek.
- 3- Ekmek ufağını, hor görüp basmak.
- 4- Soğan ve sarmısak kabuklarını ateşe atmak.
- 5- Büyüklerin önünde yürümek.
- 6- Babasını ve anasını adıyla çağırarak.
- 7- Ağaç ve süpürge çöpü ile dişini karışdırmak.
- 8- Elini balçıkla yıkamak.
- 9- Eşik üzerine oturmak.
- 10- Bevl ettiği yerde, abdest almak.
- 11- Çanağı ve çömleği, yıkamadan ta'âm koymak.
- 12- Esvâbını üstünde dikmek.
- 13- Aç iken soğan yemek.
- 14- Yüzünü eteği ile silmek.
- 15- Evinde örümcek bırakmak.
- 16- Sabâh nemâzını kılınca mescidden acele çıkmak.
- 17- Pazara, erken gidip, geç dönmek.
- 18- Yoksul kimseden ekmek satın almak.
- 19- Babaya ve anaya, kötü düâda bulunmak.
- 20- Çıplak yatmak.
- 21- Kap kaçağı, örtüsüz bırakmak.
- 22- Çırağı, mumu üfleyerek söndürmek.
- 23- Her şeyi, bismillah demeden işlemek.
- 24- Şalvarını ayakda giymek.)

Bir kimse yatacağı vakt, (İnnâ a'taynâ) sûresini okusa ve sonra, (Yâ Rabbî! Beni sabâh nemâzına vaktiyle uyandır) derse, Biiznil-lâhi teâlâ, o kimse, sabâh nemâzına, vaktiyle uyanır.

NEMÂZIN EHEMMİYETİ

(Eşi'at-ül-leme'ât) kitâbında, nemâzın ehemmiyyetini bildiren çeşitli hadîs-i şerîfler vardır. Bu kitâb (**Mışkât-ül Mesâbih**) hadîs kitâbının fârisi şerhidir. Hindistândaki islâm âlimlerinin büyüklelerinden Abdülhak bin Seyfüddîn Dehlîvî “rahime-hullahü teâlâ” yazmıştır. 1384 [m. 1964] senesinde, Lüknov şehrinde dokuzuncu baskısı yapılmıştır. Dört cildir. (**Mesâbih**) kitâbını, Muhyissünne Hüseyin Begavî “rahime-hullahü teâlâ” yazmıştır. Muhammed Veliyyüddîn “rahime-hullahü teâlâ”, bunu şerh ederek (**Mışkât-ül-Mesâbih**) ismini vermiştir. Abdülhak-ı Dehlîvî, 1052 [m. 1642] de Delhîde vefât etmiştir.

Arabîde nemâza (**Salât**) denir. Salât, aslında düâ, rahmet ve istigfâr demektir. Nemâzda bu üç ma'nânın hepsi bulunduğu için, nemâza salât denilmiştir.

1 - Ebû Hüreyre “radiyallahü anh” bildiriyor. Resûlullah “sal-lallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Beş vakt nemâz ve Cum'a nemâzı, gelecek Cum'aya kadar ve Ramezân orucu, gelecek Ramezâna kadar yapılan günâhlara keffâretidirler. Büyük günâh işlemekten sakınanların küçük günâhlarının afvına sebep olurlar.)** Arada işlenilmiş olan küçük günâhlardan kul hakkı bulunmayanları yok ederler. Küçük günâhları afv edilerek bitmiş olanların, büyük günâhları için olan azâblarının hafiflemesine sebep olurlar. Büyük günâhların afv edilmesi için tevbe etmek de lâzımdır. Büyük günâhı yok ise, derecesinin yükselmesine sebep olurlar. Bu hadîs-i şerîf, (**Müslim**)de yazılıdır. Beş vakt nemâzı kusûrlu olanların afv olmasına, Cum'a nemâzları sebep olur. Cum'a nemâzları da kusûrlu ise, Ramezân oruçları sebep olur.

2 - Yine Ebû Hüreyre “radiyallahü anh” bildiriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Kapısının önünde akar su olan bir kimse, bu suda her gün beş kerre yıkansa, bedeninde kir kalır mı?)** Eshâb-ı kirâm, cevâb vererek, hayır hiç kir kalmaz yâ Resûlallah dediler. **(Beş vakt nemâz da böyledir. Beş vakt nemâz kılanların küçük günâhlarını Allahü teâlâ yok eder)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, (**Buhârî**)de ve (**Müslim**)de yazılıdır.

3 - Abdullah ibni Mes'ûd “radiyallahü anh” diyor ki, birisi, yabancı bir kadını öpmüştü. Ya'nî, Ensârdan biri, hurma satıyordu. Bir kadın, hurma almak için geldi. Kadına karşı hayvânî hisleri hareket etdi. Evde dahâ iyisi var. Gel ondan vereyim dedi. Eve gelince, kadını kucakladı, öpdü. Kadın, (Ne yapıyorsun Allahdan kork!) dedi. O da, pişmân oldu. Resûlullaha gelip, yaptığımı söyle-

di. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buna cevâb vermedi. Allahü teâlâdan vahy bekledi. Sonra, bu zât nemâz kıldı. Allahü teâlâ Hûd sûresinin yüzondördüncü âyetini gönderdi. Bu âyet-i kerîmede meâlen, **(Günün iki tarafında ve güneş batınca nemâz kıl! İyilikler, kötülükleri elbette yok eder)** buyuruldu. Günün iki tarafı, öğleden evvel ve öğleden sonra demektir. Ya’nî sabâh, öğle ve ikinci nemâzlarıdır. Gündüze yakın olan gece nemâzı da, akşam ve yatsı nemâzlarıdır. Bu âyet-i kerîmede, hergün beş vakt nemâzın, günâhların afv edilmelerine sebep oldukları bildirilmektedir. Bu zât, yâ Resûlullah! Bu müjde yalnız benim için midir? Yoksa bütün ümmet için midir, dedi. **(Bütün ümmetim içindir)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, iki Sahîhde de yazılıdır.

4 - Enes bin Mâlik “radiyallahü anh” diyor ki, bir kimse Resûlullah’a “sallallahü aleyhi ve sellem” gelip, (Had cezâsı verilecek bir günâh işledim. Bana had cezâsı vur!) dedi. Resûlullah, ne günâh işlemiş olduğunu buna sormadı. Nemâz vakti geldi. Berâber kıldık. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” nemâzı bitirince, bu zât kalktı ve (Yâ Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”! Ben, had cezâsı yapılacak bir günâh işledim. Allahü teâlânın kitâbında emr olunan cezâyı bana yap!) dedi. **(Sen bizimle berâber nemâz kılmadın mı?)** buyurdu. Evet kıldım dedi. **(Üzülme, Allahü teâlâ günâhımı afv eyledi!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, iki temel kitâbda yazılıdır. Bu zât, had lâzım olan büyük günâh işlediğini zan etmişti. Nemâz kılınca afv olması, bunun küçük günâh olduğunu göstermektedir. Yâhud had demesi, küçük günâhların karşılığı olan **(Ta’zîr)** cezâsı idi. İkinci sorusunda, (Had cezâsı yap!) dememesi de, böyle olduğunu gösteriyor.

5 - Abdüllah ibni Mes’ûd “radiyallahü anh” diyor ki, Allahü teâlânın en çok hangi ameli sevdiğini Resûlullahdan “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” sordum: **(Vaktinde kılınan nemâz)** buyurdu. Ba’zı hadîs-i şerîflerde ise, **(Evvel vaktinde kılınan nemâzı çok sever)** buyurulmuştur. Ondan sonra hangisini çok sever dedim. **(Anaya-babaya iyilik yapmayı)** buyurdu. Bundan sonra da hangisini çok sever dedim. **(Allah yolunda cihâd etmeyi)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf de, iki Sahîh kitâbda yazılıdır. Başka bir hadîs-i şerîf de, **(Amellerin en iyisi, yemek yidirmektir)** buyuruldu. Bir başkasında, **(Selâm vermeyi yaymaktır.)** Bir başkasında ise, **(Gece, herkes uykuda iken nemâz kılmaktır)** buyurulmuştur. Başka bir hadîs-i şerîfde, **(En kıymetli amel, elinden ve dilinden kimsenin incinmemesidir.)** Bir hadîs-i şerîfde de, **(En kıymetli amel, cihâddır)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(En kıymetli amel, hacc-ı mebrûr-dur.)** Ya’nî, hiç günâh işlemeyen yapılan hacdır buyuruldu. **(Alla-**

hü teâlâyı zıkr etmektir) ve **(Devâmlı olan ameldir)** hadîs-i şerîfleri de vardır. Süâli soranların hâllerine uygun, çeşidli cevâblar verilmiştir. Yâhud, zemâna uygun cevâb verilmiştir. Meselâ, islâmiyyetin başlangıcında, amellerin en efdali, en kıymetlisi cihâd idi. [Zemânımızda, amellerin en efdali, yazı ile, neşriyyât ile, kâfirlere, mezhebsizlere cevâb vermek, Ehl-i sünnet i'tikâdını yaymaktır. Böyle cihâd edenlere, para ile, mal ile, beden ile yardım edenler de bunların kazandıkları sevâblara ortak olurlar. Âyet-i kerîmeler, hadîs-i şerîfler, nemâzın, zekâtıdan, sadakadan dahâ kıymetli olduğunu gösteriyor. Fekat, ölüm hâlinde bulunana birşey verip, ölüm-den kurtarmak, nemâz kılmaktan dahâ kıymetli olur.]

6 - Câbir bin Abdüllah haber veriyor: Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(İnsan ile küfr arasındaki sınır, nemâzı terk etmektir.)** Çünkü nemâz, insanı küfre varmakdan koruyan perdedir. Bu perde aradan kalkınca kul küfre kayar. Bu hadîs-i şerîf, **(Müslim)**de yazılıdır. Bu hadîs-i şerîf, nemâzı terk etmenin çok fenâ olduğunu gösteriyor. Eshâb-ı kirâmdan çok kimse, nemâzı özsüz terk eden kâfir olur dediler. Şâfi’î ve mâlikî mezheplerinde kâfir olmaz ise de öldürülmesi vâcibdir. Hanefî mezhebinde, nemâz kılıncaya kadar habs olunur ve dövülür.

7 - Übâde bin Sâmit “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Allahü teâlâ beş vakt nemâz kılmağı emr etdi. Bir kimse, güzel abdest alıp, bunları vak-tinde kılar ve rükû’larını, huşû’larını temâm yaparsa, Allahü teâlâ, onu afv edeceğini söz vermiştir. Bunları yapmayan için söz vermemiştir. Bunu, isterse afv eder, isterse azâb yapar.)** Bu hadîs-i şerîfi, İmâm-ı Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî bildirmişlerdir. Görülüyor ki, nemâzın şartlarına, rükû’ ve secdelerine dikkat etmek lâzımdır. Allahü teâlâ sözünden dönmez. Doğru dürüst nemâz kılanları muhakkak afv eder.

8 - Ebû Emâme-i Bâhilî “radiyallahü anh” bildiriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Beş vakt nemâzınızı kılınız! Bir ayınızda oruc tutunuz! Mallarınızın zekâtını veriniz! Başınızda olan âmirlerle itâ’at ediniz. Rabbinizin Cennetine giriniz.)** Görülüyor ki, hergün beş vakt nemâz kılan ve Ramezân ayında oruc tutan ve malının zekâtını veren ve Allahü teâlânın yeryüzünde halîfesi olan âmirlerin islâmiyyete uygun emrlerine itâ’at eden bir müslimân, Cennete gidecektir. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ve Tirmüzî bildirmişlerdir.

9 - Eshâb-ı kirâmın meşhûrlarından Büreyde-i Eslemî “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sel-

lem” buyurdu ki, **(Sizinle aramızda olan ahd, nemâzdr. Nemâzi terk eden kâfir olur.)** Görülüyor ki, nemâz kılanın müslimân olduğu anlaşılır. Nemâza ehemmiyet vermiyen, nemâzi birinci vazife kabûl etmediği için kılmıyan kâfir olur. Bu hadîs-i şerîfi imâm-ı Ahmed ve Tirmüzî ve Nesâî ve İbni Mâce bildirdi.

10 - Ebû Zer-i Gıfârî “radıyallahü teâlâ anh” diyor ki, sonbehâr günlerinden birinde, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” ile berâber sokağa çıktık. Yapraklar dökülüyordu. Bir ağaçdan iki dal kopardı. Bunların yaprakları hemen döküldü. **(Yâ Ebâ Zer! Bir müslimân Allah rızâsı için nemâz kılınca, bu dalların yaprakları döküldüğü gibi, günâhları dökülür)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi imâm-ı Ahmed haber verdi.

11 - Zeyd bin Hâlid Cühemî haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir müslimân, doğru olarak ve huşû ile iki rek’at nemâz kılınca, geçmiş günâhları afv olur.)** Ya’nî küçük günâhlarının hepsi afv olur. Bu hadîs-i şerîfi İmâm-ı Ahmed “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi.

12 - Abdüllah bin Amr ibni Âs “radıyallahü teâlâ anhümâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir kimse, nemâzi edâ ederse, bu nemâz kıyâmet günü nûr ve burhân olur ve Cehennemden kurtulmasına sebep olur. Nemâzi muhâfaza etmezse, nûr ve burhân olmaz ve necât bulmaz. Kârûn ile, Fir’avn ile, Hâmân ile ve Übey bin Halef ile birlikde bulunur.)** Görülüyor ki, bir kimse, nemâzi farzlarına, vâciblerine, sünnetlerine ve edeblerine uygun olarak kılarsa, bu nemâz, kıyâmetde nûr içinde olmasına sebep olur. Böyle nemâz kılmağa devâm etmezse, kıyâmet günü adı geçen kâfirlerle berâber olur. Ya’nî, Cehennemde şiddetli azâb çeker. Übey bin Halef, Mekke kâfirlerinin azgınlarından idi. Uhud Gazâsında, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” mübârek eli ile onu Cehenneme gönderdi. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ile Beyhekî ve Dârimî bildirmişlerdir.

13 - Tâbi’înin büyüklerinden Abdüllah bin Şakîk “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, (Eshâb-ı kirâm “radıyallahü anhüm”, ibâdetler içinde, yalnız nemâzi terk etmenin küfr olacağını söylediler.) Bunu, Tirmüzî bildirdi. Abdüllah bin Şakîk, Ömerden, Alîden, Osmandan ve Âişeden “radıyallahü anhüm” hadîs-i şerîfler rivâyet etmiştir. Hicretin yüzsekiz senesinde vefât etti.

14 - Ebüdderdâ “radıyallahü anh” diyor ki, çok sevdiğim bana dedi ki, **(Parça parça parçalansan, ateşde yakılsan bile, Allahü teâlâyâ hiçbir şeyi şerîk yapma! Farz nemâzları terk etme! Farz**

nemâzları bile bile terk eden müslimânlıktan çıkar. Şerâb içme! Şerâb, bütün kötülüklerin anahtarıdır.) Görülüyor ki, farz nemâz-lara aldırış etmeyip terk eden kâfir olur. Tenbellikle terk eden kâfir olmaz ise de büyük günâh olur. İslâmiyyetin bildirdiği beş özrden biri ile fevt etmek günâh değildir. Şerâb ve alkollü içkilerin hepsi aklı giderir. Aklı olmıyan her kötülüğü yapabilir.

15 - Alî “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yâ Alî! Üç şeyi yapmağı geciktirme: Vakti gelince, nemâzi hemen kıl! Cenâze hâzırlanınca, nemâzını hemen kıl! Bir kızın küfvünü bulunca, hemen evlendir!)** Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi. Cenâze nemâzını geciktirmemek için, mekrûh olan üç vaktde de kılmalı.

[Görülüyor ki, kadını, kızı küfvüne, ya’nî dengine vermek lâ-zımdır. Küfv demek, zengin olmak, ma’âş çok olmak demek de ğil-dir. Küfv olmak, erkeğın sâlih müslimân olması, Ehl-i sünnet i’ti-kâdında olması, nemâz kılması, içki içmemesi, ya’nî islâmiyyete uyması ve nafaka kazanacak kadar iş sâhibi olması demektir. Er-keğın, yalnız zengin olmasını, apartman sâhibi olmasını isteyenler, kızlarını felâkete sürüklemiş, Cehenneme atmış olurlar. Kızın da nemâz kılması, başı, kolu açık sokağâ çıkmaması, mahrem olmıyan akrabâsı ile dahî yalnız kalmaması lâzımdır.]

16 - Abdüllah ibni Ömer “radıyallahü anhümâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Nemâzlarını vaktleri gelince hemen kılanlardan Allahü teâlâ râzı olur. Vaktle-rinin sonunda kılanları da afv eder.)** Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî “ra-hime-hullahü teâlâ” bildirdi.

Şâfi’î ve hanbelîde, her nemâzi, vaktinin evvelinde kılmak efdaldır. Mâlikî mezhebi de buna yakındır. Ancak, çok sıcakda, yalnız kılanın, öğleyi geciktirmesi efdal olur. Hanefî mezhebinde, sabâh ve yatsı nemâzlarını geciktirmek ve sıcak zemânlarda öğle-yi, hava serinleyince kılmak efdaldır. [Fekat öğleyi, imâmeyn kav-line göre, ikinci vakti girmeden ve ikindiye ve yatsıyı da, İmâm-ı a’zama göre, vakti girince kılmak iyi olur, ihtiyâtlı olur. Takvâ ehli olanlar, her işlerinde ihtiyâtlı olurlar.]

17 - Ümm-i Ferve “radıyallahü anhâ” haber veriyor. Resûlulla-ha “sallallahü aleyhi ve sellem” hangi amelin efdal olduğı soruldu. **(Amellerin efdali, vaktinin evvelinde kılan nemâzdır)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed, Tirmüzî ve Ebû Dâvûd “rahime-hümullahü teâlâ” bildirdiler. Nemâz, ibâdetlerin en üstünüdür. Vakti girer girmez kılınca, dahâ üstün olmaktadır.

18 - Âişe “radiyallahü anhâ” diyor ki, (Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” nemâzını âhır vaktinde kıldığını, iki def’a görmedim.)

19 - Ümm-i Habîbe “radiyallahü anhâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir müslimân kul, her gün, farz nemâzlardan başka, on iki rek’at, tetavvu’ olarak nemâz kılsa, Allahü teâlâ ona Cennetde bir köşk yapar.)** Bu hadîs-i şerîf **(Müslim)**de yazılıdır. Görülüyor ki, hergün beş vakt farz ile kılınan sünnet nemâzlara Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” tetavvu’, ya’nî nâfile nemâz demektedir.

20 - Tâbi’înin büyüklerinden Abdullah bin Şakîk “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” tetavvu’ nemâzlarını, ya’nî nâfile nemâzlarını, hazret-i Âîşeden “radiyallahü anhâ” sordum. (Öğle farzından evvel dört, sonra iki, akşamın ve yatsının farzlarından sonra iki, sabâh nemâzlarının farzından evvel iki rek’at kılardı) dedi. Bu haberi, Müslim ve Ebû Dâvûd “rahime-hümallahü teâlâ” bildirdiler.

21 - Âişe “radiyallahü anhâ” dedi ki, (Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” nâfile ibâdetlerden en çok devâm ettiği, sabâh nemâzının sünneti idi.) Bu haber, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır. Âişe “radiyallahü anhâ”, beş vakt nemâzda kılınan sünnet nemâzlara, nâfile nemâz demektedir.

[Büyük islâm âlimi, sapıklara, mezhebsizlere karşı Ehl-i sünnetin en kuvvetli hâmi, Allahü teâlânın seçtiği dîni yayan, bid’atleri yıkan büyük mücâhid, İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i sâni Ahmed bin Abdül-ehad Fârûkî Serhendî “rahmetullahi aleyh”, islâm dîninde bir benzeri yazılmamış olan, **(Mektûbât)** kitâbının birinci cildi, yirmidokuzuncu mektûbunda buyuruyor ki:

Allahü teâlânın râzı olduğu işler, farzlar ve nâfilelerdir. Farzların yanında nâfilelerin hiç kıymetleri yokdur. Bir farzı vaktinde kılmak, bin sene, durmadan nâfile ibâdet yapmaktan dahâ kıymetlidir. Her çeşid nâfile, meselâ nemâz, zekât, oruc, umre, hac, zikr, fıkır, hep böyledir. Hattâ bir farzı yaparken, bunun sünnetlerinden bir sünneti ve edeblerinden bir edebi yapmak da, başka nâfileleri yapmaktan kat kat dahâ kıymetlidirler. Emîr-ül-mü’minîn Ömer-ül-Fârûk “radiyallahü anh”, birgün sabâh nemâzını kıldırınca, cemâ’at arasında birisini göremeyip sebebini sordukda, o her gece nâfile ibâdet yapıyor. Belki uyumuş, cemâ’ate gelememiştir dediler. (Bütün gece uyusaydı da, sabâh nemâzını cemâ’at ile kılsaydı, dahâ iyi olurdu) buyurdu. Görülüyor ki bir farzı yaparken, edeblerinden bir edebi yapmak ve bir mekrûhun-

dan sakınmak, zikr, fikr ve murâkabadan katkat dahâ kıymetlidir. Evet bunlar, o edebleri yapmakla ve mekrûhlardan sakınmakla berâber yapılırsa, elbet çok fâideli olurlar. Fekat onlarsız olunca, birşeye yaramazlar. Bunun gibi, bir lira zekât vermek, binlerce lira nâfile sadaka vermekden dahâ iyidir. O bir lirayı verirken bir edebini gözetmek, meselâ, yakın akrabâya vermek de o nâfile sadakadan katkat dahâ iyidir. [Gece nemâzı kılmak isteyenlerin kazâ kılmaları lâzım olduğu buradan anlaşılmaktadır. Allahü teâlânın emrlerine (**Farz**), yasaklarına (**Harâm**), Peygamberimizin emrlerine (**Sünnet**), yasaklarına (**Mekrûh**), bunların hepsine (**Ahkâm-ı islâmiyye**) denir. Güzel ahlâk sâhibi olmak, insanlara iyilik etmek farzdır. Ahkâm-ı islâmiyyenin bir hükmüne inanmıyan, beğenmiyen (**Kâfir**), (**Mürted**) olur. Hepsine inanana (**Müslimân**) denir. Tenbellikle ahkâm-ı islâmiyyeye uymıyan müslimâna (**Fâsık**) denir. Bir farza, bir harâma uymıyan fâsık, Cehennem gidecektir. Bunun yaptıklarının hiçbirini ve sünnetleri kabûl olmaz, sevâb verilmez. Bir lira zekât vermiyenin milyonlar verecek yaptığı hayrâtların ve hasenâtların hiçbirini kabûl olmaz. Yaptığı câmi'lere, mekteblere, hastahânelere, hayr cem'iyetlerine yaptığı yardımlara sevâb verilmez. Yatsı nemâzını kılmiyanın terâvîh nemâzı kabûl olmaz. Farzlardan ve vâciblerden başka yapılan ibâdetlere (**Nâfile**) denir. Sünnetler nâfile ibâdetdir. Bu ta'rîfe göre, kazâ nemâzları kılan, sünnet de kılmış olur. Bir farzı yapmanın, bir harâmdan sakınmanın sevâbı, milyonlarca nâfile sevâbından çokdur. Bir farzı yapmıyan, bir harâm işleyen, Cehennemde yanacaktır. Nâfile ibâdetleri, onu Cehennemden kurtarmaz. İbâdetlerde yapılan değişikliklere (**Bid'at**) denir. İbâdet yaparken bid'at işlemek harâmdır ve ibâdetin bozulmasına sebep olur. [245.ci sahîfeye bakınız!] Hadîs-i şerîfde (**Bid'at işleyen hiçbir ibâdeti kabûl olmaz**) buyuruldu. Fâsıkın, meselâ karısı, kızı tesettür yapmıyan kimsenin ve bid'at sâhibinin, meselâ ibâdetlerde ho-parlör kullanan kimsenin arkasında nemâz kılmamalı, va'zlarını, din üzerindeki uydurma nutklarını dinlememeli, kitâblarını okumamalıdır. Dosta da, düşmana da güler yüz, tatlı dil göstermeli, hiç kimse ile münâkaşa etmemelidir. Hadîs-i şerîfde (**Ahmaka cevâb verilmez**) buyuruldu. İbâdetler, kalbin temizliğini arttırır. Günâhlar kalbi karartır, feyzleri alamaz olur. Her müslimânın, îmânın şartlarını ve farzları ve harâmları öğrenmesi farzdır. Bilmemesi özer değildir. Ya'nî bilip de inanmamak gibidir.] (**Mektûbât**) kitâbı fârisîdir. Tercemesi burada temâm oldu. İmâm-ı Rabbânî hazretleri, 1034 [m. 1624] senesinde, Hindistân'da, Serhend şehrinde vefât etti.

Yukarıda yazılanlardan anlaşılıyor ki, beş vakt nemâzın sünnetleri de, nâfile nemâzdır. Bunlar, farzlarla berâber kılındıkları için ve kılınan farzlardaki noksanları temâmladıkları için, diğer nâfile nemâzlardan dahâ efdal oldular. Nemâzlara kıymet verdiği, bunları birinci vazife bildiği hâlde, bir farz nemâzı özsüz vaktinde kılmıyan bir müslimân büyük günâh işlemiş olur. Cehennemde Fir'avnlar ile, Hâmân ile berâber olur. Nâfile nemâzlar, ya'nî sünnetler, insanı bu büyük günâhdan, bu şiddetli azâbdan kurtaramaz. Bunun için, terk edilmiş farz nemâzları kazâ etmek farzdır. Bunların kazâlarını geciktirmek de büyük günâhdır. Bu artan, çoğalan günâhlara son vermek lâzımdır. Kazâ kılmak farz olduğu için, sevâbı, sünnetleri kılmak sevâbından binlerce kat fazladır. Buna göre ve sünnetleri özr ile terk etmek câiz olduğuna göre, her müslimân, özsüz terk ettiği farz nemâzların kazâlarını, hergün dört vakt nemâzın sünnetleri yerine de kılmalıdır. Sabâh nemâzının sünnetine vâcib diyen âlimler olduğu için, sabâh nemâzının sünneti yerine kazâ kılmamalıdır. Böylece kazâlarını her zemân kılarak, büyük günâhdan bir ân önce kurtulmalıdır. Kazâlar bitdikden sonra, beş vakt nemâzın sünnetlerini devâmlı kılmalıdır. Çünkü, sünnetleri özsüz olarak kılmamakda ısrâr etmek, küçük günâh olur. Sünnete ehemmiyyet vermeyen ise kâfir olur.

Özr ile fevt edilmiş, kılınamamış nemâzları acele kazâ etmek de farz ise de, özr ile fevt etmek günâh olmadığı için, bunların kazâlarını, sünnetleri kılacak kadar geciktirmeğe, Hanefî âlimleri câiz olur dediler. Fekat bu sözleri, özsüz terk edilmiş nemâzların kazâları için de câiz olur demek değildir. Bundan başka, câiz demek, vâcibdir, iyidir demek değildir. Câiz denilen çok şey vardır ki, mekrûh oldukları bildirilmiştir. Meselâ, zimmî olan kâfirlere (Saddaka-i fîtr) vermek câizdir, fekat mekrûhdur.]

***Kıl nemâzı, elin harâma salma,
çok yaşarım, dünyâ hep kalır sanma!
Beş nemâza sarıl, gençlik çağında!
Ekdüğünü biçersin, Cennet bağında.***

***İki kişi ölümü hâtırlamaz,
harâm işler, biri de nemâz kılmaz!
Birgün gelir, tutmaz olur bu eller,
söyliyemez, Allah demeyen diller!***

ZEKÂT VERMEK

Ve dahî, zekâtın farz olmasına delîl, Bekara sûresinin kırküçüncü ve yüzonuncu âyet-i kerîmeleridir.

Ve dahî, oniki kimseye zekât verilmesi câiz değildir:

Mecnûn olana, Meyyitin kefenine, Kâfire, Zenginlere, Usûl ve fûrûuna, Zevcesine, Kölesine, Mükâtebine, [Efendisine belirli bir mikdâr para vermekle âzâd olacak köle.] Müdebberesine, [Efendisi ölünce âzâd olacak köle.] Kadının, kocasına zekât vermesi ihtilâflı olup, esah olan vermemekdir.

Ve dahî bir kimseyi yabancı sanarak, evlâdı çıksa ve müslimân sanarak, kâfir çıksa, bunlara zekât verilmez ise de, bilmiyerek verilmiş olduğu takdîrde, -esah olan- îade etmez.

Zekâtı sekiz kimseye vermek lâzımdır:

- 1- Istilâh-ı din üzere miskîn olana,
- 2- Kurban nisâbına mâlik olmıyan fakîrlere,
- 3- Borclu olan müslimâna,
- 4- Zekât malı ve uşr toplamağa me'mur olan kimseye (ücret mikdârında),
- 5- Memleketinde zengin olsa bile, bulunduğu yerde fakîr olana,
- 6- Cihâd ve hac yolunda muhtâc kalana,
- 7- Âzâd olması için efendisine belli para ödemesi lâzım olan köleye,
- 8- Müellefe-i kulûb denilen kâfirlere, ki bunlar şimdi yokdur.

Nafakadan fazla, fekat kurban nisâbından az malı olana (**fakîr**) denir. Ma'âş kaç lira olursa olsun, evini idârede güçlük çeken her memûr, zekât alabilir ve kurban kesmesi, fitra vermesi vâcib olmaz. Din bilgilerini öğretmekde ve öğrenmekde olan, kırk senelik nafakası olsa da, zekât alabilir. Zekât parası ile câmi', cihâd, hac yapılmaz. Meyyite kefen alınmaz. Zengin küçük çocuğuna, kendi analarına, babalarına, çocuklarına, zevceye verilmez. Kardeşlere, geline, dâmâda, kayın valde, kayın pedere, hala, amca, dayı, teyzeye vermek dahâ sevâbdır. Fakîre nisâbdan az verilir. Fekat, çoluk, çocuğu da varsa, herbirine nisâb mikdârı düşmiyecek kadar çok verilebilir. Mâlını isrâf edene, harâmı kullanana verilmez. Seyyidler, şimdi ganîmetden haklarını alamadıkları için bunlara da verilir.

Zekâtın farz olmasının şartı altıdır:

- 1- Müslimân ola,

- 2- Bâliğ ola,
- 3- Akıllı ola,
- 4- Hür ola,
- 5- (Zekât nisâbı) mikdârı halâl zekât malına mâlik ola,
- 6- Elindeki malı ihtiyâcından ve borcundan fazla ola.

[Zekât farz olduktan sonra müslimân fakîre vermeyenin veya başka borcu olanın, hayrat, hasenât yapması ve sadaka vermesi sevâb olmaz, günâh olur. Bunun zekâtını vermesi ve borcunu ödemesi farzdır. (**Hadîka**) cild II, 635. ci ve (**Berîka**) 1369. cu sahîfelerde diyor ki, parasını harâm yerlere sarf eden veya isrâf eden kimselere [zekât ve] sadaka vermek câiz değildir. Çünkü, harâma yardım etmek harâmdır.]

Verene hiç menfe'ati kalmaması lâzımdır. Zevc ve zevce, birbirine zekât verirse, verene menfe'ati tam olarak kesilmez. Her ibâdetde olduğu gibi, zekât vermekde de niyyet etmek lâzımdır. Zekât malının borcundan fazla olması ve (**Hâcet-i asliyye**)sinden fazla olması ve bu fazla malın (**Nisâb mikdârı**) olması lâzımdır. Altının nisâbı 20 miskal [96 gram, 13,3 altın lira]dır. Gümüşün nisâbı 200 dirhem [672 gram]dır. Zekâtı vermenin, farz olması için, zekât malının, nisâb mikdârı olduktan i'tibâren, bir hicrî sene sonra da mülkünde bulunması lâzımdır. Zekâtın farz olmasına mâni' olmak için, bir sene temâm olmadan, hîle-i şer'iyye yapmak, imâm-ı Muhammede göre, mekrûhdur. İmâm-ı Ebû Yûsûfe göre, mekrûh değildir. Çünkü, farz olunca, itâ'at etmemek günâh olur. Günâhdan sakınmak (**Tâ'at**) olur, dedi. Fetvâ imâm-ı Muhammed kavli ile dir.

(**Zekât malı**), artan, çoğalan mal demektir. Bu da dört nev'dir: Senenin yarıdan fazlasında, çayırda otlayan dört ayaklı, dişi erkek karışık, yâhud yalnız dişi, (**sâime**) hayvânlar, ticâret için satın alınan mallar, altın ve gümüş eşyâ, topraktan çıkan gıdâ maddeleridir. Çayırda, yalnız erkek hayvânı olanlara ve katırı, eşeği olanlara, bunların zekâtlarını vermek farz değildir. Devenin, sığırın ve koyunun yavruları, büyükleri ile birlikde olunca, zekât hesabına katılırlar. Zekât, uşr, keffâret ve sadaka-i fitr olarak verilecek mal yerine, bunların kıymetlerini de vermek câizdir. Şâfi'ide câiz değildir. Zekât farz olduktan sonra, mal helâk olursa, sâkit olur. Sâhibi telef ederse sâkit olmaz.

Âkıl ve bâliğ olan müslimânın, tam mülkü olan ve halâl yoldan gelmiş olan zekât malının mikdârı, nisâb mikdârı olduktan bir sene sonra, bu mâlın belli mikdârını sekiz sınıf müslimândan bir veya birkaçına vermesine zekât denir. Verilen kimsenin müs-

limân olması lâzımdır. Tam mülkü demek, kullanması mümkün ve câiz olan malı demektir. Satın alınan mal, söz kesilince mülk olur ise de, teslîm alınmadan önce, kullanılması mümkün olmadığı için, tam mülk olmaz. Gasb edilen, ya'nî zulm ile, zor ile alınan ve sirket edilen, ya'nî çalınan ve fâiz, rüşvet, kumar ile alınan ve çalgı çalmak, şarkı söylemek ücreti ve alkollü içki satışı bedeli olarak alınan ve fâsid bey' ile satın alınan mallara **(Mâl-i habîs)** denir. Habîs malların zekâtları verilmez. Çünkü bunlar, alanın mülkü olmaz. Sâhiblerine, sâhibleri ölmüş ise vârislerine, vârisleri de yoksa, fakîr müslimânlara verilmeleri lâzımdır. Habîs malları, birbirleri ile veyâ kendi halâl malı ile karıştırsa, bu karışım, mülkü olur ise de, buna **(Mülk-i habîs)** denir. Mülk-i habîsi de, başkasına vermek ve kullanmak harâmıdır ve tām mülk olmadığı için, zekâtı verilmez. Buna karışmış bulunan habîs malın mislini, misli yoksa kıymetini kendi halâl, zekât malından, sâhiblerine tazmîn ettikten [ödedikten] sonra, mülk-i habîsi kullanması halâl olur ve zekât nisâbına katması lâzım olur. Bu borçlarını ödemek için, halâl malı yoksa, ödünç alıp öder. Borcunu ödemedi evvel mülk-i habîsi kullanmak, başkasına vermek harâmı ise de, satarsa, hediye ederse, alana harâm olmaz. Sâhibleri ve vârisleri bilinmiyorsa veyâ çeşidli kimselerden toplanan harâm mallar birbirleri ile karıştırılıp mülk-i habîs olurlarsa, hepsinin müslimân fakîrlere sadaka verilmesi lâzım olur.

Fakîr, aldığı geri hediye ederse, verenin geri alması câiz olur.

Altın ve gümüş, hâlis olarak kullanılmaz. Hâlisi yarıdan fazla ise, zekâtları her hâlde verilir ve ağırlıkları ile hesâb edilir. Bunlardan çarşıda semen olarak kullanılan iki nev' bulunursa, hâlisi dahâ çok olana **(Ceyyid)** denir. Hâlisi az olanına **(Züyûf)** denir. Hâlisleri yarıdan az ise, ticâretde kullanılınca ve kıymetleri altın veyâ gümüş nisâbı kadar olunca, zekâtlarını vermek lâzım olur.

Yağmur veyâ nehr suyu ile sulanan uşrlu toprak mahsûlü, mikdârı az olsa da ve çabuk çürüyen, bozulan sebze, meyve olsa da, onda biri uşr olarak uşr memûruna verilir. Memûr, bunları satarak, parasını **(Beyt-ül-mâl)** denilen hazîneye kor. Meyve görününce veyâ olunca, yâhud toplandığı zemân vermek farz olur denildi. Hayvân ile veyâ dolab ile, makina, motor ile sulananın yirmide biri verilir. Hiçbir masraf çıkmadan önce vermek lâzımdır. Hükûmetin uşru, mal sâhibine bağışlaması, afv, lağv etmesi câiz değildir. Dağdan ve uşrlu topraktan elde edilen balın da uşru verilir.

Zimmîye zekât verilmez. Fekat fitre, keffâret, nezr ve sada-

ka verilir. **(Bahr)**de diyor ki, (Zimmî olmıyan kâfire, ister müs-te'min olsun, ister harbî olsun, farz, vâcib ve nâfile sadaka verilmez.) Borcu olmıyan bir fakîre nisâb mikdârı veyâ dahâ çok zekât vermek mekrûhdur. Fakîrin ıyâli, ya'nî çoluk çocuğu varsa, herbirine nisâbdan az noksan olacak kadar vermek câiz olur.

Râyic olan, ya'nî geçer akça olan fülûs ile mal satmak câizdir. Fülûs, altından ve gümüşden başka metalden veyâ kâğıddan para demek olup, âdete göre semen olduğu için, ta'yîn edilmesi, ya'nî işâret edilmesi, gösterilmesi lâzım değildir. Fülûs kâsid olursa, ya'nî çarşıda pazarda geçmez olursa, İmâm-ı a'zama "rahime-hullahü teâlâ" göre, bey' bâtil olur. İmâmeyne, ya'nî İmâm-ı Ebû Yûsûf ile İmâm-ı Muhammede "rahime-hümallahü teâlâ" göre, bâtil olmaz. Kıymeti kadar geçer akça verilir. Ödünç aldıktan sonra, fülûs kâsid olursa, İmâm-ı a'zama göre, mislini, ya'nî aldığı kadar fülûs öder. İmâmeyne göre, kıymeti kadar geçer akça öder. Râyic olmayan fülûs ile alışverişi yapabilmek için, fülûsu ta'yîn etmek, göstermek lâzımdır. Ta'yîn edilen mal, te'ayyün eder. Ya'nî onu vermek lâzım olur. Benzerini veremez. Sarrafa bir dirhem ağırlığında gümüş verip, bunun yarısı ile fülûs ve yarısı ile de yarım dirhemden bir habbe noksan gümüş ver dese, bu bey' fâsid olur. Çünkü, yarım dirhem gümüşü, dahâ az ağırlıkda gümüşe satmak fâiz olur. Eğer, bunun yarısı ile fülûs ver ve yarısı ile de yarım dirhemden bir habbe noksan gümüş ver derse, fülûsün bey'i sahîh olur. Eğer, bu bir dirhem gümüş ile bana yarım dirhem ağırlığında fülûs ve yarım dirhemden bir habbe noksan gümüş ver derse, bey'in ikisi de sahîh olur. Bir habbe noksan gümüş aynı ağırlıkda ki gümüş karşılığı ve yarım dirhem fülûs da, yarım dirhemden bir habbe fazla ağırlıkda ki gümüş karşılığı satılmış olur. Fülûs ile, bunun karşılığı olan gümüşün ağırlıkları farklı ise de, cinsleri başka olduğundan câiz olur.

(Bedâ'î'us-sanâ'î')da diyor ki, (Zekât olarak verilecek mal, zekâtı lâzım olan malın cinsinden veyâ başka cinsden zekât malı olmalıdır. [Altın yerine, fakîre elbise, ayakkabı, buğday, yağ gibi şeyler vermek câiz değildir.] Zekât malı, ayn veyâ deyn olur. Ayn olan zekât malı, vezn ile veyâ hacm ile ölçülür veyâ ölçülmez. Ölçülmez ise, yâ sâime hayvân olur. Yâhud, ticâret urûzu olur. Sâime ise, nass ile bildirilen hayvânın kendi verilince, orta hallisi verilir. Aşağı hâlde olanı verilirse, orta halliden farkı kadar altın veyâ gümüş de verilir. Hayvânın kıymeti verilince, yine orta hallinin kıymeti verilir. Aşağı hâlde olanın kıymeti verilirse, altın veyâ gümüş ile temâmlanır. İki orta koyun yerine kıymetleri topla-

mında bir semiz vermek câiz olur. Çünkü, fâiz malı olmıyanlarda, kıymete i'tibâr olunur. Ticâret urûzundan nass ile bildirilenin kırkda biri verilir. Kendi cinsinden olan başka mal verilirse, iyi yerine orta veyâ aşağı mal verilince, aradaki farkı temâmlamak lâzım olur. Çünkü urûz, ağırlıkla veyâ hacm ile ölçülmiyen eşyâ demektir. Bunlarda mikdâr farkı fâiz olmaz. Meselâ, bir iyi elbise yerine, iki âdî elbise vermek câiz olur. Kendi cinsinden olmıyan başka mal verilirse, farz olan mikdârdan az verirse, aradaki farkı temâmlaması lâzım olur. Zekât malı, vezn veyâ hacm ile ölçülür ise, malın kendinin kırkda biri verilir. Kendi cinsinden olmayan başka zekât malı verirse, kendi kıymeti kadar vermesi lâzım olur. Kendi cinsinden başka mal verirse, Şeyhayne göre “rahime-hümallahü teâlâ”, kıymeti kadar değil, mikdârı kadar verilir. Meselâ, ikiyüz kilo ticâret malı iyi cins buğdayın kıymeti ikiyüz dirhem gümüş olsa, bunun zekâtı olarak beş kilo âdî buğday vermek câiz olur. Bunun gibi, ikiyüz dirhem ceyyid gümüşün zekâtı olan beş dirhem ceyyid gümüş yerine, beş dirhem züyûf verilebilir. Nezr vermek de böyledir.

Altın ile gümüş mutlak **(Semen)**dirler. Semen olarak yaratılmışlardır. İnsanın herhangi bir ihtiyâcını gidermek için kendileri kullanılmaz. İhtiyâc eşyâsını satın almak için vâsitadırlar. Başka eşyâ ise, hem semen olarak, hem de kendileri kullanılmak için yaratılmışlardır.) **(Bedâ'î)**'dan terceme temâm oldu.

İnsanın râhat ve islâmiyyete uygun olarak yaşayabilmesi için kullanılması lâzım olan şeylere, **(İhtiyâc eşyâsı)** denir. 41. ci sahîfeye bakınız! İhtiyâc eşyâsı, insanın hâline ve zemâna göre değişir. Râhat yaşayabilmek için lâzım olmayıp, zevk için, süs için, saygı toplamak için kullanılan fazla şeylere, **(Zînet eşyâsı)** denir. Altın ile gümüş, ihtiyâc eşyâsı değil, zînet eşyâsıdır. Erkeklerin evde ve sokakda, kadınların yalnız evde, mubâh şeylerle zînetlenmeleri câizdir.

Görülüyor ki, râyic olan fülûs, her zemân ticâret malıdır. Kıymeti, çarşıda kullanılan altın liralardan değeri en az olana göre nisâb mikdârı olur ise, zekâtını vermek farz olur. Çünkü ticâret malının nisâbı, İmâmeyne “rahime-hümallahü teâlâ” göre, altın ile gümüş liradan, ticâretde dahâ çok kullanılanı ile hesâb edilir. Zekâtı da, kıymeti hesâb edilen para ile veyâ mâlın kendinin kırkda biri verilir. Fakîr bunu ihtiyâc eşyâsı olarak kullanır. Fülûs, altın ile gümüşden başka olan para demektir. Bakır, tunc ve başka alaşımlardan olduğu gibi, kâğıddan da yapılmaktadır. Ya'nî, kâğıd liralara fülûstur. Bunların zekâtını vermek lâzımdır. Fakat, bunların kıymetleri, altın ile gümüşün kıymetleri gibi, **(Ha-**

kîkî kıymet) değildir. (**İ'tibârî kıymet**)dir. Hükûmetlerin verdikleri kıymettir. Verdikleri gibi, geri de alırlar. İ'tibârî kıymetleri gince, (**Semen**) olamazlar. Zekât malı olmaktan çıkarlar. İbni Âbidîn buyuruyor ki, (Ticâret malının kıymeti, ticâretde çok kullanılan, para olarak basılmış altın veya gümüş ile hesâb edilir. Gümüş ile hesâb edilince, ikiyüzkırk dirhem gümüş kıymetinde olsa, altın ile hesâb edilince, yirmi miskal altın kıymetinde olsa, iki kıymeti de nisâb mikdârı ise de, bu malı gümüş ile kıymetlendirmek lâzım olur. Çünkü, zekât olarak altı dirhem gümüş veya yarım miskal altın vermesi lâzım olur. Bu ise, beş dirhem gümüş kıymetinde olduğu için, fakîre fâidesi az olur. [Çünkü, yirmi miskal altın ve ikiyüz dirhem gümüş, aynı nisâbı gösterdikleri için, kıymetleri aynıdır.] Bir miskal ağırlığındaki altın liraya, bir (**Dinâr**) denir. [Türk altın liralарının hepsi birbuçuk miskal, ya'nî 7,2 gr. ağırlığındadır.] Râyic olan fûlûsun zekâtını, nisâbı hesâb edilmiş olan [altın veya gümüş] ile vermek vâcibdir.) Bundan anlaşılıyor ki, kâğıd liralарın nisâbını, ticâretde kullanılan altın liralарın, en aşağı değeri ile hesâb etmek ve zekâtlarını altın olarak vermek lâzımdır. Çünkü gümüş, para olarak, şimdi hiç kullanılmamaktadır. Kâğıd liralарın zekâtı, nisâblarını hesâb etmekde kullanılan metal ile, ya'nî altın ile verilir. Kendilerinin kırkda biri, kâğıd lira olarak verilemez. Çünkü kâğıd liralарın kendileri, ihtiyâc eşyası olarak kullanılamaz. Âdî kâğıd var iken, kâğıd liraları kâğıd olarak kullanmak isrâf olur. İsrâf da, harâmdır. Kâğıd para zekâtını, para olarak kullanması için, kâğıd olarak vermek de câiz değildir. Çünkü, para olarak kullanması için, kıymeti hakîkî ve dâimî olan altın verilir.

Altın, lira hâlinde ve başka her şekilde verilebilir. Her zemân, her yerde bulunur. Kendi şehrinde altın bulamıyan, altın eşyâ satılan yerdeki arkadaşına kâğıd lira gönderip, bununla altın alarak zekâtını vermesini ona yazar. Kâğıd liraları sonradan da ödemesi câizdir. Kâğıd liralарın zekâtlarını vermek, bu kadar kolay iken, fıkıh kitâblarının bu emrlerine uymak istemeyip, altın yerine, kıymeti i'tibârî ve muvakkat olan kâğıd liralар vermek doğru değildir. Fıkıh kitâblarına uymak istemeyip de, ibâdetleri âyet-i kerîmelerden, kendi anladığına göre yapmaya kalkışanlara (**Mezhebsiz**) veya (**Sapık**) denir. Böyle sapıklara karşı, (Ben, ibâdetlerimi, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden senin anladığına göre değil, mezheb imâmlarının anlayıp bildirdiklerine göre yaparım) demelidir. Mezheb imâmlarının "rahimehümullahü teâlâ" anladıklarını bildiren kitâblara, (**Fıkıh kitâbları**) denir.

(**Câmi'ul ezher**) medresesi müderrislerinden Abdürrahmân Cezîrînin riyâset ettiği âlimler hey'etinin hâzırladığı (**Kitâb-ül fıkıh alel-mezâhib-il-erbe'a**) kitâbında, bütün fıkıh bilgileri dört mezhebe göre ayrı ayrı yazılıdır. Bu kitâb beş cüz olup, hepsi 1392 hicrî ve 1972 milâdî senede, Kâhiredede basılmışdır. (Evrâk-ı mâliyye “Banknot” zekâtı) başlığı altında diyor ki, (Fıkıh âlimleri, evrâk-ı mâliyye, ya'nî kâğıd liralara için zekât vermek lâzımdır dediler. Çünkü bunlar, ticâretde altın ve gümüş yerine kullanılmaktadır. Bunlar, her zemân, altın veya gümüş ile kolaylıkla değiştirilebilmektedir. Çok kâğıd lirası olanın bunları altın ve gümüş zekâtı nisâbına katmaması ve bunların zekâtlarını vermesi, aklın kabûl edeceği şey değildir. Bunun için, üç mezhebin fıkıh âlimleri, kâğıd paraların zekâtlarını vermek lâzım olduğunu sözbirliği ile bildirdiler. Yalnız Hanbelî mezhebi, bundan ayrıldı. Hanefî mezhebinin âlimleri, kâğıd paraların, (**Deyn-i kavî**) senedi olduğunu, her istenildiğinde, altınla ve gümüşle hemen değiştirilebileceklerini söylediler. Bunun için, zekâtlarının hemen verilmesi lâzımdır dediler. Çünkü, alınacak borcun zekâtını vermek, altın, gümüş ele geçince farz olur. Ele geçmeden önce zekât farz olursa da, vermek farz olmaz.) İsterse, alabilinceye kadar bekleyip, alınca geçmiş senelerin zekâtlarını verir. İsterse, beklemeyip, elinde bulunan (**Ayn**) olan altın ve gümüşten onların da zekâtlarını her sene verir. Alacağı altınların zekâtı olarak elindeki senedleri veremez, senedde yazılı altın ve gümüşleri, borçludan alınca, bunların kırkda birini ayırarak, geçmiş senelerden herbiri için ayrı ayrı, fakîrlere vermesi farz olur. Bunun gibi, zekât olarak kâğıd para verilemez. Bunların kırkda biri ile, sarraftan değeri en düşük olan altın liralara alıp, bu liralara veya bunların ağırlıkları kadar altın yüzük, bileyiği fakîrlere vermek lâzımdır.

Borçlusuna zekât vererek onu borçtan kurtarmak için, (Sana zekât vereceğim. Fekat, senden alacağımı, vereceğim zekâtıma karşılık sayıyorum. Sen de kabûl et!) demek câiz olmaz. Zekâtı fakîre vermesi, fakîrin de aldığı zengine geri vererek borcunu ödemesi lâzımdır. Fakîrin geri vermesine güvenemiyen alacaklı için, (**Fetâvâ-yı Hindiyîye**)nin altıncı cildi sonunda diyor ki, (Alacaklı, güvendiği bir kimseyi borçlusuna göstererek, sana vereceğim zekâtı teslim almak ve sonra senin bana olan borcunu ödemek için, bunu vekîl yap der. Fakîr de o kimseyi böylece vekîl yapar. O kimse zekâtı alınca, aldığı mal, fakîrin mülkü olur. Sonra, bunu zengine geri vererek, fakîrin borcunu ödemiş olur. İki kimsenin bir fakîrden alacakları olsa, bunlardan biri, fakîre alacağı

kadar zekât verip, onu kendine olan borcundan kurtarmak istese, fakîre o kadar zekât verir. Sonra, alacağını fakîre sadaka eder. Ya'nî halâl eder, bağışlar. Sonra fakîr, elindeki zekâtı bu zengine hediye eder. Yâhud fakîr, borcu kadar altını birisinden ödünç alıp zengine hediye eder. Zengin bunu zekât niyyeti ile bu fakîre geri verir. Sonra, fakîri borcundan ibrâ eder. Ya'nî, ona bağışlar. Fakîr, zekât olarak aldığı altınları, evvelce ödünç almış olduğu kimseye geri verir. Zekât ile [ve nezr edilen mal ile] hayrât ve hasenât yapılamaz. Yapmak için, bunları tanıdığı bir fakîre verir. Fakîr de, bunlar ile o hayrlı işleri yapar.) Bunlardan anlaşılıyor ki, kâğıd para ile zekât verebilmek için, vereceği kâğıd paranın değeri kadar altın lira ağırlığındaki altın zînet eşyasını zevceden veyâ bir tanıdığından ödünç alır. Altınları, tanıdığı veyâ akrabâsından bir fakîre zekât niyyeti ile verir. Böylece kâğıd paraların zekâtı verilmiş olur. Sonra, fakîr bu altınları bu zengine hediye eder. Zengin de alıp, sâhibine geri vererek borcunu öder. Zekâtı verilmiş olduğundan, zengin zekât vermek için ayırmış olduğu elindeki kâğıd paraların bir kısmını bu fakîre verir. Geri kalanı her dürlü hayrâta ve hasenâta verir. Fakîr de bu hayrâtın sevâblarına kavuşmak isterse, zekât olarak aldığı altınları bu zengine satar. Sonra, hayrlı işler yapması için zengini vekîl edip, kâğıd paraları zengine geri verir.

Dört mezheb ilmlerinde mütehasıs, büyük âlim, seyyid Abdülhakîm Arvâsî “rahmetullahi aleyh” buyurdu ki, (Kâğıd paraların kıymeti, kıymet-i i'tibâriyyedir. İ'tibârdan düşünce, kıymeti kalmaz. Bu sebebden, fitra ve zekâtı, kâğıd para ile vermek câiz olmaz. Kâğıd ile, evvelce verilmiş zekâtlar, altın ile devr edilerek, kazâ edilmelidir. Hacdan başka, diğer mâlî ibâdetlerin kazâsı, devr tarîkı ile yapılır.)

(Dürr-ül-muhtâr)da diyor ki, (Bâgîler, ya'nî hükûmete isyân ederek memleketi ellerine geçirmiş olan müslimânlar ve zâlim olan müslimân sultânlar, hayvân ve uşr denilen toprak mahsûllerinin zekâtlarını alırlarsa ve bunları Allahü teâlânın emr ettiği yerlere verirlerse, bu aldıkları mallar zekât olur. Aldıklarını başka yerlere verirlerse, aldıkları zekât sayılmaz. Mal sâhiblerinin zekâtlarını tekrâr müslimân fakîrlere vermeleri lâzım olur. Ticâret mallarının zekâtlarını ve para zekâtlarını toplarlarsa, âlimlerin çoğuna göre zekât yerine geçmez. Fetvâ da böyledir. Ba'zı âlimlere göre ise, zâlim sultânlar, müslimân oldukları için ve ellerindeki mallar milletin hakları olduğundan fakîr sayılacakları için, bunlara zekât niyyet edilerek verilenler zekât yerine geçer.) **İbni Âbidîn** de diyor ki, (Vergi olarak, gümrük diyerek ve başka ism-

ler ile aldıkları mallar, paralar da böyledir. Niyyet edilse dahî, zekât yerine geçmez diyenlerin sözleri sahîhdir. Ya'nî, zâlim olan müslimânların bu malların zekâtlarını toplamağa hakları yoktur.) Fetvânın da böyle olduğu **(Tahtâvî)** hâşiyesinde yazılıdır. Görülüyor ki, hayvân zekâtını ve uşru vermenin sahîh olması için, bunları toplıyan hükûmetin müslimân olması ve topladıklarını **(Beyt-ül-mâl)** denilen devlet hazînesinin dört kısmından alacaklı olanlara dağıtması lâzımdır. Hükûmete verilen her çeşid vergi, âlimlerin çoğuna göre, ticâret malının ve paranın zekâtları olmaz. Ba'zı âlimler, toplıyan hükûmetin müslimân olduğunu bilmek ve verilen malları ve paraları zekât niyeti ile vermek şartı ile câiz olur dediler ise de, bu söz za'îfdir.

***Gel kardeşim, inkâr etme, kıl insâf!
Kıymetli ömrünü, eyleme isrâf!***

***Kalbini nefsin arzûsundan koru!
Dışın gibi için dahî olsun saf!***

***Bakır ile karışınca bir altın,
alırsa, beğenir mi onu sarrâf?***

***Liseyi bitirdim diye övünme!
Sakın hem, düşünmeden söyleme lâf!***

***Me'ârif ehlini bul, onu dinle!
Böylece Hakdan ire sana eltâf!***

***Hakikat denizine varıp dal, ve,
çıkarsa bir cevheri ki, ola şeffâf!***

***Diplomalı din câhiline kanma,
doğru yolu sana gösterdi eslâf!***

ORUC BÂBİ

Orucun farzı üçdür:

1- Niyyet etmek.

2- Niyyeti evvel ve âhır vaktleri arasında yapmak.

3- Nehâr-ı şer'ide, ya'nî imsâk vaktinden, güneşin batmasına kadar olan zemânda orucu bozan şeylerden sakınmaktır. İmsâk vakti, Fecr-i sâdık denilen beyâzlığın, üfk-ı zâhirî hattı üzerinde görüldüğü vaktır. Oruca niyet etmeyip akşama kadar orucu bozan şeylerden sakınan kimse, oruc tutmuş olmaz. O günü yalnız kazâ etmesi lâzım olur.

Kişinin üzerinde oruc farz olmasının şartı yedidir:

1- Müslimân olmak. 2- Bâliğ olmak. Çocuğun orucu sahîh olur. 3- Akıllı olmak. 4- Dâr-ül-harbde olanın orucun farz olduğunu işitmesi. 5- Mukîm olmak. 6- Hayz (âdetli) olmamak. 7- Nifâs üzere (lohusa) olmamak.

Altı şey orucu bozar: Ta'âm yimek, içilecek şeylerden birini içmek, cimâ' etmek, hayz, nifâs, ağız dolusu kusmak. Yalan, gîbet, nemîme, ya'nî müslimânlar arasında söz taşımak, yalan yere yemîn gibi şeyler, orucu bozmazlar. Fekat, sevâbını giderirler.

Ve dahî, yedi kimse, orucu yir:

1- Hasta, 2- Mûsâfir [ertesi gün], 3- Hayz, 4- Nifâs üzere olan hâtun, 5- Hâmile hâtunun kudreti yetmezse, 6- Emzikli olan hâtun, çocuğuna zarar olursa, 7- Pîr-i fânî olmak.

Ve dahî, oruca, hergün için ayrı niyyet lâzımdır. (**Hindiyye**)de diyor ki, (Niyyet kalb ile olur. Sahura kalkmak, niyyet demektir.) Orucda niyyet iki nev'dir: Evvelki nev', Ramezân ayının her günü için ve nâfile ve muayyen nezr için niyyetin evvel vakti, önceki gün güneşin batması ve âhır vakti (**Dahve-i kübrâ**) vaktidir. Dahve-i kübrâ vakti, şer'î gündüz müddetinin, ya'nî oruc tutma zemânının yarısıdır ki, ezânî sâat ile,

$$\text{Fecr} + \frac{24 - \text{Fecr}}{2} \text{veyâ } \text{Fecr} + 12 - \frac{\text{Fecr}}{2} = 12 + \frac{\text{Fecr}}{2} \text{ dir. Ya'nî}$$

Dahve-i kübrâ vakti, ezânî sâat ile, fecr vaktini gösteren adedin yarısıdır. Müsterek sâate göre, şer'î gündüz zemânının ve şemsî gündüz zemânının yarılarının farkı, ya'nî hisse-i fecrin yarısı kadar, zevâlden öncedir. Hisse-i fecr, güneşin tulû' vakti ile fecr, ya'nî imsâk vakti arasındaki zemândır. Dahve vaktine kadar -yimemiş ve içmemiş ise- niyyet eder ve orucu tutar. Dahve vaktinde niyyet câiz değildir. Fecrden evvel niyyet ederken, (Niyyet etdim, yarın oruc tutmağa) denir. Fecrden sonra niyyet ederken, (Niyyet etdim, bugün oruc tutmağa) denir.

İkinci nev', kazâ, keffâret, nezr-i mutlak. Bu üçünün niyyet zemânı birdir. Evvel vakti, bir evvelki gün güneşin batması ve âhır vakti fecr-i sâdık, ya'nî tan yeri ağarmazdan evveldir. Tan yeri ağardıkdan sonra -bu üçüne- niyyet câiz olmaz. Bir senenin Ramezân ayının çeşidli günlerini kazâ ederken, günlerin isimlerini ve yâ sıralarını ta'yîn etmek lâzım olmadığı, İbni Âbidînde, kazâ nemâzî sonunda yazılıdır. Oruc tutanlar üç nev'dir: Câhiller orucu, Âlimler orucu ve Enbiyâ ve Evliyâ orucu. Câhillerin orucu, yimezler ve içmezler ve cimâ' etmezler. Ammâ, başka ma'siyyeti işlerler. Âlimler orucu, bunlar başka ma'siyyeti de işlemezler. Enbi-

yâ ve Evliyâ orucunda, şübheli olan her şeyden kaçarlardı.

Oruc tutanların bayramı, üç nev'dir: Câhillere bayramı, âlimler bayramı, Enbiyâ ve Evliyâ bayramı. Câhillere bayramı, akşam oldukda, iftâr ederler. Ve istediklerini yirler ve içerler ve bizim bayramımız budur derler. Âlimler bayramı, akşam oldukda, iftâr ederler. Eğer, Allahü azîm-üş-şân tuttuğumuz orucdan râzı ol-duysa, bizim bayramımız budur derler. Eğer râzı olmadı ise, bizim hâlimiz nice olur, diye tefekkür ederler. Ammâ Enbiyâ ve Evliyâ bayramı, rû'yetullahdır. Onlar Allahü azîm-üş-şânın rızâsına müş-takdılar.

Ve dahî, cümle mü'minlerin bayramı beş nev'dir:

1. ci odur ki, bir mü'minin sol yanındaki melek, kötü amel ola-rak yazmağa bir şey bulamazsa.

2. ci, sekerât-ül-mevtde, müjdeciler melekleri gelip, merhabâ yâ mü'min! Sen Cennetliksin diyerek müjde ederlerse.

3. cü, kabre vardıkda, kabrini Cennet bağçelerinden bir bağçe bulursa.

4. cü, Kıyâmet gününde, Arş-ür-rahman altında, Enbiyâ ve Ev-liyâ ve ulemâ ve suhâ ile birlikte gölgelenir ise.

5. ci, kıldan ince ve kılıçdan keskin ve gecenin karanlığından dahâ karanlık, bin yıl iniş ve bin yıl yokuş ve bin yıl düz olan sırat köprüsü üzerinde, yedi yerde olan süâle cevâb verir geçerse. Eğer veremezse, her birinde, bin yıl azâb olursa, gerektir. O yedi süâl: Evvelki, îmândan. İkinci, nemâzdan. Üçüncü, orucdan. Dördüncü, hacdan. Beşinci, zekâtıdan. Altıncı, kul hakkından. Yedinci, gusl-den ve istincâdan ve abdestten.

Ve dahî, bir kimse, Ramezân-ı şerîfde, imsâk vaktinden evvel niyyet etmiş olduğu orucunu kasd ile bozsa, hem keffâret, hem de kazâ lâzım gelir. Nâfile ve kazâ oruclarında keffâret yoktur.

Keffâret için bir köle âzâd edilir. Ona gücü yetmezse, Ramezân günlerinden ve oruc tutulması harâm olan beş günden gayri gün-lerde, arasını kesmeksizin altmış gün oruc tutar. Bundan sonra da, bozduğu orucların gün sayısı kadar, ayrıca kaza orucu tutar. [Ramezân Bayramının birinci günü ve Kurban Bayramının dört günü, oruc tutmak harâmdır.] Ona da gücü yetmezse, altmış fakîri bir gün veyâ bir fakîri altmış gün iki kerre doyurur. Yâhud her biri-ne fitra mikdârı mal verir.

Bir gün kazâ orucu için, bir gün oruc tutar.

Beş kimseye, keffâret lâzım gelmez. Evvelki, marîz. İkinci, müsâfir. Üçüncü, emzikli hâatun çocuğuna zarâr verir diye tutma-dıysa. Dördüncü, pîr-i fânî. Beşinci açlıktan veyâ susuzluktan he-

lâk olmak korkusu olan kimse.

Bunlar, özrleri zâil olduktan sonra, ancak gününe, gün olarak kazâ etmek lâzım gelir.

Ve dahî, yevm-i şekde niyyet, birkaç nev'dir: Yevm-i şekde, Ramezâna niyyet etmek yâhud başka vâcibe niyyet eylemek, yâhud Ramezân ise, Ramezân orucu diye, Ramezân değil ise, nâfileye veyâ gayr-ı vâcibe niyyet etmek kerâhet ile câizdir. Diğer bir nev' kerâhetsiz câizdir. O da mutlak oruca niyyet etmek, yâhud Şa'bâna, ya'nî nâfile oruca diye niyyet etmek.

Bir kimse Ramezân ise, niyyet etdim, değil ise, niyyetsizim dese, böyle niyyet ederek oruc tutmak, hiç câiz değildir.

Ve dahî bir kimse, Ramezânda, fecre, ya'nî tan yerinin ağarmasına kadar oruca niyyet etmese ve öğleden önce yise, İmâm-ı a'zama göre keffâret lâzım gelmez. İmâmeyn katında, keffâret lâzım gelir. Çünkü, niyyet edip, oruc tutması mümkün olduğu hâlde yimiştir. Ve eğer, öğleden sonra yise, -ittifakla- keffâret lâzım gelmez.

Ve dahî, bir kimse, iki veyâ üç Ramezândan, birer gün oruc yise, her birinden ötürü, birer keffâret mi eder, yoksa üçü için bir keffâret mi eder? Bu mes'ele ihtilâfıdır. İhtiyât olarak her birinden ötürü, birer keffâret eder. Bir kimsenin Ramezândan borcu olsa, o kimse, borcunu tutmasa ve üzerinden yıl geçse, ba'zı ulemânın beyânına göre, o kimse, günâhkâr olur.

Ve dahî, bir kimse, keffâret tutmakda iken Ramezân-ı şerif veyâ Kurban bayramı gelse, Ramezândan ve bayramdan sonra, tekrâr başdan başlamak üzere tutmak lâzımdır. Evvelkiler sayılmaz.

Ve dahî, bir kimse, sefere niyyet etmeksizin orucunu yise ve ba'dehu sefere niyyet etse ve gitse, hem kazâ, hem keffâret lâzım gelir. Yolculuk, orucu bozmağı mubâh yapmaz. Sefere çıkan kimsenin o gün orucu bozmaması vâcibdir. Gece veyâ gündüz Dahve vaktine kadar niyyet eden müsâfirin o gün orucunu bozması halâl olmaz. Eğer bozarsa, yalnız kazâ eder. Yolculuk, oruca başlamağı mubâh yapar.

Ve dahî, bir kimseye Ramezânda delilik ârız olup oruc tutamasa, sonradan ifâkat bulması hâlinde, tutamadığı günleri kazâ eder. Eğer Ramezânın evvelinden âhırına kadar, hiç ifâkat bulmayıp, deliliği devâmlı olur ise, o Ramezânın orucu, sâkıt olur.

Ve dahî, bir kimse, oruculu olduğunu unutarak orucunu bozsa, orucu fâsid olmaz. Eğer, oruculu olduğunu hâtırlayıp savmı fâsid oldu zannederek yimeğe devâm etse, kazâ lâzım olur. Keffâret lâ-

zım olmaz. Eğer, orucunun bozulmadığını bildiği hâlde, yise, hem kazâ ve hem keffâret lâzım olur.

Ve dahî, oruçlu bir kimse terini yutsa, yâhud bir kimse boyalı ipliği çiğnese ve boyasını yutsa, veyâhud, bir kimsenin tükürüğünü yutsa, veyâhud, kendi tükürüğünü, dışarıya çıkardıktan sonra yutsa yâhud, dışının arasındaki ta'âmı yutsa ve yutduğu şey, nohutdan büyük olsa, yâhud cild altına iğne ile ilâc zerk etse, orucu bozulur ve yalnız kazâ lâzım olur.

Ve dahî, bir kimse, kâğıd parçası veyâ avuç dolusu mikdârı tuz yise, çiğ buğday, pirinc dânesi yutsa, orucu bozulur. Lâkin yalnız kazâ lâzım olur. Çünkü bir avuç dolusu tuzu ne gıdâ olarak ve ne ilâc olarak yimek âdet değildir. Bir avuç toprak gibidir. Ammâ yidiği tuz az mikdârda olsa, keffâret de lâzım olur. **(Eşbâh)**da zikir olunmuştur. Çünkü tuz, az mikdârda ilâc olarak da, gıdâ olarak da kullanılmaktadır.

Ekmek parası kazanmak için çalışırken hasta olacağını bilen işçinin, hasta olmadan önce orucu bozması câiz değildir. Orucu yirse, hem kazâ ve hem keffâret lâzım olur. Keffâretten kurtulmak için, önce kâğıd yutmalıdır. Bir hâmile kadın veyâ süt veren kadın bunalsa da yise, yalnız kazâ lâzım olur. Özü yok iken, Ramezân günü âşikâre yiyen, içen, mürted olur. (Feyziyye).

Ve dahî, bir kimse, susam dânesini yalnız çiğnese, orucu fâsid olmaz. Ammâ, yutmuş olsa, çiğnemiş olsun olmasın herhâlde, savmı fâsid olur. Ve kazâsı lâzım olur.

Ve dahî oruc, onbeş nev'dir: Üçü farz, üçü vâcib, beşi harâm, dördü sünnet. Farz olan orucur, ramezân ve kazâ ve keffâret olanlardır.

Vâcib olan orucur, nezr-i muayyen, nezr-i mutlak, başlanılmış olan nâfile oruca gurûba kadar devâm etmek.

Harâm olan orucur, ramezân bayramının ilk günü ve kurban bayramının dört günü olup, bu beş günde oruc tutmak harâmdır.

Sünnet olan orucur, her ayın eyyâm-ı beyzi, savm-ı Dâvûd, pazartesi ve perşembe günleri, aşûre günü, arefe günü ve emsâli mu bârek günlerde tutulanlardır. Arabî ayların 13, 14 ve 15.ci günlerine **(Eyyâm-ı beyz)** denir. Senede birer gün oruc, ertesi günleri iftâr etmeğe **(Savm-ı Dâvûd)** denir.

Ve dahî, oruc tutmanın onbir fâidesi vardır:

- 1- Cehenneme kalkan olur.
- 2- Sâir ibâdetlerin kabûlüne sebep olur.

- 3- Bedenin zikri olur.
- 4- Kibri kırar.
- 5- Ucbü kırar.
- 6- Huşû'u ziyâde eder.
- 7- Sevâbı mîzânda olur.
- 8- Allahü teâlâ o kulundan râzı olur.
- 9- İmân ile vefât ederse, Cennete erken girmeğe sebep olur.
- 10- Kalbi nûrlanır.
- 11- Aklı nûrlanır.

Şa'bânın yirmidokuzuncu günü, güneş gurûb edince, garb tarafındaki zâhirî üfuk hattı üzerinde, Ramezân hilâlini aramak vâcibdir. Âdil olan, ya'nî büyük günâh işlemiyen, ehl-i sünnet bir müslimân, hilâli kapalı havada görünce, hâkime, vâlfîye haber verir. Kabûl ederse, her yerde Ramezân başlar. Hâkim, vâlî olmayan yerde, bir müslimân hilâli görünce, o yerde Ramezân başlar. Bid'at ehlinin, fâsıkın sözü kabûl edilmez. Açık havâda çok kimsenin haber vermesi lâzımdır. Hilâl görülmezse, Şa'bân ayı otuz gün kabûl edilip, ertesi gün Ramezân olur. Takvîm ile, astronomik hesâblarla Ramezân başlamaz. **(Bahr)** ve **(Hindiyye)**de ve **(Kâdîhân)** da diyor ki, (Dâr-ül-harbdeki esîr, Ramezân başını bilmeden takvîme bakarak, bir ay oruc tutsa, Ramezândan bir gün evvel veyâ Ramezânın ikinci günü yâhud tam Ramezân başında oruca başlamış olabilir. Birinci hâlde, Ramezândan birgün evvel tutmuş ve Ramezânın son günü bayram yapmışdır. İkinci hâlde, Ramezânın birinci günü tutmamış, son günü de bayramda tutmuşdur. Her iki hâlde de, Ramezânın yirmisekiz gününde oruc tutmuş olup bayramdan sonra, iki gün kazâ tutması lâzım olur. Üçüncü hâlde, oruc tutduğu bir ayın ilk ve son günlerinin Ramezâna tesâdüf etdiği şübhelidir. Ramezân olduğu şübheli günlerdeki oruc sahîh olmadığı için, yine iki gün kazâ eder.) Bundan anlaşılıyor ki, Ramezâna, gökde hilâli görmekle değil de, önceden hâzırlanmış takvîmlere göre başlıyanların, bayramdan sonra iki gün kazâ niyeti ile oruc tutmaları lâzımdır. Ramezân-ı şerîfin başladığı günün hesâb edilmesi **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında uzun yazılıdır.

[İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Kapalı havalarda, ezân okunsa bile, güneşin batdığına kanâat getirmediğe, iftâr etmemelidir. İştibâk-ün-nücûmdan evvel, ya'nî yıldızların çoğu görününceye kadar iftâr edince, müstehab olan ta'cîl yapılmış olur. Bir yerde, güneşin gurûbunu görerek, iftâr edilince, yüksekde, meselâ minârede olan güneşin gurûbunu anlamadık-

ca, iftâr etmez. Sabâh nemâzı ve sahûr da böyledir.) Astronomi ki-tâblarında **(Temkin)** cedvellerinde de, temkin zemânının mikdârı, yüksekliğe göre değişmektedir. Bütün nemâz vaktleri hesâb edilirken, bir yerdeki en yüksek tepeye göre olan tek bir temkin kullanılmaktadır. Temkin zemânı hesâba katılmadan hâzırlanan takvîmlerde, gurûb zemânı birkaç dakika evvel yazılıdır. Gurûb vaktinde güneş batmamış görülmektedir. Temkinsiz takvîme göre iftâr edenlerin oruçları fâsid olmaktadır.]

KURBANIN ŞARTI ÜÇDÜR:

- 1- Müslimân ola ve âkıl ve bâlig ola.
- 2- Mukîm ola.
- 3- Kurban nisâbı mikdârı ganî ola.

Rüknü, koyun ve keçi, deve ve sığır olmak üzere, bir deve ve-yâ bir sığır, yedi kurban yerine geçer ki, bir sığırı yedi kişinin kurban etmesi câizdir. Bir başka kimse, ben de dâhil olayım dese, sekizinin kurbanı da fâsid olur. Kurban nisâbı, fitra nisâbının aynıdır.

[İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” buyuruyor ki, herhangi birinin hissesi yedide birden az olursa, hiçbirinin kurbanı câiz olmaz. Bunun için, yediden az kimsenin ortak olması câiz olur. Satın alırken ortak olmak sahîhdir. Satın alındıktan sonra ortak olmak da sahîh ise de, satın alınmadan önce, ortak olmak dahâ iyidir. Bir kimse, birinin sığırına, yedide birden yedide altısına kadar ortak olabilir. Etini bu nisbetde taksîm ederler. Ortaklardan biri ölürse, vârisleri, onun için ve kendileriniz için kesin derse, sahîh olur. Çünkü, meyyit için kurban kesmek Kurbetdir. Böyle demezlerse, şerîklerden ölününki Kurbet olmaz ve hiçbirisi sahîh olmaz. Şerîklerden birisi kâfir ise veyâ eti için ortak olmuş ise, hiçbirinin kurbanı câiz olmaz. Çünkü, şerîklerden herbirinin Kurbet olarak niyyet etmesi şarttır. Kâfirin niyyeti bâtıldır. Yimek için niyyet etmek ise, Kurbet değildir. Bunun gibi, şerîklerden biri, bu senenin kurbanına, diğerleri geçmiş senenin kurbanına niyyet etseler, diğerlerinin niyyetleri bâtil olup, etleri tetavvu’ [Sadaka] olur. Etlerini fakîrlere sadaka vermeleri lâzım olur. Birinin niyyeti sahîh olur ise de, bu da etinden yiyemez. Çünkü, sadaka verilmesi hükümü, etin hepsine sirâyet etmiştir. Niyyet edilen kurbetin, vâcib olan kurbet olması şart değildir. Sünnet ve nâfile kurbet de olabilir. Çeşidli cins vâcibler de olabilir. Çocuk veyâ büyük kimse için Akîka olması da câizdir. Çünkü, Akîka, çocuk ni’metine karşı yapılan şükür olup Kurbetdir. Nikâh yemeği de, şükür et-

mek olup, sünnet olan kurbettir. Şerîklerin hepsinin bayram kurbanı niyyetinde olmaları efdaldır. Akîka kesmek, hanefî mezhebinde sünnet değildir. Müstehab veyâ mubâhdır. Müstehablar, Kurbetdirler. Mubâh da, şükr niyyeti ile yapılınca Kurbet olur. Çok âdetler vardır ki, niyyet edince ibâdet olur. Mubâhlar da, niyyet edince, tâ'at olur. Akîka kesmek hakkında arabî (**Ukûd-üd-dürriyye**) ve (**Dürr-ül-muhtâr**) kitâblarında geniş bilgi vardır.]

HACCIN RÜKNÜ ÜÇDÜR:

- 1- İhrâma girerken hacca niyyet etmek.
- 2- Arafâtda vakfeye durmak.
- 3- Ziyâret tavâfı etmek.

Arafâtda vakfeye durmanın evvelki vakti, Zilhiccenin dokuzuncu günü zevâl vaktinden, ertesi günü, sabâh oluncıya dekdir. [Bir gün önce veyâ bir gün sonra Arafâtda vakfeye durunca, hac bâtil olur. Vehhâbîler, hilâli görmedikleri hâlde, bir gün önce bayram yapıyorlar. Vaktinde vakfeye durmıyanların hacları sahîh olmuyor.]

Tavâf yedi nev'dir:

Evvelki, ziyâret tavâfı.

İkincisi, ümre tavâfı, (bu ikisi farzdır).

Üçüncüsü, sünnet olan tavâf-ı kudümdür.

Dördüncüsü, vedâ tavâfı.

Beşincisi, vâcib olan, nezr tavâfıdır.

Altıncısı, tavâf-ı nâfile.

Yedincisi, müstehab olan tetavvu' tavâfıdır.

Hac için, ihrâma niyyet etmek farzdır. İhrâm bezi tutunmak, sünnetdir. Dikilmiş esvâbdan ârf bulunmak vâcibdir.

Ve dahî, haccın farz olmasının şartı sekizdir:

- 1- Müslimân ola.
- 2- Bâliğ ola.
- 3- Akllı ola.
- 4- Sıhhatli ola.
- 5- Köle olmaya.
- 6- Mevcûd malı, aslî ihtiyâclarından fazla ola.
- 7- Hac vakti gelmiş olmak. Hac vakti, arefe ve dört bayram günüdür. Yol müddeti de hesâba katılır.
- 8- Sefer müddeti uzakda olan kadının yanında zevci veyâ nikâhı ebedî câiz olmıyan mahremi buluna. [Bu sekiz şarta mâlik olan kimsenin, ömründe bir def'a hacca gitmesi farz olur. Birden

fazla giderse, sonraki senelerde gitdikleri, nâfile hac olur. **(Nâfile ibâdet)** demek, farz veyâ sünnet olmayıp da, kendi arzûsu ile yapılan ibâdet demektir. Nâfile ibâdetin sevâbı, farz ibâdetin sevâbı yanında, bir deryâ yanındaki bir damla su kadar azdır. İslâm âlimleri, Mekkeye uzak memleketlerde olanların tekrâr hacca gitmelerine izin vermemişlerdir. Abdüllah Dehlevî “kuddise sirruh” altmışüçüncü mektûbda buyuruyor ki, (Hac yolunda, ekseriyâ, ibâdetler tâm yapılamaz. Bunun için, imâm-ı Rabbânî “rahmetullahi aleyh”, 123 ve 124. cü mektûblarında, ümreye ve nâfile hacca gitmekden râzı olmadığını bildirdi.) Bir farzın yapılmasına, kadınların örtünmelerine mâni’ olan nâfile hac, harâm olur. Böyle nâfile hacca gitmek, sevâb değil, günâh olur. Ümreye gitmek de böyledir.

Zekâtı, nisâba mâlik olduktan bir hicrî sene sonra, vermek farz olur. Zekât vermek farz olduğu bu zemân, herkes için başkadır. Bu zemân hac zemânından evvel ise, mâlın, paranın hepsi için zekât verilip, geri kalan para ile hacca gidilir. Zekât vermek zemânı, hac zemânına rastlarsa, önce hacca gidilir. Hacdən sonra, elde kalan paranın zekâtı verilir.]

ELLİDÖRT FARZ

Bir çocuk bâliğ olduğu zemân ve bir kâfir **(Kelime-i tevhîd)** söyleyince, ya’nî, **(Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)** deyinince ve bunun ma’nâsını bilip inanınca **(Müslimân)** olur. Kâfirin günâhlarının hepsi hemen afv olur. Fekat, bunların her müslimân gibi, imkân bulunca, imânın altı şartını, ya’nî Âmentü’yü ezberlemeleri ve ma’nâsını öğrenerek bunlara inanmaları ve (İslâmiyyetin hepsini, ya’nî Muhammed aleyhisselâmın söylediği emrlerin ve yasakların hepsini Allahü teâlânın bildirmiş olduğuna inandım) demeleri lâzımdır. Dahâ sonra imkân buldukça, bütün huylardan ve karşılaştığı işlerden farz olanları, ya’nî emr olunanları ve harâm olanları, ya’nî yasak edilmiş olanları öğrenmesi de farzdır. Bunları öğrenmenin ve herhangi bir farzı yapmanın ve herhangi bir harâmdan sakınmanın farz olduğunu inkâr ederse, ya’nî inanmazsa, ehemmiyyet vermezse, imânı gider. **(Mürted)** olur. Ya’nî bu öğrendiklerinden birini, meselâ kadınların örtünmelerini beğenmezse mürted olur. Mürted, irtidâdına sebep olan şeyden tevbe etmedikçe, **(Lâ ilâhe illallah)** demekle ve islâmiyyetin ba’zı emrlerini yapmakla, meselâ nemâz kılmakla, oruc tutmakla, hacca gitmekle, hayrât ve hasenât yapmakla müslimân olmaz. Bu iyiliklerinin âhıretde hiç fâidesini görmez. İnkârından, ya’nî inanmadığı şeyden tevbe etmesi, pişmân olması lâzımdır.

İslâm âlimleri, her müslimânın öğrenmesi, inanması ve tâbî' olması lâzım olan farzlardan elli dört adedini seçmişlerdir.

Ellidört farz şunlardır:

- 1- Allahü teâlâyı bir bilip, Onu hiç unutmamak.
- 2- Halâlden yemek ve içmek.
- 3- Abdest almak.
- 4- Her gün vakti gelince, beş vakt nemâz kılmak.
- 5- Nemâz kılacağı zemân hayzdan ve cünüblükten gusl etmek.
- 6- Kişinin rızıkna, Allahü teâlânın kefil olduğunu hak bilmek, inanmak.
- 7- Halâlden pâk libâs giymek.
- 8- Hakka tevekkül ederek çalışmak.
- 9- Kanâat etmek.
- 10- Ni'metlerin mukâbilinde, Rabb-i teâlâyâ şükr etmek. Ya'nî onları emr olunan yerlerde kullanmak.
- 11- Cenâb-ı Bârî'den gelen kazâyâ râzı olmak.
- 12- Belâlara sabr etmek. Ya'nî isyân etmemek.
- 13- Günâhlardan tevbe etmek. [Her gün istigfâr okumak.]
- 14- İhlâs üzere ibâdet etmek.
- 15- İnsan ve cin şeytânlarını düşman bilmek.
- 16- Kur'ân-ı azîm-üş-şânı huccet, sened tutmak. Onun hükmüne râzı olmak.
- 17- Ölümü hak bilmek ve ölüme hâzırlanmak.
- 18- Allahü azîm-üş-şânın sevdiğini sevip, sevmediğinden kaçmak. [Buna Hubb-i fillah ve buğd-ı fillah denir.]
- 19- Babaya ve anaya iyilik etmek.
- 20- Ma'rûfu emr ve münkeri nehy etmek.
- 21- Mahrem olan akrabâyı ziyâret etmek.
- 22- Emânete hyânet etmemek.
- 23- Dâimâ, Allahü teâlâdan havf edip, [korkarak], harâm işlemekten sakınmak.
- 24- Allahü azîm-üş-şâna ve Resûlüne itâ'at etmek. Ya'nî farzları yapıp, harâmlardan sakınmak.
- 25- Günâhdan kaçıp, ibâdet ile meşgûl olmak.
- 26- Ülül-emre, kanûnlara karşı gelmemek.
- 27- Âleme ibret nazarı ile bakmak.
- 28- Allahü teâlânın varlığını, ya'nî sıfatlarını, mahlûklarını te-fekkür etmek.

- 29- Dilini harâm, fuhş olan sözlerden korumak.
  - 30- Kalbini mâ-sivâdan [dünyâ sevgisinden] pâk etmek.
  - 31- Hiç bir kimseyi, maskaralığa almamak.
  - 32- Harâma bakmamak.
  - 33- Her hâlde sözüne sâdık olmak.
  - 34- Kulağını fuhş ve çalgı gibi münkerât dinlemekten korumak.
  - 35- Farzları ve harâmları öğrenmek.
  - 36- Tartı, ölçü âletlerini, hak üzere kullanmak.
  - 37- Allahü azîm-üş-şânın azâbından emîn olmayıp dâimâ korkmak.
  - 38- Müslimân fakîrlere zekât vermek ve yardım etmek.
  - 39- Allahü azîm-üş-şânın rahmetinden, ümmîdini kesmemek.
  - 40- Nefsinin hevâsına, ya'nî harâm olan isteklerine tâbî' olmamak.
  - 41- Aç olanı Allah rızası için doyurmak.
  - 42- Kifâyet mikdârı rızık [ya'nî yiyecek, giyecek ve mesken] kazanmak için çalışmak.
  - 43- Malının zekâtını, tarladaki mahsûlünün uşrunu vermek.
  - 44- Âdetli ve lohusa hâlinde bulunan ehline yakın olmamak.
  - 45- Kalbini günâhlardan pâk etmek.
  - 46- Kibrli olmakdan sakınmak.
  - 47- Bâliğ olmamış yetîmin malını hıfz etmek.
  - 48- Genç oğlanlara yakın olmamak.
  - 49- Beş vakt nemâzı vaktinde kılıp, kazâyâ bırakmamak.
  - 50- Zulmle, kimsenin malını almamak.
- [Boşadığı kadına mehr parasını ödemek de kul hakkıdır. Ödemezse, dünyâda cezâsı ve âhîretde azâbı çok şiddetlidir. Kul haklarından en mühimmi ve azâbı en çok olanı, akrabâsına ve emri altında olanlara emr-i ma'rûf yapmamaktır. Bunlara din bilgisi öğretmeği terk etmektir. Onların ve bütün müslimânların dinlerini öğrenmelerine ve ibâdetlerini yapmalarına, işkence ederek veyâ aldatarak mâni' olanın kâfir olduğu, islâm düşmanı olduğu anlaşılır. Bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin, sözleri ile, yazıları ile, Ehl-i sünnet i'tikâdını değışdirmeleri, dîni, îmânı bozmaları da böyledir.]
- 51- Allahü azîm-üş-şâna şirk koşmamak.

52- Zinâdan kaçınmak.

53- Şerâbı ve alkollü içkileri içmemek.

54- Yalan yere yemîn etmemek.

[Şerâb, ispirto ve alkollü içkilerin hepsi kaba necâsetdir. Su ile toprak karıştırıldığı zemân, bu ikisinden biri temiz ise, meydâna gelen çamurun temiz olacağı ve bu kavlin sahîh olduğu ve fetvânın da böyle olduğu, **(Bahr)** kitâbında ve **(İbni Âbidîn)**de yazılıdır. Bu fetvânın za'îf olduğunu bildiren âlimler de varsa da, harac olduğu zemân, za'îf kavî ile amel olunacağı, **(İbni Âbidîn)**de ve **(Hadî-ka)**da yazılıdır. Buna göre, bir ihtiyâcı karşılamak için hâzırlanan kolonya, vernik ve ispirtolu ilâcların ve boyaların, alkol ile karıştırılan maddeleri temiz ise, karışımların da temiz olacakları anlaşılmaktadır. Şâfi'î mezhebinde de böyle olduğu **(Ma'füvât)** şerhinde yazılıdır. Temizlemelerinde harac olunca, nemâza mâni' olmazlar. Harac olduğu için temiz kabûl edilen böyle sıvıların, zarûret olmadıkça, içilmeleri câiz değildir. Alkollü içkiler, hiçbir zemân temiz olmaz. Çünkü, bu içkilerdeki alkol, diğer maddelerle, ihtiyâc için, fâideli olmak için değil, keyf için karışmıştır. Bulaştıkları herşey de necs olur. Zarûretsiz içilmeleri dâimâ harâmıdır.]

GÜNÂH-I KEBÂİR HAKKINDA

Ve dahî, günâh-ı kebâirin, ya'nî büyük günâhların nev'i pek çoktur. Bu mahalde, yetmişikisi beyân olunmuştur:

- 1- Haksız yere adam öldürmek.
- 2- Zinâ etmek.
- 3- Livâta etmek, her dinde harâmıdır.
- 4- Şerâb ve her dürlü alkollü içkileri içmek.
- 5- Hırsızlık etmek.
- 6- Keyf için, uyuşturucu madde yimek, içmek.
- 7- Başkasının malını cebren almak. Ya'nî gasb etmek.
- 8- Yalan yere şehâdet etmek.
- 9- Ramezân orucunu, özsüz, müslimânların önünde yimek.
- 10- Ribâ, ya'nî fâiz ile mal, para almak, vermek.
- 11- Çok yemîn etmek.
- 12- Vâlideynine âsî olmak, karşı gelmek.
- 13- Mahrem ve sâlih akrabâyâ sıla-i rahmi terk etmek.
- 14- Muhârebede, harbi terk edip düşmandan kaçmak.
- 15- Rızâsı olmadan yetîmin malını yimek. **[(Se'âdet-i Ebediyye)**nin 1029.cu sahîfesinde diyor ki (Yetîmin vasîsinin, bu-

nun malından yimesi ve kullanması câizdir. Başkasına yidirmesi ve fitrasını vermesi ve kurbanını kesdirmesi câiz değildir.))]

16- Terâzîsini ve ölçeğini, hak üzere kullanmamak.

17- Nemâzı vaktinden önce ve sonra kılmak.

18- Mü'min kardeşinin gönlünü kırmak.

19- Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" söylemediği sözü söylemek ve ona isnâd eylemek.

20- Rüşvet almak.

21- Hak şehâdetden kaçınmak.

22- Malının zekâtını ve uşrunu vermemek.

23- Gücü yeten kimse, münkeri, günâh işliyenı görünce, men' etmemek.

24- Canlı hayvânı ateşde yakmak.

25- Kur'ân-ı azîm-üş-şânı öğrendikten sonra, okumasını unutmak.

26- Allahü azîm-üş-şânın rahmetinden ümmîdini kesmek.

27- Müslimân olsun, kâfir olsun, insanlara hıyânet etmek.

28- Hınzır (domuz) eti yimek harâmıdır.

29- Resûlullahın Eshâbından "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in" her hangi birisini sevmemek ve söğmek.

30- Karnı doyduktan sonra yimeğe devâm etmek harâmıdır.

31- Avretler, erinin döşeginden kaçmak.

32- Avretler, erinden iznsiz ziyârete gitmek.

33- Bir nâmûslu kadına, fâhişe demek.

34- Nemîme, ya'nî müslimânlar arasında söz taşımak.

35- Avret mahallini başkasına göstermek. [Erkeğin göbekte diz arası, kadının saç, kolu, bacağı avretlerdir.] Başkasının avret yerine bakmak.

36- Ölmüş hayvân eti (leş) yimek ve başkasına yidirmek. Dînîmizin bildirdiğine uymıyarak öldürülen hayvânlar da leş olur.

37- Emânete hıyânet etmek.

38- Müslimânı gîbet etmek.

39- Hased etmek.

40- Allahü azîm-üş-şâna şirk [ortak] koşmak.

41- Yalan söylemek.

42- Kibrilik, kendini üstün görmek.

43- Ölüm hastasının vârisden mal kaçırmak.

44- Bahîl, çok hasîs olmak.

45- Dünyâyâ [harâmlara] muhabbet etmek.

- 46- Allahü teâlânın azâbından korkmamak.
- 47- Harâm olanı, harâm i'tikâd etmemek.
- 48- Halâl olanı, halâl i'tikâd etmemek.
- 49- Falcıların falına, gaybdan haber vermesine inanmak.
- 50- Dîninden dönmek, mürted olmak.
- 51- Özsüz, başkasının kadınına, kızına bakmak.
- 52- Avretler, er libâsı giymek.
- 53- Erler, avret libâsı giymek.
- 54- Harem-i Kâ'bede günâh işlemek.
- 55- Vakti gelmeden ezân okumak ve nemâz kılmak.
- 56- Devlet adamlarının emrlerine, kanûnlara âsî olmak, karşı gelmek.
- 57- Ehlinin mahrem yerlerini, anasının mahrem yerine benzetmek.
- 58- Ehlinin anasına sövmek.
- 59- Birbirine silâh ile nişan almak.
- 60- Köpeğin artığını yimek, içmek.
- 61- Etdiği iyiliği başa kakmak.
- 62- Erkeklerin harîr [ipek] giymesi.
- 63- Câhillik üzerinde ısrâr etmek. [Ehl-i sünnet i'tikâdını, farzları, harâmları ve lüzûmlu olan her bilgiyi öğrenmemek.]
- 64- Allahü teâlâdan ve islâmiyyetin bildirdiği isimlerden başka şey söyleyerek yemîn etmek.
- 65- İlmden kaçmak.
- 66- Câhilliğin musîbet olduğunu anlamamak.
- 67- Küçük günâhı, tekrâr işlemekte ısrâr etmek.
- 68- Zarûrî olmayarak, kâhkaha ile çok gülmek.
- 69- Bir nemâz vaktini kaçırarak zemân kadar cünüb gezmek.
- 70- Âdetli ve lohusa hâlinde, avretine yakın olmak.
- 71- Tegannî eylemek. Ahlâksız şarkıları söylemek. Müzik, çalgı âletleri kullanmak.

Hindistânın büyük âlimlerinden mirzâ Mazher-i Cân-ı Cânân “rahime-hullahü teâlâ”, (**Kelimât-i tayyibât**) kitabında, fârisî olarak diyor ki, (Her çalgıyı çalmak ve dinlemek, sözbirliği ile harâmdır. Yalnız, ney çalmak için mekrûh ve düşünlerde def, [davul] çalmak için mubâh denildi. [Kur'ân-ı kerîmi ve ezânı tegannî ile okurken, ma'nâ değişir veya harf tekerrür ederse, harâm olur. (**El-fıkhu alel mezâhib**)de diyor ki, (Tegannî ile ezân okumak harâmdır. Bunu dinlemek câiz değildir.) Mevzûn sözü mev-

zûn ses ile okumağa ve dinlemeğe (**Tegannî**) veyâ (**Simâ'**) denir.

Tegannî, güzel, hoşâ gidecek sesle okumaktır. Kur'ân-ı kerîmi, ezânı, mevlidi, ilâhîleri tegannî ile okumak iki dürlü olur:

1- Sünnet olan, sevâb olan tegannî. Tecvîd ilmine uygun okumaktır. Böyle tegannî, kalblere, rûhlara kuvvet vermektedir.

2- Memnû' olan, harâm olan tegannî, mûsikî perdelerine, notalarına uyarak, elhân ile okumaktır. Böyle tegannî, harfleri, kelimeleri bozuyor. Ma'nâyı değişdiriyor. Böyle okuyanların nagmeleri, nefis-i emmâreye hoş, tatlı geliyor. Nefslerine maglûb kimseleri ağlatıyor, zıplatıyor. Ma'nâlardan haberleri olmuyor. Kalbleri, rûhları, gafletten, hastalıktan kurtulamıyor.

(**Tergîb-üs-salât**) 162.ci sahîfede ve (**Berîka**) C.2 S.1342 ve (**Hadîka**) C.2 S.589 da diyor ki, (Lehv, eğlence için, cers ya'nî cingirak takılı hayvâna binmemelidir, mekrûhdur. Çünkü cers, şeytânın mizmârıdır, çalgısıdır. Cers bulunan kervâna rahmet melekleri gelmez.) Bir maslahat, menfe'at için binmek, câizdir.

Dîne ve ahlâka uymıyan şî'rleri okumağa, uygun olanlarını da, çalgılı, içkili, kadın erkek karışık fîsk yerlerinde okumağa veyâ başka yerde okunmuş olanı, böyle yerlerde, radyodan, teypden dinlemeğe ve kadınların, oğlanların okumalarına sözbirliği ile harâm denildi.] Uygun şî'rleri, uygun yerlerde okumak câiz olur. Kalbe rikkat getirince, Allahü teâlânın merhametine de sebep olur. Ba'zı âlimler, mubâh olan simâ'a da rağbet etmemişlerdir. Bunlar, tabî'atlerine hoş gelmediği, zevk almadıkları için simâ'ı arzû etmemişler ise de, mubâh olan simâ'ı arzû edenleri de red ve inkâr etmemişlerdir.) Kur'ân-ı kerîmi, mevlidi, ilâhîleri, salevât-ı şerîfleri fîsk meclislerinde hurmet ile okumak harâm olur. Eğlence, keyf için okumak küfr olur. (**Dürrül-meârif**) 6.cı sahîfede diyor ki, (Çalgı, kadın ve oğlan sesi gınâdır. Harâmıdır. Böyle olmıyan seslerle fâideli şî'rler okumak, simâ'dır, mubâhdır.)

72- İntihâr etmek, ya'nî kendini öldürmek, başkalarını öldürmekden dahâ büyük günâhdır. Kabrde Cehennem azâbı çeker. Hemen ölmeyip tevbe ederse, bütün günâhları afv olur. Kabr azâbı çekmez. [Terk edilmiş nemâzların tevbelerinin sahîh olması için, bunları kazâ etmek lâzımdır. Kazâlara başlıyan, ölünciye kadar, kazâ kılmağa niyyet etmiş demektir. Bu niyyetine karşılık olarak, bütün kazâ borçları afv olmaktadır. Bunun gibi, îmâna gelen bir kâfir ve bid'at inanışında olan bir sapık da, küfrüne ve bozuk inanışlarına tevbe edince, küfr ve bid'at inanışlarına ve bu zemândaki bozuk işlerini yapmamağa niyyet etmiş demektir. Bu niyyetine karşılık olarak, bunların hepsi afv olur.]

AVRET MAHALLİ VE KADINLARIN ÖRTÜNMELERİ

(Eşi'at-ül-leme'ât) kitâbında, Nikâh kısmı başında diyor ki:

1 - Ebû Hüreyre “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanına biri geldi. (Ensârdan bir kız ile evlenmek istiyorum) dedi. **(Kızı [bir kerre] gör! Çünkü, Ensâr kabîlesinin gözlerinde birşey vardır)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, **(Müslim)** kitâbında yazılıdır. Evlenilecek kızı önceden bir kerre görmek sünnettir.

2 - Abdüllah ibni Mes'ûd “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Kadınlar görüş-dükleri kadınların güzelliklerini, iyiliklerini, zevcelerine anlatmasınlar. Zevceleri, o kadınları görmüş gibi olurlar.)** Bu hadîs-i şerîf, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır.

3 - Ebû Sa'îd-i Hudrî “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Erkek erkeğin ve kadın kadının avret yerlerine bakmasın!)** Görülüyor ki, erkeklerin kadınlara ve kadınların erkeklerin avret yerlerine bakmaları harâm olduğu gibi, erkeklerin erkeğin avret yerine ve kadınların kadının avret yerine bakmaları da harâmdır. Erkeğin erkek için ve kadın için avret mahalli, diz ile göbek arasındır. Kadının kadın için avret mahalli de böyledir. Kadının yabancı erkek için avret mahalli ise, ellerinden ve yüzünden başka bütün bedenidir. Bunun için, kadınlara avret denir. Müslimân olsun, kâfir olsun, yabancı kadının yüzlerine şehvet ile bakmak, avret yerine ise, şehvetsiz de bakmak harâmdır.

4 - Câbir bin Abdüllah “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yabancı kadının evinde gecelemeiniz!)**

5 - Akabe bin Âmir “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yabancı kadın ile bir odada yalnız kalmayınız! Kadın, zevcinin birâderi veyâ bunun oğlu ile yalnız kalırsa, ölüme kadar sürüklenir.)** Ya'nî fitnelere sebep olur. Bundan pek çok sakınmalıdır. Bu hadîs-i şerîf, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır.

6 - Abdüllah ibni Mes'ûd “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Kadının bedeni avretidir.)** Ya'nî örtülmesi lâzımdır. **(Kadın sokağa çıkınca şeytân hep ona bakar.)** (Ya'nî, erkekleri aldatmak, onları günâha sokmak için onu tuzak yapar.)

7 - Büreyde “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazret-i Alîye dedi ki, **(Yâ Alî! Bir kadını görürsen, yüzünü ondan ayır. Ona tekrâr bakma! Ansızın görmek, günâh olmaz ise de, tekrâr bakmak günâh olur.)** Ebû Dâvûd ve Dârimî bildirdiler.

8 - Alî “radiyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yâ Alî! Uyluğunu açma ve ölü veya diri, hiç kimsenin uyluk yerine bakma!).** Bu hadîs-i şerîfi, Ebû Dâvûd ve İbni Mâce haber verdiler. Bundan anlaşılıyor ki, ölünün avret yerine bakmak, dirininkine bakmak gibidir. [Sporcuların ve denizde yüzenlerin avret yerine bakmaktan çok sakınmalıdır.]

9 - Abdüllah ibni Ömer “radiyallahü anhümâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Avret yerini-zî açmayınız! [Ya’nî, yalnız iken de açmayınız.] Çünkü, yanınızdan hiç ayrılmayan kimseler vardır. Onlardan utanınız ve onlara saygılı olunuz!)** Bunlar, Hafaza denilen meleklerdir ki, insanı cinnin zararından korurlar ve insandan yalnız halâda ve cimâ’da ayrılırlar.

10 - Ümm-i Seleme “radiyallahü anhâ” diyor ki, Meymûne “radiyallahü anhâ” ile birlikte Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanında idik. İbn-i Ümm-i Mektûm “radiyallahü anh” izn isteyip içeri girdi. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” bunu görünce bize, **(Perde arkasına çekiliniz!)** buyurdu. (O a’mâ değil midir? Bizi görmez) dedim. **(Siz de mi körsünüz? Onu görmez misiniz?)** buyurdu. Ya’nî, o kör ise de, siz kör değilsiniz ya, buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ve Tirmüzî ve Ebû Dâvûd “rahime-hümullahü teâlâ” bildirdiler. Bu hadîs-i şerîfe göre, erkeğin yabancı kadına bakması harâm olduğu gibi, kadının da yabancı erkeğe bakması câiz değildir. Mezheb imâmlarımız “rahime-hümullahü teâlâ”, diğer hadîs-i şerîfleri de düşünerek, kadının yabancı erkeklerin başlarına, saçlarına bakmaması gücdür. Yapması güç olan emrlere **(Azîmet)** olur. Erkeğin kadın için avret yeri, diz ile göbek arasıdır. Buraya bakmamak kolaydır. Kolay olan emrlere **(Ruhsat)**dır, dediler.

[Görülüyor ki, Ezvâc-ı tâhirât “radiyallahü teâlâ anhünne” ve Eshâb-ı kirâm “radiyallahü anhüm” azîmet ile amel ederler, ruhsatlardan da sakınırlardı. İslâmiyeti içinden yıkmaya çalışan ingilizlerin ve **(Zındık)**ların, (Peygamber zemânında kadınlar örtünmezlerdi. Şimdi gördüğümüz kadınların umacı gibi örtünmeleri, o zemân yokdu. Hazret-i Âişe başı açık gezerdi. Şimdiki örtünmeği sonradan yobazlar, fıkıhcılar uydurdu) gibi sözleri çirkin iftirâdır. Evet, önceleri, örtünmek emr edilmemişti. Fekat, hicretin üçüncü ve beşinci senelerinde kadınların örtünmeleri emr

olundu. Baban-zâde Ahmed Na'im beg, hicâb âyetlerinin üç def'ada nâzil olduğunu **(Tecrîd-i sarîh tercemesi)** 118. ci sahîfesin- de yazmaktadır.]

11 - Tâbi'nin büyüklerinden Behz bin Hakim, babasından ve dedesinden haber veriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Avret yerlerini ört! Zevcenden ve câriyenden başka- sına gösterme! Yalnız iken de, Allahü teâlâdan hayâ ediniz!)** Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî, Ebû Dâvûd ve İbni Mâce "rahime-hümulla- hü teâlâ" bildirdiler. Câriyeye **(Mülk-i yemîn)** denir ki, sağ elin mülkü demektir. Çünkü satın alırken, sağ el ile mu'âyene edilir ve sağ el ile parası ödenir.

12 - Ömer-ül-Fârûk "radiyallahü anh" haber veriyor. Resûlul- lah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir erkek, yabancı bir kadın ile halvet ederse, üçüncüleri şeytân olur.)** Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî bildirdi. [Yabancı bir veyâ çok kadınla **(Halvet)** etmek, ya'nî kapalı bir yerde yalnız kalmak harâmıdır. İbni Âbidîn imâmlığı anlatırken diyor ki, (Başka bir erkek dahâ varsa veyâ zî- rahm mahremi bir kadın da varsa halvet olmaz.)]

13- Câbir bin Abdûllah "radiyallahü anh" haber veriyor. Resû- lullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Zevci uzakda olan kadınların yanlarına gitmeyiniz! Çünkü şeytân, kan gibi damarları- nızda dolaşır.)** Sizin de dolaşır mı dediklerinde, **(Benim de dolaşır. Fekat Allahü teâlâ, ona karşı, bana yardım etdi. Onu müslimân yaptı. Bana teslim oldu)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî "rahi- me-hullahü teâlâ" bildirdi.

14 -Ümm-i Seleme "radiyallahü anhâ" diyor ki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" yanımda idi. Kardeşim Abdûllah bin ebî Ümeyyenin kölesi de odada idi. Bu köle muhannes idi. Resû- lullah "sallallahü aleyhi ve sellem", bu muhannesi görünce ve sesi- ni işitince, **(Bunun gibileri evinize almayınız!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır. (Muhannes), ahlâkını, hareketlerini, sözlerini ve şeklini kadınlara benzeten kimse demektir. Böyle yapanlar mel'ûndur. Bunlar için, hadîs-i şerîfde, **(Kendilerini kadınlara benzeten erkeklere ve erkeklere benzeten kadınlara, Allah la'net eylesin!)** buyuruldu. Zarûret olmadan er- kekler gibi giyinen ve onlar gibi traş olan ve erkeklere mahsûs işle- ri yapan kadınlar ve kadın gibi saçlarını uzatan ve süslenen erke- ker, bu hadîs-i şerîfe dâhil olmaktadır.

15 - Misver bin Mahreme "radiyallahü anh" hicretin ikinci se- nesinde tevellüd etdi. Abdürrahmân bin Avfin hemşirezâdesidir "radiyallahü anhümâ". Diyor ki, büyük bir taş götürüyordum. Yol- da, elbisem aşağı düştü. Yukarı kaldıramadım. Resûlullah "sal-

lallahü aleyhi ve sellem” beni bu hâlde gördü. **(Elbiseni yukarı kaldır! Çıplak olarak sokağa çıkmayınız!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi **(Müslim)** bildirmektedir. Bu hadîs-i şerîf, sokaklarda, plajlarda ve spor sâhalarında, erkeklerin de, kızların da, açık bulunmalarını yasak etmektedir.

16 - Ebû Ümâme “radiyallahü anhâ” haber veriyor: Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir kızın güzelliğini gören kimse, gözünü ondan hemen ayırırsa, Allahü teâlâ, ona yeni bir ibâdet sevâbı ihsân eder ki, bu ibâdetin lezzetini hemen duyar.)** Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed bin Hanbel “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi.

17 - Hasen-i Basrî “rahmetullahi aleyh”, mürsel olarak haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Avret yerlerini açana ve başkasının avret mahalline bakana, Allah la’net eylesin!).** Bu hadîs-i şerîf, imâm-ı Beyhekînin “rahime-hullahü teâlâ” **(Şu’âbü’l-îmân)** kitâbında yazılıdır.

18 - Abdüllah ibni Ömer “radiyallahü anhümâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Kendini bir kavme benzeten, onlardan olur!).** Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ve Ebû Dâvûd “rahime-hümallahü teâlâ” bildirdiler. Demek ki, ahlâkını, işlerini veyâ elbisesini islâm düşmanlarına benzeten, onlardan olur. [Modaya, kâfirlerin kötü âdetlerine uyanlar, harâmlara güzel san’at ismini takanlar ve harâm işliyenlere san’atkâr, ileri ci diyenler, bu hadîs-i şerîfden ibret almalıdırlar.]

19 - Amr Şu’ayb, babasından ve dedesinden haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Allahü teâlâ, kuluna verdiği ni’metleri görmesini sever.)** Bu hadîs-i şerîfi, Tirmüzî “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi. Görülüyor ki, Allahü teâlâ elbisenin yeni, güzel ve temiz olmasını sever. Bunları, ni’meti göstermek için yapanı sever. Kibr ile yapanı sevmez. Allahü teâlânın verdiği ni’metleri gizlemek câiz değildir. İlm ni’meti de böyledir.

20 - Câbir bin Abdüllah “radiyallahü anh” diyor ki, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” bize geldi. Evde, saçları dağınık biri vardı. Bunu görünce: **(Bu, saçlarını düzelterek birşey bulamamış mı?)** buyurdu. Elbisesi kirli birini de görünce, **(Elbisesini yıkayacak birşeyi yok mu?)** buyurdu.

21 - Tâbi’inden Ebûlahves, babasından haber veriyor. Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanına gittim. Elbitem eski miş idi. **(Malın yok mu?)** buyurdu. Malım var dedim. **(Ne cinsden malın var?)** buyurdu. Her cinsden var dedim. **(Allahü teâlâ, mal verince, ni’metlerin eserini üzerinde görmelidir!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ve Nesâî “rahime-hümallahü teâlâ”

lâ” bildirdiler. **(Eşi’at-ül-leme’ât)** kitâbının üçüncü cildinden terce-me burada temâm oldu.

22 - Yûsüf Kardâvînin **(El-halâl-ü vel-harâm-ü fil-islâm)** kitâ-bında diyor ki: İslâm dîni, müslimân kadının, altı görünecek kadar ince örtü ile örtünmesini harâm etmiştir. **(Müslim)** ve **(Muvattâ)** kitâblarındaki hadîs-i şerîfde, **(Örtülü çıplak ve başları deve hörgü-cü gibi yükseltilmiş kadınlar, Cennete girmeyecek. Kokusunu bile duymıyacaklardır. Hâlbuki, Cennetin kokusu, çok uzaklardan du-yulacaktır)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, kadınların ince, şeffâf veyâ cilde yapışık dar elbise, çorap, baş örtüsü ile örtünmelerini ve saç-larını, başlarının üstünde küme yapmalarını yasak etmektedir. Böyle örtünmek, çıplak gezmek gibidir. Müslimân hanımları, kız-ları, ince, dar şeylerle örtünmemeli, saçlarını veyâ (peruk) takarak, bunların kıllarını, deve hörgücü gibi başlarının üstünde toplama-malı, saçlarını topuz yapmamalıdır. Bunların Cehenneme götüren günâh olduklarını bilmelidir.

[Kardâvînin mezhebsiz bir din adamı olduğu, ikiyüzüncü sahî-fede bildirilmişdi. İslâm dîni, kadınların örtünmelerinin farz oldu-ğunu ve örtünün evsâfını bildirmişdir. Bu evsâfı taşıyan çarşaf ve geniş ve uzun entârî ve manto ile örtünmeleri arasında fark olduğu hiç bildirilmemiştir. Örtünmenin farz olduğu, örtü, elbise şekilleri-nin ise, **(Sünnet-i zevâid)** olduğu, fikh kitâblarında yazılıdır. Sünnet-i zevâid, ibâdet olmıyan, âdet olan sünnetler demektir. Bunun için, örtülerden, âdet hâlini almış olanı kullanmak lâzımdır. İbâdet olmıyan şeylerde âdete uymamak, mekrûh olur. Fitneye sebep olursa, harâm olur. **(Hindiyye)**de diyor ki, (Kalın ve geniş kumaş ile örtülü kadına bakmak câizdir. İnce, dar örtülmüş kadına bakmak câiz değildir. Örtülü kadının da yüzüne şehvet ile bakmak harâmdır. Şehvetsiz olarak lüzûmsuz bakmak mekrûhdur. Müsli-mân olmıyan kadınlara da bakmak böyledir. Bunların yalnız saçla-rına bakmak câiz olur, denildi.)

Kalın, geniş ve topuk kemiklerine kadar uzun ve kolları bilek-lerini örten, koyu renkli manto ile örtünmek, iki parça çarşaf ile ör-tünmekden dahâ iyidir. **(Halebî-yi kebîr)**de diyor ki, (Hür kadı-nın kulaklarına kadar sarkan saçı sözbirliği ile avretedir. Kulaktan aşağı sarkan kısmı, âlimlerin çoğuna göre yine böyledir. Ba’zıları-na göre, sarkan kısım nemâzda avret olmaz. Fekat yabancıya bu-na bakması da câiz değildir.) Saçlarının hepsini, kalın baş örtüsü ile örtmelidir. Bu örtünün ortasının ön kısmı, altına yapışmalı ve kaşlara yakın inmeli, iki kenârı, iki kaşın kenârından, çeneye in-dirilerek, çene üstünde, iğne ile bitişdirilip, göğse sarkmalı, orta-sının arka kısmı, sırtı örtmelidir. Fitne ihtimâlî olunca, yanakla-

rı da örtmelidir. Koyu renkli, kalın çorap da giymelidir. Kadının sarkan saçının dörtde biri, bir rûkn kadar açık olursa, nemâzı sahîh olmaz. Dahâ azı açık olursa mekrûh olur. Burada kadının ihtiyâr veya genç olmasını hiçbir kitâb ayırmamıştır. İhtiyâr kadının selâmina cevâb vermek ve onunla müsâfeha ve halvet câiz olur demişler ise de, ihtiyâr kadının saçını açması, bunun saçına bakmak câiz olur diyen olmamıştır. Müslimân olmıyan kadının saçına bakmak câiz olur diyen oldu. Fekat ihtiyâr olan müslimân kadının saçına bakmak câiz olur diyen hiç yokdur. İhtiyâr kadının mescide ve kabır ziyâretine gitmesi câiz diyenler de, saçı, başı örtülü olmak şartını bildirmişlerdir.

(Ahzâb sûresi ellidokuzuncu âyetinde, müslimân kadınlar **(cilbâb)** ile örtünsünler diyor. Bu âyet, ayrı iki parça olan çarşafı örtünmeği emr etmekdedir) demek doğru değildir. Bu âyet, çarşafı giymeği emr etseydi, Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” ve Eshâb-ı kirâmın “radiyallahü teâlâ anhüm ecma’in” zevceleri çarşaf giyerlerdi. Hâlbuki hiçbirinin çarşaf giydiği, hiçbir kitâbda bildirilmedi. Türkçe **(Tibyân)** tefsîri bunu, (Başlarını ört-sünler) diye tefsîr etmekdedir. **(Celâleyn)** tefsîrinde, (Kadınların yüzlerine sarkıtdıkları baş örtüsüdür) diyor. Sâvî bunu açıklarken, (Baş örtüsü ve Dır’, ya’nî gömlek üstüne örtülen bezdir) diyor. **(Rûhulbeyân)** ve **(Ebüssü’ûd)** tefsîrlerinde, (Cilbâb, saçların dağılmaması için başa sarılan ve Himar denilen tülbendin üstüne örtülen, dahâ geniş ve göğse kadar inerek gömleğin ceybini [ya’nî yakasını, boyun kısmını] örten baş örtüsüdür. Bu âyetde, kadınların başlarını ve bütün bedenlerini örtmeleri emr olunmaktadır) diyor. **(Zevâcîr)** ve **(El-Fıkh-ü alel-mezâhibil erbe’a)** kitâbları, erkeklerin de cilbâb giydiklerini gösteren hadîs-i şerîfi yazmakda ve erkekler için, cilbâbın, kamîs ya’nî, entârî denilen uzun gömlek olduğunu bildirmektedirler. Geniş manto ile kalın baş örtüsü yâhud iki parçadan yapılmış çarşaf, bu âyet-i kerîmedeki hicâb emrini yerine getirmekde berâberdirler. Kadınların, bulundukları yerin âdetine uygun şekilde örtünerek, fitneye sebep olmamaları lâzımdır. Hicâb âyetinin bir kısmının Zeyneb “radiyallahü anhâ”nın nikâh gününde nâzil olduğu, **(Buhârî)** altıncı cüz 26. cı sahîfesinde yazılıdır. Bu nikâh üçüncü senede yapıldı.]

Müslimân olduğunu söyleyen bir kimsenin, yapacağı her işin, islâmiyyete uygun olup olmadığını bilmesi lâzımdır. Bilmiyorsa, bir Ehl-i sünnet âliminden sorarak veya bu âlimlerin kitâblarından okuyarak öğrenmesi lâzımdır. İş, islâmiyyete uygun değil ise, günâh veya küfrden kurtulamaz. Hergün hakîkî tevbe et-

mesi lâzımdır. Tevbe edilen günâh ve küfr, muhakkak afv olur. Tevbe etmezse, dünyâda ve Cehennemde, azâbını, ya'nî cezâsını çeker. Bu cezâlar, kitâbımızın muhtelif yerlerinde yazılıdır.

Erkeklerin ve kadınların nemâzda ve heryerde örtmesi lâzım olan yerlerine **(Avret mahalli)** denir. **(Avret mahallini açmak ve başkasının avret mahalline bakmak harâmıdır.)** Erkeklerin nemâzda ayaklarını örtmelerinin sünnet olduğu 419 da yazılıdır. İslâmiyetde avret mahalli yokdur diyen, kâfir olur. Avret mahallini örtmeği dînımız emr etmektedir. Avret mahalli açık olan bir erkeğin veyâ kadının bulunduğu yere ve çalgı, kumar ve alkollü içki ve kadın sesi bulunan bir yere **(Fısk meclisi)** denir. Fısk meclisine gitmek harâmıdır. Kalbin temiz olması da lâzımdır. Kalbin temiz olması, güzel ahlâklı olmasıdır. Kalb, islâmiyete uyarak temizlenir. İslâmiyete uymayanın kalbi temiz olamaz. İcmâ' ile, ya'nî dört mezhebde de avret olan bir yerini açmağa ve başkalarının böyle avret mahalline bakmağa halâl diyen, ehemmiyet vermiyen, ya'nî azâbından korkmıyan kâfir olur. Kadınların avret yerini açmaları ve erkekler yanında şarkı söylemeleri ve mevlid okumaları böyledir. Erkeklerin diz ile kasıkları arası, yalnız Hanbelî mezhebinde avret değildir.

(Ben müslimânım) diyen kimsenin, îmânın ve islâmın şartlarını ve dört mezhebin icmâ'ı, ya'nî söz birliği ile bildirdiği farzları ve harâmları öğrenmesi ve ehemmiyet vermesi lâzımdır. Bilmemesi özer değildir. Ya'nî, bilip de inanmamak gibidir. **(Kadınların yüzlerinden ve ellerinden başka yerleri, dört mezhebde de avrettdir.)** İcmâ' ile olmıyan, ya'nî diğer üç mezhebden birine göre avret olmıyan bir yerini, ehemmiyet vermiyerek açan kâfir olmaz ise de, kendi mezhebine göre, büyük günâh olur. Erkeklerin diz ile kasık arasını, ya'nî uyluğunu açmaları böyledir. Bilmediğini öğrenmesi farzdır. Öğrenince hemen tevbe etmeli ve örtmelidir.

MÜ'MİNİN EVSÂFI

Mü'minin mü'minde yedi hakkı vardır:

Da'vetine gitmek,

İyâdetine [Hasta olunca ziyâretine] gitmek,

Cenâzesine gitmek,

Nasihat etmek,

Selâm vermek,

Bir zâlimin elinden kurtarmak.

Aksırdıkda **(Elhamdülillah)** deyince, **(Yerhamükellah)** demek.

Mü'minin hayrlısı, altı haslet bulunandır:

İbâdet eder. İlm öğrenir. Fenâlık yapmaz. Harâmlardan sakınır. Kimsenin malına göz dikmez. Ölümü hiç unutmaz.

Tenbîh: Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Herkes, kendisine ihsân edeni sever. Bu sevgi, insanın cibilletinde [yaratılışında] mevcûd-dur.)** Nefsine düşkün olan, nefsinin arzûlarına kavuşmak için, yardım edenleri sever. Akl ve ilm sâhibi ise, medenî insan olmasına yardım edenleri sever. Kısacası, tayyibler [iyiler], tayyibleri sever. Habîsler, şerîrler [fenâ kimseler], kötüleri severler. Bir kimsenin sevdiklerine, arkadaşlarına bakarak, onun nasıl adam olduğu anlaşılır. Dosta, düşmana, müslimâna ve kâfire, bid'at sâhiblerinden başka, herkese, tatlı dil ve güler yüz göstermelidir. İnsanlara yapılacak en fâideli ihsân, en kıymetli hediye, tatlı dil ve güler yüzdür. İneğe tapan kâfirleri görünce, ineğin ağzına saman vererek, düşman olmalarına mâni' olmalıdır. Kimse ile münâkaşa etmemelidir. Münâkaşa, dostluğu azaltır, düşmanlığı arttırır. Kimseye kızmamalıdır. Kızmak, sinir ve kalb hastalığı yapar. Hadîs-i şerîfde, **(Gadab etme!)**, kızma buyuruldu.

Bir kimse, dört şeyi gizlese, nâsın hayrlısı olur:

- 1- Fakîrliğini,
- 2- Sadakasını,
- 3- Musîbetini,
- 4- Belâsını.

Ve dahî Cennet dört kimseye müştakdir:

- 1- Dili zikr edici ola.
- 2- Hâfız-ı kelâmullah ola.
- 3- Ta'âm yidirici ola.
- 4- Ramezân ayında sâim [oruclu] ola.

Her kişi, aşağıda yazılı yedi şeyi dillerinden kesmeyeler:

Her işinde **(Besmele-i şerîfeyi)** diyeler.

Her işi temâm edince, **(Elhamdülillah)** diyeler.

Filân yere gideceğim dedikde, **(İnşâallah)** diyeler.

Bir musîbet işitdikde, **(İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn)** diyeler.

Bir hatâ söylemiş ise, tevbe ve istigfâr eyleyeler.

(Lâ ilâhe illallahü vahdehu lâ şerîke leh, lehül-mülkü ve lehül-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr) kelime-i tayyibesine devâm edeler.

(Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden ab-dühü ve resûlüh) kelime-i şerîfesini çok söyliyeler.

Bu ikisini dahî, gece ve gündüz çok okumalıdır:

1- (Estagfirullah.)

2- (Sübhânellahi vel-hamdülillahi velâ ilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billahil'aliyyil'azîm.)

AHLÂK-I HAMÎDENİN BEYÂNI

Ve dahî, kişinin yetmişiki kadar güzel huyları vardır:

Îmân, Ehl-i sünnet i'tikâdı, İhlâs, İhsân, Tevâzu', Zikr-i min-net, Nasîhat, Tasfiye, Gayret, Gıpta, Sehâ, Îsâr, Mürüvvet, Fütüv-vet, Hikmet, Şükr, Rızâ, Sabr, Havf, Recâ, Buğd-ı fillah, Hubb-i fillah, Hamûl, İstivâ-i zem ve medh, Mücâhede, Sa'y, Kasd, Amel, Zikr-i mevt, Tefvîz, Teslîm, Taleb-ül-ilm, Selâmet, Sadr, Şecâat, Hilm, Rıfk, İnâbet, Vefâ-i ahd, İncâz-i va'd, Hüsn-i hulk, Zühd, Kanâat, Rüsd, Sa'y-i fil-hayrât, Rikkat, Şevk, Hayâ, Sebât fî emrillah, Ünsü billâh, Şevku ilâ likâillah, Vekâr, Zekâvet, İstikâmet, Edeb, Firâset, Tevekkül, Sıdk, Murâbata, Müşârata, Murâkabe, Muhâsebe, Muâtebe, Kezm-i gayz, Hubb-i tûl-i hayâti li-ibâdetihi, Tevbe, Huşû', Yakîn, Ubûdiyyet, Mükâfât, Ri'âyet-i hukûk-i ibâd.

Tevâdu', gönül alçaklığına ve zikr-i minnet, her tâati Allahü azîm-üş-şânın tevfkî ve lütfu olduğunu bilip, şükr etmeğe ve nasîhat, mü'min kardeşine nasîhat etmeğe ve tasfiye, kalbinden ahlâk-ı zemîmeyi çıkarıp, ahlâk-ı hamîde ile muttasıf olmağa ve gayret, dîninde gayret etmeğe ve gıpta, başkasındaki ni'metin kendinde de olmasını istemeğe ve sehâ ile fütüvvet, cömerdliğe ve îsâr, mü'min kardeşlerinin işlerini bitirmeğe ve mürüvvet, insanlık vazîfelerini yapıcı olmağa ve hikmet, ilm-i hâlini bilip amel etmeğe ve şükr, ni'metleri emr olunan yerlerde kullanmağa ve rızâ, Allahü teâlâdan kendisine gelen takdîrâta râzı olmağa ve sabr, belâlara sabr etmeğe denir.

[Hukûk-i ibâd, kul hakkını gözetmektir. Kul hakkının en mühimmi ana-baba hakkıdır. Tatlı dil ile, güler yüzle, yardımlarına koşmakla, onların gönüllerini kazanmağa çalışmalıdır. Sonra komşu hakkı, hoca hakkı, karı-koca hakkı, arkadaş hakkı, sonra hükûmetin hakkı gelir. Kimseye yalan söylememeli, hîle yapmamalı, ölçü âletlerini doğru kullanmalı, işçinin ücretini, alın teri kurumadan ödemelidir. Borç ödememek, otobüs ve benzerlerinin ücretlerini vermemek hiyânet olur. Hükûmete vergi öde-

memek, binlerle kimsenin hakkını çiğnemek olur. Hükûmet zulm ederse, zulm edilenler, devlete karşı isyân ederlerse, bu isyâncılara yardım etmenin câiz olmadığı, **(Berîka)**da, fitne bahsinde ve **(Hindiyye)**de ve **(Dürr-ül-muhtâr)**da yazılıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Hükûmete ihânet edene, Allah ihânet eder)** buyuruldu. Ya'nî isyân edeni zelîl, hakîr eder [Nibrâs]. Bunun için, Seyyid Kutb ve Mevdûdî gibi mezhebsizlerin, müslimânları hükûmete karşı isyâna teşvîk eden, bölücü, yıkıcı yazılarına aldanmamalıdır. Zâlim olan hükûmete de isyân edilmez ve isyân edenlere yardım edilmez. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" ipek elbise giymenin erkeklere harâm olduğunu bildirirken diyor ki, (Düğün ve bayramlarda ipekli kumaş sermek ve altın, gümüş eşyâyı kullanmadan sergilemek, gösteriş için olmaz, yalnız hükûmetin emrini yerine getirmek için olursa, câizdir. Fekat, gündüzleri, ı ışık, kandil yakılması, ı ışıklı reklâmlar yapılması, malı zâyı' etmek, lüzûmsuz yerde kullanmak olduğundan, câiz değildir. Hükûmetin emri ile olursa, bunları yapmak ve çocuklarını kız, oğlan karışık mekteblere göndermek câiz olur. 479.cu sahîfeye bakınız! Kadın-erkek karışık olan, avret yerleri açık kimseler bulunan toplantılara gitmek de câiz değildir.) Kâfirlerin kanûnlarına da isyân etmek câiz olmadığı da **(İbni Âbidîn)**in (Cum'a nemâzı) ve (Kâdılık) kısımlarında yazılıdır. Üzerinde kul hakkı bulunanın ibâdetlerinin kabûl olmayacağı, Cennete giremeyeceği bildirildi. Kâfirin hakkından kurtulmak, müslimânın hakkından kurtulmaktan dahâ zordur denildi. Herkese iyilik yapmalı, kötülük edenlere, kötülükle karşılık vermemelidir. Hakîkî müslimân, Allahü teâlânın emrlerine, hükûmetin kanûnlarına itâat eder.]

***Erenlerin sohbeti, ele giresi değil.
Sohbete kavuşanlar, mahrûm kalası değil.***

***Gezmek gerek her yeri, bulmak için, bir eri,
sarraf tanır cevheri, magbûn bilesi değil.***

***Akar suyun başına, kapalı desti konsa,
kırk yıl, orda dursa da, âbı alası değil.***

***Sohbet, kalbi eder pâk, ona imrenir eflâk,
âdemi, ârif eden, tâcu hırkası değil.***

***Önce îmân etmeli, harâmdan, el çekmeli,
rûh gıdâsın bilmeli: Bâdem helvâsı değil!***

FEZÂİL-İ ESHÂB BAHSİ

Bütün Sahâbenin içinde, Resûlullahın dört halîfesi “radiyallahü teâlâ anhum ecma’ın” diğerlerinden üstündür. Cümlesinin hilâfet müddeti, otuz senedir. [Eshâb-ı kirâmın “radiyallahü teâlâ anhum ecma’ın” hepsinin Cennete gidecekleri bildirildi. Hiç birine dil uzatmak câiz değildir.]

Ve dahî, Evliyânın kerâmeti hakdır, doğrudur.

Cümle Velîlerin efdali, en üstünü, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîk’dır “radiyallahü teâlâ anh”. Hilâfeti hakdır. Onun birinci halîfe olduğu, ümmetin icmâ’ı ile sâbitdir. Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” kayın babasıdır. Kızı Âişe “radiyallahü anhâ” anamızı, Resûlullah’a “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” tezvîc eylemiştir. Hakikat ilminde mâhirdir. Cümle malını hak yoluna sarf etdi. Tâ ki, bir habbesi kalmadı. Beline, hurma lifinden örtü giydi. Cebrâîl “aleyhisselâm” dahî onun giydiği gibi giyerek, Resûlullah’a geldi. Resûl, onu bu hâlde görünce, **(Yâ karındaşım Cebrâîl! Ben seni, bu hâlde hiç görmemişdim. Bu hâl ne acebdir)** diye buyurdukda, Cebrâîl “aleyhisselâm”: (Yâ Resûlallah! Şimdi sen beni bu hâlde gördün, ne kadar melekler var ise, cümlesi bu hâldedir. Bunun sebebi odur ki, Allahü azîm-üş-şân, hitâb etdi ki, **(Ebû Bekr kulum cümle emlâkını, benim rızâm için, benim yoluma sarf eyledi. Şimdi hurma lifinden örtü giyindi. Ey benim meleklerim, sizler dahî, onun gibi giyininiz)** diye emr eyledi. Cümle melekler, şimdi bu hâldedirler) diye buyurdu. Ve kendisine, onun için, Sıddîk denildi.

Onun ardınca, Evliyânın efdali, hazret-i Ömer “radiyallahü anh”dır. Hilâfeti, ümmetin icmâ’ı ile sâbitdir. İslâm ilmlerinde mâhirdir. Birgün, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretlerine, bir münâfık ile bir yehûdî, da’vâ ile geldiler. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretleri, da’vâlarını dinledi. Hak, yehûdînin lehinde çıktı. O münâfık râzı olmayınca, Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” o vakt, onlara: **(Ey kişiler! Ömere varın, sizin da’vânızı görsün!)** diye buyurdu. Onlar, hazret-i Ömere “radiyallahü teâlâ anh” geldiler. Neye geldiniz? dedi. Münâfık, bu yehûdî ile, da’vâm vardır, dedi. Hazret-i Ömer “radiyallahü teâlâ anh” buyurdu ki, sâhib-i islâmiyyet var iken, ben bu da’vâyı, nasıl göreyim? Münâfık dedi ki: Biz Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”e vardık, da’vâyı yehûdîye hükm eyledi. Ben râzı olmadım! Hemen Ömer “radiyallahü anh” onlara siz bekleyin, ben da’vânızı, şimdi hâl edeyim dedi ve içeriye git-

di. Biraz sonra, eteğinin altında, bir satırla, bunların yanına geldi, satırı çektiği gibi o münâfıkın kellesini uçurdu ve (Resûlullahın hükmüne râzı olmayanın hâli budur) dedi. İşte bundan dolayı, kendisine Ömer-ül-Fârûk “radiyallahü teâlâ anı” denildi.

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretleri, **(Hak ile bâtili ayırd edici, Ömerdir)** buyurdu.

Onun ardınca, Evliyânın efdali hazret-i Osmân-ı Zinnûreyn “radiyallahü anı”dır. Hilâfeti hakdır, doğrudur. Ümmetin icmâ’ı ile sâbitdir. Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, ona bir-biri ardınca, iki kızını vermiştir. İkinci kızı vefât ettikde, **(Bir kızım dahâ olsaydı, ona verirdim!)** buyurmuştur.

İkinci kızını verdikde, hazret-i Osmânı “radiyallahü teâlâ anı” gâyet medh etmişti. Tezvic ettikten sonra kızı: (Ey benim gözü-mün nûru babam! Hazret-i Osmânı gâyet medh eylediniz. Buyurduğunuz kadar değil!) dedikde, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretleri kızına: **(Ey benim kızım! Hazret-i Osmândan gökdeki melekler hayâ ederler!)** buyurdu.

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” ona iki kızını verdiğinden ötürü, Osmân-ı Zinnûreyn denildi. Zinnûreyn, iki nûr sâhibi demektir. Ma’rifet ilminde mâhirdir.

Onun ardınca, Evliyânın efdali, Alî “kerremallahü vecheh ve radiyallahü anı”dır. Hilâfeti, ümmetin icmâ’ı ile sâbitdir. Resûlullahın dâmâdidir. Kızı hazret-i Fâtıma “radiyallahü anı” anamızı, ona tezvic etmiştir. Tarikat ilminde mâhirdir. Bir gulâmı var idi. Birgün, gulâmı murâd eyledi ki, şu efendimi tecrube edeyim. Vaktâ ki, hazret-i Alî “radiyallahü teâlâ anı”, dışarıda idi. Gulâmın yanına gelip bir hizmet buyurdu. Gulâm sükût eyledi. Ondan sonra, hazret-i Alî “kerremallahü vecheh” gulâma, yâ gulâm! Ben sana ne yaptım ve hâtırın neden münkesir oldu ve benim neyimden incindin, dedikde, gulâm, sen bana bir şey yapmadın. Ben senin kulunum. Murâdım seni tecrube etmekdi. Hakkıyla Velîsin, dedi.

[Eshâb-ı kirâmın hepsini sevenlere ve onların yolunda olanlara **(Ehl-i sünnet)** denir. Bir kısmını severiz deyip çoğunu sevmiyene **(Şîî)** denir. Eshâb-ı kirâmın hepsine düşman olanlara **(Râfîzî)** denir. Eshâb-ı kirâmın hepsini severiz diyen, fekat ba’zı şeylerde hiç birine uymıyan kimseye **(Vehhâbî)** denir. Sapık din adamı Ahmed ibni Teymiyyenin fikrleri ile, ingiliz câsûsu Hempherin yalanlarının karışımına **(Vehhâbîlik)** denir. Bu inanışlarına uymıyan, Ehl-i sünnet olan müslimânlara kâfir diyorlar. [Bu sözleri ile, kendileri kâfir oluyorlar.]

Vehhâbîlik düşünceleri, 1150 [m. 1737] senesinde Arabistân yarım adasında İngilizler tarafından ortaya çıkarıldı. İngiliz plânlarını yaymak için, çok müslimân kanı akıtdılar. Şimdi de, her memleket-de **(Râbitatül-âlemil islâmî)** dedikleri merkezler kurarak ve sayısız altın saçarak, câhil din adamlarını avlıyor. Bunlar vâsıtası ile müslimânları şaşırtıyorlar. Bindört yüz senedir islâmiyeti savunmuş olan Ehl-i sünnet âlimlerini ve bunların hâimleri olan Osmânlıları kötülüyor. Bu âlimlerin naslardan çıkardıkları doğru bilgilere yanlış diyorlar.

Vehhâbîlerden ba'zısı, (Biz de Ehl-i sünnet mezhebindeyiz, Hanbelî mezhebindeyiz) diyorlar. Bu sözleri, Mu'tezile sapık fırkasında olanların, (Biz de, Ehl-i sünnetiz. Hanefî mezhebindeyiz) demelerine benzemektedir. Ehl-i sünnet olmıyanların Cehenne gideceklerini bildikleri için, böyle söylüyorlar. Hâlbuki, yalnız amellerinin, yalnız işlerinin bir mezhebe uygun olması, o mezhebden olmak değildir. Bir mezhebe tâbi' olmak için, hem i'tikâdın, hem de amelin, o mezhebe uygun olması lâzımdır. Dört mezhebin i'tikâdı, birbirlerinin aynıdır. Dördü de, Ehl-i sünnet i'tikâdındadır. Bir kimsenin hanefî veyâ hanbelî mezhebinde olabilmesi için, evvelâ Ehl-i sünnet i'tikâdında olması lâzımdır. Vehhâbîler Ehl-i sünnet i'tikâdında değildirler.]

TA'ÂM BAHSİ

Ta'âmdan evvel, sünnet olduğunu düşünerek, el yıkamanın on fâidesi vardır:

Bir kimse, ta'âm yimek için ellerini yıkadıkda, ıslak olan parmaklarının ucunu gözlerinin pınarına koyup geriye doğru silse, o kimse, Allahü teâlânın izniyle, göz ağrısı görmez. On fâide:

1- Arş-ı rahmân altında, bir melek nidâ eder. Elini pâk ettiğin gibi, senin [küçük] günâhların pâk oldu, der.

2- Nâfile nemâz kılmış gibi sevâbına nâil olur.

3- Fakîrlikden emîn olur.

4- Sıddîklar sevâbına nâil olur.

5- Melâike, onun için istigfâr ederler.

6- Her bir lokmanın mukâbelesine, onları sadaka vermiş gibi sevâba nâil olur.

7- Besmele ile yimede günâhından temiz olur.

8- Yimekten sonra yaptığı düâsı kabûl olur.

9- O gece ölürse, şehîd mertebesine erişir.

10- Gündüz ölürse, şühedâ zümresine yazılır.

Önce elleri yıkamak ve kurulamamak sünnettir.

Ta'âmdan sonra, sünneti yerine getirmek niyyeti ile, el yıkamanın altı fâidesi vardır:

1- Arş-ı rahman altında bir melek nidâ eder ki, (Yâ mü'min! Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" senden râzı oldu.)

2- Bu ni'mete mahsûs sevâba nâil olur.

3- Bedenindeki kıl sayısınca, sevâbı olur.

4- Rahmet deryâsından nasîbı olur.

5- Elinden akan damlaların adedince sevâb kazanır.

6- Vefât etdikde, şehîd olur.

[Allahü teâlânın emrleri iki dürlüdür: Emr-i tekvînî ve Emr-i teklîfî veyâ Emr-i teşrîî.

Emr-i tekvînî, Yaratmasını dilediği şeylere **(Ol)** demesidir. Ol deyince, hemen var olur. Hiçbir kimse, bu şeyin var olmasına mâ-nî' olamaz. Herşeyin yaratılması için, belli şeyleri sebep yapmış-dır. Belli maddeleri, belli maddelerin yaratılmalarına sebep yap-dığı gibi, insanın maddî ve ma'nevî gücü, çeşidli enerjiler de, bir-çok şeylerin yaratılmalarına sebebdirler. Bir kuluna birşey ihsân etmek, iyilik vermek isterse, o kimseyi o şeyin sebebine kavuşdu-rur. Sebeb te'sîr ettiği zemân, O da dilerse, **(Ol!)** derse, o şey var olur. O dilemezse, hiçbirşey var olmaz. Hikmetini, yaratmasını sebeblerle örtmüş, gizlemiştir. Çok kimse, yalnız sebebleri gör-mekde, sebebler arkasındaki hikmeti, Onun yaratmasını anlıya-mamakdadır. Bu anlayışsızlığı da, onun felâketine sebep olmak-dadır.

Emr-i teklîfî, insanlara, yapmaları veyâ sakınmaları için ver-diği emrlerdir. Bu emrlerin yapılması, insanın irâdesine, dileme-sine bağlıdır. İnsanı irâdesinde, dilemesinde serbest bırakmıştır. Fekat, insanın dilemiş olduğu şeyi yaratan, yine Odur. İnsan di-ledikten sonra, O da dilerse, yaratır. Dilemezse yaratmaz. Her-şeyi yaratan, maddelere çeşidli te'sîrler, özellikler veren, yalnız Odur. Ondan başka yaratıcı yoktur. Ondan başkasında ülûhiy-yet sıfatı bulunduğuna inanmak, başkasını Ona şerîk, ortak yap-mak olur. Başkasını kendisine ortak yapanı, Kıyâmetde hiç afv etmiyeceğini, ona sonsuz ve çok acı azâblar yapacağını bildirmiş-

dir. İnsan, Onun emrini yapmak, iyilik yapmak dileyince, O da merhamet ederek diliyor ve yaratıyor. Kendisine inanmıyanlar, karşı gelenler bir kötülük yapmak isteyince O da diliyor ve yaratıyor. Kendisine inananlar, yalvaranlar, bir kötülük yapmak isteyince, O merhamet ederek dilemiyor ve yaratmıyor. Bunun için düşünmelerinin her istedikleri hâsıl olduğu için, dahâ da azıp kuduruyorlar.

Allahü teâlânın emr-i teklîfleri, ehemmiyetlerine göre, derecelere ayrılmıştır:

1- Bütün insanlara, îmân etmelerini, müslimân olmalarını emr etmiştir.

2- Îmân etmiş olanlara, harâm işlememelerini, kötülük yapmalarını emr etmiştir.

3- Îmân etmiş olanlara farzları yapmalarını emr etmiştir.

4- Harâmlardan sakınan ve farzları yapan müslimânlara, mekrûhlardan sakınmağı, sünnetleri, nâfile ibâdetleri yapmağı emr etmiştir.

Yukarıdaki sırada, önce olan emri yapmayıp, ondan sonra olanı yapmak, makbûl değildir, beğenilmez. Fâidesi olmaz. Meselâ, îmânı olmıyanın kötülükten sakınmasını veyâ kötülüklerden, harâmlardan sakınmayanının farzları yapmasını yâhud farzları yapmıyanın, sünnetleri, nâfile ibâdetleri yapmasını, Allahü teâlâ beğenmez, kabûl etmez. Bunun için, nemâz kılmiyan, zekât vermiyen ve ananın, babanın, zevcenin ve evlâdının haklarını îfâ etmiyen müslimânın sadakalarını, hayrâtını, hasenâtını, câmi' yapıldırmasını, para yardımları ve yemekden önce ve sonra ellerini yıkamalarını ve umreye gitmesini beğenmez, kabûl etmez. Görülüyor ki, her insanın evâmîr-i teklîfiyyeyi yukardaki sıraya göre yapması lâzımdır. Bununla berâber, önceki sıradakini yapmıyan, aşağıdakini yapar ve bunu yapması, farzı terk etmesine, harâm işlemesine sebep olmazsa, sevâb kazanamaz ise de, bunu yapmağı da elden kaçırmamalıdır. Bunu her zemân yapmanın bereketi ile, Allahü teâlânın, merhâmet ederek, önceki emrleri yapmağı nasîb etmesinin umulacağı, **(Rûh-ul-beyân)** tefsîrinde, altıncı cüz'ün sonunda yazılıdır.]

Ve dahî, ta'âm yimenin farzı dördtür:

1- Yidiğı zemân, doymağı ve içdiğı zemân kanmağı, Allahü azîm-üş-şândan bilmek.

2- Halâlinden yimek.

3- O ta'âmdan kuvveti geçinceye dek, Allahü teâlâyâ kulluk etmek.

4- Eline geçene kanâat etmek.

Yimeğe başlarken, Allahü teâlâyâ ibâdet etmek için, Allahü teâlânın kullarına fâideli işler görmek için, Allahü teâlânın dînini, ebedî se'âdet ve huzûr yolunu bütün insanlara yaymak için kuvvet elde etmeğe niyyet etmelidir. Başı açık yimek câizdir.

Ve dahî, ta'âm yimenin müstehabları: Sofrayı yere kurmak, elbisesi temiz olarak sofraya oturmak, diz çöküp yimek, ta'âm evvelinde elini ve ağzını yıkamış olmak, yemeğe başlarken Besmele demek, evvelinde tuz tadmak, arpa ekmeği yimek, ekmeği eli ile parçalamak, ekmek ufaklarını zayi' etmemek, önünden yimek, sirke yimek, lokmayı küçük almak, ta'âmı iyice çiğnemek, üç parmağı ile yimek, kabı parmağı ile sıyırmak, üç kerre parmaklarını yalamak, ta'âm sonunda hamd etmek, kürdan kullanmak.

Ve dahî ta'âm yimenin mekrûhları: Sol eliyle yimek, yiyeceği ta'âmı koklamak, Besmeleyi terk etmek. [Yemek arasında da olsa hâtırlayınca Besmele çekmelidir.]

Ta'âm yimenin harâmı: Doyduğu hâlde yimeğe devâm etmek [Müsâfiri var ise, onun yimesine mâni' olmamak için, yer gibi davranmak lâzımdır], yemekde isrâf etmek, ba'zılarınca başkasının mâlını [haksız olarak] yirken Besmele demek, ziyâfete dâvetsiz gitmek, başkasının mâlını iznsiz yimek, bedenine hastalık verecek şeyi yimek, riyâ ile hâzırlanan ta'âmı yimek, nezr etdiği şeyi yimek.

Sıcak ta'âm yimenin şu zararları vardır: Kulağı sağır olmağa sebeb olur. Benzi sarı olur. Gözlerinin feri olmaz. Dişleri sararır. Ağzının lezzeti olmaz. Karnı doymaz. Fehmi az olur. Akli az olur. Bedenine maraz âriz olur.

Ve dahî, ta'âmı az yimenin fâideleri şunlardır: Bedeni kavî olur. Kalbi nûrlu olur. Hâfızası kavî olur. Geçinmesi âsân olur. İşlerinde lezzet bulur. Allahü azîm-üş-şânı, çok çok zikr etmiş olur. Âhireti tefekkür eder. İbâdetinde lezzeti ziyâde olur. Her şeyde isâbet ve irşâdı çok olur. Hisâbı âsân olur.

***Müslimânın diyenlere,
beş vakt nemâz, gerek olur.
Yarın, kıyâmet gününde,
hulle ve tâc, burâk olur.***

EVLENMEĞE DÂİR

Ve dahî, evlenmekde çok fâide vardır.

Evvelkisi, dînini hıfz etmiş olur. Ve huyu güzel olur. Ve kazan-cında bereket olur. Ve hem de, sünnet ile amel etmiş olur. Nite-kim, Peygamberimiz “aleyhissalâtü vesselâm” buyurur: **(Nikâhla-nınız, çok evlâdınız olsun. Zîrâ ben kıyâmetde ümmetimin çokluğu ile sâir ümmetlere iftihâr ederim.)**

Ve dahî zevcin ve zevcenin birbirlerine karşı olan haklarına riâ-yet etmeleri lâzımdır.

Ve dahî, bir kimse evleneceği zemân, araştıracak, sâliha ya'nî dînine kavî ve mahrem olmıyan bir hanım bulup almalıdır. Zinâ-dan hâmile kadını nikâh etmek câizdir. Zânî başkası ise, çocuk ol-madan evvel vaty câiz olmaz. (Feyziyye).

Ve dahî, bir kızı, malından ve hüsnünden dolayı almaya. Zîrâ, sonra zelîl olur. Peygamberimiz “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Bir kimse, malından veyâ güzelliğinden ötürü bir hâ-tun alsa, onun malından ve hüsnünden mahrûm olur.)**

Ve bir kimse, dîninden, ahlâkından ötürü bir hâtun alsa, Hak teâlâ, onun malını ve hüsnünü ziyâde eyler.

Avret, erinden, dört mertebe aşağı olmak gereklidir. Yaşı ve boyu ve hısımları ve akrabâsı. Dört şeyde, avret erinden ziyâde ol-mak gerek. Biri, güzel ola ve biri edebli ola ve biri, huyu iyi ola ve biri, harâmdan ve şüheli şeylerden sakıncı ola ve saç, baş, kol-ları, bacakları açık olarak yabancı erkeklere görünmiye.

Genç kızları, koca kimselere vermeyeler. Fesâda sebep olur.

Ve dahî, nikâh için söz kesilmeden evvel, dünür olacak âileler hakkında ve evlenecek olan gençler hakkında iyice tahkîkat yapıl-ması, hem sünnetdir ve hem de aralarındaki geçimin devâmına se-beb olur. Bunda üç fâide olduğu beyân olunmaktadır: Biri, ikisi-nin arasında, tâ ölünceye dek, muhabbet kesilmez. İkincisi, rızıkla-rında bereket olur. Üçüncüsü, sünnet ile amel etmiş olur.

Bundan sonra, önce belediyede evlenme işini yaptırılar. Sün-nete uygun nikâh yapmamak büyük günâh olur. Evlenme işlemi yapdırmamak da suç olur.

Sünnete uygun nikâhdan sonra, erkek tarafı avret tarafına gü-zel ve kıymetli şeyler göndere, muhabbete sebebedir.

Ve dahî, eri karşısında, zevcenin her dürlü süs ve düzgün is-ti'mâli câiz ve ziyâde sevâbdır.

Gerdek [zifâf] gecesi, ziyâfet etmek sünnetdir. [Akşam nemâ-

zından sonra yimeli, yatsıyı kılınca, dâmâdı kız evine götürüp, düâdan sonra hemen dağılmalıdır.]

İbtidâki gece, güvey, gelinin ayağını yıkamak ve o suyu, evin dört bucağına saçmak, sünnetdir. İki rek'at nâfile nemâz kılıp düâ eyleye. O gece, her ne düâ ederse, makbûl olur. Güveyi görenler, kendisine bunu hâtırlatırlar. Ve **(Bârekellahü lek ve bârekellahü aleyhâ ve ceme'a beynekümâ bilhayri)** diyeler. Ya'nî, Allahü teâlâ, sana mubârek eylesin ve zevcene mubârek olsun ve ikinizin arasını, hayrla cem' eylesin!

Ba'zılarının yaptıkları gibi, (Bir hoşça geçinin, oğullu uşaklı olasınız) demek, câhillere hitâbıdır, fâidesi yoktur. O vakte mahsûs düâları okumak sünnetdir.

Lüzûmlu olan umûr-ı dîniyyeyi bilip ve avretine dahî öğretre. Zîrâ, âhirette sül olunur. Bilemedim demek özlü olmaz. [Farzları ve harâmları ve Ehl-i sünnet i'tikâdını öğrenmek ve zevcesine, çocuklarına öğretmek farzdır. Sünnetleri öğrenmek ve öğretmek sünnetdir.]

Avretini islâmiyyetin cevâz vermediği yere götürmeye ve göndermeye! Sokağa açık çıkarmaya. Zîrâ Peygamberimiz “aleyhisselâm”, **(Bir avret güzel kokular ile, nemâz kılmak için mescide gelse, o avretin nemâzı kabûl olmaz, tâ ki evine varıp, cünüblükten gusl eder gibi, gusl etmeyince)** buyurdu. Onlara, güzel râyha ile, câmi'e ve mescide gitmek câiz olmayınca, başka yerlere gidip halka görünmek günâhı, ne mertebe olmak gerek? Ona göre, kıyâs oluna! Ve çekilecek azâbı teemmül edile!

Ve dahî, Peygamberimiz “aleyhisselâm” bir hadîs-i şerîfinde buyurmuşdur: **(Cennet ehlinin çoğu, fukarâ ve Cehennem ehlinin çoğu avretlerdir.)** Bunun üzerine, hazret-i Âişe “radıyallahü anhâ” sül eylediler ki: (Avretlerin çoğu Cehennemde olmağa sebep nedir?) Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bunlar belâya sabr eylemezler ve on iyilik gördükleri kimseden, bir kemlik gördükde, o on iyiliği -hemen- unutup, bir kemliği dâimâ söyler. Ve dünyâ zînetlerini, çok ziyâde severler ve âhirete çalışmazlar ve gîbeti çok ederler.)**

Erlerden ve avretlerden her kim bu sıfatlar ile muttasıf olursa, ehl-i Cehennemdir.

Ve dahî, hazret-i Alî “kerremallahü teâlâ vecheh”den rivâyet olunur ki, birgün, Resûl-i ekrem “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” huzûruna bir avret gelip, (Yâ Resûlallah! Bir ere varmak isterim, ne buyurursunuz) dedi. Se'âdet ile buyurdu ki, **(Erin hakkı, avretin üzerinde çokdur. Hakkından gelebilir misin?)** O av-

ret, (Yâ Resûlallah! Erin hakkı nedir.) dedi. Buyurdu ki, **(Sen onu incitir isen, Allaha âsî olursun ve nemâzın kabûl olmaz.)** O avret, etdi, dahâ var mı? Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Hangi avret, erinden iznsiz, evinden dışarıya çıksa, her adım başına günâh yazılır.)** Avret etdi, dahâ var mı? Resûl-i ekrem buyurdu ki, **(Erine kötü söz söylerse, kıyâmetde dilini ense-sinden çıkarırlar.)** O avret etdi, dahâ var mı? Resûl-i ekrem buyurdu: **(Hangi avret ki, malı ola da, erinin hâcetini bitirmeye, âh-retde o avretin yüzü kara ola.)** Ve o avret etdi, dahâ var mı? Resûl-i ekrem buyurdu: **(Hangi avret, erinin malından uğrularsa ve bir başkasına verirse, ve eri ile halâllaşmazsa, Allahü azîm-üş-şân, o avretin zekât ve sadakasını kabûl eylemez.)** Avret etdi, dahâ var mı? Resûl-i ekrem buyurdu: **(Hangi avret, erine sövse veya karşı gelse, tamu içinde, dilinden asalar ve hangi avret çengi ve çalgı dinlemeğe varsa ve bir akça verse, küçük yaşından beri kazanmış olduğu sevâb mahv ola ve üzerindeki libasları da da’vâcı olup, bi-zi mübârek günlerde giymedi ve halâline karşı giymedi, harâm yerlere gitti, dedikde, Hak teâlâ buyurur, böyle olan avretleri, bin yıl yaksam gerekdir.)** [Sinemanın, radyo ve televizyonun kötü taraflarını buradan da anlamalıdır.] O avret, bu cevâbları işitince, (Yâ Resûlallah! Bu zemâna gelince, ere varmadım, yine varmam) dedi.

Bir kerre, Resûl-i ekrem “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, se’âdet ile buyurdu ki, **(Yâ hâtun! Ere varmanın sevâbını dahî haber vereyim de dinle! Hangi avret ki, eri, ona, Allah senden râzı olsun dese, altmış yıl ibâdet etmekden yeğdir. Ve erine, bir içim su verse, bir yıl oruc tutmaktan efdaldır. Erinin döşeğinden kalktığı zemân gusl eylese, bir kurban kesmişcesine sevâb bula. Ve halâline hîle etmezse, onun için, göklerde melekler tesbîh ederler. Ve halâli ile oynasa, altmış kul âzâd etmekden hayırlıdır. Erinin rızkını muhâfaza etse ve halâlinin akrabâsına merhamet eylese ve beş vakt nemâzını kılp, orucunu tutsa, bin kerre Kâ’beye varmaktan efdaldır.)** Fâtıma-i Zehrâ “radiyallahü anhâ”, bir avret halâlini incitse, hâli nice olur, dedikde, **(Bir avret, erine âsî olsa, Allahın la’neti onun üzerinde kalır, tâ ki eri ile halâllaşmayınca, kurtulamaz ve erinin döşeğinden kaçsa, cemî’ sevâbı gider ve erine karşı, büyüklense, Hak teâlâ, ona hışm eyler ve sen benim kâhyam mısın, dese ve senden ne gördüm dese, Allahü teâlâ, ona ni’metini harâm eyler. Erinin kanını dili ile yalasa, henüz erinin hakkını yerine getirmiş olmaz. Ve erinin izni ile açık saçık sokağa çıksa, erinin defter-i a’mâline, bin günâh yazılır, izn verdiği için)** buyurdu. İznsiz çıkıp giden avretlerin hâli nice olur, bundan kıyâs eyle!

Resûl-i ekrem “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” buyurur: **(Yâ Fâtma! Allahü teâlâ, bir ehadin, bir ehade secde etmesini emr buyursa idi, ben de, avretin erine secde etmesini buyurur idim.)**

Hazret-i Âîşe “radiyallahü anhâ”, (Resûlallaha, bana vasiyyet eyle!) dedim. Resûl-i ekrem buyurdu ki, **(Yâ Âîşe! Ben sana vasiyyet ederim, sen de ümmetimin hâtunlarına vasiyyet eyle! Yarın kıyâmet gününde: Önce îmândan. İkincisi, abdestden ve nemâzdan. Üçüncüsü, eri hakkında, süâl olunur. Hangi erkek ki, avretinin yavuzluğuna sabr eylese, Hak teâlâ, ona Eyyûb Peygamber sevâbını vere. Bir avret dahî erinin yavuzluğuna sabr eylese, Âîşe-i Sıddıka mertebesini bula.)**

Ve dahî, **(Bir erkek, avretini dövse, kıyâmetde, ben onun da’vâcısı olurum)** buyurdu.

Kişi, üç yerde, hatûnunu açık avucu veyâ düğümsüz bez ile dövmek câizdir. Nemâzı ve guslû terk ettiğinden ve döşegine gelmediğinden ve iznsiz dışarıya çıktığından ötürü. Sopa ile, yumruk ile, tekme ile, düğümlü bez ile dögmek ve başına, gövdesine vurmak hiç bir zemân câiz değildir. Sâir kabâhatlerde, hiç döğülmez. Birkaç tenbîh etmek gerekdir. Eğer islâh olmazsa bırakmak gerek, tâ ki, azâbda olmamak için.

[(Şir’at-ül-islâm)]da diyor ki, (Zevcesi huysuzluk edince, kabâhati kendinde aramalı. Ben iyi olsaydım, böyle yapmazdım demelidir. Sâliha olan zevce üstüne tekrâr evlenmemelidir. Nafakalarında adâlet yapamıyacak olanın ikinci zevce alması câiz değildir. Adâlet yapacağını bilen alması câiz ise de, almaması efdaldır. Câiz olan yerlere giderken baş örtüsü örtmesi ve bedenini iyi örtmesi lâzımdır. Kadının koku sürünerek, zînetlerini göstererek sokağa çıkması harâmdır. Sâliha kadın, dünyâ ni’metlerinin en kıymetlisidir. Müslimâna şefkat göstermek, üzmemek, nâfile ibâdetlerden dahâ sevâbdır.) **(Rıyâd-un-nâsihîn)**de diyor ki, (Nisâ sûresinin onsekizinci âyetinde meâlen, **(Zevcelerinize iyi, yumuşak davranınız!)** buyuruldu. Hadîs-i şerîflerde, **(Yâ Ebâ Bekr! Zevcesine gülerek, yumuşak söyleyene, köle âzâd etmek sevâbı verilir)** ve **(Fâsık erkekle evlenen kadına, Allah merhamet etmiyecektir)** ve **(Şefâ’atime kavuşmak isteyen, kızını fâsıka vermesin!)** ve **(İnsanların en iyisi, insanlara iyilik edendir. İnsanların en kötüsü, insanlara zarar veren [onları inciten]dir)** ve **(Bir müslimânı haksız olarak incitmek, Kâ’beyi yetmiş kerre yıkmaktan dahâ günâhdır)** buyuruldu.)

(**Dürr-ül-muhtâr**)da diyor ki, (Müslimân erkeğin, sahîh nikâh ile evlenmiş olduğu zevcesinin nafakasını te'mîn etmesi farzdır. (**Nafaka**), yiyecek ve giyecek ve barınacak ev demektir. Zevcesini, kendi mülkü olan veyâ kirâ ile tutduğu evde oturtması lâzımdır. Zevce, evde erkeğin akrabâsından hiçbirinin bulunmamasını isteyebilir. Zevce de, kadının yakınlarından hiçbirinin bulunmamasını isteyebilir. İkisi de bu hakka mâlikdir. Evin, sâlih müslimân komşular arasında olması [muezzinin kendi sesinin evden işitilmesi] lâzımdır. Haftada bir kerre anasına babasına gitmesine mâni' olamaz. Onların haftada, bir kerre kızlarına gelmeleri de, iyi olur. İkisinden biri hasta olursa ve bakacak kimseleri olmazsa, zevc râzı olmasa bile, zevcenin gidip hizmet etmesi lâzımdır. Diğer mahrem akrabâsının senede bir gelmelerine veyâ zevcenin onlara gitmesine mâni' olamaz. Bunlardan başkalarına ve günâh olan yere gitmelerine izin verirse, ikisi de günâha girer. Evinde veyâ dışarda, başkaları için ücret ile veyâ hayr için iş yapmasına ve mektebe, va'za gitmesine mâni' olur. Kadının evde ev işleri ile meşgûl olması, boş kalmaması lâzımdır. Avret yeri açık olanların bulunduğu hamamlara, [plajlara ve sporcuların oyunlarını seyr etmeğe göndermez. Bunları gösteren televizyonları evine sokmaz.] Süslenerek ve yeni giyinerek sokağa çıkamaz.) Zevcesini, mahrem olan, ya'nî evlenmesi harâm olan akrabâsından başkasına, harâmdan sakınan müslimânların evine kendi götürebilirse de, kadın erkek ayrı oturmalıdır. Kadının (**Mahrem akrabâ**)sı, onsekiz erkek olup şunlardır: Babası ve dedeleri, oğlu ve torunları, yalnız anadan veyâ yalnız babadan olsa bile kardeşi, erkek ve kız kardeşinin oğulları, amcası, dayısıdır. Bu yedi erkek, süt emmek sebebi ile ve zinâ sebebi ile de mahrem akrabâ olur. Dört erkek de, nikâh sebebi ile mahrem akrabâ olur. Bunlar: Kayınpeder ve bunun babaları, dâmâd, üvey baba ve üvey oğuldur. Bir adama çocuklarının gelinleri ve bir kadına çocuklarının dâmâdları mahremdir. Mahrem demek, nikâhla alması harâm demektir. Meselâ, kızkardeş mahremdir. Herkese kardeşlerinin çocukları mahremdir. Kardeşlerin zevceleeri, amca ve dayı ve hala ve teyze çocukları ve zevceleri mahrem değildir. Teyzenin çocukları ve zevci nâ-mahremdir. Zevcin, zevcenin kardeşleri nâ-mahremdir. Eniştenin ve kayın birâderin mahrem akrabâ olmadıkları, yabancı oldukları, (**Nî'met-i islâm**)da, haccın şartlarında yazılıdır. Zevcenin bu ikisine de açık görünmesi, yüzünden başka yerleri örtülü olsa bile, yalnız bir odada kalması, birlikde sefere gitmeleri harâmdır. Dâmâda kayın valdesinin anadan ve babadan olan anaları da mahremdirler. Bir kız, mahrem akrabâsı ile evlenemez. Yanında örtünmemeleri câiz olur. Yalnız

bir odada bulunabilir, birlikde sefere gidebilir. Mahrem olmıyan akrabâsı eve gelince, zevcinin veyâ akrabâ kadınların yanında, yüzünden başka her yeri örtülü olarak hoş geldiniz der. Kahve, çay gibi şeyler getirir. Fekat, yanlarına oturmaz. Müslimânların, âdetlere, geleneklere değil, islâmiyyete, ilmihâl kitâblarına uymaları lâzımdır. Her müslimân, zevcesine ilmihâl öğretmeli, kendi bilmiyorsa, sâliha hanım hocaya göndermelidir. İslâmiyyete uyan, harâmlardan sakınan hanım bulamazsa, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” yazdığı doğru ilmihâl kitâbını zevcesi ile birlikde okuyup, ikisi de, dînini, imânını, harâmları, farzları iyi öğrenmelidir. Mezhebsiz olan din adamlarının, sapıkların yazdıkları bozuk tefsîr ve din kitâblarını eve sokmamalı, bunları okumamalıdır. Dîni, ahlâkı bozucu yayınlar yapan radyoları, televizyonları da eve sokmamalıdır. Bunlar kötü arkadaşdan dahâ fenâdırlar. Zevcenin ve çocukların dinlerini, ahlâklarını bozarlar. Zevcesi ve kızları, ev işleri ile uğraşmalı, tarlada, fabrikada, bankada, ticârethânelerde ve memûrluklarda çalışdırılmamalıdır. Kadının ve kızlarının para kazanması, babasının, kocasının san’atına, ticâretine yardım etmesi lâzım değildir. Bunları yapmak ve ev ihtiyaçlarını çarşıdan, pazardan alıp getirmek erkeğin vazifesidir. Kadın bunları yapmağa zorlanırsa, dîni, ahlâkı ve sıhhati bozulur. Her ikisinin dünyâları da, âhıretleri de harâb olur. Sonra, dizlerini döğerlerse de, fâidesi olmaz. Günâhdan, belâdan kurtulamazlar. İslâmiyyete uyan, dünyâda da, âhıretde de, râhata kavuşur. Kötü arkadaşların, münâfıkların güler yüzlerine, tatlı dillerine aldanmamalı, ilmihâl kitâblarına uymalıdır. Kızlarını, çocuklarını da harâmlardan korumalıdır. Oğullarını müslimân öğretmenlerin bulunduğu okullara göndermelidir. Kadının mağazalarda, dükkânlarda, fabrikalarda, hükûmet işlerinde, erkekler arasında çalışmasına ihtiyâcı yoktur. Zevci yoksa veyâ hasta ise, kadının her ihtiyâcını mahrem akrabâsı temin etmeğe mecbûrdur. Bu akrabâları fakîr ise, devletin bol ma’âş bağlaması lâzımdır. Allahü teâlâ, islâm kadınının her ihtiyâcını ayağına göndermekdedir. Geçim sıkıntısını erkeklere yüklemekdedir. Çalışıp kazanmağa hiç ihtiyâcı olmadığı hâlde, mîrâsdan erkeğin aldığı yarısını da kadına vermekdedir. Kadının vazîfesi, ev içindeki işleri yapmaktır. Bu işlerin birincisi, çocuklarını terbiye etmesidir. Çocuğun ilk mürşidi anasıdır. Anasından din ve ahlâk ilmlerini öğrenen çocuk, dinsiz öğretmenlere, kötü arkadaşlara ve islâm düşmanı olan zındıkların yalanlarına aldanmaz. Anası, babası gibi, hâlis bir müslimân olur. **(Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye)** 84.cü ve sonraki baskılarının, 579.cu sahîfesine bakınız! İslâm düşmanlığı yapan münâfıklara **(Zındık)** denir.]

CENÂZENİN, TECHİZ, TEKFİN VE TEDFÎNİNE DÂİR

Ve dahî, cenâze nemâzı, defn etmek, yıkamak, kefenlemek bunların cümlesi, farz-ı kifâyedir.

Meyyiti yıkamak için, tenhâ bir yere konmuş olan mermer veya tahta tenesir üzerine sırt üstü yatırılır. Gömleği çıkarılır. Abdest aldırılır. Başından göbeğine kadar ılık su ile yıkanır. Sonra göbeği ile dizleri arası örtülüp yıkanır. Yıkayıcı, sağ eline eldiven giyer. Bu elini örtünün altına sokup, su dökerek yıkar. Örtünün altına bakmaz. Sonra sol tarafına çevirip, sağ tarafını, sonra sağ tarafına çevirip, sol tarafını eldivenli eli ile yıkar. Kefenin üç parçasından biri, tenesirin üzerine meyyitin altına serilir. Bu sergi, meyyit ile birlikde tabuta konur.

Kefen üç nev'dir: Kefen-i farz, [Buna kefen-i zarûret de denir], kefen-i sünnet, kefen-i kifâye.

Kefen-i sünnet, erlere üç ve avretlere beşdir.

Kefen-i kifâye, erlere iki ve avretlere üçdür.

(Bahr)de diyor ki, (Kadınların kefen-i kifâyesi, izâr, lifâfe ve himâr ya'nî baş örtüsüdür. Çünkü, kadınlar hayâtta iken bu üçü ile örtünürler.) İzâr, o zemânda omuzdan veya tepeden ayaklara kadar bedene sarılan kumaş idi. Lifâfenin kamîs [antarî] olduğu İbni Âbidinde yazılıdır. Görülüyor ki, müslimân kadınları önceleri geniş manto ve baş örtüsü ile sokağa çıkardı. **(Bahr)**de ve **(Dürr-ül-müntekâ)**da diyor ki, (Zevcin zevcesine vermesi vâcib olan nafaka, ta'âm, kisve ve meskendir. Kisve, himâr ve milhafedir.) Milhafe, dış örtüdür. [Buna şimdi ferâce, manto veya saya denilmektedir. Görülüyor ki, kadın elbisesi üç parçadır. Bunların arasında çarşaf yoktur. Çarşaf ile örtünmek sonradan âdet olmuştur. Çarşaf ile örtünmek örf ve âdet olan yerlerde, çarşaf ile, manto âdet olan yerlerde geniş manto ve kalın başörtüsü ile örtünmeleri câizdir. Örf ve âdetin dışına çıkmak, cemâ'atden ayrılmak olur. Fitneye sebep olur. Fitneye sebep olmak harâmdır.]

Kefen-i farz, erlere ve avretlere bir parçadır.

Kefen bezi bulunmayıp da, harîr ya'nî ipek bulunsa, erlere bir kat ve avretlere iki kat kifâyet eder.

Ve dahî, cenâze nemâzında, imâmete evlâ olan, evvelâ, müslimân ise, devlet reîsi, ondan sonra beldenin hâkimi, ondan sonra, Cum'aya me'zûn olan hatîb efendi ve ondan sonra imâm-ı haydir.

İmâm-ı hay denilen kimse, meyyitin hayâtında, kendisine hüsn-i zan etdiği, âlim müslimân kimsedir. Ve ondan sonra, meyyitin velîsidir. Velîsi gelmeyince, zikr olunanlardan gayri bir kimse kılmış olsa, velîsi muhayyerdir. Dilerse, iâde eder veyâ etmez. [Bunun tafsîli, **(Se'âdet-i Ebediyye)** adındaki ilmihâl kitâbında vardır.]

Ve dahî, bir kimsenin cesedi ortasından biçilmiş olup, yalnız nısfı bulunsa, o yarımın nemâzı kılınmaz.

Bir ölü bulsalar ki, parça parça olmuş ve her parçası başka bir yerde olsa, onun dahî nemâzı kılınmaz. Fekat, o parçaları bir araya getirseler, nemâzı kılınır.

Bir cenâzeyi yıkasalar, bir yeri kuru kaldı deseler, eğer kefenlenmedi ise, onu yıkarlar. Amma, kabrin yanına vardıkdan sonra, bunun abdest a'zâlarından bir yeri kuru kaldı deseler, o yerini yıkarlar ve nemâzını kılarlar. Kabre koyup, üzerini örttükdükden sonra, haber verseler, o vakt onu kabirden çıkarmazlar. Yıkanmadan gömülen, üzerine toprak atılmamış ise, çıkarılıp yıkanır.

Ve dahî, bir cenâzeye teyemmüm etdireseler, götürülürken su bulunsa, muhayyerdir.

Bir beldede, birçok kimseler ölmüş olsa, hepsi için tek bir nemâz kılmak câizdir. Tabîî, islâmiyyetin hükmü tatbik olunarak. Lâkin, evlâ olan, teker teker kılmaktır.

Ve dahî, cenâze nemâzına, **(Allahü teâlânın rızâsı için nemâza, er [veyâ hâtun] kişi için düâya, uydum şu hâzır olan imâma)** diye niyyet eyleye.

Ve dahî, bir kimseyi, yol kesip soygunculuk ederken tutsalar, hâkimin ve velînin re'yî ile öldürseler yâhud bir kimseyi devlete olan isyânı sebebiyle, döğüşürken öldürseler veyâhud, bir kimse, kendi anasını veyâ babasını öldürse, bunların nemâzları kılınmaz.

Kendi kendisini öldürse ya'nî intihâr etse, onun nemâzı kılınır **(Dürr-ül-muhtâr)**.

Ve dahî, Ehl-i sünnet olanların, on alâmeti vardır:

- 1- O kimse cemâ'ate müdâvemet eder.
- 2- [İ'tikâdî veyâ fiskı, küfre varmayan] imâma uyar.
- 3- Mest üzerine meshi câiz görür.
- 4- Eshâb-ı kirâmdan “radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în” hiç birine kötü söz söylemez.
- 5- Devlete isyân etmez.
- 6- Dinde [bigayr-i hakkın] mücâdele, münâkaşa etmez.

- 7- Dinde, şek etmez.
- 8- Hayrı ve şerri, Allahü teâlâdan bilir.
- 9- [İlhâdı belli olmadıkça] ehl-i kıbleyi tekfîr etmez.
- 10- Dört halîfeyi sâir Eshâb üzerine tercîh eder.

ÖLÜM HÂLLERİNE DÂİR

Ey biçâreler, siz ölümden kaçarsınız. Filân öldü, ben dahî onun yanında bulunacak olursam, bana dahî, bulaşır dersiniz. Ve tâun, bulaşıcı hastalık filân mahalleye geldi diyerek, başka yere kaçarsınız. Bu i'tikâd dahî, harâmıdır. Hastalık, Allahü teâlâ isterse bulaşır.

Ey biçâreler, nereye kaçarsınız! Ölüm size va'd olunmuşdu. Ecel ileri gitmez! Hallâk-ı âlem size, eceliniz geldikde, göz açıp yumuncaya kadar vakt vermez. Mukadderden ne ziyâde ve ne eksik olur.

Hak teâlâ, emrini, her nerede hükm etdiyse, o kişi, malını ve evlâdını ve ayâlini, cümleten bırakıp, o mahalle gider. Ve toprağı olan memlekete varmayınca, canını almağa emr olunmaz.

Herkes, eceli geldikde ölür. A'râf sûresi otuzüçüncü âyetinde meâlen, **(Ecelleri geldiği zemân, onu az zemân ileri ve geri alamazlar)** buyuruldu.

Kişi doğmadan önce, ne kadar yaşayacağı takdîr edilmiştir. Ve kişi, ne yerde ölür ve tevbe ile mi ve tevbesiz mi ve hangi hastalıklardan ve îmân ile mi, yoksa îmânsız mı gider, cümlesi levh-i mah-fûza yazılmışdır. Nitekim, Lokman sûresi son âyetinde buna işaret vardır.

Hallâk-ı âlem ölümü yarattı. Sonra diriliği yarattı. Sonra rızkımızı yarattı ve levh'e yazdı.

İmdi, Hak teâlâ, sizin günde ne kadar nefes alıp verdiğinizi bilicidir. Ve levh'e yazmıştır. Melekler, gözetirler, vakti gelince, melek-ül-mevte haber verirler.

Ve eğer hayâtında, Kur'ân-ı kerîm ile sâbit olan sözleri, inanıp tutmuş isen, se'âdet ile gidersin! Cümle şeyleri, Allahü teâlâdan bil! Vefât edenin ardınca, feryâd etme! Bunlar gibi şeyler, îmânsız gitmeğe sebebedir. Neûzübillah. Günâh ve hatâ vâki' olursa, tevbe-i nasûh etmelidir.

Hak sübhânehü ve teâlâ, Azrâîl "aleyhisselâm"a buyurur: **(Dostlarımla canımı, âsân al, düşmanlarımla canımı güç al!)** El-ıyâz-ü bilah, eğer âsî olursa!

Kıyâmetin bir gününün mikdârı bin yılca ola veyâ ellibin yıl-

ca ola. Bu husûsda, tefsîr çokdur. Secde sûresinin beşinci ve Me'âric sûresinin dördüncü âyetlerinden anlaşılmaktadır.

Ba'dehu, melekler, âsînin canını azâb ile alırlar. Dil ile vasf olunamaz. Bizi yokdan var eden Allaha sığındık. Ba'zı meyyit, döşğinde, yay gibi, o yana bu yana döner. Nitekim, Allahü teâlâ Vennâziâtî sûresinde buyurur. O melekler azâblar edip, birbirine söylerler. Cebrâîl "aleyhisselâm" o meleklerle der ki, (Merhamet etmeyin!) Münâfıkların canı, burnunun ucuna gelir. Yine koyuverirler. Her a'zâsını, öyle sıkırlar ki, gözlerinin nûru dökülür. Melekler, diyeler ki: (Sen Cennetlik değilsin! Hallâk-ı Cihân, sana gadab etdi! Sana inâyet yokdur! Sen diri iken işlediklerini unuttun mu? Ey yaramaz kişi! Sana şol azâb hâzırlandı ki, münâfıklar ve kâfirler azâbıdır. Zîrâ, sende nemâz yok, zekât yok, sadaka yok, fakîrlere merhamet yok idi. Harâmdan sakınmazdın, bütün işlerin fesâd idi. Gîbet ederdin, yine de Allah kerîmdir derdin, işte azâb dahî, elîmdir.) Pes, Hak sübhânehü ve teâlâ hazretlerinden hitâb gele ki: **(Şol münâfıklar, bir gün dahî ölümelerini hâtırlamadılar. Mütekebbir olurlardı. Farz, sünnet, vâcibi tutucu değillerdi. Şimdi benim azâbımı görsünler!)** Yine zebânîler, tırnaklarının dibinden yapışıp, canını göğsünün damarlarından çıkarırlar ve hulkûma götürüp, yine koyuverirler. Yine hitâb gele ki, **(Âlimler size bildirmedi mi? Kitâbımızı okumadınız mı? Gâfil olmayın, şeytâna uymayın, demedi mi? Her şeyi, Allahdan bilin demedi mi?)** Dünyâ cîfesine harîs olmayın! Allahü teâlânın verdiği kanâ'at edin, fakîr kullarına merhamet edin, miskînleri ta'âmlandırın! Allahü teâlâ, şol pâdişâhdır ki, sizi yarattı ve üzerine aldı ki, besleye ve sana Ondandır bir belâ gelse yine Ona çağırasın, yalvarasın ve dermânı Ondandır dileyesin. Ben hekimlere akça verdim ve iyi oldum deme! Allahü teâlânın inâyetinden bil! O senin malım dediğin, sana emânetdir. Ondandır, sizin derdinize dermân yokdur. Halâl ise, hesâbını vermeğe memûrsunuz. Dahî, Hak sübhânehü ve teâlâ, ne kadar takdîr etdiyse, alırsın, ne maldan ve ne evlâddan ve ne dostdan, her ne kadar feryâd etsen ve hangi sahrâyâ kaçsan, kurtulamazsın. Ancak, toprağın nerede ise, o yere defn olunursun. Ecelin gelmedikçe, sana kimseden ziyân gelmez. Yalnız tehlikeden korunmakla ve derdlere devâ olan sebeblere yapışmakla emr olundun.

Ve ne zemân Hak teâlâ, size sağlık gibi, mal gibi, evlâd gibi ni'met verse, sevinip Elhamdü-lillah, bizim Rabbimiz bize ikrâm eyledi dersiniz. Ne vakt Allahü teâlâ size musîbet verse, ya'nî size bir belâ verse, gam çekersiniz, sabr etmezsiniz, şükr etmeği unutursunuz.

Hak teâlâdan hitâb gele ki: **(Yâ meleklerim! Onu tutun!)** Melekler, onun canını cemî' kılları dibinden alıp, yine koyuverirler. Hak teâlânın azâb etdiğini, kimse halâs etmeğe kâdir değildir.

O ölüm döşeğinde yatan kimse, bu azâbı görüp, ah, ah, keşki dünyâda iken amelimi îfâ ve edâ edeydim de, bugün, bu siyâseti çekmeseydim der. Yine, o hastayı bekleyen kişilere, hitâb gele ki: **(Ey benim mütekebbir kullarım! İşte bu dostunuzu, mal harcaayıp kurtarınız! Dünyâda benden gelen belâya sabr etmezsiniz, benden şikâyet edersiniz. İşte bu kul, azâbda ve canı hulkûma geldi. Benim kudretimden!)** Melekler bu nidâyı işitip, (Ey Rabbimiz! Senin azâbın hakdır) deyip secdeye kapanalar. Hak teâlâ bunları, Kur'ân-ı kerîmde haber vermekdedir. Sonra, yine meleklerle, tutun diye nidâ gelir. Öyle tutalar ki, her yerinin, bir kılının dibi dahî boş kalmaya. Melekler bir uğurdan haykırıp: (Ey Allahın âsî kulunun canı, gel çık teninden. Bugün o gündür ki, sana azâb ola. Allahü teâlâdan gayriye muhabbet eylediğinden ötürü, mütekebbir olup, fakîrlere selâm vermezdin, harâm olan şeyleri yapardın, bâtili hak görürdün ve hakkı bâtil görürdün) diyeler. Bunlar Kur'ân-ı kerîmde haber verilmektedir.

Sonra o kişi, meleklerle diye ki, bir dem aman verin, aklıma başıma devşireyim, deyince, göre ki, melek-ül-mevt başı ucunda durmakda. Onu görünce, bu azâbları unutup, titremeğe başlaya. Melek-ül-mevti gördükde, deye ki, bunca melekler azâb ederken, sen kimsin ve neye geldin? Ondan sonra ölüm, bir heybetli âvâz ile, çağırıp deye ki: Ben, şol ölümüm ki, seni dünyâ yüzünden çıkarsam gerek. Ve evlâdlarını yetîm kılsam gerek ve dünyâda sevmediğin akrabâna malını mîrâs etsem gerek.

Ölümünden bu sözleri işitince titreyip, yüzünü öte beri çevire. Zîrâ, alâmeti budur ve hadîs-i Buhârîde, Resûl-i ekrem “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, **(Melekleri işitince, yüzünü duvara çevirir, önünde ölümü ayakda görür)** buyurur.

Her ne tarafa dönerse, ölümü o tarafda göre ve yine arkası üzerine döne.

Melek-ül-mevt bir şiddetli âvâz ile çağırıp, deye ki, ben o ulu meleşim ki, babanın ve ananın canlarını aldım, sen o vakt, orada hâzır idin ne fâiden oldu? İşte, cümle dostların bakarlar, ne fâide? Dahî, ben şol ulu meleşim ki, öldürdüğüm senden evvelkilerin kuvvetleri senden ziyâde idi.

Bu yatan kişi, meleklerle bu kadar söyleşdikde, azâb melekleri çekilip giderler. Azrâîl “aleyhisselâm”ı heybet ile gördükde,

o sâat akli zâil olur.

Azrâîl “aleyhisselâm” süâl ede ki, dünyâyı nice gördün? Deye ki, dünyânın mekrine aldandım da, bu hâle geldim.

Ve Hallâk-ı cihân, dünyâyı bir kadın şekline koya, gözleri gök ve dişleri öküz boynuzu gibi, bir kabîh kokuyla gelip, göğsünün üzerine otura.

Sonra, o kişinin malını karşısına getirirler. Kahr ile, harâm ve halâl demeyip kazandığı malı, gözünün önünde vârislerine verirler.

Ve ondan sonra o mal kendi sâhibine, **(Ey âsî! Beni kazandın, nâhak yere harcadın, sadaka, zekât vermedin. Şimdi ise, senden çıkdım, senin istemediğin kimselerin eline girdim, senden minnet-siz aldılar)** der.

Bu hâl içindeyken, susayarak ve yüreği yanıp tutuşarak, dört yanına bakar.

Sonra, bu hâldeyken, şeytân fırsat bulup, îmânını almak için, başının ucuna gelir. O merdûd elinde bir kadeh tutar. İçinde, buzlu su, hastanın başının ucunda o kadehi çalkalar. Onu görür ve işitir. O mahalde ve o ânda, fakîr ve zengin hâli belli olur.

Eğer se’âdetsiz ise, getir şu sudan içeyim der. O mel’ûnun canına minnet olur. Der ki, -hâşâ- âlemlerin yaratıcısı yokdur, de! Eğer şakî ise, dediği gibi söyler ve -el-ıyâz-ü billah- îmânı gider. Lâkin, her şeyde, yine hikmet Hüdânındır ki, o hâlde olan hastanın yanında su bulundurmamak gerek. Ve sıkça ağzı açık, su vermek lâzımdır.

Eğer, hidâyet erişir ise, şeytâna la’net edip red eder.

Va’desi temâm oldukda -Eğer mü’min ise- emr olunur. Azrâîl “aleyhisselâm” canını alır. Üçyüzaltmış melek, o canı Azrâîl “aleyhisselâm”ın elinden alıp, cümle yârânı ve dostları sûretine girip, Cennet hullelerini giydirip, rûhunu Cennet serâyına ileteler ve yine -derhal- meyyitin yanına getireler.

Ve eğer, îmânsız gitdiyse, üçyüzaltmış siccîn melekleri, Cehennemden, katrandan dahâ kara zakkum yaprağı getirip, o îmânsız çıkan rûhunu, ona sarıp, derhal Cehenneme iletip ve yerini gösterip, yine yanına getirirler.

Ve dahî, bir kişi bâliğ olup, dünyâda ne kadar yaşarsa ve isyân da bulunup, tevbesiz giderse -neûzü billah- bu ukûbetleri görür ve kıyâmetde rüsvâ olur ve onun gideceği yer dahî, Cehennemdir. Meğer Allahü teâlâdan hidâyet erişe yâhud şefâ’at-i Muhammedî “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” yetişe.

MA’SÛMLARIN ÖLÜMÜNE DÂİR

Bir müslimânın çocuğu ki, hasta ola ve ölüm döşeğine gire, Makâm-ı illiyyîn, ya’nî Cennet, onun makâmıdır. Oradan, üçyüztümüştü melek gele, saf saf olup, o ma’sûmun karşısında duralar ve (Yâ ma’sûm! Müjdeler olsun sana, bugün o gündür ki, geçmiş olan, analarını ve dedelerini ve cümle komşularını, Hak teâlâdan dileyessin) deyip, yüz melek, başına bir şefâ’at tacı giydirip ve yüz melek dahî aşk tacı giydirip ve yüz melek dahî, gayret ve kuvvet gömleğini giydirip, altmış melek dahî, gözünün perdesini ve hicâbını kaldıralar. Cümle hicâblar kalktığı gibi, tâ hazret-i Âdemden beri, geçmiş mü’minlerin âbâ ve ecdâdlarını göre. Onların ba’zısı için azâb hâzırlanmış. Bunların, işbu hâllerini görünce ağlaya ve haykıra ve titreye. Ve bunu bilmeyenler can çekiştir sanırlar.

Sonra, can alıcı melekler gelip, göreler ki, şefâ’at tâcını ve gömleğini giymiş ve gözünün perdesi kalkmış, canını almağa kuvvetleri yetmeye ve (Yâ ma’sûm! Hallâk-ı âlem sana selâm söyledi ve buyurdu ki, ben onu yarattım, yine bana gelsin. Zîrâ o rûh emânetini ben verdim, yine bana versin. Onun mükâbelesinde ona Cennet ve dîdâr vereyim. Eğer inanmazsan yüzünü çevirip, göklerden tarafa nazar eyle, görürsün) dediklerinde, o ma’sûm dahî, nazar edip, melekleri ve Allahü teâlânın cemâlini müşâhede eyleye. Sevinçden cûşa gelip titreye ve kükreye ve kızara. Sıçrayıp, döşeğinde can vermeye atıla. Yine o azâb içindeki ecdâdları gözüne erişe, yine canını vermeye. Ve melekler diyeler ki, (Yâ ma’sûm! Niçin canını vermezsin?) O ma’sûm diye ki, (Ey melekler! Allahü teâlâyâ ricâ edin, akrabâ ve ecdâdımı bana bağışlasın.) Melekler diyeler ki, (Yâ Rabbî! Bu ma’sûm ile bizim hâlimiz sana ma’lûmdur.) Hazret-i Allah “celle şânühü” hitâb ede ki, (İzzim hakkı için bağışladım.) Yine melekler, (Yâ ma’sûm! Muştuluk olsun sana! Hak teâlâ, îmânı olanların günâhlarını bağışladı ve cümle ricâlarını kabûl eyledi) dediklerinde, ma’sûm dahî şâd olup, bu hâlde iken, Hak teâlâ, Cennetden iki hûrî gönderip, onun anası ve babası sûretinde gelip, kollarını açarak diyeler ki, (Ey bizim oğlumuz, yâhud kızımız! Bizimle gel, biz Cennetde sensiz olamayız.) Cennet elmalarından bir elma çıkarıp, ma’sûmun eline vereler, al diyeler. O ma’sûm, elmayı koklarken hazret-i Azrâîl “aleyhisselâm”, kendi gibi, bir güzel ma’sûm olup, filhâl canını [rûhunu] ala.

Bir rivâyetde, elmayı koklarken, canı elmaya yapışa ve melek-

ül-mevt, ma'sûmun canını elmadan ala. Bu rivâyetlerin ikisi de câ-izdir.

Sonra melek-ül-mevt, o canı alıp, gökleri seyr etdirip, Cennete götürürler. Orada, yeşil zebercedden bir sahrâ vardır. Ma'sûm oraya geldikde, (Beni buraya neden getirdiniz) der. Melekler: (Yâ ma'sûm! Kıyâmet yeri vardır. Çok sıcaktır. İşbu sahrâda, yetmişbin rahmet pınarı vardır. Hazret-i Resûl-i ekremın “aleyhisselâm” havzının başında durup, nûrdan bardakları görünü! Atanız ve ananız kıyâmet yerine geldiklerinde, bu bardakları su ile doldurup, onlara verirsiniz ve onları tutup salıvermeyesiniz ki, Cehennem yoluna gitmeyeler ve azâb ve ikâb görmeyeler. Zîrâ, sizin düânız, Hak teâlâ katında makbûldür. Ve Cum'a geceleri, yer yüzüne inersiniz. O vakt Allahü teâlânın selâmını, ümmet-i Muhammed “sal-lallahü teâlâ aleyhi ve sellem” üzerine ulaşırdınız. Ve onların üzerine nûr veresiniz ve onların şükrleri berâtini Hak teâlâyâ götürersiniz) diye tenbîh ederler.

Ma'sûmların canlarına, bu makamları seyr etdirip, tezce yine getirip meyyitin başının ucuna koyarlar. Tâ nemâzı kılınıp, kabre girip, soru ve hisâbı oluncaya kadar, o can, kabr üzere durur. Eğer, babası ve anası tevbesiz ölürlerse, kıyâmetde oğlu ile onların arasında bir perde ola. O ma'sûm onları arayıp bulmaya, birbirlerine hasret kalalar. İşte mü'minlerin bâliğ olmayan çocuklarının hâli böylecedir.

MÜSLİMÂN KADINLARIN ÖLÜMÜNE DÂİR

Şimdi, o avret ki, lohusa veyâ hâmile veyâ tâûn yâhud iç ağrısından veyâ bunlardan hiç birisi olmasa, ancak yabancı erkeklere açık saçık görünmese ve kendisinden zevci hoşnud olsa, o hâtuna, ölürken Cennet melekleri gelip, karşısında, saf saf dururlar ve ona izzet ve ikrâm ile selâm verirler ve (Allahü teâlânın sevgili, şehîd câriyesi gel çık, ne eylersin dünyâ serâyında? Senden Allahü teâlâ râzı oldu ve senin bu hastalığını behâne edip, günâhını bağışladı, sana Cennet ihsân etdi, gel emânetini teslim et!) derler. O hâtun, bu mertebeyi görüp, rûhunu vermek istedikde, etrâfına bakıp (Benim ile dostluk edenleri, yarlıgayıp rahmet etsin, sonra teslim edeyim) dedikde, melekler dahî, ricâsını cenâb-ı Hakka arz edeler. Bunun üzerine, hitâb-ı izzet gelip, (İzzetim hakkı için, kulumun cümle düâsını müstecâb kıldım) buyrulur. Melekler dahî, muştuluk eyleyeler. Sonra, melek-ül-mevt,

yüzyirmi rahmet melekleriyle geleler. Yüzlerinin nûru Arşa çıkmış, başları tâclî ve arkalarında, nûrdan hulleler ve ayaklarında altın na'linlar ve yeşil kanadları bulunur. Ellerinde, Cennet yemişleri, kokuları misk gibi gelip, izzet ve ikrâm ile selâm verirler ve (Hallâk-ı âlem, sana selâm eyler ve Cennet verip, habîbî Muhammed “aleyhisselâm” a komşu eyler ve hazret-i Âişeye musâhib eyler) derler.

Bu îmânlı kadın, bu kelâmları işitip ve gözünün perdesi açılıp, ehl-i îmân hâtunlarını göre ve günâhkâr olup, azâb olunanları göre ve (Onların günâhlarını bağışla Rabbim!) diye, niyâzda buluna. Cenâb-ı izzetden, bir hitâb gele ki, (Yâ câriyem! Cümle murâdını hâsıl eyledim, ver emânetini, Habîbimin hâtunu ve kızı sana muntazırdılar.) Hemen bu hitâbı işitince, canı titreye ve ayakları atıla ve terler döke ve can vermek üzere iken, iki melek gele. Ellerinde ateşden bir çomak, sağ yanında biri, sol yanında biri dura ve şeytân aleyhil-la'ne koşup gele ve gerçi bundan bize fâide yok ammâ, hele bir göreyim deyip eline bir cevâhir çanak içinde buzlu su, bu sûretle gelip, suyu göstere. O melekler, o habîsi görünce, ellerindeki çomaklarla vurarak, elindeki çanağı kırıp, kendisini kovalar. O müslimân hâtun bunu görüp güle. Sonra, o hûrî kızları, ona cevâhir kâse ile kevser şerâbı vereler, içe. Cennet şerâbının lezzetinden canı sıçrayıp kadehe yapışa ve melek-ül-mevt canını o kadehten ala. Melekler, çağırışıp, (**İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ûn**) diyeler. Ve canı alıp gökleri seyr etdirip, Cennete götüreler ve oradaki makâmını gösterip, derhâl yine, meyyitin başı ucuna getireler.

Ne zemân ki, esvâbını çıkaralar ve saçını çözeler, rûhu hemen cesedinin başı ucuna gelip, der ki: (Ey yıkayıcı! Âheste âheste tut! Zîrâ, Azrâîl pençesinden can yarısı yemiştir. Ve tenim gâyet zahmet çekmiştir ve sarsılmışdır.) Tenişire geldikde, yine gelip diye ki: (Suyu çok sıcak etme! Tenim pek za'îfdir. Tez beni elinizden halâs eyleyin ki, râhat olayım.) Yıkayıp kefene sarılınca, bir mikdâr dura, yine çağıra ve diye ki: (Bu cihânı son görüşümdür. Hısm ve akrabâlarımı göreyim ve onlar da beni görsünler ve ibret alsınlar. Onlar da yakında benim gibi öleceklerinden, ardımdan feryâd etmesinler. Beni unutmayıp, Kur'ân-ı kerîm okuyarak, dâimâ an-sınlar. Benim mîrâsım için, aralarında çekişmesinler. Tâ ki, kabrde azâb görmiyeyim. Cum'alarda ve bayramlarda da beni hâtırlasınlar.)

Sonra, musallâ üzerine konuldukda, can yine çağırarak, (Râ-

hat kalın, ey benim oğlum ve kızım, anam ve babam! Bunun gibi firâk günü yoktur. Hasretlik, görüşmemiz kıyâmete kaldı. Elvedâ olsun sizlere, ey ardımca göz yaşı dökenler!) der.

Nemâzı kılınıp, omuza alındıkda, yine çağıra ve diye ki, (Beni yavaş yavaş götürün! Eğer kasdınız sevâb ise, bana zahmet vermeyin! Sizden Allahü teâlâyâ hoşnudluk götüreyim!)

Kabr kenârına konuldukda, yine çağırır ve der ki: (Görün benim hâlimi de, ibret alın! Şimdi beni, karanlık yere koyup gidersiniz. Ben amelimle kalırım. Bu demleri görüp, vefâsız, yalancı dününân mekrine aldanmayınız!)

Kabrine koydukları zemân, can, başının ucuna gelir. Zinhâr, bir meyyiti, telkînsiz bırakmayalar. [Definden sonra sâlih bir kimsenin (**Telkîn**) vermesi sünnetdir. Vehhâbîler, telkîn vermenin sünnet olduğuna inanmıyorlar. Bid’atdır diyorlar. Ölü işitmez, duymaz, diyorlar. Ehl-i sünnet âlimleri “rahime-hümmullahü teâlâ” çeşidli kitâblar yazarak telkîn vermenin sünnet olduğunu isbât etdiler. Bu kıymetli kitâblardan biri Mustafâ bin İbrâhîm Siyâmî “rahime-hullahü teâlâ” hazretlerinin (**Nûr-ul-yakîn fi-mebhas-it-telkîn**) kitâbıdır. Burada, Taberânînin ve ibni Mendenin haber verdikleri hadîs-i şerîf yazılıdır. Bu hadîs-i şerîfde telkîn verilmesi emr olunmaktadır. (**Nûr-ul-yakîn**) kitâbı, binüçyüzkırkbeş (1345) senesinde Siyamda, Bankong şehrinde yazılmış, 1396 [m. 1976] senesinde, İstanbulda, ikinci baskısı yapılmıştır.] Allahü teâlânın emriyle, meyyit, kabrde uykudan uyanır gibi, uyana ve göre ki, bir karanlık yerdedir. Hizmetçisine ve câriyesine veyâ kendisine dâimâ yardımda bulunan kimseye seslenip, (Bana mum getirin!) der. Asla ses ve sadâ gelmez. Kabr yarıp, iki süâl meleği [Münker ve Nekîr] zuhûr eder. Bunların ağızlarından yalın ateşler ve burunlarından, siyâh dumanlar çıkmakda ola. Bu hâlde, ona yakın gelip diyeler: (**Men rabbûke ve mâ dînûke, ve men nebiyyûke**), ya’nî Rabbin kimdir ve dînin hangi dindir ve Peygamberin kimdir? Bunlara doğru cevâb verirse, o melekler, onu Hak teâlânın, ona rahmetiyle tebsîr edip giderler. Hemen o ânda kabrin sağ tarafından bir pencere açılır ve bir ay yüzlü kişi çıkıp, yanına gelir. Bu îmânlı hâtun ona bakıp şâd olur. (Sen kimsin?) diye süâl eder. (Ben senin, dünyâda, sabrından ve şükründen yaratıldım. Kıyâmete değin, sana yoldaş olurum) diye cevâb verir.

***Harâmları istemekden kesilmedikce nefis,
Kalb, ilâhî nûrlara ayna olamaz hiç!***

MAZLÛM, SABRÎ VE GARÎB OLANLARIN ÖLÛMÛNE DÂİR, ŞEHÎDLER

Bunların ölümleri birdir. Birini diyelim, diğeri dahî ona benzer.

Garîb dahî, iki dürlüdü: Biri, uzak iklimde kalıp yanında akra-bâsı ve âşinâsı bulunmaya. Biri dahî, mekânında fakîr ola. Kimse, tenezzül edip, onun yanına varmaz ola. Böyle mü'minler dahî, garîbdır ve ölüre şehîddir. Birisi, altmış yaşını geçe ve beş vakt nemâzını terk etmeye. Bu dahî şehîddir. [Harâm işlemesi ölümüne sebep olan, meselâ, içki içerek zehrlenene, şehîd olmaz. Fekat, harâm işlerken başka sebep ile ölüre, meselâ, binâ çökerek ölüre, şehîd olur. Kadınların, kızların yüzlerinden ve avuç içlerinden başka her yerleri avret mahallidir. Örtünmeleri farzdır. Ehemmiyet vermiyen kâfir olur. Baş, saç, kolu, bacağı açık olarak sokağa çıkmayan kadınlar, kızlar da şehîddir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına (**Ahkâm-ı islâmiyye**) denir. Ahkâm-ı islâmiyyeyi öğrenen ve çocuklarına öğreten ana, baba da şehîddir.] İmân ve nemâzı olmazsa, şehîd olmazlar. Ve kâfir elinde esîr olduğu hâlde ölen müslimân dahî şehîddir. Zulm, işkence yapılarak öldürülen kâfir şehîd olmaz. Kâfir olarak ölen, aslâ Cennete girmez.

Bu kişiler, ne zemân ölüm yasadığına başlarını koyalar, gökler kapısı açılır ve yere o kadar melâike iner ki, hesâbını, ancak Mevlâ bilir. Bunların ellerinde, nûrdan tâc ve hulleler ola. O kişinin canını, izzet ile da'vet edeler. Nitekim Hak teâlâ, bu hâli, Fecr sûresinin sonunda beyân buyuruyor.

Bir şehîd dahî budur ki, yüzünü dergâh-ı izzete tutup, (Ey benim ma'budum! Ne ki, ömrüm olsa, bir şeye ümmîd bağlamadım, illâ hazretine. Ve dahî, kimseye boyun eğmedim. Dünyâ mekrine, din düşmanlarına aldanmadım. Yâ Rabbî! Şimdiki hâlde, senden ümmîdim budur ki, cemi' ümmet-i Muhammedi "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" afv ve mağfiret edesin) diye düâ ve niyâz ede. Bu dahî şehîddir.

O hâs melekler, o hullelere saralar. O ânda Hakdan nidâ gele ki: (Cennete götürün! Zîrâ, dünyâda, cümleden ziyâde nemâz kıldı ve müsâfirî sever, suçları bağışlar idi ve istigfâr eder idi. Ve benî çok zikir ederdî. Avret mahallî açık olarak sokağa çıkmazdı. Kendini harâmlardan pâk ederdî. Ve Peygamberlere ve islâmiyyete mutî idi.)

Şimdi, o iki melekler ki, insanın iki omuzunda, dünyâda, hayr ve şer olarak, işlediklerini yazarlar, onlar diye ki: (Yâ Rabbî! Bizî dünyâda bu kuluna müvekkel eyledin. Şimdiki demde, izn ver

bu kulunun canı ile göklere çıkalım.) Hitâb-ı izzet vârid ola ki: (Siz onun kabrinin yanında durun, tesbîh ve tekbîr edip, bana secde de bulunun ve sevâbını o kuluma bağışlayın.) Onlar dahî, kıyâmete değin, zıkr ve tesbîh edip, sevâbını, o kulun defterine yazarlar.

[TENBÎH: Mısrdaki münâfıklar, ısyân ederek, halîfe Osmân “radyallahü anh”ı öldürmek için, Medîneye geldiler. Medînedekiler de yalan ve iftirâlarla bunları destekledi. Medînedeki müslimânlar, halîfeye yardım etmedi diyerek, Eshâb-ı kirâmı kötilediler. Hâlbuki, halîfe Cennetdeki şehîdlerin yüksek derecelerine de kavuşmak istiyordu ve bunun için düâ ediyordu. Kendisine yardımcı gelenlere mâni’ oldu. Bunları geri çevirdi. Bundan istifâde eden âsîler, halîfeyi kolayca şehîd etdi. Böylece, düâsı kabûl oldu. Murâdına kavuştu. Şehîdler ölürlen hiç acı duymaz. Cennetde verilecek olan ni’metler, lezzetler kendilerine gösterilip, bunların zevkleri içinde, rûhlarını meleklerle seve seve teslîm ederler.]

KÂFİRLERİN ÖLÜMÜNE DÂİR

Bir kâfir, bir mürted, islâmiyeti beğenmeyen, Kur’ân-ı kerîme çöl kanûnu diyen, insanların en üstünü, en şerefli, Peygamberlerin efendisi Muhammed “aleyhisselâm”a (hâşâ) deve çobanı diyecek kadar ilm ve ahlâk yoksunu olan, beşeriyyete huzûr, se’âdet sağlayıcı, ilm, ahlâk, temizlik, sıhhat, adâlet kaynağı, medeniyyete ışık saçan islâmiyyeti, rûhsuz, bir leş kutusu olan habîs kafası ile bağdaştırılamıyarak, dinlere lüzûm yokdur diyecek kadar aşağılaşan, yularını nefsinin eline kapdırması bir ahmak öleceği zemân, gözünden perde kaldırılır. Cennet kendisine gösterilir. Güzel bir melek ona: (Ey kâfir! Müslimânlara gerici, şehvetleri peşinde koşanlara, ahlâk prensiblerini çiğneyenlere, aydın, ilerici diyen alçak! Yanlış yolda idin. Hak olan islâm dînini beğenmezsin. Muhammed “aleyhisselâm”ın Allahü teâlâdan getirdiği bilgilere inanan, saygı gösteren bu Cennete gidecektir) der. Cennetdeki ni’metleri görür. Cennet hûrîleri de: (Îmân edenler, Allahü teâlânın azâbından kurtulurlar) derler. Birâz sonra şeytân, bir papas şeklinde görünür. (Ey filân oğlu filân! O gelenler yalan söyledi. O gördüğün ni’metler hep senin olacaktır) der. Sonra Cehennem gösterilir. Ateşden dağları, katırlar gibi akrepleri, çıyanları vardır. Hadîs-i şeriflerde bildirilen azâbları görür. Cehennemdeki Zebânî denilen azâb melekleri, ateşden çomakla vururlar. Ağzlarından alevler çıkar. Boyları minâre gibi, dişleri öküz boynuzu gibidir. Gök gürültüsü gibi seslenirler. Kâfir bunların sesinden titreyip, yüzünü şeytâna çevirir. Şeytân korkusundan dayanamayıp, kaçır. Melekler yakalayıp şeytânı yere vururlar. Bu kâfire gelip: (Ey islâm düşmanı! Dünyâda Resûlül-

laha “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” inanmadın. Şimdi de meleklerle inanmadın, mel’ûn şeytâna yine aldandın) derler. Boynuna ateşden zincirler takıp, ayaklarını başından aşırıp, sağ elini sol böğrüne, sol elini sağına sokup, arkadan çıkarırlar. Âyet-i kerîme, bu hâli haber vermektedir. Bağırır, dünyâdaki yaltakçıları çağırır. Zebânîler cevâb verip: (Ey kâfir, ey müslimânlarla alay eden ahmak! Yalvarmak zemânı geçti. Artık îmân kabûl olmaz, düâ kabûl olmaz. Küfrünün cezâsını çekmek zemânı geldi) derler. Dilini ensesinden çekerler. Gözlerini çıkarırlar. Dürlü dürlü çok acı azâblar yaparak, habîs rûhunu alır, Cehenneme atarlar. Allahü teâlâ, Muhammed “aleyhisselâm”ın dîninde ve yüce Peygamberin dînini doğru olarak bizlere ulaştıran Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılı i’tikâdda olarak can vermemizi nasîb eylesin! Âmîn.

Ne kadar yaşasan, nihâyet öleceksin. Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki, **(Bir insanın rûhu vücûdünden ayrılınca, bir nidâ gelir ki, ey insan oğlu, sen mi dünyâyı terk eyledin, yoksa dünyâ mı seni terk eyledi? Sen mi dünyâyı topladın, yoksa dünyâ mı seni topladı? Sen mi dünyâyı öldürdün, yoksa dünyâ mı seni öldürdü? Cenâzeyi yıkamağa başlayınca üç nidâ gelir:**

1- Hani senin kuvvetli vücûdün? Seni hangi şey za’îfletti?

2- Hani senin güzel konuşman, seni hangi şey susdurdu?

3- Hani senin sevgili dostların, seni neye bırakıp gittiler?

Cenâze kefene sarılınca bir nidâ dahâ gelir: Azıksız yola çıkma! Bu yolculuğun geriye dönmesi yokdur, ebedî olarak geri gelemezsin. Varacağın yer azâb melekleriyle doludur. Tabut içine konunca, bir nidâ dahâ gelir. Eğer Hak teâlânın rızâsını kazandınsa ne mutlu sana, büyüklük ve se’âdet senindir. Eğer cenâb-ı Hakkın gazabını kazandınsa yazıklar olsun sana! Cenâze, mezârının yanına varınca bir nidâ dahâ gelir. Ey insan oğlu! Dünyâda kabir için ne hâzırladın? Bu karanlık mezâr için ne nûr getirdin? Zenginlik ve şöhretinden ne getirdin? Bu çıplak kabri döşemek ve zînetlendirmek için ne getirdin? Cenâzeyi mezâra koydukları zemân, kabir bir nidâ eder ve der ki: Arkamda söyledin, şimdi karnımda sükût edersin. Nihâyet cenâzenin defni bitip oralarda hizmet gören insanlar da ayrılıp gidince, Hak teâlâ hazretleri tarafından bir nidâ gelir: Ey benim kulum, yalnız kaldın; şu karanlık mezârdâ, seni bırakıp gittiler. Bunlar, senin dostların, kardeşlerin, evlâdların ve candan adamların idi. Hâlbuki hiçbirinin sana fâidesi olmadı. Ey kulum, sen bana âsî oldun, emrimi tutmadın, hiç bu hâlini düşünmedin. Şâyed, ölen kimse îmân ile ölmüşse umulur ki, cenâb-ı Hak o kimseyi afvına mazhar kılar ve der ki, ey mü’min kulum! Seni kabirde garîb bırakmak şânıma yakışmaz. İzzet-ü celâlim hakkı için, sana bir mer-

hamet edeyim ki, dostların şaşsın, sana bir şefkat edeyim ki, ana-babanın oğluna olan şefkatinden ziyâde olsun. Lutf-ü kereminden ol kulun bütün günâhını afv edip, kabri Cennet bağçesi olur ve Cennet hûrileri ve ni'metleri ile dolar. Allahü teâlâ öyle merhametlidir ki, günâhkâr kullarını afv eder. O kadar merhametlidir ki, günde kaç kerre kullarının ayblarını görüp örter, yüzlerine vurmaz. O hâlde, böyle bir hâlıkın emrlerini yapıp, yasaklarından kaçınmalı, her gün amel-i sâlih işleyip, yarının azâbından kurtulmalıdır.)

Mü'minlerin günâhlı ve günâhsız hepsine, kabr süâli vardır. Yalnız günâhları afv edilmeyenlerine ve cümle kâfirlere kabir azâbı da vardır. Müslimânlar arasında lâf taşıyanlara ve halâda üzerine bevl sıçratanlara kabirde azâb olacaktır. [Kabir azâbı yalnız rûha değil, hem rûha ve hem de cesede olacaktır. Aklın ermediği şeyleri akl ile çözmeğe kalkışmamalıdır.]

Şâyed o kimse îmânsız ölmüşse, şiddetli azâblarla mahşer günü-ne kadar [sonra da, Cehennemde ebedî] azâb görür.

***Ey zâir-i sâhib-nefes, hubb-ı sivâdan meyli kes.
Dünyâda kalmaz hiç kes, Allahü bes, bâkî heves.***

***Her ten biter bir derd ile, geh germ ile geh serd ile,
Uğraşmağa bir ferd ile, değmez bu dünyâ-yı ehas.***

***Ben de ferîd-i asr idim, fass-ı nigîn-i sadr idim,
Nakş-ı hümayûn-ı satr idim, gösterdi çarh rû-yi abes.***

***Dil-haste oldum bir zemân, tadrîc ile bitdi tüvân,
Uçdu nihâyet murg-ı cân, çünkü harâb oldu kafes.***

***Söndü çerâğ-ı âfiyet, zulmetde kaldı şeş cihet,
Açıldı subh-ı âhuret, envâr-ı Hak'dan muktebes.***

***Buldum o dem Sübhânımı, arz eyledim isyânımı,
Matlûb idüp, gufrânımı, rahmetle oldu dâd-res.***

***Yâ Rab! Bu abd-i rû'siyâh, etdimse de yüzbin günâh,
Dergâhını kıldım penâh, afvındır ancak mültemes.***

***Târîhdir ism-i Gafûr, lâbüdd ider sırrı zuhûr,
Afv olunur her bir kusûr, Allahü bes bâkî heves.***

Abdürrahmân Sâmî Pâşa

[Ey ziyârete gelen diri insan! Allahdan başka hiçbir şeye gönül verme!

Dünyâda kimse kalmaz. Allahdan başkası birşey yapamaz. On-dan başka kimse kalmaz!

Herkesin bir derdi olur. Tatlı, acı günler olur. Bu alçak dünyâ, kimse ile uğraşmağa değmez.

Ben de zemânın bir dânesi idim. Hükûmet reîsinin yüzük taşı [pırlanta] gibi idim. Sultânın fermânındaki imzâsı gibi idim. Felek [kader] bana da ters yüz gösterdi.

Kalbim hasta oldu bir zemân. Gücüm kuvvetim gitdi her ân. Nihâyet can kuşum [rûhum] uçdu. Çünkü kafes [bedenim] harâb oldu hemân.

Sağlamlığım mum gibi söndü. Her tarafım karardı. Âhîret güneşi doğdu. Allahın nûrları ile aydınlandı.

O anda Rabbime kavuşdum. Günâhlarım meydâna çıkdı. Afv edilmemi dileyince, beni sonsuz rahmeti ile karşıladı.

Yâ Rabbî! Yüzbin günâh işledim ise de, bu kara yüzüm ile, yüce kapına sığınıyorum. Senden, afvımı diliyorum.

Gafûr ismini bu yazıma târîh [1286] yaptım. Ma'nâsı elbet hâsıl olur. Kusûrlarım afv olunur. Allahdan başkası birşey yapamaz. Ondan başka kimse kalmaz!]

[A.Sâmî pâşa a'yân [Senato] a'zâsı iken 1295 [m. 1878] de vefât etmiştir.]

***Izdırâb dolu, rü'yâdır bu hayât,
doğmuşuz ölmek üzere, değil mi?
Zevk ile geçerse de, birkaç sâat,
derd kovalar, zevklerin herbirini!***

***Gideriz her an, cehl ve gaffletle,
ölüm denizi dibine hasretle.
Dürlü mihnetle ve bin meşakkatle,
mahvu perişân eder dünyâ bizi.***

***Biz ise seyr eyleyip, bu bünyâdı,
ararız halkı için, nedir bâdî.
Hâlıkı, halkı ve sırr-ı îcâdı,
bilmek isteriz Hakkın hikmetini,***

***Fekat, Hakkın koyduğu sırrın halli,
kulun aklı ile olamaz, bes belli.
İnsana acz ve gafflet ve cehli,
etdirirler sehvi içinde sehvi.***

KABR ZİYÂRETİ VE KUR'ÂN-I KERÎM OKUMAK

Kabr ziyâreti sünnetdir. Haftada bir, hiç olmazsa, bayramlarda ziyâret edilir. Perşembe veyâ Cum'a veyâ Cumartesi günü ziyâret dahâ sevâbdır. **(Şir'at-ül-islâm)** sonunda diyor ki, Kabr ziyâreti sünnetdir. Ziyâret eden, meyyitin çürüdüğünü düşünerek ibret alır. Osmân "radiyallahü anh" kabr yanından geçerken çok ağlar, sakalları ıslanırdı. Meyyit de, edilen düâdan fâidelenir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" akrabâsının ve Eshâbının "radiyallahü teâlâ anhüm" kabrlerini ziyâret ederdi. Selâm ve düâdan sonra, kibleye arka verip, kabre karşı oturulur. Kabre elini yüzünü sürmek, toprağı öpmek hristiyanların âdetidir. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, tanıdığıın kabrine gidip selâm verince, onu tanıır ve selâmina cevâb verir)** buyuruldu. Ahmed ibni Hanbel "rahimehullahü teâlâ" diyor ki, (Kabristândan geçerken İhlâs, iki Kul e'ûzüleri ve Fâtiha okuyup, sevâbı meyyitlere hediye edilmelidir. Sevâbı onlara gider.) Enes bin Mâlikin "radiyallahü teâlâ anh" bildirdiğı hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Âyet-el-kürsî okuyup, sevâbı meyyitlere gönderilince, Allahü teâlâ, bunu bütün meyyitlere ulaştırır.)**

(Hazânet-ür-rivâyât)da diyor ki: (Diri iken ziyâret edilen âlimleri, vefâtından sonra ziyâret etmek için uzak yerlere gitmek de câizdir. İstifâde etmek bakımından, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ve Evliyânın ve Âlimlerin "rahimehümullahü teâlâ" ziyâreti arasında fark yoktur. Yalnız dereceleri arasında fark vardır.)

[Bir müslimân, oturduğu odanın duvarına bir levha asar ve levha üzerine, bir sevdiğiinin ismini yazarsa veyâ onun kabri üzerine taş dikip, taşın üzerine yazarsa, odaya giren ve bu kabri ziyâret eden müslimânlar, levha ve taş üzerindeki ism sâhibinin rûhuna Fâtiha ve düâ okuyunca, Allahü teâlâ ism sâhibine rahmet eder, günâhlarını afv eder. Odanın duvarına ve mezâr taşına ism yazmak, onu hâtırlamak için değildir. İsm sâhibine Fâtiha ve düâ okunması içindir. Bunun için islâm memleketlerinde, odanın duvarlarına ve mezârlar üzerine ism yazmak âdet olmuştur. Bir velînin ismi yazılırsa, bu ismi okuyup, sâhibinden şefâ'at, düâ istenince, velî işitip, isteyen kimsenin dünyâ ve âhıret murâdları için, düâ eder ve düâsı kabûl olur.]

Kadınların ziyâret etmesi de câiz ise de, Resûlullahdan baş-

kasının kabrini ziyâret etmemeleri dahâ iyidir. Hâid ve cünüb iken de ziyâret câiz ise de abdestli olmak sünnetdir. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Bir mü'minin kabrini ziyâret edip, Allahümme innî es'elü-ke bi-hakkı Muhammedin ve âli Muhammedin en lâ-tü'azzibe hâzelmeyyit deyince, meyyitin azâbı ref' olunur.)** (Ana-babasının veya bunlardan birinin kabrini her Cum'a ziyâret eden bir kimse afv olunur) buyuruldu. Yalnız ana-babanın kabır toprağını öpmek câizdir. **(Kifâye)** kitâbında diyor ki, bir kimse, Resûlullah'a "sallallahü aleyhi ve sellem", Cennet kapısının eşigini öpmeye yemîn etdim, ne yapayım dedikte, **(Ananın ayağını öp!)** buyurdu. Anam babam yok deyince, **(Kabirlerini öp! Kabirlerini bilmiyorsan, iki çizgi çizip onların kabri olarak niyyet ederek, bu çizgileri öp! Yemînini yerine getirmiş olursun!)** buyurdu.

Büyük zâtların kabrini ziyâret için uzak memleketlere gitmek, başka bir işi için gidilince ziyâret etmek iyi olur. Yalnız, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimizi ziyârete gitmek sevâbdır. Peygamberleri "aleyhimüsselâm" ve Evliyâyı "aleyhimürrahme" ziyâret eden bunların mubârek rûhlarından istifâde eder. Bunlara olan sevgisi, bağlılığı kadar, kalbi temizlenir. Türbelerde günâh işliyen olursa, meselâ açık kadınlar da gelirse, ziyâreti terk etmemeli, bunlara mâni' olamazsa, kalbi nefret etmelidir. Nitekim kadın bulunan, şarkı, ilâhi, nutk söylenen mü'minin cenâzesine gitmek lâzımdır.

Kadınların kabır ziyâreti, üzûlmek, ağlamak, bağırarak için ise ve erkekler arasına karışıp fesad çıkarmak için olursa harâmdır. Böyle kadınlara la'net yağar. İhtiyâr kadınların, erkekler arasına karışmadan akrabâsının ve Evliyânın kabirlerini ziyâret etmesi câiz ise de, genç kızlara, böyle ziyâret de mekrûhdur. Kadınların cenâzede bulunmaları da böyledir.

(Cilâ-ül-kulûb)da diyor ki: Kabristâna gelen bir kimse, ayakda, **(Esselâmü aleyküm, yâ ehle dâr-il kavm-ilmü'minîn! Innâ inşâallahü an karîbin biküm lâhikûn)** der. Sonra, Besmele ile onbir İhlâs ve bir Fâtiha okur. Sonra, **(Allahümme rabbel-ecsâdilbâliyah, vel-ızzâmin nahire-tilletî harecet mineddünyâ ve hiye bike mü'minetün, edhl aleyhâ revhan min indike ve selâmen minnî)** düâsını okumalıdır. Kabrin yanına gelince, meyyitin sağ [kabrin kible] ve ayak tarafından yaklaşır. Selâm verir. Ayakda veya çömelip veya oturup, Bekara sûresinin başını ve sonunu, Yasîn-i şerîf sûresini, Tebâreke, Tekâsür, İhlâs-ı şerîf ve Fâtiha sûrelerini okuyup, meyyite heddiye eder.

Tenbîh: Başkası yerine hac etmeği bildirirken, âlimlerimiz buyuruyor ki, nemâz, oruc, sadaka ve Kur’ân-ı kerîm okumak, zikir etmek, tavâf yapmak, hac, umre yapmak, Peygamberlerin, Evliyânın kabrlerini ziyâret etmek, mevtâ kefenlemek gibi farz veya nâfile ibâdetlerin ve hayrât ve hasenâtın sevâbını, başkalarının rûhuna hediye etmek câizdir. İbâdeti yapana da ve onların rûhlarına da sevâb verilir. Bunun için, kabr başında veya başka yerde Kur’ân-ı kerîm okuyup, sevâbı mevtâlara hediye edilmeli ve onlar için hemen düâ etmelidir. Çünkü, Kur’ân-ı kerîm okunan yere, rahmet ve bereket iner. Burada edilen düâ kabûl olur. Kabr yanında okununca, kabre, rahmet, bereket dolar. Hanefî mezhebine göre, bir kimse, nâfile oruc, nemâz, sadaka, okumak sevâbını ölü veya diri başkasına hediye ederse bunlara da sevâbı gider. Farzların sevâbı hediye edilince de gider diyenler vardır. Sevâblar, meyyitlere tak-sîm edilmez. Herbirine hepsi verilir. Mâlikî ve şâfi’îye göre, okumak gibi yalnız beden ile yapılan ibâdetler, hediye edilmez. Bunlar vâsıtası ile düâ edilir.

(Kitâb-ül-fıkh alel-mezâhib-il-erbe’a)da diyor ki, (Ölüden ibret almak ve âhireti düşünmek için kabr ziyâret etmek, erkeklere sünnettir. Hanefî ve Mâlikî mezheplerinde, Perşembe, Cum’a ve Cumartesi günleri ziyâret etmek müekked sünnet olur. Şâfi’î mezhebinde, Perşembe günü ikindiden Cumartesi günü güneş doğuncaya kadar müekked sünnet olur. Ziyâret edenin, meyyit için Kur’ân-ı kerîm okuması, ona düâ etmesi lâzımdır. Bunların meyyitte fâidesi olur. Kabristâna girince, **(Esselâmü aleyküm yâ Ehle dâr-il kavmilmü’minîn! İnnâ inşâallahü an karîbin biküm lâhikûn)** demek sünnettir. Yakın ve uzak her kabr ziyâret edilir. Hele Sâlihleri, Velîleri “rahime-hümullahü teâlâ” ziyâret için uzak yere gitmek sünnettir. Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” mubârek kabrini ziyâret etmek, ibâdetlerin en kıymetlilerindendir. Yaşlı kadınların da örtülü ziyâret etmeleri câizdir. Fitneye fesâda sebep olunca, yaşlı kadınların da ziyâret etmeleri harâm olur. Ziyâret ederken, kabr etrâfında tavâf etmek, taşı, toprağı öpmek, ölüden bir şey istemek câiz değildir.) Evliyâdan “rahime-hümullahü teâlâ” şefâ’at etmeleri, Allahü teâlânın vermesine vesîle olmaları istenir.

***İki şey vardır ki, bunların hasreti,
kimler olursa olsun, yakar herkesi.
Göz kan ağlasa, haklarını ödeyemez,
birisi gençlik, biri de din kardeşi!***

ÜÇÜNCÜ CİLD, 9. cu MEKTÛB

İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i elf-i sâni Ahmed Fârûkînin “rahime-hullahü teâlâ” (Mektûbât)ından üçüncü cildinin dokuzuncu mektûbu, Mîr Muhammed Nu’mân için yazılmışdır. (Resûlullahın getirdiklerini alınız!) âyet-i kerîmesini açıklamaktadır. Bu mektûb arabî olup tercemesi aşağıdadır:

Bismillâhirrahmânirrahîm! Haşr sûresinde, yedinci âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Resûlullahın size getirdiklerini alınız. Yasak ettiklerinden sakınınız ve Allahdan korkunuz!)** buyuruldu. [Emrleri yapmağa ve harâmlardan sakınmağa, **(İslâmiyyet)**e uymak denir.] Allahü teâlânın, yasaklardan kaçınız, dedikten sonra, Allahü teâlâdan korkunuz buyurması, yasaklardan sakınmanın dahâ mühim olduğunu göstermekdedir. Çünkü, Allahü teâlâdan korkmak, ya’nî **(Takvâ)**, harâmlardan sakınmaktır. Takvâ, dînin temelidir. Şühhelilerden de sakınmağa **(Vera’)** denir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” **(Dîninizin direği vera’dır)** buyurdu. Başka bir hadîs-i şerîfde, **(Hiçbir şey, vera’ gibi olamaz)** buyurdu. Dînimizin harâmlardan sakınmağa böyle ehemmiyet vermesi, sakınılacak şeylerin dahâ çok olmasından ve fâidesinin dahâ fazla olmasındandır. Çünkü, emrleri yapmakda da, sakınmak bulunmaktadır. Bir emri yapmak, bunu yapmamakdan sakınmak demektir. Fâidesinin dahâ çok olması, nefse hiç uymamak olduğu içindir. Emri yaparken, nefis de lezzet alır. Bir işde, nefse uymak ne kadar az olursa, fâidesi o kadar dahâ çok olur. Ya’nî, Allahü teâlânın rızâsına dahâ çabuk kavuşdurur. Çünkü ahkâm-ı islâmiyye, ya’nî islâmiyyetin emrleri ve yasakları, nefsi kahr etmek, yıpratmak içindir. Nefs, Allahü teâlânın düşmanıdır. Hadîs-i kudsîde, **(Nefsine düşmanlık et! Çünkü, o benim düşmanımdır)** buyuruldu. Bunun için turuk-ı aliyye içinde, islâmiyyeti gözetmesi dahâ çok olanı, Allahü teâlâyâ dahâ yakın yol olur. Çünkü, burada nefse uymamak, dahâ çoktur. Ehlinin bildiği gibi, bu da, bizim bulunduğumuz yoldur. Bunun içindir ki, büyüğümüz, önderimiz, derin âlim Behâüddîn-i Buhârî, (Allahü teâlâyâ kavuşduran yolların en kısasını buldum) buyurdu. Çünkü, bu yolda, nefse karşı gelmek dahâ çoktur. Bu yolda, islâmiyyeti gözetmenin çokluğuna gelince, kitâblarını inceliyen zekî ve insâflı bir kimse için, bunu anlamak pek kolaydır. Böyle olduğunu açıkça görür. Böyle açık olmakla beraber, birçok mektûbunda bunu etrâfî bildirdim. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. O, bize yardımcı olarak yetişir. Çok iyi bir vekîldir. Efendimiz Muhammed aleyhisselâma ve Âline ve Eshâbına “radiyallahü teâlâ anhüm ecma’în” ve doğru yolda olanlara salât ve selâm olsun!

ÜÇÜNCÜ CİLD, 84. cü MEKTÛB

Allahü teâlâyâ hamd olsun ve Onun seçtiği, sevdiği kullarına selâm olsun! Bu yolda çalışmak [Allahü teâlânın sevgisine kavuşmak] isteyenin, önce i'tikâdını, hak yoldaki âlimlerin [ya'nî Ehl-i sünnet âlimlerinin] bildirdiklerine göre düzeltmesi lâzımdır. [Bu derin âlimler, bütün bilgilerini, Eshâb-ı kirâmdan aldılar. Kendi düşüncelerini ve felsefecilerin fikrlerini, bunlara karışdırmadılar.] Allahü teâlâ, onların çalışmalarına bol bol mükâfat [karşılık] versin! Sonra, herkese lâzım olan fıkıh bilgilerini öğrenmelidir. Bundan sonra, bu öğrendiklerini yapmalıdır. Ondan sonra, her zemânında, Allahü teâlâyı zikr etmelidir. [Ya'nî kalb hep Onun ismini ve sıfât-ı zâtîyyesini düşünmelidir.] Fekat, zikr yapmasını kâmil ve mükemmil olan bir zâtdan öğrenmesi şarttır. Nâkıs olandan [hele câhil ve sapık şeyhlerden] öğrenirse, kemâle eremez. Başlangıçta o kadar çok zikr etmelidir ki, farz nemâzları ve bunların sünnetlerini kıldıktan sonra, zikrden başka bir ibâdet yapmamalı, Kur'ân-ı kerîm okumağı ve nâfile ibâdetleri başka zemâna bırakmalıdır. Abdestli de, abdestsiz de zikr etmelidir. Ayakda iken, otururken, yürürken, yatarken, hep bu vazîfeyi yapmalıdır. Sokakda giderken, yirken ve uyuyacağı zemân, zikrsiz olmamalıdır. Fârisî beyt tercemesi:

***Zikr et hep zikr, oldukça cânın!
Kalbin pâklığı, zikriledir Cânânın.***

Zikri o kadar çok yapmalıdır ki, zikr olunandan [Allahü teâlâdan] başka, kalbinde hiçbir arzû, düşünce kalmamalıdır. Ondan başka şeylerin isimleri ve nişânları kalbine gelmemelidir. Başka şeyleri düşünmek için kendini zorlasa da, kalbine getirememelidir. Kalbin, Allahü teâlâdan başka herşeyi böyle unutması, Ona kavuşmanın başlangıcıdır. Bu nişyân, matlûbun rızâsına, sevgisine kavuşmanın müjdecisidir. Arabî beyt tercemesi:

***Nasıl Sü'âda kavuşulur acabâ!
Dağlar ve uçurumlar var arada.***

[Sü'âd, bir ma'sûkanın ismidir.] İnsanı herşeye kavuşduran, yalnız Allahü teâlâdır. Doğru yolda olanlara selâm olsun! [Üçüncü cild, 17. ci mektûbda buyuruyor ki, (Kalb ile zikr etmek, onu Allahü teâlâdan başka şeylere düşkün olmakdan kurtarır. Bu düşkünlük, kalbin hastalığıdır. Kalb bu hastalıktan kurtulmadıkça, hakîkî îmânı kavuşamaz ve ahkâm-ı islâmiyyeye, ya'nî Allahü teâlânın emirlerine, yasaklarına uyması güç olur. Bunlara uyarken niyyet etmek ve mubâhları yaparken, nefsin lezzet alma-

sını düşünmemek de zikir olur.) Kalbin hastalığına sebep, nefse uymasıdır. Nefs, Allahü teâlânın düşmanıdır. Ona itâ'at etmek istemez. Kendine de düşmandır. Kalbin her uzva, harâmları, kötü, zararlı şeyleri yapdırmasından zevk alır. Bu zevklerine kavuşmak için, dinsiz, îmânsız olmak ister. Kâfirlerle, mezhebsizlerle arkadaşlık etmek, onların kitâblarını, gazetelerini okumak, radyolarındaki, televizyonlarındaki zararlı yayınları da, kalbi hasta yapar. İslâmiyyete uymak, kalbi hastalıktan kurtarır. Nefsi ise, hasta yapar. Zevklerini, arzûlarını, kalbe te'sîr kuvvetini azaltır.]

***Kim bulur, zor ile, maksûda her zemân zafer?
Gelir elbet zuhûra, ne ise hükûm-i kader.***

114. cü MEKTÛB

Hindistânın büyük âlimlerinden Abdüllah-i Dehlevî “rahime-hullahü teâlâ”nın (Mekâtib-i şerife) kitâbında yüzyirmibeş mektûb vardır. Yüzondördüncüsü, Hâcî Abdüllah Buhârîye yazılmış olup, fârisîden türkçeye tercemesi aşağıdadır:

Allahü teâlâda hiçbir noksanlık yoktur. O, hep doğru söyler, kullarına doğru yolu gösterir. Yüce önderimiz, sevgili Peygamberimiz Muhammed Mustafâya “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” ve Onun Âline ve Eshâbına “radiyallahü teâlâ anhum ecma'in” bizden selâmlar ve düâlar olsun! Buradaki [ya'nî Delhî şehrindeki] tarîkatçılar, dileklere kavuşmak için Esmâ okuyorlar. Mıska yazıyorlar. Böylece herkesi kendilerine çekiyorlar. Emîr-ül mü'minîn Alî “kerremallahü vecheh ve radiyallahü teâlâ anh” hazretlerini diğer üç halîfeden “radiyallahü anhum” dahâ üstün tutuyorlar. Bunlara (Şîî) denir. Üç halîfeye ve Eshâb-ı kirâma düşman olanlara (Râfîzî) denir.

[Hazret-i Ebû Bekrin ve hazret-i Ömerin ve hazret-i Osmân Zinnûreynin hazret-i Alîden “radiyallahü teâlâ anhum ecma'in” dahâ üstün olduklarını (Ehl-i sünnet vel cemâ'at) âlimleri “rahime-humullahü teâlâ” çeşidli kitâblarında bildirmişler ve bunu âyet-i kerîmelerle, hadîs-i şerîflerle ve Eshâb-ı kirâmın “radiyallahü teâlâ anhum ecma'in” icmâ'ı, ya'nî, sözbirliği ile isbât etmişlerdir. Bu kıymetli kitâblardan ikisi, Hindistândaki büyük âlimlerden şâh Velîyyullah Muhaddis Dehlevînin “rahime-hullahü teâlâ” (İzâlet-ül-hafâ) ve (Kurret-ül-ayneyn) kitâblarıdır. Arabî ve fârisî karışık olup, birincisi, Urdu diline tercemesi ile birlikte 1382 [m. 1962] de Pâkistânda basılmışdır. İkincisi türkçeye terceme edilerek, (Eshâb-ı Kirâm) kitâbının içinde neşredilmiştir. Ayrıca (Hak Sözü'n Vesîkaları) kitâbında vardır. Büyük âlim İb-

ni Hacer-i Mekkînin “rahime-hullahü teâlâ” (**Es-savâik-ul-muhrika**) arabî kitâbı, İstanbulda, Hakikat Kitâbevi tarafından ofset yolu ile basdırılmışdır. Bu kitâbı okuyan insâflı bir müslimân, mezhebsizlerin yanlış yolda olduklarını iyice anlar. Bunlardan bir kısmı, bugün kendilerine (**Ca’ferî**) diyorlar. (Biz oniki imâmın yolundayız) diyerek gençleri aldatıyorlar. Hâlbuki Oniki imâmın yolunda olan müslimânlara (**Ehl-i sünnet**) denir. Ehl-i sünnet âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ”, (Oniki imâmı sevmek, son nefesde îmân ile ölmeğe sebep olur) buyurmuşlardır.]

Cenâze alayları, devr yapmak için ziyâfetler yapıyorlar. [Cemâ’at ile nemâz kılmıyorlar. Câmi’lerde] Mevlid cem’iyyetleri, ilâhîler, mersiyeler okutuyorlar. Tekkelerde çalgı, tambur dinliyorlar. Bunlar gibi dahâ nice bid’atleri tarikat olarak yapıyorlar. Hattâ, Hindistândaki Cûkiyye ve Berehmen kâfirlerinin ibâdetlerini de tarîkate mal ediyorlar. Dünyâya düşkün olanlarla, fâsıklarla birlikde bulunuyorlar. Nemâzda Kavmeye, Celseye ve cemâ’ate, hattâ Cum’a nemâzına ehemmiyet vermiyorlar. Selef-i sâlihînin zemânlarında böyle şeyler hiç yokdu. Bunların hiçbirisi islâmiyyetde yokdur. (**Ehl-i Sünnet vel-cemâ’at**) âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ” böyle bid’atlerden kaçınırlardı. Allahü teâlâyâ şükrler olsun ki, Eshâb-ı kirâmda “radiyallahü teâlâ an-hüm” bu çirkin bid’atlerin hiçbirisi yokdu. Müslimân olmak isteyen ve Selef-i sâlihînin “rahime-hümullahü teâlâ” yolunda bulunmak isteyen kimsenin böyle tarikatçılardan kaçması lâzımdır. Bunlar, din hırsızlarıdır. Allahü teâlânın kullarının dinlerini, îmânlarını yıkıyorlar. Zikir ve diğer yaptıkları şeyler kalbi, nefsi harekete getiriyor. [Bunlarda, hâller hareketler hâsıl olması değil, mâ-sivâdan temizlenmeleri lâzımdır.] Keşfin [kerâmetin, gayb olan şeylerden haber vermenin ve cin ile konuşmanın] zâten islâmiyyetde kıymeti yokdur. Cûkiyye kâfirleri de, keşf ve kerâmet göstermekdedir. Aklı olanların gözünü açması, doğruyu iğriden ayırması lâzımdır. Hem dîne sarılmak, hem de dünyâya düşkün olmak, bir insanda birlikde bulunamaz. Dünyâlık ele geçirmek için dînini vermek, aklı olanın yapacağı şey değildir. Buhâra şehrinin âlimleri, şeyhleri tevekkül sâhibi idiler. Dünyâya düşkün değildiler. Ziyâfetler vermek, dünyâya düşkün olanları toplamak, kalbi karartır. O büyükler böyle şeylerden kaçınırlardı. Onlar, Selef-i sâlihînin “rahime-hümullahü teâlâ” doğru olan i’tikâdına, Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” sünnetine sarılmışlardı. Her işlerinde (**Azîmet**) yolunu tutmuşlardı. Bid’atlerden sakınırlardı. Harâm ve mekrûh yollardan gelen şeylerden kaçınırlardı. Harâma sebep olan mubâhlar da harâm olur. (**Zikir-i hafî**),

ya'nî sessiz zikr etmek, **(Zikr-i cehrî)**den, ya'nî sesle zikr etmekden dahâ efdaldır. Böyle zikr ederlerdi. Hadîs-i şerîfde bildirilen (ihsân) mertebesinde idiler. Kalbleri hep feyz kaynağına [ya'nî Allahü teâlâyâ] karşı idi. Böyle olan tesavvuf büyüğünün teveccühüne kavuşan sâdık, hâlis bir kimsenin kalbi, hattâ bütün latîfeleri hemen zikr etmeğe başlar. Huzûra, ya'nî Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyin kalbde bulunmamasına ki, buna **(Müşâhede)** de denir ve cezbelere, **(vâridât)** denilen feyzlere, ya'nî zâhirini ve bâtınını nûrların kaplaması gibi ni'metlere kavuşur. Mürşidinin kalbinden feyz alanın kalbine Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyin düşüncesi gelmez. Bütün a'zâsı sünnete uygun ve azîmet ile hareket eder. Bu ni'metler ne büyük se'âdetdir. Yâ Rabbî! Sevgili Peygamberin Muhammed Mustafâ "sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem" hurmetine ve O yüce Peygamberin yolunda bulunan meşâyih-i kirâm "rahmetullahi aleyhim ecma'în" hurmetine, bu çok kıymetli ni'met ile bizleri rızklandır. İmâm-ı Rabbânî, müceddid-i elf-i sâninin "rahmetullahi aleyh" feyzleri, insanın bütün latîfelerini bu ni'mete kavuşdurmaktadır.

***Cânım, kurban olsun senin yoluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!***

***Gel şefâ'at eyle kemter kuluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!***

***Mü'min olanların çokdur cefâsı,
Âhiretde olur zevk-u safâsı.***

***Onsekizbin âlemin Mustafâsı,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!***

***Yedi kat gökleri seyrân eyleyen,
Kürsînin üstünde cevân eyleyen,***

***Mi'râcda, ümmetin Hakdan dileyen,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!***

***(Yûnûs) neyler iki cihânı sensiz,
Sen hak Peygambersin şeksiz şühesiz!***

***Sana uymıyanlar, gider îmânsız,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!***

CENNET YOLU İLMİHÂLÎ KİTÂBININ SON SÖZÜ

Canlı cansız bütün varlıkların bir düzen içinde olduklarını görüyoruz. Her maddenin yapısında, her olayda, her reaksiyonda, hiç değişmeyen nizâm, matematik bağlantılar olduğunu öğreniyoruz. Bu düzenleri, bağlantıları, fizik, kimyâ, astronomi ve biyoloji kanûnları diye isimlendiriyoruz. Bu değişmez düzenden fâidele-nerek, sanâyî', fabrikalar kuruyor, ilâclar yapıyor, aya gidiyor, yıldızlarla, atomlarla bağlantı kuruyoruz. Radyolar, televizyonlar, elektronik beyinler ve İnternetler yapıyoruz. Mahlûklarda, bu düzen olmasaydı, herşey rastgele olsaydı, bunların hiçbirini yapamazdık. Herşey çarpışır, bozulur, felâketler olurdu. Herşey yok olurdu.

Varlıkların düzenli, bağlantılı, kanûnlu olmaları, bunların kendiliklerinden, rastgele var olmadıklarını, herşeyin bilgili, kudretli, gören, işiten, dilediğini yapan bir varlık tarafından var edildiklerini göstermektedir. O, dilediklerini var etmekte ve yok etmektedir. Herşeyi var etmeğe ve yok etmeğe, başka şeyleri sebep yapmıştır. Sebebsiz yaratsaydı, varlıkların birbiri arasında bu düzen olmazdı. Herşey karma-karışık olurdu. Onun varlığı da belli olmazdı. Hem de, fen, medeniyet hâsıl olamazdı.

O, varlığını bu düzen ile belli ettiği gibi, kullarına çok acıyarak, var olduğunu ayrıca da bildirmiştir. Âdem aleyhisselâmdan başlayarak, her asrda, dünyânın her yerindeki insanlar arasından en iyi, en üstün olarak yarattığı birisine melek ile haber göndererek, kendini ve kendi isimlerini bildirmiş ve insanların dünyâda ve âhîretde râhat etmeleri, iyi yaşamaları için, ne yapmaları ve nelerden sakınmaları lâzım olduğunu açıklamıştır. Böyle, seçilmiş, üstün insanlara (**Peygamber**) denir. Bunların bildirdikleri emrlere ve yasaklara (**Din**) ve (**Ahkâm-ı dîniyye**) denir. İnsanlar eski şeyleri unuttukları için ve her zemân bulunan kötü kimse-ler, Peygamberlerin “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” kitâblarını ve sözlerini değiştirdiklerinden, eski dinler unutulmuş, bozulmuştur. Kötü insanlar, uydurma dinler de meydana getirmişlerdir.

Herşeyi yaratan yüce Allah, insanlara çok acıdığı için, kullarına son bir Peygamber ve yeni bir din göndermiştir. Bu dîni, kıyâmete kadar koruyacağını, kötü insanlar saldıracaklar, değiştirmeğe, bozmağa kalkışacaklar ise de, kendisi bunu, bozulmamış olarak her yere yayacağını müjdelemiştir.

Allahü teâlâyâ şükrler olsun ki, dahâ küçük iken, bir olan yaratıcıya inanmış bulunuyoruz. Onun isminin **(Allah)** olduğunu ve son Peygamberinin **(Muhammed)** aleyhisselâm olduğunu ve bunun bildirdiği dînin **(İslâmiyyet)** olduğunu öğrenmek se'âdetine kavuşduk. Bu islâm dînini doğru olarak anlamak istedik. Lisede, üniversitede okurken, onu öğretecek bir kaynak aradık. Fekat, masonlara, komünistlere satılmış fen taklîdcileri ile, vehhâbîlere satılmış, mezhebsiz olmuş kimseler, gençliğin etrâfını sarmış idi. Dinlerini, dünyâyâ satmış olan bu mürtedler ve sapıklar, öyle kurnaz çalışmışlar ki, doğru yolu seçip ayırabilmek imkânsız olmuşdu. Allahü teâlâyâ yalvarmakdan başka çâre yokdu. Yüce Allahımız, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” kitâblarını okumak nasîb eyledi. Fekat, ilerici geçinen **(Fen yobazları)**nın, fen bilgisi diyerek ve dîni dünyâ çıkarlarına âlet eden **(Din yobazları)**nın Kur'ân tercemesi diyerek aşlamış oldukları bozuk fikirler, rûhumuza işlemişdi. Allahü teâlâyâ sonsuz şükrler olsun ki, hakîkî din adamlarının uyarması ile, iyiyi kötüden ayırmağa başladık. Kafamıza yerleştirilmiş olanların ilm değil, yaldızlanmış zehr olduklarını, bunların te'sîri ile kalbimizin kararmış olduğunu anlıyabildik. Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını görmeseydik, dostu düşmandan ayıramıyacak, nefslerimizin ve din düşmanlarının hîlelerine, yalanlarına aldanacaktık. Dinsizliği, ahlâksızlığı ilericilik olarak tanıtan, sinsi düşmanların tuzaklarından kurtulamıyacaktık. Hâlis, temiz müslimân olan anamızla, babamızla ve onlardan edindiğimiz islâm bilgileri ile alay edecektik. Sevgili Peygamberimiz “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, islâm düşmanlarının tuzaklarına düşmememiz için, bizi îkaz ediyor: **(Dîninizi ricâlin ağızlarından öğreniniz!)** buyuruyor. Ricâl, ya'nî hakîkî din âlimi bulamayınca, bunların kitâblarından öğreneceğiz. Bid'at sâhiblerinin, mezhebsiz, câhil din adamlarının din kitâbları, kâfirlerin kitâbları gibi çok zararlıdır.

Kadınların, kızların başları, saçları, kolları, bacakları açık, erkeklerin de dizleri ile göbek arası açık olarak başkasının yanına çıkmaları harâmdır. Ya'nî, Allahü teâlâ, bunları yasak etmiştir. Allahü teâlânın emrlerini ve yasaklarını bildiren dört hak mezheb, erkeklerin avret yerlerini, ya'nî bakması ve başkasına göstermesi yasak edilmiş olan uzvlarını farklı olarak bildirmişlerdir. Her müslimânın, bulunduğu mezhebin bildirdiği avret yerini örtmesi farzdır. Buraları açık olanlara, başkalarının bakmaları harâmdır. **(Kimyâ-i se'âdet)**de diyor ki, (Kadınların, kızların, başı, saçı, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları harâm olduğu gibi,

ince, süslü, dar, hoş kokulu elbise ile örtünerek çıkmaları da harâmıdır. Böyle çıkmalarına izin veren, râzı olan, beğenen anası, babası, zevci ve kardeşi de, onun günâhına ve azâbına ortak olurlar). Ya'nî, Cehennemde birlikde yanacaklardır. Eğer tevbe ederlerse, afv olunur, yakılmazlar. Allahü teâlâ, tevbe edenleri sever. Âkıl, bâlig olan kızların ve kadınların, yabancı erkeklere görünmemeleri, hicretin üçüncü senesinde emr olundu. İngiliz câsûslarının ve bunların tuzaklarına düşmüş olan câhillerin, Hicâb âyeti gelmeden evvel olan örtünmemegi ileri sürerek, örtünmegi sonradan fikhçılar uydurdu demelerine aldanmamalıdır.

Tekrâr bildirelim ki, bir çocuk âkıl ve bâlig olunca, ya'nî iyiyi fenâdan ayıracak ve evlenecek yaşa gelinece, hemen îmânın altı şartını öğrenmesi, sonra **(Ahkâm-ı islâmiyye)**yi, ya'nî farzları, halâl ve harâm olan şeyleri öğrenmesi ve bunlara uyması, buna farz olur. Bir kız dokuz yaşına, bir oğlan oniki yaşına gelince (Âkıl ve bâlig) olur. Bunları, anasına, babasına, akrabâsına, ahhâbına sorup öğrenmesi farz olur. Müslimân olan bir kâfirin de, hemen bir din adamına, müftîye gidip, bunları öğrenmesi, bunların da öğretmeleri veya hakîkî bir din kitâbı hediye edip buradan okuyup öğrenmesini tenbîh etmeleri farz olur. Aferin, aferin deyip, öğretmezlerse veya kitâb vermezlerse, farzı yapmamış olurlar. Farzı yapmayan, Cehennemde yanacaktır. Din adamını ve kitâbı arayıp da, buluncıya kadar öğrenmemesi özl olur.

Okuduğumuz doğru islâm bilgilerini gençlere duyurmak için ve herkesin dünyâda râhata, huzûra ve âhıretde sonsuz ni'metlere kavuşmalarına hizmet etmek için, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından seçme, kıymetli yazıları neşr eylemeğe inşâallah devâm edeceğiz.

Murâdlara nâil olmak için, **(Salâten tûncînâ)** okumalıdır: (Allâhümme sallî alâ seyyidînâ Muhammedin ve alâ âl-i seyyidînâ Muhammedin salâten tûncînâ bihâ min cemî'il ehvâl-i vel-âfât ve takdî lenâ bihâ cemî'al hâcât ve tûtahhirünâ bihâ min cemî'isseyyîât ve terfe'unâ bihâ a'ledderecât ve tûbelligunâ bihâ aksalgâyât min cemî'il hayrât-i fil hayâtî ve ba'del-memât).

Her dürlü sıkıntıdan ve tehlikeden korunmak ve şeytânların ve düşmanların zarar ve hücumlarından kurtulmak için, **(İstigfâr)** okumanın çok fâideli olduğu hadîs-i şerîflerde bildirilmiştir.

***Gelip geçdi ömrüm çabuk, bir yel esip geçmiş gibi,
hele, bana söyle gelir, gözüm yumup, açmış gibi.
İşbu söze Hak tanıktır, canlar gövdeye konukdur.
birgün ola, çıka, gide, kafesden kuş uçmuş gibi.***

EY OĞUL İLMİHÂLİ

ÖNSÖZ

Zemânımızda her eline kalem alan, kendini İslâm âlimi sanıp, din kitâbı yazmağa kalkışıyor. İslâm bilgilerinden haberi olmadığı için, aklına geleni yazıyor. Çenesi kuvvetli olanlar, kürsîlerde zan ve hayâl ile konuşuyor. Bugün gençlik, kahraman ecdâdından kendisine mîrâs kalan mukaddes dînini öğrenmek isteyince, uydurma tefsîrleri, islâm düşmanlarının kin ve garez ile ingilizce, yehûdîce veyâ diğer dillerde yazdıkları kitâblardan çevrilmiş islâm târîhlerini ve câhillere veyâ din satarak para kazanmak isteyen münâfıklar tarafından hâzırlanmış kitâb ve mecmû'aları okumak, yâhud din ile alâkası olmayan gazetelerden dînî bilgi edinmek mecbûriyyetinde kalıyor. Hâlbuki, dînimizde, Benî İsrâîl'in Peygamberleri gibi, çok mikdârda ve çok yüksek âlimler yetişmiş ve bunların yazdıkları binlerle kitâb, İslâmiyyeti bütün dünyâya anlatmış ve tanıtmışdır. Doğru olan islâm bilgilerine **(Ehl-i sünnet)** yolu denir. Bu husûsda etrâfî bilgi almak isteyenlere türkçe **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbını okumalarını tavsiye ederiz. Birbiri ardınca piyasaya çıkarılan ve yaldızlı kelimeleri ile revâc bulan zehrli kitâb ve mecmû'aları okuyarak, müslimânlığı yanlış ve bambaşka anlamakdan din kardeşlerimizi ve müslimân yavrularını korumak için, Süleymân bin Cezâ'nın, Hanefî mezhebindeki büyük islâm âlimlerinin kitâblarından derlemiş olduğu ve **(Ey Oğul)** ismini verdiği ilmihâlin yeniden tab' ve neşrini lüzûmlu gördük. Huccet-ül-islâm İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ"nin **(Eyyühel veled)** ismindeki **(Ey Oğul)** kitâbı başkadır. Onu ulemâdan Mustafâ Âlî efendi "rahime-hullahü teâlâ" terceme etmiş ve **(Tuhfetüssulehâ)** ismini vermiştir. Ayrıca Hâdimî merhûm da "rahime-hullahü teâlâ" şerh etmiştir. İmâm-ı Gazâlînin **(Eyyühel-veled)** kitâbının tercemesi, **(Hak Sözü'n Vesîkaları)** kitâbımızın sonunda basılmışdır.

Süleymân bin Cezâ' hazretlerinin hicrî kamerî 960 [m. 1552] senesinde te'lîf ettiği bu kitâbı şimdi basılırken, ba'zı yerlerinin aydınlatılması için, başka kitâblardan yaptığımız ilâveler köşeli bir parantez [ ] içine yazılmış veyâ **(Tenbîh)**ler ilâve edilmiştir. Bu kitâbı okumak nasîb olan bahtiyârların, içinde ismi geçen büyüklerin rûhâniyyetlerinden müstefîd olmaları için düâ eyleriz.

EY OĞUL İLMİHÂLİ

Elhamdü lillahi Rabbil âlemîn. Vessalâtü vesselâmü alâ Resûlinâ Muhammedin ve âlihi ve sahbihî ecma'în.

1 - Ey Oğul! Senin için, üçyüzaltmış hadîs-i şerîf, kırkdört haber ve dînimizin direği olan nemâzın yedi şartı, beş rûknü, yedi vâcibi ve ondört sünneti, yirmibeş müstehabı ve ondört müfsidini, hanefî mezhebi âlimlerinin kitâblarından toplayıp, sana beyân etdim. Bunlarla amel edip, feyz-ü necâta dâhil olasin!

2 - Bil ki, bindoksan âdâbı sen ve senin gibi müslimân evlâdları için topladım. Bunlar ile amel edersen, sana yeter. Eğer tenbellik eder de Allahü teâlâyâ âsî olur, bunları terk edersen, dünyâda esâret ve rezâlete, âhiretde azâba dûcâr olursun.

Bunlarla amel edip, din kardeşlerine de tavsiye edersen, senin için fâidesi olur. Sana hayr düâ ederler. Hak teâlâ, düâlarını kabûl eder. Zîrâ kul, kulun düâsı ile afv olunur.

BİRİNCİ BÂB

3 - Ey Oğul! [Nemâzın ve] bütün ibâdetlerin kabûl olmaları için, önce insanın Ehl-i sünnet i'tikâdında olması ve ibâdetlerin sahîh olmaları, sonra, ihlâs ile yapılmaları ve insanın üzerinde kul hakkı bulunmaması şarttır. İbni Hacer-i Mekkînin “rahime-hullahü teâlâ” (Zevâcîr) kitâbında 231. ci sahîfede yazılı hadîs-i şerîflerde, **(Yâ Sa'd! Düânın kabûl olması için halâldan yi! Bir lokma harâm yiye-nin, kırk gün ibâdetleri kabûl olmaz)** [Ya'nî sevâb verilmez] ve **(Harâm cilbâb ile, ya'nî gömlek ile kılınan nemâz kabûl olmaz)** ve **(Üzerinde harâmdan cilbâb bulunan kimsenin ibâdetlerini Allahü teâlâ kabûl etmez)** [Cilbâb, kadınların giydiği çarşaf olmadığını, bu hadîs-i şerîfler de göstermekdedir.] **(Yalnız bir lirası harâmdan olan on lira ile alınmış elbise ile kılınan nemâz kabûl olmaz)** ve **(Gayr-ı müslime zulm edenden, Kıyâmet günü, onun hakkını ben istiyeye-ğim)** ve **(Kâfir dahî olsa, mazlûmun düâsı red olmaz)** buyuruldu. [O hâlde, ey müslimân! İbâdetlerinin kabûl olmasını istiyorsan, hırsızlık etme! Hîle ve hıyânet yapma! İşçinin ücretini, teri kurumadan önce ver! Kirâladığın malı, umûmî yerleri tahrip etme! Borcunu çabuk ve temâm öde! Nakl vâsıtalarının ücretlerini noksansız öde! Hü-kûmete, kanûnlara, âmirlere karşı gelme! Vergi kaçakçılığı yapma!

Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketlerinde de ve kâfirlere karşı da, bu haklara riâyet eyle! Fitneyi uyandırma! Fitne çıkarmak, ortalığı karışdırmak, felâkete sebep olmaqdır, harâmdır. Müslimânlığın güzel ahlâkını herkes senden öğrensin. Hakîkî müslimân hem islâmiyyete uyar, günâh işlemez, hem de, kanûnlara uyar, suç işlemez. Fitne çıkarmaz. Hiçbir mahlûka zarar vermez. **(İnsanların en iyisi, insanlara fâideli olanıdır) ve (İmânı üstün olanınız, ahlâkı güzel olanınızdır!)** hadîs-i şerîflerini hiç unutmaz.] Şi'r:

***Fitneye mâni' olan bir yalan,
İyidir, sebep olan doğrudan!***

ABDEST BAHSİ

4 - Ey Oğul! Nemâzın oniki farzından birincisi **(Hadesden tahâret)**dir. Ya'nî abdest almak ve gusl etmektir. Abdesti temiz yerde almak lâzımdır. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem": **(Abdest almak istediğiniz vakt, abdest bozduğunuz yerde abdest almayınız! Çünkü, abdest suyunun herbir damlasına bir yıllık nâfile nemâz sevâbı veriliyor) ve (Abdest bozduğunuz yerde, ya'nî halâda abdest alırsanız çok vesveseli olursunuz) ve (Abdeste Besmele ile başlayan kimse için kirâmen kâtibîn melekleri, abdest bitinceye kadar sevâb yazarlar)** buyurdu.

Sultân-ı Enbiyâya Eshâb-ı kirâmdan biri sordu:

- Yâ Resûlallah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem"! Abdestin hâssasından bana bir şey îzâh eder misiniz?

Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Her ne zemân bir ümmetim abdest alırken Bismillah deyip elini yıkar-sa, eliyle yaptığı [küçük] günâhların hepsi afv olur. Ağzına, yüzüne ve sâir a'zâlarına su verdikçe, bütün [küçük] günâhları dö-külür.)**

Diğer a'zâları yıkadıkça, [küçük] günâhları afv olunur. [Büyük] günâhlar ve insan ve hayvân hakları bu afvdan müstesnâdır. Hak sâhibi, [ister müslimân, ister kâfir, ister hayvân olsun], hak [kendisine veya vârislerine] ödenmedikçe, günâh afv olunmaz.

Hazret-i Mûsâ Kelîmullah, Tûr'a giderken, yolda, nemâz kılıp Hakka ağlayıp düâ eden bir zâta rastlamış. Mûsâ aleyhisselâm, münâcâtında mezkûr zâtın afvı için Cenâb-ı Hakka niyâz etdiğinde, Cenâb-ı Hakdan nidâ gelip, **(Yâ Mûsâ! Ben o zâtın nemâzını ve düâsını kabûl etmem. Zirâ, üstüne giymiş olduğu elbisenin bedelinde harâm para vardır!)** buyurmuşdur.

5 - Ey Oğul! Müslimân, anasına, babasına, komşularına, arkadaşlarına, hocalarına, hükûmet adamlarına, kanûnlara hürmet eder. Küçüklerine ve hayvânlara şefkat eder. Din, mezheb ve ırk ayırımı yapmadan hiçbir mahlûka zarar vermez. Dâr-ül-harbdaki kâfirlerin bile mallarına, canlarına, nâmûslarına dokunmaz. Kendine kötülük yapanlara da iyilik eder. Dînî vazîfelerini, kanûnî borçlarını öder. Hîle, hiyânet yapmaz. Dînine de, dünyâsına da çalır. Fitne çıkarmamağa çok dikkat eder. Böyle islâm ahlâkına mâlik olan bir millet kuvvetlenir, yükselir. Bütün dünyânın sevgisini, güvenini kazanır. Dünyâ ve âhîret se'âdetine kavuşur.

ABDESTİN FARZLARI

6 - Abdestin farzları, hanefî mezhebinde dört, mâlikîde yedi, şâfi'îde ve hanbelîde altıdır. Hanefîde:

- 1) Yüzünü bir kere yıkamaktır.
- 2) İki kollarını dirseklerle birlikde bir kerre yıkamaktır.
- 3) Başının dört kısmından bir kısmına mesh etmektir. Ya'nî yaş elini sürmektir.
- 4) Ayaklarını topuklarıyla birlikde bir kerre yıkamaktır.

Bunlardan birini terk eden kimsenin abdesti sahîh olmaz. Gerek kasd ve gerek sehiv ile olsun abdesti sahîh olmaz.

ABDESTİN SÜNNETLERİ

7 - Abdestin sünnetlerinden onu aşağıdadır:

- 1) Abdeste başlarken, evvelâ kalbi ile niyyet etmek, sonra **Bis-millâhirrahmânirrahîm** demektir.
- 2) Musluk yok ise, abdest almak için, ayrı bir kaba su koymaktır.
- 3) Misvâk kullanmaktır.
- 4) Ağzına su vermektir.
- 5) Burnuna su vermektir.
- 6) Başının hepsini kaplama mesh etmektir.
- 7) El ve ayak parmaklarını ve sakalını hilâllamaktır. Ya'nî, aralarına el parmağını sokup çıkarmaktır.
- 8) Tekrâr sakalını yıkamaktır.
- 9) Büyük abdestden tahâretlendikten sonra, bir bezle kendisini kurulamaktır.
- 10) Necâseti, sol eldeki su veyâ taşla silmektir.

ABDESTİN MÜSTEHAHLARI

8 - Abdestin müstehablarından altısı aşağıdadır:

- 1) Niyyettir.
- 2) A'zâları birbiri ardınca çabuk yıkamaktır.
- 3) Sağından başlamakdır.
- 4) Enseyi mesh etmektir.
- 5) Başını, kulaklarını ve enseyi birlikde mesh etmektir.
- 6) Hak teâlâ hazretlerini abdestin evvelinde ve âhırında zikr etmektir. Ya'nî düâ okumaktır.

ABDESTİN ÂDÂBİ

9 - Abdestin âdâbından altısı aşağıdadır:

- 1) Her uzvu yıkarken, abdest düâlarını veyâ Kelime-i şehâdet okumaktır.
- 2) Ağzına ve burnuna suyu sağ elinle vermektir.
- 3) Sol elinle sümkürmektir.
- 4) Halâda konuşmamak, çok oturmamak ve istincâdan, ya'nî tahâretlendikten sonra hemen örtünmektir.
- 5) Abdest bozarken, kıbleye, aya ve güneşe arkasını ve önünü dönüp oturmamaktır.
- 6) Halâya girerken Besmele okumak, sonra sol ayakla girmek, sağ ayakla çıkmaktır.

ABDESTİN NÂFİLELERİ

10 - Abdestin nâfilelerinden altısı aşağıdadır:

- 1) Enseyi iki elin arkası ile mesh etmektir.
- 2) Ayak parmaklarını sol elin küçük parmağı ile, alt taraflarından hilâllamaktır.
- 3) Her uzvu yıkarken düâlarını okumaktır.
- 4) Halâda (**İstincâ**)dan, ya'nî temizlendikten sonra iç donuna bir mikdar su saçmaktır.
- 5) Halâda temizlendikten sonra, âletini taşa veyâ toprağa sürüp veyâ parmaklarla sıkarak bevli gidermektir. Buna (**İstibrâ**) denir.
- 6) Halâda temizlendikten sonra, elini yıkamaktır.

Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Her kim abdest aldıktan sonra “İnnâ enzelnâhü” sûresini bir kerre okursa, Hak teâlâ hazretleri, o kimseyi siddîklardan yazır. İki kerre okursa, şehîdlerden**

yazar. Üç kerre okursa, Peygamberlerle haşr olur.) Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki, **(Her kim abdest aldıktan sonra, benim üzerime on kerre salâtü selâm getirse, Hak teâlâ hazretleri, o kişinin hüznünü giderip mesrûr eder, düâsını kabûl eder.)**

ABDESTİN MEKRÛHLARI

Abdestin kerâhetlerinden altısı şunlardır:

- 1- Suyu yüzüne çarparak vurmaktır.
- 2- Suya sümkürmektir.
- 3- Özrsüz olarak ağıza ve buruna sol eliyle su vermektir.
- 4- Abdest alırken avret yerini açmaktır.
- 5- Sağ eliyle özrsüz olarak tahâret etmektir.
- 6- Su içine, su ve yol kenârına, ağaç altına abdest bozmaktır.

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

11 - Abdesti bozan şeyler, hanefî mezhebine göre altıdır:

- 1) Vücûddan çıkan herşey abdesti bozar. Fekat tükürmek, sümkürmek, terlemek, ağrısız göz yaşı, kulakdan çıkan su [eğer cerâhat değilse], abdesti bozmazlar.
- 2) Ağız dolusu kusmaktır.
- 3) Arkasını bir şeye dayayıp uyumaktır.
- 4) Nemâz içinde ses ile gülmektir.
- 5) Bayılmak, deli olmak, sarhoş olmaktır.
- 6) İnsanın îmânını gidenen, küfre sebep olan bir iş yapmak ve yâ bir söz söylemektir. Allah korusun!

Bunların hepsi abdesti bozar. İmâm-ı Şâfi'î “rahmetullahi aleyh” buyurdu ki, (Bir kimsenin arka veya ön tarafından gelen herşey, ya'nî kan, pislik abdesti bozar. Deriden çıkan kan, cerâhat ve gözyaşı ise bozmaz.) Fekat, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe “rahmetullahi aleyh” indinde arka veya önünden gelen necâset ve kan ve bedenden akan kan ve cerâhatin hepsi ve gözde olan hastalık sebebi ile akan gözyaşı abdesti bozar. Bir kimsenin vücûdünden kan ve cerâhat çıkarak sağlam yerine bulaşsa yine abdesti bozar.

GUSL BAHSİ

12 - Ey Oğul! Hadesden tahâretin ikincisi, gusl abdestidir. Gusl abdesti almasını öğrenmek her müslimâna farzdır.

GUSLÜN FARZLARI

13 - Guslün farzları üçtür:

1) Ağzına su vermektir. Ağzın içinde iğne ucu kadar ıslanmadık yer kalırsa ve dişlerin üzeri ve diş çukuru ıslanmazsa, Hanefî mezhebinde olanların gusl abdestleri sahîh olmaz. [Diş kaplatanın, diş doldurtanın gusl abdesti için 197. ci maddede bilgi verilmiştir.]

2) Burnuna su vermektir.

3) Islatmasında harac olmıyan, her yerini yıkamaktır.

GUSLÜN SÜNNETLERİ

Guslün sünnetlerinden altısı aşağıdadır:

1) Önce elleri yıkamaktır.

2) Edeb yerlerini, ya'nî tenâsül uzvlarını yıkamaktır.

3) Bütün bedenini pislikden temizlemektir.

4) Guslden evvel abdest almaktır.

5) Bütün vücûdü üç kerre yıkamaktır.

6) Bütün vücûdünü yıkadıktan sonra, iki ayağını yıkamaktır. [Abdest almakda ve guslde kullanılmış suyun temiz olduğu, temizleyici olmadığı Hamevînin Eşbâh hâşiyesinde yazılıdır.]

GUSLÜN SEBEBLERİ

14 - Gusl abdesti almağı farz kılan sebep ikidir:

1) Hakîkîdir. Erkek veyâ kadından cimâ' ile veyâ başka bir sebeble, uykuda veyâ uyanık iken, şehvet ile menî gelmesidir.

2) Hükmîdir. Uykudan uyanan bir kimse, donunda bir yaşlık bulsa, bunun menî olup olmadığını bilmeseydi, ihtiyât olarak yıkanmasına hükm olunur.

SÜNNET OLAN GUSLLER

15 - Mezheb sâhibimiz imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahime-hul-lahü teâlâ" indinde, dört dürlü gusl sünnetdir:

1) Cum'a nemâzı için,

2) Bayram nemâzları için,

3) Arefe günü Arafatda,

4) Hacda, ihrâma girerken gusl etmek.

MEST ÜZERİNE MESH BAHSİ

16 - Ey Oğul! Abdest alırken, mestlerin üzerine mesh etmek için, iki elini su ile ıslatıp, ayağının parmakları ucundan ellerin parmaklarını açarak başlar, topuğuna kadar mesh edersin. Ayakları yıkayarak abdest alıp mestleri giydikten sonra, abdest bozulduğu ândan başlayarak, yirmidört sâat içinde, mest üzerine mesh edilebilir. Seferî olan için bu müddet, üç gün üç gecedir. 376.cı sahîfeye bakınız!

TEYEMMÜM BAHSİ

17 - Ey Oğul! Abdest veyâ gusl için su bulamazsan veyâ suyu kullanamazsan, teyemmüm edersin. Abdest ve gusl için, teyemmüm aynıdır ve şöyle olur:

İki kolunu dirseklerinin üst tarafına kadar sıvarsın. (Nemâz kılmak için, teyemmüm etmeye) niyyet edersin. **(Bismillâhırrahmânırrahîm)** deyip, iki avucunu temiz bir toprak veyâ sokakdan gelen toprak tozları ile tozlanmış ev eşyası üzerine vurursun. Ellerini birbirine sürüp yüzünün her tarafını tâm olarak mesh edersin. Toz toprak varsa sürerken ellerden yere düşer. İki el ayası açık, dört parmak yapışık, baş parmakları ayrı olarak avuç içleri yüze karşı, parmakları yatay vaziyette, iki elin uzun parmakları birbirine dokundurulur. Uzun parmakların üst kenârı saç kesimine gelmek üzere yüze konup, eller yüze yapışık kalmak üzere yukardan aşağı çene ucuna kadar indirilir. Böylece yüz, bir kerre mesh edilmiş olur. Yüzde iğne ucu kadar el dokunmamış yer kalmamalıdır. İkinci bir def'a, iki el ayasını aynı sûretle toprağa vurup, sol elin ayasının yarısı ya'nî dört parmak içi ile, sağ elinin beş parmağı bitişik olarak, tırnağı ucundan başlayarak, dirseğe kadar, dış kısmını mesh et! Yine sol elinin iç kısmı avuç ve başparmak içi ile sağ kolun iç kısmını dirsekden bileğine kadar mesh edersin. Bu esnâda baş parmak içi, sağ elin baş parmak dışını mesh eder. Gevşek yüzük oynatılır. Sağ elinle de, sol kolunu aynen böyle yaparsın. Parmakların yanlarını, diğer elin parmaklarının içleri ile mesh lâzım değildir. İşte teyemmümün tertîbi budur.

Teyemmümün farzları üçdür:

- 1) Niyyet etmek, niyyetin kalbden olması lâzımdır.
- 2) Ellerini pâk toprağa vurup, yüzünü tam olarak mesh etmek, ya'nî sıvamaktır.
- 3) Yine ellerini temiz toprağa vurup, kollarını dirseklerle beraber mesh etmektir. Aynı topraktan, çok kimse, teyemmüm ede-

bilir. Su bulunca, teyemmüm bozular. Şâfi'îde ve mâlikîde her nemâz vakti girince, yeniden teyemmüm etmek lâzımdır.

Cünüb kimse, abdest alacak kadar su bulsa, abdest ve gusl için bir **(Teyemmüm)** ederek nemâzlarını kılar. Sonra, abdesti bozulunca, bu su ile abdest alır. Teyemmüme başlarken, niyyet etmek farzdır. Hadesden, cünüblükten temizlenmek için veyâ nemâz kılmak için yâhud belli bir ibâdeti yapmak için niyyet ederek yapılan teyemmüm ile nemâz kılınabilir. Yalnız teyemmüme niyyet edilirse, kılınamaz. Şehr içinde dahî sudan bir mîl uzak olan teyemmüm eder. Bir mîl dörtbin zrâ'dır. Bir zrâ' hanefîde yirmidört, diğer üç mezhepde ise yirmibir parmak, bir parmak altı arpa genişliğinde olup, iki santimetredir. Bir mîl hanefîde 1920, diğer üç mezhepde 1680 metredir. Sıcak yer, hamâm parası olmıyan, hasta olmakdan korkarsa, teyemmüm eder. İçmek için olan su, yok demektir. Zemzem suyu varken teyemmüm edilmez. Teyemmüm, taş ve topraktan ve kireç, kükürt, kaya tuzundan yapılır. Yanıp kül olabilen şeylerden ve sıcakdan eriyen, ma'den, yağlı boya, camdan ve üzeri sırlı porselenden, kar ve buzdan, undan yapılmaz. Üzerinde toprak tozları bulunan herşeyden yapılır. Ele bulasacak kadar tozlu olmaları lâzımdır. Yaş çamur ile yapılmaz. Mâlikîde kardan, buzdan teyemmüm câizdir. Sakal başı ile kulak arası, kaş ile göz arası ve burun delikleri yüze dâhildir. Yüzün ve kolların tozlanması lâzım değildir. Abdestde iki parmağı gezdirerek başın dörtde biri mesh olunabilir. Teyemmümde üç parmakdan az ile, mesh olmaz. İki el ile mesh şart değildir. Bir el ile de olur. Başkasına da, özsüz yaptırabilir. Bir yerden çok kimsenin teyemmüm etmesi câizdir. Abdestsiz mescide girerken teyemmüm etmesi müstehabdır. Suyun bulunduğunu sormak, suyu olandan istemek, piyasa değerinde olunca, satın almak lâzımdır. Hanefîde, vakt girmeden evvel teyemmüm câizdir. Diğer üç mezhepde câiz değildir.

Abdest a'zâsının çoğunda veyâ yarısında yara bulunan kimse, teyemmüm eder. Çoğu sağlam ise, sağlamını yıkayıp yaralara mesh eder. Guslde, bedenin hepsi, bir uzv sayılır. Bedenin yarısı yaralı ise, teyemmüm eder. Deriye mesh zarar verirse, sargıya mesh eder. Bu da zarar verirse, bunu da terk eder. [Çünkü, her mezhepde böyle olduğundan, başka mezhebi taklîd mümkün değildir.] Eli çolak olan, teyemmümde yüzünü ve kollarını yere sürer. Nemâzı terk etmez. Kolları dirsekden yukarı kesik olan da böyledir. Elleri ve ayakları kesik olanın, yüzünde yara varsa, nemâzı abdestsiz kılar. Nemâz kılmaz da, denildi. Abdest aldırarak kimse bulamıyan hasta, teyemmüm eder. Kölesi, çocuğu, hiz-

metcisi varsa, teyemmüm etmez. Bunlardan başkasından yardım istemesi mümkün olursa, yine etmez. Temiz yer, su ve toprak bula-mıyan mahbûs, okumadan, nemâz kılar gibi yapar. Kurtulunca, hepsini i'âde eder. Yakında su olduğunu bilmiyerek, teyemmüm sahîh olur.

Tenbîh: (Ni'met-i islâm) kitâbında diyor ki: Ef'âl-i mükellefîn, ya'nî müslimânın yapması lâzım olan şeyler, sekizdir: Farz, vâcib, sünnet, müstehab, mubâh, harâm, mekrûh, müfsid. Farzlar ve ha-râmlar, Allahü teâlâ tarafından, Kur'ân-ı kerîmde açıkca bildiril-mişlerdir.

Bir ibâdetin farzlarından biri terk edilirse, o ibâdet sahîh ol-maz. Bilmiyerek terk edilince de, sahîh olmaz. Bilerek terk edin-ce, günâh da olur. Sünneti yapmanın sevâbı, farzın sevâbından az-dır. Sünneti bilerek terk etmek günâh olmaz. Azâb yapılmaz. Azarlanır. Gayr-ı müekked sünnete, müstehab ve mendûb da de-nir. Bunu yapmak, sevâb olur. Ya'nî, Cennet ni'metine kavuşur. Bilerek yapmamak, günâh olmaz. Nâfile ibâdet, ya'nî emr olun-mamış bir ibâdeti yapmak, müstehabdır. Mubâh, yapması veya yapmaması, sevâb veya günâh olmıyan şeydir. Yimesi harâm ol-mıyan şeyleri, doyuncaya kadar yimek, içmek mubâhdır. Doyduk-dan sonra yimek, içmek harâmdır. Harâmdan kaçınmak sevâbdır. [Farzı yapmakdan da çok sevâbdır.] Mekrûh işlemek de günâhdır. Harâma halâl diyen kâfir olur. Alkollü içki [meselâ bira] içmek, kumar oynamak, anaya, babaya âsî olmak, [ya'nî, harâm olmıyan emrlerini yapmamak, müslimânların kalbini kırmak, rızası olma-dan malını almak] harâmdır. Mekrûha halâl diyen kâfir olmaz. Midye, istridye, istakoz yimek, abdestde ve guslde suyu isrâf et-mek mekrûhdur. Sünnet deyince, müekked sünnet anlaşılır. Mek-rûh deyince, tahrîmi olan mekrûh anlaşılır. Ödünc istemek, mu-bâhdır. Ödünc vermek, müstehabdır. Borc ödemek farzdır. Borc-lu fakîri sıkışdırmamak vâcibdir. Lâzım olan din bilgilerini öğren-mek, kadınlara da farzdır. Başkalarına öğretecek kadar fazla öğrenmek, farz-ı kifâyedir. Dahâ çok öğrenmek mendûbdur. İlmi ile öğrenmek, mekrûhdur. Bey'in şartlarından olmayıp da, alıcı ve satıcıdan birine fâidesi olan bir şeyi şart ederek yapılan satış fâsid olur, harâm olur. Her insana ilk farz olan şey, îmân etmesidir. [Îmânı olmıyana, **(kâfir)** denir. Îmânı olana, **(müslimân)** denir. Ba'zı sözler, ba'zı işler, îmânın gıtmesine sebep olur. Müslimân iken, sonradan îmânsız olana, **(mürted)** denir. Bir müslimân, mür-ted olunca, nikâhı gider.]

Allahü teâlânın, insanlara olan ni'metlerinin, ihsânlarının en

büyüğü, Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” göndermesidir. [Peygamberler göndererek, râzı olduğu ve râzı olmadığı şeyleri bildirmiştir. Peygamberler, fen bilgilerini öğretmediler. Bunları akl ile araştırmaz, bulunuz, fâideli işlerde kullanınız dediler. Kendileri de, kendi zemânlarında bilinen fen vâsıtalarını yaptılar ve kullandılar. Dahâ fazlasını ve yenilerini yapmakla uğraşmadılar. Bunları yapmağı başkalarına bıraktılar. Kendileri, Allahü teâlânın bildirdiğı dinleri yaymağı, öğretmeğı uğraşdılar.] **(Din)**, inanılacak şeyleri, beden ve kalb temizliğini, Allahü teâlâyâ kulluk vazîfesini, kulların birbirlerine karşı haklarını ve vazîfelerini bildirir. İnanılacak şeylere **(Akâid)** denir. İbâdetlere ve mu’amelât ve hukûk bilgilerine **(Fıkıh)** denir. İbâdetler, nemâz, oruc, zekât, hac ve cihâd olmak üzere beşdir. [Bunlara Ahkâm-ı islâmiyyenin **(İbâdât)** kısmı denir. Cihâd, ordunun harb etmesi ile ve ilm yayarak yapılır. Beden ile olan cihâdî hükûmet, ya’nî ordu yapar. İlm yayarak cihâdî, âlimler yapar. İkisi de farz-ı kifâyedir. İslâm âlimleri “rahime-hümallahü teâlâ”, fıkıh ilminde birçok kısımlara ayrıldı. Şimdi, bunlardan dördü kalmıştır. Bunlar, Hanefî, Şâfi’î, Mâlikî ve Hanbelî mezhepleridir. Her müslimânın, bunlardan birini seçerek, bunun fıkıh kitâblarına uyması lâzımdır. Biz, hanefî mezhebindeyiz.]

(Tahâret), temizlik demektir. Bedenin, elbisenin ve nemâz kılınacak yerin temiz olması farzdır. Hades, abdestsiz olmak demektir. Yıkaması farz olan yerde iğne ucu kadar ıslanmamış yer kalırsa, abdest sahîh olmaz. Derideki mum, iç yağı, hamur, çamur, balık pulu [oje, yağlı boya] ve burnun dışında, gözün kenârında kalan kir, çapak altına su geçmez ise, abdest ve gusl sahîh olmaz. Gasl, yıkamak, su dökerek, üzerinden akıtmak demektir. Hiç olmazsa, iki damla yere damlamalıdır. Suyu yağ gibi sürmek kâfi değildir. Kar ve yaş bez, sünger sürmek, yıkamak olmaz. Abdest alırken, gözlerin, ağzın, burnun içini ve sık sakal ve pire, sinek tersi, kaş, bıyık altındaki deriyi yıkamak farz değildir. Bunların üstü yıkanır. Dirsekleri ve ayağın iki tarafındaki tümsek topuk kemiklerini yıkamak farzdır. Çıplak ayağı yıkamayıp, mesh etmek câiz değildir. Mesh, başka yerde kullanılmadık yaşlığı değildir. Yaş bez, yağmur, kar sürünmesi ile de olur. Sarkan saç değil, başı mesh etmek lâzımdır. Başı nezleli olup da, mesh zarar verirse mesh etmez. Abdest aldığı bilip, bozulduğunda şübhe eden, abdestlidir. Abdesti bozulduğunu bilip, sonra abdest aldığı şübhe eden, abdestsizdir. Ba’zı uzvunu yıkayıp yıkamadığında şübhe eden, vesvese edici değil ise, bu uzvu yıkar. Her zemân şübhe ediyor ise, yıkamaz. Abdest bitince şübhe ederse, yı-

kamaz. Sık sakalın üstünü yıkamak farzdır. Çeneden sarkan sakalı ve sarkan saç yıkamak farz değildir. Dudağın görünen kısmını yıkamak lâzımdır. Kabuk altındaki çiban yıkanmaz. Tırnak üzerinde kalan kına da böyledir. [Kollodyum ve ojenin altını yıkamak farzdır.] Dar yüzüğü oynatmak lâzımdır. Tabandaki yarığa su zarar verirse, merhemini üstü yıkanır. Buna da zarar verirse, yara mesh edilir. Bu da zarar verirse, sargı mesh edilir. Bu da zarar verirse, [Başka mezheb taklîd edilemez. Çünkü, diğer üç mezhebde de afv edilmemiştir. Zarûret olup], hepsi terk edilir. Guslde de böyledir. Zararı olmıyanı yapmak lâzımdır. Soğuk su zarar verip, sıcak su vermezse, sıcak su ile yıkamak lâzım olur. İlâc yaranın, yarığın kenârındaki sağlam deriye aşmış ise, bunun altını yıkamak lâzım olur. Göz kapakları üstünü yıkamak da, göz ağrısı yaparsa, böyledir. Abdestden, guslden sonra traş olunca, traş yerlerini yıkamak lâzım olmaz. Tırnak kesmek de böyledir.

Sünneti terk günâh değildir. Özrsüz terk etmeği âdet etmek günâh olur. Eldeki, çok az necâseti yıkamak farzdır. Temiz suya pis eli sokmak icâb ediyorsa, nemâzı teyemmüm ile kılar ve iâde etmez. Büyük kabı kaldıramaz ve suyu ağzı ile, bez ile alamazsa, sol eli temiz ise, bunun parmaklarını bitişdirip sokar. Bununla sağ elini yıkar. Sonra, sağ avcu ile su alıp yıkanır. Kurnada taşı almak için, cünübün temiz olan kolunu sokması câiz olur. Abdest almağa başlarken besmeleyi unutunca, abdest arasında çekerse, sünnet hâsıl olmaz. Yimede ise, hâsıl olur. **(Besmelesiz abdest, abdest olmaz)** hadîs-i şerîfi, farzı değil, sünnet olduğunu bildirmekdedir. Abdeste başlarken besmele ve kalb ile niyyet, ya'nî Allah rızâsı için yaptığını düşünmek sünnetdir. Misvâk, Erâk ağacının dalıdır. Sağ elin küçük ve baş parmakları altda, diğer üç parmak üstde olarak tutulur. Misvâk bulamıyan, baş parmak sağ, şehâdet parmak sol taraftan ağza sokularak, dişler oğalanır. Misvâki başka zemânlarda kullanmak müstehabdır. Kadınlar, misvâk kullanmaz. Sakız çiğnemeleleri müstehabdır. Erkeklerin çiğnemeleri mekrûhdur. Mazmaza, ağzı su ile doldurup veyâ çalkalayıp, boşaltmaktır. Gargara şart değildir. Ağız dolusu su içmek, mazmaza olur. Emerek içmek olmaz. İstinşak, burun deliklerini ıslatmaktır. Kemiklerine çekmek lâzım değildir. Üç kerre yıkadığında şübhe edenin dördüncüyü yıkaması câiz olur. El ve ayak parmaklarını tahlîl etmek, ya'nî el parmaklarını birbirlerine ve küçük parmağı alt taraftan ayak parmaklarının aralarına sokmak sünnetdir. Aralarına suyu akıtmak, tahlîl yerine geçer. Sık sakalı tahlîl, ya'nî, altından parmakları sakal ara-

sına sokmak sünnetdir. Başın her tarafını, önden arkaya doğru mesh müstehabdır. Kulakların dışı baş parmakla, içi şehâdet parmağı ile mesh edilip, küçük parmaklar deliğe sokulup tahrik edilir. Yıkanan yerleri bir kerre uğalamak ve acele etmek müstehabdır.

Abdestde üzerine su sıçratmamak, kibleye karşı almak, kimse-den yardım istememek, kalan sudan içmek, abdestden sonra, kurulanmak ve kelime-i şehâdet ve üç kerre (sûre-i Kadr) okumak ve iki rek'at nemâz kılmak müstehabdır.

Nemâz kılmak ve Kur'ân-ı kerîmi tutmak için ve para, perde, duvar gibi bir şey üzerinde yazılı âyet-i kerîmeye ve tefsîrine, tercemesine dokunmak için, abdest almak farzdır. Tavâf için, abdest almak vâcibdir. Diğer üç mezhebde abdesti bozacak şeyi yapınca, abdest almak müstehabdır.

Önden ve arkadan çıkan her yaşlık, yayılmasa bile, başka yerden çıkan kan ve hastalıkla çıkan sıvı, yıkaması lâzım olan yere yayılınca, abdesti bozar. Burun kemiklerine kan inince bozulur. Çünkü, buraya suyu ulaştırmak sünnetdir. Kulak deliği de böyledir. Derd ile, ağrı ile göz yaşı bozar. Ağlamak, çok gülmek ile [ve soğan gibi tahrîş edici gazlar, tozlar te'sîri ile] akan gözyaşı ve nezle ile akan burun suyu bozmaz. Mayasıl, parmak arası pişinti, kabarcık, uyuz, çiçek suları ve yakı konulan yerden çıkan sular bozmaz diyen âlimler vardır. Zarûret hâlinde bu söze göre amel olunacağı, İbni Âbidîn'de yazılıdır. Sülük, kene, büyük tahta biti fazla emerek ve hacâmat ile kan alınca bozulur. Bunun için, sırınga iğnesi ile kan alınca da abdest bozulur. Kene, tahta biti, sivri sinek az emerlerse bozulmaz. Yakı altına çıkan kan, irin, üstündeki bezde ve etrâfında görünmedikçe bozmaz. Yakı, sargı çıkarılınca, üzerinde görülürse, o anda bozulur. Ağız dolusu kay, tükürüğe müsâvî kan bozar. Tükürük kandan sararmış ise, bozmaz. Kızarmış ise, bozar. Ayva, elmanın ısırılan yerinde kan görülürse, bozmaz. Mâlikî ve şâfi'îde cildten akan şeyler abdesti bozmaz. Mak'adın gevşek olacağı bir hâlde, meselâ yan veyâ sırt üstü yatarak veyâ dirseğine yâhud birşeye dayanıp veyâ bir dizini dikip diğer uyluğu üzerine oturarak uyumak abdesti bozar. Dayandığı şey çekilince düşmezse bozulmaz. Nemâzda uyumak, dizlerini dikip, başını dizleri üzerine koyarak, bağdaş kurarak, diz çökerek, teverrük ederek uyumak bozmaz. Teverrük, kadınların nemâzda oturdukları gibi oturmaktır. Bayılmak, serhoş olmak, nemâzda sesli gülmek bozar. Yaradan katı kan, et düşmek, yaradan, burundan, kulaktan kurd düşmek, abdest uzvuna el sürmek, yabancı kadına dokunmak, balgam kus-

mak, gülmek, ağlamak bozmaz. Yabancı kadına dokunmak şâfi’de mutlaka bozar. Mâlikîde ve hanbelîde şehvet ile olunca bozar.

Gasl, birşeyi yıkamak, gusl, yıkanmak, boy abdesti demektir. Mazmaza, suyu ağızda çalkalamak olup, abdestde sünnet, guslde farzdır. Gargara, suyu buğazda çalkalamak olup, guslde de farz değildir. Kapanmamış küpe deliğini guslde yıkamak farzdır. Çöp sokmağa lüzûm yoktur. Kadının saç diplerini yıkaması farzdır. Saç örgüsünü çözüp aralarını yıkaması lâzım değildir. Sakal sık dahî olsa, altındaki deriyi ve bıyığın ve kaşların altındaki deriyi yıkamak farzdır.

Uykuda veyâ uyanık iken menî çıkınca ve cimâ’ olunca, erkek ve kadın (**Cünüb**) oldu denir. Cünüb olanın ve (**Hayz**) ve (**Nifâs**) dan kurtulan kadının, nemâz kılacağı zemân, (**Gusl**) abdesti alması farz olur. Guslde niyyet etmek, besmele ile başlamak, necâset bulaşık olmasa dahî, avret yerini yıkayıp, sonra bir abdest almak, sonra bedeninin her yerini üç kerre yıkamak, yâhud denize, nehre, büyük havza dalıp çıkmak, önce başa, sonra sağ omuza su dökmek, bedeni uğalamak sünnetdir. Guslde abdest düâları okunmaz. Erkek erkekler arasında, kadın kadınlar arasında peştamal bulamazsa, çömelerek ve arkasını dönerek öyle yıkanır. Bakan günâha girer. Kadın, erkek karışık ise, teyemmüm ederler. Sonra kazâ ederler. Kimsenin görmediği yer küçük ise, çıplak gusl câiz, büyük ise, mekrûhdur.

18 - **MEST ÜZERİNE MESH:** Topuklar ile ayakları örten, ayakkabıya ve aba terliğe mest denir. Mestlerin ikisi üzerine, abdest alırken mesh edebilmek için, bunları abdestli iken giymiş olmak lâzımdır. Ayakların parmakları ucundan başlayarak, yanlardaki topuk kemiklerini aşmak üzere, ıslak üç el parmağı ile çizerek üzerleri sıganır. İçinde ayak olmıyan kısma yapılan mesh sahîh olmaz. Mukîm olan, yirmidört sâat, müsâfirin ise, üç gün üç gece sonra, mestleri çıkarıp, ayaklarını yıkayarak bir kerre abdest alması lâzımdır. Bu müddetden önce, mestin birisi ayakdan çıkınca, abdestli ise, yalnız ayaklarını yıkar. Mâlikîde mesh müddeti, cünüb oluncıya kadardır. Ayakları yıkamak, mest üzerine meshden dahâ çok sevâbdır. Abdest alırken, mest üzerine mesh, kadın ve erkek için, her yerde, bir özr olmadan câizdir. Guslde, mest üzerine mesh, câiz değildir. Mestin bir sâat yürüyebilecek şeyden yapılmış olması lâzımdır. Tahta, cam veyâ bezden yapılmış mest üzerine mesh edilmez. Bir mestde, üç ayak parmağı kadar delik olmaması lâzımdır. Yürür iken açılmıyan uzun yarık zarar vermez.

İki mestdeki delikler toplu hesâb edilmez. Necâset ve avret mahalli hesâbında ise, toplanırlar. Mestin su sızdırmaması lâzımdır. Ayak parmakları olmıyan kimse, mesh edemez. Bir ayağı kesik olan, diğer ayağındaki mest üzerine mesh edemez (Feyziyye). Mesh müddeti, yirmidört sâatdır. Mesti abdestli olarak giyip, abdest bozulduğu zemân başlar. Mestli olarak sefere çıkanın müddeti üç gün ve üç gece olur. Bir gün bir gece mesh etmiş olan müsâfir, mukîm olunca, bunlara mesh edemez. Bir mestin üzerinde üç el parmağı kadar yeri bir kerre mesh etmek şartdır. Yaş bez, sünger sürerek, su dökerek de mesh olur ise de, sünnet sevâbı hâsıl olmaz. Üç parmağı, konçdan parmaklara veyâ sağdan sola veyâ bir parmak ile üç kerre mesh sahîh ise de, sünnete muhâlifdir. Mestin biri ayakdan çıkınca, iki ayağı da yıkamak lâzım olur. Mest üzerine giyilen çizme, lâstik bot üstüne mesh edilebilir. Çizme çıkarılınca, altındaki mestin mesh zemânı değişmez. Bir meste su girip, ayağın çoğu ıslanırsa, ayakları yıkamak lâzım olur. Başlık, eldiven, [parmakdaki oje], peçe, [kaplama diş] üzerine mesh yapılmaz.

Mâlikîde mestin altını ve üstünü temâmen mesh etmek lâzımdır. Bunun için, yaş sağ el ayası, sağ mestin ucuna konup topuğa doğru çekilir. Sol el ayası da, altına konup, çekilerek, topuğun iki tarafı baş ve küçük parmaklar ile kavranır. Sonra, sol el ayası sol mestin üstünden ve sağ el ayası altından çekilip, kavranır. Mestin tâhir olması, mâlikîde de farzdır.

Kırık kemik üzerine bağlanan tahtaya [alçıya], cebîre denir. Yaraya sarılan beze [Flastere] İsâbe denir. Kan aldırarak, sülûk tutunmak, iğne yapırmak, düşmek gibi bir sebep ile yaralanarak, çiban çıkararak, kemiği kırılarak, sargı sardırarak kimse, yarayı sıcak su ile de yıkayamaz, mesh edemezse, üzerindeki şeyin çoğunu bir kerre mesh eder. Sargı arasında kalan deri de mesh edilir. Bu mesh için bir müddet yokdur. Yara iyi oluncıya kadar mesh olunur. Önceden abdestli sarılmış olmaları şart değildir. Bir ayağı yıkayıp, diğer yaralı ayağa mesh câizdir. Yara iyi olsa bile, sargıyı çözmek, kanamaya, ağrıya sebep olursa, mesh zemânı bitmez. Yara ıslanırsa, sargının meshi bâtil olmaz. Sargı değiştirilirse, yenisine mesh lâzım olmaz. Bunlara ve başa ve mestlere mesh için niyyete lüzûm yokdur. Yara, yarık gibi şeyler üzerine konan ilâc, merhem, pomat gibi şeylerin çıkarılması zarar verirse, bunların üstü yıkanır. Su zarar verirse, üzerleri mesh olunur. Mesh dahî zarar verirse, mesh de terk edilir. Diğer üç mezhebde de böyle olduğu için, başka bir mezhebi taklîd etmeğe imkân yokdur.

İstihâza kanı, idrâr, ishâl, yel, devâmlı burnu kanaması ve yaranın akması, hanefî mezhebinde, bir nemâz vakti içinde, durmadan devâm ederse, **(Özr sâhibi)** olur. Gözü ağrıyanın gözünün devâmlı sulanması, kulağından, memesinden, göbeğinden devâmlı birşey akması da böyledir. İlâc ile, pamuk koymak, sarmak ile, nemâzı oturarak kılarak akıntıyı durdurmak vâcibdir. Durduramazsa, her nemâz vakti girdikten sonra abdest alıp, nemâzları öylece kılar. Özrsüz iken kılmadığı nemâzları, özrlü olarak kazâ edebilir. Nemâz vaktlerinin çıkması ile abdestleri bozulur. Hanefîde, özr sâhibi olmak için, özrün, bir nemâz vakti içinde, abdest alıp, o vaktin farzını kılacak kadar bir zemân durmayıp, hep akması lâzımdır. Özr sâhibi olduktan sonra, bir nemâz vaktinde, bir kerre akıp, durunca, özr sâhibi olmak devâm eder. Bir nemâz vaktinde hiç akmaz ise, özr sâhibi olmak nihâyet bulur. Şâfi’îde de böyle olduğu **(El-ma’fûvât)** şerhinde yazılıdır. Şâfi’îde, ayrıca dört şart dahâ vardır. Özr sâhibinden akan şeyler, bu iki mezhepte, **(Necâset-i galîza)** olduklarından, nemâz kılacağı zemân, çamaşırına bulaşmış olanı, hanefîde bir dirhemden fazla ise, bunu yıkaması farzdır. Nemâz kılacak zemân kadar durmayıp bulaşırsa, yıkamadan kılar. [Dirhem mikdârı, katı necâset için, bir miskaldır ki, dört gram ve seksen santigramdır. Sıvılar için, açık avucun içini dolduran suyun yüzeyi kadar yer demektir]. Abdesti bozan şey, bir nemâz vaktinde ve nemâz içinde çıkıp, devâm etmese bile, **(mâlikî mezhebinde)** özr sâhibi olur. Abdesti ve nemâzı bozulmaz. Hanefî mezhebinde olan kimse, mâlikî mezhebini taklîd eder.

Nemâzın oniki farzından ikincisi **(Necâsetden tahâret)**dir. Hinzırdan başka her hayvân diri iken temizdir. Ölünce, necs olurlar. Hinzırın derisi ve her parçası necsdir. Diğer hayvânlar ölünce, necs olurlar. Hanefîde, köpek de temiz olduğundan, bey’ ve îcâr ve hibe olunur. Başkasının köpeğini öldürenin tazmîn etmesi lâzım olur. Cildi, dabağlandıktan sonra temiz olur. Üzerinde necâset bulunmayan kedi, köpek, kuyuya, havuza düşüp, diri çıkarılsa, ağzı suya değmemiş ise, su necs olmaz. Köpeğin eti ve salyası necsdir. Kılları temizdir. [Şâfi’î mezhebinde köpek, domuz gibi necsdir. Mâlikîde, ikisi de temizdir.] Suyu girerek veyâ yağmurdan ıslanan köpek silkinince, üzerine sıçrayan şeyler, hanefîde necs olmaz. [Şâfi’îde necs olur ve sıçrayan yerleri su ile yedi kerre yıkamak lâzım olur. Bunlardan birisinde, suya toprak karıştırılır. Sıçramış yerlere toprak serper. Sonra üzerine su serper. Uğalar ve su ile toprağı giderir. Yâhud yaş yere toprak serperek uğalar. Yâhud, önce toprağı su ile karıştı-

rır. Bu çamuru sürer uğalar. Necs olan sıvı, meselâ ispirto, ilâc, koku [su veyâ toprak] gibi şeylere [bir menfe'at için] karıştırılınca, karışım temiz olur. [Lâkin ilâc için olmıyanları içmek harâmıdır.] Bunun için, tentürdiyot ve kolonya, hanefîde temizdir. Şâfi'îde, kulak, burun, göz gibi tabîî deliklerden çıkan kan, az ise, ya'nî, âdete göre, çok denilemezse, afv edilmiştir. Çıban, yara ve hacâmatdan ise ve başka yere bulaşmamış ise, çoğu da, afv edilmiştir.] Balık ve suda yaşayan bütün hayvânlar, kanı olmıyan böcekler, ölünce leş olmazlar. Dînimize uygun kesilen veyâ avlanan hayvân, yimesi halâl ise, hem eti, hem derisi temiz olur. Yimesi harâm ise, yalnız derisi temiz olur. Leşin derisi dabağlanınca temiz olur. Domuzdan başka hayvânların derisinin ve leşinin tüyü, tırnağı, boynuzu, kemiği, gagası gibi kan bulunmıyan yerleri temizdir. Sinirleri pisdir. İnsan diri iken de, ölü iken de temizdir. Fekat, ölüirken, her canlı gibi, o da necâsetlenir. Bunun için, yıkanır. Temizlenir. Kuyuya düşüp ölüirse, suyu necs yapar. Bir suya, dişi, tırnağı, kılı düşerse necs yapmaz. Tırnak kadar derisi düşerse, kanı damlarsa pis yapar. Yimesi halâl olan hayvânlardan ve insandan, diri iken koparılan parça necs olur, yinmez. Hayvânların temiz yerlerini kullanmak mubâhdır. Satın alınır, satılır. İnsanın parçalarını, [saçını, böbreğini, sütünü zarûretsiz] kullanmak, satmak harâmıdır. [Organ nakli yapmanın câiz olduğu buradan anlaşılmaktadır.] Ölü tavukdan çıkan yumurta tâhirdir, yinir. Şâfi'îde, kabuğu sertleşmemiş ise, necsdir, yinmez. Ölü koyundan gelen süt de temizdir, içilir. Şâfi'îde necsdir. Ölü koyundan çıkan ölü kuzu necsdir. Bunun işkembesinden yapılan peynir mayası temizdir. Et kokunca, yemek ekşiyince, necs olmaz. Fekat, zararlı oldukları için, yinilmeleri halâl olmaz. Yağ acımakla, yimesi harâm olmaz. Et, peynir, kokup kurtlanmakla necs olmaz. Bir temiz ciğer, kuyuya düşüp, kokup, kurdansa, ciğer ve kuyudaki su pis olmaz.

Yağmur, kar ve dolu suyu, deniz, nehr, kuyu, göl, menba' sularına, **(Mutlak su)** denir. Bunlarla, hem hades, hem de necâset temizlenir. Çiçek suyu, asma suyu, üzüm suyu, et suyu gibi, husûsî isimlerle söylenen sulara **(Mukayyed su)** denir. Bunların akıcı olanları ile, yalnız necâset temizlenir. Süt, zeytin yağı gibi akıcı olmıyan mâ'î'ler ile ve bevl gibi necs olan sıvı ile hiçbirşey temizlenmez. 198. ci maddeye bakınız! **(Ni'met-i islâm)** kitâbından alınan yazılar temâm oldu.

***Niçin kılmazsın sen, farz-u sünneti,
Değilmişin Muhammedin ümmeti “aleyhisselâm”
Anmaz mısın, Cehennemi, Cenneti,
Îmân sâhibi kul, böyle mi olur?***

NEMÂZIN ŞARTLARI

19 - Nemâzın dışında olan, ya'nî nemâza başlamadan önce yapması farz olan şartları yedidir:

1) **(Hadesten tahâret)**, ya'nî abdest almaktır. Eğer su bulunmazsa teyemmüm etmektir.

2) **(Necâsetden tahâret)**, ya'nî elbisesini, vücûdünü ve nemâz kılacağı yeri pislikten temizlemektir. Gerek ağır, gerekse hafif olsun, az veya çok olsun pisliği temizlemek iyi olur. Peygamberimiz aleyhisselâm buyurdu ki, **(Kan ve cerâhat pisdir. Nemâz kılınan yeri de pislikten temizlemek lâzımdır. Bedenini de, bevlden ve meniden ve bütün pisliklerden temizlemek lâzımdır.)**

[Hanefî mezhebinde kan, idrâr, ispiroto kaba necâsetdir. Küçük havza damlayınca, suyun hepsi kaba necâset olur. Bulaşıkları yer, avuç içindeki suyun yüzeyinden az ise, nemâz sahîh olur. Cebde bulunan kapdaki ispiroto, kan ve alkollü içkiler, bir miskalden [beş gramdan] az ise, nemâz sahîh olur. Bu mikdârlardan çok ise, nemâz sahîh olmaz. **(Dürr-ül-muhtâr)**da, İstincâ bahsi sonunda diyor ki, (Su ile topraktan biri temiz ise, karışımları olan çamur temiz kabul edilir. Fetvâ da böyledir.) **(İbni Âbidîn), (Bahr), (Eşbâh), (Feth) ve (Bezzâziyye)**de de böyle yazılıdır. Bu söze za'îf diyenler de var ise de, harac, meşakkat olunca, za'îf kavl ile amel olunur. Fıkh âlimlerinin bu sözlerinden, ihtiyâcı karşılamak için yapılan kolonya, ilâc, vernik ve boya gibi ispirotolu karışımların temiz kabul edilecekleri anlaşılmaktadır. Nemâz kılarken necâsetden korunmakta harac, meşakkat olduğu zemân, bu kavl ile amel edilir. Şâfi'î ve mâlikî mezhebinde de böyle olduğu, **(Ma'fuvât)** kitâbında yazılıdır. İspirtolu ilâcların temiz kabul edilmeleri, bunları içmenin câiz olacağını göstermez. Zarûret olmadıkça, yinmeleri ve içilmeleri yine câiz olmaz. Alkollü içkiler, ihtiyâc eşyâsı değildirler. Necâset olmaları, bu kavle göre de, afv edilmez.]

3) Avret yeri açık olarak kılınan nemâz sahîh olmaz.

4) Kible cihetine dönmektir. Kible, Mekke şehrinde bulunan Kâ'bedir. Nemâz Kâ'beye karşı kılınır. Kâ'beye karşı secde edilir. Kâ'be için secde edilmez. Allahü teâlâ için secde edilir. Vapurda, trende de, nemâz kılarken, kibleye dönmek farzdır. Bunlarda kibleye dönmeyen hanefîler, mâlikî veya şâfi'î mezhebinin taklîd ederek, iki nemâzı cem' eder. Takvîmde yazılı **(Kible sâati)** vaktinde, güneşe dönen, kibleye dönmüş olur.

5) Her nemâzı vaktinde kıldığını bilmektir. İbni Âbidîn, diyor ki, (Ezân, vaktinde okununca, islâm ezânı olur. Vaktinden evvel okunursa, konuşmak olur. Din ile alay etmek olur.)

NEMÂZ VAKTLERİ

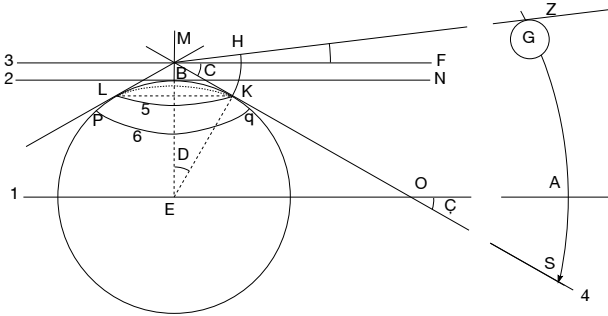
Âkıl ve bâlig olan, ya'nî akli olup, evlenme yaşına gelmiş olan her müslimân erkeğin ve kadının, hergün beş vakt nemâzı, zemânlarında kılmaları farzdır. Bir nemâz zemânının başladığı vakte, o nemâzın vakti denir. Bir nemâz, vakti gelmeden önce kılınırsa, sahîh olmaz. Hem de büyük günâh olur. Nemâzın sahîh olması için, zemânında kılmak lâzım olduğu gibi, zemânında kıldığını bilmek, şübhe etmemek de farzdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Nemâz zemânının bir evveli vardır. Bir de sonu vardır)** buyuruldu. Bir mahalde, bir nemâz zemânının evvel vakti, güneşin o mahallin zâhirî üfk hattından belli bir irtifâ'a geldiği vaktdir. Üzerinde yaşadığımız **(Erd küresi)**, mihveri **(ekseni)** etrâfında, boşlukda dönmektedir. Bu mihver, Erdin merkezinden geçen ve Erdin sathını [yüzeyini] iki noktada delen bir doğrudur. Bu iki noktaya **(Erdin kutubları)** denir. Güneşin ve yıldızların, üzerinde hareket ettikleri zan olunan küreye **(Semâ küresi)** denir. Güneş hareket etmez. Fekat, Erd küresi döndüğü için, güneş hareket ediyor zan ediyoruz. Etrâfımıza bakınca yer ile gök, büyük bir dâirenin kavsi üzerinde birleşmiş gibi görünüyor. Bu dâireye **(Üfk-ı zâhirî hattı)** denir. Güneş, sabâhları, bu hattın şark tarafından doğuyor. Semânın ortasına doğru yükseliyor. Öğle vakti, tepeye kadar yükselip, tekrâr alçalmağa başlıyor. Sonra, üfk-ı zâhirî hattının garb tarafında, bir noktadan batıyor. Üfk-ı zâhirî hattından i'tibâren en yüksek olduğu vakt **(Zevâl vakti)**dir. Bu vaktde, güneşin (Üfk-ı zâhirî hattından) olan yüksekliğine, güneşin **(Gâye-i irtifâ')**ı denir. Semâya bakan insana **(Râsıd)** denir. Râsıdın ayaklarından geçen Erdin yarı çapı istikâmetine râsıdın **(Şâkûl)**ü denir. Râsıd, yer küresinin hâricinde herhangi bir yükseklikteki bir M noktasındadır. ME hattı, râsıdın şâkûlüdür. Bu şâkûle dik olan düzlemlere râsıdın **(Üfk düzlemleri)** denir. Altı üfk düzlemi vardır: 1- 383.cü sahîfedeki resimde 3 numaralı, Râsıdın ayaklarından geçen MF **(Riyâdî üfk)** düzlemi. 2- Yer küresine temâs eden BN **(Hissî üfk)** düzlemi. 3- Râsıdın etrâfını çeviren **(Zâhirî üfk hattı)** dâiresinin [LK dâiresinin] çizildiği LK düzlemi **(Mer'î üfk)** düzlemi. 4- Erdin merkezinden geçen **(Hakîkî üfk)** düzlemi. 5- Râsıdın bulunduğu yerin en yüksek noktasının Pq zâhirî üfk hattından geçen şer'î üfk düzlemidir ki, bu düzlemin yer küresini kesdiği dâireye, bu râsıdın **(Şer'î üfk hattı)** denir. Bu beş düzlem, birbirlerine paraleldir. 6- Bunlara paralel olmayan **(Sathî üfk düzlemi)** vardır. Râsıdın bulunduğu yer yükseldikçe, (Zâhirî üfk hattı) büyür ve hakîkî üfk hattına yaklaşır. Bundan dolayı, bir şehirde, muhtelif yükseklikler için, bir nemâzın muhtelif vaktları olur.

Hâlbuki, bir şehirde, bir nemâzın tek bir vakti vardır. Bundan dolayı, nemâz vaktleri için, zâhirî üfk hatları kullanılmaz. Yükseklik ile değişmeyen (Şer'î üfk) hattından olan Pq şer'î irtifâ' kullanılır. Her üfk düzleminin semâ küresini kesdiği dâirelere, bu üfkun (hattı) denir. Râsıdın bulunduğu yer yükseldikçe, (Zâhirî üfk hattı) dâiresi büyür. Her mahallin altı üfkundan üçü için, bir nemâzın birer vakti vardır: Hakîkî, zâhirî ve şer'î vaktler. Bunlardan her birinin Riyâdî ve Mer'î kısımları vardır. Riyâdî vaktler, güneşin irtifâ'ından hesâb ile bulunur. Mer'î vaktler, riyâdî vaktlere 8 dakîka 20 sâniye ekliyerek hâsıl olur. Çünkü ziyâ, güneşden Erda 8 dakîka 20 sâniyede gelmektedir. Güneşi görerek de anlaşılır. Riyâdî ve hakîkî vaktlerde nemâz kılınmaz. Nemâzlar mer'î vaktlerde kılınır. Riyâdî vaktler, mer'î vaktlerin bulunmalarına vâsita olurlar. Güneşi görenler için, bir nemâzın zâhirî mer'î vakti, görmiyenler için hesâb ile bulunan şer'î mer'î vakti kullanılır. Zâhirî mer'î vakt, güneşin ön kenârının, bu mahaldeki zâhirî üfuk hattına nazaran, bu nemâz vaktine mahsûs olan irtifâ'a geldiği görülmüş başlar. Bu irtifâ'a (**Zâhirî irtifâ'**) ve bu vakte (**Zâhirî vakt**) denir. Şer'î vakt, güneşin ön kenârının, şer'î üfuk hattına nazaran, bu nemâzın irtifâ'ına geldiği hesâb ederek anlaşılır. Zâhirî üfkklara nazaran olan irtifâ' dereceleri, gündüz, güneş doğarken başlar. Gece, güneşin gurûb ettiği zâhirî üfkdan başlar. Şer'î üfk, öğleden evvel, hakîkî üfkdan evveldir. Tulû' ve gurûb vaktlerinde güneşin irtifâ'ı sıfırdır. Fecr-i sâdık vaktinin başlaması irtifâ'ı, dört mezhebde de, üfk-ı zâhirî hattının şark tarafından -19 derecedir. Yatsı nemâzı vaktinin başlaması irtifâ'ı, İmâm-ı a'zama göre, üfk-ı zâhirî hattının garb tarafından -19 derece, iki imâma ve diğer üç mezhebe göre -17 derecedir. Güneşin merkezinin, üfk-ı hakîkî'den, gâye irtifâ'ına yükseldiği görülünce, mer'î hakîkî (**Zevâl vakti**) olur. Güneşin ön ve arka kenârlarının gâye irtifâ'larına geldiklerindeki gölge uzunlukları aynı olup, vaktleri farklıdır. Bu iki vaktin ortalamasında, zevâlî sâat makinalarının ayârları 12 yapılır. Bu vakt, hesâb ile bulunan riyâdî zevâl vaktinden 8 dakîka 20 sâniye sonradır ve yere dik çubuğun gölgesinin en kısa olduğu vaktidir. Öğle ve ikinci vaktlerinin irtifâ'ları hergün değişmektedir. Bu iki irtifâ' hergün yeniden ta'yîn edilir. Bir beldede, güneşin hakîkî gâye irtifâ' derecesi , o beldenin arz derecesinin temâmîsi ile, o günkü meyl-i şemsin cebrî toplamıdır. Güneşin kenârının, zâhirî üfuk hattından, nemâzın irtifâ'ına geldiği vakt görülmeyeceği için, fıkıh kitâbları bu mer'î vaktin alâmetlerini, işaretlerini bildirmektedir. Semâda bu alâmetleri görebilenler, nemâzlarını bu mer'î (**Zâhirî vaktler**)de kılar. Güneşi veyâ zâhirî vaktlerin alâmetleri-

ni göremiyenler ve takvîm hâzırlıyanlar, güneşin kenârının, şer'î üfuklara göre olan (riyâdî şer'î) irtifâ'lara geldiği vaktleri hesâb eder. Nemâzlarını, sâate bakarak bu **(Riyâdî şer'î vaktler)**de kırlarlar. Sâat makinelerinin bu riyâdî şer'î vaktleri gösterdiği vakt, **(mer'î şer'î)** vakt olur. Nemâzlar, bu mer'î vaktlerinde kılınmış olur.

Tenbîh: Hesâb ile, güneşin, şer'î üfka nazaran irtifâ' noktasına geldiği, riyâdî vaktler bulunmaktadır. Güneşin, bu riyâdî vakte geldiği, bu riyâdî vaktten 8 dakika 20 sâniye sonra görülür ki, bu vakt, mer'î vaktidir. Ya'nî, mer'î vakt, riyâdî vaktten 8 dakika 20 sâniye sonradır. Sâat makinelerinin başlangıçları, ya'nî hakîkî zevâl ve şer'î gurûb vaktlerinin sıfır olduğu vaktler, mer'î vaktler olduğu için, sâat makinelerinin ayarları, riyâdî vakt sıfır olduğundan 8 dakika 20 sâ-

K = Güneşin merkezinden geçen Semt düzleminin LK zâhirî üfuk hattını kesdiği nokta.

MS = Erd küresine K noktasında mûmâs olan [değ] üfk-ı hissî düzlemine Râsıdın **(üfk-ı sathî)**si denir.

HK=Güneşin kenârının üfk-ı zâhirî hattı üzerindeki K noktasından irtifâ'ıdır. Bu irtifâ', güneşin sathî üfka nazaran olan ZS irtifâ'ına müsâvîdir.

D = C = Ç = İnhitât-ı üfuk zâviyesi.

M = Mahallin herhangi bir yüksek yeri.

ZS = Güneşin, sathî üfka nazaran irtifâ'ını gösteren, semâdaki semt dâiresi kavsidir. Bu kavsin derecesi, HK kavsinin derecesine müsâvîdir.

O = Üfk-ı hakîkî ile üfk-ı sathînin keşişdiği doğru noktalarından biri.

1- Üfk-ı hakîkî, 2- Üfk-ı hissî, 3- Üfk-ı riyâdî, 4- Üfk-ı sathî düzlemleri, 5- Üfk-ı zâhirî hattı. 6- Üfk-ı şer'î hattı.

G = Güneşin merkezinin görünüşü.

GA= Güneşin hakîkî irtifâ'ı kavsi.

B= Mahallin en alçak yeri.

ZMF= Güneşin riyâdî irtifâ' zâviyesi.

niye sonra sıfır yapıldıkları için, sâat makinelerinin gösterdikleri ri'yâdî vaktler, mer'î vaktler olmaktadır. Şer'î vaktler, hesâb ile bulunduğu ve takvîmlerde ri'yâdî vaktler yazılı olduğu hâlde, sâat makinelerinde mer'î vaktler hâline dönmektedirler. Hesâb ile, önce güneş merkezinin, hakîkî üfk hattına göre, nemâzın irtifâ'ına geldiği **(Ri'yâdî hakîkî vaktler)** bulunmaktadır. Bunlar, sonra temkin ile mu'âmele olunarak, **(ri'yâdî şer'î)** vaktlere çevrilir. Sâat makinelerinde, ri'yâdî vaktlere 8 dakika 20 sâniye ilâve etmek lâzım olmaz.

Herhangi bir yükseklikte bulunan Râsıdın, o mahallin, ova ve deniz gibi en aşağı noktaları ile semânın birleşmiş gibi gördüğü dâireye râsıdın **(Zâhirî üfuk hattı)** denir. Bu dâireden geçen üfuk düzlemine bu yüksekliğin **(Üfk-ı mer'î)**si denir. Râsıdın bulunduğu mahallin en aşağı yerine, ya'nî Erd küresinin sathına [yüzüne] temâs eden BN üfuk düzlemine râsıdın **(Üfk-ı hissî)**si denir. Râsıdın bulunduğu M noktasından geçen ve Erd küresine K noktasında temâs eden [değen] MS düzlemine râsıdın, **(Sathî üfuk)**u denir ki, râsıdın gözünden çıkan şu'a' istikâmetidir. Bir mahaldeki muhtelif yükseklikler için, muhtelif sathî üfuklar vardır. Herbiri için, güneşin ayrı irtifâ'ları vardır. Belli bir yüksekliğe mahsus olan bir sathî üfuk, râsıdın şâkûlü etrâfında devr ederse Erd küresine temâs eden K noktaları, zâhirî üfuk hattını meydâna getirirler. Râsıd, mahallin en yüksek noktasında iken, zâhirî üfk hattına **(Şer'î üfuk)** denir. Erd küresinin merkezinden geçen AE üfuk düzlemine râsıdın **(Üfk-ı hakîkî)**si denir. Merkezinde Erd küresi bulunan ve üzerinde güneş ile yıldızların bulundukları düşünülen büyük küreye **(Semâ küresi)**, şâkûlün semâ küresini deldiği noktaya, bu mahallin **(Semt noktası)** denir. Şâkûlden geçen sonsuz mikdârdaki düzlemlere **(Semt düzlemi)** denir. Güneşden geçen ZMS semt düzlemi, sathî üfuklardan birini keser. Semt düzlemleri ve sathî üfk düzlemleri M den geçtikleri için, semt düzlemleri ile sathî üfk düzlemleri birbirlerini bir doğru üzerinde keserler. Bu MS doğrusuna, **(Sathî üfuk hattı)** denir. Bu hat, K noktasında, EK yarı çapına amûddur, [dik]dir ve râsıdın gözünden geçer. Semt düzlemlerinin semâ küresini kesdiklerini düşünürsek, küre sathında hâsıl olan bu dâirelere, bu mahallin **(Semt dâireleri)** veyâ **(İrtifâ' dâireleri)** denir. Bu dâireler, bu mahallin üfuk düzlemlerinden beşini dik olarak keserler. Güneşin merkezinden geçen semt dâiresinin, hakîkî üfuk düzlemini kesdiği A noktası ile güneşin merkezi arasında kalan AG kavsinin derecesine, güneşin o mahalde ve o andaki **(Hakîkî irtifâ'ı)** denir. Şems, her an, başka semt dâirelerinden geçmektedir. Şemsin bir Z kenârından geçen semt dâiresinin, bu kenârı kesdiği Z noktası ile

hissî, mer'î, sathî ve riyâdî ve hakîkî üfuk düzlemlerini kesdiği iki nokta arasında kalan semt kavsinin derecesine, güneşin bu üfuklara göre (**İrtifâ'**)ları denir. Şemsin bu üfuklardan aynı irtifâ'da olduğu vaktler farklıdır. Güneş bir mahallin sathî üfkunun altına girince, ya'nî bu üfka nazaran irtifâ'ı sıfır olunca, bu üfkun her yerindeki Râsıdlar, güneşin bu üfukdan gurûb etdiğini görürler. Yüksekde bulunan Râsıd, LK kendi üfk-ı zâhirîsi hattının bir K noktasından geçen, üfk-ı sathîden gurûbunu görür. LK, Üfk-ı zâhirî dâiresinin her noktasından geçen birer sathî üfuk düzlemleri vardır. Güneşden geçen ZS semt dâiresi, bu üfuklardan birini S noktasında dik olarak keser. K noktasındaki MKO sathî üfku, Râsıdın (**Sathî üfk**)udur. Sathî üfuk ve MF riyâdî üfku, Râsıdın bulunduğu aynı düzlem içinde, aynı yükseklikten geçiyorlar. Fekat, aralarında bir C zâviyesi [açı] vardır. Bu açıya (**Inhitât-ı üfuk zâviyesi**) denir. Ahmed Ziyâ beğ diyor ki, (râsıdın bulunduğu mahallin, üfk-ı hissîden, metre olarak, irtifâ'ının kare kökü 106,92 ile çarpılınca, bu mahallin inhitât-ı üfuk açî sâniyesi olur). Yüksekdeki Râsıda nazaran güneşin gurûb etmesi, üfk-ı sathîye nazaran irtifâ'ının sıfır olmasıdır. Diğer nemâzlar zevâlden sonra oldukları için, bunların şer'î vaktleri de, bunun gibidir. Ya'nî, güneşin sathî üfka nazaran irtifâ'ları ile hesâb edilir. Güneşin sathî üfka nazaran (ZS) irtifâ'ı, Râsıdın bulunduğu mahallin şâkûlünden geçen semt dâirelerinden, güneşin kenârından geçen dâirenin kavsidir. Bu kavs, Râsıdın gözünden çıkıp, bu kavsin iki ucundan geçen iki yarım doğru arasındaki zâviyenin derecesini göstermektedir. Bu kavse muvâzî [paralel] olarak, zâviyenin iki kenârı arasında çizilen sayısız mikdârdaki kavslerin hepsi de, güneşin bu irtifâ' derecesini göstermektedirler. Râsıd, bu kavslerden, sathî üfkun, üfk-ı zâhirî hattını kesdiği K noktasından geçen HK kavsinin, güneşin sathî üfk hattına nazaran irtifâ'ı olarak görmektedir. Bunun için, sathî üfka nazaran irtifâ' olan, ZS kavsi yerine, zâhirî üfuk hattına nazaran olan, HK (**zâhirî irtifâ'ı**) kullanılmaktadır. Bu irtifâ', hakîkî üfka göre olan ZA irtifâ'ı ile C inhitât-ı üfk zâviyesi toplamı kadar olmaktadır. Mer'î şer'î vaktler, bu irtifâ' ile hesâb edilmektedir. Şemsin zâhirî irtifâ'ı, Sekstant ve Rub'-ı dâire tahtası ile bulunmaktır.

Erd mihverinin [ekseninin] semâ küresini kesdiği iki noktaya (**Semâ kutbu**) denir. Mihverden geçen düzlemlerin semâ küresinde hâsıl ettikleri dâirelere (**Meyl dâireleri**) denir. Erd merkezinden geçen ve mihverine amûd [dik] olan düzleme (**Ekvator**) sathı denir. Güneşin merkezi ile Ekvator sathı arasında kalan meyl dâiresi kavsinin derecesine (**Güneşin meyli**) denir.

Bir mahalde, bir meyl düzlemi ve birçok semt düzlemleri vardır. Bir mahallin şâkûlü ile Erdin mihveri, Erdin merkezinde birleşirler. Hâsıl ettikleri zâviyenin düzlemine (**Nısf-ün-nehâr düzlemi**) denir. Bu düzlemin semâ küresini kesdiği dâireye (**Nısf-ün-nehâr dâiresi=Meridiyen**), hakîkî üfku kesdiği doğruya (**Nısf-ün-nehâr hattı**) denir. Güneşin günlük mahrekleri, birbirlerine ve Ekvator düzlemine paralel olan dâirelerdir. Bu dâirelerin bulundukları düzlemler, Erdin mihverine ve Nısf-ün-nehâr düzlemine diktirler. Üfuk düzlemlerini eğik [mâil] olarak keserler. Güneş bir mahallin üfk-ı zâhirî hattı üzerinde kaldığı zemân, o mahalde şemsî gündüz olur. Güneşden geçen semt dâiresi, üfk-ı zâhirî hattını dik olarak keser. Güneş, bir mahallin Nısf-ün-nehâr dâiresi üzerine gelince, ya'nî merkezi hakîkî üfukdan gâye irtifâ'ında iken, merkezinden geçen meyl dâiresi ile, o mahallin semt dâiresi aynı olur. Bu dâirenin, güneş merkezi ile Ekvator arasındaki kavsi (**Meyl**), üfk-ı hakîkî arasındaki kavsi, (**Hakîkî gâye irtifâ'**) derecesi olur. Râsıd Ekvatorda ise, hakîkî üfku, Erdin mihverinden geçer. Her zemân, gece ve gündüz oniki sâat olurlar. Râsıd Kutubda ise, hakîkî üfuk düzlemi, Ekvator düzlemi ile aynı olur ve güneş, Râsıdın bulunduğu yarım kürede iken, altı ay gündüz, diğer yarım kürede olunca, altı ay gece olur. Güneşin senelik hareketini yaptığı (**Husûf düzlemi**), Ekvator düzlemini Erdin bir kutru [çapı] istikâmetinde keser. Aralarında dâimâ 23 derece 27 dakikalık zâviye vardır. Güneş Ekvatorun bir tarafında iken, bu mahallerde yaz, diğer yarım kürede kış olur.

Sabâh nemâzının zemânı, dört mezhebe de, (**leyl-i şer'î**) sonunda, ya'nî (**Fecr-i sâdık**) denilen beyâzlığın şarkdaki üfk-ı zâhirî hattının bir noktasında görülmesinden, (**leyl-i şemsî**)nin sonuna, ya'nî güneşin üst kenârının, o mahaldeki üfk-ı zâhirî hattından doğuncaya kadardır. Beyâzlık, üst kenârı bir mahallin üfk-ı zâhirî hattına 19 derece yaklaşınca, bir noktada görülür. Oruc da bu vakt başlar. İslâm âlimleri, -19 derece irtifâ' ile hesâb ettikleri imsâk vaktlerinin, bulutsuz ve berrak havada, üfk-ı zâhirî hattına ve sâate bakarak, beyâzlığın, üfk-ı zâhirî hattının bir noktasında başladığı vakt ile aynı olduklarını görmüşlerdir. Biz de böyle gördük. Şimdi, oruc tutmağa bu vaktlerden sonra başlayanların oruçları sahîh olmamaktadır. Dahâ sonra, irtifâ' -18 olunca, beyâzlık bu üfuk hattı üzerine yayılır. Sabâh nemâzını bu vakt kılmak ihtiyâtlı olur. Avrupalılar, bu vakte fecr diyorlar. Müslimânların, din işlerinde, hristiyanlara değil, islâm âlimlerine uyması lâzımdır. Beyâzlık, üfuk hattı üzerinde kırmızılığın başlamasından iki derece evvel başlar. -20 derece yaklaşınca beyâzlığın başladığını bildirenlerin de bulunduğu, İbni Âbidinde ve M.Ârif beğın takvîminde ya-

zılı ise de, islâm âlimleri, -19 derece olduğunda ittifâk etmişlerdir. Kırmızılığın yayılması, güneşin üst kenârı, üfk-ı zâhirî hattına 16 derece yaklaşıncadır. Fecr ve imsâk vakti için -16 derece irtifâ'ı kabûl etmek, islâm âlimlerine uymamak olur.

Zâhirî zuhr mahalli ile hakîkî zuhr mahalli aynı değildir. Güneşi görenler için, öğle nemâzının evvel mer'î vakti, güneşin arka kenârı zâhirî zevâl mahallinden ayrılınca başlar. Bu vakt, güneşin arka kenârının, üfk-ı şer'î hattından gâye irtifâ'ına yükseldiği vaktidir ve feyyi zevâlden, ya'nî dik bir çubuk gölgesinin, en kısa iken, uzamağa başladığını görmekle anlaşılır. Bu vakt, güneş merkezinin, o mahaldeki gündüz müddetinin ortasından [semâdaki Nisf-ün-nehâr dâiresinden] ya'nî hakîkî üfk hattına göre, hakîkî gâye irtifâ'ına yükseldikten, ya'nî (**Hakîkî zevâl vakti**)nden sonra, arka kenârının, Erd üzerindeki üfk-ı şer'î hattının garb tarafından, zâhirî gâye irtifâ'ına indiği görülünce başlar. Güneşi görenler için, nemâz vaktlerinin, [güneşin merkezinin] üfk-ı hakîkîye nazaran olan, hakîkî irtifâ'ları ile değil, arka kenârının üfk-ı şer'î hattından zâhirî irtifâ'ına geldiği, ya'nî nemâz vaktinin, hakîkî irtifâ'ına gelmesinden sonra temkin zemânı geçdiği görülünce başlayacağı, Tahtâvînin (**İmdâd hâşiyesi**)nde yazılıdır. Zâhirî zuhr vaktinin, güneşin, şer'î gâye-i irtifâ'dan alçaldığı görüldüğü vakt başladığı (**Mecma'ul enhür**)de de yazılıdır. Etrâfımızda, bir dâire şeklinde gördüğümüz (**zâhirî üfuk hattı**) dâiresinin mahalli, Râsıd, en aşağı yerde iken, üfk-ı hissî üzerinde bir B noktasıdır. Semâda zâhirî gâye irtifâ'ındaki (**Zâhirî zevâl mahalli**) de, semâdaki zâhirî zevâl noktası olur. Râsıd, insan boyu kadar bile yükseldikçe, üfk-ı zâhirî hattı, üfk-ı hissîdeki B noktasının etrâfında, nisf kutru, inhitât-ı üfuk derecesi kadar bir kavs olan, bir dâire şeklini alır ve üfk-ı hakîkîye doğru alçalır. Semâdaki, zâhirî zevâl mahalleri de, üfk-ı zâhirî hattından gâye irtifâ'ında olan noktaların, zâhirî zevâl noktası etrâfında husûle getirdikleri bir dâirenin, güneşin mahrekini kesdiği iki nokta arasındaki mahrek kavsi olur. Bu zevâl dâireleri, Nisf-ün-nehâr düzlemine diktir ve nisf kutrları olan kavslar, inhitât-ı üfuklar kadardır. Zâhirî zevâl kavsinin başı ve sonu, güneşin günlük mahrekinin, zâhirî zevâl dâiresini kesdiği iki noktadır. Güneşin ön kenârı, birinci noktaya gelince, gölgenin kısılması fark edilmez, zâhirî zevâl vakti başlar. Arka kenârı, ikinci noktadan çıkınca, temâm olur. Bu vakt, gölgenin uzamağa başladığını görmekle anlaşılır. (**Zevâl mahalli dâireleri**)nden her biri, Erd üzerindeki, râsıd bulunduğu mahalle mahsûs olan zâhirî üfuk hattı dâiresinin noktalarından aynı gâye irtifâ'ında bulunan noktalardan meydana gelmiştir. (**Şer'î zevâl vakti**), güneşin ön kenârının, bu dâirelerin en dışındaki, en büyüğü üzerindeki iki noktadan birincisi-

ne geldiği vakt başlar. Arka kenâr, bu dâireden ayrılırken, şer'î zevâl vakti temâm olarak (**şer'î zuhr vakti**) başlar. Riyâdî şer'î vaktler hesâb ile bulunarak takvîmlere yazılır. Zuhr vakti, asr-ı evvele kadar, ya'nî bir şeyin gölgesi, zevâl vaktindeki boyundan, bu şeyin boyu mikdârı uzayınca veya asr-ı sâniye, ya'nî boyunun iki misli uzayınca kadar devâm eder. Birincisi, iki imâma ve diğer üç mezhebe göre, ikinci vakt ise, İmâm-ı a'zama göredir.

İkinci nemâzının vakti, öğle vakti bitince başlayarak, güneşin arka kenârı üfk-ı zâhirî hattından batıp, gayb olduğu görülünceye kadar ise de, güneş sarardıktan sonra, ya'nî alt [ön] kenârı üfk-ı zâhirî hattına bir mızrak boyu yaklaşıncaya, her nemâzı kılmak ve ikindiye bu vakte geciktirmek harâmdır. Güneşin veya ziyâsının geldiği yerlerin sararması, merkezinin üfk-ı hakîkiye beş derece irtifâ'a geldiği vakt başlar. Bu vakte (**İsfîrâr vakti**) veya (**Kerâhet vakti**) denir. [Güneşin ön kenârının üfk-ı şer'iden ayrıldığı zemân başlar.] Bu vakt, üç kerâhet vaktinin üçüncüsüdür. Türkiye'de şehirlerde ikindi ezânları, iki imâma göre okunduğundan, ikindi nemâzını, bu ezândan, kışın 36 dakîka, yazın ise 72 dakîka sonra kılmalıdır ki, böylece İmâm-ı a'zama da uyulmuş olur. Arz derecesi 40 ile 42 arasındaki mahallerde, ocak ayında başlayarak, her ay için 6 dakîka, 36 ya ilâve, kışa doğru temmuz ayında başlayarak, 72 den tarh edilince, bu aydaki iki asr vakti arasındaki zemân farkı olur.

Akşam nemâzi, şemsî ve şer'î gecenin başlaması ile birlikte başlar. Güneş zâhirî gurûb edince, ya'nî üst kenârının Râsıdın bulunduğu mahallin üfk-ı zâhirî hattından gayb olduğu görülünce başlar. Hadîs-i şerîfde, (**Gece başlayınca, orucu bozunuz! Gece-nin başlaması, güneş ziyâsının, şark tarafında, en yüksek tepeden gayb olması ile olur**) buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf ve (**İbni Âbidîn**) ile (**Tahtâvî**)nin "rahmetullahi aleyhimâ" açıklamaları gösteriyor ki, güneşin zâhirî üfuk hattından gurûb etmesinin görülmediği yerlerde ve hesâb yapılırken, gurûb, güneş ziyâsının en yüksek tepeden çekildiği mer'î şer'î gurûb vaktidir. Ezânî sâat makineleri, bu vakt 12 yapılır. Akşam nemâzının vakti, şafak kararıncaya, ya'nî garbda, iki imâma ve diğer üç mezhebe göre, kırmızılık gayb oluncaya veya İmâm-ı a'zama göre, bundan iki derece sonra, beyâzlık gayb oluncaya kadar devâm eder. Akşam nemâzını, vaktin evvelinde kılmak sünnettir. (**İştibâk-i nücûm**) vaktinden, ya'nî yıldızlar çoğaldıktan, ya'nî güneşin arka kenârının üfk-ı zâhirî hattı altına on derece irtifâ'a indikten sonra bırakmak harâmdır. Bu vakt ile gurûb vakti arasındaki zemân, İstanbul gibi, arzı 41 derece olan mahaller için, bir senede, 53 ile 67 dakîka arasında değişmektedir. Hastalık, seferî olmak, hâzır ta'âmı

yimek için, yıldızlar çok görülünceye kadar geciktirilebilir.

Yatsı nemâzının vakti, İmâmeyne göre, işâ-i evvelden, ya'nî garbdaki zâhirî üfuk hattı üzerinde kırmızılık gayb olduktan sonra başlar. Diğer üç mezhebde de böyledir. İmâm-ı a'zama göre, işâ-i sâni'den, ya'nî beyâzlık gayb olduktan sonra başlar. Şer'î gecenin sonuna, ya'nî Fecr-i sâdıkın ağarmasına kadardır. [Güneşin üst kenârı, zâhirî üfukdan 17 derece irtifâ'a inince kırmızılık, 19 derece inince, beyâzlık gayb olur.] Şâfi'î mezhebinde yatsı nemâzının âhır vakti, şer'î gecenin, ya'nî gurûb ile fecr-i sâdık arasındaki zemânın yarısına kadar diyenler vardır. Yatsıyı, şer'î gecenin yarısından sonra kılmak, bunlara göre câiz değildir. Hanefîde ise, mekrûhdur. Mâlikîde de fecre kadar kılmak sahîh ise de, şer'î gecenin üçde birinden sonra kılmak günâhdır. Öğle ve akşam nemâzlarını iki imâmın bildirdiği vaktlerde kılamıyan, kazâyâ bırakmayıp, İmâm-ı a'zamın kavline göre edâ etmeli, bu takdîrde, o gün ikindi ve yatsı nemâzlarını da, İmâm-ı a'zama göre kılmalıdır.

Beş vakt nemâzın ve bilhâssa sabâh ve yatsı nemâz vaktlerinin başlangıcı, her memleketin arz [Enlem] derecesine, ya'nî Hatt-ı istivâdan uzaklığına ve güneşin meyline, ya'nî ay ve günlere göre başkadır. Kutba yaklaştıkça, fecr ve şafak vaktleri güneşin tulû' [doğma] ve gurûb [batma] vaktlerinden uzaklaşır. Ya'nî sabâh ve yatsı nemâzlarının ilk vaktleri, birbirlerine yaklaşır. Tenvîr sathı ile Erdin mihveri arasındaki (**Tenvîr zâviyesi**), güneşin meyline müsâvî olduğu için, $90 - \text{arz} \leq \text{meyl} + 19$ ya'nî arz dereceleri ile meyl-i şemsin toplamı, yetmişbir $[90-19=71]$ veyâ dahâ ziyâde olan yerlerde ve zemânlarda, meselâ Parisde güneşin meyli, çok olduğu Hazîranın 12 ile 30 u arasında, şafak kırmızılığı gayb olmadan, fecrin beyâzlığı başlar. Bunun için, yatsı ve sabâh nemâzlarının vaktleri başlamaz. (**Se'âdet-i Ebediyye**) sahîfe 175'e bakınız! Hanefî mezhebinde vakt, nemâzın sebebidir. Sebeb bulunmazsa, nemâz farz olmaz. O hâlde, hanefî mezhebi âlimlerinin çoğu, böyle memleketlerde, bu iki nemâz farz olmaz, dedi. Ba'zı âlimlere göre ise, arz dereceleri bunlara yakın yerlerdeki veyâ böyle bir yerde, böyle zemânların başlamadan evvelki günlerdeki vaktlerinde kılmalıdır.

Nehâr-ı şer'inin, ya'nî oruc zemânının dörtde birine, ilm-i nücûm âlimleri, ya'nî astronomi âlimleri, (**Dühâ**) vakti diyor. Bu vakt, kerâhet zemânının sonudur. Din âlimleri, bu vakte (**İsrak vakti**) ya'nî kuşluk zemânının başladığı vaktidir, diyorlar. Dühâ vaktinde güneş merkezinin üfk-ı hakîkiden irtifâ'ı beş derecedir. Alt kenârı, üfk-ı mer'iden bir mızrak boyu irtifâ'ındadır. Dühâ vakti, güneşin tulû'undan takrîben 40 dakîka sonradır. Bu iki vakt

arasındaki zemân, **(Kerâhet zemânı)**dır. Dühâ vakti olunca, hergün iki rek'at **(İşrak nemâzı)** kılmak sünnetdir. Bu nemâza **(Kuşluk nemâzı)** da denir. Bayram nemâzı da, bu vaktde kılınır. Nehâr-ı şer'inin yarısı, **(Dahve-i kübrâ)** vaktidir. Ezânî Fecr vaktinin yarısı, Dahve-i kübrâ vaktidir. Vasatî sâate göre, gece yarısından i'tibâren imsâk ve iftâr vaktleri toplamının yarısıdır.

Öğle ve ikindi nemâzlarının vaktlerini kolayca anlamak için, Muhammed Ma'sûm-i Fârûkî Serhendînin talebesinden Abdülhak Sücâdilî "rahmetullahi aleyhimâ" yazmış olduğu, fârisî **(Mesâil-i şerh-ı Vikâye)** kitâbının Hindistânda Hayderî matbaasında 1294 [m. 1877] senesi baskısında ve **(Mecma'ul-enhûr)**de şöyle yazıyor:

Güneş gören düz bir yere, bir dâire çizilir. Bu dâireye **(Dâire-i hindiyye)** denir. Dâirenin ortasına, dâire kutrunun [çapının] yarısı kadar uzun, düz bir çubuk dikilir. Çubuğun tepesi dâirenin üç muhtelif noktasından aynı uzaklıkta olmalıdır ki, tam dik olsun! Bu dik çubuğa **(Mikyâs)** denir. Bu mikyâsın gölgesi, sabâhları, dâirenin dışına kadar uzundur ve garb tarafındadır. Güneş yükseldikçe, ya'nî irtifâ'ı arttıkça gölge kısalır. Gölgenin dâireye girdiği noktaya işâret konur. Öğleden sonra şark tarafında, dâireden dışarı çıkar. Çıkıldığı noktaya da bir işâret konur. Dâire çenberi üzerindeki bu iki işâret arasında kalan kavsın [yayın] ortası ile, dâirenin merkezi arasına düz bir hat çizilir. Bu hat, o mahallin **(Nisf-ün-nehâr hattı)** olur. Nisf-ün-nehâr hattının istikâmeti, şimâl ve cenûb cihetlerini gösterir. Güneşin doğduğu tarafa dönen kimsenin sol omuzu, şimâl cihetidir. Güneşin ön kenârı, üfk-ı zâhirî hattından, gâye irtifâ'ına yükselince, **(Zâhirî zevâl vakti)** başlar. Bundan sonra gölgenin uzayıp kıaldığı his edilmez. Gölgenin en kısa uzunluğuna **(Fey-i zevâl)** denir. Arka kenâr, alçalmağa başlayarak, sathî üfka [zâhirî üfuk hattına] nazaran gâye irtifâ'ına gelince, **(Zâhirî zevâl vakti)**nin sonu ve **(Zâhirî zuhr vakti)** olur. Gölgenin uzamağa başladığı görülür. Zâhirî zevâl zemânının, ya'nî gölgenin kısalmasının sonu ile uzamağa başlaması arasındaki zemânın ortasında, güneşin merkezi, semâdaki Nisf-ün-nehâr dâiresi üzerine geldiği mer'î vakt olup, hakîkî üfukdan gâye irtifâ'ında olur. Bu an gündüz ortası, ya'nî **(Mer'î hakîkî zevâl vakti)**dir. Bu mer'î hakîkî zevâl vaktinde, hakîkî zevâlî sâat 12 dir. 12 ile ta'dîl-i zemânın cibrî toplamı, gündüzün başlangıcı yapılmaktadır. Bu vakt, mahallî, vasatî zevâlî sâat 12 yapılır. Zevâlî sâat makinelerinin başlangıcıdır. **(Hakîkî mer'î zevâl vakti)**, güneşin zevâlde geldiği **(riyâdî zevâl vakti)**nden 8 dakika 20 sâniye sonradır. Çünkü, güneşin ziyâsı, Erda 8 dakika 20 sâniyede gelmektedir. Hesâb ile bulunan riyâdî nemâz vaktlerine 8 dakika 20 sâniye eklenerek, mer'î vaktle-

re çevrilir. Bu çevirmeyi sâât makineleri yapmaktadır. Riyâdî vaktlerin ve sâât makinelerindeki mer'î vaktlerin, birbirlerinin aynı oldukları anlaşılmaktadır.

1193 [m. 1779] senesinde Erzurûmda hâzırlanmış olan **(Mî'yâr-ı evkat)** ceb takvîminde diyor ki, (Gölgenin en kısa görül-
düğü (mer'î) zevâl vaktinde, ezânî sâât makinesi, takvîmde yazılı zuhr vaktinden temkin zemânı geri getirilerek ayârı tashîh edilir.) Çünkü, zevâl vakti, zuhr vaktinden temkin kadar öncedir. Ezânî sâât makinesini ayârlamak için, vasatî sâât makinesi herhangi bir nemâz vaktini gösterince, ezânî sâât makinesi de, bu nemâzın ezânî vaktine getirilir. Fey-i zevâl, arz ve meyl derecelerine göre, ya'nî her arz derecesinde ve her gün başka boydadır.

İkinci nemâzı vaktindeki güneş irtifâ'ını bulmak için, (İrtifâ'-
gölge uzunluğu) cedveli kullanılır. Bu cedveli, 1924 (Takvîm-i sâl)
sonunda görerek, kitâbımızın 572. ci sahîfesine koyduk. Meselâ, 13
Ağustosda, İstanbulda, güneşin gâye irtifâ'ı 64 derece olduğundan,
bir metre, dik çubuğun gölgesinin en kısa uzunluğu, cedvelde, 0,49
m. bulunur. Asr-ı evvelde, gölge 1,49 m. ve güneşin irtifâ'ı cedvel-
de 34 derece olur.

Pergel, fey-i zevâl boyu kadar açılıp, bir ayağı, Nısf-ün-nehâr
hattının dâireyi kesdiği noktaya konur. Diğer ayağının Nısf-ün-
nehâr hattının dâire dışındaki kısmını kesdiği nokta ile merkez
arasındaki mesâfe nısf kutr olmak üzere ikinci bir dâire çizilir.
Mikyâsın gölgesi bu ikinci dâireye geldiği vakt, **(Hakîkî asr-ı evvel)**
vakti olur. İkinci dâireyi her gün yeniden çizmek lâzımdır.

Şer'î nemâz vaktlerini, güneşin kenârının şer'î üfukdan olan
irtifâ'ına göre hesâb etmek lâzımdır. Nemâz vaktlerinin irtifâ'ları,
hakîkî üfukdan olamaz. Hakîkî üfka göre olan irtifâ' ile hesâb edi-
len hakîkî gurûb vaktinde, güneş yüksek yerlerin zâhirî üfuk hatla-
rından batmamış olarak görülmektedir.

Güneş merkezinin, Nısf-ün-nehârdan iki gündeki geçişleri,
ya'nî iki gündeki hakîkî zevâl vaktleri arasındaki zemâna **(Hakîkî
güneş günü)** denir. Bunların uzunlukları birbirlerine müsâvî olma-
dığı için **(Vasatî gün)** kullanılır. Vasatî gün uzunluğu, bir güneş
senesindeki 365,24 günün 360 da biri zemândır. Vasatî günler, bir-
birlerine müsâvîdir. Bunların hakîkî güneş günlerinden farkına, bir
günlük **(Ta'dîl-i zemân)** denir. Vasatî gün fazla ise, ta'dîl-i zemân
(-), noksan ise (+) dır. Ta'dîl-i zemân, her gün değişerek, bir sene-
de +16 ile -14 dakika arasında değişmekte, senede dört def'a sıfır
olmaktadır.

Güneşin merkezinin hakîkî üfukdan gurûb ettiği **(Riyâdî gu-
rûb)** vaktinden sonra, arka kenârının, üfk-ı şer'îye inerek, ziyâ-

sının en yüksek tepeden gayb olması için geçen zemâna (**Temkin Zemânı**) denir. Bir beldenin [şehr veya köyün] temkini, yükseklik ile ve arz derecesi ile değişir, artar. Günlük değişmesi birkaç sâniyedir. Bütün nemâz vaktleri ve iftâr vakti hesâb edilirken, her belde, en yüksek yerin temkini kullanılır. Meselâ İstanbulda, Çamlıca tepesinin 267 metre yüksekliği için hesâb edilen 8 dakîka temkin kullanılır. Temkinlerin hergün değişmeleri ve muhtelif sâat birimlerinin birbirlerinden farkları düşünülerek, İstanbulun temkini 10 dakîka kabûl edilmiştir. Güneşin ta'dîl-i zemânı ve meyli ise, hergün takrîben yarım dakîka değişmektedir. Fekat, günlük mikdârı her belde aynıdır.

Sâat makineleri, bir vasatî günde 24 sâati gösterir. Vasatî veya ezânî zemânları ölçerler. Bir beldenin vasatî sâati, hakîkî mer'î zevâl vaktinden ta'dîl-i zemân kadar farklı olarak 12 yapılır. Ezânî sâat makinesi, güneşin üfk-ı şer'îden, ya'nî en yüksek tepeden gurûb ettiği görülünce, 12 yapılır. Bu sâat makineleri gurûb vaktleri göstermez. Ezânî vaktleri gösterir. Şarka doğru gidildikçe, ya'nî tûl derecesi arttıkça, mahallî sâat makinelerinin ayârları ileri alınmakta, bunun için, tûl dereceleri değişince, sâat makinelerindeki nemâz vaktleri değişmemektedir. Gurûbî ve ezânî gün uzunlukları, birbirlerine takrîben müsâvîdir. Mebde'leri, temkin mikdârı farklıdır. Hakîkî [zevâlî] gün uzunluğundan 1-2 dakîka farklıdır. Hesâb ile, nemâzların zevâlî veya gurûbî riyâdî vaktleri bulunur. Bu riyâdî vaktler, sâat makinelerinin gösterdikleri mer'î vaktlerin aynıdır. Arz derecesi arttıkça, [yatsı hâric] dört nemâzın vakti önce olur. Tûl derecesi arttıkça mahallî sâatlerdeki vaktler değişmez ise de, müşterek sâate göre, tûl derecesi arttıkça ileri [önce] olur.

İbni Âbidîn, oruçlunun yapması müstehab olan şeyleri bildirirken ve Tahtâvî (**Merâkıl-felâh**) hâşiyesinde, nemâz vaktlerinde diyorlar ki, (Bir kimse, güneşin üst kenârının, zâhirî üfuk hattından gurûb ettiğini görmedikçe iftâr yapamaz. Alçakda bulunan kimse, gurûbu dahâ önce görünce, yüksekdekinden önce iftâr yapar. Güneşin üfk-ı zâhirî hattından gurûbunu göremiyenler için gurûb, şarkdaki tepelerin kararmasıdır.) Ya'nî şer'î üfukdan olan gurûbdur. Nemâz vaktleri ve iftâr yapmak hesâb edilirken, (**Temkin**) kullanmak, ya'nî irtifâ'ları şer'î üfuklara göre düşünmek lâzım olduğu, buradan anlaşılmaktadır. Hesâb yaparken, her yükseklik için ayrı olan zâhirî üfuk hatlarından olan zâhirî irtifâ'lar kullanılmaz. Çünkü muhtelif zâhirî üfuk hatları ve bunların her birine göre muhtelif irtifâ'lar ve bir mahalde, bir nemâzın muhtelif riyâdî vaktleri olur.

Güneşin kenârının şer'î üfukdan, nemâz vaktinin irtifâ'ına geldiği, riyâdî şer'î vaktini hesâb etmek için, evvelâ bu nemâza mahsûs olan **(Fadl-ı dâir = Zemân farkı)** hesâb edilir. Fadl-ı dâir, güneşin bulunduğu yer ile, gündüz veyâ gece yarıları arasındaki zemân farkıdır. Fadl-ı dâiri bulmak için, muhtelif düstûrlar [formüller], logaritme ile veyâ hesâb makineleri ile çözümler. Öğle (zuhr), ikindi (asr), isfirâr, akşam (gurûb), istibâk ve işâ (yatsı) vaktlerinin Fadl-ı dâirleri, [sâat makinelerinin gösterdiği mer'î] hakîkî zevâl vaktine eklenerek, ba'zı makinelerde, bulunan yatsı nemâzının Fadl-ı dâiri gece yarısından çıkarılarak, fecr ve tulû' için gece yarısına eklenerek, işrak için hakîkî zevâl vaktinden çıkarılarak, hakîkî veyâ gurûbî zemânlara nazaran riyâdî **(hakîkî vaktler)** bulunur. Zuhr, asr, gurûb, istibâk ve işânın hakîkî vaktlerine temkin ilâve ve fecr ile tulû' riyâdî hakîkî vaktlerinden tarh edilince, **(Şer'î vaktler)** olur. Çünkü, bir nemâzın hakîkî vakti ile şer'î vakti arasındaki zemân farkı, hakîkî üfuk ile şer'î üfuk arasındaki zemân farkı kadardır. Bu da, **(Temkin zemânı)**dır. Her şehîr için tek bir temkin vardır. Bu da, şer'î vaktleri bulmak için kullanılır. Bunlar da, **(Ezânî)** veyâ **(Vasatî)** zemânlara çevrilerek takvîmlere yazılır.^[1] Hakîkî vakti vasatîye tahvîl için, (Ta'dîl-i zemân) ile muâmele edilir. Gurûbî vakti ezânîye tahvîl için, dâimâ bir **(temkin)** çıkarılır. Görülüyor ki, zuhr, asr, gurûb ve işâ nemâzlarının gurûbî vaktleri ile ezânî vaktleri, birbirinin aynıdırlar. İslâm âlimleri, asrlarca evvel, **(Rub'-ı dâire)** âleti veyâ Üstürlâb [Oktant] denilen âlet yaparak, bununla güneşin riyâdî üfka göre veyâ Sekstant ile zâhirî üfuk hattına göre irtifâ'ını ölçmüşler, bundan her nemâz vaktinin hakîkî irtifâ'ını hesâb etmişlerdir. Zevâlden evvelki vaktler, şer'î tulû' üfkuna, zevâlden sonraki vaktler, şer'î gurûb üfkuna olan irtifâ'ları ile hesâb edilir. Zuhr vakti, gündüz ortasından sonra olduğu için, **(şer'î zevâl vakti)**, hakîkî zevâl vaktinden temkin zemânı sonra olması lâzım olur. Hüsâmeddîn efendinin **(Şemâil-i şerîfe)** tercemesine bakınız! Ahmed Ziyâ beğ 1339 [m. 1921] târîhli **(Rub'-ı dâirenin sûret-i isti'mâlî)** kitâbında diyor ki, (Hakîkî mer'î zevâl vaktindeki 12 sâata tevâfuk eden vakt-i vasatîye o mevkie âid temkin mikdârı cem' olundukda, mahallî vasatî sâat ile şer'î zuhr vakti olur.) **(Kedûsî)**nin **(İrtifâ' risâlesi)**ni terceme eden, Fâtih medresesi ders-i âmlarından, ya'nî islâm ilmleri ordinaryüs profesörü Hezargradlı Hasen Şevkî efendi, dokuzuncu bâbında, imsâk vaktini bulmağı bildirin-

[1] Nemâz vaktlerini hesâb etmek için, **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında misâller verilmiştir.

ce diyor ki, (Bulduğumuz imsâk vaktleri temkinsizdir. [Ya'nî güneşin merkezinin gurûbî sâate göre, hakîkî üfka -19 derece irtifâ'a yaklaştığı [riyâdî] vaktır.] Oruc tutacak kimsenin, bundan iki temkin mikdârı [onbeş dakîka] evvel imsâk etmesi lâzımdır. Böylece, [oruca güneşin ön kenârının şer'î üfka ve ezânî sâate göre olan imsâk vaktinde başlayarak] orucu fâsid olmakdan kurtulur.) Görülüyor ki, bu büyük âlim de, şer'î ezânî vakti bulmak için hakîkî vaktten temkin zemânının iki mislini çıkarmakda, temkin çıkarılmaz ise, orucun fâsid olacağını bildirmektedir. Çünkü, İstanbulda temkin sekiz dakîka hesâb edilmekde, ihtiyâten on dakîka kabûl olunmaktadır. Ahmed Ziyâ beğ de, (Rub'-ı dâire ile bulunan hakîkî fecr vaktinden temkinin iki misli çıkarıldıktan sonra, ezânî şer'î imsâk vakti başlar) diyor. İki temkinden birisi, hakîkî vakti şer'î vakte çevirmek içindir. İkincisi, gurûbî sâati, ezânîye çevirmek içindir. Hesâb ile veyâ Rub'-ı dâire ile bulunan hakîkî fecr vaktinden, ezânî sâat için temkin zemânının iki mislini çıkarmak lâzım olması, mahallî vasatî sâat için, bir temkin çıkarmak lâzım olduğunu göstermektedir. Vasatî zemân için bir temkin çıkarılmazsa, oruc fâsid olur. Kedûsinin irtifâ' risâlesinin önsözünde, (Meârif nezâretinin 1310 [m. 1892] senesi 230 numaralı ruhsatı ile basıldı) yazılıdır. Bunun için, Osmânî âlimlerinin zemânında, meselâ Osmânî âlimlerinin en yüksek makâmı olan (**Meşihat-i islâmiyye**)nin hâzırladığı 1334 [m. 1916] senesinin (**İlmiyye sâlnâmesi**) ismindeki takvîmde ve 1982 ye kadar hâzırlanan takvîmlerin hepsinde ve İstanbul üniversitesi Kandilli rasadhânesinin 1958 târîh ve 14 sayılı (**Evkât-ı şer'iyye**) kitâbında imsâk vaktleri, hakîkî vaktlerinden iki temkin zemânı evvel başlamakdadır. Oruca, bu takvîmlerdeki şer'î imsâk vaktinden beş dakîka bile sonra başlayan orucu sahîh olmaz. Şer'î zevâl vaktinde gölgenin boyu, hakîkî zevâl vaktindeki fey-i zevâl'den dahâ uzundur. İkisi arasındaki fark, temkin zemânında hâsıl olan uzunluktur.

Martın 21.ci ve Eylûlün 23.cü günleri gece ve gündüz uzunlukları 12 sâat olup, güneş dâimâ hakîkî zevâlden altı sâat evvel tulû' ve altı sâat sonra gurûb eder. Diğer günlerde, Gece ile gündüz müddetleri müsâvî olmadığı için, yaz aylarında, hakîkî zevâl vakti ile hakîkî tulû' ve hakîkî gurûb vaktleri arasında 6 sâatdan bir mikdâr fazla zemân vardır. Kış aylarında, bu vaktler arasında, bir mikdâr az zemân bulunur. Altı sâatdan olan bu zemân farkına (**Nısf fadla**) zemânı denir. Yaz aylarında, hakîkî tulû' ve gurûb vaktleri, zevâl vaktinden, 6 ile Nısf fadlanın toplamı kadar farklı olmaktadır. Gurûb vakti, zevâl vaktinden uzaklaşınca, gurûbî

sâatin sabâh mebdei, zevâl vaktine yaklaşıp. Gurûbî sâate göre zevâl vakti, yaz aylarında, Nısf fadlanın 6 sâatden farkı olur. Herhangi bir mahalde:

sin Nısf fadla = tan arz-ı belde x tan meyl

müsâvâtından (**Nısf fadla = Yarı fark**) derecesi bulunur. Bunun dört misli, zemân dakİKası olur. Meyl ile arz derecelerinin işâretleri aynı ise, ya'nî aynı nısf kürede iseler, Nısf fadla zemânının mutlak kıymeti 6 ya ilâve edilince, hakîkî zemâna göre, riyâdî hakîkî gurûb vakti ve gece yarısı 12 den, sabâh gurûbî 12 ye kadar olan zemân olur. Şemsin hakîkî tulû' vakti ile zevâl vakti arasında da bu kadar zemân vardır. 6 dan çıkarılırsa, gurûbî zemâna göre riyâdî hakîkî zevâl vakti ya'nî sabâh 12 den zevâl kadar zemân olur ki, aynı zemânda, ezânî zemâna göre şer'î zuhr vakti ve hakîkî zemâna göre, hakîkî tulû' vaktidir. Bulunulan mahâl ile güneş başka nısf kürelerde ise, nısf fadlanın mutlak kıymeti 6 ya ilâve edilince, o mahallin gurûbî zemâna göre hakîkî zevâl vakti ve hakîkî zemâna göre, hakîkî tulû' vakti olur. 6 dan çıkarılınca, hakîkî zemâna göre o mahaldeki riyâdî hakîkî gurûb vakti olur. 1 Mayısda, meselâ Privileg hesâb makinesinin 14.55 $\left(\frac{1}{2}\right)$ tan x 41 tan = arc sin x 4 = $\left(\frac{1}{2}\right)$ düğmelerine basılınca, makinenin levhasında, Nısf fadla 53 dakİka 33 sâniye görünür. Hakîkî zemâna göre, riyâdî hakîkî gurûb vakti 6 sâat 54 dakİka, mahallî vasatî zemâna göre 6 sâat 51 dakİka ve müsterek zemâna göre 18 sâat 55 dakİkadır. Şer'î gurûb vakti 19 sâat 5 dakİka olur. Gurûbî zemâna göre hakîkî zevâl vakti 5 sâat 6 dakİka olur. Bundan, İstanbul için gurûb vaktindeki 10 dakİka temkin zemânı dâimâ çıkarılıp 4 sâat 56 dakİka, ezânî zemâna göre zevâl vakti olur. Buna zuhr vaktindeki, yine 10 dakİka temkin zemânı ilâve edince, ezânî sâate göre zuhr vakti, yine 5 sâat 6 dakİka olur. Zuhr vaktindeki temkin, gurûb vaktindeki temkinin aynı olduğu için, gurûbî zemâna göre hakîkî zevâl vakti ile ezânî zuhr vakti aynı olmakdadırlar. İkinci ve yatsının ezânî vaktleri de böyledir. Müsterek sâat ile şer'î tulû' vakti 4 sâat 57 dakİka olur. 5 sâat 6 dakİka, hakîkî gece müddetinin yarısıdır. Hakîkî gece müddeti olan 10 sâat 12 dakİkadan 2 temkin zemânı çıkarılınca, ezânî zemâna göre şer'î tulû' vakti 9 sâat 52 dakİka olur. Türkiyenin her yerinde, imsâk vaktinden onbeş dakİka sonra sabâh nemâzı kılınır. Yüksek bir yerin D inhitât-ı üfuk zâviyesi:

$$\cos D = \frac{\text{Erdin nısf kutru (metre)}}{\text{Nısf kutr + Yükseklik}} = \frac{6367654}{6367654 + Y} \text{ veya}$$

$D \cong 0,03 \times \sqrt{Y}$ ile de, derece olarak bulunur.

Y = metre olarak yükseklikdir.

(Fadl-ı dâir sâati), H, her yerde, aşağıdaki düstûr ile bulunur ki, aranılan vakt ile nısf-ün-nehâr arasındaki zemândır. Ezânî imsâk vakti: $[12 + zuhr - H - (1 \div 3) = \text{Sâat}]$ ve işâ vakti: $[H - (12 - zuhr)]$ Sâat olur. Ziyâ te'sîri ile işliyen Privileg hesâb makinesinde, H:

$$h \sin - \varphi \sin \times \delta \sin = \div \varphi \cos \div \delta \cos = \text{arc cos} \div 15 = \rightarrow \rightarrow \rightarrow$$

h = irtifâ', φ = arz, δ = meyl,

h irtifâ'ı, geceleri ve φ ile δ da cenûb nısf kürede (-) olacaktır.

Nemâz vaktleri de, Casio hesâb makinesi ile, şu şekilde müsterek sâat olarak bulunur:

$$H + S - T = \div 15 + 12 - E + N = \text{INV} \rightarrow \rightarrow \rightarrow$$

S = sâat başı tûl, T = tûl, E = ta'dîl, N = temkin,

H, S, T değerleri derece; E, N değerleri sâat olarak alınacaktır.

H ve N öğleden önce (-), öğleden sonra (+)dır.

Temkin müddeti N, arz derecesi 44 dereceden aşağı ve en yüksek yeri 500 metreden az olan yerler için, aşağıdaki düğmeler ile sâat olarak bulunur. Ya'nî, âletin levhasında görülen 0 sâat ile dakîka ve sâniye rakamları temkin olur:

$$0,03 \times Y\sqrt{+} + 1,05 = \sin \div \varphi \cos \div \delta \cos \times 3,82 = \text{INV} \rightarrow \rightarrow \rightarrow$$

Pil ile işliyen CASIO fx 3600 P hesâb makinesinde H Fadl-ı dâiri bulmak için, makine, tertîb edildikten sonra, P₁ irtifâ' RUN meyl RUN arz RUN düğmelerine basılır. Meselâ, meyl 21°. 47'. 43.5" ise, meyl için, 21 $\rightarrow \rightarrow \rightarrow$ 47 $\rightarrow \rightarrow \rightarrow$ 43,5 $\rightarrow \rightarrow \rightarrow$ düğmelerine basılır. Makinenin levhasında hakîkî sâat görülür. Mikdârlar (-) ise sonra $\div$ düğmelerine de basılır. Makineyi tertîb etmek için, MODE $\rightarrow$ P₁ ENT sin - ENT Kin 1 sin $\times$ ENT Kin 3 sin = $\div$ Kout 1 cos $\div$ Kout 3 cos = INV cos $\div$ 15 = INV $\rightarrow \rightarrow \rightarrow$ MODE $\rightarrow$ düğmelerine basılır.

Tertîb edilmiş hesâb makineleri ile, tûl ve arz dereceleri verilen herhangi bir mahaldeki, bütün nemâz vaktlerini, bir günlük veya bir senelik olarak, hemen, cedvel hâlinde vermektedir. Bu cedvel, telefona merbût **(Faks)** ile hemen, dünyânın her yerindeki bir telefon faksına gönderilmektedir. **(Se'âdet-i Ebediyye)** 200.cü sahîfeye bakınız!

Herhangi bir günde, güneşin meylî ve ta'dîl-i zemân ma'lûm ve arz derecesi 41 olan yerlerde nısf fadla ve fadl-ı dâîr ve nemâz vaktleri, hiçbir hesâba ve düstûra ve hesâb makinesi kullanmağa lüzûm olmadan, (**Rub'-ı dâîre**) ile kolayca ve sür'at ile anlaşılmakdadır. Rub'-ı dâîre ve bunun isti'mâlini bildiren ta'rîfesi, Hakîkat Kitâbevi tarafından i'mâl ve tevzî' edilmektedir.

İbâdetlerin vaktlerini ta'yîn ve tesbît etmek, ya'nî anlayıp anlatmak, din bilgisi ile olur. İbâdetlerin vaktlerini, din âlimleri, ya'nî müctehidler anlamış ve bildirmişlerdir. Fıkıh âlimleri, müctehidlerin bildirdiklerini (**Fıkıh**) kitâblarında yazmışlardır. Bildirilmiş olan vaktleri, hesâb etmek ise, astronomi bilen müslimânların vazîfesidir. Hesâb edilmesi câiz olan vaktleri, astronomi âlimleri bulur. Bunların bulduğunu, din âlimlerinin tasdîk etmeleri şarttır. Nemâz vaktlerini sâat ile ve kibleyi pusula ile anlamamanın câiz olduğu (**İbni Âbidîn**)de (Nemâzda kibleye dönmek) bahsinde ve (**Fetâvâ-i Şemsüddîn Remlî**)de yazılıdır. (**Mevdû'ât-ul-ulûm**)da diyor ki, (Zemânımızda nemâz vaktlerini hesâb etmek, farz-ı kifâ-yedir. Müslimânların güneşin hareketinden veyâ takvîmlerden anlamaları farzdır.)

İbni Âbidîn ve Şâfi'î (**El-envâr**) ve mâlikî (**El-mukaddemet-ül-izzîyye**) şerhinde diyor ki, (Nemâzın sahîh olması için, vakti girdikten sonra kılınması ve vaktinde kılındığını bilmek şarttır. Vaktin girdiğinde şübheli olarak kılıp, sonra vaktinde kılmış olduğunu anlarsa, bu nemâzı sahîh olmaz. Vaktin bilinmesi, vaktleri bilen âdil bir müslimânın okuduğu şer'î ezânı işitmekle olur. Ezânı okuyan âdil değil ise, [veyâ âdil müslimânın hâzırladığı takvîm yoksa], kendisi vaktin girdiğini araştırdır, kuvvetli zan edince kılmalıdır. Fâsıkın veyâ âdil olduğu bilinmeyen kimsenin, kibleyi göstermesi, temiz, necs, halâl, harâm demesi gibi dinden olan haberleri de, ezân okuması gibi olup, ona değil, kendi araştırdır anladığına uyması lâzımdır.) Yalnız kılanların, hastaların, yolcuların, işe dalıp nemâzı kaçırmak korkusu olanların, her nemâzı, vaktinin evvelinde kılmaları lâzımdır. Sabâh nemâzını vaktinin sonunda kılmak, hanefî mezhebinde efdaldır.

Sabâh nemâzının ve orucun evvel vakti, fecr-i sâdık vakti ile başlar. Bu vakt, gurûb vaktinde 12 den başlayan ezânî sâatin fecr vaktine gelmesinden anlaşılır. Yâhud gece yarısı 12 den başlayan vasatî sâatin fecr vaktine gelmesinden anlaşılır.

Şemsin tulû'u, gece yarısı 12 den, gece müddetinin yarısı sonra veyâ gurûb vaktindeki 12 den, gece müddeti kadar sonra veyâ zevâlden gündüz müddetinin yarısı kadar evvel başlar. Sabâh gurûbî sâatin 12 vakti, gurûb vaktindeki 12 den, 12 sâat sonra veyâ gece yarısı 12 den gündüz müddetinin yarısı kadar sonra veyâ hakî-

kî zevâl vaktinden gece yarısı müddetinin yarısı kadar evveldir.

Tulû' vakti ile sabâhın 12 vakti arasında, gece ve gündüz uzunluklarının yarıları arasındaki fark kadar zemân vardır.

Cemâ't ile öğle nemâzını, yazın sıcakda geç, kış günleri ise, erken kılmak müstehabdır. Akşam nemâzını her zemân erken kılmak müstehabdır. Yatsıyı, şer'î gecenin üçde biri oluncaya kadar geç kılmak müstehabdır. Gecenin yarısından sonraya bırakmak tahrîmen mekrûhdur. Bu gecikdirmeler, hep cemâ't ile kılanlar içindir. Evinde yalnız kılan, her nemâzı vakti girer girmez kılmalıdır. **(Künûz-üd-dekâik)**da yazılı ve Hâkimin ve Tirmüzînin bildirdikleri hadîs-i şerîfde, **(İbâdetlerin en kıymetlisi, evvel vaktinde kılan nemâzdır)** buyuruldu. **(İzâlet-ül hafâ)**nın beşyüzotuzyedinci sahifesinde yazılı, **(Müslim)** kitâbındaki hadîs-i şerîfde, **(Bir zemân gelecek, âmirler, imâmlar, nemâzı öldürecekler, [nemâzın edâsını] vaktinden sonraya bırakacaklardır. Sen, nemâzını vaktinde kıl! Senden sonra, cemâ't olurlarsa, onlarla da, tekrâr kıl! İkinci kıldığın nâfile olur)** buyuruldu. İkindiye ve yatsıyı, İmâm-ı a'zamın kavline göre kılmak ihtiyâtlı olur. Uyanamayan, vitri yatsıdan hemen sonra kılmalıdır. Yatsıdan evvel kılsa, sonra tekrâr kılar. Uyana-bilen ise, gecenin sonunda kılmalıdır.

Bir beldede, bir nemâz vakti, mahallî veyâ müşterek vasatî zemâna göre ma'lûm iken, bu nemâzın ezânî zemâna göre vaktini bulmak için, şu iki düstûr kullanılmaktadır:

Müşterek zemâna göre vakt = Ezânî zemâna göre vakt + Müşterek zemâna göre şer'î gurûb vakti.

Ezânî zemâna göre vakt = Müşterek zemâna göre vakt - Müşterek zemâna göre şer'î gurûb vakti. Gurûbdan evvelki zemânlarda, çıkarma yapabilmek için, önce 12 ilâve edilir. Ahmed Ziyâ beğın ki-tâbında, gurûb vakti yerine, zevâl vakti düstûru kullanılmaktadır.

Bu ikinci düstûr, herhangi bir vaktde, ezânî sâati ayârlamak için de kullanılır.

Mâlikî ve şâfi'î mezheplerinde, öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı nemâzları cem' edilebilir. Bu iki nemâzdan biri, ikincisinin vaktinde kılınabilir.

KERÂHET ZEMÂNLARI

Nemâz kılması tahrîmen mekrûh, ya'nî harâm olan vaktler üçdür: Bu üç vakte **(Kerâhet zemânı)** denir. Bu üç zemânda başlanan farzlar sahîh olmaz. Nâfileler sahîh olursa da, tahrîmen mekrûh olur. Bu nâfileleri bozmalı, başka zemânda kazâ etmelidir. Bu üç zemânın birincisi, sabâhları güneş doğarken başlayıp, 40 dakîka devâm eden zemândır. Bu zemânın sonuna **(Dühâ vakti)** ve **(İşrak vakti)**

denir. Kerâhet zemânının ikincisi, güneş zevâlde ikendir. Güneşin gurûbundan 40 dakîka evvel üçüncü kerâhet zemânı başlamaktadır. Güneşin doğması, tulû' vaktinden, ya'nî üst kenârının mer'î üfuk hat-tından görünmeğe başlayıp, bakamıyacak kadar yükselmesine, ya'nî **(Dühâ vakti)**ne kadar olan zemândır. Ya'nî kerâhet zemânının sonu-na kadardır. Güneşin zevâlde olması, semâdaki şer'î zevâl mahalli olan dâirenin içinde bulunmasıdır. Ya'nî hakîkî zevâl vaktinden tem-kin zemânı evvel ve sonra olan iki vakt arasındaki zemândır. Bu zemân, öğle nemâzı vaktinden İstanbul için, 20 dakîka evvel başla-maktadır. Güneşin batması da, bakacak kadar sararmağa başladığı vaktten batıncaya kadar olan zemân demektir. Bu zemânın mikdârı, İstanbul gibi 41 derece olan mahaller için, 37 dakîka ile 42 dakîka arasında değişmektedir. Ortalama olarak 40 dakîkadır. Bu zemânın evvel vaktine **(İsfirâr-ı şems)** veyâ **(Kerâhet vakti)** denir. Güneş batarken, yalnız o günün ikindisi kılınır. Fekat, ikindiye isfirâr vaktine geciktirmek tahrîmen mekrûhdur. İmâm-ı Ebû Yûsûfe göre, yalnız Cum'a günü güneş tepede iken, nâfile kılmak mekrûh olmaz. Bu kav-l za'îfdir. Önceden hâzırlanmış cenâzenin nemâzı, secde-i tilâvet ve secde-i sehv de câiz değildir. Bu vaktlerde hâzırlanan cenâzenin ne-mâzını, bu vaktlerde kılmak sahîh olur.

Yalnız nâfile kılmak mekrûh olan iki vakt vardır. Sabâh Fecr-i sâdik [tan yeri] ağardıktan, güneş doğuncaya kadar, sabâh nemâ-zının sünnetinden başka nâfile kılınmaz. İkindiyi kıldıktan sonra, akşam nemâzından önce nâfile kılmak tahrîmen mekrûhdur. Cum'a günü imâm minbere çıkınca ve mü'ezzin ikâmet okurken, diğer nemâzlarda imâm nemâzda iken nâfileye, ya'nî sünnete baş-lamak mekrûhdur. Yalnız sabâh sünnetine başlamak mekrûh de-ğildir. Bunu da safdan uzak veyâ direk arkasında kılmalıdır. Min-bere çıkmadan başlanan sünneti temâmlamalı denildi.

Sabâh nemâzı kılarken, güneş doğmağa başlarsa, bu nemâz sahîh olmaz. İkindiyi kılarken güneş batarsa, bu nemâz sahîh olur. Akşamı kıldıktan sonra, tayyâre ile batıya gidince, güneşi görse, güneş batınca akşamı tekrâr kılar. Orucunu bozmuş ise, bayram-dan sonra kazâ eder.

Hanefî mezhebinde, yalnız Arafât meydânında ve Müzdelifede hâcılarının iki nemâzı cem' etmeleri lâzımdır. Hanbelî mezhebinde, seferde ve hastalıkta, kadının emzikli veyâ müstehâza olmasında, abdesti bozan özrlerde, abdest ve teyemmüm için meşakkat çekenlerde ve a'mâ ve yer altında çalışan gibi, nemâz vaktini an-la-makda âciz olanın ve canından, malından ve nâmûsundan korka-nın ve ma'îşetine zarar gelecek olanın, iki nemâzı cem' etmeleri câ-iz olur. Nemâzı kılmak için işlerinden ayrılmaları mümkün olmıyan-ların, bu nemâzlarını kazâyâ bırakmaları, hanefî mezhebinde câ-

iz değildir. Bunların, yalnız böyle günlerde, **(Hanbelî mezhebi)**ni taklid ederek, öğle ile ikindiyi veyâ akşam ile yatsıyı takdîm yâhud te'hîr ederek, cem' etmeleri, ya'nî birlikde kılmaları câiz olur. Cem' ederken, öğleyi ikindiden ve akşamı yatsıdan önce kılmak, birinci nemâza dururken, cem' etmeği niyyet etmek, ikisini ard arda kılmak ve abdestin, guslün ve nemâzın hanbelî mezhebindeki farzlarını ve müfsidlerini öğrenmek ve bunlara uymak lâzımdır.

6) Nemâzın şartlarından altıncısı, nemâza niyyet etmektir. Niyyet kalb ile olur.

7) Nemâzın şartlarından yedincisi, **(İftitâh tekbîri)**dir. Ya'nî, nemâzın evvelinde, **(Allahü ekber)** demektir. Bu yedi şartın birini, sehven veyâ kasden, terk eden kimsenin nemâzı sahîh olmaz.

***İslâmiyyete uyan kişi, hayrlı olur her işi,
bilmeden uymak olamaz, önce lâzım fıkıh bilgisi.***

NEMÂZIN EDÂSI

20 - Peygamberimiz “aleyhissalâtü vesselâm” buyurdu ki:

(Evinizi kilise gibi eylemeyiniz! Nemâz ile zînetleyiniz.) Diğer bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki: **(Benim câmi'imde [Medînedeki] iki rek'at nemâz kılmak, başka câmi'lerde bin rek'at nemâzdan dahâ hayrlıdır.)** Yine buyurdu ki: **(Her kim sabâh nemâzının sünnetini evinde kılsa, benim câmi'imde kılmaktan efaldır.)**

SABÂH NEMÂZI

21 - Nemâza başladığın zemân, Hak teâlâ hazretlerinin gördüğünü ve Peygamber efendimizi karşında görür gibi, kemâl-i edeble nemâza başla ki, nemâzın hakîkî nemâz olsun. Eğer vücûdün nemâzda, kalbin başka yerde olursa, o nemâz makbûl nemâz değildir. Böyle olunca, önce **(Kelime-i temcîd)** oku. Ya'nî **“Lâ havle ve-lâ kuvvete illâ billahil aliyyl azîm”** de. Sonra nemâza başla.

(Niyyet etdim bugünün sabâh nemâzının sünnetini kılmağa) diye kalbinden geçirip, iki ellerini yukarı kaldırıp, baş parmaklarını kulaklarının yumuşağına değdirirsin. (Kadın, niyyet ederken, avuç içlerini kibleye karşı olarak omuz hizâsına kaldırıp, tekbîr getirerek, göğsü üzerine koyar.) Niyyeti kalbinden geçirmek farzdır. Eğer imâma uyuyorsan, (Niyyet eyledim bugünün sabâh nemâzının farzını kılmağa, uydum imâma) diye niyyet eyle! **(Allahü ekber)** diyerek ellerini kulaklarından göbek altına indir. Sağ eli sol bilek üzerine bağla! (Kadın göğsü üzerinde, sağ eli sol el üzerine koyar.) Tekbîr alıp nemâza girdikten sonra, ayakda iken, gözlerini secde yerinden ayırma. İki ayağını da birbirinden

fazla ayırma. Aralarında dört parmak kadar bir mesâfe kalsın. Sübhânekeyi okumağa başla. Sübhâneke bitdikden, E'ûzü Besmele ve Fâtîha sûresini tâm olarak okuduktan sonra, Besmele okumayarak bir sûre veyâ üç âyet kadar bir âyet veyâhud üç âyet oku! Bunları bitirdikten sonra, (**Allahü ekber**) diyerek rükû'a eğilirsin. Dizlerinin kapaklarını avuçlarının içi ile kaplarsın. Bu esnâda sırtın tâm olarak düz ve başınla arkan aynı seviyede, düz bir şekilde olacaktır.

Hazret-i Âişe "radiyallahü anhâ" buyurdu ki: (Resûlullah "sal-lallahü aleyhi ve sellem" nemâz kılariken, rükû'a eğildiği zemân, o kadar düz dururlardı ki, eğer arkasında bir dolu kâse su olsa, imkânı yok dökülmezdi.) Yalnız kadınların rükû'da arkalarının tâm olarak düz olmaması lâzımdır. Düz olmağa yakın, fekat erkekler gibi tâm düz olmayacaktır. Bu ayrılığın dînî olduğu kadar, sıhhi önemi de vardır. Zâten yaptığımız bütün ibâdetlerde [dînimizin emrettiği gibi yapılan ibâdetlerde] birçok sıhhi ve içtimâî fâide ve hikmetler mevcûddur.

Rükû'da gözler, iki ayak arasına bakacaktır.

Rükû'da üç def'a "**Sübhâne rabbiyel azîm**" dedikten sonra, "**Semî'allahü limen hamideh**" diyerek doğrul ve dimdik olarak dururken: "**Rabbenâ lekel hamd**" de ve ondan sonra "**Allahü ekber**" diyerek secdeye git. (**Ta'dîl-i erkân**), rükû'dan doğrulunca, dik olarak râhat durmadır. Yine bunun gibi, secdeden kalkınca, râhatca oturup, ondan sonra, ikinci secdeye gitmektir. Böyle dik durmağa ve oturmağa (**ta'dîl-i erkân**) denir. Secdeye giderken evvelâ iki dizini, sonra ellerini yere koy. Burun ile alnın ikisi de yere konması lâzımdır. Şâyed, burnun yere değip alnın değmezse, veyâhud alnın değip burnun değmezse, İmâm-ı Ebû Yûsûf ve Muhammede "rahime-hümallahü teâlâ" göre nemâz sahîh olmaz. İkisi de yere değmesi lâzımdır. Dirseklerini yere döşeme, (kadınların döşemesi lâzımdır). Karnını uyluklarından ayır, (kadınlar ayırmaz). Yere tahta, taş koyup, üzerine özsüz secde etmek câiz değildir. [Bunların yüksekliği, yirmibeş santimetreden çok iseler, nemâz sahîh olmaz. Az ise mekrûh olur.] Secdede de üç kerre "**Sübhâne rabbiyel-a'lâ**" söyle ve "**Allahü ekber**" deyip başını kaldır, sağ ayağını dikip, uylukların üzerine otur. Burada sağ ayağın parmakları kibleye karşı olsun. Râhatca oturduktan sonra, tekrâr secdeye git ve evvelki secdede olduğu gibi, üç kerre tesbîh söyle. Ondan sonra "**Allahü ekber**" diyerek evvelâ başını, sonra ellerini, dahâ sonra da dizlerini yerden kaldır. (İhtiyâr veyâ özsâhibleri müstesnâdır.) İki ellerini eskisi gibi, göbeğinin altına bağla. [Kadınlar göğüs üstüne kor.] Yalnız Besmele ile Fâtîha sûre-

sini ve zamm-ı sûreyi [Fâtihadan sonra okunan üç âyete veyâ üç âyet mikdârında uygun bir âyete zamm-ı sûre denir] tâm olarak okuyup, ellerini çöz, **“Allahü ekber”** diyerek rükû’a, ondan sonra secdeye var ve aynen birinci rek’at gibi tesbîhlerini yap. Secdeye iki def’a gideceğini unutma. Rükû’a eğilirken, secdeye giderken, secdeden kalkıp otururken ve ikinci def’a olarak, secdeye giderken **“Allahü ekber”** demeyi de unutma. Son olarak secdeden kalkınca iki ellerini iki dizlerinin üzerine koy ve parmaklarını dizlerinin üzerine kendi hâline kibleye karşı uzat ve hiçbirini oynatma. Kollarını karnına doğru yapışdırma. Gözlerini iki ellerinin üzerinden ayırma. Tehiyyât ve salevâtı okuduktan sonra, istersen kısa bir düâ dahâ okuyup, evvelâ sağ, sonra sol tarafına başını çevirip, gözlerini omuzunun ucuna dikip, birer kerre, **(Esselâmü aleyküm ve rahmetullah)** de. Ondan sonra, bu düâyı oku: **“Allahümme entesselâm ve minkesselâm tebârekte yâ zelcelâli vel ikrâm.”** Dahâ sonra okunacak şeyler, 251. ci sahîfede yazılıdır. Her zemân, düâ ederken, **“Yâ Allah yâ Allah yâ hayyü yâ kayyümü yâ zelcelâli vel ikrâm, es’elüke en tuhyiye kalbî bi nûr-i ma’rifetike ebeden yâ Allah yâ Allah”** okumalıdır.

Tenbîh: Böyle düâları, sabâh nemâzının sünnetinden evvel ve yâ farzdan sonra okumak dahâ iyi olur. Çünkü, İbni Âbidînin Mısırda Bulak matbaası baskısının üçyüzellialtıncı ve dört yüzelliyedinci sahîfelerinde diyor ki, sünnet ile farz arasında konuşursa veyâ düâ, zıkr okursa, sünnet sâkıt olmaz. Fekat, sünnetin sevâbı azalır. Sünnetden sonra yalnız, **(Allahümme entesselâm..... ikrâm)** denir. Fazla birşey okunursa, sünnet nemâzı, sünnet olan yerinde kılınmamış olur. Ba’zı âlimler, sünnet sâkıt olur, tekrâr kılınması lâzım olur dedi. Farzdan sonra olan [son] sünneti **(Allahümme entesselâm....)** dedikten sonra geciktirmek mekrûh olur. Müslimin ve Tirmüzînin, Âişeden “radiyallahü anhâ” haber verdiklerine göre, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” farzdan sonra, **(Allahümme entesselâm...)** diyecek kadar oturup, hemen son sünnete başlardı. Hadîs-i şerîflerde, nemâzlardan sonra okunmaları bildirilen **(Evrâd)**ın son sünnetlerinden evvel okunacaklarını gösteren bir işâret yokdur. Hattâ, bunların son sünnetlerden sonra okunmaları anlaşılmaktadır. Çünkü sünnet nemâzlar, farzların devâmıdır. Bunun için son sünnetlerden sonra okumaya, farzdan sonra okumak denilir. Bunun için, (Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” her farz nemâzdan sonra Tesbîh, Tahmîd, Tekbîr ve Tehlîl okurdu) haberinden, son sünnetlerden sonra okurdu anlaşılmıştır. Şems-ül-eimme Halvânî farz ile sünnet arasında kısa birşeyler okursa, zararı olmaz ise de, son sünnetden son-

ra okumak iyi olur dedi. İbni Âbidînden terceme temâm oldu.

22 - **Tenbîh:** Abdest almakda, necâset temizlemekte, niyyet etmekde ve nemâz kılmakda (**Vesvese**) etmemelidir. Vesvese, zararlı olan şübhe, kuruntu demektir. (**Hadîka**) ve (**Berîka**) kitâblarının sonunda, vesvesenin zararları uzun yazılıdır. Hulâsaları şudur: Hadîs-i şerîfde, (**Vesvese şeytândandır. Abdest alırken, gusl ederken ve necâset temizlerken, şeytânın vesvesesinden sakınınız!**) buyuruldu. Vesvese etmek günâhdır. Vesvese eden imâmın arkasında nemâz kılmak mekrûhdur. Onu imâmlıktan ayırmak vâcibdir. Vesvese, suyu isrâf etmeğe sebep olur. Isrâf ise harâmdır. Vesvese, nemâzı geciktirmeğe, cemâ'ati, hattâ nemâz vaktini kaçırmağa sebep olur. Vakti, ömrü zâyı' etmeğe sebep olur. Husûsî önlük, ibrik, seccâde kullanmak gibi, bid'at işlemeğe sebep olur. Başkalarının elbisesinin, yemeğinin necs olmasından şübhe eder ki, müslimânlara sû-i zan harâmdır. Kendini ihtiyâtlı zan ederek, kibrlî olur. Birşeye sebep olanı yapmak da, o şeyi yapmak gibidir.

Abdestin, tahâretin ve nemâzın şartlarını, sünnetlerini, mekrûhlarını bilmiyen, vesvese hastalığına yakalanır. Bunları bilip, yerine getirince, şübheye düşmemeli, iyi ve temâm yaptığına inanmalıdır. Böyle inanmak, ihtiyât olur. Şübheye düşmek vesvese olur. Vesvese sâhibi, ruhsat ile amel etmelidir. Sokaklar, topraklar temizdir. Üzerinde necâset görülmiyen herşey temizdir. Şübhe etmekle necs olmaz. Çok zan edilirse, kullanmak sahîh, câiz ise de, tenzîhen mekrûh olur. Kâfirin, fâsıkın kullanmış olduğu donu, tabakları ve pis sokak böyledir. Ehl-i kitâbın kesdiklerini, incelemeden yimek halâldir. Kalbi, kötü ahlâktan temizlemekte, kul haklarını gözetmekte ve harâmlardan sakınmakda, çok dikkat etmek, vesvese olmaz. Vera' ve takvâ olur.

CÂMÎ' ÂDÂBÎ BAHSİ

23 - (**Dürer**)de diyor ki, (Hayzlı ve cünüb olanın câmi' e girmesi harâmdır. Abdestsiz olanın girmesi mekrûhdur.)

Câmi'ye evvelâ sağ ayağın ile gir! Şu düâyı oku: "**İlâhî bize rahmet kapısını aç**" içeri gir. İçerde şâyet adam varsa, selâm ver, adam yoksa, yine şu şekilde selâm ver: (**Esselâmü aleynâ ve alâ ibâdillâ-hissâlihîn**) ve üç kerre, (**Sübhânellahi velhamdülillâhi ve lâilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyl azîm**) diyerek otur, tesbîh ve tehlîl eyle. [Tesbîh ve tehlîl okumak tehîyyet-ül-mescid nemâzı kılmak olur.]

Müezzin ezânı bitirince, şu düâyı oku: (**Allahümme rabbe hâzihidda'vetit tâmmeti vessalâtil kâîmeti âti Muhammedenil**

vesîlete vel fadîlete veddereceterrefî'ate veb'ashü mekâmen mah-mûdenillezî ve'adtehu inneke lâ tuhlifül mî'âd. Lâ havle velâ kuv-vete illâ billahil'aliyyil'azîm). Nemâz başlayınca imâma uymağa niyyet etdikden sonra uy ve arkasında dur.

Aleyhissalâtü vesselâm buyurdular ki: **(Hak teâlâ rahmetini imâma indirir, imâmın arka, sağ ve sol tarafına da indirir.)** Bunun için, imâmın arkasına, sağ veyâ soluna durmağa gayret eyle!

Her nemâzda imâmın, ilk, ya'nî iftitâh tekbîrine yetişmeğe çok cehd eyle! Resûlullah buyurdu ki: **(Cebrâil "aleyhisselâm" bana gelip dedi ki: Yâ Muhammed "aleyhisselâm"! Hak teâlâ buyurdu ki, Habîbime müjde eyle, eğer denizler mürekkeb olsa, bütün ağaçlar kalem olsa ve yer gök ehli kâtib olsalar ve kıyâmet gününe kadar yazsalar, imâm ile berâber alınan iftitâh tekbîrinin sevâbının onda birini yazmağa kudretleri kâfi gelmez!)**

24- Cemâ't ile nemâza safdan ayrı yerde durma! Çünkü nemâzın mekrûh olur. Şâyed safda durulacak yer yoksa, o zemân imâmın arkasına yakın bir yerde durursun. İmâm tekbîr alınca, sen de hemen tekbîrini al, dahâ evvel niyyetini yaparsın.

İki ellerini kulağına kaldırıp baş parmaklarını kulaklarının yu-muşağından ayırırken tekbîrini al. Ya'nî, **"Allahü ekber"** diyerek ellerini bağla! Sağ elini sol elinin üzerine koy ve göbeğinin altına bağla. Gözlerini secde yerinden ayırma! Âdâb ve erkân üzere, hudû' ve huşû' ile Allah huzûrunda durur gibi dur. Kendin câmi'de, kalbin başka yerde olmasın. İmâmın okuduğu Kur'ânı dinle, imâm Fâtihayı bitirince, yavaşça Âmîn de. Yanındaki duymasın. İmâm rükû'a gidince, sen de **"Allahü ekber"** diyerek onunla berâber rükû'a git. Fekat, burada çok ehemmiyetle üzerinde durulacak bir nokta vardır. O da şudur: İmâmdan evvel, rükû'a gitme, imâmdan evvel rükû'dan kalkma! İmâmdan evvel secdeye gitme! İmâmdan evvel secdeden kalkma! Secdede tesbîhleri oku! Habîb-i kibriyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" bir hadîslerinde buyurdu ki: **(Her kim imâmdan evvel rükû' veyâ sücûda gitse veyâ imâmdan evvel kalksa, kıyâmet gününde onun başı merkep başı gibi olur.)** İmâm rükû'a gidince sen de, **"Allahü ekber"** diyerek rükû'a git ve tesbîhlerini yap [ya'nî oku]! İmâm **"Semi'allahü limen hamideh"** deyince sen de **"Rabbenâ lekel hamd"** diyerek doğrul! Ayakda dikilmeden evvel secdeye gitme! İmâm secdeye gidince, sen de **"Allahü ekber"** deyip imâmın arkasından secdeye git! Secdede tesbîhleri oku! İmâm secdeden başını kaldırıncı, sen de **"Allahü ekber"** deyip başını kaldır. İki ellerini dizlerinin üzerine koy. İmâm ikinci def'a olarak secdeye gidince, sen de ikinci olarak **"Allahü ekber"** deyip secdeye git. Temâm oturmadan hemen ikinci secdeye

gitme. Secdede yine tesbîhlerini oku! İmâm secdeden kalkınca, sen de arkasından “Allahü ekber” deyip kalk. İkinci rek’atı da aynen bu şekilde ifâ eyle. İmâm tehıyyâta oturunca sen de otur! Tehıyyât, salevât ve bildiğin düâlardan oku. İmâm efendi, selâm verirken sen de berâber “Esselâmü aleyküm ve rahmetullah” deyip selâm ver ve (Allahümme entesselâm ve min kesselâm tebârekte yâ zelcelâli vel ikrâm) de ve hemen Âyet-el-kürsîyi oku!

ÂYETELKÜRSİNİN FAZİLETİ

Bekara sûresindeki (Allahü lâ ilâhe illâ hu...) âyetinin temâmına (Âyet-el kürsî) denir. Bu âyet-i kerîmeyi ihlâs ile okuyanın, insan ve hayvân haklarından mâ’adâ ve farz borçlarından başka günâhları afv olunur. Ya’nî tevbeleri kabûl olur.

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” efendimiz buyurdu ki: **(Her kim farz nemâzı bitirir bitirmez yerinden kalkmadan bir kerre Âyetelkürsîyi okuyup, otuzüç kerre Sübhânallah, otuzüç kerre Elhamdülillah, otuzüç kerre Allahü ekber derse, hepsi doksandokuz olur. Bir kerre de Lâilâhe illallahü vahdehü lâ şerîke leh lehülmülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey’in kadîr dese, Hak teâlâ o kişinin günâhlarını afv eder.)** Allahü teâlâ hazretlerinin afv ettiği günâhlar, yalnız kendisi ile o kulu arasında olan, tevbe etmiş olduğu günâhlardır. İnsanların ve hayvânların haklarına tevbe etdikden sonra halâllaşmak da lâzımdır.

Habîb-i kibriyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” diğer bir hadîs-i şerîflerinde buyurdu ki: **(Hak teâlâ hazretlerinin zâtına mahsûs olarak üçbin ismi vardır. Bunların içinden terâzîde en ağır geleni “Sübhânallahi ve bi hamdihi sübhânallahil’azîmi ve bi-hamdihi”dir. Her kim, bunu nemâzdan ve tesbîhlerden sonra, on kerre okursa her harfîne on sevâb verilir.)** Sonra, imâm ve cemâ’at ile berâber kollarını, bir mikdâr ileriye uzatıp ve göğüs hizâsına kaldırıp, avuçları tam açık olarak semâya çevirip düâ et ve âmîn de. Düâ bitince ellerini yüzüne sürüp, **“Velhamdü lillâhi rabbil âlemin”** de ve salevât ile Fâtîha-i şerîfe oku. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, üçyüzkırkbir [341]. ci sahîfede diyor ki, (Nemâzdan sonra, düâ ederken, eller göğüs hizâsında ileri uzatılır. Avuçlar semâya karşı açılır. Çünkü semâ, düânın kiblesidir. İki el birbirinden aralık tutulur. Düâdan sonra, iki eli yüze sürmek sünnetdir.)

(Fetâvâ-yı Hindîyye) beşinci cildinde diyor ki, (Nemâzdan sonra düâ ederken kolları çeşidli şekillerde tutmak bildirildi. Bunlar arasında efdal olanı, avuçları semâya karşı açmak ve birbirinden uzak tutmaktır. Kolları göğüs hizâsına kaldırmak müstehabdır. Düâdan sonra iki eli yüze sürmek sünnetdir.)

MÜSÂFEHA (EL SIKMAK)

25 - [Müsâfeha her zemân yapılır. Yalnız nemâzlardan sonra müsâfehayı âdet mekrûhdur. Muhammed Hâdimî “rahime-hullahü teâlâ” (**Berîka**) kitabının 1220. ci sahîfesinde diyor ki, (Hadîs-ül-câmî’de (**İki erkek veyâ iki kadın müslimân karşılaştıkları zemân, müsâfeha ederlerse, ayrılmadan önce, günâhları mağfîret olunur**) buyuruldu. Müsâfeha etmek, sünnet-i müekkededir. Müsâfeha ederken birbirine sarılmak, öpüşmek câiz değildir.) Kadınların birbirleri ile, yabancı erkeklerin göremeyecekleri yerlerde, müsâfeha etmeleri câizdir.]

Ey Oğul! Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Her kim bir mü’min kardeşini ziyâret eylese, bunların her birerlerine Cennetde birer derece verilir.)** [Yalnız bu ziyâret Allah rızâsı için olacak, başka maddî ve şahsî bir menfe’at mukâbili olmamak şartı ile.] Ve yine Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki: **(Her kim bir mü’min kardeşini ziyâret eyleyip müsâfeha ederek üç kerre elini sallasa, ellerini ayırmadan her ikisinden Hak teâlâ râzî olur. Ağaçdan yapraklar döküldüğü gibi, o şahslardan günâhlar öylece dökülür.)**

Müsâfeha etdikden sonra, ölülerin, hocaların ve sâir geçmişlerinin ve bütün ehl-i îmânın afvı için düâ etmek lâzımdır. Bu arada, Peygamber “sallallahü aleyhi ve sellem” efendimize salâtü selâm getirmek şartdır.

26 - Ey Oğul! Câmi’den dışarı çıkarken, “**Îlâhî bana fazlınla rahmet kapısını aç!**” deyip sol ayağınla dışarı çık. Çıkarken inşâallah bundan sonraki nemâza da geleceğim diye niyyet eyle!

Çünkü Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(İyi ameller ancak niyyete bağlıdır.)** Niyyetsiz ibâdet olamaz. Bir insan iyi bir amel işlemeye niyyet etse, fekat o işi işlemek nasîb olmasa, o kimseye niyyetinin sevâbı yazılır.

Yine buyurdu ki: **(Nemâz, dînin direğidir, kim nemâzını kılsa, dînini yaptı, kim nemâz kılmazsa, dînini yıkmıştır.)** Zîrâ nemâz bütün ibâdetlerin en fazîletlisidir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Nemâzı cemâ’at ile kılmak, yalnız kılmaktan yirmiyedi derece efaldır.)**

Diğer bir hadîslerinde: **(Özrsüz, evinde [yalnız] nemâz kılan kişinin borcu ödenir, nemâzının sevâbı noksan kahr)** buyurmuşlardır. Nemâz kılacağın vakt, vaktin evvelinde veyâ hiç olmazsa ortasında kılmak gerektir. Dahâ sonra kılsan borç ödenirse de, sevâbı olmaz. Vakt çıkdıktan sonra kılan nemâz, kazâ niyyetiyle kılınır. Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Mî’râc gecesinde bir kısım insanların hâline vâkıf oldum. Bakdım**

ki onlar şiddetli bir azâbla muazzeb oluyorlar. Cebrâîl aleyhisselâma sordum, bu tâife kimlerdendir? [Ya'nî ne için azâb görüyorlar?] Cebrâîl aleyhisselâm cevâben: “Bunlar nemâzlarını vaktinde kılmayanlardır” buyurdu.)

Bir kişi nemâz kılmayıp farziyyetine de inanmaz ise, ya'nî borcunu ödemeye niyyet etmezse, ittifâken kâfirdir. Bir kimse bir vakt kıılıp bir vakt kılmazsa (özsüz olarak) hiç kılmayan ile birdir. Zîrâ o, nemâzı maskaralığa almış olur. Nemâzı maskaralığa almak -hâşâ sümme hâşâ- Allâhü teâlâyı maskaralığa almaktır. Binâenaleyh, bütün ibâdetler gibi, nemâzı da dâimâ ve muntazemân edâ eylemelidir!

CEMÂ'ATİN FAZİLETİ

27 - Hazret-i Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Her kim sabâh nemâzının farzını cemâ'at ile kılsa, kıyâmet gününde yüzü ayn ondördü gibi parlar. Öğle ve ikinci nemâzlarının farzlarını cemâ'at ile kılsa Hak teâlâ, o kula bin saf melek müvekkel kılıp, kıyâmet gününe kadar onun için tesbîh ederler. Her kim akşam nemâzını cemâ'at ile kılsa, Hak teâlâ hazretleri o kişiyi Peygamberlerle haşr eder. Her kim yatsı nemâzını cemâ'at ile kılsa, o kimse ile Hak teâlâ arasında hicâb kalmaz.)** Bu faziletler, fâsık olmıyan ve bid'at ehli olmıyan imâmın cemâ'ati içindir.

Her kim cemâ'ati özsüz terk eylese, Cennet kokusu duymaz. Bu kimse, dört kitâbda mel'ûn diye vasflanmıştır. Nemâzı terk eden kimse, Hak teâlânın gazabından kurtulamaz. Her kim sabâh nemâzlarını kılmasa, îmânı za'îfler, öğle nemâzlarını kılmaz ise, Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” ona gücenir, ikinci nemâzlarını kılmaz ise, melekler onu sevmez. Akşam ve yatsı nemâzlarını kılmaz ise, Allâhü teâlâ onu sevmez.

28 - Her şeyin bir nûru, bir özü vardır. Dînin nûru ve özü beş vakt nemâzdır. Nemâz aynı zemânda dînin direği ve örtüsüdür. Her şeyin fesâdı vardır. Dînin fesâdı, nemâzı terk etmektir. Nemâzını terk eden, dînini terk etmiş demek olur.

29 - Her kim cemâ'at ile nemâz kılmağı severse, Hak teâlâ hazretleri o kulunu sever, melekler de sever.

30 - Beş vakt nemâzını cemâ'at ile kıl! Gâfil olma!

Tenbîh: Cemâ'at ile kılınan nemâzın sevâbı, yalnız kılınan nemâz sevâbından çok olduğu anlaşıldı. Cemâ'atin bu kadar büyük fazileti, imâmın nemâzının sahîh olduğu takdîrdedir. Eskiden İslâmiyyet kuvvetli olduğu zemânlarda, imâmlara ve her müslimâna hüsn-i zan edilirdi. Fekat, şimdi, müslimânım diyenlerin ve imâm olmak istiyenlerin ba'zısı, dinden, îmândan haberi olmıyan

câhiller olduğu sözlerinden, hâllerinden ve hareketlerinden anlaşıyor. O hâlde, bugün Ehl-i sünnet i'tikâdına karşı olduğu belli olmayan ve guslünü, abdestini ve nemâzını doğru yapabilen ve harâm işlemekten sakınan imâm bulup ona uymak lâzımdır. Aksi takdirde cemâ'at sevâbı değil, nemâzımız da elden kaçır. Zîrâ, zarûrî ma'lûm olan, ya'nî câhillerin de işitdikleri ahkâmı öğrenmemek, bilmemek özr olamaz. Fâsık imâmın arkasında kılınan nemâzın mâlikîde sahîh olmadığı (**Halebî-i kebîr**)de yazılıdır. Sâlih bir imâmın ağzında kaplamalı, dolgulu dış görülürse, mâlikî veya şâfiî mezhebini taklîd edip etmediği kendisine sorulmamalıdır.

31 - Resûl-i ekrem buyurdular ki: **(Sabâh nemâzı ile yatsı nemâzını cemâ'at ile kılmak çok sevâbdır. Bu iki vakt nemâzı cemâ'at ile kılmanın, ne derece bir fazîlet ve ne büyük bir sevâb olduğunu lâiki ile bilseler, bunu kimse terk edemezdi.)**

Hak teâlâ, hadîs-i kudsîde, buyurdu ki: **(Kulum bana farz nemâzda olduğu kadar, hiçbir amel ile yakın olamaz.)** Farz nemâzları kılıp, hiçbir nemâzı kazâyâ kalmayanların, nâfile nemâzları da böyle olur. Yine hadîs-i kudsîde, Allahü teâlâ buyurdu ki: **(Kulların nemâz kılmakla gözleri, kulakları, elleri, ayakları ve bütün a'zaları benim emrimde olmuş olur.)** Resûlullah buyurdular ki: **(Hak teâlâ Cennet-i a'lâda hûrîler yaratmıştır. O hûrîlere, sizler kimler için yaratıldınız, diye sorulduğu zemân, bizler beş vakt nemâzını cemâ'at ile kılanlar için yaratıldık derler.)**

32 - İbn-i Mes'ûd [Otuzikide Medîne'de vefât etdi] buyurdu ki: Peygamberimize sordum. Allahü teâlâ indinde hangi amel sevgilidir? Cevâben buyurdular ki, **(Nemâzı vaktinde kılmak, ana-babaya iyilik etmek ve hak yolunda cihâd etmek.)**

33 - Bir gün bir a'mâ, Efendimize sordu: Yâ Resûlallah "sallallahü aleyhi ve sellem"! Benim gözlerim görmüyor, elimden tutup câmi'e götüreceksin bir kimsem de yokdur. Evimde nemâzımı kılayım mı? Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" sordular: **(Ezân sesini işitiyor musun?)** Evet işitiyorum, dedi.

Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", **(Sana evde nemâzı kılmağa izin veremem)** dedi. Yine bir kişi sordu:

Şehrin yılan, akreb ve vahşî hayvânları vardır. Bana bir çâre varmıdır? Nemâzımı evde kılsam? **(Ezân-ı Muhammedîyi işitir misin?)** buyurdu. Evet işitirim, dedim. **(Şu hâlde, nemâza, ya'nî cemâ'ate gitmelisin)**, cevâbını verdi. Böyle olunca, neredede kaldı ki gözlerin, ayakların yerinde, bir korkun yokdur. Şer'î bir mâni'in de yok! Niye evde kılıp cemâ'ate gitmiyesin? Ancak yürüyemiyecek kadar hasta olana ve şiddetli soğuk ve yağmurda izin vardır.

34 - Peygamberimiz, **(Hak teâlâ hazretlerinin rahmeti o kul**

üzerinde olsun ki, ikinci nemâzının sünnetini terk etmez) ve (İkinci nemâzının sünnetini kılp terk etmeyen kimsenin Cennete girmesine kefilim) buyurdu. [Bu müjde, farz nemâzını kazâyâ bırakmayanlar ve harâmdan sakınanlar içindir.]

35 - Akşam nemâzından sonra altı rek'at (**Evvâbîn nemâzı**)nı kılmayı da ihmâl etme!

Tenbîh: Yukarıdan beri, nemâzlar hakkında birçok fazîletler sayılmışdır. İnsanı bu fazîletlere kavuşturacak olan nemâz, bütün farzlarını, sünnetlerini, müstehab, vâcib ve bütün erkân ve şerâitini hâiz olan nemâzlardır. Ayrıca, nemâzın sevâblarına da kavuşmak için, Allah rızâsı için kılmağa niyet etmek ve terk edilmiş nemâz borcu olmamak lâzımdır. Abdestli olduğunu zan ederek kıldığı nemâz sahîh olmaz ise de, niyet ettiği için, sevâb verileceği (**Eş-bâh**)ın otuzuncu sahîfesinde uzun yazılıdır.

36 - Sevâbı en çok ve birinci vazîfe olan nemâz, farzlardır. Sünnetler ve nâfile nemâzlar, farzların yanında büyük bir denize nazaran, bir damla kadar bile değildirler. Bir vakt farz nemâzı özrsüz kazâyâ kalan kimsenin hiçbir sünnet ve nâfilesi kabûl olmaz, ya'nî sahîh olsa ve niyet etse bile, sevâb verilmez. Abdülkâdir-i Geylânî "kaddesallahü teâlâ sirrehül'azîz" (**Fütühülgayb**) kitâbında, (Farz nemâzı terk etmiş olan kimsenin, bunu kazâ etmeden önce, sünneti kılması ahmaklıktır ve câhilliktir. Zîrâ bunun sünnetleri kabûl olmaz) diyor. Hanefî mezhebi âlimlerinden Abdülhak Dehlavî "rahime-hullahü teâlâ", bu kitâbı şerh ederken, bunu bildiren hadîs-i şerîfi de uzun uzadıya yazıyor. Bu hadîs-i şerîf (**Se'âdet-i Ebediyye**) ilmihâl kitâbında ve (**Zahîre-i Fıkıh**)da da vardır. O hâlde, her şeyden evvel kazâ nemâzlarını kılmalı, nemâz borçlarını ödemelidir ve sabâh nemâzının sünnetinden başka dört vakt nemâzın sünnetleri yerine de, tenbellikle kılınmamış nemâzlar bitinciye kadar kazâlarını kılmalıdır. Âlimlerin sözlerine âşinâ olmayan ve ilmden nasîbleri az olan ba'zı kimseler, sünnet yerine kazâ kılınmaz diyor ve kısa akları ile sözlerini isbâta kalkışıyorlarsa da, iddîâlarının temâmen indî olduğu ve hiçbir esâsa dayanmadığı, kitâblarını okuyan erbâb-ı vukûfa pek âşikârdır. Dört mezhebin inceliklerine vâkıf olan, derin âlim seyyid Abdülhakîm Efendi "rahime-hullahü teâlâ" (1281-1362 [m. 1943]) hazretleri bu husûsu İstanbul câmi'lerinde müslimânlara tekrâr tekrâr beyân buyurmuşlar ve yazmışlardır. 118.ci sahîfeye bakınız! Derin âlim, büyük velî Muhammed Ma'sûm Serhendî, ikinci cildin 63. cü mektûbunda buyuruyor ki, (Sünnetler yerine kazâ kılmalıdır. Sünnet sevâbı da hâsıl olur.)

(**Se'âdet-i Ebediyye**) 276.cı sahîfede diyor ki, (Bir farz nemâzı özrsüz kazâyâ bırakmak, ekber-i kebâirdir. Bu günâh, her ne-

mâzı kılacak kadar boş zemân geçince, bir misli artmaktadır. Çünkü, nemâzı hemen kazâ etmek de farzdır. Bu müdhîş günâhdan ve azâbından kurtulmak için, dört vakt nemâzın sünnetlerini ve Cum'anın ilk ve son sünnetlerini kılarken, kılınmamış farz nemâzlarını da ve yatsının son sünnetini kılarken, üç rek'at vitr nemâzını da kazâ etmeğe niyyet etmelidir. Kazâyı geciktirmek büyük günâhdır. Bu büyük günâh, her kazâ kılacak kadar zemân [ya'nî 6 dakîka] geçince bir misli artar. Kazâyı kalan her nemâzın ilk kazâsı kılınıncı, bu nemâzın kazâlarını geciktirmek günâhlarının hepsi afv olur. **(Tergîb-üs-salât)**da diyor ki, hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Bir nemâzı vaktinden sonra kılan, 80 hukbe yanacaktır)**. Bir hukbe 80 senedir. Kazâ nemâzlarının cezâları, ilk günü 80 hukbe iken, sonraki günlerde, her altı dakîkada bir misli artar.)

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" Nâfile nemâzları anlatırken diyor ki, (Sünnetler, farzlar ile ve vâcibler ile berâber ayrıca kılınan başka nemâzlar demektir. Müekked olan ve müekked olmayan sünnetlerin hepsine nâfile nemâz denir. Çünkü, farz ve vâcib olmıyan nemâzlar, nâfiledir. Nâfile denilen nemâzların hepsi, sünnet değildir. Sünnet nemâzı özsüz ve devâmlı olarak terk eden, eğer sünnet olduğuna inanıyor, saygı gösteriyorsa küçük günâha girer. İnanmadığı, saygı göstermediği için kılmiyan ise, kâfir olur. Dinden olduğu zarûrî bilinen, ya'nî câhillerin de bildiği birşeyi inkâr eden de kâfir olur. Hanefî mezhebine göre, icmâ' hâsıl olmuş, ya'nî dört mezhebde de aynı olan bir hükmü inkâr eden de kâfir olur. Müekked sünneti özsüz devâmlı terk etmek günâhı, vâcibi terk günâhına yakındır. Devâmlı terk etmek dalâlet olur. Terk eden levîm edilir, azarlanır. Farzlardan sonra kılınan sünnet nemâzlar, farzların içindeki sünnetlerden özr ile, meselâ unutarak terk edilen sünnetlerin yerine geçecek, böylece farzları temâmlıyacaktır. Yoksa, sünnet nemâzlar, hiç kılınmamış farzın yerine geçmez, terk edilmiş farzı temâmlamaz. Hadîs-i şerîfde, **(Temâm kılınmamış olan bir nemâz sübhası ilâve edilerek temâmlanır)** buyuruldu. Sübha, nâfile nemâz demektir. [Görülüyor ki, farzlardan evvel ve sonra kılınan sünnetlere nâfile ismi verildi.] Sabâh nemâzının sünneti, diğer sünnet nemâzlardan dahâ kuvvetlidir. Buna vâcib diyen âlimler de vardır. Âişe "radiyallahü anhâ" diyor ki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" nâfile nemâzlar içinde en çok sabâh nemâzının iki rek'atına çok ehemmiyyet verirdi. [Görülüyor ki, hazret-i Âişe de, sünnet nemâzlara nâfile demektedir.] **(Ögle nemâzının farzından önce olan dört rek'at sünneti terk eden, şefâ'atime kavuşamaz!)** hadîs-i şerîfi, Cennet derecesinin yükselmesi için olan husûsî şefâ'atime kavuşamaz demektir. Çünkü, umûmî şefâ'atine bütün müslimânlar kavuşacaklardır. Bir âlime süâl

soranlar çok olup hiç boş vakti kalmazsa, sabâh nemâzından başka nemâzların sünnetlerini terk edebilir. Dersi kaçırmamak için talebenin terk etmesi de câiz olur. [Bunların farz nemâzları kazâya bırakmaları hiç câiz olmaz.]

Mescide girince, oturmadan önce, mescidin sâhibi için, ya'nî Allahü teâlâ için, iki rek'ât nemâz kılmak sünnetdir. Buna **(Tehiyyet-ül-mescid)** nemâzı denir. Mescide girince, farz veya başka nemâz kılmak veya bunları kılmak niyeti ile girip oturmak, Tehiyyet-ül-mescid nemâzı kılmak olur. Başka nemâz kılarken Tehiyyet-ül-mescid için de ayrıca niyet etmek lâzım değildir. Sabâh ve ikindi nemâzlarını kılmış olan, câmi'e girince, Tehiyyet-ül-mescid kılmaz.

Bir kimse, öğlenin farzını kılarken, öğlenin farzına ve sünnetine birlikde niyet etse, iki imâma göre yalnız farz kılmış olur. İmâm-ı Muhammede göre "rahime-hullahü teâlâ" ise, farz nemâzı da sahîh olmaz. Beş vakt nemâzın sünnetleri, farzdan gayrı kılınan, başka bir nemâz demek olduğu için, farz kılarken sünnet de kılınmış olmuyor. Farz kılarken, Tehiyyet-ül-mescid nemâzı da kılınmış oluyor. Terk edilmiş olmuyor. Fekat, Tehiyyet sevâbına da kavuşabilmek için, buna da ayrıca niyet etmek lâzımdır. Çünkü, hadîs-i şerîfde, **(İbâdetler, niyyetlerine göredir)** buyuruldu. Amelin sevâbına kavuşmak için, niyet edilmesi şart olmaktadır.) İbni Âbidîn'den terceme burada temâm oldu.

Kazâ nemâzları, farzdan gayrı nemâz oldukları için, sünnet nemâzın ta'rîfine uymaktadır. Bundan dolayı, kazâ nemâzı kılarken, ayrıca niyet etmeğe lüzûm olmadan sünnet de kılınmış olmaktadır. Ayrıca sünnet kılmağa niyet lâzım olmamaktadır. Sünnet yerine kazâ kılan, sünneti terk etmiş olmuyor. Fekat sünnet nemâzlar için va'd edilmiş olan sevâblara kavuşabilmek için, kazâ nemâzına niyet ederken, vaktin sünneti için de niyet etmek, ya'nî kalbinden geçirmek lâzım olmaktadır. Böyle iki niyet edince, hem kazâ, hem sünnet, üç imâma göre de sahîh olmakda, hem de sünnet sevâbı da hâsıl olmaktadır. 119.cu sahîfeye bakınız!

Bu mes'eleyi böyle uzatmamız, hem sünnetler yerine kazâ kılmak lâzım olduğunu anlatmak için, hem de Oflu Muhammed Emîn efendi merhûmun **(Necât-ül-mü'minîn)** kitâbının son sahîfesindeki yazısının doğru olduğunu bildirmek içindir. Bu sahîfesinde, (Sabâhdan başka nemâzların sünnetlerini kılarken, hem evvel kazâyâ kalmış olan nemâzın kazâsına, hem de vaktin sünnetine birlikde niyet edilir. Böylece hem kazâ borcu ödenilmiş, hem de sünnet sevâbına kavuşulmuş olur) diyor. Din bilgisi az olan kimseler, Oflu Emîn efendinin bu yazısının doğru olmadığını söylüyorlar ise de, İbni Âbidîn'in yukarıda bildirilen tahkîkâtı, on-

ların sözlerinin yanlış olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Büyük âlim Ahmed Tahtâvî “rahime-hullahü teâlâ”, (**Merâk-ıl-felâh**) hâşiyesinde, kazâ nemâzlarını açıklarken, sonunda diyor ki, (Fevt edilmiş olan, ya’nî insanın elinde olmayarak, şer’î bir öwr ile kaçırılmış olan nemâzın farzının kazâsını kılmak, sünnet nemâzları kılmaktan dahâ mühim ve dahâ evlâdır. Fekat, müekked sünnetleri ve duhâ, tesbîh ve ismleri hadîs-i şerîflerde bildirilmiş olan nâfileleri, sünnet niyyeti ile kılmak, böyle olmıyanları farzın kazâsı niyyeti ile kılmak dahâ iyidir.) Müekked sünnetleri, sünnet niyyeti ile kılmak, diğer nâfileleri kazâ niyyeti ile kılmak dahâ iyidir demesi, sünnetler kazâ niyyeti ile kılınmaz demek değildir. (**Dürr-ül-muhtâr**)da diyor ki, (Fevt edilmiş olan nemâzların kazâlarını geciktirmeden kılmak lâzımdır. Ancak, öwr ile geciktirilebilir. Nafaka te’mîn etmek için çalışmak özrdür.) Fevt edilmiş olan nemâzların kazâlarını müekked sünnetleri kılacak kadar geciktirmek de öwr sayıldı. Farz nemâzları özrsüz terk etmek ise, büyük günâhdır. Bu büyük günâhdan kurtulmak için, acele kazâ etmek farzdır. Nemâzların müekked sünnetlerini kılmak için, bu farzı geciktirmek öwr sayılmamıştır. Vâcibi geciktirmemek için bile, müekked sünneti terk etmek lâzım olduğu vitri nemâzında yazılıdır.

Konyalı Muhammed Hâdimî “rahime-hullahü teâlâ” (**Berîka**) kitabında, kötü huyların altmışıncısı olan (**Günâh işlemekte isrâr**) anlatırken diyor ki: Farz nemâzı özrsüz vaktinde kılmamak büyük günâhdır. Vazîfe olduğuna ehemmiyet, kıymet vermezse kâfir olur. (**Fetâvâ-yı Zeyniyye**)de diyor ki, (Günâha hemen, acele tevbe etmek farzdır. Tevbeyi geciktirmeğe de tevbe etmek lâzımdır.) [Görülüyor ki, tevbeyi geciktirmek de günâhdır.] Farz nemâzı özrsüz terk etmekde iki büyük günâh vardır: Birincisi, nemâzı vaktinden sonraya bırakmaktır. Bunun tevbesi, pişmân olmak, bir dahâ kaçırmağa karâr vermektir. İkinci günâh, nemâzı terk etmektir. Bunun tevbesi, hemen, acele kazâ etmektir. Kazâ etmeği geciktirmek de büyük günâhdır. Bunun için de ayrıca tevbe etmek lâzımdır. Çünkü, günâh işlemekte isrâr etmek, ayrıca büyük günâhdır. Küçük günâhı işlemekte isrâr etmenin büyük günâh olduğu hadîs-i şerîfde bildirilmiştir. Farz nemâzları özrsüz terk etmek harâm olduğundan, bunların kazâlarını geciktirmek için öwr, beş vakt nemâzın farzlarını geciktirmeğe öwr olan şeylerdir. Bu öwrler, îmâ ile de kılınıyacak kadar ağır hasta olmak, harbde düşmanın, yolculukda hırsızların ve yırtıcı hayvânların hücum etmeleri, unutmak ve uykudur. Ölüm hastalığı hâsıl olursa, öldükten sonra, fidye verilmesi için vasiyyet etmek ve mal

bırakmak vâcib olur. (**Berîka**)dan terceme temâm oldu. Vaktin sonunda, müekked sünneti kılmak, farzı vaktinde kılmağa mâni' olursa, bu sünneti kılmanın harâm olacağı fıkıh kitâblarında yazılıdır. Bunun gibi, sünnet nemâzı kılmak, kazâ kılmanın gecikmesine sebep olacağı için, harâm olur. Çünkü, özsüz terk edilmiş nemâzı kazâ edecek kadar geçen her zemânda, [ya'nî 6 dakıkada] bu büyük günâh katkat artmaktadır. Müslimânları bu büyük felâketden korumak için, bütün fıkıh kitâbları, kazâ nemâzlarını geciktirmeden acele kılmak lâzım olduğunu yazmaktadırlar. Farz nemâzı fevt etmek, ya'nî öze ile vaktinde kılamamak harâm olmadığı için, bunların kazâlarının müekked sünnetleri kılacak kadar geciktirilmele-ri öze sayılmış, bundan fazla geciktirilmelerine izn verilmemiştir.

37 - (**İşrak nemâzı**)nın fazîleti de çok büyüktür. Bunun hakkın-da birçok âsâr vardır. Sultân-ı Enbiyâ buyurdu ki: (**Sabâh nemâzını kıldıkdan sonra dünyâ kelâmı söylemeden kibleye karşı durup, güneş bir mızrak yükseldikten sonra iki rek'at işrak nemâzı kılan kimse, şübhesiz Cennetlidir.**) [Güneşin alt kenârının üfk-ı zâhirî hattından bir mızrak yükselmesi, merkezinin üfk-ı hakîkîden beş derece yükselmesidir. Bu da, güneşin doğmasından 40 dakîka sonradır.]

38 - (**Teheccüd nemâzı**) ya'nî gece nemâzı da kıl, düân kabûl olsun. Hasen-i Basrî rahmetullahilbârî hazretleri (21-110 Basrada) rivâyet ederler ki: Allahü teâlâ Tûr-i Sinâda, Mûsâ aleyhisselâma buyurdu ki, (**Yâ Mûsâ, benim için ibâdet yap!**) Mûsâ aleyhisselâm ise, yâ Rabbî! Sana ne zemân ibâdet yapayım ki, huzûrunda kabûl olunsun? diye arz edince, gecenin yarısında gece nemâzı kılması emr olundu. Nitekim, Müzzemmil sûresinin ikinci âyetinde me-âlen, (**Gecenin yarısında gece nemâzı kıl!**) buyuruldu. [Böyle olmakla berâber, (**Dürr-ül-muhtâr**) beşinci cildde buyuruyor ki, bir sâat ilm öğrenmek [ve öğretmek] geceyi ibâdetle geçirmekden da-hâ çok sevâbdır.]

39 - Düânın makbûl olması için, beş şart lâzımdır:

1- Müslimân olmak.

2- Ehl-i sünnet i'tikâdında olmak. Bunun için, dört mezhebden birini taklîd etmek lâzımdır.

3- Farzları yapmak. Kazâyâ kalmış nemâzları, geceleri de ve sünnetler yerine de kazâ ederek, bir ân önce ödemelidir.

Farz nemâzı kazâyâ kalan kimsenin, sünnet ve nâfile nemâzları ve düâları kabûl olmaz. Ya'nî, sahîh olsa da sevâb verilmez. Şeytân, müslimânları aldatmak için, farzları ehemmiyetsiz gösterip, sünnet ve nâfileleri yapmağa sevk eder. Nemâzı, vaktin gel-

diğini bilerek ve evvel vaktinde kılmalıdır.

4- Harâmdan sakınmalıdır. Halâl yiyenin düâsı makbûldür.

5- Evliyâ-yı kirâmdan birini vesîle ederek, düâ etmelidir.

Hindistân âlimlerinden Muhammed bin Ahmed Zâhid, (**Ter-gîb-üs-salât**) kitâbının elli-dördüncü faslında, fârisî olarak diyor ki, (hadîs-i şerîfde (**Düânın kabûl olması için, iki şey lâzımdır: Birincisi, düâyı ihlâs ile yapmalıdır. İkincisi, yidiği ve giydiği halâldan olmalıdır. Mü'minin odasında, harâmdan bir iplik varsa, bu odada yaptığı düâsı, hiç kabûl olmaz**) buyuruldu.) İhlâs, Allahü teâlâdan başka, hiçbirşey düşünmeyip, yalnız Allahü teâlâdan istemektir. Bunun için, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi îmân etmek ve ahkâm-ı islâmiyyeye uymak, bilhâssa üzerinde kul hakkı bulunmamak ve beş vakt nemâzı kılmak lâzımdır.

40 - Tesbîh nemâzını kılabilmişin zemân kıl! Bu nemâz dört rek'atdır. Fekat iki rek'atda bir selâm verilir. Evvelâ niyyet edip tekbîr aldıktan sonra sübhânekeyi oku! Ondan sonra onbeş kerre **"Sübhânallahi vel hamdü lillâhi ve lâilâhe illallahü vallahü ekber"** de! Onbeş temâm olunca **"Velâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm"** deyip, E'üzü Besmele ile Fâtihayı ve zamm-ı sûre okuduktan sonra, rükû'a varmadan önce on kerre aynı tesbîhi oku. Temâmında **"Velâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm"** de. Rükû'a git. Rükû'da rükû' tesbîhini yaptıktan sonra, on kerre yine aynı tesbîhi yap, rükû'dan kalk, **"Semî'allahü limen hamideh"** deyip doğrulduktan sonra, ayakda iken aynı tesbîhi on kerre dahâ oku. Tesbîh bitip **"Rabbenâ lekel hamd"** dedikten sonra Allahü ekber diyerek secdeye var. Secdede, secde tesbîhlerini yaptıktan sonra, aynı tesbîhleri on kerre dahâ oku. Secdeden başını kaldırıp oturunca, ikinci secdeye varmadan, aynı tesbîhi on kerre dahâ oku. Ondan sonra ikinci secdeye varıp, secde tesbîhlerini okuduktan sonra, secdeden başını kaldırmadan önce, on kerre dahâ aynı tesbîhi okuyup başını kaldır. Tâmm olarak ayağa kalkıp, Fâtiha-i şerîfeyi okumadan, onbeş kerre aynı tesbîhi okuyup, ondan sonra Besmele ile Fâtiha-i şerîfeyi oku, zamm-ı sûreyi dahî okuduktan sonra aynı tesbîhi on kerre okuyup rükû'a git. Ondan sonra ayağa kalk ve sonra secdeye git. Birinci rek'atdaki ta'rîf üzere tesbîhlerini yap. Tehiyyâta otur. Tehiyyât ve salevât-ları okuyup selâm ver. Bu ta'rîf üzere aynen iki rek'at dahâ kıl!

İşte tesbîh nemâzının kılınması böyledir. Bu nemâz için muayyen bir vakt yoktur. Hangi zemânda istersen, gece de kılınabilir. Bu dört rek'at tesbîh nemâzını kılan kimsenin bütün günâhlarını Allahü teâlâ afv eder ve tevbesini kabûl eder.

41 - Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki: **(Her kim akşam nemâzından sonra, yatsı vakti girmeden iki rek’at nemâz kılsa, evvelki rek’atında bir Fâtiha ve bir Âyetel-kürsî ve beş kerre İhlâs-ı şerîfi okuyup, ikinci rek’atda bir Fâtiha ve bir def’a “İllahi mâ fissemâvâtî ve mâ fil erdî ve in tübdû mâ fî enfûsiküm ev tuhfûhü yuhâsibküm bihillâh fe yağfirü limen yeşâü ve yuazzibü men yeşâü vallahü alâ külli şey’in kadîr” okuyup, sonra âmenerresûlî’yü sonuna kadar okuyup ve böylece bu nemâzı ifâ ederse, Hak teâlâ hazretleri Cennetde bir mevki’ lutf eder ve her rek’atı için bir şehîd sevâbı ve her âyet için de bir kul âzâd etmiş sevâbı verir.)** [Kazâ nemâzı borcu olanlara bu sevâblar verilmez. Bunlar, borçlarını ödemedikce, Cehennemden kurtulamaz.]

42 - Nemâz kılmağa muhabbet eyle! Beş vakt farz nemâzlarını ifâ eyle! Beş vakt nemâz, bütün ibâdetlerden dahâ fazîletlidir. Nemâz, cemâ’at ile kılınırsa, çok dahâ fazîletli olur. Özrsüz sakın cemâ’at ile nemâz kılmağı terk etme. Özrsüz olarak cemâ’at ile nemâz kılmağı terk etmek münâfıklık âlâmetidir. Ve dört kitâbda la’netle yâd edilmiştir. Nemâzı özrsüz yalnız kılanın hâli böyle olursa, hiç kılmayanın hâlinin ne olacağını sen düşün! [İ’tikâdı, Ehl-i sünnet i’tikâdına uymayan kimse, yâ sapıktır, yâhud kâfir, mürteddir. Böyle imâm arkasında nemâz kılmamalı, kavga ve mü-nâkaşa da etmemelidir. Herkesle iyi geçinmelidir.]

43 - Nemâzın rükû’ ve sücûdünde ve sâir erkânında ta’dîl-i erkân ile, hudû’ ve huşû’ ile, dürüst olarak nemâzını kıl. Bir kişi nemâz kılarken, rükû’ ve sücûdü ile ta’dîl-i erkânı temâm yapmıyor idi. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” gördü. Buyurdu ki: **(Şu kişinin hâli böyle giderse, amelinin fâidesini bulmaz!)** Nemâzın rükûnlerinde ta’dîl-i erkân olmazsa, nemâz temâm olmaz. Nemâzı maskaralığa almış olur. Bir kimsenin nemâzı nemâz olmazsa, dîni dahî tekmil olmaz. Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Nemâz dînin direğidir, direksiz din olmaz.)** Nemâz kılmanın dîni yıkılır. Yine **(Nemâz mü’minin mi’râcıdır)** buyurdu.

44 - Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Her kim beş vakt farz nemâzda Kur’ân-ı kerîm okursa, Hak teâlâ her harfine yüz sevâb verir. Her kim nemâzdan başka vaktlerde Kur’ân okursa, her harfine on sevâb verir. Her kim, [tegannîsiz ve hurmetle okunan] Kur’ânı ayakda veya oturarak hurmet ile dinlerse, her harfine bir sevâb verir. Her kim Kur’ân-ı kerîmi hatm eylese, o kulun düâsı Allah indinde kabûl edilir.)**

45 - **Tenbîh:** İmâm-ı Gazâlî “rahime-hullahü teâlâ” 450 [m. 1058] senesinde Tus şehrinde tevellüd ve 505 [m. 1111] de orada vefât etmiştir. Bu yüce âlim yüzlerce kitâbının sonuncusu olan fâ-

risî dilde yazdığı **(Kimyâ-i se'âdet)** kitâbında buyuruyor ki: Kur'ân-ı kerîm okumasını öğrenen kimseler, Kur'âna hurmet etmesini de öğrenmelidir. Evvelâ günâhlardan ve çirkin söz ve hareketlerden kaçınmalı, her hâlinde edebli olmalıdır. Böyle olmazsa, Kur'ân-ı kerîm ondan da'vâcı olur. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyuruyor ki: **(Münâfıkların çoğu hâfızlardan olacaktır.)** Ebû Süleymân-ı Dârânî “rahime-hullahü teâlâ” 205 [m. 820 Şâmda] buyuruyor ki: Cehennem zebânîleri özü ve sözü bozuk olan hâfızlara, puta tapan kâfirlerden dahâ evvel azâb edeceklerdir. Hasen-i Basrî “rahime-hullahü teâlâ” 110 [m. 727 Basrada], buyuruyor ki, (Bizlerden evvel gelenler, Kur'ân-ı kerîmi Allahü teâlânın emrlerini bildiren bir kitâb olarak okuyup, geceleri emrlerini düşünürler, gündüzleri bunları yapmağa uğraşırlardı. Sizler ise, yalnız ezberlemek ve nağme ile, mûsikî perdelerine uydurarak okumağa uğraşıp, emrlerini aklınıza bile getirmiyorsunuz. Hâlbuki maksad, emrlerini yerine getirmektir.)

Kur'ân-ı kerîme uygun hareket etmeyen hâfızlar, efendisinden mektûb alan bir hizmetçiye benzer ki, mektûbu alıp mûsikî ile, yalın sesle okur, fekat mektûbdaki emrleri yapmaz.

Kur'ân-ı kerîm okurken on edeb lâzımdır:

- 1- Abdestli ve kıbleye karşı [başını örterek] hurmetle okumalı.
- 2- Ağır ağır ve ma'nâsını düşünerek okumalı. Ma'nâsını bilmeden de ağır okumalıdır.
- 3- Ağlıyarak okumalıdır.
- 4- Her âyetin hakkını vermeli, ya'nî azâb âyetini okurken, korkarak, rahmet âyetlerini heveslenerek, tenzîh âyetlerini tesbîh ederek okumalı. Kur'ân-ı kerîm okumağa başlarken E'ûzü ve Besmele çekmelidir.
- 5- Kendisinde riyâ, ya'nî gösteriş uyanırsa veyâ nemâz kılana mâni' oluyorsa, yavaş sesle okumalıdır. Hâfızların mushafa bakarak okumaları, ezber okumaktan dahâ çok sevâbdır. Çünkü, gözler de ibâdet etmiş olur.

6- Kur'ân-ı kerîmi güzel sesle ve tecvîd üzere okumalıdır. Harfleri, kelimeleri bozarak tegannî etmek harâmdır. Harfler bozulmazsa, mekrûh olur. [Halebîde diyor ki, tegannî ile okuyan bir imâm arkasında kılınan nemâzın iâdesi lâzımdır.]

7- Kur'ân-ı kerîm Allahü teâlânın kelâmıdır, sıfatıdır, kadîmdır. Ağzından çıkan harfler, ateş demeğe benzer. Ateş demek kolaydır. Fekat ateşe kimse dayanamaz. Bu harflerin ma'nâları da böyledir. Bu harfler, başka harflere benzemez. Bu harflerin ma'nâları meydâna çıksa, yedi kat yer ve yedi kat gök dayanamaz. Allahü

teâlâ kendi sözünün büyüklüğünü, güzelliğini bu harflerin içine saklayarak insanlara göndermiştir. Nitekim hayvânlara söylemekle iş yapılamaz. Hayvân seslerine benzeyen ba'zı sesler çıkararak idâre edilirler. Meselâ öküz alıştığı bir sesle tarlayı sürer. Fekat yaptığı işin sebebini ve fâidesini bilmez. İşte insanların çoğu da, böyle, Kur'ân-ı kerîmden yalnız ses duyarlar ve Kur'ân, harf ve sesden başka bir şey değildir zan ederler. Bunlar, ateş, birkaç harften başka bir şey değildir, zan eden kimseye benzer. Bu zevallı bilmez ki, kâğıd ateşe dayanamayıp yanar. Ateş harfleri ise, kâğıd üzerinde durur ve kâğıda bir şey yapmaz. Nasıl her insanın bir rûhu vardır ve rûhu, insanın şekline benzemez ise, bu harfler de, insan gibi şeklidir. Harflerin ma'nâları ise, insanın rûhu gibidir. İnsanın şerefi, kıymeti, rûh ile olduğu gibi, harflerin şerefi de ma'nâları iledir.

8- Kur'ân-ı kerîmi okumadan evvel, bunu söyleyen Allahü teâlânın büyüklüğünü düşünmelidir. Kimin sözü söyleniyor, ne tehlükeli iş yapılıyor düşünmelidir. Kur'ân-ı kerîme dokunmak için, temiz el lâzım olduğu gibi, onu okumak için de, temiz kalb lâzımdır. Bunun içindir ki, İkrime “radiyallahü anh”, mushafı açınca kendinden geçerci. Allahü teâlânın büyüklüğünü bilmeyen, Kur'ân-ı kerîmin büyüklüğünü anlayamaz. Allahü teâlânın büyüklüğünü anlamak için de, Onun sıfatlarını ve yarattıklarını düşünmek lâzımdır. Bütün mahlûkatın sâhibi, hâkimi olan bir zâtın kelâmı olduğunu düşünerek okumalıdır.

9- Okurken başka şeyler düşünmemelidir. Bir kimse, bir bağçeyi dolaşırken, gördüklerini düşünmezse, o bağçeyi dolaşmış olmaz. Kur'ân-ı kerîm de, mü'minlerin kalblerinin dolaşacağı yerdir. Onu okuyan, ondaki acâ'iblikleri ve hikmetleri düşünmelidir.

10- Her kelimeyi okurken ma'nâsını düşünmeli ve anlayıncaya kadar tekrâr etmelidir. Lezzet bulunca da, tekrâr etmelidir. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem”, bir gece sabâha kadar **“İn-tüazzibhüm”** âyetinin temâmını tekrâr buyurmuştur. Kur'ân-ı kerîmin ma'nâsını anlamak çok güçtür. Kur'ân-ı kerîmin ma'nâsını üç kimse anlayamaz:

1- Arabî ilmleri iyi bilmeyen ve zâhirî tefsîri okumayan.

2- Büyük bir günâhyapmağa devâm edenler veyâ Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” îmân ve i'tikâdlarına uymayıp kalbi kararırış olanlar.

3- Ehl-i sünnet i'tikâdını zâhir ve görünüş ma'nâsına göre kabûl edip, bundan başka kalbe gelen şeyden nefret eden kimse, bu zâhir ma'nâdan ileri geçemez.

[Kur'ân-ı kerîmdeki âyetler, altıbinikiyüz ile altıbinüçyüz

arasındadır. Halk arasında, altıbinaltıyüzaltmışaltı diye meşhûr-
dur. Uzun âyetleri, birkaç kısa âyete ayıranlar, âyet sayısının çok
olduğunu bildirdiler.]

(Kimyâ-i se'âdet) kitabından terceme temâm oldu.

46 - [Radyo ile, ho-parlör ile Kur'ân-ı kerîm okumak, ezân
okumak câiz değildir. Böyle okunan ezânı ve Kur'ân-ı kerîmi işi-
tenler, bunlara benziyen başka sesi işitmiş olurlar. Cemâ'at ile
nemâz kılarken, imâm efendiyi veyâ imâmı görerek, yâhud sesini
işiterek kılanı görmiyenlerin veyâ imâmın yâhud müezzinin sesini
işitmiyenlerin, yalnız radyonun, ho-parlörün sesine uyarak kıldık-
ları nemâz sahîh olmaz. Çünkü bunlardan işitilen ses, imâmın,
müezzinin kendi sesleri değildir. Elektrik, mîknâtis hareketi ile
ihtizâz eden ya'nî titreyen ma'den levhasının hâsıl ettiği sesdir.
İmâm efendinin sesine çok benziyor ve onun irâdesi ile, sesi ile
hâsıl oluyor ise de, onun sesi değildir. İbni Âbidîn "rahmetullahi
aleyh", nikâh bahsinde, muharrem olan, ya'nî evlenmesi harâm
olan kadınları anlatırken buyuruyor ki, (Cam arkasında veyâ su
içinde bulunan birşeyi görmek, onu görmek olur. Birşeyin sudaki,
aynadaki hayâlini görmek, onu görmek olmaz. Misâlini, benzerini
görmek olur. Bir kimsenin yüzüne bakmamak için yemîn eden, o
kimsenin aynadaki yâhud sudaki hayâline bakarsa, yemîni bozul-
maz. Gözlükle birşeye bakan kimsenin gözüne, o şeyden çıkıp,
camdan geçerek gelen şu'â, görmeğe sebep olmaktadır.
Aynadaki, sudaki hayâlden gelen şu'â'nın sebep olduğu şeyi gör-
mek, o şeyin kendini görmek değil, benzerini görmektir.) Bu
ifâde, açıkca gösteriyor ki, radyodan, ho-parlörden çıkan ses,
imâm efendinin sesi değildir. Bu sesin benzeridir. Bunu işitenler,
imâm efendinin sesini değil, bu sese benziyen başka bir sesi işit-
mekdedirler. İmâmın, müezzinin seslerine uymayıp, başka sese
tâbi' olanın ve imâmdan başkasının okuduğu Fâtihaya (âmîn)
diyenin nemâzı sahîh olmaz.]

47 - Eğer imâmlık yapmak istersen, evvelâ [Ehl-i sünnet âlim-
lerinin "rahime-hümallahü teâlâ" bildirdiklerine göre, i'tikâdını
düzelt!] Nemâzın farzı, vâcibi, sünneti ve âdâbını güzelce öğren!
Bunları bildikden sonra imâmlık eyle ve Kur'ân-ı kerîmi güzel
oku. İmâmlık edenin âkıl ve bâliğ olması şarttır. Eğer hâne sâhi-
bi, müsâfire imâmlık eyle derse, o vakt eder. Nemâzı hiçbir şey-
den dolayı te'hîr etmemelisin. Karnın aç olup yemek de hâzır ol-
duğu zemân yemeğini yidikden sonra nemâzını kıl. Fekat nemâz
vakti geçiyorsa, evvelâ nemâzını kıl, ondan sonra yemeğini yi!
Nemâz kılacağı zemân, Allahü teâlânın huzûruna çıkabilecek
bir şekilde temiz elbiseni giy ve kollarını geçirmiş olarak giy.

Giydiğin ceket, palto ve pardesünün iliklerini düğmele. Kollarını, bacaklarını ve başını ört. İhrâm içinde nemâz kılariken, baş örtülmez. Nemâzını, üzerinde yazı, her cins resm bulunmıyan, temiz bir bez veyâ tek renkte seccâde üzerinde kılasan sevâbı dahâ fazla olur. Nemâz için kullanılacak seccâdelerin en faziletlisi, yerden biten bir mahsûlden i'mâl edilmiş olanıdır. Ot üzerinde kılmak da sevâbdır.

(Halebî)de diyor ki, başı açık nemâz kılmak mekrûhdur. Nemâzda başlığı düşerse, az hareketle, hemen başa koymalıdır. Kolları dirseklere kadar veyâ dahâ az sıvalı olarak nemâza durmak mekrûhdur. Nemâzda sıvarsa, nemâzı bozulur. [Kısa kollu gömlekle nemâza durmak mekrûh olmaktadır.] **(Dürr-ül-muhtâr)**da, nemâzın mekrûhları sonunda diyor ki, (Nemâzı, ayakları temiz mest ve ayakkabı ile örtülü olarak kılmak, çıplak ayakla kılmaktan katkat efdaldır. Hadîs-i şerîfde örtülü ayakla kılmak emr edildi.) [Ayakkabı, mest kirli iseler, ayakları temiz çorap ile örtmek sünnet olur. Nemâzın vâcibini, sünnetini terk etmek mekrûh olur. Mekrûh olan nemâz sahîh ise de, sevâbı olmaz. Câmi'de ayakkabı ve benzerlerini arkada bırakmanın mekrûh olduğu, **(Berîka)**da ve İbni Âbidinde, nemâzın mekrûhlarının ve Hacda şeytân taşlamanın sonlarında yazılıdır.]

48 - Müsâadesiz imâmlık etme! Şâyed teklîf ederlerse eyle. Nemâzdan sonra düâ okunur. İmâm ve cemâ'atin düâda birbirlerine düâ etmeleri lâzımdır. Düâda anaya, babaya da düâ etmeği unutmamak lâzımdır. Cemâ'at ile nemâz kılariken imâm önde durur. Sen mümkün olduğu kadar imâmın arkasında durmağa gayret eyle. Şâyed imâmın arkasında boş yer yoksa sağında, yoksa solunda durursun. Birinci safda yer varken ikinci safda durulmaz. Mekrûhdur. İlerki saflarda yer olup arka taraflar dolu ise, insanların üstüne basa basa ön tarafa geçmeğe kalkışma. İnsanları râhatsız etme! Safda düzgün bir şekilde durmak lâzımdır. Safların düzgün olması, nemâzın ikâmesindendir. Safdan ayrılıp ileri geri ve yanındakinden ayrı durma. Zîrâ mü'minlerin birbirlerine muhabbeti saflarda düzgün ve sık olarak durmakla kâimdir.

49 - İmâmdan evvel rükû' ve sücûda gitme. İmâmdan evvel hiçbir rükne gitmeğe kalkışmamak lâzımdır. İmâm oturarak kılsa sen ayakda kıl!

50 - Nemâzlarını özsüz terk etme ki, münâfıklardan olmayasın. Resûl-i ekrem "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Eğer kadınlarla, memede olan çocuklar olmasa, yerime bir imâm koyup, şehri gezer, nemâza gelmiyenlerin evlerinin yakıl-**

masını te'mîn ederdim.) Yine Resûlullah buyurdu ki: **(Nemâzlarınızı ihlâs üzerine kılınız! Çünkü yanınızda bulunan melekler, sizin amel, nemâz ve tâatinizi alıp göklere giderler, göklere giderken, muhtelif melekler, bu ibâdetleri görürler:**

1. ci kat gökdeki melekler, yalancılara ibâdetini geçirmezler.
2. ci katdaki melekler, nemâz kılarken dünyâ işi ile kalbi meşgûl olan kimsenin nemâzını geçirmezler.
3. cü katdaki melekler, nemâzını beğenenlerin nemâzını geçirmezler.
4. cü katdaki melekler, kibredenlerin, ya'nî kendini beğenenlerin nemâzını geçirmezler.
5. ci katdaki melekler, hasûdlük edenlerin nemâzını geçirmezler.

6. cı katdaki melekler, kalbinde şefkat ve merhameti olmıyanın nemâzını geçirmezler.

7. ci katdaki melekler ise, hırs ve tama'ı olanların nemâzını geçirmeyip geri döndürürler.) Bu hâli Habîb-i kibriyâ beyân buyurdıkları zemân, bütün Eshâb-ı güzîn “radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în” ağıladılar.

Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” büyük eshâbdan Mu'âz hazretlerine buyurdular ki: **(Yâ Mu'âz! Aybları gizle, kimsenin aybını yüzüne vurma! Farzlardan başka kıldığın nemâzları ve ibâdetleri kimseye söyleme! Dünyâ işini âhîret işinden büyük görüp, evvel yapma! Hiç kimseye hor bakma! Kimsenin gönlünü kırma, herkesle hoş geçin. Eğer bu şekilde hareket etmezseniz elem verici azâba uğrarsınız.)**

51 - Gecenin en karanlık zemânında, ya'nî seher vaktinde ibâdet eyle ki, yarın sıratdan geçerken her tarafın aydınlık olsun. [İbâdetlerin en kıymetlisi ilmihâl kitâbı okumak, öğrenmek ve öğretmek.] Kudretin yetdiği kadar câmi'lere sâlih imâm ve müezzin gelmesine çalış! [Sâlih, günâh işlemiyen, çalgı dinlemiyen, karısını, kızlarını harâmlardan koruyandır.]

52 - Câmi'e girince, dünyâ kelâmı söyleme! Resûlullah buyurdular ki: **(Câmi'de dünyâ kelâmı söyleyen kimsenin ağzından fenâ bir koku çıkar. Melekler derler ki, yâ Rabbî, bu kulun câmi'de dünyâ kelâmı söylemesinden dolayı, ağzından çıkan koku bizleri râhatsız ediyor. Hak teâlâ hazretleri buyurur ki, “İzzim, celâlim hakkı için, onlara yakında büyük bir belâ veririm.”)**

[Önce (Tehyyetül mescid) denilen iki rek'at kılıp, veyâ başka ibâdet edip, sonra dünyâ kelâmı konuşmak câizdir.]

Câmi' temizliğine elinden geldiği kadar yardım et! Çok büyük sevâb sâhibi olursun. Resûl aleyhisselâm buyurdu ki: **(Bir ümmetim câmi' temizlese, benimle berâber dörtyüz gazâ, dörtyüz kerre hac etmiş gibi, benimle dörtyüz rek'at nemâz kılmış gibi, dörtyüz kerre oruc tutmuş gibi ve dörtyüz kul âzâd etmiş gibi, Hak teâlâ hazretleri o kula sevâb ihsân eder.)**

53 - Allâme Ahmed Tahtâvî “rahmetullahi aleyh” (**Merâk-ıl-fe-lâh**) hâşiyesinde diyor ki, (İstiska, yağmur düâsı için sahrâya çıkmak demektir. Hamd ederek, istigfâr okuyarak düâ edilir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” ve Eshâb-ı kirâm ve islâm âlimleri, yağmûr düâsı yaptılar. Çıkılan yerde imâm, evvelâ yalnızca veyâ cemâ'at ile iki rek'at nemâz kılar veyâ kılmayıp yerde asâya dayanıp bir hutbe okur. Sonra kibleye dönüp, avuçları semâya karşı açık olarak omuzları hizâsına kaldırıp ayakda düâ eder. Hâzır olanlar, arkasında oturarak dinleyip âmîn der. Yalnız yağmur düâsında kollar omuzdan yukarı kaldırılır. Birşey istemek için yapılan düâlarda, avuçları semâya karşı açmak sünnettir. Hadîs-i şerîfde, **(Kul ellerini kaldırıp düâ edince, Allahü teâlâ onun düâsını kabûl etmemekden hayâ eder)** buyuruldu. Hastalık, kahtlık ve düşmandan kurtulmak için yapılan düâlarda avuç içleri yere çevrilir. Kollarını kaldıramıyan, sağ elinin şehâdet parmağını uzatarak işâret eder. Yağmur düâsına, fâsıla vermeden, üç gün çıkmak, eski, yamalı giymek, çıkmadan sadaka vermek, üç gün oruc tutmak, çok tevbe ve istigfâr etmek, kul haklarını ödemek, hayvânları da çıkarıp, yavrularından ayrı bulundurmamak, ihtiyârları ve çocukları da çıkarmak sünnettir. Elbiseler ters çevrilmez. Kâfirler getirilmez. Onların cemâ'ate karışmaları mekrûhdur.) Kadınlar erkeklerden uzak, sabîler analarından ayrı bulunur.

54 - Ramezân-ı şerîfin her gecesinde iki rek'at nemâz kılmağı terketme! Resûlullah buyurdu ki: **(Her kim Ramezân-ı şerîfin her gecesinde iki rek'at nemâz kılsa, her rek'atında sekiz ihlâs-ı şerîf okursa, Hak teâlâ hazretleri, o kulun her rek'atında sekizyüz melek halk eder. Bu melekler, o kul için ibâdet ederler ve sevâbı o kulun amel defterine yazılır. Derecesi yükselir, gelecek Ramezân-ı şerîfe kadar bu melekler Cennetde bu kul için çeşidli dereceler hâzırlarlar.)** [Terâvîh nemâzının sevâbı, bundan dahâ çokdur. Kazâ nemâzlarını kılmak ise, hepsinden dahâ çok sevâbdır.]

55 - Resûl-i ekrem efendimiz buyuruyorlar ki: **(Her kim Ramezân-ı şerîf gecesi seher vaktinde kalkıp nemâz kılmakla meşgûl olsa ve ibâdet etmeğe niyyet eylese, kirâmen kâtibîn melekleri derler ki, Hak teâlâ hazretleri sana rahmet eylesin, ömrünü**

bereketli kılsın! Döşegi dahî der ki, Hak teâlâ hazretleri senin ayağını sırat üzerinde muhkem eylesin ve selâmet ihsân buyursun. Abdest alınca, su dahî der ki, Hak teâlâ hazretleri, senin kalbini temiz eylesin! Nihâyet bu kul nemâz kılmağa başlayınca, Hak teâlâ hazretleri azamet-i şâniyle buyurur ki: “Ey benim kulum, ne istersen iste! Dileğini yerine getireceğim.” [Geceleri ilmihâl öğrenmeli, kazâ nemâzlarını kılıp, bitirmeli, sonra bu nemâzı kılmalıdır.]

56 - Yağmur yağdığı zemânlarda nemâz kıl! Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Yâ Ebâ Hüreyre! Yağmur yağarken nemâz kıl! Her ne kadar yağmur yağarsa, her bir damlası mikdârınca Hak teâlâ hazretleri sevâb ihsân buyurur.)**

57 - Kudretin kâfi gelirse, müezzin veyâ imâm ol! [Böylece, fâsık kimsenin imâm olmasına mâni’ olursun.] Arkanda nemâz kılanlar sayısınca sevâb alırsın. Nemâzdan sonra, düâ edince yalnız kendine düâ etme! Ana babana ve bütün ehl-i îmâna düâ eyle! Yoksa, hâin olursun. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki: **(Yâ Ebâ Hüreyre! Nâfile nemâz kılmağı terk etme ve nâfile nemâzlarını evinde kıl, gökdeki yıldızlar gibi nûrun artar.)** Nemâz kılmağa durduğun zemân, elbisenle oynama, çünkü şeytânı sevindirmiş olursun. Bu hâlimden de melekler mahzun olur. Abdestin olmadığı hâlde üzerine gün doğmasın!

58 - İmâm olursan nemâzı uzatma! Çünkü, cemâ’at içinde ihtiyâr olduğu gibi, hasta da vardır.

59 - Kuşluk [Duhâ] nemâzını terk etme! Resûl-i ekrem buyurdu ki: **(Yâ Ebâ Hüreyre! Kuşluk nemâzını terk etme! Cennetin bir kapısı vardır ki, ona “Duhâ kapısı” derler. Bu kapıdan yalnız kuşluk nemâzı kılanlar girer.)** Her kim kuşluk nemâzını iki veyâ dört rek’at kılsa, zâkirler zümresine yazılır. Altı veyâ sekiz rek’at kılsa, siddîklar zümresine yazılır. [Bu vaktlerde kazâ nemâzı kılan, hem borcundan kurtulur, hem de bu sevâblara kavuşur.]

60 - Kendini harâmdan çok sakın! Resûlullah buyurdu ki: **(Bir kimsenin üzerindeki elbisesinde harâmdan bir tel iplik olsa, o elbise ile kılanan nemâz ve yapılan düâlar kabûl olmaz.)** Bir kimsenin vücûdü harâm ile büyürse, hâli acabâ ne olur? Bütün ibâdetlerin başı, halâl lokma kazanmak, çocukluğuna halâl yidirmektir. Halâl, harâmı öğrenmek lâzımdır.

61 - Resûl-i ekrem buyurdu ki: **(Ey benim ümmet-ü eshâbım! Sizler nemâz kılarken gözlerinizi yummayınız ve yürürken ellerinizi kalçalarınıza tutup yürümeyiniz. Zîrâ bu hareket, yehûdîlerin yaptığı bir hareket ve pek alçak bir işdir.)**

62 - Mü'min-i sâlih olanların cenâzelerine iştirâk eyle ki, senin cenâze nemâzına da iştirâk etsinler. Cenâze arkasından gitmeğe gayret eyle! Her bir adımına bin sevâb yazılır. Her kim bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin cenâzelerinin arkasından gitmezse, Hak teâlâ, o kimseye kıyâmet günü merhamet edecektir.

Tenbîh: Cenâzeyi omuzda taşımak sünnetdir. Kâfirlerin âdeti üzere taşımak veyâ cenâzeyi görünce, taşımayıp ayakda durmak harâmdır ve mevtâyâ eziyyet verir. Mâtem işâretleri ve çelenk taşımak ve bunları kabr üstüne koymak, müslimânlıkda yokdur.

63 - Yukarıki satırlarda, nâfile, sünnet ve mendûb ibâdetleri de topladım ki, bununla da amel ederek çok sevâb kazanasın.

Tenbîh: Farzları terk edenler, ya'nî tenbellikle kılmamış olanlar, sünnetleri, nâfileleri kılarken, kazâ nemâzlarına da niyyet etmelidir. Farz borcu olanların, sünnet ve nâfileleri kabûl olmaz. Ya'nî bunlara sevâb verilmez. Fekat, kazâ kılarken, o vaktin sünnetini kılmağa da niyyet edince, o sünnetin sevâbı da verilmektedir. İbni Nüceym "rahime-hullahü teâlâ" (926-970 Mısrda) buyuruyor ki, (Sünnet ve nâfile nemâzlar, kazâ borcu olanı Cehennemden kurtarmaz.) Kazâlarının mikdârını hesâb edip, sünnetler yerine de kazâ nemâzları kılarak, Cehennemden kurtulmağa çalışmalıdır. Sabâhdan başka nemâzların ilk sünnetlerini kılarken, bu nemâzların ilk kazâyâ kalmış farzları ve öğlenin son sünneti yerine, sabâhın farzını ve akşamın sünneti yerine, üç rek'at farzını ve yat-sının son sünneti yerine, üç rek'at salât-i vitri kazâ etmeğe niyyet etmek lâzımdır ve çok mühimdir. Terâvîh nemâzını evde yalnız kılarak bir günlük kazâları kılmağa niyyet etmelidir. Fitne çıkarmamak için, terâvîhi cemâ'at ile kılmak îcâb ederse, yine kazâ nemâzı kılmalıdır. İmâm efendi iki rek'atde selâm veriyorsa, sabâh nemâzı farzlarını, dört rek'atde selâm veriyorsa, diğer farzları kazâ etmeğe niyyet etmelidir.

EZÂN BAHSİ

64 - Ey Oğul! Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Ezân okunurken şu düâ okunsun: "Ve ene eşhedü en lâ ilâhe illallahü vahdehu lâ şerîkeleh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh ve radîtü billahi rabben ve bil islâmi dînen ve bi Muhammedin sallallahü aleyhi ve selleme resûlen nebiyyâ.")** Dînimize uygun okunan ezân-ı Muhammedîyi işitince, kemâl-i hurmetle dinleyip ezândan sonra bu düâyı okuyan kimsenin günâhları her ne kadar çok olsa yine afv olunur. Yine buyurdular ki: **(Ey benim ümmet-ü eshâbım! Ezân bitince bu düâyı dahî okuyunuz:**

“Allahümme rabbe hâzihidda’vetittâmmeti vessalâtîl kâimeti âti Muhammedenil vesîlete vel fadîlete veddereceretrefî’ate veb’ashu mekâmen mahnûdenillezî vaadtahu inneke lâ tuhliful mîâd.”) Bu düâyı güzelce okuyan kimseye verilecek sevâb büyüktür.

65 - Dînimize uygun okunan ezâna karşı ta’zîm ve hurmetde bulun! Ezân, yer yüzünde söylenen sözlerin en doğrusudur.

Hazret-i Âîşe “radıyallahü anhâ” [Elliyedi senesinde, Medîne-de, altmışbeş yaşında vefât etdi.] Her zemân ezânı dinlerdi. Sordular: “Ey mü’minlerin anası, niçin ezân okunurken işini terk ediyor-sun?” (Ben Resûlullahdan “sallallahü aleyhi ve sellem” işitdim, **“Ezân okunurken iş işlemek dinde noksanlıktır”** buyurdu. Onun için ezân okunurken işimi terk ederim) dedi.

Ebû Hafs Haddâd “rahime-hullahü teâlâ”, [264 de Nişâpurda vefât etdi] demircilik yapardı. Her ne zemân ezânı işitse, çekici yukarı kaldırmış ise, aşağıya indirmez, eğer çekiç aşağıda ise, yukarı kaldırmazdı. Bir kişi ile konuşuyor idiyse, hemen sözünü keser, ezânı dinlerdi. Nihâyet bu zât merhum oldu. Dostları, cenâzesini götürürlerken, müezzin minâreden “Allahü ekber” diyerek ezân okumağa başladı. Cenâzeyi götürülenlerin ayakları yürüyemez oldu. Cehd ve gayretlerine rağmen, cenâzeyi götürmek mümkün olmadı. Nihâyet ezân bitdikden sonra, cenâzeyi götürmek mümkün oldu. Ezân-ı Muhammedîye ta’zîm ve hurmet edenler ve onun, harflerini, kelimelerini değiştirmeden, bozmadan ve tegannî etmeden, minâreye çıkıp sünnete uygun okuyanlar, yüksek derecelere vâsıl olacaklardır. İbni Âbidîn, nemâz bahsinin başında diyor ki, (Oturarak, tegannî ederek, câmi’ içinde, vaktinden evvel [ve ho-parlör ile] okunan ezân, islâm ezânı değildir.) Bunlar, sünnete uygun olarak tekrâr okunur.

66 - Bir hadîs-i şerîfde, **(Her kim ezân-ı Muhammedî sesini işitiği zemân müezzin ile berâber hafifçe okusa, her harfine bin sevâb verilir, bin günâhı afv olur)** buyuruldu.

67 - Ezân-ı Muhammedî, ya’nî sünnete uygun okunan ezân büyük bir ni’metdir. Ta’zîm edilmesi lâzım gelen büyük lutf-i ilâhîdir. Ezân, İslâm dîninin doğuşunda yokdu. Eshâb-ı Güzîn “radıyallahü anhüm ecma’in” dediler ki, yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Nemâz vaktlerini bize bildirmek için bir şey olsa. O gece Eshâbdan Bilâl Habeşî “radıyallahü teâlâ anh” rüyâsında gördü ki, gökden iki kişi inip abdest aldılar. Biri ezân okudu ve kamet getirdi ve biri de imâm oldu. Nemâz kıldılar. Ondan sonra da, göklere doğru yükselip gittiler. Bu rü’yâyı gelip Resûlullah’a “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” söyledi. Resûl-i ekrem de, Eshâb-ı kirâm toplu bir hâlde iken, bu rü’yâyı nakl eylediler

ve buyurdular ki, **(O gördüğün melek ne dedi?)** Bilâl “radıyallahü teâlâ anh” cevâben, **(O melek, iki elini kulağına koyup Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü enne Muhammeden resûlullah, eşhedü enne Muhammeden resûlullah, hayyealessalâh, hayyealessalâh, hayyealelfelâh, hayyealelfelâh, Allahü ekber, Allahü ekber, lâ ilâhe illallah)** dedi. Hazret-i Ömer “radıyallahü teâlâ anh” de: (Ben de, bu gece rü’yâmda böyle gördüm) dedi. Eshâbdan bu rü’yâyı görüp haber verenler oldu. Resûl-i ekrem “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(O gördüğünüz kardeşim Cebrâîldir. Nemâzın vaktlerini öğretti. Diğeri de, Mikâîldir. İmâm olup nemâz kıldılar.)**

Tenbîh: Ta’zîmin birinci derecesi, ezânın şeklini ve kelimelerini değiştirmemek, onu bozmamaktır. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ [1198-1252 Şâmdadır] buyuruyor ki, (Ezân, belli kelimeleri, belli şekilde okumaktır.) Ezânı çalgı çalarken veyâ çalgı âletleri ile okumak da câiz değildir.

Radyoda ve ho-parlör ile ezân okumanın câiz olmadığı, **(Se’âdet-i Ebediyye)** kitâbında, tegannî bahsinde ve **(Cennet Yolu İlmihâli)**nde uzun bildirilmişdi. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, nemâz vaktlerini anlatırken diyor ki, (Nemâzın sahîh olması için, nemâz vaktinin girmiş olduğunu iyi bilmek lâzımdır. Vaktin girdiğinde şübhe ederek kılsa, sonra vakt girdikten sonra kılmış olduğu anlaşılsa, kılmış olduğu nemâz sahîh olmaz. Vaktin girdiği, âdil bir müslimânın okuduğu ezân ile anlaşılır. Ezânı okuyan âdil değilse, vaktin girip girmediğini kendi araştırmalıdır. Girdiğini çok zan edince, kılar. Din işlerinde âdil bir müslimânın sözüne inanılır. Meselâ, kibleyi, birşeyin temiz ve necs olmasını, halâl, harâm olmasını haber verince inanılır. Haber veren fâsık ise yâhud âdil, fâsık olduğu belli değil ise, doğru söyleyip söylemediğini kendi araştırıp, zan etdiğine göre hareket eder. Çünkü çok zan etmek, iyi bilmek demektir. Nemâz vaktinin girdiğini haber vermek ibâdetdir. Burada da, nemâz vaktini bilen, âkıl bâliğ, âdil bir erkeğin ezânına inanılır. Fâsık olan müezzinin, imâmın haber vermesine inanılmaz. Vaktinden evvel okunan ezân sahîh olmaz. Büyük günâh olur. Ezân, belli kelimeleri, belli şekilde okuyarak, nemâz vaktinin girdiğini bildirmektir. Yüksek yere çıkıp okumak sünnettir.)

Dördüncü cildde şâhidliği kabûl edilmeyenleri şöyle bildiriyor: (A’mânın, mürtedin, çocuğun, yüksek sesle okuyup sesini yabancı erkeklere duyuran kadınların, çok yemîn edenin, dünyâ çıkarı için mezheb değiştirenin [mezhebsizin], şerâb içenin, diğer

alkollü içkilere devâm edenin, eğlence için çalgı çalanların, başkalarını eğlendirmek için çirkin şarkı söyliyenin ve bunu dinliyenin, fışk, günâh işlenen yerde oturanın, avret yeri açık gezenin, [karısını, kızını, emrinde olanları çıplak gezdirenin], tavla, kâğıd oynayanın, her çeşid kumar oynayanın, nemâz kılacak vakt bırakmıyan oyuna, işe dalanın, fâiz yimekle meşhûr olanın, sokakda bevl yapının, sokakda yiyerek gidenin, müslimânı açıkça kötülüyenin şâhidlikleri kabûl olmaz. Çünkü bunlar, âdil değildirler.)

[Mezhebsizlerin bir kısmı, ehl-i sünnet olan müslimânları, müşrik diyerek kötüledikleri için, diğer bir kısmı da Eshâb-ı kirâmın “radiyallahü teâlâ anhüm ecma’in” çoğunu ve üç halîfeyi ve hazret-i Âişeyi “radiyallahü teâlâ anhâ” açıkça kötüledikleri için, şâhidlikleri kabûl olmaz.] Açıkça bir büyük günâh işliyen veyâ küçük günâh işlemekte ısrâr eden, âdil olmaz. Bunun şâhidliği kabûl edilmez. Günâhı gizli olanın adâleti gitmez. Yetmişiki bid’at fırkasının birinde olmak büyük günâhdır. **(Dürr-ül-muhtâr)**ın Tahtâvî hâşiyesinde diyor ki, (Yetmişiki bid’at fırkasından, kâfir olmayanları, ehl-i kibleler. Bu büyük günâhları kalblerinde gizli olduğu için, şehâdetleri kabûl olunur. Fekat, bunlardan mâcin olanın, ya’nî sapık i’tikâdını başkalarına bulaştırmak çabasında olanın şehâdeti kabûl olmaz.)

Bir büyük günâhı bir kerre işliyen veyâ küçüklerini işlemekte ısrâr, devâm eden bir müezzinin okuduğu ezâna güvenilmez. Vehhâbîlerin, şîîlerin, dinde reformcuların, mezhebsizlerin bildirmeleri, nemâz vaktlerinin ve Ramezânın başlamasına delîl olmaz.

Ezânın, kametin ve nemâz tekbîrlerinin radyo [mizyâ] ile ve ho-parlör [mükebbirüssavt] ile bildirilmesi de, fıkıh kitâblarına uygun değildir. Çünkü, bunlardan çıkan ses, insan sesi değildir. İnsan sesine çok benzeyen ve insanın irâdesine tâbî olan, başka seslerdir. Elektriğin, miknâtisin hâsıl ettiği seslerdir. İnsan sesi, mikrofon içinde yok oluyor. Bunun yerine, endüksiyon akımı ve bundan magnetik dalgalar ve bundan ses dalgaları hâsıl oluyor. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” Tilâvet secdesini anlatırken diyor ki, Okumanın sahîh olması için, okuyanın okuduğunu temyîz etmesi, anlaması lâzımdır. Bunun için, delinin, uyuyanın, okuduğunun ne olduğunu temyîz edemiyen küçük çocuğun, kuşun, aks-ı sadânın sesleri, okumak değildir. Okumak, nemâz kılmak gibidir. [Ya’nî nemâz kılması sahîh olan kimsenin söylediğine okumak denir.] Secde âyetini iştince secde etmesi lâzım olan insan, secde âyeti okursa, bunu iştinlerin secde etmeleri lâzım olur. Ya’nî, bundan başka seslere okumak denmez.

Tahtâvî “rahime-hullahü teâlâ” (**Merâk-il-felâh**) hâşiyesinde diyor ki, (Kuşun ve öğretilmiş maymunun söyledikleri şeyler ve yüksek kubbelerde ve dağlardan aks eden sesler, insan okuması değildir. Okumak değil, okumağa benzeyen seslerdir. Çünkü, bu sesleri çıkaranlarda temyîz yoktur.) Görülüyor ki, insan okumasının aksleri, insanın irâdesine tâbî’ olduğu ve insanın sesine tam benzediği hâlde, buna okumak denilmiyor. Radyodan, ho-parlörden çıkan Kur’ân ve ezân sesleri de, insanın irâdesi ile söylendiği ve söyliyenin sesine tam benzediği hâlde, insan sesi değildirler. Bunlar, Kur’ân okumak ve ezân okumak olmuyorlar. Kur’ân-ı kerîmi ve ezânı radyoda okumak, ho-parlörle okumak, sünnetin terk edilmesine sebep oluyor. Bid’at oluyor.

Radyodan, ho-parlörden çıkan sesler, insanın aynada görülen hayâlî gibidirler. Aynadaki hayâl, insana tam benzediği hâlde ve insanın irâdesi ile hareket etdiği hâlde, insanın kendisi değildir. Yabancı kadının, ellerinden ve yüzünden başka yerlerine bakmak harâm olduğu hâlde, aynadaki görüntüsüne şehvetsiz bakmak harâm değildir. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” beşinci cildde (Nazar ve lems) faslının sonundaki tenbîhlerin ikincisinde diyor ki, (Bir insanın aynadaki, sudaki görüntüsü, kendisi değildir, benzeridir. Cam arkasındaki ve su içindeki insanın ise, kendisi görülmektedir. Bunun için, yabancı kadının aynadaki, sudaki görüntüsüne şehvetsiz bakmak harâm değildir.) Şâmdaki Ehl-i sünnet âlimlerinden, Suriye baş kâdısı, Ahmed Mehdî Hıdır “rahime-hullahü teâlâ”, 1382 [m. 1962] baskılı (**Fihrist-i İbni Âbidîn**) kitâbının 127 ve 284. cü sahîfelerinde, (Kadınların sinema perdelerinde görünen hayâllerine bakmanın hükmünü, İbni Âbidîn’in bu yazısında bulmakdayız) demektedir. Radyodan, ho-parlörden çıkan ses, okuyan insanın sesinin kendisi olmadığı gibi, aksi de, görüntüsü de değildir. Başka ve metalik bir sesdir. Bu sesleri işiten kimse, imâmî ve ezânı duymuş olmaz. Bu seslerin kendilerini değil, benzerlerini işitmektedir. Minâreden, ho-parlörün sesini işitince, (ezân okunuyor) dememeli, (nemâz vakti gelmiş) demelidir. İmâmın veyâ cemâ’atin hareketlerini görmeden, yalnız bu seslere uyarak nemâz kılınsa, imâma uyulmuş olmaz. İmâm ile kıldığı nemâzı sahîh olmaz. Sağır olan ve sağır olmayan kimsenin kulaklık takarak işitmesi, ho-parlörden işitmesi gibidir. Sağır olanın, zarûret olduğu için imâmın sesini kulaklıkla işiterek kıldığı nemâz sahîh olur. İmâmın veyâ cemâ’atin hareketlerini görerek kıldığı için de, nemâzı sahîh olmakdadır. Nemâzı ho-parlör ile kıldırmak ise, hiçbir zemân zarûret değildir. Kur’ân-ı kerîmin ve ezânın benzerlerine de hurmet etmek,

saygı göstermek lâzımdır.

Fıkıh ve fetvâ kitâblarının çoğunda, meselâ **(Kâdîhân)**da diyor ki, (Ezân okumak sünnetdir. İslâmın şî'ârından, alâmetlerinden olduğu için, bir şehirde, bir mahallede ezân terk edilirse, hükûmetin oradaki müslimânlarla zorla okutması lâzımdır. Müezzinin Kible cihetini ve nemâz vaktlerini bilmesi lâzımdır. Çünkü, ezânı başından sonuna kadar Kibleye karşı okumak sünnetdir. Ezân, nemâz vaktlerinin ve iftâr zemânının başladığını bildirmek için okunur. Bu vaktleri bilmiyenin okuması fitne çıkmasına sebep olur. Akıllı olmıyan çocuğun, serhoşun, delinin, cünüb olanın ve fâsıkın ve kadının ezân okumaları mekrûh olur. Müezzinin tekrâr okuması lâzım olur. Oturarak, abdestsiz, şehirde hayvân üstünde okumak da mekrûh ise de, bunların ezânı îade edilmez. Ezân minârede veyâ mescidin dışında okunur. Mescidin içinde okunmaz. Telhîn, ya'nî kelimeleri bozacak şekilde uzatarak tegannî yapmak mekrûhdur. Arabîden başka dil ile ezân okunmaz.) **(Hindiyye)**de diyor ki, (Müezzinin, sesini tâkatinden fazla yükseltmesi mekrûhdur.) **(İbni Âbidîn)** “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, (Ezânın uzaklardan işitilmesi için, müezzinin yüksek yere çıkıp okuması sünnetdir. Birkaç müezzinin, bir ezânı birlikde okumaları câizdir.) Âlimlerin bu yazılarından anlaşılıyor ki, ho-parlörle ezân, kamet okumak ve nemâz kaldırmak bid'atdır. Büyük günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Bid'at işliyenin hiçbir ibâdeti kabûl olmaz!)** buyuruldu. Ho-parlörün sesi, insanın sesine çok benziyor ise de, insan sesinin kendisi değildir. Miknâtisin hareket ettirdiği levhalardan hâsıl olan sesdir. Yüksek yere çıkıp ayakda duran insanın sesi değildir. Ho-parlörleri minârenin, çatının sağına, soluna, arka tarafına koyarak, sesin kibleye doğru çıkamaması da, ayrıca günâh olmaktadır. Sesin uzaklara ulaşmasına ve ho-parlörün tırmalayıcı, metalik sesine ihtiyâc da yoktur. Çünkü, her mahallede mescid yapmak vâcibdir. Her mahallede ezân okunacak, her evden, mahallesinin ezânı işitilecektir. Bundan başka, **(Ezân-ı Cavk)** da câizdir. Birkaç müezzinin, bir ezânı birlikde okumalarına, (Ezân-ı Cavk) denir. Bir arada çıkan yanık, hazîn insan sesleri, uzaklardan işitilmekte, kalblere ve rûhlara te'sîr etmekde, insanları vecde getirmekde, îmânlarını tâzelemektedir. **(İbni Âbidîn)** “rahime-hullahü teâlâ”, nemâzın sünnetleri başında diyor ki, (İmâmın sesini, ihtiyâcdan fazla yükseltmesi mekrûh olduğu gibi, müezzin için de mekrûhdur. İmâmın sesi yetiştiği zemân, tekbîrleri müezzinin de bildirmesinin mekrûh olduğunu ve çirkin bid'at olduğunu, dört mezheb âlimleri sözbirliği ile bildirmişlerdir.) Bundan da anlaşılıyor ki, imâmın ve müezzinin ho-parlör kullanmaları tahrîmen mekrûh, ya'nî

harâm ve çirkin bid'atdır. Bid'at işlemek büyük günâh olup, hiçbir ibâdetin kabûl olmamasına sebebedir. [Bronzdan, ya'nî bakır alaşımından yapılan liralara renkleri ve şekilleri altın liralara benzediği ve altın yerine kullanıldıkları hâlde, bunlarla zekât verilemez. Çünkü, zekât vermek ibâdetdir. Altın olarak verilmesi lâzımdır. Çünkü, ibâdet değiştirilemez. İnsanın vekîli, bunun nâmına her işi yapar. Fekat, bunun nemâzlarını vekîli kılamaz. Çünkü, ibâdetler değiştirilemez. Bir fâsık, ya'nî hergün büyük günâh işleyen kimse-nin temiz olarak ve edeb ile ezân okuması câiz değildir. Ho-parlör de fık olan şarkıları, kadın seslerini yaymakda kullanıldığı için, bu fık âleti ile ezân okumak câiz olmaz. Çünkü, ibâdet değiştirilemez. Çalgıyı hiç kullanmayıp evinde bulundurmamak bile câiz değildir. Ho-parlör ile ezân okumak câiz olmadığı, bu misâllerden de anlaşılmaktadır.]

YOLCULUKDA NEMÂZ

68 - **(Merâk-il-felâh)** hâşiyesinde diyor ki, (Bir kimse, bulunduğu şehrin veyâ köyün kenârındaki evlerden ve tarla, kabristân gibi (finâ) denilen yerlerinden ayrılırken, bu kenâr yerlerden, senenin kısa günlerinden üç gün veyâ dahâ çok uzakda bulunan bir yere gitmeğe niyyet ederse, ayrılınca müsâfir [yolcu] olur. Bir günde yedi sâat yürür. Arada devâmlı evler bulunan köyden de ayrılması lâzımdır. Arada finâ bulunan köylerden ayrılması şart değildir. Ba'zı âlimlere göre, **(müddet-i sefer)** üç merhalelidir.) Bir merhale, altı fersahdır. Bir fersah üç mildir. Bir mil dört bin zrâ'dır. Bir zrâ' hanefîde yirmidört, diğer üç mezhepde yirmibir parmağın genişliğinde, ya'nî hanefîde kırksekiz, diğer üç mezhepde kırkiki santimetredir. Buna göre, bir mil hanefîde 1920 metre, bir fersah ya'nî bir sâatlik yol 5 kilometre ve 750 metre, bir merhale ya'nî bir günlük yol 34 kilometre 560 metredir. Müddet-i sefer, hanefî mezhebinde 103 kilometre ve 680 metre olmaktadır. Diğer üç mezhepde, müddet-i sefer onaltı fersah, 80 kilometredir. Şehrin kenârından müddet-i sefer uzak bir yere gitmeğe niyyet ederek ayrılan seferî olur. Müsâfir gitdiği yerde, giriş ve çıkış günlerinden başka, hanefîde onbeş gün, mâlikî ve şâfi'îde ise dört gün kalmaya niyyet ederse veyâ kendi mahalline girerse, mukîm olur. [Hanefîde onbeş günden az kalmaya niyyet ederse, burada olduğu günler, müsâfir olur. Onbeş günden evvel veyâ sonra, üç günlük uzakda bir yere gitmek için, yola çıkarsa, yolda ve bu ikinci yerde, onbeş günden az kalırsa, burada da seferî olur.]

Müsâfir, dört rek'at olan farz nemâzları iki rek'at kılar. Dört

rek'at kılması günâh olur. Orucu kazâya bırakması, mest üzerine üç gün mesh etmesi câiz olur. Cum'a ve bayram nemâzlarını kılması ve kurban kesmesi lâzım olmaz. Kadının mahremsiz olarak sefere gitmesi, üç mezhepde harâmdır. Şâfi'îde, mahremsiz olarak iki kadın ile farz olan hacca gitmesi câizdir. Dış için şâfi'î veyâ mâlikî mezhebini taklîd eden bir hanefî, gitdiği yerde, üç günden fazla ve onbeş günden az kalırsa, farzları dört rek'at kılar. Çünkü bunun nemâzlarının şâfi'î veyâ mâlikî mezhebine göre sahîh olması lâzımdır. Şâfi'î ve mâlikî mezheplerinde, seferde veyâ seferî olduğu yerde, ikindiye öğle nemâzının vaktinde ve yatsıyı akşam nemâzının vaktinde takdîm ederek veyâ öğleyi ikindinin vaktinde ve akşamı yatsının vaktinde tehlîl ederek cem' etmek, ya'nî birlikte kılmak câizdir. Yola çıkmadan, nemâz kasr ve cem' edilmez. Hanbelî mezhebinde, işlerinden ayrılmalari mümkün olmıyanların da, cem' etmeleri câizdir.

RECEB-İ ŞERÎFİN FAZÎLETİ

69 - Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Receb-i şerîfin bir gün evvelinden, bir gün ortasından ve bir gün de sonundan oruc tutana, Receb-i şerîfin hepsini tutmuşcasına, Hak teâlâ hazretleri lutf-ü ihsânda bulunur.)** Regâib gecesı, Receb ayının ilk Cum'a gecesidir. Çok kıymetlidir. Fekat, Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" babasının evlendiğı gece değildir. Böyle söylemek yanlışdır. **(Tam İlmihâl)** 355.ci sahîfeye bakınız!

*Mâla mülke olma mağrur, deme var mı ben gibi,
Bir muhâlif rüzgâr eser, savurur harman gibi.*

ŞA'BÂN-I ŞERÎFİN FAZÎLETİ

70 - Şa'bân-ı şerîfde oruc tutmanın da sevâbı çokdur. Resûl-i ekrem "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Şa'bân-ı şerîf, benim kendime mahsûs bir aydır. Hak teâlâ hazretleri Arş-ı a'lânın meleklerine azamet-i şâniyle buyurur ki, ey benim meleklerim, gördünüz mü, benim kullarım sevgilimin ayna nasıl ta'zîm ve hurmet ediyorlar. İzzim, celâlim hakkı için ben de kullarımı afv-ü mağfiretime nâil eyledim.)** Diğer bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki, **(Her kim Şa'bân-ı şerîfde üç gün oruc tutarsa, Hak teâlâ, Cennet-i a'lâda ona bir yer hâzırlar.)** Bir hadîs-i şerîfde, **(Şa'bân ayının onbeşinci gecesini ihyâ edenleri, Allahü teâlâ afv eder. Yalnız, müşrikleri, sihr yapanları ve anaya babaya eziyyet edenleri ve bid'at ehlini ve zinâ edenleri ve şerâb iç-**

meğre devâm edenleri afv etmez) buyurdu. Bu geceye (**Berât gecesi**) denir. Önce, yalnız nemâz kılariken serhoş olmak harâm idi. Bu hadîs-i şerîf, bu zemânlarda söylenmiş idi. Sonra, her zemân içmek harâm olunca, (**Fazlası serhoş edenin damlasını içmek de harâmdır**) buyurularak, bir damla dahî içki içenin tevbe etmedikçe afv edilmeyeceği anlaşıldı.

RAMEZÂN-I ŞERÎFİN FAZÎLETİ

71 - Ramezân-ı şerîf ayında oruc tuttuğun zemân bütün a'zâlarınla tut ki, orucun oruc olsun ve orucun fazîletine ve derecesine nâil olasın. Habîb-i kibriyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyurdular ki, (**Yâ Ebâ Hüreyre! Oruc tuttuğun vakt, orucunu erken aç!** [Ya'nî akşam olduğu anlaşılınca, hemen iftâr eyle.] **Benim ümmetimden hayrlı o kimsedir ki, akşam ezâmı okunduğu gibi, orucunu açar ve sahûr yemeğini geç yer. Zîrâ sahûrda çok rahmet ve bereket vardır. Ve benim ümmetim Ramezân-ı şerîfin orucunu güzel ve tam olarak tutsa, Hak teâlâ hazretlerinin bayram gecesi vereceği ecr-ü mesûbâtı, in'âm ve ihsânı, kendi zât-ı pâkinden başkası bilmez. Hak teâlâ hazretleri, azamet-i şâniyle buyurur ki: "Oruc benim rızâm içindir, vereceğim ecri de kendim bilirim."**) Bunun içindir ki, kâfirler bütün ibâdetlerle puta tapdılar. Fekat, oruc ile tapmadılar. Ramezân orucu, nemâz kılmakdan sonra, bütün ibâdetlerden ve başka aylarda tutulan oruclardan dahâ çok fazîletlidir.

[Oruc, insanı hasta yapmaz. Kuvvetlendirir ve zihnini açar. Din düşmanlarının yalanlarına aldanmamalıdır.]

Tenbîh: İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" (**Redd-ül-muhtâr**) kitâbında buyuruyor ki: (Ramezân ayının başında, gökde hilâli, ya'nî yeni ayı aramak, âkıl ve bâliğ olan her müslimân üzerine vâcib-i kifâyedir. Görünce, kâdîya, ya'nî hâkime haber vermesi de vâcibdir. Fâsıkın haberini kabûl eden kâdî, günâha girer. Sözü kâdî tarafından red edilen kimsenin, yalnız kendisi oruc tutar. Kâdî kabûl ve i'lân edince, [her memleketde] bütün müslimânların o gün oruc tutmaları farz olur. Fâsık otuz gün tuttukdan sonra, bayram yapamaz. Herkesle berâber bir gün dahâ tutar. Bulutlu havada, âdil olan bir müslimânın haberi kabûl edilir. Bulutsuz havada, çok kimsenin haber vermesi lâzımdır. Kâdîsı veya müslimân vâlisî bulunmayan yerlerde, âdil bir müslimânın gördüm demesi ile, bunu işitenlerin oruc tutmaları lâzım olur. Topu ve kandili kullananlar âdil müslimân iseler, kâdînın hükmüne alâmet olurlar. Ramezân ayının takvîm ile, hesâb ile başlaması câiz değildir. Âdil olsalar bile, Ramezân ayının başlaması için, bunların hesâb-

larının kıymeti yoktur. Bunların, Ramezân hilâlinin doğacağı günü önceden haber vermeleri ile, Ramezân orucu başlamaz. Şâfiî âlimlerinden imâm-ı Sübkî “rahime-hüllahü teâlâ”, (Şa’bânın otuzuncu gecesi hilâli gördüğünü söyleyen olsa, hesâb ise, hilâlin bir gece sonra doğacağı bildirilse, burada hesâba inanılır. Çünkü, hesâbla anlaşılan kat’îdir. Doğmadan bir gece evvel görülmesi imkânsızdır) diyor. Şems-ül-eimme Halvânî “rahime-hullahü teâlâ” buyuruyor ki, (Ramezân ayının başlaması, hilâlin görülmesi ile olur. Hilâlin doğması ile başlamaz. Hesâb, hilâlin doğduğu geceyi bildirdiği için, Ramezân-ı şerîf ayının başlaması hesâb ile anlaşılamaz. İki âdil müslimânın, (hilâli gördük) demeleri ile veyâ kâdînın hüküm etmesi ile, bir yerde Ramezân başlayınca, dünyanın her yerinde oruca başlamak lâzım olur. Hac, kurban ve nemâz vaktleri böyle değildir. Bunlar vaktlerinin bir yerde ma’lûm olması ile, başka yerlerde de böyle olmaları lâzım gelmez.) Yine İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” nemâzın şartlarını bildirirken, kible ta’yîninde diyor ki, (Nemâz vaktlerini ve kible cihetini anlamak için, [âdil müslimânların tasdik etdikleri] takvîmlere ve astronomik hesâblara inanılır. Bunların bildirdikleri kesin olmasa bile, kuvvetli zan hâsıl eder. [Fekat, takvîmlerin, vaktleri anlıyan sâlih bir müslimân tarafından hâzırlanmış olduğunu bilmek lâzımdır.] Burada kuvvetli zan etmek kâfi ise de, şübhe ve ihtimâl kâfi değildir. Ramezânın başladığını anlamak için ise, astronomik hesâblara uyulmaz. Çünkü, Ramezân-ı şerîfin başlaması, gökde hilâli görmekle olur. Hadîs-i şerîfde, **(Hilâli görünce, oruca başlayınız!)** buyuruldu. Hilâlin doğması, görmekle değil, hesâbla anlaşılır. Hesâbın bildirdiği kesin doğru olur. Fekat, hilâl doğduğu gece görülebileceği gibi, o gece görülemeyip, ikinci gecesi görülebilir. Ramezânın başlaması, hilâlin doğması ile değil, hilâlin görünmesi ile olacağı emr olundu.) Takvîmler, hilâlin görülmesini değil, doğmasını bildirdikleri için, Ramezân ayının başlaması, takvîmle anlaşılamaz. Takvîm ile veyâ âdil olmıyan kimselerin, ya’nî kâfirlerin, mezhebsizlerin, fâsikların sözleri ile başlayan Ramezân aylarının ilk ve son günlerinin Ramezân olup olmadıkları şübhelidir. Ya’nî, Ramezân ayı, hakîkî zemânından bir gün evvel başlamış ise, birinci günü tutulan oruc, Şa’bân ayında tutulmuş olur. Bayram da, bir gün evvel yapılmış olacağı için, hakîkî Ramezân ayının, son günü oruc tutulmamış olur. Ramezân ayı, hakîkî Ramezândan bir gün sonra başlamış ise, Ramezânın birinci günü oruc tutulmamış, sonunda da, bayram günü oruc tutulmuş olup, bu oruc sahîh olmaz. Böyle başlatılan Ramezân ayı, hakîkî Ramezân ayının başlamasına uygun da olabileceği gibi, Ra-

mezân olup olmaması, şübheli olmaktadır. Bu şübheli iki günde Ramezân orucu tutmanın tahrîmen mekrûh olduğu ve müsli-mân memleketinde olup da, ibâdetleri bilmemenin özr olmadığı İbni Âbidinde yazılıdır. Bunun için, büyük islâm âlimi, ondör-düncü asrın müceddidi seyyid Abdülhakîm Efendi “rahime-hul-lahü teâlâ”, (Böyle yerlerde bulunan müsli-mânların bayramdan sonra, dilediği zemân, kazâ niyyeti ile, iki gün dahâ oruc tutma-ları lâzımdır) buyurdu. Takvîmlerde bildirilen geceden önceki gecede (Hilâli gördük) demek yanlışdır. [Böyle yanlış söze uya-rak Arafâta çıkmış olanların hacları sahîh olmaz. Bunlar hâcî ol-mazlar.]

Yâ Hannân, yâ Mennân, yâ Deyyân, yâ Burhân. Yâ Zel-fadhî vel-ihsân! Nercül-afve vel gufrân. Vec’alnâ min utekâi şehri Ra-mezân, bi hurmetil Kur’ân! (Ramezân düâsıdır.)

TERÂVÎHİN FAZÎLETİ

72 - Terâvîh nemâzı kılmanın fazîletini, emîrûlmü’minîn haz-ret-i Alîden “radiyallahü teâlâ anı” sordular. Cevâbında buyur-du ki, (Her kim Ramezân-ı şerîfin birinci gecesinde terâvîh nemâzı kıl-sa, Hak teâlâ, o kimsenin bütün [tevbelerini kabûl ede-rek], günâhlarını bağışlar, ikinci gecesini kılan kimsenin ana ba-basının günâhları afv olunur. Üçüncü gece kıl-sa, melekler, o kula derler ki: “Sana müjdeler olsun, Hak teâlâ hazretleri senin ibâde-tini kabûl buyurdu, istediğin şerefe kavuşdun, günâhlarını afv etdi.” Dördüncü gece terâvîh nemâzını kılınca, Kur’ân-ı kerîmi hatmetmiş gibi sevâb kendisine ihsân edilir. Beşinci gece kılınca, Mescid-i aksâda, Mekke ve Medîne kıl-mış gibi, Hak teâlâ hazretleri sevâb ihsân eder. Altıncı gecesini kıl-sa, Beyt-ül ma’mûru tavâf etmiş gibi, yedinci gecesini kıl-sa, Fir’avn ile yapılan gazâ-da bulunmuş gibi, sekizinci gece kıl-sa, Bedr muhârebesinde Re-sûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” ile bulunmuş gibi, dokuzun-cu gecesini için hazret-i Dâvûd aleyhisselâm ile berâber ibâdet et-miş gibi, onuncu gecesini için, dünyâ selâmet ve se’âdeti ihsân edi-lir.)

Ramezân-ı şerîfin sonuna kadar olan bütün gecelerin böylece ayrı ayrı birer fazîleti ve yüksek derece ve sevâbları vardır. Böyle-ce âdâb ve erkânına riâyet ederek, orucu tam olarak, bütün a’zâ-ları ile tutup, terâvîh nemâzlarını kılarak ve harâmlardan sakına-rak otuzuncu gecesini ikmâl edince, Hak teâlâ hazretlerinin emri ile, Arş-ı a’lânın altından bir sözcü hitâb ederek der ki: Her gece terâvîh kılan kullar Cehennemden kurtulmuş kullardır. Kork-

dukaları Cehennemden kurtulup arzû etdikleri ni'mete, Cennet ve cemâl-i ilâhîye nâil oldular. Hak teâlâ hazretleri, azamet-i şâniyle buyurur ki, izzim ve celâlim hakkı için, bu kullarıma afv ile muâmele eyledim. Bundan sonra, Hak teâlâ hazretleri emr eder, o kullara birer berât yazılır. Bütün kadın ve erkeklerden, bu şartlar dâhilinde ibâdetini ifâ ederek, cenâb-ı Hakkın bu lutfuna muhâtab olanlara, Cehennem azâbından kurtulup, sırâtı kolaylıkla geçmek için, ellerine birer berât verilir.

Öyle ise, hulûs ve i'tikâd üzre Ramezân-ı şerîf orucunu tutup, kazâ nemâzlarını ve sonra terâvîhleri edâ ederek ve harâmlardan kaçınarak, cenâb-ı Hakkın rahmetine kavuşalım.

73 - Kadr gecesinde gâfil olma! Zîrâ Kadr gecesinin hurmeti, bin ay ibâdet etmekden hayrlıdır. Hâlbuki, bu bin ay ibâdet de, geceleri nâfile ibâdet ile, gündüzleri ise, nâfile oruçla geçmiştir.

74 - Ramezân-ı şerîfin orucunu ta'zîm ve vakar ile tut. Her kim Ramezân-ı şerîfi Allahü teâlâ emr ettiği için ve güzelce tutsa, harâmlardan sakınsa, kazâ nemâzlarını kılrsa, Hak teâlâ hazretleri her gün için, bin gün nâfile oruc tutmuş gibi sevâb ihsân eyler ve o kimse ile Cehennem arasına birçok perdeler konur. [Nemâz kılmayanlar da, oruc tutmalıdır. Bunlar, oruc tutmamanın günâhından kurtulur. Bu günâh, pek büyüktür.]

75 - Zilhicce ayının da fazîleti çok büyüktür. Rivâyet edildiğine göre, hazret-i Âdem'in tevbesi Muharrem veyâ Zilhicce ayında kabûl buyurulmuştur. İbni Abbâsın "radiyallahü anhümâ" rivâyet ettiği bir hadîse göre Zilhiccenin onuna kadar olan günler de, Ramezân-ı şerîfin günleri gibi ayrı ayrı fazîlet ve kıymetleriyle tavsif edilmiş ve onuncu gün için de şöyle beyân buyurulmuştur: **(Zilhiccenin onuncu günü Kurban bayramı günüdür. Her kim, o gün bayram nemâzından gelip kurbanını boğazlayıncaya kadar birşey yimeyip, kurbanının böbreklerini yirse ve iki rek'at nemâz kılrsa, o kimsenin kurbanının kanı yere düşmeden, kendi günâhı ve ana-babasının günâhları, ehl-ü iyâl, evlâd ve akrabâlarının günâhları sevâba çevrilir.)**

Kurban, Zilhicce ayının onuncu günü bayram nemâzından sonra başlayıp, onikinci günü güneş batıncaya kadar devâm eden üç gün ve aralarındaki iki gecede kesilen deve, sığır, koyun veyâ keçidir. Yukarıda bildirilen üç günden önce veyâ sonra kesilen hayvân kurban olmaz. Bir deveyi veyâ sığırı yedi kişiye kadar birkaç kimse ortaklaşa kesebilir. Kadın da, kendi kurbanını ve vekil olarak başkasının kurbanını kesebilir. Kurbanı bayramdan önce satın almak câizdir. Satın alırken, (Bayram için veyâ yapıdığım adak için kurban satın almağa) niyyet etmesi lâzımdır. Bu iki

niyyetden hangisini niyyet ederse, o kurban kesilmiş olur. Satın alınan kurbanı diri olarak veyâ satın almayıp, parasını fakîrlere, yardım kurumlarına vermek câiz değildir. Böyle veren, kurban kesmiş olmaz. Sadaka vermiş olur. Bu sadakanın sevâbı, onu kurban kesmemek azâbından kurtaramaz.

Her kim kurbanından, havâyıc-ı asliyyeden mâ'adâ nisâb mikdârı malı olmayan ve nemâzlarını kılan fukarâya verirse, kıyâmet günü verdiğinin çok fazlasiyle ikrâm ve ihsân edilecektir. Kırkıbirinci sahîfeye bakınız!

Her kim Zilhicce-i şerîfin son günü ve Muharrem'in birinci günü oruc tutarsa, o senenin temâmını oruc tutmuş gibi fazîlete mazhar olur. Her kim, Zilhicce'nin on günü içinde fukarâya yardım etse, Peygamberlere “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” ta'zîm etmiş olur. Bu on gün içinde, her kim bir hasta ziyâret eylese, Hak teâlâ hazretlerinin dostları olan kulların hâtırını sormuş ve ziyâret eylemiş gibi olur. Bu on gün içinde yapılan her ibâdet, sâir günlerde edâ edilen ibâdetlerden çok dahâ üstün ve pek fazla sevâba vesîle olur.

Bu on gün içinde din ilmi meclisinde bulunan kimse, Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” toplantısında bulunmuş gibi olur. [Din ilmini öğrenmek kadın, erkek herkese farzdır. Çocuklarına öğretmek, birinci vazîfedir.]

76 - Diğer aylarda da oruc tutmağı kendine âdet edin! Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki, **(Her kim her ayın Perşembe ve Pazartesi günleri oruc tutsa, Hak teâlâ hazretleri, o kula, yediyüz sene oruc tutmuş gibi sevâb i'tâ buyurur.)**

77 - Eyyâm-ı beyd günlerinde kudretin kâfî gelirse oruc tut. [Eyyâm-ı beyd, arabî ayların 13, 14, 15.nci günleridir.] Eshâb-ı kirâm “rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'in” her ayda tutarlardı. Hazret-i Alî “kerremallahü vecheh” rivâyet buyurdu ki, birgün Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanına gitdim, buyurdular ki: **(Yâ Alî! Cebrâîl aleyhisselâm gelip bana dedi ki, yâ Resûlallah “sallallahü aleyhi ve sellem”! Her ayda oruc tut! Ben dedim ki, yâ Cebrâîl kardeşim, hangi günlerde tutayım?)**

Cebrâîl aleyhisselâm cevâben buyurdular ki: Her kim beyd günü oruc tutarsa, Hak teâlâ hazretleri, o tutduğu orucun birinci gününe on yıl, ikinci gününe otuz yıl, üçüncü gününe yüz yıl oruc tutmuş gibi sevâb lutfeder.) [Saymakda olduğumuz ibâdetlere mukâbil va'dedilen bu sayısız ecrlar, bu ibâdetlerin kudsiyyetlerine ve şereflerine inanarak, ta'zîm ve i'tikâdla yapanlara verilecektir. Gâyet basît görünen bu ibâdetler hadd-ı zâtında cenâb-ı

Hakkın emrlerini ifâ ve bu vesîle ile cenâb-ı Hakka yaklaşmak ve Ona hakîkî kul olmak şerefine müstenid olduklarından büyük bir kıymet taşırlar. İnsanların bir ibâdetine mukâbil, bire on, bire yedi-yüz, bire sonsuz ecr verileceği Kur’ân-ı kerîmde sâbitdir.]

Hazret-i Âlî sordu, yâ Resûlallah “sallallahü aleyhi ve sellem”! Bu günlere niçin Eyyâm-ı beyd dediler? Cevâben buyurdular ki: **(Hazret-i Âdem Cennetden çıktıkları zemân, vücûdû birdenbire karardı. Hazret-i Cebrâîl gelerek, Âdem aleyhisselâma dedi ki, yâ Âdem! Vücûdünün eskisi gibi beyâz olmasını istersen, her ayın 13, 14 ve 15 inci günlerinde oruc tut. Hazret-i Âdem, bu tavsiyeyi yerine getirmekle vücûdû tâm olarak, eskisi gibi beyâz olmuştur.)** Bu üç güne (Eyyâm-ı beyd) denildi.

78 - Gücün, kuvvetin yerinde iken oruc tut! Zîrâ kıyâmet gününde oruc, bir güzel sûret alarak, Hak teâlânın hitâbına mazhar olacak ve Hak teâlâ hazretleri, oruca diyecek ki, yâ oruc, sen memnûn olduğun şahsları alarak Cennete gir! Dahâ sonra, Hak teâlâ soracak, yâ oruc, benden başka ne arzûn varsa iste. Oruc ise, râzî olduğu kimseler için muhtelif şeref ve meziyyetleri Hak teâlâdan isteyip almaya da muvaffak olacak ve böylece oruc tutanlar, kıyâmet gününde yüksek bir şerefe nâil olacaklardır. Bu meyanda, oruc tutanlar, birçok Cehennem ehli müslimâna şefâ’at edebilme imkânına da kavuşacaklardır. Bütün bunların mâ-fevkinde olarak, oruc tutanlar Peygamberimize “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” komşu ve cenâb-ı Hakkın cemâlini görmeğe de nâil olacaklardır.

79 - Aşûre günlerinde de oruc tut! Muharrem’in dokuzuncu, onuncu ve onbirinci günleri oruc tutmak da çok fazîletlidir. Muharrem’in onuncu günü, yalnız olarak oruc tutulmaz. Zîrâ, yalnız bugün oruc tutulmasını, Resûlallah “sallallahü aleyhi ve sellem” nehy eylemiştir. Çünkü yehûdîler, o güne hurmet ederler. Yehûdîlere benzememek için, yalnız onuncu günü tutmayıp, dokuzuncu ve onuncu ve onbirinci günlerini berâber tutmak lâzımdır.

Tenbîh: Görülüyor ki, ibâdetleri, yehûdîlerin ve hıristiyanların ibâdetlerine benzetmemek lâzımdır. O hâlde, ibâdetlerimizi, câmi’lerimizi ve ezânımızı, Peygamber “sallallahü aleyhi ve sellem” efendimizden ve hâlis ve temiz müslimân olan ecdâdımızdan gördüğümüz ve bulduğumuz gibi muhâfaza etmeğe çalışmalıyız ve bunlarda ufak bir değişikliğe ve din düşmanlarının, yenileştirme, kolaylaştırma ve güzelleştirme isimleri takarak yapacakları bozgunculuğa ve dinde reform yapmağa aslâ göz yummamalı ve aldanmamalıyız. Dostu, düşmanı tanımalıyız!

Her kim bu gibi kıymetli günlere hurmeten bir yetîmin başı-

nı okşasa, Hak teâlâ hazretleri, o yetimin başındaki kıl sayısınca, o kimseye ni'met lutf eder. O günlerde, bir fakîr kimseye yemek ver-se, bütün müslimânlara yemek vermiş gibi ihsân ve sevâba mazhar olur. Bir adam ölünce veyâ zevcesini boşayınca, oğlu yedi yaşına, kızı dokuz yaşına kadar, bunları (Hidâne) ya'nî terbiye hakkı, ana-larına âid olur. Anaları ölürse veyâ evlenirse, bunun kadın akrabâ-larına âid olur. Nafakaları, dâimâ babalarının üzerine olur. (Fey-ziyye), Şeyhul-islâm Feyzullah efendinin fetvâlarıdır. 1115 de Edir-nede şehid edildi.

Tenbîh: Aşûre günü, onuncu gün demektir. Bugün ibâdet ola-rak yalnız meşhûr aşûre tatlısını pişirmek ve dağıtmak bid'atdır, günâhdır. O gün, mâtem tutmak da günâhdır.

80 - Birkaç şey orucu bozar. Resûl-i ekrem "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyurdu ki: **(Gîbet etmek, nemûne, ya'nî söz gezdirmek, yalan yere yemîn etmek, nâ mahremlere şehvetle bak-mak gibi şeyler [nâfile] orucu bozarlar.)** [Farz orucun da sevâbla-rını giderirler.] Gîbet, hem Allahü teâlânın ve hem de insanların hakkı olması bakımından çok büyük mes'ûliyyeti mûcib bir hatâ ve büyük bir günâhdır. Gîbet edenlerin dili, kıyâmet günü feci' bir manzara arz ederek bütün mahlûkat arasında mahcûb ve rezîl ola-caktır. Gîbet, Kur'ân-ı kerîmde sarâhaten men' edilmekte ve öl-müş kardeşinin etini yimek gibidir, denilmektedir.

Tenbîh: İmâm-ı Gazâlî "rahmetullahi aleyh" (Kimyâ-i se'âdet) kitâbında, oruc bahsinde buyuruyor ki: Üç dürlü oruc vardır: Bi-rincisi avâmın, ya'nî ictihâd makamına yükselmiyenlerin orucudur. Zemânımızdaki bütün hocaların, imâmların, hâfızların, müftîlerin, vâizlerin ve bütün müslimânların oruçları bu birinci derecededir. Bunların oruçları, vücûda bir şey girmekle, ya'nî gıda veyâ devâ sokmakla ve cinsî mübâşeretle bozulur. İğne ile ilâc şırınga edince, hanefîde de, şâfi'îde de bozulur. Câhillerin fetvâlarına aldanma-malıdır.

İkinci derece, havâsın ya'nî müctehidlerin orucudur. Bunların orucu, herhangi bir a'zânın günâh işlemesiyle bozulur. Meselâ, gî-bet, yalan, söz taşımak, nâ mahreme bakmak ile bozulur. Ba'zı âlimler, bunların avâm orucunu da bozacağını bildirmiş ise de, Ha-nefî mezhebinde, bunlar avâm için yalnız mekrûhdur. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahmetullahi aleyh" [80 senesinde tevellüd ve 150 de vefât etdi. Bağdâddadır.] yukarıdaki hadîs-i şerîfi, (Orucun sevâbını yok eder) ma'nâsına almışdır. Ya'nî bunlar, orucun sıhha-tini değil, kemâlini giderir. Üçüncü derece de, Ehassülhavâs oru-cudur ki, bunların orucu, Allahü teâlâdan başka bir şeyin kalbe girmesi ile bozulur.

81 - Ma'lûmun olsun ki, Hak teâlâ her şeyden evvel aklı yaratmışdır. Ve ona ilm, zekâ, hulûs, doğruluk, cömerdlik, tevekkül, korku, ümmîd hasletleri vermişdir. İşte, bu aklla müşerref olan kimseler, yaratılışlarındaki gâyeyi, ya'nî cenâb-ı Hakkın ülûhiyyet ve vahdâniyyetini tasdik ederek, Onun rızâsına kavuşurlar. En-Nâzi'at sûresi kırkinci âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Cenâb-ı Hakkın huzûrundan korkup, nefsinin [gayrı meşru'] nefsânî arzûlardan men' eden kimselerin varacakları yer muhakkak Cennettir)** buyruldu.

Cenâb-ı Hak akıldan sonra, nefsi yaratmışdır. Buna, cehl, şehvet, tama'kârlık, yalan, harîslik, gadab, zulm, murdarlık, fesâdlık ve şirk gibi aşağı duygular vermişdir.

Bundan evvelki iki âyet-i kerîmede meâlen, **(Her kim benim emrimi tutmayıp nefsinin uyarına, varacağı mahal Cehennemdir)** ve **(Zulm edip, yalnız dünyâ hayatını seçen kimsenin varacağı yer, Cehennemdir)** buyurulmuşdur. Şu hâlde göre herkesin, aklına danışıp iş yapması icâb eder. Şâyed aklına danışmadan iş yaparsa, nefsinin uymuş olur ve nihâyet varacağı ebedî mevki', Cehennem olmuş olur. Aklı elden bırakmayıp, nefis ve şehveti terk etmek icâb eder. Çünkü, nefis ve şehvet, insanlar için en büyük düşmandır. Aklları erip tâm olarak düşünenler, Allahü teâlâyâ îmân eder. Akl ile hareket etmeyip, nefsinin uyanlar, her zemân dalâletdedirler ve cenâb-ı Hakka varan yolu hiçbir zemân bulamazlar.

Aklı olup düşünmeyen ve gözü olup Hakkı görmeyenler ve kulağı olup hakîkati işitmeyenler için cenâb-ı Hak Kur'ân-ı kerîmin A'râf sûresi, yüz yetmiş dokuzuncu âyetinde meâlen, **(Onlar ancak dört ayaklı hayvânlar gibidir, belki de hayvânlardan dahâ fenâdır)** buyurmaktadır. Müslimân evlâdı olup da, dâimâ nefsinin arzûsuna koşanlar da böyledir. Bunların yalnız ismi müslimândır.

ÎMÂN BAHSİ

82 - Ey Oğul! Îmân, kalb ile inanmak demektir. Cebrâîl aleyhisselâm, aklı, hayâyı ve îmânı Âdem aleyhisselâma getirdi. Ve dedi ki, (Yâ Âdem! Allahü teâlâ hazretleri selâm eder, sana getirdiğim şu üç hediyeğin birini kabûl etsin dedi.) Âdem aleyhisselâm aklı kabûl eyledi ve Cebrâîl aleyhisselâm, îmân ile hayâyı, (siz gidin) deyince, îmân dedi ki, (Allahü teâlâ hazretleri bana emr eyledi ki, akl nereden ise, sen de orada ol!) Ondandır sonra hayâ da aynı şekilde, Allahü teâlâ tarafından emr olunduğunu beyân ederek, her ikisi, akl ile berâber Âdem aleyhisselâmda kaldılar.

Binâenaleyh Allahü teâlâ kime akl verirse, hayâ ile î mân da onunla berâberdir. Akli olmıyanın ne hayâsı ve ne de î mânı bulunmaz.

Birgün Hasen-i Basrîye “rahime-hullahü teâlâ” bir kadın gelerek sordu: (Yâ imâm! Din temizliği nedir? Din cevheri nedir. Din hazînesi nedir?)

Hasen-i Basrî “rahmetullahi aleyh” cevâben, (Siz söyleyin biz dinleyelim) dedi. Kadın, (Din temizliği abdest almaktır. Din cevheri, Allahü teâlâdan korkmak ve hayâ etmektir. Din kuvveti ise, nemâzdır. Çünkü, Hak teâlâ hazretleri, hayâ eden kulunu medh etmişdir. Din hazînesi ilmdir. Çünkü, her kimin abdesti olmazsa, dîni temiz olmaz. Her kimin hayâsı olmazsa ve Allahü teâlânın korkusu olmazsa, onda dînin cevheri olmaz. Her kimin ilmi olmazsa, dînin hazînesi olmaz) dedi.

Hasen-i Basrî “rahime-hullahü teâlâ” bu kadının sözüne hayrân olarak, hak söylediğini tasdik eyledi.

Î mânı beş dürlü temsîl ederler: Î mân beş katlı bir kaleye benzer. Birinci katı altından, ikinci katı gümüşden, üçüncü katı demirden, dördüncü katı tunçdan ve beşinci katı ise bakırdandır.

Bakır dediğimiz kat, edebdir. Bir kimsenin edebi olmazsa, her hâlde o katdan şeytân geçer. Şâyet edebi olup, şeytânı o katdan geçirmezse, o kimsenin î mânı kurtulur.

Demir dediğimiz sünnetdir. Tunç tabakası dediğimiz, farzdır. Gümüş tabakası dediğimiz, ihlâsıdır. Altın tabakası dediğimiz Allahü teâlâ hazretlerine yakınlıktır. Her kimin edebi varsa, sünnete yol bulur, ihlâsı varsa Allahü teâlânın sevgisine kavuşmağa yol bulmuş olur.

Bir kimse âdâbı gözetmezse, ya'nî edebi olmazsa, sünnete yol bulamaz. Sünneti tutmayan kimse, farza yol bulamaz. Farzı tutmayan da, ihlâsa yol bulamaz.

Her kim verdiğini Allahü teâlâ hazretlerinin rızâsı için verirse ve sevdiğini de, Allah için severse ve düşmanlığını da, Allah için yaparsa, o kimsenin î mânı temâm olur. Ahlâkı güzel olanın da, î mânı kâmil olur. Î mânın alâmeti, kâfirleri kâfir oldukları için sevmekdir. [Î mânı olan kimse, islâm düşmanlarını, komünistleri, masonları, bid'at sâhiblerini sevmez.]

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” efendimiz buyururlar ki, **(Sizin î mânen mükemmel olanınız, ahlâken güzel olup, insanlara iyilik yapanlardır.)** Zîrâ, Hak teâlâ hazretleri Kur'ân-ı kerîmde buyurur ki: **(Muhakkak sen yüksek bir ahlâk üzerindesin.)** Ya'nî, Allahü teâlâ hazretleri Habîbinin “sallallahü aleyhi ve

sellem” ahlâkını medh eylemiştir. Bir kimsenin ahlâkı güzel olsa, Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” ahlâkı ile ahlâklanmış olur ve Onun yolunu tutmuş olur. Korkduğundan kurtulup, istek ve arzûlarına kavuşur ve hakîkî mü’min olmuş olur. Bir kimsenin aklına gayri meşrû’ bir şey gelse, onun harâm olduğunu bilmek de îmândandır. Eshâb-ı kirâm “radiyallahü teâlâ anhüm ecma’in” sordular: (Yâ Resûlallah! Kalbimize fenâ şeyler gelirse ne yapalım?) Buyurdu ki: **(Kalbe iyi şey de gelir; fenâ şey de gelir. Fenâ şeylerin fenâ olduğunu bilmek ve anlamak da îmândandır.)**

83 - Eğer îmânın kâmil olmasını istersen, kendini müslimânlardan yüksek görme! Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki: **(Bir kişi îmânının kemâlini isterse, kendine insâf versin [ya’nî tevâzu’ üzere hareket eylesin] ve fakîr olduğu hâlde sadaka versin! Bu iki huy, îmânı kâmil derecesine yükseltir.)**

84 - Alkollü içkiler harâmdır. Şerâb ile îmân birlikde durmaz. Hazret-i Osmân “radiyallahü anh” buyurdu ki, (Allahü teâlâyâ yemîn ederim ki, hamri eline alıp içerken, îmân o hamre der ki, ey mel’ûn dur! Ben çıkayım da, ondan sonra sen gir.) İnsandan îmân çıkmadan şerâb girmez. Meğer, Sıdk ile, tevbe-i nasûh ederse, îmân yine kalbine girer.

85 - Ehl-i sünnet âlimleri “rahime-hümallahü teâlâ” bildiriyor ki, büyük günâh işlemek küfr değildir. Büyük günâh işlemek îmânı yok etmez. Hadîs-i şerîf, günâh olduğuna inanmayanın veyâ günâhı kötü bilmiyenin îmânının gideceğini haber veriyor. Yâhud, büyük günâha devâm eden tevbe etmezse, son nefesinde îmânı gider dediler.

86 - Îmânın za’îf olmamasını istersen, ya’nî dâim kendinde kalıp, onunla berâber Allahü teâlânın huzûruna çıkmak istersen, şu düâyı günde kırk def’a oku: **(Yâ hayyü yâ kayyûm yâ zelcelâlî vel ikrâm, yâ lâ ilâhe illâ ente.)**

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki: **(Dört şey îmânı giderir: 1. ve 2. Bildiği ile amel etmeyip, bilmediği ile amel etmek. 3. ve 4. Bilmediğini öğrenmeye utanıp, öğreneni de men’ etmek.)** [Dînini, ilmihâlini öğrenmiyenin îmânı sağlam kalmaz. Böyle câhil kalan kimse, masonların, komünistlerin ve dinde reformcuların yalanlarına aldanarak îmânını kapdırır.]

***Müslimânım, gece-gündüz, tapdığım dergâh bir,
bir dakîka tevhîdden ayrılmadım, Allah bir!***

TEVHÎD FASLI

[Osmânî devleti âlimlerinden Kâdî-zâde Ahmed bin Muhammed Emîn efendi “rahime-hullahü teâlâ”, îmânın altı şartını bildiren (**Âmentü billâhi...**)yi türkçe olarak şerh etmiş, böylece iki-yüzelli sahîfelik bir kitâb meydana gelmiştir. Bu kitâba (**Ferâid-ül-fevâid**) ismini vermiştir. Büyük velî, derin âlim, Seyyid Abdülhakîm Efendi “rahime-hullahü teâlâ” bu kitâbın ve diğer eseri olan (**Birgîvî vasiyyetnâmesi şerhi**)nin çok kıymetli olduklarını söyler, gençlere tavsiye buyururdu. Kâdî-zâde Ahmed efendi 1197 [m. 1783] de İstanbulda vefât etmiştir. Bu kitâbında diyor ki, Allahü teâlânın (**Sıfât-ı zâtîyye**)si altıdır. Bunlara, (**Sıfât-ı vü-cûdiyye**) ve (**Ülûhiyyet sıfatları**) da denir. Bu sıfatlar, **Vücûd** (var olmak), **Kıdem** (varlığının evveli, başlangıcı olmamak), **Bekâ** (varlığının âhırı, sonu olmamak), **Vahdâniyyet** (nazîri ve şerîki olmamak), **Kıyâm-ı binefsihî** (mekâna muhtâc olmamak. Madde, mekân yok iken o vardı), **Muhâlefetün lilhavâdis** (mahlûklara, hiçbirşeye benzememek)dir. Allahü teâlânın (**Sıfât-ı sübûtiyye**)si sekizdir. Bunlara, (**Sıfât-ı hakikiyye**) de denir. Bu sıfatlar, **Hayât** (diri olmaktır), **İlm** (bilici olmaktır), **Sem’** (işitici olmaktır), **Ba-sar** (Görücü olmaktır), **Kudret** (güçlü olmaktır), **İrâdet** (dilemesi olmaktır), **Kelâm** (söylemesi olmaktır), **Tekvîn** (yaratıcı olmaktır.) Âdet-i ilâhiyyesi şöyledir ki; herşeyi bir sebep ile yaratmaktadır. Fekat, sebeblerin, vâsıtaların, Onun yaratmasına hiç te’sîrleri yokdur. Vâsitasız mâlikdir. Ondandır başkasına yaratıcı yokdur. Bütün varlıkları yokdan var etdi. İnsanların ve hayvânların hareketlerini, sükûnlarını, düşüncelerini, hastalıklarını, şifâlarını, hayrlarını, şerhlerini, fâidelerini, zararlarını yaratan yalnız Oudur. İnsan, kendi hareketlerini, düşüncelerini, hiçbirşeyi yaratamaz. İnsanın düşüncelerini, hareketlerini, keşflerini, buluşlarını hep o îcâd etmekte, yaratmaktadır. Ondandır başkasına yaratıcı demek, câhilce, bâtıl bir sözdür. Allahü teâlânın sıfât-ı sübûtiyyesi de, sıfât-ı zâtîyyesi gibi kadîmdirler. Bu sıfatları da, zâtından ayrılmazlar. Ya’nî sıfatları zâtının, kendinin aynı da değildirler, gayrı da değildirler.]

Tevhîd, (**Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah**) demektir. Dar’ânâsı şudur: (**Hak teâlâ hazretleri birdir, şerîki ve benzeri yokdur ve Muhammed aleyhisselâm sevgili kulu ve hak Peygamberidir.**) Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: (**Bir kimse, kelime-i tevhîdi dese, Hak teâlâ hazretleri ile o kelime arasında perdeler kalkar ve kelime, doğrudan doğruya Allahü teâlâ hazretlerine gider. Allahü teâlâ buyurur ki, ey**

kelime, dur! Kelime der ki, beni söyleyen kulu afvetmeyince duramam. Hak teâlâ hazretleri, o zemân buyurur ki, izzetim, celâlim, kudretim, kemâlim hakkı için beni zikreden kulumu afv etdim.)

87 - Bu kelime-i tevhîdi söyleyen kulu kıyâmet gününde melekler ziyâret ederler. Hak teâlâ hazretleri Mûsâ aleyhisselâma meâlen, **(Yâ Mûsâ! Kıyâmet gününde meleklerin seni ziyâret etmesini istersen, kelime-i tevhîdi çok söyle)** buyurdu. Bu kelime-i tevhîdi dilinle söyleyip kalbinle şübhe etme! Aksi takdîrde, ebedî olarak Cehennemde kalırsın.

Mûsâ aleyhisselâm dedi ki, yâ Rabbî, bir kulun, dili ile kelime-i tevhîdi söyleyip, kalbi ile şübhe etse, sen ona nasıl bir cezâ verirsin? Allahü teâlâ meâlen buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ! Ben onu dâimî olarak Cehennemlik yaparım. O kimseye ne Peygamber, ne Velî, ne Şehîd ve ne de Meleklerden şefâ'at eden olmaz.)**

88 - Bu kelime-i tevhîdi çok zikreyle! Zîrâ Mûsâ aleyhisselâm cenâb-ı Hakka sordu. Yâ Rabbî! Bir kulun kelime-i tevhîdi söylese, sen o kula ne ecr verirsin? Allahü teâlâ hazretleri cevâbında meâlen, **(Ben o kulumdan râzı olup, Cennet ve cemâlimle onu mesrûr eylerim)** buyurdu.

İşte bu kelime-i tevhîd söyleyen kimseye, Hak teâlânın vereceği in'âm ve ihsânı Allahü teâlâdan başka kimse bilmez. Kelime-i tevhîd söyleyince, Arş-ı a'lâ titrer. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Hak teâlâ hazretleri bir direk yaratmıştır. Kelime-i tevhîdden bu direk de titrer ve Arşı titretir. Arş titreyince, Hak teâlâ hazretleri Arşa, sâkin ol emrini verir ve Arşın mukabelesiyle yine o kelime-i tevhîdi söyleyen kimse afv-ı ilâhîye mazhar olur.)**

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Her kim cân-ü gönülden, hâlisen, muhlisen bir kerre kelime-i tevhîd söylese, Hak teâlâ hazretleri, o kimseye Cennet-i a'lâda dörtbin derece ihsân eder ve dörtbin günâhını bağışlar.)** Eshâb-ı kirâm “aleyhi-mürıdvân” sordular, yâ Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”! O kimsenin dörtbin günâhı olmazsa? Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Ehlinin, evlâdının ve akrabâ ve teallukâtının günâhlarından bağışlanır.)**

89 - Kelime-i tevhîdi dilinle çok söyle! Sevâbı, bütün günâhlardan ağır gelir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Mahşer günü bir kişi gelecek, doksandokuz defteri olup, her bir defterin sathı göz gördüğü kadar geniştir. Hiç birinde iyiliği olmayıp, yalnız bir parmak kadar, o kimsenin dünyâda söylediği bir kelime-i tevhîd bulunur. O doksandokuz defter terâzinin**

bir kefesine ve bir kelime-i tevhîdi diğer kefesine koyarlar. Kelime-i tevhîd tarafı ağır gelir.)

90 - Kelime-i tevhîdin sevâb hâssası çokdur.

Tenbîh: İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i sâni Ahmed Fârûkî Serhendî “kuddise sirruh” hazretleri [971-1034 Hindistândadır] **(Mektûbât)** kitâbının ikinci cildinin otuzyedinci mektûbunda Kelime-i tevhîdin fazîletini uzun bildirmekdedir. Bu mektûbun fârisîden türkçeye tercemesi **(Se’âdet-i Ebediyye)** ilmihâl kitâbında mevcûddur.

ALLAH RIZÂSÎ

91 - Ey Oğul! Eğer Hak teâlâ hazretlerinin rızâsını bulmak istersen bununla amel eyle! Hak teâlâ hazretleri Mûsâ aleyhisselâma meâlen buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ! Benim için ne amel işledin?)** Mûsâ aleyhisselâm: Yâ Rabbî, senin için nemâz kıldım, oruc tuttum, tesbîh okudum, sadaka verdim, dedi. Hak teâlâ buyurdu ki, **(Bunların hepsi senin içindir. Nemâz kıalarsan Cennet veririm, oruc tutarsan sana kabir ve sıratda nûr olur. Tesbîh okursan Cennet-i a’lâda senin için ağaç dikilir, sadaka verirsen, üzerine gelecek kazâ ve belâ def’ ve ref’ olur. Yâ Mûsâ, benim için ne amel yaptın?)** Mûsâ aleyhisselâm, yâ Rabbî, senin için ne amel yapmak gerekir? dedi. Hak teâlâ hazretleri buyurdu ki, **(Benim için amel, dostumu dost ve düşmanımı düşman tanımaktır.)** Allahü teâlânın en beğendiği ibâdet, müslimânları sevmek, kâfirlere düşman olmaktır. Buna, **(Hubb-i fillah ve buğd-ı fillah)** denir.

92 - Sultân-ı Enbiyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir kimse, bir günâh yapmak istese ve sonra Allahdan korkup onu terk eylese, Hak teâlâ hazretleri, o kula iki Cennet ihsân eder.)** Öyle günâhlar ki, harâm yemek, fâiz yemek, [karısını, kızını açık gezdirmek, sinema ve televizyonda, müslimânlıkla alay eden, ahlâkı bozan oyunları seyr etmek], harâma bakmak, zinâ, livâta, içki içmek, adam öldürmek, Allahü teâlâyâ şirk eylemek gibi... Bunların hepsi günâh-ı kebâirdir.

93 - Bir kişinin sa’îd olmasının nişânı şudur: Hak teâlâ hazretlerinin kazâ ve kaderine râzı olur. Şakî [fenâ adam] olmanın da nişânı şudur: Kazâ ve kadere râzı olmayıp, bir musîbet geldiği zemân, çağırır, bağırır, çok ağlar, sızlar.

94 - Allahü teâlâ hazretlerinin huzûrunda mutî’lerden olmağı istersen, her işde inşâallah de! Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(İnsanlar için bundan dahâ fazîletli mutî’lik yoktur.)**

Bir kimse ile bir şey karârlaşdırırken inşâallah deyip, sonradan o işi yerine getiremezsen yalancı olmamış olursun.

95 - Üç yerde gönlünü hâzırla ki, üzerine rahmet kapısı açılsın:

1- Kur'ân-ı kerîm okunurken,

2- Allahü teâlânın ismini söylerken,

3- Nemâz kılarken.

Ârif olan kimsenin nişânı, sükût etmesi fikr ola. Bakdığı ibret ola ve dilediği tâat oladır.

96 - Şeyh Zünnûn-i Mısırî “rahmetullahi teâlâ aleyh” [245 de Mısırda vefât etdi.] der ki, karnı yemekle dolu olanın gönlünde hikmet tutunamaz. Günâhdan sakınan kimseye ne mutlu! Bu da vücûdun fazla beslenmemesiyle olur. Hak teâlâyı zikr etmek, insanı Allahü teâlâyâ yaklaşıdırır.

Hak teâlâ hazretlerinden korkmamanın alâmetleri şunlardır:

1- Niyyet za'îflîği.

2- Kibrli olmak.

3- Ölümü yakın bilmeyip, tûl-i emele saplanmak.

4- Hak teâlâ hazretlerinin rızâsını terk edip, halkın isteğini yapmak.

5- Sünneti bırakıp, bid'at işlemek.

6- Günâhını az görmektir. Ne mutlu o kimseye ki, bu altı şeyden hiçbirisi kendisinde bulunmaz. Şi'r:

***Mihneti zevk etmekdedir âlemde hüner,
gâm-u şâdiyyi kader, böyle gelir, böyle gider.***

HAMD ETMEK FAZÎLETİ

97 - Birgün İbrâhîm aleyhisselâm buyurdu ki: **(Elhamdü lillâhi kable külli ehad, vel hamdü lillahi ba'de külli ehad, el hamdü lillâhi alâ külli hâl.)**

Hak teâlâ hazretleri buyurdu: **(Yâ Cebrâîl! Benim dostuma benden selâm söyle! O üç kelâmı üç def'a söyledi, ben azîmüştân da, kırk def'a kabûl olunmuş nâfile hac sevâbını kendisine verdim. Her kim bu düâyı okursa, aynı sevâbı kendisine ihsân ederim.)** Hazret-i Enes'in düâsı: **(Bismillâhillezî lâ yedurru ma'asmihi şey'ün fil Erdi ve lâ fissema' ve hüvessemî'ul alîm.)** Bu düâ sabâh ve akşam üç kerre, Besmele ile okunur. Bununla birçok belâlardan kendisini muhâfaza etmiş olur.

98 - Aksırdığın zemân, (Elhamdülillah) de! Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, (Bir insan aksırdığı zemân “El hamdülillah” derse, Hak teâlâ o kimseyi yetmiş dürlü belâdan muhâfaza eyler. Bir kimse, dört kelimeyi yüz kerre sabâh ve yüz kerre de akşam okursa, o kimseden sevgili bir zât Hak huzûrunda olamaz.) Bunu Sultân-ı Enbiyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” böyle buyurmuşlardı. O dört kelime şudur: (Sübhânellahi velhamdü lillahi ve lâilâhe illallahü vallahü ekber.) Hamd, bütün ni’metleri yaratan ve gönderen Allahü teâlâ olduğuna inanmak ve söylemektir.

Yine çok büyük fazîlet ve derecelere vesîle olan ve cenâb-ı Hak huzûrunda çok kıymetli bir tesbîh (Sübhânellahi ve bi hamdihi sübhânellahil azîm)dir. Bunu günde yüz kerre okumalıdır.

İMÂN DÜÂSI

Muhammed Tirmüzîden “rahime-hullahü teâlâ” [209-279] rivâyet olunur ki, her kim sabâh nemâzının, sünneti ile farzı arasında şu düâyı sessizce okursa, îmânla rûhunu teslim eder: (Yâ hayyü yâ kayyûm yâ zel celâl-i vel ikrâm. Allahümme innî es’elûke en tuhyiye kalbî bi nûri ma’rifetike ebeden yâ Allah, yâ Allah, yâ Allah celle celâlüh.) 402. ci sahîfeye bakınız!

99 - Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” buyurdu ki: (Ey ümmet-ü eshâbım, sizler sabâhları kalkarken şu düâyı okuyun: Sübhânellahi ve bihamdihi sübhânellahil azîm.) Bu düâ, okuyanın o günkü günâhlarına keffâret olur.

Yine buyurdu ki, (Her kim bu düâyı günde on kerre okursa, Hak teâlâ o kimseye kırkbin sevâb ihsân eder: Eşhedü en lâilâhe illallahü vahdehü lâ şerîke lehü ilâhen vâhiden sameden lem yette-hiz sâhibeten velâ veleden velem yekün lehü küfüven ehad.)

100 - Sultân-ı Enbiyâ “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” buyurdu ki, (Bulunduğunuz toplantıdan kalkdığınız zemân, bu düâyı okuyun: “Sübhânekellahümme ve bi hamdike, eşhedü en lâilâhe illâ ente vahdeke lâ şerîke leke ve estagfirûke ve etûbü ileyke.” O meclisdeki günâhlar afv olunur.)

Kalbini öldürmemek için şu düâyı oku! Çünkü, bu düâ, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” tavsiye eylediği bir düâdır. (Yâ hayyü yâ kayyûm yâ bedîasse-mâvâtî vel erdî yâ zel celâlî vel ikrâm, yâ lâilâhe illâ ente-es’elûke en tuhyiye kalbî bi-nûri ma’rifetike yâ Allahü yâ Allahü yâ Allah celle celâlüh.)

Sultân-ı Enbiyânın “sallallahü aleyhi ve sellem” ölüm zemânında dahî okuduğu düâ:

“Sübhânellahi ve bi hamdihi estağfirullahe ve etûbü ileyh.”

Sokağa ve pazara çıkınca okunacak düâ: **(Lâ ilâhe illallahü vah-dehü lâ şerike leh lehül-mülkü ve lehülhamdü yühyî ve yümütü ve hüve hayyün lâ yemûtü biyedihil hayr ve hüve alâ külli şey'in ka-dır.)**

101 - Yimek âdâbı:

(Fetâvâyi Hindîyye)de, beşinci cildde diyor ki, yimeğe başlar-ken ve bitdikden sonra elleri yıkamak sünnettir. Başlarken **(Bis-millâhirrahmânirrahîm)** demek ve sonunda **(Elhamdülillah)** de-mek sünnettir. Sağ el ile yimek, sağ el ile içmek sünnettir. Cünüb olan erkek ve kadının ellerini ve ağzını yıkamadan evvel yimesi ve içmesi mekrûhdur. Hayzlı kadın için mekrûh değildir. Kaynar şey yimemeli, yemeği koklamamalı ve içine üflememelidir. Yolda yü-rürken yimek ve içmek mekrûhdur. Başı açık yimek câizdir. Açlıktan ölecek kimsenin leş yimesi câizdir. Leş bulamazsa ve birisi, (Elimi kes yi!) veyâ (Benden bir parça kes yi!) dese kesmesi, yimesi câiz olmaz. Kendi uzvundan et kesip yimesi de câiz olmaz. Bir kimseye birşeyi kaça aldın deseler, beş liraya dese, hâlbuki on liraya almış olsa, yalan söylemiş olmaz. Kokmuş et yimek harâm-dır. Kokmuş yağ, süt yimek harâm değildir. Yemek ekşise, koksa necs olmaz. Fekat yimesi harâm olur. Ağac altına düşmüş meyva-ları, yerden alıp yimek sâhibinin halâl ettiği bilinirse halâl olur. Nehr üzerinde sürüklenen meyvaları alıp yimek halâl olur. Fakîr, zengin verdiğî sadakadan, zengine hediye etse, alması câiz olur.

Habîb-i kibriyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki: **(Yemekden sonra bu düâyı okuyan kimsenin günâhları afv olunur: “El hamdülillâhillezî et’amenâ hâzet-ta’âme ve rezekanâ min gayr-ı havlin minnâ ve lâ kuvvete”).**

İstifârların büyüğü:

Habîb-i kibriyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bu düâyı okuyan kimse, düâyı sabâhleyin okursa ve akşama kadar ölürse, şehîd derecesine vâsıl olarak ölür. Akşamleyin okursa, yine sabâha kadar ölürse, aynı şekilde aynı dereceye ulaşır. Düâ şudur: Allahümme ente rabbî lâilâhe illâ ente halaktenî ve ene abdûke ve ene alâ ahdi ke ve va’dike mesteta’tü eûzü bike min şerri mâ sa-na’tü ebûü leke bi-nî’metike aleyye ve ebûü bi zenbî fağfirli zünûbî feinnehü lâ yağfirüzzünûbe illâ ente. Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü minezzâlimîn.)**

Peygamberimiz aleyhisselâm buyurdu ki, **(Yâ Ebâ Hüreyre! Her kim, günde yirmibeş def’a bu düâyı okursa, Hak teâlâ, o şah-sı âbidler zümresinden yazar.)** Düâ şudur: **“Allahümmagfir lî ve**

li- vâlideyye ve li-üstâziyye ve lil mü'mînîne vel mü'minât vel müs-limîne vel müslimât el ahyâ-i minhüm vel emvât bi-rahmetike yâ erhamerrâhimîn.” Bu düâ (Se'âdet-i Ebediyye) 1037.ci sahîfesinde de yazılıdır.

TECDÎD-İ İMÂN DÜÂSI

Yâ Rabbî! Hîn-i bülûgumdan bu âna gelinceye kadar, islâm düşmanlarına ve bid'at ehline aldanarak, edindiğim yanlış, bozuk i'tikâdlarıma ve bid'at, fisk olan söylediklerime, dinlediklerime, gördüklerime ve işlediklerime nâdim oldum, pişmân oldum, bir dahâ böyle yanlış inanmamağa ve yapmamağa azm, cezm ve kasd eyledim. Peygamberlerin evveli Âdem aleyhisselâm ve âhiri bizim sevgili Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmdır. Bu iki Peygambere ve ikisi arasında gelmiş geçmiş Peygamberlerin cümlesine îmân etdim. Hepsî hakdır, sâdıkdır. Bildirdikleri doğrudur. (Âmentü billah ve bi-mâ câe min indillâh, alâ murâdillâh, ve âmentü bi-Resûlillâh ve bi-mâ câe min indi Resûlillâh alâ murâd-i Resûlillâh, âmentü billâhi ve Melâiketihî ve kütübihî ve Rûsûlihî velyevmîl-âhiri ve bilkaderi hayrihî ve şerrihî minallâhi teâlâ vel-ba'sü ba'delmev'ti hakkun eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh.)

Tecdîd-i îmân düâsı: (Allahümme innî ürîdü en üceddidel-îmâne vennikâha tecdîden bi-kavli lâ-ilâhe illallah Muhammedün resûlullah).

102 - Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” her yeni elbise giydiği zemân bu düâyı okurdu: (Elhamdü lillâhillezî kesânî mâ ûriye bihi avretî.)

[Büyük İslâm âlimi, 14. cü hicrî asrın müceddidi, Seyyid Abdülhakîm Efendi “rahmetullahi aleyh” İstanbulun çeşidli câmi'lerinin deki va'zlarında ve Medreset-ül-mütehassısındaki ve Vefâ lisesindeki derslerinde ve husûsî sohbetlerinde, (Temiz ve yeni elbise giyiniz! Mevkı' ve hürmet sâhibi olan kimseler gibi giyiniz! Halâl olan elbiseleri ve yemekleri ve şerbetleri lüzûmu kadar kullanınız! Gitdiğiniz yerlerde ahlâkınızla, sözlerinizle islâmın vekarını, kıymetini gösterdiğiniz gibi, giyinmenizle de saygı ve ilgi toplayınız! Çeşidli, lezzetli yemeklerle ve tatlı, soğuk şerbetlerle bedeninizi, neflerinizi râhat ve hoş tutunuz!) buyururdu. Seyyid Abdülhakîm efendinin bu tavsiyeleri, Muhammed bin Süleymân-ı Bağdâdînin “rahime-hümallahü teâlâ” (Hadîkat-ün-nediyye) kitâbında da uzun yazılıdır. Bu kitâb, arabî olup, 1397 [m. 1977] senesinde, İstanbul'da ofset yolu ile Hakîkat Kitâbevi tarafından basdırılmıştır.]

İHLÂS SÛRESİNİ OKUMANIN FAZİLETİ

103 - Ey Oğul! Sûre-i ihlâsı çok oku! Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Kıyâmet gününde, bir çağırıcı çağırır ve der ki, Hak teâlâ hazretlerini zikr edenler ve ihlâs sûresini çok okuyanlar gelsinler. Cennetdeki makâmlarına vâsıl olsunlar.)**

Bu sûre-i şerîfeyi Besmele ile bin kerre okuyan dış ağrısı görmez olur.

Tenbîh: Hazret-i Alî “radiyallahü anh” diyor ki: Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir meclisin, ya’nî bir dersin, bir kitâbın, Kur’ân-ı kerîm okumanın sonunda Sübhâne Rabbi ke Rabbil izzeti ammâ yasifûn âyetini, sonuna kadar okuyana kıyâmetde çok sevâb verilir.)** Dinde derinleşmemiş birkaç kişinin, terceme sûretiyle yazdığı kitâba, akları ile de ilâveler yaparak müslimânları şaşırttıkları ve çok günâha girdikleri görülmektedir. Meselâ, **(Sübhâne Rabbi ke)** yerine **(Sübhâne Rabbînâ)** demek dahâ iyidir diyorlar. Zîrâ düâ olarak okunduğu için (Bizim Rabbimiz) diyerek cemâ’ati de karışdırmalıdır, diyorlar. Bunlar çok aldanıyor. Çünkü, **(Sübhâne Rabbi ke)** âyet-i kerîmesi düâ değildir, tesbîhtir. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” bu âyeti okuyunuz diyor, değışdiriniz demiyor. Ebû Bekr-i Sıddîk “radiyallahü teâlâ anh” diyor ki, (Peygamberimizin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” bir hatâsını bütün ibâdetlerime değışirim.) Mukarreblerin, ya’nî Allahü teâlânın sevdiği insanların hatâsı, ebrârın, ya’nî iyi insanların hasenâtından kıymetlidir. Bunlar, hâsâ, âyet-i kerîmeyi düzeltmek, dahâ iyi yapmak mı istiyorlar? Kur’ân-ı kerîmdeki bir ke harfi, bütün ibâdetlerden dahâ kıymetlidir. Bunu değışdirmek küfre bile sebep olur.

Bu âyet-i kerîmeyi değışdirerek okuyanlara, din âlimlerimizin verdikleri cevâblar **(Se’âdet-i Ebediyye)** kitâbımızda yazılıdır.

104 - Her sabâh Haşr sûresinin sonunda olan ve **(Hüvellâhülle-zî)** ile başlayan üç âyeti okumak da büyük sevâb kazandırır ve eğer akşama kadar ölürse, şehîd derecesi ile ölür.

105 - Amme sûresini güneş doğarken okuyan kimse, bütün âfetlerden emîn olur.

[Hakîkî islâm âlimi, büyük velî, Abdüllah-i Dehlevî “kadde-sallahü sirrehül’azîz”, doksanıncı mektûbunun sonunda buyuruyor ki, (Peygamberimizin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” bildirdiği âyet-i kerîmeleri ve düâları, belli vaktlerinde okumalıdır. Bunlar ve nâfile nemâzlar, ihlâs ile, huzûr-ı kalb ile okunmazsa, sahîh olmazlar, fâideleri olmaz. Bunun için, bizler, farzlardan ve müekked sünnetlerden başka hiçbirşey okumayıp, nâfile ibâ-

det yapmayıp, önce her an Allahımızı zikir ederek ve harâmlardan ictinâb ederek, kalblerimizi ve ahlâkımızı temizlemeğe çalışmalıyız!) Yetmişbirinci mektûbda diyor ki, (Zemânımızda, her yeri küfr, fiske ve bid'at kapladı. Bu zemânda, Allahü teâlânın, her an hâzır ve nâzır olduğunu kalbe yerleştirmek çok güçleşti. Fekat, kalb hastalığından kurtulmağa yine çalışmak lâzımdır. Bir kuş, semâyâ çıkmak için uçar da, semâyâ kavuşamazsa da, diğerlerinden yüksek olur ve kedilerin şerrinden âzâd olur.) Onikinci sahîfeye bakınız! Abdüllah-i Dehlîvî, Hâlid-i Bağdâdînin müşşididir. 1240 [m. 1824] de Delhîde vefât etdi. İsmi silsile-i alîyyede Sıbgâtullah-i Hîzânîden önce yazılıdır. Sıbgâtullah-i Arvâsî, Gavs-i Hîzânî ismi ile meşhûrdur. Seyyid Tâhânın halîfesi, Seyyid Fehîmin müşşidlerindendir. Hîzânda medfûndur. Abdürrahmân-ı Tâğînin müşşididir. Abdürrahmân-ı Tâğînin kabri Nûrşindedir.]

SALEVÂT FASLI

106 - Bir kimse Cum'a günleri çok salevât-i şerîfe getirirse, Hak teâlâ o kimsenin yüz hâcetini revâ kılar, bunun otuzu dünyâ, yetmişî âhîret hâcetidir.

Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Her kim günde yüz def'a, [ma'nâsını düşünerek,] salevât-i şerîfe okursa, kıyâmet gününde güneşin sıcaklığından kurtulup, Arşın gölgesi altında benimle berâberdir. Ve her kim benim için bir salevât-ı şerîfe getirirse, rahmet melekleri onun günâhlarının afv olması için düâ ve istigfâr ederler.)**

107 - Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" üzerine çok salevât-ı şerîfe getir! Zîrâ bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki: **(Yanında isimim anılıp da, üzerime salevât-ı şerîfe getirmeyenlere yazıklar olsun. Bir de, Ramezân-ı şerîfe kavuşup, onu kemâl-i ta'zîm ile karşılayıp râzî etmeyen ve ana-babasının birine veyâ ikisine kavuşup da, onların rızâlarını almayanlara da yazıklar olsun.)**

108 - Bil ki, her kim bir fakîre, onun gönlünün dilediği şeyi yidirse, Hak teâlâ hazretleri, o kimseye Cennet-i a'lâda bin derece verir ve Cennetde kendisine birçok ni'metler ihsân eder.

109 - Fakîrlere tasadduk etmeği unutma! Ehline ve çoluk çocuğuna ve akrabâna verdiğin şeyler de, sadaka yerine geçecekler. Ebû Emâmenin "radiyallahü teâlâ anı", Resûlullahdan "sallallahü aleyhi ve sellem" rivâyet etdiği hadîs-i şerîfde, **(Ehline ve akrabâsına ihsân etmekden büyük derece ne olabilir?)** buyuruldu. Önce, ehline, evlâdına halâl yidirmeli, halâl giydirmeli, sonra artan paranın zekâtını vermeli, ondan sonra da sadaka vermelidir.

110 - Sana nasihat şudur ki, bu dört huy ile huylan. Zîrâ muhsinler [ya'nî iyiler] zümresinden olursun.

- 1- Genişlikde [zenginlikde] zekât, darlıkda sadaka vermek.
- 2- Gazab zemânında gazabını ve hırsını yenmek.
- 3- Başkasının aybını görünce, onu açmayıp, kapatmağa çalışmak.
- 4- Hizmetciye, ehline, evlâd ve akrabâya ihsân ederek onları hoş tutmak.

111 - Susamış kimseye su vermek de çok sevâbdır. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Allahü teâlâ, Ceb-râîl aleyhisselâma sordu: Yer yüzüne insan ne iş yapardın?)**

Ceb-râîl aleyhisselâm buyurdu ki: Yâ Rabbî! Yapacağım amel, sence ma'lûmdur. Dört şey yapardım:

- 1- Susamış kimselere su verirdim.
- 2- Çoluk çocuğu fazla olana yardım ederdim.
- 3- İki dargın arasını bulurdum.
- 4- Müslimânların ayblarını kapatırdım.)

Yine Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Susamış bir kimseye su içirenlerin amel defterine yetmiş senelik sevâb yazılır. Eğer su bulunmadığı yerde içirirse, İsmâ'il aleyhisselâm evlâdından birini kâfir elinden kurtarıp âzâd etmiş gibi sevâb verilir.)**

112 - Her zemân çok iyilik yap! Hak teâlâ hazretleri hayrlı iş yapan kullarını çok sever. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir kimse bir fakîre bir lokma ta'âm verse, lokma o kimseye beş şey ile müjde eder:**

- 1- Bir dâne idim, beni çoğalttın.
- 2- Ben küçük iken, beni büyüttün.
- 3- Düşman iken, beni dost eyledin.
- 4- Fânî, yok olmak üzere iken, beni bâkî, sonsuz kalıcı eyledin.
- 5- Şimdiye kadar sen beni muhâfaza ederdin. Bundan sonra ben seni muhâfaza ederim.)

113 - Sadaka ve zekât vermekle mal eksilmez, artar. Abdürrahmân ibni Avf “radıyallahü anh”, Peygamberimiz aleyhisselâmdan işiterek buyurdu ki, üç şeye yemîn ederim:

- 1- Zekât vermekle mal eksilmez, çoğalır.
- 2- Zulm edilen kimse, zâlime hakkını bağışlarsa, Hak teâlâ, kıyâmet gününde bu kulun derecesini yükseltir.
- 3- Dâimâ isteyici olan kimseyi, Hak teâlâ fakîrlikden kurtarmaz.

114 - Ebû Hüreyre “radıyallahü anh”, Peygamberimizden “aleyhisselâm” şöyle işitdim, diyor: **(İnsanlar tasadduk ettiği şeyi, Allah**

rızâsı için verirse, Hak teâlâ hazretlerine verilmiş gibi sayılır ki, mu-kâbilinde bin sevâb, [diğer bir rivâyete göre ikibin sevâb] **alır.)** Bir kimseye ödünç verir isen, iyilikle ver ve iyilikle al! Ödünç verilen adam fakîr ise ve nemâz kılıyor, harâmlardan sakınıyorsa, veren kim-se, verdiğini ona bağışlarsa kıyâmet günü arş-ı a'lânın gölgesinde göl-gelenecek ve Cennetde büyük bir dereceye nâil olacaktır.

Tenbîh: Sadaka vermek nâfile ibâdetdir. Zekât vermek ve borç ödemek, birinin hakkını iâde etmek ise, farzdırlar. Üzerinde farz borcu olanların sünnetleri ve nâfileleri kabûl olmaz. O hâlde, bir kuruş zekâtı veyâ bir kuruş borcu olan kimsenin sadakaları kabûl olunmaz. Milyonlarca sadaka verse, binlerce hayr yapsa, zekâtını vermedikçe veyâ borcunu ödemedikçe, hiçbirini kabûl olmaz, ya'nî hiç sevâb kazanamadığı gibi, zekât ve borç günâhından da kurtula-maz. Zekât hakkında, 212. ci maddede geniş bilgi verilmiştir.

115 - Bir kimseye ödünç vermek, tasadduk etmekden dahâ hayrlıdır. Zîrâ, Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” bu-yurdu ki: **(Ödünç vermek, tasadduk etmekden onsekiz derece da-hâ fazîletlidir.)**

Bir kişiye bir iş yaptırmanın vakt, hemen ücretini ver! Şâyed vermeyip, hakkı kıyâmet gününe kalacak olursa, kıyâmet günü, o şahsın da'vâcısı, Allahü teâlâ hazretleri olacaktır. Birbirinize iş gördüğünüz zemân, ödünç alıp verdiğiniz vakt, güzel muâmele ya-pın! Birbirinizin gönlünü kırmayınız. Zîrâ iyilik yapacağınız yerde, günâh işlemiş olursunuz. Ödünç alan, ödemek niyetiyle almalıdır. Üç sebeble ödünç alınır:

1- Çok fakîr olup çalışmağa kudreti olmayanın nafakasına sarf edecek kadar ödünç alması.

2- Bulunduğu yerin âdetine göre, kirâ ile veyâ mülk olarak, ko-runacak bir mesken te'min etmek için.

3- Evlenmek için.

Bu şeyler için Allahü teâlâyâ tevekkül ederek ve ödemeğe niy-yet etmek şartı ile borç alanlara, Allahü teâlâ çabuk ödemek nasîb eder. Çok borç almayınız ki, râhat olasınız. Zîrâ, borcu alan, köle gibi olur, gece gündüz üzüntülü olur.

116 - Alış veriş yaparken ve ödünç verirken ribâdan, ya'nî **(Fâ-iz)** alıp vermekden sakın! Ödünç verdiğiniz kimseden menfe'ât bekle-me! Zîrâ, azıcık aldığınız veyâ verdiğiniz fâizin günâhı Allahü teâlâ indinde, annesiyle yetmiş def'a zinâ etmiş gibidir. Ya'nî, fâizin azı da, çoğu da, alması da, vermesi de harâmdır. Fâize şahid olan, kâ-tib olan ve vekîl olan da, Allahü teâlâ indinde mel'ûn ve sorumludur. Çok sakınmak lâzımdır.

Tenbîh: İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i elf-i sâni Ahmed Fârûkî-yi Serhendî “kaddesallahü sirreh” hazretleri (**Mektûbât**)ın birinci cildi, yüzikinci mektûbunda buyuruyor ki: Bir müslimâna bir mikdâr fazla ödemesi şartı ile borç verildikde, ödenilen paranın fazlası fâiz olmakla kalmıyor. Evvelce yapılan (**akd**), ya’nî mukâvele, sözleşme fâiz oluyor. Böyle bir mukâvelenin kendisi harâmdır ve harâm sebebi ile alınan herşey de harâmdır. O hâlde, yüz lira borç verip, karşılığında, yüzon lira almak şartı ile yapılan akd, ya’nî pazarlık harâm olup, alınan yüzon liranın hepsi fâiz olur, harâm olur. (**Câmi’ur-ru-mûz**) fıkıh kitâbında ve İbrahim Şâhînin kitâbında da bu, güzel anlatılmaktadır. Fâiz ile para almağa ihtiyâcı olanlara gelince, ribânın harâm olduğu Kur’ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkça yazılıdır ve umûmîdir. Ya’nî ihtiyâcı olana da, olmıyana da harâmdır. İhtiyâcı olanları ayırmak, Allahü teâlânın ve Peygamberimizin “sallallahü aleyhi ve sellem” emrlerini değışdirmek olur. (**Kınye**) kitâbının, bu emrleri değışdirmeye haddi ve salâhiyyeti yoktur. Lâhor şehrindeki âlimlerin en büyüğü olan Mevlânâ Cemâl “rahime-hullahü teâlâ” Kınye kitâbının birçok sözlerine güvenilmez ve kıymetli kitâblara muhâlifdir, buyuruyor. Kınyedeki, ihtiyâcı olanların fâiz ile borç alması câiz olur, sözünü doğru kabûl etsek bile, eğer her ihtiyâcı olana câiz dersek, fâizin harâm edilmesine sebep kalmazdı. Çünkü, herkesi, fâiz ile para almağa götüren, elbette bir ihtiyâcdır. Kimse ihtiyâcı yokken, kendi zararına iş görmez ve hakîm olan, hamîd olan Allahü teâlânın bu emri fâidesiz ve lüzûmsuz olurdu. Allahü teâlânın kitâbı olan Kur’ân-ı kerîme böyle iftirâda bulunmak, çok çirkin bir cesâretidir. Farz-ı muhâl olarak her ihtiyâcı da özr kabûl ederse, ihtiyâc, lüzûm demektir. Lüzûmun da bir mikdârı ve derecesi vardır. Ziyâfet vermek için fâiz ile ödünç almak ihtiyâc değildir ve buna zarûret yoktur. Meselâ bir cenâze için yalnız kefen ihtiyâcdır, buyurmuşlardır. Onun rûhu için helva pişirmek ihtiyâc değildir, buyurmuşlardır. Hâlbuki onun sadakaya ihtiyâcı her ihtiyâcın üstündedir. Böyle olunca, fâiz ile para alanların ihtiyâcları, ihtiyâc olur mu, olmaz mı ve böyle para ile hâzırlanan yemekleri yimek halâl olur mu? Ailenin çok kişı olmasını ve askerliği ihtiyâca behâne etmek ise, müslimânlığa yakışacak bir şey değildir. Eğer denirse ki, bugün halâl lokma bulmak mümkün olmuyor. Evet bu söz doğrudur. Fekat, mümkün olduğu kadar harâmdan kaçmak lâzımdır. Mahsûlün bereketsiz olmaması için tarlayı abdestsiz ekmemelidir, buyurmuşlardır. Hâlbuki bugün bundan kurtulmak imkânsızdır. Fekat, fâiz ile para almamak çok kolaydır. Kur’ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde harâm olduğu bildirilen şeyleri harâm bilmek, halâl olduğu bildirilen şey-

leri de halâl bilmek lâzımdır. Bunlara inanmayan, kâfir olur. Açıkça bildirilmeyen halâl ve harâm ise, böyle değildir. Meselâ, birçok şeyler Hanefî mezhebinde harâm iken, Şâfi’îde halâldir. O hâlde, ihtiyâcı olanın fâiz ile para alması câiz değildir, diyene, (Sus! Halâle harâm deme! Kâfir olursun) denemez. Çünkü onun sözü hakîkate yakındır, belki de tâm hakîkatdır ve ona verilen cevâb, tehlikeylidir. Harâm şübhesi olan şeyleri terk etmek evlâdır. Tekrâr edelim ki, ihtiyâc dâiresi çok geniştir. Eğer geniş tutulursa fâiz almayacak kimse kalmaz ve Allahü teâlânın fâizi harâm etmesi, hâşâ, abes ve boşuna olmuş olur. Kinye kitâbı da nihâyet ihtiyâcı olanın fâiz ile para almasına cevaz vermektedir. Yoksa herkese değil. İhtiyâcı böyle şübheli yoldan ise, halâl yoldan aramalıdır ve takvâ bereketi ile ve ufak bir teşebbüs ile, ihtiyâc ortadan kalkar. Mektûbâtдан terceme temâm oldu.

İbni Nüceym Zeyn-ül-Âbidîn Mısırî “rahime-hullahü teâlâ” **(Eşbâh)** kitâbında, beşinci kâidenin sonunda, (Ba’zı ihtiyâclar zarûret kabûl edilir. Meselâ muhtâc olanın fâiz ödeyerek ödünç alması câiz olur) diyor. Seyyid Ahmed Hamevî “rahime-hullahü teâlâ” burayı açıklarken, (Meselâ on altın ödünç alıp, her gün belli mikdâr bir şeyi fâiz olarak öder) diyor. Bundan anlaşılıyor ki, nafakaya muhtâc olup, çalışamıyan ve karz-ı hasen bulamıyan âciz kimsenin nafaka için, fâiz ile ödünç alması câiz olur. Fekat, bu hâlde de **(Mu’âmele satışı)** yolu ile almalıdır. Meselâ, on altın alıp, oniki altın ödemekte uyushulunca, on altını alırken, kalem, defter, kitâb gibi herhangi bir şeyi de iki altına satın alıp, oniki altın borçlanır. Böyle, fesâd ile, bid’at ile karşılaşıldığı zemân, islâmiyyete uymak için, ihtiyatlı yol aramağa, **(Hile-i şer’iyye)** denir. Âciz olanın, zarûrete düşenin, ibâdetini kaçırmaması veyâ harâm işlemesi için (Hile-i şer’iyye) yapması lâzım olur. İslâmiyyete uymakdan kaçmak için çâre aramağa **(Hile-i bâtıla)** denir ki, harâmdır.

Tenbîh 2: Dâr-ül-harbde ya’nî Fransa, İtalya gibi putlara tapınan kâfir hükûmetlerin toprağında, kâfirlerden, kendi rızâları ile mal çekmek, meselâ onlara fâizle ödünç vermek câizdir. Fekat fâizle ödünç para almak orada da câiz değildir. Dâr-ül-harbdeki bir bankaya para yatırıp, fâiz almak, fâiz ile ödünç vermek için banka ile ortak olmak demektir. Bu bankadan para çekenlerin hepsi kâfir ise, bankaya yatırılan paranın fâizini almak halâl olur. Bankadan fâiz ile para alanların hepsi müslimân ise, bankaya yatırılan paranın fâizini almak harâmdır. Bankadan ödünç para alan müşteriler, müslimân ile kâfir karışık ise, alınan fâiz mekrûhdur, ya’nî tahrîmen mekrûhdur. Kâfir mikdârı fazla ise, halâle yakın tenzihen mekrûh olur. Mekrûhdan da sakınmalı, fâize bulaşmamalıdır. Ban-

kaya yatırılan paranın fâizini (**Mu'âmele satışı**) semeni olarak almalıdır. Peygamberimiz “aleyhisselâm”: (**Fâiz yiyenin şahidliğini kabûl etmeyin! Eğer kabûl ederseniz, Allahü teâlâ ibâdetlerinizi kabûl etmez. Cemâ'at ile nemâzı terk edenin de, kabûl etmeyiniz**) buyurdu. Muhtâc olduğu malı satın almak için, bankadan fâiz ile ödünç para almamalı, banka bu malı satın alıp, üzerine kâr koyarak bu kimseye taksîd ile ödemek üzere veresiye satmalıdır. (**Riyâd-un-nâshih**) kitâbında, kırk nev' fâiz olduğu misâller ile yazılıdır.

ALİŞ-VERİŞDE YALAN SÖYLEMEK FASLI

117 - Bir kimse, alış verişinde yalan söylerse, Allahü teâlânın rahmetinden mahrûm kalır. Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: (**Kıyâmet günü Allahü teâlâ hazretleri üç kısım insanlara rahmet nazarı ile bakmaz:**

- 1- Alış verişinde yalan söyleyerek fâhiş fiyatla mal satana.
- 2- Gelişi güzel her şeye yemîn edene.
- 3- Kendisinde su olduğu hâlde, başkasına vermeyene.)

118 - Susuz olana su vermeyen insanlara kıyâmet günü, Allahü teâlâ buyuracak ki, siz benim suyumı kullarımdan esirgediniz. Şimdi, sizden rahmetimi uzak eyledim.

119 - Bir şeyi satın alan pişmân olup geri getirirse, o malı geri al! Zîrâ, geri almakdan ziyân olmaz. Allahü teâlâ bereketini ihsân buyurur, on mislini verir.

120 - Ey Oğul! Kile, terâzî ve arşını yanlış ve hileli kullananlar hakkında, Allahü teâlâ, “Mütaffifîn sûresinde” meâlen, (**Alıp satarken noksan ölçenlere şiddetli azâb vardır**) buyurdu.

121 - Kul hakkından kork! Borcun varsa onu ödemeğe çalış. Bir kuruş borcu olanın cenâze nemâzını Habîbullah kılmamışdır. O borcu ödemedikce, insan Cennete giremez. [Zevce istediği zemân, erkeğin (**Mu'accel mehri**)ni hemen vermesi, onu boşadığı zemân da, (**Müeccel mehr**)i ona hemen ödemesi lâzımdır. Zevc, zevcesine olan müeccel mehr borcunu ayırmalı, öldükten sonra zevcesine verilmesi için vasiyyet etmelidir. Vasiyyet etmedi ise, ölünce mîrâs taksîm edilmeden evvel mehrin hepsinin mîrâsdan zevcesine hemen ödenmesi lâzımdır. Zevcesini boşayınca, mehrini ödemiyen, dünyâda habs, âhîretde azâb olunur. Zevc mehr borcunu zekât, fitra ve kurban nisâbına katmaz. Zevce nisâb hisâbına katar. Fekat, nisâb mikdârı teslîm aldıktan bir sene sonra elinde kalırsa, yalnız o senenin zekâtını verir. Akrahâsına ve emri altında olanlara din bilgilerini öğretmek de kul borcudur.] Hadîs-i şerîfde, (**Bir kişi borçlu olsa ve vermek azminde olsa, Al-**

lahü teâlânın yardımını onunla berâberdir) buyuruldu.

[(**Hadîka**)da, ayak âfetlerini anlatırken diyor ki, (Hayvânın ve kâfirin hakkı için de, kıyâmetde azâb yapılacaktır. Dünyâda halâl-laşmadı ise, âhiretde kâfirin hakkından kurtulmak dahâ zor olur. Hayvân hakkından kurtulmak ise, bundan da zor olur.) Bunun için, Dâr-ül-harbde de, kâfirlerin mallarına, canlarına, ırzlarına dokunmaktan çok sakınmalıdır. Onların kanûnlarına da uymalı, fitne, fesâd çıkarmamalıdır.]

VÜCÛD EMÂNETİ [Nİ'METİ]

122 - Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(El, insana bir emânetdir, onunla harâm olan şeyi tutma! Ayağın sana bir emânetdir. Onun ile harâm yere gitme! Tenâsül âleti sana bir emânetdir, onunla zinâ etme!)** Bunun gibi bedendeki bütün a'zâlar birer emânetdir. Bu ni'metleri meşrû' şeklide ve meşrû' yerlerde kullanırsan, emîn kimselerden olur, Cenâb-ı Hakka karşı tam şükr yapmış olursun. Bu emânetleri gayr-ı meşrû' yerlerde kullanan insan, Allahü teâlâyâ isyân etmiş ve hiyânet etmiş olur.

Tenbîh: Hastayı tedâvî etmek sünnetdir. Tedâvînin, ilâc ile, sadaka vermekle ve düâ ile yapılacağı bildirildi. Tecrîbe edilip, te'sîrlerinin kat'î olduğu anlaşılan aşılari, serumları ve mikrop öldüren ve benzerleri ilâcları kullanmak farz olduğu (**İbni Âbidîn**)in “rahime-hullahü teâlâ”, (**Hazar ve ibâha**) kısmından anlaşılmaktadır. (Sular bâbı)nın sonunda da diyor ki, (Harâm olan ilâcın te'sîri kat'î ise ve şifâ verecek halâl ilâc yoksa, domuz etinden başka harâm ilâcın kullanılması câiz olur. Şifâ te'sîri zannî ise, câiz olmaz.) Oruc bahsinin sonunda diyor ki, (Müslimân hasta, müslimân tabîb bulamadığı zemân, kâfir tabîbe gidip tedâvî olması câizdir. Kâfir tabîbin sözü ile, ibâdetini terk ve tehîr etmesi [ve harâm olan ilâc kullanması] câiz değildir.) (**Fetâvâyı Hindîyye**)nin Kerâhiyyet kısmının onsekizinci bâbında diyor ki, (Şifânın Allahü teâlâdan geldiğine inanan hastanın ilâc kullanması câizdir. İlâcdan şifâ beklemek câiz değildir. Allahü teâlânın şifâyı yaratması için, ilâcı sebep yaptığına inanmak lâzımdır. Domuz habîs olduğu için ve insan muhterem olduğu için, ikisinin organlarını ilâc olarak kullanmak câiz değildir. Diğer hayvânların câizdir. İlâc kullanmayıp ölmek günâh değildir. Gıdâ almayıp ölmek günâhıdır. [Te'sîri kat'î olan ilâc, gıdâ gibidir.] Fâidesi kat'î olan şeyleri kullanmamak harâmdır. Kadın sütünü ilâc olarak kullanmak câizdir. Kadının sakız çiğnemesi, sözbirliği ile câizdir. Erkeğin çiğnemesi ihtilâflıdır. Hastaya ve hayvân sokana, şifâ için Kur'ân-ı kerîm okumak veya kâğıda yazıp muska olarak taşıması yâhud tas içinde ıslatıp, bu suyu içme-

si, bu su ile, ağrıyan yeri yıkaması câiz diyen âlimlerin sözleri mu'teberdir. Meşhûr düâlar ile muska ve ilâc câizdir. Nazar için tütsü yapmak, kurşun dökmek câiz diyenler vardır. Bağa, bağçeye, tarlaya, nazar değmemek için, ba'zı şeyler asmak câizdir. Çocuk olmaması için erkeğin tedbîr alması câiz olur. Dört aylık çocuğunu aldırان kadın cezâlandırılır. Dahâ önce aldırması câizdir.)

Süâl: Şer'î nikâhı bulunan bir âilenin çocuğu olmaz ise, (Sun'î ilkâh) ve (Tüb bebek) denilen üsûl ile, çocuk olmasına teşebbüs etmek câiz midir?

Cevâb: Bir erkekle kızın şer'î nikâh yaparak, Allahü teâlâdan çocuk taleb etmelerini tergîb ve teşvîk buyuran hadîs-i şerîfler çokdur. Çocuğu olmiyan zevceynin, Silsile-i aliyeyi vâsita yaparak, düâ etmeleri ve meşrû' sebeblere teşebbüs etmeleri lâzımdır. Zevceynin menîleri alınıp, bir tüpe konuluyor. Tüpde ilkâh vâkı' olduktan sonra, zevcenin rahmine konuyor. Buna (**Sun'î ilkâh**) ve (tüb bebek) deniyor. Bunun câiz olacağı anlaşılmaktadır. Ancak, buna zarûret olmadığı için, bu işi zevceynin kendilerinin yapmaları, tabîb, hemşire, ebe gibi yabancıların, bunların avret mahallerini görmemeleri ve sun'î ilkâhın, nikâhsız olan erkekle kız arasında yapılmaması lâzımdır.

Abdül'Azîz Dehlevî “rahime-hullahü teâlâ” 1386 [m. 1966] senesinde, Efganistânın Kâbil şehrinde basılan fârisî tefsirinde, Bekara sûresinin fâziletlerini bildirirken diyor ki, Abdüllah bin Ahmed bin Hanbel “rahime-hullahü teâlâ”, (**Zevâid-i Müsned**)inde ve Hâkim ile Beyhekî “rahime-hümallahü teâlâ” (**De'avât**) kitâblarında, Übeyyübnî Ka'b “radiyallahü teâlâ anh” diyor ki, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanında oturuyordum. Bir köylü geldi. Kardeşinin ağır hasta olduğunu söyledi. (**Hastalığı nedir?**) buyuruldukda, cin çarpması dedi. (**Kardeşini buraya getir**) buyuruldu. Kardeşi gelip oturdu. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, şu âyetleri okuyup, hastaya üfledi. Hemen iyi olup, kalkdı: Fâtiha, Bekara sûresi başından beş âyet, (**Ve ilâhüküm**)den başlayarak, (**Ya'kulûn**)e kadar, iki 163 ve 164. cü âyetleri, Âyetel-kürsî, (**Hâlidûn**)e kadar, Bekara sûresi sonundaki (**Lillahi**)den başlayan üç âyet, (**Âl-i İmrân**) sûresinin (**Şehidallahü**) ile başlayan tek onsekizinci âyeti, (**A'râf**) sûresinin (**İnne-Rabbeküm**) ile başlayan tek ellidördüncü âyeti, (**Müminûn**) sûresinin (**Fe-teâlallahü**) ile başlayan tek yüzonaltıncı âyeti, Cin sûresinin (**Ve ennehu teâlâ**) ile başlayan tek üçüncü âyeti, Sâffât sûresinin başından on âyet, Haşr sûresinin sonunda (**Hüvâllâhü**) ile başlayan üç âyet, (**İhlâs**) ve (**Mu'avvizeteyn**) sûreleri. [Seyyid Ahmed “rahime-hullahü teâlâ” bu âyetleri tophiyarak (**Âyât-i**

hurz) risâlesi yazmışdır. Âyât-i hürz, (muhâfaza edici âyetler) demek olup, arabî (**Teshîl-ül-menâfi'**) tedâvî kitâbının 1982 ve sonrakî târîhlerdeki İstanbul baskısı sonuna, ilâveli olarak yazılmışdır. Abdest alıp, yedi istigfâr ve onbir salevât okuyup hastanın sıhhatına niyyet ederek, güneş doğduktan ve ikindi nemâzından sonra, günde iki def'a hasta üzerine okuyup, işâret bulunan yerlerde, hastaya üfürmeli, şifâ buluncıya kadar [kırk gün kadar] devâm etmeli. Her def'ası sonunda, bir Fâtiha okuyarak, sevâbını Peygamber efendimizin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” ve Behâüddîn-i Buhârî, Ahmed Rifâ-i ve imâm-ı Rabbânînin rûhlarına hediye etmelidir. Bir nüsha [Muska] yazıp, yanında taşırsa, sihrden, büyüden, nazar değmesinden korur. Murâdî hâsıl olur. 138. ci maddeye bakınız!

(**Hizb-ül-bahr**) okumak da, derdlerden kurtulmak için pek fâidelidir. Bunu Ebül-Hasen Şâzilî hâzırlamışdır.]

Dârimînin (**Müsned**)inde, Abdüllah ibni Mes'ûd “radiyallahü anh” diyor ki, (Evde, Bekara sûresi başından (**Müflihûn**)a kadar beş âyet okunduğu gece, şeytân o eve giremez.)

Meyyit defin edilince, baş tarafında, Bekara sûresinin başını, ayak tarafında sonunu okumak emr olundu.

Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, (**Bir evde, şu otuzüç âyet okunduğu gece, yırtıcı hayvân ve eşkıyâ, düşman, sabâha kadar canına, malına zarar yapamaz:** Bekara başından beş âyet, Âyetelkürsî başından (**Hâlidûn**)e kadar üç âyet, Bekara sonunda (**Lillahi**)den sûre sonuna kadar üç âyet, (**A'râf**) sûresinde (**İnne Rabbeküm**)den (**Muhsinîn**)e kadar, ellibeşden i'tibâren üç âyet, (**İsrâ**) sûresi sonundaki (**Kul**)den iki âyet, Sâffât sûresi başından (**Lâzib**)e kadar onbir âyet, Rahmân sûresinde (**Yâ ma'serelcin**)den (**Fe izâ**)ya kadar iki âyet, Haşr sûresi sonunda (**Lev enzelnâ**)dan sûre sonuna kadar, Cin sûresinde başından (**Şatâtâ**)ya kadar dört âyet.)

Yedi kerre Fâtiha okuyup, derd, ağrı olan uzva üflenirse, şifâ hâsıl olur. (**Tefsîr-i Azîzî**)den terceme temâm oldu.

Abdüllah-ı Dehlîvî “rahmetullahi aleyh”, yüzonyedinci mektûbunda buyuruyor ki, (Her işde, Pîrân-ı kibârın ervâh-ı tayyibesini vâsita yaparak, Allahü teâlâyâ ilticâ ve düâ etmelidir. [Bunun için (**Silsile-i aliyye**)yi okumalıdır.] Bunların vâsıtası ile, dînî ve dünyevî murâdları ihsân eder.) (**Silsile-i aliyye**), (**Se'âdet-i Ebediyye**) ve (**Eshâb-ı Kirâm**) kitâblarında yazılıdır. Âyet-i kerîmenin ve düânın te'sîr etmesi için, okuyanın Ehl-i sünnet i'tikâdında olması, kul hakkından sakınması, harâm ve habîs şey yimemesi ve okunan kimseden karşılık istememesi şartdır.

[İlâc almak, âyet-i kerîme ve düâ okumak, üfleme ve yanında

taşımak, insanın ömrünü uzatmaz, ölüme mâni' olmaz. Eceli gecikdirmez. Ömrü olanın dertlerini, ağrılarını giderip, sıhhatli, râhat ve neşeli yaşamasına sebep olurlar. Kalb nakli ve beyin, böbrek, ciğer gibi ameliyâtlar, aşılar, serûmlar, ölüme mâni' olmaz. Ömrü olanlara fâideli olur. Eceli gelen çok kimsenin ameliyât esnâsında öldüklerini bilmiyen yokdur. Düânın kabûl olması için, istenilen şeyin sebebine yapışmak lâzımdır. Allahü teâlâ, herşeyi sebep ile yaratır. Tedbîr almak, sebebi aramak lâzımdır. Düâ edince, Allahü teâlâ sebebe kavuşdurur ve sebebe te'sîr, kuvvet yaratır. Evliyâyâ, sevdiklerine sebebsiz de verir. Buna **(kerâmet)** denir. Sebebe yapışmadan düâ etmek, Allahü teâlânın âdetine uymamak olur.

Düâ, Allahü teâlâdan birşey istemek demektir. Düâ, iki dürlüdür: 1- Lafzî düâ, 2- Fi'lî düâ.

1- Lafzî düâ, Allahü teâlâdan lafz ile, söz ile istemektir. Bu düânın kabûl olması için şartlar vardır. Bu şartlar, düâ edenin müsli-mân olması, ihlâs sâhibi olması, nemâzlarına devâm etmesi, fâsık olmaması, ya'nî harâm işlememesi, üzerinde kul hakkı bulunmaması gibi şeylerdir. Bu şartlar bulunmayanların düâları kabûl olmuyor. Sıkıntı içinde yaşıyorlar.

2- Fi'lî düâ, istenilen şeyin sebebine yapışmaktır. Allahü teâlâ, herşeyi, bir sebep ile yaratmaktadır. Allahü teâlâdan birşey isteyenin, bu şeyin yaratılmasına sebep olan şeyi yapması lâzımdır. Meselâ, bir yeri ağrıyanın, ağrı kesici bir ilâc kullanması lâzımdır. Bu ilâcı kullanması, fi'lî düâ etmek olur. Fi'lî düânın kabûl olması için, sebebin te'sîrinin kat'î olması, iyi bilinmesi lâzımdır. Lafzî düâ ile fi'lî düâ birbirine uygun değilse, fi'lî düâ kabûl olur. Müsli-mânın, iyi ve câiz olan şeylerin sebeblerini bilip, düâ için, bu sebepleri yapması lâzımdır. Bu sebebler yapılanca, Allahü teâlâ, istenilen şeyi yaratır. Çünkü, sebepleri yapılan şeyi yaratması, âdetidir. Aç olanın birşey yimesi, fi'lî sebebe yapışmak, fi'lî düâ etmek olur. **(Düâ ediniz, kabûl ederim)** buyurulması, fi'lî düâ etmeği emretmektedir.]

123 - Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir kişi geldi, Lokman hakûm hazretlerine sordu:**

- Yâ Lokman! Sen bu mertebeye nasıl erişdin?

Lokman hazretleri buyurdu ki: Ben bu mertebeye üç şeyle erişdim:

1- Emâneti yerine vermekle,

2- Doğru söylemekle.

3- Mâlâyâ'nîyi [ya'nî fâidesiz sözü] terk etmekle.)

124 - Mü'mînûn sûresinin sekizinci âyetinde meâlen, **(Emânet-**

leri güzelce kullanıp, yerli yerine ifâ edeni, korkduğundan emîn kılp, Cennetime koyarım) buyuruldu.

Tenbîh: Kitâbın çeşidli yerlerinde, insanı Allâhü teâlânın rahmetine kavuşduracak düâlar, iyi işler yazılıdır. Bunlar övülmekde, yapılmaları teşvîk edilmektedir. Unutmamalı ki, Âhiretde Allâhü teâlânın rahmetine kavuşabilmek için, îmân ile ölmek lâzımdır. Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açık bildirilenlere uygun îmânı olmayana ve harâmlardan sakınmağa ve islâmın beş şartını yapmağa ehemmiyyet vermiyen kimse rahmete kavuşamaz. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmayana (**Bid'at ehli**) denir. Bunun yaptığı ibâdetleri sahîh olup da, borcdan, azâbından kurtulur ise de, va'd edilmiş olan sevâblarına kavuşamaz. Âhiretde, dünyâda yapmış olduğu iyiliklerin, hayrât ve hasenâtının karşılığına kavuşamayacaktır. Dünyâdaki iyiliklerinin karşılıklarına kavuşmak istiyenin, hemen tevbe etmesi, îmânını düzeltmesi lâzımdır.

125 - Hak teâlâ buyurur ki, ey kulum, ben acıkdım, beni doyurmadın. Kul cevâben der ki: Yâ Rabbî! Bütün âlemleri doyuran sensin! Ben seni nasıl doyurabilirim? O zemân cenâb-ı Hak buyurur ki, falan fakîr kulum aç idi, sen ise bol bol rızıklar içinde yüzyordun. O fakîr kulumu doyursaydın, benim rızâmı kazanmış olacaktın. Yine Allâhü teâlâ buyurur ki, ey kulum, ben susamışdım. Bana niçin su vermedin? Kul aynı şekilde: Yâ Rabbî! Bütün âlemlere su veren sensin, benim seni sulamağa kudretim var mıdır? Allâhü teâlâ buyurur ki, falan kulum susamışdı, eğer onu sulamış olsaydın, benim sevgi ve muhabbetimi kazanmış olacaktın. Yine bunun gibi, çıplak olanı giydirmek için bu süâl-cevâb vârid olur. Yine bunun gibi, ben hasta idim de, benim hâl ve hâtırmı gelip sordun. Yâ Rabbî, seni nasıl ziyâret edebilirdim? Allâhü teâlâ buyurur ki, falan kulum hasta idi, onu ziyâret edeydin, orada benim rızâmı bulacaktın.

Nİ'METLERE ŞÜKR FASLI

126 - Hak teâlâ hazretleri buyurdu ki: (**Yâ Mûsâ! Bir kimse kendine verdiğim ni'meti benden bilip kendinden bilmezse, ni'metlerimin şükrünü edâ etmiş olur. Bir kulum rızkıyı kendi çalışması ile bilip, benden bilmez ise, ni'metin şükrünü edâ etmemiş olur.**) İnsanlara lâayık olan, her zemân kendisine verilen rızıkları Allâhü teâlâdan bilmektir. Buna, (**Hamd etmek**) denir. Ve bunlara mukabil gece gündüz şükr ve tesbîh ile tahmîd eylemektir. Mûsâ aleyhisselâm bu kelâmları işitince, (Yâ Rabbî! Bütün kelâmların hakîkatdır) dedi.

BAYRAM FAZÎLETİ

127 - Bayram günü âile, çoluk çocuk ve yakın akrabâna güzel ve güler yüzlülükle muâmele eyle! Ramezân ayında ayırmış olduğun zekâtını, bayram günlerinde fakîrlere ver! Oruc tutamıyan, fit-rasını verir (Feyziyye). [Sadaka-i fitrını bir kişi için yarım sâ' buğ-day olarak hesâb edip, kendinin ve fitra nisâbına mâlik olmıyan küçük çocuklarının fitralarını buğday olarak veyâ kıymeti kadar altın, gümüş, müslimân fakîrlere bayramın birinci günü bayram nemâzından evvel ver. Nemâzdan sonra ve Ramezânda vermek de câizdir. **[(Tergîbüssalât) da ve (Nî'met-i islâm)** da diyor ki, (Zekât nisâbı mikdârı kadar her nev' malı bulunan kimseye zengin denir. Bayramın birinci günü, fecr tulû' ederken zengin olan müslimânın fitra vermesi vâcib olur. Bu vaktten önce vefât eden veyâ fakîr olan kimsenin ve sonra îmân eden veyâ doğan ve zengin olanın vermesi vâcib olmaz. Önce îmân edenin ve sonra fakîr olanın fitra vermesi lâzımdır. Bayram nemâzından evvel vermek efdaldır. Nisâba mâlik olduktan sonra, sene dolmadan fakîr olanın, zekât vermesi ise, afv olunmaktadır. Sadaka-i fitr vermek, şâfi'îde, Ramezânın son günü, güneş gurûb ederken vâcib olur.)] Sâ' (8) rıtl mercimek alan bir hacm ölçüsüdür. Bir rıtl 130 dirhem veyâ 91 miskaldir. Bir miskal hanefîde 4,8 ve şâfi'îde 3,45 gramdır. Yarım sâ' buğday hanefîde 1748 gramdır. Şâfi'îde bir sâ' 694 dirhem veyâ 1680 gramdır. Bir dirhem-i şer'î, hanefîde 14 kırat veyâ 3,36 gramdır. Şâfi'îde, 16,8 kırat veyâ 2,42 gramdır. Bir kırat, hanefîde 0,24 gram, şâfi'îde 0,144 gramdır. Bir Osmânlı altını 1,5 miskal, 7,2 gramdır. Kurbân nisâbı, fitra nisâbının aynıdır. Bu nisâba, her nev' mâl dâhil olur.]

128 - İlm meclisine gitmenin fazîlet ve derecesi çok büyüktür. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir kimse din âlimlerinin ve sâlihlerin [ya'nî İslâmın beş şartını devâm üzere yapanların] yanına gitse, her bir adımına Hak teâlâ, kabûl olmuş nâfile bir hac sevâbı ihsân eder. Zîrâ, âlimleri ve sâlihleri Hak teâlâ sever. Allahü teâlânın evi olsaydı, bu kimse o evi ziyâret eyleseydi, ancak bu sevâbı kazanırdı.)**

129 - Peygamber "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyurdu ki: **(Yâ âlim, yâ müteallim [ya'nî talebe] veyâhud bunları dinleyici ol! [Kitâblarını oku!] Bu üçünden olmayıp dördüncüsünden olursan, [ya'nî hiçbirinden olmazsan] helâk olursun.)** [İlmihâl kitâbı okumayan dînini öğrenemez. Dînini öğrenmiyenin dîni, îmânı gider. Din düşmanlarının yalanlarına aldanıp kâfir olur.]

130 - Birbirine dargın olanları barışdırmağa çalış! Hazret-i Mû-

sâ aleyhisselâm, Allahü teâlâyâ sordu: Yâ Rabbî! Birbiri ile dar-
gın olan iki kişiyi barışdıran ve Senin rızânı bulmak için zulm et-
meyen kimseye ne ecr verirsin? Hak teâlâ buyurdu ki, **(Kıyâmet
gününde onlara selâmet verir, korkduğu şeylerden emîn eder,
umduğu şeylerle şereflendiririm.)** Rivâyet edilir ki, Mûsâ aleyhis-
selâma cenâb-ı Hak sordu: **(Yâ Mûsâ, sana Peygamberlik verme-
me sebep olan şeyi biliyor musun?)** Mûsâ aleyhisselâm hayır
dedi. Hak teâlâ buyurdu ki, **(Sen birgün koyun bekliyordun. Bir
koyun sürüden ayrılarak kaçdı. Sen onu sürüye katmak için arka-
sından yürüdün. Bir hayli yol gittin. Hem sen ve hem de koyun
yoruldu. Nihâyet koyunu yakaladığın zemân, koyunu tutup şö-
lece hitâb eyledin: Yâ koyun, ne zorun vardı da, böylece hem
kendini ve hem de beni zahmete sokdun ve her ikimizi de yor-
dun? Hâlbuki, o ânında son derece yorgun ve hiddetli idin. İşte,
o hiddetli ve gazablı zemânında hırsını yenip rıfk ile [ya'nî güzel-
likle] muâmele ettiğin için, sana Peygamberlik derecesini ihsân
eyledim.)**

131 - Fakîrlere merhamet ile muâmele eyle! Zenginlere ise zen-
ginlikleri için tevâzu' gösterme! Din düşmanlarını, islâmiyyeti be-
ğenmeyenleri, nemâz kılmayanları sevme ki, kıyâmet gününde se-
lâmet ve se'âdet bulasın.

Bir çocuk gördüğün zemân, bunun günâhı yoktur, benim günâ-
hım vardır. Binâenaleyh bu çocuk benden dahâ fazîletlidir. Bir
yaşlı müslimân gördüğün zemân, bu benden dahâ fazla ibâdet ey-
lemişdir, binâenaleyh benden dahâ fazîletlidir. Bir islâm âlimi
görünce, ben câhilim, bu benden ziyâde âlimdir, öyle ise, benden
dahâ fazîletlidir. Bir câhil görünce, bu bilmeden günâh işler. Fekat
ben bilerek işlerim, öyle ise, bu benden efdaldır. Bir kâfir görsen,
olur ki, dünyâdan îmân ile gider. Benim îmânla gidip gitmeyece-
ğim ise, belli değildir. Şu hâlde, benden dahâ fazîletlidir diye dü-
şünmelisin! Müslimânlara karşı kibr yapmazsan, Hak teâlâ indinde
yüksek derecelere vâsıl olursun.

132 - Peygamberimiz “aleyhisselâm”: **(O kimseye bakma ki,
dinde senden aşağıdır, zîrâ kendini beğenip, helâk olursun. Dinde
senden yukarisına bak ki, senden hayrlıdır. Malı çok olana bakma
ki, Allahın kismetine gazab edersin. Şu kimseye bak ki, yiyeceğini
zahmet çekerek alın teri ile hâzırlar, o zemân da, Hak teâlânın sa-
na verdiği ni'mete şükredersin)** buyurdu.

133 - Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki, **(Bir kimse-
nin dünyâsı selâmetli olursa, dîni eksik olur.)** [Ya'nî, dünyâ lez-
zetlerine kavuşmak için, islâmiyyetin dışına taşan kimse, âhîret
lezzetlerine kavuşamaz.] Yine buyurdular ki, **(Yâ Ebâ Hüreyre!**

İslâmiyyetden çıkana doğru yolu göster, câhile ilm öğret ki, sana şehîdlik mertebesi verilir.) [Çocuklarına Ehl-i sünnet i'tikâdını, farzları, harâmları öğretmeli, tanıdıklara din kitâbı vermelidir.]

134 - Çok mal ve mevki' sâhibi olunca, kalbini karartıp Allahü teâlâyı unutma ve malına, rütbene güvenip de, ibâdetden geri kalma! Malı az olan, dahâ fazla Allahü teâlâyı hâtırlar ve Ona dahâ fazla bağlanırlar.

Tenbîh: Müslimânlıkta çok mal ve mevki' sâhibi olmak fenâ değildir. Alkollü içkileri satmakla ve çalgı, şarkı ücreti ile ele geçen ve sirkat, yalan, gasb, rüşvet ve fâiz ile toplanılan mallar, paralar, az olsalar da, habîsdir. Bunları kullanmak harâmdır. Halâlden kazanılan ve zekâtı verilen mal, para, ne kadar çok olursa olsun, makbûldür. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı kerîmde, halâl olan malı hayr diye ismlendirmiştir.

İmâm-ı Gazâlî “rahime-hullahü teâlâ” **(Kimyâ-i se'âdet)** kitâbı, üçüncü faslında buyuruyor ki: Kendini ve âilesini ve çocuklarını kimseye muhtâc etdirmeyecek kadar çalışıp halâlden kazananlara cihâd sevâbı verilir. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” bir sabâh oturmuşdu. Sahâbeden, kuvvetli bir genç, erkenden dükkânına doğru geçdi. Birisi, (Yazıklar olsun buna ki, Allah için biraz burada sizi dinlemeyip geçdi) deyince, **(Böyle söyleme! Eğer kendini, ana-babasını ve ehl ve evlâdını muhtâc etmemek için gitti ise, Allah yolundadır. Eğer zînet için, zengin olup müslimânlara gösteriş niyyetinde ise, Cehennem yolundadır)** buyurdu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Doğru olan tüccâr, kıyâmetde siddîklarla ve şehîdlerle berâberdir)** ve bir kerre de, **(Allahü teâlâ, san'at sâhibi mü'mini sever)** buyurdu.

Bir kimse, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” meclisine kırk gün devâm eylese, kalbi nûrlanır. Çünkü, islâmiyyetin emr ettiği ilmler kalbin ışığıdır. [İlmi olmıyan kimse, şeytâna ve islâm düşmanı olan kimselere ve gazetelerine aldandır. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyan din adamlarının yazılarını okuyanın kalbi kararır.] Allahü teâlâ, sana fazla mal verirse bahîl olma! Din uğruna sarf et! Hâlis müslimânların yazdığı doğru ilmihâl kitâblarını al, dağıt! Cihâd sevâbına kavuşursun. Peygamberimiz “aleyhisselâm” birgün, **(Yâ Ebâ Hüreyre! Mü'minlerin büyüğü, benden sonra o kimsedir ki, Allahü teâlâ ona mal verir, o da gizli ve âşikâre Hak yoluna harcar ve yaptığı iyilikleri kimsenin başına kakmaz)** buyurdu.

135 - Mahlûkatın hepsine merhamet eyle! Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yer yüzündeki mevcûdâta merhamet eyleyin ki, göklerdeki mahlûkat size merhamet ey-**

lesin. Sıddıkların nişâmı odur ki, sadaka verirken gizli verir, bir belâyâ uğradığı zemân, bağırıp çağırmaz, kimseye şikâyet eylemez ve o belâyı herkesden gizler ve bir günâh işlediği zemân ardından hemen sadaka verir ki, günâhma keffâret olsun.)

136 - Fazla konuşma, kimse ile münâkaşa etme! Her zemân sü-kût etmeğe devâm eyle ki, iki cihânda selâmet bulasın. Hak teâlâ hazretlerini çok zikr edersen, kalbin ölmez ve şeytâna da gâlib gelmiş olursun. Hak teâlâ hazretlerini çok zikreyleyenlerin kalblerine hikmet akar.

137 - Peygamberimiz “aleyhisselâm” Ebû Hüreyreye “radiyalahü teâlâ anh” buyurdu ki, **(Bir kimse Hak teâlâ hazretlerine Nûh aleyhisselâmın ömrünce ibâdet eylese, kendisinde üç haslet bulunmayınca yaptığı ibâdetden bir fâide edinemez.)**

1- İlmi ile amel etmek.

2- Yidiği yemeğin halâl olması ve halâlî da israf etmemesi. [Besmelesiz kesilen hayvânlar ve kitâbsız kâfirlerin [müşriklerin] kesdikleri necsdir. Bunları yimek harâmdır. Bunları Besmele ile kesen de bulunduğu takdîrde, satın alınan etin Besmelesiz kesildiği kat’î bilinmedikçe, yimesi halâl olur. Balık tutanın müslimân olması ve Besmele ile tutması şart değildir.]

3- Allaha âsî olmakdan kaçınmak. [Ehl-i sünnet i’tikâdını öğrenmiyen, îmânı bunlara uygun olmıyan ve harâmları ve farzları bilmıyen ve bunlara uymıyan kimse, Allahü teâlâyâ âsî olur.]

Tenbîh: Allahü teâlâyâ âsî olmak, ya’nî harâm işlemek insanı dünyâda ve âhiretde felâkete götürür. Harâmlardan en büyüğü Ehl-i sünnet i’tikâdını bilmemekdir. İkincisi nemâz kılmamaktır. Üçüncüsü içki içmektir. **(Enisül-vâizîn)** kitâbı onuncu meclisinde diyor ki: Şerâb ve serhoş eden her içki harâmdır. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem”: **(Şerâb içmek, büyük günâhların en büyüğü ve bütün fenâhıkların ve günâhların anasıdır ve (Bütün fenâhıklar bir yere toplanmıştır. Bu yerin kilidi zinâ, anahtarı şerâbdır ve bütün iyilikler bir yerde toplanmıştır. Bu yerin kilidi nemâz, anahtarı abdest almaktır) ve (Allahü teâlâyı seven ve Kıyâmete inanan kimse, içki içilen yerde oturmasın) ve (Şerâbı yapmak, üzümünü sıkmak, taşımak, dağıtmak, satmak ve içmek, günâhda berâberdir ve bunların nemâzlarına, oruçlarına, haclarına, zekâtlarına ve sadakalarına sevâb verilmez. Meğer ki tevbe ederler) ve (Hurma şerâbı da harâmdır ve (Üzüm şırası taze olup değişmemiş ise halâldir) buyurdu. (Buhârî-yi şerîf) ve (Müslim)de Ebû Mûsâ “rahime-hullahü teâlâ” buyurdu ki, (Bal-dan ve arpadan yapılan içkiler ve serhoş eden her içki harâmdır.)**

İmâm-ı Muhammed “rahime-hullahü teâlâ”, (Çok içilince serhoş eden içkinin azı da harâmdır) buyurdu. Fetvâ da bunun üzerinedir. Başka ilâc varken, bunları ilâc olarak içmek de harâmdır. Hâricden kullanmak câiz ise de, necsdirler, uçmakla temizlenemez, yıkamak lâzımdır. [(**EL-fıkhü alel mezâhibil-erbe’a**) kitâbında diyor ki, (Serhoş eden sıvıların hepsi, dört mezhepde de şerâb gibi galîz, fenâ necâsetdir. Hanefîde avuç içi yüzeyinden fazlası ile, diğer üç mezhepde görülebilen az mikdârı ile kılınan nemâz sahîh olmaz. Şâfi’îde ve hanefînin bir rivâyetinde, ilâc ve kolonya yapmakda kullanılan mikdârı, çok olsa da afv edilmiş olup, nemâzın sıhhatine mâni’ olmaz.)] Esrar, afyon, eroin gibi uyuşturucu şeyleri keyf için yimek, içmek harâm olup, tedâvî için câizdir. Enîs-ül-vâizînin kelâmı temâm oldu. 380. ci sahîfeye bakınız!

Sigaraya gelince, İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” (**Dürr-ül-muhâtâr**) şerhinde buyuruyor ki, (Tütüne halâl ve harâm diyenler oldu. Allahü teâlâ, her şeyi halâl edip sonra, harâmları bunlardan ayırmıştır. İslâmiyyetin harâm demediğine, kimse harâm diyemez. Tütün zâtında mubâh ise de, soğan gibi tabî’aten mekrûhdur.) Şâfi’î ulemâsı tütünü nafakadan addetmiştir. O hâlde, az mikdârda tütün içmeğe harâm diyen yanılıyor. İsrâf başkadır. O zemân gazete parası da isrâf ve harâm olur. Doyduktan sonra yimek de harâmdır.

İbni Âbidîn (**EL-ukûd-üd-dürriyye**) kitâbının sonunda, tütün içmek harâmdır diyenlerin sözünü red etmekde, tütünün mubâh olduğunu vesîkalarla isbât etmektedir. Bu fetvâ kitâbının son kısmı, 1977 senesinde İstanbulda, Hakîkat Kitâbevi tarafından (**EL-habl-ül-metin**) kitâbının sonunda basdırılmışdır.

Muâmelâtta, kâfir, fâsık sözüne inanmak câizdir. İbâdetlerde, yalnız âdil olan müslimâna inanılır. Âdil mi, fâsık mı belli değilse, zann-ı gâlib ile amel olunur. İslâm düşmanlarının yaldızlı, okşayıcı yalanlarına aldanarak, ibâdetleri değiştirmemelidir.

Radyoya gelince: Radyo, sinema, televizyon ve kitâb ve gazeteler neşr âletleridir ve propaganda vâsıtalarıdır. Meselâ tabanca da bir âlettir. Bir kimse, tabancasını bir gâziye verirse, gâzi cihâd ederken, o kimse de sevâba girer. Yok eğer bir şakîye, yol kesiciye verirse, bu şakî cinâyeti işlerken, o kimse de günâha girer. Aynı tabanca, insanı hem sevâba, hem günâha sokduğu gibi, radyo, sinema ve gazeteler, müslimânlar tarafından idâre edilip, yalnız îmân, ibâdet, ilm, ahlâk, san’at, ticâret gibi Allahü teâlânın emr ve müsâade ettiği şeyleri bildirirlerse, câiz ve sevâbdırlar. Yok eğer bunlar kâfirlerin, mürtedlerin elinde olup da, dinsizlik neşriyyâtı yapar, müslimânlıkla alay eder ve bunlarda bid’at

veyâ harâm şeyler bulunursa, bunları almak, dinlemek, bakmak ve okumak, bunlara gitmek, para vermek harâmdır. Bir müslimân, evlâdını da bu harâmlardan muhâfaza etmelidir. Sıkıntı gidermek için kendi kendine tegannî günâh değildir. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” Kur’ân-ı kerîm okurken, cenâze götürürken, harb ederken, va’z ederken bağırmağı kerîh görürdü.

Tekkelerde bağırmağı çağırmak harâmdır. Evvel zemânda böyle bağırmağlardı. Celâleddîn-i Rûmî “rahime-hullahü teâlâ” ney çalmadı, raks etmedi, dönmedi. Bunları, sonradan câhiller uydurdu. Hikmet [ya’nî fen ve san’at ve fâideli şeyler] ve nasihat bildiren şi’rler yazmak ve sesle okumak halâldir. Şehvete âid şi’rler okumak harâmdır. Bunları okumak kalbde nifâk yapar. Üflemeyle, vurmağa, temâs veyâ tel ile çalınan bütün çalgıları çalmak, dinlemek ve dinlemeğe gitmek harâmdır. Peygamberimiz “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” çalgı çalınan bir yere tesâdüf etdiğinde, mübarek parmaklarını kulaklarına tıkadılar. [Kur’ân-ı kerîmi, mevli-dî, ezânî ve ilâhileri çalgı çalarken okumak veyâ çalgı âletleri ile okumak küfrdür.] Harâm bulunan şi’rleri okumak mekrûh, tegannî ile okumak ve fuşş olanları okumak harâmdır. Hamam borusu, sahur davulu çalmak halâldir.

138 - İbâdetleri, meselâ Kur’ân-ı kerîmi, mevli-dî, ezân okumağı, imâmlığı, düâyı para karşılığı yapmak, bunlarda pazarlık etmek alana da, verene de harâmdır. Bunları Allahü teâlânın rızâsı için yapmalı, hediye verirse, kabûl etmelidir. Hediye veren hasîs olmamalı, çok vermelidir. Ne kadar çok verirse, o kadar sevâbı çok olur. Dünyâ işleri için çok verip, Allahü teâlânın rızâsı için az vermekden dahâ fenâ bahîllik, hasîslik olmaz. İmâm, müezzin ve diğer ilmiyyenin ihtiyâcı Beyt-ül-mâlden te’mîn edilir. Nisâba mâlik olsalar bile, ilm öğrenen ve öğretenlere zekât ve uşr vermek efddir.

[(Mektûbât-i Ma’sûmiyye) ikinci cild, 36. cı mektûbunda diyor ki, (Farz ve sünnet olan amelleri, zikri, hayrâtı, hasenâtı ve düâ, âyet-i kerîme okumağı sevâb kazanmak için yaparken, kimseden izn almağa lüzûm yokdur. Bunları, şifâ için, bir ihtiyâcın hâsıl olması, bir müşkülün hal olması için okurken, te’sîr etmeleri, mürşidin, üstâdın izn vermesine bağlıdır.) [Mürşidlerin kitâblarından öğrenip okumak, izn almak olur.] İmâm-ı Rabbânî, üçüncü cild 25. ci ve 34. cü mektûblarında buyuruyor ki, (Zikr etmek çok sevâbdır. Fekat, kalbi tathîr etmesi için, zikri izn ile yapmak lâzımdır.) İzn alan, izn verenin vekîli olur. Bunun okuması, vekîl edenin okuması gibi te’sîrli, fâideli olur.]

İbni Âbidîn buyuruyor ki: (Büyüklerin giymeleri ve içmeleri ve yimeleri harâm olan şeyleri çocuklara giydirmek, yidirmek ve

içirmek de harâmıdır. Abdest havlusu ve burun mendili kullanmak günâh değildir. Kur'ân-ı kerîm ile ve düâ ile olan miskaları yapmak ve kullanmak câizdir ve insanı korurlar. Kur'ân-ı kerîm, maddî ve ma'nevî her derde şifâdır ve her harfi mubârekdir ve muhteremdir. İnsanlara, hayvânlara ve eşyâya nazar değer.)

139 - Takvânın en yüksek mertebesi Allahü teâlânın farz eylediğini işleyip, harâm kıldığını terk etmektir.

140 - Mü'min kardeşlerini sevindirmeğe çalış! Zîrâ Peygamberimiz, **(Bir kimse, bir mü'min kardeşini sevindirirse, Hak teâlâ o kimsenin kalbini kıyâmet gününde ferahlandırır)** buyurdu. Yine, **(Bir kimse, bir ma'sûm çocuğu sevindirirse, Hak teâlâ o kimsenin şirkden başka geçmiş günâhlarını afv eder)** ve **(Her kim dünyâda bir mü'min kardeşinin işini görürse, Hak teâlâ, o kimsenin yetmiş işine kolaylık ihsân buyurur. O yetmiş işin on dânesi dünyâda, altmış dânesi kıyâmet günündedir. Bir kimse, bir mü'min kardeşinin aybını kapatırsa, Allahü teâlâ o kimsenin bütün ayblarını kıyâmet günü kapatır!)** buyurdu.

141 - Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(İnsanın işlediği hayrlı amel dâimî olmalı, dâimî olarak işlenen amel, insanı maksadına ulaştırır.)**

ZÜHD VE TAKVÂ FASLI

142 - Dâimâ zühd ve takvâ üzere bulun! Yahyâ ibni Muâz "rahime-hullahü teâlâ" [258 de Nîşâpûrda vefât etdi] buyurdu ki, zühd demek, dünyâ zînetini terk etmektir. Zîrâ Peygamberimiz buyurdu ki, **(Dünyâyı sevmek, bütün hatâların başlangıç noktasıdır. Dünyâdan kendini sakıman kimseler, zâhid olanlardır.)**

143 - Habîbullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Ümmetim üç şeyi sever, fekat o üç şey onların değildir:**

1- Vücûddaki canı sevmek,

2- Malı sevmek,

3- Dünyâyı sevmek.) [Dünyâ, arabî bir kelimedir. Fen ilminde (en yakın şey) demektir. Erd küresi, güneşden, aydan, yıldızlardan dahâ yakın olduğu için, Erd küresine dünyâ denir. Kıyâmetden önceki zemân, kıyâmetden sonraki zemândan dahâ yakın olduğu için, birincisine (Dünyâ hayâtı), ikincisine (Âhîret hayâtı) denir. Dünyâ kelimesinin din bilgisindeki ma'nâsı, (En zararlı, fenâ şey) demektir. Küfre sebep olan şeyler, harâmlar, mekrûhlar, dünyâ demektir. Mubâhlar, ahkâm-ı islâmiyyeye uymağa mâni' olunca, dünyâ olurlar. Muhabbet, sevmek, hep berâber olmağı istemek, berâber olmakdan zevk, lezzet duymak demektir.

İnsan sevdiğini hiç unutmaz. Muhabbetin yeri kalbdır. Kalb, yürek dediğimiz et parçasında bulunan bir kuvvettir. Bu kuvvete gönül diyoruz. Birşeyi öğrenmek, akl ile olur. Akl, dimâğ, beyin dediğimiz et parçasında bulunur. Küfrü, harâmları, mekrûhları sevmek, beğenmek küfr olur. Farzları, sünnetleri, beğenmemek de küfr olur, dünyâ olur. Müslimân olmak için, dünyâ sevgisini kalbden çıkarmak lâzımdır. Dünyâyı hâtırlamağı da kalbinden çıkarana **(Sâlih)** müslimân denir. Dünyâ olsun, mubâh olsun, mâ-sivânın, ya'nî Allahü teâlâdan başka herşeyi hâtırlamağı kalbinden çıkarmağı **(Fenâ-fillah)** denir. Buna kavuşan müslimâna **(Velî)** denir. **(Evliyâ)** denir. Evliyâ, herşeyi öğrenir, bilir. Ahkâm-ı islâmiyyeye uymakda, dünyâ işlerinde aklını kullanır. Hesâbını yapmakda, san'atında, ticâretinde hiç hatâ yapmaz. Fekat, aklındaki düşünceler, kalbine sirâyet etmez, bulaşmaz. Dünyâyı hâtırlayan kalb hastadır. Kalbin temiz olması, dünyâ dediğimiz şeyleri sevmekden, hâtırlamakdan kurtulması demektir. Kalb hastalığının ilâcı, islâmiyyete uymak ve Allahü teâlâyı çok zikr etmek, ya'nî ismini ve sıfatlarını hâtırlamak, kalbe yerleştirmekdir. Mürşid-i kâmilin sohbeti veyâ kitâblarını okumak, bu tedâvîyi kolaylaştırır. Bu sohbe-te, bu kitâblara kavuşmak, dünyâ ve âhîret se'âdetlerine kavuşmağı sebebedir. Bu tedâvîye fâidesi olmıyan sohbetin ve kitâbların, taklîd, sahte, zararlı olduğu, felâkete sebep olacağı anlaşılır.] Halâl yoldan gelen ve zekâtı verilen şeyler ve isrâf edilmeyen mubâhlar dünyâ sayılmaz. Mal kendinin değil, sen öldükden sonra veresenindir. Sen de günâhlarla berâber gidersin.

144 - İnsanın ömrünün uzun, rızkının bol oluşu, Allahü teâlâ tarafından bir imtihândır. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yâ Ebâ Hüreyre! Allahdan başka hiç bir şeye ümmîd bağlama! Allaha tevekkül eyle! Bir arzun varsa, Allahü teâlâ hazretlerinden iste! Allahü teâlânın âdet-i ilâhiyyesi şöyle cârî olmuştur ki, her şeyi bir sebep altında yaratır. Bir iş için sebebine yapışmak ve sonra Allahü teâlânın yaratmasını beklemek lâzımdır. Tevekkül de bundan ibâretdir.)**

Bütün yer gök varlıkları bir araya gelseler, Allahü teâlâ hazretleri murâd etmedikçe sana zerre kadar bir fenâlık yapamazlar.

(Fetavâ-yı Hindiyeye)de beşinci cild, 379. cu sahifede diyor ki, zelzele olunca evden çıkmalı, açık yere gitmelidir. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, yolda eğri dıvarın önünden koşarak geç-di. Allahü teâlânın kazâ ve kaderinden mi kaçıyorsun dediklerinde, **(Allahü teâlânın kazâsından, yine onun kazâsına kaçıyorum)** buyurdu.

145 - Kabrde süâl meleklerine şöyle cevâb vereceksin:

Rabbim Allahü teâlâ, Peygamberim hazret-i Muhammed aley-hissalâtü vesselâm, dînîm, dîn-i islâm, kitâbım Kur'ân-ı azîm-ü şân, kıblem Kâ'be-i şerîf, i'tikâdda mezhebim Ehl-i sünnet vel-cemâ'at, amelde mezhebim, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe mezhebidir. [Kıyâmet günü insanların, tâbî' oldukları mezheb imâmının isimleri ile çağrılacakları, meselâ (Hanefîler geliniz! Sünnîler geliniz!) denileceği **(Rûhül beyân)** tefsîrinde İsrâ sûresinin 71. ci âyetinde yazılıdır.]

Bunları şimdiden ezberle ve çocuklarına da öğret!

Halâl lokma yemekle ve harâmdan sakınmakla vücûdünü temizle! Kalbinde müslimânlara düşmanlık beslememekle ve kimse için fenâlık düşünmemekle kalbini, Ramezân-ı şerîf ayında da oruc tutmakla ve nefesine muhâlefet ve mukâvemet etmekle ve yalan, gîbet, iftirâ ve mâlâ-ya'nî söylememekle rûhunu temizle! Yalan, gîbet, iftirâ ve mâlâ-ya'nî söylemek harâmdır. Kadınların, kızların, başları, kolları, bacakları açık olarak sokağa çıkmaları harâmdır. Bunlara ve açık gezmelerine izin veren erkeklerine çok günâh yazılır. Kadınların çarşafı örtünmeleri şart değildir. Baş örtüsü ve manto ile de örtünmeleri iyi olur.

Şunu da bilmelisin ki, mâlâ-ya'nîyi terk etmekle, ya'nî fâidesiz söz konuşmamakla insanın îmânı nûrlanır.

Elin harâm tutmamalı, kulak harâm olan şeyi dinlememeli, ayak da, harâm olan yere gitmemeli, mide ise harâm olan şeyi yimemeli, göz ise harâm olan şeye bakmamalı, dil de harâm söylememeli. Bunun gibi insanda bulunan a'zâların harâmla alâkalarının kesilmesi lâzımdır ki, fevz-ü felâh bulasın. Aksi takdîrde kendini helâk etmiş olursun. Göz kazâra veyâ gafletle harâm bir şey görürse, günâh olmaz. Fekat, tekrâr bakmak günâhdır. Tesâdüfen görünce, başı başka tarafa çevirmek lâzımdır.

146 - Şu yaptığım nasîhatları tutar ve onlarla amel edersen, Allah huzûrunda, Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" müvâcehesinde, melekler ve bütün insanlar nazarında yüzün ak olur.

Çeşidli bilgiler: (Fetâvâ-yı Hindîyye), beşinci cild, 350. ci sahîfedен başlayarak diyor ki, (Yaşlı kadınların ve erkeklerin kabr ziyâreti sünnetdir. Evde ve kabr başında Kur'ân-ı kerîm okuyup, sevâbını rûhlarına hediye etmeli ve onlara duâ etmelidir. Kabri elle-ri ile mesh etmek, kabri öpmek, hıristiyanlık âdetidir. 122.ci sahîfeye bakınız! Ananın, babanın kabrini öpmek câizdir. Kabristânda türbe yapmak mekrûhdur. [Vehhâbîlerin dediği gibi şîrk değildir. Kabrin üstü balık sırtı gibi kabarık olmalı, düz olmamalıdır. Kabr içinde kireç ve çimento kullanmamalı, kerpiç, taş ile divâr yapılmalıdır. Mülkü olan yerde türbe yapmak, mekrûh da değildir.] Kabr

üzerine gül, çiçek dikmek iyidir. Hıristiyanların yaptığı gibi, kesilmiş gül, çiçek demeti [çelenk] koymak mekrûhdur. Tarikatçıların okudukları ilâhîler ve raks etmeleri, dönmeleri harâmıdır. Onları seyr etmek de harâmıdır. Her çeşid çalgı çalmak harâmıdır. Yalnız düğün-de, bayramda, hac yolunda ve harbde def, davul çalmak câizdir.

[(**Hadîka**) ve (**Berîka**)da açıkça bildiriliyor ki, yabancı kadının, kızın söylediği her çeşid şarkıyı, hikâyeleri dinlemek, herkesin islâmiyyeti bozucu, yok edici, din ile alay edici, harâmları övücü, ibâdetleri küçültücü, şehveti, zinâyı, hayâsızlığı, nâmûssuzluğu, hükûmete isyân etmeği, kanûnlara karşı gelmeği teşvîk edici, kardeşi kardeşe düşman edici sözlerini ve her çeşid çalgıyı, kendilerinden, radyolardan ve televizyonlardan dinlemek harâmıdır. Kendi dinlemese dahî, bunları evinde bulundurmanın da harâm olduğu bu iki kitâbda uzun yazılıdır. Hem halâl, fâideli, hem de harâm, zararlı olan şeyi, ya'nî halâla da, harâma da birlikde sebep olan şeyi eve sokmak câiz değildir.]

Ölmiyecek kadar yimek, içmek farzdır. Ölmiyecek kadar ve tedâvî için ilâc kullanmak sünnetdir. İnsanın ve domuzun etini hiçbir sebeble yimek câiz değildir, harâmıdır. Erkeğin kadın sütünü ilâc olarak içmesi câizdir. Tabîb-i müslim şifâ bundandır, başka ilâcı yokdur derse, şerâb, bevl, kan ve leşin ilâc olarak alınması câizdir. Fekat kirpi, yılan eti, câiz değildir. Kadının ve erkeğin sakız çiğnemesi câizdir. Hastaya Kur'ân-ı kerîmi okuyup üfleme, mıska yazıp taşınması, tasa yazıp suyunu içmesi câizdir. Yoldan toplanan çerçöpü yakıp nazar değen çocuğun etrâfında döndürmek ve korkmuş çocuğa mum, kurşun dökmek ve şifâyı Allahü teâlâdan beklemek câizdir. Nazar değmemek için tarlaya hayvân kafa kemiği ve benzerlerini asmak câizdir. Uzluları hâsıl olmamış çocuğu düşürmek için ilâc kullanmak câizdir. Çocuğun sünnet yaşı yedi ile oniki arasındır. Dahâ küçük ve dahâ büyük de olur. Za'îf olan ihtiyâr müslimân, sünnete dayanamazsa terk edilir. Özlü ile vâcibin terki câiz olunca, sünnetin terki evlâ olur. Kızların, kadınların kulaklarını delmek câizdir. Evin, ihtiyâc olduğu kadar büyük olması câizdir. Odanın duvarlarına halı asmak, soğuğa karşı câizdir. Zînet niyyeti ile mekrûhdur. Üzerinde canlı resmi olursa harâm olur.) 322. ci sahîfede diyor ki, Kur'ân-ı kerîmi okumak için değil, bereketlenmek, fâidelenmek için evinde bulundurmamak câizdir, hattâ sevâbdır. Yüksekde okunan ezânı mahalle halkının hepsi işitmezse, hepsine işitirmek için vakf gelirinden minâre yaptırmak câizdir. Minâresiz hepsi işitirse, vakf parasından yaptırmak câiz olmaz. [Minâreden ve hiçbir yerden ho-parlörle ezân okumak câiz değildir. (**Cennet Yolu İlmihâli**)ne bakınız!]

ANA-BABAYA İTÂ'AT FASLI

147 - Hak teâlâ hazretleri Mûsâ aleyhisselâma buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ! Bir kimse, ana-babasına karşı gelirse, onun dilini kes ve herhangi bir a'zâsıyla ana-babasını gücendirirse, o a'zâsını kes!)** Ana-babasını râzı eden kimse için, Cennetde iki kapı açılır. Ana-babası râzı olmıyan kimse için de Cehennemde iki kapı açılır. Bir kimse-nin ana-babası zâlim dahî olsalar, onlara karşı gelmek, onlarla sert konuşmak câiz değildir.

Hak teâlâ buyurdu ki: **(Yâ Mûsâ! Günâhlar içinde bir günâh vardır ki benim indimde çok ağır ve büyüktür. O da, ana-baba ev-lâdını çağırdığı zemân, emrine muvâfakat etmemesidir.)** Ana-baba çağırıldığı zemân herhangi bir işle uğraşırsan, hemen onu terk edip, derhal ana-babanın emrine koşacaksın! Anan-baban sana kızıp bağırırsa, onlara sen bir şey söyleme! Ananın-babanın düâsını almak istersen, sana emr etdikleri işleri çabuk ve güzel yapmağa çalış! Bu işini beğenmeyip sana gücenmelerinden ve bed-düâ etmelerinden kork! Sana darılır iseler, onlara karşı sert söyleme! Hemen ellerini öperek gazablarını teskin eyle! Ananın-babanın kalblerine geleni gözet! Zîrâ senin se'âdetin ve felâketin, onların kalblerinden doğan sözdendir. Anan-baban hasta ise, ihtiyâr ise, onlara yardım et! Se'âdetini onlardan alacağın hayr düâda bil! Eğer onları incitip, bed-düâlarını alırsan, dünyâ ve âhiretin harâb olur. Atılan ok tekrâr geri yaya gelmez. Onlar hayâtta iken, kıymetini bil!

Allahü teâlânın rızası, dînine bağlı olan ana-babanın rızasında, Allahü teâlânın gazabı, dînine bağlı olan ana-babanın gazabındadır. Habîb-i kibriyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" bir hadîs-i şeriflerinde buyurdu ki: **(Cennet anaların ayağı altındadır.)** Ya'nî, sana dînini, îmânını öğreten ananın-babanın rızasındadır. Hak teâlâ hazretleri Mûsâ aleyhisselâma dedi ki: **(Yâ Mûsâ! Ana-babasını râzı eden, beni râzı etmiş olur. Ana-babasını râzı edip bana âsi olan kimseyi dahî iyilerden sayarım. Ana-babasına âsi olan, bana mutî' olsa bile, onu fenâlar tarafına ilhâk ederim.)**

İmânî olanlardan Cehennemden en sonra çıkacak olanlar, Allahü teâlânın yolunda olan anasının, babasının islâmiyyete uygun olan emrlerine âsî olanlardır.

148 - Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Ana-babaya iyilik etmek, nâfile nemâz, oruc ve hac [ve ömreye gitmek] faziletlerinden dahâ fazîletlidir. Ana-babasına hizmet edenlerin ömrü bereketli ve uzun olur. Ana-babasına karşı gelip, onlara âsî olanların ömrleri bereketsiz ve kısa olur. Anasına-babasına âsî olan mel'ûndur.)**

Hasen-i Basrî “rahime-hullahü teâlâ” Kâ'beyi ziyâret ve tavâf ederken bir zât gördü ki, arkasında bir zenbil ile tavâf eder. O zâta dönüp dedi ki: Arkadaş, arkandaki yükü koyup öylece tavâf etsen dahâ iyi olmaz mı? O zât cevâben dedi ki, bu arkamdaki yük değil, babamdır. Bunu Şâmdan yedi kerre buraya getirip tavâf eyledim. Çünkü, bana dînimi, îmânımı bu öğretti. Beni islâm ahlâkı ile yetiştirdi, dedi. Hasen-i Basrî hazretleri ona dedi ki, kıyâmet gününe kadar böylece arkada getirip tavâf eylesen, bir kerre kalbini kırmakla bu yaptığın hizmet havaya gider ve yine bir def'a gönlünü yapsan, bu kadar hizmete mukâbil olur.

149 - Peygamberimize “aleyhisselâm” bir kişi geldi ve dedi ki, yâ Resûlallah “sallallahü aleyhi ve sellem”! Benim anam-babam ölmüşdür. Onlar için ne yapmam lâzımdır? Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Onlara dâimâ düâ eyle! Onlar için Kur'ân-ı kerîm oku ve istigfâr et!)**

Eshâb-ı kirâmdan biri “radiyallahü teâlâ anh” dedi ki, yâ Resûlallah “sallallahü aleyhi ve sellem”, bundan fazla yapılacak bir şey var mı? Buyurdular ki, **(Onlar için sadaka verin ve hac eyleyin!)** Biri çıkıp dedi ki, anam-babam çok şefkatsızdırlar, onlara nasıl itâ'at eyleyeyim? Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Anan seni dokuz ay karnında gezdirdi. İki sene emzirdi. Seni büyüdünceye kadar koynunda besledi ve sakladı, kucağında gezdirdi. Baban da seni büyüdünceye kadar birçok zahmetlere katlanarak seni besledi. İdâre ve ma'îşetini te'mîn eyledi. Sana dînini, îmânını öğrettiler. Seni islâm terbiyesi ile büyütdüler. Şimdi nasıl olur da, şefkatsiz olurlar? Bundan dahâ büyük ve kıymetli şefkat olur mu?)**

150 - Ana-baba hakkında hikâye olunur ki, hazret-i Mûsâ aleyhisselâm, Tûr-i sînâda Hak teâlâ hazretleri ile mükâleme ederken, (Yâ Rabbî! Âhiretde benim komşum kimdir?) diye sordu. Hak teâlâ buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ! Senin komşun, falan yerde, falan kasabdır!)** Mûsâ aleyhisselâm kasabın yanına giderek beni müsâfir eder misin dedi. Yanında müsâfir oldu. Yemek zemânı gelince, kasab, bir parça et pişirdi. Dıvârdaki asılı zenbili aşağı alarak, orada bulunan ve sâdece kemiklerden ibâret bir kadına et verdi ve suyunu da verdi. Üstünü başını temizleyip, zenbile koydu. Mûsâ ‘aleyhisselâm” sordu, bu senin neyindir? Kasab, annemdir. İhtiyâr olup bu hâle girdi; işte her sabâh, akşam kendisine böyle bakarım dedi. Kasab annesine yemek verirken, o za'îf ve âciz annesi, oğluna düâ ederek, yâ Rabbî! Oğlumu Cennetde Mûsâ aleyhisselâma komşu eyle dediğini Mûsâ aleyhisselâm dahî işitmiş. Bunun üzerine kasaba, Mûsâ aleyhisselâm müjde ederek, seni Allahü teâlâ afv ederek, Mûsâ aleyhisselâma komşu etmiş, demişdir.

151 - Gaflet ve şaşkınlığa kapılarak ana-babanın kalbini kırarsan, derhâl onların rızâsını almağa çalış, yalvar, minnet eyle ve her ne yaparsan yap, onların gönlünü al! Ana-babanın evlâd üzerinde hakları çok büyüktür. Bunu dâimâ göz önünde tutarak, ona göre hareket eyle!

Tenbîh: Anaya, babaya ve hocaya ve hükûmete isyân etmek, karşı gelmek câiz değildir. İslâmiyyetin yasak ettiği birşeyi emr ederlerse, isyân etmemeli, suç ve günâh işlememelidir.

Şemsül-eimme-i Serahsînin “rahime-hullahü teâlâ” [483 de ve-fât etdi] **(Siyer-i Kebîr)** şerhi tercemesi 83. cü sahîfesinde diyor ki: Ana-babaya iyilik etmek, onları zarardan ve sıkıntıdan korumak farz-ı ayndır. Cihâda gitmek ise, farz-ı kifâye olduğundan, ana-babadan izn olmadıkca harbe gitmek halâl olmaz. Ana-baba kâfir de olsalar, onlara iyilik etmek, hizmet etmek farzdır. Ticâret, hac ve umre için ana-babadan iznsiz sefere gitmek câizdir. İlm öğrenmek için gitmek de öyledir. Zîrâ bunlarda, harb gibi, ölüm tehlikesi olmadığından, ayrılık hüznleri, kavuşmak ümmîdi ile zâil olur. Ana-babanın ve hocanın günâha sokacak olan emrlere itâ’at lâzım değildir. Meselâ, hırsızlık için veyâ birini öldürmek için veyâ yol kesicilik için veyâ zinâ için bir adam bulursa, fekat bu adamın mâni’ olmasına anası-babası müsâ’ade etmese, bunları dinlemeyip mâni’ olması lâzımdır. Zîrâ, günâha mâni’ olmak farz-ı ayndır. Ana-babaya itâ’at ise, günâh olmıyan emrleri için, farzdır. Ana-babanın farzı terk etdirmesi günâh olduğundan bu emrleri yapılmaz. Nisâ sûresi ellidokuzuncu âyetinde meâlen, **(Ey mü’minler! Peygamberime “sallallahü aleyhi ve sellem” ve sizden olan, âmirlerinize itâ’at ediniz!)** buyuruldu. Günâh olmıyan emrlere itâ’at lâzımdır. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” bir yere ufak bir askerî birlik göndermişti. Başlarına da bir kumandan ta’yîn etmişti. Âmirleri, bunlara kızıp, büyük bir ateş yakdırdı ve bu ateşe giriniz, bana itâ’at farzdır dedi. Askerlerin ba’zısı girelim, dedi. Bir kısmı da biz ateşten kurtulmak için müslimân olduk, girmeyelim, dedi ve girmediler. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” bunu haber alınca: **(Eğer itâ’at edip girselerdi, Cehennemde ebedî kalırlardı)** buyurdu. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: **(Üzerinize âmir ta’yîn edilen müslimân, her kim olursa olsun, harâm ile emr etmedikçe, ona itâ’at ediniz! Harâm olan emrlere itâ’at etmeyiniz!)** İtâ’at etmemek başkadır. İsyân etmek, karşı gelmek başkadır. Bu iki şeyi birbirine karıştırmamalıdır.

[Siyer-i kebîrden, buraya kadar yazılanlardan anlaşılıyor ki, ananın, babanın, hocanın ve hükûmetin harâm olan şeyleri emr et-

meleri hâlinde, bunlara isyân edilmez. Karşı gelinmez. Bu emrleri, dinde günâh olmayacak ve devletin kanûnunda suç olmayacak şekilde yapılır. Meselâ bir adama anası evlenme derse veya falanca kız almayacaksın veya âileni bırakacaksın derse veya falanca âlime gidip dînini öğrenmiyeceksin derse, bu sözleri islâmîyyetin icâb etmediği bir sebep ile değil ise, itâ'at icâb etmez. Fekat, yine sert söylemek, karşılık vermek câiz değildir.

Kâfir olan âmirlerin, din düşmanlarının islâmîyyete uygun olan emrleri, islâmîyyete uymak niyeti ile yapılır. Islâmîyyete uymayan emrleri karşısında müşkil vaziyete düşerse, kanûnî yollardan hakkını arar.

Ananın, babanın, hocaların, itâ'at lâzım olmayan emrleri yapılmadığı zemân ömr, behâne anlatmalı ve hafif ve yumuşak söylemelidir. Ya'nî, emri yapmamak, isyân ve hakâret şeklinde olmayıp, kusûr ve kabâhat şekli verilerek fitneye sebep olmamalıdır. Mısırlı Hasen Bennâ ve bunun yetiştirmelerinden Seyyid Kutb gibi mezhebsiz, câhil din adamları, [yobazlar], **(Cihâd, zulm edenlere ve zâlimlere karşıdır)** âyet-i kerîmesini ileri sürerek, hükûmete isyân ettiler. Hasen 1368 [m. 1949] de, Seyyid Kutb da 1386 [m. 1966] isyânında i'dâm edildi. Aldatdıkları binlerce genç de, zindanlarda senelerce işkence çekdikten sonra öldürüldüler. **(İhvân-ı müslimîn)**, ya'nî müslimân kardeşler denilen bu gençler, 1982 de Sûriye'deki zâlim Es'ad hükûmetine de isyân ederek, Hama şehrinin yakılıp yıkılmasına ve on binlerce müslimânın fecî şekilde öldürülmesine sebep oldular. Hâlbuki, zâlim, hattâ kâfir hükûmetlere karşı isyân etmeği, fitne çıkarmağı, dînimiz yasak etmektedir. Böyle fitne çıkarmak, cihâd değil, ahmaklıktır. Büyük günâhtır. Yukarıdaki âyet-i kerîme, Hac sûresinde olup, Medîne'de yeni kurulan islâm devletinin, Mekke'deki kâfirlerle cihâd yapmasına izin vermektedir. Bu âyet-i kerîme, islâm devletinin, zâlim, kâfir diktatörlerle cihâd etmesine izin vermektedir. Ya'nî cihâd, devlet yapar. Devletin ordusu yapar. İnsanın öteye, beriye saldırmasına, hükûmete karşı gelmesine cihâd denmez. Eşkıyâlık denir ki, büyük günâhtır. Ehl-i sünnet âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ", kâfir, zâlim hükûmete bile isyân etmeği yasak etmiştir. Mezhebsiz, câhil din adamları [ya'nî zındıklar], Ehl-i sünnet âlimlerinin yüksekliklerini bilmedikleri için ve tefsîr, fıkıh kitâblarının ma'nâlarını anlamadıkları için, kendilerini âlim sanıyorlar. Âyet-i kerîmelerden ve hadîs-i şerîflerden yanlış, bozuk ma'nâlar çıkararak, islâm dînine ve müslimânlara çok zarar yapıyorlar.

En büyük islâm devleti olan Osmânlılara karşı son ihtilâli ingilizler hâzırladı. Merkezi Selânikde bulunan üçüncü ordunun ba'zı

genç subayları, ingiliz câsûsları tarafından bol para ve makâm va'dleri ile aldatıldı. 7 temmuzda Şemsî pâşa, tegmen Âtîf tarafından vuruldu. 23 temmuz 1908 de ikinci meşrûtiyyet i'lân edildi. Devletin idâresi câhillerin eline geçti. Ehliyyetli kimseler zindanlara atıldı. Çoğu i'dâm edildi. 1915 ocak ayında Enver pâşa, rus hudûduna asker gönderilmesi için emr verdi. Tecribeli subaylar, yollarda kar var, martdan sonra gönderelim dediler. Hâyır, ben emr ediyorum, şimdi gidilecek dedi, bu subayları cezâlandırdı. 86.000 asker Sarıkamışta donarak öldü. Her tarafda verilen, böyle ahmakca emrlere ve i'dâmlara, milleti bıkdırdı. Pâşalar bu hâli anlayınca, canlarını kurtarmak için Avrupaya kaçdılar. Talât pâşa Berlinde, Enver pâşa 1922 de Rusyada, Cemâl pâşa Tiflisede öldürüldü. Enver pâşanın kemikleri 1996 da İstanbul'a nakl edildi. 1908 isyânının milletimize verdiği nice büyük zararlar ve felâketler **(Eshâb-ı Kirâm)** kitabımızda yazılıdır.]

152 - Sana dînini öğreten hocana hurmet, saygı ve ta'zîm eyle! Hoca hakkı ana-baba hakkından dahâ üstündür. Çünkü, ana-baba evlâdı büyütür, bakar. Kötülükden, harâmlardan korur. İbâdeti alışdırır. Muallim ise, evlâda hem dünyâ ve hem de âhuret hayâtını kazandırır, din ve diyânetini, Ehl-i sünnet i'tikâdını, farzları, harâmları sana öğretir. Dînini, îmânını öğreten ana-babanın hakkı, hocanın hakkından da üstündür.

Hocanı gördüğün zemân hurmet ve saygı ile karşıla.

153 - **Tenbîh 1:** Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(İnsanlar, kendilerine ihsân, iyilik edenleri sever. Bu sevgi, insanın yaratılışında vardır.)** Yapılan ihsân, ne kadar kıymetli ve ne kadar çok olursa, sevgi de o kadar fazla olur. Bunun için, herkes anasını, babasını, hocasını, ustasını, hükûmetini, vatanını, din kardeşlerini çok sever. Bir müslimânın mürşidi, ya'nî hocası, kendisine, din ve dünyâ bilgilerini, îmânını, Allahını, Peygamberini, güzel ahlâkı öğrettiği için, onu herkesden, çok sever. Bu sevgi, cibillîdir. İnsanın doğuşunda vardır. Bu sevgiden mahrûm olan kimse, hakîkî insan değildir. Hayvân gibidir. Çok sevilen kimse, insanın kalbinden, hâtırından çıkmaz. Onun şekli, kalbine yerleşir. Bu hâle **(Râbîta)** denir. Bir insanın kalbinde, bir Mürşidin, bir Velînin râbîtası hâsıl olursa, onun kalbine, kendi mürşidlerinden gelmiş olan **(Feyz)**ler, bunun kalbine de akar. Feyz, kalbden kalbe gelen, insana Allahü teâlânın râzı olduğu şeyleri yapırdan nûrdur, bir kuvvettir. Feyzler, Resûlullahın mübârek kalbinden yayılmakda, Evliyânın kalbleri vâsıtası ile, Evliyâyı çok seven kalblere gelmekdedir. Evliyânın kalbleri ayna gibidir. Bir aynadan fışkıran ışıklar, karşısında-

ki aynaya ve bundan da, bunun karşısındaki aynaya gelir. Böylece, Resûlullahın kalbinden fışkıran feyzler bizim zemânımızdaki Evliyânın kalblerine gelir. [Bir ayna gibidir. Aynaya gelen ışıklar ve karşısında bulunan cisimler, karşı aynada görülür. Aynanın karşısında bulunan ikinci bir ayna ve bunun karşısındaki üçüncü aynada da görünürler. Resûlullahın mubârek kalbinden yayılan feyzler, ma'rifet nûrları da, bu kalbe bağlı olan kalblere gelir. Kalbleri bağlayan bağ, muhabbetdir. Eshâb-ı kirâm, Resûlullahı çok sevdikleri için, bu nûrlara kavuşdular. Sevgi ne kadar çok olursa, gelen feyz de çok olur. Sevmek, inanıp ve işleri ve ahlâkı Onun gibi olmak demektir. Eshâb-ı kirâmın kalblerine gelen feyzler, sonraki asrda ki gençlerin kalblerine de geldi. Bunların da islâmiyyete uymaları kolay ve tatlı oldu. Her biri, birer Velî oldu. Uzak memleketde ve mezârda olan Veliden de feyzler yayılmakda, âşıklarının kalblerine gelmekte, kalbleri nûrlanmaktadır. Resûlullahın mubârek kalbinden yayılan feyzlere sonraki asrdaki âşıkların kalbleri de kavuşarak, zemânımızdaki Evliyânın kalblerine geliyor ve bunların kalblerinden, kendilerini sevenlerin kalblerine ve bu arada bizlere de geliyor.] İslâmiyyet ve fen bilgileri, düşünmek, hesâb yapmak, akl ile olur. Akl dimâğda bulunur. İmân, muhabbet ve ma'rifet ve birşeyi hâtırlamak yeri kalbdır. Feyze kavuşan bir insanın kalbi, ilmler, ma'rifetler, kerâmetler hazinesi olur. Bu insana **(Velî)** ve **(Mürşid)** denir. Bu se'âdete kavuşmak için, Ehl-i sünnet i'tikâdında olmak ve İslâmiyyete tâbî' olmak ve Mürşidi sevmek şartdır. Bedeni besliyen rızklar ve kalbi temizliyen feyzler, ezelde takdîr ve taksîm edilmiştir. Fekat, bunlara kavuşmak için, âdet-i ilâhiyyeye uymak, sebeblerini aramak, bulmak için çalışmak lâzımdır. Şartlarına uyarak çalışana, elbet verilir. Dilediğine, çalışmadan da, ihsân eder.

Tenbîh 2: Hocan öldükten sonra, onun rûhuna, Kur'ân-ı kerîm oku! Onun için sadaka ver, ona düâ et! Bunların sevâbları onun rûhuna gider. Fâidesini görür. Eshâb-ı kirâm "aleyhimürrıdvân", bütün müslimânların hocasıdır. Onların da haklarını unutma! Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimizin, o beyâz, nûrlu yüzünü görmekle şereflenen müslimânlara Eshâb denir. Eshâb-ı kirâmın hepsi "radiyallahü teâlâ anhüm ecma'în", Onun mubârek kalbinden fışkıran nûrlarla tertemiz oldu. Rûhlara şifâ olan sözlerini dinleyerek, güzel ahlâkı ile ahlâklanarak, Onun ilm deryâsından nasîb alıp, âlim olarak zâhiri ve bâtınî kemâlâta kavuşdular. Dûnyânın her yerinde, her zemân gelmiş ve gelecek insanların hepsinden dahâ üstün ve dahâ kıymetli oldular. Dîn-i islâmî sonra gelenlere anlatıldılar. Allahü teâlânın dînini, yeryüzüne bunlar yaydı. Bütün müslimânların ilk üstâdları, muallimleri oldular. Her müs-

limânın Eshâb-ı kirâmı “radiyallahü teâlâ anhum ecma’în” sevmesi, onların hocalık haklarını gözetmesi lâzımdır. Eshâb-ı kirâmın hepsini sevenlere, herbirine saygı gösterenlere, **(Ehl-i sünnet)** denir. Bir kısmını beğenip, bir kısmını sevmiyenlere **(Şî‘î)** denir. Eshâb-ı kirâmın hepsine düşman olana **(Râfîzî)** denir. Bunlar, Abdüllah bin Sebe’ yehûdîsinin yolundadırlar. İslâm düşmanındırlar.

Ehl-i sünnet âlimleri buyuruyor ki, (Eshâb-ı kirâmı çok sevmek, ta’zîm ve hurmet etmek lâzımdır. Bunun için, isimlerini yazarken, okurken ve işitince, “radiyallahü anh” demek müstehabdır). Bunlar, **(İbni Âbidîn)** beşinci cild, 480.ci sahifesinde ve **(Birgîvî va-sıyyetnâmesi)**nin Kâdî-zâde şerhinde ve **(Se’âdet-i Ebediyye)** kitâbımızda yazılıdır.

Râfîzîler, müslimânları aldatmak için, (Eshâb çok yüksektir. Yüksekliklerini bildirecek bir kelime yoktur. İsmlerinin yanına “radiyallahü anh” demek, onlara hakâret olur. Böyle şeyler söylememelidir) diyorlar. Râfîzîlere aldanmamalıyız!

154 - Küçük kardeşin varsa ona islâm harfleri ile Kur’ân-ı kerîm okumasını ve ilm öğret ve ona îmânı ve Ehl-i sünnet i’tikâdını, Allahü teâlânın emrlerini ve harâmları öğret. Kötü kimselerle görüşdürme. Fenâ arkadaş çok zararlıdır. Tatlı sözle nasihat eyle. Ona şefkat ile muâmele eyle ve himâye ederek koru! Şâyed kardeşin senden büyük ise, ona ta’zîm ederek emrlerini tut!

Âhîret kardeşi ittihâz eyle! Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki, **(Allah için âhîret kardeşliği yapan adam, âhîret gününde ana-baba kardeşinden dahâ fâideli yardımları, o âhîret kardeşinden görür. Bir kimse, âhîret kardeşini ne kadar çok severse, Allahü teâlâ da, o kimseyi o kadar çok sever.)** [Bir erkeğin yabancı kadınla âhîret kardeşi olması câiz ise de, âhîret kardeşi, kendi kardeşi gibi mahrem olmaz. Yabancılar gibidir. İslâmiyyetde, erkeğin kız ile arkadaş olması, konuşması câiz değildir.]

SILA-I RAHM BAHSİ

155 - Müslimân olan ve dînini kayıran akrabâsını ziyâret eden bir kimseye, yetmiş nâfile hac sevâbı verilir. Gönül almak ziyâreti çok sevâbdır. İ’tikâdî bozuk olan, mezhebsiz olan akrabâyı ziyâret etmek sevâb değildir.

156 - Oğluna ve kızına edeb ve islâm harfleri ile Kur’ân-ı kerîm okumasını ve ilm öğret! Komşu, akrabâ ve mahremelerini ziyâret eyle! Mektûbla hâl ve hâtırlarını sor! Mahrem olmıyan, ya’nî yabancı kadınlarla görüşme!

157 - Çocuklarını küçük iken okut! Herşeyden evvel, Allahü teâlânın râzı olduğu, emr etdiği şeyleri öğret! İyi bir mü’min ol-

maları için gayret et! Büyüdükden sonra, edeb zor olur. Onların ve ehlinin, ya'nî zevcenin suçlarını afv eyle. Peygamberimiz “aleyhis-selâm” buyurdu ki, **(Sadakanın en faziletlisi, çoluk çocuğuna yidirip giydirdiğidir.)** Oğlunu, kızını ve ehlini, harâmdan, günâhdan ve fenâ arkadaşlardan koru!

Kızın, ilk mektebi bitirdikten sonra, para kazanması için, onu bir işe verme. Zevcenin ve kızlarının ihtiyâclarını te'mîn etmek için, babanın çalışıp kazanması farzdır. Kız çalışırken, başı, kolları açılınca, babası da günâha girer. Onu hemen evlendir. Allahü teâlâ, onun rızkını kocasına gönderir. İster zengin, ister fakîr olsun, Allahü teâlânın emrini tutan, aslı belli kimseye ver! Dâmâdını çok mehr ve çok çeyiz [eşyâ] vermeğe mecbûr kılma! Kızını ihtiyâr adama verme ve din ile alâkası olmayana, ilm-i hâlini bilmiyenlere, harâmlardan sakınmyanlara verme!

Tenbîh: Oğlunu, kızını on beş yaşını geçince evlendir ki, harâmdan korunsunlar. Bu zemânda evlenmeyen gençlerin harâmdan kurtulması imkânsızdır. Evlâdını Cehennemden korumak istersen, çabuk evlendir! Fakîrlikden korkma! Allahü teâlâ, onlara da mal verir. Hemen sen tevekkül üzere ol! Oğluna kız al, dul alma! Zîrâ insanın muhabbeti, ilk gördüğünde olur.

NIKÂH FASLI

Tenbîh: (El-İhtiyâr) kitâbında diyor ki, **(Nikâh)**, evlenmek için yapılan akd ya'nî sözleşme demektir. Kur'ân-ı kerîm, nikâh yapmağı emr etmektedir. **(Nisâ)** sûresinin üçüncü âyetinde meâlen, **(Halâl olan kadınlardan nikâh ediniz!)** ve yirmiüçüncü âyetinde meâlen, **(Onları sâhiblerinin izni ile nikâh ediniz!)** ve Nûr sûresinin otuzikinci âyetinde meâlen, **(Zevci olmayınları nikâh edin!)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde de, **(Nikâh, ancak şahidlerle olur)** ve **(Nikâhlanın, çoğalın! Kıyâmet günü, ümmetlere karşı sizinle övüneceğim)** ve **(Nikâh yapmak, benim sünnetimdir. Sünnetimi terk eden benden değildir)** buyuruldu. Âyet-i kerîmeler, hadîs-i şerîfler ve icmâ'ı ümmet, nikâhın meşrû' olduğunu, ibâdet olduğunu bildiriyorlar. Nikâhsız evlenmek harâmdır. Nikâh lâzım olduğuna ehemmiyyet vermiyen kâfir olur. Evlenmek sünnet-i müekkededir. Ba'zan farz olur. Zulm, işkence yapmak korkusu olunca, mekrûh olur. Nikâh, iki müslimânın, mâdî olan [geçmiş zemân bildiren] kelime söylemesi ile yapılır. Meselâ, beni zevceliğe al deyince, seni zevceliğe aldım demekle olur. Nikâh kelimesi ile ve hediye, sadaka olarak, mülk, satın alış, satış kelimeleri ile de sahîh olur. Müşrikin, mürtedin nikâhı sahîh olmaz. Hanefî mezhebine göre müslimânların nikâhında iki müslimân erke-

ğın veya bir erkekle iki kadının şahid olarak bulunmaları lâzımdır. Müslimânın, kitâblı kâfir olan zimmî kadını nikâh ederken, iki şahidin de zimmî olmaları câizdir. Mehr parasını konuşmak nikâhın sahîh olması için şart değil ise de, Mehr-i misil verilir. Ya'nî kadının akrabâsına, meselâ halasına verilmiş olan kadar mehr verilir. İslâmiyyete uygun yapılan nikâhdan sonra zevcin zevcesi isteyince mu'accel mehri hemen ödemesi lâzım olur. Bunun için, nikâh yapılırken, mu'accel [hemen verilecek] ve müeccel [ayrıldıkları zemân verilecek] mehrlerin mikdârları ayrı ayrı tesbît edilir ve evlenme cüzdânına yazılır. Dâmâd ve mevcûd iki şahid imzâlayıp zevceye teslîm edilir. Bu iki mehrin mikdârlarının toplamı on dirhem ya'nî yedi miskal gümüş kıymetinden az olmamalıdır. Şimdi gümüş, şer'î kıymetinden düşük olduğu için, mehr bir miskal altından, ya'nî bir altın liranın üçde ikisinden [5,5 gramdan] az olmamalıdır. Zemânımızda, on ile elli altın lira arasında olmaktadır. İslâmiyyet erkeğe zevcesini boşamak hakkını vermiş ise de, bu hakkı kullanmak imkânsız gibidir. Çünkü, boşayınca mehr parasını kadına hemen ödemesini ve oğulları yedi yaşına, kızları bülûğ zemânına gelinceye kadar, çocuklarının nafakasını da analarına devâmlı vermesini emr etmekde, ödemezse dünyâda habse, âhıretde de Cehenneme gireceğini bildirmektedir.

Bir erkeğin, annelerini, kızlarını, kız kardeşlerini, halalarını, teyzelerini, kardeşinin kızlarını, ne kadar uzak olursa olsunlar nikâh etmesi ebedî harâmdır. Bunlara, **(Mahrem akrabâ)** denir. Nesbden harâm olan bu yedi kadın, süt ve zinâ sebebi ile de harâmdırlar. Kayın vâlideyi ve bunun annelerini ve gelini ve çocuklarının gelinlerini ve üvey kızı ve üvey anneyi nikâh etmek de ebedî harâmdır. Dörtten fazla evlenmek ve başkasının zevcesi ile evlenmek câiz değildir. Müslimân erkeğin, ehl-i kitâb kadın ile ya'nî yehûdî ve hıristiyan dîninde olup, bir mahlûka ülûhiyyet sıfatı isnâd etmiyen kadını nikâh etmesi câizdir. **(Nî'met-i islâm)**da diyor ki, (Ehl-i kitâbın nikâhında şahidlerin müslimân olmaları şart değildir. Bir müslimân, kitâblı olan zevcesini kiliseye gitmekten ve evde şerâb yapmaktan men' edebilir. Hayz ve nifâs sonunda da diyor ki: gusl abdesti almağa cebr edemez. Tesettür etmesi iyi olur. Müslime üzerine kitâbiyye tezevvüc etmek câiz olur.) Kitâbsız kâfir kadınla ve mürted olmuş kadınla evlenmesi câiz değildir. Müslimân kadının hiçbir kâfirle evlenmesi câiz değildir. Şî'îlerin, acemlerin yaptıkları **(Müt'a nikâhı)** [ya'nî metres tutmak] ve **(Muvakkat nikâh)** harâmdır. Müt'a nikâhı, bir kadına para verip, belli zemân, berâber yaşamağa sözleşmektir.

Nikâhda kadınların da sözü mu'teberdir. Ya'nî, âkıl, bâliğ ka-

dının, kendini nikâh etmesi ve başkasının velîsi, vekîli olunca, onu nikâh etmesi veyâ kendini nikâh etmesi için birini vekîl etmesi yâhud başkasının kendisini bir kimseye nikâh etmiş olduğunu anlamınca, izn vermesi, hep câizdir. [Kadının kendisini tezvîc için, vekîl ettiği kimse, kendisine nikâh edemez. Kadının, kendisini ve başkasını boşamağa hakkı yoktur.] Bâliga olan bâkire kızı nikâhlamak için zorlamak câiz değildir. Velîsi, bâliga kıza nikâh yapılması için, bundan izn istemelidir. Cevâb vermez veyâ gülerse, yâhud sessiz ağlarsa, izn sayılır. Dul kadından izn isteyince ve velîden gayrısı izn isteyince, sözle izn vermeleri lâzımdır. Velînin bâliğ olmayan çocuklarını, kendilerinden izn almadan nikâh etmesi câizdir. Velî, baba ve ced değil ise, çocuk bâliğ olunca, nikâhı fesh edebilir. Velî, mîrâsı düşen asebelerden en yakın olanıdır. [Erkek velî yok ise], ana ve kadın asebeler de, kızın velîsi olurlar. Bu velîler yoksa, kâdî [hâkim] velî olur. Çocuk ve kâfir, müslimâna velî olamaz. Bir kimse, iki tarafın da velîleri veyâ vekîlleri yâhud birisinin vekîli, diğerinin velîsi veyâhud kendine asıl, diğerine vekîl veyâ velî olabilir. Bu sonuncusu, amcasının küçük kızını kendine nikâh etmek gibidir ki, (Şâhid olunuz! Filancayı kendime nikâh etdim) demesi ile nikâh sahîh olur. Kabûl edilmesine lüzûm olmaz. Kız ile erkeğin din bilgileri, takvâ, neseb ve mevki' ve servet bakımından küfv [denk] olmaları lâzımdır. Sâlih kimsenin kızı bir fâsık ile evlenirse, velîleri bu nikâhları red edebilirler. (İhtiyâr)dan terceme temâm oldu. Zevc, sonradan fâsık olursa, [meselâ içkiye, uyuşturucuya başlar, top oyununa, yüzmeğe dadanıp, avret mahallini açarsa, nemâzı terk ederse] zevcesi boşanmak isteyemez (Feyziyye).

Âdem aleyhisselâmdan beri yalnız nikâh ibâdeti devâm etmiş, kaldırılmamıştır. Her ibâdet gibi, nikâhın da, sahîh olması için, nikâh yaparken niyyet etmek lâzımdır. Ya'nî, nikâhlanacakların, Allahü teâlânın emri ile sevgili Peygamberimizin sünnetine uyarak nikâh yapıyorum, diyerek kalbinden geçirmeleri lâzımdır. İslâm nikâhı ile, evlenme memûrunun yaptığı evlenme işlerini birbirine karıştırmamalıdır. İslâm nikâhı yapmak, Allahü teâlânın emridir. Evlenme işlemini yaptırmak da, kanûnun emridir. İkisinin ismi de, şartları da başkadır. İslâm nikâhı yapmamak büyük günâhtır. Evlenme işlemini yaptırmamak da suçdur. Bu suçu yapan habs olunur. Müslimânın günâh işlememesi ve kanûnun suç saydığı şeyden sakınması lâzımdır. Kanûna uymamak, cezâyı, zarara sebep olur ve fitneye yol açar. Bunlar ise harâmıdır. Evlenme işlemini yaptırmak, dînimizde yasak değildir. Kanûn da, islâm nikâhını yasak etmemiştir. Osmânlılar zemânında da,

her ikisi yapıldı. 1298 [m. 1880] senesinde çıkarılan karârname-
de, (Münâkehât ve tevellüdât ve vefiyyât, Belediyeye kayd etdi-
rilecektir) yazılıdır. Evlenmek için şer'î mahkemelerden izn
almıyanların nikâhını kıyan imâmlara verilecek cezâları bildiren
Şûrâyı devlet mazbatası, (Cerîde-i muhâkim)in 2434. cü sahîfe-
sinde yazılıdır. Bunun için, şimdi de, evlenmek isteyen müslimân,
önce belediyeye giderek kanûnun emr ettiği evlenme işlemini
yaptırmalı, sonra islâm nikâhını yapmalıdır. İslâm nikâhını imâ-
mın, din görevlisinin yapması şart değildir. Din bilgisi olan,
nemâz kılan, sâlih kimseler yapar. Dinsizler, mezhebsizler, islâm
nikâhına; imâm nikâhı diyerek alay ediyorlar. Belediye nikâhı
yapılınca imâm nikâhına lüzûm yok diyorlar. İmâm nikâhı yap-
mak yasaktır, suçdur diyerek müslimânları aldatıyorlar. Hâlbuki,
islâm nikâhı yapmak yasak değildir, suç değildir. Belediyede
evlenme işlemi yaptırmamak suçdur. (İslâm nikâhı-
na lüzûm yoktur. Kur'ânda yazılı değildir) gibi sözlerle nikâhı
inkâr eden, inanmadığı için yapmıyan ve yaptırmayan kâfir olur,
îmânı gider. İslâmın beş şartından birini inkâr etmiş gibi olur.
Evlenecek erkeğin ve kızın müslimân olmaları lâzımdır. Bu şart,
islâm nikâhının sahîh olabilmesi için lâzım olan şartların en
mühimmidir. Bunun için, nikâh yapmadan önce, şübhe olunan
erkeğe ve kıza îmânın altı şartını ve islâmın beş şartını sormalı,
bilmiyorlarsa öğretmeli, ezberden okutmali ve **(Kelime-i şehâ-
det)** okumalıdır. **(Tecdîd-i îmân)** ettirmeli, bundan sonra
nikâh yapmalıdır. Şâhidlerin de, böyle şübhesiz îmânlı olmaları
lâzımdır. İslâm nikâhı zevc ile zevce arasında muhabbete,
mes'ûd yaşamalarına sebep olur. Evlâdlarının ve torunlarının da
müslimân ve sâlih olmalarını ve dünyâda ve âhıretde mes'ûd
olmalarını, râhat etmelerini isteyen her müslimânın, nikâha çok
ehemmiyyet vermesi lâzımdır.

(Dürr-ül-muhtâr)da, ikinci cildde, kâfirin nikâhı sonunda di-
yor ki, kadın, boşanmak için veyâ böyle düşünmeden mürted
olursa, tecdîd-i îmân etmesi ve nikâhının tâzelenmesi için, hâkim
tarafından, ebedî habs edilerek cebr olunur. Buhârâ âlimleri böy-
le dedi. Fetvâ da böyledir. Belh âlimleri, kadının mürted olması
ve sonra tevbe etmesi ile nikâhı bozulmaz dediler. **(Nevâdir)** bil-
gilerine göre ise, mürted olan kadın, Dâr-ül-islâm'da da, câriye
olur ve Fey denilen mal olur. Zevci bunu imâm-ül-müslimînden
satın alır veyâ Beyt-ül-mâldan hakkı var ise, imâm bunu zevcine
verir. Böylece, zevcinin câriyesi olur. Ömer "radiyallahü anh",
erkeklere şarkı söyliyken kadını kamçı ile döğdü. Başörtüsü açıl-
dı dediklerinde, onun hurmeti, izzeti kalmamışdır dedi. Fıkh

âlimlerinden kâdî Ebû Bekr bin Ömer Belhî^[1], başı ve kolları açık olarak nehrde çamaşır yıkayan kadınların yanlarından geçdi. (İslâmiyyetin tesettür emrine ehemmiyyet vermedikleri için), hurmetleri kalmamıştır. İmânları olduğu şübhelidir. Dâr-ül-harbden esîr alınan kâfir kadınları gibidirler demiştir. Ya'nî, Nevâdir haberlerine göre, câriye olmuşlardır. Fekat, mürted olan zevce için, nevâdir haberlerine göre değil, Belh âlimlerinin sözlerine göre fetvâ vermek iyi olur. Böylece, câriye değil, zevce olur.

İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, Buhârâ âlimlerine göre hareket etmekte meşakkat olduğundan, Belh âlimlerine göre fetvâ verilir. Zevcin, zevcesini emîrden satın alarak veyâ hakkı varsa isteyerek, zevcesine mâlik olabilmesi için, Nevâdir haberlerine göre fetvâ vermek de iyi olur. Kadının tekrâr müslimân olması, kendisini esîrlikten kurtarmaz. Zevc, zevcesini, Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketlerinde yakalarsa, zâhir haberlerine göre, ona mâlik olur. Ya'nî câriyesi olur. Satın alması icâb etmez. Cengîzin ele geçirdiği islâm memleketleri Dâr-ül-harb olmuşdu. Dâr-ül-harbde mürted olan kadının, zevcinin mülkü olabilmesi için, Nevâdir haberlerine göre, fetvâ vermeğe hâcet yokdur. Hazret-i Ömerin “radiyallahü teâlâ anh” ve Ebû Bekr bin Ömer Belhînin “rahime-hullahü teâlâ”, mürted olarak Nevâdir haberlerine göre, câriye olduklarını bildirdikleri kadınlar, Dâr-ül-islâmda, kimsenin mülkü, ya'nî câriyesi olmazlar. Fey olurlar ve Emîrden satın alanın veyâ Beyt-ül-mâldan hakkı varsa, parasız istiyenin mülkü, ya'nî câriyesi olurlar. Fekat, Nevâdir haberlerine göre fetvâ, yalnız zevcin, mürted olan zevcesinden ayrılmaması için verilmelidir. Başkaları için, bu fetvâyâ zarûret yokdur. Nevâdir haberleri za'îfdirler. Zarûret olmadıkça, bunlarla fetvâ verilmez. Bundan başka mürted kadın, Nevâdir haberlerine göre, Dâr-ül-islâmda câriye olacağı için, bunun kollarına, başına bakmanın câiz olması, bunun mülk edilerek vaty edilmesine sebep olmaz. Dâr-ül-islâmdaki genel ev kadınları da, böyle hurmetsiz iseler de, mülk olmazlar. Vatyleri zinâ olur.

Müslimân erkeğin, zevcesinden ve kendi câriyesinden başka, müslimân olsun veyâ kâfir olsun, bir kadın ile, Dâr-ül-islâmda da, Dâr-ül-harbde de, ya'nî dünyânın her yerinde, zinâ yapması harâmıdır, büyük günâhdır. Başkasının câriyesinin başına, kollarına, ayaklarına bakmak câiz ise de, bunlarla da zinâ yapmak harâmıdır. Bugün, dünyânın hiçbir yerinde, dîne uygun câriye de yokdur. Bunun için, **(Ebedî mahrem)** olan, ya'nî nikâh ile alması ebedî ha-

[1] Ebû Bekr Ömer Belhî 559 [m. 1165]de vefât etdi.

râm olan (**Mahrem akrabâ**), ya'nî onsekiz kadından başka, müslimân olsun kâfir olsun her kadının, hiçbir yerde, ellerinden ve yüzlerinden başka yerlerine, şehvetsiz de bakmak harâmıdır. Kadınların yabancı erkeklere görünmeleri, bir arada oturmaları, arkadaşlık etmeleri de harâmıdır. Karısının, kızının zinâ yapacağını anlayıp da, mâni' olmıyan erkeğe, (**Deyyûs**) ve (Pezevenk) denir.

(**Dürr-ül-muhtâr**)da, üçüncü cildde, müste'min bâbında diyor ki, (Dâr-ül-harbde bulunan müslimân esîrin ve müste'minin kâfir kadınlarının ırzlarına saldırmaları, onlarla zinâ yapmaları câiz değildir.) Zevcesinden ve Dâr-ül-islâmıda mâlik olduğu câriyesinden başka kadınla cimâ' halâl değildir. Dâr-ül-islâmıda bulunan hiç bir kadın câriye yapılamaz. Dâr-ül-harbdeki kâfir kadınları da, Dâr-ül-islâma getirilmedikçe, câriye olamazlar.

(**Dürr-ül-muhtâr**), kadını boşamağı anlatırken diyor ki, dört mezhebe göre de, sahîh olan nikâhdan sonra, bir araya gelmemiş olsalar bile, üç def'a boşayan veyâ bir def'a (üç kerre boşadım) diyen kimse, bu kadını tekrâr nikâh yapabilmesi için, bu kadının başka erkekle nikâhlanarak vaty edilmesi ve bu erkekten boşanması lâzımdır. Buna (**Hulle**) yapmak denir. Bu ikinci erkeğin, boşanmak şartı ile, bu kadını nikâh etmesi harâmıdır. Bu erkek, bu kadını boşamağa zorlanamaz. Bu erkeğin, bu kadını boşamak niyyeti ile nikâh etmesi, harâm olmaz. Hattâ sevâb olur. Kadın, erkeğin boşamasından emîn olmaz ise, nikâh yapılırken evvelâ kadının (beni zevceliğe al!) demesi, sonra erkeğin (Seni zevceliğe aldım. Meselâ, üçden fazla cimâ' yaparsam, bâin olarak boş ol!) demesi iyi olur. Yâhud kadının cevâb olarak, (Emrim, elimde olmak üzere, kendimi sana tezvîc etdim) diyerek, nikâhdan ve cimâ'dan sonra kendini boşaması câiz olur. Birinci kimsenin ilk nikâhı, dört mezhebe göre de sahîh ise, Hulle yapmak şart olur. Fekat meselâ, nikâhda velî bulunmamış ise veyâ nikâh yerine hibe denilmiş ise yâhud nikâhın iki şâhidi fâsik iseler, üç kerre boşadıktan sonra, hulle yapmadan tekrâr nikâhlanabilmek için, şâfi'î müftîye mürâce'at olunur. Şâfi'î müftî, şâfi'î mezhebine göre, şartları temâm olmadığı için, nikâhın şimdi ve şimdiden sonrası için bâtil olacağını, geçmiş zemân için bâtil olmadığını, bu kadın ile şâfi'î mezhebine göre yeniden nikâh yapmağı bildirir.

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, fıskı zâhir olan şâhid ile yapılan nikâh ve velînin izn vermediği nikâh, şâfi'î mezhebinde sahîh olmaz. Şâfi'î âlimlerinden İbni Hacer-i Mekî "rahime-hullahü teâlâ" (**Tuhfet-ül-muhtâc**) kitabında diyor ki, (Hâkim, hulleyi iskat etmek için, evvelki nikâhın bâtil olacağına karâr vermez. İkisnin arasını ayırır. Fekat, müftîye, hâkime

gitmeyip, kendileri, şâfi'îyi taklîd ederek, yeniden nikâh yapmaları câiz olur.) İbni Kâsım “rahime-hullahü teâlâ” Tuhfenin hâşiyesinde diyor ki, (Şâfi'îyi taklîd ederek yeniden nikâh yapar. Hulle lâzım olmaz.) Birinci nikâhın geçmişde sahîh olması, bir hane-fînin niyyet etmiyerek abdest alıp, öğleyi kılması ve ikindiden sonra, şâfi'î olmasına benzemekdedir. Bunun öğle nemâzı sahîh-dir. İkinci nemâzı için ise, niyyet ederek yeniden abdest alması lâzımdır. Talâk sayısının en çoğu üçdür. Üçden fazla söylenen sayı, üç demektir. Meselâ, dokuz kerre boş ol demek, üç kerre boş ol demektir.

(Emâlî kasidesi) şerhlerinde diyor ki, (Serhoş iken, bilmiyerek küfre sebep olan birşey söyleyenin îmânı gitmez. Mürted olmaz. Serhoş iken, zevcesini boşaması, bey' ve şirâ yapması sahîh olur.) Zevcesine, seni üç kerre boşadım diyen kimse, mürted iken söylemiş veyâ yazmış ise, tecdîd-i îmân ve tecdîd-i nikâh yapar. Çünkü, mürted olurken nikâhı da bozulur. Nikâhı olmyanın talâkı sahîh olmaz. Zevcesine üç talâk veren müslimânın, nikâhı vaktile kendi mezhebinin şartlarına uygun yapılmamış ise, bu talâkı sahîh olmaz. Yeniden, şartlarına uygun nikâh yapması ve tevbe etmeleri lâzım olur. Nikâhı kendi mezhebine uygun, fekat diğer üç mezhebden birine uygun olmamış ise, yine o mezhebe uymıyarak yeniden nikâh yapar. Hulle yapıdırmaktan kurtulmak için, bu üç çâreden birine baş vurmağa **(Hîle-i şer'iyye)** yapmak denir.

Allahü teâlâ, talâk kelimesini söylemeğe izn verdiği hâlde, söylenmesini hiç beğenmez. Sonu pişmânlık olan bu sözü şaka ile söylemek, keskin kılınc ile oynamağa benzer. Evlilik se'âdetini yıkan bu zararlı sözü dillerine almamaları için, Allahü teâlâ, erkeklere hulle yapıdırmak belâsını, sıkıntısını verdi. Erkek, hulle yapıdırmak azâbını düşünerek, talâk lâfını ağzına alamaz.

[Boşanan kadına babasının, babası yoksa, ebedî mahrem akra-bâsından zengin olanın bakması lâzımdır. Bakmazlarsa, hükûmet bunlardan zor ile alıp, kadına verir. Akra-bâsı yoksa, kadına her ay Beyt-ül-mâldan maâş verilir. İslâmiyyetde hiçbir kadın çalışıp kazanmağa mecbûr bırakılmamışdır. Bütün ihtiyaçları onun ayağına gelmektedir.]

(Nî'met-i islâm) kitâbı sonunda diyor ki, efendisinden çocuğu olan câriyeye **(Ümm-i veled)** denir. Ümm-i veled satılamaz ve hibe olunamaz. Efendisi vefât edince âzâd olur ise de, zevce gibi vâris olamaz. Oğlu ise vâris ve hür olur. Bu câriye, efendisinin izni ile nikâh olunabilir. Zevcinden hâsıl olan çocuk, efendisinin mülkü olur. Fekat, efendi bunu satamaz. Efendi vefât edince, anası ile birlikde âzâd olurlar. Evlâdlık yapılan çocuk, o kimsenin öz

veledi olmaz. Mahremi, akrabâsı olmaz. Nafakası ona âid olmaz. Çocuk erkek ise, bıraktığı zevcesini, kız ise, kendisini nikâh ile alabilir. Evlâdlıkları, o kimseye vâris olamazlar. Süt çocukları da, vâris olamazlar ise de, mahrem olurlar.

SÛT KARDEŞLİK

Türkçe **(Ni'met-i islâm)** kitâbında diyor ki: İki veyâ ikibuçuk yaşından küçük çocuğun, bir kadından, bir kerre, süt emmesine **(Rıdâ')** denir. Bu kadın, çocuğun süt annesi ve bu kadının zevci de, bu çocuğun süt babası olurlar. Bu çocuk, bunlar ile ve bunların neseb ve rıdâ'dan olan mahremleri ile ebedî evlenemez. Kendinin nesebden [soydan] mahremlerine bakdığı gibi, bunlara da bakabilir. Fekat, birbirlerine vâris olamazlar. Sütünü emzikden emerse de, rıdâ' olur. Kaşık ile, ağızdan, burnundan akıtılınca da, sütün sâhibi olan kadın, yine süt annesi olur. Maksad, sütün mi'deye inmesidir. İki yaşından küçük iki çocuk, aynı kadından süt emince, süt kardeşi olurlar. Birbirleri ile evlenemezler. Bir çocuk, bir kadının sütünü emince, bu sütün hâsıl olmasına sebep olan adam, bu çocuğun süt babası olduğu gibi, bu adamın babası da, süt dedesi, anası da, süt ninesi, kardeşleri de süt amca ve süt halası olurlar. Süt annenin, bu rıdâ'dan evvel veyâ sonra, başka erkekten de, nesebden veyâ rıdâ'dan hâsıl olan çocukları ve süt babanın, başka kadınlardan hâsıl olmuş ve olacak, nesebden ve rıdâ'dan çocuklarının hepsi, bu çocuğun süt kardeşleri olurlar. Bu çocuk, bu süt kardeşlerinin hiçbirisi ile evlenemez. Fekat, bunlardan herbiri, bunun nesebden kardeşi ile evlenebilirler. Bir adamın iki zevcesi olup, ikisi de, bundan çocuk getirmiş iken, birer çocuk emzirseler, emzirdikleri çocuklar, babadan süt kardeş olup, birbiri ile evlenemezler. İkisi de kız ise, bir kimse, ikisi ile birlikde evli olamaz. Rıdâ'da **(Hurmet-i müsâhere)** dahî olur. Bunun için, kişiye süt oğlunun boşadığı zevcesi ile veyâ süt anaya, süt kızının zevci ile nikâhlanması ebedî harâm olur. Bir kimse, zevcesinin süt kızına da, şehvet ile dokunsa, hurmet hâsıl olup, zevcesi boş olur. Zinâdan olan rıdâ' da, nikâhdan olan rıdâ' gibidir. **(Süt aşağı akar, yukarı akmaz)** sözü, islâmiyyete uygun değildir. Aynı kadından emmemiş olan oğlan ile kız, birbiri ile evlenebilir. Buna misâl olarak, bir kimsenin, kendi anasından emen süt kardeşinin hemşiresi ile evlenmenin câiz olduğu yukarıda bildirilmişdi. Yabancı iki kadın birbirinin çocuklarını emzirdikten sonra, bu kadınlardan birinin oğlu, diğersinin kızı hâsıl olsa, bunlar tek bir memeden emmez ise, ikisi birbiri ile evlenebilir. Oğlan, kendi anasından emen süt kardeşlerinin hemşiresini almış

olur. Süt annenin ve zevcinin, nesebden ve rıdâ'dan olan akrabâsının hepsinin, süt çocuğunun akrabâsı olduklarını yukarıda bildirmişdik. Süt çocuğun akrabâsı, süt annesinin ve zevcinin akrabâsı değildirler. Süt annenin erkek kardeşi, süt çocuğunun nesebden hemşiresi ile evlenebilir.

Bir kimsenin, kendi anasından emen süt kardeşinin anası ile yahud süt çocuğunun nesebden kardeşi ile evlenmesi halâldir. Hâlbuki, bir kimsenin, nesebden olan babadan kardeşinin anası ile, ya'nî üvey annesi ile veyâ çocuğunun babadan kardeşi ile, ya'nî üvey çocuğu ile evlenmesi ebedî harâmdır.

İki kimse arasında rıdâ' bulunduğunu isbât etmek, birisinde alacağı mal olduğunu isbât etmek gibidir. Ya'nî, (**İkrâr**) etmekle veyâ (**Beyyine**) ile anlaşılır. İkrâr, erkeğin (Sen benim süt kardeşimsin!) diye haber vermesidir. Erkek ikrâr edince, nikâhları bozulur. Zevcesi ikrâr edince, zevcin tasdik etmesi lâzımdır. Bir kadın, bu ikisi, benim süt çocuklarımdır dese, ikrâr olmaz. Zevc tasdik etmezse, evlenmeleri câiz olur. Beyyine âdil olan iki erkek veyâ bir erkek ile iki kadın şahid demektir. İki kadının veyâ bir erkek ile bir kadının şahid olmaları, beyyine olmaz. Rıdâ' bulunduğunu bildiren beyyineyi kabûl etmezlerse, mahkemede isbât edilmesi ve hâkimin kararı ile ayrılmalrı lâzım olur.

Kadınlar, zarûret olmadıkca, başkasının çocuğunu emzirmemelidir. Emzirdiği çocuğu ezberlemeli, ismini yazmalıdır.

İki kadının sütleri karıştırılıp, bir çocuğa verilirse, ikisi de süt annesi olur. Suya ve ilâca veyâ hayvân sütüne karıştırılınca, yarıdan az ise, süt annesi olmaz. Yemek ile karışık ise, hiçbir zemân süt annesi olmaz. Kadın sütü, yoğurt, peynir yapılsa, bunu yiyen, süt çocuğu olmaz. Ağız ve burundan başka yoldan verilen süt ile, süt annesi olmaz. [Çocuğu, mama yiyecek hâle gelinceye kadar, emzirmek vâcib, bundan sonra, iki yaşına kadar müstehab, ikibuçuk yaşına kadar ise, câizdir (İbni Âbidîn).] İki buçuk yaşından büyük çocuğu zarûret olmadan emzirmek harâmdır.

Zinâdan çocuğu olan kadını, rıdâ' için kirâalamanın ve müsli-mân olmıyan kadını kirâalamanın zararı yokdur. (Zararı yokdur) denilen şeyi yapmamak dahâ iyidir.

Dokuz yaşına gelmiş bekâr kızda süt hâsıl olursa, emzirdiği çocuk, süt çocuğu olur.

Bir kadın, üç yaşındaki oğlanı ve bir yaşındaki kızı emzirse, bu iki çocuk birbiri ile evlenebilir. Bir kimse, süt hemşiresinin kızını alamadığı gibi, süt hemşiresinin süt kızını da alamaz.

Kendi anasından olan süt kardeşinin anasını almak câizdir.

Anasının süt kardeşini almak câiz değildir.

Oğlunun süt anasını almak câizdir. Amca kızını almak câiz olduğu gibi, amcasının süt kızını almak da câizdir.

Nesebden kardeşinin süt anasını ve süt hemşîresini alabilir.

Bir kimse, anasının anasını emzirmiş olan kadını alamaz.

Hemşîresinin kızını emziren kadının kızını alabilir.

Süt ananın hemşîresini almak câiz değildir.

Oğlunun süt anasının kızını almak câizdir.

Süt kardeşinin süt kızını almak câiz değildir.

Birâderinin veyâ hemşîresinin süt kızını alamaz.

Süt oğlunun veyâ süt kızının hemşîresini alabilir.

Bir kadını, süt babasının diğer zevcesinden olan oğlu alamaz.

Bir kadını, süt anasının, süt kendinden olmıyan diğer zevcinin birâderi alabilir.

Anasının veyâ hemşîresinin emzirmiş olduğu çocuğun hemşîresini ve süt hemşîresini alabilir. Hanefîde, bir yudum emen iki çocuk süt kardeş olurlar. Şâfi’îde, süt kardeş olmak için, doyuncuya kadar beş kerre emmeleri lâzımdır.

158 - Kâfirin, mürtedin yemîni mu’teber değildir.

Ey müslimân! Oğlun dînini öğrendikten ve nemâza başladıktan sonra, onu bir san’ata ver veyâ ticârete alışdır! San’at ve ticâret öğrenmesi için, müslimân, nemâzını kılan, edebli, ahlâklı bir usta yanına gönder! Oğlunun çok zengin olmasını değil, edebli, iyi huy-lu, nemâzını kılar ve harâmdan kaçır olmasını düşün ve temennî et! Dînimiz san’at ve ticâreti emr etdiği gibi, şimdi bütün dünyâ milletleri de, bu ikisine çok ehemmiyet veriyor ve bu yolda çocuklarını çekirdekden yetiştiriyorlar. Avukatlık, eczâcılık, her nev’ ihtiyâc eşyasını yapmak, birer san’atdır. Sen de, san’at ve ticâret hakkında, islâmîyyetin emrlerini oğluna öğret ki, harâma düşmesin!

KOMŞU FASLI

159 - Ey Oğul! Komşunu gördüğün zemân, hâl ve hâtırını sor! Hasta olunca ziyâretine git. Komşunun evine gidince, izn almadan içeriye girme! Elinden gelirse, komşunun ihtiyâcına yardım eyle! Komşuların hakkı çok mühimdir. Zîrâ Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki, **(Komşunun mîrâs gibi hakkı vardır, o da komşuluk hakkıdır. Eğer müslimân ise, sende iki hakkı vardır: Biri komşu hakkı, biri de müslimân hakkı.)**

Komşunun yiyeceği yok iken, sen elindeki yemeği yiyemezsin.

Zîrâ onun, senin elindeki yemekde dahî hakkı vardır. Her yemek yidiğin zemân, düşünmen lâzımdır ki, acabâ komşularımdan yiyecek yemeği olmıyan var mıdır?

Her müslimânın, bilhâssa yeni evlilerin, müslimân mahallesinde, ehl-i sünnet olan ve harâmlardan sakınan, ibâdetlerini yapan sâlih müslimânlar arasında ev araması lâzımdır. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: **(Ev satın almadan evvel, komşuların nasıl olduklarını araştırınız! Yola çıkmadan evvel, yol arkadaşınızı seçiniz!)** Bir hadîs-i şerîfde, **(Komşuya hurmet etmek, ana-babaya hurmet etmek gibi lâzımdır)** buyuruldu. Komşuya hurmet onunla iyi geçinmektir. Onu incitecek söz ve hareketlerde bulunmamaktır. Her taraftan birer, ikişer ve nihâyet kırk ev, komşuluk hakkına mâlik olur. Komşunun mal, mülk hakları, **(Mecelle)**nin 1192.ci ve sonraki maddelerinde yazılıdır.

MAHALLE ÂDÂBİ HAKKINDA FASL

160 - Zarûrî bir işin olmadıkça, toplantılar arasına girme! İçki, kumar, çalgı bulunan, kadın erkek berâber oturuşan yerlere gitme ve zevcenî, çocuklarını gönderme! Böyle yerlere **(Fısk meclisi)** denir. İster kapalı olsun, ister açık saçık olsun, yabancı kadınlara ve kızlara bakma! Bir kıyı görüp de, harâm olduğu için ona bakmıyanlara şehîd sevâbı verilir. Mahallede yürürken pencerelere bakma! Gördüğün kadına yakın yürüme! İlk görünce senin bir şeyin olmadığını anlarsın, artık ondan sonra bir def’a dahâ bakma! İlk görmeğe günâh yazılmaz. Bakmağa devâm edince veya tekrâr bakınca yazılır. Hazret-i Alî “kerremallahü vecheh” buyurdu ki, ömrümde bir kerre dahî kadınlara şehvet ile bakmadım. Şehvet nazarı ile kadınlara bakmak, göz zinâsıdır. Tevbe etmelidir. Her yere burnunu sokma, yâ bir kazâya uğrar, yâhud bir bühtâna, iftirâya dûcâr olursun.

CUM’ANIN ÂDÂBİ HAKKINDADIR

161 - **Tenbîh:** Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” efendimiz buyurdu ki, **(Cum’a, fakîrlerin haccıdır ve mü’minlerin bayramıdır ve gök ehlinin bayramıdır ve Cennetde de bayram günüdür. Günlerin en iyisi, en şerefli Cum’a’dır)** ve bir hadîs-i şerîfde, **(Cum’a günü iyiliklerin hazînesidir ve güzel şeylerin menbaidir)** buyuruldu. Ve bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki: **(Mûsâ aleyhisselâm dedi ki: Yâ Rabbî! Bana cumartesi gününü verdin, Muhammed aleyhisselâmın ümmetine hangi günü vereceksin? Onlara Cum’a gününü vereceğim, buyuruldu. İlâhî! Cum’a gününün**

kıymeti ve sevâbı ne kadardır diye sordu. Ey Mûsâ! Cum’a günü yapılan bir ibâdetle, cumartesi günü yapılan yüzbin ibâdet sevâbı vardır, buyuruldu. Bunun üzerine Mûsâ aleyhisselâm, yâ Rabbî! Beni Muhammed aleyhisselâmın ümmetinden eyle diye düâ eyledi.) Kur’ân-ı kerîmde Cum’a gününü bildiren âyet-i kerîmeyi getirince, Cebrâîl aleyhisselâm dedi ki, yâ Muhammed “aleyhissalâtü vesselâm”! Mûsâ aleyhisselâmın ümmeti eğer Cum’a gününün kıymetini bilselerdi buzağıya tapmaktan, yehûdî olmakdan kurtulurlardı. İsâ aleyhisselâmın ümmeti de bilselerdi hristiyan olmakdan korunurlardı. Cum’a gününün fazîletini bildiren hadîs-i şerîfler (Se’âdet-i Ebediyye) kitâbının birinci kısım, 71. ci madde sonunda geniş olarak açıklanmıştır.

Bir hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: (Cum’a günü geldiği için seviyen bir mü’mine, kıyâmete kadar her gün, o kadar sevâb verilir ki, adedini Allahü teâlâ bilir.) Bir hadîs-i şerîfde, (Cum’a günü vefât eden mü’minlere şehîd sevâbı verilir ve kabr azâbından onu korurlar) buyuruldu. (Tergîb-üs-salât)ın 123.cü sahîfesindeki Hadîs-i şerîfde (Cum’a günü sabâh nemâzından evvel üç kerre (Estagfirullahel’azîm ellezî lâ ilâhe illâ huv el-hayyel-kayyûme ve etûbü ileyh) okuyanın ve anasının ve babasının bütün günâhları afv olur) buyuruldu.

Cum’a gününün yirmi sünneti ve edebi vardır. Muhammed Resûlullahı “sallallahü aleyhi ve sellem” sevenlerin, bunları yapması lâzımdır:

1- Cum’ayı perşembeden karşılamalıdır. Meselâ, yeni ve temiz elbiseyi hâzırlamalı, işleri bitirip Cum’ayı ibâdetle geçirmeğe gayret etmeli. Perşembe ikindiden sonra tesbîh ve istigfâr eylemeli. Cum’a gecesini ehli ile gusl abdesti almalı. Her ikisine köle âzâd etmiş gibi sevâb verilir.

2- Cum’a günü, Cum’a nemâzı için gusl abdesti almalıdır. Bu gusl hakkında çok hadîs-i şerîf olduğundan, farz diyenler de vardır.

3- Baş tıraş etmeli. Sakalın bir tutamdan fazlasını ve tırnakları kesmeli ve beyâz giymeli. [Sakalın bir tutamdan kısa olması bid’at olup büyük günâh olduğu (Berîka)da yazılıdır.]

Âlimlerin çoğuna göre, sakal bırakmak sünnetdir. (Sahihayn) denilen iki kıymetli hadîs kitâbından biri olan (Müslim) kitâbında yazılı, hazret-i Âişenin “radıyallahü anhâ” bildirdiği hadîs-i şerîfde, (On şey fıtratdandır: Bıyık kesmek, sakalı uzatmak, misvâk, mazmaza, istinşak, tırnak kesmek, parmak boğumlarını yıkamak, koltuk ve kasık temizlemek, bevliden istibrâ etmek)

buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfi, İbni Nüceym “rahime-hullahü teâlâ” **(Bahr-ür-râik)** kitâbında ve imâm-ı Zeylâ’î “rahime-hullahü teâlâ” **(Tebyîn-ül-hakâyik)** kitâbında, guslün farzlarını anlatırken yazmakda ve buradaki fitratın sünnet demek olduğunu bildirmektedir. Bu hadîs-i şerîf, sakal bırakmanın diğer peygamberlerin de sünneti olduğunu, Muhammed aleyhisselâmın dîninin şî’ârı olmadığını, bunun için, (sünnet-i zevâid) olduğunu açıkça bildiriyor. Bu sünnetler **(Şir’at-ül-islâm)**da da yazılıdır. Çeşitli sakal şekilleri vardır. Yehûdî sakalı, hristiyan sakalı, şî’î sakalı, vehhâbî sakalı, komünist sakalı ve İslâm sakalı. Yalnız İslâm sakalını bırakmak sünnetdir. Bu da, uzunluğu bir tutam olan ve yüzün her tarafında bulunan sakaldır. Böyle olmıyan sakal, sünnet değil, bid’at olur. Muhammed Hâdimî “rahime-hullahü teâlâ” **(Berika)** kitâbında diyor ki, (Hadîs-i şerîfde, **(Bıyığı kısa, sakalı uzun yapınız!)** buyuruldu. Bunun için, sakalı kazımak, kesmek ve sünnet mikdârından kısa yapmak men’ olundu. Sakalı bir kabza, bir tutam uzatmak sünnetdir. Sakalı bir kabzadan kısa yapmak câiz değildir. Bir kabzadan fazlasını kesmek de sünnetdir.) Bir kabza, çenede sakalın başladığı yerden dört parmak eni kadar uzun olmak demektir. Sünnet olan, hattâ mubâh olan şeyi sultân emr edince, bunu yapmak vâcib olur. Sultânın ve bütün müslimânların yapması emr demektir. Böyle yerlerde sakalı bir tutam uzatmak vâcib olur. Bir tutamdan kısa yapmak veyâ kazımak, vâcibi terk etmek olur. Tahrîmen mekrûh olur. Bunun câmi’de imâm olması câiz olmaz. Böyle olmıyan yerlerde ve Dâr-ül-harbde zulm görmemek, nafakadan olmamak, yâhud emr-i ma’rûf yapabilmek, müslimânlara ve islâmiyyete hizmet edebilmek, dînini, nâmûsunu koruyabilmek için sakalını kısaltmak yine câiz olmaz ise de, kazımak câiz, hattâ lâzım olur. Özsüz olarak kazımak mekrûh olur. Bir tutamdan kısa sakal bırakarak, böylece sünneti yaptığına inanmak bid’at olur. Sünneti değiştirmek olur. Bid’at işlemek, adam öldürmekden dahâ büyük günâh olur. Böyle kısa olan sakalı bir tutama kadar uzatmak vâcib olur. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, nemâzın mekrûhlarını anlatırken diyor ki, (Bir müekked sünneti yapmak, bir mekrûh işlemeğe sebep olursa, bu sünnet terk edilir, yapılmaz. Birşeyin yapılmasının sünnet mi, bid’at mı olduğunda şübhe edilirse, o şey terk edilir, yapılmaz.) Âdete uyarak, sakal kısaltmak mekrûhdur. Fitne çıkarmamak için, sakalı kazımak câiz olur. Kısa sakal ile sünneti îfâ etdiğine inanmak ise, bid’atdır. Her iki hâlde de, sakalını kazıması lâzım olur.

4- Cum’a nemâzına mümkün olduğu kadar erken gitmeli. İlk müslimânlar, çok sevâb kazanmak için Cum’a nemâzına, karan-

lıkda câmi'e giderlerdi.

5- Ön safa geçmek için, cemâ'atin omuzlarından aşmamalıdır.

6- Câmi'de nemâz kılanın önünden geçmemeli. Dıvar veyâ direk arkasından dolaşmalıdır.

7- Erken gidip birinci safda yer almalıdır.

8- Hatîb efendi minbere çıkdıktan sonra hiçbir şey söylememeli, ezânı da tekrârlamamalıdır. Konuşana işâretle bile cevâb vermemelidir. Hatîb efendinin de konuşması ve hutbeden başka şeyler söylemesi harâm olduğu gibi, hutbe de, fâsîd olur. Hutbe bozulduğu için Cum'a nemâzı da kabûl olmaz. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Hutbe, iki rek'at nemâz demektir.)** Hutbeyi, kısa kesmek sünnetdir. Uzatmak mekrûhdur. Hutbede dört halîfenin isimlerini yüksek sesle okumak Ehl-i sünnet âlâmetidir, okumak istemiyenden kaçmalıdır.

9- Nemâzdan sonra, Fâtiha, Kâfirûn, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini yedi kerre okumalıdır.

10- İkindiye kadar câmi'de kalıp, ibâdet etmelidir.

11- Dindâr olan ve Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarından anlatan âlimlerin dersinde bulunmalıdır. Böyle sâlih bir hocanın dersinde bir sâat bulunmak, bin rek'at nâfile nemâzdan efaldır.

12- Cum'a günü düânın kabûl olduğu vakti aramalı, bunun için hep ibâdet etmelidir.

13- Cum'a günü çok salevât-ı şerîfe getirmelidir.

14- Kur'ân-ı kerîm ve Kehf sûresini okumalıdır.

15- Az veyâ çok sadaka vermelidir.

16- Ana-babayı veyâ bunların ve sâlih müslimânların ve Evliyânın kabrlerini ziyâret etmelidir. Evliyânın rûhlarından feyz almalıdır.

17- Ehl ve evlâdın yemeklerini bol ve tatlı yapmalıdır.

18- Çok nemâz kılmalı, nemâz borcu olanlar kazâ nemâzlarını kılmalı, nemâz borcu olmıyanlar nâfile niyyeti ile kılmalıdır.

19- Cum'a gününü, hep ibâdet işleriyle geçirmelidir.

20- İkindiden sonra, seccâde üzerinde elinden geldiği kadar (yâ Allah, yâ Rahman, yâ Rahîm, yâ Kavî, yâ Kadir) deyip, sonra düâ etmelidir.

162- Cum'a günü güzel ve yeni elbiseni giy! Yeni elbisen yoksa temiz elbise giy ve başının sarığını otururken sarma, ayakda sar! Güzel koku sürünerek Cum'a'ya git. Zîrâ melekler güzel kokudan hoşlanırlar. Güzel koku, erkekler için sünnet, kadınların sokağa

çıkarken sürünmeleri ve başlarını, kollarını açmaları harâmdır. Çünkü kadınların koku sürmesi ve sokağa açık saçık çıkmaları erkekleri cezbeder. Yalnız ev içinde süslenebilir ve koku sürünebilir. Cum'a'ya giderken tesbîh ve zikr eyle! Her adımına on sevâb yazılır.

163- Cum'a günü mümkünse boy abdesti [gusl] alarak câmi'e git, nemâza erken git, hutbeyi işitebilecek bir yerde otur! Hutbe okunurken, kimse ile konuşma! Sağa sola bakma ve dönme! Zîrâ, hutbe okunurken konuşmak günâhdır ve Cum'anın fazîletini kaybeder. Câmi'e girince, boş yer nerede bulursan, orada otur! Cemâ'ate zahmet vererek ileriye geçmeğe çalışma! Ön saflarda yerini al! Geç gidersen, kimseyi râhatsız etme, cemâ'ati sağa sola yanlatıp ilerlemeğe çalışma! İleriye gitmek için kardeşlerine zahmet verme. Yürüyemiyen ihtiyârın ve hastanın, Cum'a nemâzını kılması farz değildir.

ÂLİMLER İLE SOHBET ÂDÂBI

164 - Ehl-i sünnet i'tikâdında olan ve harâmlardan sakınan âlimleri ziyâret et ve sohbetlerinde bulun! İ'tikâdları, inançları bozuk ve mürâî ve din câhili olanlardan veyâ islâmiyyete uymıyanlardan sakın, yanlarına uğrama! Zîrâ [mezhebsizler ve] mürâîler din hâinleridir. Hak teâlâ, hadîs-i kudsîde buyurur ki, **(Dostlarını insanlar içinde gizlerim, onları kimse bilmez.)** Şâyed bu şahısların sözleri, hareketleri ve ibâdetleri Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahimehümullahü teâlâ" kitâblarında yazılı olanlara uygun ise, o zemân sohbetlerine devâm eyle ve nasîhatlerini ve düâlarını almağa çalış!

165 - Dînini bilen, nemâz kılan, harâmlardan sakınan, zevcesi ni, kızlarını açık gezdirmiyen ve erkek, kadın birlikde toplanmayan âlimlere **(İslâm âlimi)** denir. Onların yanlarında âdâb üzere otur, onlardan istifâde fazladır. Onlardan ibret ve nasîhat ve feyz almağa çalış! Feyz alınca, kalbin nûrlanır. Etrâfa nûr saçarsın. Onların yanında oturunca, fazla konuşma, konuşunca da hesâblı konuş! Onların din bilgisi fazla olanları, büyük bir hazînedir. Bunların kalbini kırma, düâsını almağa çalış ve yanlarından ayrılırken selâmla ayrıl, hâl ve hâtırlarını sor! İki kişi konuşurlarken sözlerine karışma! Birisi aksırıp **(Elhamdülillah)** derse, ona **(Yerhamükelah)** demek çok sevâbdır. Yolda giderken büyüklerin ve âlimlerin önünden yürüme!

([Fetâvâ-yı Hindiyje], beşinci cild, 379. cu sahîfede diyor ki, (Herkesle müdârâ ederek sohbet etmelidir. Ya'nî, hep tatlı dilli ve güler yüzlü olmalıdır. İyi ve kötü, sünnî ve sapık herkes ile karşılaşınca, böyle olmalıdır. Fekat, kötülere ve mezhebsizlere mü-

dâhene etmemeli, onun sapık yolundan râzı olduğunu zan etdirmemelidir.) Müdârâ, islâmiyyetin dışına çıkmadan, gönül almak dır. Müdâhene, birinin gönlünü alırken, islâmiyyetin dışına çıkmak, günâha girmekdir.]

HÂKİM VE DA'VÂCILAR FASLI

166 - Mahkemeye bir iş düşünce, hâkim karşısında da'vâci ile veyâ da'vâlı ile kavga etmeğe kalkışma! Ne sorulursa o kadar cevâb ver! Şâyed şâhid olarak gidersen, hiç kimsenin te'siri altında kalmadan ve kimseden korkmadan Allah rızâsı için doğru konuş! Zâlimlere doğru söyleyip de, müslimânın malını, canını, nâmûsunu yıkmaktan sakın! Olur olmaz bir iş için hemen mahkemeye koşma! Dâimâ uzlaşmak ve uyuşmak tarafını tercîh eyle! Hem kendin uğraşmazsın ve hem de müslimânı afv etmek sevâbını kazanırsın. Zâten sulh, hükmlerin en büyüğüdür.

Herkesin şahsiyyet ve makâmına göre konuşmak lâzımdır. Bir köylü ile konuştuğun gibi, bir ilm adamı ile de aynı şekilde konuşma! Herkesin anlıyabileceği gibi konuş ve her şahsın yaşına, ilmine ve salâhiyyetine göre konuş! Konuşurken dikkatli bulun, gelişî güzel konuşma! Mahkeme ve hükûmet me'murları ile konuşmağa mecbûr kalırsan, dahâ evvel müslimânlara danış! Meşveret sünnetdir ve çok sevâb ve çok fâidelidir. Onlarla müdârâ ile ve güle güle konuş, sert söyleme ve sana geldikleri zemân, onlara yemek veyâ bir şey ikrâm et! Me'murlarla latîfe etme, kendine hürmet etdir!

ARKADAŞLIK VE DOSTLUK

167 - Din kardeşini ziyârete gideceğin zemân, onun müsâid bir zemânını öğren, kendisinden bir va'd, ya'nî bir söz al ve o zemânda ziyârete git! Geç kalma! Evine gireceğin zemân, kapı açık olsa bile, ondan izn iste ve izn verdikten sonra içeriye gir, içeri girince, sağa sola bakma. İçerde çalgı, içki, kumar varsa ve hele kadın erkek karışık oturuluyorsa, bir behâne ile oradan ayrıl! Sâlih bir kimse yemek ikrâm ederse, yavaş ve âdâbı vechile yi! Fazla konuşma, dostunda fazla eğlenme, giderken, tevâzu' ile, selâm ile ayrıl!

Tanıdığın bir müslimân, sana gelince, elinden geldiği kadar iyi ve tatlı karşıla, yemek ikrâm eyle! Kapıya çık, kendisini karşıla! Selâm verince, selâmını al ve kendisine güzelce iltifatda bulunup: Efendim safa geldiniz, hoş geldiniz, diyerek odanın baş tarafına oturmasını teklif eyle! Sen aşağı tarafda otur! Dinden, ibâdetden,

harâmîların zararlarından ve Evliyânın “kaddesallahü teâlâ esrâre-hümül azîz” hayâtlarından anlat! Birşeyler öğret! Yemek yirken onu utandırmamak için, sen de çok yi! Giderken, onu uğurla ve selâm söyle ve düâ eyle!

168 - Evine gelip geçici sâlih bir müsâfir gelirse, onun hizmetini iyice yap! Hemen yemeğini ver, belki acıkmıştır. Yanında fazla da oturma. Belki yorgundur. Yatmadan önce, kıbleyi, halâyı, seccâdeyi ona göster. Abdest suyunu, abdest havlusunu ve diğer ihtiyâclarını te'mîn eyle! Sabâh olunca, sabâh nemâzına kaldır. Ve cemâ'at hâlinde berâber kılınız! Erkence yemeğini hâzırla, gideceği yol belki uzundur. Giderken kendisine bir din kitâbı hediye eyle! İslâmiyetde, kız ile oğlanın arkadaş olmaları, konuşmaları câiz değildir.

***Kimseye sû-i zan etme, varsa akl-u şu'ûrun
Dünyâ var imiş, yâ ki yok imiş, ne umûrun!***

YEMEK YİME FASLI

169 - Yemek yiyeceğin zemân, ellerini yıkamak sünnetdir. Peygamberimiz “aleyhisselâm”, yemek yirken sağ ayağını diker, sol dizi üzerine otururdu. Masa etrafında sandalyede oturmak da câizdir. Yemekden evvel Besmele-i şerîf söylemek sünnetdir. Resûlul-laha “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” yimek âdâbı sorulunca: **(Biz kuluz, kul gibi yimeliyiz!)** buyurdu.

Yemekde dört dâne farz vardır:

- 1- Yemeği, rızkı Allahdan bilmek.
- 2- Yidiğin yemek halâl ve tayyib olmak.
- 3- Yemek hazm oluncaya kadar Allahın emrinden çıkmamak. Yabancı kadınlarla birlikde yimemek.
- 4- Yemek hazm oluncaya kadar ondan hâsıl olan kuvvetle Allahın nehyini işlememek.

Yemekde iki dâne harâm vardır:

- 1- Karnı doyduktan sonra, yine tıka basa yimek.
- 2- Sofrada çalgı, yabancı kadın, içki, kumar ve sâir harâm şeyler bulundurmak.

Yemekde üç dâne sünnet vardır:

- 1- Yidiğin kapda yemek artığı bırakmayıp tam olarak yimek ve yemek yidiğin kabı tam olarak silmek.

Peygamberimiz “aleyhisselâm” yemek yidiği kabı mubârek parmağı ile sıyrıp parmağını yaladığı vâki'dir. Sen ise, kibr ile yemeğin yarısını kablara bulaştırıp terk etme! Sonra yemeklere hasret çekersin.

2- Yemek sofrasında, önündeki ufaltıları yimek, yemeğin şifâ-sındandır. Önünde küçük lokma varken büyüğüne başlama ve ufaltıları yimekten çekinme!

3- Bedenin râhatını seversen az yemek yi! Yemeğin âdâbı ve sünnetleri çokdur. Fekat başlarken Besmele ile başlamağı, sonunda da Elhamdülillah demegi unutma! Evvel ve sonunda tuzla başla ve bitir!

LÜZÜMLU BİLGİLER

(Fetâvâ-yı Hindiyye) beşinci cildde diyor ki, her dürlü tegan-nî, ya'nî çalgı ile, kadın ve oğlan sesi ile şarkı söylemek ve dinlemek harâmdır. Ansızın iştir ve oradan kaçarsa günâh olmaz. Günâh olmıyan şeyleri böyle olmıyan seslerle dinlemek câiz olur. İlm, ahlâk bulunan şi'r yazmak, söylemek câizdir. Diri ve belli bir kadını anlatan söz, yazı mekrûhdur. Kur'ân-ı kerîm okumağa, nemâz kılmağa vakt bırakmıyan her mubâh iş mekrûhdur. Tekkelerde ilâhîler okuyarak raks etmek, oynamak, dönmek harâmdır. Bu tekkelere gitmek, oturmak da harâmdır. Şimdi, dinden haberi olmayan fâsıklar, böyle tarîkatçılık yapıyorlar. Düğünlerde ve küçük çocuğu eğlendirmek için kadının def çalması câizdir. Halâl şarkılarla, çalgı ile birlikde çalması câiz değildir. Erkeklerin bayramlarda def, davul çalmaları da böyledir. Günâh şey söylemeden ve başkalarını güldürmek için olmıyan mizâh, latîfe söylemek câizdir. Kuvvetlenmek için güreşmek câizdir. Oyun ve eğlence için mekrûhdur. Tavla, onaltı taş, iskambil, briç ve bilardo, bezik, futbol, voleybol gibi oyunlar, kumarsız da olsalar, mâlâ-ya'nî oldukları için harâmdır. İlm öğrenmeğe, nemâz kılmağa mâni' olan herşey harâmdır. Satranç, kumar ile olursa harâm, kumarsız mekrûhdur. Yalan söylemek harâmdır. Yalnız, harbde düşmana ve iki müslimânı barışdırmak için ve zâlimden mazlûmu kurtarmak için câiz olur. Günâh işlemeği düşünmek, işlemeğe niyyet etmek, karâr vermek günâh olmaz, yapmak günâh olur.

Günâh işleyene tatlı sözle Emr-i ma'rûf, ya'nî nasîhat edilir. Dinlemezse, fitne çıkacak ise edilmez, susulur. Sözü dinlenecek ise, sert söylenir. Sögmek, kötü söylemekle Emr-i ma'rûf yapmamalıdır. Karşılık verecek kimseye, Emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapılmaz. Karşılığa sabr edebilirse yapması efdal olur. Âmirler el ile, âlimler dil ile, câhiller kalb ile Emr-i ma'rûf yapar. İnsan evvelâ kendine Emr-i ma'rûf yapmalıdır. Câhil, âlime Emr-i ma'rûf yapmamalıdır. Bir günâhı yapmak âdeti olan, o günâhı işliyenı görünce, Emr-i ma'rûf yapar. Günâh işliylene Emr-i ma'rûf yapamıyan

kimse, onun babasına söyler veyâ yazar. Babası Emr-i ma'rûf yapmaz veyâ yapamıyacak ise, babasına bildirmez. Zevcine, hükûmete bildirmek de böyledir. Tevbe edenin günâh işlediği başkasına bildirilmez. Hırsızı gören, zararından korkmazsa haber verir.

Günâh işliyen zevce, nasihat vermekle tevbe etmezse, bunu boşamak vâcib olmaz. Çalgı âletlerini evinde muhafaza etmek, kendi kullanmazsa da, mekrûh olur. Âlimin câhil üzerine hakkı, hocanın talebesi üzerine olan hakkı gibidir. Zevcin zevcesine hakkı, bunlardan dahâ çoktur. Mubâh olan emrlerine itâ'at etmesi ve malını koruması da lâzımdır. Başka yol yok ise, başkasının tarlasından geçmek câiz olur. İzn vermezse geçemez.

İbâdet ve kazanç ilmlerini öğrenmek farzdır. Dahâ fazlasını öğrenmek efdaldır. Fıkıh öğrenmeyip, hadîs, tefsîr öğrenmek iflâs alâmetidir. Kible ve nemâz vaktleri için ve cihâd için astronomi öğrenmek câizdir. Falcılık bilgileri öğrenmek harâmıdır. Mücadele, münâkaşa için kelâm ilmi öğrenmek mekrûhdur. Câhillerin, bid'at fırkaları üzerinde, mezhepler üzerinde konuşmaları câiz değildir. Eski yunan felsefecilerinin ve bid'at ehlinin, mezhebsizlerin din kitâblarını okumak, evinde bulundurmamak câiz değildir. Böyle kitâblar, insanın i'tikâdını, îmânını bozar. Din bilgilerini, îmân bilgilerini **(Ehl-i sünnet)** âlimlerinin kitâblarından öğrenmeden evvel, fen bilgilerini, felsefe bilgilerini öğrenmek câiz değildir. Her müslimân, çocuklarına, önce, islâm harflerini, Kur'ân-ı kerîm okumasını, nemâz kılmasını, din ve islâm ahlâkını öğretmeli, ondan sonra oğlunu mektebe gönderip, fen ve san'at ve sâir lüzûmlu, fâideli şeyleri öğretmelidir. Her nev' oyun, meselâ top oynaması, **(Mâ-lâ-ya'nî)** olur, ilm öğrenilmesine mâni' olur. İbni Âbidîn, beşinci cildde diyor ki: (Arabî, lisan-ı Cennetdir. Diğer lisanlardan efdaldır). Arabca öğrenmek ve öğretmek, ibâdetdir. İlmi, Allah rızası için, islâm dînine ve müslimânlara hizmet için öğrenmelidir. Mal, mevki' kazanmak için, kibr ve şöhret için öğrenmemelidir. Hoca hakkı, ana- baba hakkından öncedir. İlmi, Ehl-i sünnet âlimlerinden veyâ onların yazdıkları kitâblardan öğrenmeli ve sâlih insanlara öğretmelidir. İlmi iyi insanlardan esirgememelidir. [Sâlih insan, iyi insan demektir. Ehl-i sünnet i'tikâdında olan ve harâm işlemekten sakınan müslimâna **(sâlih)** [iyi insan] denir. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyan müslimânlara bid'at sâhibi veyâ mezhebsiz denir.] Ehl-i sünnet i'tikâdını ve harâmları öğrenmek, binlerce İhlâs sûresi okumaktan dahâ sevâbdır. Fıkıh öğrenmek, hâfız olmakdan efdaldır. Hâfız olmak da, nâfile ibâdetden efdaldır. Va'z verirken, Allahü teâlâ demelidir. Yalnız, Allah demek hur-

metsizliktir. Fısk meclisinde tesbîh, tahmîd ve Kur'ân-ı kerîm, hadîs-i şerîf ve fıkıh okumak günâhdır. Fıska mâni' olmak için tesbîh okumak câiz olur. [Görülüyor ki, kaval ile, zurna ile, çalgı ile birlikde veyâ bunların fâsılasında, tekbîr, salevât okumak günâhdır.] Düâ ederken avuçları açmak, iki el arası açık olmak, kolları göğüs hizâsına kaldırmak, düâdan sonra elleri yüze sürmek müstehabdır. Köy halkı, imâm için tohum ekseler, mahsûl imâma teslim edilmiş ise, mahsûl tohum sâhiblerinin olur. [Yardım için toplanan para, mal da böyledir.]

Ayakda bevl yapmak câizdir veyâ mekrûhdur. Özr varsa, mekrûh olmaz. Fekat, üstüne sıçratmamak ve bevl çıkan yeri yıkamak veyâ kurulamak lâzımdır. [İdrâr kaçırın, idrâr çıkan yere bez sarmalı, bunu naylon torbacığa koyup ağzını bağlamalı, idrâr bezi ıslatınca, torbadan çıkarıp, yıkayıp, kurutup tekrâr kullanmalıdır. Böylece, iki, üç bez senelerce kullanılabilir.] Dünyâ sıkıntılarından kurtulmak için, ölümü istemek mekrûhdur. Zemânın fitnesinden kurtulmak, günâha düşmemek için istemek câiz olur. Zelzele olunca, evden dışarı kaçmak câizdir. İnsanlara müdârâ etmek müstehabdır. Ya'nî, herkese karşı tatlı dilli, güler yüzlü olmalıdır. Fekat müdâhane etmemelidir. Ya'nî hâtır için, günâh işlememelidir. Mâl sâhibinin, kirâdaki malına girerek incelemeğe hakkı vardır. Zemânda ve yıldızlarda uğursuzluk yoktur. Çocukları sâlih olan kimsenin, malını, bunlardan birine vermesi günâh olur. Fâsik olanları varsa, bunlara vermemesi câiz olur. Bülbülü kafesde habs câiz değildir. [Kanarya gibi, kafese alışık olanları kafesde beslemek câizdir.] Dâr-ül-İslâmda Hâkimin, sihrbazı, büyücüyı öldürtmesi lâzımdır. Zındık için de böyledir. Zındık, Allahü teâlâyı ve âhireti inkâr eden ve başkalarını da, inkâr etmeleri için, aldatan kimsedir. [Fen yobazları, masonlar ve komünistler böyledir.] **(Hindiyye)**den terceme temâm oldu.

SU İÇMEK ÂDÂBİ

170 - Su içerken bir solukda içme, üç def'ada iç! Terli iken soguk su içme, uyku arasında su içme, çok su içme! Bunların hepsinin vücûda zararları vardır. Bir toplantıda su istendiği zemân, baş tarafdandan su vermeğe başla, sağdan dolaş! Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Su içeceğiniz vakt, ayakda içmeyiniz! Vücûdünüze zararlıdır. Yalnız abdestden artan su ve zemzem-i şerîf ayakda içilebilir.)**

171 - Pazar yerinde gezerken kimseyi râhatsız etme! Sokaklarda sümkürme, kimse ile alay etme! Yürürken ve insanlara karşı yemek yime! Kimse ile kavgâ eyleme, dostla da, düşmanla da mü-

nâkaşa etme! Satdığın eşyâyı geri getirirlerse red etme! Yalan söyleme! Harâm yime, kimseyi aldatmağa kalkışma!

Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Bir kimse çarşıya girince “Lâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerike leh, le-hül mülkü ve lehül hamdü yuhyî ve yümît ve hüve hayyün lâ yemûtü biyedihil hayr ve hüve alâ külli şey’in kadîr” okusun, bin günâhı afv olur.)**

Dükkânını Besmele ile aç ve kapa! Yinecek bir şey aldığın zemân, açık olarak tutup eve getirme, bir şeye sar ve örtülü şekilde yiyeceğini eve götür! Eve gidince, çocukları herhangi bir şeyle sevin-dir! Dükkânına geç git ve erken kapa! [Diğer zemânlarında ilmihâl öğren ve öğret!]

172 - Bir kimse ile yolda arkadaş olursan, onun yürüdüğü kadar yürü. Onunla konuşurken, sağa sola bakma! Ondan ayrılırsan erkence yanına dön, onu bekletme! Arkadaşın hakkını gözet, onu gücendirme! Nemâzları onunla cemâ’at yaparak kıl. Ayrılırken onunla halâllaş!

173 - Bir hastanın ziyâretine gittiğin zemân, kapıya varınca, içeri girmeğe müsâade iste! Besmele ile gir, sağ tarafına otur, içeri girince selâm ver, hâl ve hâtırını sor! Hastalığına bir ilâc biliyorsan söyle. Kelime-i şehâdet getirerek ona duyur ve âcil şifâlar dile! Hastanın yanında fazla oturma! Bir ihtiyâcı varsa yap! Ayrılırken kendisine acele sıhhat bulması için düâ eyle!

174 - Cenâzeye yalnız gitme! Mecbûriyet hâsıl olursa, yalnız gidersin. Cenâze sâhibine selâm vererek, Allahü teâlâ sabr versin diyerek teselli eyle! Cenâzenin defni için yardım eyle! Cenâzeyi mev-tânın sağ omuzundan başlayarak taşı ve yürüyerek git. Cenâzeyi taşımak âdâbı **(Se’âdet-i Ebediyye)** kitâbında uzun yazılıdır. Peygamberimiz, cenâzeye yürüyerek gidip, binerek döndüler. Bunun sebebini sordular, cevâben, **(Cenâze giderken melekler de berâber gider, onun için yürümelidir ve bir vâsitaya binmekden hayâ etmelidir)** buyurdu. [Cenâzeyi kâfirler gibi taşımak, çelenk koymak, resmini ve mâtem işâretleri takmak günâhdır.]

175 - Âileni güzelce idâre eyle! Tatlı nasihat ederek, Allahü teâlânın emrlerini ona öğret! Gusl abdesti almasına, nemâza devâm etmesine çok dikkat et! Her ihtiyâcını, idâresini halâlden te’mîn eyle! Ona harâm lokma yidirme! Onu tarlada, fabrikada çalışdırma! Onun kazandığı, onun mülkü olur. Rızâsı olmadan elinden almak, sana harâmdır. Âilene kızınca, döğüp seni boşarım gibi kelimeler kullanma ve kahbe dahî deme; ağzına ve gözüne söğme, kâfir olursun. Ona rıfk ile muâmele eyle. Onu döğme! Sopa ile hiç kimseyi döğmek câiz değildir. Evine çalgı, içki sokma! Her kadı-

nı evine kabûl edip, âilenin zihnlerini tahrib eyleme! Âilenin sırrını başkasına açma, ondan ödünç para alma!

176 - Evine Besmele ile gir! Eğer zemânın müsâid ise, İhlâs sûresini oku! Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Eve girerken İhlâs-ı şerîfi okuyan, yoksulluk görmez!)** Eshâbdan Süheyl “radıyallahü anh”, Peygamberimizin “aleyhisselâm” bu tavsiyesi üzerine zengin olmuştur. Eve girerken sağ ayağınla içeriye gir ve selâm ver! Evde kimse yoksa, şu şekilde selâm verebilirsin: “Esse-lâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhissâlihîn.” Bununla berâber, bir kerre **(Kulhüvallâhü)** sûresini ve bir kerre de **(Âyetelkürsî)**yi okursan evine şeytân giremez. Her neye başlarsan Besmele ile başla! İşe ve yemeğe sağ elinle başla! Yemeğe hep berâber otur. Yemekden sonra, düâ ve **(Kulhüvallâhü)** sûresini oku! Yemekden sonra bir sâat geçmeyince su içme, vücûda iyi değildir.

177 - Yatağa yatacağın zemân Tebâreke sûresini oku! Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Yatarken Tebâreke sûresini okumadan yatma! Zîrâ ölürsen kabrde sana yoldaş olur. Her gece Tebâreke sûresini okuyan kimse, Kadr gecesini ihyâ etmiş gibi sevâba nâil olur.)**

Bir gece Sultân-ı Enbiyâ, hazret-i Âişeye “radıyallahü anhâ” dedi ki, **(Yâ Âişe! Kur’ân-ı kerîmi hatm eyle, bütün Peygamberleri kendine şefâatçi ve bütün mü’minleri kendinden hoşnud edersin.)** Hazret-i Âişe “radıyallahü anhâ”: Anam-babam sana fedâ olsun! Az bir zemân içinde bunları nasıl yapabilirim? Sultân-ı Enbiyâ buyurdu ki, **(Yâ Âişe, üç kerre “Kulhüvallâhü” sûresini oku. Kur’ân-ı kerîmi hatmetmiş gibi olursun. Bir kerre “Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ cemî’il Enbiyâi velmürselîn” de, bütün peygamberler senden râzı olsun. Bir kerre de “Allahümmağfirli ve li vâlideyye [ve li-meşâyihîye] ve lil mü’minine vel mü’minât vel müslimîne vel müslimâti el ahyâi minhüm vel emvât” de, bütün mü’minler senden râzı olur. Bir kerre de “Sübhânellahi vel hamdü lillahi ve lâilâhe illâllahü vellâhü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyîl azîm” de ki, Allahü teâlâ hazretleri senden râzı olsun.)**

(Tam İlmihâl) 1010.cu sahîfesinde diyor ki, (Çeşidli kimseler, çeşidli cüz’leri okuyunca, hatm sevâbı hâsıl olmaz. Hatmi tek bir kimsenin okuması lâzımdır.) Bunlara, Kur’ân-ı kerîm okumak sevâbı verilir. Bunlar da istediğine hediye eder.

178 - Şu sûreleri akşam, sabâh üçer kerre Besmele ile oku ve zevcene, çocuklarına da okut!

1- İhlâs, (Kulhüvallahü sûresi.) 2- Muavvizeteyn (ya’nî Kul

e'üzü birabbil felak ile Kul e'üzü birabbinnâsi.) 3- Fâtiha-i şerîfe (ya'nî Elhamdülillahi sûresi.)

Bu dört sûreyi akşam, sabâh üçer kerre okuyan, malını, canını, çoluk çocuğunu, bütün belâlardan muhâfaza etmiş olur.

Bunlardan başka (Kulyâeyyühelkâfirîn) sûresini akşam, sabâh okuyan kimse, kendisini şirkden korumuş olur.

Akşam, sabâh bu düâyı okuyan kimse, sihr ve zâlimlerin şerrinden ve belâlardan emîn olur. Düâ şudur:

“Bismillâhirrahmânirrahîm, bismillâhillezî lâ yedurru ma'asmi-hî şey'un fil erdî velâ fissemaî ve hüvessemûl'alûm.”

Sultân-ı Enbiyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretleri buyurdu ki, **(Hak teâlâ hazretlerinin üç ismi vardır ki, dilde hafif, terâzî-de ise çok ağırdır. “Sübhânallahi vel hamdülillâhi ve lâ ilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâbillahil aliyyil azîm.” Bunun her bir kelimesine yüz sevâb verilir.)**

Yatağa yatarken ve yataktan kalkınca ve her nemâzda, [düâdan ve salevâtıdan sonra], istigfârların en büyüğü olan şu düâyı oku ki, günâhlar afv olur. **“Estagfirullahel azîm el kerîm ellezî lâ ilâhe illâ hüvel hayyel kayyûme ve etûbü ileyh.”**

[Dört mezhebin fıkıh bilgilerinin inceliklerine vâkıf, derin âlim, Seyyid Abdülhakîm Efendi “rahmetullahi teâlâ aleyh” buyurdu ki: Yatağına E'üzü ve besmele okuyarak gir. Sağ yan üzerine kıbleye karşı yat. Sağ avucunu sağ yanağın altına döse. E'üzü besmele ile bir Âyet-el-kürsî oku. Sonra herbiri için besmele okuyarak, üç İhlâs, sonra bir Fâtiha, sonra birer def'a iki Kul e'üzüyü oku. Sonra üç def'a istigfâr düâsı, ya'nî **(Estagfirullahel'azîm ellezi lâ ilâhe illâ hu)** oku! Üçüncüsüne **(el-hayyel-kayyûme ve etûbü ileyh)** ilâve et! Sonra on kerre **(tevekkeltü alellah ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâh)** oku! Buna **(Kelime-i temcîd)** denir. Onuncusuna **(hil aliyyil azîm ellezi lâ ilâhe illâ hu)** ilâve et! Sonra, **(Allahümme Rabbenâ âti-nâ fiddünyâ haseneten ve fil'âhireti haseneten ve kınâ azâbennâr bi-rahmetike yâ Erhamerrâhimîn)** ve üç veyâ on veyâ kırk yâhud yetmiş istigfâr, ya'nî **(Estagfirullahel'azîm)** ve bir kelime-i tevhid ya'nî **(Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)** oku. Sonra, istediğin tarafa dönerek uyu!] İmâm-ı Rabbânî 174.cü mektûbunda buyuruyor ki, kelime-i temcîd okumak cin çarpmasına karşı korur. Büyüklerimiz, cinleri def etmek için bunu okurlardı. 174.cü mektûba bakınız! Ey büyüklerin büyüğü Allahım! Muhammed aleyhisselâmın haber verdiği gibi, sana inanıyorum. Beni kabûl

et! Beni afv et! Muhammed aleyhisselâm, seni bize haber vermeseydi, bu noksan aklımızla, kendimiz bulmak, seni tanımak şerefine kavuşamazdık. Hayvânlardan aşağı olurduk. Cehennem ateşinde yanmak cezâmız olurdu. Ey büyük Peygamber! Senin bizim üzerimizdeki hakkın sonsuzdur. Bizi, Allahımızı tanımakla şereflendirdin. Müslimân olmak se'âdetine kavuşdurdun. Sonsuz yanmak azâbından kurtardın. Bunun için, benden sana sonsuz selâmlar, sonsuz düâlar olsun. Ey büyüklerin büyüğü Allahım! Bu büyük Peygamberi bize tanıtan analarımıza, babalarımıza, hocalarımıza ve Ehl-i sünnet kitâblarını yazanlara ve yayanlara rahmet eyle! Âmîn.

179 - Hak teâlâyı çok zikr eyle ki, hakîkî kul olasın.

Gece yarısından sonra kılınan teheccüd nemâzı, gündüz kılınan bin rek'atden dahâ fazîletlidir. İki rek'at kazâ nemâzı kılmak da, teheccüd kılmakdan dahâ efdaldır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Gece uyanınca, şu düâyı okuyan, her istediğine nâil olur: "Lâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerîke leh, lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr sübhanellahi velhamdülillâhi ve lâ ilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyl azîm.)**

180 - Evinden çıkarken (Âyetelkürsî)'yi oku! Zîrâ, her işinde muvaffak olur ve hayrî işler başarır. Resûlullah "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Bir kimse, evinden çıkarken Âyetelkürsî'yi okursa, Hak teâlâ, yetmiş meleğe emr eder, o kimse evine gelinceye kadar, ona düâ ile istigfâr ederler.)** Evine gelince de okursan, iki Âyetelkürsî arasındaki işlerin hayrî olur ve fakîrlîğin önlenir. Önce sağ ayakkabını giy! Sonra sol ayak ile evden, câmi'den çık!

181 - Besmelesiz cimâ' etme! Araya şeytân karışır. Kurban bayramı gecesinde, güneşe karşı, yıldızlara karşı, yemiş ağacı altında, çocuk yanında, kibleye karşı ve hayz zemânında etme ve horoz gibi çabuk etme ve uzun zemân fâsıla verme! Sonra, bevl etmeden önce, gusl abdesti alma! Aç ve susuz iken etme ve tok karnına etme ve sol yanın üzerine yataarken etme! Evlâ olan iki diz üzere iken etmektir ve sonra hemen gusl abdesti almaktır.

Evlâda din bilgisi ve islâm ahlâkî öğretirsen, dünyâya ve âhirete hayrî olurlar. İmâm-ı Gazâlî "rahmetullahi aleyh" buyuruyor ki, (Bir kimse cünüb olsa da, gusl abdesti almadan bir nemâz vakti geçse, o kimseye ateşden gömlek giydirilecektir.)

Hamamda çok oturma! Hamamda göbeğin ile dizlerinin arasını açma! Erkeklerin ve kadınların, hamamda da, avret mahallerini açmaları harâmıdır ve açan da mel'ûndur.

KADINLARIN HAYZ VE NİFÂS HÂLLERİ

Tenbîh: İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” (**Menhel-ül-vâridîn**)de diyor ki: Her erkek, evleneceği zemân, kadınların hayz ve nifâs hâllerini öğrenmeli, zevcesine öğretmelidir. Her müslimân kadının hayz ve nifâs bilgilerini öğrenmesi farzdır.

Osmânlı devletinin yetiştirmiş olduğu büyük islâm âlimlerinden Akşehirli Mustafâ Fehîm bin Osmân “rahmetullahi aleyh” (**Mürşid-ün-nisâ**) kitâbında diyor ki:

(Hayz), sekiz yaşını doldurmuş sıhhatli bir kızın veyâ âdet zemânı son gününden onbeş gün geçmiş olan kadının önünden çıkan kana denir. Beyâzdan başka her renge ve bulanık olana hayz kanı denir. Bir kız, hayz görmeğe başlayınca (**bâliga**) olur. Ya’nî kadın olur. Kan görüldüğü andan, kesildiği güne kadar olan günlerin sayısına (**Âdet zemânı**) denir. Âdet zemânı en çok on gündür. En az üç gündür. Şâfi’î ve Hanbelî mezheplerinde, en çoğu onbeş, en azı bir gündür.

Hayz kanının durmadan hep akması lâzım değildir. İlk görülen kan kesilip, birkaç gün sonra tekrâr görülürse, aradaki üç günden az olan temizlik, sözbirliği ile hep akdı kabûl edilir. Üç gün ve dahâ çok süren temizlik, imâm-ı Muhammede göre, hayzın onuncu gününden önce biterse, yine kan akdı kabûl edilir. Kan akdı kabûl edilen bu temizlik günlerine (**Fâsîd temizlik**) denir. Bir gün, tam yirmidört sâat demekdir. (**Kürsüf**) denilen bez veyâ pamuk üzerinde, aylarca hergün kan lekesi gören kız her ay on gün hayzlı, sonra yirmi gün istihâzalı kabûl edilir. Eskiden âdeti olan böyle bir kadın ise, âdetine göre hareket eder. Bir kız, üç gün kan görüp, bir gün görmese, sonra bir gün görse, iki gün görmese birgün dahâ görüp bir gün görmese yine bir gün görse, bu on günün hepsi hayz olur. Her ay, bir gün kan görse, bir gün görmese, böyle on gün birer gün görüp görmese, gördüğü günlerde nemâzı ve orucu terk eder. Ertesi günlerde gusl abdesti alıp nemâzlarını kılar. (**Mesâil-i şerhî vikâye.**) Üç günden, ya’nî yetmişiki sâatden, beş dakîka bile az olan ve yeni başlıyan için on günden çok süren ve yeni olmyanlarda âdetden çok olup, on gününü de aşan ve hâmile ve âyise [ihtiyâr] kadınlardan ve dokuz yaşından küçük kızlardan gelen kanlar, hayz olmaz. Buna (**İstihâza**) denir. Kadın ellibeş yaşlarında (**Âyise**) olur. Âdeti beş gün olan, güneşin yarısı doğunca kan görüp, onbirinci sabâhı, güneşin üçde ikisi doğarken kan kesilse, ya’nî on günü birkaç dakîka aşmış olsa, âdet zemânı olan beş günden sonra gelenler, istihâza olur. Çünkü, güneşin doğma zemânının altıda biri kadar, on günü ve on ge-

ceyi aşmıştır. On gün temâm olunca gusl edip, âdetden sonraki günlerde kılmadığı nemâzları kazâ eder.

İstihâza günlerinde bulunan bir kadın, idrârını tutamıyan veya sık sık burnu kanayan kimse gibi, özl sâhibi olur. Nemâz kılması ve oruc tutması lâzım olur ve kan gelirken dahî vaty câiz olur.

İmâm-ı Muhammede “rahime-hullahü teâlâ” göre, bir kız, ömründe ilk olarak, bir gün kan görse, sonra sekiz gün görmese ve onuncu gün yine görse, on günün hepsi hayz olur. Fekat, birgün görse, dokuz gün görmese, onbirinci günü yine görse, hiçbir hayz olmaz. Kan görülen iki gün istihâza olur. Çünkü, onuncu günden sonra görülen kandan önceki temizlik günlerinin hayz sayılmıyacağı yukarıda bildirilmişti. Onuncu ve onbirinci günleri kan görürse, aradaki temizlikler de hayz sayılarak, on günü hayz, onbirinci günü istihâza olur.

İstihâza kanı, hastalık alâmetidir. Uzun zemân akması, tehlikeli olur. Tabîbe mürâce’at etmek lâzım olur. Kardeş kanı (sang-dragon) denilen kırmızı sakızı veyâ damla sakızı toz edip, sabâh-akşam birer gramı su ile yutulursa, kanı keser. Günde beş gram alınabilir.

Bir kadının hayzı, çok def’a her ay aynı gün sayısında olur. Burada bir ay, bir hayz başından, ikinci hayz başına kadar geçen zemândır. Her kadının kendi gün sayısını ve sâatini (**Âdetini**) ezberlemesi lâzımdır. Âdet çok sene değişmez. Değişirse, yeni âdetini ezberlemelidir.

(**Bahr**) ve (**Dürr-ül-müntekâ**)da diyor ki, (Kan âdet zemânını aşp, on günden önce kesilince, kesildikten sonra, onbeş gün ve gece içinde hiç gelmezse, aşırı geldiği günlerin hayz olacağı, sözbirliği ile bildirildi. Âdet günü değişmiş olur. Onbeş gün ve gece içinde bir kerre kan gelirse, âdetini aşmış olanlar hayz olmaz, istihâza olur. İstihâza oldukları anlaşılınca, o günlerde kılmadığı nemâzları kazâ eder.) Kesildiği nemâz vaktinin sonu yaklaşıncaya kadar beklemesi müstehab olur. Sonra gusl edip, o vaktin nemâzını kılar. Sonra vaty câiz olur. Beklerken, guslü ve nemâzı kaçırırsa, nemâz vakti çıkınca, guslsüz vaty câiz olur.

(**Menhel**)de diyor ki: Üç günden önce kesilince nemâz vaktinin sonu yaklaşıncaya kadar bekler. Sonra, gusl etmeden yalnız abdest alıp, o nemâzı kılar ve önce kılmadıklarını kazâ eder. O nemâzı kıldıktan sonra kan yine gelirse, nemâz kılmaz. Yine kesilirse, vakt sonuna doğru yalnız abdest alıp, o nemâzı kılar ve kılmadıkları varsa kazâ eder. Üç gün temâm oluncuya kadar böyle yapar. Fekat gusl etse bile vaty halâl olmaz.

Kan gelmesi üç günü geçdi ise, âdetden önce kesilince, âdet zemânı geçinceye kadar, gusl etse bile, vaty halâl olmaz. Fekat nemâz vakti sonuna kadar kan lekesi görmezse, gusl edip o nemâzı kılar. Kılmadıklarını kazâ etmez. Oruc tutar. Kan lekesi görmediği gün, yeni âdetinin sonu olur. Fekat, kan yine başlarsa, nemâzı bırakır. Tutmuş olduğu orucu Ramezândan sonra kazâ eder. Kan durursa, yine nemâz vaktinin sonuna yakın gusl edip, nemâzını kılar. Oruc tutar. On güne kadar böyle devâm eder. On günden sonra, kan görse de kılar ve guslden önce vaty halâl olur. Fekat vatydan önce gusl abdesti almak müstehab olur. Fecr doğmadan önce kan kesilse fecrin doğmasına, yalnız gusl abdesti alıp elbisesini giyecek kadar zemân olur da, Allahü ekber diyecek kadar fazla zemân kalmazsa, o günün orucunu tutar. Fekat, yat-sıyı kazâ etmesi lâzım olmaz. Tekbîri söyleyecek kadar da zemân olursa, yat-sıyı kazâ etmesi de lâzım olur. İftârdan önce hayz başlarsa, orucu bozulur. Ramezândan sonra kazâ eder. Nemâz içinde hayz başlarsa, nemâzı bozulur. Temizlenince farz nemâzı kazâ etmez. Nâfileyi kazâ eder. Fecr doğduktan sonra, uyanınca kürsüfünde kan lekesi gören, o anda hayzlı olur. Uyanınca, kürsüfünü temiz gören, yatarken hayzdan kurtulmuştur. İkisine de yat-sıyı kılmak farzdır. (Feth). [İdrâr kaçırın da böyledir.] Çünkü, nemâzın farz olması, vaktinin son dakîkasında temiz olmağa bağlıdır. Vakt nemâzını kılmadan önce hayz gören, bu nemâzı kazâ etmez.

İki hayz arasında en az onbeş gün temizlik bulunması lâzımdır. Onbeş veyâ dahâ çok gün ve gecede hiç kan gelmezse, önceki ve sonraki kanların başka iki hayz olacakları söz birliği ile bildirildi. Kan on günden önce kesilip, âdet zemânının değişip değişmediği anlaşıldıktan sonra, bu âdet zemânından sonra onbeş gün geçmeden görülen kanlar, (**İstihâza**) olurlar, hayz olmazlar. Onbeş gün sayılırken, arada bulunan istihâzalı günler de temiz sayılırlar. Bu istihâzalı günlere, (**Hükmi temizlik**) günleri denir. Görülüyor ki, on günlük hayz müddeti içinde, kan görülen günler arasında bulunan temizlik günleri hayz kabûl edilmekte, on günden sonraki istihâzalı günler ise, temiz kabûl edilmektedir. Âdet zemânı belli olduktan sonra başlayan onbeş gün içinde, hiç kan görülmezse veyâ kan görülmeyen bir veyâ birkaç gün varsa, bu onbeş günden sonra devâm eden veyâ başlayan kan, yeni hayzın başlangıcı olur.

Onbeş gün içinde hiç temiz gün olmadan, kan her gün görülürse, âdetine göre hesâb olunur. Ya'nî, bir evvelki ay içindeki temizlik günü kadar temizlik ve âdeti kadar hayz kabûl edilir. Kan

devâm ettiği müddetçe, böylece senelerce, hesâb ile hareket edilir. Bu arada bir def'a kan kesilirse, tekrâr görüldüğü gün, yeni hayzın başlangıcı olur. Bir kız beş gün kan görse, sonra kırk gün hiç görmese, sonra her gün devâmlı görse, bu son gördüğü, yeni hayzın başlangıcı olur. Âdet zemânı beş gün, temizliği kırk gün olan kadın olur. Yeni hayzı devâmlı olduğu için, bunun ilk beş günü hayz olur. Bundan sonra kırk gün temiz, ya'nî istihâzalı kabûl edilir. Âdet zemânını unutan kadına, **(Muhayyire)** denir.

(Nifâs), lohusa demektir. Nifâs zemânının azı yokdur. Kan kesildiği zemân, gusl edip nemâza başlar. Fekat, âdeti kadar gün geçmeden cimâ' edemez. En çok zemânı kırk gündür. Kırk gün temâm olunca kan kesilmese de, gusl edip, nemâza başlar. Kırk günden sonra gelen kan, istihâza olur. Birinci çocuğunda, yirmi-beş günde temizlenen kadının âdeti, yirmibeş gün olur. Bu kadının ikinci çocuğunda kan, kırkbeş gün gelse, nifâsı yirmibeş gün sayılıp, yirmi günü istihâza olur. Yirmi günlük nemâzlarını kazâ eder. O hâlde nifâs gününü de ezberlemek lâzımdır. İkinci çocukta kan, kırk günden önce, meselâ otuz beş günde kesilirse, bunun hepsi nifâs olur ve âdeti yirmibeş günden, otuzbeş güne değişmiş olur.

Ramezânda, sahûrdan [ya'nî fecrden] sonra, hayzdan veyâ nifâsdan kesilen, o gün yimez içmez. Fekat, o günü kazâ eder. Hayz ve nifâs sahûrdan sonra başlarsa, ikindiden sonra da olsa, o gün yiyip içer.

Hayz günlerinde nemâz, oruc, câmi' içine girmek, Kur'ân-ı kerîm okumak ve tutmak, tavâf, cimâ', dört mezhebde de harâm olur. Oruçları kazâ eder. Nemâzları kazâ etmez. Nemâzları afv olur. Her nemâz vaktinde abdest alıp, seccâdesi üzerinde, o nemâzı kılacak kadar zemân oturup tesbîh okursa, en iyi kılmış olduğu bir nemâzın sevâbını kazanır.

(Cevhere) kitâbında buyuruyor ki, (Kadının, hayz başladığını kocasına bildirmesi lâzımdır. Kocasının sorunca bildirmezse, büyük günâh olur. Temiz iken, hayz başladı demesi de büyük günâhdır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Hayzın başladığını ve bittiğini kocasından saklayan kadın mel'ûndur)** buyurdu. Hayz hâlinde de, temiz iken de kadına dübüüründen yaklaşmak harâm'dır. Büyük günâhdır. Buna **(Livâta)** denir.) Zevcesine böyle yapan mel'ûndur. Puşluk, ya'nî oğlan ile livâta yapmak dahâ büyük günâhdır. Livâta yapanda, çok tehlikeli olan it uru ve Aids hastalığı hâsıl olmaktadır. Enbiyâ sûresinde, livâtaya, **(Habîs işdir)** buyuruyor. Kâdî-zâdenin, **(Birgivi)** şerhinde, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Lût kavmi gibi livâta yapanları, suç**

üstü yakalarsanız, ikisini de öldürünüz!) buyurdu. Ba'zı âlimler, yapını da, yapıları da ateşde yakmalıdır, dedi.

182 - Akşam, sabâh Âmentü'yü okuyarak îmânını yeniden tâzele! Âmentü, îmânın altı şartını bildirmektedir. Âmentünün ma'nâsını da ezberle ve çocukluğuna da ezberlet! Çünkü, ne zemân öleceğiniz belli değildir. Dâimâ kelime-i tevhîd oku ve inanılması lâzım gelen altı şeyi iyi öğren ve tasdîk ve ikrâr eyle ve onlara da öğret! Bunları bilmiyenlerin îmânı gider.

Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Bir kimse, bir müslimânı islâmiyyete muhâlif işden doğru yola teşvîk ederek ikâz eylerse, kıyâmet gününde Hak teâlâ hazretleri, o kimseyi Peygamberlerle berâber hasreder.)**

Tenbîh: Bir müslimânı islâmiyyete muhâlif işden vazgeçirmeğe, **(Nehy-i anil münker)** denir.

Bir müslimâna Allahü teâlânın emrini öğretmeğe ve yaptırmağa, **(Emr-i bil ma'rûf)** denir. Emr-i ma'rûf ve nehy-i münker çok sevâbdır. (Vicdanlara tecâvüz etmemeli, Evliyâlar kimseye karışmazdı) diyenler var. İmâm-ı Rabbânînin mahdûm-i mükerremin olan kayyûm-i Rabbânî, Halîfe-i ilâhî allâme-i nâ mütenâhî Muhammed Ma'sûm “kaddesallahü sirrehül'azîz” 1079 [m. 1667] senesinde vefât etmiştir. Bu büyük âlim, üç cild **(Mektûbât)**ının birinci cildi yirmidokuzuncu mektûbunda böyle söyliyene çok güzel cevâb vermektedir. Bu mektûbun tercemesi, **(Se'âdet-i Ebediyye)** ilmihâl kitâbında mevcûddur.

183 - Ey Oğul! Hasta ziyâretinden yüzyetmişüçüncü maddede bahs etmişdik. Yalnız şunu da hâtırlatmak lâzımdır ki, bir hastanın üç hâli vardır:

- 1- Bir melek gelerek ağzının tadını alır.
- 2- Bir melek de kuvvetini alır.
- 3- Bir melek de gelip günâhlarını alır.

Hasta iyi olunca, ağzının tadını alan melek, yavaş yavaş geriye verir. Kuvvetini alan melek de, geriye verir. Günâhlarını alan meleğe gelince, bu, Allahü teâlâyâ sorar. Bu günâhı ne yapayım? Allahü teâlâ, hadîs-i kudsîde buyurur ki: **(Benim rahmetim gazabıma sebkât etmiştir. Binâenaleyh, hasta kulumun günâhını afv ettim!)** Hastalık, derd, keder, günâhları götürmez. Bu acılara sabr etmek, günâhları götürür.

Sana iyilik yapana iyilik yap, fenâlık yapanı, zulm edeni afv eyle, onlara nasîhat et! Sapık inançlı, fenâ huylu kimselerden kaç! Onunla arkadaşlık yapma!

184 - Ey Oğul! Sultân-ı Enbiyâ “sallallahü aleyhi ve sellem”,

Ebû Hüreyre buyurdu ki: **(Hastanın hâlini sormak için iki kilometre git, küs olan kimseleri barışdırmak için dört kilometre yürü, altı kilometre de, bir din kardeşini ziyâret etmek için git, bu kadar da, ilm adamından bir mes'ele öğrenmek için git!)** [Bir mil iki kilometredir.]

185 - Her insana elinden geldiği kadar iyilik et! Müslimânların ilm öğrenmelerine ve ibâdetlerine yardım et! En büyük yardım, onlara Ehl-i sünnet i'tikâdını, halâlları, harâmları, farzları öğretmek ve hâtırlatmaktır. Bunları Allah rızâsı için yap! Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Allahü teâlâyâ Cebrâîl aleyhisselâm gibi ibâdet etseniz, mü'minleri, Allah için sevmedikçe ve kâfirleri ve mürtedleri, Allah için kötü bilmedikçe, hiç bir ibâdetiniz, hayrat ve hasenâtınız kabûl olmaz!)** Allahü teâlânın en çok sevdiği ibâdet, hubb-i fillah ve buğd-ı fillahdır. Ya'nî, müslimânları sevip, onlara yardım ve hayr düâ etmek ve dîn-i islâmı beğenmeyenleri, islâmiyyete ve müslimânlara düşmanlık edenleri sevmemek ve îmâna, hidâyete kavuşmaları için düâ etmektir.

Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Yâ Ebâ Hüreyre! Benim ile Arş gölgesinde gölgelenmek istersen, her gün yüz kerre salevât-ı şerîfe getir! Mahşerde benim havzımdan içmek istersen, mü'min kardeşinle üç günden fazla dargın durma! Fekat, şerâb [veyâ diğer alkollü içkileri] içen ve harâm yiyecekler ile konuşma, kendini onlardan çek!)**

186 - İslâm bilgilerinin [ya'nî din ve fen bilgilerinin] tahsiline çok ehemmiyet ver! Peygamberimiz “aleyhisselâm” bir hadîs-i şerîflerinde, **(İlmi beşikden mezâra kadar tahsîl ediniz)**, diğer bir hadîs-i şerîfde, **(İlmi arayınız, velev ki, Çinde olsa)** buyurdu. [Ya'nî dünyânın bir kenârında ve kâfirlerde olsa dahî arayınız demektir.]

İslâm bilgileri ikiye ayrılmıştır: Din bilgileri ve fen bilgileridir. Önce din, sonra fen bilgilerini öğrenmek lâzımdır.

Rivâyet olunur ki, imâm-ı Ahmed ibni Hanbelin “rahime-hullahü teâlâ” [164-242 Bağdâddadır] yanına gelip, ondan nasîhat isteyen bir kimseye şöyle nasîhat etmiştir:

(Hak teâlâ hazretleri senin ve bütün âlemin rızkına kefildir. Rızk için [elinden geldiği kadar çalıştıktan sonra] düşünmeğe hiç lüzûm yoktur. Çünkü, Hak teâlâ tarafından bütün rızklar taksîm edilmiştir. Çalışarak, hissene düşen rızkı arayıp bulursun. Bir sadakanın yerine on misli ile mukâbele edildikten sonra, çalışana karşılığı verileceğine hiç şübhe yoktur. Cehennem azâbı hak ol-

dukdan sonra, günâh işlemeğe cesâret edilir mi? Bütün işler, Hak teâlânın takdîri ile olur. Sen fakîr olup, başkalarının zenginliğine canının sıkılmasının ne fâidesi olur?)

Bunları dinleyip kabûl eden kimseye, nasîhat olarak bu kadar yeter. Dinlemeyenlere bunun gibi bin dürlü nasîhat eylesen fâidesi olmaz. Çünkü nasîhatların hemen hepsi bunların içinde toplanmıştır.

187 - Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Hak teâlâ, çalışan bir kuluna rızkı az verse, o kul ağlayıp bağırmasa ve böylelikle fakîrliğine sabr eylese, Hak teâlâ hazretleri, meleklerine karşı, bu kul ile iftihâr eylesin ve buyurur ki, ey benim meleklerim! Sizler şahid olun, bu kulumun her bir lokmasına Cennet-i a'lâda bir köşk ve bir derece ihsân eylerim.)**

188 - İnsanlara dâimâ iyi muâmelede bulun! Gördüğün küçük, büyük her müslimâna müslimân selâmı ver! İnsanlarla iyi geçin ki, öldükten sonra seni yâd etsinler ve hayr düâ ile ansınlar. Bir kimse, bir mü'min kardeşine, **(Selâmün-aleyküm)** diyerek müslimân selâmı verse, on sevâb yazılır. **(Esselâmü-aleyküm ve rahmetullah)** derse, yirmi sevâb yazılır. **(Ve aleyküm selâm)** diye cevâb verene, on sevâb yazılır. Selâm verene, cevâb vermek farzdır.

(Merâk-ıl-felâh)da, nemâzın müfsidlerine başlamadan diyor ki: (Başı veyâ bedeni eğerek selâm vermek mekrûhdur. Yalnız el ile selâm vermek ve eli başına kaldırarak vermek de mekrûhdur. Ağız ile ve el ile birlikde vermek mekrûh değildir. Gelen büyüğe karşı ayağa kalkmak, gelen böyle yapılmasını sevmezse, mekrûh değildir. Severse, kendisine mekrûh olur. Şerrinden korkup kalkana mekrûh olmaz. Giderken kalkmak da böyledir. Âlimin ve âdil sultanın [sâlih olan hükûmet adamlarının], ananın, babanın elleri öpülür.)

189 - İşlerinde acele etme ve hemen karâr verme! Acele ile verilen karârlara şeytân karışır. Hadîs-i şerîfde, **(Acele şeytândandır. Teennî Rahmandandır)** buyruldu. Nefsin istediği birşey hâtırına gelince, şeytân, (fırsatı kaçırma, hemen yap) der. O da, yapar. Kalbe gelen şeyi yapmaktan Allahü teâlâ râzı olur mu düşünmeli, sevâb mı, günâh mı olacağını anlamalı. Günâh değil ise, yapmalıdır. Böylece, teennî etmiş, ya'nî acele etmemiş olur. Yalnız beş yerde acele etmek lâzımdır:

1- Müsâfirin gelince, önüne yiyecek getir!

2- Hasbel beşer bir günâh işleyince, hemen tevbe, istigfâr ey-le!

3- Her beş vakt nemâzını, vakt geçmeden, acele, ya'nî erken kıl!

4- Kız veya oğlan çocuklarına, din bilgilerini ve nemâz kılmasını öğret! Bulûğa erişince, geciktirmeden evlendir!

5- Ölen şahsın defn edilmesinde acele eyle! [Fekat bunun için, beş vakt nemâzın sonundaki, âyetel kürsî ve tesbîhleri terk etme!]

190 - Hiçbir günâhı işleme! Allahü teâlânın gadabı hangi günâhda olduğu belli değildir. Sevâb olan işlerin hepsini işlemeğe çalış! Zîrâ, Hak teâlânın rızâsının hangi amelde olduğu belli değildir.

191 - İki günâhdan çok kork! Birisi, emrinde olan insanlara zulm etme! En büyük zulm, onların islâm bilgilerini öğrenmelerine, ibâdet yapmalarına mâni' olmaktır. İkincisi, din ve dünyâ yolunda hâin olma! Her günâhdan kork! Bir kimse, bir günâh işlemek istese, fekat Allahü teâlâdan korkarak ondan vazgeçse, Hak teâlâ o kimseye Cennet-i a'lâda bir köşk ihsân eder. Bir müslimân, sana zarar verirse, sen ona iyilik et! Hiç kimsenin ayblarını yüzlerine vurma!

192 - Elinden geldiği kadar yolları ve sokakları, câmi'leri ta'mîr et ve düzen içinde sakla, temizliklerine dikkat eyle!

193 - İbâdetlerine sevâb verilmesi ve düâların kabûl olması için halâl nafaka kazanmak şarttır. Rızkının halâl olması için her işinde, her hareketinde, doğruluktan ayrılma! İslâmiyyetin emrlerini eksiksiz ve tâm olarak yap, san'atında, vazîfende ve me'mûriyetinde istikâmetden ayrılma, hîle ve hıyânet yollarına sapma ki, aldığın para, ücret ve aylık sana halâl olsun!

Sabâhleyin yemeği erken yimenin dört fâidesi vardır:

1- Ağız kokusunu giderir.

2- Sonra su içilse, vücûda ziyân etmez.

3- Bir yere gidecek olursa, karnı tok olur.

4- Kimsenin lokmasında ve yemeğinde gözü kalmaz.

Az yimek, çok fâidedir. Meselâ, suyu az içirir, uykuyu az uyu-tur. Çok yimek ise, insanı tenbelleştirir, vücûdunu yorar, fazla su içerir ve mâlâ-ya'nîye sebep olur. [Mâlâ-ya'nî lüzûmsuz, fâidesiz iş ve söz demektir.]

Yemeğe, içmeğe başlarken **(Bismillâhirrahmânirrahîm)** oku! Ramezânda iftâr ederken, Besmeleden sonra, (Zehebezzama' vebtelletil-urûk ve sebetel ecr inşâallahü teâlâ) oku! Yemek yedikden sonra, **(Elhamdülillah)** söyle. Sonra, olur olmaz şeylerle

dişlerini karışdırma! [En iyi diş temizleme vâsıtası misvâkdır.]

194 - Gîbet günâhından kendini çok koru! [Gîbet, bir müslimânın gizli günâhlarını ve açık kusûrlarını arkasından söylemek demektir. Pervâsızca ve âşikâre yapılan günâhları ve bilhâssa dîni bozmak, müslimânlığı değiştirmek isteyen dinde reformcuları meydâna çıkarmak gîbet değildir. Bunları müslimânlara haber vermek lâzımdır.] Gîbet yapmakla, günâhların arttığı gibi, sevâbların mahv olur. Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki, **(Gîbet yapmak, zinâdan dahâ ağır bir günâhtır.)**

195 - Sakın, yalan söyleme ve yalan yere yemîn etme! Zîrâ, yalan yere yemîn edenlerin nesli kesilir. [Yemîn hakkında, arabca **(Fetâvâ-yi Hindiyîye)** ve türkçe **(Se’âdet-i Ebediyîye)** kitâblarında geniş bilgi verilmiş, hangi sözlerin yemîn etmek olduğu ve hangi sözlerin yemîn olmadığı uzun bildirilmiştir.] Riyâ, gösteriş yapma! Yalan yere sofuluk satma! Nasıl isen, öyle görün! Sende olmayan bir şeyi var gibi gösterip, kendine bühtân eyleme! Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Kendini âlim gösteren câhiller, Cehenneme gideceklerdir.)**

Bir müslimânın aybını meydâna çıkarmağa çalışma, kimsenin gizli hâllerini araştırma! Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Mî’râc gecesi bir takım insanlar gördüm ki, çok fecî’ ve elîm bir şekilde kendi kendilerine azâb ederler. Cebrâîl aleyhisselâma sordum ki, yâ Cebrâîl, bunların günâhı nedir? Niçin böyle kendi kendilerine azâb ederler? Cebrâîl aleyhisselâm dedi ki, bunlar başkalarının aybalarını meydâna çıkaranlardır.)**

Mûsâ aleyhisselâm, Tûr-i Sînâ’da Hak teâlâyâ sordu ki, (Yâ Rabbî! Başkalarının aybalarını meydâna çıkaranların cezâsı nedir?) Hak teâlâ buyurdu ki, **(Tevbesiz giderlerse, yerleri Cehennemdir.)** İmâm-ı Gazâlî “rahmetullahi aleyhi bârî” buyuruyor ki, günâhların büyüğü üç dânedir. Bunlar:

- 1- Bahîllikdir.
- 2- Hased yapmaktır.
- 3- Riyâdır.

Bahîl, hasfîs, cimri demektir. Bahîllik şudur ki, bir kimse bir iş için sana muhtâc olur da sen kıskanıp, o şeyi ona öğretmezsin. [Bahîllerin en fenâsı müslimânlara emr-i ma’rûf ve nehy-i münker yapmayanlardır. Onlara dinlerini öğretmiyenlerdir. Veyâ yanlış öğretenlerdir.] Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurur ki: **(Bahîl olanlar, her ne kadar zâhid olsalar da Cennete giremezler.)**

Hased ise, bir kimsenin hayrlı bir işi veyâ evi, malı, mülkü, ilmi olsa, o kimseden bunların gitmesini, onda olmayıp, kendinde

olmasını istemekdir. [Onda olduğu gibi kendisinde de olmasını istemek hased olmaz. Buna gıpta etmek, imrenmek denir. Günâh değildir.]

Sultân-ı Enbiyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Hased, ateşin odunu yidiği gibi, hasenâtı [ya'nî iyilikleri] yir.)**

Riyâ ise, nemâz, oruc, sadaka ve yol, câmi'i şerîf yaptırmak gibi hayrlı amelleri, insanlar görsün de beğensinler diye yapmaktır. İşte böyle bir maksadla yapılan işlerin hepsi riyâ faslına dâhildir. Riyâ, küçük şirkdir. Tevbe etmedikçe, kat'iyyen afv olunmaz. İlmi ile amel etmemek, ameline salâh ve ihlâs olmamak ve din âlimlerine, ibâdet edenlere, ezâna, mubârek günlere kıymet vermemek de şakâvet âlâmetidir.

196 - Ey Oğul! Şakîlerin âlâmeti sende bulunmasın! Bu âlâmetlerin evveli, zulm etmektir. Zulm üç kısımdır:

- 1- Allahü teâlâyâ âsî olmak.
- 2- Zulm eden kimselere yardım etmek.
- 3- Kendi emri altında bulunanlara, ezâ, cefâ etmek. Onların ibâdet yapmalarına mâni' olmak.

Bu üç fi'li işliyenlerin varacağı yer, nihâyet Cehennemdir.

Tenbîh: Allahü teâlâyâ âsî olmak iki dürlüdür:

1- Allahü teâlânın emrlerini, ya'nî farzları yapmamaktır. Farzları, vazîfe kabûl etmiyenler kâfir olur. Vazîfe bilip, tenbellikle yapmıyanlar, ya'nî kazâ etmek, ödemek fikrinde olanlar, Haneî mezhebinde, kâfir olmaz. Fekat en büyük günâh olur.

2- Hak teâlânın men' etdiğini, ya'nî harâmları yapmaktır. Harâmdan kaçmağı vazîfe bildiği hâlde, nefesine uyararak yapan ve sonra üzülenler kâfir olmaz. Harâm işliyen müslimânlarla (**fâsık**), âsî denir. Harâm işlemiyenlere ve farzları yapanlara (**sâlih**) [iyi insan], müttekî denir. İttikânın, ya'nî harâmdan kaçmanın sevâbı, farzları yapmanın sevâbından dahâ fazladır. Farzları yapmamanın günâhı, harâm işlemek günâhından dahâ çoktur. Harâmların mikdârı çok değildir. Meselâ, adam öldürmek, gîbet [arkadan çekiştirmek], zinâ etmek, kadınların, kızların başları, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları, hırsızlık, yalan, içki içmek, kumar oynamak, altın, gümüş kullanmak, erkeklere de kadınlara da harâmdır. Yalnız ev içinde süs için takmak kadınlara câizdir. Erkeklere yalnız gümüş yüzük câizdir. Gümüşden başkası harâmdır.

***Geçdi gençlik, tatlı bir rü'yâ gibi, ey çeşmim zâr!
Beni mecnûn etdi girye, meskenim olsun mezâr!***

DİŞ DOLDURMAK, KAPLATMAK

197 - Sallanan dişleri altın tel ile bağlamak, İmâm-ı Muhammede göre câizdir. İmâm-ı a'zam ise, altın ile bağlamak câiz olmadığını ictihâd buyurmuşdur. İmâm-ı Ebû Yûsûf, bir rivâyette imâm-ı Muhammed iledir ve ulemâ, sallanan dişi altınla bağlamağa cevâz vermişdir. Eshâb-ı kirâmdan Arfece bin Sa'da “radiyallahü teâlâ anh” altın burun takmasına izn-i nebevî sūdûrunu, İmâm-ı a'zam yalnız Arfeceye mahsûsdur demişdir. Nitekim Zübeyr ve Abdür-rahmân “radiyallahü teâlâ anhümâ” için, ipek giymelerine izn sâdır olmuşdu ve yalnız bunlara mahsûsdur, demişdir. Fekat fetvâ, İmâm-ı Muhammed kavli iledir.

Sallanan dişleri bağlayan altın teller ve protez denilen müteharrik dişler, gusl abdesti alırken çıkarılabilmektedir. İmâmların bu ayrılığı, bağlayan telin altından olup olmamasındadır. Yoksa gusl abdesti bahsinde bütün imâmlarımız müttefikdir. Ya'nî, altın, gümüş ve başka dolguların altlarına su geçmeyince, Hanefî mezhebinde, gusl abdesti sahîh olmaz. Ya'nî insan cenâbetlikden kurtulmaz. Çünkü, Hanefî mezhebinin âlimleri; (Ağzın içi sâir derimiz gibi vücûdün hâricidir. Bütün deriyi yıkamak farz olduğu gibi, ağzın içini ve dişleri ve diş çukurlarını yıkamak da farzdır) diyor. Bunun için, tırnaklarında oje bulunanların ve Hanefî mezhebinde olup da zarûretsiz diş dolduranların ve kaplatanların gusl abdesti sahîh olmaz. Gusl abdesti sahîh olmayanın nemâz abdestleri ve nemâzları da sahîh olmaz. **(Mecmû'a-i cedîde)** adındaki fetvâ kitâbının 1329 [m. 1911] yılındaki ikinci baskısında, Hasen Hayrullah Efendinin “rahime-hullahü teâlâ”, (Diş dolgusu, gusl abdestine zarar vermez) fetvâsı yazılıdır. Ba'zı kimseler bu fetvâyaya dayanarak, diş kaplatanların ve dolduranların gusl abdesti sahîh olur demektedir. Hâlbuki bu fetvâ, bu kitâbın 1299 senesinde yapılan birinci baskısında yoktur. İttihatçılar zemânındaki câhiller, dînini kayırmıyanlar tarafından uydurulmuş ve kitâba sonradan sokuşdurulmuşdur. Çünkü, Hayrullah efendi 1294 de şeyh-ul-islâmlıktan ayrılmışdır. Böyle uydurma fetvâlara aldanmamalıdır. **(Misbâhul-felâh)**da diyor ki: (Mum, sakız, katı hamur gibi birşey, vücûdün bir kısmını örtmüş veyâ herhangi birşey, diş kovuğunu doldurmuş bulunup da, yıkandığı zemân, altına su geçmezse, gusl temâm olmaz.) **(Mecmû'a-i Zühdiyye)**de diyor ki: (Gerek az, gerek çok, dişlerin arasında kalan yemek kırıntısı, katı hamur gibi olup da, suyu geçirmezse, gusle mâni'dir. **(Halebî)**de de böyle yazılıdır.) **(İbni Âbidîn)** “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki: (Dişlerin arasında veyâ çukurunda kalan yemekler, katı olup altına su geçmezse, gusl abdesti câiz

olmaz.) Görülüyor ki, Hanefî mezhebinde guslün sahîh olması için, dişlere ve diş çukuruna suyun ulaşması lâzımdır.

İnsanı birşey yapmağa zorlayan semâvî sebebe, ya'nî insanın elinde olmıyan sebebe **(Zarûret)** denir. İslâmiyyetin emr ve yasak etmesi ve şiddetli ağrı ve bir uzvun yâhud hayâtın telef olmak tehlikesi ve başka birşey yapamamak mecbûriyyeti hep zarûretidir. Bir farzı yapmanın veyâ bir harâmdan sakınmanın imkânsız veyâ meşakkatli, güç olmasına **(Harac)** denir. Allâhü teâlânın emrlerine ve yasaklarına, **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Ahkâm-ı islâmiyyeden bir hükm yapılacağı zemân, ya'nî bir emri yaparken veyâ bir yasak işi yapmaktan sakınırken, kendi mezhebinin âlimlerinin meşhûr olan, seçilmiş olan sözlerine uyulur. Bu sözlerine uymakda harac olursa, seçilmemiş, za'îf sözlerine uyulur. Buna uymakda da harac olursa, bu hükm, harac bulunmıyan, başka mezhebi taklîd ederek yapılır. Başka mezhebi taklîd etmekde de, harac olursa, haraca sebep olan şeyin hâsıl olmasında zarûret bulunup bulunmadığına bakılır. Zarûret de bulunursa, o farzı terk etmesi veyâ harâmı zarûret mikdârı işlemesi câiz olur. Zarûret yoksa veyâ zarûret ile birkaç şey yapılabilir ve bunlardan birini yapmağı seçmek mümkün olur ve harac bulunanı seçerse, farzı terk etmesi veyâ harâmı işlemesi câiz olmaz. Haraca sebep olan şeyi yapmaması lâzım olur.

Kaplama, dolgu bulunan dişin altını islatmakda harac olduğu meydândadır. Bu haracdan kurtulmak için, haneefî mezhebinde ikinci bir yol da yokdur. Bunun için, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmek îcâb etmektedir. Çünkü, gusl abdesti alırken, bu iki mezhepde, ağzın içini yıkamak, farz değil, sünnetdir. Taklîd etmek mümkün olduğu için zarûret bulunup bulunmadığını araştıрмаğa lüzûm yokdur. Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd mümkün olmasaydı, zarûret bulunması, o zemân araştıırılırdı. Bunun için, dolgu veyâ kaplama yaptırmak istiyenin, **(Mezhebler, Allâhü teâlânın rahmetidir)** hadîs-i şerîfine dayanarak, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmesi lâzım olur. Başka mezhebi taklîd etmeğe sebep olacak bir özü bulunmıyan bütün hanefilerin, başka mezheplerde farz olanları yapmaları ve müfsid olanlardan sakınmaları da müstehab olduğu, İbni Âbidinde ve İmâm-ı Rabbânînin ikiyüzseksenaltıncı mektûbunda yazılıdır. Özü olmıyanların, başka mezhepleri taklîd etmeleri de müstehab olunca, özü olanın taklîd etmesine karşı çıkmak doğru olmaz. Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd için, gusl ederken ve abdest alırken ve nemâza dururken veyâ unutulursa, nemâzdan sonra, niyyetin farz olduğunu bilerek, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd ediyorum diye kalbinden niyyet edilir. Bu mezhepleri taklîd eden kim-

senin guslû, abdesti ve nemâzı bu mezheblere göre sahîh olmalıdır. Şâfi’îde derisi, mahrem olan onsekiz kadından başka bir kadının derisine değince ve elinin içi, kendi kaba avret yerine değince, tek-râr nemâz abdesti almalıdır. İmâm arkasında Fâtiha okuması, Fâ-tiha ve zamm-ı sûreden evvel besmele okuması lâzımdır. Üstünde, bedeninde, ayaklarını ve başını koyduğu yerde çok az necâset bu-lunmaması da lâzımdır. 380. ci sahîfeye bakınız!

Bu satırları, kaplama ve dolgusu olan Hanefîlerin gusllerinin sahîh olması için yazıyoruz. Bunlara kolaylık göstermek istiyoruz. Kaplama veyâ dolgulu dişi bulunan imâma uymayınız da demiyo-ruz. Zarûret olunca veyâ zarûretsiz yapılan bir şeyden dolayı, ken-di mezhebine göre yapılmasında harac bulunan bir ibâdeti, başka mezhebi taklîd ederek yapmak lâzım olduğu, **(İbni Âbidîn)**de, Tahtâvînin **(Merâk-ıl-felâh serhi)**nde ve türkçe **(Nî’met-i islâm)** ki-tâbında ve molla Halîl Es’irdînin “rahime-hullahü teâlâ” **(Ma’fü-vât)** kitâbında yazılıdır. **(İbni Âbidîn)** “rahime-hullahü teâlâ” ric’î talâkı anlatırken buyuruyor ki, (Hanefî âlimleri, harac olunca, mâlikî mezhebi taklîd olunur dedi. Bir işin nasıl yapılacağı hanefî-de bildirilmemiş ise, bu iş, mâlikî mezhebi taklîd edilerek yapılır. Çünkü mâlikî mezhebi, hanefîye dahâ yakındır.) İmâmîliği anlatır-ken diyor ki, (Başka mezhebdeki imâma uymanın sahîh olması için imâmın, uyan kimsenin mezhebinin farzlarını da yapması ve uyan kimsenin bunu bilmesi lâzımdır. Kuvvetli kavl budur. İmâm bu farzları terk ederse, uymak sahîh olmaz. Kendi mezhebindeki cemâ’at varken, başka mezhebdeki imâma uymak mekrûh olur. Yoksa, yalnız kılmaktan efdal olur. Ba’zı âlimler “rahime-hümul-lahü teâlâ” diyor ki, imâmın kendi mezhebine göre nemâzı sahîh ise, başka mezhebdekinin buna uyması sahîh olur.) Tahtâvînin **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde de böyle yazılıdır. Kaplaması veyâ dolgusu olmıyan hanefînin, kaplaması veyâ dolgusu olan imâma uymasının sahîh olup olmaması üzerinde iki kavl vardır: Birinci kavle göre, sahîh olmamaktadır. İkinci kavle göre, imâm sâlih ise ve mâlikî veyâ şâfi’î mezhebinin taklîd ediyorsa, buna uyması sahîh olur. Taklîd etmediği bilinmedikce, kaplaması, dolgusu olmıyan hanefîler de, bu imâma uymalıdır. Buna, taklîd edip etmediğini sormak, tecessüs etmek câiz değildir. Hanefî imâmın, kaplama veyâ dolgusu olmasa da, mâlikî veyâ şâfi’î mezhebine de uyması-nın müstehab olduğu, **(Dürr-ül-muhtâr)**da ve **(Merâk-ıl-felâh)**da yazılıdır. Harac olduğu zemân za’îf olan kavl ile amel etmenin evlâ olduğu **(Hadîka)**da, fitne bahsinde de yazılıdır. Mezheblere kıymet vermiyen, dört mezhebden birine uymıyan kimsenin **(Bid’at sāhi-bi)** sapık veyâ mürted [Allaha düşman] olduğu anlaşılır. Nemâzla-

rı sahîh olmaz. Buna uymak sahîh olmaz.

Vâzın biri, kaplama dış üzerinde tedkîkler yaptığını söyleyerek, elde ettiği vesîkaları şöyle sıralamış:

1- (Gusl edecek kimsenin ağızındaki dişler kaplatılmış veya dolurulmuşsa, hükm bunun üzerine intikâl eder. Bunların yıkanması ile gusl temâm olur. Yara ve sargı üzerine, mesh câiz olup, hükm bunların üzerine intikâl etmekle, sâdece üzerlerinin mesh edilmesinin kâfi gelmesine benzemektedir. Yaranın üzerindeki sargıyı söküp altını yıkamak mecbûriyyeti olmadığı gibidir) diyor.

Bu yazı, bu hükm, temâmen yanlıştır. İlmî değil, indîdir, uydurmadır. Bunun doğrusu fikh kitâblarında, meselâ İbni Âbidinde şöyledir: (Yara, kırık, çıkık, şişik, ağrı bulunan yeri veya buralara konan ilâcî veya sarılmış olan sargıyı çıkarıp altındaki deriyi yıkamak farzdır. Soğuk su ile yıkamak zarar verirse, sıcak su ile yıkar. Bu da zarar verirse, yara üzerine mesh eder. Etrâfındaki sağlam deriyi yıkar. Etrâfını yıkamak yaraya zarar verirse, etrâfını da mesh eder. Bu da zarar verirse, ancak o zemân sargı üzerine mesh etmek câiz olur. Ya'nî, ancak o zemân, hükm sargı üzerine intikâl eder. Hükm sargı üzerine intikâl edince, sargı üzerine mesh eder. Sağlam derisi üzerindeki sargıların ve aradaki sargısız olan sağlam deri kısımlarının çoğu üzerine mesh eder. Böyle yapmak, abdestde ve guslde ayındır. Sargıyı çözmek, çıkarmak, yara iyi olduktan sonra bile, yara veya etrâfına zarar verirse, ya'nî yaranın kanamasına, akmasına, yaranın artmasına veya dayanamıyacak kadar ağrı, sızı husûlüne sebep olursa yâhud tekrâr bağıyamaz ve bağılayacak kimse bulamazsa, sargıyı çözmez. Üzerini mesh eder. Ayak çatlağına konan merhem [ve yara üzerine konulan flaster, kollodyum gibi şeyler ve yara üzerinde hâsıl olan kabuk] de sargı gibidirler. Mesh de zarar verirse, terk edilir. Sargı, merhem, yaranın iyi olmasından sonra düşerlerse, üzerlerine yapılmış olan mesh bâtil olur. Yara üzerine yıkamak lâzım olur.)

Görülüyor ki, dişdeki dolgunun, kaplamanın üzerlerini yıkamak, sargı gibi değildir. Çünkü, sargı ve benzerleri, yara üzerine ihtiyâc ile konulmuş ve başka mezhebi taklîd mümkün olmadığı için, zarûret hâlini almıştır. Ağrı yapan diş çıkarmağı, protez yapdırmağı ise, kendisi istememiş, dolgu veya kaplama yapılmasını istemiş, başka mezhebi taklîd mümkün olduğu için, dolgu veya kaplama yapılmasında, zarûret olmamıştır. Zarûret olmayan şeyi zarûret olan şeye benzetmek doğru değildir.

2- (Abdestde yüzü yıkamak farz olduğu hâlde, sakalı sık olan kimsenin, sakalının üzerini yıkamasının kâfi geldiği ve sakalının diplerini yıkamak mecbûriyyeti olmadığı gibi, kaplanmış dişin al-

tını yıkamak îcâb etmez) imiş.

Bu sözü de, fıkıh kitâblarının beyânlarını yanlış anladığını gösteriyor. Bakınız **(Mecma'ul-enhür)**de ne diyor: (Sahîh olan rivâyete göre, abdestde sakalın üzerini yıkamak farzdır. Çünkü, vechi yıkamak emr olundu. Sakalı sık olanda, yüzün derisi vech olmakdan çıkmıştır. Vech karşıdaki insan bakınca, insanın yüzünden gördüğü yer demektir. Sakalı sık olanın, derisi değil, bu deri üzerindeki sakal görünür. Bunun için, abdest alırken, deri üzerini değil, sakal üzerini yıkamak farzdır.) **(Dürr-ül-müntekâ)**da diyor ki, (İmâm-ı a'zamdan gelen zâhir rivâyete göre, yüz hizâsında olan sık sakalın üzerini yıkamak farzdır. Fetvâ da böyledir. Çeneden sarkan sakalı yıkamak ve mesh etmek farz değildir. Yüzü üç kerre yıkadıktan sonra parmakları, aşağıdan yukarı doğru sokarak, sarkan sakalı hilâllamak sünnetdir. Seyrek sakalın altındaki görünen deriyi yıkamak farzdır.) Yukarıdaki söz sâhibinin bu sakat kıyâsına göre, abdest alırken sık olan sakalın yalnız üzerini yıkamak kâfi olduğu için, guslde de, sakalın yalnız üzerini yıkamak kâfi olup, sakal diplerini ve sık sakal altındaki deriyi yıkamak lâzım olmayacaktır. Hâlbuki, hakîkat böyle değildir. Guslde sık sakalın da altındaki derinin yıkanmasının farz olduğu fıkıh kitâblarında açıkça yazılıdır. Meselâ, **(Merâk-ıl-felâh)**da ve bunun türkçe tercemesi olan **(Ni'met-i İslâm)**da, guslü anlatırken diyor ki, (Sakalı sık olsa da, sakalın aralarını ve altındaki deriyi yıkamak farzdır.) Guslde sakalı yıkamak, abdestde sakalı yıkamağa benzetilemeyince, guslde dişleri yıkamak abdestde sakalı yıkamağa nasıl benzetilebilir? Yukarıdaki söz, söz sâhibinin ilmi değil, hissî konuştuğunu gösteriyor. Bu sapık mantığına uyarak, guslde sakalının altını yıkamamış ise, hem kendisinin, hem de buna inanan müslimânların gusl abdestleri ve nemâzları sahîh olmamıştır.

3- (Diş de vücûddan bir uzvudur. Bu uzvun telef olmaması için, zarûrete binâen dişi doldurtmak ve kaplatmak câizdir) demiş. Sanki başkaları, çürük dişi doldurtmak ve kaplatmak câiz değildir diyormuş gibi, böyle söylemiş. Evet biz de, çürük dişi doldurtmak ve kaplatmak câizdir diyoruz. Fekat, Hanefî mezhebi âlimlerinin fıkıh kitâblarında bildirdiklerine uymak da lâzım olduğunu ve bunun kolay yolunu kitâblardan bularak açıklıyoruz.

4- (İmâm-ı Muhammede göre, sallanan dişleri altın tel ile bağlatmak, düşen ve çıkarılan diş yerine altın diş takmak câizdir. Fetvâ da böyledir. Dişleri altın ile kaplamada imâm-ı Muhammedin ictihâdı ile amel edilebilir) demiş.

Vesîka denilen bu söz, hakîkaten sâhibinin şâyân-ı i'timâd olmayacağını bir vesîkasıdır. Sorarız bu sözün sâhibine: İmâm-ı

Muhammedin “rahime-hullahü teâlâ” düşen ve çıkarılan diş yerine altın diş takmak câizdir dediğini hangi kitâbda okumuş? Tabîî hiçbir kitâbda! İmâm-ı Muhammed “rahime-hullahü teâlâ”, sallanan veyâ düşüp de tekrâr yerine konan dişi altın tel ile de bağlamak câiz olur demiştir. **(Tatarhâniyye)** fetvâsında, dişi düşen, imâm-ı Muhammede göre altından diş kor demesi, imâm-ı Muhammedin altın tel ile bağlamak câiz olur dediği içindir. Bu fetvâda bildirilen altın diş, kaplama ve dolgu değildir. Tel ile yanındaki dişlere bağlanmaktadır. Sökülüp çıkarılan dişin yerine altın veyâ başka maddeden konulmuş protez denilen sun’î müteharrik diş gibi, guslde çıkarılabilmektedir. Altına su sızacağı için çıkarmağa bile lüzûm yoktur. Bu yüce imâmın söylemediği sözü, söyledi demek bir din adamına yakışır mı? Söylenmemiş bir söze uyarak amel edilir demek, havanda hava dövmek gibi olmaz mı?

5- (Kaplama ve dolgusu olanların abdestde ve guslde mâlikî veyâ şâfiî mezhebini taklîd etmelerine lüzûm yoktur. Zîrâ, imâm-ı Muhammedin cevâzı vardır) demiş.

Kaplama ve dolgusu olanın, Hanefî mezhebinde guslü sahîh olmadığı için, abdestde ve guslde (Mâlikî veyâ şâfiî mezhebini taklîde niyyet etmesi) lâzımdır diyoruz. Çünkü, Hanefî mezhebi âlimleri, (Zarûret olsa da, olmasa da, farza mâni’ olan şeyi yapan kimse, başka mezhebe uyarak, bu farzı terk edebilir) demişlerdir. Bu fetvânın muhtâr olduğu, İbni Âbidîn’de, nemâz vaktleri sonunda yazılıdır. Buna uyarak, birçok işin yapılmasına izin vermişlerdir. Bu fetvâ, Hanefî mezhebinde olanların diş kaplatmalarına ve doldurtmalarına da izin vermektedir. İmâm-ı Muhammed “rahime-hullahü teâlâ”, diş kaplatanların gusl abdestleri sahîh olur demedi. Sallanan dişleri gümüş tel ile bağlamak câiz olduğu gibi, altın tel ile de bağlamak câiz olur dedi. Çünkü, bağlanan diş ağzı yıkarken çıkarılabilir. Altına su sızacağı için çıkarmağa lüzûm da olmaz. İmâm-ı Muhammed, kaplama dişi olanın gusl abdesti câiz olur dedi demek, bu yüce imâma iftirâ olur ve müslimânları aldatmak olur.

6- Kaplama ve dolgusu olanların gusl abdesti alırken (Mâlikî veyâ şâfiî mezhebine uyuyorum) diye niyyet etmelerine lüzûm olmadığını isbât edebilmek için, Peygamberimizin “sallallahü aleyhi ve sellem”, **(Kolaylaştırınız, zorluk çıkarmayınız!)** hadîs-i şerîfini ileri sürmek, şaşılabacak bir şeydir. Bu hadîs-i şerîf, câiz olmasa da, kolayınıza gelen şeyleri yapınız demek değildir. Bir mes’ele üzerinde çeşidli ictihâdlar varsa veyâ mubâh olan birşeyi yapmakda çeşidli yollar bildirilmiş ise, bunlar arasından kolayını seçiniz demektir. Ya’nî islâmiyyetin izin verdiği kolaylıkları yapınız demektir. Bu hadîs-i şerîfi, Abdülganî Nablûsî “rahi-

me-hullahü teâlâ”, (**Hadîka**) kitabının ikiyüziki (202) ve (207). ci sahîfelerinde ve Muhammed Hâdimî “rahime-hullahü teâlâ”, (**Be-rîka**) kitabının yüzseksen [180]. ci sahîfesinde açıklamışlardır. Münâfıklar ve mezhebsizler, bu hadîs-i şerîfi ileri sürerek, islâmiyyetin dışına taşmakda, müslimânları aldatmak için, tuzak olarak kullanmaktadırlar.

7- (Diş doldurtmak için son zemânlarda Mûsâ Kâzım efendi de fetvâ vermişdir) sözü, vesîka olamaz. Fetvânın fikh kitâblarından alınmış olması ve alınmış olduğu kitâbdaki me haz olan yazının fetvâ altında bildirilmesi lâzımdır. Mûsâ Kâzım efendi böyle yapmamış, kendi mantığı ve düşüncesi ile birçok yanlış fetvâlar vermişdir. Mesrûtiyyetin i’lânından sonra, ittihâdcıların iş başına getirdikleri câhil, hattâ mason din adamları böyle bozuk fetvâlar vermekden çekinmemişlerdir. Müslimânın uyanık olması, masonların ve mezhebsizlerin, münâfıkların ve bid’at sâhiblerinin, bölücülerin güler yüzlerine ve tatlı sözlerine aldanmaması, onların yazılarına değil, (**Ehl-i sünnet**) âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” kitâblarına uyması ve bu kitâblara uyan hakîkî din adamlarına tâbî’ olması lâzımdır.

8- İmâm-ı Ahmed Rabbânî hazretlerinin (**Mektûbât**) kitabının üçüncü cild, yirmikinci mektûbunun sonunda yazılı, (Müslimânları sıkışdırmak, onları incitmek harâmıdır. Şâfi’î âlimleri, kendi mezheplerinde yapılması güçleşen şeylerin Hanefî mezhebine göre yapılmasına fetvâ vermiş, müslimânların işini kolaylaştırmışlardır) sözleri, (Mâlikî veya şâfi’î mezhebini taklîd ettirmek, müslimânlara güçlük çıkarmaktır) diyenlerin haklı olduğunu göstermek şöyle dursun, bu yazıyı dikkat ile okuyan kimse, diş kaplatmak ve doldurtmak için mâlikî veya şâfi’î mezhebine göre gusl etmeğe niyet etmenin lâzım olduğunu ve böyle yapmanın müslimânlara kolaylık olduğunu iyi anlar. [(**Se’âdet-i Ebediyye**) 70.ci sahîfeye bakınız.]

9- (Kaplama ve dolgusu olanların bu mes’elede başka mezhebe geçmelerine fetvâ verenler olduğunu ve bu mevzû’da yazılar neşr ettiklerini müşâhede ediyoruz) sözü de iftirâdır. Biz hiçbir kitâbımızda, diş kaplatanın ve dolduranın Hanefî mezhebinden çıkarak, mâlikî veya şâfi’î mezhebine geçmesi lâzım olduğunu bildirmediğimiz. Bunların yalnız gusl ve abdest ve nemâz için niyet ederken, veya unutursa, nemâzdan sonra hâtırladığı zemân, (Mâlikî veya şâfi’î mezhebini taklîd etmeğe) niyet etmeleri lâzım geldiğini yazdık. Bu ise, Hanefî mezhebinden çıkarak mâlikî veya şâfi’î mezhebine geçmek değildir. Diş kaplatmak veya doldurtmak, Hanefî mezhebinde guslün sahîh olmasına mâni’ oluyor. Mâlikî veya şâfi’î mezhebinde ise mâni’ olmuyor. Hanefî mezhebinde olan

bir kimsenin, dış kaplatınca veyâ doldurunca gusle, abdeste ve nemâza niyyet ederken, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebine göre de niyyet etmesinin lâzım olduğunu, imâm-ı Rabbânî hazretlerinin yukarıdaki mektûbu gösterdiği gibi, fikh kitâbları da yazmaktadır. Meselâ, **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde, nemâz vaktlerini anlatırken diyor ki, (Zarûret olmasa da, başka mezheb taklîd edilir. Fekat, o mezhebin şartlarını yerine getirmek lâzımdır. Çünkü, hükm-i müleffak, söz-birliği ile bâtıldır. Şâfi'î mezhebini taklîd edenin, imâm arkasında Fâtiha okuması ve zî-rahm mahrem olmıyan kadının cildine dokununca abdestini tâzelemesi ve çok az necâsetden sakınması lâzımdır.) **(Dürr-ül-muhtâr)**da nemâz vaktlerinin sonunda diyor ki, (Zarûret olduğu zemân başka mezheb taklîd edilir. Fekat, o mezhebin şartlarını yerine getirmek de lâzımdır. Mezhepleri telfik etmenin bâtıl olduğu söz birliği ile bildirildi.) İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” bunu açıklarken, (Zarûret yok iken de, hattâ, amelden sonra da taklîd edilir) diyor. **(Fetâvel-hadîsiyye)**de 113. sahîfede diyor ki, (İmâm-ı Sübkî buyurdu ki, şer'î bir ihtiyâcı gidermek için başka mezheb taklîd edilir.) Abdülganî Nablüsî “rahime-hullahü teâlâ”, **(Hülâsat-üt-tahkîk)** kitâbında diyor ki, (Şeyh Abdürrahmân İmâdî “rahime-hullahü teâlâ” buyurdu ki, Hanefî mezhebinde olan kimse, zarûret olduğu zemân, diğer üç mezhebden birini taklîd ederek bir farzı terk edebilir. Fekat, o mezhebin o işdeki şartlarına uyması lâzımdır. Zarûret olmadan da, taklîd etmesi câiz olur diyen âlimler çokdur.)

Fikh âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” yukarıdaki beyânlarından anlaşılıyor ki, zarûret ile veyâ zarûret olmadan yapılan birşey, farzın yapılmasına mâni' olursa veyâ harâm işlemeğe sebep olursa ve bunu önlemekte harac bulunursa, insan, kendi mezhebinin bildirdiği kolaylıklardan istifâde ederek o farzı yapar. Mezhebin kolaylıkları ile de o farz yapılamazsa, o işin farz olmadığı başka bir mezhebe uyarak o ibâdet yapılır. O iş, dört mezhebde de farz ise veyâ başka mezhebin şartlarına uymak mümkün olmazsa, o şey zarûret ile yapılmış ise, ibâdetdeki o farzı yapmak sâkit olur. Ya'nî yapılmaması câiz olur. Fekat, zarûret ile yapılmamış ise veyâ zarûret ile, harac bulunan ve harac bulunmıyan birkaç şey yapılabilip, insan bu şeylerden dilediğini yapmakda serbest olup, harac bulunanı yaparsa, yine başka mezhebi taklîd eder. Taklîd etmesine imkân olmazsa, o farzın yapılması sâkit olmaz. Harac bulunmıyan şeyi yaparak, o ibâdeti ifâ etmesi lâzım olur. Zarûret olmayıp, yalnız harac bulunmasında da böyledir. Haraca ya'nî zahmete, zorluğa sebep olan şeyi yapmamak lâzım olur. Dış çürümeğe başlayınca, şiddetli ağrı yapar.

Buna mâni' olmak zarûret olur. Bunun için de, kaplama, dolgu yapmak veyâ protez yapmak lâzımdır. Protez yapmak, sıhhat için dahâ iyidir. Bugün Amerikalılar, çürümeğe başhyan dişi hemen çıkarıp, yerine protez veyâ yarım yâhud bütün damaklı dişler yapıyorlar. Ya'nî sun'î diş takıyorlar. Sun'î dişler, ağzı yıkarken çıkarılabiliyor. Altıları yıkıyor. Bunun için, gusl abdestinin sahîh olmasına mâni' değildirler. Kaplama ve dolgu ve protez yapılan yerlerde, kaplama ve dolgu zarûret olmakdan çıkmakda, yalnız harac kalmaktadır. Protez yaptırmak istemeyip, kaplama ve dolgu yaptıranların gusl abdesti alırken mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmeleri lâzımdır. Bu iki mezhebi taklîd mümkün olmasaydı, kaplama ve dolgu yaptırmamaları, ağrı yapan dişi çıkarmaları, protez yaptırmaları lâzım olurdu.

Harac ya'nî zorluk olduğu zemân, başka mezhebi taklîd etmek mezheb değiştirmek demek değildir. Başka mezhebi taklîd eden bir haneî, haneî mezhebinden çıkmış değildir. Meselâ, derisinden kan çıkınca da, abdest almakda ve vitr nemâzını vâcib olarak kılmaktadır. Gusl abdesti için taklîd edilince, yalnız guslde, abdestde ve nemâzda mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmektedir. Taklîd ettiği mezhebin bir şartını, zarûret yok iken yapmazsa, bu ibâdetleri sahîh olmaz. İki mezhebi zarûretsiz karışdırmış, **(Telfîk)** etmiş olur. Guslü ve nemâzı iki mezhebe göre de sahîh olmaz. Tekrâr edelim ki, mezheb taklîdi, yalnız niyyet etmekle, lâf ile olmaz. İkinci mezhebin farzlarını, müfsidlerini öğrenmek ve bunların hepsine uymak şartdır.

Dişlerinde kaplama veyâ dolgusu olduğu için mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd edenin nemâzlarının bu mezhebe de uygun olması lâzım olduğundan, nemâzın bu mezhebe göre farzlarını bilmek lâzımdır. Aşağıdaki yazılar, **(El-fıkıh-ü alel-mezâhib-ül-erbe'a)** kitâbından terceme edildi: Nemâz, islâm dîninin temellerinden en mühimmidir. Allahü teâlâ, kendisine ibâdet ve ni'metlerine şükür etmek isteyenlere nemâz kılmalarını emr etmiştir. Her gün, beş vaktde, nemâz kılmağı farz etmiştir. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, kullarına hergün beş kerre nemâz kılmalarını emr etti. Bu emri, birinci vazîfe bilerek yaparı Cennete sokacağını söz ver-di)** buyuruldu. Nemâzın şânını, yüksekliğini bildiren ve nemâz kılmağı teşvîk eden, çok hadîs-i şerîf vardır. Bu emre ehemmiyyet vermiyene ve nemâz kılmakda tenbellik edene çok acı azâblar yapılacağı bildirilmiştir. Nemâz kılmak, kalbleri temizler. Günâhların afv edilmelerine sebep olur. Fekat, kulluk vazîfesi olduğunu düşünmeden, şehvetlerini, dünyâ çıkarlarını düşünerek kılan nemâz, şartlarına uygun olup, sahîh olsa bile, dünyâda ve âhîretde

fâidesi olmaz. Nemâz kılarken, Allahü teâlânın büyüklüğünü, Onun emrini yapmağı düşünmek lâzımdır. Ancak, böyle kılınan nemâz, kalbi temizler. İnsanı kötülük yapmaktan korur. Allahü teâlâ, insanın kalbine bakar. Görünüşüne, hareketlerine bakmaz. Ya'nî temiz niyyet ile, Allah korkusu ile yapılan iyilikleri kabûl eder. Nemâz kılarken, önce niyyeti düzeltmek, sonra farzlarına, şartlarına uygun ve avret mahalli örtülü kılmak lâzımdır. Bedeni, rûhu ile birlikde olarak nemâz kılmalıdır. Nemâz kılarken, Allahü teâlânın, kendisini gördüğünü, okuduklarını işitdiğini, düşündüklerini bildiğini unutmamalıdır. Böyle kuldan, kimseye zarar gelmez. Herkese iyilik yapar. Vatanına, milletine fâideli olur.

Nemâz, lugatda, iyilik istemek, birinin iyiliği için düâ etmek demektir. İslâmiyyetde nemâz, emr edilen hareketleri yaparak, emr edilen şeyleri okumaktır. Nemâza (**İftitâh tekbîri**) ile başlanır. Selâm vermekle biter.

Hanefî mezhebinde, dört dürlü nemâz vardır: Farz-ı ayn olan, farz-ı kifâye olan, vâcib olan ve nâfile olan nemâzlar. Sünnetlerin heshine nâfile nemâz denir.

198 - Şâfi'î mezhebinde, nemâzın şartları iki kısımdır: Vücûb şartları ve sıhhatinin şartları. Nemâzın vücûbünün şartları, şâfi'îde altıdır: Bu altı şart kimde varsa, onun nemâz kılması lâzımdır. Müslimân olmak, nemâzın emr olduğunu işitmek, âkıl ve bâlig olmak. Hayzdan ve nifâsdan temiz olmak, işitir ve görür olmak. Nemâzın sahîh olması için, şâfi'î mezhebinde yedi şart vardır: Hadesden tahâret [ya'nî, abdest almak ve gusl etmek], necâsetden tahâret [ya'nî bedeninin, elbisenin ve nemâz kılacağı yerin temiz olması], setr-i avret [ya'nî, avret yerini örtmek], istikbâl-i kible, nemâz vaktinin geldiğini bilmek, nemâzın farzlarını, müfsidlerini [ya'nî, nemâzı bozan şeyleri] bilmek ve müfsidlerden sakınmaktır.

Şâfi'î mezhebinde abdestin farzları altıdır: Birincisi, yüzü yıkamağa başlarken niyyet etmektir. Elleri, ağzı, burnu yıkarken yapılan niyyet sahîh olmaz. İkinci farz, yüzü yıkamaktır. Şâfi'îde çenenin altını ve sarkan sakalı yıkamak da farzdır. Seyrek olup, altındaki deri görünen sakalı tahlîl ederek, altındaki deriyi ıslatmak da farzdır. Sık sakalın tahlîli sünnetdir. Üçüncü farz, kolları, dirsekleri ile birlikde yıkamaktır. Tırnak altındaki kirleri temizleyip, altlarındaki deriyi ıslatmak lâzımdır. Dördüncü farz, başın, az olsa da, bir kısmını mesh etmektir. El ile mesh şart değildir. Bir kısmına su serpmekle de olur. Sarkan saç mesh, sahîh olmaz. Beşinci farz, ayakları, hanefîde olduğu gibi yıkamaktır. Altıncı farz, tertîb, yukarıda bildirilen dört uzvu, sırayı bozmadan

yıkamaktır. Sırayı bozunca, abdest sahîh olmaz. Sıra ile yıkamak, hanbelîde de farzdır. Mâlikîde ve hanefîde ise, sünnetdir.

Bevl, mezî ve vedîden biri çıkınca, dört mezhebde de abdest bozulur. Nikâhları ebedî harâm olan 18 kişiden başka ihtiyâr erkek, ihtiyâr kadın dahî derileri birbirlerine dokununca, biri ölü olsa dahî şâfi'îde ikisinin de abdesti bozulur. Mesti açık olarak giyip, sonra bağ veyâ başka şeyle kapamak, dört mezhebde de câizdir. Örtüden sonra hiç delik bulunmaması şâfi'îde şartdır.

Şâfi'îde guslün farzı ikidir: Birincisi, niyyet etmektir. İkincisi, bütün bedeni yıkamaktır. İlk yıkamağa başlarken niyyet etmek lâzımdır. Dahâ önce edilirse, gusl sahîh olmaz. Kadının da, örgülü saçı çözüp, arasını ıslatması farzdır. Sünnet derisinin altını yıkamak farz olduğu için, şâfi'îde sünnet olmak vâcibdir.

Şâfi'îde, leşin bütün a'zâsı, kemiği, derisi, kılı, kanadı, yünü necsdir. Hanefîde, kemiği, tırnağı, gagası, pençesi, boynuzu, kılı temizdir. Şâfi'îde, köpeğin her yeri necsdir. Her çeşid kan ve sarı su kıyh ya'nî cerâhat necsdir. Renksiz su, ter, temizdir. Hanefîde renksiz su, hastalıkla akarsa, necsdir. Kabarcıklardan çıkan su, hastalıkla olmadığı için, tâhirdir. İnsanın ve eti yinmeyen hayvânların hattâ süt emen sabînin pislikleri, idrârları ve kusmuqları her mezhebde necsdir. Merkeb ve katır böyledir. Hanefîde, bunlardan kuşların necâsetleri, hafifdir. Şâfi'îde, eti yinen hayvânların pislikleri, bevlleri de necsdir. Hanefîde ise, hafife olup havada pisliyen, eti yinen kuşlarınki tâhirdir. Şâfi'îde, insanın ve hayvânların menâsi tâhirdir. Diğer üç mezhebde, menî, mezî ve vedî necsdir. Mezî, zevk zemânında çıkan, renksiz sıvıdır. Vedî, idrârdan sonra gelen beyâz sıvıdır. Mi'deden gelmeyen kusmuqlar, iki mezhebde de temizdir. Kâfirin ve fâsıkın ve cünübün ve eti yinen hayvânların ve atın artıkları temizdir. Hınzırdan başka, eti yinmeyen hayvânların sütleri, hanefîde tâhirdir. Diğer üç mezhebde necsdir. Necâset ateş ile yakılınca, külü ve dumanı ve zemân ile toprak olunca, hanefîde tâhir olur. Diğer üç mezhebde tâhir olmaz. Üzümden, hurmadan ve herşeyden elde edilen serhoş edici mâ-yî'lerin [sıvıların] hepsi dört mezhebde de necsdir. [Biranın ve is-pirtonun kaba necâset oldukları, buradan anlaşılmaktadır. Çünkü, hanefîden başka, üç mezhebde, necâsetlerin her çeşidi kabadır. Hafif necâset yoktur.]

[Abdestde ve guslde kullanılmış olan (**Mâ-i müsta'mel**) denilen su, üç mezhebde, yalnız tâhirdir. Fekat, mutahhir değildir. Ya'nî temizdir. Fekat, temizleyici değildir. Mâlikîde, hem tâhirdir, hem de mutahhirdir. (**Mîzân**).]

Mâlikîde, nemâz kılanın, necâseti temizlemesi farz veyâ vâcib

değil, sünnetdir, dediler. Unutarak veyâ temizlemekten âciz olarak kılınan nemâzı, iki kavle göre de sahîh olur. Necâset bulunduğunu bilmiyerek veyâ bilip de ehemmiyyet vermiyerek kılmış ise, birinci kavle göre nemâzı sahîh olmaz. İkinci kavle göre sahîhdir. Diğer üç mezhepde, temizlenmesi farzdır.

Hanefîde, kedi ve fâre idrârının elbiseden temizlenmesinde, harac [meşakkat] ve zarûret olduğu bildirilerek, dirhemden fazlası da afv olundu. Necâsetden kalkıp, elbiseye konan sineğin bıraktığı leke afv edildi. Ölü yıkayanın, üstüne sıçrayan müsta'mel su ve necâset karışmış sokak çamuru ve hafif necâsetin, elbisenin veyâ bedeninin dörtde birinden az kısmına bulaşması afv edildi. Necâsetlerin bir mâyi'a karışmasında, hafife veyâ galîza olmalarına ve mikdârlarına bakılmaz. Mâyî' hemen necs olur.

Şâfi'îde, görülmeyecek kadar az necâset ve necâsetden ateş te'sîri ile çıkan buhârın azı ve ateş ile ısıtmadan çıkanın çoğu afv edilmiştir. Taş ile tahâretlenince kalan necâset eseri, nemâzına mâni' olmaz. Sokakda, necâset karışık çamurun elbiseye, bedene sıçraması, meyvede ve peynirde hâsıl olan kurtcağızlar, peynir yapılan kuzu mi'desindeki madde, ilâcları ve kokuları islâh için, içlerine konulan necs mâyi'ler afv edilmiştir. Sinek tersleri [pislikleri], havzdaki balık pisliği, uyuyanın ağzından gelen sarı su, abdest alınan havzlarda az fâre tersi, necs yara üstüne konan yakıya bulaşan, çocuğun ağzından memeye bulaşan necâset, akıcı kanı olmıyan hayvânın öldüğü su, veşm [ve sırına iğnesi] yerinden çıkan kana karışan ilâc, burundan, kulakdan, gözden çıkan kanın az mikdârı, kabarcık, çiban veyâ yaradan çıkan kanın, kendi sıkıp çıkarmamış ise ve uzva yayılmamış ise, elbiseye bulaşan fazla mikdârı da, kendi çıkarmış ise az mikdârı ve hacamat, iğne yerinden çıkan çok mikdârı, şâfi'îde afv edilmişlerdir.

[Şâfi'î mezhebine göre, **(özü sâhibi)** olanın, her nemâz vakti girince, önce istincâ etmesi, sonra akıntıyı durdurmak için, pamuk koyması veyâ bez ile sarması, sonra hemen abdest alıp, nemâz kılması lâzımdır. Nemâz kılarken, akıntı pamukdan dışarı taşarsa, nemâzı fâsid olmaz. Abdest alırken, (nemâz kılmak için abdest almağa) niyyet etmesi lâzımdır. Nemâz vakti çıkınca, yeniden istincâ ve abdest almak lâzım olur. Şâfi'îde, dokuz yaşından küçük kızdaki gelen ve büyük olanlarda 24 sâatdan az ve onbeş günden çok devam eden kana, **(İstihâza)** kanı denir.]

Hanefîde, iftitâh tekbîrini, vakt çıkmadan alırsa, nemâz vaktinde kılınmış olur. Nemâzın hepsi, vakt çıkmadan temâm olmazsa, küçük günâh olur. Mâlikîde ve şâfi'îde, bir rek'atin hepsi vakt içinde olmazsa, o nemâz edâ olmaz, kazâ olur. Şâfi'î mez-

hebinde de, beş vakt nemâzı, vaktlerinin evvelinde kılmak efdaldir. Kadının sarkan saçları, şâfi'îde de avretedir. Avretini açarsa, nemâzı hemen bozulur. İnce kumaş altındaki cildin rengi belli olursa, nemâz bâtıl olur. Örtü cilde yapışıp, uzvun şekli belli olursa, bâtıl olmaz. Çıplak olan, örtü bulmak ümmîdi varsa, vaktin sonuna kadar beklemesi vâcib olur.

Nemâz dışında da, avret mahallini, kendinden ve başkasından örtmek farzdır. Zarûret olunca, zarûret mikdârı açılır. Müslimân kadının, yabancı erkekler ve kâfir, mürted ve fâsık kadınlar yanında örtünmeleri farzdır. [Üç mezhepde, yalnız yüzlerinin ve ellerinin, hanefîde ise ayaklarının da avret olmadığı (**Mîzân-ül-kübrâ**)da yazılıdır.] Hanbelîde, kâfir kadınlarına da örtünmez. Şâfi'îde, küçük çocuğun avret yeri, terbiye edenden başkasına harâmıdır. Erkeğin dizi, hanefîde avretedir. Diğer üç mezhepde değildir. Uylukları her mezhepde harâmıdır. Mekke'de olanın, nemâzını Kâ'benin binâsına karşı kılmaması farzdır. Mekke'den uzakda olan için de şâfi'îde böyledir. Zan-ı gâlibi Kâ'beye karşı olmalıdır. Kible ciheti, âdil olan bir müslimâna sorarak, câmi' mihrablarına, güneşin kible sâatine gelmesine, yıldızlara, pusulaya bakarak anlaşılır. Bunlarla anlıyamazsa, araşdırır. Yine bulamazsa, nemâz kılanlara tâbi' olur. Şâfi'îde nemâzın içinde olan farzlar onüçdür: Beşi ağız ile, sekizi kalb ve beden ile yapılır. Ağız ile olanlar, iftitâh tekbîri, her rek'atde Fâtiha okumak, son rek'atde teşehhüd okumak, salevât okumak, birinci selâmı söylemektir. Kalb ve beden ile yapılanlar: Niyet, kıyâm, rükû', kavmede dik durmak, iki secde arasındaki celsede oturmak, son rek'atde teşehhüd mikdârı oturmak, bunları sırası ile yapmaktır. Şâfi'îde niyyet ederken, nemâzın farz olduğuna, nemâzın şeklini, ya'nî oturmağı, rükû'unu, secdelerini, selâm vermesini düşünmek, hangi nemâzı kılacağını niyyet etmek lâzımdır. Niyet, iftitâh tekbîrini söylerken yapılır. Edâ veyâ kazâ olduğunu niyyet etmek şart değildir. Bu ikisini birbirini yerine düşünürse, nemâzı sahîh olmaz. Rek'at adedi de böyledir. Sünnetlerin de cinsini, farzdan evvel veyâ sonra olduklarını niyyet lâzımdır. Yalnız kılan, nemâzı arasında hâsıl olan cemâ'ate uyabilir. Nemâza başlarken, tekbîr getirmek, dört mezhepde de farzdır. Hanefîde, tekbîr olarak, (**Allahü ekber**) demek vâcibdir. Diğer üç mezhepde farzdır. İftitâh tekbîrinin sahîh olması için, şâfi'îde onbeş şart vardır: Arabî olmak, farz nemâza ayakda niyyet etmek, Allahü ekber demek, (ber) derken uzatmamak, (be)yi şeddeli okumamak, iki kelimenin arasında veyâ önce (vav) harfi okumamak, iki kelime arasında durmamak. Allahul-ekber veyâ Allahul'azîm ekber demek câizdir. Kendi işitecek kadar sesli okumak, nemâz vakti girmiş ol-

mak, Kibleye karşı söylemek, imâmdan sonra söylemek lâzımdır.

Sünnet ve nâfile nemâzları ayakda kılmak farz değildir. Hane-fîde Fâtiha okumak vâcibdir. Diğer üç mezhepde farzdır. Şâfi'îde, imâm arkasında, cemâ'atin Fâtiha okumaları farzdır. Hanefîde ve mâlikîde farz değildir.

Şâfi'îde nemâzın sünnetlerinden birisi, imâmın ve yalnız kıla-nın, sabâh, akşam, yatsı nemâzlarında, Fâtiha ve zamm-ı sûreyi yüksek sesle okumaktır. Yabancı erkek yanında olmadığı zemân, kadın da yüksek sesle okur. Cemâ'at, kendi işitecek kadar, sessiz okur. İmâm yüksek sesle okuduğu zemân, cemâ'at, imâm ile bir-likde ve yanındaki işitecek kadar yüksek sesle âmîn der. Sessiz okuduğu zemân ve kendi okuyunca sessiz der. İmâmın, yüksek sesle okuduğu nemâzlarda, Fâtihayı okuduktan sonra, cemâ'atin de Fâtihayı okuyacakları vakt kadar susup veyâ sessiz birşey oku-yup, bundan sonra, zamm-ı sûre okunmağa başlaması sünnetdir. [Buradan anlaşılıyor ki, imâm yüksek sesle Fâtiha okurken ce-mâ'at okumayıp, imâmı dinlerler. İmâm ile birlikde âmîn dedik-den sonra, Fâtiha okurlar.] İmâm Fâtihayı bitirdikten sonra uyan, Fâtihayı okumaz. Üç mezhepde, kendi işitecek kadar sesli oku-mak farzdır. Mâlikîde farz değil, müstehabdır. Eli üzerine secde, üç mezhepde sahîh değildir. Hanefîde mekrûhdur. Secdede, kalça başdan ve sırttan aşağıda kalmıyacak kadar yükseğe secde câiz-dir. Hanefîde ise, secde yerinin, dizlerin konduğu yerden yarım zrâ' [yirmibeş santimetre] yüksek olması câizdir. Fekat, mekrûh-dur. Câmi'de boş yer yoksa, önündekinin arkasına secde edilebi-lir. Fekat, öndekinin aynı nemâzı kılmakda olması ve yere secde etmesi lâzımdır. Mâlikîde ve şâfi'îde nemâzın vâcibleri yokdur. Hanbelîde ve şâfi'îde, nemâzın sünneti, müstehabı demektir. Bunları terk edene, bir cezâ yapılmaz. Yalnız, sevâbindan mah-rûm olur. Sesli okunan nemâzlarda, Fâtihadan sonra, yüksek ses-le âmîn denir. Ayakda eller, göbek üstünde, biraz solda bağlanır. Ayakda, Fâtihadan sonra, bir sûre okumak, hanefîde vâcib, diğer üç mezhepde sünnetdir. Şâfi'îde, her rek'atda E'ûzüyü okumak sünnetdir ve Fâtihadan evvel Besmele okumak farzdır. Okumaz-sa, nemâzı sahîh olmaz. Zamm-ı sûreleri rükû'da temâmlamak, dört mezhepde de mekrûhdur. Fâtihayı temâmlamak ise, hanefîde mekrûhdur. Diğer üç mezhepde, nemâzı ifsâd eder. Kalbi meşgûl etmiyen canlı reşmi nerde bulunursa bulunsun, şâfi'îde, nemâzı mekrûh yapmaz. Özlü olanın özsüz olana ve başka mezhepde ola-na imâm olması şâfi'îde ve mâlikîde sahîhtir. Aynı imâma uyan ka-dın, erkeğin yanında veyâ önünde ise, üç mezhepde, ikisinin de ne-mâzı bozulmaz. Hanefîde ise, iki yanında ve arkasında kılan erkek-

lerin nemâzları bâtlı olur. Fekat, nemâzda iken imâma uyan kadına, imâm veyâ cemâ'atden biri, geri çekilmesi için eli ile işâret eder, o da çekilmezse veyâ imâm, kadınlara imâm olmağa niyyet etmemiş ise, kadının nemâzı fâsid olur, erkeğin olmaz. Bir hizâda, bir rûkn mikdârı durmamış ise veyâ biri, bir adam boyundan fazla yüksekde kılyorsa yâhud aralarında dikili baston, direk veyâ bir adam duracak kadar boşluk varsa, ikisinin de bozulmaz. Aynı imâma uymamış iseler de, bozulmaz ise de, kadın için tahrîmen mekrûh olur. Abdesti, guslü, teyemmümü, mest veyâ cebîre üzerine meshi bozacak birşey, selâm vermeden önce hâsıl olursa, üç mezhebde nemâz bozulur. Son teşehhüdü okumağı bitirmeden önce olursa, hanefîde de bozulur. Beş vakt nemâzdan sonra, hemen bir âyetelkürsî ve doksandokuz tesbîh ve bir tehlîl okumak müstehabdır. Farzdan veyâ son sünnetden sonra okunurlar. Şâfi'îde birincisi, hanefîde ikincisi efdaldır. Sonra, düâ edilir.

199 - **(El-fıkh-u alel-mezâhib-il erbe'a)**da diyor ki, (Mâlikî mezhebinde, sağlam insandan çıkan bevl, menî, mezî, vedî, isti-hâza kanı, gâit ve yel abdesti bozar. Taş, solucan, cerâhat, sarı su, kan çıkınca bozulmaz. Abdesti bozanlar, hastalık ile çıkarsa ve çıkması men' olunamazsa, meselâ bevl, bir nemâz vaktinin yarısından çok devâm eder ve çıkma zemânı belli olmazsa, abdesti bozmadır. İkinci kavle göre, bu üç şart olmasa da, hastanın abdesti bozulmaz. Çıkmadığı zemân abdest alması müstehab olur. Hanefî mezhebindeki ömr sâhibi hastaların, ihtiyârların, abdest almakda harac ve meşakkat olduğu zemân, bu kavli taklîd etmeleri sahîh olur. Bevlin kesildiği zemânı belli ise, bu zemânda abdest alması iyi olur. İstibrâ zemânı uzun süren veyâ sonraları damlayan ve bir nemâz vakti devâmlı akmadığı için özrlü olamıyan hanefî ve şâfi'îler, mâlikî mezhebini taklîd eder. Bunun için, abdeste ve gusle başlarken niyyet eder. Abdestde ve guslde her uzvu el ile veyâ havlu ile hafif delk etmeli, sığamalı, abdestde başın her yerini mesh etmelidir. Kulaklar üstündeki cild, baş demektir. Mesh edilmesi farzdır. Bu cildin, yüz sayılarak gâsıl edilmesi, hanefî kitâblarında yazılı değildir. Her uzvu aralıksız yıkamak farzdır. Kulakları mesh için elleri yeniden ıslatmak sünnetdir. Lezzet kâsd ederek, nikâhlamak câiz olan kadının cildine, saçına dokunmak ve avucunun veyâ parmaklarının içi veyâ yanları ile zekere dokunmak, abdest aldığı anda veyâ bozulduğunda şübhe etmek abdestini bozar. Guslde ağzı ve burnu yıkamak farz değil, sünnetdir. Örgülü saçı çözüp mesh etmek lâzımdır. Mest üzerine meshin müddeti yokdur. Her nemâz vakti için ayrı teyemmüm yapılır. Kelb [köpek] ve hınzır [domuz] necs değildir. Fekat, yenil-

meleri harâmıdır. Balığın dahî kanı necsdir. Eti yinen hayvânların beveli ve gâiti tâhirdir. Necâsetden tahâret bir kavle göre farz, diğer kavle göre sünnetdir. Bâsûr, idrâr, gâita damlaları bedene, çamaşıra bulaşırsa afv olur. İnsanın ve hayvânın kanının, yara, çiban suyunun avuç içi kadarı afv olur. Nemâzda her rek'atde Fâtiha okumak, bir omuzuna selâm vermek ve iki secde arasında oturmak ve rükû'da, secdelerde tumânînet [sâkin durmak] farzdır. İmâmın gizli okuduğu rek'atlerde cemâ'atin Fâtiha okumaları müstehab, âşikâre okuduğu zemân cemâ'atin de okuması mekrûhdur. Kıyâmda, sağ el sol elin üstünde olarak, göğüs ile göbek arasına koymak ve yâ iki eli iki yana salıvermek müstehabdır. Farzlarda (E'ûzü...) okumak mekrûhdur. Fâtihayı rükû'da temâmlamak nemâzı bozar.) Müsâfir ile mukîmin birbirlerine imâm olmaları hanefîde câiz, mâlikîde mekrûhdur. Mâlikîyi taklîd eden hanefî, üç gün kalmağa niyyet ettiği yerde, dördüncü günde farzları dört rek'at kılmağa başlar. Mukîm ile cemâ'at yapabilirler. Çünkü, mekrûhda kendi mezhebine tâbî' olur.

200 - Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki:
Bir müslimânda üç şey bulunmazsa, ehl-i Cennetdir:

1- Kibr, 2- Hased, 3- Hyânet.

Her musîbete ve belâyâ sabr etmek, şikâyet etmemek lâzımdır. Zîrâ, sabrı bulunmayan insanların dinleri kolaylıkla helâk olur. Derd ve belâ çekenlere sevâb olmaz. Derd ve belâlara sabr edenlere, bunları Allahü teâlâdan bilip, Ona yalvaranlara sevâb vardır.

201 - **Bir müslimân:** Dünyâda azîz, âhiretde sa'îd olmasını isterse, kendisinde şu üç huy bulunsun:

1- Mahlûkatdan hiçbir şey beklememek.

2- Müslimânları [ve zimmî kâfirleri, ölmüş iseler de] gîbet etmemek.

3- Başkasının hakkı olan bir şeyi almamak.

Allahü teâlâ üç şeyi çok sever:

1- Cömertlik.

2- Korkmadığı kimsenin yanında doğruyu söylemek.

3- Gizli yerlerde de Allahü teâlâdan korkmak.

Allahü teâlâ, Tûr-i Sinâda, Mûsâ aleyhisselâma buyurdu ki:
(Bir kimseye, Hak teâlâdan kork deseler, o kimse de Allahdan korkmağı bana mı öğretiyorsun, sen Allahdan kork derse, en fenâ insan odur.)

202 - Kimsenin günâhını başına kakma! Müslimân olsun, kâ-

fir olsun, bir kimsenin hakkını alıp da tevbe etmeyip onunla halâl-laşmazsan, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” sana la’net eder. Ana-babanın ve dînini öğreten hocasının meşrû’ olan emrlerine âsî olanlar da mel’ündür. Allahü teâlânın rızasının gayrine, meselâ falanca kimseye diyerek kurban kesenler de bu la’net hal-kasına dâhildirler. Kızına zinâ etdiren, çıplak gezdiren, evlâdlarına îmânı, harâmları öğretmiyen babalar ve analar ve Allahü teâlâdan başkasına ibâdet ve secde edenler de mel’ündurlar.

[Abdülganî Nablûsî “rahime-hullahü teâlâ” (**Hadîka**)da el ile yapılan günâhları anlatırken diyor ki: (Zor ile gasb edilen ve rüşvet olarak alınan, çalınan mallara ve kendinde emânet olan malları ticâretde kullanarak elde edilen kâra ve Dâr-ül-harbde ya’nî kâfir memleketlerine gidenin [tüccârın, seyyâhın], kâfirlerden, rızâları olmadan aldığı mala, (**Mâl-ı habîs**) denir. Bunları kullanması harâm olur. Sâhiblerine geri verilmeleri, sâhibleri bilinmiyorsa, fakîrlere sadaka verilmeleri lâzım olur. Başkasının [ve yetîmin] mülkünü, ondan iznsiz kullanmak harâmdır.) Müslimân, Dâr-ül-harbdeki kâ-firlerin bile mallarına, canlarına, ırzlarına dokunmaz. Nakl vâsıtala-rının ücretlerini öder. Kimseye hiyânet etmez.]

Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: (**Bir kimse, birine su verse ve o da, ona karşı bir temennâ etse, eğilse, Allaha ortak koşmak olur.**) Yine buyurdu ki: (**El kaldırarak selâm vermek ve Allahdan başkasına yemîn eylemek de şirkdir.**) Meselâ, (babanın canı için) diyerek yemîn etmemelidir.

[Yukarıdaki hadîs-i şerîfde, el kaldırarak selâm vermenin şirk ol-duğu bildirildi. Hanefî mezhebinin büyük âlimleri ya’nî ictihâd ma-kâmına yükselmiş olan âlimler buna benziyen hadîs-i şerîfleri karşı-laştırmışlar, hanefî mezhebinin üsûl ve kavâ'id-i mezhebiyyesine göre incelemişler. Bu hadîsin mensûh olduğunu anlamışlardır. Uzakda olana, yalnız el kaldırarak selâm vermenin mekrûh oldu-ğunu, söz ile ve el ile birlikte selâm vermenin kerâhetsiz câiz olduğunu anlamışlardır. Bunun gibi, İbni Âbidinde nemâzın mekrûhları sonunda yazılı hadîs-i şerîfde, (**Nemâzlarınızı na’lın ile kılınız. Ye-hûdîlere benzemeyiniz!**) buyuruldu. Hâlbuki, fikh âlimleri, ayakları örtülü kılmanın sünnet, ayakları açık olarak kılmanın mekrûh oldu-ğunu bildirdiler. Yine bunlar gibi, (**Hadîka**)nın ikinci cildi, beşyüz-seksenbirinci sahifesinde, (**Saçını, sakalını siyâha boyayanlar, Cen-net kokusunu bulamazlar**) hadîs-i şerîfini bildirdikten sonra, âlim-lerin hepsi, siyâha boyamak mekrûhdur dedi. Câiz diyenler de oldu. (**Mebût**)da böyle yazılıdır. Hazret-i Osmân ve hazret-i Hüseyin ve Ukbe bin Âmir ve İbni Sîrîn ve Ebû Bürde ve başkaları “rahime-hümullahü teâlâ” siyâha boyarlardı diyor. (**Hadîka**), ikinci cild,

beşyüzseksenikinci sahîfede diyor ki, (Saç, sakal boyamakda, bulunduğ u yerdekilerin âdetlerine uyulur. Bulunduğ u şehrin âdetine uymamak, şö hret olur. Tahrîmen mekrûh olur.) **(Mîşkât)**daki hadîs-i ş erîfde, **(Müşriklere muhâlefet edip, sakalınızı uzatınız!)** buyuruldu. Hâlbuki, Hâdimî “rahime-hullahü teâlâ” **(Berîka)**nın bin-ikiyüzyirmidokuzuncu sahîfesinde, (Sakalı kazım ak sünnete muhâlefet olur. Emr-i vücûbî olsaydı, harâm olurdu. Sakalı bir kabza [bir tutam] uzatmak sünnetdir. Bundan kısa yapmak ve kazım ak câiz değ ildir. Ba’zı kimseler, sakalını kazıyanın veya kısaltanın imâm olması câiz olamaz. Yalnız kıldığ ı nemâz da mekrûh olur. Bu kimse mel’ûndur, diyorlar. Bu sözlerini **(Tahâvî)**den aldıklarını bildiriyorlar. Böyle sözler doğ ru değ ildir) diyor. Ehl-i kitâba [ya’nî yehûdîlere, hıristiyanlara] ve müşriklere, muhanneslere [ya’nî kötü oğ lana] benzemek ş iddetle men’ olunmaktadır. Tahtâvînin, **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesi yüzseksenbeşinci sahîfesinde, (Ehl-i kitâba benzemenin dereceleri vardır. Yimek, içmek gibi âdet olan zarsız şeylerde benzemek câizdir. Kötü, zararlı şeylerde teşebbüh kask ederek benzemek harâmıdır. Teşebbüh kask etmezse câiz olur) diyor. Kâfirlerin dinlerine mahsûs olup, kâfirlik alâmeti olan şeylerde, kask olmadan da benzemek küfr olur. Fâideli dünyâ iş lende benzemek câiz, hattâ sevâb olur.]

203 - Hiç kimseye la’net eyleme. Zîrâ, la’net eylediğ in adam la’nete müstehak değ il ise, yapığ ın la’net sana dö ner.

Hayvânâta dahî la’net eyleme! Zîrâ, melekler, sana la’net ederler. Nemâzı terk edene, yüzüne karşı da, arkasından da la’net edilir. Zîrâ, farz olan nemâzı ö zrsüz terk eden, dört kitâbda da mel’ûndur. Elinden geldiğ i her zemân emr-i ma’rûf eyle, ya’nî islâmiyyetin emrlerini söyle, fenâ şeylerden men’ et! Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Ahlâk-ı zemûme [ya’nî fenâ ahlâk] olan dört şeyden vazgeç, onlardan çok sakın:**

- 1- Çok mal toplayıp, yimemek.**
- 2- Hiç ö lmiyecekmiş gibi dünyây a sarılmak.**
- 3- Bahîl olmak [ya’nî, cimri olmak].**
- 4- Harîs olmak.)**

İnsanda hayâ olmak, îmân nişânıdır. Hayâsızlık, küfrü mûcibdir. Hayâ, evvelâ Allahü teâlây a karşı olur.

204 - Herhangi bir iş ini, bahîl, ya’nî hasîs kimselere danışma! Çünkü, seni sonra insanlar arasında rezîl ve rûsvâ eyler. Sâlih kimse ile meşveret et! Allahü teâlânın sevgisine kavuşmak için çalışana **(Sâlih kul)** denir.

SABR FASLI

205 - Sabr, derd ve elemi şikâyet etmemekdir. Derd ve elemenden kurtulmak için **(Se'âdet-i Ebediyye)**nin 110.cu sahîfesini okuyunuz. Üç şeye sabr edersen, büyük derece kazanırsın:

1- Herhangi bir belâyâ sabr etmenin üçyüz sevâbı vardır. Belâyâ çâre, devâ aramak, düâ etmek, sabr sevâbını azaltmaz.

2- İslâm bilgilerini öğrenirken zahmet çekmeğe ve ibâdetleri yapmağa sabr etmeğe, Cennetde altıyüz derece verilir.

3- Günâh işlemek için sabr etmek.

Nefsin arzûlarına sabr etmenin yediyüz derecesi vardır. Musîbet için de her nefesi için ayrı bir derece ve sevâb alır. Malın, evlâdın gitmesi büyük musîbet olup, bunlara sabr edenleri, Allahü teâlâ, terâzî başına getirmeğe hayâ ederim, buyuruyor.

206 - Ölümden korkma! Ve ölümü isteme! Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Ölümü hâtırlayınız ve düâ ederek deyin ki: Yâ Rabbî! Hakkımda ölmek hayrlı ise, beni öldür, çok yaşamak hayrlı ise beni yaşat!)**

Cenâzelerde hizmet etmekde bulun! Allah rızâsı için cenâzenin mezârına bir kürek toprak atıver! O atdığı toprak, kıyâmetde terâzîne konacaktır. Cenâzeye yapılacak hizmetler **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbımızda uzun yazılıdır.

KABR ZİYÂRETİ FASLI

207 - Ey Oğul! Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Bir mü'minin kabrini ziyâret eyleyen, Hak teâlâ huzûrunda nâfile bir hacdan ziyâde sevâba nâil olur!)** Allahü teâlânın rızâsı için, (Âyetelkursî), (Fâtîha) ve (Kulhüvallahü)yü oku ve sevâbını mevtâların rûhlarına bağışla! Düânı bütün mü'minlerin rûhlarına şâmil et! Bütün ölülerin adedince sevâb alsın.

208 - (Vehhâbîlik) denilen fırkayı, Abdülvehhâb oğlu Muhammed adında Necdli bir kimse vâsıtası ile, ingilizler kurdu. Bu alçak adam, 1206 [m. 1791] da öldü. İngiliz plânlarını yaymak için çeşidli kitâblar yazdı. **(Kitâb-üt-tevhîd)** kitâbını, torunu Abdürrahmân şerh ederek **(Feth-ul-mecîd)** adını verdi. 1258 [m. 1842] de öldü. Bu şerhin çeşidli yerlerinde diyor ki, (Ölüde his yokdur. Rûhu da ind-i ilâhîdedir. Mülhidler, ervâh tesarruf ederler diyerek, ölülerden yardım, şefâ'at istiyorlar. Bu hareketleri şirkdir. Melek, Nebî, Velî, kimseye yardım edemezler. Ölü, yâ hazret-i Hüseyin gibi Cennet ni'metlerindedir, yâhud, Ticânî müşriki ve habîsi gibi veyâ Muhyiddîn-i Arabî ve Ömer ibnül Fârid putları gibi azâbdadırlar.

Kendilerine yapılan düâlardan haberleri olmaz. Ölü iştir, yardım eder diyenler, dinden îmandan çıkıyorlar. Allahın izn verdiği kimse, şefâ'at olunmasına izn verilene şefâ'at edecektir. Ölüye düâ etmekle, yalvarmakla izn verilmez. Mısır halkının en büyük tanrıları olan Ahmed Bedevînin ne olduğu belli değildir. Ölülerin mezârlarına türbe yapmak, ta'zîm etmek şirkdir. Abdülkâdir Geylânî, kendine yalvaranı iştir, yardım eder diyorlar. Bu sözleri küfrdür. Bunların türbeleri birer puthânedir. Hepsini yıkmak vâcibdir.) diyorlar.

Yukarıdaki yazılar gösteriyor ki, vehhâbîlik fırkasının zuhûru, sonra (Sü'ûdî arab) devletin kurulması, ingilizlerin islâmiyyete hücumlarının bir zaferi oldu. Bunlar Ehl-i sünnete, ya'nî bize kâfir diyorlar. (Türbeler bid'atdır. Resûlullah zemânında türbe yokdu. Sonradan yapıldı) diyorlar. Bunlara deriz ki, biz **(Ehl-i sünnet)** mezhebindeyiz. Bizim i'tikâdımıza göre, **(Edille-i şer'iyye)** dördür. Ya'nî din bilgilerinin kaynağı dördtür. Bu dört kaynak, kitâb, sünnet, kıyâs-ı fukahâ ve icmâ'ı ümmetdir. Kitâb, Kur'ân-ı kerîmdir. Sünnet, hadîs-i şerîflerdir. Kıyâs-ı fukahâ, dört mezhebin fıkıh kitâblarıdır. İcmâ'ı ümmet, ilk iki asrın âlimlerinin sözbirliğidir. Bu âlimlerden, hiçbir, türbelere karşı birşey demedi. Fıkıh kitâbları, türbelerin câiz olduğunu yazıyorlar. Şu hâlde, türbe yapmak ve türbe ziyâret etmek dînimizde yasak değildir. Vehhâbîler inkâr ediyorlar. İslâm dîni, vehhâbî câhillerin ve deinde reformcu denilen mezhebsizlerin sakat mantıkları, sapık düşünceleri ve yaldızlı sözleri değildir. İslâm dîni, **(Edille-i şer'iyye)**den elde edilen bilgilerdir. Vehhâbîliğin kurucusu Muhammedin kardeşi Süleymân bin Abdülvehhâb, Ehl-i sünnet âlimi idi. Kardeşinin tuttuğu yolun bozuk olduğunu bildirmek ve müslimânların ona aldanmalarını önlemek için çok kitâb yazdı. **(Savâik-ul-ilâhiyye firreddi-alel-vehhâbiyye)** kitâbında vehhâbîlere cevâb vermekde, yollarının yanlış olduğunu isbât etmektedir. Bu kitâb, (Hakîkat Kitâbevi) tarafından İstanbulda neşr edilmiştir. Altıncı sahîfesinde diyor ki, (Evet, vehhâbîlerin şeyhul-islâm ismini verdikleri ve yazılarını sened olarak aldıkları İbni Teymiyye ve talebesi İbnülkayyım Cevziyye, gâib olandan ve ölüden yardım istemek, onun için adak yapmak veya Allahdan başkası için kurban kesmek, kabri öpmek, toprağını alarak bereketlenmek harâmdır dediler. Şirk-i ekber demediler. Hiçbir âlim, böyle yapan müşrik olur demedi. Dört mezhep âlimleri, küfre sebep olan şeyleri uzun yazdılar. Böyle yapanın mürted olacağını hiçbir bildirmemi. Böyle yapanların müslimân olduklarını bildirdiler.) Yûsuf Nebhânî "rahime-hullahü teâlâ" **(Şevâhid-ül-hak)** kitâbının yüz kırkıbirinci sahîfesinde diyor ki, şâfi'î âlimlerinden Şihâbüddîn Remlî "rahime-hullahü teâlâ" fetvâsında buyur-

du ki, (Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” öldükden sonra mu’cizeleri, Velîler de “kaddesallahü teâlâ esrârehümül’azîz” öldükden sonra kerâmetleri devâm eder. Bunun için, öldükden sonra da bunlara istigâse, tevessül edilir.) Abdülhay Şernblâlî de, Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” ile ve Evliyâ “kaddesallahü teâlâ esrârehümül’azîz” ile tevessülün câiz olduğunu uzun isbât etmektedir. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, birinci cild sonunda buyuruyor ki, (Âlimlerin, Seyyidlerin, Velîlerin, umûma vakf edilmiş olmıyan yerdeki kabrleri üzerine türbe yapmak câizdir.) Beşinci cildde lebs faslında diyor ki, (Evliyânın, sâlihlerin kabrleri üzerine, sanduka, örtü, sarık sarmak mekrûh denildi. Bize göre, meyyite ta’zîm ve hurmete sebep olmak, hakâret edilmemek, gâfillerin edebli olmaları için, bunlar câizdir. Ameller niyyete göredir.) Vehhâbîler, Kur’ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere yanlış ma’nâ veriyorlar. Kendi anladıklarına inanmıyanlara kâfir diyorlar. [(**Feth-ul-mecîd**) adındaki vehhâbî kitâbında yazılı olan yalanlara ve iftirâlara, (**Kıyâmet ve Âhiret**) kitâbımızda vesîkalarla uzun cevâblar verilmiş, kitâbın yazarı rezil edilmiştir.]

[**Tenbîh:** İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, bâgîleri anlatırken diyor ki, (Hâricî denilen kimseler, şübheli olan (birkaç ma’nâ çıkarılabilen) delîlleri te’vîl ediyorlar. Ya’nî ba’zı âyet-i kerîmele-re ve mütevâtir olan hadîs-i şerîflere, açık ve meşhûr olmıyan ma’nâlar veriyorlar. Hazret-i Alînin “radiyallahü teâlâ anı” aske-rinden ayrılarak ona karşı harb edenler böyle idi. Hâkim ancak Allahdır. Hazret-i Alî, iki hakemin hükmüne uyararak, hilâfeti Mu’âviyeye “radiyallahü teâlâ anı” bırakmakla büyük günâh işledi, dediler. Onunla harb etmelerine bu yanlış te’vîlleri sebep oldu. Kendileri gibi inanmıyanlara kâfir dediler. Hâricîler ve vehhâbîler gibi, şübheli delîlleri yanlış te’vîl ederek, kat’î delîle uymıyan iş yapanlara, müctehid olan fıkıh âlimleri kâfir demediler. Bâgî, âsî, bid’at ehli olduklarını söylediler. Türkçede sapık, denilmektedir. Delîllerde kat’î, (açık olarak) anlaşılan tek bir ma’nâya inanmıyan ise kâfir olur. Âlemin yok olacağına, ölümlerin tekrâr dirileceklerine inanmamak böyledir. Alî ilahdır, Cebrâîl vahy getirirken yanıldı diyen de kâfir olur. Çünkü bu sözler, te’vîl ederek, ictihâd için uğraşarak anlaşılan ma’nâlar değildir. Nefse uymakdandır. Hazret-i Âişeyi “radiyallahü teâlâ anı” kâzif eden [ya’nî kötöleyen] ve babasının “radiyallahü teâlâ anı” sahâbî olduğuna inanmıyan da kâfir olur. Çünkü ikisi de, Kur’ân-ı kerîmde açık olarak bildirilen delîli inkârdir. Fekat, hazret-i Ebû Bekr ile hazret-i Ömeri seb eden ve halîfeliklerine inanmıyanın te’vîli varsa, kâfir olmaz. Müslimânların mallarına, canlarına saldırmak gibi kat’î açık olan harâm-

lara te'vîli olmadan halâl diyen kâfir olur. Kitâbdan ve sünnetden, şüheli bir delîli te'vîl ederek söyleseydi, kâfir olmazdı.)

Görülüyor ki, müslimân olduğunu söyleyip ibâdetlerini yapan, ya'nî (**Ehl-i kible**) denilen bir kimsenin Ehl-i sünnete uymıyan bir inaniş, ma'nâsı açık olan bir delîli inkâr olursa, te'vîl ile olsa da, olmasa da küfr olur. Buna (**Mülhid**) denir. Bu inaniş, açık olmayıp, şüheli olan bir delîli inkâr olursa veyâ açık delîle uymıyan bir iş ise, te'vîli varsa, küfr olmaz. Bid'at olur. Te'vîlden haberi olmayıp, bid'at sâhibi âlimleri taklîd ile veyâ nefse uyarak, dünyâ çıkarları için ise, yine küfr olur.

İster Ehl-i sünnet olsun, ister bid'at sâhibi olsun, dînini dünyâ çıkarlarına âlet eden, ya'nî dünyâlığa kavuşmak için dîninden veren câhillere, (**Din yobazı**) denir. İmânı olmadığı hâlde, müslimânları aldatarak imânlarını yok etmek, islâmiyyeti içerden yıkmak için, müslimân görünüp, küfre sebep olan şeyleri isbât etmek için, delîlleri yanlış te'vîl edene, (**Zındık**) denir. Kendisini müslimân ve fen adamı tanıtıp, dîni, imânı bozan şeyleri fen bilgisi diyerek söyleyen yalancı kâfirlere, (**Fen yobazı**) denir. Fen yobazlarının da zındık oldukları evvelki maddelerde bildirilmişdi. Fen yobazları, ittihâdcılar tarafından, Tanzîmâtın i'lânından beri, ingilizlerden, masonlardan para, mevkî' gibi menfe'atler sağlayarak, islâmiyyete saldırmışlardır. Hakîkî islâm âlimleri, din yobazlarına, kuvvetli cevâblar vererek onları susdurmuşlar, müslimânları bunların şerlerinden kurtarmışlardır. Fen yobazları ise, islâm düşmanı, ilerici denilen devlet adamlarından yardım görmüşler, istediklerini çekinmeden söylemişler ve yazmışlar, birbirlerini överek, yalanlarının yayılması kolay olmuş, islâmiyyete dahâ çok zarar vermişlerdir.] İslâm bilgilerinde âlim olan bid'at sâhiblerine ve mülhidlere ve bunların yolunda olan câhil taklîdcilere, (**Mezhebsiz**) denir. Mezhebsizler ve imân hırsızları olan zındıklar, (**Dinde reformcu**) olarak ortaya çıkmaktadırlar. İcmâ', delîl değildir diyen kâfir olmaz. Bid'at sâhibi olur. Hâricîler, şî'iler, vehhâbîler böyledir. Bunların icmâ'a muhâlif sözleri küfr olmaz.

209 - Âdetler, (**Delîl-i şer'î**) olamaz. Din, âdetlere tâbî' olamaz. Âdetlerin, modaların islâmiyyete uygun olması lâzımdır. Bir işin islâmiyyete uygun olmasını sağlamak için, bu iş ile ilgili çeşidli kavler varsa, bunlardan zemâna ve şahsa uygun, elverişli olan kavle uygun olması sağlanır. (Ahkâm zemân ile değişir) sözünün bu demek olduğu, (**Berîka**)da, fitne bahsinde yazılıdır.

210 - Çocuklarına dinlerini, imânlarını öğretmek, kul hakkıdır. Yarın öğretmeğe vakt bulamazsın.

211 - Beş kısım insanlar Cehenneme gideceklerdir:

- 1- Beş vakt nemâzı özsüz terk edenler. Kazâ etmeyenler.
- 2- İçki içip ve tevbe etmeyen.
- 3- Zekât ve uşur vermeyen.
- 4- Ana-babasına karşı gelen.
- 5- Câmi-i şerîflerde dünyâ için konferans verenler, nutuk söyleyenler. Hele hutbe esnâsında cemâ'atin veyâ hatîbin hutbeden başka konuşmaları büyük günâhdır.

Âkıl ve bâlig olan her müslimânın, hergün vaktleri gelince, beş kerre nemâz kılmaları ve her birisini vaktinde kıldığını bilmeleri farzdır. Câhillerin, mezhebsizlerin hâzırladıkları takvîmlere uyarak, vaktinden evvel kılmak büyük günâh olur ve bu nemâz sahîh olmaz. Kız ve oğlan çocuk yedi yaşına gelince, nemâz kılmalarını emr etmek velîsi üzerine vâcib olur. Oruc tutmaları için de emr eder. İçki içmemesi için de emr eder. İyi işlere alışdırır. Kötü işleri yapmamasını emr eder. On yaşına gelince, nemâz kılmaları için, el ile vurulur. Değnek ile döğülmez. Falaka ile vurulmaz. El ile üçden ziyâde dahî vurulmaz. Velîsinden başkası döğmez. [Velîsi izn verirse, hocası el ile, üç kerre döğer. Falakaya bağlayıp ayaklarına sopa ile vurmak câiz değildir.] Değnek ile döğmek, âkıl, bâlig olup cinâyet işliyen kimseye [ve hâkimin karâr vermesi ile] câiz olur. [Erkeğin zevcesini sopa ile döğmesi de câiz değildir.] On yaşındaki çocukların yatakları da ayrılır. Kimse, kimsenin yerine, onun borcu olan nemâzı kılamaz. Kendi kıldığı nemâzın ve başka ibâdetlerinin sevâbını, diri veyâ ölü olan başkasına hediye etmek câizdir. Alacaklının, alacağını istememesi için, nemâz kılıp, sevâbını ona bağışlamak câiz değildir. Bir Dank, ya'nî bir dirhem gümüş kıymetinin altıda biri kadar [Takrîben iki buçuk kırât-ı şer'î veyâ yarım gram gümüş kadar] borc için, şartlarını gözeterek kılmış olduğu nemâzlardan, yediyüz nemâzının sevâbı, kıyâmet gününü, alacaklısına verilecektir. Borclunun sevâbları biterse alacaklısının o kadar günâhı, ona yükletilecektir. [Zevcesini boşayınca, mehr parasını ona hemen vermek de, kul hakkıdır. Ödemezse, dünyâda cezâsı ve âhiretde azâbı çok şiddetlidir. Kul haklarından en mühimmi ve azâbı en çok olanı, akrabasına ve emri altında olanlara Emr-i ma'rûf yapmamaktır. Bunlara din bilgisi öğretmeği terk etmektir. Onların ve bütün müslimânların dinlerini öğrenmelerine ve ibâdetlerini yapmalarına, işkence ederek veyâ aldatarak mâni' olanın kâfir olduğu, islâm düşmanı olduğu anlaşılır. Bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin, sözleri ile, yazıları ile, Ehl-i sünnet i'tikâdını değışdirmeleri, dîni, îmânî bozmaları da böyledir. Nemâzin farz olduğuna, birinci vazîfe olduğuna inanmayan, ehemmiyyet vermiyen, kâfir olur.] Farz olduğuna inanıp da,

tenbellik ile, özsüz kılmıyan fâsık olur. Kılıncaya veyâ ölünceye kadar, hâkim tarafından habs olunur. Arada bir nasîhat verilir. Haddîs-i şerîfde, **(Kâfiri müslimândan ayıran şey, nemâz kılmamasıdır)** buyuruldu. Bunun için, tenbellik ederek nemâz kılmıyana, hanbelî mezhebinde kâfir denilmiştir. Terk etmek, tenbellikle, bile bile kılmamak demektir. [Öz ile kaçırmağa, fevt etmek denir.] Öz ile vaktinde kılınmıyan nemâzları acele kazâ etmek farzdır. Ailesinin nafakasını kazanacak kadar tehîr etmesi câiz olur. İbni Teymiyyenin (Kazâ nemâzı kılmıyanın, hayrâtü hasenâtı kazâ nemâzı olur. Bunun kazâ kılması lâzım gelmez) sözü dalâletdir.

ZEKÂT VERMEK

212 - Tam mülk olan mâlın zekâtını ve uşrunu vermek farzdır. Kullanılması câiz ve mümkün olan mala **(Tam mülk)** denir. Dört dürlü zekât malı vardır:

- 1- Altın ile gümüş.
- 2- Ticâret için satın alınan her dürlü eşyâ.
- 3- Kırdâ ve çayırda otlayan dört ayaklı hayvânlar.
- 4- Toprak mahsûlleri, ya'nî uşr.

Ebû Hanîfe “rahime-hullahü teâlâ” buyuruyor ki:

Yağmur veyâ nehr ile sulanıp yerden çıkan ekinin, meyvanın ve sebzenin ve balın mikdârı ne kadar olursa olsun, mahsûlü alır almaz, satarak onda birini fakîrlere vermek farzdır. Buna **(uşr)** denir. Uşrunu vermeden yimek harâmıdır.

Altın ve gümüşün ve ticâret eşyâsının zekâtını vermek için, nisâb mikdârı olmaları lâzımdır. **(Nisâb)** zenginlik ile fakîrlik arasındaki sınır demektir. Nisâb mikdârı, altın için yirmi miskaldir. Gümüş için ikiyüz dirhemdir. İhtiyâc eşyâsından başka, nisâb mikdârı her cins malı olana **(Zengin)** denir. Bu kadar malı olmıyana **(Fakîr)** denir. Altın para ve eşyâ ve kadın zînetlerinin ve dış üzerindeki altın kaplamaların ve her cins ticâret eşyâsının ağırlıklarının toplamı yirmi miskal olursa, gümüş eşyânın ise, ikiyüz dirhem olursa ve bundan sonra bir hicrî sene, ya'nî arabî sene elde kalırsa, o zemân ağırlıklarının kırkda biri ayrılıp Kur'ân-ı kerîmde bildirilen sekiz sınıf insandan birine veyâ birkaçına verilecektir. Buna **(Zekât)** denir. Bir miskal yirmi kırâtıdır. Bir kırât-ı şer'î beş arpa, ya'nî yirmidört santigramdır. Bir miskal, dörtondasekiz [4,8] gram olur. Yirmi miskal, doksanalı [96] gram oluyor. Doksanalı gram altını olan, bir arabî sene sonra, ikibuçuk [2,5] gram altını, zekât niyyeti ile ayırıp, istediği zemân, istediği fakîre verecektir. Bir dirhem-i şer'î ondört kırât-ı şer'îdir. Ya'nî

üç gram ve üçyüzaltmış miligram [3,360 gram] olup, gümüşün nisâbı altıyüzyetmişiki gram [672 gram] veyâ yirmisekiz mecâdiyye-
dir. Bir mecâdiyye, yüz kırât-ı şer'î veyâ yirmidört gramdır. 96 gram altın ve 672 gram gümüş, aynı nisâb mikdârını gösterdikleri için, kıymetleri birbirinin aynı demektir. Buradan, altının aynı ağırlıkdaki gümüşten yedi def'a dahâ kıymetli olduğu anlaşıl-
maktadır. Türkiyede kullanılan bir liralık altınların her çeşidi bir-
buçuk miskal, ya'nî otuz kırât [7 gram ve 20 santigram] olduğun-
dan altın nisâbı, [20:1,5=13,33] onüç aded altın lira ve bir liranın
üçde biri olmaktadır. Ya'nî, bu kadar aded bir liralık altındır.
Dirhem-i urfî, dirhem-i şer'iden dahâ küçük olup, tâm üç gram
idi. Çünkü, dirhem-i urfî onaltı kırât-ı urfî idi. Bir kırât-ı urfî ise,
dört arpa idi. [İbni Âbidîn.] Osmânlıların son zemânlarında kul-
landığı bir kırât, yirmi santigram, bir dirhem de 3,207 gram idi.

Ticâret eşyâsının, nisâbı hesâb edilirken alış fiyatının, para ola-
rak kullanılan damgalı altına veyâ gümüşe nazaran kıymetleri ni-
sâb mikdârı olunca, bu ticâret eşyâsının zekâtı, altın veyâ gümüş
yâhud, ticâret eşyâsından verilir. Şimdi, alışverişde kullanılan kâ-
ğıd paralar altın lira karşılığı olan senedlerdir. Şimdi, gümüşün altı-
na nazaran kıymeti, islâmiyyetdekinden, ya'nî yedide birden çok
düşük olduğu için, zekât hesâblarının yalnız altın lira ile kıymetlen-
dirilmesi lâzımdır. [(İbni Âbidîn) 1271 Bulak baskısı, cild 4, sâhife
28 ve 182.]

Alacağı olan bir insanın, elinde senedleri varsa, zekâtını verme-
si lâzımdır. Fekat, senedlerin kırkda birini veremez. Çünkü sened-
ler (**deyn**) olan, ya'nî elde bulunmayan malı gösterir. Deyn olan
malın zekâtını vermek lâzımdır. Fekat zekât, (**ayn**) olarak verilir.
Deyn olan mal verilmez. Ya'nî elde bulunan maldan verilir. Fakî-
re malı teslim etmek lâzımdır. Sened, ayn olan mal değildir, kâğıd
parçasıdır. Senedde yazılı olan altın ise, altın vermesi, gümüş ise
gümüş vermesi lâzımdır.

Kâğıd liralarda ayn olan mal değildir. Deyn olan malı göster-
mekdedirler. Hükûmetlerin imzaladığı bir deyn senedir ve altın
karşılığındırlar. Gümüş karşılığı değildirler. Elinde onbin liralık kâ-
ğıd parası bulunan bir kimse, bunun karşılığı olan altını bankaya
veyâ sarrafa ödünç vermiş kimse demektir. Elindeki kâğıd para, o
altınların senedi demektir. O hâlde, bu kimsenin, o altınların zekâ-
tını ayn olarak vermesi, hem de altın olarak vermesi lâzımdır. Nite-
kim, fulûs, ya'nî bakır paranın zekâtı kıymetinden verilir. Fulûs
olarak verilmez. Bir malın kıymeti, piyasaya göre karşılığı olan al-
tın lira adedi demektir. Bunun için, kırkbin kâğıd lirası olan, gaze-
tede yazılı altın fiyatlarından fiyatı en az olan altın lira üzerinden,

nisâbı hesâb eder. Fiyâtı en az olan Hamîd altını ise ve bir Hamîd altınının karşılığı binbeşyüz kâğıd lira ise, o gün için, kâğıd paranın zekât nisâbı: $13,3 \times 1500 = 19950$ lira olup, kırkbin liranın zekâtını altın olarak vermek lâzım gelir. Bunun zekâtı bin liradır. Fakîre, bin kâğıd liranın karşılığı olan bir yarım altın lira ile bir çeyrek altın veya bir altının üçde ikisi kadar, ya'nî yaklaşık beş gram ağırlığında bir altın parçası, meselâ bilezik veya yüzük verir.

Eski Libya hükûmeti, Evkaf müdirliğindeki ilm hey'eti tarafından çıkarılan aylık (**Hedy-ül-islâmî**) mecellesinin 1393 Ramezân [m. 1973] târîhli sayısında, şeyh Milâd Celâsî imzâsı ile diyor ki, (Evrâk-i mâliyyenin, ya'nî kâğıd paraların da zekâtını vermek lâzımdır. Kâğıd paraların nisâbı, zekât verecek kimsenin bulunduğu yerdeki hükûmetin çıkardığı altın lira karşılığındaki kıymetleri ile altın olarak hesâb edilir. Gümüş ile hesâb edilmez. Kâğıd paraların nisâbı, yalnız altın lira ile hesâb edilir. Çünkü kâğıd paralar, altın karşılığı değerklenmektedir.) Mısrdaki islâm âlimlerinden şeyh Abdürrahmân Cezîrînin riyâsetindeki bir hey'etin dört mezhebe göre yazdığı (**Kitâb-ül-fıkh alel-mezâhib-il-erbe'a**) kitabı beş cild olup, basılması 1392 [m. 1972] de temâmlanmıştır. Hakikat Kitâbevi tarafından İstanbulda ofset baskısı da yapılmıştır. Kâğıd paraların altın karşılığı borç senedi oldukları, bu kitâbda da uzun yazılıdır.

Hulûsa, hükûmetin çıkarmış olduğu altın liralardan, piyasadaki geçer değeri en aşağı olanından onüç altın ve üçde bir altın karşılığı kadar veya dahâ fazla kâğıd parası olanın, bir arabî sene sonra, bu kâğıd paranın kırkda biri değerinde altını zekât olarak vermesi lâzımdır. [Bu kâğıd paraların altın karşılıklarının mikdârı, borsaya tâbî' olarak, zemânla değişmektedir.] Çünkü, zekât fakîrlere olan borçdur. Her dürlü borç, zekât malından verilir. Zekât borcu, ayn olan malın kendisini fakîre temlik etmekle, ya'nî fakîrin veya vekîlinin eline vermekle ödenir. Kâğıd para olarak verilmez ve kabûl olmaz. Evvelce kâğıd olarak verilen zekâtları, altın olarak devr sûretiyle kazâ etmek lâzımdır. Mülkünde gümüşü de bulunan bir kimse, fakîrlere fâideli olmak için, nisâbı gümüşden hesâblıyabilirse de, bu takdîrde, kâğıd paranın zekâtını da, gümüş olarak vermesi lâzım olur ki, bu kadar gümüş para bulunsa da, fukarâya yaramaz. Bir kimse, yanındakine söyliyerek veya uzakda olana mektûbla yâhud birisi ile haber göndererek, (Benim için, şu kadar altın zekât ver. Ben sana sonra öderim) dese, o da altınları fakîrlere verse, câiz olur. Kendisine onbin kâğıd lira verilir veya gönderip, (Bu benim zekâtımdır. Bunu islâmiyyete uygun olarak, falanca hayr müessesesine [derneğine] ver!) diye emr alan kimse,

o günkü piyasaya göre, değeri en az olan altın lirayı öğrenir. Değeri en az olan altın lira meselâ Ham d altını ise ve bunun o günkü fiyatı binbeşyüz kâğıd lira ise, onbin liranın karşılığı, 6,6 adet Ham d altın lirası olur. Bu kimse, yedi adet, herhangi bir cins altın lirayı veyâ bunların ağırlığı kırkyedi buçuk gram veyâ dah  fazla yüzük, bileyzik gibi altını bir müesseseden veyâ sarr fdan satın alır. Bunları, bu işleri bilen, güvendiği fakîr bir şahsa verir. Fakîr bu altınları teslim aldıktan sonra, bu kimseye hediye eder. Böylece, zekât altın olarak verilmiş olur. Bu kimse sonra, bu altınları emr edilmiş olan hayr müessesesine verir. Hanefî mezhebindeki büyük âlimlerden İbni Nüceym Zeyn l-Âbidîn-i Mısırî, (**Eşbâh**) kitâbının son kısmında buyuruyor ki, (Elindeki malın zekâtını ayrıca vermeyip, fak rdeki alacağını buna karşılık yapmak isteyen kimse, fakîre zekâtını [altın olarak] verip, sonra borcu için bunu tekrâr geri alır. Çünki, ayn olan malın zekâtı, deyn olan maldan verilmez. Bunun gibi, bir fak rdeki alacak veyâ bunun bir kısmı başkasındaki alacağın zekâtı olmaz. Bir zengin, bir fak rde olan alacağını, ona vereceği zekât yerine sayamaz. Ya'nî fakîr, borcunu  demiş olmaz ve zengin, bu fakîre o kadar zekât vermiş olmaz. Zenginin bu kadar zekâtı fakîre teslim etmesi, fakîrin de bu aldığı zekâtı zengine geri vererek borcunu ödemesi lâzımdır. Fakîr, aldığı zekâtı geri vermezse, zengin bundan zor ile alır. Zor ile alamazsa, mahkeme vâsıtası ile alır. Yâhud, borclu, zekâtını almak ve bunu alacaklısına vererek borcunu ödemek için, zenginin gösterdiği birini vekîl yapar. Vekîl, zekâtı alınca, fakîrin mülkü olur. Bununla fakîrin zengine olan borcunu öder. Fakîrin başkasına da borcu varsa, zengin verdiği zekât ile, onun borcunun ödenmesinden korkuyorsa, fakîr aldığı zekâtı zengine hediye ederek geri verir. Zengin hediyeeyi alınca, alacağını borçlusuna halâl eder, bağışlar.) (**Fetâvâ-ı Hindiyye**)nin altıncı, ya'nî son cildinde de bunlar yazılıdır. Yâhud, (Fakîr başka birinden, zengine olan borcu kadar altın ödünç alıp, bunu zengine hediye eder. Zengin, bunu zekâtı niyyeti ile fakîre geri verir. Sonra, alacağını fakîre halâl eder.) Kâğıd parasının zekâtını kâğıd para olarak dağıtmak isteyen zengin de böyle yapar. Bunun için, bir tanıdığından, dağıtacağı kâğıd liralardan karşılığı kadar altın ödünç alıp, bunları tanıdığı ve güvendiği bir fakîre zekât niyyeti ile verir. Fakîr teslim aldıktan sonra zengine hediye ederek geri verir. Sonra zengin dağıtacağı kâğıd parasının bir kısmını bu fakîre hediye eder. Geri kalanı dilediği hayr ve hasenâta sarf eder. İşl miyyete uymağa m n , fesâd bulunduğu zaman, bu vazîfeyi yapabilmek için, kolay olan bir  re aramağa, (**H le-i şer'iyye**) denir. İşl miyyete uyabilmek için, H le-i şer'iyye

yapmak lâzım olduğu **(Hadîka)** ve **(Hindiyye)** kitâblarında yazılıdır. İslâmiyyete uygun olması için, zekâtı altın olarak vermek ve fakîrlere kolaylık olmak için kâğıd lira olarak dağıtabilmek niyyeti ile, yukarda bildirilen hîle-i şer'iyeyi yapmak lâzımdır. Fekat, fakîrden veyâ vekîlinden altınları geri aldıktan sonra, zekât verilmiş oldu diyerek fakîrlere, islâma hizmet eden yerlere kâğıd para vermemek, böylece islâmiyyete uymakdan kaçmak için hîle-i şer'iyeye yapmak harâmıdır. Büyük günâhdır. Müslimânlara, böyle harâm olan hîle-i şer'iyeyi ya'nî **(Hîle-i bâtıla)** yapmağı öğreten, fıkıh kitâblarını okumamalıdır. Kendi düşüncelerini din bilgisi olarak söyleyen, müslimânları mezhebsiz yapan câhil din adamına, **(Müftî-yi mâcîn)** denir. Müftî-yi mâcîni hâkimin ta'zîr etmesi, cezâlandırması lâzım olur. Ticâret yapan, zekâtını altın olarak da, ticâret malından da verebilir. 292. ci ve sonraki sahîfelere bakınız!

YARDIM DERNEKLERİ, KUMAR, SİGORTA

213 - Yeşilay, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, İhlâs Vakfı gibi çeşidli isimler altında kurulmuş olan yardım teşkilâtı, dînin **(Hibe)** ahkâmına tâbî'dirler. Ya'nî bunlar, yardım yerleridir. Vakf değildirler. Vakf malı, vakf eden kimsenin koyduğu şartlara göre idâre edilir. Yardım müesseseleri [dernekleri] ise, reislerinin [başkanlarının] emrine, arzûsuna göre iş görür. Dernekte toplanan hediye-yeler [mallar, paralar], başkanın mülküdür. Bunlar, başkanın emri ile, fakîrlere, âfet, zarar görenlere, her nev' hayrât ve hasenâta ve din, fen, ahlâk kitâbları basdırılıp, dağıtılmasına, mekteblere, hastahânelere sarf olunur. İdâre heyeti üyeleri, başkanın müşâvirleridir. Müşterek alınan karârlar, dinde, başkanın emri demektir. Ücretli ve ücretsiz iş görenler, başkanın memurları, vekîlleridir. Başkası başkan seçilince, eskisinin, bütün malları buna temlîk ve teslim etmesi lâzımdır. Derneğe yapılan her bağış, başkanın şahsına hibe edilmiş olur.

(İhtiyâr) kitâbı **(Hibe)**yi anlatırken diyor ki: Hibe, hediye vermek, karşılıksız temlîk, bağışlamak demektir. Bağış sâhibleri verdim der, başkan [veyâ vekîlleri] de aldım der ve sözleşilen yerde veyâ sonra, hibeyi yapanın izni ile kabz eder. Ya'nî teslim alır. Kabzdan önce, icâb veyâ kabûlden vaz geçebilirler. Bu icâb ve kabûl ve kabz işlemleri yapılınca, bağış başkanın mülkü olur. Küçük çocuğa verilen hediye-yeyi, kendisi, anası veyâ velisi kabz edebilir. Taksîmi mümkün olmayan malı hibe etmek câizdir. Mal hibe olunur. Menfe'at hibe olmaz. Bir malın yalnız menfe'atini, ya'nî kullanılmasını hibe etmeğe **(Âriyet)** denir. Bu mal, kullanmanın elinde emânet olur. Evi, oturmak için âriyet vermek câizdir.

Taksîmi mümkün olan malın parçası taksîmden sonra hibe olunur. Binânın parçası, ağaçdaki meyve ve tarladaki ekin böyledir. İki kişinin ortaklaşa mâlik oldukları bir malı [meselâ bir evi], bir kişiye hibe etmeleri câizdir. Bir kişinin [bir malı] iki [veyâ dahâ fazla] kişiye hibe etmesi câiz olmaz. [Taksîmi mümkün ise, ayırıp, parçalarını herbirine ayrı ayrı vermelidir. Bunun için, bağışın yardım kurumuna değil, kurumun başkanına yapılması lâzımdır. Bağış, hükmi şahsa değil, hakîkî şahsa verilince, sahîh olur.] [Bir malın] iki fakîre sadaka verilmesi câizdir. Fakîre hibe edince, sadaka olur. Zengine sadaka diyerek verilen, hibe olur. Mahrem akrabâsı veyâ nikâhlısı olmıyan kimseye hibe edilen malı geri almak câizdir. Fekat karşılığı verilmiş ve kabz edilmiş ise, verilen şey çoğalmış ise yâhud ikisinden biri ölmüş ise veyâ verilenin mülkünden çıkmış ise, geri alınamaz. Hayvânın yaşlanması, büyümesi, nebâtın büyümesi, kumaşın boyanması, kesilip biçilmesi, çoğalması sayılır. Verilen şeyin mikdârının veyâ kıymetinin azalması, geri alınmasına mâni' olmaz. Karşılığı bir başkası da verebilir. Karşılık olduğu söylenmiyerek verilen şey karşılık olmaz. Karşılık az veyâ çok olabilir. [Hibeyi alanın verdiği makbûz karşılık olur.] Belli bir şeyi karşılık vermesi şartı ile hibe etmek câizdir. Karşılığı kabzdan önce herhangi biri vazgeçebilir. Kabz edildikten sonra, ancak ikisinin rızâsı ile vazgeçilebilir. Birisine, (Ölünceye kadar evimde otur!) demek câizdir. Ölünce ev, sâhibine, ölmüş ise vârisine geri verilir. (Evimde otur. Birimiz ölünce, ev kalanın olsun!) demek bâtıldır. Biri birinin ölmesini bekleyeceği için, buna **(Rukbî)** denildi. Mülk sâhibi olmağı ölüme ve başka tehlikelere bağlamak sahîh değildir. [Yangın, ölüm, kazâ gibi sigortalar, bu bakımdan câiz olmadıkları gibi, kumar oldukları için de harâmdırlar.] Sadaka verilen şey, hiç geri alınamaz. Malından bir mikdârını sadaka vermeği adayan kimse, bu sadakayı zekât malından verir. [Ticâret malı yoksa, altın veyâ gümüşden geçerli olanı verir.] Başka mallardan veremez. Mikdâr bilmediği ise, her cins zekât malından mâlik olduklarının hepsini verir. [Kâğıd ve her metal para, zekât malı değildirler. Altın ve gümüşden para olarak geçerli olanın karşılığı olarak kullanılan senedlerdir. Bunların yerine, kıymetleri kadar, altın, gümüş verilir.] Evini [veyâ belli bir malını] sadaka etmeği adayan kimse, bunu veyâ kıymeti kadar altın, gümüş sadaka verir. **(İhtiyâr)**dan terceme temâm oldu.

214 - Aşağıdaki yazılar, **(Mecelle)** kitâbından alınmıştır:

833) Bir malı, karşılıksız olarak başkasına vermeğe **(Hibe)** denir. Malı teslîm aldığı zemân, onun mülkü olur.

834) Hibe etmek için birisine getirilen veyâ gönderilen mala

(Hediye) denir. [Birisine hediye göndermek, ona olan sevgiyi bildirmek olur. Hadîs-i şerîfde, **(Bir din kardeşinizi seviyorsanız, sevdiğinizi kendisine bildiriniz!)** buyuruldu. Bunun için, hediye vermek ve hediye kabûl etmek sünnettir.]

835) Sevâb kazanmak için fakîre hibe olunan mala **(Sadaka)** denir.

836) Birşeyi karşılıksız yimesi için birine izn vermeğe **(İbâha)** etmek denir.

839) Birşey demeden karşılıklı vermek, hibe olur.

840) Birinin göndermesi, ötekinin kabzı hibe olur.

841) Bu malı sana hibe etdim dese, öteki de, orada kabz etse, ya'nî alsa hibe temâm olur.

845) Müşteri, malı teslim almadan başkasına hibe edebilir.

847) Alacağını borçluya hibe etse veyâ borçluyu **(ibrâ)** etse, ya'nî alacağım yokdur dese, borç kalmaz.

849) Kabz olunmadan önce, ikisinden birisi ölse, hibe bâtil olur.

850) Âkıl, bâlig olan çocuğuna hibe edince, kabz etmesi lâzımdır.

853) Bâlig olmamış, âkıl çocuğun da kabzı lâzımdır.

854) Gelecek ay başında, şu malı sana hibe etdim demek sahîh olmaz.

855) Bir kimse, kendi borcunu edâ etmek şartı ile birine birşey hibe etdikde, borç ödenince, hibe lâzım olur. Ödemezse, hibeden vazgeçebilir. Ölünciye kadar nafakasını vermek ve kendine hizmet etmek şartı ile evini birine hibe ve teslim etdikde, hizmete başlarsa, evi geri alamaz.

856) Hibe ederken malın mevcûd olması şarttır. Hâzır olması şart değildir.

857) Başkasının malı, ondan iznsiz hibe edilmez.

858) Mal ma'lûm ve mu'ayyen olmalıdır.

859) Hibe edenin âkıl ve bâlig olması şarttır. [Bundan dolayı, meyyitin günâhlarını, borçlarının iskâtı için devr yapılırken, fakîrler arasına çocuk oturtulmaz.] Fekat, çocuğa hibe etmek sahîhtir.

860) Cebr ve ikrâh ile hibe sahîh değildir.

861) Hibe kabz edilince mülk olur. Satın alınan mal ise, söz kesilince, kabz edilmeden evvel mülk olur.

862) Kabz edilmemiş hibe geriye alınabilir.

873) Alacağını borçlusuna veyâ başkasına hibe eden, vazgeçemez.

876) Dügünlerde getirilen hediye, getirilen kimse belli değil ise, memleketin âdetine bakılır.

879) Ölüm hastası, vârislerinden bir kısmına hibe edemez. Malının üçde birini vârislerinden başkasına hibe ve vasiyyet edebilir.

Bir kimse, birkaç kişi arasından dilediğine hibe yapabileceği gibi, bunlar arasında **(Kur’a)** çekerek isâbet edene de hibe yapabilir. Kur’a, başkası tarafından yapılan ikrâmiyyeye, yardıma kavuşmak isteyenler arasında çekilir. Kur’a’ya katılacaklardan hiçbir karşılık istememek şarttır. Birşey alırsa, aldıklarını dağıtmış olur. Aldıkları kendinde emânet olup, bunları sâhiblerine vermesi lâzım idi. Kullanması harâm idi. O ise kullandı ve çoğunun haklarını ödemiş, diğerlerine verdi. Harâm olarak verdiklerine kendi malından da ekledi.

215 - Birşey satan kimsenin, akd yaparken, ya’nî söz kesilirken, müşteriye hediye vereceğini şart eylemesinin câiz olmadığı, fekat fâsid şartı akdden evvel söyleyip, akd yaparken söylemezlerse, câiz olacağı **(Se’âdet-i Ebediyye)** kitâbının (Fâsid olan satışlar) maddeinde yazılıdır. Buna göre, ba’zı müşterilerine ayrıca hediye vereceğini ve hediye vermenin kaç satış devâm edeceğini ilk satıştan evvel haber verip, akd esnâsında şart etmez ise, akdden sonra bu va’dini söylemesi ve yerine getirmesi câiz olur. Çünkü hediyyeyi böyle şart etmesi, akdden sonra, semenden bir mikdârını tenzîl etmek olup câizdir. Semen kabz edilmiş ise, bu tenzîl, yeniden akd olur. Tenzîl edilen mikdârı müşteriye geri verir. Semen kabz edilmiş ise, birinci akd, tenzîlli semen ile yapılmış olur. Her iki hâlde de, hediye müşterinin malı, mülkü olmaktadır. Müşteriler arasında piyango çekerek, hediyyeyi yalnız kazananlara vermesi harâmdır. Çünkü, kazanmayanların malını gasb edip, bunları kazananlara vermiş olur.

İbnî Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” **(Redd-ül-muhtâr)** dördüncü cildi, Mısır baskısının yüzirmibirinci sahifesinde diyor ki, (Bey’in icâbı olmayarak, satıcıya veya müşteriye fâidesi olan bir şart ile yapılan satış fâsid olur. Bâyı’dan buğdayı un yapıldıktan veya meyveyi topladıktan sonra teslim etmesini veya peşin olarak pazarlık edince, semeni [parasını] vermeden önce malı teslim etmesini yahud semeni başka köyde vermeği veya bâyı’nın müşteriye birşey hediye etmesini, meb’î belli bir zemân sonra teslim etmesini şart etmek, bey’i ifsâd eder. Fâsid satış yapmak harâmdır. Fesh etmeleri [vazgeçmeleri] vâcibdir. Başka yerdeki birine, falanca malını sana şu kadara satdım veya seni nikâh etdim yazsa veya haberci gönderse, o da, teklîf olunanı anlayınca, kabûl etse, sahîh olur.) Görülüyor ki, satıcının, alıcılara bir mal hediye edeceğini gazete ile

önceden ilân etmesi, okuyanların da, bu malı bunun için satın al-
maları, fâsid satış olmaz. Meselâ, satın alınan mal arasından çıkan
kâğıdda, (Size şu hediyemiz verilecektir. Gelip alınız!) yazılı ise,
bunu alması câiz olur. Gazeteci önceden bildirip, gazete satın alı-
nırken söylenmezse alması câiz olur. Tüccârın ve gazetecinin şart
eylediği hediyeler, ilm kitâbı ise, emr-i ma'rûf da olur.

(Hindiye)de diyor ki, (Falandan alacağım para ile diyerek sa-
tın almak fâsiddir.) Borçlusundan almış olduğu **(Bono)** denilen se-
nedi vererek birşey satın almanın câiz olmadığı, buradan da anla-
şılmaktadır. Kendisi, yeniden yazıp vermelidir.

216 - Birkaç kimse, aralarında para, mal toplayarak piyango çe-
kip, isâbet etmeyenlerin, isâbet edenlere mal, para vermelerini söz-
leşmelerine **(Kumar)** denir. Oyun, yarış, torbadan ism, numara
çekmek, içinde kendi ismi yazılı birşeye kavuşmak veyâ bir zarara,
felâkete yakalanmak, bir süâlin cevâbını bulabilmek gibi şartların
hâsıl olması şekillerinde piyangolar vardır. Satıcıların yaptıkları pi-
yangolar ve ziyân ve felâket sigortaları, milletleri, fakîrleri, işçileri
sömürme vâsıtalarıdır. Çünkü, ziyân ve felâket sigortaları, kumar-
hâneler ve bankerler, birçok kimsenin malını elinden alarak, bunu
kumar ve fâiz ile başkalarına vermekde, başkalarından aldıkları
harâm paranın arslan payı da piyangocunun, bankacının, ceblerine
girmektedir. İşçi sigortaları yukarıdakiler gibi düşünülmemelidir.
Bu sigortalarda ve emânetcide toplanan ve ma'âşlardan kesilen
malların, paraların **(Lukata)** hükmünde olduklarını, büyük âlim
Abdülhakîm efendi, va'zlarında bildirmiştir. Lukata, yerde bulu-
nan mal demektir. Bunlar ve mâl-ı habîs, sâhiblerine geri verilir.
Sâhibleri bulunamazsa, fakîrlere verilir. Eline geçen fakîrin mülkü
olurlar.

İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” beşinci cildde diyor ki, ok
atmak ile, at koşusu ile yarışmak câizdir. Yarışan iki kimseden
yalnız birinin, (Beni geçersen, sana şunu vereceğim. Ben geçer-
sem, senden birşey istemem) demesi veyâ yarışmaya karışmayan
birinin, (İkinizden kazanana şunu vereceğim. Kazanmayan birşey
vermeyecek) demesi câizdir. (Kazanamıyan, kazanana şunu vere-
cek) denirse, kumar olur. Harâm olur. Kumar sözü, kamerden
gelmektedir. Kumarcılardan herbirinin malının artmak ve azal-
mak ihtimâli vardır. Birinin malının yalnız artması, ötekinin yal-
nız azalması ihtimâli varsa, kumar olmaz. Eğer, üçüncü bir kimse,
ikisinin atlarını geçmesi şübheli olan bir at ile yarışa katılıp, (Sizi
geçersem, ikinizden de alırım. Siz beni geçerseniz, size birşey ver-
mem, hanginiz ötekini geçerse, ondan alır) demesi de câiz olur.
İki ilm adamı, bir süâle farklı cevâb verdiklerinde, mal üzerinde

sözleşmeleri de böyledir. Evkaf idâre meclisi reîsi Kemâl Âtuf beg “rahime-hullahü teâlâ”, 1330 [m. 1912] târîhli (**Mecelle şerhi**), 1151. maddesinde diyor ki, (Kur’a üç nev’dir: Ortaklardan ba’zısının hakkını ibtâl etmek, bunu hakkından mahrûm etmek için olur ki, bâtıldır. Harâmdır. Aynı vasfları, şartları hâiz kimseler arasından birini seçerken, kalbleri kırılmasın diye aralarında kur’a çekmek câizdir. Bir mala müşterek mâlik olanlardan her birinin hissesini ayırmak için de, kur’a çekmek câizdir.)

217 - Büyük fıkıh âlimi İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” (**Ukûd-üd-dürriyye**) fetvâ kitâbında diyor ki:

Bir mescide vakf veyâ hediye edilen mumun yarıdan azı kalsa, imâmın, müezzinin alıp evine götürmesi âdet olan yerlerde almaları câiz olur.

Tarladan alacağı mahsûlün belli kısmını Ömere vereceğini va’d edince, vermesi lâzım olmaz. Verirse, iyi olur.

Yabancı kadınla bir yerde yalnız kalmağa (**Halvet**) denir ki, harâmdır. Fekat, borclusu kadın kaçarsa, arkasından evine girip, borcunu almak, ihtiyâr kadınla kalmak ve aralarında perde olunca kalmak câiz olur.

Erkeğin, nikâh ile alması ebedî harâm olan kadınların, meselâ zevcesinin annesinin ve büyük annelerinin ve kendi halasının, teyzesinin ve anası, babası halalarının, teyzelerinin başlarına, kollarına ve bacaklarına şehvetsiz bakması câizdir. Süt ile akrabâ da, neseb ile akrabâ gibidir. [Âhıret kardeşi, böyle akrabâ değildir.]

Çalgı ve oyun âletlerini satmak, satın almak ve bunları ve çalgıcı, şarkıcı insanları ve zinâ eden kadını kirâ ile tutmak câiz değildir.

Evliyânın kabrlerine örtü, sarık koymak, üzerlerine türbe yapmak, câhilleri, gâfilleri edebli, terbiyeli yapacağı için câizdir. Onların mübârek rûhları, kabrlerinde hâzir olurlar. Burada edebli, terbiyeli bulunanlar, rûhlarından feyz, bereket alırlar. [Sanduka, türbe yapmak, örtü, sarık koymak, ölüler için değildir. Dirilerin edebli olarak feyz almaları, fâidelenmeleri içindir. Görülüyor ki, bunlar, ölü için değil, diriler için yapılmaktadır.]

Dirilerin yaptığı düâların ölülere fâide vereceğini, âlimler sözbirliği ile bildirmişlerdir. Kur’ân-ı kerîm okuyup da sevâbını ölülerin rûhlarına gönderince, onlara fâide vereceğini üç mezheb âlimleri bildirmişdir.

Kandil, bayram gecelerinde minârelerde ve başka yerlerde fazla ışık yakmak câiz değildir.

Kadının güzelliğini ve başka harâm şeyleri bildiren şarkı,

bunları tegannî harâmdır.

Âlimin, delîllerini bilerek [dîne hizmet niyyeti ile] mezheb de-
ğişdirmesi câizdir. Câhilin, dünyâlîğa, şehvetine kavuşmak için
başka mezhebi taklîd etmesi câiz değıldir, mekrûhdur. Âlimin böy-
le yapması harâmdır. Bulunduğı mezhebin fıkıh bilgilerini öğren-
mesi güç olan kimsenin, öğrenmesi kolay olan mezhebe geçmesi
vâcib olur. Zîrâ, dört mezhebden birinin fıkıh bilgilerini öğrenmek,
câhil kalmaktan hayrlıdır.

Fenâ kokulu şey yiyenlerin ve üstü, başı, yarası fenâ kokanların
câmi'lere ve toplantılara girmeleri câiz değıldir.

Biti, akrebi ve her hayvânı diri iken yakmak câiz değıldir. İçin-
de karınca bulunduğu zan olunan odunu [bir yere çarparak silke-
ledikten sonra] yakmak câizdir. Kuduz köpek gibi zararlı hayvân-
ları eziyyet etmeden öldürmek câizdir. Başka çâre olmayınca yak-
mak câiz olur. Zarar vermiyen hayvânları öldürmek mekrûhdur.

Kabûl edeceği zan olunan kimseye emr-i ma'rûf yapmak vâcib-
dir. Kul hakkıdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Sakalınızı uzatarak ve bıyığınızı kırarak müş-
riklere muhâlefet ediniz!)** buyuruldu. Üstü, başı, elbisesi temiz,
güzel olanın sözü, nasîhati, te'sîrli, kıymetli olur. Böyle olmak sün-
netdir. Bunun için, bıyığın kısa olması sünnetdir. [İbni Âbidîn
“rahime-hullahü teâlâ” **(Redd-ül-muhtâr)**da, orucun mekrûhların-
da diyor ki, (Hadîs-i şerîfde **(Sakalı uzatın!)** buyuruldu. Bu emr,
sakalı bir tutamdan kısa yapmayın ve kazımayın demektir. Sakalı
bir tutam, ya'nî dört parmak eninde uzatmak sünnetdir. Fazlasını
kesmek de sünnetdir. Bir tutamdan kısa olmasına hiçbir âlim izin
vermemiştir. Bir tutam, çeneyi alt dudak kenârından avuçlıyarak
ölçülür. Kazımak da, yehûdîlere ve mecûsîlere benzetmek olur.)
Kâfirlerin kötü işlerini taklîd etmenin mekrûh olduğu, nemâzın
mekrûhlarında yazılıdır. Zemâna uymak için kazımak mekrûhdur.
Sakalı, kadınlara benzetmek için kazımak harâmdır. Özgü ile kazı-
mak câizdir. Ba'zan fitneye sebep olmaması için kazımak lâzım
olur. Sakalı bir tutamdan kısa yaparak, sünnet olan sakalı uzatdı-
ğını zannetmek bid'atdır. Bid'at işlemek harâmdır. Büyük günâh-
dır. Böyle kısa sakalı bir tutama kadar uzatmak vâcib olur.]

Peygamberimizin “sallallahü aleyhi ve sellem” dedeleri, nine-
leri, Âdem aleyhisselâma kadar, hep mü'min idi. Mâlikî âlimle-
rinden Ebû Bekr Arabî “rahime-hullahü teâlâ”, (Resûlullahın
“sallallahü aleyhi ve sellem” mubârek babası Cehennemdedir
diyen mel'ündür) buyurdu. Bu, i'tikâd mes'elesi değıldir. Kalb ile
bir ilgisi yoktur. Resûlullahı “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”

incitecek şey söylemek câiz değildir.

Müctehid bulunmadığı zemânda, evvelce vefât etmiş olan müctehidin fetvâsı ile amel etmek câizdir. Menfe'ati olan bir şeyin harâm olduğu bildirilmemiş ise, o şey mubâh olur. Zararlı olan şeyi yimek, içmek harâmdır. Menfe'ati ve zararı bilinmeyen şeye halâl denir. Bunun için, tütün içmeğe harâm dememelidir. Hem de, dinde bid'at değildir. Âdetde bid'atdır. Ba'zı kimselere zarar verirse, yalnız bunlara zarar verecek mikdârda içmek harâm olur.

Bir şeyin, zemânın, yerin uğursuz olması, yehûdîlikde vardır. İslâmiyyetde uğursuzluk yokdur. Câhillerin sünnet veyâ vâcib sâ-nacıkları şeyi yapmak mekrûh olur.

Avâmın, ya'nî câhillerin fıkıh kitâblarına göre amel etmeleri lâ-zımdır. Âyet-i kerîmelerden ve hadîs-i şerîflerden hükm çıkarmaları câiz değildir. Yüzdokuzuncu sahîfeye bakınız! Fıkıh kitâblarına uymıyan bir âyet-i kerîme veyâ bir hadîs-i şerîf görülürse, bunun mensûh veyâ te'vîllî, yâhud mercûh olduğu anlaşılmalıdır. Bunun için, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin “rahime-hullahü teâlâ” bir sözü, bir hadîs-i şerîfe uygun olmazsa, bu hadîs-i şerîfi bilmiyormuş demek câiz değildir. Çünkü, bu hadîsi işitmiş, fekat sahîh olduğuna inanmamış veyâ te'vîl edilmesi lâzım olduğunu anlamışdır demelidir. [Bu satırlar, (**Berîka**)nın doksandördüncü sahîfesinde de yazılıdır. Vehhâbîlerin, Seyyid Kutubcuların ve Teblîğ-ı cemâ'atçı denilen mezhebsizlerin yanlış yolda ve haksız olduklarını göstermektedir.]

Câizdir demek, sahîh olur, halâl olur demektir.

Bağlı olduğu mezhebe sâdık olmak, her işini mezhebine uygun yapmak vâcibdir. Fekat, teassub câiz değildir. Teassub, diğer üç mezhebi haksız bilmek, onları incitmekdir. Çünkü, dört mezhebin herbiri hakdır, doğrudur.

[Bir mezhebde bulunan, diğer üç mezhebdeki müslimânları kardeş bilir. Onları incitmez. Birbirlerini severler, yardım ederler. Allahü teâlâ, müslimânların îmânda birleşmelerini, Eshâb-ı kirâm gibi inanmalarını emr ediyor. Eshâb-ı kirâmın “radiyallahü teâlâ anhüm ecma'ın” îmânlarını öğrenip, kitâblarına yazanlara, (**Ehl-i sünnet**) denir. Bütün müslimânların, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” bildirdikleri gibi îmân etmeleri lâzımdır. Sonradan çıkan selefiyye ve mezhebsizlik inanışlarının bozuk olduğunu bilmemiz lâzımdır.

İnanışları birbirine uymayan ve Eshâb-ı kirâmın “radiyallahü teâlâ anhüm ecma'ın” inanışlarına hiç benzemeyen kimselerin birleşmeleri, kardeş olmaları düşünülemez. Müslimânları aldatmak için, kendi felâket yollarına sürüklemek için, kardeşlik maskesi

altında bölücülük yapıyorlar.

Bütün müslimânların tek ve doğru olan Ehl-i sünnet inancında birleşerek Allahü teâlânın emrine uymaları, bu ortak inanışın hâsıl edeceği rahmet-i ilâhiyyeye, kardeşliğe, sevişmeğe kavuşmaları lâzımdır. Ehl-i sünnetin amelde dört mezhebe ayrılımlarını dînimiz emr etmekde, bu ayrılığın rahmet ve merhamet netîcesi olduğunu bildirmektedir.

Amelde mezheblerin bir aded olmayıp, dört olmasının, lüzûmlu, fâideli olduğu, akl ile de kolay anlaşılmalıdır. İnsanların yaratılışları birbirlerine benzemediği gibi, sıcak çölde yaşayanlara, bir mezhebe uymak kolay olurken, kutublara yakın yerlerde yaşayanlara, başka mezhebe uymak kolay geliyor. Dağda yaşayanlara, bir mezheb kolay iken, denizcilere, bu mezheb güç oluyor. Bir hastaya bir mezheb kolay iken, başka hastalık için, başka mezheb kolay oluyor. Tarlada çalışanlarla, fabrikada, askerlikde çalışanlar için de, bu farklılık görülmektedir. Herkes, kendine dahâ kolay gelen mezhebi seçip, taklîd ediyor veyâ bu mezhebe temâmen intikal ediyor. (Cemâ'at-i teblîğîyye) denilen mezhebsizlerin, Mevdûdîcilerin, Abdühün ve Seyyid Kutb gibilerin istedikleri gibi, tek bir mezheb olsaydı ve herkes tek bir mezhebe uymağa zorlansaydı, bu hâl çok güç, hattâ imkânsız olurdu.]

Hakkını kurtarmak için ve zâlimden kurtulmak için, yalan söylemek [ve rüşvet vermek] câiz olur.

Arabîden başka dillerdeki fıkıh kitâbları delîl, sened olamaz. İçlerinde terceme hatâsı bulunabilir.

Nemâzdan sonraki tesbîhleri okurken otuzüç adedine dikkat etmek lâzımdır. İslâmiyyetin emrlerinde, hikmetler, fâideler vardır. Bu adedler, ilâcın mikdârı gibidir. Ziyâde veyâ noksan olursa, istenilen fâide hâsıl olmaz.

Ekmeği öpmek, âdetde bid'atdır. Niyyete göre müstehab veyâ mekrûh olur.

İmâm-ı Muhammed Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ", kendi zemânındaki fıkıh âlimlerinin en üstünü idi. Şâfiî fıkıh kitâbları, hep onun kitâblarından vesîkalar vermektedir.

[Kâfirler, mezhebsizler, vehhâbîler, bu büyük islâm âlimine ve benzerlerine, (**İslâm felesofu**), yazılarına ve bütün (**İlm-i ke-lâm**), ya'nî (**Akâid**) kitâblarına da, (**İslâm felsefesi**) diyorlar. Hâlbuki, islâmiyyetde felsefe yoktur. İslâm âlimleri, felesof değildir. Felsefe, din, rûh ve ictimâî bilgi câhillerinin, bu bilgilerden, kendi kısa akları ile ve zemânlarındaki fennî keşflere göre, anladıklarına, ya'nî bozuk düşüncelerine denir. İslâm âlimlerinin ki-

tâbları ise, ilm sâhiblerinin, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden çıkardıkları bilgilerdir. İslâm bilgilerine felsefe demek, pırlantayı cam parçalarına benzetmek gibidir. İslâm âlimlerine felsefeci demek de, aslana kedi demek gibi olup, bu yüksek âlimlere hakâret etmek olur.]

Hadîs-i şerîfler, Kur'ân-ı kerîmin örtülü ma'nâlarını açıklamakdadır. Müctehidlerin ictihâdları bu ikisini açıklamakdadır. Hanefî mezhebindeki müctehidler, İmâm-ı a'zâmin "rahime-hullahü teâlâ" sözlerini açıklamakdadır. Fıkıh ve fetvâ kitâbları da, bu imâm-ların sözlerini açıklamakdadır.

Diğer üç mezheb de böyledir.

Fetvâ vermek ve ilm öğretmek farz-ı kifâyedir.

Müslimânlar arasında sene târîhleri, hazret-i Ömerin "radiyalahü teâlâ anh" emri ile başladı. Târîh başlangıcının, hicret senesi Muharrem ayının birinci günü olması, Eshâb-ı kirâmın "radiyallahü teâlâ anhüm ecma'in" sözbirliği ile kabûl edildi.

Tarladaki meyve ağaçları kesilip satılınca uşru verilmez. Meyvelerinin uşru verilir. Meyvesi olmayıp bey' için yetiştirilen ağaçların ve istifâde edilen dut yapraklarının uşru verilir. Bağçedeki meyvelerin uşru verilmez.

Nemâz borçlarının iskâtı için vasiyyet etmek ve iskâtı definden sonra da yapmak sahîhdır. [Mezhebsizlerin, vehhâbîlerin, dînimizde, iskât diye birşey yoktur. İskâtı, devri hocalar uydurmuştur, gibi sözlerine inanmamalıdır.]

Hac etmemiş fakîrin başkası yerine hacca gitmesi câiz ise de, Kâ'beyi görünce kendisine de hac etmek farz olur. Bunun için Mekke'de kalıp, sonraki sene de kendi haccını yapması lâzım olur. Evvelki haccında, memleketine dönmediği için, meyyitin haccı noksan kalmış olur. Hac için vekîl yapılan kimseye para verilirken, istediğini yap dense, bunun meyyit için bir başkasını vekîl etmesi câiz olur.

Bâliga, âkile ve reşîde olan kızı, babası bundan iznsiz ve vekâletini almadan tezvic etse, kız haber alınca red edebilir. Bâliga, âkile, reşîde kız, babasından, amcasından izn almadan kendini küfvüne nikâh edebilir.

İlm, din ve salâh sâhibinin kızını, vekîli olan kimse, bir câhile, fâsıka nikâh etse câiz olmaz. Çünkü, zevc ile zevcenin küfv [denk] olmaları lâzımdır.

Vefât eden adamın zevcesine, iddeti zemânında, adamın bıraktığı maldan nafaka vermek lâzım olmaz. [Çünkü bu malda, vârislerin hakları da vardır.] İddet zemânı dört ay on gündür. Bu ze-

mân temâm olmıyan kadın evlenemez.

Zevcesini bırakıp kaçan kimsenin babasının, gelinine nafaka vermesi vâcib olmaz. Zevcenin birisinden ödünç istemesi, zevci gelince ödemesi lâzım olur.

Hasta kadının zevci zengin ise, zevcesinin ve hizmet eden kadının nafakasını vermesi lâzım olur.

Fakîr olan yetîmlere, amcalarının oğlunun nafaka vermesi lâzım olmaz. Çünkü, bunların vârisi ise de, mahremleri değildir. Çalışamaz hâlde fakîr adamın kızının oğulları, fitra verecek kadar zengin iseler, bunun ve zevcesinin nafakalarını verirler. Fakîr ve âciz kadının, erkek kardeşinin yetîm oğlu zengin ise, bunun malından kadına nafaka vermesi için, vasîsine emr olunur. Vasî, vasiyye-ti kabûl eden kimsedir.

Buğday öğütemiyen ve ekmek pişiremiyen kadına zevcinin hâ-zır ekmek ve ta'âm getirmesi lâzımdır.

Ana, çocuğunu emzirmek istemezse, babanın süt anne tutması lâzım olur. Kızının çocuklarını besliyen, masrafını babalarından istiyebilir.

Fakîr ve âciz kadının nafakasını, zengin olan erkek ve kız çocukları müsâvî olarak verirler.

Fakîr, hasta adamın nafakasını zengin kardeşi verir. Zengin akrabâsı yoksa, Beytül-mâl verir.

[Hasta veya ihtiyâr olduğu için çalışamayan adam ve her kadın fakîr iseler, zengin olan yedi mahrem akrabâsının bunlara bakmaları vâcibdir. Bakmazlarsa, mahkemenin ta'yîn ettiği ma'âş bunlardan alınır. Zengin akrabâları yoksa, devlet, beytül-mâlin uşr ve hayvân zekâtları bedellerinin toplandığı kısmından bol ma'âş verir. Dâr-ül-islâmda bulunan her müslimân fakîre böyle yardım edilmesini islâm dîni emr etmektedir. Bunun için, dâr-ül-islâmda muhtâc kimse yokdur. İslâm dîninin bu ni'metinden fâidelenmek için, dâr-ül-harbdeki müslimânların dâr-ül-islâma hicret etmeleri vâcibdir. Dâr-ül-islâmdaki ve dâr-ül-harbdeki müslimânların zekâtlarını kolay verebilmeleri için, **(Zekât toplama merkezleri)** kurmaları iyi olur.]

Mürted olanın nikâhı hemen fesh olur. Talâk adedi azalmaz. Tecdîd-i nikâh etmeden evvel olan çocuğu veled-i zinâ olur. [Bir kadını nikâh etmeden evvel, bununla cimâ' yapmak, zinâ olur. Zinâdan hâsıl olan çocuk (veled-i zinâ) olur. Bunun babası olmaz (Feyziyye). Bu kadını sonra nikâh ederse, bu çocuk bu erkeğin meşrû çocuğu olur.] Mürted, âdet üzere kelime-i şehâdet söylemekle müslimân olmaz. Küfrüne sebep olan sözünden tevbe et-

mesi lâzımdır. Sözü'nün küfre sebep olacağını bilmemesi özr olmaz.

Veresiye satışta, paranın kıymeti değişse, sözleşilen miktârda ödenmesi lâzım olur. Ödünç almak da böyledir. (**Ukûd-üd-dürriyye**)den terceme temâm oldu. İşbu tercemenin arabî aslı, Hakikat Kitâbevinin basdırdığı (**Habl-ül-metin**) kitâbının sonuna ilâve olarak basdırılmışdır.

İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, hazar bahsinin sonunda diyor ki, (Ba’zı yerleri altın ve gümüş ile kaplı eşyâyı, kaplı yerlerine temâs etmeden kullanmak câizdir. Üzerlerine temvîh, tılâ yapılmış, ya’nî yaldızlanmış ise, buna temâs ederek de kullanmak câizdir.

Her kâfirin, müslimândan satın aldığını söyliyerek verdiği eti yimek câizdir. Mecûsîden, mürtedden satın aldığını söylerse, yinilmez. Zîrâ, bu sözleri dünyâlık işleri haber vermekdedir. [Çünkü, eskiden kasablar kendileri kesip satarlardı.] Bu eti satın almış ise, bey’ bâtlı olmaz. Semenini kâfire öder. Bu eti müslimân veya mürted kesdi derse, inanılmaz. Zîrâ, bu söz din işini haber vermekdedir. Kâfirin, fâsıkın, mu’âmelâtındaki sözü kabûl edilir. Diyânâtındaki sözü kabûl edilmez. Diyânâtta âdil bir müslimânın sözü kabûl edilir. Mülk zâil olması için haber verenin iki kişi olması lâzımdır. Fâsıkın ve hâli bilinmiyenin mu’âmelâtındaki haberinin doğru olup olmadığı (**Teharrî**) edilir, araştırılıp, kendi zann-ı gâlibine göre hareket eder. Bir âdil bir suya temiz dese, diğer âdil necs dese, tâhir kabûl edilir. Biri ete tâhir dese, diğeri necs dese, necs kabûl edilir. İki âdilin sözü bir âdile tercîh edilir. Tahtâvî “rahime-hullahü teâlâ”, (**Merâk-ıl-felâh**) hâşiyesi başında, (**Teharrî**) faslında diyor ki, ([Dâr-ül-harbdeki veya ıssız bir yerdeki] bir ete, bir âdil müslimân, bunu mürted kesdi dese, diğer bir âdil müslimân ise, bunu müslimân kesdi dese, yimesi halâl olmaz. Çünkü, bu hayvânın kendiliğinden ölersek veya dinsiz keserek, vurarak leş olması asıldır, esâsıdır. Müslimânın ahkâm-ı islâmiyyeye uygun kesdiği anlaşılınca [veyâ zan edilince, yimesi halâl olur. Dâr-ül harbde müslimân kasab aramalı. Bundan, bu niyetle satın almalıdır.] halâl olur. Bu misâlde, müslimânın kesdiği anlaşılmamış, esâs olan harâmlık devâm etmiştir. Müslimânların ve dinsizlerin karışık olduğu bir yerde, ele geçen eti, müslimânın kesdiği anlaşılmadıkça, yimesi halâl olmaz. Çünkü, harâm olması asıldır, esâsıdır. Harâmlığın gitmiş olduğu ise, şübhelidir. Müslimânlar çok ise, yimesi halâl olur. Bir suyun necs olması şübheli ise, temiz kabûl edilir. Çünkü, suyun aslı temizdir. Malı harâm ile karışık olanın bu malını satın almak, alınan harâm malın kendisi olduğu bilinmedikçe, câiz olur. Çünkü, malının aslının nasıl olduğu bilinmemekdedir. Bunun için, bundan satın almak mekrûh olur.) [Sığır, koyun, tavuk gibi eti yinen hayvân-

ların etlerini yimek halâl olması için, ahkâm-ı islâmiyyeye uygun kesilmeleri lâzımdır. Ya'nî bir müslimânın veyâ ehl-i kitâbın kesmesi ve keserken Allah ismini söylemesi lâzımdır. Ahkâm-ı islâmiyyeye uygun kesilmiyen hayvân leş olur. Bunun etini yimek ve satmak harâm olur. Hayvân kesenlerin ve satan müslimânların bunu iyi bilmeleri lâzımdır. Et satın alırken, bunun nasıl kesildiğini sormak lâzım değildir. Çünkü müslimâna hüsn-i zân olunur.]

Düğün yemeğine da'vet olunanın gitmesi sünnetdir. Başka ziyâfetlere gitmek müstehabdır. Harâm şarkı, [çalgi, kumar, içki, kadın], oyun, bid'at, gîbet bulunan da'vetlere gidilmez. Düğün, bayram gibi günlerde yerlere ipek örtüler sermek ve altın, gümüş zînet eşyâsını raflara koymak, sultânın emrine uymak için olup, kibrlenmek, öğünmek için olmazsa câizdir. Fekat, bunlara temâs etmemek, kullanmamak lâzımdır. Meş'ale, kandil, mumlar, elektrik lambaları yakmak isrâf oldukları için câiz değildir. Böyle şeyleri yapmak, ancak hükûmetin cezâ, ikâb yapmasından korkulunca câiz olur. Harâm şeyler bulunan, kadın erkek karışık olan yere (Fısk Meclisi) denir. Bunlara gitmek de böyledir. Tegannî, düzgün sözü düzgün ses ile okumaktır. Kadın, içki, çalgı, gîbet bulunan sözü veyâ düğünser bulunduğu yerde okumak harâm olur. Düğünlerde davul, zilsiz def ve sahur davulu, hamam borusu ve harbde, resmî yerlerde, belli zemânlarda [müzika, mehter ile millî ve askerî] şarkılar çalmak câizdir. Tekkelerde, ibâdethânelerde her nev' çalgı harâm-dır.)

218 - İşbu **(Ey Oğul)** kitabında yazılı olan hadîs-i şerîfler ve kelâmlar sahîhdir. [Lâtin harfleri ile basılırken ilâve edilen tenbîhler de, **(Ehl-i sünnet)** âlimlerinin kitâblarından alınmıştır. Bu kitâbı kalbine yerleşdir! Müslimânlığı, mezhebsizlerin kitâblarından öğrenmiş kimselerin sözlerine ve yazılarına ve yurd dışındaki vehhâbî kitâblarından yapılan tercemelere aldanıp da, îmânını ve amelini zâyî' eyleme!]

Bu eseri tasnîf ederken, müellif fakîr Süleymân ibni Cezâ'ın "rahime-hullahü teâlâ" istifâde eylediği kitâblar şunlardır:

İhyâ-i Ulûm, Câmi-ül-Usûl, Resûl-i Enver, Bostânül ârifîn, Me-sâbih, Meşârik, İrşâdüssâbirîn, Kûtül kulûb, Câmi-i Tirmüzî, Câmi-ül-Cinân, Behcet-ül Envâr, Mev'izâ-i Mûsâ, Vasıyyet-i Ebû Hüreyre. Bu onüç kitâbdan ihtisâr edip çıkardığım şu eseri, müslimânların çocukları için, hâzırladım.

Son baskısı	Birinci tab' târihi	Kitâbın te'lîf târihi
H.K. 1444 [m. 2023]	H.K. 1302 [m. 1895]	Hicrî Kamerî 960 [m. 1553]
Hicrî Şemsî: 1401	Hicrî Şemsî: 1273	Hicrî Şemsî: 931

HAKİKÎ MÜSLİMÂN NASIL OLUR?

Nasihatlerin birincisi, Ehl-i sünnet âlimlerinin, kitâblarında bildirdiklerine göre, i'tikâdî düzeltmekdir. Bu âlimler, kitâblarında Eshâb-ı kirâmdan işitdiklerini bildirmişler, kendi kafalarından hiçbirsey yazmamışlardır. Cehennemden kurtulan, yalnız bu âlimlere tâbî olanlardır. Allahü teâlâ, o büyük insanların çalışmalarına, bol bol mükâfât versin! Dört mezhebin ictihâd derecesine yükselmiş müctehidlerine ve bunların yetiştirdikleri büyük âlimlere **(Ehl-i sünnet)** âlimi denir. İ'tikâdî (İmânî) düzelttikden sonra, ahkâm-ı islâmiyyeye uymak, ya'nî fıkıh kitâblarının bildirdiği ibâdetleri öğrenmek ve yapmak ve yasak ettiklerinden kaçınmak lâzımdır. Beş vakt nemâzı, üşenmeden, gevşeklik yapmadan, şartlarına ve ta'dîl-i erkâna dikkat ederek kılmalıdır. Nisâb mikdârı malı ve parası olan, zekât vermelidir. İmâm-ı a'zam buyuruyor ki, (Kadınların süs olarak kullandıkları altın ve gümüşün de zekâtını vermek lâzımdır.)

Kıymetli ömrü, lüzûmsuz mubâhlara bile harcamamalıdır. Harâm ile geçirmemek, elbette lâzımdır. Tegannî ve şarkı ve çalgı âletleri ile meşgûl olmamalı, bunların nefse verecekleri lezzete aldanmamalıdır. Bunlar bal karıştırılmış, şekerle kaplanmış zehr gibidir.

(Gîbet) etmemelidir. Gîbet harâmdır. [Gîbet, bir müslimânın veyâ zimmînin gizli bir kusûrunu, arkasından söylemekdir. Harbîlerin ve bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin ve açıkca günâh işliyenlerin bu günâhlarını ve zulm edenlerin ve alış verişde aldatanların bu fenâlıklarını duyurarak, müslimânların, bunların şerrinden sakınmalarına yardım etmek ve müslimânlığı yanlış söyleyenlerin ve yazarların bu iftirâlarını herkese söylemek lâzımdır. Bunları söylemek, gîbet olmaz **(Redd-ül muhtâr: 5-263).**]

(Nemîme) yapmamalı, ya'nî müslimânlar arasında söz taşımamalıdır. Bu iki günâhı işliyenlere çeşidli azâblar yapılacağı bildirilmişdir. Yalan söylemek ve iftirâ etmek de harâmdır, sakınmak lâzımdır. Bu iki fenâlık, her dinde de harâm idi. Cezâları çok ağırdır. Müslimânların ayblarını örtmek, gizli günâhlarını yaymamak ve kusûrlarını afv etmek çok sevâbdır. Küçüklere, emri altında bulunanlara [zevceye, çocuklara, talebeye, askere, işçiye] fakîrlere merhamet etmelidir. Kusûrlarını yüzlerine vurmamalıdır. Olur olmaz sebeplerle o zevalluları incitmemeli, dövmemeli ve sövmemelidir. Hiç kimsenin dînine, malına, canına, şerefine, nâmûsuna saldırmamalı, herkese ve hükûmete olan borcları ödemelidir. Rüşvet vermek ve almak harâmdır. Yalnız, zâlimin zulmünden

kurtulmak için ve ikrâh, tehdîd edilince vermek, rüşvet olmaz. Fakat bunu da almak harâm olur. Herkes, kendi kusûrlarını görmeli, Allahü teâlâyâ karşı yaptığı kabâhatleri düşünmelidir. Allahü teâlânın, kendisine cezâ vermekde acele etmediğini, rızkını kesmediğini bilmelidir. Ananın, babanın, hükûmetin, ahkâm-ı islâmiyyeye uygun emrlerine itâ'at etmeli, ahkâm-ı islâmiyyeye uygun olmayanlara isyân etmemeli, karşı gelmemeli, fitneye sebep olmamalıdır. [Kısacası, hakîkî müslimân, medenî, ilerici insandır. **(Mektûbât-ı Ma'sûmiyye)** ikinci cild, 123. cü mektûba bakınız!]

İ'tikâdî düzelttikden ve islâmiyyetin emrlerini yaptıktan sonra, bütün zemânları, Allahü teâlânın zikri ile geçirmelidir. Zikre büyüklerin bildirdiği gibi, devâm etmelidir. Zikre, ya'nî kalbin, Allahü teâlânın ismini, **(Sıfât-ı zâtiyye)**sini hâtırlamasına, anmasına mâni' olan herşeyi, kendine düşman bilmelidir. İslâmiyyete ne kadar çok yapışılırsa, hergün beş vakt nemâz kılınırsa, Onu anmanın lezzeti artar. İslâmiyyete uymakda, gevşeklik, tenbellik arttıkça, o lezzet de azalır ve kalmaz olur. Zikrin çeşidleri vardır. Bunlardan biri, (Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilâhe illallahü vallahü ekber. Allahü ekber ve lillâhilhamd)dir. Buna **(Tekbîr-i teşrîk)** de denir. Her gün çok söylemelidir. **(İstigfâr düâsı)** da, fâidesi pek çok olan bir zikrdir. İslâm düşmanları, Allahü teâlânın emrlerinin, yasaklarının yok edilmesine çalışıyorlar. Müslimânlar, böyle bölücü, yıkıcı yazılar yayan gazeteleri, televizyonları evlerine sokmamalı, onların yalanlarına, iftirâlarına aldanıp da, tuzaklarına düşmemeğe çok dikkat etmelidir.

İhlâs ile yapılmayan ibâdetin fâidesi olmaz, sevâbı olmaz. **(İhlâs)**, herşeyi yalnız Allah rızâsı için yapmaktır. İhlâs, Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyi sevmemekle, yalnız Onu sevmekle, kendiliğinden hâsıl olur. Kalbin yalnız Onu sevmesine **(Kalbin tasfiyesi)**, **(Kalbin itmînânı)** veyâ **(Fenâ fillah)** denir. Kalbin itmînâna kavuşması, ancak Onu çok hâtırlamakla, büyüklüğünü, ni'metlerini düşünmekle olacağını, Ra'd sûresinin yirmisekizinci âyeti bildirmektedir. İnsanda, akl, kalb ve nefis denilen üç kuvvet vardır. Aklın ve nefsin yeri dimâgdır. Kalbin yeri yürekdir. Akl, mekteb dersleri, fen bilgileri, san'at hesâbları, mal sâhibi olmak, âhireti kazanmak yolları gibi fâidedi şeyleri düşünür. İsterse düşünür. İstemezse düşünmez. Aklın bu düşüncelere ve insanın bunlara kavuşmak için çalışması lâzımdır. Hattâ, çok sevâb olur. Harâm olan düşüncelerin kalbe sirâyet etmeleri zararlıdır. Nefs, dâimâ harâmları, zararlı şeyleri yapmağı düşünür. Kalbin kendinde hiç düşünce yoktur. Onu, aklın ve nefsin ve his uzvlarından dimâga ve dimâgdan kalbe ulaşan harâm şeylerin düşünceleri gelerek, has-

ta yapar. Kalbi bu hataralardan kurtarmak gücdür. Bu hâtıralar [düşünceler] gelmezse Allahü teâlâyı hâtırlar, düşünür. Ya'nî kalb, hiç düşüncesiz kalmaz. Kalbin Allahü teâlâyı hâtırlaması, ismini çok söylemekle veyâ bir Vel'yi severek görmekle olur. Bir Vel'yi bulamazsa, ismini işitdiği bir Vel'inin hayâtını okuyup öğrenir, onu çok sever. Ona **(Râbîta)** yapar. Ya'nî hep onu düşünür. Bir Vel'yi görmek, Allahü teâlâyı hâtırlamağa sebep olacağı, hadîs-i şerîfde bildirilmiştir.

İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i sâni Ahmed Fârûkî Serhendî Hindî hazretlerinin **(Mektûbât)** kitabı üç cilttdir. Birinci ciltde 313, ikinci ciltde 99, üçüncü ciltde 124 mektûb vardır. Birinci ciltten bir mektûbun tercemesi aşağıdadır:

BİRİNCİ CİLD, 46. cı MEKTÛB

Bu mektûb, nakîb seyyid şeyh Ferîde “rahmetullahi teâlâ aleyh” yazılmışdır. Allahü teâlânın var ve bir olduğu ve Muhammed aleyhisselâmın Onun resûlü olduğu bedîhîdir, pek meydândadır. Düşünmeğe bile, lüzûm olmadığını bildirmekdedir:

Allahü teâlâ sizi, kerîm olan babalarınızın yolundan ayırmaz. Onların en üstünü olan birincisine ve geri kalanların hepsine, bizden düâlar ve selâmlar olsun! Allahü teâlânın var olduğu ve bir olduğu, hattâ Muhammed aleyhisselâmın, Onun resûlü olduğu ve hattâ onun getirdiği her emrin ve haberlerin, doğru olduğu, güneş gibi meydândadır. Düşünmeğe, isbât etmeğe hiç lüzûm yoktur. Kalbin bunlara inanması için, kalbin bozuk olmaması, ma'nevî hastalığı bulunmaması lâzımdır. Kalb hasta ve bozuk olunca, kalbin inanması için, akl ile düşünmek, incelemek lâzım olur. Ancak bu sûretle kalb **(tasfiye)** bulur, ya'nî hastalıktan kurtulur. **(Basîret)**den ya'nî kalb gözünden ma'nevî perde kalkarsa, bunlara seve seve inanılır. Meselâ, safrası bozuk kimse, şekerin tadını duymuyor. Şekerin tatlı olduğunu ona anlatmak, isbât etmek lâzım olur. Fekat, safra hastalıktan kurtulunca, isbât etmeğe lüzûm kalmaz. Hastalıktan dolayı isbât etmek lâzım olması, şekerin tatlılığına bir kusûr vermez. Şaşı olan, bir şeyi iki görür ve iki kişi var sanır. Şaşıdaki göz hastalığı, karşısındaki bir şeyin, iki olmasını icâb etdirmez. O iki gördüğü hâlde, görünen yine birdir. Bunun bir olduğunu isbât etmek çok zordur. [Doppelsehen denilen göz hastalığı olanlara ahvel denir.] [Müslimân olmak için, yalnız kalbin îmân etmesi, inanması lâzımdır. Fekat, her müslimânın kalbine, dâhilî düşmanı olan nefsinden ve hâricî düşmanları olan şeytânlardan ve kötü arkadaşlardan hastalık gelmek-

dedir. Nefs, yaratılışda ahkâm-ı islâmiyyeye düşmandır. Kalbin hasta olması, [nefse uyması demektir, ya'nî islâmiyyete uymak istememesidir. Ya'nî, islâmiyyetin emrlerinin tadını duymamak, yasak ettiklerinden zevk almaktır.] Bu yasaklara **(dünyâ)** denildiği, yüzdoksanyedinci mektûbda yazılıdır. Dünyâya düşkün olmak, kalbdeki îmânî za'ifletmekdedir. Bir kimse, nefslerinin esîri olan gâfil insanların sohbetlerinden, sözlerinden, yazılarından, kitâblarından, radyolarından, televizyonlarından uzaklaşırsa ve nefsi **(tezkiye)** olursa, ya'nî inkâr hastalığından kurtulursa, bu dâhilî ve hâricî düşmanlardan kalbe hastalık gelmez. Mevcûd hastalık da, islâmiyyete uyarak ve (istigfâr okuyarak) tasfiye edilince, kalb hakîkî îmâna kavuşur. Nefsin cibillî hastalığından tezkiyesi ve kalbin hâriciden gelen hastalıktan tasfiyesi, mürşid-i kâmilin sohbetinde bulunmakla, kitâblarını okumakla ve ahkâm-ı islâmiyyeye uymakla nasîb olur. Kırkikinci ve elliikinci mektûblara bakınız! Mürşid-i kâmil, bütün sözleri, bütün işleri, islâmiyyete uygun olan, Ehl-i sünnet âlimi demektir. İslâmiyyeti iyi bilmesi, derin âlim olması lâzımdır.]

Din bilgilerini, akl ile isbât ederek [kalbe] inandırmak, kolay değildir. Yakînî, vicdânî bir îmân elde etmek için, isbât yoluna gitmekdense, kalbi hastalıktan kurtarmak lâzımdır. Nitekim, safra hastasını, şekerin tatlı olduğuna inandırmak için, isbât etmeğe kalkışmaktansa, onu hastalıktan kurtarmak lâzımdır. [Safrası bozuk olan hastaya] şekerin tatlı olduğu, ne kadar isbât edilirse edilsin, yakîn hâsîl edemez. Çünkü, şeker ağzına acı gelmekte, vicdânî acı olduğunu bilmekdedir.

[Seyyid Abdülhakîm “kuddise sirruh” buyurdu ki: **(Müdrîke)** ya'nî bir şeyi **(anlamak)** kuvveti üçdür: Üçünün de doğru anlıyabilmeleri için, bulundukları uzvların hasta olmamaları lâzımdır. Birincisi, görünen **(his organlarındaki kuvvetler)** olup, görme, işitme, koklama, gıdânın lezzetini alma ve sıcaklık, sertlik anlama. Bu kuvvetler, insanda bulunduğu gibi, hayvânlarda da vardır. Bu kuvvetler olmasaydı, insanlar, taş gibi, odun gibi olurdu.

İkincisi, **(akl kuvvetleri)** olup, hiss-i müşterek, hâfıza, vâhime, mütesarrıfa ve hazânet-ül-hayâl denilen görünmeyen beş organdaki kuvvetlerdir. Bu kuvvetler, insanların dimâğında [beyninde] bulunur. Hayvânlarda yoktur. Bir şeyin varlığını, bu kuvvetler, güvenilen bir haberi işitmekle veyâ tecrübe ile yâhud hesâb ile anlar. İyiyi fenâdan, fâideliyi zararlıdan ayırırlar. Fen bilgileri, he-sâb, bu kuvvetlerle yapılır.

Üçüncüsü, **(kalb kuvveti)** olup, müslimânların havâssına,

ya'nî yüksek olan seçilmiş kimselere mahsûsdur. Kalbdeki bu ma'nevî anlama kuvvetine **(Basîret)** denir. Bu kuvvet ile anlaşılan din bilgileri, akl ve his kuvvetleri ile anlaşılamaz. Akl kuvvetleri ile anlaşılan şeyleri, insan, hayvânların en üstünü olan ata, senelerce uğraşsa, anlatamaz. Bunun gibi, kalb kuvvetleri ile anlaşılan bilgileri [din bilgilerini ve meselâ ma'rifetullahı], bu seçilmişler, başka insanlara senelerce söylese, onlar anlayamaz. Bunlardan dahâ yüksek seçilmişlerin seçilmişleri vardır. Bunlardan da dahâ üstün Nebîler, Nebîlerden dahâ üstün Resûller, bunlardan da üstün Ülül'azm dereceleri vardır. Bunların üstünde de Kelîmiyyet, Rûhiyyet, Hullet ve Mahbûbiyyet mertebeleri vardır ki, bu en üstün derece, Muhammed aleyhisselâma mahsûsdur. Kalb [gönül] denilen kuvvet, yürek dediğimiz et parçasında bulunur. Elektriğin ampulde, mîknâtisin elektrik tellerinin makarasında hâsıl olması gibidir.]

İnsanlarda bulunan nefis-i emmâre, din bilgilerine inanmamakda, tabî'ati, yaratılışı, islâmiyyete uymamaktadır. [Bunun için, islâmiyyete uymak, nefse acı gelmekte, ona uymak istememektedir. Kalb ise, yaratılışında temizdir, sâlimdir. Fekat, nefsin islâmiyyete uymak istememesi hastalığı, kalbe sirâyet ederek, kalb de islâmiyyete uymak istemiyor. İslâmiyyete inanıyor ise de, uyması acı geliyor.] İslâmiyyetin doğruluğunu isbât için, ne kadar uğraşılsa uğraşılsın, hasta olan kalbde buna yakîn hâsıl olması, çok güç olur. [Kalbde yakîn hâsıl olması için, dâhilden ve hâricden hastalık gelmemesi, gelmiş olanın da tasfiyesi lâzımdır. Bunun için, nefsi **(tezkiye)** etmekden, ya'nî cibillî olan inkâr hastalığından ve kalbi şeytândan ve fenâ arkadaşdan kurtarmakdan başka çâre yoktur. Nefsi tezkiye, ahkâm-ı islâmiyyeye uymakla, sonra (kelime-i tevhîd denilen Lâ ilâhe illallah zikrini çok söylemekle), sonra bir Velînin sohbeti ile, sonra râbitası ile, sonra hayât hikâyesini okumakla olur. Kalbin tasfiyesi, ibâdet yapmakla, bilhâssa farz nemâzları kılmakla ve çok istigfâr okumakla olacağı, **(Herkes Lâzım Olan İmân)** kitabının 1999 târîh ve sonraki baskılarının doku zuncu sahîfesinde ve **(Se'âdet-i Ebediyye)** 64.cü sahîfesinde ve **(Hak Sözü'nün Vesîkaları)** 125.ci sahîfesinde yazılıdır. Kalb böyle temizlendiği gibi, nefsin de, **(Kelime-i Tevhîd)** okumak ile temizleneceği 52. ve 78.ci mektûblarda yazılıdır. Mekteb, meslek arkadaş, öğretmen, gazete, televizyon, radyo, islâmiyyete, ahlâka muhâlif ise, bunların fenâ arkadaş oldukları anlaşılır. Kalb, bu üç düşmanın [Nefsin, şeytânın, kötü arkadaşın] şerrinden, hücumundan kurtulunca, **(tasfiye)** bulur, ya'nî harâmları sevmek hastalığından kurtulur. Allah sevgisi, kendiliğinden yerleşir. Suyu boşalan şişe-

ye havânın dolması gibi olur.]Veşşemsi sûresi dokuzuncu âyetinde meâlen, **(Nefsini tezkiye eden kurtuldu. Nefsini günâhda, cehâletde, dalâletde bırakan, ziyân etdi)** buyuruldu.

[(Mevâkıb tefsîri)nde diyor ki, (Nefs tezkiye edilince, kalb tasfiye bulur. Ya'nî nefis, kötü isteklerden kurtarılınca, kalbin mah-lûklara, harâmlara bağlılığı kalmaz. Fârisî beyt tercemesi:

***Harâmları istemekden, kesilmedikçe nefis,
kalb ilâhî nûrlara, ayna olamaz hiç!***

Nefsin kötülükleri, pislikleri demek, islâmiyyetin beğenmediği, harâm ettiği şeyler [ya'nî, dünyâ] demektir). Şimdi ba'zıları, Allahü teâlânın fenâ dediği, yasak ettiği şeylere, moda, asrîlik, ilericilik diyor. Allahü teâlânın beğendiği, emr ettiği şeylere gericilik, câhillik diyor. Harâm işleyenlere san'atkâr, aydın, ilerici insan, müslimânlara mürteci, yobaz, gerici diyenler oluyor. Bunlara aldanmamalı. Dîni, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından öğrenmelidir.]

Görülüyor ki, bu açık, parlak islâmiyyete ve temiz, doğru yola inanmıyan kimsenin kalbi, şekerin tadını anlıyamıyan safralı gibi, hastadır. Fârisî mısra' tercemesi:

Bir kimse, kör ise, güneşin suçu ne?

Seyr ve sülûkdan [ya'nî tesavvuf yolunda ilerlemekden] mak-sad, nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye etmektir. Ya'nî nefsi ve kalbi hastalıklardan kurtarmaktır. Bekara sûresinde, **(Kalblerinde has-talık vardır)** meâlindeki dokuzuncu âyet-i kerîmede bildirilen has-talık tedâvî edilmedikçe, hakîkî îmân ele geçmez. Bu âfetler var iken, akl yolu ile kalbde hâsıl olan îmân, îmânın sûretidir. Çünkü nefis, bu îmânın tersini istemekde, küfründe inâd ve isrâr etmekte-dir. Böyle îmân, safra hastasının, şekerin tatlı olduğuna îmân etme-si gibidir. Herne kadar inandım dese de, vicdânı, şekeri acı bilmek-dedir. Safrası düzeldikten sonra, şekerin tatlı olduğuna hakîkî îmân hâsıl olur. Îmânın hakîkati de, nefsin tezkiyesinden ve kalbin itmînânından sonra kalbde hâsıl olur. [İtmînân, hakîkî inanmak demektir.] İşte böyle hakîkî îmân yalnız Evliyâda bulunur ve el-den gitmez. Yûnus sûresinde, **(Biliniz ki, Allahü teâlânın Evliyâsı için, azâb korkusu, ni'metlere kavuşmamak üzüntüsü yoktur!)** meâlindeki altmışikinci âyet-i kerîmedeki müjde, böyle îmân sâ-hibleri içindir. Allahü teâlâ, hepimizi bu kâmil, hakîkî îmânla şe-reflendirsin! Âmîn.

Muhammed Ma'sûm Fârûkînin (**Mektûbât**)ı üç cilttdir. Fârisî'dir. Birinci ciltde 239, ikincide 158, üçüncüde 255 mektûb vardır. Bu 652 mektûbdan onbir adedi aşağıda yazılıdır.^[1]

BİRİNCİ CİLD, 10. cu MEKTÛB

En büyük se'âdet, iki cihânın en üstün insanı olan Muhammed aleyhisselâma tâbi' olmaktır. Cehennem azâbından kurtulmak için, Allahü teâlânın seçtiği, sevdiği insanların reîsine uymak lâzımdır. Cennet ni'metlerine kavuşmak, Ona tâbi' olanlara mahsûsdur. Allahü teâlânın sevgisine kavuşmak için, Ona tâbi' olmak şartdır. Ona uymayanların [meselâ, nemâz kılmıyanların ve avret mahalli açık olarak başkalarının yanına çıkanların] tevbeleri, zühdleri, tevekkülleri ve düâları, ibâdetleri kabûl olmaz. Onun yolunda olmıyanların zikrleri, fikrleri, şevkleri ve zevkleri kıymetsizdir. Peygamberler, Onun hayât veren deryâsından bir kadehe kavuşmakla, o derecelere yükselmişlerdir. Evliyâ, Onun sonsuz bahrinden bir yudum içmekle murâdlarına ermişlerdir. Yer yüzündeki melekler, Onun hizmetçileri, göklerdekilere, âşıklarıdır. Herşey, Onun şerefine yaratılmış, bütün varlıklar, Onun mubârek rûhundan feyz almışlardır. Allahü teâlânın varlığını O açıklamış, herşeyin yaratıcı, Onun rızâsını almak istemiştir. Ona ve Onun Âline ve Eshâbına bizden düâlar olsun. O yüce Peygamber, hepimizden râzî olsun!

[Ey! Se'âdete kavuşmak isteyen akl sâhibleri! Bütün gücünüzle Ona tâbi' olmağa çalışınız! Bu devlete, bu ni'mete mâni' olan herşeyden kaçınız! Hârikalar gösteren bir din yobazını ve yüksek mevkî'ler, diplomalar ele geçirmiş olan bir fen yobazını, ya'nî Ona tâbi' olmak şerefinden mahrûm olan bir câhili, bir gâfili görürseniz, bunun sözlerinin, yazılarının, radyolardaki, televizyonlardaki saçmalarının, yalanlarının, insanı felâkete sürükleyeceğini ve hiç böyle gösteriş yapmıyan, fekat çok dikkat ile ve titizlikle Ona tâbi' olana inanmanın, Onu sevmenin, felâketlerden kurtarıcı çok kıymetli ilâc olduğunu biliniz!]

BİRİNCİ CİLD, 33. cü MEKTÛB

Biliniz ki, se'âdete kavuşmak için, bir Velîye ma'nevî bağ ile bağlanmak lâzımdır. Bu da, onun, Allahü teâlânın sevgili kulu olduğuna inanmak ve onu sevmektir. [Allahü teâlânın ni'metlerini, ihsânlarını düşünen, Onu sever. Çünkü, ihsân sâhibini sev-

[1] Muhammed Ma'sûm, İmâm-ı Rabbânînin oğludur. 1079 [m. 1668] da, Hindistânda, Serhend şehrinde vefât etmiştir.

mek, insanlık icâbıdır. Onun sevmesini kazanmak için, islâmiyyete uyana ve bir mürşidi sevene (**Sâlih**) [iyi insan] denir. Allahın sevmesini kazanmış olana (**Velî**) denir. Başkalarının da kazanması için çalışan Velîye (**Mürşid**) denir.] Velîye ma'nevî bağ [ya'nî muhabbet] çok olunca, [Resûlullahın mubârek kalbinden çıkıp] Velînin kalbinden gelen feyzlerden, bereketlerden almak da çok olur. Velîyi görür, sesini işitirse ve O da, teveccüh ederse, ya'nî feyz vermek isterse, dahâ çok feyz alır. Fekat, herkese isti'dâdı, kâbiliyyeti kadar kalbe feyz gelir. Kâbiliyyet, islâmiyyete uymakla artar. Islâmiyyete uymıyana, feyz gelmez. Ma'nevî râbitası bozuk olan, mürşidi tanımayan, kendine gelen feyzlerden alamaz. Sene-lerce riyâzet yapmak, onu bu se'âdete kavuşduramaz. [Feyz gelen kalb, dünyâ hayâtını hayâl gibi görür.]

BİRİNCİ CİLD, 34. cü MEKTÛB

Dünyâ hayâtında his ve hareket vardır. Kabr hayâtında yalnız his vardır. Harekete ihtiyâc yoktur. Dünyâ ve âhîret hayâtlarında ise, hem his, hem de hareket lâzımdır.

BİRİNCİ CİLD, 65. ci MEKTÛB

Yavrum! Gençlik, ömrün en kıymetli zemânıdır. İnsanın sıhhatli, kuvvetli olduğu zemândır. Bu zemân, her gün geçiyor, azalıyor. Erzel-i ömr olan ihtiyârlık yaklaşıyor. Yazıklar olsun ki, en şerefli, en lüzümlü iş olan, ma'rifet-ullahı kazanmağı, hayâl olan erzel-i ömre bırakıyorsun. En şerefli olan zemânlarını, en zararlı, en kötü şey olan, nefsin arzûlarına kavuşmak için sarf ediyorsun. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem”, (**Yarına yaparım, yarına yaparım diyenler, aldandı**) buyurdu. Allahü teâlâ, insanları ve cinleri (**Ma'rifet-ullah**)a ve Allahü teâlâyı tanımak ve Onun rızâsına, sevgisine kavuşmak için yarattı. Nefslerimizin arzûları peşinde koşan biz ahmaklar, ne zemân aklımızı başımıza toplayacağız? Ne zemâna kadar, bu ni'metden mahrûm kalacağız? Nefsi ve şeytânı sevindirmeğe ve Allahü teâlânın rızâsından mahrûm kalmağa ne kadar devâm edeceğiz? Dünyâ lezzetleri nefsin arzûlarıdır. İnsanın, Allahü teâlânın ma'rifetine kavuşmasına mâni' olan en kuvvetli düşman da, nefsin arzûlarıdır. Bu arzûlar bitmez ve tükenmez. Hepsisi de çok zararlıdır. (**Mak-sûdün, ma'bûdündür**) sözü meşhûrdur. (**Nefslerinin arzûlarını ilah edinenleri görmedin mi?**) âyet-i kerîmesi, bu sözümüzün vesîkasıdır. [Ma'rifetullah, Allahü teâlânın zâtını ve sıfatlarını tanımak demektir. Zâtını tanımak, anlaşılmasını anlamaktır. Sıfatlarını tanımak, mahlûkların sıfatlarını benzemediklerini

anlamaktır. Allahü teâlâ, dünyâ lezzetlerini yasak etmedi. Bunların, azgınca, taşkınca, zararlı olarak kullanılmasını yasak etti.]

BİRİNCİ CİLD, 72. ci MEKTÛB

İnsana gelen marazlar, elemeler, takdîr-i ilâhî ile gelmekdedir. Râzî olmak lâzımdır. İbâdetlere devâm, elemelere, hastalıklara sabr edilmelidir. Allahü teâlânın kereminden âfiyet beklemelidir. Mahlûklardan birşey beklememeli, herşeyin Hak teâlâdan geldiğini bilmelidir. Dardlardan, elemelerden kurtulmak için düâ ve istigfâr etmelidir. [Te'sîri, fâidesi kat'î olan sebeblere yapışmalı, sebeblerin te'sîrini Allahü teâlâdan beklemelidir.] Onun takdîri, irâdesi olmadıkça, kimse kimseye zarar veremez. Bununla berâber, sebeblere yapışmak, Peygamberlerin yoludur. [Esbâba teşebbüs etmemizi, tehlikelerden, zararlardan korunmamızı emr etti. En büyük zarar, nefsimize ve islâm düşmanlarına aldanmaktır. Devletin yeni silâhlar yapması, milletin de devlete yardımcı olması lâzımdır. Sebeblerin te'sîrini Allahü teâlâdan talep etmelidir.]

BİRİNCİ CİLD, 127. ci MEKTÛB

Mümkinin, ya'nî mahlûkların aslı, esâsı ademdir, yokluktur. Kemâlât-i vücûdünün, ya'nî hakîkî mevcûdün kemâlâtının aksleri, görünmeleri ile var zan olunmaktadır. [Bütün mevcûdât, aynada, sinema perdesinde ve televizyon levhasında görünen şeyler gibidir. Bunlar, hakîkatde mevcûd değildirler. Hakîkatde mevcûd olan şeylerin aynadaki, perdedeki ve levhadaki hayâlleridirler. Bu şeyler yok olurlarsa, hayâlleri de yok olurlar.] Birer hayâl olan mümkün, kendini mevcûd ve kemâl sıfatlarına mâlik zan etmektedir. Allahü teâlâ merhamet ederek, insan, asl mevcûdün kemâllerini ve kendindeki kemâllerin hiç olduklarını, hayâl olduklarını anlarsa, **(fenâyî hakîkî)** ile şereflenir. Kemâlâtın kendinden olduğunu, kendinin hayr menba'î olduğunu zan ederse, hâin olur. Kulun kemâli, kemâl sâhibi olmadığını anlamasıdır. Mümkinin bu hakîkati görebilmesi, asla olan muhabbetinden hâsıl olur. Muhabbet aşırı olunca, muhib fânî olur, yok olur. Yalnız mahbûb mevcûd olur. Bunu anlıyabilene **(Ârif)** denir.

BİRİNCİ CİLD, 182. ci MEKTÛB

Sebeblere yapışmak lâzımdır. Bu ise, tevekküle muhâlif değildir. Sebeblerin te'sîr etmesinin Allahü teâlâdan olduğunu bilen ve te'sîri Allahü teâlâdan bekleyen ve te'sîri tecrîbe edilmiş fâide-

li sebepleri kullanan kimse, Allahü teâlâyâ tevekkül etmiş, yalnız Ona güvenmiş olur. Te'sîr etmiyen, hayalî sebepleri kullanmak, tevekkül olmaz. Te'sîri çok görülmüş olan fâideli sebepleri kullanmak lâzımdır. Ateş yakar. Fekat, ateşe yakmak kuvvetini veren, Allahü teâlâdır. Aç olan, birşey yir. Bu şeye doyurma kuvvetini veren Odur. Lâzım olduğu zemân, böyle fâideli sebepleri kullanmadığı için zarar gören kimse, Allaha âsî olur. Sebebler üçe ayrılır: Hayâlî sebepleri terk etmek, tecrîbe edilmiş fâideli sebepleri kullanmak vâcibdir. Şübheli olanlar, ba'zan kullanılır. Allahü teâlâ, meşveret etmeği, bilenlere danışmağı emr etdi. Meşveret de, sebebe yapışmaktır. Meşveretden sonra tevekkülü emr eyledi. Âhîret işlerinde tevekkül olmaz. Bunlarda çalışmak emr olundu. Burada, azâbından korkmak ve merhametinden ümmîdli olmak lâzımdır. Allahü teâlânın keremine, ihsânına güvenmeli ve emr olunan ibâdetleri yapmalıdır. İslâmiyyete uymamız, ya'nî emr edilenleri yapmamız ve yasak edilenlerden sakınmamız vazîfemizdir. **(Tevekkül)** budur ve kulluk böyle olur. Din bilgilerini ve fen bilgilerini öğrenmek ve cihâd yapmak için en yeni silâhları yapmamız ve bunun için hükûmete yardım etmemiz de ibâdetdir.

Başkalarının düşüncelerini keşf etmek, gaybdan haber vermek, düâlarının kabûl olması ve hârikalar, kerâmetler göstermek, Allahü teâlânın sevgisini göstermez. Bunlar kâfirlerde de bulunur. Onlara **(İstidrâc)** olarak verilir. Bunlar, riyâzet, sıkıntı çekenlerde hâsıl olduğu gibi, riyâzet çekmiyenlere de verilebilir. Velînin de, riyâzet çekmesi ve kerâmet göstermesi şart değildir. Büyük velî Şihâbüddîn Sühreverdî^[1], bunları **(Avârif)** kitâbında uzun yazmaktadır.

Az yimek, az uyumak iyidir. Fekat, ibâdet yapmağa mâni' olacak ve aklı, dimâğı sarsacak ve hayâllere sebep olacak kadar az olmamalıdır. Riyâzetden, sıkıntıdan sünnete uygun olanları mubâreklerdir. Papazların yaptıkları gibi, zararlı olmamalıdır. Evliyanın keşflerini hayâl sanmamalıdır. Bunlar, Allahü teâlânın kalbe ilhâm ettiği bilgilerdir. Câhil tarikatçıların hayâllerine keşf denmez. Bunlara i'timâd edilmez. Evet, ilhâm olunan bilgileri anlamakda, vehmin ve hayâlin fâidesi vardır. Vehm, Allahü teâlâ ile kullar arasındaki elli bin senelik yolu bir anda gider. Hayâl de, kalbe gelen hâllere ve gaybdeki işlere ve rûhlardan gelen ilmlere, şekl vererek, bilinenlere benzeterek anlaşılmasını kolaylaştırır.

Ba'zı düâlar ile tayy-ı mekân olunur [az zemânda çok uzakla-

[1] Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer Sühreverdî, 632 [m. 1234] de Bağdâdda vefât etti.

ra gidilir] diyorlar. Bu söze şaşılmaz. Allahü teâlânın bundan daha ziyâde te'sîri vardır. Düâ etmeden de tayy-yı mekân nasîb olur.

Nemâzda hâsıl olan hâller, nemâz hâricindeki hâllerden efdaldir. Nemâzın tadını duymak, zevk ile kılmak için, çalışınız! Hele farz nemâzlardan zevk almak, ancak nihâyete yükselmiş olanlara nasîb olur. Nemâz çok mühimdir. Müstehab olan vaktlerinde ve cemâ'at ile ve şartlarına, edeblerine ve ta'dîl-i erkânına dikkat ederek ve sükûnet ve veکار ile edâ ediniz! Hadîs-i şerîfde, **(Nemâzda kul ile Rab arasındaki perdeler kalkar)** buyuruldu.

Âlem-i misâlde şekillerin görülmesi ve bunlarla sohbet etmek iyidir. Birçok şeyler öğrenmeğe müjdedir. Fekat, özlenen şey bu değildir. Ma'nevî irtibâta zararlı olmadığından fâidedir.

Hızır aleyhisselâmın hayâtta olması üzerinde, âlimler başka başka söylediler. Ba'zı Evliyânın konuştukları bildirildi ise de, bu haberler diri olduğunu göstermez. Rûhu insan şeklini alıp, iş yapabilir. Yâhud, o vaktlerde hayâtta olup, şimdi değildir diyebiliriz. Rûhlar, ba'zan **(Âlem-i misâl)**deki şekillerinde görünür. Her mevcûdün âlem-i misâlde bir şekli vardır. Hattâ, ma'nâların da, şekilleri vardır. Bu şekillerin görünmesi, vehm ve hayâl değildir. Âlem-i misâl de, bu bildiğimiz **(Âlem-i şehâdet)** gibi bir varlıktır.

[Kendisi veya eserleri [yapdığı işler] his uzvlarımıza te'sîr, etki eden şeylere **(Mevcûd)**, varlık denir. Mevcûd ikidir: Birincisi, ebedî, sonsuz, hep var olan **(Hâlık)**, yaratıcı olup, ismi **(Allah)**dır. Kendisi [zâtı] da, sekiz sıfatı da hep vardır. İkincisi, **(Mahlûk)** ve **(Hâdis)** ve **(Âlem)** ve **(Mâ-sivâ)** denilen varlıklar, yok idi. Sonradan yaratıldılar. Mahlûklar üç kısımdır: **(Âlem-i ec-sâm)**, kendilerini his ettiğimiz, basît veya mürekkeb cisimlerdir. Bunlar, **(Arş)** küresinin içinde bulunurlar. Maddenin şekli almış parçalarına **(Cism)** denir. İkinci kısım, Arşın dışında bulunan **(Âlem-i ervâh)**, ya'nî rûhlar âlemidir. Rûhların kendilerini değil, eserlerini his ediyoruz. Mahlûkların üçüncü kısmı, **(Âlem-i misâl)**dir.] Rûhlar, cism şeklini almayıp, kendileri, rûhumuza görünebilir. Böyle konuşur ve işitirler. Rûhları ve kabir hayatını anlatmak, çok zordur. Bunlar üzerinde zan ile, tahmîn ile konuşmamalı, **(Nass)**larda [Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde] bildirilmiş olanlara kısaca îmân etmelidir. Kabirde ni'metler ve azâblar olduğuna îmân ederiz. Bunların nasıl olduğunu araştırmayız. Meyitlerin birbirleri ile konuştukları bildirildi. Kabirde azâb olunanların na'ra ve sayhaları haber verildi. **(Bunları, insanlardan ve cin-**

den başka her canlı iştir) buyuruldu. Rûhun kendisi bağırr. Yâ-hud cesed vâsitası ile sayha eder. Hudûs, ya'nî yokdan var edilmiş olmak lekese, insandan dünyâda ve öldükden sonra da gitmez. İnsan, Allahü teâlâyâ yaklaşıp da, kemâl derecelerine yükselse de, rûhu da, cismi de, dünyâda da, âhiretde de, mümkün ve hâdis olmakdan kurtulamaz. Allahü teâlâdan başka, her mevcûdün hâdis oldukları (**İcmâ'**) ile ya'nî sözbirliği ile bildirildi. Buna inanmayan, kâfir olur. Âhiretde, Cehennemdeki ebedî, sonsuz azâbdan kurtulmak için, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine îmân etmek [inanmak] lâzımdır. Evliyânın, bu bildirilenlere uymıyan keşfleri kıymetsizdir. Tesavvufdan maksad, nefsin gizli ayblarını anlamaktır ve islâmiyyete uymanın kolay olmasıdır ve ihlâsa kavuşmaktır. Ya'nî (**İtmînân-ı nefis**) hâsıl olarak, şirkin, küfrün gizli inceliklerinden kurtulmaktır. İnsanlık sıfatlarının örtülmesine (**Adem makâmı**) denir. Temâmen yok olmasına (**Fenâ makâmı**) denir.

BİRİNCİ CİLD, 197. ci MEKTÛB

Kıymetli kardeşim Muhammed Sücâdil! Ma'nevî nisbet [ya'nî bir Velîye muhabbet], kuvvetli olursa, ondan gelen feyzleri almak da sohbetin ve uzakda olmanın farkı olmaz. Allahü teâlâ, enfûsde [insanda] ve âfâkda [insanın hâricinde] değildir. Onu bu ikisinin hâricinde aramalıdır. Buna akl ermez.

Büyüklerimiz, beş vakt nemâzdan sonra, elleri kaldırarak, Fâtiha okumadı. (**Hazânet-ül rivâyât**) kitâbında diyor ki, (Hâcetlere kavuşmak için, farzlardan sonra, Fâtiha okumak bid'atdır.) Müsâfeha da böyledir. İmâm-ı Nevevî (**Ezkâr**) kitâbında diyor ki, (Karşılaşınca müsâfeha etmek müstehabdır. Fekat, bunu sabâh ve ikindi nemâzlarından sonra, âdet etmemelidir. Ba'zan yapmak sünnettir.^[1])

***Dostun firâkı, az sürse de az değildir,
Gözde bir kılın bulunması, çok ağır gelir!***

BİRİNCİ CİLD, 202. ci MEKTÛB

Bu kısa ömrü çok kıymetli şeylerde kullanınız! Geceleri ibâdet yapmağı ve seher vaktlerinde ağlamağı elden kaçırmayınız! Karanlık geceleri, Kur'ân-ı kerîm okumakla, düâ ve istigfâr ve Onun ismini söylemekle nûrlandırınız! Ticâretde sıdk ve emânet üzere olunuz! Hadîs-i şerîfde, (**Allahü teâlâ, sâdık [doğru] olan**

[1] İmâm-ı Nevevî 676 [m. 1277] de vefât etti.

tüccârı sever) buyuruldu. Fâsîd ve fâizli satışlardan sakınınız! Bu zemânda bunlardan sakınan acabâ var mıdır? Bunları islâmiyyete bağlı olan [Ehl-i sünnet] âlimlerinden sorup öğreniniz!

BİRİNCİ CİLD, 230. cu MEKTÛB

(Tesavvuf), seyr ve sülûk demektir. Seyr ve sülûkdan ve riyâzet çekmekden ve mücâhede yapmaktan maksad, mahlûklara olan meyli, muhabbeti yok etmektir ve kulluk yapmağı öğrenmektir ve insanın, âciz ve muhtâc olduğunu anlamasıdır. Ademden geldiğini ve ademe gideceğini idrâk etmesidir. Yoksa, insanın kullukdan kurtulması, ma'bûd olması ve ma'bûdün kemâlâtına ortak olması değildir. Muhammed Behâüddîn Buhârî hazretleri^[1], (Âbid, ma'bûd ile iştirâk edemez) buyurdu. İbni Sînânın^[2] bozuk düşünceleri, Ehl-i sünnet i'tikâdına uygun değildir ve küfrüne ve dalâletine sebep olmaktadır. İmâm-ı Rabbânî 245 ve 266. cı mektûblarında, (İmâm-ı Gazâlî^[3] “rahmetullahi aleyh” Hukemânın bozuk düşüncelerini yazdıktan sonra, Fârâbî^[4] ve İbni Sînânın ve benzerlerinin kâfir olduklarını bildirdi. Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, bir Velîye, rüyâda, İbni Sînâ için, **(Allahü teâlânın çok ilm vererek, dalâlete sürüklediği kimsedir)** buyurdu. Sâlik, kalbine gelen hâlleri yanlış anlasa da, bir Velîyi taklîd etmesi lâzımdır. **(Tevhîd-i vücûd)** bilgisi, akla ve nakle uygun görünüyor diyorsunuz. Nakl dediğiniz haberler, açık bildirilmiş değildirler. Böyle haberlere **(Müteşâbihât)** denir. Böyle haberler **(Te'vîl)** olunur. Ya'nî, meşhûr olmıyan ma'nâları verilir. Aklın kabûl ettiği şeyler ise, inandırmak için söylenir. Sâhası çok genişdir. Celâlüddîn-i Devânî^[5], böyle bilgilere akl ermez dedi. Mevlânâ Câmî “kuddise sirruh”^[6], (Akl ermez demek, keşf ve müşâhede ile kalbde hâsıl olup, aklın anlıyamıyacağı şeylerdir. Aklın anladığı şeyleri, his kuvvetlerinin anlıyamaması da böyledir) dedi. [Meselâ akl, güneşin yer küresinden büyük olduğunu anlıyor. Göz ise, güneşi pencerenin içinde gördüğü için, bunu anlıyamıyor.]

Felsefeciler, (Mevcûd olan şey yok olmaz. Yok olan şey de var olmaz) dediler. [Fransız kimyâger Lavoisier de^[7] böyle söyledi.

[1] Behâüddîn Buhârî 791 [m. 1389] da Buhârada vefât etdi.

[2] Ebû Alî Hüseyin ibni Sînâ 428 [m. 1037] de Hemedânda vefât etdi.

[3] İmâm-ı Muhammed Gazâlî 505 [m. 1111] de Tûs [Meshed] de vefât etdi.

[4] Muhammed Fârâbî 339 [m. 950] de Şâmda vefât etdi.

[5] Muhammed Devânî 908 [m. 1502] de Şîrâzda vefât etdi.

[6] Abdürrahmân Ahmed Nûreddîn Câmî 898 [m. 1492] de Hirâtda vefât etdi.

[7] Lavoisier 1209 [m. 1789] ihtilâlinde öldürüldü.

Bu sözleri doğru değildir. Zan ile söylemişlerdir. Bu söz, Allahü teâlânın sonsuz kudretini inkâr etmektedir. Lavoisier, bu sözü umûmî olarak söylemeseydi, kimyâ hâdiselerinde var ve yok olmaz deseydi, sözü doğru olurdu. İslâm düşmanı, fen yobazlarının, tekrâr dirilmeği inkâr ederken Lavoisiernin bu yanlış sözünü ileri sürmeleri, ilme, fenne büyük iftirâdır.] Allahü teâlâ, dünyâyı ve âhireti, ya'nî herşeyi yokdan var etdi. Hepsini tekrâr yok edecek ve Kıyâmet günü, yine var edeceğini, Peygamberleri vâsıtası ile haber verdi. Yaratması ve yok etmesi, Onun sonsuz kudretine göre, şaşılacak birşey değildir. Felesofların yukarıdaki sözleri, âlemin yok edileceğini inkâr etmektedir. Böyle söylemek küfrdür. Bu sözlerine inanan, Allahü teâlânın verdiği habere inanmamış olur, kâfir olur. Bütün dinler, âlemin yokdan var edildiğini ve tekrâr yok edileceğini sözbirliği ile bildirmektedir. Felesofların bu sözleri, mahlûkların varlıkta durmaları için, Allahü teâlâyâ muhtâc olmamalarını da îcâb ettirmekte ve Allahü teâlânın varlıkları yok etmeğe kâdir olmayacağını göstermektedir. Cismlerin ve sıfatlarının var olduklarını ve yok olduklarını görüyoruz. [Meselâ deniz suları, buhar hâline, bulut, ya'nî zerreler hâline ve kar, buz hâline dönmektedir. Suyun bir hâli yok olup, diğer hâli var olmaktadır. Cismlerin hâllerini yok iken var eden ve var iken yok eden Allahü teâlâ, cismlerin kendilerini de, yok iken var etmeğe ve var iken yok etmeğe kâdirdir. Bugün bütün dinler, öldükten sonra, tekrâr dirilmeğe, Cennete, Cehennem azâbına inanıyorlar. 1989 da Amerikanın en büyük (Misûrî) harb gemisi İstanbula geldi. İçinde iki büyük kilise var. **(Kitâb-ı mukaddes)** dedikleri incili ingilizce basdırmışlar. Maroken cildlemişler. Her ziyâretçiye hediye ediyorlar. Bizdeki ilericiler, Avrupaya, Amerikaya âşık olduklarını söylüyorlar. Onlar gibi, morfinli, içkili kadınlarla, kızlarla otel odalarında, parklarda, her nev' zevklerini ve pilaj eğlencelerini yapıyorlar. Bunlara ilericilik diyorlar. Müslimânlara, Cennete, Cehenneme inandıkları ve Allahın emrlerine uydıkları için gerici diyorlar. Bütün dünyâdaki inananlara gerici demediklerine göre, nefsanî, hayvânî zevklere ve islâm düşmanlığına ilericilik dedikleri anlaşılıyor.]

İKİNCİ CİLD, 11. ci MEKTÛB

Allahü teâlâ, insanları başı boş bırakmadı. Her istediklerini yapmağa izin vermedi. Nefslerinin arzûlarına ve tabîî, hayvânî zevklerine, taşkın ve şaşkın olarak tâbî' olmalarını, böylece felâketlere sürüklenmelerini dilemedi. Râhat ve huzûr içinde yaşamaları ve sonsuz se'âdetle kavuşmaları için arzûlarını ve zevklerini kullanma yollarını gösterdi ve dünyâ ve âhiret se'âdetine sebep olan fâ-

ideli şeyleri yapmalarını emr etdi. Zararlı şeyleri yapmalarını yasak etdi. Bu emrlere ve yasaklara (**Ahkâm-ı islâmiyye**) denildi. Dünyâda râhat yaşamak, se'âdete kavuşmak istiyen, islâmiyyete uymağa mecbûrdur. Nefsinin ve tabî'atinin, islâmiyyete uymayan arzûlarını terk etmesi lâzımdır. İslâmiyyete uymazsa, sâhibinin, yaratanının gadabına, azâbına dûcâr olur. İslâmiyyete uyan kul, müslimân olsa da, kâfir olsa da, dünyâda mes'ûd, râhat olur. Sâhibi ona yardım eder. Dünyâ zirâ'at yeridir. Tarlayı ekmeyip, tohumları yiyerek zevk ve safâ süren, mahsûl almakdan mahrûm kalacağı gibi, dünyâ hayâtını, geçici zevkleri, nefsin arzûlarını taşkın ve şaşkın olarak yapmakla geçiren de, ebedî ni'metlerden, sonsuz zevklerden mahrûm olur. Bu hâl, akli başında olanın kabûl edeceği birşey değildir. Sonsuz lezzetleri kaçırmağa sebep olan, geçici lezzetleri zararlı şekilde yapmağı tercih etmez. [Allahü teâlâ, dünyâ zevklerinden, geçici lezzetlerinden, nefse tatlı gelen şeylerden hiçbirini, men' etmedi, yasak etmedi. Bunları, islâmiyyete uygun, zararsız olarak kullanmağa izin verdi.] İslâmiyyete tâm uymak için, evvelâ (**Ehl-i sünnet**) âlimlerinin, Eshâb-ı kirâmdan öğrenip ve Kur'ân-ı kerîmden ve hadis-i şerîflerden anlayıp bildirdikleri (**Akâid**)e uygun îmân etmek, sonra harâm, yasak edilmiş olanları öğrenip bunlardan sakınmak ve yapması emr olunan farzları öğrenip yapmak lâzımdır. Bunları yapmağa (**İbâdet**) etmek denir. Harâmlardan sakınmağa (**Takvâ**) denir.

Niyyet ederek ahkâm-ı islâmiyyeye uymağa (**İbâdet etmek**) denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına (**Ahkâm-ı islâmiyye**) ve (**Ahkâm-ı ilâhiyye**) denir. Emr edilenlere (**Farz**), yasak edilenlere (**Harâm**) denir. İbâdetlerin en kıymetlisi ve islâm dîninin temeli hergün beş vakt (**Nemâz**) kılmaktır. [Nemâz kılmak, ayakta kibleye karşı Fâtîha okumak ve kibleye karşı eğilmek ve kibleye karşı başını yere koymak demektir. Bunları kibleye karşı yapmazsa, nemâz kılmak olmaz.] Nemâz kılan, müslimândır. Nemâz kılmayan, yâ müslimândır, yâ kâfirdir. Nemâz kılmakla hâsıl olan kurb-ı ilâhî [ya'nî, Allahü teâlânın sevmesi], başka ibâdetleri yapmakla nâdir nasîb olur. Hergün, beş vakt nemâzı, cem'iyet ile [ya'nî dünyâ işlerini düşünmeden] ve cemâ'at ile ve ta'dîl-i erkân ile ve abdesti dikkatli alarak ve müstehab olan vaktlerinde kılmalıdır. Nemâz kılariken, Allahü teâlâ ile kul arasındaki perdeler kalkar. Beş vakt nemâz kılan, hergün beş kerre yıkanıp temizlenen kimse gibi, günâhlardan temizlenir. Hergün beş vakt nemâzı doğru olarak kılana yüz şehîd sevâbı verilir.

Ticâret eşyâsının ve kırdan otlayan hayvânların [ve tarladan, ağaçlardan elde edilen mahsûlün ve kâğıd liralının ve alacakların] zekâtlarını emr olunan yerlere seve seve vermelidir. Zekâtı verilen mâl azalmaz. Zekâtı verilmeyen mâl, Cehennemde ateş

olur. Allahü teâlâ, çok merhamet ederek, ihtiyâcdan fazla olan mâl, nisâb mikdârı olursa, bir sene sonra zekâtını vermeği emr et-di. Cânı ve mâlî veren Odur. Mâlin hepsini ve cânı vermeği emr et-seydi, Onun âşıkları hemen verirdi.

Ramezân-ı şerîf ayında, Allahü teâlâ emr ettiği için, seve seve oruc tutmalıdır. Bu açlığı ve susuzluğu se'âdet bilmelidir.

İslâmın binâsı beşdir: Birincisi, **(Eşhedü en-lâ-ilâhe-illallah ve eş-hedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlühü)** demek ve bunun ma'nâsını bilmek ve inanmaktır. Buna **(Kelime-i şehâdet)** denir. Dördü de, nemâz, zekât, oruc ve hacdır. Bu beş esâsdan biri bozuk olursa, islâmiyyet de bozuk olur. İ'tikâdî düzeltdikden ve islâmiyyete uyduktan sonra, Sôfiyye-i aliyyenin yolunda ilerlemek lâzımdır. Al-lahü teâlânın ma'rifeti, bu yolda hâsıl olur ve nefsin arzûlarından kur-tulmak nasîb olur. Sâhibini tanımayan kimse, nasıl yaşayabilir, nasıl râhat eder! Bu yolda ma'rifet sâhibi olmak için, **(fenâ bil-ma'rûf)** lâ-zımdır. Ya'nî, Allahü teâlâdan başka herşeyi unutmak lâzımdır. Ken-dini var bilen kimse, ma'rifete kavuşamaz. **(Fenâ)** ve **(Bekâ)** vicdân-da, kalbde hâsıl olan şeylerdir. Anlatmakla anlaşılmaz. Ma'rifet ni'metine kavuşmayan, bunu dâimâ araması lâzımdır. Tahkîri emr olunan ve muvakkat olan şeyin ta'mîri ile uğraşmamalıdır.

SİHR=BÜYÜ: Cinlerin insanlarda yaptıkları hastalıklara (Sihr=Büyü) denir. Müslimân olan cinlerin insanlarla bir alâkası yoktur. Bunlar, yalnız ibâdet ederler. Ehl-i sünnet âlimleri bunla-rı tanıır. Arkadaş olurlar. Sâlih insanlar gibi görünür. Sohbet eder-ler. Bunlardan insanlara zarar gelmez. Kâfir olan cinler, insandan ayrılmazlar. Cinler her şeklde görünürler. Böcek şekline, mikrob şekline de girerler. İnsanın damarlarında dolaşırlar. Yalnız mü'minlerin kalbine giremezler. Kâfir cinler, iyi insan şekline de girer. Her iyiliği yapar. İnsanlara fâideli olurlar. Kâfir ve fâsıklarla arkadaşlık yapınca, hiç ayrılmazlar. Kâfir insanlar gibi, her iyiliği yapınca, arkasından küfre, fıska sebep olurlar. İnsanın göstereceği kimselede hastalık, sihr yaparlar. Bu hastalıktan kurtulmak için, bu cinni öldürmek veyâ kovmak lâzımdır. Cinnin zararından kur-tulmak için en te'sîrli iki silâh **(Kelime-i temcîd)** ve istigfâr düâsı-dır. Kelime-i temcîd, **(Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm)**dir. Bunu okuyandan, cinlerin kaçdığını, büyüünün bozuldu-ğunu, imâm-ı Rabbânî 174.cü mektûbunda ve istigfâr düâsının her derde devâ olduğu hadîs-i şerîflerde bildirilmektedir. 122.ci sahî-feye bakınız!

5.ci CİLD, 113.cü MEKTÛB

[Bu mektûbda zikrin nasıl yapılacağı yazılıdır. Bu mektûb **(Kı-yâmet ve Âhret)**in, 165.ci sahîfede de yazılıdır.]

TENBÎH: İlk mekteb yaşındaki çocuklar, bağçede, umûmî yerlerde oynarlar. Hoşlarına giden ve arkadaşlarından gördükleri şeylerle vakt geçirirler. Anaları, babaları zararlı şeylerle oynamalarına mâni' olur. Söz dinlemezlerse, döverek zararlı oyunlara mâni' olurlar. Ananın, babanın terbiyesi ile yetişen çocuklar, büyüyünce kendilerine ve cem'iyete fâideli olurlar. Bunun gibi, insanlar, nefslerinin ve kötü kimselerin isteklerine uyarak zararlı işler yapıyor. Allahü teâlâ çok merhametli olduğu için, fâideli ve zararlı şeyleri bildirmiş, fâideli olanları yapmağı, zararlı olanlardan sakınmağı emr etmiştir. Bu emr ve yasaklara **(Din)** denir. Muhammed aleyhisselâmın bildirdiğı dîne **(islâmiyyet)** denir. İslâmiyyete uyanlar, hep fâideli işler yaparlar. Kimseye zararları dokunmaz. Bunları Allahü teâlâ da, kullar da sever. Dünyâda ve âhıretde se'âdetlere kavuşurlar. Görülüyor ki, islâmiyyet, insanları se'âdete kavuşduran sebebedir. Bu sebebe yapışmak, insanlara külfet ve eziyet değil, se'âdete kavuşmaları için vesîledir. Allahü teâlâ, herşeyi bir sebep ile yaratmaktadır. Analar, babalar, bu âdet-i ilâhiyyeye uyarak, evlâdlarının, iyi adam olmaları için, terbiye etmek sebebine sarıldıkları gibi, Allahü teâlâ da, kullarının dünyâda râhat yaşamaları, âhıretde de sonsuz se'âdete kavuşmaları için, islâmiyyet ni'metini sebep olarak yaratmıştır. Herkes, bu sebebe yapışsa, kimse, derd, keder çekmez. Üzüntü, sıkıntı kelimeleri unutulur, her yer güllük, gülistânlık olur.

Kitâbı yazmağa **(Besmele)** okumakla başlamışdık. Son söz olarak da, Rabbimize hamd edelim: **VELHAMDÜ LİLLÂHİ RABBİL ÂLEMÎN.**

*Âdem oğlu aç gözünü, yeryüzüne kıl, bir nazar,
gör bu latîf çiçekleri, hangi kuvvet yapar, bozar.*

*Herbir çiçek bir nâz ile, öğer Hakkı, niyâz eder,
kurdur, kuşlar, durmaz söyler, ol Hâlık âvâz eder.*

*Öğer onun kâdirliğin, herbir işe hâzırlığın,
ille onun kâhirlığın, anlayınca, rengi döner.*

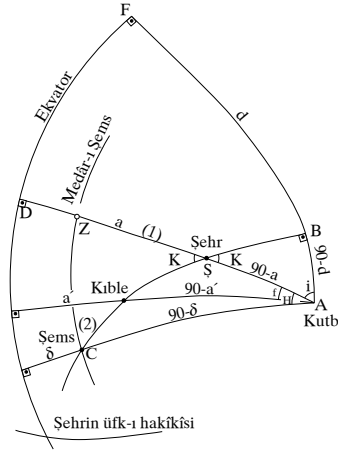
*Rengi döner günden güne, toprağa dökülür yine,
bu ibretdir anlayana, hakîkatı, ârif sezer.*

*Ger bu sırrı duya idin, yâ bu gammı yiye idin,
yerinde eriye idin, insan değil misin, meğer.*

*Bilir, gelen gider imiş, konan geri göçer imiş,
mevt şerbetin içer imiş, her kim, bu ma'nâdan geçer.*

Kible sâatini bulmak

(1) Şimâl-cenûb istikâmeti. (2) Şark-garb istikâmeti.

AZ= nisfünnehâr

$$K \text{ Kible zâviyesi: } \tan K = \frac{\sin (t' - t)}{\sin (a - a')} : \text{İstanbul için } 29 \text{ derecedir.}$$

a, a' : Şehrin ve Mekkenin arz dereceleri

t, t' : Şehr in ve Mekken in tûl dereceleri

δ : Güneşin meyl derecesi. $\mathcal{S}$, şehrin şâkûlünün semâ küresini kesdiği nokta ve $\mathcal{Z}$, zevâl noktası.

Dik kürevî müselleslerde Napier düstûru:

ABŞ'de: $\cos (90-a)=\cot i \times \cot K$ 'dır. Dâimâ $\tan A \times \cot A = 1$ olduğu için: $\sin a = 1 / \tan i \times 1 / \tan K$ $\tan i = 1 \div (\sin a \times \tan K)$ olur...(1)

$$\text{ABC'de } \boxed{\cos (i + H) = \tan \delta \times \cot d} \text{ dir. ... (2)}$$

ABŞ'de : $\cos i = \tan a \times \cot d$ olduğundan (2) düstûru:

$$\boxed{\cos (i+H)=\tan \delta \times \cos i / \tan a} \ldots (3) \text{ olur.}$$

(1).ci düstürden i zâviyesi ve (3)den (i+H) ve buradan Kible vaktinin H Fadl-ı dâirinin, ya'nî CZ kavsinin derecesi bulunur ki zemânâ çevrilip, hakikî zevâl vaktinden farkı, ta'dîl-i zemân ve tûl farkını hesâbâ katarak, müşterek sâate göre (Kible sâati) olur. Meselâ, 2 Şubatda $\delta = -17$ derece olduğundan hesâb makinesi ile, İstanbul için, $i=70,5$ derece ve H 1 sâat 45 dakîka bulunur. 380. ci sahîfeye bakınız!

Temkin Cedveli

Sıfır dereceden altmış derece arzına kadar ve yirmibeş metre fark ile, beşyüz metre irtifâ'a kadar hesâb olunmuş temkin cedveli.

Birinci satırdaki rakamlar arz derecelerini göstermektedir.

İrtifâ'	0	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51	54	57	60
(m)	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn	dak sn
0	3.49	3.49	3.51	3.53	3.55	3.58	4.02	4.06	4.12	4.20	4.29	4.42	4.57	5.13	5.33	5.57	6.28	7.09	8.06	9.25	11.44
25	4.38	4.38	4.39	4.41	4.45	4.49	4.54	5.01	5.08	5.19	5.31	5.41	5.59	6.20	6.42	7.13	7.52	8.40	9.54	11.20	14.20
50	4.58	4.58	5.00	5.02	5.06	5.10	5.16	5.23	5.31	5.42	5.54	6.08	6.27	6.48	7.14	7.46	8.28	9.19	10.38	12.19	15.27
75	5.16	5.16	5.18	5.21	5.24	5.29	5.36	5.43	5.52	6.03	6.12	6.27	6.50	7.10	7.38	8.12	8.59	9.54	11.11	13.05	16.26
100	5.27	5.27	5.29	5.30	5.35	5.40	5.47	5.55	6.05	6.15	6.27	6.44	7.04	7.28	7.56	8.33	9.19	10.16	11.39	13.39	17.06
125	5.38	5.39	5.40	5.42	5.46	5.53	6.00	6.07	6.17	6.27	6.41	6.58	7.19	7.44	8.24	8.51	9.38	10.39	12.05	14.08	17.42
150	5.49	5.50	5.52	5.54	5.58	6.03	6.11	6.19	6.29	6.40	6.54	7.12	7.34	7.59	8.30	9.08	9.57	11.00	12.28	14.25	18.17
175	5.58	5.59	6.01	6.03	6.08	6.14	6.21	6.29	6.40	6.52	7.06	7.24	7.47	8.13	8.45	9.24	10.14	11.18	12.51	15.00	18.49
200	6.08	6.09	6.10	6.13	6.17	6.23	6.31	6.39	6.50	7.03	7.18	7.36	7.59	8.26	8.59	9.39	10.30	11.36	13.11	15.23	19.21
225	6.17	6.17	6.18	6.22	6.26	6.32	6.40	6.48	7.00	7.13	7.28	7.46	8.10	8.38	9.12	9.53	10.45	11.53	13.31	15.45	19.51
250	6.25	6.25	6.26	6.30	6.35	6.41	6.49	6.57	7.09	7.22	7.38	7.57	8.21	8.49	9.24	10.06	10.59	12.09	13.49	16.06	20.20
275	6.31	6.33	6.34	6.38	6.41	6.47	6.57	7.06	7.18	7.32	7.48	8.06	8.31	9.00	9.35	10.18	11.13	12.25	14.06	16.26	20.48
300	6.40	6.41	6.42	6.46	6.51	6.57	7.05	7.14	7.26	7.40	7.57	8.16	8.41	9.12	9.46	10.30	11.26	12.40	14.23	16.46	21.15
325	6.47	6.48	6.49	6.53	6.58	7.05	7.12	7.22	7.34	7.49	8.05	8.25	8.52	9.21	9.57	10.41	11.39	12.54	14.38	17.05	21.41
350	6.54	6.55	6.56	7.00	7.05	7.13	7.20	7.30	7.42	7.57	8.13	8.32	9.01	9.31	10.07	10.52	11.51	13.07	14.53	17.25	22.05
375	7.01	7.02	7.04	7.07	7.12	7.19	7.27	7.37	7.49	8.05	8.22	8.42	9.10	9.40	10.17	11.03	12.03	13.20	15.08	17.44	22.31
400	7.08	7.09	7.11	7.14	7.19	7.25	7.34	7.45	7.57	8.12	8.30	8.51	9.18	9.49	10.27	11.14	12.15	13.32	15.23	18.03	22.55
425	7.14	7.15	7.17	7.20	7.25	7.32	7.41	7.51	8.04	8.20	8.37	8.58	9.26	9.58	10.34	11.24	12.26	13.44	15.38	18.22	23.17
450	7.20	7.21	7.23	7.26	7.32	7.38	7.47	7.58	8.11	8.26	8.44	9.06	9.34	10.07	10.42	11.34	12.37	13.56	15.53	18.40	23.38
475	7.26	7.27	7.29	7.32	7.38	7.44	7.54	8.04	8.18	8.34	8.52	9.13	9.42	10.15	10.50	11.44	12.48	14.08	16.08	18.58	23.59
500	7.32	7.33	7.35	7.39	7.44	7.51	8.00	8.11	8.25	8.41	8.59	9.21	9.50	10.23	10.58	11.53	12.58	14.20	16.18	19.15	24.20

İrtifâ': Bir mahallin en yüksek yerinin en aşağı yerinden i'tibâren yüksekliğidir. İstanbul'un en yüksek tepesi olan Camlıca'nın irtifâ'ı 267 metredir. Bu irtifâ' için inhitât-ı üfuk zâviyesi 29,4 dakika, irtifâ' zâviyesi 1 derece 29 dakika ve güneşin hakiki gürubdan sonra, bu irtifâ'ı inmek zemânı olan temkin 7 dakika 52,3 sâniye olur ki, 2 dakika ihtiyât ilâve ederek, senelik vasatısı 10 dakikadır.

TA'DİL-İ ZEMÂN VE MEYL-İ ŞEMS CEDVELİ

GÜNEŞ 1986

ÜnİVERSAL (GREENWICH) ZEMÂNİ

Târih	Ta'dil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih	Ta'dil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih	Ta'dil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih	Ta'dil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '
Ocak	0-02 48	-23 07	Şubat	15-14 12	-12 51	Nisan	1-04 06	+04 20		17+03 40	+19 13
	1 03 16	23 03		16 14 09	12 31		2 03 48	04 44		18 03 38	19 26
	2 03 44	22 58		17 14 06	12 10		3 03 30	05 07		19 03 36	19 40
	3 04 12	22 52		18 14 01	11 49		4 03 13	05 30		20 03 33	19 52
	4 04 40	22 47		19 13 56	11 28		5 02 55	05 53		21 03 30	20 05
	5-05 07	-22 40		20-13 51	-11 06		6-02 38	+06 15		22+03 26	+20 17
	6 05 34	22 33		21 13 44	10 45		7 02 21	06 38		23 03 22	20 29
	7 06 01	22 26		22 13 37	10 23		8 02 04	07 01		24 03 17	20 40
	8 06 27	22 19		23 13 29	10 01		9 01 47	07 23		25 03 12	20 51
	9 06 52	22 11		24 13 21	09 39		10 01 31	07 45		26 03 06	21 02
	10-07 17	-22 02		25-13 12	-09 17		11-01 15	+08 08		27+03 00	+21 13
	11 07 41	21 53		26 13 02	08 55		12 00 59	08 30		28 02 53	21 23
	12 08 05	21 44		27 12 52	08 32		13 00 44	08 52		29 02 46	21 32
	13 08 28	21 34		28 12 42	08 10		14 00 28	09 13		30 02 38	21 42
	14 08 51	21 24	Mart	1 12 31	07 47		15-00 13	09 35		31 02 30	21 51
	15-09 13	-21 13		2-12 19	-07 24		16+00 01	+09 56	Haziran	1+02 21	+21 59
	16 09 34	21 02		3 12 07	07 01		17 00 15	10 18		2 02 12	22 07
	17 09 55	20 51		4 11 54	06 38		18 00 29	10 39		3 02 02	22 15
	18 10 15	20 39		5 11 41	06 15		19 00 43	11 00		4 01 52	22 22
	19 10 34	20 27		6 11 28	05 52		20 00 56	11 21		5 01 42	22 29
	20-10 52	-20 14		7-11 14	-05 29		21+01 09	+11 41		6+01 31	+22 36
	21 11 10	20 01		8-10 59	05 05		22 01 21	12 01		7 01 20	22 42
	22 11 26	19 48		9 10 45	04 42		23 01 33	12 22		8 01 09	22 48
	23 11 42	19 34		10 10 30	04 18		24 01 44	12 42		9 00 58	22 53
	24 11 58	19 20		11 10 14	03 55		25 01 55	13 01		10 00 46	22 58
	25-12 12	-19 05		12-09 59	-03 31		26+02 06	+13 21		11-00 34	+23 02
	26 12 26	18 51		13 09 43	03 08		27 02 16	13 40		12 00 22	23 07
	27 12 39	18 35		14 09 26	02 44		28 02 25	13 59		13+00 09	23 11
	28 12 51	18 20		15 09 10	02 20		29 02 34	14 18		14 00 03	23 14
	29 13 02	18 04		16 08 53	01 57		30 02 43	14 37		15 00 16	23 17
	30-13 13	-17 48		17-08 36	-01 33	Mayıs	1+02 51	+14 55		16-00 29	+23 20
Şubat	31 13 22	17 32		18 08 19	01 09		2 02 58	15 13		17 00 42	23 22
	1 13 31	17 15		19 08 01	00 46		3 03 05	15 31		18 00 54	23 24
	2 13 39	16 58		20 07 44	-00 22		4 03 11	15 49		19 01 07	23 25
	3 13 46	16 40		21 07 26	+00 02		5 03 17	16 06		20 01 20	23 26
	4 13 53	-16 23		22-07 08	+00 26		6+03 22	+16 24		21-01 33	+23 26
	5 13 59	16 05		23 06 50	00 49		7 03 26	16 40		22 01 46	23 27
	6 14 04	15 46		24 06 32	01 13		8 03 30	16 57		23 01 59	23 26
	7 14 08	15 28		25 06 13	01 37		9 03 34	17 13		24 02 12	23 25
	8 14 11	15 09		26 05 55	02 00		10 03 36	17 29		25 02 25	23 24
	9-14 13	-14 50		27-05 37	+02 24		11+03 39	+17 45		26-02 38	+23 23
	10 14 15	14 31		28 05 19	02 47		12 03 40	18 00		27 02 50	23 21
	11 14 16	14 11		29 05 00	03 11		13 03 41	18 15		28 03 03	23 18
	12 14 16	13 52		30 04 42	03 34		14 03 42	18 30		29 03 15	23 16
	13 14 16	13 32		31 04 24	03 57		15 03 42	18 45		30 03 27	23 12
	14 14 14	-13 12	Nisan	1-04 16	+04 20		16+03 41	+18 59	Temmuz	1-03 39	+23 09
	15 14 12	-12 51		2-03 48	+04 44		17+03 40	+19 13		2-03 50	+23 05

NOT: Bu değerler 1986 + 4N (N = 0,1,2,3,...) yılları içindir. 1987 + 4N için 6 saat önceki, 1988 + 4N için Marta kadar 12 saat önceki Marttan itibaren 12 saat sonraki 1989 + 4N için 6 saat sonraki değerler kullanılır. Meselâ 0 Ocak 1989 (31 Aralık 1988) için:

Meyl = -23°07' - (-23°07' - (-23°03')) x 6/24 = -23°06' olur.

Rub'-ı daire, ya'nî Üsturlâb âletini yapıp, güneşin irtifâ'ını ilk ölçen müslimân, İbrâhîm Fezârî Bağdâdîdir. (**Zeyc-i Fezârî**) ve (**Amel-i bil-üsturlâb**) ve (**Kitâb-ül-mikyâs-iz zevâl**) ve diğer kitâbları çok kıymetlidir. 188 [m. 803] de vefât etmiştir. 426 da vefât eden Üsbû' Gırnâtînin (**Kitâb-ül-üsturlâb**) ı ve 801 [1398] de Mısırda vefât eden Alî bin Osmân Bağdâdînin (**Hidâyet-ül mübtedî fi ma'rîfet-il-evkât bi-Rub-iddâire**) kitabı çok kıymetlidir.

TA'DİL-İ ZEMÂN VE MEYL-İ ŞEMS CEDVELİ

GÜNEŞ 1986 O^h UNIVERSAL (UT)

Târih	Ta'dil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° , '	Târih	Ta'dil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° , '	Târih	Ta'dil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° , '	Târih	Ta'dil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° , '
Temmuz	1-03 39	+23 09		16-04 24	+13 54	Ekim	1+10 06	-02 59	Kasım	16+15 21	-18 36
	2 03 50	23 05		17 04 12	13 35		2 10 25	03 22		17 15 10	18 51
	3 04 02	23 00		18 03 59	13 16		3 10 44	03 46		18 14 58	19 06
	4 04 13	22 55		19 03 46	12 57		4 11 03	04 09		19 14 46	19 20
	5 04 24	22 50		20 03 32	12 37		5 11 21	04 32		20 14 32	19 34
	6 04 34	+22 45		21-03 17	+12 17		6+11 39	-04 55		21+14 18	-19 48
	7 04 45	22 39		22 03 03	11 57		7 11 57	05 18		22 14 03	20 01
	8 04 54	22 32		23 02 47	11 37		8 12 14	05 41		23 13 48	20 14
	9 05 04	22 25		24 02 32	11 17		9 12 31	06 04		24 13 31	20 27
	10 05 13	22 18		25 02 16	10 56		10 12 47	06 27		25 13 14	20 39
	11-05 21	+22 11		26-01 59	+10 36		11+13 03	-06 50		26+12 55	-20 51
	12 05 29	22 03		27 01 42	10 15		12 13 19	07 12		27 12 37	21 02
	13 05 37	21 54		28 01 25	09 54		13 13 34	07 35		28 12 17	21 13
	14 05 44	21 46		29 01 07	09 33		14 13 48	07 57		29 11 57	21 23
	15 05 51	21 37		30 00 49	09 11		15 14 02	08 20		30 11 35	21 34
	16-05 57	+21 27	Eylül	31-00 31	+08 50		16+14 16	-08 42	Aralık	1+11 14	-21 43
	17 06 03	21 17		1-00 13	08 28		17 14 29	09 04		2 10 51	21 53
	18 06 08	21 07		2+00 06	08 06		18 14 41	09 26		3 10 28	22 02
	19 06 12	20 57		3 00 25	07 45		19 14 53	09 48		4 10 04	22 10
	20 06 16	20 46		4 00 45	07 23		20 15 04	10 09		5 09 40	22 18
	21-06 20	+20 34		5+01 05	+07 00		21+15 15	-10 31		6+09 15	-22 26
	22 06 23	20 23		6 01 24	06 38		22 15 24	10 52		7 08 50	22 33
	23 06 25	20 11		7 01 45	06 16		23 15 33	11 13		8 08 24	22 40
	24 06 27	19 59		8 02 05	05 53		24 15 42	11 34		9 07 58	22 46
	25 06 28	19 46		9 02 26	05 31		25 15 50	11 55		10 07 31	22 52
	26-06 28	+19 33		10+02 46	+05 08		26+15 57	-12 16		11+07 04	-22 57
	27 06 28	19 20		11 03 07	04 45		27 16 03	12 36		12 06 36	23 02
	28 06 28	19 06		12 03 28	04 23		28 16 08	12 57		13 06 09	23 07
	29 06 26	18 53		13 03 49	04 00		29 16 13	13 17		14 05 40	23 11
	30 06 25	18 38		14 04 11	03 37		30 16 17	13 37		15 05 12	23 15
Ağustos	31-06 22	+18 24		15+04 32	+03 14	Kasım	31+16 20	-13 56		16+04 43	-23 18
	1 06 19	18 09		16 04 53	02 51		1 16 23	14 16		17 04 14	23 20
	2 06 16	17 54		17 05 15	02 27		2 16 24	14 35		18 03 45	23 22
	3 06 12	17 39		18 05 36	02 04		3 16 25	14 54		19 03 15	23 24
	4 06 07	17 23		19 05 58	01 41		4 16 25	15 13		20 02 46	23 25
	5-06 02	+17 07		20+06 19	+01 18		5+16 24	-15 31		21+02 16	-23 26
	6 05 56	16 51		21 06 41	00 54		6 16 22	15 50		22 01 46	23 27
	7 05 49	16 34		22 07 02	00 31		7 16 20	16 08		23 01 16	23 26
	8 05 42	16 17		23 07 23	+00 08		8 16 17	16 25		24 00 47	23 26
	9 05 34	16 00		24 07 44	-00 16		9 16 13	16 43		25+00 17	23 25
	10-05 26	+15 43		25+08 05	-00 39		10+16 08	-17 00		26-00 13	-23 23
	11 05 17	15 25		26 08 26	01 02		11 16 02	17 17		27 00 43	23 21
	12 05 08	15 08		27 08 46	01 26		12 15 55	17 33		28 01 12	23 19
	13 04 58	14 50		28 09 07	01 49		13 15 48	17 50		29 01 42	23 16
	14 04 47	14 31		29 09 27	02 12		14 15 40	18 06		30 02 11	23 12
	15-04 36	+14 13		30+09 47	-02 36		15+15 30	-18 21		31-02 40	-23 08
	16-04 24	+13 54	Ekim	1+10 06	-02 59		16+15 21	-18 36		32-03 09	-23 04

Zevâl Vakti (UT=Greenwich zemânı olarak) = 12^h - doğu
+ batı tûl derecesi kadar zemân - tâ'dil zemân

Ta'dil-i zemân = Hakikî zemân - Vasatî zemân

Yukarıdaki değerler Londrada o gün saat sıfır, ya'nî bir evvelki gün saat 24 (gece yarısı) iken tesbit edilmiştir. İlgili tûl derecesi ve zemâna göre doğru orantı kabul edilerek taşih edilip kullanılır. Meselâ müşterek (standard) bir vakt (V) için meyl (δ) $\delta = \delta_1 + (\delta_2 - \delta_1) \times (V - S) / 15$ / 24 formülü ile hesap edilir. Burada, δ_1 ve δ_2 sırasıyla o günkü ve ertesi günkü meyl, S = Standard (memleket saatbaşı) tûl derecesidir. İşaretleri ile kullanılır.

Her arz derecesi için ikindi nemâzı vaktinin irtifâ'ları

Gâye irtifâ'ı ° ' "	Fey-i Zevâl m.	Gâye irtifâ'ı ° ' "	Fey-i Zevâl m.	Gâye irtifâ'ı ° ' "	Fey-i Zevâl m.	Gâye irtifâ'ı ° ' "	Fey-i Zevâl m.	Gâye irtifâ'ı ° ' "	Fey-i Zevâl m.
0 15	229.182	10 30	5.395	25 30	2.097	40 30	1.171	61	0.554
0 30	114.589	11 00	5.145	26 00	2.050	41 00	1.150	62	0.532
0 45	76.390	11 30	4.915	26 30	2.006	41 30	1.130	63	0.510
1 00	57.290	12 00	4.705	27 00	1.963	42 00	1.111	64	0.488
1 15	45.829	12 30	4.511	27 30	1.921	42 30	1.091	65	0.466
1 30	38.188	13 00	4.331	28 00	1.881	43 00	1.072	66	0.445
1 45	32.730	13 30	4.165	28 30	1.842	43 30	1.054	67	0.424
2 00	28.636	14 00	4.011	29 00	1.804	44 00	1.036	68	0.404
2 15	25.452	14 30	3.867	29 30	1.767	44 30	1.018	69	0.384
2 30	22.904	15 00	3.732	30 00	1.732	45 00	1.000	70	0.364
2 45	20.819	15 30	3.606	30 30	1.698	45 30	0.983	71	0.344
3 00	19.081	16 00	3.487	31 00	1.664	46 00	0.966	72	0.325
3 15	17.611	16 30	3.376	31 30	1.632	46 30	0.949	73	0.306
3 30	16.350	17 00	3.271	32 00	1.600	47 00	0.933	74	0.287
3 45	15.257	17 30	3.172	32 30	1.570	47 30	0.916	75	0.268
4 00	14.301	18 00	3.078	33 00	1.540	48 00	0.900	76	0.249
4 15	13.457	18 30	2.989	33 30	1.511	48 30	0.885	77	0.230
4 30	12.706	19 00	2.904	34 00	1.483	49 00	0.869	78	0.213
4 45	12.035	19 30	2.824	34 30	1.455	49 30	0.854	79	0.194
5 00	11.430	20 00	2.747	35 00	1.428	50 00	0.839	80	0.179
5 30	10.385	20 30	2.675	35 30	1.402	51 00	0.810	81	0.158
6 00	9.514	21 00	2.605	36 00	1.376	52 00	0.781	82	0.141
6 30	8.777	21 30	2.539	36 30	1.351	53 00	0.754	83	0.123
7 00	8.144	22 00	2.475	37 00	1.327	54 00	0.727	84	0.105
7 30	7.596	22 30	2.414	37 30	1.303	55 00	0.700	85	0.087
8 00	7.115	23 00	2.356	38 00	1.280	56 00	0.675	86	0.070
8 30	6.691	23 30	2.300	38 30	1.257	57 00	0.649	87	0.052
9 00	6.394	24 00	2.246	39 00	1.235	58 00	0.625	88	0.035
9 30	5.976	24 30	2.194	39 30	1.213	59 00	0.601	89	0.017
10 00	5.671	25 00	2.145	40 00	1.192	60 00	0.577	90	0.000

Meselâ, İstanbul'da 2 Şubât'da, Meyl-i şems -16 derece 48 dakîka olduğundan, gâye irtifâ'ı -16 derece 48 dakîka + 49 derece = 32 derece 12 dakîka, bir metre, dik çubuğun en kısa gölgesi 1.58 m. ve ikindi gölgesi 2.58 m. ve ikindi irtifâ'ı 21 derece 20 dakîka olur. Hesâb makinesi ile fadl-ı dâir 2 saat 41 dakîka bulunur. İkindi vakti, ezânî 9 saat 42 dakîka ve müş-terek 3 saat 9 dakîka olur. Çünkü, Ta'dîl-i zemân -13 dakîka 39 sâniyedir. Yukarıdaki cedveli kullanmadan da, privileg hesâb âletinin 90-32.12 $\Rightarrow \tan + 1 = \arctan MS 90 - MR = \Rightarrow$ işaretlerine parmak ile basınca, güneşin asr-ı evveldeki irtifâ'ı 21 derece 8 dakîka olur. Yâhud rub-ı dâirede, hayt, kavs-i irtifâ' üzerinde gâye-i irtifâ' rakamına getirilince, hayt-ın (zill-i mebsût) kavsinde rastladığı rakam, fey-i zevâl gölge uzunluğu olur.

FİHRİST

- Abdest alma âdâbı 232, (367), 372, 374.
Abdest almanın fâideleri 365.
Abdest düâları (235).
Abdesti bozan şeyler (233), 241, 279, (368), 378, 399, 525.
Abdestin farzları (230), (366), 515, 520.
Abdestin mekrûhları (233), (368).
Abdestin sünnetleri (231), (366).
Abdestin müstehabları (232), (367).
Abdestin nâfileleri (367), 374.
Abdülğanî Nablûsî 147, 258, 516, 518, 527.
Abdülhakîm Efendi 46, 108, 118, 120, 153, 169, 299, 409, 433, 441, 447, 499, 542, 554.
Abdülkâdir-i Geylânî 129, 409, 530.
Abdullah-i Dehlevî 68, 248, 308, 357, 448, 457.
Abdullah-i Ensârî 157.
Abdürrahmân Sâmî pâşa 350, 351.
Abdürreşid efendi 163.
Acele etmek 43, 97, 507.
Acele yalnız beş yerde câizdir 43, 507.
Açık gezmek harâmıdır 119, 185, 194, 208, 210, (315), 319, 331.
Açık konuşmalıdır 86.
Adâlet 14, 26, 79, 95, 147, 161, 165.
Adam öldürmek 23, 60, 90, 121.
Adem (Yokluk) 31, 559.
Âdem aleyhisselâm 42, 49, 57, 69, 74, 100, 124, 138, 139, 172, 173, 181, 182, 195, 199, 204, 267, 343, 360, 434, 436, 438, 447, 479, 544.
Âdet 123, 319, 336, 528.
Âdet delîl-i şer'î olamaz 528, 532.
Âdet zemânı 222, 223, 226, 228, 501, 503.
Âdet-i ilâhiyye 46, 47, 56, 328, 441, 459, 467.
Âdil olmak 278, 397, (426), 432, 549.
Âfiyet 85, 89, 122.
Afv etmek 17, 54, 78, 79, 92, 114, 122, 151, 442.
Ağırlık birimleri 460, 535.
Ahd 89, 91.
Âhirete imân 143, 154, 182, 564.
Âhiret hayâtına bütün dünyâ inanıyor 154, 564.
Âhiret kardeşi 476, 543.
Ahkâm-ı islâmiyye 30, 31, 95, 154, 170, 173, 186, 189, 205, 214, 290, 347, 362, 373, 512, 554, 565.
Ahkâm-ı islâmiyyeye uymalı 10, 86, 95, 125, 154, 170, 214, 356, 414, 550, 551, 552, 554, 565.
Ahkâm-ı islâmiyyenin ehemmiyeti 24, 190, 197, 290, 355.
Ahkâm-ı islâmiyyeye uyan herkes kazanır 86, 170, 173, 467, 512.
Ahlâk değişir mi? 126, 127, 170, 533.
Ahlâk ilmleri 8, 127, 128, 135, 146.
Ahlâk kitâbları 8, 129.
Ahlâk-ı hamide 166, (323).
Ahlâk-ı hasene 323, 439, 462, 466.
Ahlâk-ı zemîme 13, 528.
Ahmaklık 9, 14, 31, 34, 44, 49, 57, 156.
Ahmed bin Hanbel 58, 83, 184, 318, 352, 456, 506.
Ahmedî fırkası 62.
Âile rızkı kazanmak sevâbı 450, 462.
Âişe "radiyallahü anhâ" 74, 112, 191, 287, 289, 316, 325, 332, 334, 345, 401, 402, 410, 424, 426, 488, 498, 531.
Akâid bilgisi 36, 153, 173, 373.
Akîka kurbanı 307.
Âkıl bâliğ olmak 23, 108, 175, 221, 279, (362), 381.
Akl bilgileri 135, 438, 563.
Akl nedir. 9, 14, 44, 45, 47, 77, 106, 135, 140, 467.
Akla uymak 29, 31, 117, 170, 192, 438.
Akrabâyı ziyâret 335, 476.
Aksırınca okunacak düâ 445, 491.
Âlem hâdisdir 561.
Âlem-i emr 105.
Âlem-i ervâh 105, 561.
Âlem ve kısımları 105, 561.
Âlem-i islâm kitâbı 163.
Âlem-i misâl 105, 144, 145, 561.
Âli bin Emrullah 8, 138.
Âlimin âlâmeti 54, 56, 491.
Âlimler vârislerdir 52, 103.
Âlimleri ziyâret 460, 462, (491).
Âlî-yûl mürtedâ 28, 43, 50, 58, 94, 96, 154, 160, 191, 257, 262, 287, 288, 316, 326, 332, 357, 433, 435, 436,

448, 487, 531.
Alış-verişde noksan ölçenler 454.
Alkollü içkiler harâmdır 311, 372, 440, 463.
Allah korkusu 37, 40, 92, 94, 111, 115, 438, 443, 508, 526.
Allah rahîmdir 12, 23, 31, 44, 70, 72, 92, 125, 165, 208.
Allah rızası 13, 37, 38, 45, 57, 63, 78, 125, 439, (443), 475.
Allah sevgisi 188.
Allah zulm etmez 24, 25.
Allaha hamd etmek 7, 167, 444, 445.
Allahı görmek 144.
Allahü teâlâ vardır 25, 34, 106, 124, 131, 142, 167, 171, 360.
Allahü teâlâdan korkmayanların alâmeti 55, 444.
Allahü teâlâyâ hürmet 495.
Allahü teâlâyâ inanmak 154, 360, 438.
Allahü teâlânın sıfatları 154, (177), (178), 179, 180, 441.
Altın dış kaplatmak (511).
Altın ile gümüş zekâtı 534.
Altın kullanmak harâmdır 510, 549.
Altın ile gümüş paralar 164, 296, 535.
Amelde mezheb 175, 184, 192, 204, 468.
Amelsiz ilm 53.
Âmentünün ehemmiyeti 143, 447, 505.
Âmentüyü öğrenmelidir 176, 188, 205, 308.
Âmirler, kumandanlar 164.
Ana-baba hakkı 108, 185, 193, 311, 323, 353, 449, (470), 487, 488.
Ana-babaya itâ'at 311, 372, (470), 471, 472, 474, 527, 552.
Ana-babaya iyilik etmek 285, 309, 552.
And içmek 203.
Arab ne demektir? 195, 495.
Arabada nemâz 261.
Arabî öğrenmek ibâdetdir 495.
A'râz 129.
Ârifler 174, 559.
Âriflerin alâmeti 444.
Âriyet vermek 538.
Arkadaşlık 15, 16, 99, 323, 476, (492), 497.
Artıklar 521.
Asr-ı sâni [ikindi] vakti 388.

Astronomi öğrenmeli 25, 106, 306, 397, 495.
Aşûre günü 436.
Ateist 18, 49, 80, 131.
Atom 136.
Avâm ve icthâd makâmı 437.
Avârif-ül-me'ârif kitabı 129, 560.
Avret mahalli 194, 210, 312, (315), 316, 317, 318, 321, 347, 361, 426, 468, 478, 523.
Avret yerini açan ve bakan mel'undur 194, 318, 321, 500.
Avrupalılar, amerikalılar, islâmiyyete uygun çalışıp, kazanıyor 131, 209.
Ayağa kalkmak 58.
Ayağı, kolları ve başı açık nemâz kılmak 419.
Ayakda bevl yapmak 496.
Âyât-i hîrz 456, 457.
Aybını anlamak 15, 16, 28, 38, 450.
Âyet-el-kürsî okumak 251, 352, 405, 500.
Âyet-el-kürsînin fazîleti (405), 498, 500.
Âyise olmak 223, 501.
Ayn ve deyn olan mal 295, 298, 535.
Âzer 195.
Az konuşmak 17, 24, 491.
Az yimek fâideli 444, 485, 508.
Az yimeli 485, 508, 560.
Azîmetle amel etmek 91, 316, 358.
Azm etmek 72.
Bahîl olmak 312, 462, 509, 528.
Bâliğa olmak 175, 176, 222, 479, 501, 547.
Bankalar 454.
Basit cism 129, 136.
Başı açık gezmek ve yimek 38, 446.
Başka mezhebi taklîd etmek câizdir 201, 214, 215, 217, 399.
Bâtıniyye fırkası 110.
Bayram günleri 302, 303.
Bayramın fazîleti 434, (460).
Bayram nemâzları 279, 434.
Bayram tekbirleri 242, 249, 279.
Bayram ve Cum'a hutbeleri 276, 277, 278.
Beddûa etmek 79, (107), 203.
Bedeni yormamalı 32.
Behâiler 62.
Behîmî kuvvetler 134.
Belâdet 14, 147, 156.

- Belâlardan kurtulmak için 239, 445, 448, 458, 499, 559.
 Berât gecesi 80, 431.
 Besmele okumak 202, 207, 208, 231, 241, 322, 330, 370, 374, 497, 498, 508.
 Besmesiz kesilen hayvan 463.
 Beş vakti cemâ'at ile kılanlar 404.
 Bey' ve şirâ 454, 462, 562.
 Beydâvi tefsiri 28.
 Beytül-mâl 55, 300, 548.
 Bıyık kırmak 200, 201.
 Bid'at işlemek 12, 29, 30, 35, 99, 117, 184, 201, 248, 257, 277, 282, 428, 444, 488.
 Bid'at sâhibleri (29), 35, 72, 80, 98, 109, 110, 113, 117, 154, 174, 175, 184, 194, 217, 247, 257, 278, 282, 358, 428, 459, 495, 513, 532, 533, 551.
 Bilici kuvvet 134.
 Binâ yapmak 42.
 Bira içmek harâmdır 185, 372.
 Birinci vazîfe ne olmalıdır? 13, 24, 36, 128, 167, 287, 291, 356, 409.
 Bismillah düâsı 444.
 Bitkisel rûh 133.
 Bono ile satış 542.
 Borç ödemek farzdır 43, 451, 455, 536, 551.
 Boş yere vakt geçirmek 458.
 Boşamak 455, 479, 482.
 Boy abdesti 368, 369.
 Bölücüler 56, 62, 517, 546.
 Buhâra şehrinin âlimleri 358.
 Buhârî kitabı 21, 35, 91, 200, 284, 289, 315, 317, 320, 341, 463.
 Buhl 70.
 Bühtân 113, 487, 509.
 Büyü 80, 186, (566).
 Büyüden korunmak için 457, 499.
 Büyüme 133.
 Cadı (büyücü) 80.
 Ca'ferî mezhebi 358.
 Câhiller 18, 51, 64, 86, 96, 107, 117, 127, 131, 143, 148, 153, 158, 183, 190, 217, 248, 258, 332, 363, 408, 437, 465, 474, 495, 511, 533, 543, 546.
 Calinos 127.
 Câmî' âdâbi (403), 404, 420, 533.
 Câmî'e gitmek sevâbı 403.
 Câmî'lere hizmet sevâbı 421.
 Can 129.
 Canavar 119.
 Canavar kuvvetler 134.
 Cârîye denilen kadınlar 480, 481.
 Cebire üzerine mesh 377.
 Cebrâil 52, 54, 93, 139, 180, 181, 192, 267, 340, 463.
 Cehâlet (26).
 Cehâlet özr değildir 321, 332, 408, 433, 462.
 Cehennem 19, 24, 25, 51, 174, 193, 194, 197, 198.
 Cehennem azâbı 12, 19, 24, 145, 156, 321, 557.
 Celâleddîn-i Devânî 8, 563.
 Celâleddîn Rûmî 465.
 Cemâ'at ile nemâz 247, 251, 258, 282, 404, 405, 419, 427, 523.
 Cemâ'at ile nemâzın ehemmiyeti (258), 404, (407), 408, 415.
 Cemşid acem şâhı 196.
 Cenâze hizmetleri 43, 203, 288, 337, 338, 529.
 Cenâze nemâzı 203, 337, 338, 423.
 Cenâze taşımak 423, 497.
 Cennet 19, 24, 25, 46, 50, 174, 197, 198, (264), 319.
 Cennet ni'metleri 25, 46, 143, 144, 145, 156, 264, 544.
 Cennet anaların ayakları altındadır 470.
 Cerbeze 14, 147, 156.
 Cesâret 14, 146.
 (Cevâb veremedi) kitabı 17, 99, 181.
 Cevher 128, 129.
 Cevr 79, 155.
 Cihâd 15, 32, 43, 61, 62, 63, 75, 102, 103, 160, 373, 473, 560.
 Cihâd-ı fi sebîlillah 373, 462, 472.
 Cilbab 113, 193, 320, 364.
 Cimâ' âdâbı 500.
 Cin çarpması 316, 457, 499, 566.
 Cism 129, 130, 132, 136, 561.
 Cismânî 130.
 Cömertlik 151, 158, 526.
 Cûkiyye kâfirleri 358.
 Cum'a gününün fazîleti 487, 488, 490.
 Cum'a nemâzı 237, (274), 277.
 Cum'a nemâzı için teyemmüm yapıl-maz 237.

- Cum'a ve bayram hutbeleri 276, 277, 278, 490.
 Cûbn 14, (84), 155, 157.
 Cünüb gezmek âfetdir, harâmdır 219, 313, 376, 500.
 Çalgı çalmak 313, 465, 469, 494, 495, 497, 550, 551.
 Çalgı ile, ney ile Kur'ân okumak 21, 205, 465.
 Çalışmak lâzımdır 69, 75, 95, 462, 486, 559.
 Çarşaf sonradan meydâna çıktı 193, 319, 320, 337.
 Çarşı pazar âdâbı 496.
 Çekirdek olayları 131.
 Çeşidli bilgiler 468.
 Çıplak gezenler 194, 468, 510, 527.
 Çocuk aldırma 456.
 Çocuk düşürmek 456, 469.
 Çocuğa ism koymak 108.
 Çocuğun îmânı 23.
 Çocuğunu çabuk evlendirmeli 43, 108, 288, 477, 508.
 Çocuk hakkı 108.
 Çocukları harâmdan korumalıdır 267, 346, 462, 466, 476, 527, 532.
 Çocukları hangi mekteblere vermeli 108.
 Çocukları sünnet etmek 469.
 Çocuk terbiyesi 108, 164, 175, 176, 267, 279, 331, 466, 476, 486, 495, 508, 532, 533.
 Çok konuşmamalı 463, 468.
 Çok mal fenâ değildir 462.
 Çok yimenin âfetleri 444.
 Çürümek 59, 131.
 Dağda yetişen kâfirler ve kâfir çocukları Cehenneme girmeyecektir. 19.
 Dahve-i kübrâ vakti 38, (301), 389.
 Dalâlet 117.
 Dâmâd seçmek 477.
 Dank denilen para 533.
 Dargınları barışdırmak 83, 450, 460.
 Dargınlık 82.
 Dâr-ül-harb 22, 60, 61, 82, 101, 164, 176, 194, 201, 207, 244, 270, 301, 305, 365, 366, 454, 455, 481, 482, 489, 527, 548, 549.
 Darwin nazariyyesi 138, 172.
 Da'vete icâbet 59, 68, 321, 550.
 Dâvüd aleyhisselâm 69, 70.
 Davul çalmak 494.
 Dayak yasakdır 268, 279, 334, 533.
 Def çalmak 494.
 Defn 337, 457.
 Dehâ 148.
 Dehrî 49.
 Derd, belâ çekenler 239, 457, 559.
 Derdlerden, elemelerden kurtulmak 368, 457, 458, 529, 593.
 Dernekler (538).
 Devr ve iskât 239, 268, (271), 272, 283, 540, 547.
 Deyn olan mal 295, 298, 535, 537.
 Dihye-i kelebî 20.
 Dikkat 149.
 Diktatörlük 8, 61, 62.
 Dilencilik 451.
 Dilenmek 68.
 Din adamı 35, 37, 52, 53, 77, 98, 100, 221, 259.
 Din bilgileri 8, 35, 52, 64, 98, 156, 191, 361.
 Din bilgisi öğrenmek farzdır 132, 221, 310, 336, 356, 361, 372, 435.
 Din düşmanları 35, 49, 56, 60, 62, 83, 131, 248, 347, 361, 431, 436, 460, 461, 473.
 Dinde reformcular 35, 55, 62, 81, 170, 217, 426, 440, 509, 530, 532.
 Din düşmanlığı 49, 131, 154, 163, 172, 183, 194, 564.
 Din hırsızları 52, 99, 358.
 Din ilmlerini öğrenmek birinci vazîfedir 168, 372, 435, 495, 506.
 Din kardeşliği 75, 114.
 Din kitâbları 35, 65, 162, 169, 185, 336, 361, 495.
 Din nedir? 164, 186, 360, 373, 567.
 Din yobazı 36, 361, 532, 557.
 Dinde cehâlet 408, 438, 494, 544.
 Dinden haberi olmayanlar 7, 19.
 Dinâr denilen para 297.
 Dirhem-i şer'î 240, 271, 280, 293, 378, 460, 478, 533, 535.
 Diş ağrısı 448.
 Diş kaplatmak, diş doldurtmak 213, 214, 215, 216, 239, 369, 408, (511), 513.
 Diş kaplatmak ve gusl abdesti 213, 512, 516, 517.
 Diyanâtta âdil müslimâna inanılır 397,

549.
 Dizlerini, uyluklarını açmak 316.
 Domuz eti harâmdir 208, 379, 469.
 Doğru yol 117, 155.
 Doyduktan sonra yemek 444, 493.
 Dört cevher 192.
 Dört halife 325, 357.
 Dört mezheb 34, 91, 154, 175, 184, 192, 298, 545, 546.
 Dûâ etmek 63, 78, 107, 193, 252, 499.
 Dûânın fazileti 445, 449.
 Dûânın kabûl olması için 10, 63, 87, 364, (413), 422, 458, 508.
 Dûâ iki dürlüdü 458.
 Dûâ nasıl yapılır? 251, 402, 406, 421, 458, 496.
 Dügün yemeği 331, 550.
 Duhâ vakti 389, 399, 422.
 Duygu organları 133.
 Dünyâ lezzetleri 27, 30, 31, 32, 37, 41, 42, 95, 96, 154, 461, 467, 558, 565.
 Dünyâda azâb 103.
 Dünyâya düskün olmak 42, 52, 53, 94, 95, 96, 358, 461, 467, 528.
 Dünyâyı seçenler 42, 461, 467.
 Dünyâ sevgisi 40, 312, 466.
 Düşmandan kaçmak 311.
 Ebû Bekr-i Sıddık 30, 56, 183, 262, 325, 357, 448, 531.
 Ebû Cehl 104, 199.
 Ebû Hanîfe 21, 28, 29, 30, 58, 96, 107, 184, 192, 222, 230, 233, 238, 274, 288, 295, 303, 368, 369, 382, 388, 389, 398, 437, 468, 511, 515, 534, 545, 547, 551.
 Ebû Mansûr Mâtürîdî 30, 191, 192.
 Ebû Süfyan 20.
 Ebû Leheb 25, 65.
 Ebû Tâlib 28, 104.
 Ecel değişmez 44, 84, 94, 160, 339, 458, 467.
 Edeb 16, 323, 438.
 Edille-i şer'iyye 183, 191, 258, 530.
 Ef'âl-i mükellefin sekizdir 205, 372.
 Eğilmek 68.
 Ehl-i kible 80, 339, 426, 532.
 Ehl-i kitâb 12, 403, 478, 528, 550.
 Ehl-i sünnet âlimleri 28, 33, 35, 55, 63, 65, 67, 71, 75, 99, 117, 124, 143, 153, 167, 169, 175, 177, 185, 201, 271, 276, 327, 346, 349, 356, 361, 414, 417, 440, 462, 474, 476, 490, 495, 545, 551, 556, 566.
 Ehl-i sünnet i'tikâdı 36, 77, 117, 153, 175, 192, 286, 288, 313, 323, 327, 332, 364, 408, 413, 415, 417, 458, 462, 474, 476, 491, 495, 506, 563.
 Ehl-i sünnet mezhebi 47, 167, 275.
 Ehl-i sünnet olanların on âlâmeti 338.
 Ekmeği öpmek 546.
 El ile selâm 527.
 Elbise giymek âdâbı 447.
 Elementler 131, 136, 171.
 El-fıkh-u alel-mezâhib-il-erbe'a kitâbı 35, 219, 241, 245, 280, 298, 320, 354, 464, 519, 525, 536.
 Elli dört farz (308).
 El öpmek 97, 507.
 Emâli kasidesi 483.
 Emânet 90, 458.
 Emânete hıyânet (455), 457, 526.
 Emel 41, 42.
 Emr-i ma'rûf 37, 39, 61, 87, 88, 98, 100, 101, 102, 194, 201, 310, 489, 494, 505, 509, 528, 533, 542, 544.
 Emr-i teklîfi 328.
 Emr-i tekvîni 328.
 Enver pâşanın ahmakca emrleri 474.
 Erkek gibi giyinen kadınlar 317.
 Enderûn mektebi 148.
 Eserden müessiri anlamak 34.
 Eshâb-ı kirâm 10, 16, 28, 36, 53, 58, 61, 63, 84, 95, 153, 182, 183, 284, 286, 316, (325), 326, 357, 358, 421, 424, 426, 435, 440, 475, 545.
 Eshâb-ı kirâm birbirlerini çok severdi 182, 325, 475.
 Esmâ-i hüsnâ 24.
 Eş'arî mezhebi 29, 30.
 Eşkiyalık büyük günâhdır 61, 474.
 Et satın almak 549.
 Eve girmek âdâbı 498, 500.
 Ev idâresi 497.
 Evlâd terbiyesi 107, 108, 336, 462, 466, 476, 477, 486, 495, 496, 508, 527, 533.
 Evlâda ve akrabaya ihsân 450.
 Evlâdlık yapmak 483.
 Evlenmek 288, (331), 477, 508.
 Evlenmek sevâbı 333, 477.
 Evlenmek câiz olmıyan kadınlar 335, 478.

- Evliyâ 24, 43, 124, 191, 199, 271, 301, 325, 352, 414, 458, 467, 475, 490, 493, 531, 557, 562.
- Evsâf-ı Peygamberî (195).
- Evvâbın nemâzı 195, 409.
- Ey oğul ilmihâlî 363.
- Eyyâm-ı beyd orucu 304, 435, 436.
- Ezânî sâat makinesini ayârlamak 391, 398.
- Ezâna hürmet 185, 186, 313, 314, 408, 424, 436, 465.
- Ezândan sonra düâ 403, (423).
- Ezân-ı Muhammedî 23, 185, 186, 211, 242, 243, (244), 245, 246, 250, 274, 380, 397, 408, 418, (423), 427, 470, 510.
- Fâcir 98, 101.
- Fadl-ı dâir 393.
- Fâideli konuşmalı veyâ susmalı 24.
- Fâidesiz ilm öğrenmemeli 495.
- Fâite nemâzlar 269, 270.
- Fâiz alıp-vermek harâmdır 186, 205, 207, 311, (451), 452, 453.
- Fakîrlik 68, 157, 159, 292, 435, 534.
- Fakîrliğe sebep olan şeyler 283.
- Falciya inanmamalı 77, 313, 495.
- Fârâbî 563.
- Farzlar 205, 206, 208.
- Farzların ehemmiyeti 289, 290.
- Farzlara ehemmiyet vermiyenler 412.
- Farz borcu olanların sünnet ve nâfileleri kabul olmaz 290, 408, 409, 410, 413, 423, 451.
- Farz sünnetden efaldır 409, 410.
- Farzlar terk edilmez 33, 44, 118.
- Farz nemâzlardan sonra âyet-el kürsi 251, 405.
- Fâsik kime denir? 97, 98, 122, 173, 207, 268, 290, 334, 397, 425, 510.
- Fâsiklar 54, 98, 107, 173, 207, 246, 268, 278, 428, 432, 494.
- Fâsik imâma uyulmaz 207, 244, 274, 278, 408, 422.
- Fâsikları sevmek (97), 467.
- Fâsid kan 228.
- Fâsid satış 77, 90, 541, 542.
- Fâsid temizlik 221, 225, 227, 228, 501.
- Fâtıma-tüz-zehrâ 84, 94, 191, 326, 334.
- Fazîlet 146.
- Fehm 149.
- Felsefeciler 19, 130, 183, 356, 495, 546, 547, 563.
- Fen adamı 36, 106, 131, 158.
- Fen bilgileri 7, 8, 52, 64, 131, 163, 172, 205, 360, 361, 373, 506, 552.
- Fen taklîdcileri 172, 361.
- Fen yobazları 36, 138, 173, 204, 361, 496, 532, 557, 564.
- Fenâ arkadaş 16, 170.
- Fenâ fillah 467, 552, 559, 562, 566.
- Ferâhlik ilâcı 17, 122.
- Ferâid-ül-fevâid 198, 441.
- Fetvâ 90.
- Fey-i zevâl 390, 394.
- Feyz almak 10, 129, 191, 248, 290, 359, 475, 490, 543, 557, 558, 562.
- Feyziye fetvâları 229, 304, 331, 377, 437, 460, 479, 548.
- Fıkh bilgisi lâzımdır 35, 75, 111, 124, 297, 313, 336, 355, 373, 476, 495, 506, 537, 545, 546, 551.
- Fıkh kitâbları 35, 75, 297.
- Fısk 30, 97, 98, 113, 280, 314, 338, 426, 429, 449, 482, 566.
- Fısk meclisi 321, 487, 496, 550.
- Fıtra 293, 460.
- Fidyе vermek 268.
- Fir'avn 19, 49, 60, 199, 287, 291, 433.
- Fitne zemânında ne yapmalı? 76, 94, 98, (100), 101, 102, 103.
- Fitne çıkarmak harâmdır 76, 98, 100, 101, 153, 324, 365, 455, 473, 474.
- Fizik olayları 133.
- Fuhs söylemek 16, 73, 88, 99, 110, 310, 465.
- Fücûr 14, 147, 155, 157.
- Fülûs denilen paralar 295, 296, 297.
- Futbol oynamak 495.
- Gadab 14, 15, 23, 79, 81, 84, 85, 87, 88, 89, 134, 147, 322, 340, 438, 508.
- Gadr (89), 91.
- Gaflet 32, 45, 48, 70, 89, 106, 177, 314, 468, 472.
- Gaybı bilmek 56, 203, 560.
- Gaybdan haber verenler 110, 177, 313, 560.
- Gasb edilen mal 203, 294, 527.
- Gayret 71, 73, 81, 82, 86, 88, 103, 323.
- Gayret-i ilâhiyye 51, 70, 73.
- Gayr-ı müslimler 60, 82, 112, 193, 364.
- Gazevât-i Peygamberî 195, 196.
- Gemide nemâz 260.

- Gençlik 39, 41, 57, 97, 558.
 Gençleri aldatanlar 33, 36, 110, 131, 162, 173, 358, 473.
 Gece nemâzı 16, 290, 413, 420, 500.
 Genelev kadınları 481.
 Gerici 8.
 Gîbet harâmdır 29, 38, 76, 78, 80, 102, 104, (112), 121, 186, 202, 230, 301, 312, 332, 340, 437, 468, 509, 510, 526, 550, 551.
 Gıpta 73, 323, 510.
 Gınâ harâmdır 314, 465, 494.
 Gusl abdesti (212), 218, 362.
 Gusl abdesti almamak 219, 500.
 Guslde dışların ıslanması şarttır 212, 369, 512.
 Guslün farzı üçdür (212), (369).
 Guslün sebepleri (369), 376.
 Guslün sünnetleri 218, 369.
 Güler yüzlü, tatlı dilli olmalı 104, 194, 290, 322, 323, 460, 491, 496.
 Günâh-ı kebâir 193, (311), 412, 440, 443, 463, 474, 504, 510.
 Günâh işleyenler 12, 16, 23, 38, 53, 55, 72, 73, 77, 96, 111, 121, 150, 193, 206, 207, 208, 495, 509.
 Günâh işlemek küfre sebep olmaz 23.
 Günâh işleyen emrlere de karşı gelmemeli 473.
 Güneşin irtifâ'ları 382.
 Günâhları afv etdiren düâ 445.
 Güzel ahlâk 8, 9, 16, 17, 75, 79, 83, 126, 131, 145, 152, 154, 158, 194, 321, 440, 450, 464, 475, 506.
 Güzel san'atlar 110.
 Habere inanmak 549.
 Hacca gitmek 24, 205, 209, (307), 430, 432.
 Hac sevâbı 37, 115.
 Hacca vekîl göndermek 547.
 Hacer-ül-esved 110.
 Hadesden tahâret 210, 365, 368, 371, 520.
 Hadîkatün nedîyye kitabı 30, 72, 90, 116, 147, 217, 258, 293, 311, 314, 403, 447, 455, 469, 513, 517, 527, 538.
 Hadîs-i kudî 93.
 Hadîs-i şerîfler 34, 93, 169, 174, 547.
 Hafaza melekleri 250, 316.
 Hâfıza 134.
 Hâfızlar 53, 54, 112, 416, 437, 495.
 Hâinler 91, 159.
 Hak yol 30, 35, 63, 154, 155.
 Hâkân 20.
 Hakikat Kitâbevi 11, 62, 64, 117, 147, 358, 397, 447, 464, 530, 536, 549.
 Hakikî müslimân nasıl olur? (551).
 Hâkim olmak 27.
 Hâl 146.
 Halâl kazanmak 42, 69, 95, 422, 462, 508.
 Halâl yemek 330, 414, 422, 446, 463, 508.
 Halâya girmenin âdâbı 367.
 Halk etmek 46, 105.
 Halvet etmek 317, 320, 543.
 Hamâm âdâbı 500.
 Hamd etmek 7, (444), 445, 459.
 Hamiyyet 86, 150.
 Hanbelî mezhebi 30, 91, 154, 212, 222, 230, 268, 288, 298, 321, 327, 366, 373, 376, 399, 400, 430, 501, 521, 523, 524, 534.
 Hanefî mezhebi 38, 91, 154, 184, 192, 201, 210, 212, 214, 215, 216, 217, 230, 231, 234, 237, 241, 248, 249, 250, 254, 260, 267, 270, 280, 286, 288, 298, 307, 327, 354, 366, 371, 373, 378, 380, 389, 397, 399, 410, 429, 453, 460, 464, 477, 483, 486, 510, 515, 517, 523, 525, 547.
 Hannâs 43.
 Harac, meşakkat 212, 214, 217, 268, 311, 380, 512, 513, 518, 522, 525.
 Harâma sebep olan da harâmdır 358.
 Harâmlar 23, 27, 33, 37, 42, 55, 71, 72, 76, 79, 92, 98, (111), 154, (208), 311, 312, 313, 357, 372, 416, 443, 463, 493, 494, 543, 549, 565.
 Harâmların en büyüğü 473.
 Harâmdan sakınmak 184, 189, 193, 243, 309, 310, 355, 403, 414, 422, 433, 449, 451, 455, 468.
 Harâm ile tedâvî 469.
 Harâm yiyenler 42, 77, 193, 202, 208, 364, 443, 506.
 Hâricîler 531, 532.
 Hased harâmdır 58, (71), 72, 76, 77, 185, 312, 509, 526.
 Hasenât 76, 96, 112, 115, 448, 510.
 Hâsis olmamalı 71, 509, 528.
 Hastalıkda abdest ve nemâz 238, 239,

273, 279, 280, (281), 377.
Hasta tedâvisi 455, 458.
Hasta ziyâreti 435, 486, 497.
Haşhaşîler 131.
Haşr sûresi 448.
Hatem-i Esâm 30.
Hâtıra 43, 72, 92.
Hatm okumak 498.
Havâyic-i asliyye 41, 68, 435.
Havf 40, 188, 243, 209, 323.
Havlu, mendil kullanmak câizdir 466.
Havva vâlidemiz 74, 172.
Hayâ 39, 42, 88, 106, 123, 150, 188, 317, 323, 438, 439, 528.
Hayâ duygusu 192, 326.
Hayâl 134, 560.
Hayra sebep olmak 74.
Hayrat, hasenât 11, 16, 26, 76, 92, 95, 166, 208, 232, 290, 293, 299, 308, 329, 354, 459, 465, 506, 534, 537, 538.
Haysiyyet 157.
Hayvanlar 121, 138, 145, 544.
Hayvan yakılmaz 544.
Hayvanî arzûlar 31, 79.
Hayvânî rûh 14, 79, 133, 134, 142.
Hayz ve nifâs 218, (220), 221, 229, 310, 313, 478, (501).
Hediyye 22, 38, 65, 68, 69, 97, 121, 152, 176, 272, 294, 299, 322, 352, 465, 533, 540.
Heraklius, Mûte muhârebesinde çok müslimân şehid etdi 20, 21.
Hevâ 31, 42, 70, 170.
Hevâ-yî nefis (30), 42, 70, 322.
Heykel 12.
Heyûla 132.
Hikd 58, (78), 79.
Hırs 14.
Hırsızlık 60, 68, 84, 193, 311, 338, 364, 472, 510.
Hristiyanlar 12, 18, 62, 64, 99, 126, 131, 132, 181, 200, 204, 352, 436, 469, 528.
Hristiyanlık 8, 60, 121, 148, 469, 478, 488.
Hızır aleyhisselâm 66, 561.
Hibe etmek 482, 538, 539, 540.
Hicr (82).
Hicret etmek 102, 196, 207, 548.
Hicrî sene başı 196.

Hidâyet 28, 60, 78, 103, 126, 141, 150.
Hikmetli söz 8, 14, 147, 323, 444, 463, 546.
Hile-i şer'iyye 120, 453, 483, 537, 538.
Hile yapmak harâmdır 193, 323, 364, 366, 454, 508.
Hilm 79, 84, 85, 88, 89, 149, 323.
Hilye-i se'âdet 195.
Himmet 149.
Hind âlimlerinin fetvâları 276, 278.
Hisse-i fecr 301.
Hiss-i müsterek 134.
His organları 10, 29, 57, 128, 133, 144, 158.
Hiyanet 50, 61, (90), 91, 159, 193, 309, 312, 364, 508, 526.
Hizb-ül-bahr okumalı 457.
Hoca hakkı büyükdür 58, 59, 474, 495.
Ho-parlör ile ezân ve nemâz 23, 209, 244, 245, 247, 248, 249, 257, 290, 418, 424, 425, 426, 429, 470.
Hubb-i fillah buğd-ı fillah 75, 83, 92, 99, 102, 184, 186, 309, 323, 443, 506.
Hulle 116, 482, 483.
Humûd 14, 147, 157.
Huneyn gazâsı 70.
Huşû' 243, 323.
Hutbe nasıl okunur? 274, 275, 276, 277, 421, 490.
Hutbe okunurken konuşulmaz 490, 491, 533.
Huy 13, 146, 155, 156.
Huy değişir mi? 15, 126.
Huzûr 359.
Hücre 131, 137.
Hükmî temizlik 221.
Hükûmete isyân edilmeyiz 75, 83, 101, 153, 164, 165, 299, 323, 324, 473, 552.
Hürriyyet 151.
Hüseyn vâ'iz 8.
Hüsn-i kazâ 152.
Hüsn-i şirket 152.
Hüsn-i zân 23, 24, 87, 92, 93.
İbâdet 12, 33, 35, 91, 152, 167, 173, 209, 565.
İbâdet değişdirilemez 167, 429.
İbâdetlerin efdali 17, 285, 286, 398.
İbâdetlerin en kıymetlisi 398, 415, 505.
İbâdetlerin kabûl olması 40, 44, 102, 111, 192, 364, 463, 508.

İbâdet sevâbı hediye edilir 38, 273, 354, 469, 543.
İbâdetleri pazarlıkla yapmak harâmdır 465.
İbâha etmek 540.
İblis 49, 53, 165.
İbn-i Sînâ 143, 145, 563.
İbn-i Teymiyyeciler 80, 530, 534.
İbrâhîm aleyhisselâm 69, 73, 86, 87, 139, 181, 195, 444.
İbrâhîm Edhem 15, 113.
İcmâ'-ı ümmet 36, 81, 111, 183, 191, 321, 325, 357, 410, 477, 530.
İctihâd 34, 35, 81, 174, 217, 268, 437, 511, 516, 527, 547, 551.
İçki içenler 185, 208, 268, 347, 463, 493, 506.
İçki harâmdır 288, 311, 372, 431, 440, 463, 464, 510.
İddet zemânı 547.
İdrâk 14, 134.
İffet 14, 108, 147, (150).
İftâr düâsı 508.
İftirâ 29, 131.
İftitâh tekbiri 211, 249, 250, 254, 258, (262), 269, 279, 281, 400, 404, 520, 522, 523.
İftitâh tekbirinin sevâbı (262), 404.
İgfâl 170.
İhlâs 10, 13, 37, 39, 40, 52, 55, 57, 63, 92, 98, 110, 115, 168, 189, 190, 192, 197, 243, 309, 323, 364, 405, 414, 420, 439, 449, 510, 562.
İhlâs sûresi 38, 79, 178, 251, 352, 353, 415, 421, (448), 457, 490, 495, 498, 499.
İhsân 17, 54, 79, 188, 323, 359, 475.
İhsân sevâbı 17, 95.
İhtikan [lavman] 229, 233.
İhtiyâc eşyâsı 31, 41, 95, 151, 164, 296, 297.
İhtiyârî hareketler 14, 47, 130.
İhvânüssafâ [İhvân-ı müslimin] denilen kimseler 473.
İhyâ-ul-ulûm kitabı 147.
İkindiden sonra okunacak tesbîh 490.
İkindi nemâzının sünneti 409.
İki nemâzı cem' etmek 261, 380, 399, 400, 430.
İkrâmiyye 541.
İkrâh (tehdid) 36.

İlâc 14.
İlâc kullanmak 456, 469.
İlericiler 8, 158, 564.
İlericilik 8, 131, 361, 564.
İlhâd 92, 117.
İlhâm 42, 138.170, 560.
İlk insan 172.
İlm edinmek 13, 16, 19, 25, 37, 52, 98, 194, 221, 310, 462, 476, 495, 506.
İlmâniyye [layıklık] 132.
İlmihâl kitâbları 35, 75, 98, 154, 169, 244, 336, 338, 409, 420, 460, 462.
İlmi ile amel etmiyen 110, 440, 463, 510.
İlmin ve âlimlerin kıymeti 52, (64), 65, 204, 297, 313, 356.
İlm öğrenmenin sevâbı 221, 321, 333, 372, 422, 435, 460, 463, 495.
İmâ ile nemâz kılmak 238, 261, 279, 282.
İmâm olmak 26, 278, 338, 408, 418, 419, 524.
İmâma uymak 217, 248, 249, (258), 274, 400, 404, 418, 422, 427, 513, 524.
İmâm nasıl olmalı? 201, 207, 278, 403, 415, 418, 419, 428, 489.
İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe 21, 28, 29, 30, 58, 96, 107, 184, 192, 222, 230, 233, 238, 274, 288, 295, 303, 369, 382, 388, 389, 398, 437, 468, 511, 515, 547, 551.
İmâm-ı Gazâlî 17, 31, 33, 71, 85, 104, 107, 114, 135, 147, 363, 415, 437, 462, 500, 509, 546, 563.
İmâm-ı Muhammed Ma'sûm 61, 122, 135, 390, 409, 505, 557.
İmâm-ı Nevevî 209, 562.
İmâm-ı Rabbânî 2, 7, 19, 31, 35, 97, 100, 105, 120, 128, 129, 192, 209, 232, 289, 290, 308, 355, 359, 443, 452, 457, 465, 499, 505, 512, 517, 518, 553, 566.
İmâm-ı Sübkî 30, 434, 518.
İmâmeyn 288.
İmân 18, 24, 25, 34, 77, 99, 106, 154, 167, (173), (177), 184, 186, 187, 188, (196), 201, (438), 439, 505.
İmânın altı şartı 143, (175), (176), 308, 441, 480, 505.
İmânın alâmetleri 439, 440.
İmân düâsı 24, 440, (445), 447.

İmânsız gitmemek 184, 185, 259, 339, 440, 441, 459.
İmsâk vakti 300, 387, 393.
İnâd (104).
İnciller 17, 21, 64, 180, 181.
İngilizlerin islâm düşmânlığı 35, 64, 132, 141, 148, 162, 163, 275, 316, 327, 362, 474, 529, 530, 532.
İnhitât-ı üfuk zâviyesi 385, 387, 395.
İnsan irâdesi 328.
İnsan iyiliğe elverişlidir 127, 139, 142.
İnsan mecbûr değildir 45, 46.
İnsan melekden üstündür 139.
İnsan ve maymun 172.
İnsan zevallıdır 41, 49, 51, 60, 125, 162, 563.
İnsanlar üç kısımdır 104.
İnsanlık vazîfesi 62, 73, 83, 142, 166, 323, 560.
İnşâallah demek 444.
İntihâr etmek 161, 314, 338.
İntisâr 79.
İntizâm 151.
İpek giymek erkeklere harâmıdır 185, 313.
İpekli kumaş kullanmak 511, 550.
İrâde 179, 328, 441.
İrâde-i cüz'îye 25, 46, 47,
İrtidâd 24, 76, 116,
(İrtifâ'-gölge uzunluğu cedveli) 391, 572.
İsâ aleyhisselâm 12, 15, 17, 19, 31, 45, 53, 69, 79, 85, 139, 180, 182, 488.
İsâr 95, 151.
İsfirâr vakti 388, 399.
İslâm ahlâkı 13, 75, 123, 153, 366, 495, 500.
İslâm âlimleri 43, 54, 99, 110, 124, 153.
İslâm devleti 62, 132,
İslâm düşmânları 33, 35, 49, 56, 60, 62, 64, 131, 162, 170, 172, 174, 194, 310, 318, 532, 552, 559.
İslâmın beş şartı 209, 566.
İslâm ilimleri 8, 13, 64, 98, 99, 110, 153, 163, 506, 530.
İslâm kadını 96, 336, 481, 497.
İslâmiyyet 13, (171), 173, 186, 189, 361, 512, 567.
İslâmiyyetde cehâlet 408, 437.
İslâmiyyetde felsefe yoktur 546.
İslâmiyyetde zarûretin ma'nâsı 214,

512.
İslâmiyyete yapışmalı 132, 355, 461, 462.
İslâmiyyete uymıyan emr 473.
İslâmiyyeti işitmiyenler 7, 19,
İslâmiyyetin, küfre sebep olacağı işi yapan kâfir olur 21.
İslâmiyyet üç kısımdır 13.
İslâmiyyet şerefi 51, 61, 83.
İslâmiyyet ve fen 131, 136, 162.
İslâmiyyet yok edilemez 132.
İsmâ'îliyye bid'at fırkası 110, 183,
İsm koymak 107
İspirtolu sıvılar 311, 380, 463, 464.
İsrâf harâmıdır 159, 464, 550.
İstibrâ 210, (240), 367, 488, 525.
İstidrâc 82, 177, 560.
İstigfâr 89, 115, 116, 121, (122), 134, 135, 230, 322, 446, 471, 507, 554, 555, 559, 562.
İstigfâr düâsı (122), 135, 251, 362, 421, (446), 457, 499, 552, 566, 593.
İstihâre 37.
İstihâza 221, 222, 223, 225, 229, 279, 378, 501, 503, 522, 525.
İstikâmet 155, 323, 508.
İstikbâl-i kible 210, 380, 568.
İstincâ 210, 218, (240), 302, 367, 380, 522.
İstiska düâsı 421.
İstişâre 90, 492.
İsyân etmemeli 75, 100, 324, 472.
İşrâk vakti 389, 399, 413.
İ'tikâd bilgileri 173, 174, 191, 192, 196.
İ'tikâdda mezheb 29, 192, 196, 204.
İtminân-ı nefis 562.
İttihâdcılar 215, 217, 517, 532.
İttika 510.
İyi ahlâk 9, 14, 15, 63, 146, 152, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.
İzmirli İsmâil Hakkı 215, 216.
İzn almak, vekil olmaktır 465.
İzzet-i nefis 86.
Kabr 51, 131, 182, 197, 257, 266, 302, 346, 423, 443, 469, 498, 543, 558.
Kabr azâbı 21, 41, 59, 102, 112, 182, 266, 314, 350, 488, 561.
Kabr süâli 182, (346), 349, 350, 467, 468.
Kabr ziyâreti 38, 230, 320, (352), 353,

468, 469, 490, (529).
 Kadın gibi giyinen erkek 313, 317.
 Kadın para kazanmaz 483, 497.
 Kadınlara bakanlar 194, 312.
 Kadınlara mahsûs ahkâm 57, 242.
 Kadınların açık gezmesi harâmdır 186, 194, 208, 316, 319, 468, 510, 527.
 Kadınların, kızların örtünmeleri lâzımdır 186, 194, 208, 210, (316), (319), 320, (335), 336, 347, 468, 523, 527.
 Kadınların hayz ve nifâs hâlleri 218, (501), 504.
 Kadınların nemâz kılması 242, 275, 400.
 Kadınların saçlarını kazıması 242.
 Kadınların sefere çıkması 242, 307.
 Kadın sesi avrettdir 242, 247, 469.
 Kâdiyâniler 62.
 Kadir gecesi 434, 498.
 Kâfir 12, 22, 23, 60, 73, 80, 82, 89, 100, 107, 116, 131, 164, 173, 199, 347, 372, 531.
 Kâfir hakkı 365, 455, 527.
 Kâfire inanılır mı? 131, 464, 549.
 Kâfire de zulm yapılmaz 83, 193, 365.
 Kâfirler ebedî azâb göreceklerdir 24, 350.
 Kâfirlere, fâsiklara benzememeli 318, 436, 527, 528.
 Kâfirlere verilen ni'metler 96, 146.
 Kâfirleri beğenenler 199, 202, 204.
 Kâfirler, ahkâm-ı islâmiyye ile muhâtab değildir 187, 270.
 Kâfirler için istigfâr edilmez 28.
 Kâfirin nikâhı 478.
 Kâfirin ölümü 348.
 Kâfirleri sevmemeli 309, 439, 461.
 Kâfirin ibâdet yapması 202.
 Kâğıd para 164, 297, 535, 536, 537.
 Kâğıd paraların zekâtı 296, 297, 298, 535, 536, 537.
 Kâhin 76, 77.
 Kalb 9, 13, 14, 18, 22, 26, 47, 92, 104, 105, 128, 467.
 Kalb ilmleri 10, 105, 110, 552.
 Kalbin karaması 70, 170, 174, 248, 290, 358, 361, 417, 462.
 Kalbin karmarması için 177, 356, 445, 462.
 Kalb ayna gibidir 475.
 Kalb kırmak 75, 157, 451.
 Kalb hastalığı 8, 11, 12, 14, 84, 449,

467, 552.
 Kalbin temizliği 10, 11, 13, 27, 73, 94, 170, 177, 321, 467, 552.
 Kan da'vâsı 121.
 Kanâ'at 150, 323.
 Kanûnlara karşı gelmemelidir 61, 75, 83, 102, 162, 164, 194, 309, 313, 324, 338, 364, 472, 479.
 Kapıdan çıkarken okunacak düâ 500.
 Karâmita devleti 110.
 Kardâvî mezhebsizdir 200, 201, 319.
 Kardeş hakkı 476.
 Karı-koca hakları 312, 331, 332, 333, 334.
 Kasabdan alınan et 549.
 Kayser 20.
 Kazâ nemâzları 33, 118, 120, 206, (266), 269, 270, 282, 409, 410, 411, 523.
 Kazâ nemazları olan sünnetler yerine kazâ kılmalıdır 120, (409), 423.
 Kazâ nemâzlarını ödemeyenler 119, 267, 409, 410, 411, 422.
 Kazâ-kader 25, 46, 68, (182), 309, 444, 468.
 Kâzm 84, 85.
 Keffâret 271, 272, 273, 301, 302, 303.
 Kefen 337.
 Kehânet 76.
 Kelâm-i ilâhî 416.
 Kelime-i şehâdet 24, 189, 190, 197, 209, 367, 375, 480, 497, 566.
 Kelime-i temcid 400, 499, 566.
 Kelime-i tenzih 2.
 Kelime-i tevhid 176, 189, 308, 441, 442, 443, 499, 505, 555.
 Kendini beğenmek 20, 29, 30.
 Ken'an 57.
 Kerâhet zemânları 388, 398, 399.
 Kerâmet 24, 46, 325, 358, 458, 475, 531, 560.
 Kerem 151.
 Kesb 170.
 Keşf 358, 560.
 Kible 23, 196, 202, 210, 256, 380.
 Kibleye dönmek 256, 380, 523, 568.
 Kibleye ayak uzatmak 201.
 Kible sâati 256, 380, 568.
 Kırat denilen ağırlık 460, 535.
 Kıyâmet âlâmetleri 54, 65, 100.
 Kıyâmet günü 99, 143, 155, 182, 466, 468.

Kıymetli kitâblar 35.
Kıyâs-ı fukahâ 22, 35, 191, 530.
Kızları fâsiklar ile görüşdürmemeli 186, 477.
Kızın evlenmesi 288, 477, 507, 547.
Kızmamalı (86), 450, 461.
Kibr 20, (48), 50, 52, 60, 70, 305, 318, 403, 420, 444, 461, 493, 495, 550.
Kibr harâmdır 55, 185, 310, 312, 526.
Kimseye la'net etmemeli 528.
Kimyâ tepkimeleri 131.
Kin beslemek 58.
Kisrâ 20.
Kitâblara îmân (180).
Kitâblı kâfir 12, 478.
Koku sürünmek 490, 491.
Komşu hakkı 186, 193, 323, 476, (486), 487.
Komünistler 8, 62, 80, 154, 162, 204, 361, 439, 440, 489, 496.
Konuşmak 17, 103, 492.
Konuşmak âdâbı 470, 492.
Korkaklık 14, (84).
Kötü arkadaşı 7, 16, 126, 139, 150, 170, 189, 336, 553, 555.
Kötü din adamı 38, 43, 54.
Kötü huylar (11), 13, 18, 146, 156, 528.
Kötü huylu olmak 15, 126, 127.
Kötü ism takmamalı (107).
Kul hakkı 12, 50, 52, 79, 97, 115, 120, (121), 122, 192, 193, 284, 302, 310, 323, 324, 364, 414, 454, 458, 532, 533, 544.
Kumar oynamak 372, 510, 538, 539, 542, 550.
Kur'a çekmek 543.
Kur'an-ı kerim 21, 75, 109, 110, 169, 173, 174, 180, 415, 417, 459, 476, 498.
Kur'an-ı kerimi okumak 38, 190, 211, 246, 248, 256, 275, (313), 314, 354, 356, 416, 444, 448, 465, 490.
Kur'an tercemesi 108, 169, 174, 183, 211, 531.
Kur'an-ı kerime hürmet 205, 219, 229, 375, 416, 417, 504.
Kur'an-ı kerimi doğru okumak 211, 416.
Kurban sevâbı 37, 120, (306), 434.
Kurbet 208, 246, 306, 307.
Kuş beslemek 496.

Kuşluk nemâzı 422.
Kurşun dökmek 456, 469.
Kutb-ı medâr 43.
Kutublarda nemâz ve oruc 268.
Küçük günâha devâm büyük günâh olur 207, 278, 313.
Küçük kıyâmet 135.135.
Küfr 11, (18), 23, 24, 30, 60, 72, 76, 98, 115, 116, 117, 173, 180, 200, 201, 218, 286, 321, 368, 483, 548, 556, 562, 563.
Küfr alâmeti olan şeyler (199), 200, 201.
Küfre sebep olan şeyi giyen kâfir olur 22.
Küfre sebep olan şeyler 21, 22, 23, 98, 107, 116, 173, 180, (199), 200, 202, 204, 205, 287, 314, 465, 467, 528, 530, 532.
Küfr-i hükmî (21), 22, 199.
Kütüb-i sitte 35,
La'b 95,
La'net etmemeli 78, 528.
Latin harfleri ile Kur'an 211.
Lavoisier 131, 563, 564.
Layıklık 132.
Lehv 95.
Leş 23, 24, 312, 379, 446, 549, 550.
Levh-ul-mahfûz 46,
Livâta her dinde harâmdır 186, 204, 208, 229, 311, 443, 504.
Lokman hakîm 15, 458.
Lukata 542.
Madde 129, 142.
Ma'denlerle teyemmüm yapılmaz 236.
Magfiret düâsı 122.
Mahkemeye gitmek âdâbı 492.
Mahrem olan ve olmayan akrabâ 335, 478, 481.
Mâ-i müsta'mel 230, 233, 521.
Mal toplamak 17, (26), 57, 78, (94), 462, 467.
Mâlâ-ya'nî olan şeyler günâhdır 120, 243, 494, 495, 508.
Mâlâ-ya'nî söylememeli 56, 243, 458, 468.
Mâl-ı habîs 294, 462, 527.
Mâlikî mezhebi 30, 38, 154, 212, 214, 215, 217, 230, 231, 232, 234, 236, 239, 241, 261, 268, 273, 280, 286, 288, 354, 366, 371, 373, 375, 376,

377, 380, 389, 408, 429, 512, 513, 516, 517, 519, 521, (525), 526.
Mâlikî ve şâfi'î imâma uyulur 217, 513.
Malın fazlası fenâ değildir 462.
Mao 49, 60.
Ma'rîfetullah 110, 189, 475, 558, 566.
Mâ-sivâ 561.
Masonlar 62, 80, 132, 141, 148, 215, 361, 439, 440, 474, 496, 532.
Mason din adamları 215, 216, 217, 517.
Ma'sûmların ölümü 343.
Mâtürîdî mezhebi 29, 30, 192.
Mecelle kitâbı 487, 536, 539, 543.
Mecûsiler 110.
Medenî olmak 8, 162, 163, 322, 552.
Medh olunmak 29, 37.
Medh olunmağı seven, nasihat kabûl etmez 26.
Mehr parası 12, 50, 193, 310, 454, 477, 478, 533.
Mekrûh 201, 205, (208), 269, 277, 372.
Mektebler 108.
Mektûbât kitâbı 2, 19, 35, 129, 144, (289), 290, 355, 443, 452, 517, (553).
Meleke 146.
Melekler 135, 173, 187, 205, 262, 316, 325, 339.
Mel'un olanlar 407, 415, 527, 528.
Mendûb 230, 240, 372.
Merhâmet 461, 551.
Mescidler 54.
Mesnevî kitâbı 35.
Mest üzerine mesh 370, 373, (376), 377, 525.
Mes'ûd olmak için 169, 173.
Meşveret sünnetidir 90, 492, 528, 560.
Mevcûdlar 561.
Mevdûdîciler 62, 80, 109, 117, 153, 324, 546.
Mevkî' hırısı 17, 20, (26).
Mevlid okumak 38, 39, 247, 314, 321, 358, 465.
Mevzû' 128.
Meyl-i tabî'i 59.
Meyyit için nemâz iskâtı (devr) (271), 547.
Meyyitin gasli 337.
Mezârda çürümek 131.
Mezheb imâmları 91, 192.
Mezhebler 29, 30, 35, 91, 111, 154, 175,

184, 192, 214, 327, 373, 545, 546.
Mezhebler, rahmetdir 512.
Mezhebsizler 62, 80, 109, 117, 154, 194, 200, 211, 215, 217, 297, 324, 336, 361, 426, 474, 495, 532, 545.
Mezheb taklîdi 35, 91, 201, (214), 215, 233, 239, 268, 297, 373, 398, 430, 482, (512), 516, (518), 545, 546.
Midye, istridye yimek 372.
Mil, uzunluk birimi 237, 261, 317, 429.
Mîshaf 173.
Minârelerde kandil yakmak 543, 550.
Minnet 70.
Mi'râc gecesi 52, 183, 262, 267, 407, 509.
Mirâs bırakmak 486.
Misâk 89.
Miskal denilen ağırlık 240, 293, 297, 378, 380, 460, 478, 534, 535.
Miskinlik 157.
Misvak kullanmalı 38, 206, (232), 249, 275, 374, 509.
Misyonerler 62, 148.
Mizâh 22, 24, 69, 114.
Modaya uymak 318.
Moleküller 130, 136.
Moral eğitim 110.
Mu'âmelât 82, 124.
Mu'âmele ile satış 453, 454.
Mu'âviye "radiyallahü anh" 78, 160, 244, 531.
Muavvizeteyn sûresi 456, 498, 499.
Mubâh olan şeyler 31, 33, 38.
Mu'cize 46.
Muhabbet 10, 188, 475, 558, 559, 562.
Muhammed aleyhisselâm 7, 12, 17, 18, 20, 25, 26, 34, 36, 50, 63, 73, 75, 124, 125, 127, 139, 162, 169, 173, 178, 180, 186, 188, 196, 199, 209, 271, 308, 345, 348, 349, 355, 404, 441, 447, 487, 488, 489, 499, 500, 553, 555, 557.
Muhammed aleyhisselâmın dedeleri 195.
Muhammed Ma'sûm Fârûkî 61, 122, 135, 390, 409, 505, 557.
Muhannes ile görüşmemeli 317.
Muharrem ayının fazîleti 436.
Muhtesab 88.
Mukarrebler 180, 448.
Mûsâ aleyhisselâm 19, 49, 65, 83, 96,

106, 107, 139, 203, 365, 413, 442, 443, 459, 460, 461, 470, 471, 472, 487, 488, 509, 526.
 Mûsâ Beykiyef 35.
 Muska [mıska] kullanmak 456, 457, 466, 469.
 Mu'tezile fırkası 327.
 Mutlak su 379.
 Mücâhede 32, 42, 128, 144, 243.
 Müceddid olan âlimler 34.
 Mücerred varlık 129.
 Müctehid 34, 81.
 Müdâhene 102, (103), 104, 492, 496.
 Müdârâ (103), 104, 491, 492, 496.
 Müdrike 134, 135, 147.
 Müezzin olmak 422.
 Müfsid olan şeyler 208, 254.
 Müftî 81.
 Müftî-yi mâcin 538.
 Mükâfât 152.
 Mülhid 117, 174, 175, 177, 532.
 Mülk-i habîs 294.
 Mü'min 173.
 Mü'minin kalbini kırmak 312.
 Mü'mini sevindirmek 450, 466.
 Mü'mini ziyâret sevâbı 406, 476.
 Mü'minlerin hakları 193, (321), 335.
 Münâfıklar 53, 98, 105, 116, 187, 190, 340.
 Münâfıklık âlâmeti 90, 91, 105, 415.
 Münâkaşa 16, 37, 59, 87, 150, 322, 338, 463, 495.
 Mürşid 10, 43, 98, 105, 174, 336, 359, 465, 467, 475, 554, 558.
 Mürşid-ün-nisâ kitâbı 501.
 Mürtedler 12, 24, 116, 117, 175, (176), 210, 308, 313, 372, 415, 477, 548.
 Mürüvvet 151.
 Müsâfeha (406), 562.
 Müsâfire ikrâm çok sevâbdır 492, 507.
 Müsâlemet 150.
 Müsâmeha 152.
 Müslim kitâbı 35, 284, 286, 289, 315, 317, 318, 319, 398, 402, 463, 488,
 Müslimân olmak için 34, 61, 63, 106, 124, 171, 173, 308, 372, 565.
 Müslimânların aybını örtmeli 420, 450, 466, 509, 551.
 Müslimân kanûna karşı gelmez 9, 100, 164, 194,
 Müslimânlar üç dürlüdür 10.

Müslimân suç işlemez 61, 90, 162, 164.
 Müslimân hanım nasıl giyinir? 319, 320.
 Müslimânların derd, belâ çekmesi 146.
 Müstehab 108, 205, 207, 307.
 Müşâhede makâmı 359.
 Müşâhin 80.
 Müşrik 12, 80, 117, 477.
 Müt'a nikâhı 478.
 Mütesarıf kuvveti 134.
 Mütешâbihat 563.
 Muvâsât 152.
 Müzik 161, 313, 465.
 Nafaka 69, 119, 150, 242, 273, 292, (335), 337, 412, 437, 453, 464, 478, 484, 489, 508, 534, 540, 547.
 Nâfile ibâdetler 120, 206, 209, 289, 290, 308, 329, 334, 354, 356, 372, 434, 449, 451, 495.
 Nâfile nemâzlar ve farzlar 207, 219, 253, 260, 276, 289, 291, 327, 332, 365, 408, 410, 413, 422, 449, 471, 490, 520, 524.
 Nâfile ve sünnetler yerine kazâ kılmalıdır 290, 410, 421, 422.
 Nakdeyn 164.
 Nakşibendî tarîkati 355.
 Nâ-mahrem akrabâ 330.
 Nâmûs 14.
 Nasârâ 77, 99.
 Nasihat 37, 58, (74), 78, 87, 98, 113, 117, 170, 476, 491, 494, 551.
 Nasirüddîn-i Tûsî 8, 143.
 Nasslar 34, 111, 561.
 Nazar değmesi hakdır 457, 466, 469.
 Nebiler 139.
 Necâsetden tahâret 210, 260, 280, 311, 378, 380, 464, 520, 526.
 Necâşî 20.
 Necdet 149.
 Necdî fırkası 10.
 Nefs-i emmâre 10, 26, 30, 31, 32, 43, 47, 68, 91, 150, 170, 314, 355, 356, 438, 551, 553, 555.
 Nefs, bedene tadlı gelen şeylere düşkündür. Arzûları, islâmiyyetin emrlerine uygun olmaz 9.
 Nefse hâkim olmak 30, 32, 57, 91, 150, 355, 438, 558.
 Nefse uyanlar 10, 26, 30, 31, 55, 68, 106, 357, 438, 554.

Nefs ile cihâd 32.
 Nefsin fâidesi 32.
 Nefsi nâtika 32, 129.
 Nehy-i münker 37, 39, 61, 88, 101, 494, 505, 509.
 Nemâz dînin direğidir 406, 415, 519, 534, 565.
 Nemâz iskâtı 268, (271), 283, 547.
 Nemâz kılmak harâm olan vaktler (398).
 Nemâz kılmıyanlar 118, 266, 267, 269, 279, 288, 312, 407, 412, 528, 534.
 Nemâz nasıl kılınır? (209), (241), 251, (400), 418, 419, 523.
 Nemâz mü'minin mi'râcıdır 415, 562.
 Nemâz vaktleri 210, 244, 267, (381), 393, 413, 425, 432, 533.
 Nemâza ehemmiyyet vermiyenler 118, 185, 203, 533.
 Nemâza inanmıyanlar 118, 533.
 Nemâzda abdesti bozulan, Mâlikîyi taklîd eder 241.
 Nemâzda elbise ile oynamak 422.
 Nemâzda otururken parmak oynatılmaz 402.
 Nemâzda ta'dîl-i erkân 185, 249, (259), 401, 561, 565.
 Nemâzdan sonraki tesbîhler 79, 250, 251, 402, 546.
 Nemâzı bozanlar (254).
 Nemâzı cemâ'at ile kılmalı 407.
 Nemâzın âdâbı (250), 282.
 Nemâzın edâsı, kılınması 400, 404, 418.
 Nemâzın ehemmiyyeti 13, 33, 115, 118, 185, 266 (284), 285, 406, 407, 412, 415, 420, 534, 557, 565.
 Nemâzın kazâsı 118, 119, 239, 269, 291, 410, 411, 412, 413.
 Nemâzın mekrûhları (252), 419, 527.
 Nemâzın müstehabları (250).
 Nemâzın rûknleri (210).
 Nemâzın sünnetleri (249), 412, 524.
 Nemâzın şartları 364, (380).
 Nemâzın üstünlüğü 33, 243, 266, 413, 561.
 Nemâzın vacibleri (249).
 Nemâzdan sonra düâ 79, (252), 402, 562.
 Nemâzları cem' ederek kılmak 399, 430.
 Nemâzın sünnetleri yerine kazâ 119, 120, 409, 423.
 Nemîme 29, 76, 301, 312, 437, 551.
 Nemmâmlık 29, 76.
 Nemrûd 49, 199.
 Nesh 124, 181, 195.
 Nevâdir haberleri 480, 481.
 Nevruz günü 196.
 Ney çalmak 313, 465.
 Nezir 95, 120, 294, 296, 299, 301, 304, 307, 330.
 Nisf fadla zemânı 395.
 Nifâk 91, (105), 465.
 Nifâs [lohusalık] 218, 220, 229, 231, 301, 376, 501, 504, 520.
 Nikâh ve evlenme işlemi 23, 24, 331, (477), 478, 543.
 Nikâhı harâm olanlar 335, 478.
 Nikâhın bozulması 23, 24, 116, 372.
 Nikâhın şartı 23, 201, 203, 288, (331).
 Ni'met-i islâm 63, 70, 96.
 Nisâb 41, 292, 293, 534.
 Niyyet etmek 22, 27, 38, 57, 73, 91, 170, 190, 206, 210, 212, 218, 231, 236, 328, 366, 370.
 Niyyet kalb ile olur 38, 400.
 Niyyetin ehemmiyyeti 306, 403, 406, 411, 414, 444, 520.
 Nûh aleyhisselâm 57, 69, 139, 181, 463.
 (Nûr-ül-yakîn) kitâbı 346.
 Nutk kuvveti 14, 135, 142.
 Nükleer reaksiyon 133.
 Oflu Muhammed Emin efendi 411.
 Oje kullanmamalı 214, 242, 373, 374, 377, 511.
 Oniki imâm 358.
 Organik cism 137.
 Orta yol 155, 156.
 Oruc tutmak 38, 83, 219, 220, 268, (300), 432.
 Orucu bozan şeyler 301, 437.
 Orucun nev'leri 301, 437.
 Orucun sevâbı 431, 433, 434, 435.
 Osmân Zinnüreyn 262, 287, 326, 352, 357, 440, 527.
 Osmânî devleti 62, 110, 148, 163, 175, 279, 327, 441, 474, 479, 501, 535.
 Otobüsde nemâz 261, 282.
 Oyunlar 194, 205, 335, 443, 479, 494, 495, 542.
 Ödunc almak 50, 271, 294, 295, 372, 451, 453, 454, 498, 537, 548.

Ödunc vermek 372, 451, 452, 454, 535.
Ölmek 17, 31, 41, 59, 130, 133, 145, 349.
Ölümlere düâ 38, 352, 543.
Ölümlere sevâb bağışlanır 38, 353, 354.
Ölüm hâli (339), (344).
Ölümden kaçmak ve ölümü istemek 496, 529.
Ölümler için yapılacak şeyler 475, 529, 543.
Ömer-ül-Fârûk "radiyallahü anh" 15, 30, 51, 87, 97, 183, 262, 287, 289, 317, 325, 326, 357, 425, 480, 481, 531, 547.
Ömer bin Abdül'aziz 41, 98.
Ömreye gitmek 209, 308, 329, 471, 472.
Ömr değişmez 44, 78, 94, 160, 339, 458.
Övülmeği sevmek (29), 36, 37, 68.
Özr (108), 119, 279, 378, 412.
Özr sâhibi 241, 270, 279, 378, 522, 524, 525.
Papağan kuşu 142.
Para kazanmak 12, 119, 199.
Peygamberimizin dedeleri 195, 544.
Peygamberler 21, 69, 93, 127, 139, 169, 181, 182, 360.
Piyango çekmek 541, 542.
Put 12.
Râbîta 475, 553, 555.
Radyo [Mizyâ'], televizyon, sinema ve gazeteler 16, 194, 333, 336, 357, 443, 464, 552.
Radyoda ezân ve Kur'ân okumak 23, 245, 418, 425.
Râfizîler 326, 357, 476.
Rahmet-i ilâhî 459.
Ramezân-ı şerîf 209, 302, 305, 421, (431), 432, 434, 449, 468, 566.
Recâ 31, 40, 188, 243, 323,
Receb-i şerîf 430.
Regâib gecesi 430.
Resm asmak 12, 470, 497,
Resûller 139, 565.
Resûllere tâbî' olmak 473.
Resûlullahın babaları, dedeleri hep mü'min idiler 195, 544.
Resûlullahın çocukları 191.
Resûlullahın zevceleri 191.

Rezâlet 146, 147, 155, 364.
Rıfk 89, 150, 323, 461, 497.
Rıtl denilen ölçü 460.
Rızk 68, 73, 80, 94, 95, 119, 165, 257, 310, 331,
Rızk herkese gelir 177, 203, 239, 309, 339, 459, 475, 477, 493, 506, 508, 552.
Riyâ (36), 45, 58, 68, 510.
Riyâkâr olanlar 510.
Riyâzet 16, 32, 128, 144, 558, 560, 563.
Rub'-i dâire 385, 393, 394, 397, 570, 572.
Rûh hastalıkları 19, 126,
Rûhlardan istifâde 458, 490, 543, 560.
Rûh nedir? 129, 133, 139, 561.
Rûh ölmez 130,
Rûh vardır 128,
Rûhların hâzır olması 204.
Rûhun iki kuvveti 14, 134.
Rûhun yükselmesi 139, 142.
Ruhsatlar 91,
Ruhsat ile amel 316, 403.
Rûkû' nasıl yapılır? 209, 211, 241, 401, 415.
Rûsûm 124.
Rüşvet 294, 312, 527, 546, 551, 552.
Rû'yâ 144.
Sâ' denilen hacm ölçüsü 271, 460.
Sabâh akşam okunacak 499.
Sabâh kahvaltısı 508.
Sabâh nemâzı vakti 386, 389, 397.
Sabâh nemâzına uyanmak için 283.
Sabr 68, 150, 160, 526, 529, 559.
Sabr sevâbı (529).
Sadaka 48, 78, 115, 443, 450, 451, 453, 539, 540.
Sadaka-i fîr 120, 460.
Sadaka sevâbı 121, 204, 290, 293, 435, 440, 463, 475, 477.
Sadâkat 15, 152, 526.
Sa'deddîn Teftazânî 145.
Sadist 106.
Sahâbî 28, 53, 61, 70, 78, 475.
Sahîh kan 221, 228.
Sa'îd olmanın âlâmetleri 443, 526.
Sakal boyamak 201, 527, 528.
Sakal traşı 201, 488, 489, 544.
Sakal uzatmak 201, 489, 528, 544.
Sakız çiğnemek 374.

Salât ne demektir? 257, 284.
 Salâten tûncînâ 362.
 Salevât okumak 402, 405, (449), 457, 490, 496, 499, 506.
 Salât-ı vitr 211, 249.
 Sâlih insan 13, 16, 43, 96, 98, 173, 174, 460, (467), 479, 495, 510, 528, 558.
 San'at 69, 110, 132, 163.
 San'at sâhibi olmak 486.
 Sandalyede nemâz 261, 282.
 Sanem [put] 12.
 Sapık din adamları 216, 217, 297, 361.
 Sapık insanlar 29, 34, 62, 153, 156.
 Sargı üzerine mesh 213, 238, 239, 281, 371, 374, 377, 514.
 Se'âdete kavuşmak için 17, 42, 52, 125, 127, 170, 173, 557, 565.
 Se'âdet-i ebediyye kitabı 10, 80, 119, 144, 229, 245, 305, 311, 338, 363, 389, 393, 396, 409, 425, 430, 443, 447, 448, 457, 476, 488, 497, 505, 509, 517, 529, 541, 555.
 Sebât 149.
 Sebebler 63, 328, 329, 567.
 Sebeb olmak 39, 68, 73, 74.
 Sebeblere yapışmak lâzımdır 26, 31, 46, 441, 456, 465, 559, 567, 593.
 Secde 210, 211, 241, 400, 401, 414, 523.
 Secdeyi doğru yapmak 401.
 Secde-i sehv 208, 249, 259, 399.
 Secde-i tilâvet 206, 246, 399, 426.
 Secde yere edilir 281, 282, 401.
 Sefâhet 110, 147.
 Seferî olmak 260, 429, 430.
 Sehâvet 151.
 Selâmlaşmak 68, 76, 98, 107, 202, 207, 255, 321, 507, 527.
 Selef-i sâlihîn 16, 34, 358.
 Selefiler 62, 80, 545.
 Semâhat 152, 159.
 Semen denilen mal 296, 297.
 Sene başı 196, 547.
 Serhoşluk 463, 483.
 Setr-i avret 186, 194, 210, (315), 319, 320, 321, (334), (335), 380, 426, 456, 479, 500, 520, 523, 557.
 Sevâb 72, 76, 92.
 Sevâb olan şeyler 207, 208.
 Sevâb hediyye edilir 38, 279.
 Sevginin alâmeti 99, 475.

Sevmek 99, 322, 467, 475.
 Seyyid kutb 80, 109, 117, 153, 324, 473, 546.
 Sıbgâtullah-i Arvâsî 449.
 Sıcak taâm yimenin zararları 330.
 Siddîk Gümüş 107.
 Siddıkların alâmeti 463.
 Sıfat 129.
 Sıfât-ı sübûtiyye 154, (179), 441.
 Sıfât-ı zâtîyye 154, (178), 441.
 Sıkıntıdan kurtulmak için 17, 122.
 Sila-i rahm 152, 476.
 Sila-i rahm sevâbı (476).
 Sır saklamak 77.
 Sırat köprüsü 125, 155.
 Sigara içmek harâm değildir 204, 464, 545.
 Sigortalılar 538.
 Sihr 14, 80, 186, 430, (566).
 Sihirden korunmak için 457, 499.
 Silsile-i aliyye 457.
 Simâ' 314.
 Siyâsî işler 89, 124.
 Sohbetin fazîleti 435, 460, 467, 491, 554, 562.
 Sol ayak ile sokağa çıkmalı 500.
 Son nefes 56, 60.
 Sporcuların dizlerini, uyluklarını açmaları 316.
 Stalin 49, 60.
 Su dağıtmak sevâbı 450, 454, 459.
 Su içmek âdâbı (496).
 Sular hakkında bilgi (230).
 Sulh 492.
 Sun'î ilkhâh 456.
 Suûd oğullarının zararları 275, 327.
 Sû-i zan (kötülemek) 23, 24, 72, 87, (92), 108, 112, 403.
 Sû'âl 126.
 Sübhâne rabbike âyetini okumak 448.
 Sübhânallah düâsı 405, 414, 445, 446, 498, 499.
 Sükûn 149, 441.
 Süleymân aleyhisselâm 26, 182.
 Sünnet nemâz ne demektir 120, 402, 410, 411.
 Sünneti terk etmek 277, 372, 374, 411.
 Sünneti terk edenler 33, 38, 209, 357, 410.
 Sünnet nemâzlara nâfile denir 206, 290, 410.

- Sünnet-i seniyye 191, 206, 207, 277, 319.
 Sünnet olan gusller (369).
 Sünnetlerin kıymetleri 290.
 Sünnet yerine kazâ kılmak 119, 120, 206, (410), 412, 423.
 Sünnî müslimânlar 62,
 Sür'at-ı fehîm 149.
 Süt kardeşlik (484), 485, 543, 548.
 Şa'bân-ı şerîf ayının fazîleti (430).
 Şâfi'î mezhebi 30, 38, 91, 154, 194, 212, 214, 215, 217, 222, 231, 241, 261, 268, 269, 280, 286, 288, 293, 311, 354, 371, 373, 378, 379, 380, 389, 430, 453, 460, 464, 483, 486, 501, 513, 518, 520, 521, 522, 523.
 Şâhidlik yapmak 425, 454, 478, 492.
 Şakî 8, 45, 464, 510.
 Şakîlerin alâmeti 443, 510.
 Şarkı söylemek 314, 462, 480, 494, 543, 550, 551.
 Şartlı satış 372, 541.
 Şecâ'at 14, 84, 86, 147, 149, 159, 160.
 Şefâ'at 12, 33, 174, 195, 206, 207, 352, 354, 436, 529.
 Şefkat 152.
 Şehâmet 150.
 Şehîd olmak 160, 328, 347.
 Şehîdler ölürken hiç acı çekmez 348.
 Şehvânî kuvvet 14, 77, 119, 134.
 Şemâtet (82).
 Şerâb içmek harâmıdır 185, 205, 208, 288, 311, 463.
 Sereh 14.
 Şerh-i mekâsîd kitâbı 145.
 Şer'î zevâl yeri 388, 393, 399.
 Şeytân 38, 42, 43, 44, 46, 74, 94, 150, 156, 165, 189, 315, 317, 498, 500, 507.
 Şeytânın hîleleri 43, 44, 45, 46.
 Şifâ için 122, 456, 457, 465, 469.
 Şihâbüddîn Sühreverdî 129, 560.
 Şî'î fırkası 10, 109, 326, 357, 476, 478.
 Şî'r 465, 494.
 Şîrk 12, 24, 122, 197, 329, 499, 510, 527, 529, 530, 562.
 Şöhret 26, 37.
 Şühbhelî şeyler 549, 560.
 Şûkr 7, 75, 85, 165, 323, (459).
 Ta'âm âdâbı 207, (327), 328.
 Tâ'at yapmak 293.
 Tabi'atlılar 130.
 Ta'dîl-i erkân 185, 249, (259), 282, 401, 415, 551, 561, 565.
 Ta'dîl-i zemân 390, 391, 393, 571.
 Tahâret 373.
 Taklîd 34, 81, 91.
 Taktîr 151.
 Takvâ 11, 32, 57, 91, 207, 243, 288, 355, (466), 479, 565.
 Tamâ' (42).
 Talâk 482, 483, 548.
 Tam mülk 294, 534.
 Tam temizlik 221, 227, 228,
 Tansiyon 81.
 Tanzîmât 149, 532.
 Tarikatlılar 18, 43, 92, 117, 159, 358, 469, 494, 560.
 Tarikatlar 358.
 Tatlı dil 104, 290, 322, 491, 496.
 Ta'yîn etmek 295.
 Tayyârede nemâz 261, 282.
 Tayyî mekân 560.
 Ta'zîr 74, 88.
 Tazmîn etmek 294.
 Te'akkul 149.
 Teassub 545.
 Tebâreke sûresi 498.
 Tebasbus 150.
 Teblîğ 181.
 Teblîğ-i cemâ'atlılar 62, 109, 117, 153, 545, 546.
 Tecdîd-i îmân 24, 116, (447), 548.
 Tecdîd-i nikâh 24, 116, 548.
 Tecribî ilimler 135.
 Tecvîd ile Kur'ân okumak 416, 417.
 Tedâvî sünnetidir 151, 455, 466.
 Tefekkür 105, 106, 243.
 Tefsîr (109), 110, 211.
 Tefvîz 42.
 Tegannî 245, 313, 314, 465, 494.
 Tegannî harâmıdır 314, 416, 494, 550.
 Tehaffuz 149.
 Tehammül 150.
 Teharîr 549.
 Teheccüd nemâzı 195, 413, 420, 500.
 Tehevvr 14, (84), 147, 156, 158.
 Tehiyyet-ül-mescid nemâzı 120, 411, 420.
 Tehlûkeye atılmamalı 84.
 Tekbîr-i teşrîk 242, 249, 279, 552.
 Tekebbür 48, 50, 55, 60.

Tekkeler 465, 494, 550.
 Televizyon 16, 194, 336, 464, 469.
 Televizyondaki imâma uyulmaz 248, 257.
 Telfik-i mezâhib 35, 91, 518, 519.
 Telkin vermek (346).
 Temelluk 48.
 Temennî 31.
 Temiz olmalı 318, 321.
 Temkin zemânı 306, 392, 393, 569.
 Terâvîh nemâzı 421, (433).
 Terman 148.
 Tesavvuf 18, 105, 144, 562, 566.
 Tesbîh 115.
 Tesbîh okumak 405, 414.
 Tesbîh nemâzı 414.
 Tesettür 208, 315, 320, 335, 478.
 Teslîm 152, 323.
 Test üsûlü 148.
 Tesvîf (97).
 Tevâdu' 48, 55, 58, 60, 63, 67, 69, 78, 150, 158, 323, 440, 461.
 Tevbe 23, 24, 41, 71, 93, 111, (115), 116, 119, 120, 122, 174, 194, 204, 309, 321, 323, 339, 412, 510.
 Teveddûd 152.
 Tevekkül 41, 152, 188, 323, 358, 438, 451, 467, 560.
 Teverrük 211.
 Tevessül 531.
 Tevhîd 189, (441).
 Tevhîd düâsı 219.
 Te'vîl 109, 111, 531, 563.
 Tevrât kitabı 21, 64, 180.
 Teyemmüm (236), 281, (370), 376.
 Teyemmümün farzları (236), (370), 525.
 Teyemmüm nasıl yapılır? (236), 237, 370.
 Tezekkür 149.
 Tezellül (67), 68, 158.
 Ticâret 77, 535, 562.
 Ticâret âdâbı 452, 454, 562.
 Turistler 60, 82.
 Tûl-i emel (41), 42, 444.
 Türkiye gazetesi 65.
 Tûtî kuşu 138, 142.
 Tûbba' 20.
 Tûb bebek 456.
 Türbe yapmak 469, 530, 543.
 Türbeleri ziyâret âdâbı 353.
 Tûtün harâm değildir 204, 464, 545.
 Ucb 31, 45, 48, (70), 71.
 Uğursuzluğa inanmamalı 72, 496, 545.
 Uhud gazâsı 78.
 Ulemâ-i sù' 38.
 Ulûl-emre itâ'at 473.
 Uşur 292, 293, 534, 547, 548.
 Utanmak 28.
 Uzlet 27.
 Uzunluk ölçü birimleri 261, 429.
 Uzvî cisimler 137.
 Ücret ile ibâdet 37, 38.
 Üfuklar 381, 384.
 Ülfet 152.
 Ülûhiyyet sıfatları 12, 154, 178, 329, 441, 478.
 Ümmet-i Muhammed 73.
 Ümmid 40.
 Ümm-i veled 483.
 Vâcib 206, 208, 276, 277.
 Va'd 38, 72, 89, (90).
 Vahdet-i vücûd 563.
 Vaftiz: (Fâideli Bilgiler ve Cevâb Veremedi)
 Vahşî 8.
 Vahy (93), 98, 139, 170, 173.
 Va'id 90.
 Vakf 531, 538.
 Vakt, nemâzın şartıdır 381, 389, 407.
 Vaktin evvelinde kılmalı 407.
 Varlık 561.
 Vasiy 548.
 Vasiyyet 120, 166, 187, 272, 273.
 Va'z 37, 58.
 Vefâ 152, 323.
 Vehhâbîler 62, 109, 163, 209, 217, 275, 326, 469, 529, 530, 531, 545, 547.
 Vehhâbîler kâfir olmaktadır 182.
 Vehm 93, 560.
 Vekâr 104, 151.
 Veled-i zinâ 24, 548.
 Velî 13, 43, 98, 105, 120, 174, 271, 467, 475, 479, 558.
 Vera' ve takvâ 32, 151, 207, 355, 403.
 Veresiye satış 549.
 Vergi ödemelidir 9, 60, 75, 194, 323.
 Vesvese 42, 43, 74, 86, 87, 97, 170, 403.
 Vitr nemâzı 211, 249.
 Vücûd, beden ni'meti (455).
 Yabancı kadına bakmak 210, 319, 487, 494.

Yabancı kadın sesi 244, 247.
Yabancı kadınla halvet harâmdır 315, 317, 543.
Yağmur düâsı 37, 421, 422.
Yalan söylemek 312, 494, 509, 546.
Yalan söyleyenler 454, 509,
Yalancı şahidlik 193, 311.
Yapıcı kuvvet 134.
Yaratmak 46, 70, 73, 106, 328, 329, 360.
Yara üzerine mesh 377, 514.
Yardım dernekleri 537, (538).
Yardımlaşmak 68, 69, 76, 114,
Yataktan kalkmak âdâbı 498.
Yatmak âdâbı 498, 499.
Yehûdî 8, 77, 94, 99, 154.
Yehûdîlere benzememeli 436, 528.
Yemin 38.
Yemin etmemeli 185, 203, 205, 311, 353, 509.
Yeni ve temiz giyinmeli 447.
Yetim malı yimek 311.
Yetimleri okşamak sevâbı 436.
Yetmişiki fırka 153, 174, 183, 426.
Yılbaşı 196.
Yıldızlar 106.
Yimek âdâbı ve düâsı 327, 328, 330, 446.
Yimek, içmek âdâbı 207, 327, 328, 330, 372, 446, 469, (493), (496), 508, 560.
Yimesi harâm olanlar 37, 446, 463, 469, 493, 549.
Yobaz 36, 130, 316, 556.
Yolculukda nemâz 256, (260), 282, (429).
Yunan feylesofları 19, 127, 128, 183, 495.
Yüsûf aleyhisselâm 73, 182.
Yürümek âdâbı 423, 487, 497.
Yüz suhuf 180.
Yüzük takmak 510.
Zâhid 27, 95, 96,
Zâlim 8, 22, 26, 49, 60, 79, 82, 97, 107, 165.

Zâlimlerden kurtulmak için düâ 499.
Zamm-ı sûre nedir? 402.
Zan 92, 93, 464.
Zarûret 67, 68, 95, 151, 214, 268, 317, 512.
Zebûr kitabı 180.
Zekâ 148, 149, 166.
Zekât 78, 83, 94, 268, 450.
Zekât vermek (292), 298, 310, 312, 450, 451, (534), 535, 566.
Zelzele 467, 496.
Zengin olmak 41, 68, 69, 461, 534.
Zevâl vakti dâireleri 387.
Zevc ve zevce hakları 96, 332, 333, 335, 336, 479, 495, 497, 533.
Zevk ve safâ düşkünleri 17, 132, 240, 314, 426.
Zındık 35, 36, 92, 110, 116, 204, 496, 532.
Zihn 78, 149.
Zikr edenin kalbi kararmaz 10, 94, 449, 500.
Zikr etmek 10, 43, 94, 190, 191, 322, 323, 356, 358, 444, 465, 552.
Zikr-i ilâhî 10, 83, 356, 552.
Zilhiccenin sevâbı 434.
Zimmî 60, 107, 294, 295.
Zinâ 51, 74, 199, 204, 207, 311, 469, 478, 481, 543, 548.
Zinet 37, (95), 462, 470.
Zinet eşyası 50, 151, 296.
Ziyâfet 68, 331, 550.
Ziyâret 335, 352, 406, 459, 486, 497, (505).
Zrâ' denilen ölçü 261, 371, 429.
Zuhr vakti 388, 390, 393, 395.
Zulm 25, 49, 60, 77, 79, 80, 88, 97, 107, 113, 147, 157, 163, 185, 310, 438, 477, 505, 508, 510.
Zulm yapanlar 49, 83, 113, 163, 165, 193, 505, 510.
Zühd 95, 207, (466).
Zülkarneyn 79, 182.
Zünnâr kuşağı 22.

***Hak teâlâ, intikâmın, kul eli ile alır.
İlm-i hâli bilmiyenler, onu kul yaptı sanır.***